

T. C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE LEHÇELERİ ANA BİLİM DALI

**ÇAĞDAŞ ÇUVAŞ TÜRKÇESİNİN DİL
ÖZELLİKLERİ
(SUVAR GAZETESİNDEN HAREKETLE)**

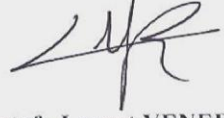
DOKTORA TEZİ
MUSTAFA LEVENT YENER
92-05-2475

DANIŞMAN
PROF. DR. GÜRER GÜLSEVİN

İZMİR
2010

Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum “*Çağdaş Çuvaş Türkçesinin Dil Özellikleri (Suvar Gazetesinden Hareketle)*” adlı doktora tezinin tarafımdan bilimsel ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

12.11.2010

Mustafa Levent YENER

TUTANAK

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 13/10/2010 tarih ve 34/20 sayılı kararı ile oluşturulan jüri TDAE- Türk Dili ve Lehçeleri Anabilim dalı doktora öğrencisi Mustafa Levent YENER'in aşağıda başlığı (Türkçe/İngilizce) belirtilen tezini incelemiş ve adayı 12/11/2010 günü saat 10.00'da ..90 dk. süren tez savunmasına almıştır.

Sınav sonunda adayın tez savunmasını ve jüri üyeleri tarafından tezi ile ilgili kendisine yöneltilen sorulara verdiği cevapları değerlendirerek tezin başarılı/başarısız/düzeltilmesi gerekli olduğuna oybirliğiyle / oyçokluğuyla karar vermiştir.

BASKAN

Prof. Dr. Zeki KAYMAZ

Başarılı

Başarısız

Düzeltilme (6 ay süreli)

ÜYE

Prof. Dr. Şerif Ali BOZKAPLAN

Başarılı

Başarısız

Düzeltilme (6 ay süreli)

ÜYE

Yard. Doç. Dr. İbrahim ŞAHİN

Başarılı

Başarısız

Düzeltilme (6 ay süreli)

ÜYE

Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN
(Danışman)

Başarılı

Başarısız

Düzeltilme (6 ay süreli)

ÜYE

Yard. Doç. Dr. Volkan BAYRAM

Başarılı

Başarısız

Düzeltilme (6 ay süreli)

Tezin Türkçe Başlığı: Çağdaş Çuvaş Türkçesinin Dil Özellikleri (Suvar Gazetesinden Hareketle)

Tezin İngilizce Başlığı: Contemporary Grammar of Chuvash Language (From the Point View of Journal of Suvar)

- * 1. Doktora Tezi savunma süresi asgari 90 azami 120 dakikadır.
2. Tutanak (jürinin karar ve imzaları haricinde) bilgisayarda doldurulmalıdır
3. Tez başlığı (İngilizce ve Türkçe) mutlaka belirtilmelidir.
3. Doktora Tez savunmasında üyelere en az birinin üniversite dışından olması zorunludur.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	xvii
İŞARETLER.....	xviii
KISALTMALAR.....	xix
TEZİN AMACI VE TEZDE İZLENEN YÖNTEM	xxii
GİRİŞ.....	1
Çuvaş Türklerinin Tarihi, Kültürü ve Dili	1
Çuvaş Basını ve Suvar Gazetesi	11
Çuvaşça Üzerine Yapılan Çalışmalar	14
I. BÖLÜM	19
DİL İNCELEMESİ	19
I. 1. SESBİLGİSİ.....	19
I. 1. 1. ÜNLÜLER	19
I. 1. 1. 1. ÜNLÜLERİN ÖZELLİKLERİ.....	20
I. 1. 1. 1. 1. /a/	20
I. 1. 1. 1. 2 /ı/	20
I. 1. 1. 1. 3 /e/.....	20
I. 1. 1. 1. 4. /i/	20
I. 1. 1. 1. 5. /i/	21
I. 1. 1. 1. 6. /ı/	21
I. 1. 1. 1. 7. /o/	21
I. 1. 1. 1. 8. /u/	21
I. 1. 1. 1. 9. /ü/	22
I. 1. 1. 1. 11. Uzun Ünlüler	22
I. 1. 1. 1. 11. 1. y- Protezi	22
I. 1. 1. 1. 11. 2. v- Protezi	22
I. 1. 1. 1. 11. 3. Ünsüz İkizlenmesi	23
I. 1. 1. 1. 11. 4. Ön Damaksıllaşma	23
I. 1. 1. 1. 11. 5. Ünlü Türemesi.....	24
I. 1. 2. ÜNSÜZLER	24
I. 1. 2. 1. ÜNSÜZLERİN ÖZELLİKLERİ.....	24
I. 1. 2. 1. 1. DUDAK ÜNSÜZLERİ.....	24
I. 1. 2. 1. 2. /p/.....	24
I. 1. 2. 1. 3. /b/.....	25
I. 1. 2. 1. 4. /m/	25
I. 1. 2. 2. DİŞ-DUDAK ÜNSÜZLERİ	25
I. 1. 2. 2. 1. /v/.....	25
I. 1. 2. 2. 2. /f/	25
I. 1. 2. 3. DİŞ ÜNSÜZLERİ.....	25
I. 1. 2. 3. 1. /d/.....	25
I. 1. 2. 3. 2. /t/	26
I. 1. 2. 3. 3. /n/.....	26
I. 1. 2. 3. 4. /z/	26

I. 1. 2. 3. 5. /s/	26
I. 1. 2. 4. DİŞ-DAMAK ÜNSÜZLERİ.....	27
I. 1. 2. 4. 1. /ç/	27
I. 1. 2. 4. 2. /j/	27
I. 1. 2. 4. 3. /ş/	27
I. 1. 2. 5. DAMAK ÜNSÜZLERİ.....	27
I. 1. 2. 5. 1. /g/.....	27
I. 1. 2. 5. 2. /h/.....	27
I. 1. 2. 5. 3. /k/.....	28
I. 1. 2. 5. 4. /l/	28
I. 1. 2. 5. 5. /r/	28
I. 1. 2. 5. 6. /s/	28
I. 1. 2. 5. 7. /y/.....	29
I. 1. 3. SES ÖZELLİKLERİ VE OLAYLARI	29
I. 1. 3. 1. ÜNLÜ UYUMLARI VE ÜNLÜLERLE İLGİLİ SES OLAYLARI ..29	
I. 1. 3. 1. 1. Damak (Kalınlık-İncelik) Uyumu.....	29
I. 1. 3. 1. 2. Dudak (Düzlük-Yuvarlaklık) Uyumu	30
I. 1. 3. 1. 3. Ünlü Türemesi.....	31
I. 1. 3. 2. ÜNSÜZLERLE İLGİLİ SES OLAYLARI	32
I. 1. 3. 2. 1.Çuvaşçada Ünsüzlerle İlgili Genel Kurallar	32
I. 1. 3. 2. 2. Ünsüz İkizlenmesi	32
I. 1. 3. 2. 3. Ünsüz Türemesi.....	32
I. 1. 3. 2. 3. 1. v- protezi	32
I. 1. 3. 2. 4. Ünsüz Düşmesi	33
I. 1. 3. 3. SES DEĞİŞMELERİ	33
I. 1. 3. 3. 1. Ünlülerle İlgili Ses Değişimleri	34
I. 1. 3. 3. 1. 1. ET a \cong Çuv. a	34
I. 1. 3. 3. 1. 2. ET a \cong Çuv. u	34
I. 1. 3. 3. 1. 3. ET a \cong Çuv. ı	34
I. 1. 3. 3. 1. 4. ET a \cong Çuv. ĩ	35
I. 1. 3. 3. 1. 5. ET a \cong Çuv. ı̇	35
I. 1. 3. 3. 1. 6. ET a \cong Çuv. i	35
I. 1. 3. 3. 1. 7. ET e \cong Çuv. a	35
I. 1. 3. 3. 1. 8. ET e \cong Çuv. e	36
I. 1. 3. 3. 1. 9. ET e \cong Çuv. i/ ĩ	36
I. 1. 3. 3. 1. 10. ET ı \cong Çuv. a	36
I. 1. 3. 3. 1. 11. ET ı \cong Çuv. ı	37
I. 1. 3. 3. 1. 12. ET ı \cong Çuv. ĩ	37
I. 1. 3. 3. 1. 13. ET ı \cong Çuv. i	37
I. 1. 3. 3. 1. 14. ET ı \cong Çuv. ı̇	37
I. 1. 3. 3. 1. 15. ET i \cong Çuv. a	38
I. 1. 3. 3. 1. 16. ET i \cong Çuv. ĩ	38
I. 1. 3. 3. 1. 17. ET i \cong Çuv. i	38

I. 1. 3. 3. 1. 18. ET i ≅ Çuv. ĭ	39
I. 1. 3. 3. 1. 19. ET o- ≅ Çuv. vĭ-	39
I. 1. 3. 3. 1. 20. ET o- ≅ Çuv. vĭ-	39
I. 1. 3. 3. 1. 21. ET ō- ≅ Çuv. vu-	40
I. 1. 3. 3. 1. 22. ET -o- ≅ Çuv. -u-	40
I. 1. 3. 3. 1. 23. ET -o- ≅ Çuv. -i-	40
I. 1. 3. 3. 1. 24. ET -o- ≅ Çuv. -ĭ-	40
I. 1. 3. 3. 1. 25. ET o- ≅ Çuv. Ø	41
I. 1. 3. 3. 1. 26. ET ō-/ō- ≅ Çuv. avĭ-/ ĭva-	41
I. 1. 3. 3. 1. 27. ET ō- ≅ Çuv. vĭ-	41
I. 1. 3. 3. 1. 28. ET ö- ≅ Çuv. vĭ-	41
I. 1. 3. 3. 1. 29. ET ö- ≅ Çuv. vĭ-	41
I. 1. 3. 3. 1. 30. ET -ö- ≅ Çuv. -ĭ-	42
I. 1. 3. 3. 1. 31. ET -ö- ≅ Çuv. -ĭ-	42
I. 1. 3. 3. 1. 32. ET -ö- ≅ Çuv. -u-	42
I. 1. 3. 3. 1. 33. ET -ö- ≅ Çuv. -ü-	42
I. 1. 3. 3. 1. 34. ET u- ≅ Çuv. yĭ-	43
I. 1. 3. 3. 1. 35. ET ū- ≅ Çuv. śĭ-/ śĭ-	43
I. 1. 3. 3. 1. 36. ET u- ≅ Çuv. vĭ-	43
I. 1. 3. 2. 1. 37. ET u- ≅ Çuv. vĭ-	44
I. 1. 3. 3. 1. 38. ET ū- ≅ Çuv. vu-	44
I. 1. 3. 3. 1. 39. ET -u- ≅ Çuv. -i-	44
I. 1. 3. 3. 1. 40. ET -u- ≅ Çuv. -ĭ-	44
I. 1. 3. 3. 1. 41. ET -u- ≅ Çuv. -ĭ-	44
I. 1. 3. 3. 1. 42. ET -u- ≅ Çuv. -ü-	45
I. 1. 3. 3. 1. 43. ET -ū- ≅ Çuv. -ĭva-	45
I. 1. 3. 3. 1. 44. ET -u- ≅ Çuv. Ø	45
I. 1. 3. 3. 1. 45. ET -ü- ≅ Çuv. -ü	45
I. 1. 3. 3. 1. 46. ET ü- ≅ Çuv. vĭ-	45
I. 1. 3. 3. 1. 47. ET ü- ≅ Çuv. vĭ-	45
I. 1. 3. 3. 1. 48. ET ū- ≅ Çuv. va-	45
I. 1. 3. 3. 1. 49. ET -ü- ≅ Çuv. -ĭ-	45
I. 1. 3. 3. 1. 50. ET -ü- ≅ Çuv. -ĭ-	46
I. 1. 3. 3. 1. 51. ET -ü- ≅ Çuv. -u-	46
I. 1. 3. 3. 2. Ünsüzlerle İlgili Ses Değişimleri	46
I. 1. 3. 3. 2. 1. Sözcük Başında	46
I. 1. 3. 3. 2. 1. 1. ET b- ≅ Çuv. m-	46
I. 1. 3. 3. 2. 1. 2. ET b- ≅ Çuv. p-	47
I. 1. 3. 3. 2. 1. 3. ET ç- ≅ Çuv. ś-	47
I. 1. 3. 3. 2. 1. 4. ET k- ≅ Çuv. Ø	48
I. 1. 3. 3. 2. 1. 5. ET k- ≅ Çuv. h-	48
I. 1. 3. 3. 2. 1. 6. ET k- ≅ Çuv. k-	49
I. 1. 3. 3. 2. 1. 7. ET k- ≅ Çuv. y-	50

I. 1. 3. 3. 2. 1. 8. ET n-≅ Çuv. -m	50
I. 1. 3. 3. 2. 1. 9. ET s-≅ Çuv. s-	50
I. 1. 3. 3. 2. 1. 10. ET s- ≅ Çuv. ś-	51
I. 1. 3. 3. 2. 1. 11. ET s- ≅ Çuv. ş-	51
I. 1. 3. 3. 2. 1. 12. ET t- ≅ Çuv. ç-	52
I. 1. 3. 3. 2. 1. 13. ET t- ≅ Çuv. ş-	52
I. 1. 3. 3. 2. 1. 14. ET t- ≅ Çuv. t-	53
I. 1. 3. 3. 2. 1. 15. ET y- ≅ Çuv. ś-	53
I. 1. 3. 3. 2. 2. Sözcük İçinde	54
I. 1. 3. 3. 2. 2. 1. ET -b-, ≅ Çuv. -p-	54
I. 1. 3. 3. 2. 2. 2. ET -ç- ≅ Çuv. -ś-	54
I. 1. 3. 3. 2. 2. 3. ET -d-≅ Çuv. -r-	55
I. 1. 3. 3. 2. 2. 4. ET -d-≅ Çuv. -y-	55
I. 1. 3. 3. 2. 2. 5. ET -g-/ -ğ- ≅ Çuv. -v-	55
I. 1. 3. 3. 2. 2. 6. ET -g-/ -ğ- ≅ Çuv. Ø	56
I. 1. 3. 3. 2. 2. 7. ET -k- ≅ Çuv. -h-/ -hh-	56
I. 1. 3. 3. 2. 2. 8. ET -k- ≅ Çuv. -k-	57
I. 1. 3. 3. 2. 2. 9. ET -l- ≅ Çuv. -l-	57
I. 1. 3. 3. 2. 2. 10. ET -l- ≅ Çuv. Ø	58
I. 1. 3. 3. 2. 2. 11. ET -m- ≅ Çuv. -m-	58
I. 1. 3. 3. 2. 2. 12. ET -m- ≅ Çuv. -n-	58
I. 1. 3. 3. 2. 2. 13. ET -n- ≅ Çuv. -n-	59
I. 1. 3. 3. 2. 2. 14. ET -ŋ- ≅ Çuv. -m-	59
I. 1. 3. 3. 2. 2. 15. ET -ŋ- ≅ Çuv. -n-	59
I. 1. 3. 3. 2. 2. 16. OT -ŋ- ≅ Çuv. Ø	60
I. 1. 3. 3. 2. 2. 17. OT -p- ≅ Çuv. -p-	60
I. 1. 3. 3. 2. 2. 18. ET -r- ≅ Çuv. -r-	60
I. 1. 3. 3. 2. 2. 18. ET -r- ≅ Çuv. Ø	61
I. 1. 3. 3. 2. 2. 19. ET -s- ≅ Çuv. -s-	61
I. 1. 3. 3. 2. 2. 20. ET -s- ≅ Çuv. -ś-	61
I. 1. 3. 3. 2. 2. 21. OT -s- ≅ Çuv. -ş-	62
I. 1. 3. 3. 2. 2. 22. OT -ş- ≅ Çuv. -l-	62
I. 1. 3. 3. 2. 2. 23. OT -ş- ≅ Çuv. -ś-	62
I. 1. 3. 3. 2. 2. 24. ET -t-≅ Çuv. -t-	62
I. 1. 3. 2. 2. 2. 25. ET -tı/ti-≅ Çuv. -çi-	63
I. 1. 3. 2. 2. 2. 25. ET -v- ≅ Çuv. -v-	63
I. 1. 3. 3. 2. 2. 26. ET -y- ≅ Çuv. -y-	63
I. 1. 3. 3. 2. 2. 27. ET -y- ≅ Çuv. Ø	63
I. 1. 3. 3. 2. 2. 28. ET -z- ≅ Çuv. -r-	63
I. 1. 3. 3. 2. 2. 29. ET -z- ≅ Çuv. -ś-	64
I. 1. 3. 3. 2. 2. 30. ET -z- ≅ Çuv. -s-	64
I. 1. 3. 3. 2. 2. 31. ET Ø≅ Çuv. -v-	64
I. 1. 3. 3. 2. 3. Sözcük Sonunda	64

I. 1. 3. 3. 2. 3. 1. ET -ç ≅ Çuv. -ś	64
I. 1. 3. 3. 2. 3. 3. ET -g/ -ğ ≅ Çuv. -v	65
I. 1. 3. 3. 2. 3. 4. ET -g/ -ğ ≅ Çuv. Ø	65
I. 1. 3. 3. 2. 3. 5. ET -k ≅ Çuv. -h	65
I. 1. 3. 3. 2. 3. 6. ET -k ≅ Çuv. Ø	66
I. 1. 3. 3. 2. 3. 7. ET -n/ -η ≅ Çuv. -m	67
I. 1. 3. 3. 2. 3. 8. ET -n/ -η ≅ Çuv. -n	67
I. 1. 3. 3. 2. 3. 9. ET -s ≅ Çuv. -ś	68
I. 1. 3. 3. 2. 3. 10. ET -ş ≅ Çuv. -l	68
I. 1. 3. 3. 2. 3. 11. ET -ş ≅ Çuv. -ś	68
I. 1. 3. 3. 2. 3. 12. ET -t ≅ Çuv. -t	69
I. 1. 3. 3. 2. 3. 13. ET -v ≅ Çuv. -v	69
I. 1. 3. 3. 2. 3. 14. ET -y ≅ Çuv. Ø	69
I. 1. 3. 3. 2. 3. 15. ET -z ≅ Çuv. -r	69
I. 2. ŞEKİL BİLGİSİ	71
I. 2. 1. YAPIM EKLERİ	71
I. 2. 1. 1. İSİMDEN İSİM YAPIM EKLERİ	71
I. 2. 1. 1. 1. +(A)k	71
I. 2. 1. 1. 2. +(A)m	71
I. 2. 1. 1. 3. +(D)k/+(D)h	71
I. 2. 1. 1. 4 +(I)n	71
I. 2. 1. 1. 5 +(I)ś(I)	72
I. 2. 1. 1. 6 +(I)ş(I)	72
I. 2. 1. 1. 7 +(k)kA	72
I. 2. 1. 1. 8 +(I)IA	72
I. 2. 1. 1. 9 +(I)II	73
I. 2. 1. 1. 10 +(ş)Ar	73
I. 2. 1. 1. 11. +(y)Al	73
I. 2. 1. 1. 12. +A	74
I. 2. 1. 1. 13. +An	74
I. 2. 1. 1. 14. +As	74
I. 2. 1. 1. 15 +(A)ş	74
I. 2. 1. 1. 16. +çAn	74
I. 2. 1. 1. 17. +hA/ +kA	74
I. 2. 1. 1. 18. +hi	75
I. 2. 1. 1. 19. +i	75
I. 2. 1. 1. 20. +kI	75
I. 2. 1. 1. 21 +IAk	75
I. 2. 1. 1. 22. +IIh/+IIk	76
I. 2. 1. 1. 23. +mAs	76
I. 2. 1. 1. 24. +miş	76
I. 2. 1. 1. 25. +rAh/+tArAh	76
I. 2. 1. 1. 26. +sA	77
I. 2. 1. 1. 27. +śah/+çah	77

I. 2. 1. 1. 28. +sAr	77
I. 2. 1. 1. 29. +šeš/+šeššī	77
I. 2. 1. 1. 30. +šI	77
I. 2. 1. 1. 31. +sIr	78
I. 2. 1. 1. 32. +škA/+škA.....	78
I. 2. 1. 1. 33. +škAl	78
I. 2. 1. 1. 34. +tAş	78
I. 2. 1. 1. 35. +tAy	78
I. 2. 1. 2. İSİMDEN FİİL YAPIM EKLERİ	79
I. 2. 1. 2. 1. +(A)t-	79
I. 2. 1. 2. 2. +(I)rhA-, +(I)rkA-	79
I. 2. 1. 2. 3. +A-	79
I. 2. 1. 2. 4. +(A)l-/+ (I)l-	79
I. 2. 1. 2. 5. +(A)n-/+ (I)n-	80
I. 2. 1. 2. 6. +(A)r-/ (I)r	80
I. 2. 1. 2. 7. +IA-	80
I. 2. 1. 2. 8. +IAn-	80
I. 2. 1. 2. 9. +IAş-	81
I. 2. 1. 2. 10. +IAt-	81
I. 2. 1. 2. 11. +şIn-	81
I. 2. 1. 2. 12. +tA-	82
I. 2. 1. 2. 13. +tAt-	82
I. 2. 1. 3. FİİLDEN FİİL YAPIM EKLERİ	82
I. 2. 1. 3. 1. -(A)IA-	82
I. 2. 1. 3. 2. -(A)t-/ (I)t-	82
I. 2. 1. 3. 3. -(A)y-	83
I. 2. 1. 3. 4. -(I)n-	83
I. 2. 1. 3. 5. -(I)ş-	83
I. 2. 1. 3. 6. -(t)tAr-	83
I. 2. 1. 3. 7. -Ar-	84
I. 2. 1. 3. 9. -Ih-	84
I. 2. 1. 3. 10. -Il-	84
I. 2. 1. 3. 11. -kA-	84
I. 2. 1. 3. 12. -kAlA-	85
I. 2. 1. 3. 13. -kIn-	85
I. 2. 1. 3. 14. -mA-	85
I. 2. 1. 3. 15. -(I)ş-	85
I. 2. 1. 3. 16. -şIn-	85
I. 2. 1. 3. 17. -şIr-	85
I. 2. 1. 4. FİİLDEN İSİM YAPIM EKLERİ	86
I. 2. 1. 4. 1. -A+	86
I. 2. 1. 4. 2. -(A)k+/- (I)k+	86
I. 2. 1. 4. 3. -AkAn+	86
I. 2. 1. 4. 4. -An+	86

I. 2. 1. 4. 5. -As+	86
I. 2. 1. 4. 6. -çIk+	87
I. 2. 1. 4. 7. -I+	87
I. 2. 1. 4. 8. -(I)m+	87
I. 2. 1. 4. 9. -(I)S+	87
I. 2. 1. 4. 10. -kIç+/-kİs+	88
I. 2. 1. 4. 11. -kIn+	88
I. 2. 1. 4. 12. -mA+	88
I. 2. 1. 4. 13. -mAk+/-mAh+	88
I. 2. 1. 4. 14. -mAn+	89
I. 2. 1. 4. 15. -mar+/-mİr+	89
I. 2. 1. 4. 16. -mİş+	89
I. 2. 1. 4. 17. -U+, -v+	89
I. 2. 2. ÇEKİM EKLERİ	90
I. 2. 2. 1. İsim Çekimi	90
I. 2. 2. 1. 1. Çokluk	90
I. 2. 2. 1. 1. 1. +sem/ +sen	90
I. 2. 2. 1. 2. İyelik	91
I. 2. 2. 1. 2. 1. I. Teklik Şahıs +(I)m	92
I. 2. 2. 1. 2. 2. II. Teklik Şahıs +U	92
I. 2. 2. 1. 2. 3. III. Teklik Şahıs +i/ +i/ +ışi	93
I. 2. 2. 1. 2. 4. I. Çokluk Şahıs +(I)mİr	95
I. 2. 2. 1. 2. 5. II. Çokluk Şahıs +İr	96
I. 2. 2. 1. 2. 6. III. Çokluk Şahıs +i/ i/ +ışi	97
I. 2. 2. 1. 3. Hâl	98
I. 2. 2. 1. 3. 1. Yalın Hâl (+Ø)	98
I. 2. 2. 1. 3. 2. İlgi Hâli [+n/ +In/ +(y)In]	99
I. 2. 2. 1. 3. 3. Yükleme Hâli (+A)	101
I. 2. 2. 1. 3. 4. Yönelme Hâli (+A)	105
I. 2. 2. 1. 3. 5. Bulunma Hâli (+tA/ +rA/ +çe)	108
I. 2. 2. 1. 3. 6. Çıkma Hâli (+tAn/ +rAN/ +çen)	111
I. 2. 2. 1. 3. 7. Araç Hâli (+pA/ +pAlA, +pAlAn)	114
I. 2. 2. 1. 3. 8. Yön Hâli (+lA)	115
I. 2. 2. 1. 3. 9. Yineleme Hâli (+lAn, +sArAn)	116
I. 2. 2. 1. 3. 10. Neden Hâli (+şIn)	117
I. 2. 2. 1. 4. Aitlik (+çi/ +hi/ +ri/ +ti)	118
I. 2. 2. 1. 5. İsimlerde Soru (-i, -şi, -i-mîn, -şim)	118
I. 2. 2. 1. 6. İsimlerde Bildirme (Ek fiil)	118
I. 2. 2. 1. 6. 1. Şimdiki Zaman Çekimi	119
I. 2. 2. 1. 6. 2. Hikâye Çekimi (+ççi)	121
I. 2. 2. 1. 6. 3. Rivayet Çekimi (tet, pulnî, ikken)	123
I. 2. 2. 1. 6. 4. Şart Çekimi (pulsan)	124
I. 2. 2. 2. FİİL ÇEKİMİ	126
I. 2. 2. 2. 1. Şahıs Ekleri	126

I. 2. 2. 2. 1. 1. Zamir Kökenli (I. Tip) Şahıs Ekleri	126
I. 2. 2. 2. 1. 2. İyelik Kökenli Şahıs (II. Tip) Ekleri	129
I. 2. 2. 2. 1. 3. Emir Çekimine Özgü Şahıs Ekleri	131
I. 2. 2. 2. 2. Kipler	133
I. 2. 2. 2. 2. 1. Basit Zamanlı Çekimler	133
I. 2. 2. 2. 2. 1. 1. Bildirme Kipleri	133
I. 2. 2. 2. 2. 1. 1. 1. Geçmiş Zaman	133
I. 2. 2. 2. 2. 1. 1. 1. 1. Görülen Geçmiş Zaman (I. Tip): -rI/ tI	133
I. 2. 2. 2. 2. 1. 1. 1. 2. Öğrenilen (II. Tip) Geçmiş Zaman: -nI.....	136
I. 2. 2. 2. 2. 1. 1. 1. 3. Uzak (III. Tip) Geçmiş Zaman: -sA	138
I. 2. 2. 2. 2. 1. 1. 2. Şimdiki Zaman (-At /-A).....	139
I. 2. 2. 2. 2. 1. 1. 3. Gelecek Zaman (-İ/-İ̇).....	143
I. 2. 2. 2. 2. 1. 2. Tasarlama Kipleri.....	146
I. 2. 2. 2. 2. 1. 2. 1. Emir Kipi.....	146
I. 2. 2. 2. 2. 1. 2. 2. İstek Kipi (-İ/-İ̇, -aşşın/-esşin, -As kilet).....	149
I. 2. 2. 2. 2. 1. 2. 2.1. I. Tip İstek Kipi (-İ/-İ̇).....	150
I. 2. 2. 2. 2. 1. 2. 2.2. II. Tip İstek Kipi (-aşşın/-esşin/ -aşşın).....	151
I. 2. 2. 2. 2. 1. 2. 2.3. III. Tip İstek Kipi (-As kilet).....	153
I. 2. 2. 2. 2. 1. 2. 3. Gereklilik Kipi (-mAllA, -(A)s pulat', mA kirlİ).....	154
I. 2. 2. 2. 2. 1. 2. 3. 1. Gereklilik Kipi – I. Tip (-mAllA).....	154
I. 2. 2. 2. 2. 1. 2. 3. 2. Gereklilik Kipi – II. Tip [-(A)s pulat'].....	156
I. 2. 2. 2. 2. 1. 2. 3. 3. Gereklilik Kipi –III. Tip (-mA kirlİ).....	157
I. 2. 2. 2. 2. 1. 2. 4. Şart Kipi (-sAn, -sAssIn).....	158
I. 2. 2. 2. 2. 2. Birleşik Zamanlı Çekim	160
I. 2. 2. 2. 2. 2. 1. Hikâye (-çİ/ -ççİ).....	160
I. 2. 2. 2. 2. 2. 1. 1. Şimdiki Zamanın Hikâyesi.....	160
I. 2. 2. 2. 2. 2. 1. 2. Geçmiş Zamanın Hikâyesi	162
I. 2. 2. 2. 2. 2. 1. 3. Gelecek Zamanın Hikâyesi	164
I. 2. 2. 2. 2. 2. 1. 4. Şartın Hikâyesi	164
I. 2. 2. 2. 2. 2. 1. 5. İsteğin Hikâyesi.....	165
I. 2. 2. 2. 2. 2. 1. 6. Gerekliliğin Hikâyesi	166
I. 2. 2. 2. 2. 2. Rivayet (İmiş, ikken, tet, pulnİ).....	168
I. 2. 2. 2. 2. 2. 1. Şimdiki Zamanın Rivayeti	168

I. 2. 2. 2. 2. 2. 2. 2. Geçmiş Zamanın Rivayeti.....	169
I. 2. 2. 2. 2. 2. 2. 3. Gelecek Zamanın Rivayeti.....	170
I. 2. 2. 2. 2. 2. 2. 4. Şartın Rivayeti.....	171
I. 2. 2. 2. 2. 2. 2. 5. İsteğin Rivayeti	171
I. 2. 2. 2. 2. 2. 2. 6. Gerekliliğin Rivayeti	172
I. 2. 2. 2. 2. 2. 3. Şart (pulsan, pulsassın, tük)	174
I. 2. 2. 2. 2. 2. 3. 1. Geçmiş Zamanın Şartı.....	174
I. 2. 2. 2. 2. 2. 3. 2. Şimdiki Zamanın Şartı	176
I. 2. 2. 2. 2. 2. 3. 3. Gelecek Zamanın Şartı.....	177
I. 2. 2. 2. 2. 2. 3. 4. İsteğin Şartı	177
I. 2. 2. 2. 2. 2. 3. 5. Gerekliliğin Şartı.....	178
I. 2. 3. SÖZCÜK TÜRLERİ.....	179
I. 2. 3. 1. İSİMLER.....	179
I. 2. 3. 1. 1. İsimler	180
I. 2. 3. 1. 1. 1. Erillik- Dişillik	180
I. 2. 3. 1. 1. 2. Soyut- Somut İsim.....	180
I. 2. 3. 1. 1. 3. Özel İsim – Tür (Cins) İsmi	181
I. 2. 3. 1. 1. 4. Basit İsimler	182
I. 2. 3. 1. 1. 5. Türemiş İsimler	182
I. 2. 3. 1. 1. 6. Birleşik İsimler.....	182
I. 2. 3. 1. 2. Sıfatlar.....	183
I. 2. 3. 1. 2. 1. Niteleme Sıfatları	184
I. 2. 3. 1. 2. 2. Belirtme Sıfatları.....	184
I. 2. 3. 1. 2. 2. 1. İşaret (Gösterme) Sıfatları.....	184
I. 2. 3. 1. 2. 2. 2. Sayı Sıfatları.....	185
I. 2. 3. 1. 2. 2. 2. 1. Asıl Sayı Sıfatları	185
I. 2. 3. 1. 2. 2. 2. 2. Sıra Sayı Sıfatları	186
I. 2. 3. 1. 2. 2. 2. 3. Üleştirme Sayı Sıfatları	186
I. 2. 3. 1. 2. 2. 2. 4. Kesir Sayı Sıfatları	187
I. 2. 3. 1. 2. 2. 3. Belirsizlik Sıfatları	187
I. 2. 3. 1. 2. 2. 4. Soru Sıfatları	188
I. 2. 3. 1. 2. 3. Sıfatlarda Dereceleme	188
I. 2. 3. 1. 2. 3. 1. Üstünlük Derecesi	188
I. 2. 3. 1. 2. 3. 1. 1. Sözdizimi Yoluyla.....	188
I. 2. 3. 1. 2. 3. 1. 2. Eklenme Yoluyla.....	188
I. 2. 3. 1. 2. 3. 2. En Üstünlük Derecesi.....	189
I. 2. 3. 1. 2. 4. Sıfatlarda Pekiştirme	190

I. 2. 3. 1. 2. 4. 1. -m, -n, p- Ünsüzleriyle	190
I. 2. 3. 1. 2. 4. 2. Söz Tekrarı Yoluyla	191
I. 2. 3. 1. 3. Zarflar	191
I. 2. 3. 1. 3. 1. Yer-Yön Zarfları	191
I. 2. 3. 1. 3. 2. Zaman Zarfları	192
I. 2. 3. 1. 3. 3. Tarz Zarfları	193
I. 2. 3. 1. 3. 4. Miktar Zarfları	194
I. 2. 3. 1. 3. 5. Soru Zarfları	195
I. 2. 3. 1. 3. 6. Neden Zarfları	195
I. 2. 3. 1. 4. Zamirler	196
I. 2. 3. 1. 4. 1. Şahıs Zamirleri	196
I. 2. 3. 1. 4. 2. İşaret Zamirleri	199
I. 2. 3. 1. 4. 3. Belirsizlik Zamirleri	201
I. 2. 3. 1. 4. 4. Soru Zamirleri	202
I. 2. 3. 1. 4. 5. Dönüşlülük Zamiri	203
I. 2. 3. 1. 5. Edatlar	205
I. 2. 3. 1. 5. 1. Son Çekim Edatları	205
I. 2. 3. 1. 5. 1. 1. İsimlerin Yalın Hâli ya da İlgi Hâliyle Bağlanan Edatlar	205
I. 2. 3. 1. 5. 1. 2. İsimlerin Belirtme-Yönelme Hâliyle Bağlanan Edatlar	209
I. 2. 3. 1. 5. 1. 3. İsimlerin Çıkma Hâliyle Birleşen Edatlar	212
I. 2. 3. 1. 5. 1. 4. İsimlerin Araç Hâliyle Birleşen Edatlar	213
I. 2. 3. 1. 5. 2. Pekiştirme Edatları (+Ah, tA, vıt, ĩnti)	213
I. 2. 3. 1. 5. 3. Gösterme Edatları [ak(ĩ), av(ĩ), vıt, veş]	213
I. 2. 3. 1. 5. 4. Soru Edatları (-i, im, i-mĩn -şi, -şim)	214
I. 2. 3. 1. 5. 5. Olumsuzluk Edatları (an, mar, şuk)	214
I. 2. 3. 1. 5. 6. Sınırlama Edatları (şeş, ançah, kĩna)	214
I. 2. 3. 1. 5. 7. Buyurucu Edatlar (-ha, -ka)	215
I. 2. 3. 1. 6. Bağlaçlar	215
I. 2. 3. 1. 6. 1. Sıralama Bağlaçları	215
I. 2. 3. 1. 6. 1. 1. Bağlayıcı Bağlaçlar (tA, tata, +pA, +pAlA)	215
I. 2. 3. 1. 6. 1. 2. Çeliştirici Bağlaçlar (ançah, şapah, şapah ta)	217
I. 2. 3. 1. 6. 1. 3. Ayrık Bağlaçlar	218
I. 2. 3. 1. 6. 2. Yan Cümle Bağlaçları	219
I. 2. 3. 1. 6. 2. 1. Neden Sonuç Bağlaçları (Mĩnřin tesen)	219
I. 2. 3. 1. 6. 2. 2. Amaç Bağlacı	219
I. 2. 3. 1. 7. Ünlemler	219
I. 2. 3. 1. 7. 1. Duygu Ünlemleri	219
I. 2. 3. 1. 7. 2. Gösterme Ünlemleri	220
I. 2. 3. 1. 7. 3. Buyurucu Ünlemler:	220
I. 2. 3. 2. FİLLER	220
I. 2. 3. 2. 1. Soyut- Somut Fiiller	220
I. 2. 3. 2. 2. Basit Fiiller	221
I. 2. 3. 2. 3. Türemiş Fiiller	221
I. 2. 3. 2. 4. Birleşik Fiiller	221

I. 2. 3. 2. 4. 1. İsim + Yardımcı Fiil Biçimde Oluşturulanlar	221
I. 2. 3. 2. 4. 2. Fiil+Fiilimsi+Yardımcı Fiil Biçiminde Oluşturulanlar	222
I. 2. 3. 3. FİİLİMSİLER.....	223
I. 2. 3. 3. 1. İsim-Fiiller	223
I. 2. 3. 3. 1. 1. -mA	224
I. 2. 3. 3. 1. 2. -mAşkIn	224
I. 2. 3. 3. 2. Sıfat-Fiiller	225
I. 2. 3. 3. 2.1. Şimdiki Zaman Sıfat- Fiileri	225
I. 2. 3. 3. 2.1. 1. -(A)kan+, -mAn+	225
I. 2. 3. 3. 2. 2. Geniş Zaman Sıfat-fiilleri	227
I. 2. 3. 3. 2. 2. 1. -An+/ -n+	227
I. 2. 3. 3. 2. 2. 2. -i+	227
I. 2. 3. 3. 2. 3. Gelecek Zaman Sıfat-Fiilleri	228
I. 2. 3. 3. 2. 3. 1. -As+, -mAs+	228
I. 2. 3. 3. 2. 4. Geçmiş Zaman Sıfat-Fiili	229
I. 2. 3. 3. 2. 4. 1. -nI+/ -mAn+	229
I. 2. 3. 3. 2. 5. Gereklilik Sıfat-Fiili	230
I. 2. 3. 3. 2. 5. 1. -mAllA+	230
I. 2. 3. 3. 2. 6. Kifayet Sıfat-Fiili	231
I. 2. 3. 3. 2. 6. 1. -mAlIh+	231
I. 2. 3. 3. 3. Zarf-Fiiller	231
I. 2. 3. 3. 3. 1. -A	231
I. 2. 3. 3. 3. 2. -AnşI pul-	233
I. 2. 3. 3. 3. 3. -iççen/ -miççen	233
I. 2. 3. 3. 3. 4. -mAsIr	234
I. 2. 3. 3. 3. 5. -mAsseren	235
I. 2. 3. 3. 3. 6. -nI çuh/ -nI çuhne	235
I. 2. 3. 3. 3. 7. -nIrAn	236
I. 2. 3. 3. 3. 8. -nIrAnpA	236
I. 2. 3. 3. 3. 9. -nİsem/ nİsemİN	237
I. 2. 3. 3. 3. 10. -nİşIn	237
I. 2. 3. 3. 3. 11. -sA+/ -mAsA	238
I. 2. 3. 3. 3. 12. -sAn, -sAssIn/-sessİN	240
I. 2. 3. 3. 3. 13. -UşIn	241
I. 3. CÜMLE BİLGİSİ	242
I. 3. 1. CÜMLE	242
I. 3. 1. 1. Cümlelerin Öğeleri.....	242
I. 3. 1. 1. 1. Yüklem	242
I. 3. 1. 1. 2. Özne.....	245
I. 3. 1. 1. 3. Nesne	248
I. 3. 1. 1. 3. 1. Belirli Nesne.....	248
I. 3. 1. 1. 3. 2. Belirsiz Nesne	249
I. 3. 1. 1. 4. Yer Tamlayıcısı	250
I. 3. 1. 1. 5. Zarf Tümleci.....	252

I. 3. 1. 1. 6. Cümle Dışı Öğeler	254
I. 3. 2. SÖZCÜK GRUPLARI.....	255
I. 3. 2. 1. İsim Tamlaması.....	255
I. 3. 2.1.1. Belirtili İsim Tamlaması.....	257
I. 3. 2.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması.....	258
I. 3. 2. 2. Sıfat Tamlaması	259
I. 3. 2. 3. Sıfat-Fiil Grubu.....	262
I. 3. 2. 4. Zarf-Fiil Grubu.....	263
I. 3. 2. 5. İsim-Fiil Grubu	265
I. 3. 2. 6. Tekrar Grubu	266
I. 3. 2. 6. 1. Unsurları Aynı Olan Tekrar Grupları.....	266
I. 3. 2. 6. 2. Unsurları Yakın Olan Tekrar Grupları	267
I. 3. 2. 6. 3. Unsurları Zıt Olan Tekrar Grupları.....	268
I. 3. 2. 7. Edat Grubu	269
I. 3. 2. 8. Bağlama Grubu.....	271
I. 3. 2. 9. Unvan Grubu	273
I. 3. 2. 10. Ünlem Grubu	273
I. 3. 2. 11. Sayı Grubu	274
I. 3. 2. 12. Birleşik Fiil Grubu.....	275
I. 3. 3. CÜMLE TÜRLERİ.....	277
I. 3. 3.1. Yapılarına Göre Cümleler	277
I. 3. 3. 1. 1. Basit Cümle.....	277
I. 3. 3. 1. 2. Birleşik Cümle	278
I. 3. 3. 1. 2. 1. Şarh Birleşik Cümle	278
I. 3. 3.1.2. 2. İç İç Birleşik Cümle	279
I. 3. 3.1.3. Bağlı Cümle	280
I. 3. 3.1.4. Sıralı Cümle.....	280
I. 3. 3. 2. Yüklemin Türüne Göre Cümleler	281
I. 3. 3. 2. 1. Fiil Cümleleri.....	281
I. 3. 3. 2. 2. İsim Cümleleri.....	282
I. 3. 3. 3. Yüklemin Yerine Göre Cümleler	283
I. 3. 3. 3. 1. Kurallı (Düz) Cümleler.....	283
I. 3. 3. 3. 2. Devrik Cümleler.....	284
I. 3. 3. 4. Anlamına Göre Cümleler.....	285
I. 3. 3. 4. 1. Olumlu Cümleler	285
I. 3. 3. 4. 2. Olumsuz Cümleler	286
I. 3. 3. 4. 3. Soru Cümleleri	286

II. BÖLÜM	288
II. 1. METİNLER (ÇUVAŞ TÜRKÇESİ)	288
II. 2. AKTARMALAR (TÜRKİYE TÜRKÇESİ)	366
III. BÖLÜM	440
III.1. GENEL DİZİN	440
III. 2. ŞAHIS ADLARI	638
III. 3. KURUM-KURULUŞ ADLARI	650
III. 4. YER ADLARI	653
III. 5. ETNONİMLER	660
SONUÇ	663
KAYNAKÇA	666

ÖN SÖZ

Türk dili ve lehçelerinin en zoru kabul edilen, UNESCO'nun 2002 verilerine göre 1,325,382 konuşana sahip, "savunmasız, tehlike altında" koduyla işaretlenen Çuvaşçayı çalışmaya karar verdiğimizde bu dili kayıt altına almanın hem Türklükbilimi için hem de Türk dünyası için önemli olduğunu farkettilik. Bu düşüncemi, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsündeki doktora öğrenimim sırasında hayata geçirmek nasip oldu. Danışman hocam Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN'e düşüncemi söylediğimde, çalışmanın günlük bir gazete olan SUVAR üzerinde yapılmasına karar verildi.

Bu zorlu yolda bana rehberlik eden, beni destekleyip cesaretlendiren her şeyden önemlisi yapabileceğime inanan hocam Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN'e; çalışmam sırasında yardımlarını esirgemeyen hocam Prof. Dr. Zeki KAYMAZ'a ve Dokuz Eylül Üniversitesindeki yoğun çalışmalarından zaman ayırıp tezimde bana yardımcı olan Prof Dr. Şerif Ali BOZKAPLAN'a teşekkürü bir borç bilirim. Hem tez konusu olan Suvar gazetesinin belirlenmesi ve temini aşamasında yol gösteren hem de Çuvaşçadan aktarmalarda yardımlarını esirgemeyen Yrd. Doç.Dr. Bület BAYRAM'a de çok özel şükran borcum vardır. Çalışmamın her aşamasında bana yardım eden, en yoğun çalışma dönemlerinde bile değerli zamanını bana ayıran, elindeki kaynakları paylaşan, ne zaman istesem, maddi ve manevi her türlü yardımı sağlayan arkadaşım Dr. Erdem UÇAR'a özellikle teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca anlayışı ve sabrı ile bana güç veren sevgili aileme şükranlarımı sunarım.

İŞARETLER

\cong	Yaklaşık olarak eşit.
//	Paralel şekil.
<	Gelişimin yönünü gösterir.
>	Değişimin yönünü gösterir.
*	Tasarlanan şekil.
A	a/e.
I	Çuv. ı/ı, OT ı/i.
U	u/ü.
S	ş/ş.

KISALTMALAR

AB	Ana Bulgarca.
AÇuv.	Ana Çuvaşça.
Alt.	Altay Türkçesi.
Ar.	Arapça.
AT	Ana Türkçe.
Az.	Azerbaycan Türkçesi.
Başk.	Başkurt Türkçesi.
BT	Batı Türkçesi.
Çağ.	Çağatay Türkçesi.
Çuv.	Çuvaş Türkçesi.
EAT	Eski Anadolu Türkçesi.
EB	Eski Bulgarca.
EDPT	Sir Gerard Clauson. An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish, Oxford 1972.
ET	Eski Türkçe.
Far.	Farsça.
Gag.	Gagauz Türkçesi.
GST	Güney Sibiry Türkçesi.
Hak.	Hakas Türkçesi.
HT	Harezmi Türkçesi.
Kar.	Karay Türkçesi.
Karl.	Karlık Türkçesi.
Kaz.	Kazak Türkçesi.

Kbal.	Karaçay Balkar.
Kıp.	Kıpçak Türkçesi.
Kklp.	Kara Kalpak Türkçesi.
Kökt.	Kök Türkçe.
Krg.	Kırgız Türkçesi.
KT	Karahanlı Türkçesi.
KTat.	Kırım Tatar Türkçesi.
KTLG	Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Grameri, Fiil (Basit Çekim). C. I, Ankara: TDK, 2006.
Kum.	Kumuk Türkçesi.
Man.	Mançuca.
Mar.	Marice.
Mo.	Moğolca.
Nog.	Nogay Türkçesi.
Osm.	Osmanlı Türkçesi.
OT	Ortak Türkçe (z/ş lehçeleri).
Özb.	Özbek Türkçesi.
Rus.	Rusça.
SUyg.	Sarı Uygur Türkçesi.
Şor.	Şor Türkçesi.
Tat.	Tatar Türkçesi.
Tkm.	Türkmen Türkçesi.
TT	Türkiye Türkçesi.
Tung.	Tunguzca.

Tuv.	Tuva Türkçesi.
Uyg.	Eski Uygur Türkçesi.
Yak.	Yakut Türkçesi.
YUyg.	Yeni Uygur Türkçesi

TEZİN AMACI VE TEZDE İZLENEN YÖNTEM

Çalışmamızın ana amacı, seçilen metinden hareketle çağdaş Çuvaş Türkçesinin dil özelliklerini çok zamanlı olarak OT'nin özellikleri ile karşılaştırıp bütüncül bir dil bilgisi çalışması yapmaktır. Çalışmamız üç ana bölümden oluşmuştur:

Giriş bölümünün ilk kısmında temel olarak Durmuş Arık'ın *Hristiyanlaştırılan Türkler (Çuvaşlar)* adlı çalışmasından yararlandık. Çeşitli kaynaklarda Çuvaş tarihi, kültürü ve dini hakkındaki bilgileri derli toplu bir araya getiren bu yapıt dışında *Türkler* ansiklopesinde Emine Ceylan Yılmaz'ın hazırladığı *Çuvaşistan, Çuvaşlar ve Çuvaşça* maddesi kullanıldı. Bu bölümde Çuvaşistan'ın ve Çuvaşların tarihi ve bugünü hakkında, kültürel özellikleri ve dinsel inançları konusunda bilgi vermeye çalışıldı. Ayrıca çalışmanın tamamında yararlanılan J. R. Krueger'in *Chuvash Manual* çalışması da bölümün hazırlanmasında temel alınan kaynaklar arasındadır. İkinci kısmında ise Çuvaşların edebiyatları ve basın tarihleri hakkında bilgi verilmiştir. Tezin ana malzemesi olan *Suvar* gazetesinin yayın hayatına başlayışına kadar Çuvaşistan'daki ve Kazan'daki Çuvaş basın faaliyetleri, Rusça ve Çuvaşça yayımlanan Çuvaş gazeteleri, günümüzde yayımlanan Çuvaş gazeteleri hakkında bilgi verilmiştir. Bölüm hazırlanırken özellikle A. P. Leont'ev'in *Hıpar-Çıvaşsen Pırremış Hasaçı, N. V. Nikol'skiy Asa İlvi Tata İna İnlantarsa Pani* adıyla Çeboksarı'da yaptığı röportajdan faydalanılmıştır.

Kendi içinde üç ana bölüme ayrılan *Dil İncelemesi* bölümü en önemli bölümdür. Bu bölümde temel alınan Çuvaş Türkçesi gramerlerinin sıralama ve sınıflandırmaları kullanılmıştır.

Ses Bilgisi bölümünde Çuvaş Türkçesinin ünlü ve ünsüz özellikleri belirlenmiş, metinlerden alınan örneklerle desteklenmiştir. Ses değişimleri konusunda J. R. Krueger'in *Chuvash Manual* adlı çalışması başta olmak üzere Emine Ceylan Yılmaz'ın *Çuvaşça Çok Zamanlı Ses Bilgisi* adlı çalışması kullanılmıştır.

Çuvaş Türkçesinin ses özellikleri belirlenirken çok zamanlı sisteme başvurulmuştur. Altay dilleri teorisine göre, bu ailenin kollarını oluşturan bir kısım Türk lehçesinde *z/ş* sesleri ile oluşturulan sözcüklerin Çuvaş Türkçesinde *r/l* ile karşılanıyor

olması nedeniyle Çuvaş Türkçesi, bizim Ortak Türkçe (z/ş lehçeleri) diyeceğimiz ana gruptan farklılaşır. Bu nedenle malzemenin en eski tarihî biçimi Ortak Türkçeye dayandırılmıştır. Bir *r/l* lehçesinden elde edilen malzemenin *z/ş* lehçesinin özelliklerini gösteren ortak bir lehçeyle karşılaştırılmasının daha yararlı olacağı düşünülerek Çuvaş Türkçesi ile Ortak Türkçe biçimler birbiriyle karşılaştırılmıştır. Ortak Türkçe biçimler için Eski Türkçe biçimler esas alınmış ve sonra *z/ş* grubu içindeki modern Türk lehçelerindeki biçimleriyle karşılaştırılmış, bu şekilde Çuvaş Türkçesinin Ortak Türkçeden farklılaşan ses değişimleri belirlenmiştir.

Eski Türkçe biçimlerin belirlenmesinde Sir Gerard Clauson'un *An Etimological Dictionary of Pre-thirteenth Century* (EDPT) adlı sözlüğü temel alınmış ve Clauson'un Eski Türkçe için kabul ettiği seslik biçimler kabul edilmiştir. Aynı zamanda çalışmamızda Eski Türkçe olarak adlandırılan dönem, kullanılan etimolojik sözlüğe bağlı olarak XIII. yüzyıla kadar olan Türkçe sözcük varlığını içermektedir.

Eklenme sırasında meydana gelen eş zamanlı ses değişimleri, *Şekil Bilgisi* bölümünde her ek için ayrı ayrı ele alındığından ayrıca bir başlık açılmamıştır. Ünlüler ve ünsüzlerle ilgili ses değişimleri karakteristik özelliklere ya da meydana geliş sıklıklarına göre değil; çalışmadan faydalanacakların kullanmasını kolaylaştırmak için alfabetik sırayla verilmiştir. Her ses değişimi için ses değişimine neden olan durumlar ve ses değişiminin karakteristiği ilgili maddede belirtilmiştir.

Dil İncelemesi bölümünün ikinci kısmını *Şekil Bilgisi* başlığı oluşturmaktadır. Bu bölümde Çuvaş Türkçesinin sözcük yapımı ve çekimi ile sözcük türleri hakkında bilgi vermeye çalışılmıştır. Çuvaş Türkçesi üzerine yapılan çalışmalar taranmış, şekil bilgisine dair, bunlardan tespit edilen özellikler listelenmiştir. Söz konusu malzeme, yine çok zamanlı bir yöntemle incelenmiştir. Malzemenin Eski Türkçe biçimi, günümüze kadar geçirdiği değişimler ve diğer Türk lehçelerindeki biçimleri karşılaştırılmış ve sonra bunlar metinlerden seçilen örneklerle açıklanmıştır. Şekil bilgisi oluşturulurken Çuvaş Türkçesinin en derli toplu yayımlarından sayılan L. S. Levitskaya'nın *İstoriçeskaya Morfologiya Çuvaşskogo Yazıka* adlı çalışması temel alınmıştır. Bunun yanında Emine Ceylan Yılmaz'ın *Çuvaşça Çok Zamanlı Morfoloji* adlı çalışması kullanılmıştır. Bunun dışında, çağdaş Çuvaş Türkçesi hakkında yapılan

diğer çalışmalar taranırken tespit edilenler de çalışmamıza eklenmiştir. İncelenen her malzemededen sonra tespit edilen malzemenin geçtiği çalışmaların kaynakçaları verilmiştir. Böylece kaynakların birbirleri ile karşılaştırılması da sağlanmıştır. Söz yapımı ve çekiminde yapılan tablolarla çalışmadan faydalanacakların eklenme sırasında meydana gelen değişiklikleri bir arada görmesi sağlanmak istenmiştir. Bu yolla çağdaş Çuvaş Türkçesinin şekilbilgisi özellikleri ve Ortak Türkçeye göre morfosentaktik farkları ortaya konmuştur.

Dil İncelemesi bölümünün üçüncü kısmı *Cümle Bilgisi*'dir. Bu bölümde metinlerden alınan cümleler, söz grupları ve sözdizimi açısından incelenmiş, Ortak Türkçeden ve Türkiye Türkçesinden farklılıkları ortaya konmuştur. Bölüm hazırlanırken Leyla Karahan'ın *Türkçede Söz Dizimi* adlı çalışması temel alınmıştır. Ayrıca Feyzi Ersoy'un *Çuvaş Türkçesi ile Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi Bakımından Karşılaştırılması* adlı çalışmasından faydalanılmıştır.

Sonuç bölümünde Çuvaş Türkçesinin karakteristik ses ve dizim özellikleri OT'ten farklılıkları özetlenmiştir.

Metinler bölümü, iki alt bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Suvar gazetesinden seçilen metinler Latin harflerine çevrilmiş ve daha sonra bunlar Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.

Tezde dil malzemesi olarak, Çuvaş Türkçesini her bakımdan yansıtabilecek, içerisinde dil, edebiyat, kültür ve siyaset alanında eserlerin bulunduğu bir metin oluşturmak için de iyi bir günlük gazetenin kullanılması uygun görülmüştür. Araştırmalarımız sonucunda, Tataristan Cumhuriyeti'nde, Kazan'da Konstantin Malışyev'in başyazarlığını yaptığı, 17 yıldır yayın hayatında bulunan *Suvar* gazetesinin bu işe en uygun kaynak olduğuna karar verdik. *Suvar* gazetesinin 2006-2007 yılları arasında yayımladığı yazılar arasından seçilen malzeme konularına göre şunları içermektedir: Fıkralar, şiirler, öyküler, yemek tarifleri, okur mektupları, sağlık köşesi, pratik bilgiler, doğa üstü olaylar hakkında okurların yazdıkları, "Cumhuriyette", "Haberler Kuşağı", "Bölgelerde" başlıkları altında yayımlanan siyasi, sosyal ve günlük yaşama ilişkin haberler, Çuvaşistan, Tataristan ve Rusya'da Çuvaşların gerçekleştirdikleri festivaller, toplantılar hakkındaki haberler, Çuvaşların saygı

duydıkları şahsiyetlerle yapılan röportajlar. Metinlerin her birinin altında alındığı köşe, sayı ve cilt numaraları verilmiştir.

Türkiye Türkçesine yazıçevrimin yapıldığı birinci kısımda, Türkiye’de yapılan Çuvaş Türkçesi çalışmalarında uygulanan yazıçevrim işaretleri kullanıldı. Genel olarak, çalışmada oldukça sadeleştirilmiş bir yazıçevrim sistemi kullanılmaya çalışıldı. Sözlük ve dizinlerin oluşturulabilmesi için gerekli numaralandırmalar da oldukça sade bir şekilde düzenlendi. Satır ve sayfa numarası vermek yerine cümle numarası verildi. Her bir örneğin yanında parantez içinde verilen numara metindeki cümle numarasına denk gelmektedir.

Bu bölümün ikinci kısmını *Aktarmalar* başlığı oluşturmaktadır. Seçilen metinlerin Türkiye Türkçesine aktarması yapılmıştır. Aktarma sırasında metnin anlamına müdahale edilmemiş; ancak Türkiye Türkçesi anlatım olanaklarına uygun olmasına dikkat edilmiştir.

Sözlük ve Dizin bölümünde metinlerdeki sözcükler, geçtikleri cümle numaralarıyla dizilmiş ve metindeki anlamları verilmiştir. Dizin oluşturulurken Ceval Kaya tarafından hazırlanmış *Windows Altında Dil Çalışmaları İçin CİBAKAYA 2.2* adlı dizinleme programı kullanılmıştır. Alt maddelerde sözcüklerin çekim ekleri ile genişlemiş biçimleri de verilmiştir. Her maddenin altında sözcüğün metinde kaç kez geçtiği de belirtilmiştir. Metin, toplam **34126** sözcükten oluşmaktadır. Ancak bazı yazarların Rusça yazılmış kitaplardan aynen alıntıladıkları metinlerdeki Rusça sözcükler sözlüğe dahil edilmemiştir. Bu durumda dizin **33864** sözcük, **4671** madde başı ve **11392** alt madde başından oluşmaktadır.

GİRİŞ

Çuvaş Türklerinin Tarihi, Kültürü ve Dili

Türkler, doğuda Pasifik Okyanusu'ndan batıda Baltık Denizi kıyılarına, kuzeyde Kuzey Buz Denizi'nden güneyde Basra Körfezi kıyılarına kadar uzanan coğrafî alana yayılmışlardır. Bu geniş coğrafyada birçok devlet kurmuş, dünya tarihini etkilemişlerdir. Bağımsız Devletler Topluluğu ve Rusya Federasyonu (eski SSCB); Balkanlar, Anadolu ve Doğu Türkistan bölgelerinden sonra Türklerin en yoğun yaşadığı bölgelerdendir.

Günümüzde Çuvaş adının Bulgar kabile birliğini oluşturan Suvaz~Suvar~Sabir kabile adından ortaya çıktığı en yaygın görüştür. MS II. yüzyılda Ptolemey'in, daha sonra da 922'de Bulgar topraklarında bulunmuş İbn-i Fadlan'ın seyahatnamelerinde, Bulgar kabile birliğini oluşturan boylardan birinin Suvaz ya da Sıvaz adını taşıdığı ortaya konmuştur. Suvaz/ Sıvaz sözcüğünün Çuvaş adının eski söylenişi olduğu ileri sürülmektedir. Zaten Çuvaşların komşusu Mariler de Çuvaşları günümüzde "Suvasla Mari", geçmişte ise "Suvas" olarak adlandırmıştır (Arık 2005, 10).

Tarihçi ve dilcilerin Çuvaşların kökenleri hakkında çeşitli görüşleri bulunmaktadır. Bu görüşler, Çuvaşları köken olarak Hunlara, Avarlara, Bulgarlara, Hazarlara, Burtaslara ya da Fin boylarına bağlar. Kimi araştırmacılar, onları Sümerlere ve Sarmatlara kadar götürür. Günümüzde Çuvaşların kökeni hakkındaki en yaygın görüş, Bulgarların bakiyeleri olduklarıdır (Arık 2005, 7-8).

Hüseyin Feyzanov, İdil-Kama Bulgarlarının mezar taşlarını 1863 yılında incelemiş ve bu mezar taşlarında çağdaş Çuvaş Türkçesinde kullanılan sözcükler olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu bulgulardan yola çıkarak, Feyzanov Çuvaş Türkçesinin Bulgar dilinin devamı olduğu ve bu nedenle de Bulgarların Çuvaşların ataları olduğu sonucuna varmıştır (Arık 2005, 8-9).

Wilhelm Radloff, Nikolay İvanoviç Aşmarin, A. A. Şahmatov, Zoltan Gombocz gibi birçok bilim adamı bu görüşü kabul etmiştir. Bulgar yazıtları, mezar taşları üzerindeki dil malzemesinden yola çıkarak Çuvaşların İdil-Bulgar Devleti'nin asli unsurlarından olduğu sonucunda mutabakata varılmıştır. Ayrıca Aşmarin, Çuvaşlar arasına önemli miktarda Marilerin de katıldığına işaret etmiştir (Arık 2005, 9-10).

Ancak Feyizhanov ve diğer arşatırmacıların Bulgar-Çuvaş teorilerine karşı çıkanlar da bulunmaktadır: *“Hiçbir mesnedi olmadan yayılan ve genel olarak etnik tarihten dayanak almayan Bulgar-Çuvaş dilbilimsel teorisi kimi materyalde dilbilim açısından bazı Çuvaşça işaretlerin mevcudiyetine dayanmaktadır. Bulgar-Çuvaş teorisini savunanlara göre bu malzemeler diğer komşu Türk dillerinden çok Çuvaşçayla bütünleşmektedir. Eğer mukayesenin yörüngesine diğer Türk dillerini, özellikle de Tatar ve Başkurt lehçelerini oturtursak o takdirde manzara Bulgar-Çuvaş konsepsiyonunun aleyhine değişecektir. Demek ki hızlı bir gözden geçirme durumunda dahi Bulgar-Çuvaş teorisi herhangi bir tenkit karşısında tutunamadığı gibi gerçekçi de görünmüyor. Dolayısıyla Bulgarlar yani ortak Bulgar etnonimini alan yerli Türk kabileleri bugünkü Tatarların atalarıydılar.”* (Zekiyev 2006, 298-299).

Dil çalışmalarının yanında, kültür tarihi çalışmaları da Çuvaş kültürünün Bulgar kültürüyle benzerlikleri olduğunu göstermiştir. Çeşitli kaynaklara ve arkeolojik çalışmalara göre İdil-Bulgarlarındaki tarım, toprak işleme teknikleri, evcil hayvan türleri, meşe arıcılığı, balıkçılık, avcılık, ev tipleri, mimari özellikler, giyim eşyaları, süslemeler, motifler Çuvaşlardakilerle benzerlikler göstermektedir (Arık 2005, 10-11).

Tarihi kayıtlarda Bulgarlar hakkındaki bilgiler MÖ II. yüzyıla kadar gider. MÖ 149–127 yıllarında Bulgarların Kafkaslara yerleştikleri ve Ermenistan’ı işgal ettiklerine dair bilgiler verilmiştir. MÖ II. yüzyılda Çuvaşlar (Suvar-Suvaz) Bulgarlarla birlikte bu bölgeye yerleşmiş olmalıdırlar. MS 482 yılına ait Bizans kaynaklarında Bulgar adına rastlanır (Arık 2005, 15).

İdil-Kafkas-Don ve Tisa IV. yüzyıl sonunda bütünüyle Hun toprağı haline gelmiştir. 445 yılında Attila önderliğinde, İdil’den Ren’e, Kafkaslar’dan Alpler’e kadar uzanan Büyük Hun İmparatorluğu kurulmuştur. İmparatorluğun sınırlarında Germen, Fin ve Slavlar da yer almıştır. Hun İmparatorluğu bünyesinde birçok Türk boyunun içinde Bulgarlar da bulunmaktadır (Arık 2005, 15-16).

V. yüzyılda imparatorluğun dağılmasından sonra, imparatorluğun yönetimi altındaki boylar, Bulgarların önderliğinde bir araya gelmişlerdir. VI. yüzyıla gelindiğinde “Büyük Bulgarya” adıyla bölgede kavimler birliği oluşmuştur. Bu birlik 559 yılında Orta Asya’dan göç eden Avarlar, Bulgarları egemenlikleri altına alır. Köktürk Devleti sınırlarını genişletmiş, bu zaman içinde Bulgar ve Suvarlar, Köktürk

Kağanlığı egemenliğine girmişlerdir. Köktürk Kağanlığı'nın fetret döneminde “Büyük Bulgar Devleti” kurulmuştur. 665 yılında Hazar Kağanlığı tarafından Büyük Bulgar Devleti yıkılmış; Bulgar halkı üçe bölünmüş, bir kısmı batıya göçerek Tuna Bulgarları adını almıştır. Dobruca'ya gelerek “Tuna Bulgar Devleti”ni kuran bu bölük, sayıca az olduklarından ve Kök Tengri inancını terk edip Hristiyanlığı kabul ederek Slavlar arasında erimişlerdir. Bir kısmı Kafkaslar'a çekilerek buradaki yerli halkla karışmışlardır. Kafkaslardaki Balkarların onların bakiyeleri oldukları kabul edilmektedir, Diğer bir grup da İdil boyundan kuzeye giderek Kama bölgesine yerleşmiştir. Bugünkü Çuvaşların yaşadığı bölge de burasıdır (Arık 2005, 16-17).

VII. yüzyıl sonu ve VIII. yüzyıl başında İdil-Kama bölgesine gelen Bulgar ve Suvarlar nüfus dengelerini değiştirmişlerdir. Bölgede bu yüzyıl itibariyle etnik yapı şöyledir: MÖ 5000 yıllarından başlayarak bölgede yaşayan Doğu Fin grupları (bugünkü Mari, Mordva ve Udmurt halklarının ataları), MÖ V.-IV. yüzyıllarda Batı Sibirya'nın güney bölgelerinden gelerek Orta İdil boylarına yerleşen Ugorlar, Kama Nehri'nin aşağı bölgesinde Ukyanovsk dolaylarına yerleşen İmenkovestler ve MÖ VI-III. yüzyıllarda Dinyeper'in orta bölgesine geçen Doğu Slavlar, Hun göçlerinden geriye kalan Macarların kalıntıları, Burtasların bir bölümü, Oğuz dilli Başkırtlar ve güneyde Hazarlar bölgenin halklarını oluşturur(Yılmaz 1996, 21-22).

Kama ve Orta İdil bölgesine göç etmiş İdil Bulgarları, Hazar Kağanlığı'nın güç kaybına oranla güç kazanmaya başlar ve bölgedeki Fin-Ugor, Mari, Udmurt, Mordva, Macarlar ve Başkırtlar İdil Bulgarları'na bağlanır. Bu halkların büyük bir kısmı Bulgar yapısı altında erir (Arık 2005, 18).

Bugünkü Çuvaşistan'ın güneyinde, İdil'in sağ kıyısının güneyinde, yapılan arkeolojik çalışmalardan anlaşıldığı üzere bu bölgeler, Bulgarların gelişinden sonra yerleşim bölgeleri olmuştur. Benzer çalışmalarda da Çuvaşistan'ın kuzeyinde Mari yerleşim bölgelerinin adlarına ve halk anlatılarına rastlanır. IX. ve X. yüzyıllarda bölgeye yoğun Bulgar saldırıları gerçekleştikten sonra, Bulgar Devleti'nin kurulmasıyla Çuvaş toprakları Bulgarların eline geçmiştir. XIII. yüzyılda Mari halkının büyük çoğunluğu Bulgarlar tarafından asimile edilmiştir (Arık 2005, 18-19).

Kaşgarlı Mahmut, XI. yüzyılda yazdığı Divânü Lugâti't-Türk adlı yapıtında şöyle der: “*Rûm ülkesine yaklaştıkça karşımıza çıkan **Bulgar, Suvar ve Beçenek***”

kavimlerinin diline gelince bu kendine özgü bir Türkçedir; çünkü sözcük sonlarının kısaltıldığı yegâne kullanımdır.” (DLT 2005, 23). Kaşgarlı, yapıtının sonuna eklediği haritada Suvarları, İdil’in batı kıyısına yerleştirmiştir. Aynı haritada Suvarların batısında Kıpçaklar bulunmaktadır. Kaşgarlı’nın haritası ve yukarıda söyledikleri bugünkü Çuvaşların kökenini ve XI. yüzyılda yaşadıkları bölgeyi göstermiştir (Arık 2005, 19-20).

Boy farklılıklarının devlet içinde en aza indiği XIII. yüzyılda “Bulgar Kağanlığı”nın Müslümanlığı kabul etmesiyle, Müslümanlığı kabul eden Suvar/Çuvaşlar Besermenler/Busurmanlar ve Kök Tanrı inancını kabul edenler ‘Çuvaşlar’ olarak ikiye ayrılmıştır. Kök Tanrı/Şamanist dini ve geleneklerini sürdüren Çuvaşlar, Saksin Bölgesi’nden batıya ilerlemişler ve Sarkel/Belaya/Vezha civarında bugün Kamilya bozkırları denilen bölgede, Don Irmağı’nın aşağı kısımlarına yerleşmişlerdir. XI. ve XIII. yüzyıl Rus kaynakları Çuvaşlar’dan ‘Beloveja Hazarları’ olarak bahsetmektedir. Böylece İdil’in sağ kıyısında geleneksel Türk inançlarını sürdüren boylar toplanmıştır. XIII. yüzyılda Bulgar Devleti, Moğol istilasına dayanamayarak yıkılır. Bu sırada Çuvaşlar, Altın Ordu hakimiyetine girerler. Bu zaman içinde, Etil/İtil/İdil/Volga’nın batı kıyısı boyunca yayılmışlardır. Daha sonra Sura ve Siviaga ırmakları arasında yerleşmişlerdir. Çuvaş Özerk Cumhuriyeti bugün bu bölgede bulunmaktadır (Arık 2005, 20, Günay-Türkeş 2007, 175-176).

Kazan Hanlığı döneminde dinsel baskılara direnen Çuvaşlar 1546’da Rusları yardıma çağırılmışlar, Rus ordusunun yardımlarıyla Kazan Hanlığının egemenliğinden kurtulmuşlardır. 1551’de Ruslarla yaptıkları bir anlaşmayla Rus yönetimine girmişlerdir. Bu sefer de Rusların zorla Hristiyanlaştırma politikalarıyla karşılaşmışlardır. Bu politikanın temel amacı Çuvaşları dinsel olarak eriterek Ruslaştırmaktı. Bu amaçla bölgeye Çuvaş Türkçesi bilen birçok misyoner gönderilmiş, Çuvaş dili ve kültürü üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Bu politikalara direnen Çuvaşlar sık sık ayaklanmışlardır (Yılmaz 1996, 26).

XX. yüzyılın başlarında Ruslara karşı ayaklanan Çuvaşlar başarı sağlayamamıştır. İhtilalden sonra Mart 1917’de Çeboksarı’da Sovyet iktidarı kurulmuş, Mayıs 1918’de yeni idare bütün Çuvaşistan toprakları üzerinde egemelik kurmuştur (Arık 2005, 22-23).

Çuvaş toprakları 24 Haziran 1920’de özerk bölge olarak ilan edilmiş, 21 Nisan 1925’te Çuvaş Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adı ile özerk cumhuriyete dönüştürülmüştür. Sovyet döneminde resmi dili Rusçadır. 1985 yılında dışa açılma yeniden yapılanma sürecinde Çuvaşistan’da yeniden anadile, milli kültüre dönüş ve bağımsızlık mücadelelerinin başladığını görüyoruz. 1991 yılında çıkarılan bir kanunla ‘Çuvaş Özerk Cumhuriyeti’nin resmî ve eğitim dili Rusçadır.’ ibaresi ‘Çuvaş Özerk Cumhuriyeti’nin resmî ve eğitim dili Rusça ve Çuvaşçadır. şeklinde değiştirilmiştir (Yılmaz 1996, 27, Arık 2005, 23, Özkan 2007, 197).

Rusya Federasyonu içerisinde yer alan Türk yurtlarından biri olan Çuvaşistan, başta İdil Nehri kenarında kurulmuş başkenti Şupaşkar olmak üzere diğer şehirleriyle birlikte Türk coğrafyasının en nadide topraklarından biridir. 18.300 km²lik küçük bir alana sahip olan Çuvaşistan; doğuda Tataristan, batıda Gorki Özerk Cumhuriyeti, kuzeyde Mari ve güneyde Ulyanovsk bölgeleriyle çevrilidir (Yüce 1996, 205).

“Çuvaşistan’ın 1996 yılı nüfusu, <http://www.cap.chuvashia.com>. internet adresinde 1.360.800 olarak verilmiştir. Başkent Şupaşkar’ın nüfusu ise 446.000’dir.

Çuvaşistan’da 21 büyük yerleşim merkezi bulunur. Bunların başlıcaları: Şupaşkar, Yeni Şupaşkar, Kanaş, Ulatır, Şimirle, Kuslavka, Şirpü ve Yedirne’dir.

Çuvaş ekonomisinin yüzde altmış endüstriye dayanmaktadır.

Başkent Şupaşkar, Çuvaşistan’ın kültür ve eğitim merkezidir. Çuvaşistan Devlet Üniversitesi, Pedagoji Enstitüsü, Ziraat Enstitüsü ve Ticaret Enstitüsü bu şehirdedir. Çuvaş Devlet Üniversitesi, 7 enstitüsü, 105 şubesi ve on bini aşan öğrencisi ile eğitim sahasında Çuvaşistan’ın gurur kaynağıdır. Bunun yanında Çuvaşistan’da Tıp, İletişim ve İdarî Bilimler fakülteleriyle, Yüksek Teknik Eğitim ve Kültür Enstitüleri de bulunmaktadır. Ülkede eğitim Çuvaşça ve Rusça olarak verilmektedir.

Çuvaşistan’da yazları ılık, kışları ise soğuk ve uzun bir kara iklimi hüküm sürer. Yılın büyük bir bölümünde hava sıcaklığı, sıfırın altında seyreder.”¹

Çuvaşlar, dinlerini *Çuvaş/Yumşî dini* olarak adlandırırlar. Onları, “Vaftiz edilmemiş Çuvaşlar, *Tıp Çıvış* (gerçek Çuvaş) ya da *Nikreşenny Çıvaşsem* (vaftiz edilmemiş Çuvaşlar) olarak çağırırlar. Ruslar bu Çuvaşların dinini paganist olarak

¹ Çuvaş Özerk Cumhuriyeti <http://www.turkiyat.gazi.edu.tr/> (31.02.2008)

değerlendirerek *yazıçnikler* olarak adlandırır ve Hristiyan olanları vaftizliler anlamına gelen *kreşinler* olarak ayırırlar. (Arık 2005, 34).

“Günümüzdeki *Çuvaşlar*’ın bir kısmı, *Türklerin ulusal inanışları olan Kök Tengri merkezli inancı koruyan gruplardır. Çuvaş din sisteminin merkezini, Türk toplulukları arasında Tengri, Tengeri, Tengri, Tigir, Ter, Deer, Tangara adlarıyla andığı Çuvaşların da Tura/Tora/Tor’ olarak adlandırdıkları inanç oluşturur. Çuvaşların geleneksel inanışları Türklerin başka bir dini kabul etmeden önceki Tanrı merkezli inanç sistemi olmuş, bu inanç sisteminde iyi ve kötü ruhlara, yer-su ruhlarına, ölümden sonraki yaşama inanış yer almıştır. Öz olarak Türk ulusal inançlarının tüm özelliklerini taşıyan Çuvaş inancında, belki de başka kültür ve dinlerle etkileşimler nedeniyle, kutsal varlık ve inanç adlarında değişimler görülür. Eski Türklerin dini törenlerinde önemli rol oynayan kamın benzeri yumsa, Çuvaşların dinî yaşamında ve törenlerinde belirleyici olmuştur. Yumşi, kamlar gibi vecd tekniğini kullanmasa da Tanrıya ve diğer ruhlara sunulacak kurban türünü, çeşitli felâketlerin ve hastalıkların sebebini bilen ve çözüm öneren kişiler olarak görülmüştür.” (Arık 2005, 38-43).*

Çuvaşların halk inanışları da Türk dünyasında yaygın olan inanışlara ortaklık ve benzerlikler göstermiştir. Çuvaşlar günümüzde Hristiyan olarak tanınmaktadırlar.

Ataları ise ilk Türk-İslâm devleti olarak kabul edilen İdil Bulgarlarıdır. İslamla ilk ilişkileri X. yüzyılda başlar ve XX. yüzyıla kadar sürer. İşte bu dönemde geleneksel inançlarını koruyanlar batıya, İdil’in sağ kenarına göçmüşler diğerleri ise Müslümanlığı kabul ederek sol kıyıda kalmışlardır. Bu nedenle, İslam’ın yayılması “...onların tamamını kapsamamış ve sınırlı kalmıştır. İslamı kabul eden Çuvaşlar, yaşadıkları coğrafyada İslâm’ın güçlü temsilcileri olarak görülen Tatarlarla kaynaşmıştır. Bu bölgede Tatar adının etnik kökeni ifade etmesi yanında, İslâma mensubiyeti de belirliyor olması, İslâm’ı kabul eden Çuvaşların kendilerini ‘Tatar’ adıyla tanımlamalarına yol açmıştır. Zamanla kayıtlara İslâmı kabul eden Çuvaşlar Tatar olarak geçmeye başlamış ve Çuvaşların bu kesimi Tatarların kültür özelliklerini ve dünya anlayışlarını benimseyerek Tatarlaşmıştır.” (Arık 2005, 180-240)

Türkler, Budizm, Manihaizm gibi semavi olmayan dinlerin yanında İslamiyet’ten başka Yahudiliği de din olarak kabul etmişlerdir; ancak Yahudilikten sonra Hristiyanlık Türkler arasında az sayıda taraftar bulmuş dinlerden biridir.

XVI. yüzyılda Rus işgaliyle birlikte Çuvaşlar arasında başlatılan Hristiyanlaştırma ve Ruslaştırma politikaları çeşitli şekilde uygulanır. Çuvaşların ağır vergi ödemeye zorlanması, geniş ve verimli toprakların Rus idarecilerine ve manastırlara dağıtılması, Rus köylülerin ve askeri unsurların Çuvaşların yaşadığı bölgeye yerleştirilmesi, misyonerler vasıtasıyla Hristiyanlaştırılması, bu doğrultuda okulların açılması, Hristiyan kateşizminin ve Hristiyanlığa ait diğer dini literatürün Çuvaş diline çevrilerek yayınlanması, Çuvaşlardan Hristiyan din adamlarının yetiştirilmesi girişimleri bu faaliyetlerin başta gelen uygulama şekilleri arasında yer almıştır. Tüm bu çalışmalar sonucunda Çuvaşlar isteyerek olmasa da baskı, zorlamayla Rus Ortodoks Kilisesi'nin mensubu olmuşlardır. Ancak, kilisenin istediği Hristiyanlar olamamışlardır. Türklerin dinsel tarihlerine bakıldığında girdikleri her dinde kendilerine özgü bir anlayış geliştirdikleri görülür. İşte, baskı ve zorlamalarla Hristiyan olmuş Çuvaşlar da kendilerine özgü bir Hristiyanlık anlayışı geliştirmiştir. Hristiyanlıkla Çuvaşların geleneksel dinî inanışları kaynaşmış, yeni şekil ve görüntüler oluşmuştur. Çuvaşlar geleneksel dinin bazı kutsallarını Hristiyanlığa taşımış ve bu inançlar arasında *senkretik* bir anlayış geliştirmiştir. İcra ettikleri bazı dinî törenlerde de aynı şekilde benzer durumlar ortaya çıkmıştır. Hristiyanlığın teslis/üçleme anlayışını Türk geleneksel inancına göre yorumlamışlardır. Türk geleneksel inancına göre tek tanrı vardır ve onun insana benzemesi imkânsızdır. Doğmamış ve doğrulmamıştır. Bu anlayışa göre İsa'nın Tanrı olması Çuvaşlar tarafından kabul edilmez. Bu nedenle Hristiyanlığın teslis/üçlemesini kabul etmemiş, onu kendi anlayışlarına göre yorumlamışlardır (Arık 2005, 241-383).

1917 Sovyet Devrimi ile birlikte, Ruslar tüm dinlere karşı politika geliştirmişti. Sovyet felsefesine göre “Din afyondur” ve bu nedenle boş inançtır. Çarlık dönemindeki Hristiyanlaştırma politikaları materyalist düşünceye amaç değiştirmiş hakim ideoloji olan ateizme göre “dinsizleştirme” politikalarına dönüşmüştür.

Dillerindeki önemli farklılıklar dolayısıyla Türkolojinin en önemli sahası haline gelen Çuvaşça hakkında birçok kişi çalışmış ve çeşitli görüşler ortaya koymuştur: Wilhelm Radloff, Çuvaşçanın Türkçeleşmiş bir Fin-Ugor dili olabileceği ihtimali üzerinde dururken Gustav John Ramstedt ve Nicholas Poppe, Çuvaşçanın Türkçe ile Moğolca arasında köprü vazifesi yapan üçüncü bir dil olduğu görüşünü savunmuşlardır.

Ali Fehmi Karamanlıoğlu ve Reşit Rahmeti Arat ise uvaşanın Ana Türkçe döneminde Yakutça ile birlikte ayrıldığını kabul etmektedirler.

“uvaşanın Türk lehçeleri arasındaki nemi Moğolca ve Fin-Ugor dillerine yakınlığından kaynaklanır. Bu yakınlıkları, onun Türk dili olduğu konusunda uzun tartışmalar yapılmasına neden olmuş; sonuçta bir Türk dili olduğu kabul edilmiştir.” (Ceylan-Yılmaz 1997, 5).

Çuvaşça zerine yapılan çalışmalar gözden geçirilecek olduğunda ilk çalışmalar arasında *Julius von Klaproth*'un 1828'de yaptığı *Comparison de la langue des Tchouvaches avec les Idioms turks* adlı araştırması görülür. Bundan sonra *Wilhelm Schott*'un 1842'de hazırladığı *De lingua Tschuwaschorum* adlı çalışması gelir. Her iki araştırmacı da uvaşanın bir Türk dili olduğunu savunur. *Wilhelm Radloff* 1882'deki *Phonetik der nördlichen Türksprachen* adlı çalışmasında uvaşanın Fin-Ugor dilinin aşama aşama Trkeleşmesiyle oluştuğunu ne sürer (Ceylan-Yılmaz 1997, 5).

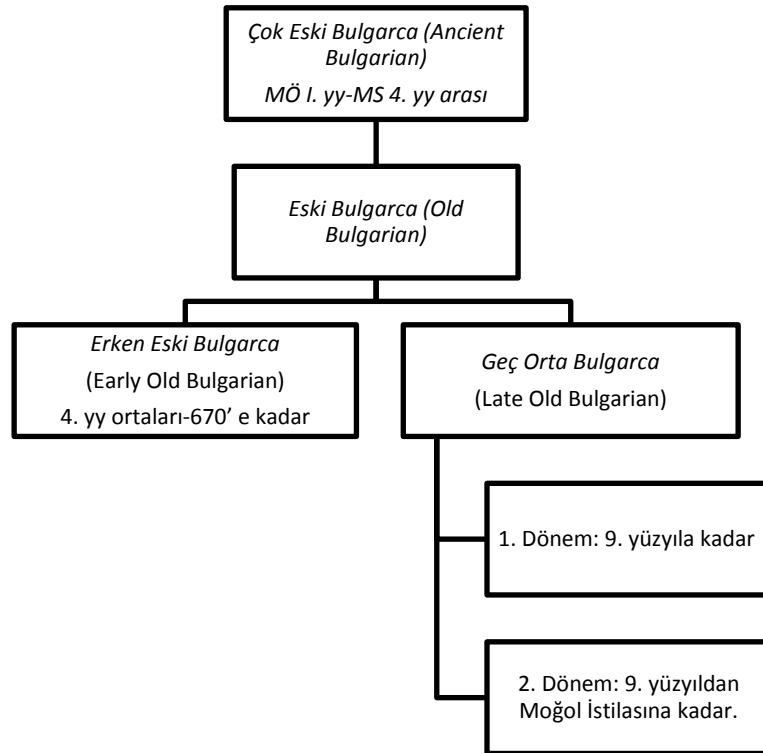
Nikolay İvanoviç Aşmarin'in 1898'deki *Materiyali dlya issledovaniya Çuvaşskogo yazıka I-II*, Kazan; 1903 ve 1923'te iki cilt olarak yayımladığı *Opiti izsledovaniya Çuvaşskogo sintaktiksisa*; 1928-1950 yıllarında yayımladığı uvaşanın en geniş sözlüğü sayılan *Thesaurus linguae tchvaschorum, I-XVII* adlı çalışmalarıyla Çuvaşça dilbilgisi ve uvaşanın yeri hakkında görüşlerini sunmuştur. Aşmarin, yaptığı çalışmalarda Türkçeden çok uzaklaşmış olsa da uvaşanın bir Türk dili olduğunu öne sürer (Yılmaz 1996, 40).

1912'de Zoltan Gombocz *Die Bulgarisch türkischen Lehnwörter in der ungarisechen Sprache* adlı çalışmasında Macarcadaki Bulgarca alıntı sözcükleri incelemiş ve çalışmasında uvaşanın Türk ve Moğol dilleri arasındaki bağlantıyı oluşturduğunu ne sürer (Ceylan-Yılmaz 1997, 6).

Gustav John Ramstedt'in 1922'deki *Zur Frage nach der Stellung des Tschuwassischen* adlı çalışması, uvaşanın yeri konusunda en ayrıntılı çalışmadır. Bu çalışmada, uvaşayı Moğolca ile akraba sayarak Türkçenin kurallı bir gelişimi olduğunu öne sürer. Ramstedt, daha önceden Schott tarafından ortaya konan Çuvaşça ve Genel Türkçe arasındaki *r/l* ve *z/ř* denkliklerinin Moğolca için de var olduğunu bulur. Bu ses denkliklerine dayanarak bütün Türk dillerini bir ana dile, Çuvaşçayı başka bir ana dile götürür (Ceylan-Yılmaz 1997, 6).

Ramstedt'in öğrencisi Nicholas Poppe de Çuvaşça üzerine çalışmış, 1924'te *Die Tschuwassischen Lautgesetze* ve 1965'te *An Introduction to Altaic Linguistics* adlı çalışmasında Çuvaşçanın, Türk dilleriyle ortak özellikler gösterdiğini; ancak bağımsız bir Türk dili olduğunu savunmuştur. Ona göre Çuvaşça Altay dil ailesinin üçüncü üyesidir. Çuvaşça, Poppe'ye göre Bulgarca ses özellikleri taşır. Biçimbilimsel özellikleri ve sözlük açısından eskilik gösterir (Ceylan-Yılmaz 1997, 7).

“Rona Tas, Çuvaşçanın tarihi gelişimini şöyle gösterir (Ersoy 2007, 1289):

Orta Bulgarca (Middle Bulgarian): Bu dönem, Volga Bulgar İmparatorluğu'nun yıkılışından başlamaktadır. Erken Orta Bulgarca dönemi 1430'a, Geç Orta Bulgarca dönemi ise Kazan'ın işgaline kadar (1552) sürmüştür.

Yeni Bulgarca (New Bulgarian): Erken Yeni Bulgarca ya da Erken Çuvaşça dönemi Kazan'ın düşmesinden Çuvaşça'nın 1723'te ilk yazılı kaynaklarının ortaya çıkışına kadar sürmüştür. İkinci alt grup ise Çuvaş edebî dilinin oluşumundan 19. yüzyılın sonuna kadar sürmüştür. Ekim devrimi sonrasında ise Modern Çuvaşça gelişmiştir.

Modern Çuvaşça, Anatri (Aşağı) ve Viryal (Yukarı) olmak üzere iki ana diyalekte ayrılmaktadır. Çuvaş edebî dili, Anatri diyalektine dayanır. Bu iki diyalekt

arasındaki en önemli fark ise Eski Türkçe “o” sesinin Tatarcanın tesiriyle Anatri diyaleğinde “u”ya dönüşmesidir. Çuvaşça ile diğer Türk Lehçeleri ve Eski Türkçe arasında özellikle temel fiiller, şahıs zamirleri, sayılar ve organ isimleri dikkate alındığında, belli başlı ses değişimleri dışında çok büyük bir farklılık yoktur.”

XX. yüzyılda İvan Yakovleviç Yakovlev, Rus alfabesine dayalı, Çuvaşçanın ses özelliklerine uyan yeni bir yazı sistemi getirmiştir. Bugünkü Çuvaş alfabesi, Yakovlev’in 1872’de meydana getirdiği alfabenin biraz değiştirilmiş şeklinden ibaret olup, 34 harf ve 2 yardımcı işarettten oluşmaktadır. Çuvaşçadaki seslerin 9’u ünlü, diğerleri ise ünsüzdür (Yüce 1996, 212).

Lars Johanson, yazı dili ile temsil edilen 24 Türk lehçesini coğrafi ve dilsel ölçütlere göre 5 temel bölüme ayırmıştır ve Çuvaşçayı 5. bölümde bağımsız olarak göstermiştir:

- 1. Güneybatı:** Türkçe, Gagauzca, Azerice, Türkmençe
- 2. Kuzeybatı:** Kazakça, Karakalpakça, Nogayca, Kırgızca, Tatarca, Başkurtça, Kırım Tatarcası, Kumukça, Karaçayca, Balkarca, Karaimce.
- 3. Güneydoğu:** Özbekçe, Uygurca.
- 4. Kuzeydoğu:** Yakutça, Altayca, Hakasça, Tuvaca, Şorca, Tofaca
- 5. Çuvaşça.** (Johanson 1998, 87).

Claus Schönig, hazırladığı lehçe tasnifinde Çuvaşçayı Norm olmayan Türkçe başlığı altında Halaçça ve Lena Türkçesiyle birlikte göstermiştir. Çuvaşça Norm Türkçeden² en fazla sapmış olan lehçedir (Schönig 1999, 69-70).

Çuv.un OT’ten farklı olan özellikleri şöyle sıralanabilir:

- 1.** OT *d*, *z* sesine karşılık Çuv.da *r* sesi bulunur.
- 2.** OT *ş* ünsüzü, Çuv.da *l* olarak karşılık bulur.
- 3.** OT *ç*, *ş* ünsüzleri, Çuv.da *ś* ünsüzüne dönüşmüştür.
- 4.** OT’teki söz başında bulunan *y* ünsüzleri Çuv.da *ś* ünsüzüne dönüşür.
- 5.** *I* ünlüleri önündeki *s* ünsüzleri *ś*’ye dönüşür.

² Schönig, Norm Türkçeyi şöyle tanımlar: Norm Türkçe istatistiki olarak tanımlanmıştır; yani bütün Türk lehçelerinde görülen ortak özellikler dikkate alınarak belirlenmiştir.

6. *I* ünlüleri önündeki *t* ünsüzleri *ç* 'ye dönüşmüştür.

7. Uzun ünlülerden sonra *y* sesi türer.

8. Yuvarlak ünlülerle başlayan sözcüklerde başta *v* ünsüzü türer (Tekin Talât, Mehmet Ölmez 1995, 46-47).

Çuvaş Basını ve Suvar Gazetesi

Çuvaş Türkçesi XVIII. yüzyılda, *Anatri ağzı* üzerinde gelişerek bir yazı dili haline gelmiştir. Çuvaşların % 82'si ana dilleri olarak Çuvaş Türkçesi'ni kabul eder. Ancak Çuvaş Türklerinin % 83'ü Rusçayı günlük iletişimlerinde kullanır. (Özkan 2007, 198)

XIX. yüzyılın başlarından itibaren Çuvaş Türkçesiyle eğitim veren ilkokullar açıldı. İlk Çuvaş alfabesi 1769 yılında Kiril esaslı olarak düzenlendi. Son düzenlemenin yapıldığı 1872'ye kadar bu alfabe sekiz defa değiştirildi. Kiril esaslı Çuvaş alfabesi ile basılan ilk eserler dinî ve misyonerlik konulu eserlerdir. XIX. yüzyılda bazı Rus araştırmacıların yazdığı folklorik eserler de yayınlandı. Bir ara Çuvaşların Arap alfabesini kullandıkları söyleniyorsa da, bu güne kadar Çuvaş Türkleri'ne ait Arap harfli bir metin bulunamamıştır. Ancak Bulgar Türklerine ait çok sayıda Arap harfli mezar yazısı bulunmaktadır (Krueger 1961, 40, Özkan 2007, 196-198, User 2006, 154-164).

Çuvaş Türklerinin çok zengin bir halk edebiyatı vardır. Türküler, şarkılar, hikâyeler, masallar, atasözleri manzum muamma ve bilmeceler oldukça yaygındır. V. İ. Lebedev, Çuvaş halk şiirini ve halk hayatını dile getiren “Genç Çuvaş Manzumeleri” adlı eserini 1852 yılında yayınladı. Daha sonra kısa hikâyelerinde Çuvaş köy hayatını anlatan İ. N. Jurkin (1848–1943) görülmektedir. K. V. Ivanov, Çuvaş aile hayatı ile ilgili pek çok şiir ve drama yazdı. En tanınmış eseri “Narspi” adlı iki bin beyitlik epik romanıdır. Şubussini (1893–1943) de İ. N. Yurkin gibi Çuvaş köy ve kır hayatını anlattı. Bazı şiirlerini Pugaçev ayaklanmasına katılan köylülere adadı (Krueger 1961, 42-43, Özkan 2007, 196-197).

Suvar gazetesinin yayımlandığı Kazan şehri, Türklerin gazetecilik çalışmalarına başladığı şehirdir. Bu şehir, Rus seperatizmine karşı Türklerin kurdukları gazetelerle direndikleri önemli bir basın merkezi olagelmiştir.

Kazan şehrinde çıkan Türkçe gazeteleri gözden geçirecek olursak Kazan ve basın tarihi gözler önüne serilecektir.

1905-1911 yılları arasında çıkan **Kazan Muhabiri/Muhbiri** adlı gazete Rusya'daki **İttifak Elmuslimin Partisinin** yayın organı olarak yayımlanan liberal, demokrat politika gazetesidir. 406 sayı çıkan gazetenin yöneticileri S. Alkin, B. ve G. Şaraf, A. Caydaşyev ve Y. Akçura bulunmaktaydı.

Kazan'da çıkan bir başka gazete ise 1906 yılında yayım hayatına başlayan **Azat** adlı ekonomi, din ve edebiyat gazetesidir. Gazete, Tatarca olarak haftada üç kez yayımlanmıştır. 56 sayı yayımlanan gazetenin yöneticileri arasında G. Apaneayev, G. Kamal, M. Gafuri, N. Dumavi bulunmaktaydı.

Beyanülhak, Kazan'da yayımlanan bir başka Türk gazetesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Gazete, siyaset ve edebiyat gazetesi olarak Tatarca yayım yapmaktaydı. 1906-1914 yılları arasında toplam 1307 sayı yayımlanmıştır. Gazete yöneticileri arasında A. Caydaşev, M. Saydaşev, Ş. İmanaev bulunmuştu.

1906-1097 yılları arasında sadece 65 sayı çıkan Tancıların yayın organı olarak Tatarca yayım yapan **Tan Yılduzu** ve daha sonra **Tan Mecmuası** adlarıyla Kazan Türklerince çıkarılan bir başka gazetedir. Gazete yöneticileri arasında M. Putilyakov, G. İshakî bulunmaktadır.

Azat Halık; sosyal, politik ve edebi bir gazete olarak 1906 yılında yayımlanmaya başlanmıştır. Tatarca yayımlanan gazete 15 sayı çıkmıştır. Yöneticileri arasında G. Kamal, H. Yamaşev, G. Kulahmetov bulunmaktadır.

Sibirya, Tatar diliyle çıkan bir başka gazetedir. 1912-1913 yılları arasında Tomsk ve İphü şehirlerinde, Tatarca olarak, M. Nauruzov tarafından, 145 sayı yayımlanmıştır (Leont'rev 2006, 32-33).

Tatarlar'ın bu basın etkinliklerinden etkilenen Tataristan Çuvaşları, Çuvaşça bir gazete çıkarmak amacıyla toplanırlar. 1905 yılında N. A. Bobrovnikov ve N. B. Nikol'skiy **Hıparsem/ Haberler** adıyla haftada bir çıkmasını planladıkları bir gazete için devlet organlarına başvururlar; ancak ilk başvuruda izin verilmez. Aynı yıl ikinci başvuru kabul edilir. N. İ Aşmarin sansür görevlisi olarak görevlendirilir. Gazetenin ilk

sayısının çıkması için akademisyenler, Çuvaş okullarında çalışan öğretmenler ve Çuvaş okullarının öğrencileri ve Çuvaş köylüleri para yardımıyla bulunurlar.

1906' da gazete çıkmaya başlar. Gazetenin ilk içeriğinde siyasete yer verilmez. Siyasi konular ek olarak çıkarılan broşürlerle işlenir. Gazetenin içeriği şöyle tanıtılır: Halk tarafından yapılan tören ve kutlamalar, ülkeden ve dünyadan güncel haberler, Rus halkından ve diğer halklardan haberler, köy ve ev işleri, ticaret ve ekonomi haberleri, okullar, halk ve toplum hakkında hayır işleri, Çuvaş, Rus ve diğer halkların edebiyatları, yeni çıkan kitaplar, gazete yazarlarının yanıtlayacağı okur mektupları.

Gazetenin ilk sayıları posta yoluyla dağıtılır. 1905 Ekim devriminin hızıyla gazete, Çuvaşlar arasında daha da önem kazanır. Çuvaş okullarından mezun olmuş Semoney Timofey ve Trofim Efimov yazar kadrosuna katılırlar. Kazan'daki okullarda okuyan Vasilyev Mark, İvanov Semen gibi öğrenciler **Hıpar** gazetesine yazılı materyaller hazırlamaya başladılar. Tirlemiş'te, Yıpres'te, Teççi'de yaşayan Çuvaşların gönderdikleri haber ve yazılarla gazete gelişti. 1907 yılında gazete kapatıldı (Leont'rev 2006, 9-22).

1917 yılında **Hıpar** gazetesi yeniden yayımlanmaya başlandı. Gazeteyi diriltmek için N. V. Nikol'skiy çok gayret etti. Gazete 1918 yılına kadar 69 sayı yayımlandı.

1918'de bir gece Çuvaş sosyalistleri komitesi **Hıpar** gazetesini güç kullanarak ele geçirip **Kanaş** gazetesini çıkarmaya başladılar. Kazan'da G. F. Alyunov ve A. G. Gabrilova'nın çabalarıyla 3 sayı, daha sonra S. M. Mihaylov başyazarlığında Ufa'da 9 sayı yayımlandı. **Kanaş** gazetesi ise Çuvaş komünistleri komitesinin yayın organı olarak çalışmaya devam etti.

1937 yılında Çuvaş bölge yönetiminin ve Çuvaş SSC'nin yönetiminin yayım organı olarak **Çuvaş Komünü** adıyla yayımlandı, 1952 yılında **Komünizm Yalavi/Komünizm Bayrağı** adını aldı.

1991 yılında *Hıpar/Haber* adıyla beşinci kez yayın hayatına başladı. Halen yayın hayatına devam eden *Hıpar* Rusya basın yaşamının en uzun ömürlü gazetelerinden biri olmuştur (Leont'rev 2006, 38-39).

Yukarıda anılan gazetelerden başka Çuvaşça yayımlanan diğer gazeteler de şunlardır: *Çuhansen Sassi/ İşçinin Sesi* (1918), *Šmĩ Purniś/ Yeni Yaşam* (1918), *Yultaş/*

Yoldaş (1918), *Suntal/ Örs* (1924-1940). Halen yayımlanmakta olan, tamamı Çuvaşça gazete ve dergiler şunlardır: *Tıvan Atıl/ Öz İdil, Yalav/ Bayrak, Tantış/ Akran*. Bunların dışında hem Çuvaşça hem de Rusça yayınlanan gazete ve dergilerde bulunmaktadır: *Respublika/ Cumhuriyet, Çıvaşyen, Şamriksen Haşaçı/ Gençlerin Gazetesi*. Moskova'da da *Lik Çuvaşi* adlı gazete yayımlanmaktadır. (Özkan 2007, 197)

Suvar, Tataristan'da Çuvaşça çıkan ülke çapında bir gazetedir. TATMEDİA UAO'nun bir kuruluşu olarak 2008 yılının Ocak ayının ilk haftasından itibaren 12 sayfa olarak yayınlanmaktadır. Gazetenini kurucusu Tataristan Cumhuriyeti Kabinesi'dir. Yayımcısı ise TATMEDİA UAO'dur. Gazetenin ilk sayısı 1993 yılının Ağustos ayında çıkmıştır. Gazetenin ilk yazı işleri müdürü Viladimir İl'iç Danilov'tur. Daha sonra sırasıyla Nikolay Mihayloviç Sorokin, Aleksandr Kirpiloviç İvanov yazı işleri müdürlüğü yapmıştır. Gazetenin yazı işleri müdürlüğünü halen Konstantin Anatol'yeviç Malışyev yürütmektedir. Ortalama tirajı 5241'dir.

Çuvaşların tarihi adı, Suvar adını kullanan gazete Tataristan'ın her bölgesinde satın alınabilmektedir. Yıllık abonelik ücreti 198 tenkidir. Ayrıca gazetenin diğer bölge ve cumhuriyetlerde de satışı yapılmakta buralardan da abonelik başvuruları kabul edilmektedir.

Gazete, <http://suvar.su/> adresi üzerinden internet üzerinden de takip edilebilmektedir. Site www.chuvash.org adresiyle ortak çalışmaktadır.³

Gazete siyasi, toplumsal bir gazetedir. Gazetede Tataristan ve BDT'te yaşanan siyasi, sosyal olaylara yer verilmektedir. Bunun dışında fıkra, sağlık, tarih, spor, sağlık, okur mektupları ve yemek tarifleri köşeleri bulunmaktadır.

Çuvaşça Üzerine Yapılan Çalışmalar⁴

Çuvaşçanın ilk grameri sayılan *Soçineniya, prinadlejaşçiye k grammatike çuvaşskogo yazıka* adlı 69 sayfalık çalışma, ilk kez 1769 yılında Moskova'da, ikinci kez de 1775 yılında Petersburg'da yayımlanmıştır. Yazarının Kazan Başpiskoposu *Veniamin Putsek-Grigoroviç* olduğu düşünülmektedir. Bu ilk Çuvaş grameri, şekil bilgisi ve sözlük bölümlerinden oluşur.

³ Bilgiler gazetenin <http://suvar.su/1.html> uzantılı web sitesinden derlenmiştir.

⁴ Bölüm, Oğuzhan Durmuş'un *Çuvaşçanın Şekil Bilgisi* adlı çalışmasından özetlenerek hazırlanmıştır.

Fransız dilcisi *Levesque*, 1825 yılında *Grammaire abrégée de la langue des Tchouvaches* adlı, Çuvaş gramerini yayınlamıştır. Yazar, makale biçimindeki bu çalışmasında zaman zaman Türkçe malzemeyle karşılaştırmalara da yer vermiştir.

1836 yılında bu kez Kazan'da Çuv.un ikinci grameri *Naçertaniye pravil çuvaşskogo yazıka i slovar', sostavleniye dlya uçilişç Kazanskoy yeparhi* adıyla Çuvaşça öğretmeni *Viktor Petroviç Vişnevskiy* tarafından yayımlanmıştır. Yapıt, Çuv. şekil bilgisi, söz dizimi ve sözlükten oluşmaktadır.

1879 yılında İ.A. Dobrolyubov tarafından, Kazan'da *Oznakomleniye s fonetikoy i formami çuvaşskogo yazıka posredstvom razbora i perevoda original'nih çuvaşskih statey* adlı, ses ve şekil bilgisi bölümlerinden oluşan çalışma yayımlanır.

N. A. Lebedev tarafından *Posobiye k İzüçeniye Çuvaşskogo Yazıka* adlı bir gramer, 1894 yılında yine Kazan'da yayımlanır. Yapıt; şekil bilgisi ve sözlük olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

N. İ. Aşmarin'in gramerinin yayımlanması Çuvaş Türkçesi araştırmaları tarihinde bir dönüm noktasıdır. *Materialı dlya issledovaniya çuvaşskogo yazıka* adını taşıyan bu kitap 1898 yılında Kazan'da yayımlanmıştır. Eser, ses ve şekil bilgisi olarak iki bölümden oluşmaktadır: *Çast' pervaya, uçeniye o zvukah (fonetika), str. 1-102;* *Çast' vtoroya, uçeniye o formah (morfologiya), str. 103-392.* Anatri diyalekti üzerine kurulan çalışma standartlaşma aşamasındaki Çuv.un gramer kurallarının tespiti açısından da önem taşımaktadır. Anatri ve Viryal diyalektleri karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Yapıtta Çuv., Tat. ve TT gibi Türk lehçeleri ile karşılaştırılmış, yer yer etimolojik açıklamalara yer verilmiştir. Aşmarin'in bu çalışması, Çuv. çalışmaları için temel başvuru kitaplarından biridir.

Timuhha Hvediri (F. T. Timofeyev) tarafından, Çuv.un Çuvaşça yazılmış ilk grameri hazırlanmıştır. İlki 1924 yılında, ikinci baskısı ise 1928 yılında Şubaşkar'da çıkan bu yapıt, *Чăваш Чĕлхийĕн грамматтикĕ /Çıvaş çilhiyĕn grammattikĕ/* adını taşımaktadır. Yapıtta, Çuv.un ses bilgisi, şekil bilgisi ve söz dizimi incelenmiştir. Bu yapıt, Çuv. ilk gramer olması ve Çuv. dil terminolojisinin kurucusu sayılması nedeniyle önemlidir.

Johannes Benzing, Berlin’de 1943 yılında *Kleine Einführung in die tschuwaschische Sprache* başlıklı Almanca bir gramer yayımlamıştır. Çuvaşçaya küçük bir giriş amacı taşıyan bu eser ders kitabı özelliğindedir.

Benzing 1943’te yayımladığı küçük gramerden sonra *Philologiae Turcicae Fundamenta*’nın Çuvaşça bölümünü ‘*Das Tschuwaschisch*’ hazırlamış, Çuv.un ses ve şekil bilgisini ele aldığı yapıtta tarihsel karşılaştırmalı bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmasının daha kısa bir biçimini 1963 yılında yayımlanan *Handbuch der Orientalistik, Fünfter Band-ALTAISTIK, Erster Abschnitt Turkologie* (Leiden/Köln) adlı kitapta yayımlamıştır (61-72).

1957 yılında Çuvaş Dil, Edebiyat ve Tarih Araştırma Enstitüsü, Çeboksarı’da Çuv.un bilimsel bir gramerini *Materialı po grammatike sovremennogo Çuvaşskogo Yazıka, (Çast’ pervaya: morfologiya)* adıyla, Rusça yayımlar. Yapıt; N. A. Andreyev, V. G. Yegorov ve İ. P. Pavlov tarafından hazırlanmıştır.

J. R. Krueger, Amerika’da 1961 yılında, *Chuvash Manual* adlı bir çalışma yayımlamıştır. Bir el kitabı olan bu çalışmada Çuvaşlar hakkındaki genel bilgilerden başka gramer, metin örnekleri ve Çuvaşça-İngilizce bir sözlük bulunur.

Yine 1961’de İ. A. Andreyev, *Priçastie v Çuvaşskom Yazıke* adlı monografisinde Çuv. sıfat-fiilleri ele alır.

1965 yılında, İ. P. Pavlov tarafından çağdaş Çuvaş edebi dilinin şekil bilgisinin ele alındığı *Хальхи чăваш литература чĕлхи. Морфологи /hal’hi çıvaş literatura çĭlhi. morfologi/* adlı Çuvaşça çalışma yayımlanır.

Çuvaş Türkçesinin tarihsel şekil bilgisine odaklanan *İstoriçeskaya morfologiya Çuvaşskogo Yazıka* adlı yapıt, L. S. Levitskaya tarafından 1976 yılında Moskova’da yayımlanmıştır. Yapıt, Çuvaşça çalışmalarının önemli başvuru kaynaklarından biridir.

1978 yılında *Bevezetés a Csuvas Nyelv Ismeretébe* (480 s.) başlıklı ders notlarını yayımlayan A. Róna-Tas, 1987 yılında, Macarca olarak ders kitabı biçiminde *Csuvas Nyelv Vázlatos Nyelvtana* adlı küçük bir Çuvaşça gramer (71 s.) yayımlamıştır.

1988 yılında Şubaşkar’da, L. P. Sergejev ve V. İ. Kotleyev, öğitmen okulu öğrencilerine yönelik *Чăваш чĕлхи /çıvaş çĭlhi/* adlı, Çuv. bir kitap yayımlamışlardır. Bu yapıtın büyük bir bölümü şekil bilgisine ayrılmıştır.

Çuvaşça. yayımlanan bir başka morfoloji çalışması, 1992 yılında V. İ. Sergeyev tarafından *Хальхи чăваш чĕлхи, морфологи (вĕренÿ кĕнеки) /hal'hi çıvaş çilhi morfoloji (vĕrenü kĕnegi)/* adıyla, bir ders kitabı olarak hazırlanmıştır.

Fetodov'un Çuvaş şekil bilgisi üzerine ilk eseri, modal ifadeleri ele aldığı *Sredstva vırajeniya modal'nosti v çuvaşskom yazıke* adlı eseri 1963 yılında yayımlanmıştır. Yazar, daha sonra Çuvaşçayı daha çok GT ile karşılaştırdığı *Çuvaşskiy yazık v sem'ye altayskih yazıkov* adlı üç serilik bir çalışma yayımlar (I. 1980; II. 1983; III. 1986). Bu eserin, ilk cildi ses bilgisi, ikinci ve üçüncü ciltleri şekil bilgisi ile ilgilidir. Bu çalışma daha sonra kısmen geliştirilerek 1996'da tek cilt halinde *Çuvaşskiy yazık, istoki otnoşeniye k altayskim i finno-ugorskim yazıkam, istoričeskaya grammatika* adıyla bir kez daha yayımlanmıştır.

1998 yılında, L. Johanson ve É. Á. Csató'nun editörlüğünde Türk dilini bütünlüklü olarak temel özellikleri ile almak amacını taşıyan *The Turkic Languages* adlı bir eser yayımlanmıştır. Tarihi ve modern lehçelerin hemen hepsinin ayrı ayrı ya da grup şeklinde ele alındığı bu çalışmada her bölüm, alanının uzmanı yabancı Türkologlar tarafından kaleme alınmıştır. Bu çalışmada Çuvaşça bölümü Larry Clark tarafından işlenmiştir: *Chuvash* (434-452).

Türkiye'de Çuv. ile ilgili müstakil çalışmalar 1987 yılında başlamıştır. *Mehmet Ademoğlu*'nun hazırladığı *Çuvaşçanın Türk Lehçeleri İçindeki Yeri* adlı doktora tezi Çuv. ile ilgili ilk çalışmadır.

1996'da Metin Yılmaz tarafından hazırlanan *Çuvaş Türkçesinde Fiil* adlı doktora tezi, Çuv. şekilbilgisi üzerine yapılmış bir çalışmadır. Yılmaz, tezinde Çuv. fiiller ve fiil çekimini ele almıştır.

1997 yılında ise Emine Ceylan-Yılmaz'ın Çuv. ses bilgisini ayrıntılı olarak ve çok zamanlı yöntemle incelediği *Çuvaşça Çok Zamanlı Ses Bilgisi* adlı çalışması yayımlanmıştır.

2000 yılında Feyzi Ersoy'un hazırladığı *Ulip Halapisem Metni Esasında Çuvaşçada İsim* adlı doktora tezinde Çuv.da isim, metne dayanılarak incelenmiştir.

Emine Yılmaz'ın 2002 yılında yayımladığı ve Çuv. Şekil bilgisini artzamanlı bir yöntemle inceleyerek bulgularını Oğuz grubu Türk lehçeleriyle karşılaştırdığı *Çuvaşça ok Zamanlı Morfoloji Bir Deneme* adlı yapıt da bir başka çalışmadır.

2008 yılında, *Ahmet Bican Ercilasun*'un editörlüğünde çıkan *Türk Lehçeleri Grameri* adıyla yayımlanan ve modern Türk lehçelerinin hepsinin bölümler halinde ele alındığı çalışmada Feyzi Ersoy, *Çuvaş Türkçesi* bölümünü hazırlamıŐtır. Bu çalışmada Çuv. ses ve Şekil zellikleri kısaca ele alınmış ve metin örnekleri verilmiştir.

uvaŐanın Şekil bilgisi ile ilgili son çalışma, 2009 yılında Oğuzhan Durmuş tarafından hazırlanan ve Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde savunulan “Çuvaşçanın Şekil Bilgisi” isimli doktora tezidir.

I. BÖLÜM

DİL İNCELEMESİ

I. 1. SESBİLGİSİ

Çuv. alfabesi 37 harften oluşmaktadır. Kril alfabesine dayalı bu alfabenin harfleri ve çalışmamızda kullanılacak Latin alfabesi karşılıkları şunlardır:

Çuvaş Alfabeti	Latin Alfabeti	Çuvaş Alfabeti	Latin Alfabeti
А а	Aa	Р р	R r
Ă ă	Ĭ ĭ	С с	S s
Б б	B b	Ç ç	Ş ş
В в	V v	Т т	T t
Г г	G g	У у	U u
Д д	D d	Ӧ ӧ	Ü ü
Ё ё	YO yo	Ф ф	F f
Ӗ ӗ	Ĭ ĭ	Х х	H h
Ж ж	J j	Ц ц	Ts, ts
З з	Z z	Ч ч	Ç ç
И и	I i	Ш ш	Ş ş
Й й	Y y	Щ щ	Şç şç
К к	K k	Ъ ъ	‘
Л л	L l	Ы ы	I ı
М м	M m	Ь ь	’
Н н	N n	Э э	E e
О о	O o	Ю ю	Yu yu
П п	P p	Я я	Ya, ya

I. 1. 1. ÜNLÜLER

Standart Çuvaşçanın ses sisteminde 8 ünlü bulunmaktadır ve 9. ünlü o ağızlarda ve Rusça alıntılarda bulunmaktadır. Bütün ünlüler sözcüğün başında, ortasında ve sonunda bulunabilirken, sadece /ı/ ünlüsü sonda bulunmaz (Krueger 1961, 70-74, Clark 1998, 434-435):

	Art			Ön		
	Geniş	Yarı Geniş	Dar	Geniş	Yarı Geniş	Dar
Düz	a		ı	E		
Yarı Yuvarlak		ĩ			ĩ	
Yuvarlak	o		u			ü

I. 1. 1. 1. ÜNLÜLERİN ÖZELLİKLERİ

I. 1. 1. 1. 1. /a/

Düz, geniş ve art bir ünlüdür. Sözcük başında, ortasında ve sonunda, açık ya da kapalı, vurgulu ya da vurgusuz olarak bulunabilir. Almanca ve Rusçadaki /a/ ünlüsüyle karşılaştırılabilir. Rusçadaki /a/dan daha geri de ve daha düşük tınıda seslendirilir (Krueger 1961, 71, Yılmaz 1996, 49):

allī “elli” (2240), *amīsem* “dişiler, kadınlar” (2240), *çakiltīm* “cıvıltı” (254), *hapha* “kapı” (3316), *ıytkala-* “dilenmek” (383), *urapa* “araba” (1802).

I. 1. 1. 1. 2 /ı/

Art, dar ve yarı yuvarlak bir ünlüdür. Yalnız çok heceli sözcüklerin ilk hecesinde vurgulu olarak görülür. Sözcük başı, ortası ve sonunda bulunabilir. Kısa süreli olarak telaffuz edilir. Kimi zaman, izleyen ünsüzle birleşmiş gibi okunur. Bu, ünsüz yığılması gibi algılanabilir. Bazen bu ünlünün telaffuzu nedeniyle *arıslan/ arslan* gibi sözcük çiftleri oluşur. Bu ünlü değişkendir ve sözcük sonlarında düşmeye eğilimlidir. Tek başıyken kısa bir /o/ gibidir (Krueger 1961, 71, Yılmaz 1996, 50):

allī “elli” (2240), *çakiltīm* “cıvıltı” (254), *pulī* “balık” (2575), *pır* “buz.” (2265), *vīkır* “boğa, öküz” (1859), *şimarta* “yumurta” (2358), *şiltır* “yıldız” (3351), *kıvak* “mavi” (1656).

I. 1. 1. 1. 3 /e/

Ön, geniş ve düz ünlüdür. Kapalı ve açık telaffuz edilebilir. Vurgulu ya da vurgusuz olarak, sözcük başında, ortasında ve sonunda bulunabilir (Krueger 1961, 71, Yılmaz 1996, 49).

Örnekler: *erne* “hafta” (1228), *etem* “insan” (1020), *yen* “yan” (96), leş “öteki” (1690), *pepke* “bebek” (2314), *pıłterış* “anlam” (2911), *pırleh* “genel” (2133).

I. 1. 1. 1. 4. /i/

Ön, dar ve yarı geniş bir ünlüdür. /i/ ünlüsünün karşılığıdır. Yalnız ilk hecede vurguludur. Dar bir /i/ ya da /e/den çeşitlenir. Ünsüzler arasında, bileşik sözcüklerde ve sözcük sonlarında düşmeye eğilimlidir. Aşmarin’e göre /i/ ve /ö/’nün Çuv.un bazı

ağızlarında alafon değil morfem olarak fark gösterdiklerini söyler (Krueger 1961, 72, Yılmaz 1996, 50):

ñti “şimdi” (257), *šñi* “yeni” (5), *ñe* “inek” (757), *ššir* “işsiz” (714), *hütlev* “savunma” (1733), *iki* “iki” (3401), *řlev* “gürültü koparma, bağırma” (1391), *epi* “ben” (1100), *tepř* “başka” (36).

I. 1. 1. 1. 5. /i/

Ön, geniş ve düz bir ünlüdür. Sözcük başında, ortasında ve sonunda vurgulu ya da vurgusuz olarak bulunabilir. OT’teki /i/ sesiyle benzerdir (Krueger 1961, 72, Yılmaz 1996, 50):

irhi “sabahki” (1583), *inše* “uzak” (1930), *kil* “ev” (153), *nihšsan* “hiçbir zaman” (1152), *širřp* “sağlam” (463), *šulhi* “yıllık” (163).

I. 1. 1. 1. 6. /ı/

Art, dar ve düz bir ünlüdür. OT’tekiyle aynı sestir. Başta, ortada ve sonda bulunan diğer ünlülerin aksine, /ı/ ünlüsü yalnız sözcük başında ve ortasında bulunabilir. Vurgulu ya da vurgusuz olabilir (Krueger 1961, 72-73, Yılmaz 1996, 50):

ivil “oğul” (1073), *iran* “yarım” (1316), *iltin* “altın” (2912), *širav* “yazı” (289), *pışik* “büyük, geniş” (82), *tımar* “kök” (1982).

I. 1. 1. 1. 7. /o/

Art, yuvarlak ve geniş bir ünlüdür. Bu fonem yalnız Rusça alıntılarda bulunur. Çuv.un ağızlarında /u/ fonemi bir /i/’dan sonra /o/ şeklinde telaffuz edilir (Krueger 1961, 73, Yılmaz 1996, 50):

sovyet “sovyet; meclis, danışma kurulu” (1749), *revolyutsi* “devrim”, *agrofırma* “tarım işletmesi” (3071), *fontan* “fiskiye, kaynak” (2074), *krujok* “dernek, topluluk” (355), *ministerstvo* “bakanlık” (693).

I. 1. 1. 1. 8. /u/

Art, yuvarlak ve dar bir ünlüdür. Sözcük başı, ortası ve sonunda; vurgulu ya da vurgusuz olarak bulunabilir. Bazı ağızlarda /u/, düzleşmiş bir /o/ ünlüsüne dönüşmeye eğilimlidir (Krueger 1961, 73, Yılmaz 1996, 50):

ulma “elma” (737), *ulşını* “değişiklik” (709), *şuk* “yok” (2), *puşaruşı* “girişimci” (239), *pustuy* “boş” (1068), *sutu* “satım” (2107).

I. 1. 1. 1. 9. /ü/

Ön, yuvarlak ve düz bir ünlüdür. Vurgulu ya da vurgusuz olarak sözcüğün başında, ortasında ve sonda bulunur (Krueger 1961, Yılmaz 1996, 50):

üsır “sarhoş” (1553), *üt* “beden, ten, et” (566), *yüşıklıh* “acımsılık” (2539), *pürt* “izbe, ev” (396), *ıytü* “sorun” (2245), *kütü* “sürü”, *şınterü* “zafer” (3192).

I. 1. 1. 1. 11. Uzun Ünlüler

AT’te uzun ünlülerin Çuv.da tespiti konusunda kesinleşmiş bir kural yoktur.

I. 1. 1. 1. 11. 1. y- Protezi

“Söz başındaki birincil uzun ünlü *ia* tarzında bir ikiz ünlü geliştirerek bazen kendisinden önce bir *y-* türetmiştir. Bu *y-* türemesinin AÇuv.da meydana geldiği anlaşılmaktadır. AT *y-* = Çuv. *ś* denklğine göre, uzun ünlü ilk önce *y-* türetmiş daha sonra da *ś* ünsüzüne dönüşmüştür.” (Tekin 1995, 138).

Çuv. *şunat* (895) < *yunat < *yanat < *ianat < *(kanat) // Tkm *gānat* < *kānat; Çuv. *şıvar* (565) < *yowar < *yowır < *āğır // Krg. *ōz* “ağız”; Çuv. *şınıh* “un” < *yunuk < *ūnuk*. “un” // Tkm. *ūn* “un”; Çuv. *şıvır-* “uyumak” (1058) < *yuwur < *yūrı- // Uyg. *ū*. “uyku”; Çuv. *yıvıs* “ağaç” (426) < *ıgaç // YUyg. *yağaç*, Kırg. *cığaç*; Çuv. *yurı* “şarkı, türkü” (2778) < *yarı < *yır < *ır // Tat. *cır*, Başk. *yır*; Çuv. *yır* “iz” < *yir < *ır // SUyg. *yez/ yiz*, Gag. *yiz*, Tkm. *ız* “ayn.”; Çuv. *yal* “köy” < *el // Tkm. *ıl* “halk” < *el

I. 1. 1. 1. 11. 2. v- Protezi

“Ön ünlü olarak bulunan uzun dudak ünlüleri seyrek de olsa kendilerinden önce bir /v/ ünsüzü türetir; ancak bugün Çuv.da kısa dudak ünlülerinin önünde de bir /v/ ünsüzü türetmektedir. Bu nedenle asli uzun ünlüler, türeme v ünsüzünden sonraki ünlünün niteliği yardımıyla tespit edilebilir.” (Tekin 1995, 147-148).

ET ā- ≅ Çuv. vı-

Çuv. *vıs-* “Acıkmak” (1556) < *ōç- < *āç- // Tkm *āç*.

ET \bar{o} -, \bar{u} - \cong \u00c7uv. vu-

\u00c7uv. vut “ateş” (1018) < * $\bar{o}t$ // $\text{Tkm. } \bar{o}t$ “ateş”; \u00c7uv. vun (3203) < * $\bar{o}n$ // $\text{Tkm. } \bar{o}n$, \u00c7uv. vula- “okumak” (458) < * $\bar{u}la-$ “ulamak” // $\text{Tkm. } uvla-$.

ET \bar{o} , \bar{u} \cong \u00c7uv. va-

\u00c7uv. vales' “üleşmek” (603) < * $\bar{u}leš-$ // $\text{Yak. } \bar{u}lles-$ “ayn.”; \u00c7uv. varı “orta, öz” < * $\bar{o}z$ // $\text{Tkm. } \bar{o}z$, $\text{Yak. } \bar{u}ös$ “ayn.”

I. 1. 1. 1. 11. 3. Ünsüz İkizlenmesi

“Türkçedeki birincil uzun ünlülerin tespiti için bir başka ölçüt de **ünsüz ikizlenmesidir**. Tarihi ve bugünkü Türk lehçelerinde örnekleri bol olan bu ses olayı dikkat çekmekle beraber sebepleri üzerinde pek durulmamıştır. Halbuki bunu sözcükteki birincil ya da ikincil uzun ünlülerle açıklamak olasıdır. Açık hecedeki uzun ünlünün çekici etkisi ile izleyen hecenin ünsüzü ikizleşir. İkizleşme ile ilk hece kapanır uzun ünlü kısalır. Kaybolan ünlü uzunluğunun yerini ünsüz uzunluğu alır.” (Tekin 1995, 148-153).

\u00c7uv. pırre “bir” (240) < * $\bar{b}ir$ $\text{Tkm., Yak. } \bar{b}ir$ “ayn.”; \u00c7uv. vunnı “on” (3030) < * $\bar{o}n$ // $\text{Tkm. } \bar{o}n$, $\text{Yak. } uon$ “ayn.”; $\text{\u00c7uv. tıvatı/ tıvattı}$ “dört” (1109) < * $\bar{t}övert$ < * $\bar{t}ört$ // $\text{Tkm, } d\bar{o}rt$, $\text{Yak. } t\bar{u}ört$ “ayn.” \u00c7uv. sıççı “yedi”(790) < * $\bar{y}eti$ // $\text{Az. } yeddi$, $\text{Özb. } yetti$, $\text{Uyg. } yette$; \u00c7uv. tıhhır “dokuz” (1061) < * $\bar{t}ökur$ // $\text{Az. } dogguz$, $\text{Özb. } tokkiz$, $\text{Uyg. } tokuz$.

I. 1. 1. 1. 11. 4. Ön Damaksillaşma

“Uzun art damak ünlülerininin sebep olduğu seslik değişmelerden biri de kendi kendilerini **ön damaksillaştırmalarıdır**. Bu olay daha çok **t, d, n, s, z, ş, ç** ve **c** gibi ünsüzlerle **y** yarı ünlüsünün eşliğinde gerçekleşir. Bu ünsüzlerin tek başlarına da ön damaksillaştırma özelliklerinin olduğu bilinmektedir. Türk dili ve lehçelerinde tarih boyunca tespit edilen pek çok ön damaksillaşma örneğinde adı geçen ünsüzlerden biriyle birlikte bir birincil uzun ünlü de bulunmaktadır.” (Tekin 2005, 153-155).

\u00c7uv. yüşklıh “ekşimsilik, acımsılık” (2539) < * $\bar{e}çi$ < $\bar{a}çı$ < * $\bar{a}çığ$ // $\text{Tat. } eçi$, Başk esi “acı, ekşi”.

I. 1. 1. 1. 11. 5. Ünlü Türemesi

Uzun ünlülerin belirlenmesindeki bir başka ölçüt de *ünlü türemesidir*. “Kapalı hecelerdeki uzun ünlülerin bazen hece sonunda kısa bir ünlü türettikleri olur. Hece sonunda hece sonunda **ünlü türemesi** olayına modern Türk dili ve lehçeleri arasında en çok Çuv.da ve Uyg. 'da rastlanır.” (Tekin 1995, 156-158).

Çuv. *külĭ* “göl” (1863) < **kōl* // Başk., Tat. *kül*; Kaz., Kırg., Özb. YUyg. *köl*; Tkm. *kōl* “ayn.”; Çuv. *sivĭ* “sağlıklı, sağlam” (1088) < **sāğ* // TT, Az., Tkm *sağ*; Kaz. *sav*; *tıvatı* “dört” (1109) < **tövert* < **tört* // Tkm, *dört*, Yak. *tüört* “ayn.”; Çuv. *yitĭ* “it, köpek.” < **it* // TT, Az., Başk., Kırg., Özb., Tat., Tkm, Uyg. *it* “köpek, it”; Kaz. *ıyt*.

I. 1. 2. ÜNSÜZLER

Standart Çuvaşçanın ses sisteminde *p, v, m, n, r, t, s, ś, ş, ç, l, k, h, y* olmak üzere 14 ünsüz bulunmaktadır ve bunların haricinde Rusça alıntılarda bulunan *b, d, g* ünsüzleri ve *şç, ts, ya, yo, yu, yü* birleşik seslerini gösteren işaretlerle birlikte 21 ünsüz bulunmaktadır. *l, m, n, r, v, y* ünsüzleri ön seste bulunmaz (Krueger 1961, 74-78, Clark 1998, 435-436, Ersoy 2007, 1291, Yılmaz 1996, 61).

	Dudak	Diş	Diş Yuvası	Ön Damak	Art Damak
Patlayıcı	p	t		ç	k
Sızıcı	v	s	ş	ś	h
Genizsi	m	n			
Akıcı		l	r		
Yarı ünsüz				y	

I. 1. 2. 1. ÜNSÜZLERİN ÖZELLİKLERİ

I. 1. 2. 1. 1. DUDAK ÜNSÜZLERİ

I. 1. 2. 1. 2. /p/

/p/ ünsüzü çift dudaksı, patlayıcı ve ötümsüz bir ünsüzdür. Sözcük başında, ortasında ve sonunda bulunabilir. İki ünlü arasında ve /l, m, n, r, y, v/ ünsüzlerinden sonra yarı ünlü haline gelir. Ünlüler arasında ikizleşir; ancak bu durum sınırlı sayıda sözcükte görülür. /p/ ünsüzü, /tp/ > /pp/ benzeşmesine de neden olabilir (Krueger 1961, 79, Yılmaz 1996, 61-62):

tıpra “yer, toprak” (2888), *appa* “abla” (1459), *epir* “biz” (22), *puçah* “başak” (401), *pultarat* “yapıyor” (337), *pus* “baş” (185), *çap* “şan”.

I. 1. 2. 1. 3. /b/

Ötümlü bir çift dudak ünsüzüdür. Rusçadan alıntı sözcüklerde bulunur (Krueger 1961, 83-84, Yılmaz 1996, 61-62, Ersoy 2007, 1291):

byust “büst” (3282), *byudjet* “bütçe” (1925), *butılka* “şişe” (348), *dekabr* “Aralık” (2001), *ştab* “karargâh” (3111).

I. 1. 2. 1. 4. /m/

Genizsi, çift dudaksıl ve ötümlü bir ünsüzdür. Çuv.un asli ünsüzlerindedir. Sözcük başında, ortasında ve sonunda bulunur (Krueger 1961, 78, Yılmaz 1996, 61-62):

mamık “pamuk” (1331), *man* “ben” (85), *şumır* “yağmur” (402) *şum* “yan” (1979), *um* “göğüs” (1889)

I. 1. 2. 2. DİŞ-DUDAK ÜNSÜZLERİ

I. 1. 2. 2. 1. /v/

Ötümlü, sızıcı diş-dudak ünsüzüdür. Sözcük başında sonunda ve ortasında bulunabilir. /l, m, n, r/ ünsüzlerinden sonra olduğu gibi /v/ ünsüzünden sonra da ötümsüz ünsüzler ötümlüleşir (Krueger 1961, 82, Yılmaz 1996, 61-62):

av “ev” (32), *avırtakan* “övüten” (2911), *avtansempeh* “horozlarla” (1057), *tıvat* “dört” (1140), *vati* “yaşlı” (242).

I. 1. 2. 2. 2. /f/

Ötümsüz, diş-dudak sızıcısıdır. Çuv. sözcüklerde bulunmaz (Krueger 1961, 84, Yılmaz 1996, 61-62):

fabrikısem “fabrikaları” (198), *fanera* “kaplama” (2123), *federatsi* “federasyon” (2133).

I. 1. 2. 3. DİŞ ÜNSÜZLERİ

I. 1. 2. 3. 1. /d/

Ötümlü, diş patlayıcısıdır. Çuv. sözcüklerde bulunmaz (Krueger 1961, 84):

delegatsem “temsilciler” (2824), demografi “nüfus bilimi” (1956), *deputaçışen* “milletvekillerinin” (579).

I. 1. 2. 3. 2. /t/

Ötümsüz, patlayıcı bir diş ünsüzüdür. Diğer ötümsüz ünsüz fonemler gibi sözcük başında, ortasında ve sonunda bulunur. ünlüler arası durumda ya /l, m, n, r, y, v/ ünsüzlerinden sonra ötümlü alafonları bulunur (Krueger 1961, 81-82, Yılmaz 1996, 61-62):

tītīm “tütün, duman” (392), *śut* “sıcak” (234), *pakīltatma* “çağlayarak akma” (1118), *tehīmlī* “lezzetli” (521).

I. 1. 2. 3. 3. /n/

Genizsi, ötümlü, diş ünsüzüdür. Sözcük ortası ve sonunda bulunabilir; ancak Çuv. sözcüklerde sözcük başında bulunmaz. /ç/ ünsüzünden önce damaksılaştır. /k/ ve /h/ ünsüzlerinden önce /n/nin bir alafonu olan /ś/ ünsüzüne dönüşür. /n/ ünsüzünü izleyen ötümsüz ünsüzler, ikizleşir. /n/+ /l/ > /ll/ birleşimine dönüşür (Krueger 1961, 78-79, Yılmaz 1996, 61-62):

naçar “kötü” (387), *ançah* “ancak” (2), *anlīn* “genişçe” (175), *nikam* “hiç kimse” (26).

I. 1. 2. 3. 4. /z/

Ötümlü, sızıcı bir ünsüzdür. Çuv. sözcüklerde bulunmaz (Krueger 1961, 84):

zapekanka “puding” (2413), *zemli* “dünya” (283), *zona* “bölge” (1924).

I. 1. 2. 3. 5. /s/

Diş yuvası sızıcısıdır. Diğer ötümsüzler gibi sözcük başında, ortasında ve sonunda bulunur. Ünlüler arası konumda, /l, m, n, r, y, v/ ünsüzlerinden sonra ünlü veya yarı ünlüye dönüşür. /ś/ ve /ş/nin bulunduğu durumlarda ilerleyici ya da gerileyici olarak benzeşir (/ś+s/ > [śś] ve /ş+s/ > [şş]) (Krueger 1961, 79-80, Yılmaz 1996, 61-62):

sīmsa “burun, gaga” (1083), *suha* “saban” (446) *çıs* “şeref” (762), *pīs* “buhar” (2592), *sas* “ses” (994).

I. 1. 2. 4. DİŞ-DAMAK ÜNSÜZLERİ

I. 1. 2. 4. 1. /ç/

Ötümsüz, damak-diş ünsüzüdür. Sözcük başında ve ortasında bulunur; fakat sözcük sonunda her zaman bir ünlü tarafından takip edilir. Çok az örnekte tam bir sözcük sonu konumundadır. Genellikle ikizleşir, sözcük ortasında /l, m, n, r, y, v/ ünsüzlerinde sonra ötümsüz olarak korunur. Ötümsüz ünsüzden sonra ötümsüz olarak korunur (Krueger 1961, 76, Yılmaz 1996, 61-62):

çeçek “çiçek” (128), *aça* “çocuk” (2306), *piççe* “ağabey” (1533), *şiçmiş* “yedinci” (790), *purççı* “vardı” (197).

I. 1. 2. 4. 2. /j/

Ötümlü, sızıcı, damak ünsüzüdür. Çuv. sözcüklerde bulunmaz (Krueger 1961, 84):

jurnal “gazete” (2758), *jivitsa* “çam reçinesi” (352), *jurnalist* “gazeteci” (3409).

I. 1. 2. 4. 3. /ş/

Sızıcı, ötümsüz bir diş damak ünsüzüdür. Sözcük başında, sonunda, ortasında ve ünlüler arasında bulunur. /s/ ünsüyle birlikte /ş/ye benzeşir. /l, m, n, r, v, y/ ünsüzlerinden sonra yarı-ünlü hale gelir (Krueger 1961, 81, Yılmaz 1996, 61-62):

şiv “su” (2561), *şışsa* “şiş” (544), *laşa* “at” (1770), *aş* “et” (2950)

I. 1. 2. 5. DAMAK ÜNSÜZLERİ

I. 1. 2. 5. 1. /g/

Ötümlü, damak ünsüzüdür. Çuv. sözcüklerde bulunmaz (Krueger 1961, 84, Yılmaz 1996, 61-62):

gubka “sünger” (2570), *grajdan* “vatandaş” (390), *gospital* “hastane” (1536).

I. 1. 2. 5. 2. /h/

Damaksıl, ötümsüz, sürtünmeli ünsüzdür. Sözcük başında, ortasında ve sonunda bulunabilir (Krueger 1961, 82-83, Yılmaz 1996, 61-62):

hapha “kapı”, *halih* “halk” (8), *hıl* “kış” (403), *hır* “kız” (2324), *ırlih* “iyilik” (986).

I. 1. 2. 5. 3. /k/

Ötümsüz, patlayıcı, damak ünsüzüdür. /e, i, ü, ĩ/ ünlüleri önünde damaksılaştır. Sözcük başında, ortasında ve sonunda bulunur. Sözcük başında ve sonunda ötümsüz; sözcük ortasında ötümlüdür. Ünlüler arasında konumda ya da /l, m, n, r, v, y/ ünsüzlerinin hemen ardından ötümlüleşir. Ünlüler arasında ikizleşir (Krueger 1961, 76-77):

kulkalasa “gülüp” (1279) *kapla* “şöyle” (1130), *aka* “ekin” (1907), *alık* “kapı” (1338), *kilışü* “anlaşma” (92).

I. 1. 2. 5. 4 /l/

Akıcı, ötümsüz diş ünsüzüdür. /ç/ ünsüzünden önce damaksılaştır. Çuv. sözcüklerde söz başında bulunmaz; ortası ve sonunda bulunur. Damaksılaştırması özellikle ön ünlülerle komşuluğunda ortaya çıkar (Krueger 1961, 77-78, Yılmaz 1996, 61-62):

literator “edebiyatçı” (3401), *lİplantarakan* “yatıştırın” (1122), *malaşlİh* “gelecek” (119), *kil* “ev” (1419).

I. 1. 2. 5. 5. /r/

Ötümsüz, akıcı bir diş yuvası ünsüzüdür. Sözcük sonu ve ortasında bulunur. Çuv. sözcüklerde sözcük başında bulunmaz. Bu ünsüzle başlayan sözcükler açıkça alıntı sözcüklerdir (Krueger 1961, 79, Yılmaz 1996, 61-62):

radioelektronik “Radyoelektronik” (1689), *rassol* “salamura” (2583), *rayon* “bölge” (118), *pİr* “bir” (11), *şur* “beyaz, ak” (246), *huralşİ* “bekçi” (1387), *hİrah* “tek” (925).

I. 1. 2. 5. 6. /s/

Damaksı, ötümsüz bir sızıcıdır. /s/ ünsüzünden farklı bir niteliği vardır. Bağımsız bir fonemdir; /s/'nin yumuşatılmış bir telaffuzu değildir. Damaksılaştırma fonemik olmadığından /l, m, n, t, r/ etkisinin olduğunu düşünmek doğru olmaz. Bu sesin Mari dili gibi komşu dillerde bulunması Çuv.da da bulunması için yardımcı bir etki oluşturur. Sözcük başında, ortasında ya da sonunda bulunabilir. Ön ya da art ünlülerle birlikte kullanılır (Krueger 1961, 80-81, Yılmaz 1996, 61-62):

šř “yüz” (413), *šemsē* “yumuşak” (1593) *kaś* “akşam, gece” (827), *šimš* “yemek” (3167), *puś* “baş” (1600)

I. 1. 2. 5. 7. /y/

Damaksı, orta damaksı, ötümlü, yarı ünlüdür. Sözcük, başında, ortasında ve sonunda bulunabilir. Genellikle kök hecenin bir ünlü ile beraber ikinci unsurudur. Dilde bir ünlü olarak değil; bir ünsüz olarak kullanılmıştır (Krueger 1961, 83, Yılmaz 1996, 61-62):

yaş “genç” (591), *yal* “köy” (231), *yen* “yan” (104), *kayma* “gitme” (1066), *ayak* “uzak” (1817).

I. 1. 3. SES ÖZELLİKLERİ VE OLAYLARI

I. 1. 3. 1. ÜNLÜ UYUMLARI VE ÜNLÜLERLE İLGİLİ SES OLAYLARI

I. 1. 3. 1. 1. Damak (Kalınlık-İncelik) Uyumu

Çuv.da damak uyumu vardır; ancak bu uyum, OT’teki gibi sözcük kök halindeyken oldukça güçlüdür.

saril- “artmak” (254), *siril-* “uzaklaşmak” (1785), *širkala-*: “ara sıra yazmak” (3352), *šüreken* “yürüyen” (151), *širakan* “yazan” (3328).

Eklenme sırasında uyumun bozulduğu görülür. Uyumu bozan eklerden bazıları şunlardır, daha ayrıntılı bilgi “Şekil bilgisi” bölümünde ekler incelenirken verilecektir (Krueger 1961, 74, Ersoy 2007, 1291, Yılmaz 1996, 52, Ceylan-Yılmaz 1997, 207):

Teklik üçüncü şahıs eki: şahıs iyelik eki +i:

alī+i+sem+pe (*allisempe*) “elleriyle” (1382), *çir+i+sem+pe* “hastalıklarıyla” (2536)

Çokluk eki +sem:

aça+sem “çocuklar” (361), *tivan+sem* “akrabalar” (1290), *kun+sem* “günler” (153).

Görülen geçmiş zaman eki –ç:

ışle-t-ri (*ışletçi*) “çalışıyordu” (67), *puśla-t-ri* (*puślatçi*) “başlıyordu” (1071).

Aitlik eki +hi:

payan+hi “bugünkü” (313), *pirvay+hi* “bir dahaki”, *śul+hi* “yıllık, yılki” (163).

+çen eki:

hut+çen “kata kadar” (1178)

-iççen eki:

kay-iççen “gidene kadar” (3443), *kur-iççen* “görünceye kadar” (1528), *pul-iççen* “oluncaya kadar” (1499).

Yineleme Hâli Eki (+seren)

kaś+seren “her gece” (483) *śul+seren* “her yıl” (414), *kunseren* “her gün” (843).

Damak uyumunun bozulduğu diğer haller şunlardır (Krueger 1961, 74, Yılmaz 1996, 52):

Birleşik sözcüklerin damak uyumuna uymaları beklenmez:

kīrkunne “sonbahar, güz” (402), *tumtir* “elbise” (1768), *hişpīr* “bazı, herhangi bir” (1963), *śīrśiv* “vatan” (1540).

Bazı sözcükler damak uyumuna uymaz:

anne “anne” (370), *atte* “baba” (1132)

I. 1. 3. 1. 2. Dudak (Düzlük-Yuvarlaklık) Uyumu

Yuvarlak ünlülerden sonra yuvarlak; düz ünlülerden sonra düz ünlülerin gelmesi genel olarak bulunur (Krueger 1961, 74, Ceylan-Yılmaz 1997, 207):

ereh “rakı” (1078), *pilīk* “beş” (600). *tepīr* “başka” (3401), *avīt-* “ötmek” (264), *çülmek+ü* “çömleğin” (2644).

Eklenme sırasında bu uyumun bozulduğu görülür, daha geniş bilgi “Şekil bilgisi” bölümünde eklerin incelenmesi sırasında verilecektir.

Teklik üçüncü şahıs eki: şahıs iyelik eki +i:

kuś+i “gözü” (1255), *hut+i* “katı” (1865).

Çokluk eki +sem:

kun+sem “günler” (153), *tus+sem* “dostlar” (17), *türletüsem* “tamirler” (2048).

Görülen geçmiş zaman eki -rĭ:

tuy-rĭ-m “duydum” (3390),

Aitlik eki +hi:

şul+hi “yıllık, yılki” (163).

+çen eki:

hut+çen “kata kadar” (1178)

-iççen eki:

kur-iççen “görünceye kadar” (1528), *pul-iççen* “oluncaya kadar” (1499).

Yineleme Hâli Eki (+seren)

şul+seren “her yıl” (414), *kunseren* “her gün” (843).

Damak uyumunun bozulduğu diğer haller şunlardır:

Birleşik sözcüklerin damak uyumuna uymaları beklenmez:

kĭrkunne “sonbahar, güz” (402), *tumtir* “elbise” (1768)

şul+seren “her yıl” (414), *kunseren* “her gün” (843).

I. 1. 3. 1. 3. Ünlü Türemesi

Çuv.da ünlü türemeleri oldukça yaygın bir ses olayıdır. Sözcük içinde özellikle r-k ve l-k ünsüzleri arasında ünlü türemesi görülür. Kimi örneklerde ise uzun ünlülere bağlı olarak ünlü türemesi görülür. Uzun ünlülerin varlığına bağlı türemelere ilgili bölümde yer verilecektir.

Çuv. *ĭĭk* “ilk” (161) < ET *ilk* “ayn.” // TT, Az., Özb. *ilk*; Kaz. *ilki*; Tkm. *ilkinci* “ayn.”; Çuv. *irĭk* “erk” (61) < ET *erk* // TT, Krg., Tkm *erk* “ayn.”; Çuv. *kĭrĭk* “kürk” (2458) < ET *kürk* “ayn.” // TT, Az. *kürk* “ayn.”.

I. 1. 3. 2. ÜNSÜZLERLE İLGİLİ SES OLAYLARI

I. 1. 3. 2. 1.Çuvaşçada Ünsüzlerle İlgili Genel Kurallar

1. Çuv.da sözcük başı ve sonunda patlayıcı ünsüzlerin sadece tonsuzları görülür:

hut “kat” (233), *pış-* “bozmak” (1873), *tik-* “dökmek” (1641).

2. Tonlu ünsüzlerin önünde patlayıcı ünsüzlerin sadece tonsuzları bulunur:

kisret- “titretmek, dağıtmak” (982), *hutli* “katlı” (512), *tukmak* “tokmak” (1476).

3. Yan yana duran iki patlayıcı ünsüzden ikisi de tonsuz olmalıdır:

ayıpsır “ayıpsız” (923), *kapaşsır* “şekilsiz” (3329).

4. İki ünlü arasındaki ya da tonsuz ünsüzle ünlüler arasında patlayıcı ünsüzlerin tonluları da tonsuzları da bulunur.

I. 1. 3. 2. 2. Ünsüz İkizlenmesi

Ünsüz ikizlenmesi Çuv.da yaygın görülen ses olaylarından biridir. İki ünlü arasındaki tonsuz patlayıcı sesler ikizleşir:

Çuv. *appa* “abla” (1365) < ET *aba/apa* “ayn.” // TT *abla*, Başk. *oloy apay*, Kaz. *apa*, Özb. *apa*, Tat. *oli apa* “ayn.”; Çuv. *atte* “baba, ata” (1808) < ET *ata* “ayn.” // TT, Az., Başk., Kaz., Krg., Özb., Tkm, YUyg. *ata* “ayn.”; Çuv. *mattur* “Güzel, güçlü, sağlıklı, cesur.” (782) < ET *battır* “aynı” // TT *bahadır*; Kaz. Başk. *batıl, matur*, Tat. *batır*, Tkm. *bātır* “ayn.”.

I. 1. 3. 2. 3. Ünsüz Türemesi

I. 1. 3. 2. 3. 1. v- protezi

Çuv.da kısa dudak ünlülerinin önünde de bir /v/ ünsüzü türemektedir. Bu durum asli uzun ünlünün varlığına delil olan v- protezi ile karıştırılabilir; ancak bunun tespiti türeme v ünsüzünden sonraki ünlünün niteliği yardımıyla mümkündür.

Çuv. *vır-* “ekin biçmek” (2025) < ET *or-* “ayn.” // Kaz., Krg., Özb., Tkm., YUyg. *or-* “ayn.”

Çuv. *virin* “yer” (79) < ET *orun* “ayn.” // Kaz. *orın*, Tkm., Krg. *orun* “ayn.”

Çuv. *vil-* “can vermek, ölmek” < ET *öl-* “ayn.” // TT *öl-*, Az. *öl-*, Kaz. *öl-*, Krg. *öl-*, Özb. *öl-*, Tkm. *öl-*, YUyg. *öl-* “ayn.”

Çuv. *vit-* “örtmek” (230) < ET *ört-* “ayn.” // TT *ört*, Az. *ört-*, Tkm. *ört-* “ayn.”

I. 1. 3. 2. 4. Ünsüz Düşmesi

Çuv.da söz içi ve sonunda ünsüz düşmeleri de ünsüzlerle ilgili yaygın ses olaylarındandır.

Çuv. *çîre* “kalp, yürek” (1735) < ET *yürek* “ayn.” // TT., Tkm., Özb., YUyg. *yürek*, Az. *ürek*, Başk. *yörek*, Kaz. *jürek*, Krg. *cürök*, Tat. *yörek* “ayn.”; Çuv. *şîrî* “yüzük” (3320) < ET *yüzük* “ayn.” // TT, Tkm. *yüzük*; Az., Özb., YUyg. *üzük*; Başk. *yözök*, Kaz. *jüzik*, Tat. *yözik* “ayn.”; Çuv. *şu* “yağ” (2043) < ET *yağ* “ayn.” // TT, Az., Özb., Tkm., YUyg. *yağ*; Kaz. *jav*, “ayn.”; Çuv. *şu-* “yağmak” *şu* “yağ” (2043) < ET *yağ-* “ayn.” // TT, Az., Özb. *yağ-*; Başk. *yavıv*, Kaz. *jav*, Tat. *yavu*, “ayn.”; Çuv. *şumîr* “yağmur” (402) < ET *yağmur* “ayn.” // TT, Az. *yağmur*; Başk., Özb. *yamğır*; Kaz. *janbır*, Krg. *camğır*, Tat. *yanğır*, “ayn.”; Çuv. *tıpra* “toprak” (2888) < ET *toprak* “ayn.” // TT, Tkm, Kaz., YUyg. *toprak*; Az. *torpak*; Başk., Özb. *tuprak*; Krg. *topurak*, Tat. *tufrak* “ayn.”

I. 1. 3. 3. SES DEĞİŞMELERİ

Türk dilleri, Altay dilleri teorisine göre, bu dil ailesinin bir kolunu oluşturur. Altay dilleri ailesinin öbür kolları Moğol dilleri, Mançu- Tunguz dilleri ve Kore dilidir. Çuvaş dili dışındaki tüm Türk lehçeleri bir *z ve *ş dili olan Ana Türkçeye (**tokuz* “dokuz”, **kış* “kış”) gittiği halde, bir r ve l dili olan Çuvaşça (**tıhhır* “dokuz”, *hil* “kış”) yine bir *r ve *l dili olan Ana Çuvaşçaya ya da Ana Bulgarcaya gider (**tokur* “dokuz”, **kıl* “kış”) gider. Bu nedenle biz iki ana dilin, Ana Türkçe ve Ana Bulgarcanın, kendisinden çıktığı ve onlardan daha eski bir ana dil tasarlamak zorundayız. Bu en eski ana dile İlk Türkçe (İng. *Pre-Turkic*, Alm. *Vortürkisch*) adı verilebilir. İlk Türkçe hiç kuşkusuz, bir *r ve *l dili idi ve bir süre sonra iki diyalekte ayrıldı: Ana Bulgarca ve Ana Türkçe. Bunlardan birincisi *r ve *l dili idi, ikincisi de bir *z ve *ş dili idi (Tekin Talât, Mehmet Ölmez 1995, 8)

Bu nedenlerle malzemenin en eski tarihi biçimi Ortak Türkçeye dayandırılmıştır. Bir **r/l** dili olan dilden elde edilen malzemenin **z/ş** dilinin özelliklerini gösteren dille karşılaştırılması daha yararlı olacaktır. Yani Çuv. ile OT biçimler birbiriyle karşılaştırılacaktır. Ortak Türkçe biçimler için ET biçimler alınacak ve sonra **z/ş** grubu içindeki Türk lehçelerindeki biçimleriyle karşılaştırılacaktır.

I. 1. 3. 3. 1. Ünlülerle İlgili Ses Değişimleri

I. 1. 3. 3. 1. 1. ET a ≅ Çuv. a

ET *am* “rahim, vulva” (Clauson 1972, 115a) ≅ Çuv. *ama* “dişi, rahim”.

I. 1. 3. 3. 1. 2. ET a ≅ Çuv. u

ET *başgar-* “yol göstermek,” (Clauson 1972, 380b) ≅ Çuv. *puşar-* “başlatmak, hareket ettirmek” // TT, Tkm. *başar-*.

ET *çap-* “seyirtmek, koşmak” (Clauson 1972, 394a) ≅ Çuv. *çup-* “koşmak” // Özb. *çap-*; YUyg. *çap-*.

ET *taban* “taban” (Clauson 1972, 441b) ≅ Çuv. *tupan* “taban” // TT, Kaz., Başk., Tat. *taban*.

ET *tap-* “bulmak” (Clauson 1972, 435b) ≅ Çuv. *tup-* “bulmak” // Az., Tkm., Özb., YUyg. *tap-*.

ET *tara-* “taramak” (Clauson 1972, 532a) ≅ Çuv. *tura-* “taramak” // TT, Krg., Kaz., Başk., Özb., Tat. *tara-*.

I. 1. 3. 3. 1. 3. ET a ≅ Çuv. ı

ET *kap-* “kapmak” (Clauson 1972, 580a) ≅ Çuv. *hip-* “kap-” // TT *kap-*, Az. *gap-*, Tkm. *gap-*, Krg., Kaz. *kab-*.

ET *karın* “karın” (Clauson 1972, 661a) ≅ Çuv. *hirim* “karın” // TT, Başk. Kaz., Krg., Özb., Tat. *karın*, Az., Tkm. *garın*.

ET *katıg* “katı” (Clauson 1972, 597b) ≅ Çuv. *hitı* “katı” // TT, Başk., Tat. *katı*; Tkm. *gati*, Kaz. *kattı*, Krg. *katu*, Özb. *kattık*, YUyg. *kattik*.

ET *kaz-* “kazmak” (Clauson 1972, 680b) \cong $\text{\u00c7uv. } hir-$ “tırmalamak, kazımak” // TT, YUyg. *kazmak*; Tkm., Az. *gazmak*; Başk., Kaz., Krg., Tat. *kaz-*.

ET *sakla-* “korumak, g\u00f6zetmek” (Clauson 1972, 810a) \cong $\text{\u00c7uv. } sıhla-$ “saklamak” // TT *sakla-*, YUyg. *sakli-*.

I. 1. 3. 3. 1. 4. ET a \cong \u00c7uv. ĩ

ET *aşla-* “anlamak, idrak etmek” (Clauson 1972, 186a) \cong $\text{\u00c7uv. } ĩnlan-$ “anlamak, kavramak, idrak etmek” // TT, Az., Başk., Tat., Tkm. *anla-*, YUyg. *aşli-*, Krg. *ando-*.

ET *kamiş* “kamiş, saz” (Clauson 1972, 628b) \cong $\text{\u00c7uv. } hĭmiř$ “saz, kamiş” // TT, Başk., Krg., \u00d6zb. Tat, *kamiş*; Az., Tkm. *gamiş*.

ET *kabak* “kabak, sukabağı, bal kabağı”. (Clauson 1972, 582b) \cong $\text{\u00c7uv. } hĭva$ “kavak, s\u00f6g\u00fct” // TT *kavak*, Az. *govak*.

ET *kabar-* “kabarmak, y\u00fckselmek” (Clauson 1972, 585b) \cong $\text{\u00c7uv. } hĭpar-$ “kabarmak, y\u00fckselmek” // TT, Başk., Kaz., Krg., Tat. *kabar-*; Az., Tkm. *gabar-*; YUyg. *kapar*

ET *iğa\u00e7* “aça\u00e7” (Clauson 1972, 79b) \cong $\text{\u00c7uv. } yivĭř$ “aça\u00e7” // TT *aça\u00e7*, Az. *ağac*, Başk. *ağas*, Tat. *aça\u00e7*, Tkm. *aça\u00e7*, , Kaz. *ağaş*, YUyg. *yağa\u00e7*, Krg. *cığa\u00e7-*.

I. 1. 3. 3. 1. 5. ET a \cong \u00c7uv. ĩ

ET *yaņi* “yeni” (Clauson 1972, 943b) \cong $\text{\u00c7uv. } řmĭ$ “yeni” // TT, Az. *yeni*, Başk. *yaņi*, Kaz. *jaņa*, Krg. *caņi*, \u00d6zb. *yengi*, Tat. *yaņa*.

I. 1. 3. 3. 1. 6. ET a \cong \u00c7uv. i

ET *al-* \cong $\text{\u00c7uv. } il-$ “almak”. Krş. ET *al-* “almak” (Clauson 1972, 124b); TT, Az., Başk., Kaz., Krg., \u00d6zb., Tat., Tkm., YUyg. *al-*.

ET *karşı* “karşı, karşıt, zıt” (Clauson 1972, 663b) \cong $\text{\u00c7uv. } hirş$ “karşı, karşıt, zıt” // TT, Başk., Krg., \u00d6zb., Tat. *karşı*; Az., Tkm. *garşı*, YUyg. *karşı*.

I. 1. 3. 3. 1. 7. ET e \cong \u00c7uv. a

ET *er* “er, erkek” (Clauson 1972, 192a) \cong $\text{\u00c7uv. } ar$ “erkek” // TT *er*; Kaz. *er*; Krg. *er*; \u00d6zb. *er*; YUyg. *är*.

ET *esirge-* “esirgemek” (Clauson 1972, 252b) \cong \u00c7uv. *asırha-* “esirgemek, korumak” // TT *esirge-*; Az. *äsirgä-*; Kaz. *esirkev*; Başk. *asrav*.

ET *eşik* “eşik” (Clauson 1972, 260a) \cong \u00c7uv. *alİK* “eşik, kapı” // TT *eşik* “eşik”; Kaz. *esik*; Krg. *eşik*; Özb. *eşik*; YUyg. *işik*.

ET *et-* “etmek” (Clauson 1972, 36b) \cong \u00c7uv. *at-* “etmek, yapmak, kılmak” // TT; Az., Kaz., Özb., YUyg., Tkm. *et-*.

ET *kesik* \cong \u00c7uv. *kasİK* “kesik”. Krş. ET *kesek* “bir şeyden kesilmiş parça, kesik” (Clauson 1972, 749b); TT, Az., Tkm., Özb., Kaz., YUyg. *kesik*.

I. 1. 3. 3. 1. 8. ET e \cong \u00c7uv. e

ET *üleş-* “üleşmek, paylaşmak” (Clauson 1972, 154a) \cong \u00c7uv. *vales-* “üleştirmek, bölüşmek” // TT, Tkm. *üleş-*, Özb. *üleşiş-*, Kaz. *ülesiv*.

OT *öğren-* \cong \u00c7uv. *vİren-* “öğrenmek”. Krş. ET *öğren-* “öğrenmek” (Clauson 1972, 114b); TT *öğren-*, Az. *öyren-*, Başk. *öyreniv*, Kaz. *üyrenüv*, Özb. *örgen-*, Tat. *öyrenü*, Tkm. *övren-*, YUyg. *ügen-*.

I. 1. 3. 3. 1. 9. ET e \cong \u00c7uv. i/İ

ET *beş* “beş” (Clauson 1972, 376a) \cong \u00c7uv. *pillİK* “beş” // TT, Az., Krg., Özb. *beş*; Başk., Tat. *biş*; Kaz. *bes*, Tkm. *bäş*, YUyg. *bäş*.

ET *yēr* “yer” (Clauson 1972, 954a) \cong \u00c7uv. *sİr* “yer” // TT, Az., Özb. *yer*; Kaz. *jer*, Krg. *cer*.

ET *yet-* “yetişmek, yeterli olmak” (Clauson 1972, 884b) \cong \u00c7uv. *sİt-* “yetmek” // TT, Özb. *yet-*; Az. *yetiş-*.

ET *kel-* “gelmek, varmak” (Clauson 1972, 715b) \cong \u00c7uv. *kil-* “gel-” // TT, Az., Tkm. *gel-*; Özb., Kaz., Krg. *kel-*, YUyg. *käl-*.

I. 1. 3. 3. 1. 10. ET ı \cong \u00c7uv. a

ET *ağız* “ağız” (Clauson 1972, 98a) \cong \u00c7uv. *sİvar* “ağız”. // TT, Az., Tkm., YUyg. *ağız*; Başk. *avız*, Kaz. *avız*, Özb. *ağız*, Tat. *avız*.

I. 1. 3. 3. 1. 11. ET ı ≅ Çuv. ı

ET *sık-* “sıkamak” (Clauson 1972, 804b) ≅ Çuv. *śih-* “bağlamak, sıkmak” // TT, Özb., Tkm., YUyg. *sıkmak*; Az. *sıhmak*.

I. 1. 3. 3. 1. 12. ET ı ≅ Çuv. ĭ

ET *altı* “altı” (Clauson 1972, 130b) ≅ Çuv. *ultĭ* “altı” // TT, Az., Başk., Kaz., Krg. Tat., Tkm. *altı*.

ET *balık* “balık” (Clauson 1972, 335b) ≅ Çuv. *pulĭ* “balık” // TT, Başk., Kaz., Krg., Özb. *balık*; Az. *balıg*, Tkm. *balık*.

ET *kalın* (Clauson 1972, 622a) ≅ Çuv. *hulĭn* “kalın” // TT, Başk., Kaz., Krg., Özb., Tat., Yuyg. *kalın*; Az., Tkm. *galın*.

ET *katıg* (Clauson 1972, 597b) ≅ Çuv. *hutĭ* “katı” // TT, Başk., Tat. *katı*; Tkm. *gati*, Kaz. *kattı*, Krg. *katu*, Özb. *kattık*, YUyg. *kattik*.

ET *sarıg* “sarı” (Clauson 1972, 848a) ≅ Çuv. *şurĭ* “beyaz, ak” // TT, Kaz., Krg.; Az. Tat. *sarı*, Tkm. *sarı*, Başk. *harı*.

ET *yapış-* (Clauson 1972, 880b) ≅ Çuv. *śipĭš-* “yapışmak” // Az., TT, Özb. *yapış-*, Başk., Tat. *yabiş-*; Kaz. *jabiş-*, Krg. *cabiş-*.

I. 1. 3. 3. 1. 13. ET ı ≅ Çuv. i

ET *kır* “kır, yayla” (Clauson 1972, 641a) ≅ Çuv. *hir* “kır” // TT, Başk., Özb., Tat., YUyg. *kır*, Tkm. *gır*.

I. 1. 3. 3. 1. 14. ET ı ≅ Çuv. ĭ

ET *kış* “kış” (Clauson 1972, 670a) ≅ Çuv. *hĭ* “kış” // TT, Başk., Krg., Özb., Tat., YUyg. *kış*, Az., Tkm. *gış*, Kaz. *kıs*.

ET *kız* “kız” (Clauson 1972, 679b) ≅ Çuv. *hĭr* “kız” // TT, Başk., Kaz., Krg., Özb., Tat., YUyg. *kız*, Az., Tkm. *gız*.

ET *kızıl* “kızıl” (Clauson 1972, 683a) ≅ Çuv. *hĭrlĭ* “kızıl” // TT, Başk., Kaz., Krg., Özb., Tat., YUyg. *kızıl*; Tkm. *gızıl*.

ET *yılan* “yılan” (Clauson 1972, 930a) \cong $\check{\text{C}}\text{uv. } \check{\text{s}}\check{\text{i}}\check{\text{l}}\check{\text{e}}\check{\text{n}}$ “yılan” // TT, Başk., Tat. *yılan*; Krg. *cılan*.

ET *yırt-* “yırt-” (Clauson 1972, 958b) \cong $\check{\text{C}}\text{uv. } \check{\text{s}}\check{\text{i}}\check{\text{r}}\check{\text{t}}$ - “yıpratmak” // TT, Az., Başk., Özb., Tat. *yırt-*; Kaz. *jirtuv*, Krg. *cırtu*.

I. 1. 3. 3. 1. 15. ET i \cong $\check{\text{C}}\text{uv. a}$

ET *tirek* “direk” (Clauson 1972, 543b) \cong $\check{\text{C}}\text{uv. } \check{\text{c}}\text{arak}$ “direk” // TT, Az. *direk*; Başk., Krg., Özb., Tat., YUyg. *tirek*.

I. 1. 3. 3. 1. 16. ET i \cong $\check{\text{C}}\text{uv. } \check{\text{i}}$

ET *ellig* “elli” (Clauson 1972, 141a) \cong $\check{\text{C}}\text{uv. all}\check{\text{i}}$ “elli” // TT, Tkm. Az. *elli*; Başk., Tat. *illi*, Kaz. *elüv*, Krg. *elü*, Özb., YUyg. *ellik*.

ET *eşik* “eşik, kapı” (Clauson 1972, 260a) \cong $\check{\text{C}}\text{uv. alik}$ “kapı” // TT, Az., Özb., Krg. *eşik*, Başk., Tat., YUyg. *işik*, Kaz. *esik*.

ET *sekkiz* “sekiz” (Clauson 1972, 823b) \cong $\check{\text{C}}\text{uv. sakkir}$ “sekiz” // TT, Tkm. *sekiz*; Az., Özb. YUyg. *sekkiz*; Başk. *higiz*, Kaz., Krg. *segiz*, Tat. *sigiz*.

ET *sinir* “kas, sinir” (Clauson 1972, 841b) \cong $\check{\text{C}}\text{uv. } \check{\text{s}}\check{\text{i}}\check{\text{n}}\check{\text{i}}\check{\text{r}}$ “sinir” // TT, Az. *sinir*; Başk., Tat. *sinir*.

ET *tiş* “diş” (Clauson 1972, 557b) \cong $\check{\text{C}}\text{uv. } \check{\text{s}}\check{\text{i}}\check{\text{l}}$ “diş” // TT, Tkm., Az. *diş*; Başk., Krg., Tat., YUyg. *tiş*, Kaz. *tis*.

I. 1. 3. 3. 1. 17. ET i \cong $\check{\text{C}}\text{uv. i}$

ET *biş* “bin” (Clauson 1972, 346b) OT *bin* \cong $\check{\text{C}}\text{uv. pin}$ “bin” // TT *bin*, Az., Krg., Başk., Tat., YUyg. *miş*, Kaz. *mış*, Özb. *ming*.

ET *biz* “biz” (Clauson 1972, 388a) *biz* \cong $\check{\text{C}}\text{uv. epir}$ “biz” // TT, Az., Başk., Kaz., Tat., Tkm. *biz*; Özb. *bigiz*; YUyg. *beğiz*.

ET *iki/ikki* “iki” (Clauson 1972, 101a) \cong $\check{\text{C}}\text{uv. } \check{\text{i}}\check{\text{k}}\check{\text{i}} \sim \check{\text{i}}\check{\text{k}}\check{\text{e}}$ “iki” // TT, Az., Başk., Tat., Tkm. *iki*; Kaz., Krg. *eki*; Özb., YUyg. *ikki*.

I. 1. 3. 3. 1. 18. ET i ≅ Çuv. ĭ

ET *iç-* “içmek” (Clauson 1972, 19a) ≅ Çuv. *ĩš-* “içmek” // TT, Az., Tkm., Özb., Tat., Krg., YUyg. *iç-*; Başk. *is-*, Kaz. *iş-*.

ET *ilk* “ilk” (Clauson 1972, 140b) ≅ Çuv. *ĩĭk* “ilk” // TT, Az., Özb., Tkm. *ilkinci*, Kaz. *ilki*.

ET *inek* “inek” (Clauson 1972, 184a) ≅ Çuv. *ĩne* “inek” // TT, Az., Krg., YUyg. *inek*.

ET *işle-* “işlemek, çalışmak” (Clauson 1972, 262b) ≅ Çuv. *ĩšle-* “işlemek, çalışmak” // TT, Az., Başk., Özb., Tat., Tkm., YUyg. *işli-*, Kaz. *iste-*, Krg. *iştö*.

ET *til* “dil, lisan” (Clauson 1972, 489b); TT, Az., Tkm. *dil*; Başk., Krg., Kaz., Özb., Tat., YUyg. *til*.

I. 1. 3. 3. 1. 19. ET o- ≅ Çuv. vĭ-

ET *ottuz* “otuz” (Clauson 1972, 74a) ≅ Çuv. *vĭtŭr* “otuz” // TT, Az., Krg., Tkm. *otuz*; Kaz. *otiz*, Özb. *ottiz*, YUyg. *ottuz*.

ET *oyun* “oyun” (Clauson 1972, 274a) ≅ Çuv. *vĭyĭ* “oyun” // TT, Az., Krg., Tkm., Özb., YUyg. *oyun*; Kaz. *oyın*.

ET *odun-* “uyanmak” (Clauson 1972, 62a) ≅ Çuv. *vĭran-* “uyanmak” // Az., Kaz., Tkm. *oyan-*; Krg., YUyg. *oyğön-*.

ET *oğurla-* “çalmak, hırsızlık yapmak” (Clauson 1972, 94a) ≅ Çuv. *vĭrla-* “çalmak, hırsızlık yapmak” // Az. *oğurla-*, Özb. *oğırle-*, Tkm. *oğurla-*; YUyg. *oğurla-*.

ET *ol* “o” (Clauson 1972, 123a) ≅ Çuv. *vĭl* “o” // TT, Az., Kaz. *o*; Tkm. *ol*.

I. 1. 3. 3. 1. 20. ET o- ≅ Çuv. vĭ-

ET *orun* “yer, mekan” (Clauson 1972, 233a) ≅ Çuv. *vĭrĭn* “yer” // Kaz. *orın*, Tkm., Krg. *orun*

Krş. ET *or-* “ekin biçmek” (Clauson 1972, 194b) ≅ Çuv. *vĭr-* “ekin biçmek”.; Kaz., Krg., Özb., Tkm., YUyg. *or-*

I. 1. 3. 3. 1. 21. ET -o- ≅ Çuv. -vu-

ET *on* “on” (Clauson 1972, 166b) ≅ Çuv. *vun* “on” // TT, Az., Kaz., Krg., Özb., Tkm., YUyg. *on*.

ET *ot* “od, ateş” (Clauson 1972, 166b) ≅ Çuv. *vut* “od” // Az. *od*, Kaz., Krg., Özb. *ot*; Tkm. *õt*, YUyg. *ot*.

I. 1. 3. 3. 1. 22. ET -o- ≅ Çuv. -u-

ET *bol-* “olmak” (Clauson 1972, 331b) ≅ Çuv. *pul-* “olmak” // Kaz., Krg., Özb., Tkm., YUyg. *bol-*.

ET *kod-* “koymak, yerleştirmek” (Clauson 1972, 595a) ≅ Çuv. *hur-* “koymak” // TT, Kaz., Özb., YUyg. *koy-*, Az., Tkm. *goy-*.

ET *kol* “kol” (Clauson 1972, 614a) ≅ Çuv. *hul* “kol” // TT, Kaz., Krg., Özb., YUyg. *kol*; Az., Tkm. *gol*.

ET *tol-* “dolmak” (Clauson 1972, 491a) ≅ Çuv. *tul-* “dolmak” // TT, Az. *dol-*, Kaz., Krg., Özb., YUyg. *tol-*, Tkm. *dol-*.

ET *ton* “don” (Clauson 1972, 512b) ≅ Çuv. *tum* “giyim”. Krş. ET; TT, Az., *don*, Tkm. *don*.

ET *yok* “olmayan, bulunmayan” (Clauson 1972, 895b) ≅ Çuv. *śuk* “yok” // TT, Özb. *yok*; Az. *yoh*, Kaz. *jok*, Krg. *cok*.

ET *yol* “yol” (Clauson 1972, 917a) ≅ Çuv. *śul* “yol”. // TT, Az., Özb., YUyg. *yol*; Kaz. *jol*, Krg. *col*, Tkm. *yöl*.

I. 1. 3. 3. 1. 23. ET -o- ≅ Çuv. -ı-

OT *soluk* “soluk, nefes” ≅ Çuv. *svliş* “nefes”. TT *soluk*, Az. *solug*, Tat. *suliş*.

I. 1. 3. 3. 1. 24. ET -o- ≅ Çuv. -ï-

ET *tokkuz* “dokuz” (Clauson 1972, 474b) ≅ Çuv. *tïhhïr* “dokuz” // TT *dokuz*, Az. *dogguz*, Kaz. *toğız*, Krg. *toğuz*, Özb. *tokkız*, Tkm. *dokuz*, YUyg. *tokuz*.

ET *toñ-* “donmak, buz tutmak” (Clauson 1972, 513a) ≅ Çuv. *şïn-* “üşüme, soğumak, buz tutmak, donmak” // TT, Az. *don-*, Tkm. *doñ-*; Kaz., Krg., YUyg. *toñ-*.

ET *konak* “konuk” (Clauson 1972, 637b) ≅ Çuv. *hına* “misafir, konuk” // Az. *gonag*; Kaz. *konak*, Krg. *konok*, YUyg. *konak*.

ET *kop-* “yükselmek” (Clauson 1972, 580a) ≅ Çuv. *hıp-* “kopmak” // TT *kop-*, Az. *gop-*.

ET *toprak* “toprak” (Clauson 1972, 443a) ≅ Çuv. *tıpra* “yer, toprak” // TT *toprak*, Az. *torpak*, Kaz. *toprak*, Krg. *topurak*, Tkm. *toprak*, YUyg. *toprak*.

I. 1. 3. 3. 1. 25. ET o- ≅ Çuv. Ø

ET *olur-* “oturmak” (Clauson 1972, 150a) ≅ Çuv. *lar-* “oturmak” // TT *otur-*, Az. *otur-*, Kaz. *otur-*, Krg. *otur-*, Özb. *otir-*, Tkm. *otur-*.

I. 1. 3. 3. 1. 26. ET õ-/õ- ≅ Çuv. avī-/iva-

ET *kõk* “gök, mavi” (Clauson 1972, 708b) ≅ Çuv. *kivak* “gök, mavi” // TT *gök*, Başk. *kük*, Kaz., Krg., Özb., YUyg. *kök*; Tat. *kük*, Tkm. *gök*.

ET *õt-* “ötmek” (Clauson 1972, 39b) ≅ Çuv. *avīt-* “ötmek” // TT *öt-*, Az. *öt-*, Kaz. *öt-*.

I. 1. 3. 3. 1. 27. ET ö- ≅ Çuv. vī-

ET *öküz* “öküz, boğa” (Clauson 1972, 120a) ≅ Çuv. *vikīr* “boğa, öküz” // TT *öküz*, Az. *öküz*, Kaz. *ökiz*, Krg. *ögüz*, Tkm. *öküz*.

I. 1. 3. 3. 1. 28. ET õ- ≅ Çuv. vi-

ET *öl-* “ölmek” (Clauson 1972, 125b) ≅ Çuv. *vil-* “can vermek, ölmek” // TT *öl-*, Az. *öl-*, Kaz. *öl-*, Krg. *öl-*, Özb. *öl-*, Tkm. *öl-*, YUyg. *öl-*.

ET *ört-* “örtmek, kaplamak” (Clauson 1972, 202b) ≅ Çuv. *vit-* “örtmek” // TT *ört*, Az. *ört-*, Tkm. *ört-*.

ET *öt-* “geçmek” (Clauson 1972, 38a) ≅ Çuv. *vit-* “geçmek” // Kaz. *öt-*, Krg. *öt-*, Özb. *öt-*, Tkm. *öt-*, YUyg. *öt-*.

I. 1. 3. 3. 1. 29. ET õ- ≅ Çuv. vī-

ET *öğren-* “öğrenmek” (Clauson 1972, 114b) ≅ Çuv. *viren-* “öğrenmek” // TT *öğren-*, Az. *öyren-*, Başk. *öyren-*, Özb. *örgen-*, Tat. *öyren-*, Tkm. *övren*.

I. 1. 3. 3. 1. 30. ET -ö- ≅ Çuv.-ĩ-

ET *kögüz* “göğüs” (Clauson 1972, 714a) ≅ Çuv. *kǎkǎr* “göğüs” // TT *göğüs*, Az. *köks-*, Kaz. *kökirek*, Krg. *kökürök*, Özb. *kökrek*, Tkm. *gövüs*, YUyg. *kökse/ kökrek*.

ET *kömür* “kömür” (Clauson 1972, 723a) ≅ Çuv. *kǎmǎr* “kömür” // TT *kömür*, Az. *kömür*, Kaz. *kömir*, Krg. *kömür*, Özb. *kömir*, Tkm. *kömür*, YUyg. *kömür*.

ET *köñül* “gönül” (Clauson 1972, 731b) ≅ Çuv. *kǎmǎl* “gönül, hal, durum, keyif” // TT *gönül*, Az. *könül*, Kaz. *köñil*, Krg. *köñül*, Özb. *köngil*, Tkm. *köñül*, YUyg. *köñül*.

ET *köpük* “köpük” (Clauson 1972, 689a) ≅ Çuv. *kǎpǎk* “köpük” // TT *köpük*, Az. *köpük*, Kaz. *köbik*, Krg. *köbük*, Özb. *köpik*, Tkm. *köpük*, YUyg. *kövük*.

ET *tök-* “dökmek” (Clauson 1972, 477a) ≅ Çuv. *tǎk-* “dökmek” // TT *dök-*, Az. *dök-*, Kaz. *tög-*, Özb. *tök-*, Tkm. *dök-*, YUyg. *tök-*.

I. 1. 3. 3. 1. 31. ET -ö- ≅ Çuv. -ĩ-

ET *köprüg* “köprü” (Clauson 1972, 690b) ≅ Çuv. *kǎpǎr* “köprü” // TT *köprü*, Az. *köprü*, Kaz. *köpir*, Krg. *köpürö*, Özb. *köprik*, Tkm. *köpri*.

I. 1. 3. 3. 1. 32. ET -ö- ≅ Çuv. -u-

ET *köç-* “göçmek” (Clauson 1972, 694a) ≅ Çuv. *kuś-* “göçmek” // TT *göç-*, Az. *köç-*, Kaz. *köş-*, Krg. *köç-*, Özb. *köç-*, Tkm. *göç-*, YUyg. *köç-*.

ET *kör* “görmek” (Clauson 1972, 736a) ≅ Çuv. *kur-* “görmek” // TT *gör-*, Az. *gör-*, Kaz. *kör-*, Krg. *kör-*, Özb. *kör-*, Tkm. *gör-*, YUyg. *kör-*.

ET *köz* “göz” (Clauson 1972, 756b) ≅ Çuv. *kuś* “göz” // TT *göz*, Az. *göz*, Kaz. *köz*, Krg. *köz*, Özb. *köz*, Tkm. *göz*, YUyg. *köz*.

I. 1. 3. 3. 1. 33. ET -ö- ≅ Çuv. -ü-

ET *böl-* “bölmek” (Clauson 1972, 332a) ≅ Çuv. *pǎl-* “bölmek” // TT *böl*, Az. *böl-*, Kaz. *böl-*, Krg. *böl-*, Özb. *böl-*, Tkm. *böl-*, YUyg. *böl-*.

ET *çöb* “çöp” (Clauson 1972, 394a) ≅ Çuv. *śüp* “çöp” // TT *çöp*, Kaz. *şöp-şalam*.

ET *töle-* “ödemek” (Clauson 1972, 492b) \cong Çuv. *tüle-* “ödemek, karşılık, vermek” // Kaz. *töle-*, Krg. *tölö-*, Özb. *töle-*, Tkm. *tölemek*, YUyg. *töli-*.

ET *töyder-* “döndürmek, devirmek” (Clauson 1972, 518a) \cong Çuv. *tünter-* “döndürmek, devirmek” // TT *döndür-*, Tat. *tünter-*.

ET *ökün-* “pişman olmak” (Clauson 1972, 111a) \cong Çuv. *ükñ-* “itiraf etmek, pişman olmak, üzölmek” // Kaz. *ökin-*, Krg. *ökün-*.

I. 1. 3. 3. 1. 34. ET u- \cong Çuv. yĩ-

ET *uruğluğ* “aile, soy” (Clauson 1972, 218b) \cong Çuv. *yĩh* “soy” // Krg. *uruk*, Özb. *uruğ*.

ET *uya* “yuva, kuş barınağı” (Clauson 1972, 267a) \cong Çuv. *yĩva* “yuva” // Kaz., Krg. *uya*, Özb. *uye*, YUyg. *uva*.

I. 1. 3. 3. 1. 35. ET ũ- \cong Çuv. śı-/ śĩ-

ET *un* “un” (Clauson 1972, 166b) \cong Çuv. *śĩñh* “un” // TT *un*, Az. *un*, Kaz. *un*, Krg. *un*, Özb. *un*, Tkm. *ũn*, YUyg. *un*.

ET *udı-* “uyumak” (Clauson 1972, 42a) \cong Çuv. *śivĩr-* “uyumak” // TT *uyu-*, Az. *uyu-*, Kaz. *uyıkta-*, Krg. *uktō*, Özb. *uhe-*, Tkm. *ũkla-*, YUyg. *uhli-*.

I. 1. 3. 3. 1. 36. ET u- \cong Çuv. vĩ-

ET *udun-* “uyanmak” (Clauson 1972, 62a) \cong Çuv. *vĩran-* “uyanmak” // TT, Başk. *uyan-*, Özb. *uyganmak*, Tat. *uyan-*.

ET *ur-* “vurmak” (Clauson 1972, 194b) \cong Çuv. *vĩr-* “vurmak” // TT, Az., Tkm., YUyg. *vur-*, Kaz. *ur-*, Krg. *ur-*, Özb. *ur-*.

ET *uruş-* “vuruşmak, savaşmak” (Clauson 1972, 239b) \cong Çuv. *vĩrś-* “dövüşmek, vuruşmak” // TT, *vuruş-*, Krg. *uruş-*, Özb. *uruş-*, Tkm., YUyg. *uruş-*.

ET *uvtan-* “utanmak” (Clauson 1972, 7b) \cong Çuv. *vĩtan-* “utanmak” // TT, Az. *utan-*, Kaz. *uyalu-*, Krg. *uyalu-*, Özb. *uyel-*, Tkm. *utan-*, YUyg. *uyal-*.

ET *uzak* “uzak” (Clauson 1972, 283a) \cong Çuv. *vĩrah* “uzak” // TT, Kaz., Krg., Özb. Tkm., Yuyg. *uzak*.

I. 1. 3. 2. 1. 37. ET u- ≅ Çuv. vĭ-

ET *uç* “uç, kıyı, kenar” (Clauson 1972, 17b) ≅ Çuv. *vĭš* “uç” // TT *uç*, Az. *uc*, Kaz. *uŝ*, Krg. *uç*, Özb. *uç*, Tkm. *ūç*, YUyg. *uç*.

I. 1. 3. 3. 1. 38. ET ū- ≅ Çuv. vu-

ET *uli-* “ulumak” (Clauson 1972, 127a) ≅ Çuv. *vula-* “okumak” // TT, Az. *ulu-*, Başk. *ula-*, Kaz. *ulu-*, Krg. *ulū-*, Özb. *uli-*, Tat. *ulau-*, Tkm. *ūvla-*.

I. 1. 3. 3. 1. 39. ET -u- ≅ Çuv. -i-

ET *suv* (Clauson 1972, 783a) ≅ Çuv. *šiv* “su” // TT, Az., Tat. YUyg. *su*; Kaz. *suv*, Krg. *sū*, Özb. *suvak*, Tat. *su*, Tkm. *suv*, YUyg. *su*.

ET *tut-* (Clauson 1972, 451a) ≅ Çuv. *tut-* “tutmak” // TT, Az., Tat. Kaz., Krg., Özb., Tkm., YUyg. *tut-*.

ET *udik* “uyku” (Clauson 1972, 46b) ≅ Çuv. *iyhĭ* “uyku” // TT *uyku*, Kaz. *uykı*, Krg. *uyku*, Özb. *uyku*, Tkm. *ūkı*, YUyg. *uyku*.

I. 1. 3. 3. 1. 40. ET -u- ≅ Çuv. -ĭ-

ET *būz* (Clauson 1972, 389a) ≅ Çuv. *pĭr* “buz” // TT, Az. *buz*; Kaz., Krg., Özb., YUyg. *muz*, Tkm. *būz*.

ET *buzagū* (Clauson 1972, 391a) ≅ Çuv. *pĭru* “buzagı” // TT *buzagı*, Az. *buzov*, Kaz. *buzav*, Krg. *muzō*, Özb. *buzak*.

ET *kulkak* “kulak” (Clauson 1972, 621a) ≅ Çuv. *hĭlha* “kulak” // TT *kulak*, Az. *gulag*, Kaz. *kulak*, Krg. *kulak*, Özb. *kulak*, Tkm. *gulak*, YUyg. *kulak*.

ET *kuri-* “kurumak” (Clauson 1972, 646a) ≅ Çuv. *hĭr-* “kurumak” // TT *kuru-*, Az. *guru-*, Krg. *kuru-*, Özb. *kuru-*, Tkm. *gūru-*, YUyg. *kuru-*.

ET *yut-* “yutmak” (Clauson 1972, 885a) ≅ Çuv. *šĭt-* “yutmak” // TT *yut-*, Az. *ud-*, Kaz. *jutuv*, Krg. *cut-*, Özb. *yut-*, Tkm. *yuvut-*, YUyg. *yut-*.

I. 1. 3. 3. 1. 41. ET -u- ≅ Çuv. -ĭ-

ET *bulut* (Clauson 1972, 333a) ≅ Çuv. *pĭšĭ* “bulut” // TT *bulut*, Az. *bulud*, Kaz. *bult*, Krg. *bulut*, Özb. *bulut*, Tkm. *bulut*, YUyg. *bulut*.

I. 1. 3. 3. 1. 42. ET -u- ≅ Çuv. -ü-

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

I. 1. 3. 3. 1. 43. ET -ū- ≅ Çuv. -ïva-

OT *tuz* ≅ Çuv. *tïvar* “tuz”. Krş. ET *tuz* (Clauson 1972, 571a); TT, Kaz., Krg., Özb., Uyg. *tuz*; Az., Tkm. *duz*.

I. 1. 3. 3. 1. 44. ET -u- ≅ Çuv. Ø

ET *uruş-* “vuruşmak, dövüşmek” (Clauson 1972, 239a) ≅ Çuv. *vïrs-* “dövüşmek, savaşmak, vuruşmak” // TT, Az. *vuruş-*, Krg., Özb., Tkm., Uyg. *uruş-*.

I. 1. 3. 3. 1. 45. ET -ü ≅ Çuv. -ü

ET *küdegü* “damat” (Clauson 1972, 703a) ≅ Çuv. *kïrü* “damat, güvey, enişte” // TT *güvey*, Az. *küireken*, Kaz. *küiyev*, Krg. *küyo bala*, Özb. *küiyav*, Uyg. *küyoğul*.

I. 1. 3. 3. 1. 46. ET ü- ≅ Çuv. vi-

ET *üç* “üç” (Clauson 1972, 18b) ≅ Çuv. *viş* “üç” // TT, Az., Krg., Özb., Tkm., YUyg. *üç*; Kaz *üş*.

ET *üze* “üst” (Clauson 1972, 279a) ≅ Çuv. *vir* “üst, yukarı” // TT, Az., Kaz., Özb., Tkm., YUyg. *üst*; Başk. *ür*, Tat *ür*.

I. 1. 3. 3. 1. 47. ET ü- ≅ Çuv. vï-

ET *üt-* “hafifçe yakmak, alazlamak” (Clauson 1972, 40a) ≅ Çuv. *vït-* “ütülemek, yakmak” // TT, Az., Başk., Krg., Tat., Tkm., YUyg. *üt-*.

I. 1. 3. 3. 1. 48. ET ǖ- ≅ Çuv. va-

ET *üleş-* “paylaşmak, üleşmek” (Clauson 1972, 154a) ≅ Çuv. *vales-* “üleştirmek” // TT *üleş-*, Kaz. *üles-*, Krg. *ülöş-*, Özb. *ülaşiş-*, Tkm. *üleş-*.

I. 1. 3. 3. 1. 49. ET -ü- ≅ Çuv. -ï-

ET *kögüz* “göğüs” (Clauson 1972, 714a) ≅ Çuv. *kïkïr* “göğüs” // TT *gögüs*, Tat. *kükrek*, Tkm. *gövüs*.

ET *könül* “gönül” (Clauson 1972, 731b) \cong Çuv. *kimil* “hal, keyif, moral, gönül” // TT, Az. *gönül*, Krg., Tkm., YUyg. *könül*.

ET *kömür* “kömür” (Clauson 1972, 723a) \cong Çuv. *kimır* “kömür” // TT *kömür*, Az. *kömür*, Krg. *kömür*, Tkm. *kömür*, YUyg. *kömür*.

ET *sünük* “kemik” (Clauson 1972, 838b) \cong Çuv. *şimī* “kemik” // Az. *sümük*, Kaz. *süyek*, Özb. *süyek*, Tkm. *sünk*, YUyg. *süyek*.

I. 1. 3. 3. 1. 50. ET -ü- \cong Çuv. -ĩ-

ET *bütün* “tam, eksiksiz” (Clauson 1972, 306b) \cong Çuv. *pitīm* “bütün” // TT, Az., Kaz., Krg., Özb. *bütün*; Tkm. *bütin*, YUyg. *pütün*.

ET *kümüş* “gümüş” (Clauson 1972, 723b) \cong Çuv. *kimil* “gümüş” // TT, Az. *gümüş*, Kaz. *kümis*, Krg., Özb., Tkm., YUyg. *kümüş*.

ET *süt* “süt” (Clauson 1972, 798b) \cong Çuv. *sit* “süt” // TT, Kaz., Krg., Özb., YUyg. *süt*, Az. *süd*, Tkm. *süyt*.

ET *tüş* “düş, rüya” (Clauson 1972, 559a) \cong Çuv. *tīik* “düş, rüya” // TT *düş*, Kaz. *tüs*, Krg., Özb., *tüş*; Tkm. *düyş*, YUyg. *çüş*.

ET *yüz* “yüz, 100” (Clauson 1972, 983a) \cong Çuv. *śir* “100, yüz” // TT, Az., Özb., Tkm., YUyg. *yüz*, Kaz. *jüz*, Krg. *ciüz*.

I. 1. 3. 3. 1. 51. ET -ü- \cong Çuv. -u-

ET *kül-* “gülmek” (Clauson 1972, 715b) \cong Çuv. *kul-* “gül-” // TT, Az. Tkm. *gül-*; Kaz., Krg., Özb., YUyg. *kül-*.

ET *kün* “gün, gündüz” (Clauson 1972, 725a) \cong Çuv. *kun* “gün” // TT, Az., Tkm. *gün*; Kaz., Krg., Özb., YUyg. *kün*.

I. 1. 3. 3. 2. Ünsüzlerle İlgili Ses Değişimleri

I. 1. 3. 3. 2. 1. Sözcük Başında

I. 1. 3. 3. 2. 1. 1. ET b- \cong Çuv. m-

“Çuv.da geniz foneminin etkisiyle gerçekleşmiş bir değişmedir. Bu değişme yalnız iki örnekte tespit edilmiştir.” (Ceylan-Yılmaz 1997, 11):

ET *bünüz* “boynuz” (Clauson 1972, 352a) ≅ Çuv. *mıyraka* “boynuz” // TT *boynuz*, Az. *buynuz*, Tkm. *buynuz*.

ET *boyın* “boyun” (Clauson 1972, 386b) ≅ Çuv. *mıy* “boyun” // TT, Az., Tkm., YUyg. *boyun*; Özb. *boyün*.

I. 1. 3. 3. 2. 1. 2. ET b- ≅ Çuv. p-

“ET b- fonemi Çuv.da tonsuzlaşarak p-’ye değişir. ET b-> Çuv. p- değişimi daha yeni bir değişim olduğundan hem Çuv. hem de alıntı sözcüklerde görülür.” (Ceylan-Yılmaz 1997, 10). Çuv. için yaygın bir değişimdir.

ET *balık* “balık” (Clauson 1972, 335b) ≅ Çuv. *pulı* “balık” // TT, Başk., Kaz., Krg., Özb., Tat. *balık*, Az. *balıg*, Tkm. *balık*, YUyg. *belik*.

ET *belgü* “belli, açık” (Clauson 1972, 340a) ≅ Çuv. *pallı* “belirti, işaret, nişan; belli, tanınmış”. Krş; TT, Az., Tkm. *belli*; Kaz., Özb. *belgili*, Krg. *belgilü*, YUyg. *belgilik*.

ET *beş* “beş, 5” (Clauson 1972, 376a) ≅ Çuv. *pillık* “beş” // TT, Az., Krg., Özb., YUyg. *beş*; Başk. *biş*, Kaz. *bes*, Tkm. *bēş*.

ET *bedük* “büyük” (Clauson 1972, 302b) ≅ Çuv. *pısıık* “büyük” // TT, YUyg. *büyük*; Az. *böyük*, Kaz. *büyük*, Krg. *biyik*, Tkm. *beyik*.

ET *biz* (Clauson 1972, 388a) ≅ Çuv. *pir* “biz” // TT, Az., Başk., Kaz., Tat., Tkm. *biz*; Özb. *bigiz*, YUyg. *beğiz*.

ET *buz-* “bozmak” (Clauson 1972, 389b) ≅ Çuv. *pıs-* “bozmak” // TT, Başk., Tat., Tkm. *boz-*; Kaz., Krg., Özb., YUyg. *buz-*.

I. 1. 3. 3. 2. 1. 3. ET ç- ≅ Çuv. ś-

Çuv. için belirleyici ünsüz değişimlerinden biridir. “Gerçek Çuv. sözcüklerde ET ç- ünsüzü yalnız ś- ile gösterilir.” (Ceylan-Yılmaz 1997, 33).

ET *çakır-* “çağırarak, seslenmek” (Clauson 1972, 410a) ≅ Çuv. *śuhır-* “çağırarak” // TT, Az. *çağır-*, Krg. *çakır-*, Özb. *çakır-*, Tat. *çakır-*, Tkm. *çağır-*, YUyg. *çakır-*.

ET *çeçek* “çiçek” (Clauson 1972, 400b) ≅ Çuv. *šeške* “çiçek” // TT, Az. *çiçek*, Krg. *çeçek*, Özb. *çeçäk*, Tat. *çäçäk*, YUyg. *çeçäk*.

ET *çek-* “çekmek” (Clauson 1972, 413b) ≅ Çuv. *sak-* “çekmek” // TT *çekmek*, Az. *çäk-*, Tkm. *çek-*.

ET *çevür-* “çevirmek, döndürmek” (Clauson 1972, 398b) ≅ Çuv. *savır-* “döndürmek, çevirmek” // TT, Az. *çevir-*.

ET *çıbıkan* “hünnap meyvesi; sivilce, çıiban” (Clauson 1972, 396a) ≅ Çuv. *şıpan* “çıiban” // TT *çıiban*, Az. *çıiban*; Krg. *çıykan*, Özb. *çipkan*, Tat. *çuan*, Tkm. *çīban*, YUyg. *çipkan*.

ET *çap-* “vurmak” (Clauson 1972, 394a) ≅ Çuv. *sap-* “çarpmak, vurmak, dövmek” // TT, Az. *çarpmak-*.

I. 1. 3. 3. 2. 1. 4. ET k-≅ Çuv. Ø

Bu ses olayının tek örneği *ışta* “nerede” sözcüğüdür:

ET *kaysıda* “nerede” (Clauson 1972, 632b) ≅ Çuv. *ışta* “nerede” // Başk., Kaz., Krg., Tat. *kayda*; Özb., Yuyg. *kayerde*

I. 1. 3. 3. 2. 1. 5. ET k- ≅ Çuv. h-

Art ünlü komşuluğundaki ET k- ünsüzleri Çuv.da h- ünsüzüne dönüşür:

ET *kalın* “kalın” (Clauson 1972, 622a) ≅ Çuv. *hulın* “kalın” // TT, Başk., Kaz., Krg., Özb., Tat., Yuyg. *kalın*.

ET *kapak* “kapak” (Clauson 1972, 382b) ≅ Çuv. *hupah* “kapak” // TT *kapak*, Başk. *kapkas*; Kaz., Krg., Özb., YUyg. *kakpak*; Tat. *kapkaç*.

ET *kara* “kara, siyah” (Clauson 1972, 643b) ≅ Çuv. *hura* “kara” // TT, Başk., Kaz., Krg., Özb., Tat. YUyg. *kara*.

ET *karın* “karın” (Clauson 1972, 661a) ≅ Çuv. *hurım* “karın” // TT, Başk. Kaz., Krg., Özb., Tat. *karın*.

ET *katıg* “katı” (Clauson 1972, 597b) ≅ Çuv. *hutı* “katı” // TT, Başk., Tat. *katı*; Kaz. *kattu*, Krg. *katu*, Özb. *kattık*, YUyg. *kattik*.

ET *kaz-* “kazmak, eşelemek” (Clauson 1972, 680b) \cong \check{C} uv. *hır-* “kazmak” // TT, Başk. Kaz., Krg., Özb., Tat., YUyg. *kaz-*.

ET *kaz* “kaz” (Clauson 1972, 679a) \cong \check{C} uv. *hur* “kaz” // TT, Başk., Kaz., Krg., Tat. *kaz*.

ET *kazğan* “kazan” (Clauson 1972, 682a) \cong \check{C} uv. *huran* “kazan” // TT, Başk., Kaz., Krg., Özb., Tat. YUyg. *kazan*.

ET *kevşe-* “gevşemek” (Clauson 1972, 692a) \cong \check{C} uv. *havşa-* “zayıflamak, yumuşamak” // TT *gevşe-*; Az. *gövşe-*, Tkm. *govşa-*.

ET *kış* (Clauson 1972, 670a) \cong \check{C} uv. *hiš* “kış” // TT, Başk., Kaz., Krg., Tat., YUyg. *kış*; Kaz. *kıs*.

ET *kıdığ* “sınır, kenar, kıyı” (Clauson 1972, 598a) \cong \check{C} uv. *hişi* “sınır, kenar, kıyı” // TT. *kıyı*; Özb., YUyg. *kırgak*.

I. 1. 3. 3. 2. 1. 6. ET k- \cong \check{C} uv. k-

“*ET k- fonemi \check{C} uv.da ön ünlüler komşuluğunda düzenli olarak korunmuştur. Art ünlülü k- fonemleri h-’ye dönüştüğü halde, artdamaksıllaşmaya uğramış kimi örneklerde de k- fonemi korunmuştur.*” (Ceylan-Yılmaz 1997, 29):

ET *kel-* “gelmek” “gelmek” (Clauson 1972, 715b) \cong \check{C} uv. *kil-* “gelmek, varmak, başlamak” // Başk., Tat. *kil-*, Kaz., Krg., Özb., Uyg. *kel-*.

ET *kergek* “gerek” (Clauson 1972, 742a) \cong \check{C} uv. *kirek* “gerek” // Başk. *käräk*; Kaz., Krg. *kerek*; Özb., YUyg. *keräk*, Tat. *kiräk*.

ET *köl* “göl” (Clauson 1972, 715a) \cong \check{C} uv. *küli* “göl” // Başk., Tat. *kül*; Kaz., Krg., Özb. YUyg. *köl*; Tkm. *köl*.

ET *kömür* (Clauson 1972, 723a) \cong \check{C} uv. *kımrık* “kömür” // TT, Az., Tkm., Krg., YUyg. *kömür*; Başk., Tat. *kümir*; Kaz., Özb. *kömir*.

ET *kör-* “görmek” (Clauson 1972, 736a) \cong \check{C} uv. *kur-* “görmek” // Az. *köç-*, Başk., Tat. *kür-*; Kaz., Krg., Özb. YUyg. *kör-*.

ET *köz* “göz” (Clauson 1972, 756b) \cong \check{C} uv. *kuś* “göz” // Başk., Tat. *küz*; Kaz., Krg., Özb., YUyg. *köz*.

I. 1. 3. 3. 2. 1. 7. ET k≅ Çuv. y-

“Söz başındaki birincil uzun ünlü ia tarzında bir ikiz ünlü geliştirerek bazen kendisinden önce bir y- türetmiştir. Bu y- türemesinin AÇuv.da meydana geldiği anlaşılmaktadır. AT y- = Çuv. ś denklğine göre, uzun ünlü ilk önce y- türetmiş daha sonra da ś ünsüzüne dönüşmüştür.” (Tekin 1995, 138, Ceylan-Yılmaz 1997, 24-28). Aşağıdaki örneklerde y’li biçimler korunmuştur:

ET *kal-* “kalmak” (Clauson 1972, 615b) ≅ Çuv. *yul-* “kalmak” // TT, Başk., Kaz., Krg., Özb., Tat., YUyg. *kal-*.

ET *kan* “kan” (Clauson 1972, 629b) ≅ Çuv. *yun* “kan” // TT, Başk., Kaz., Krg., Tat., YUyg. *kan*; Özb. *kān*.

ET *kar* “kar” (Clauson 1972, 641a) ≅ Çuv. *yur* “kar” // TT, Başk., Kaz., Krg., Özb., Tat., YUyg. *kar*.

Bu ses değişiminin daha sonraki evresi olan y>ś değişimi de söz konusudur:

ET *kanat* (Clauson 1972, 635a) ≅ Çuv. *śunat* “kanat” // TT, Başk., Kaz., Krg., Tat., Özb., YUyg. *kanat*.

I. 1. 3. 3. 2. 1. 8. ET n≅ Çuv. -m

ET *nēçē* “ne kadar, nice” (Clauson 1972, 775a) ≅ Çuv. *miše*: “kaç, ne kadar” // TT., Tkm. *nice*, Az. *nece*, Başk. *nise*, Kaz. *neşe*, Krg., Özb. *neçe*, Tat. *niçe*, YUyg. *neççe*.

I. 1. 3. 3. 2. 1. 9. ET s≅ Çuv. s-

“Birincil ve ikincil ı, i fonemleri dışında ET s- fonemi Çuv.da genellikle iyi korunmuştur.” (Ceylan-Yılmaz 1997, 34):

ET *sakal* “sakal” (Clauson 1972, 808b) ≅ Çuv. *suhallī* “sakallı” // TT, Kaz., Krg., Tat., Tkm. YUyg. *sakal*, Az. *saggal*, Özb. *sakal*.

ET *sarıg* “sarı” (Clauson 1972, 848a) ≅ Çuv. *sari* “sarı”⁵ // TT, Az., Kaz., Krg., Tat. *sarı*; Tkm. *sāri*, Özb. *sārik*, YUYg. *serik*.

⁵ Şara, sarī, sarı, sara biçimleri ce mevcuttur.

ET *sekkiz* “sekiz, 8” (Clauson 1972, 823b) \cong $\text{\u00c7uv. } sakk\ddot{i}r$ “sekiz” // TT, Tkm. *sekiz*, Az., \u00d6zb., Yuyg. *sekkiz*; Kaz., Krg. *segiz*; Tat. *sigiz*.

ET *so\u011fuk* “so\u011fuk” (Clauson 1972, 808a) \cong $\text{\u00c7uv. } s\ddot{i}v\check{i}$ “so\u011fuk” // TT, YUyg. *so\u011fuk*, Az. *soyug*, Kaz. *suvi\u0131k*, Krg. *s\u00fck*, \u00d6zb. *savuk*, Tat. *suik*, Tkm. *sovuk*.

ET *s\u00f6z* “s\u00f6z, laf” (Clauson 1972, 860b) \cong $\text{\u00c7uv. } s\ddot{i}mah$ “s\u00f6z, s\u00f6zc\u00fck” // TT, Az., Kaz., Krg., \u00d6zb., Tkm., Tat., YUyg. *s\u00f6z*.

I. 1. 3. 3. 2. 1. 10. ET s- \cong \u00c7uv. \u015f-

ET *sa\u00e7* \cong $\text{\u00c7uv. } s\ddot{u}s$ “sa\u00e7, sa\u00e7 teli”. Kr\u015f. ET *sa\u00e7* “sa\u00e7” (Clauson 1972, 794a); TT, Az., Tkm. *sa\u00e7*; Ba\u015fk. *sas*, \u00d6zb. *sa\u00e7*.

ET *sarp* \cong $\text{\u00c7uv. } s\ddot{i}r\check{i}\check{p}$ “sa\u011flam, \u00e7etin, \u015fidetli, sert, sarp”. Kr\u015f. ET *sarp* “sarp, sa\u011flam, \u00e7etin” (Clauson 1972, 845a); TT, Az. *sarp*.

ET *sava\u015f-* \cong $\text{\u00c7uv. } s\ddot{a}p\check{i}\check{s}$ “sava\u015fmak”. Kr\u015f. ET *sava\u015f-* “sava\u015fmak” (Clauson 1972, 793a); TT, Az., *sava\u015f-*; Kaz. *so\u011f\ddot{i}su\u0131v-*, Krg. *so\u011fu\u015f-*, Tat. *su\u011fu\u015f-*, Tkm. *s\u00f6ve\u015f-*.

ET *ser\u00e7e-* \cong $\text{\u00c7uv. } s\ddot{e}r\check{s}i$ “ser\u00e7e”. Kr\u015f. ET *se\u00e7e* “ser\u00e7e” (Clauson 1972, 795a); TT *ser\u00e7e*, Az. *s\u00e4r\u00e7\u00e4*, Tkm. *ser\u00e7e*.

I. 1. 3. 3. 2. 1. 11. ET s- \cong \u00c7uv. \u015f-

“Birincil ve ikincil *\u0131, i* fonemleri \u00f6n\u00fcnde ET *s-* fonemleri \u00c7uv.da *\u015f-* fonemine d\u00f6n\u00fc\u015f\u00fcr. ET *s-* \rightarrow $\text{\u00c7uv } \u015f-$ de\u011fi\u015fiminin birba\u015fka nedeni de k\u00f6k hecedeki \u00fcnl\u00fc uzunlu\u011fudur.” (Ceylan-Yılmaz 1997, 36-37):

ET *sarı\u011f* “sar\u0131” (Clauson 1972, 848a) \cong $\text{\u00c7uv. } \u015fara$ “sar\u0131” // TT, Az., Kaz., Krg., Tat. *sari*, \u00d6zb. *s\u00e4rik*, Tkm. *s\u00e4ri*, YUyg. *serik*.

ET *sil-* “silmek” (Clauson 1972, 824b) \cong $\text{\u00c7uv. } \u015fil-$ “silmek, s\u00fcp\u00fcrmek” // TT, Az. *sil-*; Kaz. *s\ddot{i}l-*.

ET *sinir* “sinir” (Clauson 1972, 841a) \cong $\text{\u00c7uv. } \u015fin\ddot{i}r$ “sinir” // TT, Az. *sinir*; Ba\u015fk., Tat. *si\u011fir*.

ET *sipir-* “s\u00fcp\u00fcrmek” (Clauson 1972, 791b) \cong $\text{\u00c7uv. } \u015f\check{i}p\ddot{i}r$ “s\u00fcp\u00fcrge” // TT, Az., YUyg. *s\u00fcp\u00fcrge*; Kaz. *s\ddot{i}g\ddot{i}r\u011fi\u015f*, Krg. *\u015f\ddot{i}p\ddot{i}r\u011fi*, \u00d6zb. *s\u00fcp\u00fcrge*, Tat. *sibirki*, Tkm. *s\u00fcbse*.

ET *suvuklık* “sıvılık” (Clauson 1972, 787a) \cong $\check{\text{C}}\text{uv. } \check{\text{s}}\check{\text{i}}\check{\text{v}}\check{\text{e}}\check{\text{k}}$ “sıvı, sıvılık” // TT *sıvı*, Az. *siyig*; Kaz. *suyık*, Krg., Özb. *suyuk*, Tat. *siyık*, Tkm. *suvuk*; YUyg. *suyuk*.

I. 1. 3. 3. 2. 1. 12. ET t- \cong $\check{\text{C}}\text{uv. } \check{\text{ç}}$ -

“ET t- fonemi bütün Türk dili ve lehçelerinde olduğu gibi, $\check{\text{C}}\text{uv.}$ da da büyük ölçüde korunmuştur. Ancak birincil ve ikincil *ı*, *i* fonemleri önünde t- fonemleri $\check{\text{ç}}$ -’ye dönüşür. Bazı durumlarda s- üzerinden $\check{\text{s}}$ - fonemine dönüşmüştür.” (Ceylan-Yılmaz 1997, 12)

ET *tık-* “tıkamak” (Clauson 1972, 465a) \cong $\check{\text{C}}\text{uv. } \check{\text{ç}}\text{ik-}$ “tıkamak, sokmak” // TT, Özb. *tık-*; Az. *tih-*, Başk., Tat. *tıkkılav*; Kaz., Krg. *tığ-*; YUyg. *tık*.

ET *til* “dil, lisan” (Clauson 1972, 489b) \cong $\check{\text{C}}\text{uv. } \check{\text{ç}}\check{\text{i}}\check{\text{l}}\check{\text{h}}\check{\text{e}}$ “dil, lisan” // Başk., Kaz., Krg., Özb., Tat., YUyg. *til*.

ET *tirēk* “direk” (Clauson 1972, 543b) \cong $\check{\text{C}}\text{uv. } \check{\text{ç}}\text{arak}$ “direk” // Başk. *tirek*, Kaz., YUyg. *tirek*, Krg. *tirö:ç*; Özb. *tirgek*, Tat. *tirev*.

ET *tirig* “diri” (Clauson 1972, 543b) \cong $\check{\text{C}}\text{uv. } \check{\text{ç}}\check{\text{i}}\check{\text{r}}\check{\text{i}}$ “diri” // Başk., Kaz. *tiri*, Krg. *tirü*, Tat. *tiricanlı*, YUyg. *tirik*.

ET *titrē-* “titremek” (Clauson 1972, 460a) \cong $\check{\text{C}}\text{uv. } \check{\text{ç}}\check{\text{i}}\check{\text{r}}\check{\text{e}}$ “titremek” // TT, Az., Tkm., Özb. *titre-*, Kaz. *titire-*, Krg. *titir-*, YUyg. *titri-*.

ET *tīz* “diz” (Clauson 1972, 570b) \cong $\check{\text{C}}\text{uv. } \check{\text{ç}}\check{\text{i}}\check{\text{r}}$ “diz” // Başk. *tiz*, Kaz. *tize*, Özb. *tize*; Kaz. Krg. *tize*, Tat. *tiz*, YUyg. *tiz*.

Ayrıca, *ı* ya da *i* fonemi içermemesine rağmen şu örnekte de ET t- \rightarrow $\check{\text{C}}\text{uv. } \check{\text{ç}}$ - değişimi görülür:

ET *tāş* “taş” (Clauson 1972, 557a) \cong $\check{\text{C}}\text{uv. } \check{\text{ç}}\text{ul}$ “taş” // TT, Başk., Krg., Özb., Tat., YUyg. *taş*; Az. *daş*, Tkm. *dāş*, Kaz. *tas*.

I. 1. 3. 3. 2. 1. 13. ET t- \cong $\check{\text{C}}\text{uv. } \check{\text{ş}}$ -

ET *tīş* “diş” (Clauson 1972, 557b) \cong $\check{\text{C}}\text{uv. } \check{\text{ş}}\check{\text{i}}\check{\text{l}}$ “diş” // Başk., Krg., Özb., Tat., YUyg. *tiş*.

ET *toŋ-* “donmak” (Clauson 1972, 515a) \cong $\check{\text{C}}\text{uv. } \check{\text{ş}}\check{\text{i}}\check{\text{n}}$ “donmak” // Başk., Kaz. *tuŋ-*; Kaz., Krg., Özb., YUyg. *toŋ-*.

I. 1. 3. 3. 2. 1. 14. ET t- ≅ Çuv. t-

ET *tamar/ tamır* “damar” (Clauson 1972, 508a) ≅ Çuv. *tımar* “kök, damar” // Başk., Kaz., Krg., Tat *tamır*; Özb. *tamir*, YUyg. *tomur*.

ET *te-* “demek” (Clauson 1972, 433b) ≅ Çuv. *te-* “demek” // TT, Az., Kaz., Krg., Özb., YUyg. *de-*; Tat. *di-*, Tkm. *diy-*.

ET *temir* “demir” (Clauson 1972, 508b) ≅ Çuv. *timір* “demir” // Başk., Tat. *timir*; Kaz., Krg., Özb., *temir*; YUyg. *tömür*.

ET *teriñ* “derin” (Clauson 1972, 551a) ≅ Çuv. *tarin* “derin” // Başk. *teren*; Kaz., Krg. *tereñ*, Tat. *tiren*.

ET *tört* (Clauson 1972, 534a) ≅ Çuv. *tıvatı* “dört” // Kaz., Krg., Özb., YUyg. *tört*.

I. 1. 3. 3. 2. 1. 15. ET y- ≅ Çuv. ś-

Çuv. için düzenli değişimlerdenidir:

ET *yan* “yan, bitişik” (Clauson 1972, 940a) ≅ Çuv. *śum* “bitişiklik, yakınlık, yan” // TT, Az., Başk., Tat., YUyg. *yan*, Özb. *yán*, Tkm. *yān*.

ET *yapıś-* “yapışmak” (Clauson 1972, 880b) ≅ Çuv. *śıpıś-* “yapışmak” // TT, Az. *yapıś-*, Başk. *yabiś-*, Özb. *yapıś-*, Tat. *yabiś-*, YUyg. *yepilğan*.

ET *yaz* “yaz, bahar” (Clauson 1972, 982b) ≅ Çuv. *śur* “ilkbahar, bahar” // TT, YUyg. *yaz*, Az. *yay*, Başk. *yäy*, Özb. *yáz*, YUyg. *yaz*.

ET *yadāg* “yaya” (Clauson 1972, 887a) ≅ Çuv. *śuran* “yayan” // TT *yaya*, Başk. *yäyäv*, Kaz. *jayav*, Özb. *yayav*, Tat. *cäyäv*, Tkm. *yaya*.

ET *yet-* “yetmek, yetişmek, ulaşmak” (Clauson 1972, 884a) ≅ Çuv. *śit-* “yetmek, varmak, ulaşmak, erişmek, vakti gelmek” // TT, Özb. *yet-*, Az. *yetiś-*, Başk. *yit-*, Özb., Tkm. *yit-*.

ET *yori-* “yürümek” (Clauson 1972, 957a) ≅ Çuv. *śüre-* “yürümek” // TT *yürü-*, Az. *yeri-*, Başk. *yörö-*; Özb., YUyg. *yür-*, Tat. *yörü-*, Tkm. *yöre-*.

ET *yuğur-* “yoğurmak” (Clauson 1972, 906a) ≅ Çuv. *śır-* “yoğurmak” // TT, Az. *yoğur-*, Özb. *yuğur-*, Tkm. *yuğur-*.

ET *yuy* “yün” (Clauson 1972, 941b) ≅ Çuv. *śim* “tüy, yün, kıl” // TT *yıldız*, Az. *yun*, Başk. *yön*, Özb. *yüing*, Tkm. *yüñ*.

I. 1. 3. 3. 2. 2. Sözcük İçinde

I. 1. 3. 3. 2. 2. 1. ET -b-, ≅ Çuv. -p-

Kökt.’te ve Uyg.’da -p- fonemiyle bulunan; fakat daha sonra bu kolun devamı olan lehçelerde -b-li biçimlerle de görülen sözcüklerde bu fonem, Çuv.da korunmuştur:

ET *çibikan* “hünnap meyvesi; sivilce, çıban” (Clauson 1972, 396a) ≅ Çuv. *şıpan* “çıban” // TT *çıban*, Az. *çıban*; Krg. *çıykan*, Özb. *çipkan*, Tat. *çuan*, Tkm. *çıban*, YUyg. *çipkan*.

ET *kabar-* “kabarmak” (Clauson 1972, 585b) ≅ Çuv. *hıpar-* “kabarmak, yükselmek” // TT, Başk., Kaz., Krg., Tat. *kabar-*; Az., Tkm. *gabar-*; YUyg. *kapar-*

ET *taban* “ayağın alt yüzü” (Clauson 1972, 441a) ≅ Çuv. *tupan* “taban, zemin” // TT, Başk., Kaz., Tat. *taban*; YUyg. *tapan*.

I. 1. 3. 3. 2. 2. 2. ET -ç- ≅ Çuv. -ś-

“Söz başında olduğu gibi söz içi ve sonunda da ET -ç- foneminin Çuv.daki yaygın gösterimi -ś-dir. Bu ünsüz, iki ünlü arasında ve n, l, r ünsüzleri komşuluğunda yarı tonlulaşmıştır.” (Ceylan-Yılmaz 1997, 89):

ET *açığ* “acı” (Clauson 1972, 21b) ≅ Çuv. *yüşıklñ* “ekşimsilik, acımsılık” // Krg. *açū*, Özb. *äççik*, Tat. *açı*.

ET *açlıg* “açlık” (Clauson 1972, 26a) ≅ Çuv. *viśliñ* “açlık, kıt, kıtlık” // TT *açlık*; Krg., Özb., Tat., Tkm., YUyg.. *aç*.

ET *agi+ça* “akçe” (Clauson 1972, 78a) ≅ Çuv. *ukśa* “para” // Krg., Tat. *akça*; YUyg. *ahça*.

ET *içgü* “içki” (Clauson 1972, 24a) ≅ Çuv. *ışki* “içki” // TT., Az., Tat. *içki*, Krg., YUyg. *içkilik*, Tkm. *içği*.

I. 1. 3. 3. 2. 2. 3. ET -d-≅ Çuv. -r-

“ET d foneminin Çuv.daki kurallı gösterimi (ek başında bulunduğu durum dışında) r’dir.” (Ceylan-Yılmaz 1997, 70):

ET *adağ* (Clauson 1972, 45a) ≅ Çuv. *ura* “bacak, ayak” // TT, Başk., Kaz., Krg., Özb., Tat., Tkm., YUyg. *ayak*, Az. *ayag*.

ET *adıg* “ayık” (Clauson 1972, 46a) ≅ Çuv. *urĭ* “içki kullanmaz, ayık” // TT *ayık*, Az. *ayıg*, Başk., Kaz., Tat. *ayık*.

ET *kadıñ* “kayın” (Clauson 1972, 602b) ≅ Çuv. *hurĭn* “kayın” // TT *kayın*, Az. *gayın*, Kaz. *kayın*, Krg. *kara kayın*, Özb. *kara kayın*, Tkm. *gayın*.

ET *kıdıg* “sınır, kenar, kıyı” (Clauson 1972, 598a) ≅ Çuv. *hĭrĭ* “sınır, kenar, kıyı” // TT. *kıyı*; Özb., YUyg. *kırgak*.

ET *küdegü* “güvey, damat” (Clauson 1972, 703a) ≅ Çuv. *kĭrĭ* “damat, güvey, enişte” // TT *güvey*, Az. *küreken*, Başk. *kiyäv*, Kaz. *küyev*, Krg. *küyö bala*, Özb. *küyav*, Tat. *kiyäv*, Tkm. *giyev*, YUyg. *küyoğul*.

ET *odun-* “uyanmak”. (Clauson 1972, 62a) ≅ Çuv. *vĭran-* “uyanmak, kendine gelmek, ayılmak, canlanmak” // TT, Başk., Tat., *uyan-*; Az., Kaz., Tkm. *oyan-*; Krg. *oyğon-*, Özb. *uygan-*, YUyg. *oyğan-*.

I. 1. 3. 3. 2. 2. 4. ET -d-≅ Çuv. -y-

“ET d fonemi, d-r dizisi içinde bulunuyorsa y’ye dönüşmüştür.” (Ceylan-Yılmaz 1997, 70):

ET *adrıl-* “ayrılmak” (Clauson 1972, 68b) ≅ Çuv. *uyrĭl-* “ayrılmak” // TT *ayrıl-*.

I. 1. 3. 3. 2. 2. 5. ET -g-/ -ğ- ≅ Çuv. -v-

“ET’te -g-/ -ğ- fonemleri söz içinde ünlüler arası durumda -v- fonemine dönüşmüştür.” (Ceylan-Yılmaz 1997, 82):

ET *ağız* “ağız” (Clauson 1972, 98a) ≅ Çuv. *šĭvar* “ağız” // TT., Az. *ağız*, Özb. *ağız*, Tkm. *ağız*, YUyg. *eğiz*.

ET *ıǵaç* “ağaç” (Clauson 1972, 79b) ≅ Çuv. *yivış* “ağaç” // TT., Tat., Tkm. *aǵaç*; Az. *ağac*, Başk. *ağas*, Kaz. *ağaş*, Krg. *ciǵaç*, YUyg. *yaǵaç*.

ET *oǵul* “oğul” (Clauson 1972, 83b) ≅ Çuv. *ıvıl* “oğul” // TT., Az., Başk., Tat., Tkm., YUyg. *oǵul*; Kaz. *uǵul*, Özb. *oǵil*.

ET *saǵlık* “sağlık” (Clauson 1972, 809a) ≅ Çuv. *sıvlıh* “sağlık” // TT., Özb., Tkm. *saǵlık*; Az. *saǵlıg*, YUyg. *saǵlik*.

ET *soǵık* “soğuk” (Clauson 1972, 808a) ≅ Çuv. *sivı* “soğuk” // TT. *soǵuk*, YUyg. *soǵuk*.

I. 1. 3. 3. 2. 2. 6. ET -g-/ -ğ- ≅ Çuv. Ø

“ET -g-/ -ğ- söz içinde, ünsüz yanı, hece başı ve hece sonu durumlarda düşmüştür.” (Ceylan-Yılmaz 1997, 82):

OT *boǵaz* ≅ Çuv. *pır* “boğaz”. Krş. ET *boǵuz* “boğaz” (Clauson 1972, 322a); TT., Az., Başk., Tkm., YUyg. *boǵaz*; Krg. *boǵuz*, Özb. *bogaz*, Tat. *buǵaz*.

OT *buzaqı* ≅ Çuv. *pıru* “buzağı”. Krş. ET *buzaqı* “boğaz” (Clauson 1972, 391a); TT. *buzaqı*.

OT *öǵren-* ≅ Çuv. *vıren-* “öğrenmek”. Krş. ET *öǵren-* (Clauson 1972, 114b); TT. *öǵren-*, Özb. *örge-*.

I. 1. 3. 3. 2. 2. 7. ET -k- ≅ Çuv. -h-/ -hh-

“Söz içinde bulunduğu durumda ET -k- fonemi Çuv.da iki biçimde gösterilir. ET -k- fonemi ünlüler arası durumda -hh- olarak gösterilir. r, l, ve m ünsüzleri komşuluğunda görülen -h- fonemine karşılık olarak bir ET -g- fonemi denk gelir. Ancak -g- fonemleri Çuv. düştüğü ya da -v- fonemine dönüştüğü için buna karşılık bir -k- fonemi tasarlanmalıdır.” (Ceylan-Yılmaz 1997, 75-76):

ET *çakır-* “çağırmaq” (Clauson 1972, 410a) ≅ Çuv. *şuhır-* “çağırmaq” // Başk. *sakır-*, Kaz. *şakır-*, Krg. *çakır-*, Özb. *çakır-*, YUyg. *çakır-*.

ET *kulkak* “kulak” (Clauson 1972, 621a) ≅ Çuv. *hılha* “kulak” // TT, Kaz., Krg., Özb. YUyg. *kulak*; Başk., Tat. *kolak-*.

ET *sakal* “sakal” (Clauson 1972, 808a) ≅ Çuv. *suhāl* “sakal” // TT., Kaz., Krg., Özb., Tat., Tkm., YUyg. *sakal*.

ET *tokkūz* “dokuz, 9” (Clauson 1972, 474b) ≅ Çuv. *tīhhīr* “dokuz” // TT., Tkm., YUyg. *dokuz*; Özb. *tokkız*.

I. 1. 3. 3. 2. 2. 8. ET -k- ≅ Çuv. -k-

ET *çakır* “çakır, mavi” (Clauson 1972, 409b) ≅ Çuv. *çakīr* “çakır, açık mavi” // TT. *çakır*, Krg. *çekir*, YUyg. *çekir*.

ET *ikki*: “iki”. (Clauson 1972, 100b) ≅ Çuv. *ikkī* “iki” // TT, Az., Başk., Tat., Tkm., *iki*; Kaz., Krg. *eki*; Özb., YUyg. *ikki*.

ET *öküz* (Clauson 1972, 120a) ≅ Çuv. *vīkīr* “boğa, öküz” // TT., Az., Tkm *öküz*, Özb. *hökiz*, YUyg. *hökiz*.

ET *sekkiz* “sekiz, 8” (Clauson 1972, 823b) ≅ Çuv. *sakkīr* “sekiz” // TT., Tkm., *sekiz*, Az., Özb., YUyg. *säkkiz*; Kaz., Krg. *segiz*, Tat. *sigiz*.

ET *teke* “erkek keçi, erkek” (Clauson 1972, 477b) ≅ Çuv. *taka* “koç, koyun” // TT., Kaz., Krg., Tkm. *teke*; Az., Başk., Özb., Tat. *tākā*; YUyg. *tekā*.

I. 1. 3. 3. 2. 2. 9. ET -l- ≅ Çuv. -l-

“ET -l- fonemi söz içinde korunmuştur.” (Ceylan-Yılmaz 1997, 112):

ET *altı* “altı” (Clauson 1972, 130b) ≅ Çuv. *ulttī* “altı” // TT, Az., Başk., Kaz., Krg. Tat., Tkm. *altı*; YUyg. *alta*.

ET *balık* “balık” (Clauson 1972, 335b) ≅ Çuv. *pulī* “balık” // TT, Başk., Kaz., Krg., Özb., Tat. *balık*; Az. *balıg*, Tkm. *bālık*.

ET *bēl* “bel” (Clauson 1972, 330a) ≅ Çuv. *pilīk* “bel” // TT., Az, Kaz., Krg., Özb., YUyg. *bel*; Başk., Tat. *bil*; Tkm. *bīl*.

ET *töle-* “ödemek” (Clauson 1972, 492b) ≅ Çuv. *tüle-* “ödemek, karşılık vermek” // Kaz. *töle-*, Krg. *tölö-*, Özb. *töle-*, Tkm. *tölemek*, YUyg. *töli-*.

ET *yılan* “yılan” (Clauson 1972, 930a) ≅ Çuv. *šīlen* “yılan” // TT, Başk., Tat. *yılan*; Krg. *cılan*.

ET *yultuz* “yıldız” (Clauson 1972, 922a) ≅ Çuv. *šiltir* “yıldız” // TT *yün*, Başk. *yondož*, Özb. *yulduz*, Tkm. *yıldız*.

I. 1. 3. 3. 2. 2. 10. ET -l- ≅ Çuv. Ø

“Çuv. *diş ünsüzleri komşuluğundaki -l- ünsüzleri düşer*”. (Ceylan-Yılmaz 1997, 112):

ET *kelin* “gelin” (Clauson 1972, 719a) ≅ Çuv. *kin* “gelin” // TT., Tkm. *gelin*, Az. *gälin*, Başk., Tat. *kilin*; Kaz., Krg. Özb., YUyg. *kelin*.

ET *kılıç*. “kılıç” (Clauson 1972, 618a) ≅ Çuv. *hš* “kılıç” // TT., Krg. Özb., Tat., YUyg. *kılıç*; Az. *gılınc*, Başk. *kılıs*, Tkm. *gılıç*.

I. 1. 3. 3. 2. 2. 11. ET -m- ≅ Çuv. -m-

ET -m- ünsüzleri Çuv.da korunmuştur. (Ceylan-Yılmaz 1997, 99):

ET *kamış* “kamış, saz” (Clauson 1972, 628b) ≅ Çuv. *hĩmiş* “saz, kamış” // TT, Başk., Krg., Özb. Tat, *kamış*; Az., Tkm. *gamış*.

ET *kemĩ* “gemi” (Clauson 1972, 721b) ≅ Çuv. *kimĩ* “gemi” // TT, Az. *gemi*; Kaz., Krg., Özb., YUyg. *keme*; Tkm. *gēmi*.

ET *semiz* “semiz” (Clauson 1972, 830b) ≅ Çuv. *simš* “yeşil, ham, taze” // TT, Kaz., Krg., Özb., Tkm., YUyg. *semiz*; Tat. *simiz*.

ET *yağmur* “yağmur” (Clauson 1972, 903b) ≅ Çuv. *šumĩr* “yağmur” // TT, Az. *yağmur*; Başk. *yamğır*, Özb. *yámğır*, YUyg. *yamğır*.

ET *yımartğā* “yumurta” (Clauson 1972, 938a) ≅ Çuv. *šĩmarta* “yumurta” // TT, Az. *yumurta*, Başk. *yomortka*, Tat. *yomurka*, Tkm. *yumurtğā*.

I. 1. 3. 3. 2. 2. 12. ET -m- ≅ Çuv. -n-

ET *amtĩ* “şimdi” (Clauson 1972, 156b) ≅ Çuv. *ĩntĩ* “şimdi” // TT *şimdi*, YUyg. *emdi*.

ET *emgek* “acı, ızdırıp” (Clauson 1972, 159a) ≅ Çuv. *inkek* “kötülük, talihsizlik, aptallık, şanssızlık, zarar, hasar”.

I. 1. 3. 3. 2. 2. 13. ET -n- ≅ Çuv. -n-

ET *kanat* (Clauson 1972, 635a) ≅ Çuv. *śunat* “kanat” // TT, Başk., Kaz., Krg., Tat., Özb., YUyg. *kanat*.

ET *konak* “konuk” (Clauson 1972, 637b) ≅ Çuv. *hīna* “misafir, konuk” // Az. *gonag*; Kaz. *konak*, Krg. *konok*, YUyg. *konak*.

ET *küntüz* “gündüz” (Clauson 1972, 729b) ≅ Çuv. *kīntūr* “öğle, gün ortası” // TT., Az. *gündüz*; Başk. *kōndöz*, Kaz. *kündiz*, Krg., Özb., YUyg. *kündüz*; Tat. *kōndiz*, Tkm. *gündiz*.

ET *sina-* “denemek, sınamak” (Clauson 1972, 835a) ≅ Çuv. *śīna-* “sınamak, denemek” // TT, Az., Kaz., Tat, Tkm. *sina-*; Krg. *sinō*, YUyg. *sini-*.

I. 1. 3. 3. 2. 2. 14. ET -ŋ- ≅ Çuv. -m-

Dudak ünlülerinin etkisiyle gerçekleşir:

ET *kōñil* “gönül” (Clauson 1972, 731b) ≅ Çuv. *kīmīl* “gönül” // Başk. *kūñil*, Kaz. *kōñil*, Krg. *kōñil*, Özb. *kōngil*, Tat. *kūñil* Tkm. *kōñil*, YUyg. *kōñil*.

ET *sūñük* “kemik” (Clauson 1972, 838b) ≅ Çuv. *śīmī* “kemik” // Az. *sümük*, Kaz. *süyek*, Özb. *süyek*, Tkm. *sūñk*, YUyg. *süyek*.

ET *yeñil* “hafif, kolay” (Clauson 1972, 950b) ≅ Çuv. *śīmīl* “hafif, basit, kolay, rahat” // Az. *yüñgöl*, Başk. *yīñil*, Kaz. *jeñil*, Krg. *ceñil*, Özb. *yengil*, Tat. *ciñil* Tkm. *yeñil*.

I. 1. 3. 3. 2. 2. 15. ET -ŋ- ≅ Çuv. -n-

Bu değişim daha çok düz ünlüler komşuluğunda görülür:

ET *añla-* “anlamak, kavramak” (Clauson 1972, 186a) ≅ Çuv. *īnlan-* “anlamak, kavramak” // Başk. *añla-*, Krg. *añdō*, Özb. *āñlä-*, Tat. *añla-*, YUyg *añli-*.

ET *keñeş* “tavsiye, öneri, görüş, öğüt; meclis”. (Clauson 1972, 734a) ≅ Çuv. *kanaş* “tavsiye, öneri, görüş, öğüt; meclis” // Başk. *kāñāş*, Kaz. *keñes*, Krg. *keñeş*, Özb. *kengāş*, Tat. *kiñāş*, YUyg *keñāş*.

ET *siñir* “kas, kiriş” (Clauson 1972, 841a) ≅ Çuv. *şññr* “sinir, damar, kiriş” // Başk. *siñir*, Tat. *siñir*.

ET *teñiz* “deniz” (Clauson 1972, 527a) ≅ Çuv. *tinış* “deniz” // Başk. *diñiz*, Kaz. *teñiz*, Krg. *deñiz*, Özb. *dengiz*, Tat. *diñiz*, Tkm. *deñiz*, YUyg *deñiz*.

ET *yañı* “yeni” (Clauson 1972, 943b) ≅ Çuv. *śmı* “yeni” // Başk. *yañı*; Kaz., Tat. *jaña*; Krg. *cañı*, Özb. *yāngi*, YUyg *yeñi*.

ET *yañıl-* “yanılmak” (Clauson 1972, 951a) ≅ Çuv. *yñış-* “yanılmak” // TT, Az. *yanıl-*, Başk. *yañlış-*, Kaz. *jañluv*, Krg. *cañılū*, Özb. *yāngliš-*, Tat. *yalğış*.

I. 1. 3. 3. 2. 2. 16. OT -ŋ- ≅ Çuv. Ø

ET *siñıl* “küçük kız kardeş” (Clauson 1972, 839a) ≅ Çuv. *şıl* “küçük kardeş” // Başk. *hıñlı*, Özb. *singil*, YUyg. *siñil*.

I. 1. 3. 3. 2. 2. 17. OT -p- ≅ Çuv. -p-

ET *köpük* “köpük” (Clauson 1972, 689a) ≅ Çuv. *kıpık* “köpük” // TT, Az., Tkm. *köpük*; Özb. *köpic*, YUyg. *kövük*.

ET *öpke* “öfke” (Clauson 1972, 9a) ≅ Çuv. *üpkele-* “öfkelenmek” // Başk., Tat. *üpkele-*; YUyg. *öpkilen-*.

ET *köprüg* “köprü” (Clauson 1972, 690b) ≅ Çuv. *kıper* “köprü” // TT *köprü*, Az. *köprü*, Kaz. *köpir*, Krg. *köpürö*, Özb. *köprük*, Tkm. *köprü*.

ET *toprak* “toprak” (Clauson 1972, 443a) ≅ Çuv. *tıpra* “yer, toprak” // TT *toprak*, Az. *torpak*, Kaz. *toprak*, Krg. *topurak*, Tkm. *toprak*, YUyg. *toprak*.

ET *yapış-* (Clauson 1972, 880b) ≅ Çuv. *şıpış-* “yapışmak” // Az., TT, Özb. *yapış-*.

I. 1. 3. 3. 2. 2. 18. ET -r- ≅ Çuv. -r-

ET *esirge-* “esirgemek” (Clauson 1972, 252b) ≅ Çuv. *asırha-* “esirgemek, korumak” // TT *esirge-*; Az. *äsirgä-*; Kaz. *esirkev*; Başk. *asrav*.

ET *karşı* “karşı, karşıt, zıt” (Clauson 1972, 663b) ≅ Çuv. *hirış* “karşı, karşıt, zıt” // TT, Başk., Krg., Özb., Tat. *karşı*; Az., Tkm. *garşı*, YUyg. *karşı*.

ET *kurt* “kurt, solucan” (Clauson 1972, 648a) \cong $\text{\u00c7uv. } \textit{hurt}$ “kurt” // TT, YUyg. *kurt*, Başk. *kort*, Kaz., Krg., \u00d6zb. *kurt*, Tat. *kort*, Az., *gurt*; Tkm. *g\u00fcr*t.

ET *k\u00fcrk* “k\u00fcrk” (Clauson 1972, 741b) \cong $\text{\u00c7uv. } \textit{k\u017f\u017f}$ “k\u00fcrk”. Krş. TT, Az. *k\u00fcrk*.

ET *sirt* “insanın arka b\u00f6l\u00fcm\u00fc; tepe” (Clauson 1972, 835a) \cong $\text{\u00c7uv. } \textit{s\u017frt” “tepe, sirt” // TT, Az., Kaz., Krg., Tat. *sirt*; \u00d6zb., YUyg. *sirt*.$

ET *tirig* “diri” (Clauson 1972, 543b) \cong $\text{\u00c7uv. } \textit{\u017f\u017fi}$ “diri” // TT, Az. *diri*, Başk., Kaz. *tiri*, Krg. *tir\u00fc*, Tat. *tiricanlı*, \u00d6zb. *tirik*, Tkm. *d\u017fi*ri, YUyg. *tirik*.

I. 1. 3. 3. 2. 2. 18. ET -r- \cong \u00c7uv. \u2205

“*t fonemi \u00f6n\u00fcnde \u00c7uv.da -r-’nin d\u00fcşmesi olayı da vardır.*” (Ceylan-Yılmaz 1997, 113):

ET *berk* “sağlam, sert, katı” (Clauson 1972, 361b) \cong $\text{\u00c7uv. } \textit{pit}$ “pek, gayet, \u00e7ok”. Krş.; Tkm. *berk*, YUyg. *b\u00e4rk*.

ET *t\u00f6rt* “d\u00f6rt” (Clauson 1972, 534a) \cong $\text{\u00c7uv. } \textit{t\u017fvat}$ “d\u00f6rt” // TT. *d\u00f6rt*, Az. *d\u00f6rd*, Başk., Tat. *d\u00fcrt*, Kaz., Krg., \u00d6zb., YUyg. *t\u00f6rt*, Tkm. *d\u00f6rt*.

ET *\u00f6rt-* “\u00f6rtmek” (Clauson 1972, 202b) *\u00f6rt-* \cong $\text{\u00c7uv. } \textit{vit-}$ “\u00f6rtmek” // TT. *\u00f6rt-*, Az. *\u00f6rt-*, Tkm. *\u00f6rt-*.

ET *ortu* “orta” (Clauson 1972, 203b) \cong $\text{\u00c7uv. } \textit{v\u017fam}$ “orta” Krş.; TT., Az., Kaz., Tkm., YUyg. *orta*, Başk., Tat. *urta*, Krg. *orto*, \u00d6zb. *ort\u00e4*.

I. 1. 3. 3. 2. 2. 19. ET -s- \cong \u00c7uv. -s-

ET *esr\u00fc*k “sarhoş” (Ceylan-Yılmaz 1997, 250b) \cong $\text{\u00c7uv. } \textit{us\u017f}$ “sarhoş, sarhoşluk, sarhoş edici” // Başk., Tat. *isirik*

ET *esirge-* “esirgemek” (Clauson 1972, 252b) \cong $\text{\u00c7uv. } \textit{as\u017fha-}$ “esirgemek, korumak” // TT *esirge-*; Az. *\u00eäsirg\u00e4-*; Kaz. *esirkev*; Başk. *asrav*.

I. 1. 3. 3. 2. 2. 20. ET -s- \cong \u00c7uv. -s-

“*ET -s- \u00fcns\u00fcz\u00fc \u00fcnl\u00fcler arası durumda ve r, l, n \u00fcns\u00fczlerinden sonra bulunduğu durumda yarı tonlulaşarak -s- \u00fcns\u00fcz\u00fcne d\u00f6n\u00fcş\u00fc.*” (Ceylan-Yılmaz 1997, 92):

Metinde \u00f6rneğine rastlanmamıştır.

I. 1. 3. 3. 2. 2. 21. OT -s- ≅ Çuv. -ş-

“ET -s- ünsüzü *ı* ve *i* fonemleri sonrasında -ş- ünsüzüne dönüşür.” (Ceylan-Yılmaz 1997, 92):

ET *ısığ* “sıcak” (Clauson 1972, 246a) ≅ Çuv. *ışi* “sıcak” // TT *ısı*, Az. *isti*, Başk. *isi*, Kaz. *istik*, Krg. *ısk*, Özb. *issık*, Tat. *issi*, Tkm. *ıssı*, YUyg. *issık*.

I. 1. 3. 3. 2. 2. 22. OT -ş- ≅ Çuv. -l-

ET *eşit-* “dinlemek” (Clauson 1972, 237b) ≅ Çuv. *ilt-* “dinlemek, işitmek” // TT *işit-*, Az. *eşit-*, Başk. *işit-*, Kaz. *esit-*, Krg. *eşit-*, Özb. *eşit-*, Tat. *işit-*, Tkm. *eşit-*, YUyg. *işit-*.

ET *ışık* “eşik” (Clauson 1972, 260a) ≅ Çuv. *alık* “kapı” // TT *eşik* “eşik”, Başk. *ışık*, Kaz. *esik*, Krg., Özb. *eşik*; Tat., YUyg. *ışık*.

I. 1. 3. 3. 2. 2. 23. OT -ş- ≅ Çuv. -ś-

ET *işle-* “çalışmak” (Clauson 1972, 262b) ≅ Çuv. *ışle-* “işlemek, çalışmak”. Krş.; TT *işle-*, Az. *işlä-*, Başk. *işlä-*, Kaz. *iste-*, Krg. *işte-*, Özb., Tat. *işlä-*; Tkm. *işle-*, YUyg. *işli-*.

ET *pışur-* “pişirmek, olgunlaştırmak”. (Clauson 1972, 383b) ≅ Çuv. *pışer-* “pişirmek”. Krş.; TT, Özb., YUyg. *piş-*, Az., Başk., Tat., Tkm. *biş-*, Krg. *biş-*.

ET *yumşāk* (Clauson 1972, 938b) ≅ Çuv. *śemśe* “yumuşak, gevşek, hafif”. Krş. TT *yumuşak*, Az. *yumşag*, Başk., Tat. *yomşak*; Krg. *cumşak*, Özb., Tkm., YUyg. *yumşak*.

I. 1. 3. 3. 2. 2. 24. ET -t- ≅ Çuv. -t-

“Söz içi ve söz sonunda birincil ve ikincil *ı*, *i* fonemleri önünde bulunduğu durumlar dışında korunmuştur. Ünlüler arası durumda ve *l,n,r* ünsüzlerinden sonra -t- ya da -tt- olarak gösterilmiştir.” (Ceylan-Yılmaz 1997, 55):

ET *ortu* “orta” (Clauson 1972, 203b) ≅ Çuv. *vitam* “orta” Krş.; TT., Az., Kaz., Tkm., YUyg. *orta*, Başk., Tat. *urta*, Krg. *orto*, Özb. *ortä*.

ET *yumurtġā* “yumurta” (Clauson 1972, 938a) ≅ Çuv. *śimarta* “yumurta” // TT, Az. *yumurta*, Başk. *yomortka*, Tat. *yomırka*, Tkm. *yumurtġa*.

ET *titrē*- “titremek” (Clauson 1972, 460a) ≅ Çuv. *çǎre*- “titremek” // TT, Az., Tkm., Özb. *titre*-, Kaz. *titire*-, Krg. *titir*-, YUyg. *titri*-.

ET *küntüz* “gündüz” (Clauson 1972, 729b) ≅ Çuv. *kǎntir* “öğle, gün ortası” // TT., Az. *gündüz*; Başk. *köndöz*, Kaz. *kündiz*, Krg., Özb., YUyg. *kündüz*; Tat. *köndiz*, Tkm. *gündiz*.

ET *amti* “şimdi” (Clauson 1972, 156b) ≅ Çuv. *ǎnti* “şimdi” // TT *şimdi*, YUyg. *emdi*.

ET *altı* “altı” (Clauson 1972, 130b) ≅ Çuv. *ultti* “altı” // TT, Az., Başk., Kaz., Krg. Tat., Tkm. *altı*; YUyg. *alta*.

I. 1. 3. 2. 2. 2. 25. ET -t/ti-≅ Çuv. -çi-

“Söz başında olduğu gibi söz içinde de birnicil *t*, *i* fonemleri önündeki *-t* ünsüzleri *-ç*-ye değişmiştir.” (Ceylan-Yılmaz 1997, 56):

ET *yǎtti* (Clauson 1972, 886a) ≅ Çuv. *šiči* “yedi” // Başk. *yiti*, Kaz. *yeti*, Krg. *ceti*, Özb. *yetti*, YUyg. *yättä*.

I. 1. 3. 2. 2. 2. 25. ET -v- ≅ Çuv. -v-

ET *evlen*- (Clauson 1972, 11a) ≅ Çuv. *avlan*- “evlenmek, aile kurmak” // Başk., Özb., Tat., YUyg. *öylän*-; Kaz. *üylen*-, Krg. *üylön*-, Tat. *öylen*-.

ET *sev*- (Clauson 1972, 784b) ≅ Çuv. *sav*- “sevmek, okşamak, hoşlanmak” // Başk. *höy*-, Kaz., Krg. *süy*-; Tat. *söy*-, Tkm. *söy*-, YUyg. *söy*.

I. 1. 3. 3. 2. 2. 26. ET -y- ≅ Çuv. -y-

ET *keyik* “vahşi hayvan” ≅ Çuv. *kayık* “yaban hayvanı” // TT, Az. *geyik* “bir av hayvanı”.

I. 1. 3. 3. 2. 2. 27. ET -y- ≅ Çuv. Ø

“ET *-ay/uy* öbekleri Çuv.*da -i* ünlüsüne değişmiştir. Bununla ilgili örnek sayısı azdır.” (Ceylan-Yılmaz 1997, 98). Metinde örneğine rastlanmamıştır.

I. 1. 3. 3. 2. 2. 28. ET -z- ≅ Çuv. -r-

Çuv. için karakteristik özelliklerdendir:

ET *buzagı* “buzagı” (Clauson 1972, 391a) \cong $\text{\u00c7uv. } p\check{i}ru$ “buzagı”. Krş.; TT *buzagı*, Az. *buzov*, Kaz. *buzav*, Krg. *muzō*, Özb. *buzak*.

ET *kazgan* “kazan” (Clauson 1972, 682a) \cong $\text{\u00c7uv. } huran$ “kazan”. Krş.; TT, Başk., Kaz., Krg., Tat, Özb., YUyg. *kazan*; Az. *gazan*, Tkm. *gāzan*.

ET *kizar-* “kızarmak, kırmızılaşmak” (Clauson 1972, 685a) \cong $\text{\u00c7uv. } h\check{i}rel-$ “kızarmak”. Krş.; TT, Başk., Kaz., Krg., Özb., Tat., YUyg. *kizar-*; Az., Tkm. *gizar-*

ET *kızıl* “kızıl” (Clauson 1972, 683a) \cong $\text{\u00c7uv. } h\check{i}rl\check{i}$ “kızıl”. Krş.; TT, Başk., Kaz., Krg., Özb., Tat., YUyg. *kızıl*; Tkm. *gızıl*.

ET *uzak* “uzak” (Clauson 1972, 283a) \cong $\text{\u00c7uv. } v\check{i}rah$ “uzak”. Krş.; TT, Kaz., Krg., Özb. Tkm., Yuyg. *uzak*.

ET *uzun* “uzun” (Clauson 1972, 288b) \cong $\text{\u00c7uv. } v\check{i}r\check{i}m$ “uzun”. Krş.; TT, Az., Krg., Özb., YUyg. *uzun*; Başk. *ozon*, Kaz. *uzın*, Tat. *ozın*.

I. 1. 3. 3. 2. 2. 29. ET -z- \cong \u00c7uv. -s-

ET *üzüm* “üzüm” (Clauson 1972, 288a) \cong $\text{\u00c7uv. } i\check{s}\check{i}m$ “üzüm”. Krş.; TT, Az., Özb., Tkm. YUyg. *üzüm*. Başk. *yözöm*, Kaz. *jüzim*, Krg. *cüzüm*, Tat. *yözim*.

I. 1. 3. 3. 2. 2. 30. ET -z- \cong \u00c7uv. -s-

ET *azgan* “azgın” (Clauson 1972, 283b) \cong $\text{\u00c7uv. } ask\check{i}n$ “azgın”. Krş.; TT *azgın*.

I. 1. 3. 3. 2. 2. 31. ET \emptyset \cong \u00c7uv. -v-

ET *tuz* (Clauson 1972, 571a) \cong $\text{\u00c7uv. } t\check{i}var$ “tuz”. Krş.; TT, Kaz., Krg., Özb., Uyg. *tuz*; Az., Tkm. *duz*.

I. 1. 3. 3. 2. 3. Sözcük Sonunda

I. 1. 3. 3. 2. 3. 1. ET -ç \cong \u00c7uv. -s

“Söz başında olduğu gibi söz içi ve sonunda da ET -ç- föneminin \u00c7uv. daki yaygın gösterimi -s-dir. Bu ünsüz, iki ünlü arasında ve n, l, r ünsüzleri komşuluğunda yarı tonhulaşmıştır.” (Ceylan-Yılmaz 1997, 89):

ET *aç* “aç, toku olmayan” (Clauson 1972, 17a) \cong $\text{\u00c7uv. } vi\check{s}\check{i}$ “aç”. Krş.; TT, Krg., Özb., Tat., YUyg. *aç*, Tkm. *āç*.

ET aç- “açmak” (Clauson 1972, 18a) ≅ Çuv. *us*- “açmak”. Krş.; TT, Az., Krg., Özb., Tat., Tkm., YUyg. *aç*-.

ET keç- “geçmek” (Clauson 1972, 693b) ≅ Çuv. *kas*- “geçmek”. Krş.; TT, Tkm. *geç*-, Az., Krg., Özb., YUyg. *keç*-, Tat. *küç*-.

ET saç (Clauson 1972, 794a) ≅ Çuv. *süs* “saç”. Krş. TT, Az., Özb., Tkm., YUyg. *saç*, Krg. *çaç*, Tat. *çäç*.

ET uç “uç, kıyı, kenar” (Clauson 1972, 17b) ≅ Çuv. *vš* “uç, son, bitim”. Krş.; TT, Krg., Özb., YUyg. *uç*-; Tat. *oç*, Tkm. *uç*.

ET uç- “uçmak” (Clauson 1972, 19b) ≅ Çuv. *vš*- “uçmak”. Krş.; TT, Az., Krg., Özb., Tkm., YUyg. *uç*-; Tat. *oç*-.

ET üç “üç, 3” (Clauson 1972, 18b) ≅ Çuv. *vis* “üç”. Krş.; TT, Az., Krg., Özb., Tat., Tkm., YUyg. *üç*.

I. 1. 3. 3. 2. 3. 3. ET -g/ -ğ ≅ Çuv. -v

“ET g/ğ fonemleri Çuv.da ünlüler arası durumda ya düşmüş ya da -v ünsüzüne dönüşmüştür.” (Ceylan-Yılmaz 1997, 82):

ET eg- “eğmek” (Clauson 1972, 99b) ≅ Çuv. *av*- “eğmek” // TT, Tkm. *eğmek*, Özb., YUyg. *egmek*,

I. 1. 3. 3. 2. 3. 4. ET -g/ -ğ ≅ Çuv. Ø

ET tağ “dağ” (Clauson 1972, 463a) ≅ Çuv. *tu* “dağ” // TT, Az., Özb. *dağ*, Tkm. *dāğ*, YUyg. *tağ*.

ET toğ- “doğmak” (Clauson 1972, 465a) ≅ Çuv. *tu*- “yapmak, etmek, kılmak” // TT, Az., Tkm. *doğ*-; YUyg. *tuğ*-.

ET yağ- “yağmak” (Clauson 1972, 896a) ≅ Çuv. *su*- “yağmak” // TT, Az., Özb. *yağ*-.

I. 1. 3. 3. 2. 3. 5. ET -k ≅ Çuv. -h

Art ünlülü sözcüklerde gerçekleşen bir değişimdir:

ET *ak-* “akmak” (Clauson 1972, 77a) \cong \u00c7uv. yuh- “akmak”. Krş.; TT, \u00d6zb., Tkm., YUyg. *ak-*.

ET *an\u00e7ak* “ancak” (Clauson 1972, 174a) \cong $\text{\u00c7uv. an\u00e7ah}$ “ancak”. Krş.; TT *ancak*, Az. *ancag*.

ET *bak-* “bakmak, g\u00f6rmek i\u00e7in g\u00f6zleri bir y\u00f6en \u00e7evirmek” (Clauson 1972, 311a) \cong $\text{\u00c7uv. p\u0131h-}$ “bakmak”. Krş.; TT, \u00d6zb., Tkm., YUyg. *bak-*.

ET *k\u0131rk* “k\u0131rk, 40” (Clauson 1972, 651a) \cong $\text{\u00c7uv. h\u0131r\u0131h}$ “k\u0131rk”. Krş.; TT, Başk., Krg., \u00d6zb., Tkm., *k\u0131rk*; Kaz., YUyg. *k\u0131rik*.

ET *sağlık* “sağlık” (Clauson 1972, 809a) \cong $\text{\u00c7uv. sıvli\u0131h}$ “sağlık”. Krş.; TT, Az., \u00d6zb., Tkm., YUyg. *sağlık*; Başk. *havlık*, Kaz. *savlık*, Tat. *savlık*.

ET *sık-* “\u00e7evresine sarılarak veya bir Şey sararak \u00e7epe\u00e7evre basın\u00e7 altına almak” (Clauson 1972, 804b) \cong \u00c7uv. sıh- “bağlamak, \u00f6rmek, ilişki kurmak, d\u00fcg\u00fcmlemek”. Krş.; TT, \u00d6zb., Tkm., YUyg. *sık-*.

I. 1. 3. 3. 2. 3. 6. ET -k \cong \u00c7uv. \u2205

\u0130ki ya da daha \u00e7ok heceli s\u00f6zc\u00fcklerin sonundaki -k fonemleri d\u00fcŐer. (Clauson 1972, 78):

ET *adak* “ayak” (Clauson 1972, 45a) \cong \u00c7uv. ura “ayak, bacak”. Krş.; TT, Başk., Kaz., Krg., \u00d6zb., Tat., Tkm., YUyg. *ayak*.

ET *balık* “balık” (Clauson 1972, 335b) \cong $\text{\u00c7uv. pul\u0131}$ “balık”. Krş.; TT, Başk., Kaz., Krg., \u00d6zb., Tat. *balık*; Tkm. *b\u0131lık*, YUyg. *belik*.

ET *i\u0131ek* “inek” (Clauson 1972, 184a) \cong $\text{\u00c7uv. \u0131ne}$ “inek”. Krş.; TT, Krg. *inek*; Az., YUyg. *in\u0131k*.

ET *konak/konuk* “konuk, misafir” (Clauson 1972, 637b) \cong $\text{\u00c7uv. h\u0131na}$ “konuk, misafir”. Krş.; TT *konuk*, Başk., Tat., *kunak*; Kaz., YUyg. *konak*; Krg. *konok*.

ET *soğuk* (Clauson 1972, 808a) \cong $\text{\u00c7uv. sıv\u0131}$ “soğuk”. Krş.; TT, YUyg. *soğuk*, Başk. *h\u0131v\u0131k*, Kaz. *suv\u0131k*, Krg. *s\u0131k*, \u00d6zb. *savuk*, Tat. *suik*, Tkm. *sovuk*.

I. 1. 3. 3. 2. 3. 7. ET -n/ -ŋ ≅ Çuv. -m

“Dudak ünlüleri komşuluğunda -ŋ fonemleri -m fonemine dönüşür. -n fonemi ise hem düz hem de dudak ünlüleri komşuluğunda -m fonemine değişir.” (Ceylan-Yılmaz 1997, 106):

ET *ton* “don, giysi” (Clauson 1972, 512b) ≅ Çuv. *tum* “giyim, kuşam, kıyafet” // TT, Az. *don*, Tat. *tun*, Tkm. *dōn*

ET *karın* (Clauson 1972, 661a) ≅ Çuv. *hırım* “mide, karın, göbek” // TT, Başk., Kaz., Krg., Özb., Tat. *karın*, YUyg. *kerin*; Tkm., Az. *garın*.

ET *uzun* “uzun” (Clauson 1972, 288b) ≅ Çuv. *vırım* “uzun” // TT, Az., Krg., Özb., YUyg. *uzun*; Başk. *ozon*, Kaz. *uzın*, Tat. *ozın*.

ET *yan* “kalça; yan, taraf” (Clauson 1972, 940a) ≅ Çuv. *şum* “yan” // TT, Az., Başk., Özb., Tat., YUyg. *yan*; Kaz. *jan*, Krg. *can*, Tkm. *yān*.

OT *yaşın* “yıldırım” ≅ Çuv. *śiśim* “yıldırım”. Krş. ET *yaşın* “yıldırım” (Clauson 1972, 979a); Başk. *yesin*, Tat. *yeşin*.

I. 1. 3. 3. 2. 3. 8. ET -n/ -ŋ ≅ Çuv. -n

ET *ben* “ben, teklik 1. şahıs zamiri” (Clauson 1972, 346a) ≅ Çuv. *man* “ben”. // TT *ben*, Az. *man*; Başk., Tat. *min*; Kaz., Krg., Özb., Tkm., YUyg. *men*.

ET *kelin* “gelin”. (Clauson 1972, 719a) ≅ Çuv. *kin* // TT, Az., Tkm. *gelin*; Kaz., Krg., Özb., YUyg. *kelin*; Başk., Tat. *kilin* “gelin”.

ET *kün* “gün, güneş”. (Clauson 1972, 725b) ≅ Çuv. *kun* “gün”. Krş.; TT, Az., Tkm., *gün*; Kaz., Krg., Özb., YUyg. *kün*; Başk., Tat. *kōn*.

ET *orun* “yer, mekan”. (Clauson 1972, 233a) ≅ Çuv. *virin* “yer” // Kaz. *orın*, Tkm., Krg. *orun*

ET *uvtan-* “utanmak” (Clauson 1972, 7b) ≅ Çuv. *vıtan-* “utanmak” // TT, Az., Tkm. *utan-*.

ET *yılan* “yılan” (Clauson 1972, 930a) ≅ Çuv. *śilen* “yılan” // TT, Başk., Tat. *yılan*; Az., Özb. *ilan*; Kaz., YUyg. *jilan*; Krg. *cılan*, Tkm. *yilān*.

I. 1. 3. 3. 2. 3. 9. ET -s ≅ Çuv. -ś

“ET -s- ünsüzü ünlüler arası durumda ve r, l, n ünsüzlerinden sonra bulunduğu durumda yarı tonlularaşarak -ś- ünsüzüne dönüşür.” (Ceylan-Yılmaz 1997, 92):

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

I. 1. 3. 3. 2. 3. 10. ET -ş ≅ Çuv. -l

ET *küneş* “güneş” (Clauson 1972, 734a) ≅ Çuv. *hñel* “güneş, gün”. Krş.; TT *güneş*, Az. *günäş*, Başk. *kuyaş*, Özb. *kuyaş*; Tat. *koyaş*, Tkm. *güneş*, YUyg. *kuyaş*.

ET *kış* “kış”. (Clauson 1972, 670a) ≅ Çuv. *hñl* “kış”. Krş.; TT, Başk., Krg., Özb., Tat., YUyg. *kış*; Az., Tkm. *gış*, Kaz. *kıs*.

ET *tiş* “diş”. (Clauson 1972, 557b) ≅ Çuv. *şil* “diş”. Krş.; TT, Tkm., Az. *diş*; Başk., Krg., Özb, Tat., YUyg. *tiş*, Kaz. *tis*.

ET *tāş* (Clauson 1972, 557a) ≅ Çuv. *çul* “taş”. Krş.; TT, Başk., Krg., Özb., Tat., YUyg. *taş*; Az. *daş*, Tkm. *dāş*, Kaz. *tas*.

ET *yāş* (Clauson 1972, 975a) ≅ Çuv. *şul* “yaş”. Krş.; TT, Az., Başk., Özb., Tat. *yaş*; Krg. *caş*; Kaz. *jas*.

ET *taş* “taş”. (Clauson 1972, 550b) ≅ Çuv. *tul* “diş”. Krş.; TT, Az. *dış*, Başk., Krg., Tat. *tış*; Özb. *tāş*, Kaz. *tıs*, Tkm. *daş*, Yuyg. *taş*.

ET *tüş* “düş, rüya” (Clauson 1972, 558a) ≅ Çuv. *tñk* “rüya, düş”. Krş.; TT *düş*, Başk., Tat. *töş*, Krg., Özb. *tüş*; Kaz. *tüs*, Tkm. *düyş*, Yuyg. *çüş*.

I. 1. 3. 3. 2. 3. 11. ET -ş ≅ Çuv. -ś

ET *baş* “baş, kafa”. (Clauson 1972, 375a) ≅ Çuv. *puś* “baş”. Krş.; TT, Az., Başk., Krg., Özb., Tat., Tkm., YUyg. *baş*.

ET *bış*- “pişmek”. (Clauson 1972, 376b) ≅ Çuv. *piś*- “pişmek, olgunlaşmak” // TT, Özb., YUyg. *piş*-, Az., Başk., Tat. *bış*-, Krg. *bış*-.

ET *iş* “iş”. (Clauson 1972, 254a) ≅ Çuv. *ış* “iş” // TT, Az., Başk., Krg., Özb., Tat., YUyg. *iş*; Tkm. *ış*.

ET *uruş-* “vuruşmak, savaşmak” (Clauson 1972, 239b) \cong Çuv *vürs-* “vuruşmak, savaşmak” // TT, Az. *vuruş-*; Krg., Özb., Tkm., YUyg. *uruş-*.

ET *yapış-* “yapışmak”. (Clauson 1972, 880b) \cong Çuv. *şıpış-* “yapışmak” // Az., TT, Özb. *yapış-*, Başk., Tat. *yabış-*; Kaz. *jabıs-*, Krg. *cabış-*.

I. 1. 3. 3. 2. 3. 12. ET -t \cong Çuv. -t

ET *bat-* “batmak” (Clauson 1972, 298a) \cong Çuv. *put-* “batmak” // TT, Az. Başk., Kaz., Kırğ., Özb., Tat., Tkm. *bat-*; YUyg. *pat-*.

ET *sirt* “arka, tepe, sırt” (Clauson 1972, 846a) \cong Çuv. *şırt* “tepe, sırt” // TT, Az., Kaz., Kırğ., Özb., Tat., YUyg. *sirt*; Başk. *hurt*.

ET *tat* “lezzet, tat” (Clauson 1972, 449a) \cong Çuv. *tut* “tat” // TT, Başk., Özb., Tat., *tat*.

ET *yut-* “yutmak” (Clauson 1972, 885b) \cong Çuv. *şıt-* “nefes çekmek, duman yutmak, yutmak”. Krş. TT, Özb., YUyg. *yut-*; Başk., Tat. *yot-*, Tkm. *yuvut-*.

ET *öt-* “ötmek” (Clauson 1972, 39b) \cong Çuv. *avıt-* “ötmek”. Krş. TT, Az. *öt-*.

I. 1. 3. 3. 2. 3. 13. ET -v \cong Çuv. -v

ET *ev-* (Clauson 1972, 3b) \cong Çuv. *av* “ev” // TT., Az. *ev*.

ET *kov-* “kovmak” (Clauson 1972, 580b) \cong Çuv. *hiv-* “kovmak” // TT., Tkm. *kov-*, Az. *gov-*, Başk. *kiv-*; Kaz., Özb. *kuv-*.

ET *sev-* (Clauson 1972, 784b) \cong Çuv. *sav-* “sevmek” // TT., Az., Özb. *sev-*.

ET *siv* (Clauson 1972, 783a) \cong Çuv. *şiv* “su” // Başk. *hiv*, Kaz. *suv*, Tkm. *suv*.

I. 1. 3. 3. 2. 3. 14. ET -y \cong Çuv. Ø

“ET -ay/ uy öbekleri Çuv.da -i ünlüsüne değişmiştir. Burumla ilgili örnek sayısı azdır.” (Ceylan-Yılmaz 1997, 98). Metinde örneğine rastlanmamıştır.

I. 1. 3. 3. 2. 3. 15. ET -z \cong Çuv. -r

ET *ağız* “ağız” (Clauson 1972, 98a) \cong Çuv. *şivar* “ağız” // TT, Az., Tkm., YUyg. *ağız*; Başk. *avız*, Kaz. *avız*, Özb. *ağız*, Tat. *avız*.

ET *biz* “biz” (Clauson 1972, 388a) \cong \cyrillic *epir* “biz” // TT, Az., Başk., Kaz., Tat., Tkm. *biz*; \oslash zb. *bigiz*; YUyg. *beğiz*.

ET *boğuz* “boğaz” (Clauson 1972, 322a) \cong \cyrillic *pir* “boğaz” // TT., Az., Başk., Tkm., YUyg. *boğaz*; Krg. *boğuz*, \oslash zb. *bogaz*, Tat. *buğaz*.

ET *buz* (Clauson 1972, 389a) \cong \cyrillic *pşr* “buz” // TT, Az. *buz*; Kaz., Krg., \oslash zb., YUyg. *muz*, Tkm. *bşz*.

ET *buzaqđu* (Clauson 1972, 391a) \cong \cyrillic *pşru* “buzaqđı” // TT *buzaqđı*, Az. *buzov*, Kaz. *buzav*, Krg. *muzō*, \oslash zb. *buzak*.

ET *kşz* “gşz, sonbahar”. (Clauson 1972, 757a) \cong \cyrillic *kşş* “sonbahar, gşz” // TT. *gşz*; Başk., Tat. *kōz*; Kaz., Krg., \oslash zb., YUyg. *kşz*; Tkm. *gşyz*.

I. 2. ŞEKİL BİLGİSİ

I. 2. 1. YAPIM EKLERİ

I. 2. 1. 1. İSİMDEN İSİM YAPIM EKLERİ

I. 2. 1. 1. 1. +(A)k

Çuv.da küçültme eki olarak gösterilen (Levitskaya 1976, 141-142, Ceylan-Yılmaz 2002, 136) bu ek, metinlerimizdeki örneklerde benzetme anlamı da yansıtmaktadır. Bu anlamda ET +Ak ekinin kullanımıyla (Erdal 1991, 40-43) oldukça benzerdir:

pılak “balımsı, bal tadında, şekerli” < pıl+ak (1982); *yüşük* < yüş+ı+k “ekşimsi, acımsı” (2539); *siken* “öz, su” < sit+ek+en (2492).

I. 2. 1. 1. 2. +(A)m

Çoğunlukla küçültme, sınırlama anlamı katan bir ektir (Levitskaya 1976, 133-134, Ersoy 2007, 1295):

vitam “orta; ortadaki, ortanca, ortalama; ılıman, ılımlı, ölçülü” < vıta+m (306); *türem* “düzlük, doğruluk” < türe+m (1854).

I. 2. 1. 1. 3. +(I)k/+(I)h

Çoğunlukla küçültme anlamı katan bir ektir (Levitskaya 1976, 143, Ceylan-Yılmaz 1997, 118). Bu anlamda ET +Ak ekinin kullanımıyla (Erdal 1991, 40-43) oldukça benzerdir:

tilih “yetim; öksüz; dul” < til+ih (687); *kımrık* “kömür” < kım(ı)r+ık (427); *tılık* “rüya, düş” < til+ik (946).

I. 2. 1. 1. 4 +(I)n

ET’teki araç durum eki +(X)n’nin (Erdal 2004, 175-177) Çuv.da ve OT’te kalıplaşmış şeklidir (Ceylan-Yılmaz 2002, 118):

tivattin “dörder” < tivat+(t)in (1108); *vişşerın* “üçer” < viş+şer+ın (443); *ikşerın* “ikişer” < ik+şer+ın (443).

I. 2. 1. 1. 5 +(I)ś(I)

Meslek isimleri yapar (Levitskaya 1976, 130, Ceylan-Yılmaz 2002, 123, Ersoy 2007, 1297). OT’te, ET’ten beri oldukça işlek olarak kullanılan +çI ekidir. (Erdal 1991, 110):

śravśī “yazıcı, yazar, çizer” (473) < sır-av+śī; *Suvarśī* “Suvarcı, Suvar gazetesi okuyucusu” (74) < Suvar+śī; *uslamśī* “satıcı, tüccar” (1132) < uslam+śī; *asamśī* “büyücü. (1681) < asam+śī.

Aynı ek OT’teki +Cık küçültme ekinin işlevinde kullanılır (Levitskaya 1976, 130, Ceylan-Yılmaz 2002, 123): *pīçīkśī* “küçücük” (273) < pīçīk+śī.

I. 2. 1. 1. 6 +(I)ş(I)

Bu ekin teklik üçüncü şahıs eki olduğu N. İ. Aşmarin tarafından belirtilmiştir. Johannes Benzing de (Benzing 2005, 305) aynı görüştedir. Ayrıca ekin somut isimlerden soyut isimler türetme işlevi de bulunmaktadır. OT’teki +IXk ekine benzer (Levitskaya 1976, 130-132, Ceylan-Yılmaz 2002, 118, Ersoy 2007, 1296):

tarīnīş derinlik (2278) < tarīn+īş; *amīş* “anne, annelik” (1936) < am+īş; *hulīnīş* “kalınlık” (2614) < hulīn+īş.

I. 2. 1. 1. 7 +(k)kA

Sıfat işlevli isimlerden sıfat türeten bir ektir. Ekin ünsüzü bazı durumlarda ikizleşir (Levitskaya 1976, 144, Ceylan-Yılmaz 2002, 119, Ersoy 2007, 1295):

ayakkarah “daha uzakta” < ayak+ka (2547).

I. 2. 1. 1. 8 +(I)IA

Zarf, sıfat görevli sözcükler, dil isimleri türetir. OT isimden isim yapan +IA, +IAyIn ve +cA eki ile karşılaştırılabilir. -A ünlüsü ile biten sözcüklere eklendiğinde /I/ ünsüzünde ikizlenme görülür (Ceylan-Yılmaz 2002, 120, Ersoy 2007, 1296):

hīlle “kış, kışın” < hīl+le (290); *śīrle* “gece, geceleyin” < śīr+le (1511); *Çīvaşla* “Çuvaşça” < Çīvaş+la (728); *Tutarla* “Tatarca” < Tutar+la; *tīvanla* “kardeşçe, kardeş gibi, akraba gibi” (1174) < tīvan+la.

I. 2. 1. 1. 9 +(I)II

OT'te, işleklik derecesi çekim eklerine yakın isimden isim yapma eklerinden biridir. Asıl işlevi, sıfat olarak kullanılan nitelik isimleri yapmaktır. Bu yüzden sıfat eki diye anılır. Fakat sıfatlar isim olarak da kullanıldıkları için bu ekle yapılan isimler hem sıfat hem de isim olarak kullanılan nitelik isimleridir. Kendinde bulundurma, bir sahiplik ya da bağlılık ifade eder (Ergin 2002, 159-160, Korkmaz 2003, 53-54). ET'te +*LXg* olağanüstü işlek ve sentaktik olarak çok önemli bir morfemdir. (Erdal 1991, 139) Çuv.da da işlek olarak kullanılan bir ektir. Bir nesnede başka bir nesnenin bulunduğunu veya nesnenin neye bağlı olduğunu gösterir. Ünlüyle biten sözcüklere eklenirken /l/ ünsüzü ikizlenir (Levitskaya 1976, 126, Ceylan-Yılmaz 2002, 121, Ersoy 2007, 1296):

açallı “çocuklu” < aç+(l)l (2868); *anl* “enli, geniş” < an+l (83); *arlı* “evli kadın” < ar+l (1523); *ayıplı* “ayıplı, suçlu, kusurlu, fiziksel engelli” < ayıp+l (1130) (< Ar. ‘ayb’); *asırhanull* “dikkatli” (646) < asırhan-u-(l)l (646).

I. 2. 1. 1. 10 +(ş)Ar

Çuv.da üleştirme sayı sıfatı yapma eki olarak OT +(*ş*)Ar eki kullanılır. Ekin ET'teki kullanılışı /+Ar/ şeklindedir. /+Ar/ ekinin yanbiçimi olan /+şAr/, *beşer* (be/şer) sözcüğünün yanlış hecelenme ve çözümlenmesi ile oluşmuştur. (Tekin 2005, 547) Ancak Çuv.da OT'ten farklı olarak ünsüzle biten sayılardan sonra +Ar ile değil +şAr ile kullanılır. Tek istisnası *př* sözcüğüdür; bu sözcükte her iki biçim de görülür (Ceylan-Yılmaz 2002, 56, Ersoy 2007, 1295):

pşer “birer” < pır+er (258); *allışar* “ellişer” < allı+şar (2868); *ikşerş* “ikişer” < iki+şer+ř (443); *vişşerş* “üçer” < viş+şer+ř (443).

I. 2. 1. 1. 11. +(y)Al

Yön gösterme işlevindedir. *Mal* “ön, ön taraf” ve *şal* “iç taraf, iç” gibi bazı sözcüklerde kalıplaşmıştır (Ceylan-Yılmaz 2002, 116, Ersoy 2007, 1295):

hısal “arka, sırt; kış” < hıs+al (1520); *ayal* “alt, aşağı kısım” < ay+al (568); *şiyel* “yukarı” < ši+(y)el (2342).

I. 2. 1. 1. 12. +A

Çuv.da küçültme işlevi gören bu ek OT'teki +Ak ekine benzer. Ancak Çuv.da söz sonundaki /k/ ünsüzleri düştüğünden bu ekin +Ak ekinden gelmiş olması olasıdır (Levitskaya 1976, 141, Ceylan-Yılmaz 2002, 115):

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

I. 2. 1. 1. 13. +An

Çuv.da çok da işlek olmayan bir ektir (Ceylan-Yılmaz 2002, 116):

sŭken “öz, su” < sŭ+ek+en (2492) // OT *sŭt*.

I. 2. 1. 1. 14. +As

Araştırmacıların zaman zaman karıştırdıkları eş sesli eklerdendir. Aynı ekle fiilden isim yapmak da mümkündür. Ancak buradaki ek sıfat ve isimler yapar. Ekin OT'te karşılığı yoktur. Fin-Ugor dillerinde, Çuv.dakine benzer bir işlevle kullanılır (Levitskaya 1976, 135, Ceylan-Yılmaz 2002, 117):

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

I. 2. 1. 1. 15 +(A)ş

Az sayıda örnekte bulunan bu ek, aynı zamanda +(I)ş(I) ekiyle de karşılaştırılabilir (Levitskaya 1976, 131, Ceylan-Yılmaz 2002, 117, Ersoy 2007, 1295):

malaş “gelecek, perspektif” < mal+aş (119); *tulaş* “dış, görünüş” < tul+aş (822); *kapaş* “şekil” < kap+aş (3329).

I. 2. 1. 1. 16. +çAn

Kıp. grubu Türk lehçelerindeki “bir şeye düşkünlük, bağlılık, dış görünüşle ilgili vasıflar ifade etme” (Öner 1998, 49-50) işlevindeki +çAn ekinden ödünçlemedir (Levitskaya 1976, 140, Ceylan-Yılmaz 2002, 117):

ŭçen “işçi, emekçi, çok çalışan” < ŭş+çen (359).

I. 2. 1. 1. 17. +hA/ +kA

Bu ekin Çuv.'da çok işlek olarak kullanıldığı söylenemez; ancak birkaç sözcükte görülür (Levitskaya 1976, 143, Ceylan-Yılmaz 2002, 117, Ersoy 2007, 1295):

çılhe “dil, lisan” < çıl+he (566).

I. 2. 1. 1. 18. +hi

Çuv.da bu ek, zarf işlevli isimlerdeki çekimli biçimler de dahil olmak üzere, isimlere zaman anlamı katacak şekilde eklenir (Levitskaya 1976, 132, Ceylan-Yılmaz 2002, 117, Ersoy 2007, 1295). OT’teki +*kI* ekinin (Erdal 2004, 186-187) varyantı olarak gelişir. Çuv.da da -TT’de olduğu gibi- kalınlık-incelik uyumuna girmez:

hal’hi “şimdiki, bugünkü, geçerli” < hal’+hi; *şulhi* “yılındaki, yılınki, yılına ait” < şul+hi (163); *şurhi* “yaza ait, yazınki” < şur+hi (153); *malaşnehi* “geleceğe ait, gelecekteki” < mal+aş+ne+hi (1173); *şırlehi* “geceleyin” < şırle+hi (2642).

I. 2. 1. 1. 19. +i

+*rA* (+*tA*) bulunma eki üzerine gelerek “o yere ait, oraya ait” anlamında sıfatlar türetir (Levitskaya 1976, 132, Ceylan-Yılmaz 2002, 119). OT +*dAkI* ekinin kullanımına benzer. Eksiz isimlere +*ti* biçiminde getirilirken, zamir n’sinden sonra ekin +*çi*’li biçimi kullanılır:

yalti “köydeki” < yal+ra+i (233); *aliri* “eldeki” < alı+ra+i (2325); *anınçi* “alanındaki, sahasındaki” < anı+i+n+ra+i (anınçi) (2752); *ayalti* “alttaki, aşağıdaki” < ay+al+ra+i (568).

I. 2. 1. 1. 20. +kI

Sıfat işlevli sözcüklerden yeni sıfatlar türeten, çok işlek olmayan bir ektir (Levitskaya 1976, 144, Ceylan-Yılmaz 2002, 119):

lïpkï “sakin, sessiz, halim selim, yumuşak, tatlı, zararsız” < lïp+kï (175).

I. 2. 1. 1. 21 +IAk

Çok az sayıdaki sözcükte örneklenebilir. Türk lehçelerinde bu ek, isim köklerine gelerek bir şeyin bolca bulunduğu yer anlamında sözcükler türetir (Levitskaya 1976, 145, Ceylan-Yılmaz 2002, 120):

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

I. 2. 1. 1. 22. +IIh/+IIk

+IIh/+IIk ekiyle isimlerden, sıfatlardan, sayı isimlerinden ve zamirlerden aynı işlevdeki sözcükler türetilir. Ekin üç temel işlevi vardır: 1. Özellik, nitelik ve durum isimleri, 2. Amaç ve işlev isimleri, 3. Bir şeyin bolca bulunduğu yöre ve yer isimleri türetmektir. OT'teki +IIk ekiyle aynı işlevdedir (Levitskaya 1976, 127, Ceylan-Yılmaz 2002, 121, Ersoy 2007, 1296):

açalih “çocukluk” < aç+lih (2300); *yivrlih* “ağırılık, zorluk, çetinlik” < yivir+lih (48); *çirkülh* “kilise için, kilisede kullanılmak üzere” (2807); *tuslih* “dostluk, arkadaşlık” < tus+lih (129); *ilemlh* “güzellik, hoşluk” < ilem+lih+e (265).

I. 2. 1. 1. 23. +mAs

+mAs ekiyle genellikle sıfat işlevli sözcüklere abartma anlamı katılır. OT'te bu ekin karşılığı bulunmamaktadır. Genellikle, sıfat işlevli sözcükler türeten +II eki üzerine gelir (Levitskaya 1976, 146, Ceylan-Yılmaz 2002, 121, Ersoy 2007, 1296):

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

I. 2. 1. 1. 24. +miş

Sıra sayıları yapan ektir. Ek ünlü uyumuna girmez (Benzing 1954, 386-390).

ET sıra sayıları yapan ek -nç'dir. Ekin iki farklı ekten oluştuğu düşünülür. Ekteki *ş* ünsüzü *nç* ünsüz çiftinden gelişmiştir. OT *ş* ve *ç* \cong *Çuv*. *l* ve *ś* denkliği nedeniyle *nç* ünsüz çiftinden -*ş* ünsüzü ortaya çıkar. Ekin -*m* ünsüzü ise VB döneminde karşımıza çıkar: *tövett-im* “dördüncü. Ekin OT'teki biçimi -*minç*'e denk gelir (Ceylan-Yılmaz 2002, 56, Ersoy 2007, 1296):

pïremış “birinci, ilk” < pïrre+miş (1); *ulttımış* < ulttî+miş (2317); *viśśimış* < viśśî+miş (1153).

I. 2. 1. 1. 25. +rAh/+tArAh

+rAh/+tArAh ekleri derecelendirme sıfatları yapar. Ünlü ve /r/ ünsüzü dışındaki ünsüzlerle biten kök ve gövdelerden sonra +rAh eki kullanılır. /l/ ve /n/ ünsüzleri ile biten kök ve gövdeler +tArAh ekini de alabilirler. /r/ ünsüzü ile biten kök ve gövdeler yalnız +tArAh ekini alır (Levitskaya 1976, 147, Ceylan-Yılmaz 2002, 48, Ersoy 2007,

1296). Ek, ET ve OT'te +rAk ekine benzer bir şekilde üstünlük derecesi anlamı katar ve günümüzde çok sık görülür (Erdal 1991, 62-65):

avantarah “daha iyi, daha hoş, daha rahat” < avan+tarah (1324); *çasrah* “daha hızlı bir şekilde, daha çabuk, daha kısa zamanda” < ças+rah (993); *hişikreh* “daha sıkı, daha dar, daha zor” < hişik+reh (440).

I. 2. 1. 1. 26. +sA

+şA ve +çA ekinin fonetik bir varyantı olmalıdır. Sınırlı sayıdaki sözcükte görülür ve araç isimleri yapar (Levitskaya 1976, 138, Ceylan-Yılmaz 2002, 122).

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

I. 2. 1. 1. 27. +şah/+çah

Bu ek, köken olarak fiillerden sıfat türeten bir ektir. Türk dilinde birçok paralelleri olan +şah/+çah eki (Erdal 1991, 44-47), Çuv.'da isimlerden sıfat türetmek amacıyla kullanılır. Bu ekin ilk varyantı Çuvaşça, ikincisi ise /ç/ sesinden ötürü ödünçlemedir (Levitskaya 1976, 139-140, Ceylan-Yılmaz 2002, 123):

ışçah “düşünür, düşünce ustası” (2200) < iş+çah.

I. 2. 1. 1. 28. +sAr

İçinde herhangi bir şeyin bol miktarda bulunduğunu gösteren isimlerden türetir (Levitskaya 1976, 128, Ceylan-Yılmaz 2002, 122):

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

I. 2. 1. 1. 29. +šeś/+šeśŭ

OT +Cik/ +CUk küçültme ekinin işlek olmayan bir varyantıdır (Ceylan-Yılmaz 2002, 123):

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

I. 2. 1. 1. 30. +śI

OT'teki +Cik/ +CUk küçültme ekinin işlevindedir (Levitskaya 1976, 130, Ceylan-Yılmaz 2002, 123):

piçikśi “küçücük” < piçik+śi (273).

I. 2. 1. 1. 31. +sİr

Çuv. +sİr eki olumsuzluk anlamı katar. Ek, Sibiryaya Türk dilleri hariç, eski ve modern Türk lehçelerinin hepsinde bulunan +sİz ekiyle aynıdır (Levitskaya 1976, 128-129, Ceylan-Yılmaz 2002, 122, Ersoy 2007, 1296):

kapaşsİR “şekilsiz” < kapaş+sİR (3329); *şİnsİR* “insansız” < şİn+sİR (2139) (< Far. *cān*); *şİrlasİR* “çileksiz” < şİrla+sİR (742); *şİmİşsİR* “gıdasız” < şİ-mİş+sİR (394); *İmİsİR* “umutsuz, ümitsiz” < İmİt+sİR (3442).

I. 2. 1. 1. 32. +şkA/+şkA

Bu eklerle isimlere küçültme anlamı katılır. Ekler köken olarak aynıdır (Levitskaya 1976, 149, Ceylan-Yılmaz 2002, 124):

şavraşka “yuvarlak, daire” < şavra+şka (656).

I. 2. 1. 1. 33. +şkAl

Benzerlik anlamı veren isimler türetir (Levitskaya 1976, 149, Ceylan-Yılmaz 1997, 124):

şaknaşkal “Böyle, bu gibi, öylesine” < *şakna*+şkal (189); *şİreşkel* “benzer, elverişli, uygun, aynı” < şİre+şkel (2546).

I. 2. 1. 1. 34. +tAş

Çuv.daki bu ek büyük ihtimalle Kıp. grubu Türk lehçelerinden ödünçleme yoluyla girmiştir. Ekin işlevi OT’teki +DAş ekiyle özdeştir (Levitskaya 1976, 140, Ceylan-Yılmaz 2002, 125, Ersoy 2007, 1297):

şultaş “yoldaş” < şul+taş (1277); *yİhtaşsem* “soydaşlar” < yİh+taş+sem (2767); *yenteş* “hemşehri, vatandaş, taraftar” < yen+teş (12); *kilİnteş* “gelinler, bu kişinin oğullarının gelinleri” < kilİn+teş (1078).

I. 2. 1. 1. 35. +tAy

Bu ekle türetilen çok az sözcük vardır. Nitelik bildiren isimlerden sıfatlar türetir. Küçültme işleviyle kullanılan bir ektir ve çoğunlukla uyuma girmez. Ön ünlülü biçimi yaygındır. Erkek isimlerinde görülür (Levitskaya 1976, 151, Ceylan-Yılmaz 2002, 125):

Virİstay “Küçük Rus, Rusçuk” < Virİstay (427).

I. 2. 1. 2. İSİMDEN FİİL YAPIM EKLERİ

I. 2. 1. 2. 1. +(A)t-

Çuv.da çok işlek bir ek değildir. OT +(A)t- ekinden gelişmiştir (Yılmaz 1996, 118, Ersoy 2007, 1299):

śuhāt- “kaybetmek” < *śuh+at-*(1144); *çivāşlat-* “Çuvaşçalaştırmak” < *çivāş+la+t-* (48); *tasāt-* “temizlemek” < *tasa+t-* (3069); *śmet-* “yenilemek, yenileştirmek” < *śinī +et-* (*śmet*).

I. 2. 1. 2. 2. +(I)rhA-, +(I)rkA-

İsim ve fiil köklerinden fiil türetilen bu ek eski ve modern Türk lehçelerinin hepsinde bulunur. Ek, OT’teki +(X)rkA ekinin Çuv.daki karşılığıdır (Levitskaya 1976, 179, Ceylan-Yılmaz 2002, 127, Ersoy 2007, 1299, Yılmaz 1996, 120). ET’te, bu ek; bir nesneye yönelik duygu, tutum ya da düşünceleri ifade eden geçişli fiiller türetir (Erdal 2004, 228):

asīrhama “hatırlamamak” < *as+īrha-* (1859); *pīşīrha-* “telaşlanıyorum” < *pīş+(ī)rha-* (539).

I. 2. 1. 2. 3. +A-

Bu ek, OT isimden fiil yapan +A ekiyle aynıdır (Levitskaya 1976, 169, Ceylan-Yılmaz 2002, 125, Ersoy 2007, 1299, Yılmaz 1996, 131). Ek, OT’te isimlerden geçişli ve geçişsiz fiiller türetmek için kullanır. +lA- ve +tA- eklerinin paraleli olarak görünür (Erdal 1991, 415-418):

çitire- “titre-” < *çitir+e-* (1510); *śina-* “sınamak, denemek; incelemek” < *śin+a-* (148).

I. 2. 1. 2. 4. +(A)l-/+(I)l-

Bu ek, isim köklerinden fiiller türetir. İşlevsel olarak bütün Türk lehçelerinde bulunan +Ar ve özellikle Kıp.ta bulunan +Ay ekiyle kıyaslanabilir (Levitskaya 1976, 178, Yılmaz 1996, 120). ET ve OT’te +(A)r eki isimlerden geçişsiz fiiller türetir (Erdal 1991, 499):

sıval- “düzelmek, iyileşmek” < sıv+al- (937) *şuhal-* “yok olmak” < şuh+al- (2598); *hural-* “kararmak” < hura+l-; *vatıl-* “yaşlanmak” (481) < vatī+l-sa (481); *kivel-* “eskimek, yıpranmak” < kivi-el- (2652); *şemşel-* “yumuşamak” < şemşe-l- (1334).

I. 2. 1. 2. 5. +(A)n-/+(İ)n-

Bu ekle, çok az sayıdaki isimden fiiller türetilir (Levitskaya 1976, 166, Ceylan-Yılmaz 2002, 127, Ersoy 2007, 1299, Yılmaz 1996, 120):

purın- “barınmak, yaşamak” < pur+(i)n- (3021); *puş+ın-* “başladı, girişti” < puş+(i)n (3079); *vitan-* “utanmak, sıkılmak” < vīt+an (1103).

I. 2. 1. 2. 6. +(A)r-/ (İ)r

Bu ek, isimlerden fiiller türetir. Ekin OT’te işlek olmadığı düşünülürdü; ancak son çalışmalar nadir olarak kullanıldığını gösterdi. +Ar- ekindeki ünsüzün düşmesi Çuv.da kullanımı keyfilik gösterir. +(A)r- eki geçişli ve geçişsiz fiiller türetir (Levitskaya 1976, 299, Ceylan-Yılmaz 2002, 126, Ersoy 2007, 1299, Yılmaz 1996, 122-123). Geçişsiz fiiller türeten +(A)r-, ET +(A)r-; geçişli fiiller türetenler +gAr ekinden gelir (Erdal 1991, 499):

kıvakar- “morarmak, mavileşmek, küflenmek” < kıvak+ar- (1469); *şivhar-* “yaklaşmak, yakınlaşmak” < şivih+ar- (153); *puşar-* “başlatmak” < puş+ar- (3299); *palır-* “belirmek, ortaya çıkmak” < palli-r- (201).

I. 2. 1. 2. 7. +IA-

Bu ek, OT’te de işlek bir ek olan +IA- ekine genetik olarak bağlıdır. İsimlerden fiil üretir. Ekin analizinde, ekin -n-, -t- ve -ş- ekleriyle kalıplaşmış biçimlerine sıkça rastlanır (Levitskaya 1976, 165-166, Ceylan-Yılmaz 2002, 127-128, Ersoy 2007, 1299, Yılmaz 1996, 121):

çisla- “ağırlamak, saygı göstermek” < çis+la- (196); *hakla-* “değerlendirmek” < hak+la- (3307); *hatirle-* “hazırlamak” < hatir+le- (2625); *çirle-* “hastalanmak” < çir+le- (3371).

I. 2. 1. 2. 8. +IAn-

OT’te olduğu gibi +IA- isimden fiil yapma eki üzerine -n- dönüşlülük ekinin getirilmesi ile oluşturulmuştur. +IAn- eki OT’te olduğu gibi Çuv.da da “*eklendiği isim*

tabanının sahibi haline gelindiğini, ad tabanının bir şeyle birlikte olduğunu ya da o şeyle kaplandığı; bir kişinin giyinişi veya başka bir şekilde isim tabanında belirtilen ulustan biri haline geldiği; isim tabanında ifade edilen kategoriye dahil olduğu anlamlarını katar.” (Erdal 1991, 517, Ceylan-Yılmaz 2002, 127-128, Ersoy 2007, 1299, Yılmaz 1996, 123):

asaplan- “azaplanmak, hasret çekmek” < asap+lan- (2723); *avlan-* “evlenmek” < av+lan- (956); *kışıklan-* “ilgilenmek” < kışık+lan-; *şiriplen-* “güçlenmek” < şirip+len- (2071); *piçiklen-* “eksilmek” < piçik+len- (2885).

I. 2. 1. 2. 9. +IAş-

Ek +IA- isimden fiil yapma eki ile fiilden fiil yapma eki -ş- ekinin birleşmesiyle oluşur. Eklendiği ismi, nesneye dönüşmek ya da o özneye karşılıklı yapma anlamlarını katar. Bu anlamda OT +IAş ekinin fonksiyonuyla benzerdir (Ceylan-Yılmaz 2002, 127-128, Ersoy 2007, 1299, Yılmaz 1996, 125):

tanlaş- “denkleşmek” < tan+laş- (2108); *tuslaş-* “dost olmak” < tus+laş- (2231); *pırleş-* “birleşmek” < pır+leş- (418).

I. 2. 1. 2. 10. +IAt-

Ek +IA- isimden fiil yapma eki ile fiilden fiil yapma eki -t- ekinin birleşmesiyle oluşur. Yansımaların yapısında da bu eke sıkça rastlanır (Ceylan-Yılmaz 2002, 128, Ersoy 2007, 1299, Yılmaz 1996, 124):

haşlat- “hırıldamak” < haş+lat- (1260); *hırlat-* “horlamak” < hır+lat- (975); *ilemlet-* “güzelleştirmek, süslenmek” < ilem+let- (2356); *türlet-* “düzeltmek” < tür+let- (170).

I. 2. 1. 2. 11. +şIn-

N. İ. Aşmarin bu ekin Tat. +sIn ekinden ödünçlendiğini söyler (Levitskaya 1976, 167-168, Ceylan-Yılmaz 2002, 128, Yılmaz 1996, 128). +sIn eki; isimlerden “*istek ihtiyaç ifade eden ve olma ya da yapma ifadesi bildiren fiiller türeten, ET devresinde aynı şekil ve fonksiyonla kullanılan +sA/ +sI ekinin dönüşlülük ekiyle genişlemiş biçimidir, istek ifadesinin ortadan kalktığı, daha ziyade olma bildiren fiiller türettiği*” görülür.” (Öner 1998, 62-63):

hutşinçış “katıldılar, eklendiler” < hut+şin-ri-ş (hutşinçış) (523).

I. 2. 1. 2. 12. +tA-

İşlek bir ek değildir. Olma bildiren yapma bildiren filer türetir (Ersoy 2007, 1300, Yılmaz 1996, 126). Metinde *-n-* dönüşlülük ekiyle genişlemiş biçimleri de bulunmaktadır:

çimirtan- “yuvarlanmak” < çimır+ta-n- (429); *muhta-* “övmek, takdir etmek, pohpohlamak” < muh+ta- (437), *pıçırta-* “sıkmak, biçmek, sıkıştırmak, büzmek.” < pıçır+ta- (1418), *tuptan-* “dövülmek; nallanmak” < tup+ta-n- (855).

I. 2. 1. 2. 13. +tAt-

Yansıma isimlerden fiiller türeten ektir (Ceylan-Yılmaz 2002, 128, Ersoy 2007, 1300, Yılmaz 1996, 127):

şinkirtat- “çınlamak, çalmak” < şinkır+tat- (1385); *ahiltat-* “yüksek sesle gülmek” < ahil-tat- (3379); *kıştırtat-* “hıştırdamak, bir şeylerle uğraşmak” < *kıştırtat-* (1134); *mikirtatat-* “mırıldanmak” < mikir+tat- (1068).

I. 2. 1. 3. FİLDEN FİİL YAPIM EKLERİ

I. 2. 1. 3. 1. -(A)IA-

“Sıklık çatısı kuran bu ekin ET -gAIA- ekinden geldiği söylenebilir. Ekin başındaki ünsüz Çuv.da kurallı olarak düşmüş ve ekin ilk ünlüsü bağlayıcı ünlü olma özelliği kazanmıştır. Süreklilik ya da pekiştirme anlamı katar.” (Ceylan-Yılmaz 2002, 136, Ersoy 2007, 1300, Yılmaz 1996, 136):

hıvala- “kovalamak” < hıv-ala- (485); *sapala-* “sepelemek” < sap-ala- (2987);

I. 2. 1. 3. 2. -(A)t-/ (I)t-

Ek, OT’te *-t-* olarak görülür. (Benzing 2005, 306) *ET’ten farklı olarak Çuv.da vurguya bağlı genişleme nedeniyle /A/ bağlama ünlüsü alan yan biçimi de ortaya çıkmıştır. /r/ ve /l/ ünsüzleriyle biten fiillere bağlama ünlüsü olmadan eklenir* (Ceylan-Yılmaz 2002, 137, Ersoy 2007, 1300, Yılmaz 1996, 133):

arkat- “karıştırmak” < *arka-t-* (1886); *ırçet-* “türetmek” < *ırçe-t-* (2911); *salat-* “dağıtmak” < *sal-at-* (1032); *tirat-* “dikmek” < *tir-at-* (678); *lart-* “oturtmuş” < *lar-t-* (478).

I. 2. 1. 3. 3. -(A)y-

Fiil kök ya da gövdesine gelerek yeterlilik şeklini oluşturur (Ceylan-Yılmaz 2002, 137, Yılmaz 1996, 137)

tupay- “bulabilmek” < *tup-(a)y-* (1788); *çaray-* “engelledebilmek” < *çar-(a)y-* (1384) // OT; *çitay-* “dayanabilmek” < *çit-(a)y-* (1270); *hiyay-* “cesaret edebilmek” < *hiy-(a)y-* (1873).

I. 2. 1. 3. 4. -(I)n-

ET ve OT dönüşlülük eki *-(I)n-* eki (Erdal 1991, 583-634) ile aynıdır. Edilgenlik eki gibi yalnız düz-dar bağlama ünlüsü alır ve OT’te olduğu gibi dönüşlülük işlevi baskın olmakla birlikte edilgenlik yaptığı durumlar da vardır (Ceylan-Yılmaz 2002, 138, Ersoy 2007, 1300, Yılmaz 1996, 128):

huşin- “eklenmek” < *huş-(i)n-* (2775); *kurin-* “görünmek” < *kur-(i)n-*; *hişin-* “sıkılmak, daralmak” < *hiş-(i)n-*; *tavrın-* “devrilmek, çevrilmek, dönmek” < *tavir-(i)n-* (3228); *iltin-* “dinlenmek, işitilmek” < *ilt-(i)n-* (1830).

I. 2. 1. 3. 5. -(I)ş-

OT *-(I)ş-* karşılıklılık ve ortaklaşalık ekinin Çuv.daki biçimidir. Bugün Çuv.da kullanılan *-ş-* ve *-ş-* ortaklaşalık ekleri sözcüklerin gerçek Çuv. mu olduğunu yoksa ödünçleme mi olduğunu gösterir. *-ş-* ekli olanlar gerçek Çuv. ve *-ş-* ekli olanlar ödünçlenmiş sözcüklerdir (Ceylan-Yılmaz 2002, 139, Ersoy 2007, 1300, Yılmaz 1996, 131):

titiş- “tutuşmak, yapışmak” < *tıt-iş-* (1424), *şapış-* “dövüşmek, vuruşmak” < *şap-iş-* (3234); *tiviş-* “payına düşmek, yetişmek” < *tiv-iş-* (670).

I. 2. 1. 3. 6. -(t)Ar-

OT’teki ettirgenlik ekinin (Erdal 1991, 760-799) Çuv.daki karşılığıdır (Ceylan-Yılmaz 2002, 142, Ersoy 2007, 1300, Yılmaz 1996, 134):

yaviştar- “kaynaştırmak” < *yaviş-tar-* (1948); *yuhtar-* “akıtmak” < *yuh-tar-* (426); *işletter-* “çalıştırmak” < *iş+le-(t)ter-* (2440); *hatirletter-* “hazırlatmak” < *hatir+le-(t)ter-* (1742); *pallattar-* “belletmek” < *palli+la-(t)tar-* (pallattar).

I. 2. 1. 3. 7. -Ar-

OT’teki ettirgenlik ekidir (Erdal 1991, 734). OT’te olduğu gibi tek heceli ve ünsüzle biten fiillerde kullanılır (Ceylan-Yılmaz 2002, 137, Ersoy 2007, 1300, Yılmaz 1996, 132):

çakar- “indirmek” < *çak-ar-* (2886); *kaşar-* “geçirmek” < *kaş-ar* (1568); *kuşar-* “göçürmek, taşımak” < *kuş-ar-* (1944).

I. 2. 1. 3. 9. -Ih-

ET ve OT’teki *-(X)k-* sıklık çatısı ekinin (Erdal 2004, 645-649) devamıdır. Ekin ünsüzü Çuv.da düzenli olarak /h/ ünsüzüne dönüşür (Ceylan-Yılmaz 2002, 138, Yılmaz 1996, 136):

vışih- “çok acıkıp” < *vış-ih-*; *irtih-* “bozulmak, yaramazlaşmak” < *irt-ih-* (2690); *pırih-* “fışkırmak” < *pır-ih-* (1863).

I. 2. 1. 3. 10. -Il-

ET ve OT’te *-(X)l-* edilgenlik eki (Erdal 1991, 651-691) ile aynı işlevdedir. Yalnız düz-dar bağlama ünlüsü alır ve OT’te olduğu gibi edilgenlik işleviyle dönüşlülük işlevi iç içe geçmiştir (Ceylan-Yılmaz 2002, 138, Ersoy 2007, 1300, Yılmaz 1996, 130):

çaril- “doğrulmak” < *çar-il-sa-h* (1810); *huşil-* “kırılmak” < *huş-il-* (42), *saril-* “serilmek” < *sar-il-* (254); *iril-* “ezilmek” < *ir-il-* (2543); *işil-* “yıkılmak” < *iş-il-*.

I. 2. 1. 3. 11. -kA-

Az sayıda örnekte güçlendirme işleviyle kullanılan bir ektir (Ceylan-Yılmaz 2002, 141):

lirka- “saçma sapan konuşmak, gevezelik yapmak, homurdanmak” < *lir-ka-* (1068); *çirke-* “sarmak, sarmalamak, örtmek, kapamak, kaplamak” < *çir-ke-* (2458).

I. 2. 1. 3. 12. -kAlA-

-AlA- sıklık çatısı ekinin Tat.tan ödünçlenmiş biçimidir (Ceylan-Yılmaz 2002, 136, Ersoy 2007, 1300, Yılmaz 1996, 136):

çupkala- “koşuşturmak” < çup-kala- (1731); *ıytkalasa* “dilenerек” < ıyt-kala- (59); *kilkele-* “sürekli gelmek” < kil-kele- (1077); *kırkele-* “sürekli uğramak” < kır-kele- (1208) // OT *kir-*.

I. 2. 1. 3. 13. -kIn-

Pekiştirme işlevi ile kullanılır; ancak işlek bir ek değildir (Ceylan-Yılmaz 2002, 141):

ıtkıntarat “yönlendirmek” < ıt-kın-tar-a-t’ (1487); *pişkın-* “eğilmek, bükülmek” < piş-kın- (1719)

I. 2. 1. 3. 14.-mA-

ET ve OT’teki olumsuzluk eki -mA- ile aynıdır (Ceylan-Yılmaz 2002, 141, Yılmaz 1996, 135):

asınma- “hatırlamamak” < asın-ma- (3299); *ıytma-* “söylememek” < ıyt-ma- (3425); *ileyme-* “alamamak” < il-e-y-me- (1470); *iltme-* “işitmek, dinlememek” < ilt-me- (1442).

I. 2. 1. 3. 15. -(I)ş-

-(I)ş- ortaklaşalık ekiyle aynıdır. Alıntı sözcüklerde kullanılır (Ceylan-Yılmaz 2002, 139, Ersoy 2007, 1300, Yılmaz 1996, 131):

harkaş- “dalaşmak” < harka-ş- (1178); *hutış-* “karışmak, katışmak” < hut-(i)ş- (114); *kilış-* “anlaşmak” < kil-(i)ş- (1306); *pallaş-* “tanışmak” < palla-ş- (2297).

I. 2. 1. 3. 16. -şIn-

Geçişsiz fiiller türeten bir ektir (Ceylan-Yılmaz 1997, 141):

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

I. 2. 1. 3. 17. -şIr-

Geçişsiz fiiller türeten bir ektir (Ceylan-Yılmaz 1997, 141):

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

I. 2. 1. 4. FİLDEN İSİM YAPIM EKLERİ

I. 2. 1. 4. 1. -A+

Bu ekle fiil kök ve gövdelerinden kişisel özellik ve araç isimleri türetilir. ET –A ekiyle aynı işlevdedir. Çuv. oldukça işlektir (Levitskaya 1976, 152, Ceylan-Yılmaz 2002, 129, Ersoy 2007, 1297):

ala “elek” < al-a (2478);; *aka* “pulluk” < ak-a (1907).

I. 2. 1. 4. 2 -(A)k+/- (I)k+

Bu ekle, fiillerden varlık isimleri ya da sıfatlar türetilir. OT’te eski ve günümüz lehçelerinde -k+ eki olarak görülür (Levitskaya 1976, 154). ET ve OT’te ek -(I)k+ ve -(A)k+ (Erdal 1991, 74-75) biçimlerinde görülürken Çuv.da dar ünlülü biçimleri yaygındır (Ceylan-Yılmaz 1997, 129, Ersoy 2007, 129):

yüş’ik- < yüş-i-k “ekşimsi, acımsı” (2539); *katik* “kırıntı” < kat-(i)k (1719); *şit’ik* “yarık, delik, gedik” < şit-(i)k (2984); *hırp’ik* “kırpık, kırıntı” < hırp-(i)k (2380); *kasik* “parçalar” < kas-ik (2557); *hış’ik* “kısık” < hış-ik (440).

I. 2. 1. 4. 3. -AkAn+

Şimdiki zaman sıfat fiil ekidir; ancak OTde olduğu gibi kalıcı isimler de türebilir (Ceylan-Yılmaz 2002, 101, Ersoy 2007, 1297):

vireneken “öğrenci” < viren-eken (467); *vulakan* “okur” < vula-kan (1544).

I. 2. 1. 4. 4.-An+

Çok işlek olmayan bir ektir (Ersoy 2007, 1297):

tıvan “akraba” < tu-an (260); *avtan* “horozlar” < avit-an (avtan) (1057).

I. 2. 1. 4. 5. -As+

Gelecek zaman sıfat fiili olan bu ek, fiillerden kalıcı isimler de üretir (Ersoy 2007, 1297):

pulas “gelecek” < pul-as+lîh+a (174).

I. 2. 1. 4. 6. -çIk+

Çuv.da -çIk+ ekiyle fiillerden isimler türetilir. Türettiği isimlerin anlamsal özellikleri şöyledir: (1) Bir şeye eğilim gösterme, (2) Bir fiile eğilim gösterme, (3) nadiren, fiilin nesnesi olma.Genellikle -n ile biten sözcüklere eklenir. Tat. -çIk ekinden ödünçlemedir (Levitskaya 1976, 164, Ceylan-Yılmaz 2002, 131, Ersoy 2007, 1297):

irilçik “lapa haline gelmiş, erimiş” < ir-il-çik (2544); *işilçik* “yıkıntı, harabe” < işil-çik+sen (2002); *vançik* “kırık, parça” < van-çik (1561); *şançik* “ümit, güven” < şan-çik (1311).

I. 2. 1. 4. 7. -I+

-I+ eki fiil tabanlarından eğilim, süreç ve araç anlamlarında isimler türetir (Levitskaya 1976, 153, Ceylan-Yılmaz 2002, 131, Ersoy 2007, 1297). Ekin işlevi ET’teki +(X)g ekiyle aynıdır (Erdal 1991, 172):

yüşî < yüs-î “ekşi, acı” (2539); *hitî* “katı” < hit-î (3389); *tipî* “kuru” < tip-î (381); *uşı* “açık, anahtar” < uş-î (800).

I. 2. 1. 4. 8. -(I)m+

-(I)m+ eki, fiillerden isim türeten OT bir ektir. Çuv. -(I)m+ ekiyle türetilmiş sözcükler OT’tekilerle aynı değerdedir. Çuv. bir grup sözcükte görülen -n > -m değişimi nedeniyle *m ve *n olarak iki ayrı kaynağı vardır. Yani OT’te -n eki ile görülen bir dizi sözcük Çuv.da -m ile bulunur (Levitskaya 1976, 157, Ceylan-Yılmaz 1997, 132, Ersoy 2007, 1298):

utim “adımlar” < ut-ım (1); *pusim* “aşama, basamak, baskı” < pus-ım (1518); *uyrim* “ayırım” < uyir-ım (uyrim) (3301); *pulim* “bölüm, oda” < pul-ım (2456); *titim* “dumanı” < tit-ım (1785); *sulim* “yalın, alev, ateş” < sul-ım (2479).

I. 2. 1. 4. 9. -(I)S+

Ekin -(I)ş+ biçimi /ş/ sesini taşıması nedeniyle OT fiilden isim yapma eki -(I)ş’tan ödünçlemedir. Çuv.da ekin kurallı biçimi -(I)ś’tır. Bu OT’teki -ç ekine de karşılık gelir. Çuv. ś ≅ OT ç denkliği nedeniyle bu görünümü kazanmıştır (Levitskaya 1976, 163, Ceylan-Yılmaz 2002, 133, Ersoy 2007, 1298):

sıvlış “nefes” < sıvla-ş (sıvlış); *hutış* “karışık” < hut-ış (2468); *tupış* “gelir, kazanç” < tup-ış (2657); *pılış* “tanıdık, akraba” < pıl-ış (1726); *savınış* “sevinç” < sav-ın-ış (1098); *şanış* “inanç” < şan-ış (3041); *anış* “günbatımı, batış” < an-ış (1854); *purniş* “yaşam” < purin-ış (purniş) (2).

I. 2. 1. 4. 10. -kIç+/-kİs+

Bu ekle fiilden araç isimleri yapılır. Birçok araştırmacı, bu ekin aynı işlevdeki OT’teki *-gIç+/-kIç+* (Erdal 1991, 357-359) ekiyle aynı olduğu görüşündedir. Ekin *-kIç+* biçiminin Tat.dan alıntı olduğu /ç/ ünsüzünden açıkça bellidir (Levitskaya 1976, 156, Ceylan-Yılmaz 2002, 134, Ersoy 2007, 1298):

hupkiş “kapak” < hup-kış (2581); *larkič* “sehpa, oturak” < lar-kış (1262); *puskiç* “üzengi, basamak” < pus-kış (1767).

I. 2. 1. 4. 11. -kIn+

ET ve OT’teki *-gIn+/-kIn+* (Erdal 1991, 327) ekinin Çuv.daki biçimidir. (Ceylan-Yılmaz 2002, 134, Ersoy 2007, 1298):

viškñ “uçkun, kendini beğenmiş” < viş-kñ (2660); *tutkñ* “tutkun, esir” < (1744).

I. 2. 1. 4. 12. -mA+

Fiillerden isimler türen bu ek (Levitskaya 1976, 159, Ceylan-Yılmaz 2002, 134, Ersoy 2007, 1298), ET ve OT’teki işlevi (Erdal 1991, 316-320) ile kullanılır:

pusma “basamak” < pus-ma (2131); *şırtme* “çürütme” < şirt-me (3167); *huşma* “ek; artık, fazla” < huş-ma (804); *kireşme* “çarpışma, güreşme, savaşma” < kireş-me (2536).

I. 2. 1. 4. 13. -mAk+/-mAh+

Bu ekle, fiil köklerinden fiillerin sonuçları ve fiillerin aktörleri anlamında isimler ve sıfatlar türetilir. ET ve OT’teki *-mAk+* ekiyle aynıdır (Levitskaya 1976, 160, Ceylan-Yılmaz 2002, 135, Ersoy 2007, 1298):

çarmak “şaşı, çarpık” < çar-mak (1425); *sukmak* “patika, sokak” < suk-mak (3329).

I. 2. 1. 4. 14. -mAn+

İşlek olmayan bir ektir. Fiillerden kalıcı isimler üretir (Ceylan-Yılmaz 2002, 134, Ersoy 2007, 1298):

arman “değirmen” < avır-man+ran (armantan) (2912).

I. 2. 1. 4. 15. -mar+/-mİr+

ET ve OT’teki dar ünlülü biçimlerinin (Erdal 1991, 389-391) yanında Çuv.da -*mar* eki bulunduran örnekler de bulunur (Ceylan-Yılmaz 2002, 135, Ersoy 2007, 1298):

şumır “yağmur” < şu-mır (402).

I. 2. 1. 4. 16. -mİş+

-mİş+ eki, Çuv.da fiili yapan, bir özelliği taşıyan kişi anlamındaki sözcükler türetir. OT’te kalıcı isimlerde türeten ekin bu biçimi Başk. ve Tat.tan ödünçlemedir (Levitskaya 1976, 161, Ceylan-Yılmaz 2002, 135, Ersoy 2007, 135):

puşlamış “başlangıç, ilk” < puş+la-mış (356); *tıl̄m̄termiş* “şaşırtıcı” < *tıl̄n̄-ter-mış* (1807).

I. 2. 1. 4. 17. -U+, -v+

Çuv.da en işlek şekilde kullanıldığı bütün araştırmacılarca tespit edilen ektir. Fiillerden kalıcı isimler türetir Tat.tan alıntıdır. “*ET devresindeki fiilden isim yapma -g/-ğ ekinden geliştiği kaydedilen bu ekin daha Kıp. devresinde tamamen düştüğü veya -g > -v şeklinde geliştiği görülür.*” (Öner 1998, 71). Ünsüzle biten sözcüklere -U+, ünlüyle bitenlere -v+ şeklinde gelir (Levitskaya 1976, 162, Ceylan-Yılmaz 2002, 135, Ersoy 2007, 1298):

havhalanu “sevinç” < havhalan-u (1098); *haylav* “oyun” < hayla-v (81); *hütilev* “savunma, koruma” < hütile-v (1733); *şulsürev* “yolculuk, seyahat” < şul+şüre-v (1944); *şuru* “mektup, yazı” < sır-u (1930); *şinterü* “zafer, galibiyet” < şin-ter-ü (3158); *pilü* “bilgi” < pıl-ü (3115).

I. 2. 2. ÇEKİM EKLERİ

I. 2. 2. 1. İsim Çekimi

I. 2. 2. 1. 1. Çokluk

OT “+lAr bir işletme ekidir. İsimlerde ve fiilerde çokluk gösterir. Yalnız bu ek bir yandan da gösterdiği “çokluk” özelliği dolayısıyla sınıf değiştirerek yer yer eklendiği sözlere kurallı özel anlamlar kazandıran bir yapı ekine dönüşmüştür. Öteki işletme çekim eklerindeki kalıplaşmadan ayrılan yanı, belirli nitelikteki isimlere kurallı olarak gelebilmelerindedir.” (Korkmaz 2003, 51-52). Kullanılan morfem farklı da olsa, “çokluk” şekilleri Çuvaşçada da aynı fonksiyonları taşıyabilir.

I. 2. 2. 1. 1. 1. +sem/ +sen

“Çuv. OT çokluk eki **-lar/ -ler** ya da onun fonetik varyantlarının açık izlerinin henüz bulunmadığı bilinmektedir. **-lar/ler** eki üzerine yazan yazarların birçoğu arasında en ilgi çeken T. Kovalskogo –V Kotvicha’nınki olmuştur: **-lar/-ler** ekini Türki (ve Altayik) dillerdeki **l-** izlerini karşılaştırmışlardır (Kotvicha için Yak. **-lan** ve **-lin** birliktelik değeriyle birlikte). OT’teki **l** izlerinin **-lık/lik** ve **-lak/lek** eklerindeki **-l** değerleriyle genetik olarak benzerlik olduğuna inanıyoruz. **-lar** ekinin ikinci bölümü **-ar** teklik ve topluluk anlamlarıyla temsil edilebilir; tıpkı OT’nin topluluk ve tür düşüncelerini ifade eden çokluk formu gibi. Örneğin kuşlar (çokluk); fakat kuş (tür). Çuv.da çokluk ismin biçimbilgisel belirtkesi **-sem**’dir. Genellikle **-sama** ve **-sem** olarak iki farklı biçimi olduğu kabul edilir. Üç biçimi **-sam/-sem/sen**’dir. Çuv. çokluk eki nispeten yeni kökenlidir.” (Levitskaya 1976, 9-10). OT’ten oldukça büyük farklılık gösteren çokluk eki kalınlık-incecik uyumuna girmedikinden tek biçimlidir. Çuv. yazı dilinde tek biçimli olarak (+sem) karşımıza çıkan ek, Viryal ağzında +sam şeklinde görülmektedir.” (Ersoy 2007, 1301):

avtobussem “otobüsler” < avtobus+sem (1826); *çeçeksem* “çiçekler” < çeçek+sem (2896); *çerkkesem* “kadehler” < çerkke+sem (1342); *çilhesem* “diller” < çilhe+sem (2297); *çirçunsem* “yaşayan organizma, hayvanlar” < çirçun+sem (3087); *yalsem* “köyler” < yal+sem (409); *mesem* “inekler” < me+sem (446); *arakitayetssem* “Arı Kıtaylar, Hitaylar” < arakitayets+sem (327); *Hunsem* “Hunlar” < Hun+sem (314); *Artem’yevsem* “Artem’yevler, Artem’yev ailesi” < Artem’yev+sem (444).

Yazı dilinde çokluk eki, durum eklerinden önce *+sen* biçimine dönüşür (Ceylan-Yılmaz 2002, 3):

aliksene “kapılara” < alık+sem+e (1395); *virınsençe* “yerlerde” < vırın+sem+re (419); *hırarımsençen* “kadınlardan” < hırarım+sem+ren (761).

OT’te iyelik eki morfosentaktik olarak çokluk ekinin üstüne gelir. “Öğrencinin notları” tamlamasında tamlayan öge incelenecek olursa **not+lar+ı** = isim+çokluk eki+3. teklik şahıs iyelik eki sırası görülür. Çuv.da çokluk eki morfosentaktik olarak OT’teki bu biçimden ayrılır. Türk lehçeleri içinde yalnız Çuv.da iyelik eki çokluk ekinden önce gelir. Kimi arşatırmacılar, Çuv. çokluk ekinin iyelik eklerinden sonra gelmesinin bu ekin sonradan ekleşmiş, bağımsız bir sözcük olduğunu düşünmektedir (Ceylan-Yılmaz 2002, 3-4):

çinovniksen *aliksene* “bürokratların kapılarını” < alık+ı+sen+e (611); yuhanşiv transporçın *ışçenışem* “ırmak taşıma işçileri” < işçen+ı+sem (1918); *vılle hurçışen* kuççeneşi “bal arılarının hediyesi” < hurt+ı+sen (hurçışen) (2548); *açamsem* “çocuklarım” < açam+sem (1072).

Çokluk anlamının sözdizimi yoluyla anlatıldığı örneklere de rastlanır (Ceylan-Yılmaz 2002, 4):

aça-pıça “çoluk çocuk; çocuklar” (710), *vil’ih-çırılıh* “sürü, hayvanlar” (152) *tılıh turat* “öksüzler, yetimler” (1994)

I. 2. 2. 1. 2. İyelik

KİŞİ	İYELİK EKLERİ	
	Teklik	Çokluk
1.	+(D)m	+(I)mIr
2.	+U	+Ir
3.	+ı/ +i/ +ışi	+ı/ +i/ +ışi

İyelik ekleri bir kavramın ya da bir nesnenin kime ya da neye ait olduğu gösteren eklerdir ve bir aitlik-sahiplik ilişkisi kurarak iki isim arasında bağlantı kurar (Korkmaz 2003, 259).

I. 2. 2. 1. 2. 1. I. Teklik Şahıs +(I)m

Bağlama ünlülerinin Çuv. özgü morfofonemik değişimleri dışında I. teklik şahıs iyelik eki ET ve OT'te ile aynıdır. ET, OT +(X)m = Çuv. +(İ)m'dir (Ceylan-Yılmaz 2002, 23). OT ve Çuv. iyelik eklerinin kökenleri arasında en tartışmasız olanı I.teklik şahıs ekidir; ekin *men* zamirinden geldiği iddia edilir. Ek kalınlık incelik uyumuna uyar (Levitskaya 1976, 15, Ceylan-Yılmaz 2002, 23-24, Ersoy 2007, 1302).

Ekin morfofonemik değişimleri şunlardır (Ceylan-Yılmaz 2002, 24-26, Ersoy 2007, 1302):

1. a ve e ünlüleriyle biten isim kök ya da gövdelerine ekin +m biçimi getirilir.

çĭrem“yüreğim” < çĭre+m (1478); pĭyatam “beybaba, kayınbaba” < pĭyata+m (1093); açamsem “çocuklarım” < aç+m+sem (1072).

2. ünsüz+İ ile biten isim kök ya da gövdelerinde, son sesteki ünlü düşer, ünsüz ikizleşir:

allĭm “elimle” < alĭ+m+pa (1476); sĭvvĭma “şiirimi” < sĭvĭ+ĭm+a (3378); şĭllĭm “küçük kardeşim” < şĭlĭ+m (1295).

3. Ünsüzle biten isim kök ya da gövdelerine +(İ)m biçiminde gelir:

asĭmran “belleğimden, aklımdan” < as+ĭm+ran (1543); çunĭm “canım, ruhum, gönlüm” < çun+ĭm (3194); ıvĭlĭm “oğlum” < ıvĭl+ĭm (2609); hĭrĭm “Kız, kız evlat” < hĭr+ĭm (1154)

4. -U ünlüsüyle biten isim kök ya da gövdelerine geldiğinde sözcüğün ünlüsü – İv ünlüsü ile nöbetleşir:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

I. 2. 2. 1. 2. 2. II. Teklik Şahıs +U

ET ve OT'te ekin yaygın biçimi +(I)ŋ'dir. ET'te +ğ/g'li biçimlerinin bulunduğu da bilinen II. teklik şahıs iyelik eki Çuv.da +U olarak karşımıza çıkar. 2 teklik şahıs iyelik eki +ŋ'nin *sen* zamirinden geldiği konusunda halen bir kanıt yoktur. Ekin Çuv.daki biçiminin daha eski bir +ığ/ +ig biçiminden geldiği düşünülmektedir (Levitskaya 1976, 15, Ceylan-Yılmaz 2002, 23, Ersoy 2007, 1302).

Ekin morfofonemik değişimleri şunlardır (Ceylan-Yılmaz 2002, 24-26, Ersoy 2007, 1302):

1. Ünsüzle biten isim kök ya da gövdelerine +U biçiminde gelir:

san çunu “senin gönlün” < *çun+u* (1126); *san tîlikü* “senin düşün, rüyan” < *tîlik+ü* (2609); *san çülmekü* “senin lazımlığın, çömleğin” < *çülmek+ü* (2644), *sanın hîrü* “senin kızın” < *hîr+ü* (2676); *sıvlîhu* “sağlığın” < *sıvlîh+u+şın* (1088); *san yatupa* “senin adın” < *yat+u* (3329).

2. a ya da e ünlüleriyle biten isim kök ya da gövdelerine geldiğinde, son sesteki ünlü düşer:

san upışku “senin kocan” < *upışka+u* (1060); *piççü* “dayın” < *piççe +ü* (1156); *çerkküne* “kadehine” < *çerkke+ü+n+e* (1089).

3. Ünsüz+İ ünlüleriyle biten isim kök ve gövdelerine geldiğinde, son sesteki ünlü düşer, sözcüğün ünsüzü ikizleşir:

sıvvu “şiiirin” < *sıvı+u* (3383).

4. -U ünlüsüyle biten isim ya da gövdelerine geldiğinde sözcüğün ünlüsü –İv ünlüsü ile nöbetleşir:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

I. 2. 2. 1. 2. 3. III. Teklik Şahıs +i/ +i/ +işi

Üçüncü teklik şahıs iyelik eki +i > +i Altayca üçüncü şahıs zamiriyle benzerdir. Üçüncü teklik şahıs iyelik eki muhtemelen Türkçe +si ekinden gelmiştir. Bazı araştırmacılar (örn. G. Ramstedt, B. Kotvich, A. N. Kononov) bu ekin içinde bileşik bir yapı görür: +ş (çokluk eki) ve +i eki. C. Menges, +si'nin kökeni konusunda diğer araştırmacılara karşı çıkar. Türk dillerindeki, +i (ünsüzle biten kök ya da gövdelerden sonra), +si (ünlüyle biten kök ya da gövdelerden sonra) ekinin dağılımıyla Çuv.daki +şi ekinin dağılımı denk değildir; bir grup sözcükte belirlenen birçok varyantı bulunmaktadır. Teklik üçüncü şahıs iyelik eki yalnız düz-dar bir ön ünlülüden oluşur. Bu ekin ET'te de genellikle önlük artlık uyumuna girmediği, yuvarlak ünlülü biçimlerinin ise hiç bulunmadığı biliniyor. Runik yazılı metinlerdeki yazımından ekin

ET biçiminin +(s)i olduğu anlaşılır (Levitskaya 1976, 15, Ceylan-Yılmaz 2002, 24, Ersoy 2007, 1303).

Ekin morfofonemik değişimleri şunlardır (Ceylan-Yılmaz 2002, 24-26, Ersoy 2007, 1303):

1. Ünsüzle biten isim kök ya da gövdelerinden sonra +İ biçiminde eklenir:

pürt alĭki “evin kapısı” < alĭk+ĭ (1334); *Hĭyat uyavĭm ĉapi* “Karanfil Bayramının ünü” < *ĉapi* (254); *ĉaraki* “desteği, direği” < *ĉarak*+ĭ (1445); *hĭyat ĉeĉeki* “karanfil ĉiĉeđi” < *ĉeĉek*+ĭ (230); *un hĭri* “onun kızı” < *hĭr*+ĭ (1073); *puġi* “başı” < *puġ*+ĭ (1414); *sĭnnin ĉuni* “insanın canı/ gönlü” < *ĉun*+ĭ (3432).

2. a ya da e ünlüleriyle biten isim kök ya da gövdelerine geldiğinde, son sesteki ünlü düşer, ekin +i’li biçimi kullanılır.

sĭsna ami “domuz diġisi, diġi domuz” < *ama*+ĭ (2073); *kĭrkka aġi* “hindinin erkeği, erkek hindi” < *aġa*+ĭ (2045); *(un) ati* “(onun) babası” < *atte*+ĭ (1067); *aĉa-pĭĉa tĭp biblioteki* “ĉoĉuk kütüphanesi” < *biblioteka*+ĭ (3175); *vĭġen ĉĭlhi* “onların dili” < *ĉĭlhe*+ĭ (315); *unĭn ĉĭrine* “onun yüreğine” < *ĉire*+ĭ.n.e (1518); *kil huġi* “ev sahibi” < *huġa*+ĭ (1419).

3. Ünsüz+İ ünlüleriyle biten isim kök ya da gövdelerine geldiğinde, son sesteki ünlü düşer, sözcüğün ünsüzü ikizleşir:

kayĭk ĉĭppi “yaban kuġları” < *ĉĭpi*+ĭ+(ĉĭppi) (269); *tĭnĉe hĭrri* “dünyanın sınırı, kenarı” < *hĭri*+ĭ (1659); *tĭġman hurrinĉe* “düşman ormanında” < *hurĭ* +ĭ+n+re (952); *ıytnisenĉen šurri* “yanıtlayanların yarısı” < *šurĭ*+ĭ (2068); *unĭn šĭvvi* “onun šiiri” < *šĭvi*+ĭ+(šĭvvi) (3189); *ĉĭvaġ kĭvvi* “ĉuvaġ šarkısı” < *kĭvi*+ĭ+(114).

4. -U ünlüsüyle biten isim ya da gövdelerine geldiğinde sözcüğün ünlüsü -İv ünlüsü ile nöbetleşir:

Kalinin ĉarĭnĭvi “Kalinin Durađı” < *ĉarĭnu*+ĭ (1669); *kredit kilġĭvĭġem* “kredi anlaşmaları” < *kilġšu*+ĭ+sem (2033); *hĭvĭn kĭvĭšĭvĭpe* “kendisinin kıskanĉlıđıyla” < *kĭvĭšu*+ĭ+pe (1189); *tehnika pĭlĭvi* “teknik bilgisi, teknik bilgi” < *pĭlĭ*+ĭ (3077); *unĭn šĭvvi* “onun šiiri” < *šĭvi*+ĭ+(šĭvvi) (3189); *ĉĭvaġ kĭvvi* “ĉuvaġ šarkısı” < *kĭvi*+ĭ+(114).

5. D/ D' ünsüzlerinden biri ile biten isim kök ya da gövdelerine getirildiğinde söz sonundaki ünsüzler ç'ye dönüşür:

çıvaş apaçı "Çuvaş yemeği" < apat+ı (521); sar hışmeçi "askerlik hizmeti" < hışmet+ı (578); vılle hurçi "bal arısı" < hurt+ı (2529); arhiv huçışem "arşiv belgeleri" < hut+ı+sem (144).

6. -i ünlüsü ile biten isim kök ya da gövdelerine -y- yardımcı ünsüzü ile eklenir:

rayon administratsiyı "bölge yönetimi" < administratsi+ı (2999); Çıvaş natsipe kul'tura avtonomiyı "Çuvaş Ulusal Kültür Otonomisi" < avtonomi+ı (522).

7. -o ünlüsü ile biten Rusça alıntı isim kök ya da gövdelerinde, üçüncü teklik şahıs iyelik ekinden önce o- ünlüsü -vı ünlüsüyle nöbetleşir:

Tatmedia agentstvi "Tatmedia ajansı" < agentstvo+ı (agentstvi) (1975); TR Vırentüpe nauka ministerstvi "TR Eğitim ve Bilgi Bakanlığı" < ministerstvo+ı+(ministerstvi) (688).

+şı ekinin varyantları +ı+şı genişlemesini sergiler. 3. Teklik şahıs iyelik ekinin bu ikiz kullanımında Tatar diyalektleri de dahil olmak üzere Türkolojinin birçok alanında söz edilmiştir. I fonemleri önündeki s fonemi, Çuv.da ş'ye dönüşmüş olduğundan ekin ses yapısı son derece kurallıdır. Ancak kullanım alanı sınırlıdır akrabalık bildiren birkaç kelime ve sayı isimlerinde ve miktar bildiren bazı metinlerde kullanılır. Ünlü ile biten sözcüklere getirildiğinde sözcük sonundaki ünlü I'ya dönüşür (Levitskaya 1976, 16, Ceylan-Yılmaz 2002, 26, Ersoy 2007, 1303).

amışı "annesini için" < ama+ışı (2257); Nina appışı "Nina ablası" < appa+ışı (1312); Raşsey şinnisençen itlarahışı "Rusların çoğunluğu" < itlarah+ışı (2067); vırenekensençen numayışı "öğrencilerden çoğu" (796); ikkışı "ikisi" < ikke+ışı (3227); unın aşı "onun babası" < aşı +ışı (1823).

I. 2. 2. 1. 2. 4. I. Çokluk Şahıs +(I)mIr

I. çokluk şahıs iyelik eki ET'te bugünkü gibi ünlü uyumuna bağlı olarak +mIz/ +mUz şeklindedir. OT z sesine karşılık Çuv. r bulunduğu için kurallı olarak son seste r

görülür: OT $+(I)mIz$ // Çuv. $+(İ)mİr$. I. çokluk şahıs iyelik ekinin bağlama ünlüleri, Çuv.da morfonemik değişiklikler gösterir (Levitskaya 1976, 14-16, Ceylan-Yılmaz 2002, 24, Ersoy 2007, 1304).

Ekin morfofonemik değişimleri şunlardır (Ceylan-Yılmaz 2002, 24-26, Ersoy 2007, 1304):

1. Ünsüzle biten isim kök ya da gövdelerinden sonra $+(İ)mİr$ biçiminde eklenir:

avtorimr “yazarımız” < avtor+imr (3193); *halihimirin* “halkımızın” < halk+imr+in (366); *tıllevimr* “hedefimizi” < tıllev+imr (2847); *virentekenimr* “öğretmenimiz” < virenteken+imr (13).

2. a ya da e ünlüleriyle biten isim kök ya da gövdelerine geldiğinde ekin $+mİr$ biçimi kullanılır:

pirin Tihirkkamir “bizim Tihirkkamız” < Tihirkka+mir (986).

3. Ünsüz+İ ünlüleriyle biten isim kök ya da gövdelerine geldiğinde, son sesteki ünlü düşer, sözcüğün ünsüzü ikizleşir:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

4. -U ünlüsüyle biten isim kök ya da gövdelerine geldiğinde sözcüğün ünlüsü – İv ünlüsü ile nöbetleşir:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

I. 2. 2. 1. 2. 5. II. Çokluk Şahıs +Ir

ET’teki biçimi $+ηIz/ +ηUz$ şeklindedir. OT’teki yagın biçimi $+(I)ηIz$ ’dır. Ancak ekin ET biçiminde ortaya çıkan ğ/ g ünsüzlerini içeren yan biçimler nedeniyle $+(I)ğIz/ +(I)gIz$ biçimlerinin tasarlanmasına imkân verir. OT $z \cong$ Çuv. r denkliği nedeniyle Çuv.da ek, $+İr$ biçiminde görülür. Eki $+ğİr/ +gİr$ biçimine götürmek mümkündür (Levitskaya 1976, 14-16, Ceylan-Yılmaz 2002, 24, Ersoy 2007, 1304).

Eklenme sırasında görülen morfofonemik değişimler şunlardır (Ceylan-Yılmaz 2002, 24-26, Ersoy 2007, 1304):

1. Ünsüzle biten isim kök ya da gövdelerinden sonra $+İr$ biçiminde eklenir:

asır “aklınız” < as+ır (3199); *puşır* “kafanız” < puş+ır (3211); *sirĭn tĭvan yalĭr* “sizin öz köyünüz” < yal+ır (3200).

2. a ya da e ünlüleriyle biten isim kök ya da gövdelerine geldiğinde ekin +ĭr biçimi kullanılır, sözcüğün sonundaki ünsüz düşer:

açĭrsen “çocuklarınızın” < aç+ır.sen (2180).

3. Ünsüz+ĭ ünlüleriyle biten isim kök ya da gövdelerine geldiğinde, son sesteki ünlü düşer, sözcüğün ünsüzü ikizleşir:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

4. -U ünlüsüyle biten isim kök ya da gövdelerine geldiğinde sözcüğün ünlüsü - ĭv ünlüsü ile nöbetleşir:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

I. 2. 2. 1. 2. 6. III. Çokluk Şahıs +ĭ/ i/ +ĭşĭ

Çokluk üçüncü şahıs eki için teklik üçüncü şahısla aynı ek kullanılır. Özellikleri açısından teklik üçüncü şahsın aynısıdır. Kalınlık-incelik uyumuna girmez. Ekin teklik şahıs mı çokluk şahıs mı bildirdiği cümleden anlaşılır. (Ersoy, Çuvaş Türkçesi 2007, 1304) Çokluk üçüncü şahıs iyelik eki eskiden beri +*lArI* olarak kullanılmıştır. Burada asıl iyelik eki +*I*, çokluk eki +*lAr* ile birleşmiştir. Bu birleşmede çokluk eki iyelik ekinden önce gelir. Anlamsal olarak da ekin şahsın çokluk biçimini mi teklik biçimini mi ifade ettiği kullanımdan anlaşılır (Ergin 2002, 223). Çokluk ekinin tanıtırken belirttiğimiz gibi morfosentaktik olarak Çuv.da iyelik ekleri çokluk ekinden sonra gelir. Bu, OT ile Çuv. arasındaki önenli farklardan birini oluşturur.

Ekin morfofonemik değişimleri teklik şahsın morfofonemik değişimleri ile aynıdır (Ceylan-Yılmaz 2002, 24-26, Ersoy 2007, 1304):

Martin Stolyarov, Aleksandr Artem'yev, İlya Afanas'yev, Ştappan Muleyevĭn açisem “Martin Stolyarov, Aleksandr Artem'yev, İlya Afanas'yev, Ştappan Muleyev'in çocukları” < aç+ĭ+sem (407); *meropriyatisen hal'hi atribuĭşsem* “etkinliklerin günümüze özgü nitelikleri” < atribut+ĭ.sem+(515); *Turra ĭnenekensem pravoslavi ĭirkĭvĭsem* “Tanrı'ya inananların yasal kiliseleri” < ĭirkü+ĭ+sem (3078); *hramsempe intereslenekensen ıytĭvĭsem* “tapınaklarla ilgilenenlerin soruları” < ıytu+ĭ+sem (1888);

şivalingamsen tem süllış çul kiletkisem “şivalingamların en yüksek taş heykelleri” < kiletke+İ+sem; kilisençe “evlerinde” < kil+İ+sen+re (697); *Petrpa Denis ıvılışem* “Peter ve Denis’in oğulları” < ıvıl+İ+sem (444); *svettuysen kunışençe* “havarilerin günlerinde” < kun+İ+sen+re (1971).

I. 2. 2. 1. 3. Hâl

HÂL EKLERİ	
Yalın Hâl	+Ø
İlgi Hâli	+n/ +İn/ +(y)İn
Yükleme Hâli	+A
Yönelme Hali	+A
Bulunma Hâli	+tA/ +rA/ +çe
Çıkma Hali	+tAn/ +rAN/ +çen
Araç Hali	+pA/ +pAlA, +pAlAn
Yön Hali	+lIA
Yineleme Hâli	+lAn, +sArAn
Neden Hâli	+şin/ +şin

İsimlerin birbirleri ya da içinde buldukları cümlelerin fiileri ile ilişkilerini belirleyen hâllerini karşılamak üzere aldıkları ekler *hâl ekleri* denir. İsimler, cümlenin örgüsünü oluşturan bağlantıları kurabilmek için aldıkları hâl ekleri isimlerin isimlerle ya da isimlerin fiillerle geçici ilişkilerini belirler. Bu ekler aynı zamanda cümlenin anlam örgüsünü sağlayan gramer kategorileridir, adların cümledeki görevlerini de belirler (Korkmaz 2003, 266).

I. 2. 2. 1. 3. 1. Yalın Hâl (+Ø)

Yalın hâl ismin anlam ilişkisi yönünden başka bir sözcüğe bağlı olmayan hâldir. Bu hâldeki bir isim, iyelik ya da çokluk ekleri alabilir. Yalın hâl, cümlede bir işi yapanı gösterir. Kimi durumlarda seslenme işi yapar, sıfat tamlamalarında sıfat görevli sözcükler de edat gruplarını oluşturan edatların bir kısmı da yalın hâldedir (Korkmaz 2003, 267).

Çuv.da, OT olduğu gibi, isim kök ve gövdeleri yalın hâli gösterir.

- *10 minutran çey işme hatır* “Çay 10 dakikada içmeye hazır.” < çey+Ø (2445).
- *çippi pek* “civciv gibi” < çippi+Ø (269).

- *Sakır vunnıran kaşsan ta çunım vatilasşın mar-ha.* “Seksenimi geçmiş olsam da ruhum yaşlanmış değil.” < çunım+Ø (3194)
- *Şıpansem piççenşerın te, uşkınpa ta tuhma pultaraşşı.* “Çıbanlar tek tek de çıkabilir grup olarak da.” < çıbansem+Ø (340).
- *Şurkunne atte sarımsır vilse kayrı pirın.* “İlkbaharda babamız aniden ölüp gitti bizim.” < atte+Ø (1808).

I. 2. 2. 1. 3. 2. İlgi Hâli [+n/ +In/ +(y)In]

Eklendiği isim ile başka bir isim arasında sahiplik, ilgi bağı kurma işi yapar. İlgi hâlinin öteki isim hâl eklerinden ayrılan yönü eklendiği ismi bir yükleme bağlamamasıdır. İsim kök ve gövdelerinden sonra gelerek isim tamlamaları kurar, buna *ekli ilgi hâli* denir. Bu ilişki, kimi zaman bağ, ilgi eki olmaksızın da kurulur; buna *eksiz ilgi hâli* denir (Korkmaz 2003, 268-269). “*TT*’de ilgi eki +(n)In/ +(n)Un şeklindedir. Ekin *ET*’teki biçimleri, +(n)In/ +(n)Un biçimindedir. Aslında ekin ünlüyle başlayan şekillerinin bulunduğu, ünsüzle başlayan şekillerindeki n’yi ekin hece bölünmesi neticesinde zamirlerden (*me-nin*) aldığı anlaşılmaktadır. Diğer Türk lehçelerinde ekin yalnız n’li biçimleri kullanılır. İlgi eki şuralarda kullanılmaktadır: Bir ismi başka bir isme bağlar; eklendiği ismi, isim tamlamalarında tamlanan görevine sokar, zamirleri edatlara bağlayarak edat grupları oluşturur.” (Ergin 2002, 230). Çuv.da ilgi hâli OT olduğu gibi ekli ya da eksiz ilgi hâlinde bulunabilir. OT +(n)In ekinin Çuv. dengi kullanılır. Çuv.da, ünsüzlerden ve U ünlüleriyle biten sözcüklere eklenirken aldığı şekillerin dışında Türk dillerinin güney-batı gurubundaki ilgi ekiyle aynı varyantları görürüz (Levitskaya 1976, 17, Ceylan-Yılmaz 2002, 5-7, Ersoy 2007, 1304). Çuv.da ilgi hâli eki aynı fonkiyonlarda kullanılmıştır.

Modern Çuv.da ilgi hâli ekinin aşağıdaki şekilleri görülür (Ceylan-Yılmaz 2002, 5-7, Ersoy 2007, 1304-1305):

1. Ünsüzle biten isim kök ya da gövdelerinden sonra ekin +In biçimi kullanılır:

Çıvaşın sumlı şinnisem “Çuvaşların saygıdeğer kişileri” < Çıvaş+ın (3271); *hırarımın ütne* “kadının bedenini” < hırarım+ın (2253); *iki hurın huşşinçi* “iki kazın arkasındaki” < hur+ın (1153); *Petır Husankayın şırşivı* “Petir Husankay’ın yurdu” <

Husankay+in (2751); *Tivan širšivın Aslı vırsi* “Ana Vatanın Büyük Savaşı” < širšiv+in (3253); *Purnišin anlı sukmaķpe* “yaşamın geniş patikalarıyla” < purniš+in (3329); *sanın utı kapanı* “senin ot yığınını” < san+in (2139); *šavın pek* “bunun gibi, buna benzer” < šav+in (53); *sirın yal hutlihne* “sizin köy sınırlarınıza” < sir+in (2870); *Sirinšin* “sizin için” < sir+in+šin (1179); *vırentekenın yaçı* “öğretmenin adı” < vırenteken+in (789).

2. U ünlülerinden biri ile biten isim kök ya da gövdelerine ilgi eki eki eklendiğinde sözcüğün son ünlüsü +İv ile nöbetleşir, ekin +In biçimi kullanılır:

šakı ıytivın šivičlihne “bu sorunun büyümesini” < ıytu+in (1959); *manın kalašivın simahışem* “benim konuşmamın sözleri” (1528); *pušarivın ta nikışi* “girişimin altyapısı” < pušaru+in (373); *samriķpa aslı irivın hutšinivı* “genç ve yaşlı kuşağın iletişimi” < iru+in (3026); *pušlamış professi vırentivın organizatsiyışem* < vırentü+in (1996).

3. a, e, ı, i ünlüleriyle biten isim kök ve gövdelerinden sonra ekin +n ya da +nIn biçimi kullanılır:

annen kuşı “annenin gözü” < anne+n (1225); *atten kınekisem* “babanın kitapları” < atte+n (795); *hulan tepır višne* “şehrin öbür ucuna” < hula+n (1330); *kıneken avtorı* “kitabın yazarı” < kineke+n (170), *kun pek* “bunun gibi” < ku+n (1842); *pahčan zaveduyuşçıı* “bahçenin şefliği” < pahça+n (740); *Tihirkkanın piki* “Tihirkka’nın güzeli” < Tihirkka+nın (900); *aštahanın puş varne* “ejderhanın karnına” < aštaha+nın (998).

4. İki heceli, ikinci hecesi ünsüz+İ biçiminde kurulan sözcükler, ilgi hâli ekini +n olarak, sözcüğün ikinci hece ünsüzü ikizleşir ya da bazı tek heceli sözcüklerde de ilgi eki öncesinde ünsüz ikizleşmesi görülür

šak sinnın itti simahışem “bu kişinin diğer sözleri” < sın+in (3312).

6. -i ünlüsü ile biten Çuv. ya da alıntı sözcüklere ilgi eki +n ya da +yIn olarak getirilir:

pensiyŋ tŋp payŋ “emeklinin en yüksek payı” < *pensi+y+ŋ* (2056); *predpriyatiyŋ açisem* “işletmenin çocukları”; *suyavsiyŋ çŋnni* “yalancının doğrusu” < *suyavsi+yŋ* (885).

7. +sem çokluk eki, ilgi hâlinde +sen ekiyle nöbetleşir. Bu yapının üstüne +İn eki gelir:

arŋnsen karlankisem “erkeklerin boğazlar” < *arŋn+sen* (1404); *ŋalti iŋssen uyrŋmŋ* “iç işlerinin bölümü” < *iŋ+sen* (2251); *hŋparsen yarŋmŋ* “haberlerin kuşağı” < *hŋpar+sen* (1906); *hirsens huçisem* “tarlaların çevresi” < *hir+sen* (386).

8. Ödünç sözcüklerde eklenme sırasında görülen ses değişimleri:

a. Söz sonundaki -ss ve -ll ünsüzleri -s ve -l’ye dönüşür:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

b. Söz sonundaki -st’ ünsüz çifti s’ye dönüşür:

aviatsi promiŋşlennoŋŋ ministriŋ “hava sanayinin bakanı” < *promiŋşlennost’+ŋ* (*promiŋşlennoŋŋ*) (3274).

c. -a ünlüsü ile biten sözcüklere ilgi eki getirilince sözcük sonundaki ünlü düşer:

Petr Vasil’yeviç Dement’yeviŋ asŋnu hŋmine “Petr Vasil’yeviç Dement’yeva’nın anıt levhası” < *Dement’yeva+ŋ*; *visŋŋ fermŋn tŋrrisene* “üç çiftliğin çatıları” < *ferma+ŋn* (2288).

I. 2. 2. 1. 3. 3. Yükleme Hâli (+A)

Öznenin yaptığı işten etkilenen kavramın içinde bulunduğu hâldir. Bu eki alan sözcük yüklemdeki işten etkilendiğinden cümlede nesne görevindedir. Bu hâldeki sözcükler geçişli fiillerle birlikte kullanılır (Korkmaz 2003, 277); ET’te başlangıçta isimlerden sonra +g/g; iyelik ekli sözcüklerden sonra +n; zamirlerden sonra +nI olmak üzere üç yükleme hâli bulunur. İsimlerden sonra kullanılan yükleme eki ünsüzle biten sözcüklerde önüne gelen yardımcı sesi de bünyesine alarak +ig/ig/+ug/üg biçimine bulunmuş, daha sonra -g/g ünsüzlerinin düşmesiyle ek +I biçimini almıştır (Ergin 2002, 232-233). Çuv.da isim çekimi OT ile paralel olduğu halde yükleme eki düz-dar

biçimiyle bulunmaktadır. Bunun nedeni vurguya bağlı olarak ilk hece dışındaki dar ünlülerin genişleyebilmesidir. Böylece yükleme hâli +A şeklini almış bu da yönelme hâliyle karışmıştır (Levitskaya 1976, 18-20, Ceylan-Yılmaz 2002, 7-8, Ersoy 2007, 1305).

Ekin eklenmesi sırasında ortaya çıkan morfofonemik değişimler şunlardır (Ceylan-Yılmaz 2002, 8-10, Ersoy 2007, 1305-1306):

1. Ünsüzle biten isim kök ya da gövdelerinden sonra yükleme eki +A olarak eklenir:

- *Frantsiri revolyutsionersem ku çeçeke kikirî sine tirse.* “Fransadaki devrimciler bu çiçeği göğüslerine takıp” < çeçek+e (274).
- *Pišernî aşa turamalla* “pişmiş eti doğrayın” < aş+a (2409).
- *Runkî tata Hirti Kuşkî yalısençen kilnî hinasem te yurîsem yurlasa halîha savîntarçîş.* “Runkî tata Hirti Kuşkî köylerinden gelen konuklar da şarkılar söyleyerek halkı eğlendirdiler.” < halîh+a (256).
- *Var-hırîma avan işletteret.* “İç organları iyi çalıştırıyor.” < var-hırîm+a (2440).

2. –U ünlülerinden biri ile biten isim kök ya da gövdelerine ilgi eki eklendiğinde sözcüğün son ünlüsü +İv ile nöbetleşir, ekin +A biçimi kullanılır:

- *Hal’hi purnîş yırki şak şihînîva şînterçî.* “Şimdiki yaşam düzeni bu yakınlığı örseledi.” < şihînu+a (237).
- *Ham pişîrhanîva pîltertîm* “Kendi telaşımı bildirdim.” < pişîrhanu+a (3373).
- *Pîr epî şeş iş-çikri kaplanîva uşma vaskamastîp.* “Bir ben, içimdekileri açmak için acele etmiyordum.” < kaplanu+a (1112).
- *Pîr pakîs surîh pîtm kîñve varalat’ teni tîrîşeh ikken.* “Bir pis koyunun sürüyü kirlettiği doğruymuş meğer.” < kîtu+e (1440).
- *Şultalîk vişleniççen zapasri şar slujaşçiyîşene tata pravîna hütîleken organsençe hîşmetre tîñî şînsene ikkîmîş pensi tûles ıytîva tatsa pamalla.* “Yılın sonunda yedekteki askerî personele ve emmiyet teşkilatında

hizmette bulunmuş kişilere ikinci bir emeklilik maaşı ödeyerek sorunu çözmeli.” < ıytu+a (2103).

3. a, e, ı, i ünlüleriyle biten isim kök ve gövdelerinden sonra ekin +nA biçimi kullanılır:

- *Epĭ te aprasa ũkrĭm, hvatterte yĭsĭrlansa tĭrakan tĭtrene sirse kamĭn-tĭr ũlese makĭrakan pĭçĭk aine yarsa tĭtrĭm.* “Ben de şaşkınlıkla çöktüm, dairede yükselip duran dumanı dağıtıp inleyerek ağlayan küçük bir çocuğa sarıldım.” < tĭtre+ne (1387).
- *Epir tĭnene ulĭřtarma hĭvat şiteres şuk.* “Bizim dünyayı değiştirme gücümüz yok.” < tĭne+ne (1121).
- *şav hulana Turĭ kurĭnmi tunĭ pulat’* “Bu şehri Tanrı görünmez kılmış” < hula+na (1751).
- *şırlana suylamalla* “ileği soyun.” < şırla+na (2393).

4. İki heceli, ikinci hecesi ünsüz+İ biçiminde kurulan Çuv. sözcüklerde, sözcüklerin son ünlüleri yükleme ekinden önce düşer, ikinci hece ünsüzü ikizleşir:

- *N. ernovpa N. Kalukov utta kupalama pulĭřařĭřĭ.* “N. ernov ve N. Kalukov otu istiflemeye yardım ediyorlar” < utĭ+a (3174).
- *Petr Petroviç manĭn 4-5 şıvva vulanĭ.* “Petr Petroviç benim 4-5 şiirimi okumuş.” < řıvĭ+a (3374).
- *řĭmmipe tirĭnen tasatnĭ pulla řĭkĭrpa tata suhanpa pĭrle myasorubka vitĭr kĭlarmalla.* “Kılığı ve derisi temizlenmiş balığı ekmek ve soğanla birlikte kıyma makinesinden geçirin.” < pulĭ+a (2352).
- *Yıtta kũptirme* “Köpeği şişirmeye” < yıtĭ+a (989).
- *Yĭlari pĭtta pĭřerme te şavah* “Gelenekteki lapayı pişirme de aynı.” < pĭtĭ+a (258).

Bazı tek heceli sözcüklerde benzer bir ünsüz ikizleşmesi görülebilir:

- *ĭn řĭmah şınna vĭtet* “Doğru söz insanı yakıyor.” < şın+a (886).

5. Ünsüz+ünsüz+İ yapısındaki sözcüklere yükleme eki eklendiğinde sözcüğün sonundaki ünlü düşer:

Metinde örneğine rastlanamamıştır.

6. ı, i ünlüsüyle biten Çuv. ya da alınma sözcüklere yükleme eki olarak +(y)e ekini alır:

- *Panulmiye bankına siyñ-siyñ tultarmalla.* “Elmayı kavanoza kat kat yerleştirin.” < panulmi+e (2505).
- *Pışerni kılpassiye vakkñ turamalla* “Pişmiş sosisi ince ince doğrayın.” < kılpassi+e (2409).

7. +sem çokluk eki yükleme hâlinde +sen ekiyle nöbetleşir:

- *115 śın śırsene hıysem śine śırtarma kilışmeri.* “115 kişi topraklarını kendi üstlerine yazdırmakta bir sonuca ulaşamadı.” < śir+sem+e (2830).
- *Haklı hınasene işşın salamlasa.* “Değerli misafirleri candan selamladılar.” < hına+sem+e (101).
- *Hıyarsene vırnaštarmalla* “salatalıkları yerleştirin.” < hıyar+sem+e (2452).
- *Vışem hıl kaśmalih vil’ih apaçı tata fermisene yusasa śiteres ıytusene sūtse yavnı.* “Onlar kışlık hayvan çiftliklerini onarma ve yem yetiştirme sorunlarını tartıştılar.” < ıytu+sem+e (3165).

8. Ödünç sözcüklerde eklenme sırasında şu değişimler görülür:

a. Söz sonundaki –ss ve –ll ünsüzleri –s ve –l ile nöbetleşir:

- *Regionsempe tata natsisen masilla hıpar hatıışen III Kongresne irtteret.* “III. Bölgesel ve Ulusal Kitle Haberleşme Araçları Kongresi”ni gerçekleştirdi.” < kongress+i+ne (1975).

b. Söz sonundaki –st' ünsüz çifti –ś'ye dönüşür:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

c. –a ile biten ödünç sözcüklerde son ünlü –in ünlüsüyle nöbetleşir:

- *Bankına 5 sehetlihe işi yapalapa (utiyalpa ye kırıkpe) çirkemelle.* “Kavanozu beş saatliğine sıcak şeylerle (battaniye ya da kürkle) sarın.” < banka+a (2458)

- *Ol'gına išta tata mñle vñlěni šinčen kalasa panĭ.* “Olga’yı nerede ve nasıl öldürdüğünü anlattı.” < Ol’ga+a (2256).
- «*Otnositel’nost’ teoriyĭ*» *pire šav mašinına tivas tĭlĭšpe pĭr šanĭš ta pamast’.* “«İzafiyet Teorisi» bize bu makineyi yapmak için bir umut vermiyor.” < mašina+a (1702).
- *Untan višem šñĭ modĭna vĭense kileššĭ* “Oradan yeni modayı öğrenip geliyorlar.” < moda+a (2792).

ç. Öndamaksıl ünsüzlerle biten alıntı sözcüklere +e şeklinde gelir:

- *Kastryule hupkišpa huplama an manĭr.* “Tencereyi kapağıyla kapamayı unutmayın.” < kastryul’+e (2562);
- *Šiyelten kukil’e yĭrĭlenĭ čustapa huplamalla, hĭrrisene pĭrleštermelle.* “Böreğin üstünü oklavayla açılmış hamurla kaplayın, kenarlarını birleştirin.” < kukil+e (2344).

I. 2. 2. 1. 3. 4. Yönelme Hâli (+A)

Yönelme hâli, sözcük gruplarında ve cümlelerde fiildeki hareketin yöneldiği ismin içindeki hâldir. Yani bir ismi yönelme, yaklaşma anlamıyla bir fiile bağlayan ekin bildirdiği hâldir. Dolayısıyla fiildeki hareket, yönelme hâlindeki isme doğrudur. (Korkmaz 2003, 280) ET’te bu ek +GA şeklindedir. Batı Türkçesine geçerken ekin ünsüzleri düşmüştür. Ek, temelde isimleri fiilere bağlar; ancak isimleri kimi edatlara bağlama işlevi de bulunmaktadır (Ergin 2002, 233-234). Çuv.da yaklaşma hâli eki OT yaklaşma hâl eki ile paraleldir (Levitskaya 1976, 18-20, Ceylan-Yılmaz 2002, 8, Ersoy 2007, 1305-1306).

Ekin eklenmesi sırasında ortaya çıkan morfofonemik değişimler şunlardır (Ceylan-Yılmaz 2002, 8-10, Ersoy 2007, 1305-1306):

1. Ünsüzle biten isim kök ya da gövdelerinden sonra yönelme eki +A olarak eklenir:

- *Kile šitsen šeš čĭre sikme čarĭnčĭ.* “Eve vardığımda kalbim durmuştu.” < kil+e (1735).
- *Šñĭ hakana (Bat-bayana) hirĭš tñĭ* “yeni hakana (Bat-Bayan’a) baş kaldırdı < hakan+a (285).

- *Vaśśa hire pīrremiṣ̣ avtansempēh tuhsa kayatçī.* “Vaśśa tarlaya ilk horozlar kalkmadan önce gidiyordu. < hir+e (1057).

2. –U ünlülerinden biri ile biten isim kök ya da gövdelerine yönelme eki eklendiğinde sözcüğün son ünlüsü +İv ile nöbetleşir, ekin +A biçimi kullanılır:

- *Huṣṣinnī kalaśīva Multekenī aslī ivlī Ṣtappan* “Multekenin oğlu Ṣtappan sohbe katıldı.” < kalaśu+a (389).
- *İreh çarīnīva tuhsa tīīm* “Erkenden durağa çıkıp evden çıktım.” < çarīnu+a (1515).
- *Pīrleşīve śamrīk učenīysen kanaşī, Husan volonterīsem, promişlennost’ predpriyatīyīsençe işleken śamrīksen organizatsiyīsem, sport organizatsiyīsem tata ittīsem knī.* “Birliğe, Genç Öğrenciler Meclisi, Kazan Gönüllüleri, endüstri tesislerinde çalışan gençlerin organizasyonları ve başkaları katıldı.” < birleşü+e (606).

3. a, e, ı, i ünlülülerıyla biten isim kök ve gövdelerinden sonra ekin +nA biçimi kullanılır:

- *Çusta śīne siyīn-siyīn hatīr kort humalla.* “Hamurun üstüne kat kat hazır kort koymalı.” < śī+ne (2343).
- *Hīlhana kīreśśī hīrarīm śīmahīsem* “Kulağıma çalınıyor kadının sözleri” < hīlha+na (1269).
- *Śakī ırī yīlana śavrīnnī.* “Bunu hoş bir geleneğe dönüştürdüler.” < yīla+na (503).

4. İki heceli, ikinci hecesi ünsüz+İ biçiminde kurulan Çuv. sözcüklerde, sözcüklerin son ünlüleri yönelme ekinden önce düşer, ikinci hece ünsüzü ikizleşir:

- **Bazı tek heceli sözcüklerde benzer bir ünsüz ikizleşmesi görülebilir:**
- *Nim te hīy tīllīn alla kīmet.* “Hiçbir şey kendi kendine ele geçmez.” < alī+a (1368); *Huṣṣa an kīr!* “Araya girme!” < huṣī+a+(934).
- *Turra kīl tuma puślarīm.* “Tanrı’ya dua etmeye başladım.” < Turī+a (1567).

- *Vřyva křme yřhrav pulčř.* “Oyuna katılmaları için davet oldu”. < vřyř+a (251).

5. Ünsüz+ünsüz+Ī yapısındaki sözcüklere yönelme eki eklendiğinde sözcüğün sonundaki ünlü düşer:

- *Vşşa tuhsa kaynş ħuh puşşta mşnle şuhşşsem pulnş?* “Savaşa gidip döndüğünüz zaman kafanızda hangi düşünceler vardı?” < vşşş+a (3211).

6. ı, i ünlüsüyle biten Ćuv. ya da alınma sözcüklere yönelme eki olarak +(y)e ekini alır:

- *Ćřnkř Mirun İspaniye kaynř tet.* “Ćřnkř Mirun İspanya’ya gitmiř” < İspani+e (2626)
- *Purşnma obřċejitiye kuşşş.* “barınma yurduna taşındı.” < obřċejiti+e (1187).

7. +sem çokluk eki yönelme hâlinde +sen ekiyle nöbetleşir:

- *Numay aċallř řem’yesene ċřnterse parnesem parařřř.* “Ćok çocuklu aileleri davet ederek bu ailelere hediyeler veriyoruz.” < řem’ye+sem+e (2868).
- *şamşşksene itlarah uramsene yşşkene kşrtes tata simşşletes, palşşksene tirpeyles şşe yaviştarma palşrtnş.* “Artık, gençlere, sokakları düzenleme ve yeşillendirme, anıtları düzenleme işleri verildiği bildirildi.” < şamşşk+sem+e (1948).
- *şşnsene itlarah timlşş uyşrassi ku ċuhne pışşk pşşterşşş.* “İnsanlara daha fazla etkinlik ayırmak bu zamanda daha anlamlı.” < şşn+sem+e (2869).

8. Ödünċ sözcüklerde eklenme sırasında şu değişmeler görülür:

a. Söz sonundaki –ss ve –ll ünsüzleri –s ve –l ile nöbetleşir:

- *Vşşşmşş klasa şşrenşşul.* “Üċüncü sınıfa gittiğimiz yıl.” < klas+a (1153).

b. Söz sonundaki –st’ ünsüz çifti –ř’ye dönüşür:

- *TR Prezidenċř doljnoşne tıratnş* “TR Başkanlığı görevine seċilecek” < doljnost'+ne (2010) < Rus. *doljnost'* “görev”.

c. –a ile biten ödünç sözcüklerde son ünlü +ın ünlüsüyle nöbetleşir:

- *Çul tatiki pısiĭk marçĭi, siyeneh tumari te pul' vil avtomashiĭna* “Taş parçası büyük değildi, zarar vermedi otomobile” < avtomashiĭna+na (1720).
- *Bankĭna şiv yamalla.* “Kavanoza su koyun.” < banka+na (2454).

ç. Öndamaksıl ünsüzlerle biten alıntı sözcüklere +e şeklinde gelir:

- *Predsedatel'e Pimka Fayzuloviç Çentayeva suylassĭi.* “Başkanlığa Pimka Fayzuloviç Çentayeva seçildi.” < predsedatel'+e (448).

I. 2. 2. 1. 3. 5. Bulunma Hâli (+tA/ +rA/ +çe)

+DA eki ile karşılanan bulunma hâli, genellikle yüklemdeki oluş ve kılışın yerini bildiren isim hâlidir. Ancak, buradaki yer kavramı, yalnızca somut bir yer kavramı değildir. Yüklemdeki harekete sahne olan her türlü somut ve soyut kavramı karşılayan isim, bulunma hâline girebilir. Dolayısıyla bu ek, eklendiği isim ile yüklem arasındaki bağlantı özelliği açısından, bulunma ve yer gösterme kavramına koşut olarak zaman, iş, süreklilik, içinde olma, tarz bildirme, karşılaştırma, vasıta, amaç, neden gibi ifadeleri de içine alır (Korkmaz 2003, 289). ET’te +DA biçimiyle bulunur; ancak ünsüzleri uyuma bağlı değildir (Ergin 2002, 235). Bulunma hâli eki Çuv.da +rA/+tA/+çe’dir. Genetik olarak Çuv. ek, OT’nin birçok modern biçimindeki +dA/ +DA ile denktir. Ekin Çuv.daki biçimlerinin dağılımı ET’ye benzer: *l, n, r* ünsüzlerinden sonra +tA; diğer bütün seslerden sonra +rA. Örn. *yolta, költe, anta...* Çuv. diyalektlerinde bulunma hâli ekinin kurallarının uygulanmadığı görülür: *havelre, vaşanra...* Bazı araştırmacılar, Çuv. bulunma hâli ekini ET +rA ekinin *içre* gibi sözcüklerdeki kullanımına dayandırır. Bu gibi benzetmenin mantığı yoktur. Türkçe’de ünlüler arasında *d > d* değişimi yaşanır; ancak Çuv.da *d > d > r* değişimi görülür (*adak > adak > ura*). /d/ ünsüzü; ld, rd ve nd birleşiklerinde korunmuştur ve +rA eki; l, r, n ünsüzleri ile biten sözcükler yanında, tüm kuruluşlara bulaşmıştır. +rA eki ET’te eğitimin olmadığı bir zaman ve مکانı işaret eden sözcüklerde görülür. Orhon-Yenisey kitabelerinin dilinde *taşra, içre, öñre, asra, üzre* gibi sözcükler bunlara örnek verilebilir. Daha yüksek bir kronolojik sınır, *d > r* Bulgar dili tipi (örn. r-dilleri), XIII. yüzyılda halen sabittir (Levitskaya 1976, 20-21, Ceylan-Yılmaz 2002, 11, Ersoy 2007, 1306-1307).

Ekin morfofonemik görünümüleri şöyledir (Ceylan-Yılmaz 2002, 11-12, Ersoy 2007, 1306-1307):

1. Ünlü ve r, l, n dışındaki ünsüzlerle biten isim kök ya da gövdelerinden sonra +rA:

- *Açasene ernere tivatı sehet çıvaş çılhi vırentme tıtıntımır.* “Çocuklara haftada dört saat Çuvaş dili öğretmeye başladık.” < erne+re (734).
- *Akatuyra Tutarstan çısne Elkel rayonın hütileme tivni.* “Akatuy/Ekim Bayramı’nda Tataristan şerefine Elkel Bölgesi’ni himaye etmeyi kararlaştırdı.” < Akatuy+ra (3130).
- *Hulara sınsem şırşerın viletçış.* “Şehirde insanların yüzlercesi ölüyor.” < hula+ra (1555).
- *Asra tıtır.* “Aklınızda bulunsun.” < as+ra (2542).
- *Kaşni vırenüre, sportra, tvorçestvıra sitmüsempe palırnı.* “Hepsi eğitimde, sporda, sanatta başarılarına göre belirlendi.” < vırenü+re (690).

2. l, n, r ünsüzleri ile biten kök ve gövdelerden sonra +tA:

- *Jurnalta tuhnine itti şkul açisem te vulatçış.* “Dergide çıkanları diğer okul çocukları da okuyorlardı.” < jurnal+ra (3354).
- *Pasarta tırı sutsa* “pazarda buğday sattı” < pasar+ra (440).
- *Pırta temle kürenü çımakki tırat’.* “Çok sıkılmışım, canım boğazımda duruyor.” < pır+ra (1113).
- *Şavınpa usı sıvlişra huranta pişni Hıyat pıtti sıre tutlı pulni.* “Böylece açık havada kazanda pişmiş Karanfil lapası, sizlere afiyet olsun.” < huran+ra (259).
- *Şerşi yalta vışı vilmest.* “Serçe köyde aç ölmez.” < yal+ra (2826); *XVIII imırte Kıterne patşa şulı irtnipe* “XVIII. yüzyılda Çar Kıterne dönemi bitti.” < imır+re (2886).

l, n ile biten bazı sözcüklerde ekin +ta/te biçiminin kullanılmadığı görülür:

- *Çıvaş yenre şuralnı ministr.* “Çuvaş ülkesinde dünyaya gelmiş bakan” < yen+re (572).

- *Pşisem yunra sahş şayı pışık pulnipe aptşraşşı* “Bazıları kanda şeker seviyesi yükseldiğinde” < yun+ra (550).
- *Hal’ epir Mereçenre Arkadiy Denisoviç Andrejevpa ikkş şeş yultşmş şntş*. “şimdi biz, Mereçen’de Arkadiy Denisoviç Andreev ile yalnız ikimiz kaldık.” < Mereçen+re (3209).
- *Krasny Çereppanra* < Çereppan+ra (2954).
- *Petr Mihayloviç, un çuhnehipe halhi yaş-kşşm huşşinçe uyrşmlş pur-i, mşre?* “Petr Mihayloviç, o zamanki ve şimdiki genç insanlar arasında fark var mı, bunlar nerede?” < mşn+re (3247).

3. Çokluk ekinden sonra +çe biçimi kullanılır:

- *Çuntan savınçşş puhşnnisem, hşyş ilemşpe numayççen asra yulş şak kun pirş çşresençe*. “Bugün bizim yüreklerimizde kendi güzelliğiyle uzun süre anılacak.” < çşre+sem+re (525).
- *Halş tşrlş hulasesençe vşy huraşşı* “şimdi çeşitli şehirlerde ağırlıklarını koydular.” < hula+sem+re (477).
- *şak kunsençe pirş yenteş, çşvaş jurnalistikin korifeyş Konstantin Petrov 80 şul tultarat’.*”Bu günlerde bizim yoldaşımız, Çuvaş gazeteciliğinin üstadı Konstantin Petrov 80. yaşını dolduruyor.” < kun+sem+re (12).
- *Tşlli-pallisş çupaşşı pülşmsençe*. “Bilinçsizce koşuyorlar odalarda.” < pülşm+sem+re (1382).
- *Yusas şşsençe vşy huma pultaraşşı*. “Onarım işlerinde yardım ediyorlar.” < şş+sem+çe (1949).

4. Üçüncü teklik şahıs iyelik ekinden sonra zamir n’si ile birlikte +n+çe biçiminde kullanılır.

- *Pşşm Raşseyri şşnşpa kşşpe pahalşş kuravşnçe» iltşn medal’ tata pirremş şepen’lř diploma tivşşnş*. “Bütün Rusya’daki Un ve Tahıl Kalitesi Sergisi’nde altın madalya ve birincilik belgesi kazandı.” < kurav+ř+n+re (2912).

- *Přim ěmĉeri aĉasen kuněĉe*. “Dünya Çocuk Gününde” < kun+i+n+re (598).
- *Yřl kulř pekki te palřrat’ pit-kuřěmĉe*. “Hoşluęu yüzü gözünde ortaya çıkıyor sanki” < kuř+i.n.re (1517).
- *Yubiley meropriyatiyřsem iki ěhutĉen Sotsializmla řř Geroyř ěřvan řřmĉe irtrřř*. “Doęum günü etkinlikleri ikinci kez Sosyalizm İş Kahramanı’nın anavatanında gerçekleştiriliyor.” < řř+i+n+re (3276).

I. 2. 2. 1. 3. 6. Çıkma Hâli (+tAn/ +rAN/ +ĉen)

Türkiye Türkçesinde dil benzeşmesine ve ünsüz uyumuna bağlı olarak +DAn ekiyle karşılanan çıkma hali; sözcük gruplarında ve cümlede, yüklem gösterdiği oluş ve kılışın kendisinden uzaklaştığını göstermek için kullanılan hâldir. Fiilin hareketi çıkma hâlindeki isimden dışarıya doğrudur. Bu hâl, öteki hâller içinde işlevi en yaygın olanıdır. Eklendiği ismi ilişki biçimine göre, fiile yer, zaman, harekte biçimi, neden , ölçü, miktar gibi anlamlarla bağlar. Çıkma hali eki, genellikle yer tamlayıcısı oluşturarak ya da zarf görevi yüklenerek ismi fiile bağlayan bir ektir. Türkçede bugün ablatif eki ünsüz uyumuna bağlı olarak +DAn biçiminde bulunur. Çıkma hâli eki ET’te ünsüz uyumuna bağlı olmayarak +DIn şeklinde dar ünlüdür. BT’de bulunma hali eklerinin etkisiyle ek geniş ünlülü olmuştur. (Korkmaz 2003, 235-236 ve 301)

Çuv.da çıkma eki +rAn, (l, n, r ekleriyle biten sözcüklerde) +tAn’dır. Çuv. +rAn OT’teki (l, n, r ekleriyle biten sözcüklerde) +dAn/+dAn ekiyle paraleldir; modern Türkçedeki fonetik varyantlarla bu biçim halen temsil edilmektedir. Bazı araştırmacılara göre OT +DAn çok daha eski bir +da (bulunma hali)+ n’ye (araç hali eki) gider. +DAn ekindeki çıkma hali işlevi nispeten daha yeni bir kaynağa aittir. Birkaç Türk dilinde bir başka çıkma hali eki bulunmaktadır: G. Ramstedt’a göre ti+n (araç hali eki) (gibi zarf niteliğindeki kuruluşlardan) kaynaklanan +DIn. +Din eki EUyg., KT, HT, YUyg. Türkçelerinde ve sporadikal olarak diğer Türk lehçelerinde kullanılmaktadır. *l* ve *n* ünsüzleri ile biten birkaç sözcükte +tAn yerine +rAn kullanılır: *sinran* “insandan”, *yunran* “kandan”... (Levitskaya 1976, 21-22, Ceylan-Yılmaz 2002, 13, Ersoy 2007, 1306).

Ekin morfofonemik görünümüleri şöyledir (Ceylan-Yılmaz 2002, 13-14, Ersoy 2007, 1306-1307):

1. Ünlü ve r, l, n dışındaki ünsüzlerle biten isim kök ya da gövdelerinden sonra +rA:

- *Çşeren Tuhakan Yuratu* “Yürekten Doğan Sevgi” < çşire+ren (19).
- *Epi alşkran tuhsa virhşntşm*. “Ben kapıdan fırlayıp çıktım.” < alşk+ran (1818).
- *Metro pasajirsene př hularan teprine 6 sehet huşşınçe ilse siterş*. “Metro, yolcuları bir şehirden diğerine 6 saat içinde alıp götürecektir.” < hula+ran (1920).
- *Šak kun pürkelsem tus-tşvanşsempe, hřti-tşhlaçşsempe přle savşnas yřla şlşkren pırat*. “Pürkellilerin eş-dost, kayınpeder-kavınvaliderle birlikte bu bayramı kutlama gelenekleri eskiden beri sürüp gelmektedir.” < řlik+ren (232).

2. l, n, r ünsüzleri ile biten kök ve gövdelerden sonra +tA:

- *Kunti armantan pışık pahalşhpa tuhakan şurş şınşh çı kşpşşki, çı şurri, çı layşhhi pulsa* “Buradaki değirmenden çok kaliteli çıkan beyaz un, “en yumuşağı, en beyazı, en iyisi” olarak” < arman+ran (2912).
- *Numay pulmast’ křna-ha Nina Nikolayevna yıvş çirten şılşnsa yulnş hışşşn řše tuhrş*. “Nina Nikolayevna, ağır hastalıktan çok kısa bir süre önce kurtularak kalktıktan sonra işe başlamış.” < çir+ren (808).
- *Pur kşmşltan şşlenş* “Hep keyifle çalıştılar” < kşmşl+ran (466).
- *Tşvan şşşşva çuntan yuratsa* “Anavatana gönülden sevip, gayretle çalışırsak” < çun+ran (3263)

l, n ile biten bazı sözcüklerde ekin +ta/te biçiminin kullanılmadığı görülür:

- *Sirşn tşvan yalşrtan, Mereçenren, mişen virşsa kaynş, mişen kayalla sıvş tavşrıaynş?* “Sizin kendi köyünüzden, Mereçen’den, kaç kişi savaşa gitti, kaç kişi sağ geri dönebildi?” < Mereçen+ren (3200).

- *Vırman hatır̄lenisşr pušne hurınran tikşt yuhtarnş.* “Odun stoklamanın yanında kayından katran çıkardılar.” < hurın+ran (426).
- *Yşpli tata hura hurlıhanran* “Bektaşi üzüümü ve kara frenküzümünden” < hurlıhan+ran (2523).

3. Çokluk ekinden sonra +çe biçimi kullanılır:

- *Akş kamsençen tışlıh ilmelle hiş-pşr yalsen.* “İşte kimlerden örnek almalı bazı köyler.” < kam+sem+ren (2307).
- *Anat Kamıra purınakansençen çılayışş* “Anat Kama’da yaşayanlardan çoğu” < purınakan+sem+ren (3181).
- *Hınasençen pşi maşına tımalli vırınta huralşı pulsa işlet iken.* “Misafirlerden biri park yerinde bekçi olarak çalışıyormuş.” < hına+sem+ren (1397).
- *Hunsençen numayışş* “Hunlardan birçoğu” < Hun+sem+ren (317).
- *Vıl vıhıtra pışık yalsençen uyrılsa numay pıçşk yalsem pulsa kaynş.* “O vakitte büyük köylerden ayrılmış çok sayıda küçük köyler kuruldu.” < yal+sem+ren (409).

4. Üçüncü teklik şahıs iyelik ekinden sonra zamir n’si ile birlikte +n+çen biçiminde kullanılır:

- *Anne ükştlenipe Husanti aça şurtınçen pillıkri arşın açana usrava ileśř.* “Annem tavsiyeler üzerine Kazan’daki çocuk yurdundan beř yaşındaki bir erkek çocuğu evlatlık alıyor.” < řurt+ř+n+çen (1141).
- *Pirus mıkşlantarakanssem te kurınsa kayrış balkon alıkınçen.* “Sigara tütürenler de görünüp gittiler balkon kapısından.” < alık+ř+n+ren (1449)
- *Tımsılse pıhatıp annen kuşınçen.* “Hevesle öğrenmeye çalışıyorum annemin gözlerinden.” < kuş+ř+n+ren (1225).
- *Unın semse şırınçen şılık pışıkış çırşp şaklannş.* “Kaba etinden şapka büyüklüğünde kirpi sallanıyor.” < şırı+n+ren (1593).

I. 2. 2. 1. 3. 7. Araç Hâli (+pA/ +pAlA, +pAlAn)

İsmin belirttiği varlık ya da nesnenin fiildeki oluş ya da kılıfta “araç” olarak kullanıldığını ya da “birliktelik” ifade ettiğini gösterme hâlidir. TT’de +(y)lA ekiyle karşılanır. Bu hâl ET’te +In/+Un ekiyle karşılanmıştır. Ancak bu ekler zamanla canlılığını yitirip yerini *ile* edatına bırakmıştır. İşte TT’de kullanılan bu ek *ile* edatının ekleşmesi ile oluşur (Korkmaz 2003, 315-316). Araç hâli eki, fiilin *ne ile*, *nasıl* ve *ne zaman* yapıldığını ifade etmek için isme getirilen ektir. Bu nedenle araç hâli eki, sözcük grupları ve cümlede daima zarf olarak kullanılır; yani eklendiği ismi daima fiile bağlar. Asıl işlevi fiilin *ne ile* yapıldığını bildirmek olan ek, zamanla *nasıl* ve *ne zaman* yapıldığını da bildirmeye başlamıştır (Ergin 2002, 237-239).

“Araç hâli eki Çuv.’da +pA’dır. Daha seyrek olarak kullanılsalar da varyantları +pAlA ve +pAlAn’dır. Baz araştırmacılar bu eki, **birlen**, **bile**, **bilen** edatının fonetik bir gelişimi olarak değerlendirirler. Bir kısım araştırmacı da Çuv. araç hali ekinin kökenini farklı bir şekilde açıklamaya çalışır. Bu araştırmacılar +pAlA ekinin pA+lA olmak üzere iki unsurdan oluşur. Bunun analogik bir örneği olarak Karayit lehçesindeki +ba ve +bila eklerini gösterirler. ET’nin ölçütü olarak ortak araç hali eki +pa ve birliktelik eki +la olmak üzere iki öğeden oluştuğunu düşünen A. Serebrennikov’a Pavlov destek verir. Pavlov, +pA, +pAlA, +pAlAn eklerini, Çuv.’da zarf biçimlerinde bulunan Mon. araç hali eki +bAr ve A-lA’ dan getirir. +pAlAn ekindeki -n, Pavlov’a göre, eski araç hâli ekinin kalıntısıdır. Modern Çuv.da **parle** sözcüğü **birle** sözcüğünün bir prototipidir. Bu nedenle Pavlov, **birle** > **pala** ve **birle** > **parle** paralel gelişimine şüpheyle bakar. Biz hâlâ Çuv. +pAlA, +pAlAn ve +pA’yı tıpkı Karayit lehçesindeki **ba**, Şor Türkçesindeki +pila ve +pa gibi OT **birle/ bile** edatlarının varyantları olduğunu düşünüyoruz. Çuv. üzerine çalışan akademisyenlerin birçoğu Çuv.daki araç hali ekini, bir doku büyümesi olarak kabul edilmiştir. Çuv. birliktelik ekleri çokluk zamir ve ilgi hâli tabanından oluşur -ilgi hâlindeki zamirler-; Türk dillerinin birçoğu bunu ortak bir şekilde edat olarak tanımlar. Çuv. +pAlA ve parle kronolojik ve coğrafi olarak farklı kaynaklardan ancak aynı prototipten -birle- gelişmiştir.

A. Gabain, **birle** sözcüğünü **bir+il** “birleşmek” yapısından türetir. Daha olası bir hipotez de şu olmalıdır: **bir+le**’dir, bu yapıda +le zarf ekidir.

Çuv. +pAIA'nın kökeni, *birle* > *bele* > *pele*'ye kadar uzanır; *ble açıkça +pA'dır.; -n in +pAIA'n ekindeki +n, eski araç hali ekinin örneğidir.

*ble, *bla evresi Karaçay-Balkar dilinde edat olarak *bla*'dır (Hak. pla vs.). Bu nedenle, eski *birle*, *birlen* sözcüğü Türk dili ve lehçelerinde aşağıdaki değişik biçimlere dönüşebilir: ET *birle* > *bile* (Tuv.) > *ile* > +le; ET *birle* > Karaim *bıla* > *ba* (Şor); ET *birlen* > *bilen* (Trkm., Tat., Özb., YUyg.) > +lan, +len, +nan, +nen (Gag.); ET *birlen* > *minen*, *menen*, *benen/penen* (Başk., Kklp.) > +men, +ben, +pen.

+pAIA ve +pA ekleri anlamca değişmedikleri, +pAIA eki daha erken kuşakların öykü ve şarkı dillerinde bulunduğu, yüksek konuşma hızı +pA'yı hakim kıldığı için +PAle dönüşümünü iddia edebiliriz. Çok az sözcükte Çuv. birliktelik eki +pen eki olarak görülür (Krş.: Nog., Kaz. *ben*, *men*, *pen*): *yeripen* 'sessizce', "yavaşça"; *mayıpen* 'ustaca', 'yavaşça'." (Levitskaya 1976, 22-24).

Ekte morfofonemik değişim görülmez; iyelik ve çokluk ekleriyle de aynı biçimde kullanılır. Zaman zarfı olarak kullanılabilecek yapılarda sıkça görülür (Ceylan-Yılmaz 2002, 14-15, Ersoy 2007, 1307):

- *Annepe te temişe hutçen harkaşnĭ*. "Annemle birçok kez tartıştım." < anne+pe (1178).
- *Hĭt' alĭpa tıt*. "nerdeyse elinle tutacaksın" < alĭ+pa (1764).
- *Ĭh tĭrĭhĭnçe tisker kayĭksempe puyan vĭrmanssem kaşlasa lĭrnĭ*. "İh boyunda vahşi hayvanlarla dolu zengin ormanlar uğuldayıp durur." < kayĭk+sem.pe (149).
- *Ĭna aşpa, işalanĭ suhanpa, turanĭ yeşĭl suhanpa pĭrleştermelle* "Onu; etle, kavrulmuş soğan ve doğranmış yeşil soğanla karıştırın" < aş+pa (2411).
- *Ĭrpele Tol'yattiri timĭr-tĭmĭr pasarne tuhma şut tĭnĭççi vĭl*. "Sabahleyin Tolyatti'deki demir demir pazarına gitmeyi düşünüyordu o." < ir+pele (1296).

I. 2. 2. 1. 3. 8. Yön Hâli (+IIA)

"Karmaşık bir ek olan yön hali eki iki hal ekinden oluşur: +(n)A ve bir başka yönelme eki olan +IIA. Modern Çuv. dili üzerine yapılan bazı çalışmalarda +AIIA zarf eki olarak kabul edilir. N. I. Aşmarin, +AIIA ekinin karmaşık özellikleri olduğunu

bildirir, Benzing ise özel bir yönelme hâli olarak birleşik bir biçim tasarlar. +AIIA ekinin leksikal olarak kullanımı sınırlıdır; bu ek zaman ve yer bildiren isimlere eklenir. “Vırmanalla” ‘ormana doğru’. ‘Orman’ Türk dili ve lehçelerinde ortaktır; ancak yön hali eki Fin-Ugor dillerine aittir. Mar. ‘çodraşkila’ ‘ağaçlar yönünde, ağaçlara doğru’ (çodraške ‘ağaçların içinde’ +la), Çuv. ‘vırmanalla’ ile yapıca benzerdir. Yön hâli ekinin izleri Komi ve Udmurt dillerinde kalmıştır. Belki de Çuv.da modern +AIIA ekinin yapısal bir tipi bir zamanlar bulunmaktaydı ki bu düşünce Fin-Ugor dillerindeki benzer yapılar ve semantik biçimlerle desteklenebilir.” (Levitskaya 1976, 26-27, Ceylan-Yılmaz 2002, 18, Ersoy 2007, 1307):

- *Fond obščestvıra nauķn pılterıřne, Raśsey nauķin hisepne śüelle śıķleme tırıřat’, pultarullı śamrıksene vıřense, řlese atalanma pulıřat’.* “Vakıf; toplumda bilimin değerinin, Rus biliminin saygınlığının artması için çabalıyor, başarılı gençlere öğrenim ve iş hayatlarında yardım ediyor.” < śül+e+lle (2189).
- *Řıķhi mentalitetpa purınakansen şlavne ulıştarsan tin reforma malalla śımılrah kayı.* “Ancak eski anlayışla yaşayanların anlayışlarını değiştirirsek ileriye doğru reform daha kolaylaşır.” < mal++a+lle (2851).
- *Pılşelle çihınat’.* “Bulutlara doğru ortadan kayboluyor.” < pılş+e+lle (1021).
- *Śıřpüsem (serbisem) śurśıřelle Śıř vırmanıřene tarnı.* “Śıřpüler (Serbiler) kuzeye doğru Śıř Ormanı’ na kaçtılar.” < śurśıř+e+lle (287).
- *Untalla, kuntalla çupkalarış – malalla kayaymaśı.* “Oraya buraya (doğru) koşuştular; ama ileriye gidemediler.” < ku+n+ra+lle (1731).

I. 2. 2. 1. 3. 9. Yineleme Hâli (+lAn, +sArAn)

İsmin hâllerini karşılayan zarflar arasında çok az sayıda sözcük bulunmaktadır. Bunlardan biri +lAn ekidir. Bu iki unsurlu bir yapı bulunmaktadır: +la (zarf hâli) ve +n (eski araç hâli) (Levitskaya 1976, 27-28, Ceylan-Yılmaz 2002, 19):

- *Tereza Kamalova şıpa kürenternı açasene kullen pulışas tese yırkelenı te şntı 2002 śulta «Ot serdtsa k serdtsu» ır ķımıllıh fondne.* “Tereza Kamalova talihi küsmüş çocuklara her gün yardım niyetiyle daha 2002

yılında «Ot serdtsa k serdtsu/Kalp Kalbe» iyi kalplilik vakfını kurmuş.” < kullen (*kun+len) (2738).

- *Çikire vatı yuman vīhita parinmasir śulseren śulśi sarat*. “Sınırdaki yaşlı meşe, zamana boyun eğmeden her yıl yaprak seriyor.” < śul+seren (414).
- *Kasseren tunsihli kupis sassi samriksene viyi kartine çñni*. “Her gece özlemlili kopuz sesi gençlerin oyun alanına çağırır.” < kaś+seren (483).
- «Nurlatneft’» NGDU işçenışem huşşinçe sullen professi istalihñ konkursne irtteressi yilara. “«Nurlatneft» NGDU işçileri arasında her yıl mesleki ustalılık yarışması düzenlemek gelenektir.” < śul+len (3156).
- *Tilñmelle, mñle vil kunseren açasene kul’tura, etika, estetika normisene hñihtarat’, iri kimilli pulma virentet*. “Şaşırtıcı bir şekilde, her gün o çocukları kültürel, etik ve estetik değerlere alıştırtıyor; onlara iyi kalpli olmayı öğretiyor.” < kun+seren (843).

I. 2. 2. 1. 3. 10. Neden Hâli (+şIn)

“Bu hâl bir doku büyümesidir. Ekin +şin/ +şñ biçimi muhtemelen, eklendiği isme neden, amaç ya da açıklama ilgisi katan OT **üçin** edatından gelişmiştir. Ekin edatsı kökenine bağlı olarak +şin/ +şñ şahıs zamirlerinin iyelik ekli biçimlerine eklenir. A. Gabain **üçün** edatını **uç** ‘hedef’ (*uçu > üçü ‘hedefi, amacı’) sözcüğünden getirir; A. N. Kononov, **uçun** sözcüğünü **uç** ‘kıyı, kenar, son’+**un** ‘araç hali eki ya da bunun yerine dolaylı durumlardaki biçimler için üçüncü teklik şahıs eki’ şeklinde açıklayan etimolojiyi destekler. OT’te **üçin** edatları iki şekilde görülür: **1. uçun** (Özb., Kum., Krg.), **uşın** (Kkal.), **uzun** (Tuv.); **2. üçün** (Trkm.), **üçün** (Az., YUyg., Hak., Şor, Karay.), **üşin** (Nog., Kaz.), **için** (Gag., TT) **içün** (KTat.); **ösön** (Başk.), **öçen** (Tat.). Bunların birçoğu, Çuv. ek ile benzerdir: Özb. +**çun**, KTat. +**çün**, Az. +**çin**, +**çUn**.” (Levitskaya 1976, 25-26, Ceylan-Yılmaz 2002, 17, Ersoy 2007, 1307):

- *Mñ kalır ĩti hal’ esir man sinçen, tirış turım-şi epi husasene şikirtivarşın tav tumasırah ir-ireh tuhsa kaysa, hutşınmallaççı-şi manñ vişen huşşine?* “Ne diyorsunuz şimdi siz benim hakkımda, doğru yaptım mı, bizim ev sahiplerine tuz ekmek hakkı için teşekkür etmeden erkenden çıkıp gittim, girmeli miydim ben onların arasına?” < tivar+şin (1521).

- *Payan maňşın kunta pır hına kına.* “Bugün benim için burada tek misafir, işte!” < (1458).
- *Pire purne te çıvaşlıhşın tırışas şuhış pırlesterse tırat’.* “Bizim hepimizi Çuvaşlık için çalışma düşüncesi birleştiriyor.” < çıvaşlıh+şın (15).
- *Unın ırı kımıllı çırine, tırışlıhşın, çınlıhşın sunakan çırine.* “Onun iyi kalpli yüzünü, dürüstlük için, doğruluk için parlayan yüzünü.” < tırışlıh+şın (1518).
- *Uslamsışemşın, hulaşın usıllı puşarıva ırlakansem sahal mar.* “Tüccarlar için ve şehir için faydalı girişimleri takdir edenler az değil.” < uslamsışem+şın (3046).

I. 2. 2. 1. 4. Aitlik (+çi/ +hi/ +ri/ +ti)

Aitlik ekiyle ilgili ayrıntılı bilgi için **I. 2. 1. 1. 18. +hi**, **I. 2. 1. 1. 19. +i** maddelerine bakınız.

I. 2. 2. 1. 5. İsimlerde Soru (-i, -şi, -i-mın, -şim)

Çuv. soru ekleri tek şekillidir ve uyuma girmez. Çuv.un yazımında bu ekler eklendiği sözcükten kısa çizgiyle ayrılır. OT olduğu gibi isme gelen eklerden sonra gelir (Ceylan-Yılmaz 2002, 75-76, Ersoy 2007, 1307)

- *Çimır-ha, yal sınçe tıım yavınmast’-i ara?* “Durun, köyün içinde duman mı tütüyor acaba?” (391).
- *Pır varlı pulsa pır-pırin kul’turine atalantarninçen layıhrahhi mın pur-şi tata?* “Bir soydan olup da birbirinin kültürünü geliştireninkinden daha iyisi var mıdır?”(87).
- *Şak sımahsem tırışeh pulsan çıvaşsem pulnı-şi vara?* “Bu sözler daha doğrusa bu Çuvaşlar sonra ne olmuş?” (172).

I. 2. 2. 1. 6. İsimlerde Bildirme (Ek fiil)

Ek fiil, ET *er-* “olmak” yardımcı fiilinin *er-* > *ir-* > *i-* şeklinde değişimiyle oluşmuştur (Erdal 1991, 322-326). Bu fiilin tek başına bir anlamı yoktur; asıl fiil gibi kullanılmadığında bu fiilden isim ya da fiil gövdeleri oluşturmak mümkün değildir. Ekin dildeki görevi isimleri, cümlede fiil yapmaktır (Korkmaz 2003, 702-703). OT’te

isim bildirme işlevinde *bol-/ ol-* yardımcı fiilide kullanılmaktadır (Erdal 1991, 322-326).

Çuv.da bildirme ifadesi, OT’te olduğu gibi *i-* ve *pul-* (< *bol-*) yardımcı fiileri ile sağlanır (Ersoy 2007, 1308-1309).

“Bir kök morfem olarak *er-* “olmak” > *e-* > *i-* fiili Çuvaş dilinde korunmamıştır. 3. Teklik şahıs hikâye çekimine giden +çĭ/+çĭĭ (*eti> *iti > çĭ) mAr biçiminde kendini göstermektedir. Ekin olumsuz biçimi olan mAR, bildirme çekiminin r-li biçimini açık bir şekilde temsil etmektedir: *emer > *imer > mer; mAr // OT *ermez > emes. Belki de aynı *e > *i’den 2. teklik şahıs şart eklerini oluşturmuştur. Örneğin: *kile isen > kilisen (krş. Kbal. barır erse ‘giderse’; TT yazar isem, vermezse, HT. -r ersem) Çuv.daki *ikken*, *imiş* biçimleri ise Tat.a dayanmaktadır.” (Levitskaya 1976, 59, Yılmaz 1996, 171-175).

OT’te ek fiil asıl fiillerden farklı olarak dört farklı zamanda çekimlenir; bu Çuv. için de geçerlidir.

I. 2. 2. 1. 6. 1. Şimdiki Zaman Çekimi

KİŞİ	Bildirme Şimdiki Zaman Çekimi	
	Teklik	Çokluk
1.	Epi İsim+Ø	Epir İsim+Ø
2.	Esĭ İsim+Ø	Esĭr İsim+Ø
3.	Vil İsim+Ø	Vilsem İsim+Ø

ET’teki *er-ür-men*, *er-ür-sen* vb. geniş zaman çekimindeki *er-* fiiliyle –ür geniş zaman ekinin kaynaşarak eriyip kaybolması ve çekiminde şahıs gösteren *men-sen* zamirlerinin birer ek kalıntısı halinde devamıyla oluşmuştur. Üçüncü teklik şahıs eki ise *tur-* yardımcı fiilinin geniş zaman çekiminden değişime uğrayarak Geniş zaman kipi aynı zamanda şimdiki zamanı karşılayan birer bildirme eki niteliğindedir (Korkmaz 2003, 703). Çuv. şimdiki zaman (geniş zaman) çekiminde ek korunmamıştır.

I. Teklik Şahıs:

- *Epi* şitel *ku yençe*. “Ben masanın bu tarafındayım.” (1480).
- *Pallah*, *epĭ uhmah*, *kam pultĭr*. “Açıkça, ben ahmağım, kim olacak.” (1273).

II. Teklik Şahıs:

- *Esĭ ĭslĭ sĭn*. “Sen akıllı birisin.” (2671).
- *Esĭ sĭmrĭk-ha* “Sen gençsin.” (1123).
- Hirĭm, *esĭ Motorkinsen aĉi-i?* “Kızım, sen Motorkinler’in çocuğu musun?” (1154).
- *Kšše pitĭ esĭ* “Sen yüzsüzsün.” (1429).

III. Teklik Şahıs:

- *Īh yatli yuhanşiv (virĭsla Īk) — Kamĭn yuppi*. “İh adlı dere (Rusça Īk) Kama’nın koludur.” (140).
- *Kĭneke izdatel’svine aĉa-pĭĉa kĭnekisem kirlĭ* “Yayınevlerine çocuk kitapları gerekli.” (3424).
- *Pisĭk sĭv literatura vĭyĭ*. “Büyük söz edebiyatın gücüdür.” (82).
- *Unĭn sĭuralnĭ virĭnĭ — Husan*. “Onun ĉıktıęı yer Kazan’dır.” (10).
- *Vĭl ĉıvaşsem pekeh sĭpayli*. “O, ĉuvaşlar gibi alĉakgönüllüdür.” (5).

I. Çokluk Şahıs:

- *Bol’nitsa palatinĉe epir tĭvattĭn*. “Hastane koğuşunda biz dört kişiyiz.” (1108).

II. Çokluk Şahıs:

- *Esir kuş pĭvakan-i ye asamşĭ?* “Siz sihirbaz mı yoksa büyücü müsünüz?” (1681).

III. Çokluk Şahıs:

- *Halĭ vĭšem te şĭp*. “Şimdi onlar da sessiz.” (715).
- «*Hĭrlĭ yalava*» *pitĭ šĭmillĭn hupsa huĉĭš 60-miř sĭulsenĉe*. “«Hĭrlĭ Yalav/Kızıl Bayrak» gazetesinin kesin bir şekilde kaybolup gidişinin 60. yılındayız.” (24)
- *Ten, tĭrĭšeh vĭšem?* “Belki, daha doęruydu onlar?” (1529).
- *Vĭšem yrĭkellĭ, ĭşĉen*. “Onlar düzenli, ĉalıřkan(dırlar)” (359).
- *Vĭšen şutĭnĉe Nikolay Fedorov, Fedor Gorbunov*. “Onlar arasındadır Nikolay Fedorov, Fedor Gorbunov.” (469).

Olumsuzluk:

- *Epir PPE'ne hirš mar.* “Biz GDS’ye karşı değiliz.” (645).
- *Ittisem man hīnasem mar.* “Diğerleri benim misafirlerim değiller.” (1460)
- *Šak šimahsempe epī kīna mar.* “Bu sözleri kabul eden yalnız ben değilim.” (784).
- *Všem nauka šinnisem-i, stroitel’sem-i – pāteršleh mar.* “Onlar, bilim adamları ya da mühendisler kadar önemli değiller mi?” (3435).
- *Všem šes mar.* “Yalnız onlar değiller.” (2737).

I. 2. 2. 1. 6. 2. Hikâye Çekimi (+ççi)

KİŞİ	Bildirme Hikâye Çekimi	
	Teklik	Çokluk
1.	Epī İsim+ ççi	Epīr İsim+ççi
2.	Esī İsim+ ççi	Esīr İsim+ççi
3.	Vīl İsim+ ççi	Vīlsem İsim+ççi

Çuv.da bildirme hikâye çekimi +ççi ekiyle yapılır (Ersoy 2007, 1308). ET er-ti biçiminden türemiştir. Çuv.da ET ti- foneminin –çi fonemine dönüşmesi düzenlidir.

I. Teklik Şahıs:

- *Īk epī te šaplaççi.* “İlk başlarda *ben* de *böyleydim.*” (3421).

II. Teklik Şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

III. Teklik Şahıs:

- *Čivaš halihñ avalhi tumarne Īk te tupma yivirççi.* “Çuvaş halkının köklerini bulmak eskiden de zordu.” (161).
- *Epir išlenī vihitra pirñ «Krasny Çereppanra» kīna šuti purççi, itti šırte šukçi.* “Çalıştığımız sıralarda yalnız bizim “Krasny Çereppan/ Kızıl Çereppan’da ışık vardı, diğer yerde yoktu.” (2954).
- *Numay pulmast’ šes šak kīrtartu pičkipeh pičkikçi te.* “Çok kısa bir süre önce bu gösterge çok çok azdı.” (2168).
- *Sarlaka hul-šurimlisker, šüllšker, pitī irī kimilličçi vīl.* “İri yarı, uzun

boylu, çok iyi kalpli biriydi o.” (1536).

- *Šavinta pīčīk zal purččī.* “Orada küçük salon vardı.” (3364).

I. Çokluk Şahıs:

- *Pīr šimahpa, epir unpa šivīhran ta šivīh tussemččī.* “Tek kelimeyle; *ben ve o, yakından da yakın dosttuk.*” (1151).

II. Çokluk Şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

III. Çokluk Şahıs:

- *Hašata ušma ıytakansem numayččī.* “Gazete çıkarmak isteyenler çoktu.” (64).
- *Hīnasem numayččī Šīprelsen šak kun.* “Misafirleri çoktu Šiprellilerin o gün.” (3280).
- *Hutsem ĩmerek hatīrččī vī.* “Belgeler dün hazır(lar)dı.” (2620).
- *Sovyet samaninče promislana atalantarakansem purččī.* “Sovyet zamanında hedeflenen ilerlemeler vardı.” (197).
- *Všem manīn ikkīšī te yurlama īstaččī.* “Onların ikisi de şarkı söylemekte ustasıydılar.” (3349).

Olumsuzluk:

Hikâye çekiminin olumsuzu *mar* olumsuzluk sözcüğüne +*ččī* eki getirilerek yapılır.

- *Čul tatīkī pīsīk marččī.* “Taş parçası büyük değildi.” (1720).
- *Sivliš desančīn časīnče čivašem sahal marččī.* “Hava birliğinin yakınında Çuvaşlar az sayıda değillerdi.” (3230).

I. 2. 2. 1. 6. 3. Rivayet Çekimi (tet, pulnĭ, ikken)

KİŞİ	Bildirme Rivayet Çekimi	
	Teklik	Çokluk
1.	Epĭ İsim <i>tet, pulnĭ, ikken</i>	Epĭr İsim <i>tet, pulnĭ, iken</i>
2.	Esĭ İsim <i>tet, pulnĭ, ikken</i>	Esĭr İsim <i>tet, pulnĭ, ikken</i>
3.	Vĭl İsim <i>tet, pulnĭ, ikken</i>	Vĭlsem İsim <i>tet, pulnĭ, ikken</i>

Çuv.da bildirme rivayet çekimi *tet, pulnĭ, ikken* ile yapılır. (Ersoy 2007, 1308)
Çuv.daki *ikken, imiş* biçimleri ise Tat. diline dayanmaktadır (Levitskaya 1976, 59):

I. Teklik Şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

II. Teklik Şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

III. Teklik Şahıs:

- *Çĭn ta, ytvĭr ikken.* “Çok da zor imiş.” (21).
- *Materin kaşni termodinamikĭllĭ pulĭmĭn hĭyĭn vĭhit taçĭlihĭ, usĭlih-vĭhiçĭ pur ikken.* “Maddenin her termodinamik oluşumu sırasında kendi yoğunluğu ve açıklık zamanı varmış.” (1698).
- *Pĭr pakĭs surĭh pĭĭm kĭĭve varalat’ teni tĭrřeh ikken.* “Bir pis koyunun bütün sürüyü kirlettiğı doğruymuş meğer.” (1440).
- *Šĭr ayĭnçe vara pĭrintĭksem (kayura yışşi çĭrçun) sĭre yıřĭli pulnĭ tet.* “Yerin altında ise sincaplar (köstebek ailesinden bir hayvan) kalabalıkmiş.” (2897).
- *Ulma-şırla tĭmřene lartakanĭ te Nina Nikolayevna Kurzayevah ikken.* “Elma-yemiş ağaçlarını diken de Nina Nikolayevna Kurzayevah imiş.” (739).

I. Çokluk Şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

II. Çokluk Şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

III. Çokluk Şahıs:

- *Yeple pultarullī ikken pirīn yenteşsem.* “Ne kadar yetenekli imiş meğer bizim yurttaşlarımız.” (675).

Olumsuzluk:

Rivayet çekiminin olumsuzu *mar* olumsuzluk sözcüğüyle birlikte *tet*, *pulnī*, *ikken* sözcükleri kullanılarak yapılır.

- *Şın mar ikken es Vaşsa, çin-çin esrel!* “İnsan değilmişsin meğer sen Vaşsa, çok çok kötüsün!” (1475).

I. 2. 2. 1. 6. 4. Şart Çekimi (pulsan)

KİŞİ	Bildirme Şart Çekimi	
	Teklik	Çokluk
1.	<i>Epi İsim pulsan</i>	<i>Epir İsim pulsan</i>
2.	<i>Esi İsim pulsan</i>	<i>Esir İsim pulsan</i>
3.	<i>Vil İsim pulsan</i>	<i>Vilsem İsim pulsan</i>

I. Teklik Şahıs

- *Epi un hri pulsan mana kina un pekeh hiti lekmeştçi pul te-ha.* “Ben onun kızı olsam benimle böyle sert takışmazdı.” (1073).

II. Teklik Şahıs

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

III. Teklik Şahıs

- *Ançah ta Şni Aksusem puşne usman, mñle yivir pulsan ta nuşa kurni sem yesene mñ viy kilni taran pulişni, pur-şuk apata şurmalla paylanı.* “Ancak Yeni Aksulular, başlarını eğmeyen, ne kadar zorsa da zarar görmüş ailelere güçlere yettiği kadar yardım etti, kıt kanaat yiyeceği yarı yarıya paylaştı.” (395).

- *KSMOra temise tirlı organizatsi, kaşnin tılevı tırlıren pulsın ta vıšene pırleşterekenni sahal mar.* “KSMO’da her türlü örgüt var, her bir örgütün amacı çok farklı olsa da [ise de] onları birleştireni çok az. (610).
- *Yep ısta pulsın ta Uyava hamın yulaşki kunççen kilme, may sitnı taran yışkeleme pulışma şantaratıp.* “Her nerede olursa olsun bayrama son güne kadar gelmeyi, düzenlenmesine gücüm yettiğince yardım etmeyi taahhüt ediyorum.” (532).

I. Çokluk Şahıs

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

II. Çokluk Şahıs

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

III. Çokluk Şahıs

- *Şak şimahsem tışşeh pulsın çıvaşsem pulnı-şı vara?* “Bu sözler daha doğruysa bu Çuvaşlar sonra ne oldu acaba?” (172).

Olumsuzluk:

Şart çekiminin olumsuzu, *mar* olumsuzluk sözcüğüyle birlikte *pulsın* sözcüğü kullanarak yapılır.

- *Açan pırremıř řılıšem řurı mar pulsın (hıřıšen hımır, teprisen hura ta pulaśśı) vraç patne kaymalla.* “Çocuğun ilk dişleri beyaz değilse (bazıları kahverengi, diğerleri siyah da olabiliyor) doktora gitmeli.” (570).
- *Avan mar pulsın ta* “Rahat değilse de” (1270).
- *Ku yenıpe Pürkelpe Turi Laşçi yal hutlıhısençe kıtartusem yapıh mar pulsın, Şemek, İsakovo, Çerki-Grişino yal hutlıhıšene vara samay pitleme tivnı.* “Buna göre Pürkel ve Turi Laşçi köy işletmelerindeki göstergeler fena değilse de Şemek, İsakovo, Çerki-Grişino köy iktisadi işletmelerinde ise bir hayli açık olması üzücü.” (3169).

I. 2. 2. 2. FİİL ÇEKİMİ

Bir kılışı, oluşu ya da bir durumu bildiren kök ya da gövde biçimindeki anlamlı gramer birimleri olan filler bu birimler dilde yalnız olarak yalnızca gösterdikleri oluş, kılış ve durumun ismi olan mastar şekilleriyle yer alırlar. Fiiller, cümle içinde diğer sözcüklerle çok yönlü ilişkiler kurup farklı kalıplara girdiklerinden dilde çekimli biçimde bulunur. Çekimli bir fiilde, fiil kök ya da gövdesi dışında kip, zaman, şahıs ve sayı kavramları bulunur (Korkmaz 2003, 567).

I. 2. 2. 2. 1. Şahıs Ekleri

Çekimli bir fiilde kip ve zaman öğelerinden başka şahıs ve sayı öğeleri de bulunur; çünkü fiilin gösterdiği oluş ve kılışın şekle, zamana ve şahsa bağlı bir yargıya dönüşerek bitmişlik kazanabilmesi ancak fiil kök ya da gövdelerine şahıs ve sayı öğeleri de getirilmesiyle mümkündür. Şahıs ekleri; fiildeki oluş ve kılışı, bir şekil ve zaman kalıbı içinde şahıslara bağlayan eklerdir. Şahıs ekleri şekil ve zaman eklerinden sonra gelir ve bunlardan sonra ancak soru ekleri eklenebilir (Korkmaz 2003, 570-571).

Şimdiki-geniş zaman, gelecek zaman ve geçmiş zamanda kullanılan şahıs ekleri kıyaslandığında Çuv.da, OT'te olduğu gibi iki şahıs eki sistemi olduğu açıkça görülür.

KİŞİ	Şimdiki/Geniş ve Gelecek Zaman		Geçmiş Zaman	
	Teklik	Çokluk	Teklik	Çokluk
1.	-p	-p̄r/ -p̄r	-m	-m̄r/ -m̄r
2.	-n	-r	-n	-r
3.	-i	-i	-i	-i

Modern Türk lehçeleri arasında bir karşılaştırma yapıldığında bu sistem karmaşık görünebilir. Bu yargı Çuv. şahıs eklerinin diğer Türk lehçelerindeki biçimleriyle karşılaştırılmasıyla doğrulanabilir (Levitskaya 1976, 57, Ceylan-Yılmaz 2002, 79, Ersoy 2007, 1315).

Şahıs eklerinin gelişimi incelendiğinde bunların ET ile ilgisi açıktır.

I. 2. 2. 2. 1. 1. Zamir Kökenli (I. Tip) Şahıs Ekleri

KİŞİ	Zamir Kökenli (I. Tip) Şahıs Ekleri	
	Teklik	Çokluk
1.	-p	-p̄r/ -p̄r
2.	-n	-r
3.	-i/-	-i

ET’te görülen geçmiş zaman ve emir dışındaki çekimler zamir kökenli eklerle yapılırdı. ET’nin fiil biçimlerinin tamamına yakınında, en azından 1. ve 2. şahıs çekimlerinde, şahıs ve sayı için zamirler kullanılırdı. Zamirlerin ekleşme sürecinde bu eklerde birçok fonetik değişim gözlenmiştir. ET’te bu çekim eklerinden yalnız üçüncü şahısta değişim olmuştur. Teklik 3. şahısta kullanılan *ol* zamiri daha sonraları kullanılmamaya başlanmıştır. Çokluk 3. şahıstaki *+lar* eki de *olar* sözcüğünün ekleşmesi yoluyla oluşmuştur (Erdal 2004, 230-232).

“1. tipteki ekler *-p*, *-n*, *-ĩ*, *p(i)r* ekleri iki kaynağa gider: *-p* (< **pi* < **bi* // OT *ben*) ve *-př* şahıs zamirleri (*epĩ* < *epi* ve *epş* // OT *biz*). Böylece birinci sistem Türkçe için **-mVn*, **-sVn*, **-mVz*, **-sVz* biçiminde gelişmiştir. Bunlardan iki öge, *-p* ve *-pVr*, Çuv.da karşılığını bulur. *-n*, *-r*, *-ĩ* ikinci tip şahıs eklerinden bulaşmıştır.” (Levitskaya 1976, 58, Ceylan-Yılmaz 2002, 79-80, Yılmaz 1996, 148).

I. Teklik Şahıs

- *Epĩ aviatsire 50 śula yahĩn şşletşp*. “Ben havacılıkta 50 yıla yakındır çalışıyorum.” < řřle-t-(ĩ)p (3318).
- *Husankaypa kalaşşp*. “Husankay’la konuşacağım.” < kalaş-ř-p (3374).
- *řna pıtarñĩ kun tupıka pırtren ilse tuhñĩ-tuhman mana pıľĩme kayalla kĩme mĩñ histerĩ – pıľmestřp*. “Onu gömdüğümüz gün tabutu evden alıp çıkar çıkmaz benim arka odaya girmem için neden ısrar ettiler, bilmiyorum.” < pıľ-mes-t-çp (1809).
- *Nime pıhmasş şile hirşş utatşp*. “Hiçbir şeye bakmadan rüzgâra karşı yürüyorum.” < ut-at-çp (1828).

II. Teklik Şahıs

- *Esĩ şamşik-ha, řirĩm ikkşpe şes pıratĩn*. “Sen gençsin, yirmi ikine henüz giriyorsun.” < pır-at-ĩn (1123).
- *Mĩñřĩ křvřřetĩ esĩ řna?* “Niçin kıskanıyorsun sen onu?” < kşvşş-et-ĩn (1169).
- *Palyuka esĩ tıvan piççü pek yuratatĩn pul’-ha?* “Palyuk’u sen öz ağabeyin gibi seviyor musun?” < yurat-at-ĩn (1156).

- *Šuratsa pih-ha, tineh pılñ unñ nuşine.* “Doğur da gör; ancak o zaman anlayacaksın onun sıkıntısını.” < pıl-ı-n (20).

III. Teklik Şahıs

- *Anlı sırma Puşkırtı Pişpülek rayonınçe puşlansa Orenburg hirñçe şavrınsa sürenı hıssın Puşkırtıpa Tutarstan çikki pulsa yuhat’.* “Geniş dere Başkurt’taki Pişpülek Bölgesi’nden başlayarak Orenburg Bozkırı’nda dönüp Başkurt ve Tataristan sınırı boyunca akıyor (akar).” < yuh-a-t’ (141).
- *Hirişlet Morozov.* “Karşı çıkıyor Morozov.” < hirişle-t (32).
- *Tüsme yıvır... ançah ta vıhıt irtet.* “Dayanmak zor; ancak vakit geçiyor.” < irt-e-t (43).

I. Çokluk Şahıs

- *Çi maltan epir sinnın iş-tinne, kımılne tata çunne kursa haklatpır.* “En başta biz insanın aklına, maneviyatına ve gönlüne bakıp değerlendiriyoruz.” < hakla-t-pır (765).
- *Epir te şaņçika şuhatmastpır.* “Biz de umudumuzu kaybetmiyoruz.” < şuhat-mas-t-pır (2178).
- *Kalıpır, pır-pır uramra asfal’t sarsa pıternı.* “Söyleyeceğiz, her bir sokakta asfalt döküp bitirmişler.” < kala-ı-pır+(2859).
- *Şiyetpır-ışetpır.* “Yiyoruz, içiyoruz.” < şı-y-et-pır iş-et-pır (1350).

II. Çokluk Şahıs

- *Hal’hi vıhıtra mın sıratır?* “Şimdi ne yazıyorsunuz? < sır-a-t-ır (3426).
- *Kulmastır* “Gülmüyorsunuz.” < kul-mas-t-ır (248).
- *Mınle tematıkıpa sırma itlarah kımıllatır?* “Hangi temayla yazmayı daha çok seviyorsunuz?” < kımılla-t-ır (3430).
- *Ultalatır esir!* “Yalan söylüyorsunuz!” < ultala-t-ır (1163).

III. Çokluk Şahıs

- *Kalaşıva hutşınaşşı ittisem.* “Konuşmaya katıldı diğerleri.” < hutşın-a-ş-şı (2958).

- *Pravana turtsa ilsen te rul umne larsan 5000 tenki tūlettereššī.*
“Ehliyetine el konulmuş olduğu halde direksiyona oturanlar 5000 *tenki* ödeyecekler.” < *tūletter-e-ššī* (2052).

I. 2. 2. 2. 1. 2. İyelik Kökenli Şahıs (II. Tip) Ekleri

KİŞİ	İyelik Kökenli (II. Tip) Şahıs Ekleri	
	Teklik	Çokluk
1.	-m	-mīr/ -mīr
2.	-n	-r
3.	-ī	-ī

ET yalnız görülen geçmiş zaman çekiminde kullanılan bu ekler, biçimce iyelik eklerinden farksızdır. Teklik 1. şahıs eki *-m* OT’te korunmuştur. Teklik 2. şahıs eki *-ŋ* kimi Türk lehçelerinde *-n*’ye dönüşür. OT’te teklik 3. şahıs eki tıpkı ET’teki gibi bulunmaz. Çokluk birinci şahıs eki ET’te *-mIz* şeklinde çekimlenirken bugün *-Alt.*, *Hak.*, *Tuv.*, *Yak.* lehçeleri dışında *-dUk* sıfat-fiilinin etkisiyle *-k* ekiyle çekimlenmektedir. Çokluk 2. şahıs eki ET’te *-ŋIz* ekiyle çekimlenmektedir. Ek OT’te bu çeşitli ses değişiklikleri ile kullanılmaktadır (Erdal 2004, 237-240, Ergin 2002, 286-287, KTLG 2006, 1-34).

“Çuv. *-m, -n* < **ŋ*, *-mīr* < **mur*, *-r* < **gır*, *ŋır* OT *-m*, *-ŋ*, *-mIz*, *ŋIz* ~ *-gIz* ekleriyle bağlantılı (benzerdir). Bu ikinci grup ek, iyelik eki kökenlidir. Çuv. üçüncü teklik şahıs eki *-ī* < *-i* de keldi, aldı gibi sözcüklerde bulunan ve birçok araştırmacının kabul etmediği OT ektir. *-m*, **ŋ*, **mur*, **ŋır*, *-i* köken ve genetik olarak zamir kökenlidir –bize göre- iyelik eklerinden ayırt edilemezler.” (Levitskaya 1976, 58, Ceylan-Yılmaz 2002, 79-80, Yılmaz 1996, 148):

I. Teklik Şahıs

- *Apata śimesīreh ham pūlīme kīrse śuhaltīm.* “Yemeğimi yemeden kendi odama gidip ortadan kayboldum.” < *śuhal-rī-m* (1204).
- *Epī nimīñ kalama ta pīlmerīñ.* “Ben ne diyeceğimi bilmedim.” < *pīl-me-rī-m* (1241).

- *Tıvan çılhene epı atten kınekisem tırıh ham tillın tıpçerım.* “Ben, ana dilimi babamın kitaplarına göre kendim araştırdım.” < tıpçe-rı-m (795).
- *Utıma hıvırtlatsa hıvalasa sıtrım ına.* “Adımlarımı hızlandırarak takip edip yetiştim ona.” < sıt-rı-m (1680).

II. Teklik Şahıs

- *Kama kaçça patın?* “Kime kocaya verdin?” < par-rı-n (2678).

III. Teklik Şahıs

- *Manın ikkımış sıpıkri piççe temise sul kayalla tıhır vunı sultan irtse vilçi.* “Benim ikinci nesilden ağabeyim birkaç yıl önce, doksan yaşını geçkin öldü.” < vil-rı (1533).
- *Şırşıvri mınpur sporta yuratakansem tahsantanpah çitimsırrın kını hıpar sıtrı.* “Ülkedeki her sporseverin uzun zamandır sabırsızlıkla beklediği sevinçli haber geldi.” < sıt-rı (2698).
- *Suvarsır puşne urıh pır çıvaş hasaçı te ilmeşşı- terı vil.* “Suvar’dan başka bir Çuvaş gazetesi de almıyorlar, dedi o.” < te-rı (2762).

I. Çokluk Şahıs

- *Apla pulin te Çurappan yalıpe şıklenüllı kımılpa uyrılaymarımır.* “Böyle olunca da Çurappan Köyü’yle heyecanlanmış kalbimiz nedeniyle oradan ayrılamadık.” < uyrıl-ay-ma-rı-mır (2983).
- *Pıltır halıhpa ukşa puştartımır.* “Pıltır halkıyla para topladık.” < puştar-rı-mır (2801).
- *Pırrehinçe şapla sürese vınsan uşlanka tuhrımır.* “Bir seferinde böyle yürüyüp yorulunca ormanda açık bir alana çıktık.” < tuh-rı-mır (1586).
- *Proyektıa smeta dokumentatsine tuma, ekspertiza ırterme ukşine yal halıhınçen puhma şutlarımır.* “Projeyle keşif dokümanlarını düzenlemeye, ekspertizden geçirmeye ve bedelini de köy halkından toplamaya niyetlendik.” < şutla-rı-mır (2846).

II. Çokluk Şahıs

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

III. Çokluk Şahıs

- *İna İ. G. Tarhanovpa O. G. Denisova ministrsem alı pussa şirıplet-rı-ş.*
“Onu, bakanlar İ. G. Tarhanov ve O. G. Denisova imzalayarak güçlendirdiler.” < şirıplet-rı-ş (93).
- *O. G. Denisovına tuhma ıytrı-ş.* “O. G. Denisova’yı davet ettiler.” < tuhma ıyt-rı-ş (104).

I. 2. 2. 2. 1. 3. Emir Çekimine Özgü Şahıs Ekleri

KİŞİ	Emir Çekimine Özgü Şahıs Ekleri	
	Teklik	Çokluk
1.	-(A)m	-(A)r
2.	-Ø	-(I)r
3.	-tIr	-ççIr

“Teklik 1. şahıs emir eki, ET’te **-(A)yIn** biçimindedir. Başka kiplerin 1. Şahıslarının etkisiyle ekin sonundaki *-n* ünsüzü *-m*’ye dönüşmüş ya da ekin sonundaki ünsüz düşerek bugünkü ek, bugünkü biçimini almıştır. Alt., Tuv., Tkm., Krg., Kkp. Ve Kaz. dışındaki Türk lehçelerinde ekin bugünkü biçimi *-m*’lidir. Ek Çuv.da **-(A)m** biçiminde görülür. Teklik 2. şahıs eki ise geçmişten beri eksizdir. Teklik 3. Şahıs emir eki ET’te **-zUn** biçimindedir. Çuv.daki **-tIr** ekinin farklı bir kökenden gelmiş olması muhtemeldir. İdil-Bulgar yazıtlarındaki **-tur** (tan-tur “etsin”), **-tIr** ekinin eski biçimi olmalıdır. Çokluk 1. şahıs eki ET’te **-(A)lIm** biçimindedir. OT’te bu ek değişik biçimlerde varlığını sürdürmektedir; ancak Çuv.daki **-(A)r** eki farklı bir kökenden gelmektedir. Bu ekin kökeni, **-AyIn**’ın çokluk biçimi olarak düşünülebilecek ***-AyIz** biçiminin AB’deki *r*’li biçimi ***-AyIr** olarak tasarlama mümkündür. Çokluk 2. şahıs eki ET’te **-(I)ŋ**’dır. Çuv.daki çokluk 2. şahıs eki **-(I)r** eki, ET’teki **-IŋIz** ekinin EB’deki karşılığı olan **-IŋIr** ekinden gelişmiştir. ET’te teklik 3. şahıs aynı zamanda çokluğu ifade eder; **-IAr** il kurulan biçimler daha sonraları gelişmiştir. Çuv. çokluk 3. şahıs eki **-ççIr** eki **-ş-** işteşlik ekiyle teklik 3. Şahıs eki **-tIr**’ın birleşmesinden oluşur. Benzer yapılara Özb., YUyg. ve Kır.’da da rastlanır.” (KTLG 2006, 770-787, Levitskaya 1976, 76, Ceylan-Yılmaz 2002, 94-96, Ersoy 2007, 1319):

I. Teklik Şahıs

- *Atya, kala yumahna.* “Haydi, sor bilmeceni.” < kala- Ø (2666).
- *Kalasa param-ha sire.* “Anlatayım size.” < kalasa par-am (1278).

II. Teklik Şahıs

- *Kil-ha* “Gel.” < kil-Ø (1614).
- *Tur* “dur” < tur- Ø (1260).

III. Teklik Şahıs

- *Piçĭk kanaş: vĭretnĭ varenire te ulma-sĭrla çĭrĭ pekeh hitre yultĭr tesen.* “Küçük öneri: Kaynatılmış reçele de, elma-çilek tazeymiş gibi güzel kalsın diye.” < yul-tĭr (2594).

I. Çokluk Şahıs

- *Asĭnsa hĭvarar* “Hatırlayalım” < asĭnsa hĭvar-ar (3029).
- *Kurar esi mĭnle purĭnnine.* “Görelim senin nasıl yaşadığını.” < kur-ar (1634).

II. Çokluk Şahıs

- *An hĭvarĭr* “Unutmayın.” < an hĭvar-ĭr (558).
- *Kaşarĭr* “affedersiniz, affedin” < kaşar-ĭr (1681).
- *An ũrkenĭr* “Üşenmeyin” < an ũrken-ĭr (2541).

III. Çokluk Şahıs

- *Açasem uramra pĭr ahal’ çupsa an süreççĭr teseh ĭntĭ hĭratasem pepkisene piçĭkĭlleh açā sadne vĭrnaştarma tĭrĭşāsĭ.* “Çocuklar dışarıda başıboş koşup gezmesinler diye, Hĭratalılar çocuklarını, küçük yaşta anaokuluna yerleştirmeye çalışıyorlar.” < an süre-ççĭr (2303).
- *Hastar uçitel’sem vĭrenekenĭsem anlĭ pĭlü kĭtartsa çaplĭ vuzsene vĭrenme kĭççĭr tese tĭrĭşĭ.* “Yüksek yetenekli öğretmenler; geniş bilgi öğretirlerse, öğrencileri eğitim için saygın yüksek okullara giderler diye gayret gösteriyorlar.” < kĭr-ççĭr (2233).

I. 2. 2. 2. 2. Kipler

Türkçede “şekil, biçim, kalıp” anlamlarına gelen *kip*, fiilin gösterdiği hareketin nasıl yapıldığını ya da olduğunu bildiren şekil ya da tarz olarak kabul edilir. Kip ve zaman kavramları birbirlerinden ayrı şeyler olsalar da kipler, çekimli bir fiilin bir yargı kalıbı içinde mi yoksa bir tasarlama kalıbı içinde mi olduğunu gösteren eklerin tümüdür. Kip ve zaman kavramı bu anlamda iç içe girmiş görünmektedir. Fiildeki kip; kendi varlığını zaman ekleri ile ortaya koyabildiğinden şekil ve zaman kavramlarının bir bileşimidir (Korkmaz 2003, 567-571). Zaman anlamı taşıyan kipler *bildirme*, niyet ya da tasarı anlamı taşıyanları *tasarlama* kipleri olarak sınıflandırmak mümkündür.

Kip ve şahıs eki almış fiillere çekimli fiiller denir. “*ET’te çekimli fiiller, çekimsiz fiillerden şahıs ve öznelerinin sayılarını ifade etmesi açısından ayrılır. Bu çekimli fiiller cümlede sıfat ya da zarf olarak kullanılmaz. Şahıs-sayı kategorisi üç teklik, üç de çokluk olmak üzere altı unsurdan oluşur.*” (Erdal 2004, 232). Çuv.da da buna benzer olarak çekimli fiiller kullanılır. Fiil çekiminde kip ve şahıs ekleri kullanılır. Çekimli fiilde şahıs ve özne sayıları üç teklik ve üç çokluk unsurdan oluşur. Bunlar, cümlede yargı bildiren öğeler; yani yüklem olarak kullanılır.

I. 2. 2. 2. 2. 1. Basit Zamanlı Çekimler

I. 2. 2. 2. 2. 1. 1. Bildirme Kipleri

“*Bu kipler yapılmış, yapılmakta olan ya da yapılacak işleri haber verme; yargı halinde bildirme niteliği taşıyan kiplerdir. Geçişli - geçişsiz, olumlu – olumsuz kök ya da gövde halindeki bütün fiileri kapsar. Bu kipleri kurmak üzere getirilen ekler, hem kipin ifadesi olan şekil ve kalıbı hem de zamanı içerir. Genel olarak beş ayrı zamandan söz edilebilir.*” (Korkmaz 2003, 583).

Çuv.da üç zaman biçiminden söz etmek mümkündür.

I. 2. 2. 2. 2. 1. 1. 1. Geçmiş Zaman

I. 2. 2. 2. 2. 1. 1. 1. 1. Görülen Geçmiş Zaman (I. Tip): -rI/ tI

KİŞİ	I. TİP GEÇMİŞ ZAMAN ÇEKİMİ <i>FİİL + KİP EKİ + ŞAHIS EKİ</i>	
	Teklik	Çokluk
1.	FİİL- rI/tI-m	FİİL+ rI/tI-mIr
2.	FİİL+ rI/tI-n	FİİL+ rI/tI-r
3.	FİİL+ rI/tI-Ø	FİİL+ rI/tI-ş

Bu kip, iyelik kökenli şahıs ekleri ile oluşturulur. *-rI* / (-l,-n, -r ile biten sözcüklerden sonra) ekin ünsüzü *-t*'ye dönüşür.

Ekin ET'teki biçimi, *-DI* bugünkü Türk yazı dillerinde de korunmaktadır. Kökeni fiilden isim yapma eki *-ut + iyelik eki* ile açıklanmıştır. Bu görüşü, kipin iyelik kökenli şahıs ekleriyle çekimlenmesi güçlendirmektedir. Ekin ünsüzü ET'te *l/ n/ r* ile biten sözcüklerden sonra (*bar-* fiili hariç) *t* diğer seslerden sonra *d'*dir. Bu sistem bugünkü Türk lehçelerinden yalnız Çuv.da varlığını sürdürmektedir. Çuv.da da ekin ünsüzü, *l/ n/ r* ünsüzlerinden sonra *t* (3. şahıslarda *t*'den gelişen *ç*) diğer seslerden sonra *-d-* ünsüzünden gelişmiş bir *-r-*dir. Ek, Çuv.da kalınlık-incelik uyumuna girmesine rağmen düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmez. Ekin ünsüzünün gelişimi bulunma durum ekinin(-rA) gelişimine benzer. Geçmiş zaman eki *l/ n/ r* ünsüzleri ile biten fiillerden sonra teklik ve çokluk 1. ve 2. şahıslardan sonra *-tI* ve 3. şahısta *-çI* ile nöbetleşir. Çokluk 1. şahıs ET'te *-mIz* şeklinde çekimlenirken bugün, Alt., Hak., Tuv., Yak. lehçeleri dışında, *-dUk* sıfat-fiilinin etkisiyle *-k* ekiyle çekimlenen görülen geçmiş zaman Çuv.da da ET'teki biçimiyle çekimlenmektedir. Ancak bir *r-* dili olan Çuv.da ekin *-r*'li biçimi yer almaktadır (Levitskaya 1976, 67-69, Ceylan-Yılmaz 2002, 86, Ersoy 2007, 1315, Yılmaz 1996, 147, KTLG 2006).

I. Teklik Şahıs

- *Epĭ savĭnsah pĭma kilĭřrĭm* “Ben, sevinerek gitmeye söz verdim.” < kilĭř-rĭ-m (1306).
- *Kapĭr şemşe divanĭ şine lartĭm*. “Süslü, yumuşak divanına oturdum.” < lar-rĭ-m (1357).
- *Pilĭk şul ĭřlerĭm ku ĭřre*. “Beş yıl çalıştım bu işte.” < ĭřle-rĭ-m (3407); *Vaskavlĭn řavrĭntĭm* “Aceleyle döndüm.” < řavrĭn-rĭ-m+(1662).

II. Teklik Şahıs

- *Kama kaçça patĭn?* “Kime kocaya verdin? < par-rĭ-n (2678) < par-rĭ-n (2678).

III. Teklik Şahıs

- *Kuřimran kuřsul' yuhsa ančĭ.* "Gözümde yaşlar akıp indi." < an-rĭ (1242).
- *Samana ulřĭnnĭ may puyĭs řulĭn pĭlterĭřĭ te řakrĭ.* "Devir değiştiği için zenginlik yolunun anlamı da azaldı ." < şak-rĭ (2921)

I. Çokluk Şahıs

- *Ninĭna hĭřhentĭmĭř te.* "Nina'ya acıdık da." < hĭřhen-rĭ-mĭř (1442).
- *Pĭřrehinçe şapla purte hakĭ hĭnasem vĭřim şula kĭřketse avan řitnĭ yatpa řĭtel huşşine lartĭmĭř.* "Bir seferinde, böyle bütün değerli misafirler uzun yolu kısaltarak sağ sağlim gelmişti; itibarla masa etrafında oturuyorduk." < lar-rĭ-mĭř (1080).

II. Çokluk Şahıs

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

III. Çokluk Şahıs

- *Ĭsatnĭ řuhne histeseh hĭysem patne hĭnana řĭnčĭř.* "Onları uğurlarken, ısrarla kendilerine misafirlige davet ettiler." < řĭn-rĭ-ř (1302).
- *Untalla, kuntalla řupkalarĭř.* "Oraya buraya koşuşturdular." < çupkala-rĭ-ř (1731).

Olumsuzluk:

Görülen geçmiş zaman çekiminin olumsuzu mA- ekiyle yapılır:

- *Pĭř million tenkĭ utla tayakan lava řĭřse punĭ şinsen yačĭsene te asĭnmarĭ.* "Bir milyon tenkiden fazla parayı tedarik edip vermiş insanların adlarını da anmadı." < asĭn-ma-rĭ (3299).
- *Řĭtel huşşine larsan epĭ ũlĭmren Palyuk pirki pĭř řĭmah ta huskatmarĭm.* "Bundan sonra masanın etrafına oturunca Palyuk hakkında tek bir söz bile etmedim." < huskat-ma-rĭ-m (1206).
- *Řĭpreĭnçe çutah mansa kaymarĭř.* "Şiprel'de bir anda unutup gitmediler." < kay-ma-rĭ-ř (3278).

I. 2. 2. 2. 2. 1. 1. 1. 2. Öğrenilen (II. Tip) Geçmiş Zaman: -nI

Kişi	II. Tip Geçmiş Zaman Çekimi ŞAHIS ZAMİRİ+FİİL+KİP EKİ	
	Teklik	Çokluk
1.	Epî Fiil-nI	Epîr Fiil-nI
2.	Esî Fiil-nI	Esîr Fiil-nI
3.	Vîl Fiil-nI	Vîlsem Fiil-nI

Genellikle belirsiz (duyulan) geçmiş zaman olarak adlandırılır. Aslında, +nI geçmiş zaman eki fiil işlevinde yemin ya da dua anlamı taşıyan cümlelerde kullanılır. Bir sıfat-fiil olarak kullanıldığında şahıs zamirleri kullanılmaz.

Bu çekimde şahıs, yüklemden önce belirtilmiş olan zamir veya özne şeklinde bulunur. Kip ekinden sonra herhangi bir şahıs eki getirilmez.

Yüklemde şahıs ekleri olmadan sıfat-fiilerin kullanılmasına diğer Türk lehçelerinde de rastlanır. Örneğin, YUyg. *men körgeŋ* “ben gördüm”, *u aytkan* “o söyledi”, yapılarındaki –GAn ekiyle kurulmuş sıfat-fiiller yüklem görevindedir.

Aynı yapı SUyg. lehçesinde de bulunur.: *men algan* “ben aldım”, *sen algan*, *gol algan*.

-nI ekli Çuv. sıfat-fiilerin kökenleri hakkında da birçok farklı görüş bulunmaktadır. N. I. Aşmarin *pulnĭ* < **bolgan* < **bolan* > **bolnĭ* gelişimini geçerli görmektedir.

J. Benzing, Çuv. -nI ekinin Türkçe bir karşılığı olmadığına inanır. Ramstedt’e göre ekteki /n/ “daha eski oluşumlara işaret eder ve eylemden türemiş bir sıfat”tır. Ona göre Çuv. *pulnĭ*, *bolun* sözcüğünden gelir, OT *bolgan* sözcüğündeki -gAn ekinin -n sesini içermektedir.

İşlevsel olarak, Çuv. *purnĭ* OT *bargan* yapısını karşılar. Ancak OT *bargan* sözcüğü Çuv.da **pıran* şeklinde görülmelidir. (Çuv. *šĭlen* // OT *yılan*, *yılğan* örneğinde olduğu gibi).

Çuv. *purnĭ* sözcüğü diğer **bargĭ* > **pıran* > *purnĭ* proto-biçimleri de Ramstedt’in yazdıklarına yakın iddialar taşır. -GAn ekine genetik yakınlığı birçok araştırmacı tarafından dile getirilmiştir. Ancak *purnĭ* < **bargĭn* ya da **barĭn* çözümlemesinin dikkate

alınması Çuv. fiilden isim yapma eki *-kIn* (*kaškĭn* “kaçkın”) ve *-m* (*sulum* ‘alev, ateş’ < *yalın*, *titim* ‘duman, tütün’ < *tütĭn*, *yuhım* ‘akın’ < *akın) *-Im* ile ilişkisini açıklayacaktır.

Biz *-kIn* ekinin Çuv.a Kıpçak tipli bir lehçeden, OT *-gIn* eki *-nI* ekine dönüştükten sonra girdiğini düşünüyoruz. Bu, Çuv.daki Kıpçaklaşma şu örneklerle kanıtlanabilir: *çup-* ‘koşmak’ (aslında Çuv.da sözcük **šup-* ~ OT *çap-* olmalıydı) sözcüğünden *çupkĭn* ‘çapkın, fahişe’, *yer-* ‘bağlanmak, birini takip etmek’ sözcüğünden *yerkĭn* ‘aşık’ (Krş. Başk. *iyer-* ‘izlemek; bağlanmak’).

-nI ekinin olumsuz biçimi şu biçimde oluşturulmuştur: *pır-ma-nI* > *pırmanI* > *pırman*.

pırmanĭ biçimi savaş ve saldırmayla ilgili sözcüklerde korunmuştur: *aşa şapmanĭ* ‘yıldırım düşmedi’, *mur hırmenĭ* ‘ölüm zarar vermedi’ (Krş. *ĭnmanĭ* ‘kötü’).

Çuv. *-an* ekinin *-man* olumsuz biçimi vardır. Buradan, yalnız *ĭ* eyleminin değişkenliğinden değil; muhtemelen ifadeyi yumuşatmak için *ilmena* > *ilmen* oluşmuştur. Bu, *-GAn* tipi geçmiş zaman eki *-Tkm.* hariç- Oğuz grubunda yoktur (Levitskaya 1976, 73-74, Ceylan-Yılmaz 2002, 91, Ersoy 2007, 1316, KTLG 2006, 65, Yılmaz 1996).

I. Teklik Şahıs

- *Ūt tatĭkne hiš vihĭtra kassa ilse kis’ylene çikniĭ–niyeple te astumastĭp.* “Et parçasını ne zaman kesip alarak cebime tıktım; hiç hatırlamıyorum.” < *çik-nĭ* (1562).

II. Teklik Şahıs

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

III. Teklik Şahıs

- *Çüreçe karri hipsa kaynĭ* “Pencere perdesi yanıp gitmiş.” < *kay-nĭ* (1811).
- *Itlarah ĭsnipe pušĭ ankĭ-minkĭlennĭ.* “Çok içtiğinden kendinden geçmiş” < *ankĭ minkĭlen-nĭ* (1414).
- *ĭlnĭ Yuliya Almazova* “Almış Yuliya Almazova” < *il-nĭ* (2980).

I. Çokluk Şahıs

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

II. Çokluk Şahıs

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

III. Çokluk Şahıs

- *Ača-pičan kušī šivič-při ělķirni* “Çocuklardan gözü keskin biri yetişmiş” < ělķir-ni (1399).
- *Poetsempe pisatel’sem tuhsa kalanĭ* “Şairlerle yazarlar konuştular (konuşmuşlar).” < kala-ni (112).
- *Šamrĭksem kulni*. “Gençler gülmüşler.” < kul-ni (236).
- *Yal halĭhi šurkunne-šulla hirte ĭšlenĭ*. “Köy halkı ilbaharda- yazın tarlada çalışmış.” < ĭšle-ni (425).

Olumsuzluk:

Öğrenilen geçmiş zamanın olumsuzu –mA ekiyle yapılmaktadır. Kip ekinin ünlüsü olumsuz çekimde düşer.

- *Tutķna leknisene sovyet samaninče hiseplemen*. Tutsak düşenleri Sovyet zamanında kaydetmemişler. < hiseple-me-n (3236).

I. 2. 2. 2. 2. 1. 1. 1. 3. Uzak (III. Tip) Geçmiş Zaman: -sA

Kişi	III. Tip Geçmiş Zaman Çekimi ŞAHIS ZAMİRİ FİİL-sA	
	Teklik	Çokluk
1.	Epĭ Fiil-sA	Epĭr Fiil-sA
2.	Esĭ Fiil-sA	Esĭr Fiil-sA
3.	Vil Fiil-sA	Vilsem Fiil-sA

“Çuv. ağızlarında, Sundursk Bölgesi’nde, -sA zarf-fiilinden gelişmiş ve kesin geçmiş zaman olarak kullanılan bir ektir: *epĭ ĭšlese* “ben çalıştım.”; *epĭr šuk šin ači polsa* ‘biz fakir bir adamın çocuklarıydık.’” (Levitskaya 1976, 70-71). OT’teki –Ip/ -Up zarf-fiili ile kurulan geçmiş zaman ekinin paralel biçimidir. kalınlık-incelik uyumuna uyan ekin şahıs ifadesi zamir ya da adlarla sağlanır. Aynı zamanda bir zarf-fiil eki olan bu ek, Çuv. yazı diline son zamanlarda girmiştir. Olumsuzluk biçimi olmayan ekin soru

biçimi de işlek değildir. Bu kip bilinen ya da duyulan bir kılış ya da oluşu anlatmak için kullanılır (KTLG 2006, 123-124, Yılmaz 1996, 154).

I. Teklik Şahıs

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

II. Teklik Şahıs

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

III. Teklik Şahıs

- *Çınse hur «kırkka»* “Ne olursa olsun çağırdı «toykuşunu»” < çin-se (883).
- *Tutlı tülüksem kursa.* “Tatlı düşler gördü.” < kur-sa (943).

I. Çokluk Şahıs

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

II. Çokluk Şahıs

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

III. Çokluk Şahıs

- *Vışem te kulsa* “Onlar da gülüyorlardı.” < kul-sa (1617).

I. 2. 2. 2. 2. 1. 1. 2. Şimdiki Zaman (-At /-A)

KİŞİ	Şimdiki Zaman Çekimi <i>FİİL + KİP EKİ + ŞAHIS EKİ</i>	
	Teklik	Çokluk
1.	Fiil-(A)t-İp	Fiil-(A)t-<i>pIr</i>
2.	Fiil-(A)t-İn	Fiil-(A)t-<i>Ir</i>
3.	Fiil-(A)t'	Fiil-A-<i>şşı</i>

OT şimdiki zaman çekimi, ET'ten beri *tur-*, *yorı-*, *yat-*, *otur-* yardımcı eylemleriyle yapılmaktadır. Asıl fiilin –A ya da –(I)p zarf-fiili biçimleri üzerine gelen bu yardımcı fiiller geniş zaman ya da onun çeşitli biçimlerde ekleşmiş halleriyle çekimlenir. Analitik biçimler, şimdiki zaman kipleri olarak yaygınlaşmadan önce Türkçede şimdiki zaman –(X)r (olumsuzluk eki -maz) ekiyle kurulmuş sıfat-fiillerle oluşturulmaktaydı. Analitik şimdiki zamanlar süreklilik bildiren fiillerin kipleşmesi ile

oluşmuştur. Bu tipteki şimdiki zaman çekimi günümüzde, Tkm., Özb., YUyg., Tat., Başk., Kbal., Kum., Nog., Krg., Kklp., Kaz., Alt., Hak, Tuv., Yak. Lehçelerinde kullanılmaktadır (KTLG 2006, 197-203).

“Çuv.da şimdiki zaman eki **-At** eki ile yapılır. Şimdiki zaman çekiminde, **-tur** fiili bütün şahıslarda ekleşmiş olarak korunmaktadır. Ek ünsüz ilen biten fiilere doğrudan bağlanırken **-i** ünlüsü ile biten fiilere **-y-** bağlayıcı ünsüzüyle eklenir. **-A** ünsüzü ile biten sözcüklerde taban ve ekin ünlüsü birleşmiştir. **-U** ünlüsü ile biten sözcüklere eklendiğinde sözcüğün son ünlüsü **-Iv** ile nöbetleşir. Ekin kalınlık-incelik uyumuna girer. Çuv. şimdiki zaman ifadesi şimdiki zaman ekinin üzerine gelen şahıs ekleri ile yapılır. Bu zaman kipinin yapısı **-A** zarf-fiili ile kurulmuş eylem ve **-t** ekinden oluşur ki birçok araştırmacıya göre bu yapı **tur-** “durmak, varolmak” eyleminin geniş zaman çekimidir. Yapısal olarak şimdiki zamanın **-A** zarf-fiili+**tur-**+şahıs ekleri formatında yapılmış biçimlerinin varyantları birçok Türk lehçesine yayılmıştır. Şimdiki zaman kipiyle kıyaslanırsa (turur) > tur- > tu- > tı- > t- dönüşümü rahatlıkla gözlemlenebilir.” (Levitskaya 1976, 59-60) Ekin tarihi gelişimi ve diğer Türk dili ve lehçelerindeki dağılımları şöyle özetlenebilir: “**-A** turur (DLT, HT) > **-Adur** (Çağ.); **-A** turur > **-AdIr** (Kıp.); **-AdIr** (Kum., Hak., Tuv.) > **-AdI** (Özb., Kbal., Nog., Kklp, Kaz., Alt.) > **-At** (Krg., Alt., Çuv.) > **-A** (Krg., Tat., Başk.).” (KTLG 2006, 201).

“Çokluk 3. şahıs eki hakkında, edebi dildeki ırat’, pıratı̃, pırası̃ şekilleriyle ağızlardaki pıraççı̃ biçimi kıyaslandığında *pıratı̃ +ç < *pıratı̃ +t yapısı ileri sürülebilir. M. Räsänen’e göre, bu, işteşlik bildiren çokluk ekidir. Şahıs eki **-p̃** (<* bi), **-p̃r̃** (<* biz ~ bız), **-m̃** (<*η), **-r̃** (<* ıgır ~ ıgız), **-ĩ** (<*i) iki tip şahıs ekinin karıştığını gösterir: (-m, -n, -i, -mir, -ir) ve (-p, -p̃r̃). Çuv. ağızlarında teklik 1. ve 2. şahıs eki ortak biçim gösterir: pırap, pıran. Bunlar büzülme sonucu oluşmuş yapılardır: pıratı̃p > pırap, pıratıñ > pıran. Çokluk eki biçimleri teklik biçimin erimiş biçimlerinden oluşmuş olabilir: pırap̃r̃.” (Levitskaya 1976, 60-61, Ceylan-Yılmaz 2002, 81, Ersoy 2007, 1316, Yılmaz 1996, 151).

I. Teklik Şahıs

- *Ep̃i aviatsire 50 sula yahın işletip̃.* “Ben havacılıkta 50 yıla yakındır çalışıyorum.” < işle-t-ı̃p (3318).

- *Nina Germanovniņa vara epī ĉin-ĉin pedagog tese ŝutlatīp.* “Nina Germanovna’yı ise ben en büyük pedagog olarak sayıyorum.” < hiseple-t-īp (776).
- *Šapla ĉupni širte ĉupatīp.* “Bu nedenle dörtlüye katılıyorum.” < ĉup-a-t-īp (1832).
- *Tīre vitīr pek sestra urīh yennelle pīhassa kīse tīnine šes astīvatīp.* “Hemşire diğer tarafa doğru bakarken yaptığımı hayal meyal hatırlıyorum yalnızca.” < astu-at-īp (1563)

II. Teklik Şahıs

- *Irīksīreh klassikīn «Epir pulni, pur, pulatpīr» tenī šimhsene asa ilse malašne pulīpīr-ši tese ikkīlenetī.* “Bu, tutsak klasik yazarın «Biz vardık, her zaman, var olacağız!» sözlerini hatırlayarak gelecekte var olacak mıyız diye şaşırıyorsun.” < ikkīlen-e-t-īn (2772).
- *Mīnšīn kīvišetī esī īna?* “Niçin kıskanıyorsun sen onu?” < kīviš-e-t-īn (1169).
- *Ukša īšta vīrtnine pīletī.* “Para nerede biliyorsun.” < pīl-e-t-īn (2611).

III. Teklik Şahıs

- *Aksusem škula yuratni kuškīret.* “Aksuluların okulu sevdiği görülüyor.” < kuškīr-e-t (628).
- *Patlattarsa hurat’ huša.*” son noktayı koyuyor patron.” < hur-a-t’ (2624).
- *Šin hīšan ta hīyīn vīyne šansa purīnat’.* “İnsan her zaman kendi gücüne inanarak yaşıyor.” < purīn-a-t’ (2827).

I. Çokluk Şahıs

- *ĉivašliha uprassi pirki numay kalašatpīr.* “Çuvaşlığı geliştireceğinden çok söz ediyoruz.” < kalaš-at-pīr 222.
- *Epir ivīnsan kīšt vīy ilme «šur pušline» ilse kayatpīr.* “Biz yorulursak biraz güç toplamak için «beyaz şarap» alıp gidiyoruz.” < kay-a-t-pīr (1584).

- *Taşlama tuhatpır koridora.* “Oynamaya çıkıyoruz koridora.< tuh-a-t-pır (1350).
- *Tıratpır şapla.* “Duruyoruz öylece.” < tır-a-t-pır (1480).
- *Tutarstanra kışal Ir kımıllıh şıtalıkı pulnine purte pıletpır.* “Tataristan’da bu yılın “İyi Kalplilik Yılı” olduğunu herkes biliyor.”< pıl-et-pır (2718).

II. Çokluk Şahıs

- *Esir Palyuka šeş yuratatır.* “Siz, Palyuk’u seviyorsunuz.”< yurat-at-ır (1179).
- *Hal’hi vıhıtra mın sıratır?* “Şimdi ne yazıyorsunuz?” < sır-at-ır (3426).

III. Çokluk Şahıs

- *Kunta pur predmetpa ta aslı pıüllı, pıtarullı pedagogsem işleśı.* “Burada, hedefleri olan, geniş bilgili, yetenekli eğitimciler çalışıyorlar.”< işle-e-śı (651).
- *Kuśıene hıplasa tıllı-pallıır çupaśı pıllımsençe.* “gözlerini kapatarak bilinçsizce koşuyorlar odalarda.” < çup-a-śı (1382).
- *Mana Galya tese çmeśı.* “Beni Galya diye çağırıyorlar.” < çin-e-śı (1282).

Olumsuzluk:

Çuv.da olumsuzluk için, geçici bir biçim olan -mAs bulunmaktadır. Bu biçim, birçok Türk lehçesinde geniş zamanın -(X)r ekinin olumsuzudur. Diğer Türk lehçelerinin birçoğunda -t (< turur) eki korunmaz. Örneğin *pırmastıp* biçimi şöyle çözümlenebilir: *pır-* (< bar-) *ma-* (olumsuzluk eki) *s-* (eylem ad biçimleri indeksi) – *t* (< turur)- *şahıs eki*. Türk dili ve lehçelerinin birçoğunda -t eki şimdiki zamanın olumsuz çekiminde bulunmaz (Levitskaya 1976, 60-63)

- *Çınmest kalleh.* “Davet etmiyor bir daha.” < çin-mes-t (1519).
- *Epir te şaņçıka şıhatmastpır.* “Biz de umudumuzu kaybetmiyoruz.” < şıhat-mas-t-pır (2178).

- *Çıvaş Yen pırki kalamastıp.* “Çuvaş Devleti hakkında konuşmuyorum.” < kala-mas-t-ıp (3438).
- *Ût tatıkne hiş vihitra kassa ilse kış'yene çikni – niyepke te astumastıp.* “Et parçasını ne zaman kesip alarak cebime tıktım; hiç hatırlamıyorum.” < astu-mas-t-ıp (1562).
- *Vırenekenışene te hiyınçen hıvarmast’.* “Öğrencilerini de yanından ayırmıyor.” < hıvar-mas-t’ (812).

I. 2. 2. 2. 1. 1. 3. Gelecek Zaman (-i/-ı)

KİŞİ	Gelecek Zaman Çekimi <i>FİİL+KİP EKİ+ŞAHİS EKİ</i>	
	Teklik	Çokluk
1.	Fil-I-p	Epır Fil-I-pIr
2.	Esı Fil-I-n	Esır Fil-I-r
3.	Vil Fil-I	Vışem Fil-I-ş

ET’te gelecek zaman *-DAÇI* sıfat-fiil ekine şahıs zamirleri getirilerek, genellikle olumsuz fiil gövdelerine eklenen *-ÇI* ekiyle yapıdır. Çok az örnekte *-sIk* ekiyle kurulduğu görülür. Bu ekle yapılan gelecek zaman çekimlerinde iyelik kökenli şahıs ekleri kullanılmıştır. Uyg.da gelecek zaman ifadesi için *-GAy* eki ve şahıs zamirlerinden oluşturulmuş biçimin kullanıldığı görülür. Bu ek EAT’te *-GAy > -GA> -A* gelişimine göre işlev değiştirilerek istek, geniş zaman, emir ve gereklilik anlamlarını karşılar hale gelmiştir. KT’de gelecek zaman anlamı, *-GA(y)* ve *-GU* ekleri ile sağlanmaktaydı ve *-GU* ekinde şahıs ekleri kullanılmaz ve çokluk biçimleri yoktur. KT’de *-GAIXr* ekleri yakın gelecek zamanın ifadesi için kullanılır. Kıp.ta gelecek zaman çekimi *-GA(y)* ekiyle ve zamir kökenli çekim ekleriyle yapılır. EAT’te gelecek zaman eki *-(y)IsAr*, olumsuz biçimi *-mA-yIsAr*’dır (Gültekin 2006, 33-59). ET’nin sonlarında ortaya çıktığı anlaşılan hem Kuzeydoğu Türkçesinde hem de Batı Türkçesinde bulunan gelecek zaman ekinin nasıl türediği belli değildir (Ergin 2002, 302-304).

Çuv.da gelecek zaman *-i/-ı* ekiyle yapılır. Ek ünsüzle biten sözcüklere doğrudan bağlanırken *-i* ünlüsü ile biten fiillere *-y-* bağlayıcı ünsüzüyle bağlanır. *-A* ünlüsüyle biten fiillerde taban ve ek ünlüsü birleşir. *-U* ünlüsü ile biten fiillerde ise fiil tabanındaki *-U* ünlüsü *-Iv* hecesi ile nöbetleşir. Ekin 1. ve 2. Şahıslarda kalınlık-incelik uyumuna

uyarken 3. Şahıslarda ek ünlüsü daima incedir. Ek düzlük-yuvarlık uyumuna da girmez (KTLG 2006, 362-363).

“Bazı araştırmacılara göre, Çuv. gelecek zaman kipinin zaman indeksi yoktur ve fiil tabanına şahıs ekleri eklenerek yapılır. N. İ. Aşmarin ve M. Räsänen bu biçimde OT geniş zaman eki **-(X)r** yapısından oluştuğu konusunda inandırıcı deliller sunmuştur. Buna göre pırıp “varacağım” yapısı *barır+bi > *barip biçiminden gelmektedir. Çuv.da bu hipotezi destekleyen birçok örnek bulunabilir. Çuv.da **-r** geniş zaman eki olumsuzluk eki, **-mar** <*mer <*emer <*ermer (e)**r-** ek fiilinin olumsuz geçmiş zaman çekimidir. Eski geniş zaman çekimi şimdiki zaman ekinde **-t** <**tur** <**turur** biçiminde görülür. Geniş zaman çekiminin eski biçimlerinin Çuv.daki dönüşümü şöyle açıklanabilir: **-r** son sesli tabanlarda orijinal **-r** ekli biçimlerde düşer. **-I** biçiminin (**-i**) < **ir** (**ir**) şeklinde geliştiği morfolojik yapılar olarak algılanabilir ve şahıs eklerinin bağlanması ile tanımlanabilir. Geniş zamanın -gelecekte yapılmak istenen iş- semantiği gelecek zamanın semantiğine oldukça yakındır. J. Benzing ve O. Pritsak tarafından ortaya atılan bir başka hipoteze göre, Çuv. gelecek zaman (**-i/-i**) eki **-gU** gelecek zaman ekinden türer. **-gU** ekindeki gelecek zaman anlamı ve göreviyle Çuv. (**-i/-i**) gelecek zaman biçimi arasında analmasal bir yakınlık bulunmasını hipotezlerine delil olarak öne sürerler. Çuv. biçime paralel bir biçim olarak, SUyg. belirli gelecek zaman biçimi, muhtemelen Uyg.da işlevini yitirmiş, **-gU/ -gO** eki gösterilebilir. **-gU** ekinin çağdaş biçiminde bulunana gelecek zaman gereklilik anlamının yansımaları XIV. yüzyıla ait HT metinlerinde gözlemlenebilir. Bu nedenle, Çuv. gelecek zaman kipi şöyle yorumlanabilir: **pırıp** <*bargu-m (çekim daha sonra **-p** < **bi** biçimine uymuştur.), **pırin** < *bargu-η > *barı-n, **pırī** < *bargu > **barı** > *bar-ı (geçmiş zaman çekimiyle analogik). Ancak, J. Benzing ve O. Pritsak’ın hipotezleri eski **-gU** ekinin belirli gelecek zaman anlamı taşıması, Çuv. **-i/-i** ekininse belirsiz bir gelecek anlamı taşıması bizi şüpheye düşürmektedir. **-gU** ekiyle oluşturulan sıfat-fiillerin sistemin işlevlerinin ve anlamlarının **-as/ -ası** ile yapılanlara oldukça yakın olduğu görülür. Bu biçimlerden birinin bulunması ya da bulunmaması Türk lehçelerindeki farklılıkları oluşturur. Bu nedenle, Çuv. **-as dili grubuna** girer. OT fiil çekiminin temel biçimlerinden biri olan **-r**’deki geniş zaman, bize göre, Türk lehçeleri için yeni bir biçimdir.” (Levitskaya 1976, 63-65).

Bu görüşler arasında en kabul görmüş olanı Çuv. gelecek zaman ekinin -(X)r geniş zaman ekinden geldiğidir (KTLG 2006, 345 ve 467, Ceylan-Yılmaz 2002, 84-85, Ersoy 2007, 1317, Yılmaz 1996, 155-158).

I. Teklik Şahıs

- *Husankaypa kalašip*. “Husankay’la konuşacağım” < kalaš-ĩ-p (3374).

II. Teklik Şahıs

- *Mñ teyñ-ha ina hirış?* “Ne diyeceksin ona karşı?” < te-ĩ-n (1522).
- *Šuratsa pñh-ha, tineh pññ unñ nuşine*. “Doğur da gör; ancak o zaman anlayacaksın onun sıkıntısını.” < pñl-ĩ-n (20).

III. Teklik Şahıs

- *Malaşne te šaplah pulĩ*. “Gelecekte de böyle olacak.” < pul-ĩ (2331).
- *Unta malaşne 45 aça hütlñ tupĩ*. “Orada gelecekte 45 çocuk barınacak yer bulacak.” < tup-ĩ (2241).

I. Çokluk Şahıs

- *Epir te šüripñr*. “Biz de gezeceğiz.” < šüre-ĩ-pñr (1088).
- *Hamñr iše malaşne te tivışpe purnışlama tñrişpñr*. “Kendimiz, işleri gelecekte de hakkıyla yaşatmaya gayret edeceğiz.” < tñriş-ĩ-pñr (16).

II. Çokluk Şahıs

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

III. Çokluk Şahıs

- *Dekabr’ uyñññçe Pıva rayonñ deputaçışem šññ puşlñh suylış*. “Aralık ayında Pıva Bölgesi’nin temsilcileri yeni başkan seçecekler” < suyla-ĩ-ş (586).

Olumsuzluk:

Olumsuz biçimi -mĩ ekiyle yapılır (KTLG 2006, 362-363).

- *Kuntan kilmĩ hiyammat*. “Bundan gelmeyecek kıyamet.” < kil-mĩ (889).

- *Šak škulta pıśık ŝitmenlĭhsem tata yivĭrlĭhsem pulmĭš.* “Bu okulda büyük eksiklikler ve zorluklar olmayacak.” < pul-mĭ-š (650).

I. 2. 2. 2. 1. 2. Tasarlama Kipleri

Tasarlama kipleri, fiilin olumlu ya da olumsuz yönde gerçekleşmesini; tasarlanan istek, emir, şart ve gereklilik kavramları içinde veren kiplerdir. Bu kiplerde, bildirme kiplerinde olduğu gibi haber verme biçiminde bir oluş ya da kılış bulunmaz. Bunlar henüz gerçekleşmemiş, gerçekleşmesi tasarlanan fiilleri biçimlendirir. Bu kipler, belirli bir zaman kavramı taşımasalar da zaman kavramından tamamen yoksun değildirler. Çünkü, tasarlama kipleri konuşanın eğilimine bağlı olarak emir, gereklilik, şart ya da isteği ifade ederken şimdiki ya da gelecek zamanı ima eder (Korkmaz 2003, 647).

I. 2. 2. 2. 1. 2. 1. Emir Kipi

KİŞİ	EMİR ÇEKİMİ	
	Teklik	Çokluk
1.	FİİL-(A)m	FİİL-(A)r
2.	FİİL-Ø	FİİL-(I)r
3.	FİİL-tIr	FİİL-ççIr

Teklik 1. Şahıs:

Emir kipi teklik 1. şahıs eki -(A)m'dır. Ek kalınlık-incelik uyumuna uyar.

- *Kalasa param-ha sire.* “Anlatayım size.” < par-am-ha (1278).

Olumsuzluk, teklik 1. şahısta OT -mA ekinin Çuv. biçimi *mar* sözcüğü ile yapılır.

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

Teklik 2. Şahıs:

Teklik 2. şahıs çekimi eksiz yapılır. Kip eki taşımayan fiil tabanı emir belirtir. Teklik 2. Şahısta -sAm eki istek ve rica ifadesi için kullanılmaktadır:

- *An kulyansam* “Merak etmeyin, üzülmeyin!” < an kulyan-sam (1644).
- *An lart* “Oturma” < an lart-Ø (1074).
- *An virt* “Yatma.” < an virt-Ø (1060).

- *Çar çilhüne, Yelyuk!* “Kapa çeneni, Yelyuk!” < çar-Ø (1196); *Çarın* “Sakin ol, kendine gel!” < çarın-Ø (1426).
- *Çim* “Dur!” < çim-Ø (1566).
- *Hatirlen* “Hazırlan!” < hatirlen-Ø (939).

Olumsuzluk, teklik 2. şahısta *an* ön ekiyle yapılır:

- *Şin tişmanı, huşşa an kİR!* “İnsan düşmanı, araya girme!” < an kİR-Ø (934).
- *Turtsa il!* “Çekip al!” < il-Ø (1594).
- *Unta an hur!* “Oraya koyma!” < an hur-Ø (1074).

Teklik 3. Şahıs:

Teklik 3. şahıs eki *-tIr* kalınlık-incelik uyumuna uymasına rağmen düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymaz. Daima düz ünlüdür. Bütün fiilerden sonra ekin *t*’li biçimi kullanılır:

- *İrİ tuyımsem hİvartİR tese tİRİŞat’.* “İyi duygular uyandırsın diye gayret ediyor.” < hİvar-tİR (859).
- *Kam kurtİR?* “Kim görsün?” < kur-tİR (1686).
- *Pİçİk kanaş: vİretnİ varenire te ulma-şİrla çİrİ pekeh hitre yultİR.* “Küçük öneri: Kaynatılmış reçele de, elma-çilek tazeymiş gibi güzel kalsın.” < yul-tİR (2594).
- *Şakna kürtİR-ha tİna* “Bunu getirsin aklına!” < kür-tİR-ha (959).

Olumsuzluk, teklik 3. şahısta *an* ön ekiyle yapılır:

- *Elmet hulinçe şİtİmeken İru şİra serepine an lektİR tese.* “Elmet şehrinde genç nüfus içki tuzağına düşmesin diye” < an lektİR (3104).
- *Hal’hi İru epir mİn tİsse irtternine nihİsan ta an kurtİR.* “Şimdiki kuşak bizim katlandıklarımızı başımızdan geçenleri hiçbir zaman görmesin.” < an kur-tİR (3261).

Çokluk 1. Şahıs:

Çokluk 1. şahıs eki *-Ar* ünlüyle biten fiilerden sonra *-r* şeklinde eklenir:

- *1000-şer tenkĭ te pulin puhsa parar.* “1000’er tenki de olsa toplayıp verelim.” < par-ar (2814).
- *Asĭnsa hĭvarar* “Hatırlayalım” < asĭnsa hĭvar-ar (3029).
- *Kurar esĭ mĭnle purĭnnine.* “Görelim senin nasıl yaşadığını.” < kur-ar (1634).
- *San sıvlĭhuşĭn pĭrer çerkke ĩşer* “Senin sağlığın için birer kadeh içelim” < ĩş-er (1088).
- *Suvarpa pĭrle utar!* “Suvar’la birlikte yürüyelim!” < ut-ar (18).

Olumsuzluk eki 1. Çokluk şahıs için *mAr* sözcüğüdür:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

Çokluk 2. Şahıs:

Çokluk 2. şahıs çekimi *-(I)r* ekiyle yapılır. Ünlüyle biten fiilere doğrudan bağlanan ek, fiil tabanının sonundaki ünlüyü daraltır. Ünsüzle biten sözcüklere *-ĭ-* yardımcı ünlüsüyle bağlanan ekin yardımcı ünlüsü kalınlık-incelik uyumuna uyar. Ekin ünlüsü daima düzdür. Bu şahıs çekiminde *istek* ve *rica* anlamlarını da yansıtmak için *-sAmIr* eki de kullanılır (KTLG 2006, 754-756):

- *Ĭnensemĭr mana.* “İnanın bana.” < ĩnen-semĭr (3319).
- *Kaşarĭr* “Affedersiniz, affedin” < kaşar-ĭr (1681).
- *Parĭr mana kanlĭh* “Beni rahat bırakın.” < par-ĭr (1119).
- *Şuhĭşlasa pĭhĭr.* “Düşünüp taşımın.” < pĭh-ĭr (52).
- *Tasatsa puştarĭr halĭ* “Temizleyip toplayın şimdi.” < puştar-ĭr (979).

Olumsuzluk, çokluk 2. şahısta *an* olumsuzluk ön ekiyle yapılır:

- *Gipoglikomiya (sahĭr şayĭ çakni) sĭnçen sĭрма an manĭr.* “Hipoglikomiya (şeker seviyesi yüksekliği) hakkında bilgi vermeyi unutmayın.” < an man-ĭr (557).
- *Glyukogon teken preparata hĭvĭrtan nĭsta ta an hĭvarĭr.* “Glukagon denen preparatı hiçbir yerde unutmayın.” < an hĭvar-ĭr (558).
- *Tavara vişse pĭhma an ũrkenĭr.* “Malı tartarak anlamaya ũşenmeyin.” < an ũrken-ĭr (2541).

Çokluk 3. Şahıs:

Çokluk üçüncü şahıs emir eki *-ççIr* kalınlık incelik uyumuna uymasına rağmen daima düzdür (KTLG 2006, 754-756):

- *Açisem kīna śuralççīr*. “Çocuklar sadece doğsunlar.” < śural-ççīr (2293).
- *Kurççīr purte ussine*. “Görsünler hepsi indiğini.” < kur-ççīr (1037).
- *Purīnççīr, man pek piçīk pūlīmre tarīhmalla mar kaşnin*. “Yaşasınlar; herkes, küçük bir odada yaşamak zorunda değil benim gibi.” < purīn-ççīr (1361).

Olumsuzluk, çokluk 3. şahıs emir ekinde *an* olumsuzluk önekiyle yapılır.

- *Açasem uramra pīr ahal’ çupsa an śüreççīr teseh ĩntī hīratasem pepkisene piçīkīlleh aça sadne vırnaştarma tīrīşaśśī*. “Çocuklar dışarıda başıboş koşup gezmesinler diye, Hıratlılar çocuklarını, küçük yaşta anaokuluna yerleştirmeye çalışıyorlar.” < an śüre-ççīr (2303).

I. 2. 2. 2. 1. 2. 2. İstek Kipi (-ī/-ī, -aşşīn/-esşīn, -As kilet)

Bu kip fiile niyet, arzu, istek anlamları veren bir tasarlama kipidir. Yapılan işin istendiğini ya da o işe niyet edildiğini gösterir (Korkmaz 2003, 648).

BT’de -A ekiyle yapılan istek kipin ET’teki gelecek zaman eki -GAy ekinden gelişir. Gelecek zaman eki BT’te geçerken ekin g- ünsüzü düşmüş ek -A biçimini alır. Gelecek zaman kipinin içindeki istek anlamı bu kipe aktarılır (Ergin 2002, 310-312).

ET –GAy gelecek zaman ekiyle kurulan istek kipi Karl., Kıp. ve GST lehçelerinde aynı ekle yapılanaya devam edilmektedir. Ek BT -A Çuv.da –I biçimini almıştır. Çuv.daki biçim AT’ye dayanmaktadır (KTLG 2006, 587-594).

OT’te kullanılan bir başka istek kipi biçimi ise *-(y)(A)sI+iyelik eki+gel-/ bar-* biçimidir. Bu biçim, TT, Tkm, Tat., Başk. lehçelerinde bu biçimiyle kullanılırken Çuv.da bu kalıbın yardımcı fiilsiz biçimi de kullanılmaktadır (Ceylan-Yılmaz 2002, 96-97, Ersoy 2007, 1317-1318, KTLG 2006, 627, Yılmaz 1996, 160-164).

I. 2. 2. 2. 1. 2. 2.1. I. Tip İstek Kipi (-ĩ/-ĩ)

KİŞİ	I. Tip İstek Kipi Çekimi ŞAHIS ZAMİRİ+KİP EKİ+ ŞAHIS EKİ	
	Teklik	Çokluk
1.	Epĩ Fiil-I-pĩn	Epĩr Fiil-I-pĩrin
2.	Esĩ Fiil-I-sĩn	Esĩr Fiil-I-sĩr
3.	Vĩl Fiil-I-şĩn	Vĩsem Fiil-I-şĩn

“Modern Çuv.da istek kipi için gelecek zaman ekine dayanan şekiller sıklıkla kullanılmıştır. XIX. yüzyılın başlarında ağızlardan toplanan malzemeler daha eski istek biçimlerinin şimdiki zaman ya da -rĩ’li geçmiş zaman biçimlerinden türetildiklerini gösterir. Çuv. edebi dilinde sıklıkla isteğin bu biçimi kullanılır. İsteğin bu tipi, gelecek zaman çekimiyle karşılaştırıldığında arasında bir paralellik olduğu rahatlıkla görülür. 1. ve 3. şahısların çokluk ve teklik çekimi **ĩ** (gelecek zaman eki)+**in** biçiminde kurulur; -**in** biçimlendiricisinin kökeni belirsizdir. N. İ. Aşmarin’e göre bu -**in** ekinin Rus. **in** “yabancı” sözcüğünün karşılığı olmaktan çok Mordova dilindeki Rus.tan geçen “izin vermek” sözcüğünün anlamındadır. B. Kotvich, N. İ. Aşmarin’in iddiasının kabul edilmesinin güç olduğunu düşünerek ekin Tung.daki paraleline başvurur. G. Ramstedt Çuv. -**in** ekinin OT **alayın** “alayım” tipinin biçimleri olduğunu düşünür. Sundursk ağız gibi Çuv. ağızlarında -**in** parçacığı yerine **tlk** < Rus. **tak** unsurunun kullanıldığı görülür. 2. teklik ve çokluk eklerinde -örneğin **şırısın** “yazasın” ve **şırısır** “yazasınız”- anormallik görülür. N. İ. Aşmarin bunun -**sın** ve -**sır** ekleriyle yapılmış bir gelecek zamana paralel bir ek mi olduğu yoksa başka bir çekim ekinden mi çıktığı konusunda kararsızdır. V. G. Egorov, eki şart ekiyle ilişkilendirmeye meyyaldir. -**sın**, -**sır** eklerinin -**ĩ** (gelecek zaman) < ***ersej**, ***ersejiz** ~ ***isen**; ***isegir** > ***iser**: **kayı-isen** > **kayışın**; **katı-iser** > **kayışır** analitik tasarımına gidebileceği düşünülür. **pĩxısın** ‘bak’, Tat.ta **baksaj** “bak” biçimine dönüşür. -**sın** ve -**sır** eklerinin geçmiş zamandaki gibi (**polť-sın** “olsun”, **polť-sır** “oldunuz”) çekimlenmesi dikkate değerdir. 2. teklik ve çokluk şahıs biçimlerinde N. I. Aşmarin’in verdiği ağız örneklerinde de anormaldir: **kayat-pin**, **kayat-sın**, **kayat-in**; **kayat-pĩrin**, **kayas-sın**, **kaya-sın**. Çekimden anlaşılacağı üzere, -**in** eki çokluk ikinci şahısı oluşturmak için eklenir; teklik ikinci şahısta muhtemelen -**sın** ekindeki -**n** ünüsü nedeniyle ortada yoktur.” (Levitskaya 1976, 81-84).

Ek ünsüzle biten fiillere doğrudan eklenirken *-i* ünlüsü ile biten fiillere *-y-* bağlayıcı ünsüzü ile bağlanır. *-A* ünlüsüyle biten sözcüklere eklenirken fiil tabanındaki ünlü ile ekin ünlüsü birleşir. *-U* ünlüsü ile biten sözcüklerde *-U* ünlüsü *-vİ̇* ile nöbetleşir. Ekin sadece düz ünlülü biçimleri kullanılır. 1. ve 2. şahıslarda kalınlık-incecik uyumuna uyarken 3. Şahıslarda daima ince ünlüdür. Ekte kullanılan şahıs ekleri başka kiplere kullanılmaz. Olumsuzluk *-mA* ekiyle yapılır. Ekin ünlüsü *İ̇* ünlüsü ile nöbetleşir (Ceylan-Yılmaz 2002, 96-97, Ersoy 2007, 1317, KTLG 2006, 578-579, Yılmaz 1996, 161).

I. 2. 2. 2. 2. 1. 2. 2.2. II. Tip İstek Kipi (-aşşın/-eşşin/ -aşşin)

Kişi	II. TİP İSTEK KİPİ ÇEKİMİ ŞAHIS ZAMİRİ + KİP EKİ	
	Teklik	Çokluk
1.	Epi̇ Fiil-aşşın/-eşşin/ -aşşin	Epiṙ Fiil-aşşın/-eşşin/ -aşşin
2.	Esî̇ Fiil-aşşın/-eşşin/ -aşşin	Esîṙ Fiil-aşşın/-eşşin/ -aşşin
3.	Vîl̇ Fiil-aşşın/-eşşin/ -aşşin	Vîseṁ Fiil-aşşın/-eşşin/ -aşşin

“Çuv.da *-As* eki genellikle kötü dileklerde (*beddualarda*) kullanılır: ‘*Mur ileşşî puşna!*’ (Şeytan alsın başını!), ‘*Turî huplaşşî!*’ (Allah seni kahretsin!); ‘*Şîr nimane kayaşşî!*’ (Yere batasin!) ‘*Şîr şitaşşî!*’ (Onu toprak yutsun!) vs. V. G. Egorov, *şîleşşî ileşşî* gibi örneklerin *şîleşçî, ileşçî* yapılarından geldiğine inanır. N. İ. Aşmarin bu kısaltmış yapıyı *-aşşin* ekinde görür. Bu varsayım fonetik (ekin sonundaki *n* ünsüzünün kökeni nedir?) ve semantik nedenlerle (*Epir kinona kayaşşin* “Biz sinemaya gitmek istiyoruz.”) imkânsızdır. Kötü dilek (iyi dilek) anlamları özellikle TT’te ve Az.da benzer şekilde karşılanmaktadır: *Kör olası!*, *Yere batasıca!*; *Oda yanası könlüm!* (Az.). Çuv.da [*mur*] *ileşşî* yapısında [*mur*] *ileşçî* > *ileşşî*; sert *s*’den sonra *ş* > *ş*, sonra *s* > *ş*, *ileşşî*, ya da bunun yerine, *mur ileşçî* (teklik 3. şahıs iyelik eki).” (Levitskaya 1976, 89-90).

TT, Tkm. Tat., Başk. lehçelerinde *-(y)(A)sI+iyelik eki+gel-/ bar-* şeklinde kurulan kipin kökeni ET gelecek zaman eki *-GA* üzerine +sı üçüncü teklik şahıs iyelik ekinin gelmesi ile oluşur. zaman içinde *g-* ünsüzünün erimesi *-AsI* ekini oluşturur. Çuv.daki *-Aşşin* ekinin gelişimi şöyle incelenebilir. *-As* (< *-AsI*)-*şin* (için) eklerinden oluşmuştur. Ekin bir başka biçimi *-Aşşin* gerileyici benzeşme yoluyla oluşmuştur. Ek

ünsüzle biten fiillere doğrudan bağlanır. –i ünlüsü ile biten sözcüklere -y- bağlayıcı ünsüzüyle bağlanır. -A ünlüsü ile biten fiillerde taban ünlüsü ile ek ünlüsü birleşmiştir. -U ünlüleri ile biten fiillerde ise fiil tabanının ünlüsü -ŷv ünlüsü ile nöbetleşir. Ek kalınlık-incelik uyumuna uyarken ekin her zaman düz biçimleri kullanılır (KTLG 2006, 632-642, Ersoy 2007, 1318, Yılmaz 1996, 161-162).

I. Teklik Şahıs:

- *Atte, epĭ kinona kayasşĭn.* “Baba, ben sinemaya gitmek istiyorum.” < kay-as-şĭn (2608).

II. Teklik Şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

III. Teklik Şahıs:

- *Çupasşĭn pulnĭ istorik* “Koşmayı düşünmüş (koşmak istemiş) tarihçi.” < çup-as-şĭn (1769).
- *Germaniri «Lomma GmbH» kompani anlĭlatasşĭn.* “Almanyadaki «Lomma GmbH» şirketi genişletmek istiyor.” < anlĭlat-as-şĭn (2076).

I. Çokluk Şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

II. Çokluk Şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

III. Çokluk Şahıs:

- *Yeşĭlvar rayonĭnçi «Mars» HFH ĩşçenĭsem sutu-ilĭve kĭlarasşĭn.* “Yeşĭlvar Bölgesi’ndeki «Mars HFH » çalışanları ilk bölümünü piyasaya çıkarmak istiyor.” < kĭlar-as-şĭn (2040).

Ekin olumsuzluk biçimi Çuv.da *mar* ve *şuk* sözcükleri ile yapılır:

- *Çunĭm vatĭlasşĭn mar-ha.* “Gönlüm yaşlanmak istemiyor.” < vatĭl-as-şĭn mar (3194).

- *RF Prem'yer-ministri Mihail Fradkov üsme parasşın mar.* “RF Başbakanı Mihail Fradkov izin vermek istemiyor.” < par-as-şın mar (2088).
- *Şamrık İru vİrenesşın mar.* “Genç kuşak öğrenmek istemiyor.” < vİren-es-şın mar (2756).

I. 2. 2. 2. 2. 1. 2. 2.3. III. Tip İstek Kipi (-As kilet)

Kişi	III. TİP İSTEK KİPİ ÇEKİMİ (İLGİ HALLİ ŞAHİS ZAMİRİ)+FİİL-As+(İYELİK EKİ) KİLET	
	Teklik	Çokluk
1.	Manın Fiil-as+(iyelik eki) kilet	Pİrin Fiil-as+(iyelik eki) kilet
2.	Sanın Fiil-as+(iyelik eki) kilet	Şİrin Fiil-as+(iyelik eki) kilet
3.	Unın Fiil-as+(iyelik eki) kilet	Vİsen Fiil-as+(iyelik eki) kilet

ET -GAy ekinden türeyen istek kipinin OT'teki -AsI gel- biçimi, Çuv.da iki şekilde yapılır:

Ekin tarihi gelişimi -asşın/-esşın/ -aşşın ekiyle aynıdır. (KTLG 2006, 636-642)

Kipteki *kil-* “gelmek” eylemi daima şimdiki zamanda çekimlenir. -As eki kalınlık incelik uyumuna uyar. Ek ünsüzle biten fiillere doğrudan bağlanır. -i ünlüsü ile biten sözcüklere -y- bağlayıcı ünsüzüyle bağlanır. -A ünlüsü ile biten fiillerde taban ünlüsü ile ek ünlüsü birleşmiştir. -U ünlüleri ile biten fiillerde ise fiil tabanının ünlüsü -İv ünlüsü şle nöbetleşir. Olumsuzu *kil-*“gelmek” eyleminin şimdiki zamanının olumsuzu ile yapılır (*kilmest* “gelmiyor”) (KTLG 2006, 631, Ersoy 2007, 1318, Yılmaz 1996, 162-163).

I. Teklik Şahıs:

- *Boris Leont'eviç Tihonov şinçen kalas kilet.* “Boris Leont'eviç Tihonov hakkında konuşmak istiyorum” < kala-as kil-et (65).
- *Yulaşki şitmüsençen A. V. Danilovın «Moya malaya Rodina-Bolşaya Aksa» programmine palİrtas kilet.* “Son başarılılardan biri olarak A. V. Danilova'nın «Moya Malaya Podina– Bolşoya Aksa/ Benim Küçük Memleketim-Büyük Aksu» programını anlatmak istiyorum. < palİrt-as kilet (677).

- *Lyudmila İvanovniň pultarulihň tepř yeniř sinčen te kalasa paras kilet.* “Lyudmila İvanovna’nın yaratıcılığının bir başka yönünü de konuşmak istiyorum.” < kalasa par-as kilet (852).

II. Teklik Şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

III. Teklik Şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

I. Çokluk Şahıs:

- *Pirň vulas kilet.* “Biz, okumak istiyoruz! < vula-as kil-et (35)

II. Çokluk Şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

III. Çokluk Şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

Kipin olumsuz biçimi *kil-* eyleminin olumsuz biçimiyle (*kilmest*) yapılır:

- *Hama pırre te 65 šul purinnı tese kalas kilmest.* “Kendimi hiçbir zaman 65 yıl yaşamışım diye anlatmak istemiyorum.” < kal-as kil-mes-t (3335).

I. 2. 2. 2. 2. 1. 2. 3. Gereklilik Kipi (-mAllA, -(A)s pulat’, mA kirlı)

Gereklilik kipi bir oluşun, bir kılışın ya da tasarlanan bir eylemin yapılması gerektiğini bildiren kiptir (Korkmaz 2003, 695).

I. 2. 2. 2. 2. 1. 2. 3. 1. Gereklilik Kipi – I. Tip (-mAllA)

Kişi	I. TİP GEREKLİLİK KİPİ ÇEKİMİ İLGİ HALLİ ŞAHIS ZAMİRİ+FİİL+KİP EKİ	
	Teklik	Çokluk
1.	Manın Fiil-mAllA	Pırın Fiil-mAllA
2.	Sanın Fiil-mAllA	Şırın Fiil-mAllA
3.	Unın Fiil-mAllA	Visen Fiil-mAllA

ET’te *-GU ol- gerek, -mAk gerek* yapılarıyla karşılanır. *-mAll* eki BT’te, EAT’nin sonlarında şekillenmeye başlamıştır. *-mA* isimden fiil uyapma ekiyle *+II* addan ad yapma ekinin birleşmesinden oluşur. Ekin ilk biçiminin *-mAlU* şeklinde oluşu bu görüşü destekler. Başlangıçta sıfat-fiil eki olarak kullanılan bu ekin gereklilik kipi olması Osm.da olmuştur. Az.da yaygın olarak kullanılışı sıfat-fiildir; ancak gereklilik kipi olarak da kullanılmaktadır (Ergin 2002, 312-313).

Fiil tabanına *-mAll* eki getirilerek yapılan gereklilik kipi TT, Gag., Az., Tkm. lehçelerinde kullanılır. Çuv.da genellikle sıfat-fiil olarak kullanılan *-mAlIA* ekin gelişimi OT’teki biçimiyle aynıdır. Çuv.da ek kalınlık-incelik uyumuna uyar. Şahıs ifadesi ilgi halindeki isim ya da zamirlerle sağlanır (Levitskaya 1976, 95-97, Ersoy 2007, 1318, KTLG 2006, 469-472, Yılmaz 1996, 164-165).

I. Teklik Şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

II. Teklik Şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

III. Teklik Şahıs:

- *Çın-çin pıla suylasa ilme tata tırış uprama pılmelle.* “En iyi balı seçip almayı ve doğru saklamayı bilmeli.” < pıl-melle (2538).
- *Rayonsençe, itti regionsençe purınakan çıvaşsem patınçe kaşni şul irttermelle.* “Bölgelerde ve diğer ülkelerde yaşayan Çuvaşların hepsi her yıl gerçekleştirmeli.” < irtter-melle (189)
- *Vıl pılak, yüşıklıh tutisır pulmalla.* “O bal, tatlı olmalı.” < pul-malla (2539).
- *Yiltah rayona çupmalla* “Kesin olarak bölgeye koşup gitmeli.” < çup-malla (2832).

I. Çokluk Şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

II. Çokluk Şahıs:

- *Hıyar ye pomidor kasıki, ukrop-petruška hursa ilemletmelle.* “Salatalık ya da domates dilimleri, derotu- maydanoz koyup süslemeli (süsleyin).” < ilemlet-melle (2356).
- *Kişire şultra şitkılı terkıpa hırmalla.* “Havucu büyük delikli rendeden geçmeli (geçirin)” < hır-malla (2425).
- *Sivitmelle.* “Soğutmalı (soğutun)” < sivitmelle (2387).
- «Tatneft’» UAO n konkursınçe predpriyatın çısnе hütilemelle. “«Tatneft» UAO’nun yarışmasında, tesisin şerefını korumalı.” < hütile-melle (3159).

III. Çokluk Şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

Olumsuz biçimi *mar* son takısıyla yapılır (KTLG 2006, 473).

- *Man pek piçık pülımre tarihmalla mar kaşnın.* “Küçük bir odada benim gibi kahrolmak zorunda değil herkes.” < tarih-malla mar (1361).
- *Purnış tehımne pıleken sın, şavnaşkal hıtlanmalla mar.* “Yaşamının tadını bilen biri de onun kadar gereksiz işlerle meşgul olmamalı.” < hıtlan-malla mar. (1497).
- *Şavınpa ta avallıha manısa kılarmalla mar.* “Bu nedenle geçmişi unutmamalı” < manısa kılar-malla mar (210).
- *Tutkınran şilınsa kayarah kile tavrınnisene ayıplamalla mar.* “Tutsaklıktan kurtulup sonradan eve dönenleri suçlamamalı” < ayıpla-malla mar (3245).
- *Vıl türeh yuhsa anmalla mar.* “Doğrudan akarak inmemeli.” < an-malla mar (2540).

I. 2. 2. 2. 2. 1. 2. 3. 2. Gereklilik Kipi – II. Tip [- (A)s pulat’]

Kişi	II. TİP GEREKLİLİK KİPİ ÇEKİMİ İLGİ HALLİ ŞAHIS ZAMİRİ+FİİL -(A)s+pULAT’	
	Teklük	Çokluk
1.	Manın Fiil-(A)s+pulat’	Pırın Fiil-(A)s+pulat’
2.	Sanın Fiil-(A)s+pulat’	Şırın Fiil-(A)s+pulat’
3.	Unın Fiil-(A)s+pulat’	Vısen Fiil-(A)s+pulat’

OT’te gereklilik kipi için kullanılan bir başka biçim de *-AsI* ekiyledir. Şahıs ifadesi, yazı dillerine göre şahıs ekleri, iyelik ekleri ya da şahıs zamirleri ile karşılanır. Bu kip, Az. Tat. Başk. ve Çuv.da kullanılır. Uyg.da gereklilik *-mİş gerek*, *-GU ol-~kergek*, *-mak kergek* kalıplarıyla ifade edilir. BT’de *-GAy* gelecek zaman ekinin eriyerek *-A* ekine dönüşmesi ve istek anlamını kazanmasıyla ekle birlikte *gerek* sözcüğüyle birlikte kullanılması kipi oluşumunu sağlamıştır. Çuv.da *-As* (gelecek zaman kipinden gelişmiş) + *pulat’* (ol-) şeklinde kurulan kip Uyg. *-GU ol-* yapısıyla paralellik gösterir. Ek ünsüzle biten fiillere doğrudan eklenirken *-i* ünlüsü ile biten fiillere *-y-* bağlayıcı ünsüzü ile bağlanır. *-A* ünlüsüyle biten sözcüklere eklenirken fiil tabanındaki ünlü ile ekin ünlüsü birleşir. *-U* ünlüsü ile biten sözcüklerde *-U* ünlüsü *-vİ* ile nöbetleşir. Ek kakınlık incelik uyumuna uyar. Şahıs ifadesi için ilgi halindeki şahıs zamirleri kullanılır (KTLG 2006, 535-556, Ersoy 2007, 1319, Yılmaz 1996, 165).

- *Kalasa hıvaras pulat’*. “Söylemeli.” < *hıvar-as pulat’* (3191).

Olumsuz biçimi *mar* son eki ya da *pul-* “olmak” eyleminin şimdiki zamanının olumsuzu *pulmast’* “olmuyor” sözcüğüyle yapılır (KTLG 2006, 538).

- *Pallattaras mar* “Öğrenilmemeli” < *pallattar-as mar* (1892).

I. 2. 2. 2. 1. 2. 3. 3. Gereklilik Kipi –III. Tip (-mA kirlİ)

Kişi	III. TİP GEREKLİLİK KİPİ ÇEKİMİ İLGİ HALLİ ŞAHİS ZAMİRİ+FİİL -mA+ KİRLİ	
	Teklük	Çokluk
1.	Manın Fiil-mA+ kirlİ	Pırın Fiil-mA+ kirlİ
2.	Sanın Fiil-mA+ kirlİ	Sırın Fiil-mA+ kirlİ
3.	Unın Fiil-mA+ kirlİ	Vısen Fiil-mA+ kirlİ

ET’te gereklilik *-mak kergek* kalıbıyla da ifade edilir. Gereklilik için kullanılan sözcüklerin en eskilerinden biri *kergektir*. Sözcük eksik olmak anlamındaki *kerge* fiilinin “ihtiyaç, lüzüm, gerek” anlamında türemiş biçimidir. Çuv. daki *kirlİ* biçimi ise *kereklig* sözcüğünden gelmektedir. *-mA* ya da *-mA* ekli isim-fiillere yazı dillerine göre gereklilik bildiren *gerek* sözcüğü getirilerek yapılır. Şahıs ifadesi, şahıs ekleri, iyelik ekleri ya da şahıs zamirleri ile sağlanır. Bu biçim TT, Özb., YUyg., KTat., Başk., Kum., Nog., Kklp. ve Çuv.da kullanılır (KTLG 2006, 493-561, Yılmaz 1996, 166).

- *Mñ tuma kirlĭ hal' pire çĭvaş çĭłhi?* “Ne yapmak için gerekli Çuvaş dili şimdi bize?” < tu-ma kirlĭ (2768).

Olumsuzluk, OT’te –mA olumsuzluk ekiyle yapılırken Çuv.da *mar* olumsuzluk son eki ile yapılır:

- *Apla tuma kirlĭ mar.* “Böyle yapmamalı.” < tu-ma kirlĭ mar (2585).

I. 2. 2. 2. 1. 2. 4. Şart Kipi (-sAn, -sAssIn)

Kişi	ŞART KİPİ ÇEKİMİ ŞAHİS ZAMİRİ+FİİL -sAn, -sassĭn/-sessĭn	
	Teklük	Çokluk
1.	Epĭ Fiil-sAn,-sassIn	Epĭr Fiil-sAn, -sassIn
2.	Esi Fiil-sAn,-sassIn	Esĭr Fiil-sAn,-sassIn
3.	Vil Fiil-sAn,-sassIn	Vĭsem Fiil-sAn,-sassIn

OT’te şart kipi fiil tabanına getirilen -sA eki ile yapılır. İyelik kökenli şahıs ekleriyle çekimlenen kip, Yak.ta zamir kökenli şahıs ekleri ile çekimlenirken Çuv.da şahıs zamirleri ile çekimlenir (KTLG 2006, 659).

Şart kipi ET –sAr ekinden gelir. Ekin sonundaki –r ünsüzü, Yak. dışında, bütün yazı dillerinde düşmüştür. -sAr eki Göktürk Yazıtlarında zarf-fiil eki olarak kullanılır; şahıs eklerine bağlanmaz. Bu ek, bir zarf-fiil olarak içinde şart anlamı da barındıran -*dıkça*, -*dığı sürece*, -*dığı zaman* anlamını taşır. Uyg. -sAr eki, şahıs eklerine bağlanır ve şart çekimi oluşmaya başlar. KT’te -sAr ekinin -r’si düşer. Yak. hariç, Türk lehçelerinde s- ünsüzüne bağlı değişiliklerle birlikte ekin r’siz biçimleri kullanılır (KTLG 2006, 692-699).

Çuv.da koşul anlamı aynı yapıdan gelen -sAn ve -sAssIn ekleri ile karşılanır. Her iki ek de aslında zarf-fiil ekidir. Eklerin sonundaki -n sesi, iyelik eklerine ve pekiştirmelere bağlanır (Levitskaya 1976, 104-106, Ceylan-Yılmaz 2002, 98-99, Ersoy 2007, 1317, Yılmaz 1996, 158-160).

Ek kalınlık incelik uyumuna uyar. Bu kipte şahıs zamirleri kullanılır. Olumsuzluk -mA- ekiyle yapılır (KTLG 2006, 673).

I. Teklük Şahıs:

- *Epĭ un hĭrĭ pulsan* “Ben onun kızı olsam.” < pul-san (1073)

- *Pĩr-pĩr yĩniř tusan* “Herhangi bir hata yapsam.” < *yĩniř tu-san* (1075).
- *Sire una usşan* “Size ruhumu açsam.” < *us-şan* (1129)
- *Tepĩr kunne irtereh tuhsan ta* “Bir gũn sonra çıksam da” < *tuh-san* (1317).
- *Un uhne aa unĩpe kĩna ĩnlannĩ pulsan.* “O zaman sadece ocuk ruhuyla anlamış olsam.” < *ĩnlannĩ pul-san* (774).

II. Teklik şahıs:

- *Esĩ sıvĩ pulsan* “Sen sağ olursan” < *sıvĩ pul-san* (1088).
- *Temişe sehet tesen te* “Birkaç saat desen” < *te-sen* (1570).

III. Teklik şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

I. okluk şahıs:

- *Epir ivĩnsan* “Biz yorulursak” < *epir ivĩn-san* (1584).
- *Halĩ, samana ulřĩnsan* “şimdi, zamanı dndũrsek” < *ulřĩn-san* (3238).

II. okluk şahıs:

- *Esir aptĩrasa ũksen* “Siz kendinizi ktũ hissedip dũřerseniz” < *esir ũksen* (555).

III. okluk şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

Olumsuzluk -mA- ekiyle yapılır (KTLG 2006, 674).

- *Elkel rayonĩni Hĩrata yalĩ pısık pulmasan ta* “Elkel Bölgesi’ndeki Hĩrata Kyũ’nde bũyũk olmasa da” < *pısık pul-ma-san* (2298).
- *İltes temesen te* “Dinliyorum demesem de” < *te-me-sen* (1269).
- *şuta ilmesen* “saymazsak” < *şuta il-me-sen* (3078).
- *İş pulmasan* “İş olmazsa” < *İş pul-ma-san* (2957).
- *Unta tahşantanpa purĩnmasan ta* “orada yaşamıyorsam da” < *purĩn-ma-san* (1329).

I. 2. 2. 2. 2. Birleşik Zamanlı Çekim

Çekimli fiiller, taşıdıkları kip sayısına göre basit zamanlı ve birleşik zamanlı fiiller olmak üzere başlıca iki gruba ayrılır. Bileşik zamanlı fiiller, birden fazla kip eki taşır. Bu tip çekimde genellikle iki kip eki bulunur (Korkmaz 2003, 731).

I. 2. 2. 2. 2. 1. Hikâye (-çĩ / -çĩ)

Birleşik çekimin hikâye biçimi, asıl fiil kipinin gösterdiği hareketin görülen geçmiş zamanda cereyan etmiş olduğunu bildirir. Bu çekim konuşanın geçmiş zamanda gördüğü hareketleri öykülemek için, anlatmak için kullanacağı fiil şeklidir. Asıl fiilin kipleri ile *i-* fiilinin görülen geçmiş zamanının ya da ekleşmiş biçiminin birleşmesi ile ortaya çıkar. Emir dışındaki bütün kiplerin hikâye biçimi vardır (Ergin 2002, 312-322).

ET’te *er-* yardımcı fiiliyle yapılan bileşik çekim Çuv.da farklı şekillerde yapılır. Bu anlamda Çuv.da bileşik çekim bir düzen arz etmez. Hikâye çekiminde *-çĩ / -çĩ* (< ET *er-ti*) eki kullanılır (Ersoy 2007, 1319, Yılmaz 1996, 175).

I. 2. 2. 2. 2. 1. 1. Şimdiki Zamanın Hikâyesi

Kişi	I. TİP ŞİMDİKİ ZAMAN HİKÂYE ÇEKİMİ	
	Teklük	Çokluk
1.	Epĩ Fiil-(A)t-İp-çĩ	Epĩr Fiil (A)t-pİr-çĩ
2.	Esĩ Fiil-(A)t-İn-çĩ	Esĩr Fiil-(A)t- İrçĩ
3.	Vĩl Fiil-(A)t’-çĩ	Vĩsem Fiil-(A)ş-çĩ

Kişi	II. TİP ŞİMDİKİ HİKÂYE ÇEKİMİ	
	Teklük	Çokluk
1.	Epĩ Fiil-(A)t-tİ-m	Epĩr Fiil (A)t-tİ-mİr
2.	Esĩ Fiil-(A)t-tİ-n	Esĩr Fiil-(A)t- tİ-r
3.	Vĩl Fiil-(A)t’-çĩ	Vĩsem Fiil-(A)t-çĩş

Şimdiki zamanın hikâyesi iki değişik çekilde yapılır: Birincisi şimdiki zaman çekimi üzerine *-çĩ* hikâye eki getirilerek yapılır. Bu çekimde *-çĩ* eki son takıdır. İkinci biçimde şimdiki zaman üzerine *-tİ* ve şahıs eki getirilir (Ersoy 2007, 1319, Yılmaz 1996, 172-173):

I. Teklük Şahıs:

- *Çırre kırrettim pır siltavsır.* “Kalbini kırıyordum annemin hiçbir neden olmadan.” < kır-et-ti-m (1180).
- *Huranpa yaşka şaksa yarattım.* “Kazanla çorba tartıp koyuveriyordum.” < yar-at-ti-m (1063).
- *İlk epı te sıvısemşın, kalavsemşın purınattım.* “Eskiden ben de dörtlükler için, öyküler için yaşıyordum.” < purın-at-ti-m (3421).
- *Tilksene vıranı-vıranmanah mansa kayattım epı.* “Rüyalarımı uyanır uyanmaz unutup gidiyordum, ben.” < kay-at-ti-m (1629).
- *Vışene mınşın şapla yat panine itleme yuratattım epı.* “Onlara niçin bu adların verildiğini dinlemeyi seviyordum.” < yurat-at-ti-m (1539).

III. Teklik Şahıs:

Metinde örneğine rastalanmamıştır.

III. Teklik Şahıs:

- *İşe pılse, tırışsa işletçi.* “İşi bilerek, ustaca çalışıyordu.” < işle-t-çi (67).
- *Palyuk ta mana tem pekeh yuratatçı.* “Palyuk da beni çok seviyordu” < yurat-at-çi (1149).
- *Teleye, şipırlansempe ati pırtak larkalatçı mtı.* “Neyse ki süpürge yapanlarla babası biraz oturuyordu artık.” < larkala-t-çi (1067).
- *Vaşsa irhine traktorı şine larsa tuhsa kayatçı.* “Vaşsa sabahleyin traktöre binip çıkıp gidiyordu” < kay-at-çi (1048).
- *Yumah-halap puşlatçı.* “Masal, öykü başlatıyordu.” < puşla-t-çi (1071).

I. Çokluk Şahıs:

- *Epir te, hırarımsem, pulışattımırççı ina.* “Biz kadınlar da yardım ediyorduk ona.” < pulış-at-timır-ççı (1465).
- *Vışsa şitnisem vilni şinsene şini şinçen te kalaşusem iltettimır.* “Aç yetişkinlerin ölmüş insanları yedikleri hakkında haberler de duyuyorduk.” < ilt-et-timır (1556).

II. Çokluk Şahıs:

Metinde örneğine rastalanmamıştır.

III. Çokluk Şahıs:

- *Kuśsul'li' uyrilusem śinsen çunışene avatçış.* Gözyaşı patlamaları insanların gönüllerini burkuyordu. < av-at-çış (3206).
- *Pirın kilte yalanah «Tıvan Atıl», «Yalav» jurnalsem śirinatçış.* “Bizim evde her zaman «Tıvan Atıl/Yerel İdil», «Yalav/Bayrak» gazeteleri okunuyordu. < śirin-at-çış (2764).
- *Şursuhala śapla çmetçış* “Aksakalı böyle çağırıyorlardı.” < çin-et-çış (1054).

Olumsuzluk, şimdiki zaman olumsuzluk şekline (-mAst) -çī eki getirilerek yapılır (Yılmaz 1996, 177):

- *İna ahal'ten mar «haśatın tıp injeneri» tese çmettimir.* “Ona boş yere «Gazetenin başmühendisi» demiyorduk.” < çin-et-timir (68).
- *Payanhi kunççen rayon byudjeçī śakna tuma may pamastçī.* “Bugüne kadar bölge bütçesi bunu yapmaya imkân vermiyordu.” < par-mast-çī (3304).
- *Śivırma ta vihīt yulmastçī temelle.* “Uyumaya bile vakit olmuyordu diyebilirim.” < yul-mast-çī (1548).
- *Temşin vitmestçış un śimahışem man çuna, ĩsa.* “Niçin etkilemiyordu onun sözleri benim ruhumu, aklımı?” < vit-mest-çış (1182).

I. 2. 2. 2. 2. 1. 2. Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Kişi	II. TİPGEÇMİŞ ZAMAN ÇEKİMİ	
	Teklik	Çokluk
1.	Epi Fiil-nI-ççī	Epir Fiil-nI-ççī
2.	Esī Fiil-nI-ççī	Esir Fiil-nI-ççī
3.	Vil Fiil-nI-ççī	Vilsem Fiil-nI-ççī

KİŞİ	III. TİP GEÇMİŞ ZAMANIN HİKÂYE ÇEKİMİ	
	Teklik	Çokluk
1.	Epĭ Fiil-sA-ttI-m	Epĭr Fiil-sA-ttI-mIr
2.	Esĭ Fiil-sA-ttI-n	Esĭr Fiil-sA-ttI-r
3.	Vĭl Fiil-sA-ttI- ħĭ	Vĭsem Fiil- sA-ssĭ

Çuv.da geçmiş zaman çekimi 3 değişik şekilde yapılmaktadır. I. tip geçmiş zaman –rI ekiyle yapılır. Bu tipin hikâye çekimi bulunmamaktadır.

II. tip geçmiş zaman çekimi -nI ekiyle yapılmaktadır. Hikâye çekiminde -ħĭ biçimi kullanılmaktadır. III. tip geçmiş zaman -sA ekiyle yapılır. Hikâye çekiminde -ttIm eki kullanılır (Yılmaz 1996, 171-172, Ersoy 2007, 1319-1320).

I. Teklik Şahıs:

Metinde örneğine rastalanamamıştır.

II. Teklik Şahıs:

Metinde örneğine rastalanamamıştır.

III. Teklik Şahıs:

- *Hĭy ĭŝĭpe Tol'yattine kilnĭħĭĭ.* “Kendi işleri için Tolyatti’ye gelmişti” < kil-nĭ-ħĭĭ (1312).
- *Nurlatri «Tuslĭh» rayhaşatra ta piħetlenniħĭĭ.* “Nurlat’taki «Tuslĭh/ Dostluk» bölge gazetesinde de yayımlanmıştı.” < piħetlen-nĭ-ħĭĭ (3386).
- *Pĭyanam vilnĭħĭĭ.* “Kaynanam ölmüştü.” < vil-nĭ-ħĭĭ (1045).
- *«Hĭvellĭ hula» uyav hatĭrlenĭħĭĭ.* “«Güneşli Şehir» kutlaması hazırlanmıştı.” < hatĭrle-nĭ-ħĭĭ (2741).
- *Tenĭħĭĭ Aleksandr Grigor'yeviħ pire.* “Demışti Aleksandr Grigoreviħ bize.” < te-nĭ-ħĭĭ (1788).

I. Çokluk Şahıs:

Metinde örneğine rastalanamamıştır.

II. Çokluk Şahıs:

Metinde örneğine rastalanamamıştır.

III. Çokluk Şahıs:

- *1980 sulta višem Muskavra pitī inīslī irtničči.* “1980 yılında onlar Moskova’da çok başarılı olmuşlardı.” < irt-nī-ççi (2713).

Olumsuzluk, -mA ekiyle yapılır. Olumsuzluk eki, ek fiille kip arasına girer.

- *Tata pirīn komanda çapla tuslī işlenine te epir tahsanah kurmanççi-ha.* “Takımımızın ünlü dostluk çalışmalarını da biz eskiden beri görmemiştik.” < kur-ma-nī-ççi (2708).

I. 2. 2. 2. 2. 1. 3. Gelecek Zamanın Hikâyesi

KİŞİ	III. TİP GEÇMİŞ ZAMANIN HİKÂYE ÇEKİMİ	
	Teklik	Çokluk
1.	Epi Fiil-I-p-çi	Epir Fiil-I-pIr-çi
2.	Esi Fiil-I-In-çi	Esir Fiil-I-ççi
3.	Vil Fiil-I-ççi	Višem Fiil-I-şçi

Gelecek zaman çekimi üzerine -çi, -ççi ekleri getirilerek yapılır.

- *Laşi pulsan sitme šimīlrah puličçi.* “Atı olanlar için gitmek daha kolay olacaktı.” < pul-ī-ççi (385).
- *Vaššapa Nina, tīvani-pñenīšem, man sinçen nikam ta asa ilmen te puličçi.* “Vašša ve Nina, akrabaları; beni hiç kimse hatırlamayacaktı.” (1323).

Olumsuz biçimi, gelecek zamanın olumsuzu -mī eki üzerine -çi, -ççi ekleri getirilerek yapılır (Yılmaz 1996, 173, Ersoy 2007, 1320):

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

I. 2. 2. 2. 2. 1. 4. Şartın Hikâyesi

KİŞİ	Şartın Hikâye Çekimi	
	Teklik	Çokluk
1.	Epi Fiil--sAn,-sAssIn-çi	Epir Fiil--sAn,-sAssIn-çi
2.	Esi Fiil-sAn,-sAssIn-çi	Esir Fiil-sAn,-sAssIn-çi
3.	Vil Fiil-sAn,-sAssIn-ççi	Višem Fiil--sAn,-sAssIn-çi

Şart eklerinden (-sAn, -sAssIn) sonra -çĩ, -ççĩ ekleri getirilerek yapılır. Olumsuz biçimi şartın olumsuzuna (-mAsAn, mAsAssIn) -çĩ, -ççĩ ekleri getirilerek yapılır.

I. 2. 2. 2. 2. 1. 5. İsteğin Hikâyesi

KİŞİ	I. Tip İstek Kipinin Hikâye Çekimi	
	Teklik	Çokluk
1.	Epi Fiil-I-pin-ççĩ	Epir Fiil-I-pirin-ççĩ
2.	Esi Fiil-I-sin-ççĩ	Esir Fiil-I-sir-ççĩ
3.	Vil Fiil-I-sin-ççĩ	Visem Fiil-I-sin-ççĩ

KİŞİ	II. Tip İstek Kipinin Hikâye Çekimi	
	Teklik	Çokluk
1.	Epi Fiil-assin/-essin/ -assin-çĩ	Epir Fiil-assin/-essin/ -assin-çĩ
2.	Esi Fiil-assin/-essin/ -assin-çĩ	Esir Fiil-assin/-essin/ -assin-çĩ
3.	Vil Fiil-assin/-essin/ -assin-çĩ	Visem Fiil-assin/-essin/ -assin-çĩ

KİŞİ	III. Tip İstek Kipinin Hikâye Çekimi	
	Teklik	Çokluk
1.	Manin Fiil-as+(iyelik eki) kilet-çĩ	Pirin Fiil-as+(iyelik eki) kilet-çĩ
2.	Sanin Fiil-as+(iyelik eki) kilet-çĩ	Sirin Fiil-as+(iyelik eki) kilet-çĩ
3.	Unin Fiil-as+(iyelik eki) kilet-çĩ	Visen Fiil-as+(iyelik eki) kilet-çĩ

İstek kipi ekleri (-ĩ/-ĩ, -assin/-essin, -As kilet) üzerine -çĩ, -ççĩ ekleri getirilerek yapılır.

I. Teklik Şahıs:

- *Epi te sakin sinçen tahsanah kalasşinççĩ*. “Ben de bu konuda çoktan beri konuşmak istiyordum.” < kala-as-şin-ççĩ (388).

II. Teklik Şahıs:

Metinde örneğine rastalanamamıştır.

III. Teklik Şahıs:

- *Te yuri man çirene irattarasşinççĩ* “Bilerek, benim kalbimi kırmak istiyordu” < irattar-as-şin-ççĩ (1044).
- *Yuri viçirhenteressinççĩ*. “Bilerek beni üzme istiyordu.” < viçirhenter-es-şin-ççĩ (1044).

I. Çokluk Şahıs:

- *Př tujanassšınččĭ*. “Düşünüyorduk.” < tujanassšınččĭ (1296)
- *Pura ilse hĭpartassšınččĭ*. “Çatıyı yükseltmek istiyorduk.” < hĭpart-as-šın-ččĭ (2801).

II. Çokluk Şahıs:

Metinde örneğine rastlanamamıştır.

III. Çokluk Şahıs:

Metinde örneğine rastlanamamıştır.

Olumsuzluk istek kipinin olumsuz biçimleri olan –mI, mest- eklerinin ve mar sözcüğünün sona –čĭ/–ččĭ ekleri getirilerek yapılır (Yılmaz 1996, 179-183):

- *Ham mñ pultarnine šinna haleh kĭtartassšın marččĭ epĭ*. “Ne yaptığımı insanlara olduğumu göstermek istemedim” < kĭtart-as-šın mar-ččĭ (1693).

I. 2. 2. 2. 2. 2. 1. 6. Gerekliliğin Hikâyesi

KİŞİ	I. Tip Gereklilik Kipi Çekimi	
	Teklik	Çokluk
1.	Manĭn Fiil-mAllA-ččĭ	Pĭrĭn Fiil-mAllA-ččĭ
2.	Sanĭn Fiil-mAllA-ččĭ	Sĭrĭn Fiil-mAllA- ččĭ
3.	Unĭn Fiil-mAllA-ččĭ	Vĭsen Fiil-mAllA- ččĭ

KİŞİ	II. Tip Gereklilik Kipi Çekimi	
	Teklik	Çokluk
1.	Manĭn Fiil-(A)s+pulat’-čĭ	Pĭrĭn Fiil-(A)s+pulat’-čĭ
2.	Sanĭn Fiil-(A)s+pulat’-čĭ	Sĭrĭn Fiil-(A)s+pulat’-čĭ
3.	Unĭn Fiil-(A)s+pulat’-čĭ	Vĭsen Fiil-(A)s+pulat’-čĭ

KİŞİ	III. Tip Gereklilik Kipi Çekimi	
	Teklik	Çokluk
1.	Manĭn Fiil-mA+ kirli’-ččĭ	Pĭrĭn Fiil-mA+ kirli’-ččĭ
2.	Sanĭn Fiil-mA+ kirli’-ččĭ	Sĭrĭn Fiil-mA+ kirli’-ččĭ
3.	Unĭn Fiil-mA+ kirli’-ččĭ	Vĭsen Fiil-mA+ kirli’-ččĭ

Gerekliğin hikâye çekimi, Çuv.da *-mAllA*, *-(A)s pulat'*, *-mA kirlĭ* eklerine *-çĭ/-çĭ* ekleri getirilerek yapılır (Yılmaz 1996, 183-186, Ersoy 2007, 1320):

I. Teklik Şahıs:

- *Hutşĭnmallaçĭ-şĭ manĭn vĭsen huşşine?* “Girmeli miydım ben onların arasına?” < *hutşĭn-malla-çĭ* (1521).

II. Teklik Şahıs:

Metinde örneğine rastalanamamıştır.

III. Teklik Şahıs:

- *Şavĭnta halĭh poeçĭ A. Alga man sĭvĭsene vulasa hĭyĭn şuhĭşne pĭltermelleçĭ.* “Burada halk şairi A. Alga benim yazılarımı okuyup kendi değerlendirmelerini bildirmeliydi.” < *pĭlter-melle-çĭ* (3370).

I. Teklik Şahıs:

Metinde örneğine rastlanamamıştır.

II. Çokluk Şahıs:

Metinde örneğine rastlanamamıştır.

III. Çokluk Şahıs:

Metinde örneğine rastlanamamıştır.

Olumsuzluk, *-mAllA marçĭ, pulmastçĭ, -mA kirlĭ marçĭ* biçimleriyle yapılır (Yılmaz 1996, 183-186):

- *Kaymalla ta marçĭ man hĭnana.* “Gitmemeliydim ben misafirliğe.” < *kay-malla mar-çĭ* (1274).
- *Ten, kaysa şüremelle te marçĭ?* “Belki, çekip gitmemeliydim?” < *şüremelle mar-çĭ* (1506).

I. 2. 2. 2. 2. 2. Rivayet (ĩmiş, ikken, tet, pulnĩ)

Bu Şekil, asıl fiil kiplerine *i-* fiilinin 6đrenilen geĉmiŐ zamanın getirilmesi ile yapılan birleşik ĉekimdir. Anlatma, baŐkasından aktarma, sonradan farkına varma işlevi ile g6rev yapar. Asıl fiil kipinin g6sterdiği hareketi rivayet eder. (Ergin 2002, 323)

ĉuv. rivayet ĉekiminde, Oğuz grubu T6rk lehĉelerinde kullanılan *ĩmiŐ* (< ET *er-miş*) biĉimi kullanılır. Bunun yanında Kıp.ta kullanılan *ikken* (ET *er-ken*) biĉimi de kullanılır. Ayrıca, *pul-* // OT *bol-* yardımcı fiilinden gelişen *pulnĩ* ve *te-* // OT deyleminden t6reyen *tet* s6zc6kleri rivayet ĉekiminde kullanılır (Yılmaz 1996, 175, Ersoy 2007, 1320).

I. 2. 2. 2. 2. 2. 1. Şimdiki Zamanın Rivayeti

Kişi	ŞİMDİKİ ZAMANIN RİVAYET ĉEKİMİ	
	Teklik	ĉokluk
1.	Fiil-(A)t-İp ĩmiŐ/ ikken/ tet	Fiil-(A)t-pİr ĩmiŐ/ ikken/ tet
2.	Fiil-(A)t-In ĩmiŐ/ ikken/ tet	Fiil-(A)t-İr ĩmiŐ/ ikken/ tet
3.	Fiil-(A)t' ĩmiŐ/ ikken/ tet	Fiil-A-ŞŞi ĩmiŐ/ ikken/ tet

Şimdiki zamanın rivayetinde *pulnĩ* biĉimi kullanılmaz (Yılmaz 1996, 187, Ersoy 2007, 1321).

- *Hĩnasenĉen pĩri maşına tĩmalli vurĩnta huralşi pulsa işlet ikken.* “Misafirlerden biri park yerinde bekĉi olarak ĉalıŐıyormuŐ.” < işle-et iken (1397).
- *Tustarat' tet ĉĩnkĩ Mirun sekretarşine.* “Arıyormuş, ĉĩnkĩ Mirun sekreterini.” (2620).

Olumsuzu Şimdiki zamanın olumsuzuna ĩmiŐ, ikken, tet, s6zc6kleri getirilerek yapılır.

- *HĩŐ-pĩr aŐŐi-amĩŐiŐ Şakna ırlamast' ikken.* “Bazı anne babalar bunu tasvip etmiyorlarmış.” (732).

I. 2. 2. 2. 2. 2. 2. 2. Geçmiş Zamanın Rivayeti

KİŞİ	I. TİP GEÇMİŞ ZAMANIN RİVAYET ÇEKİMİ	
	Teklik	Çokluk
1.	FİİL- rI/tI-m ĩmiş/ ikken/ tet	FİİL+ rI/tI-mIr ĩmiş/ ikken/ tet
2.	FİİL+ rI/tI-n ĩmiş/ ikken/ tet	FİİL+ rI/tI-r ĩmiş/ ikken/ tet
3.	FİİL+ rI/tI-Ø ĩmiş/ ikken/ tet	FİİL+ rI/tI-š ĩmiş/ ikken/ tet

KİŞİ	II. TİP GEÇMİŞ ZAMANIN RİVAYET ÇEKİMİ	
	Teklik	Çokluk
1.	Epĭ Fiil-nĭ ĩmiş/ ikken/ tet/ pulnĭ	Epĭr Fiil-nĭ ĩmiş/ ikken/ tet/ pulnĭ
2.	Esĭ Fiil-nĭ ĩmiş/ ikken/ tet/ pulnĭ	Esĭr Fiil-nĭ ĩmiş/ ikken/ tet/ pulnĭ
3.	Vĭl Fiil-nĭ ĩmiş/ ikken/ tet/ pulnĭ	Vĭlsem Fiil-nĭ ĩmiş/ ikken/ tet/ pulnĭ

Görülen geçmiş zamanın (I. Tip) rivayetinde *pulnĭ* biçimi kullanılmaz. Öğrenilen geçmiş zamanın rivayetinde *ĩmiş*, *ikken*, *tet*, *pulnĭ* unsurlarının tümü kullanılır (Yılmaz 1996, 186, Ersoy 2007, 1320)

I. Teklik Şahıs:

Metinde örneğine rastalanmamıştır.

II. Teklik Şahıs:

Metinde örneğine rastalanmamıştır.

III. Teklik Şahıs:

- *Çüreçe yanahĭ hĭrrinçi mĭka ta vut tivnĭ pulnĭ*. “Pencerenin ön kısmına yerleştirilmiş mum nedeniyle pencere perdesine alev değmiş (değmişmiş).” < tiv-nĭ pulnĭ (1811).
- *Huĭĭ tet Mirun*. “Noktayı koymuş (koymuşmuş) Mirun” (2629).
- *ĭnlantarsa paĭĭ tet Mirun*. “Anlatıvermiş (anlatıvermişmiş) Mirun.” < ĭnlantar-sa par-rĭ tet (2644).
- *Vĭl ĭrĭp yĭvi sine larnĭ ikken*. “O, kirpi yuvasının üstüne oturmuşmuş.” < lar-nĭ ikken (1596).
- *Vĭl hĭme leş yenne tuha-tuha kaynĭ ikken*. “O, çitin diğer tarafına yürüye yürüye gitmiş (gitmişmiş)” < kay-nĭ ikken (1690).

I. Çokluk Şahıs:

Metinde örneğine rastalanmamıştır.

II. Çokluk Şahıs:

Metinde örneğine rastalanmamıştır.

III. Çokluk Şahıs:

- *Astahi šav hupnĭ pulnĭ* “Ejderhayı bu ortadan kaldırmıştı (kaldırmışmış)” < hup-nĭ pulnĭ (1034).
- *Oktyabr’ prašnikŋče palirtma šut titnĭ ikken.* “Ekim bayramında açıklamaya karar vermişler (vermişmişler) meğer.” < šut tit-nĭ ikken (1315).
- *Puškirt pĭlharĭšem šalti Pĭlhar šinnisene «sarı iŝtyak» tenĭ ikken.* “Başkurt Bulgarları, İç Bulgarlara «Sarı İŝtyak » diyormuş (demişmiş).” < te-nĭ ikken (312).
- *Šavĭn čuhlĭ mašina iyun’ pušlamĭŋče te kilnĭ pulnĭ.* “Bu kadar makine haziranın başında da gelmiş (gelmişmiş).” < kil-nĭ pulnĭ (2023).
- *Šnĭ Aksuri čuhĭn hreščensen šĭr payĭšem tĭrlĭ šĭrte vırnašnĭ pulnĭ.* “Yeni Aksu’daki yoksul köylülerden yüz parçası türlü yerlere yerleşmişlerdi. (yerleşmişmişler)” < vırnaš-nĭ pulnĭ (385).

I. 2. 2. 2. 2. 2. 2. 3. Gelecek Zamanın Rivayeti

KİŞİ	GELECEK ZAMAN RİVAYET ÇEKİMİ	
	Teklik	Çokluk
1.	FiiI-I-p ĩmiş/ ikken/ tet	Epĭr FiiI-I-pIr ĩmiş/ikken/ tet
2.	Esĭ FiiI-I-n ĩmiş/ ikken/ tet	Esĭr FiiI-I-r ĩmiş/ ikken/ tet
3.	Vĭl FiiI-I ĩmiş/ ikken/ tet	Vĭsem FiiI-I-š ĩmiş/ ikken/ tet

Gelecek zamanın rivayeti, gelecek zaman çekimi üzerine *ĩmiş*, *ikken*, *tet* unsurları ile yapılır. Bu çekimde *pulnĭ* unsuru kullanılmaz (Yılmaz 1996, 187, Ersoy 2007, 1321).

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

I. 2. 2. 2. 2. 2. 4. Şartın Rivayeti

KİŞİ	ŞARTIN RİVAYET ÇEKİMİ	
	Teklik	Çokluk
1.	Epī Fiil-sAn,-sassIn ĩmiş/ ikken/ tet	Epīr Fiil-sAn, -sassIn ĩmiş/ ikken/ tet
2.	Esī Fiil-sAn,-sassIn ĩmiş/ ikken, tet	Esīr Fiil-sAn,-sassIn ĩmiş/ ikken/ tet
3.	Vīl Fiil-sAn,-sassIn ĩmiş/ ikken/ tet	Vīsem Fiil-sAn,-sassIn ĩmiş, ikken, tet

-sAn, -sAssIn şart eklerinden sonra ĩmiş, ikken, tet unsurları kullanılır (Yılmaz 1996, 188): Metinde örneğine rastlanmamıştır.

I. 2. 2. 2. 2. 2. 5. İsteğin Rivayeti

KİŞİ	II. TİP İSTEK KİPİNİN RİVAYET ÇEKİMİ	
	Teklik	Çokluk
1.	Epī Fiil-aşşin/-esşin/ -aşşin ĩmiş, ikken, tet, pulnī	Epīr Fiil-aşşin/-esşin/ -aşşin ĩmiş, ikken, tet, pulnī
2.	Esī Fiil-aşşin/-esşin/ -aşşin ĩmiş, ikken, tet, pulnī	Esīr Fiil-aşşin/-esşin/ -aşşin ĩmiş, ikken, tet, pulnī
3.	Vīl Fiil-aşşin/-esşin/ -aşşin ĩmiş, ikken, tet, pulnī	Vīsem Fiil-aşşin/-esşin/ -aşşin ĩmiş, ikken, tet, pulnī

KİŞİ	III. TİP İSTEK KİPİNİN RİVAYET ÇEKİMİ	
	Teklik	Çokluk
1.	Manīn Fiil-as+(iyelik eki) kilet ĩmiş, ikken, tet, pulnī	Pīrīn Fiil-as+(iyelik eki) kilet ĩmiş, ikken, tet, pulnī
2.	Sanīn Fiil-as+(iyelik eki) kilet ĩmiş, ikken, tet, pulnī	Sīrīn Fiil-as+(iyelik eki) kilet ĩmiş, ikken, tet, pulnī
3.	Unīn Fiil-as+(iyelik eki) kilet ĩmiş, ikken, tet, pulnī	Vīsen Fiil-as+(iyelik eki) kilet ĩmiş, ikken, tet, pulnī

-ī/-ĭ, -aşşin/-esşin, -As kilet ekleriyle yapılan istek kipinin rivayetinde ĩmiş, ikken, tet, pulnī unsurlarının tümü kullanılır. -ī/-ĭ ekleriyle yapılan I. tip istek çekimi çok az kullanılmaktadır (Yılmaz 1996, 189):

I. Teklik Şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

II. Teklik Şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

III. Teklik Şahıs:

- *Maltanah vışem hıśşın çupasşın pulnı istorik.* “İlk önce onların arkasından koşmayı düşünmüş (istiyormuş) tarihçi.” < çup-as-şın pulnı (1769).

I. Çokluk Şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

II. Çokluk Şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

III. Çokluk Şahıs:

- *Mın kalasşın pulnı-şi avalhi zodçisem pır vıhıtrah pırpek tata paçah uyrılśa tırakan iki hram śiklese?* “Eski mimarlar o dönemlerde bir bütünün iki zıt örneği gibi iki tapınak yükselterek ne demek istemiş (istemişmişler) olabilirler?” < kala-as-şın pulnı (1885).
- *Śakınpa hıysen kasti hura halıhıran uyrım pulnine palırtasşın pulnı ahır.* “Bununla kendi sınıflarının kara budundan farklı olduğunu belirtmek istemiş oldular heralde.” < palırt-as-şın pulnı (318).
- *Śavsem yur aşsa purınakan vırına imırlıhe palırtsa hıvarasşın pulnı ahır.* “Onlar karı eşerek yaşadıkları araziye daima keşfedip tekrar unutmak istiyorlar herhalde.” < hıvar-as-şın pulnı (2898).

I. 2. 2. 2. 2. 2. 6. Gerekliliğin Rivayeti

KİŞİ	I. TİP GEREKLİLİĞİN RİVAYET ÇEKİMİ	
	Teklik	Çokluk
1.	Manın Fiil-mALLA ĩmiş/ ikken/ tet/ pulnı	Pırın Fiil-mALLA ĩmiş/ ikken/ tet/ pulnı
2.	Sanın Fiil-mALLA ĩmiş/ ikken/ tet/ pulnı	Śırın Fiil-mALLA ĩmiş/ ikken/ tet/ pulnı
3.	Unın Fiil-mALLA ĩmiş/ ikken/ tet/ pulnı	Vısen Fiil-mALLA ĩmiş/ ikken/ tet/ pulnı

KİŞİ	II. TİP GEREKLİLİĞİN RİVAYET ÇEKİMİ	
	Teklik	Çokluk
1.	Manın Fiil-(A)s+pulat’ ĩmiş/ ikken/ tet/ pulnı	Pırın Fiil-(A)s+pulat’ ĩmiş/ ikken/ tet/ pulnı
2.	Sanın Fiil-(A)s+pulat’ ĩmiş/ ikken/ tet/ pulnı	Śırın Fiil-(A)s+pulat’ ĩmiş/ ikken/ tet/ pulnı

3.	Unin Fiil-(A)s+pulat' ĩmiş/ ikken/ tet/ pulnĭ	Vĭsen Fiil-(A)s+pulat' ĩmiş/ ikken/ tet/ pulnĭ
----	---	--

Kişi	III. TĖP GEREKLĖLĖĐİN RĖVAYET ÇEKĖMĖ	
	Teklik	Çokluk
1.	Manĭn Fiil-mA+kirli ĩmiş/ ikken/ tet/ pulnĭ	Pĭrĭn Fiil-mA+kirli ĩmiş/ ikken/ tet/ pulnĭ
2.	Sanĭn Fiil-mA+kirli ĩmiş/ ikken/ tet/ pulnĭ	Sĭrĭn Fiil-mA+kirli ĩmiş/ ikken/ tet/ pulnĭ
3.	Unĭn Fiil-mA+kirli ĩmiş/ ikken/ tet/ pulnĭ	Vĭsen Fiil-mA+kirli ĩmiş/ ikken/ tet/ pulnĭ

Çuv.da *-mAllA*, *-(A)s pulat'*, *-mA kirli* ekleriyle yapılan gereklilik kipinin rivayetinde bu eklerden sonra *ĭmiş*, *ikken*, *tet*, *pulnĭ* unsurları kullanılır. (Yılmaz 1996, 190)

I. Teklik şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

II. Teklik şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

III. Teklik şahıs:

- *Çukun řulĭn kayas enĭ hal'hi Kivi Pĭrĭntĭk yalı řumĭnçen řavrĭnsa kaymalla pulnĭ*. "Demiryolunun arka tarafının, şimdiki Kivi Pĭrĭntĭk/ Eski Pĭrĭntĭk Köyü'nün yanından dönerek gitmeliymiş." < kay-malla pulnĭ (2901).
- *Pĭr-iki uyĭhran pışık hvatter tuyanařřĭ ĩmiş, şumalla tet ĭna*. "Bir iki ay içinde büyük bir daire alcaklarmış, ıslatmalımış onu." < şu-malla tet (1303).

I. Çokluk şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

II. Çokluk şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

III. Çokluk şahıs:

- *Teprisen çılay ayakra, šavĩnpa ta unta šites tesen hñvel tuhiççeneh tuhsa utmalla pulnĩ* “Bu nedenle oraya gitmek isteyince güneş doğuncaya kadar çıkıp yürümeleeri gerekmiş.” < ut-malla pulnĩ (385).

Olumsuz, *mar* sözcüğü ile yapılır.

- *Šil pek çupmalla marççı ĩkken Samar uramĩpe.* “Yel gibi koşmamalıymışın Samar sokaklarında.” < çup-malla mar-ççı ĩkken (1325).

I. 2. 2. 2. 2. 3. Şart (pulsan, pulsassĩn, tĩk)

Çuv. da bileşik şart çekiminde ise ET *erse* biçimi yerine *pul-* yardımcı fiilinin şart biçimi olan *pulsan/ pulsassĩn* şekilleri kullanılmaktadır. Ayrıca *tĩk* edatıyla yapılan şart bileşik çekimleri bulunmaktadır (Yılmaz 1996, 175, Ersoy 2007, 1321).

I. 2. 2. 2. 2. 3. 1. Geçmiş Zamanın Şartı

KİŞİ	I. TİP GEÇMİŞ ZAMANIN ŞART ÇEKİMİ	
	Teklik	Çokluk
1.	FİİL- rI/tI-m pulsan/ pulsassĩn/ tĩk	FİİL+ rI/tI-mİr pulsan/ pulsassĩn/ tĩk
2.	FİİL+ rI/tI-n pulsan/ pulsassĩn/ tĩk	FİİL+ rI/tI-r pulsan/ pulsassĩn/ tĩk
3.	FİİL+ rI/tI-Ø pulsan/ pulsassĩn/ tĩk	FİİL+ rI/tI-š pulsan/ pulsassĩn/ tĩk

KİŞİ	II. TİP GEÇMİŞ ZAMANIN RİVAYET ÇEKİMİ	
	Teklik	Çokluk
1.	Epi Fiil-nI pulsan/ pulsassĩn/ tĩk	Epir Fiil-nI pulsan/ pulsassĩn/ tĩk
2.	Esĩ Fiil-nI pulsan/ pulsassĩn/ tĩk	Esir Fiil-nI pulsan/ pulsassĩn/ tĩk
3.	Vil Fiil-nI pulsan/ pulsassĩn/ tĩk	Vilsem Fiil-nI pulsan/ pulsassĩn/ tĩk

Görülen geçmiş zaman eki (-rI) öğrenilen geçmiş zaman eki (-nI) eklerinden sonra *pulsan/ pulsassĩn* ve *tĩk* şekilleri kullanılarak yapılır (Yılmaz 1996, 192):

I. Teklik Şahıs:

- *İna tatah ta itlenĩ pulsan, ten, šavĩntah işĩklese yarattĩm pul’.* Onu biraz daha dinlemiş olsam, belki, muhakkak hıçkırıklarımı koyuverirdim. < itlenĩ pulsan (1374).

II. Teklik Şahıs:

- *Yençen te un sine mñ te pulin – tišlñren, krahmal – huşnñ-tñk, pñr tumlam yod huşsan irñlñkñ kñvaklanat*. “Eğer onun içine bir şey -örneğin nişasta- eklenmişse, bir damla iyot katarsan çabucak eriyerek mavileşir.” < huş-nñ-tñk (2544).

III. Teklik Şahıs:

- *Halihñ yñli-yñrkisene tıtsa pırassi, samay yivñrlançñ pulsan ta şut şantalik Hñyat kunñ tñlne hñyat çeçekñsempe, şñr şırlisempe hirsempe ulñhsene tñrlerñ*. “Halkın gelenek-göreneklerini sürdürmesi biraz zorlaştıysa da sıcak Karanfil Günü nedeniyle karanfil çiçekleri, yer yemişleriyle kırları ve çayırları işledi.” < yivñrlan-çñ pulsan (263).
- *Şñpan tımarñ şala kaynñ pulsan kññençe butukñna vñri şıv yamala*. “Çıban kökü içe doğru gitmişse cam şişeye kaynar su koyulmalı.” < kaynñ pulsan (348)

I. Çokluk Şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

II. Çokluk Şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

III. Çokluk Şahıs:

- *Itti şulsençe «Umelye ruki», «Volşebnaya kist», «Hor » tata «Lepka » krujoksem kñrlese tññ pulsan, halñ vñsem te şñp*. “Geçmiş yıllarda «Umelye ruki/ Maharetli Eller», «Volşebnaya kist/ Sihirli Fırça», «Hor/ Koro» ve «Lepka/ Maket» dernekleri gürleyip durmuşsa da şimdi onlar da sessiz.” < kñrlese tññ pulsan (715).
- *Unñn yertüsi Nina Nikolayevna kalasa panñ tñrñh, açasem tñma hñysemeh suylanñ, hñrlñ tñma Hurata şırminçen ilnñ pulsan, şurrişññ Siktñrmeneh şitnñ*. “Onun yöneticisi Nina Nikolayevna’nın anlatıklarına göre, çocuklar kalmayı kendileri seçmişler; kızıl balçığı Hurata Deresi’nden almışlarsa da beyaz için Siktirme’ye doğru gitmişler.” < ilnñ pulsan (717).

- *Vışem pulnĭ-tĭk, pĭr vĭtanmi us unna, kalasa par vĭrttĭnlĭhusene.* Bunlar başımıza gelmişse eğer, biz utanmıyoruz açık konuşmaktan; konuşuyoruz sırlarımızı. < pulnĭ-tĭk (1125).
- *Yençen te vĭsem pĭr-pĭrin şumne řipsĭnsa larnĭ-tĭk, ku vĭsene hatĭrlenĭ i yavaplĭ taphĭrta – tipĭnĭ uh – yĭrkene pĭsnine pĭlteret.* “Kötüsü de birbirlerinin yanına yapışarak durmuşlarsa bu onların hazırlandığı en uygun dönemde –kurduğu zaman– sırasının bozulduğunu gösterir.” < lar-nĭ-tĭk (2556).

I. 2. 2. 2. 2. 3. 2. Şimdiki Zamanın Şartı

KİŞİ	ŞİMDİKİ ZAMANIN ŞART ÇEKİMİ	
	Teklik	Çokluk
1.	FiiI-(A)t-İp pulsan/ pulsassĭn/ tĭk	FiiI-(A)t-pİr pulsan/ pulsassĭn/ tĭk
2.	FiiI-(A)t-İn pulsan/ pulsassĭn/ tĭk	FiiI-(A)t-İr pulsan/ pulsassĭn/ tĭk
3.	FiiI-(A)t’ pulsan/ pulsassĭn/ tĭk	FiiI-A-şĭ pulsan/ pulsassĭn/ tĭk

Şimdiki zaman eklerinden sonra *pulsan/ pulsassĭn* ve *tĭk* unsurları getirilerek yapılır.

I. Teklik Şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

II. Teklik Şahıs:

- *Yençen te řamrĭk ĭrĭva pĭlĭ paras ĭřre vĭy huratĭn pulsan puşşeh te.* “Eğer genç kuşağa bilgi verme işinde emek veriyorsan daha da fazlası gerekli.” < vĭy hur-at-ĭn pulsan (764).

III. Teklik Şahıs:

- *Anah aa kĭnĭ vĭhĭtra řĭsĭ üset pulsan, hĭrĭm ükes hĭruşlĭh pur.* “Ancak çocuk bekledikleri sırada şişlik büyüyorsa, kadın için tehlike vardır” < üset pulsan (547).
- *Yala asfal’tlĭ layĭh şul kĭret pulsan ku huşalĭh ura şine řĭrĭp tĭnĭne pĭlteret.* “Köye asfaltlı, iyi bir yol açılırsa (giriyorsa) işletmenin ayakları üstünde sağlam bir şekilde duracağını bildiriyor.” < kĭr-et pulsan (3099).

I. Çokluk Şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

II. Çokluk Şahıs:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

III. Çokluk Şahıs:

- *Śak yalta itlarah çıvaş śinni purinat’ pulsana ta, kunti virenkensem vun ultı sul kayalla śeś tıvan çılhene virenme puślanı.* “Bu köyde daha fazla Çuvaş yaşıyorsa da buradaki öğrenciler sadece on altı yıl önce kendi ana dillerini öğrenmeye başlamışlar.” < purin-at’ pul-san (791).
- *Yelabuga pedagogika universiteçın studençışem açasen kanu lagerışençe işleśşı pulsana, profesı uçilişçin virenkenışem stroykışençe vıy hurış.* “Yelabuga Pedagoji Üniversitesi’nin öğrencileri tatil kamplarında çalışırlarsa (çalışıyorsa) meslek okulunun öğrencileri inşaatlarda emek verecekler.” < işle-śşı pulsana (3116).

I. 2. 2. 2. 2. 3. 3. Gelecek Zamanın Şartı

KİŞİ	GELECEK ZAMAN ŞART ÇEKİMİ	
	Teklik	Çokluk
1.	Fiil-I-p pulsana/ pulsassın/ tık	Epır Fiil-I-pır pulsana/ pulsassın/ tık
2.	Esı Fiil-I-n pulsana/ pulsassın/ tık	Esır Fiil-I-r pulsana/ pulsassın/ tık
3.	Vıl Fiil-I pulsana/ pulsassın/ tık	Vısem Fiil-I-ś pulsana/ pulsassın/ tık

Gelecek zamanın şartı, gelecek zaman çekimi üzerine *pulsana/ pulsassın* ve *tık* unsurları getirilerek yapılır (Yılmaz 1996, 193, Ersoy 2007, 1321).

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

I. 2. 2. 2. 2. 3. 4. İsteğin Şartı

KİŞİ	II. TİP İSTEK KİPİNİN ŞART ÇEKİMİ	
	Teklik	Çokluk
1.	Epı Fiil-aşşın/-esşın/ -aşşın pulsana/ pulsassın/ tık	Epır Fiil-aşşın/-esşın/ -aşşın pulsana/ pulsassın/ tık
2.	Esı Fiil-aşşın/-esşın/ -aşşın pulsana/ pulsassın/ tık	Esır Fiil-aşşın/-esşın/ -aşşın pulsana/ pulsassın/ tık
3.	Vıl Fiil-aşşın/-esşın/ -aşşın pulsana/ pulsassın/ tık	Vısem Fiil-aşşın/-esşın/ -aşşın pulsana/ pulsassın/ tık

KİŞİ	III. TİP İSTEK KİPİNİN ŞART ÇEKİMİ	
	Teklik	Çokluk
1.	Manın Fiil-as+(iyelik eki) kilet pulsan/ pulsassın/ t̃k	P̃r̃in Fiil-as+(iyelik eki) kilet pulsan/ pulsassın/ t̃k
2.	Sanın Fiil-as+(iyelik eki) kilet pulsan/ pulsassın/ t̃k	Š̃r̃in Fiil-as+(iyelik eki) kilet pulsan/ pulsassın/ t̃k
3.	Unın Fiil-as+(iyelik eki) kilet pulsan/ pulsassın/ t̃k	Ṽisen Fiil-as+(iyelik eki) kilet pulsan/ pulsassın/ t̃k

-ĩ/-ĩ, -ass̃in/-ess̃in, -As kilet ekleriyle yapılan istek kipinin şartında II. tip istek kipine *pulsan/ pulsassın* ve *t̃k* unsurları getirilerek yapılır. Birinci tip istek kipinin şartı kullanılmaz.

- *Yençen te esir Aleşkin-Sapl̃ik yal̃nçi Nikolay Çudotvoret̃s yaç̃ll̃i hrama tusa lartma pul̃şass̃in-t̃k, šak sçet sine uk̃sa huma pultarat̃ir.* “Ülkenin çeşitli yerlerinden de, Aleşkin-Sapl̃ik köyündeki Nikolay Çudotvoret̃s adlı kişiye ibadathaneyi inşa etmesine yardım etmek isteyenler şu hesaba para yatırabilirsiniz.” < pul̃şass̃in-t̃k (2816).

I. 2. 2. 2. 2. 2. 3. 5. Gerekliliğin Şartı

KİŞİ	I. TİP GEREKLİLİK KİPİ ÇEKİMİ	
	Teklik	Çokluk
1.	Manın Fiil-mAllA pulsan/ pulsassın/ t̃k	P̃r̃in Fiil-mAllA pulsan/ pulsassın/ t̃k
2.	Sanın Fiil-mAllA pulsan/ pulsassın/ t̃k	Š̃r̃in Fiil-mAllA pulsan/ pulsassın/ t̃k
3.	Unın Fiil-mAllA pulsan/ pulsassın/ t̃k	Ṽisen Fiil-mAllA pulsan/ pulsassın/ t̃k

KİŞİ	II. TİP GEREKLİLİK KİPİ ÇEKİMİ	
	Teklik	Çokluk
1.	Manın Fiil-(A)s+pulat’ pulsan/ pulsassın/ t̃k	P̃r̃in Fiil-(A)s+pulat’ pulsan/ pulsassın/ t̃k
2.	Sanın Fiil-(A)s+pulat’ pulsan/ pulsassın/ t̃k	Š̃r̃in Fiil-(A)s+pulat’ pulsan/ pulsassın/ t̃k
3.	Unın Fiil-(A)s+pulat’ pulsan/ pulsassın/ t̃k	Ṽisen Fiil-(A)s+pulat’ pulsan/ pulsassın/ t̃k

KİŞİ	III. TİP GEREKLİLİK KİPİ ÇEKİMİ	
	Teklik	Çokluk
1.	Manın Fiil-mA+ kirl̃i pulsan/ pulsassın/ t̃k	P̃r̃in Fiil-mA+ kirl̃i pulsan/ pulsassın/ t̃k
2.	Sanın Fiil-mA+ kirl̃i pulsan/ pulsassın/ t̃k	Š̃r̃in Fiil-mA+ kirl̃i pulsan/ pulsassın/ t̃k
3.	Unın Fiil-mA+ kirl̃i pulsan/ pulsassın/ t̃k	Ṽisen Fiil-mA+ kirl̃i pulsan/ pulsassın/ t̃k

Çuv.da *-mAllA*, *-(A)s pulat'*, *-mA kirlĭ* ekleriyle yapılan gereklilik kipinin şartında, bu eklerden sonra *pulsan/ pulsassĭn* ve *tık* unsurları kullanılır.

- *Pallah, pĭr-pĭr ĩġ tumalla-tĭk aġġĭ-amġġĭ te pulġġat'*. “Açıkçası, bir şeyler yapılmalı; ana babalar da yardım ediyor.” < tumalla-tĭk (2330).

I. 2. 3. SÖZCÜK TÜRLERİ

Türkçe sözcük tabanları iki ana gruba ayrılır: ad ve fiil. Bu sözcük sınıflarından her biri, hepsi kendi sınıflarıyla kesinkes sınırlanmış, yapım ve çekim eklerinden ibaret özel bir gruba dahildir. Türkçe söz varlığında çekimli bir adın fiil olmasına, ad tabanının zarf-fiil eki almasına rastlanmaz. O halde dilin bütün yapısını kuran iki sözcük sınıfı olduğunu kabul etmek zorundayız (Grönbech 2000, 22).

Bir taraftaki fiiller ile diğer taraftaki sözcük türleri arasında keskin bir ayırım vardır; ancak her iki gruba da dahil olabilen bağımsız unsurlar da bulunmaktadır.(kır “beyaz”; kır- “parçalara ayırmak”) ad ve sıfat, sıfat ve zarf, zarf ve edat arasındaki sınırlar oldukça belirsizdir. Fiil kökleri çok nadiren farklı bir görevde kullanılır. Fiil ve ad köklerinden eş sesli eklerle türetmeler yapılsa da fiiller ve diğer leksem sınıfları arasındaki sınır oldukça belirgindir (Erdal 2004, 141-142).

I. 2. 3. 1. İSİMLER

İsimler, evrendeki canlı cansız tüm varlıkları, insan zihnindeki soyut ya da somut tüm kavramları, tek tek ya da tür olarak karşılayan sözcüklerdir (Korkmaz 2003, 195). İsimler bir mahiyet ya da bir nesne ifade etmez, anlamları belirsiz bir çerçevededir. Sözcüğün bir nesneyi mi yoksa özelliği mi karşıladığı vurgulanmadan kavramdan söz edilir (Grönbech 2000, 22).

I. 2. 3. 1. 1. İsimler

I. 2. 3. 1. 1. 1. Erillik- Dişillik

Altay dillerinde dilbilgisel cinsiyet yoktur. Bu sebeple sözcüklerde cinsiyet farkından kaynaklanan değişiklik yapılmaz. OT’te de aynı şekilde dilbilgisel cinsiyet bulunmamaktadır.

Çuv.da sözcüklerde erillik-dişillik yoktur. Yalnız diğer Türk dillerinde olduğu gibi doğal cinsiyet gösteren sözcüklere rastlanır (Ceylan-Yılmaz 2002, 1):

ar “er, bay, erkek” (291); *arım* “dişi, dişil, kadın, kadınlara ait” (1612); *me* “inek.” (747); *vikir* “boğa, öküz.” (1869).

İnsanlarda erkek ve dişi için sırasıyla *ar/ ivil* ve *hırarım/ hır* sözcükleri kullanılır (Ceylan-Yılmaz 2002, 1):

hır aça “kız çocuğu” (1803, 2325); *arısın* (< ar+ısın) “erkek” (218)

Hayvanların erkek ve dişisi için sırasıyla *aşa* ve *ama* sözcükleri kullanılır; bu sözcükler sıfat ya da isim tamlaması içinde yer alır (Ceylan-Yılmaz 2002, 1):

kırkka amisem “hindi dişileri, dişi hindiler” (2045); *kırkka asi* “hindi erkeği, erkek hindi” (2045); *sısna ami* “domuz dişisi, dişi domuz”(2073).

Akrabalık adları doğal cisiyete sahiptir (Ceylan-Yılmaz 2002, 1):

anne “anne” (370); *atte* “baba” (1132); *asatte* “büyük baba” (1802); *asanne* “büyük anne, nine” (370); *appa* “abla” (1365); *piççe* “büyük erkek kardeş, ağabey” (1242).

I. 2. 3. 1. 1. 2. Soyut- Somut İsim

Somut isim; duyu organlarından biri ya da birkaçı ile algılanabilen ve tabiatta madde olarak var olan gerçek nesne ve varlıkların adıdır (Korkmaz 2003, 196):

aça “çocuk” (546); *pıl* “bal” (154); *çılhe* “dil” (566); *çul* “taş” (1719).

Soyut isim, duyu organları ile algınamayan; ancak zihinde var oldukları düşünülen kavram ve nitelikleri karşılayan isimlerdir (Korkmaz 2003, 196):

çun “can, gönül, ruh” (81); *etemiľh* “insanlık” (79); *ĩľk* “ilk, önce” (2532); *as* “bellek” (223); *çap* “şan, şöhret, ün” (2862); *çuh* “çağ, vakit, zaman” (3244).

I. 2. 3. 1. 1. 3. Özel İsim – Tür (Cins) İsmi

İsimler, varlıklara verilmişlerine göre sınıflandırıldığında özel isimler ve tür (cins) isimleri olarak ikiye ayrılır. Özel isimler, aslında somut isimler içinde özel bir yer tutar. Somut isimlerden bir kısmı birer tek varlığa isim olmuşlarsa bunlara *özel isim* denir. Özel isimler, benzerleri olmayan, yaratılışta tek olan varlıklara verilen isimlerdir. Özel isimler arasında şunlar dahildir: *şahıs isimleri*; *evcil hayvan isimleri*; *millet, devlet, topluluk, boy ve aşiret isimleri*; *kıt’a, ülke, yer, şehir, ırmak vb. isimleri*; *dil, din, mezhep ve tarikat isimleri*; *kurum, kuruluş, dernek okul, makam vb. isimleri*; *yapı, yapıt ve harabe isimleri*; *gazete, dergi, ansiklopedi, kitap, roman vb. adları* (Korkmaz 2003, 199-212):

Vitaliy Kozlov (179), *Çıvaş* “Çuvaş” (319), *Çıvaş Respubliki* “Çuvaş Cumhuriyeti” (88), *Hunsem* “Hunlar” (316); *Yevropa* “Avrupa” (3148); *Germani* “Almanya” (600); *Şupaşkar* “Çeboksarı” (3396); *Yaik Şıvı* “Yayık Irmağı” (155); *Çıvaşla* “Çuvaşça” (3329); *ÇR kul’turıpa natsional’noşsen işişen ministerstvi* “ÇR Kültür ve Milli İşler Bakanı” (92); «*Tihir’yal tihimĩ*» *krujok* “«Tihir’yal Tohumu» Derneği” (355); *Pürkel vıtam şkulĩnçe* “Pürkel Ortaokulu’nda” (355); *Çıvaş patşalĩh universitetne* “Çuvaş Devlet Üniversitesi’ne” (840); *Kaylas Huşisem* “Kaylas Harabeleri” 1847; *İzdatel’stvo Şurtĩ* “İzdatelstvo Apartmanı” (60); *Suvar* “Suvar gazetesi” (76), *Hırlı yalav* “Kızıl Bayrak gazetesi” (24).

Tür isimleri; aynı türden, canlı cansız bütün varlık ve kavramlara verilen ortak isimlerdir. Bu adlar özel isimlerde olduğu gibi tek bir varlık ya da nesneyi göstermez. Aynı türden varlık ve kavramlardan birine, bir bölümüne ya da hepsine karşılık gelen sözcüklerdir (Korkmaz 2003, 213-214):

yıvış “ağaç” (2537); *şeske* “çiçek” (230); *saltak* “er, asker” (3217); *hir* “kır, tarla” (2537); *şumır* “yağmur” (1801); *şespiľ* “menekşe, kardelen” (113); *şerşi* “serçe” (2826); *şır* “yer, arazi, toprak” (1772); *şırav* “yazı” (289).

I. 2. 3. 1. 1. 4. Basit İsimler

Basit isimler; kök biçimde bulunan, herhangi bir türetme eki almamış, başka bir sözcükle birleşmemiş isimlerdir (Korkmaz 2003, 219):

al “el” 3226, *yivš* “ağaç” (426), *yivř* 43, *šivar* “ağız” (565), *šuri* “beyaz, ak” (1332), *hřl* “kış” (3165), *hřr* “kız” (1179), *šřen* “yılan” (951); *vut* “od, ateş” (1812), *hul* “kol” (1536).

Alıntı sözcükler, alındıkları dillerin kurallarına göre, türemiş olsalar da basit sayılır (Korkmaz 2003, 219):

administratsi “yönetim” (580), *halih* “halk” (845), *etem* “insan” (170), *etnograf* “etnograf” (2884); *etnogrube* “etnik grup” (319).

I. 2. 3. 1. 1. 5. Türemiş İsimler

Türemiş isimler, isim veya fiillerin kök ya da gövdelerine türetme ekleri getirilerek kurulan ve yeni bir kavrama karşılık gelen isimlerdir. İsim yapım ekleriyle oluşturulan türemiş isimler, kökün anlamına bağlı olarak yepyeni bir anlam kazanmıştır. Hiçbir dilde basit isimler, dilin soyut ya da somut kavramların hepsini karşılamaya yetmez. Bu nedenle, bütün diller gibi Türkçe de türetme yoluna başvurur (Korkmaz 2003, 223-224):

yivřlih “ağırlık, zorluk, çetinlik” < *yivř*+*lih* (48), *pičřkšř* “küçücük” (273) < *pičř*+*šř*, *kapaššir* “şekilsiz” < *kapaš*+*šir* (3329), *šinsir* “insansız” < *šin*+*šir* (2139), *šavraška* “yuvarlak, daire” < *šavra*+*ška* (656), *šultaš* “yoldaş” < *šul*+*taš* (1277); *hřřpiki* “(onun) kııntısı” < *hřřp*-(*i*)*k*+*i* (2380); *ala* “elek” < *al*-*a* (2478), *aka* “pulluk” < *ak*-*a* (1907), *vulakanssem* “okurlar” < *vula*-*kan*+*sem* (1544), *utiřsem* “adımlar” < *ut*-*im*+*sem* (1), *uyřim* “ayırım” < *uyř*-*im* (*uyřim*) (3301), *sivliš* “nefes” < *sivla*-*š* (*sivliš*), *viškřř* “uçkun, kendini beğenmiş” < *viš*-*křř* (2660).

I. 2. 3. 1. 1. 6. Birleşik İsimler

Türkçede en çok kullanılan sözcük yapma yollarından biri birleştirmedir. Birleştirme yoluyla kurulan sözcükler içinde birleşik isimler önemli bir yer tutar (Korkmaz 2003, 235-236).

Diğer Türk lehçelerinde olduğu gibi, Çuv.da yeni sözcük türetme yollarından biri birleştirmedir. TT’te bitişik ya da ayrı yazılabilirler. Bitişik yazılanlar genellikle tamlama ilişkisi ile (sıfat ya da isim tamlaması) bir araya gelmişlerdir (Ceylan-Yılmaz 2002, 114-115):

arśın “erkek, koca” < ar “erkek” + śın “insan, kişi” (442); *tumtir* “elbise” < tum “don” +tir “deri” (1768); *akĩş* “kuğu” < ak “ak”+ kĩş “kuş” (1331); *hĩrarĩm* “kadın, bayan” < hĩr “kız” +arĩm “kadın” (1419); *śeśenhir* “kır, çayır” < śeśen “çayır” +hir “kır” (321); *kĩřĩr* Bu gece < ku “bu” + řĩr “yer” (1261); *kuśśul* “gözyaşı” < kuś “göz” +śul “yaş” (3202), *mĩmpur* “hep, bütün” < mĩn “ne” + pur “var; bütün, tam” (2062); *hulpuśśi* “omuz” < hul “kol” + puś+śi “başı” (1364); *hĩřpĩr* “bazı, herhangi bir” < hĩř “hangi”+pĩr “bir” (1963); *nikam* “hiç kimse” < ni “ne” + kam “kim” (26), *śĩřıv* “vatan” < řĩr “yer” +řıv “su” (1540), *śulśürev* “yolculuk, seyahat” < śul “yol” +śürev “yürüme” (1944).

Çuv.da eş, yakın ya da zıt anlamlı sözcüklerle yapılan ikilemeler de birleşik sözcük sayılır ve yazımda aralarına çizgi bulunur (Ceylan-Yılmaz 2002, 115). Bu yapılar, çalışmamızda *tekrar grupları* başlığı altında incelenecektir.

I. 2. 3. 1. 2. Sıfatlar

İsimlerden önce gelerek onların nitelik ya da niceliklerini bildiren sözcüklerdir. Sıfatın anlam ve işlev bakımından kendi varlığını ortaya koyabilmesi için mutlaka bir ismin önünde bulunması ve o da nitelemesi ya da belirtmesi gerekir. Bir isimle birleşen bir sıfatın oluşturduğu sözcük grubu *sıfat tamlaması*dır. Tamladaki sıfat *tamlayan*, isim de *tamlanandır*. İsimler; iyelik, çokluk, durum eklerini alabildikleri halde sıfatlar isimlere eksiz bağlanır. Sıfatlar, tek başlarıyken isim gibi muamele görüp isme gelen ekleri alabilir. Temel olarak niteleme ve belirtme sıfatları olmak üzere ikiye ayrılır (Korkmaz 2003, 333-336).

Sıfatlar her zaman tek bir sözcükten oluşmayabilir. Ad tamlamaları, sıfat tamlamaları edat grupları, sıfat-fiil grupları, bulunma/ uzaklaşma/ yaklaşma grupları ya da tekrar grupları bir adı niteleme veya belirtme göreviyle kullanılabilir (Korkmaz 2003, 349-361).

Diğer Türk lehçelerinde olduğu gibi Çuv.da isimler, başka isimleri nitelemek ya da belirtmek için kullanılabilirler. Niteleyici sözcükler yapım ekleri ile türetilmiş, bir sözcük grubu olabilir ya da tek bir sözcükten oluşabilir (Ceylan-Yılmaz 2002, 46, Ersoy 2007, 1310).

I. 2. 3. 1. 2. 1. Niteleme Sıfatları

Kendisinden sonra gelen adın niteliğini bildiren sözcüktür. Canlı ya da cansız varlıkların renk, şekil, biçim tat, koku, yetenek, huy, alışkanlık gibi dış ve özelliklerini bildiren sıfatlardır. Bu sözcükler aracılığıyla, varlıkların benzerlerinden farklı ya da benzerleri ile ortak özellikleri ifade edilir (Korkmaz 2003, 361-362).

Çuv.daki niteleme sıfatlarının OT'ten farklı olmadığı görülmektedir:

Aslī vīrentekenīmīrīn yubileyi “Büyük hocamızın doğumgünü” (13); *śmī śul* “yeni yıl” (57); *ūsīr Vaśśa* “sarhoş Vaśśa” (1433) ; *pirīn vatī asattesem* “bizim büyük büyükbabalarımız” (143), *çakīr kuś* “çakır göz” (1615), *kīvak śavraška* “lacivert halka” (1656), *śurhi işī kunsem* “yazın sıcak günleri” (153), *tasa, tipī bankīsene* “temiz, kuru kavanozlara” (2474), *Tutlī tīlīksem* “tatlı rüyalar/düşler” (943), *pīçīk śīpan* “küçük çıban” (344), *Tutarsen hitre taşşi* “Tatarların güzel dansı” (101), *hura halīh* “kara budun” (318), *tīrīlī śuri* kipe “işlemeli, beyaz gömlek” (193), *Muskavra irteken Akatuy* “Moskova’da düzenlenen Akatuy” (195), *nuşa kurnī śem’yesene* “zarar görmüş ailelere” (395), *hirsempe ulīhsene kīren tślī purśīn śivitti vitnīn tuyīnat* “kırlarla vadilere yayılan renkli ipekli bir örtüye benziyor.” (230), *Pīru pek ovçarkīsem* “buz gibi çoban köpekleri” (962).

I. 2. 3. 1. 2. 2. Belirtme Sıfatları

Bir varlığı işaret, sayı, soru ya da belirsizlik yoluyla benzerlerinden ayıran sözcüktür. Bu nedenle, belirtme sıfatları kendi içinde dört alt grupta incelenir. İşaret, sayı, belirsizlik ve soru sıfatları (Korkmaz 2003, 385).

I. 2. 3. 1. 2. 2. 1. İşaret (Gösterme) Sıfatları

İşaret sıfatları, varlıkları gösterme yoluyla benzerlerinden ayırır. Varlıkların buldukları yeri; mekandaki, zamandaki ya da düşüncedeki derecelerini göstererek varlıkları belirtir. “Bu, şu, o” gösterme sıfatları köken olarak aslında birer zamirdir.

Ancak bu sözcükler isimler önünde sıfat görevini yüklenir. Sıfatlar, bu görevi yerine getirdikleri sürece herhangi bir işletme eki almaz; bu nedenle bu işaret sıfatlarının çokluk biçimleri yoktur, durum ve iyelik eklerini almaz (Korkmaz 2003, 385).

OT’te işaret sıfatları *bu, şu, o* şeklinde sıralanabilir. Çuv.da *ku* “bu”, *şakī* “bu, işte bu”, *şavī/ şavīn* “işte o, o” *vīl* “o” sözcükleridir (Ceylan-Yılmaz 2002, 34-35, Ersoy 2007, 1310). Çuv.daki bu işaret sıfatları da zamir kökenlidir. Bu sözcükler de sıfat görevi üstlendiklerinde isimlerden önce gelir ve çekimlenmezler.

ku *īš* “bu iş” (38), *ku mīskara* “bu maskaralık” (1469), *ku tīrīhra* “bu tarafta” (3016), *şakī vīrīnti* “bu yerdeki” (585), *şavīn çuh* “o zaman” (1305), *vīl halīha* “o halka” (222), *Tutarstanri çīvaşsem* “Tataristan’daki Çuvaşlar” (25), *vīl kīvī* “o şarkı” (241).

I. 2. 3. 1. 2. 2. 2. Sayı Sıfatları

Sayı sıfatları, bir varlığı benzerlerinden belirli bir sayı verme yoluyla ayıran sözcüktür. Bu sözcükler, aslında birer sayı ismidir. İsimlerden önce kullanarak sıfat işlevini yaparlar. Sayı sıfatları, kendilerinden sonra gelen isimleri ya yalnız sayıları ile ya dereceli olarak ya bölüştürmeli ya da bir kesir olarak belirtirler. Sayı sıfatları asıl, sıra, kesir, üleştirme ve topluluk sayı sıfatları olarak beş grupta incelenebilir (Korkmaz 2003, 387-393). Aslında birer sayı ismi olan bu sözcükler sıfat görevi yüklenmişlerdir (Ceylan-Yılmaz 2002, 48, Ersoy 2007, 1310-1312).

I. 2. 3. 1. 2. 2. 2. 1. Asıl Sayı Sıfatları

Çuv.da asıl sayıların bir uzun bir de kısa olmak üzere iki biçimleri bulunmaktadır. Sayı ismi, sıfat işleviyle kullanıldığında kısa biçimleriyle diğer durumlarda uzun biçimleriyle kullanılır. Uzun biçimlerin kısa biçimlerden farkı ikiz ünsüz bulundurmalarıdır. Kısa ünlü ile biten sayı isimlerinde bu ünlü düşebilir ya da korunabilir. Çuv.daki sayı isimleri şöyle sıralanabilir: *pīr/ pīrre* “bir”; *ikī, ik/ ikkī* “iki”; *višī, viš/ viššī* “üç”; *tīvatī, tīvat/ tīvattī* “dört”; *pīlīk/ pīllīk* “beş”; *ultī, ult/ ulttī* “altı”; *şiçī, şiç/ şiççī* “yedi”; *sakīr/ sakkīr* “sekiz”; *tīhīr/ tīhhīr* “dokuz”; *vunī; vun/ vunnī* “on”; *šīrīm* “yirmi”, *vītīr* “otuz”, *hīrīh* “kırk”, *allī/ alī/ al* “elli”, *utml* “altmış”, *šitmīl* “yetmiş”, *sakīrvunnī* “seksen”, *tīhīrvunnī* “doksan”; *šīr* “yüz”; *pin* “bin” (Ceylan-Yılmaz 1997, 53-55, Ersoy 2007, 1310):

př hurantan “bir kazandan” (262), *iki şirte* “iki yerde” (60), *iki uşkşna* “iki gruba” (116), *iki şespublika tuslihne* “iki ũlkenin dostluluğu” (136), *iki uyřh* “iki ay” (562), *viřř spetsialist* “ũç uzman” (653), *viřř řul* “ũç yıl” (659), *ernere şivatiş sehet* “haftada ũç saat” (734), *şivatiş řřpa* “dũrt talih/yazgş” (1109), *pilşk uyřh* “beř ay” (1310), *ulti řul* “altı yıl” (1637), *ulti şın* (3406), *řičř pin şın* “yedi bin kiři” (592), *řičř şın* “yedi kiři” (713), *sakř pũlřmlř* “sekiz odalı” (1135), *Leonid Brejnevřn sakř Lenin ordenş* “Leonid Brejnev’in sekiz Lenin nişanı” (3273), *řihř hutlş* “dokuz katlı” (1331), *řihř vuni řul* “doksan yař” (1533), *vuni řul* “on yıl” (3), *vuni sehet* “on saat” (615), *vuni pin şın* “on bin kiři” (3036), *şirşn pilşk aça* “yirmi beř çocuk” (816), *şirşn př yal hutlşhş* “yirmi bir yıl dolayı” (3120), *vřřr şuhrşm* “otuz suhrım” (1749), *8 pin aça* “sekiz bin çocuk” (696).

I. 2. 3. 1. 2. 2. 2. 2. Sıra Sayı Sıfatları

Sıra sayı sıfatları varlık ve nesnelerdeki derecelenme sayısını gũsteren sıfatlardır. TT’te +*Incl*/ +*UncU* ekinin getirilmesi ile oluşturulur (Korkmaz 2003, 391). Çuv.da ise -*mř* ile yapılır (Ceylan-Yılmaz 2002, 56, Ersoy 2007, 1311):

pşremş utşmsem “ilk adımlar” (1), *pşremşpe ikkşmş nomersem* “birin ve ikinci sayılar” (57), *pşremş yivşrlşh* “ilk zorluk” (48), *şirşn řičřřmř řul* “yirmi yedinci yıl” (790), *manşn ikkşmş şıpşkri piççe* “benim ikinci nesilden ağabeyim” (1533), *řřmř şulşn ikkşmş erni* “yeni yılın ikinci haftası” (57), *vun přmř hut* “on birinci kez” (506), *vişşşmş klasa* “ũçũncũ sınıfa” (1153).

I. 2. 3. 1. 2. 2. 2. 3. ũleřtirme Sayı Sıfatları

Varlıkların sayılarını bũlũřtirme yoluyla belirten sıfatlardır (Korkmaz 2003, 391). OT +(*ř*)*Ar* eki Çuv.da da ũleřtirme sayı sıfatları tũretmek amayla kullanılır (Ceylan-Yılmaz 2002, 56, Ersoy 2007, 1311):

pşer çerkke “birer kadeh”(1088), *5-şer sehet* “beşer saat” (662), *şşşer yivşş* “yũzer ağaç (2084), *allşşar şul* “ellişer yıl” (2868).

I. 2. 3. 1. 2. 2. 2. 4. Kesir Sayı Sıfatları

Belirttikleri isimlerin sayısını kesirli olarak gösteren sıfatlardır. Bunların öteki sıfat türlerinden ayrılan yanı tek sözcükle değil bir sözcük grubuna dayanmış olmalarıdır. Kesirli sayı sıfatları, bulunma eki almış bir sayı isminin başka bir sayı ismiyle oluşturduğu bulunma grubuna dayanır. *Yarım*, *çeyrek* sözcükleri de kesirli sayı sıfatlarına dahildir (Korkmaz 2003, 393). Çuv. kesir sayı sıfatları benzer işlevde kullanılır (Ceylan-Yılmaz 2002, 59, Ersoy 2007, 1311):

šur litr hřli “yarım litre kırmızı şarap” (1085), *čřřk sehet* (1259).

I. 2. 3. 1. 2. 2. 3. Belirsizlik Sıfatları

Varlık ya da nesnelerin sayı ve miktarlarını kesin bir sayı vermeksizin, kabataslak belirten sözcüklerdir (Korkmaz 2003, 395).

Çuv.da belirsizlik sıfatı olarak *hřš* “bazı”, *hřš-př* “bazı”, *kašni* “her”, *itti* “diğer” *leš* “diğer, öbür”, *mřn-pur* “bütün”, *nim* “hiçbir”, *nimřn* “hiçbir”, *nimřle* “hiçbir”, *př* “herhangi bir”, *přřm* “bütün”, *pur* “her, bütün”, *temřn řuhli* “birçok”, *temiše* “birkaç”, *tepir* “diğer, öbür”, *urřh* “başka”, *přřk* “bir-iki” sözcükleri kullanılır (Ceylan-Yılmaz 2002, 47, Ersoy 2007, 1311).

př *yapala* “bir şey” (81), Unřn *hřš-př* sřpikřsene “onun bazı nesillerini İ. M.” (297), *ult-šičř řuhrřm* “altı yedi *suhrřm*” (397), *přřk řř utřm* “bir iki yüz adım” (413), *hřš kun* herhangi bir gün (1304), *urřh maypa* başka bir yolla (1304), *itti halřh pisatelřsen tvorčestvipe* “diğer halkların yazarlarının yapıtlarını” (84), *itti regionsenče* (189), *kašni yalta* “her köyde” (31), *kašni kilřren* “her evden” (258), *hřš-př řimahsen přterřšne* “bazı sözcüklerin anlamlarını” (310), *Hřš-př řem* ‘yesenče “bazı ailelerde” (443), hüme leš yenne řitin diđer tarafına (1690) *mřnpur řivaš fol’klor* kolektivišem “bütün Çuvaş folklor toplulukları” (501), *nimřle mioma* (540), *urřh nimle politik* “başka hiçbir politikacı” (2070), *přř-př muzeypa* “herhangi bir müzeyle” (679), *přřm řivaš třnčinče* “bütün Çuvaş dünyasında” (2750); *přřm řše* “bütün işi” (2330), *pur řřte* (117), *temřn řuhli* *yivřš* “çok sayıda (birçok) ağaç” (2273), *temiše kašřk řiv* “birkaç kaşık su” (2477), *temiše kun* “birkaç gün” (2581), *tepir vřřttřnlřh* “diğer bir sır” (2591), *tepir irř řš* “başka (diğer) bir hayırlı iş” 3000, *urřh řinsem* “başka kişiler” (3288).

I. 2. 3. 1. 2. 2. 4. Soru Sıfatları

Varlık ve nesnelere soru yoluyla belirten sıfatlardır. İsmi önüne getirilen sorularla varlıkların sayısı ya da nicelikleri sorgulanır. (Korkmaz 2003, 393) Çuv.da soru sıfatı olarak *mñle* “nasıl, hangi”, *miše* “kaç”, *mñ çuhli* “ne kadar” sözcükleri kullanılır (Ceylan-Yılmaz 2002, 48, Ersoy 2007, 1311):

- *Husakga, av, miše hašat tuhat’?* “Kazan’da, bakın kaç gazete çıkıyor?” (32).
- *Mñ çuhli šin purnišne šulman-ši vilim šavi šav vihitra, mñ çuhli šem’yene tilha hivarman-ši?* “Ne kadar insan yaşamı biçecekti ölüm; bu zamanda, ne kadar aileyi öksüz bırakacaktı?” (384).
- *Mñle tematikpa širma itlarah kimillatir?* “Hangi temayla yazmayı daha çok seviyorsunuz?” (3430).
- *Mñle yapala tata ku?* Nasıl bir şey bu? (2654).
- *Mñle yila vil hvel tuhiççen šivirassi?* “Hangi geleneğe göre güneş doğuncaya kadar yatıyorsun?” (1060).
- *Mišemiš huta hiparmalla-ši?* “Kaçınıcı kata çıkmalı? (1335).
- *Virsa tuhsa kayni çuh puširta mñle šuhišsem pulni?* “Savaşa gidip döndüğünüz zaman kafanızda hangi düşünceler vardı?” (3211).

I. 2. 3. 1. 2. 3. Sıfatlarda Dereceleme

I. 2. 3. 1. 2. 3. 1. Üstünlük Derecesi

I. 2. 3. 1. 2. 3. 1. 1. Sözdizimi Yoluyla

Sıfatlarda dereceleme ve karşılaştırma *İSİM+ran* (uzaklaşma hâli) Sıfat şeklindeki sözdizimi yoluyla yapılır.

- *Uri çuhne unran iri šin tupaymñn tavrara.* “Ayık zamanlarında ondan daha iyi insan bulamazmışsın etrafta.” (1500).

I. 2. 3. 1. 2. 3. 1. 2. Eklenme Yoluyla

Sıfatlarda üstünlük derecesi, sıfat görevli sözcüğe *+rAh/ tArAh* eklerini getirilmesiyle gerçekleştirilir. (Ekin gelişimi için bk. I. 2. 1. 1. 25. *+rAh/+tArAh*) (Ceylan-Yılmaz 2002, 48, Ersoy 2007, 1312):

- *Hal' kına sipay, üsse sitsen yeplereh kımıllı pulassi pallı mar...* “Şimdi terbiyeli; büyüdükçe daha iyi kalpli olacağı meçhul...” (1160).
- *Mana, hıymçen pilık sul aslırah appışne, purnış urapine kustarma vırentet.* “Bana -kendisinden beş yaş daha büyük ablasına- yaşam çarkını döndürmeyi öğretiyor.” (1364).
- *Şak mişkıla tüseymesır çıvaşsem sultan ayakkarah sırt sine kilse vırnaśaśı.* “Çuvaşlar yoldan daha uzaktaki tepe üstüne gelerek yerleşiyorlar.” (2943).
- *Şak yalta ıtlarah çıvaş sinni purinat' pulsın ta, kuntı vırenekensem vun ultı sul kayalla śeś tıvan çılhene vırenme puślanı.* “Bu köyde daha fazla Çuvaş yaşıyor olsa da buradaki öğrenciler sadece on altı yıl önce kendi ana dillerini öğrenmeye başlamışlar.” (791).
- *Şime larsan anne Palyuka pıśıkrak tatık aş ye tutlırahine uyırśa panın tuyınçı.* “Yemeğe oturunca annemin Palyuk’a daha büyük bir parça eti ya da daha lezzetlisini ayırıp verdiğini sanıyordum.” (1176).

Dereceleme hem eklenme hem de sözdizimi yoluyla verilebilir (Ceylan-Yılmaz 2002, 49):

- *Husanti veterinari akademiym vıpusknıkışen pılı şayı vısençen samay pıśıkrak.* “Kazan’daki Veterinerlik Akademisi’nin mezunlarının bilgi seviyesi onlardan daha fazla.” (1929).
- *Kırkunne tıtnı skumbri śurkunne tıtninçen sullırah.* “Sonbaharda tutulmuş uskumru, ilkbaharda tutulandan daha yağlıdır.” (2573).

I. 2. 3. 1. 2. 3. 2. En Üstünlük Derecesi

En üstünlük derecesi, sıfatların önüne *çi*, *pü*, *tım* sözcükleri getirilerek yapılır (Ceylan-Yılmaz 2002, 49, Ersoy 2007, 1312):

- *Açasem havhalansa predmeta tıpçesśı, çi kışık, çi asamli nauka tesśı.* “Çocuklar; dersi ilgiyle inceliyorlar; en ilginç, en büyüleyici bir bilim diyorlar.”(666).

- *Hristian tñçin çî sîvaplı yapalisençen pırne – Švettuy Turı Amış tumñ pır payne tata 7 švettuyın şımmisene hunı kovçega – ital’yan markizi İmmakolata Solaro del’ Borgo Husan tata Tutarstan Arhiyepiskopne Anastasiye panı.* “İtalyan Markizi İmmakolata Solaro del Borgo, Hristiyan dini için en kutsal şeylerden birini -Havari Tanrı Ana elbisesinin bir parçasını ve 7 havarinin kemiklerinin bulunduğu arkı-Kazan ve Tataristan Arşipiskoposu Anastasi’ye vermiş.” (1936).
- *Kırkunne pırñşñ çî paha vñhit.* “Sonbahar bizim için en değerli zaman. Sonbahar bizim için en değerli zaman.” (1582).
- *Kunsır puşne etem hıy te sūt śantalık tunı çî çaplı vñhit maşini pulsa tırat’.* “Bundan başka insanın kendisi de doğadaki en mükemmel zaman makinesi olarak duruyor.” (1708).
- *Vışem tñçere çî işli, purne te pıleken, purne te tuma pultarakansem tese şutlanı.* “Onlar dünyada en akıllı, her şeyi bilen, her şeyi yapmayı başarabilecek insanlar olarak sayıldılar.” (773).

I. 2. 3. 1. 2. 4. Sıfatlarda Pekiştirme

I. 2. 3. 1. 2. 4. 1. -m, -n, p- Ünsüzleriyle

Sıfatlarda pekiştirme ismin ilk iki sesine -m, -n, -p sesleri eklenerek oluşturulan sözcüğün asıl isimle kullanılmasıyla oluşturulur. Unsurlar arasına kısa çizgi konur (Ceylan-Yılmaz 2002, 50, Ersoy 2007, 1312):

- *Maltanah Kançipuramri Kaylasanthın nikışıpe ayalti huçın huşşinçi payne şap-şurı mramorpa vitni.* “Önceleri Kançipuram’daki Kaylasanth’ın temeliyle alt katının arasındaki yerler bembeyaz mermerle kaplanmış.” (1881).
- *Piri vışençen tñm hura tışli tepri şap-şurı, hıvel sinçe şurı yur pek sūtalsa larat’.* “Onlardan biri kapkara diğeri ise bembeyaz, güneşin altında beyaz kar gibi parlıyor.” (1851).
- *Samayah şimil tumlannı hıy – Samarta şap-şurı yur larnine pñmasırah sara puşın.* “Samar’da bembeyaz karın yağdığına bakmadan çıplaktı.” (1256).

I. 2. 3. 1. 2. 4. 2. Söz Tekrarı Yoluyla

Sıfatlarda pekiştirme söz tekrarı yoluyla sağlanabilir. Özellikle ikilemeler, anlam pekiştirici sözcük grupları olarak kullanılırlar. Sıfat göreviyle kullanılan ikilemeler, böylece anlamı pekiştirirler.

- *Çukun şul tuma ttñiçen şak virñta şeşenhir pulñ, ilemlñren te ilemlñ çeçeksem üsnñ unta.* “Demiryolu inşaatı bitene kadar bu topraklar bozkırdı, birbirinden güzel çiçekler açmış orada.” (2896).
- *Pñř şimahpa, epir unpa şivñhran ta şivñh tussemççñ.* “Tek kelimeyle, ben ve o yakından da yakın dosttık.” (1151).
- *Pultarulñh aninçe şññren te şñññ şitññsem tuma sunatpñr, numay-numay proizvedenisem şırsa pire tata ta savñtarassa ikkñlenmestpñr.* “Başarı alanında da yepyeni zaferler kazanmanızı diliyoruz, nice nice şiirler yazıp bizi daha fazla sevindireceğinizden kuşkulandırmıyoruz.” (3444).

I. 2. 3. 1. 3. Zarflar

Zarflar; fiillerden, sıfatlardan, sıfat fiillerden ve zarf niteliğindeki sözcüklerden önce gelerek onları zaman, yer, yön, nitelik, durum, miktar gibi yönlerden etkileyip değiştirerek anlamalarını belirgin duruma getiren sözcüklere (Korkmaz 2003, 451).

“Diğer Türk dillerinde olduğu gibi Çuv.da zarfların özel morfolojik işaretleri yoktur. Zarf terimi işlevsel bir değer taşır. Aynı sözcük ad, sıfat ya da zarf işlevlerinde kullanılabilirse de yapıları ve anlamları bakımından sadece zarf işlevi taşıyan sözcükler de vardır.” (Ceylan-Yılmaz 2002, 61).

I. 2. 3. 1. 3. 1. Yer-Yön Zarfları

Bu gruba giren zarflar eylemin yerini ve yönünü belirleyen zarflardır. Bunlar tek bir sözcükten oluşabilecekleri gibi çekim ekleriyle oluşturulmuş sözcükler, ikilemeler olabilirler. Çuv.da yön hâli eki (+IIA), adları yer yön zarfı görevine sokar. Bu yapıları TT’teki “-e doğru” yapısıyla karşılamak mümkündür (Ceylan-Yılmaz 2002, 62, Ersoy 2007, 1314):

- *İk allinçen tıtsa ta, pilñññen piçirtasa ta, şüelle şıkletterse te...* “İki elinden tutup da belinden sıkarak yukarı kaldırdı ve...” (1417).
- *Malalla ñntilat.* “Öne doğru atılır.”(1)

- *Purne te çirmantarakan üsř Vaśśana aykkinelle hüterse yatimř.* “Hepsini rahatsız eden sarhoş Vaśśa’yı sürükleyerek dışarı çıkardık.” (1433).
- *Purte çüreçeren tulalla pıhaśśı.* “Hepsi pencereden dışarıya bakıyorlar.” (1379).
- *Vişnevskiy uramiĸe ayalalla, Kalinin çarñivı yennelle vaskanı çuhne sasartık ham sismesıreh tıp çarñinsa tıtım.* “Vişnevskiy Sokağı’dan aşağıya doğru -Kalinin Durağı tarafına- yürürken ne olduğunu fark edemediğim bir fısıltıyla ansızın durup kaldım.” (1669).

I. 2. 3. 1. 3. 2. Zaman Zarfları

Zaman zarfları fiilerin, sıfat fiillerin ve zarf fiillerin anlamlarını zaman açısından belirleyen, sınırlandıran ya da kesinleştiren sözcüklerdir (Korkmaz 2003, 495, Ceylan-Yılmaz 2002, 62, Ersoy 2007, 1314).

- *Çıvaş halihñ avalhi tımarne ilık te tupma yivırççı, halı paçah śuka kılaras tekensem numay.* “Çuvaş halkının köklerini bulmak eskiden de zordu, şimdi ise bunu imkansız görenler de çoktur. (161).
- *Fedorovkırın tuhnisem, halı tırlı hulaseñçe vıy huraśśı.* “Fedorovka’dan çıkanlar, şimdi çeşitli şehirlerde ağırlıklarını koydular.” (477).
- *Haliççen vıl RF Pensi Fonçñ Tutarstanrı Upravleniyñ yertüsi pulsa işlenı.* “Şimdiye kadar o, RF Emekli Fonu’nun Tataristan’daki idaresinin yöneticisi olarak çalışıyordu.” (1987).
- *İyulñ 12-mışınçe Husanta kreşınsen «Pirau» uyavı irtrış.* “Temmuz’un 12’sinde Kazan’da Kreşınler «Pirau» bayramını kutladılar.” (496).
- *Kivı İltrekel’ne vara kışal śul hıvma şutlanı.* “Kivi İltrekeline ise bu yıl yol yapılması hesaplanıyor.” (3102).
- *Payan vışene pulıšu kirlı, iran, ten, hamırñ nimene puštarma tivet!* “Bugün onlar için yardım gerekli; yarın, kendiniz için imece başlatmak gerekebilir!” (815).
- *Tereza Kamalova şıpa kürenternı açasene kullen pulışas tese yırkelenı te ĩntı 2002 śulta «Ot serdtsa k serdtsu» ır kımıllih fondne.* “Tereza

Kamalova talihi küsmüş çocuklara her gün yardım niyetiyle daha 2002 yılında «Ot serdtsa k serdtsu/Kalp Kalbe» iyi kalplilik vakfını kurmuş.” (2738).

- *Tışlăhren, haliççen uyav programınç boks pulman.* “Örneğin, şimdiye kadar bayram programında boks olmamıştı.” (594).
- *Vırsarnikun kaşhine şantalik avanah tıratçı.* “Pazar günü akşamüstü hava daha güzeldi.” (2263).
- *Yal şulseren üsse, atalansa pırat’ temelle.* “Köy her yıl büyüyüp, gelişip duruyor.” (2787).

I. 2. 3. 1. 3. 3. Tarz Zarfları

Zarfların büyük bir kısmını oluşturan tarz zarfları, oluş ya da kılışın niteliğini, nasıl yapıldığını, ne durumda olduğunu bildiren zarflardır (Korkmaz 2003, 499-517, Ceylan-Yılmaz 1997, 62-63, Ersoy 2007, 1314).

- *Ançah karlankıra tem çımakki tırat’, niyeple te şitsa yaraymastıp.* “Ancak boğazımda bilinmeyen bir misket tanesi duruyor, bir türlü yutmama izin vermiyor.” (1128).
- *Çir hıvırt atalansa pırat’, purnışran şaklansa yulma pır şanış şes – operatsi.* “Hastalık hızla ilerleyip gidiyor, yaşama tutunmak için tek bir şans var: ameliyat.” (1218).
- *Hış-pır hırarımsem pahça şimışe bankına may pur taran itlarah, tüpelese tultarma tırışaşı, şivekne te tup-tulli yaraşı-bankına sıvılış yulsa pahça şimışe pısasran şikleneşşı.* “Bazı hanımlar bahçe sebzelerini kavanoza, kavanozun alabileceğinden fazla, tepeleme doldurmaya çalışıyor, sıvıyı da dopdolu döküyorlar; çünkü kavanozda hava kalıp bahçe sebzelerinin çıkacağından endişe ediyorlar.” (2584).
- *Maltanhi hıvatlı Lenin yaçılı kolhozran nim te yulmarı pulı, numayışı işsır yulsa aran-aran purınkalat’.* “Önceki Lenin adlı güçlü kolhozdan hiçbir şey kalmadı, çoğu işsiz kalmış zar zor yaşıyorlar.” (487).

- *Mayor yultaş, vıranır, kalleh amannisene ilse kilçış, haleh operatsi tumalla.* “Binbaşı yoldaş, uyanın, yine bir yaralı alıp geldiler, hemen ameliyat edilmeli.” (1550).
- *Praşnik kunne mınle hipalansan ta Samara vun pır sehetelle aran sıtrım.* Bayram günü ne kadar acele etsem de Samar’a yaklaşık on bir saatte zor ulaştım. (1318).
- *Şurri utla kayalla tavrınayman – pattırla vilımpe puş hursa yut sırte imırlıheh kuş hupnı vısem.* “Yarısı bir daha geri dönemedi; yiğitçe ölüme kafa tutup yabancı topraklarda ebediyen gözlerini yumdu onlar.” (3208).
- *Tışlıhreh, hiş-pır ıytusene mınle tatsa pamalline pır organizatsi layıh pilet.* “Örneğin, herhangi bir sorunun nasıl çözüleceğine bir organizasyon iyi biliyor.” (608).
- *Tutarstanrı yıhtaşsen yulaşki şulsençi işi-hılı, vırentü, kul’tura atalanıvı pıımpeh «Suvarpa» sıhınnı.* “Tataristan’daki soydaşların son yıllardaki çalışmaları, eğitimi, kültür gelişimi büsbütün “Suvar”la bağlantılıdır.” (4).
- *Vişı kınke sırsa pırnat’: pırı huşa valli, unta mımpur tupışsem tıp-tırş sırnaşşı.* “Üç deftere yazıp tutuyorum: biri müşteri için, orada bütün kârlar doğru dürüst yazacak.” (2656).
- *Vladimir İliç Danilov redaktor, şap-şamrıksker, sasartık vilse kayrı.* (41).

I. 2. 3. 1. 3. 4. Miktar Zarfları

Bir sıfatın, zarfın ya da fiildeki oluş ya da kılışın miktarını, ölçüsünü derecesini belirleyen zarflardır (Ceylan-Yılmaz 2002, 63, Ersoy 2007, 1314):

- *Çıvaşlıha uprassi pirki numay kalaşatpır.* “Çuvaşlığı koruma hakkında çok konuşuyoruz.” (222).
- *Epir, şamrıkskem, paçah pılmestpır.* “Biz, gençler, hiç bilmiyoruz.” (243).
- *İphü kıpırnine kıraken sak şır sınçi sınsem kulanay sahal tülenı.* “Ufa şehrine giren bu topraklar üstündeki insanlar az vergi ödediler.” (150).

- *Šutsīr muhtanat', višesīr kappaylanat'*. “Hesapsız böbürleniyor, ölçüsüz azamet taşıyor.” (1447).
- *Tata kīšt sūrerīmīr te vitresem tulčīš.* “Ve biraz yürüdük kovalarımız doldu.” (1606).
- *Yalınče samriksem piteh yulmannine te pihmaššī višem.* “Köylerinde gençlerin çok kalmayına da bakmıyorlar onlar.” (2305).

I. 2. 3. 1. 3. 5. Soru Zarfları

Soru zarfları, fiildeki oluş ve kılış çeşitli yönlerden soru yoluyla belirleyen zarflardır. *Hīsan* “ne zaman”, *hīsan ta hīsan* “ ne zaman”, *ma* “niye, niçin”, *mī čuhli* “ne kadar”, *mīle* “nasıl”, *mīšm* “niye”, *yepi* “nasıl” sözcükleri soru zarfı olarak kullanılır (Ersoy 2007, 1314).

- *Açisene mīle viřentčīr mti višem?* “Çocuklara nasıl öğreteceklerdi ki onlar?” (797).
- *Ku mīšm kunta virtat'* “Bu niçin burada duruyor?” (1074).
- *Mīle kīna tašlamarī-ši vīl šav hīrarīmpa?* O, bu kadınla nasıl dans etti yalnız? (1417).
- *Mīle pišermelle?* “Nasıl pişirmeli?” (2436).
- *Pīr tumartan tuhnī halīhsen huššinče mīle hirīšü pultīr?* “Bir kökten çıkmış halklar zaman içinde nasıl düşman olacak?” (168).
- *Risa mīle tīrīš pišermelle?* “Pirinci nasıl doğru pişirmeli?” (2559).
- *Sire šivīnma hīsan vanna hatīrlese pamalla-ši, sinor?* “Yıkanmak için banyoyu ne zaman hazırlayalım, sinyor?” (2628).
- *Tata hīnasene mī čuhli parnelemen-ši?* Misafirlere ne kadar armağan etmemiş? (720).

I. 2. 3. 1. 3. 6. Neden Zarfları

Çuv.da neden ve amaç bildiren zarflar şunlardır: *teme* “bilinmeyen bir nedenle”, *šavīnpa, šavīnpala* “o nedenle”, *yuri* “bilerek isteyerek”, *yatarlasa* “niyetiyle” (Ceylan-Yılmaz 2002, 63):

- *Te yuri man çirene ırattarasşınççı, te yuri viçırhenteresşınççı.* “Bilerek, benim kalbimi kırmak istiyordu, bilerek beni kızdırmak istiyordu.” (1044).

I. 2. 3. 1. 4. Zamirler

Zamirler isimlerin yerlerini tutan, şahısları ve nesnelere temsil ya da işaret ederek karşılayan sözcüklerdir. Zamirler, temsil ettikleri isimlerin aldığı çekim eklerini alarak isimlerin cümlede girdiklere görevlere gerebilir. Genel olarak zamirler yapım eki almaya uygun sözcükler değildir (Korkmaz 2003, 399-403).

I. 2. 3. 1. 4. 1. Şahıs Zamirleri

Şahıs zamirleri, varlıkları şahıs olarak temsil eden ve şahıs isimlerinin yerine geçen zamirlerdir. Bütün varlıklar teklik ve çokluk olmak üzere üç şahısta toplanır. Birinci teklik ve çokluk şahıslar konuşan ya da konuşanları; ikinci teklik ve çokluk şahıslar dinleyen ya da dinleyenleri; üçüncü teklik ya da çokluk şahıslar ise hakkında söz edilenleri temsil eder (Korkmaz 2003, 405):

Çuv.daki şahıs zamirleri aşağıdaki tabloda çekimleri ile birlikte verilmiştir:

ŞAHIS ZAMİRLERİ						
Yalın Hâl	<i>ep̃/ ep</i> (ben)	<i>es̃/ es</i> (sen)	<i>ṽl</i> (o)	<i>ep̃r/ epir</i> (biz)	<i>esir</i> (siz)	<i>ṽsem</i> (onlar)
Yönelme/Yükleme Hâli	mana	sana	ına	Pire	sire	ṽsene
İlgi Hâli	manın	sanın	unın	pirin	sirin	ṽsen
Bulunma Hâli	manra	sanra	unra	pirinte/ pirte	sirinte/ sirtte	ṽsençe
Çıkma Hâli	manran	sanran	unran/untan	pirinten/ pirtten	sirinten/ sirtten	ṽsençen
Vasıta Hâli	manpa	sanpa	unpa	pirinpe	sirinpe	ṽsempe
Neden Hâli	manşın	sanşın	unşın	pirinşın	sirinşın	ṽsemşın

Birinci teklik şahıs zamiri *ep̃* ve ikinci teklik şahıs zamiri *es̃* OT’teki ben ve sen biçimlerine götürülebilir. *Pi* ve *si* zamirleri diğer Altay dillerinde de bulunmaktadır. (Mo. *bi/ çi*; Man. *bi/ si*) Ön sesteki *e* sesi diğer Türk dili ve lehçelerinde bulunmaz ve çekim sırasında düşer. Bu iki zamir OT’teki biçimlerini alır.

Birinci çokluk şahıs zamiri *epş* ve ikinci çokluk şahıs zamiri *esş* benzer şekilde gelişmiştir. Sözcüklerin sonlarındaki –r fonemi çokluk ekidir. OT -z de çokluk ekidir. Bu sözcükler OT $z \cong \text{Çuv. } r$ denkliğinin tipik örneklerindedir.

Üçüncü teklik şahıs, ET *ol* zamirinden gelişmiştir. Çuv. yuvarlak ünlülerden önce v- türemesi düzenli bir değişimdir. Bu değişime bağlı olarak *vşl* zamiri gelişmiştir. Çekim sırasında kök değişir ve *un-* biçimi ortaya çıkar. Çokluk biçiminde *vşl+* sem biçimi -l ünsüzünün düşmesi ve gerileyici benzeşme görülür: *vşsem* (Levitskaya 1976, 29-31, Ceylan-Yılmaz 2002, 30-31, Ersoy 2007, 1312).

I. Teklik Şahıs

- *Atya manpa pşle, ham mşnle purşnnine kştartatşp sana.* “Hadi benimle birlikte gel, nasıl yaşadığımı göstereyim sana.” (1633).
- *Epşşuhşn şem ’yeren mar.* ““Ben yoksul bir aileden değilim.” (1131).
- *Pşşm şiltavş te manra şesş.* “Bütün suç da sadece bende.” (1175).

II. Teklik Şahıs

- *Atya manpa pşle, ham mşnle purşnnine kştartatşp sana.* “Hadi benimle birlikte gel, nasıl yaşadığımı göstereyim sana.” (1633).
- *řner huřnř řře mřřřň halř te purňřslaman esř?* “Dün emrettiğim işi niçin hâlâ bitirmedin sen?” (2619).
- *Nu, lektereśřř kusem, mřřřň řřhlantřm-ři sanpa?* “Hayır, pişman oldum, niçin tanıştım ki seninle?” (1724).

III. Teklik Şahıs

- *Epşşunran şinna hurlanine iltmen, hşyne pışşka hunine te kurman.* “Ben ondan insanları horladığını duymadım, kendisini de büyük gördüğünü görmedim.” (770).
- *Kokain vşl* “Kokain, o” (2668).
- *Pşş oblaşra purşnatpşş-şke, tata vşşen maşşini te pur.* “Bir bölgede yaşıyoruz ve onların arabalarında var.” (1288).
- *şuratsa přh-ha, tineh přřň unřn nuşşine.* “Doğur da gör; ancak o zaman anlayacaksın onun sıkıntısını.” (20).

I. Çokluk Şahıs:

- *Akī mñ sūrat' vīl pīre intereslentereken ıytusem pīrki.* “İşte o bizi ilgilendiren sorunlar hakkında şunları yazıyor” (298).
- *Epir ina «Suvar» haşata «sūratnī» vīhītra asīnmallah sisse yultīmīr.* “Biz onu «Suvar» gazetesinin «doğumu» zamanlarının anıları için hissetmekteyiz.” (22).
- *Kīrkunne pīrñşñ çī paha vīhīt.* “Sonbahar bizim için değerli zaman” (582).
- *Pīrñpe pīrle ittisem te üpñterçış.* “Bizimle birlikte başkaları da devirdiler.” (1347).

II. Çokluk Şahıs

- *Çi maltanah sirñ śivīh śinnīrsen sahīr şayī tīrukah çaknīn pallisene pīlmelle.* “İlk önce, yakınlarınız şeker seviyesinizin aniden düşmesinin belirtilerini bilmeli.” (554).
- *Kaşarīr ta, esir kuś pīvakan-i ye asamşī?* “Affedersiniz de, siz büyücü mü yoksa sihirbaz mısınız?” (1681).
- *Şapah ta Petīr Husankay sire pīl panah-ške.* “Yine de Petīr Husankay sizi heveslendirdi.” (3362).
- *Temīše hutçen te amannī esir.* “Birkaç kez siz de yaralandınız.” (3224).

III. Çokluk Şahıs

- *Registratsi irtnī hīsññ śīrsene pīr-pīr huşalīh işleme arendīna ilmerī-tīk, vīşemşñ tata şulseren nalog tūleme tivet.* “Kayıt gerçekleştirildikten sonra toprakları için herhangi bir iktisadi çalışma icarını satın almadıysa, onlara her yıl vergi ödemek düşer.” (2834).
- *Şuk, şuk takam ekzamen paraymī tese şutlamaşşī vīşem.* “Hayır, hayır boş bir sınav vermiyorlar diye düşünüyorlar onlar.”(640).
- *Vīşençe avallīh asamī pur pulmalla.* “Onlarda eskinin hatıraları mevcut olmalı.” (244).

- *Všenčen meningit atalanma pultarat*. “Onlardan menenjit de gelişebilir.” (343).
- *Všene ača şuči sahal pulnipe hupma ye pušlamış škul statusınče hıvarma yışinnı*. “Onların, öğrenci sayısı az olduğu için, kapatılması ya da onlara ilkokul statüsü verilmesi kararlaştırılmış.” (705).

I. 2. 3. 1. 4. 2. İşaret Zamirleri

Varlıkları işaret ederek karşılayan zamirlerdir. İşaret; zaman, mekan ve tasavvurda uzaklık ve yakınlık kavramına bağlı olduğundan *bu* ve *bunlar* zamirleri en yakındaki varlıkları, *o* ve *onlar* zamirleri en uzaktakileri gösterir. İşaret zamirleri yalnız halde bir isimden önce kullanıldıklarında sıfat işlevi kazanır (Korkmaz 2003, 420-421).

Çuv. da altı işaret zamiri bulunmaktadır. Çuv.daki işaret zamirleri aşağıdaki tabloda çekimleriyle birlikte verilmiştir: (Ceylan-Yılmaz 2002, 34-36, Ersoy 2007, 1315)

İŞARET ZAMİRLERİ					
Yalın Hâl	<i>ku</i> (bu)	<i>şak(ı)</i> (bu)	<i>şav(ı)</i> (o)	<i>leş/leş(ı)</i> (o)	<i>hay/ hayhi</i>
Yönelme/Yükleme Hâli	Kuna	Şakna	şavna	Leşne	hayhin
İlgi Hâli	Kun	Şakın	şav(in)	Leşin	hayhine
Bulunma Hâli	Kunta	Şakınta	şavınta	Leşinçe	hayhinçe
Çıkma Hâli	kuntan	Şakıntan	şavıntan	Leşinçen	hayhinçen
Vasıta Hâli	kunpa	Şakınpa	şavınpa	Leşinpe	hayhipe
Neden Hâli	kunşin	Şakınşin	şavınşin	Leşinşin	hayhişin

Ku ‘bu’ zamiri araştırmacılar tarafından Mo. *ene kü* “işte bu” yapısı içindeki *kü* sözcüğü ile karşılaştırılmıştır. *Leşe* zamiri, Çuv. *lere* ‘orada’, *leren* ‘oradan’ sözcükleri içindeki *le* ögesi ile teklik üçüncü şahıse ekinin birleşmesi sonucu ortaya çıkmıştır. *Şakı* zamiri iki ögeden oluşur: *Şa* ögesi Fin-Ugor dillerindeki *se* ‘orada’ sözcüğünden kaynaklanır. İkinci öge ise Çuv. *ku* ögesiyle açıklanmaktadır. *Şavı* zamiri, ilk ögesi *şakı* sözcüğüyle aynıdır. *Avı* ögesi ise Çuv.dur (Levitskaya 1976, 32-35, Ceylan-Yılmaz 2002, 34-36).

- *Epı kunşin kuraka şikır tatiki perse patım*. “Ben bu nedenle kargaya ekmek parçası verdim.” (1603).

- *Epĭ te řakĭn şinçen tahşanah kalasřinççĭ*. “Ben de bu konuda çok eskiden düşünmüştüm.” (388).
- *Kaysan leřĭ tĭnçene*. “Gidince o, dünyaya.” (995).
- *Ku kĭna ta mar*. Sadece bu değil (3095)
- *Kun şinçen pirĭn yençe iki ĭlegenda şüret*. “Bunun hakkında bizim yöremizde iki söylenti yaşıyor.” (2895).
- *Kunta Çıvaş Yen pisatel’-poeçĭsem, virĭnti çıvaş şıravşisempe tĭl pulsa kalařrĭř, literatura malařlıhĭ, unĭn atalanĭvĭ pirki řĭmahlarĭř*. “Burada, Çuvaş Ülke yazarları ve şairleri yerel Çuvaş yazarlarıyla buluşup sohbet ettiler; edebiyatın geleceği, onun geliştirilmesi hakkında konuştular.” (119)
- *Leřĭ ĭsĭklansa kaynĭ un kalavĭpe*. “Diğeri meraklanmış onun öyküsüyle.” (1790).
- *Mĭn kalasřĭn-ha kunpa epĭ?* “Ne konuşacağım bununla ben?” (769).
- *Pirĭn şkul rayonta çi layĭhhisen řutĭnçe, şakna tĭrlĭ predmetsempe irteken rayon olimpiadisence tata tĭrlĭ konkurssence řĭnterse řirĭpletĭĭ*. “Bizim okulumuz bölgede en iyilerin arasında, bunu çeşitli konularda düzenlenen bölge olimpiyatlarında ve diğer çeşitli yarışmalarda başarılı olarak kanıtladılar.” (830).
- *Řakĭnpa hĭysen kasti hura halĭhran uyrĭm pulnine palĭrtasřĭn pulĭnĭ ahĭr*. “Bununla kendi sınıflarının kara budundan farklı olduğunu belirtmek istemiş oldukları açıktır.” (318).
- *Řakĭnřĭn ĭna pısĭk tav*. “Bunun için ona çok teşekkürler.” (519).
- *Řakĭnta iki ĭhram pur*. “Burada iki tapınak var.” (1849).
- *Řavĭn şinçen piççe kalasa pani halĭ te asĭmran tuhmast’*. Bunun hakkında anlattıkları hâlen aklımdan çıkmıyor. (1543).
- *Řavĭnpa vĭsem temişe ĭmĭř hĭysen huşşinçe tatu purĭnnĭ*. “Böylece kendileri birkaç yüzyıl boyunca barış içinde yaşadılar.” (156).
- *Řavĭnta piçĭk zal purççĭ*. “Burada küçük bir salon vardı.” (3364).
- *Şavna kursassĭn ĭmĭl huřĭlat’*. Bunu görünce kalp kırılıyor. (482).

- *Şutlasa pıhsan, Tutarstan Respublikinçi şırşer şul upranakan tınışlıh ta şakıntan pallı.* “Düşünürsek, Tataristan Cumhuriyeti’nde yüzlerce yıl korunan huzur da buradan bellidir.” (167).

I. 2. 3. 1. 4. 3. Belirsizlik Zamirleri

Şahıs ve nesnelere belirsiz olarak temsil eden zamirlerdir. Çuv.daki belirsizlik zamirleri şunlardır (Levitskaya 1976, 37-38, Ceylan-Yılmaz 2002, 40-42, Ersoy 2007, 1313):

Hışı “bazı, bazısı”, *hışı-pırisem* “bazıları”, *ittisem* “diğerleri”, *kam ta kam* “her kim”, *kam ta pulin* “herhangi biri, her kim olsa”, *leşı* “diğeri”, *leşsem* “diğerleri”, *nikam* “hiç kimse”, *nihışı* “hiçbiri”, *nim te* “hiçbir şey”, *nimñ çuhlı te* “az, seyrek”, *nimñ te* “hiçbir şey”, *ništa* “hiçbir yer”, *niyep te* “hiçbir şey”, *numayış* “çoğu”, *mımpur* “bütün, hep”, *pıreh* “hiçbir şey”; *pıri* “biri”, *purne te* “hepsi, hepsi de”, *purte*, “herkes, hepsi”, *purı* “hepsi”, *tatśa* “bir yer, herhangi bir yer” *tepri* “diğeri”, *tem te* “her şey”, *temıse* “bir şey”, *temsker* “bir şey”, *temısen* “birkaç kişi”:

- *Apla pulin te yal-yış alı ussa larmast’, numayışı Şurşırte, Muskavra, Çulhulara vahtilla mesletpe işlet.* “Bu nedenle köy-kır elini bağlayarak oturmaz; birçoğu Şurşır’de, Moskova’da, Çulhula’da vardiyalı olarak çalışıyorlar.” (2840).
- *Asli Saşa hıy pekeh traktorist, vişı aç aşı, huşalıhra malta pırakansençen pıri.* “Büyüğü Saşa kendi gibi traktörcü, üç çocuk babası, işletmede önde gelenlerden biri.” (2170).
- *Hal’ unta çınah ta nikam ta şuk.* “Şimdi orada gerçekten de hiç kimse yok.” (1673).
- *Hına-vırle yışlı, ittisem çılay malarah kilni pulas, epir kına kayarah yulsa sıtrımir.* “Misafirler kalabalık, diğerleri çok daha önce gelmişler, biz sadece biraz gecikmişiz.” (1341).
- *Metro pasajirsene pır hularan teprine 6 sehet huşşinçe ilse sıteri.* “Metro yolcuları bir şehirden diğerine 6 saat içinde götürecektir.” (1920).

- *Šak škulta 33 sul išleni N. Kurzayeva učitel'nitsa kalanı tırh, hiš'i Siktirmeri škula kušni, hiš'i išsır yulni.* “Bu okulda 33 yıl çalışmış N. Kurzayeva Öğretmen'in anlattığına göre, çalışanların kimi Sektirme'deki okula geçmiş kimi işsiz kalmış.” (714).
- *Tem pıskış laptikri yivışsem purte yivanni.* “En büyük meydanadaki ağaçların hepsi devrilmiş.” (2275).
- *Tikaklansa süres kilmennipe hiš'při tınni še pırahkalarış.* “Harcamaların sonu gelmedikçe bazısı yakaladığı işi terk edecek.” (2835).

I. 2. 3. 1. 4. 4. Soru Zamirleri

Canlı ya da cansız varlıkları soru yoluyla temsil eden zamirlerdir. Soru zamirlerinin bir kısmı asıl soru zamirleriyken (kim, ne, nere) diğerleri başka sözcük türlerinden alınmış sorulara iyelik eki eklenerek oluşturulmuştur (hangisi, kaç) (Korkmaz 2003, 4441-449).

Çuv. soru zamirleri kam “kim”, mñ “ne”, hiš(i) “hangi, hangisi” miše “kaç”, mišker “ne” mñ çuhli “ne kadar”, mñ çul “kaç tane”, mñle “ne çeşit?”

Kam “kim” soru zamiri OT kim zamiriyle birleşir. OT a ≅ Çuv. e ses denkliği sözcüğün ET kem “kim” sözcüğüne gittiğini gösterir. Mñ “ne” soru zamirini Fince mi-ke “ne” sözcüğüyle karşılaştıran araştırmacılar bulunmaktadır. Hiš(i) “hangisi” zamiri ise OT kayu-si zamirinden gelişmiştir. Miše zamirindeki še ögesi ise OT -çA eşitlikl ekinin izlerini taşımaktadır (Levitskaya 1976, 35, Ceylan-Yılmaz 2002, 38-40, Ersoy 2007, 1313):

- *Husakga, av, miše hašat tuhat'?* “Kazan'da, bakın kaç gazete çıkıyor?” (32).
- *Kam san upışku valli işme-sime hatırlı?* “Kim senin kocana yemek hazırlayacak?” (1060).
- *Kam vił, kama man tav tumalla?* “Kim o, ben kime teşekkür etmeliyim?” (1225)

- *Šaksenčen hīšī čuna sivihi?* “Bunlardan hangisi daha çok hoşunuza gitti?” (3410).

I. 2. 3. 1. 4. 5. Dönüştülük Zamiri

Dönüştülük zamiri, şahıs zamirlerinin anlamlarını pekiştiren bir tür şahıs zamiridir. Yapılan işin yapana dönüşünü gösteren bir işlev taşır. Şahıs zamirlerinin tersine iyelik eklerini alabilirler (Korkmaz 2003, 414-420)

Çuv. dönüştülük zamiri teklik şahıslarda *ham*, *hu*, *hīy* çokluk şahıslarda *hamīr*, *hīvīr*, *hīysem* biçimlerinde kullanılır (Ceylan-Yılmaz 2002, 33-34, Ersoy 2007, 1313).

Çuv. dönüştülük zamirleri ve çekimleri aşağıdaki tabloda verilmiştir:

İŞARET ZAMİRLERİ						
Yalın Hâl	<i>ham</i> (kendim)	<i>hu/hiv</i> (kendin)	<i>hīy</i> (kendisi)	<i>hamīr</i> (kendimiz)	<i>hīvīr</i> (kendiniz)	<i>hīysem</i> (kendileri)
Yönelme/Yükleme Hâli	<i>hama</i>	<i>hīvna</i>	<i>hīyne</i>	<i>hamīra</i>	<i>hīvīra</i>	<i>hīysene</i>
İlgi Hâli	<i>hamīn</i>	<i>hīvīn</i>	<i>hīyīn</i>	<i>hamīrīn</i>	<i>hīvīrīn</i>	<i>hīysen</i>
Bulunma Hâli	<i>hamra</i>	<i>hīvīnta</i>	<i>hīyīnçe</i>	<i>hamīrta</i>	<i>hīvīrta</i>	<i>hīysençe</i>
Çıkma Hâli	<i>Harman</i>	<i>hīvīntan</i>	<i>hīyīnçen</i>	<i>hamīrtan</i>	<i>hīvīrtan</i>	<i>hīysençen</i>
Vasita Hâli	<i>Hampa</i>	<i>hīvīnpa</i>	<i>hīyē</i>	<i>hamīrpa</i>	<i>hīvīrpa</i>	<i>hīysempe</i>
Neden Hâli	<i>Hamşin</i>	<i>hīvīnşin</i>	<i>hīyīnşin</i>	<i>hamīrşin</i>	<i>hīvīrşin</i>	<i>hīysemşin</i>

- *An namīslantar hīvna hu!* “Utandırma kendini!” (1428).
- *Glyukogon teken preparata hīvīrtan ništa ta an hīvarīr.* “Glukagon denen preparatı hiçbir yerde unutmayın.” (558).
- *Hali hamīn publitsistikīna puštarsa, purnīs šinçen, purnīs šine filosofille pīhnine, numay čītsa irternī kunsen asa ilīvne, K. İvanov, Šēspīl Mişşi, P. Husankay pultarulīhīsene haklanine, unta kīştah literaturovedenipe, literatura kritikin iyīvīšene kīrtse kīneke kīlaras tīīp.* “Şimdi kendi gazetecilik yaşamımı derleyip yaşam hakkında, yaşam üstüne felsefi bakışımı, çok zorluklarla geçirdiğim günleri hatırlatacak, K. İvanov, Šēspīl Mişşi, P. Husankay’ın yeteneklerini değerlendirecek, biraz da edebiyatçı eleştirisi ve edebi eleştirinin sorunlarını içeren bir kitap yayımlayayım diyorum (3429).

- *Hamîr purnîş nuşine, huyhî-suyhîsene kalasa parsa çuna lîplantaratpîr.* “Kendi yaşamımızın sıkıntılarını, kederlerini konuşarak ruhumuzu rahatlatıyoruz.” (1122).
- *Hîvîrpa yalanah çir yatne sîrnî hut çikse sîrîr.* “Üstünüzde, sürekli, hastalık adının yazıldığı bir kâğıt iğneleyerek gezin.” (556).
- *Hutsem înerih hatîrççi vî, ham alî pussa patîm purne te.* “Belgeler dün hazırды; kendim imzalayıp hepsini verdim.” (2620).
- *Îkîreymerîm şav, ara hîvîr hutsene puşîrlî alî pussa hunî ta.* “Hâllemedim bunu, galiba siz kendi belgelerinizi baş aşağı imzalayıp koydunuz.” (2621).
- *Kapla yalan hama ayîplî pek tuyatîp.* “Böyle, her zaman kendimi suçlu gibi hissediyorum.” (1130).
- *Payan vîsene pulîşu kirlî, iran, ten, hamîrîn nimene puştarma tivet!* “Bugün onlar için yardım gerekli, yarın, kendiniz için imece başlatmak gerekebilir!” (2815).
- *Pisîk ulşînvî pîçîkren puşlamalla, çî maltan hamîrtan.* “Büyük değişime küçükten başlamalı, ilk önce kendimizden.” (2864).
- *Pîr kîtmen sîrtan hampa ham tulaşsa iletîp.* “Ummadığım yerlerden kendi kendimle dalaşıp geliyorum.” (1116).
- *Şak hîyîm hîvatlîhîpe tata asamlîhîpe tîlînterse tîrakan yîla sînçen sîmahpa kalasa pani sîtelîksîr, îna kuşpa kurmallâ.* “Kendi gücüyle ve büyüyle hayrete düşürüp duran, bu töreni sözcüklerle anlatmak imkânsız; onu gözle görmeli.” (513).
- *Sîmahran, esî hîvîn açâ çuhnehi sîrîlehi çûlmekne astîvatîn-i?* “Örneğin, kendi çocukluk dönemini, lazımlığını hatırlıyor musun?” (2642).
- *Temîşe şul întî Nina Nikolayevna «Çîvaş şîpçîkî» konkursa, rayonti tata hîy yalîmçi kul'tura sîrtîmçi kontsertsene hastar hutşînat', vîrenekenîşene te hîyîmçen hîvarmast'.* “Nina Nikolayevna, birkaç yıldır «Çîvaş şîpçîkî/Çuvaş Bülbülü» yarışmasına, bölgedeki ve kendi köyündeki kültür yurdundaki konserlere destek veriyor, öğrencilerini de kendisinden ayırmıyor.” (812).

- *Un hıśśın višene TR kul'tura ministri Ī. G. Tarhanov hı̄y patıñçe yıŝıñçı̄.* “Daha sonra, TR Kùltür Bakanı Ī. G. Tarhanov onları kendi makamında kabul etti.” (99).
- *Unsırın hı̄v huranunta śes vişese yışma ta pulat'.* “Aksi halde kendi kazanında tek başına kaynayıp yumuşar.” (125).
- *Ye tata pire hı̄ype pırle yal tavrařmıñçi hir-śaransem, śırma-sirtsem kıtartma ilse kayatçı̄.* “Ya da, köy çevresindeki tarlaları, çayırları, dereleri çayları göstermek için bizi alıp götürürdü.” (1538).

I. 2. 3. 1. 5. Edatlar

Edatlar, yalnız başlarına anlamları olmayan, ad ve ad soylu sözcük ve sözcük gruplarından sonra gelerek anlam bakımından onlara bağlanan ve dilbilgisel birlikler oluşturan ve bunları cümlede diğer sözcüklerle anlam ilişkilerine sokan sözcüklerdir (Korkmaz 2003, 1052-1065).

I. 2. 3. 1. 5. 1. Son Çekim Edatları

Son çekim edatları, isimlerden sonra gelerek onların çeşitli zarf hallerini yapan edatlardır. Bağlı buldukları isimlerle birlikte edat grupları teşkil ederler. Bu edatlar isimlere ekli veya eksiz olarak bağlanırlar. İsimlere bağlanışlarına göre bu edatlar şu gruplara ayrılır (Hacıeminoğlu 1971).

I. 2. 3. 1. 5. 1. 1. İsimlerin Yalın Hâli ya da İlgi Hâliyle Bağlanan Edatlar

Çuv.da isimlerin yalın ya da zamirlerin ilgi halleri ile bağlanan edatlar şunlardır (Ceylan-Yılmaz 2002, 67-68, Ersoy 2007, 1326):

Hıśśın

TT'teki *-dAn sonra* yapısıyla karşılaştırılabilecek zaman ve sınırlama anlamıyla kullanılan edattır. Yapsıal olarak, *hıś* “arka”(< ET *kıç* “arka”)+*ın* araç eki şeklinde incelenebilir. TT'teki karşılığından farklı olarak eksiz ya da ilgi ekli isimlerle bağlanır:

- *Raśsey Federatsiyın Prezidençı̄ kařni śulah Śamrıksen kunne irterressi pirki 1997 śulhi iyunın 24-mıřmıñçe yıřınu kılarnı hıśśın pallı tuma tıtınnı śak uyava.* Rusya Federasyonu Başkanı'nın her yaz yapılan Gençler

Gününe izin vermek için 24 Haziran 1997 tarihinde kabul edilen yasayı yayımlamasından sonra tanınmıştır bu bayram. (589).

- **Vışem hışsın** uyavpa salamlama stsena sine pisatel'sen soyuzñ pedsedatel'ışem V. V. Turkaypa F. G. Galimullin tuhrış. “Onlardan sonra kutlama ve selamlama sahnesine yazarlar birliğinin temsilcisi V. V. Turkay ve F. G. Galimullin çıktılar.” (106).
- **Yal huşalîh instituçipe şar hışmeçi hışsın** Kamskoust'inski tata Apas rayonışençi yal huşalîh otraslınçi yavaplı virınsençe işleni. “Köy İktisat Enstitüsü'nde, askerlik hizmetinden sonra Kamskoustinski ve Apas bölgelerindeki köy işletmeleri şubelerindeki araştırma alanlarında çalıştı.” (578).

May

Anlamca, TT'teki *-a göre* ifadesiyle karşılaştırılabilir. TT'te yaklaşma durum eki almış sözcüklerle bağlanır.

- **Sımah may**, ku teatr stseni şınçe 5-6 şul manın «San yatupa» sıvılla tragediye kıtartrış. “Bu tiyatro, söylenelere göre, 5-6 yıl benim şiirli tragediyalarımı sahnesine çıkarmış.” (3417).

Pek/pekeh

Benzetme ve karşılaştırma anlamları katan bir edattır:

- **Pışmışle** ilsen çıvaş hırarımı te itti **halih pekeh** şıllavar sine kuşrı. “Genellikle Çuvaş kadını da diğer halklar gibi şalvar içinde gezdi.” (208).
- **Tepir** kun tatah şavın **pek** kalaşu pırat'. “Ertesi gün, bunun gibi konuşmalar sürdü.” (53).
- **Vara san çunu sipli munça hışsınhi üt-tir pek** şımıllanı, çiri te hıvırtrah tamalı... “Senin ise sağlam ruhun banyo sonrasındaki beden gibi hafiflemiş, hastalığın da daha hızlı iyileşmiş...” (1126).

- *Vil çıvaşsem pekeh sipaylı, yalanah şını iş puşarat', samanapa tan utat'.* “O, Çuvaşlar gibi alçakgönüllüdür, sürekli yeni işler başlatıyor, zamana da uyuyor.” (5).

Pirki

TT’teki *-dan dolayı/ ötürü, nedeniyle* ifadeleriyle karşılaştırılabilir. Neden gösteren edattır:

- *Aslı Şınterü kunne pallı tuni kunsençe un pirki uyrımah işşın kalaşas kilet.* “Büyük Zafer günü olarak belirlenmiş günlerde bu nedenle özellikle sıcak bir sohbet başlıyor.” (3192).
- *Şem’yesen tireki pirki te pır-ik simah.* “Ailelere destek için de bir iki örnek.” (2865).

Taran

TT’teki *-e kadar* ifadesiyle karşılaştırılabilir:

- *Ançah ta Şını Aksusem puşne usman, mınle yivir pulsan ta nuşa kurni sem’yesene mın vıy kilni taran pulışni, pur-şuk apata şurmalla paylanı.* “Ancak Yeni Aksulular, başlarını eğmeyen, ne kadar zor olsa da zarar görmüş ailelere güçleri yettiği kadar yardım etti, kıt kanaat yiyeceği yarı yarıya paylaştı.” (395).
- *RPF yertüsi şirıpletni tırıh, oktyabr’ın 1-mışınçen pensisen tıp payı 900 tenkiren 1260 taran üsmelle.* “RPF yöneticisinin onayladığına göre, Ekim’in 1’inden itibaren emeklilerin asıl payı 900 gümüş paradan 1260’a kadar artmalı.” (2102).
- *Turiş kitesse sıvıhınçı uşı çüreçe umne lartni şurtana pula çüreçe karri hipsa kayni ta şurri taran şunsa kılenni.* “İkonanın köşesi yakınındaki geniş pencerenin ön kısmına yerleştirilmiş mum nedeniyle pencere perdesi yanıp gitmiş ve yarısına kadar kül olmuş.” (1811).

Tırıh

Dolayı, ötürü, sebebi, aracılığıyla;göre anlamlarında kullanılır. Yer-yön ve neden gösteren bir edattır. TT’ki *göre* edatı yaklaşma hâl eki lamış sözcüklere bağlanırken Çuv.daki bu edat yalın hâldeki ya da ilgi hâlindeki sözcüklerle de bağlanır.

- *Husanti veterinari akademiyn virentü işin prorektorı Talgat Garipov pãlterni tiriñ, kunti vipuskniksene respublikiri huşalıhsençe te hapıllasah çmeşsi.* “Kazan’daki Veterinerlik Akademisi’nin Eğitim İşlerinin Rektör Vekili Talgat Garipov’un bildirdiğine göre, buranın mezunlarını cumhuriyetteki diğer işletmeler de memnuniyetle çağırıyorlar.” (1933).
- *Proyekt tiriñ, şini parkın varrinçe pısık fontan pulmalla.* “Projeye göre, yeni parkın ortasında büyük havuz olacak.” (2083); *Şapla vara zakon tiriñ, 14-16 şulti açasen iş kuni – pilik, 16-18 şultisen– şiçi sehetren itla pulmalla mar.* “Böylece kanuna göre, 14-16 yaşındaki çocuklar iş gününde beş, 16-18 yaşındakiler yedi saaten fazla çalışmamalı.” (3123).

Urlı

Öbekleştiği sözcüğe *ile, aracılığıyla, kanalıyla* anlamları katar.

- *Hamır istoriye, puyanliha tiri, tum urlı uprasa hıvaras tese tirişatpır.* “Kendi tarihimizi, motif zenginliğimizi, kıyafetlerimiz aracılığıyla koruyarak saklamak için gayret gösteriyoruz.” (188).
- *Malaşne inşe şula şüreken poyezd sine biletsene internet urlı ta tuyanma may pulat’.* “Gelecekte uzak yola giden tren yolcuları yine biletlerini internet kanalıyla da edinebilir.” (1939).

Valli

İçin, nedeniyle anlamları katan, neden gösteren edattır:

- *Fizika tata matematika naukisençe pultarullı açasem valli tiri* *programmısem hatırleşi.* “Fizik ve matematik bilimlerinde başarılı çocuklar için türlü programlar hazırlıyor.” (2196).
- *Hulari «Arena», TSKJ kaşhi klubsem yaş-kırın valli tülevsır meropriyatısem irtterni.* “Şehirdeki «Arena», TSKC gece klüpleri gençler için ücretsiz etkinlikler düzenledi.” (620).

- *Teatrsem valli epı 11 p'yesa kuşarnı.* “Tiyatrolar için ben 11 piyes çevirdim.” (3418)
- *Uçitel'sem valli kunta konferentsisem, seminarsem, şavra sıtelsem yırkelenı.* “Öğretmenler için burada konferanslar, seminerler, yuvarlak masalar düzenlenmiş.” (2228).

Vitır

Bu edat bağlandığı sözcüğe *üzerinden, boyunca, içinden* anlamları katan yer-yön gösteren edattır.

- *Kaylasanhsen puşı başnisençe şivalingamsen tem süllış çul kiletkisem, mifologinçi Kaylas üçı vitır tınçe yupi tuhnı teym şav.* “Kaylasanthların boş kulelerinde *şivalingamların* en yüksek taş heykelleri, mitolojideki Kaylas'ın bedeni boyunca dünyaya çıkmış direkler gibi bunlar.” (1901).
- *Tıvatı sehet şurı tışmanpa hayarrın şapışnı hışsın epir vut-hın vitır Svir şıvı urlı kimışempe kaşa platsdarma iltımır.* “Dört buçuk saat düşmanla sert çarpışmalardan sonra biz ateş alev içinden geçip Svir Irmağı'nın karşı kıyısına gemilerle geçerek köprübaşı aldık” (3223).

Yevırlı

Benzer, andıran, benzeyen, aynı, eşit; galiba anlamları katan benzetme ve karşılaştırma edatıdır.

- *Kuşsa süreken tsentr avtobus şine vırnaştarnı pıçık komp'yuter klası yevırlı.* “Gezici merkez, otobüs içine yerleştirilmiş küçük bilgisayar sınıfını andırıyor (sınıfı gibi).” (3011).

I. 2. 3. 1. 5. 1.2. İsimlerin Belirtme-Yönelme Hâliyle Bağlanan Edatlar

Hirış

Karşı, karşıt, zıt, rağmen anlamları katan yer-yön gösteren edattır.

- *Frantsiri revolyutsionersem ku çeçeke kıkırı sine tirse vilıme hirış utnı.* “Fransa'daki ihtilalciler bu çiçeği göğüslerine takıp ölüme karşı yürümüşler.” (274).

- **Mana hirš** *Venera hÿñ sem'yipe kÿřlense tuhat*. “Bana rağmen, Venera kendi ailesiyle toplanıp çıkmış.” (1320).
- *Nime pÿhmasÿr šile hirš utatÿp*. “Hiçbir şeye bakmadan rüzgâra karşı yürüyorum.” (1828).
- *Vÿřšÿ vÿhÿtÿnçe šak vÿrman ayÿnçi piçÿk yaltan 20 utla arşın vÿřšÿ hirÿnçe tÿřmana hirš šapÿšnÿ*. “Savaş sırasında bu orman altındaki küçük köyden 20’den fazla erkek savaş alanında düşmana karşı savaştı.” (442).
- *Yuri, kayřımÿr, kurar esÿ mÿnle purÿnnine, – tetÿp İna hirš*. “Hadi, gidelim, görelim senin nasıl yaşadığını, dedim ona karşılık olarak.” (1634).

Kura

Karşılaştırma ve neden bildiren edattır:

- **Samanine kura** *P.A.Markov vÿhÿtÿnçe kommunista ta kÿñÿ*. “Çağa uygun olarak (zamanına göre) P. A. Markov zamanında kommünistliğe de girmiş.” (2155).
- **Šavna kura** *kunta ũlÿmren yulařki řÿnkÿrav tunsÿhlÿn yanÿrasa açasene purnÿš šulne mar, kÿřšÿ Siktÿrme yalne kÿna İsatÿ*. “Buna göre burada son zil özlemle çalarak çocukları yaşam yoluna değil; Yalnız Sektirme Köyü’ne uğurluyor.” (707).
- **Škul açisem yatarlÿ testsem irtse haraktera kura mÿnle professi švÿhhine tata šak spetsial’noça hiř vÿrenü zavedeniyšençe vÿrentnine pÿlme pultaraššÿ**. “Özel testlerden geçirilerek; okul çocukları, karakterlerine göre hangi mesleği seçmeleri gerektiğini ve bu uzmanlığı hangi eğitim kurumunda alacakalarını öğreniyorlar.” (3012).

Pula

Nedeniyle yüzünden anlamları katan neden gösterme edatıdır:

- **Anat Kamÿra purÿnakansençen çılayışÿ šak kunsençe aslatiye tata řalkÿm šumÿra pula šutÿřÿr yulnÿ**. “Anat Kama’da yaşayanların çoğu bugünlerde gökgürültüsü ve sağanak yağmur nedeniyle karanlıkta kaldı.” (3181).

- *Šakna pulah ĩntiškula, sadike süreken hř açasen řučiřř alři pürnesem řuhli te řuk.* “Bu yüzden řimdi okula, anaokuluna giden kız çocukların sayısı bir eldeki parmakları geçmiyor.” (2325).
- *Šavna pula uramsençe, řıv kaysa ĩlkřeymennipe, 1 metr tarĩniř řirmasem yuhrř.* “Bu nedenle sokaklarda, su çekilmediğinden 1 metre derinliğinde dereler akıyor.” (2278).
- *Třihř’yal řřřĩ třřĩ řĩltavsene pula pičřĩklenniřem pičřĩklense pĩni.* “Třihř’yal yöresi çeřitli nedenlerle gitgide azaldı.” (2885).

Šite/Šiteh

Kadar anlamı katan yer-yön ve sınırlama edatıdır. Metinde örneğİ bulunmamaktadır.

Tşih

doğru;göre anlamlarında kullanılır. neden gösteren bir edattır. TT’ki *göre* edatı yaklaşma hâl eki almış sözcüklere bağlanırken Çuv.daki bu edat yalın hâldeki ya da ilgi hâlindeki sözcüklerle de bağlanır.

- *Čĩnkĩ Mirun ulti řulti ivlřpe hula třih yarĩnsa řüret.* “Čĩnkĩ Mirun altı yařındaki oğluyla řehre doğru gezerek yürüyormuş.” (2635).
- *Uhmah, şüretş hşna tşih açasene pĩrahsa.* “Ahmak, gidiyorum misafirliğe (doğru) çocukları bırakıp.” (1275).

Valli

İçin, nedeniyle anlamları katan, neden gösteren edattır:

- *Hşle valli třřĩ vareni, kompot tavraş, salatsen tata ittine te řitelĩkleh hatĩrleřřĩ vşsem.* “Çeşitli reçel, komposto malzemeleri, turşular ve başka şeyler kiş için, yeteri kadar hazırlanacak onlardan.” (744).
- *şna valli banksen tülev sistemin plastik kartti kirlĩ pulat’.* “Onun için bankaların ödeme sisteminin kartı gerekli.” (1940).

Yahĩn

Karşılaştırma edatıdır:

- **2 million tonnına yahñ** “İki milyom tona yakın” (1983).
- *Hÿ vñhñtñnçe řkulřñ numay tñriřññ, kunta 50 şula yahñ ırmi-kanmi şşleni pedagog-veterana Aleksandr Matveeviç Lineeva ta manmaşşi huratasem.* “Zamanında okul için çok gayret etmiş; burada 50 yıla yakın yılmadan, yorulmadan çalışmış emekli pedagog Aleksandr Matveeviç Lineeva’yı da unutmuyor Huratalılar.” (752).
- *Mereçenren vñři hirne ik řřre yahñ şın řsannñ.* “Mereçen’den savaş meydanına iki yüze yakın genç gönderildi.” (3207).
- *Şak tñriřri 27 çıvaş yalñnçe tata hulasañçe 37 pine yahñ çıvaş purñnat’.* “Bu boydaki 27 Çuvaş köyünde ve şehrinde 37 bine yakın Çuvaş yaşar.” (142).

Yevñli

Özgü, has anlamları katan karşılaştırma edatıdır:

- *Purte hÿyne yevñli, ilemlñ.* “Hepsi kendine has, alımlı.” (213).

I. 2. 3. 1. 5. 1.3. İsimlerin Çıkma Hâliyle Birleşen Edatlar

Puşne

Öbekleştiği sözcüğe *-den başka* anlamı katar. Bu edat, ayrıca *+sIr* (OT +sIz) ekiyle de kullanılır. Metinde edatım ikinci biçimi kullanılmıştır:

- *N. Kurzayeviř puşne kunta tata iki uçitel’nitsa N. Mindryukova, L. Yaganeva açasene puşlamış pñli paraşşi.* “Burada, N. Kurzayeva’dan başka iki öğretnen, N. Mindryukova, L. Yaganeva, çocuklara ilkokul bilgisi veriyor.” (724).
- *Unsñ puşne virñti pultarulñ uřkññsempe, «Çıvaş şipçiki» festival’ laureiçşen istalihipe te pallaşşi delegateem.* “Bundan başka, delegeler, yerel üretim grupları ve «Çuvaş Bülbülü» festival ödülerini ustalıkla belirlediler.” (126).
- *Vñ, hayar vñři hirñnçe tem te kurnñsker, açasene vulama-şırma vñrentniř puşne, uyşimah arsin açasene, şirip hul-şurimli, yivñrlñha tñsse irterme hññhtarma tñriřññ.* “O, çocuklara okuma yazma

öğretmekten başka, özellikle erkek çocuklara acımasız savaş meydanında gördüklerini, elbirliğiyle zorluklara direnmeyi öğretmeye çalıştı.” (463).

I. 2. 3. 1. 5. 1.4. İsimlerin Araç Hâliyle Birleşen Edatlar

Pşle

Bağlandığı sözcüğe birliktelik anlamı katar:

- *Přmpe přle ittisem te ůpřterčšš.* “Bizimle birlikte başkaları da devirdiler.” (1347).
- *Šak kun pürkelsem tus-třvanšsempe, hřti-třhlačřsempe přle savřnas yřla řřkren pırat’.* “Pürkellilerin eş-dost, kayınpeder-kavınvaliderle birlikte bu bayramı kutlama gelenekleri eskiden beri sürüp gelmektedir.” (232).
- *Unpa přle škulta F. M. Dimitriyev, P. Ī. Krasnova, A. A. Vasil’yeva pur křmřltan řřlenř.* “Onunla birlikte okulda F. M. Dimitriyev, P. Ī. Krasnova, A. A. Vasileva hep keyifle çalıştılar.” (466).

I. 2. 3. 1. 5. 2. Pekiştirme Edatları (+Ah, tA, vşt, şşntş)

Bunlar arasında en sık kullanılanı +Ah ve tA edatlarıdır.

- *Čřnah ta,* pısık řřr řapi pır kşmpana ştalasa tıtnş ta man řine čakřr kuşşpe pşhsa «kşmpana pamastşp» tenř pek larat’. “Gerçekten de büyük bir kara kurbağası bir mantarı kucaklayarak ona tutunmuş ve bana çakır gözleriyle bakarak «Mantarı vermiyorum!» dermiş gibi oturuyor.” (1615).
- *Epş magnitofona ta huskatsa pşhrşm, ançah şna ças-ah pşrsa huma lekrş.* “Ben ses kayıt cihazını da kıpırdatarak gözden geçirdim; ancak onu açmaya değdi.” (1277).
- *Pşh ta savşn.* “Bak da sevin” (1065).

I. 2. 3. 1. 5. 3. Gösterme Edatları [ak(ř), av(ř), vşt, veş]

- *Akş mşş şrat’ vşl pıre intereslentereken şytusem pırki.* “İşte, o bizi ilgilendiren sorunlar hakkında şunları yazıyor” (298).

- *Avĭ mĭnle hŭme vitĭr tuhatĭr, – tese hutĭm epĭ.* “İşte, nasıl çit üstüne çıkıyorsunuz?” (1714).

I. 2. 3. 1. 5. 4. Soru Edatları (-i, im, i-mĭn -şĭ, -şim)

Cümlelerde soru anlamı bu edatlar kullanılarak sağlanır:

- *Çimĭr-ha, yal şinçe tĭĭm yavĭnmast’-i ara?* “Durun, köyün içinde duman mı tütüyor acaba?” (391).
- *Numaylı kirlĭ-i pire hĭrarĭmsene hĭrelse vĭtanma?* “Kızarıp utanmak için biz kadınlara çok şey mi lâzım?” (1103).
- *Pĭr varlı pulsa pĭr-pĭrin kul’turine atalantarninçen layĭhrahhi mĭn pur-şĭ tata?* “Bir soydan olup da birbirinin kültürünü geliştireninkinden daha iyisi var mıdır?” (87).

I. 2. 3. 1. 5. 5. Olumsuzluk Edatları (an, mar, şuk)

Bu edatlar arasında en ilginç *an* edatıdır. OT edatlar kendilerinden önceki sözcük ya da sözlerle bağlansalar da bu edat kendisinden sonraki sözcük ya da sözlere bağlanır. “*an* olumsuzluk ilgeci, Mahmut Kaşgarlı’da bulunan *ey* ‘yok’ sözcüğü ile karşılaştırılabilir.” (Ceylan-Yılmaz 2002, 76):

- *An namĭslantar hĭvna hu!* “Utandırma kendini!” (1428).
- *Pama parĭp ta, ançah nihşan ta mansa an kay, ıvĭlĭm.* “Vermesine veririm de bence hiçbir yere gitme, oğlum, atalar”. (2609)
- *Şuk, Yelyuk, ešĭ tĭrĭş mar.* “Hayır (yok), Yelyuk, sen yanıyorsun.” (1120).

I. 2. 3. 1. 5. 6. Sınırlama Edatları (şeş, ançah, kĭna)

Bu edatlar TT’te de sınırlama edatı olarak “sadece” anlamındaki “yalnız, ancak” edatlarıyla karşılaştırılabilir. Ancak aralarında sözdizimsel bir fark vardır. TT’te sınırlandıracağı öğeden önce gelen bu sözcükler, Çuv.da yüklemden hemen önce gelir (Ersoy 2007, 1328).

- *Mĭnle tĭrĭşsan ta Hĭyat vĭyyine te puşaruşĭsem kĭna hutşĭnçĭş.* “Ne kadar uğraşalar da yalnız Karanfil oyununu sahneye koyanlar katıldılar.” (239).

- *Šaknaškál uyava Šupaškarta kīna mar, rayonsençe, itti regionsençe purīnakan čīvašem patīnçe kašni šul irtermelle.* “Böyle bir bayramı yalnız Çeboksarı’da değil; bölgelerde ve diğer ülkelerde yaşayan Çuvaşların hepsi her yıl gerçekleştirmeli.” (189).
- *Tar tītīmī sirīlsen pīhatīp ta – umra tīrlī tīslī çeçeksempe vitīnnī ulīh ançah.* “Barut dumanı dağılınca bakıyorum ve önümde türlü türlü çiçeklerle örtülmüş bir vadi var sadece.” (1785).
- *Vīl, vattisempe šeš mar, açasempe te pīr çīllhe tupma pīletçī.* “Yalnız yaşlılarla değil; çocuklarla da aynı dili konuşabiliyordu.” (1536).
- *Vīsene kurma šeš pīlmelle.* “Yalnız onları görmeyi bilmeli.” (1625).

I. 2. 3. 1. 5. 7. Buyurucu Edatlar (-ha, -ka)

- *Atīr-ha, yultašem* “Haydi, yoldaşlar!” (2746)
- *Çimīr-ha, yal sīnçe tītīm yavīnmast’-i ara?* “Durun, köyün içinde duman mı tütüyor acaba?” (391).
- *Hamīrīn vulakansen şuçī ku tīrīhra tata üses šanīša šuhatmastpīr-ha epir.* “Biz, okuyucularımızın sayısının bu tarafta da artacağı ümidimizi yitirmiyoruz.” (2779).

I. 2. 3. 1. 6. Bağlaçlar

Sözcükleri, sözcük gruplarını, cümleleri şekil ve anlamca birbirlerine bağlayan sözcüklerdir.

1. 2. 3. 1. 6. 1. Sıralama Bağlaçları

I. 2. 3. 1. 6. 1. 1. Bağlayıcı Bağlaçlar (tA, tata, +pA, +pAIA)

tA/ tata:

ve, veya, dA, ayrıca anlamlarında kullanılır. ET *takı* bağlacından gelişmiştir.

- *Grajdan vīrsīne pula ahal’ te yuhīnnī hresçensen hirīšem, tīpī te šīrīh šantalīka pulah aknī tīrī üsse sīnsene savīntarayman.* “Sivil Savaş zamanında yoksullaşmış köylülerin tarlaları, kuru ve sıcak hava nedeniyle ekilmiş ekinler büyüyüp insanları sevindirememiştir.” (381)

- *Kunseren ilǎkhi tavrakurıma anlın tıǵçese lipki ta isli işlese purınasçı.* “Her gün geçmişin ufkunu serbestçe araştırıp sakın ve mantıklı çalışma yaşadık.” (175).
- *50 gramm sısnan iş şivne, 50 gramm pıla tata 30 gramm hir sımaline (jivitsa) layıh pıtratsa hutıştarmalla ta vıysır şulım sinçen ilse 30 gramm ivis (vosk) huşsa şıralsa şitiççeneh pıtratmalla.* “50 gram domuz iç yağı, 50 gram bal ve 30 gram çam reçinesi (jivitsa) iyice karıştırılıp karılmalı ve kısık ateş üstünden alınıp 30 gram balmumu (vosk) eklenip koyulaşıp çoğalcıya kadar ezilmeli.” (352).
- *Kışalhi praşnik Nurlat munitsipallı rayonın tata hulin puşlıhı Fatih Sibagatullin puşarıvıpe Pıım Raşseyri statuspa irtri.* “Bu yılki bayram Nurlat Belediyesi bölgesinin ve şehrin başkanı Fatih Sibagatulla’nın girişimleriyle “Rusya Çapındaki” statüsüyle gerçekleşti. (507)
- *Santırpa Mikulay tata ittisem te* “Santır ileMikulay ve diğerleri de” (444).

+pA, +pAlA:

TT ile bağlacından gelişen +la ekiyle karşılaştırılabilir. [Ekin gelişimi için bk. I. 2. 2. 1. 3. 7. Araç Hâli (+pA/ +pAlA, +pAlAn)].

- *Husanti yal huşalıh institutınç, Saratovri aslı partşkulta, Husan patşalıh finanspa ekonomika institutınç vırense tuhnı.* “Kazan’daki Köy İktisadi Enstitüsü’nde, Saratov’daki Büyük Parti Okulu’nda, Kazan Devlet Finans ve Ekonomi Enstitüsü’nde öğrenim gördü.” (575).
- *Şakna neft, gaz tata ekologi iyitvışempe Prezident sovetnikı pulsa işleken İrina Laroçkina ta şirıpletri.* “Bunu, petrol, gaz ve ekoloji sorunlarıyla ilgili başkan danışmanı olarak çalışan İrina Laroçkina da onayladı.” (583).
- *Santırpa Mikulay tata ittisem te* “Santır ileMikulay ve diğerleri de” (444).
- *Un umın pır kun malarah hulari açasempe samrıksen işıpe işleken komitet predsdatel’ı D.Fattahov jurnalistsempe tıl pulçı, meropriyatiye*

kĩrni řĩmlĩhsem şinçen kalasa paçĩ. “Bayramdan bir gün önce çocuklar ve gençlerin sorunlarıyla uğraşan komite başkanı D. Fattahov gazetecilerle görüştü, etkinliğe katılan davetliler hakkında röportaj verdi.” (593).

I. 2. 3. 1. 6. 1. 2. Çeliştirici Bağlaçlar (**ançah, şapah, şapah ta**)

Birbirlerine anlamca zıt cümleleri bağlayan bağlaçlardır.

Ançah

TT’teki *ancak* bağlacıyla aynı görev ve anlamdadır:

- *Epir PPEne hirĩř mar, ançah ta açasem hĩnĩhiççen yivĩrtarah kilet.* “Biz GDS’ye karşı değiliz; ancak çocuklara, alışmcaya kadar çok zor geliyor.” (645)
- *Mařinĩsem irteřĩř, ançah şofersen pĩhma vĩhĩt ta, may ta şuk, – terĩm epĩ.* “Arabalar geçiyordu; ancak şoförlerin bakmaya vakitleri de fırsatları da yok, dedim ben.” (1688).
- *Mĩnřĩn karçĩk şak vĩrtĩnlĩha mana usnine ĩnkaraymarĩm, ançah vĩl Palyuka, attepe annene temřĩn kuraymannine ĩnlantĩm.* “Yaşlı kadının bu sırrı bana neden açtığını anlayamadım; ancak o Palyuk’un, anne ve babasını niçin göremediğini anladım. (1161).

Şapah/ Şapah ta

TT’teki *fakat* bağlacıyla aynı görev ve anlamdadır.

- *Şapah purinçen itla rayon puřlĩhĩ F.S.Sibagatullin kalanĩ řĩmahsem tĩlĩterçĩř, savĩntarçĩř, asa kĩrse yulçĩř.* “Fakat hepsinden fazla bölge başkanı F. S. Sibagatullin’in söylediği sözler şaşırttı, sevindirdi, akıllarda yer etti”. (531).
- *Şapah ta vĩl puşne usmast’, yivĩrlĩhsene řĩnterse malallah talpĩnat’.* “Yine de (ama) o başını eğmeden, zorlukları yenerek ilerlemek için gayret ediyor.” (781).

I. 2. 3. 1. 6. 1. 3. Ayrık Bağlaçlar

Tekrarlı bağlaçlardır:

ni... ni... “ne... ne...”

Metinde örneğine rastlanamamıştır.

př.... př... “bir bir”

Metinde örneğine rastlanamamıştır.

pşre... tepre...

Metinde örneğine rastlanamamıştır.

te... te...

TT'teki ...de ...de tekrarlı bağlacı ile karşılaştırılabilir.

- *Mašiněsem irteššĭ, ançah šofersen pĭhma vihĭt ta, may ta šuk, – terĭm epĭ*
“Arabalar geçiyordu; ancak şoförlerin bakmaya vakitleri de fırsatları da yok, dedim ben.” (1688).

ye... ye... (ya... ya..., veya, ya da)

- *Hula tavra šar šüret, yut šinna kursanah višem un šine tapĭnaššĭ ye višereššĭ, ye tukĭna ilse kayaššĭ.* “Şehrin çevresinde ordu dolaşılıyor, yabancıları gördüklerinde onlar yabancıya üstüne saldırır ya da yabancıyı tutsak alarak giderler.” (1754).
- *Īdel’ pĭlharĭšem vara hĭysen Aziren kilnĭ tĭvanĭšene serbiyetssem ye syurbiyetssem* («syar’bi» šĭmahran) tenĭ. “Īdil Bulgarları da Azi’den gelmiş akrabalarına Serbiyetsler ya da Syurbiyetsler (Siyenpi sözcüğünden) demiş.” (316).
- *Ku hĭrarĭmĭn mĭn te pulin pulsa irtnĭ purnĭšĭmçe kĭšĭr: ye upĭškipe kilĭštereymen, ye paçah urĭh inkek sikse tuhnĭ.* “Ya kocasıyla anlaşılamamış ya da beklenmedik başka bir kötülük başına gelmiş.” (1261).

I. 2. 3. 1. 6. 2. Yan Cümle Bağlaçları

Aralarında neden-sonuç, koşul ve amaç ilişkileri olan cümleleri bağlar.

I. 2. 3. 1. 6. 2. 1. Neden Sonuç Bağlaçları (Mĩşĩn tesen)

Mĩşĩn tesen “Niçin dersen, çũnkũ”

- *Mĩşĩn tesen purnĩsra pĩrre te pulin řĩpan nuşine çĩtsa irtternĩ şın kayran tem vĩhĩt irtsen te ĩna řũsenmesĩr asa ileymest.* “Niçin derseniz, yaşamda bir kere olsa bile çıban acısına dayanıp geçirmĩř insan, ũstũnden çok zaman geçmiş olsa bile onu titremeden hatırlayamaz.” (334).

I. 2. 3. 1. 6. 2. 2. Amaç Bağlacı

Tese “Diye, -mAk için”

- *Çıvaş tumne, kul’turine, çıvaşlıha uprasa hĩvaras, atalantaras tese irtteretpĩr şak uyava,– terĩ Çıvaş natsi kongresĩn prezidençĩ G. Arhipov uyava uřnĩ may.* “Çuvaş Kongresinin Başkanı G. Arhipov “Çuvaş kıyafetini, kũltũrũnũ, Çuvaşlığı saklayıp korumak, geliştirmek için geçkeleştirdiğimiz bu bayram” diyerek festivali başlattı.” (184).
- *Vulakansençen kaşaru ıytsa řirtĩmĩr, urĩh kun pek tĩsmĩpĩr tese řĩmah patĩmĩr.* “Okurlardan ũzũr dilediğimizi yazdık, bir daha bũyle gecikmeyecek diye sũz verdik.” (58).

I. 2. 3. 1. 7. ũnlemler

Konuşanın korku, sevinç, acıma, şaşkınlık gibi her tũrlũ duyu ve heyecanını etkili ve kısa bir biçimde anlatmaya, seslenmeye, çağırmaya yarayan ve kısmen bağımlı sũzcũkler sınıfına giren sũzcũk veya sũzcũklerdir (Korkmaz 1992, 157).

I. 2. 3. 1. 7. 1. Duygu ũnlemleri

Değişik duyguları ifade eden ũnlemlerdir.

- *İ-i-i, kayrĩvara hvatter řĩvassi!* “İ-i-i, gitti, daire yıkanyor!” (1348).
- *E-e-e, vĩl sire kirleh te mar.* “E-e-e, bu size çok gerekli de değil” (1276).
- *Eh, Vişelis, Vişelis, sanri usallĩh pin-pin şınna ta řitĩ.* “Eh, Vişelis, Vişelis, sendeki kũtũlũk binlerce insana yeter.” (1167).

- *Ey, savıntım!* “Ey, sevindim! (1286).
- *Uff, – tese sıvlama pulat’ mti, asınçı yatne...*”Uff”, diye nefes veriyor şimdi, aklındaki adını...(3306).

Bu yansıma sözcüklerin dışında kalan sözcükler de ünlem değeri kazanabilir:

Vaśśa! Vaśśa! “Vaśśa! Vaśśa!” (1426).

I. 2. 3. 1. 7. 2. Gösterme Ünlemleri

- *Aha... şutlatpır, payan ularikun, şimatuna hatırlır, tarhasşın.* “Aha... hesaplayayım, bugün salı, cumartesi gününe hazırlayın lütfen” (2630).
- *Ak, Şırçalli kuççeneşışem* “İşte, Şırçeli hediyeleri!” (1085).
- *Akī mīn sīrat’ vīl pīre intereslentereken ıytusem pırki.* “İşte, o bizi ilgilendiren sorunlar hakkında şunları yazıyor” (298).
- *Avī mīnle hüme vitır tuhatır, – tese hutım epī.* “İşte, nasıl çit üstüne çıkıyorsunuz?” (1714).

I. 2. 3. 1. 7. 3. Buyurucu Ünlemler:

- *Ara, çim, mīn tıvatıp-ha epī?* “Acaba, dur, ne yapıyorum ben?” (1566).
- *Atya-ha, ati, san sıvlıhuşın pırer çerkke işer, esī sıvı pulsın hınana kılme te kımıllı, epir te sürpır.* “Haydi, baba, senin sağlığın için birer kadeh içelim, sen sağ olursan ziyaretine gelmek de keyifli, biz de gezeceğiz.” (1088).
- *Çimır-ha, yal sinçe tım yavınmast’-i ara?* “Durun, köyün içinde duman mı tütüyor acaba?” (391).
- *Me, apatlan pırınpe pırle.* “Al, ye bizimle birlikte.” (1604).

I. 2. 3. 2. FİİLLER

Fiiller, nesnelerin zaman ve mekân içindeki her türlü yapma, olma ve durmalarını karşılayan sözcüklerdir (Korkmaz 2003, 527).

I. 2. 3. 2. 1. Soyut- Somut Fiiller

Somut eylemler; duyu organlarından biri ya da birkaçı ile algılanabilen eylemlerdir:

çup- “koşmak” (1896) // OT *çap-*; *ış-* “içmek” (1647) // OT *iç-,kur-* “görmek” (2155) // OT *kör-*.

Soyut isim, duyu organları ile algınamayan; ancak zihinde var oldukları düşülen hareketleri karşılayan hareketlerdir:

sav- “sevmek” (907)// OT *sev-*; *hurla-* “horlamak, hor görmek” (770); *ükñ-* “itiraf etmek, pişman olmak, üzölmek” (1237) // OT *ökün-*(1237).

I. 2. 3. 2. 2. Basit Fiiller

Basit fiiler, kendi içlerinde daha basit anlamlı ögelere ayrılamayan kök fiillerdir (Korkmaz 2003, 528, Yılmaz 1996, 105-116):

yul- “kalmak” (449)// OT *kal-*; *ak-* “ekmek” // OT *ek-* (2827); *süre-*“yürömek” (459); *ilt-* “dinlemek, işitmek” (1279) // OT *eşit-* “işitmek, dinlemek”.

I. 2. 3. 2. 3. Türemiş Fiiller

İsim ya da fiil kök veya gövdelerine çeşitli türetme ekleri getirilerek kurulmuş fiillerdir (Korkmaz 2003, 529, Yılmaz 1996, 116-137):

çupkala- “koşuşturmak” < *çup-kala-* (1731); *ıytkalasa* “dilenererek” < *ıyt-kala-* (59); *yaviştar-* “kaynaştırmak” < *yaviş-tar-* (1948); *yuhtar-* “akıtmak” < *yuh-tar-* (426); *ışletter-* “çalıştırmak” < *ış+le-(t)ter-* (2440); *purñn-* “barınmak, yaşamak” < *pur+(ñ)n-* (3021); *puş+ñn-* “başladı, girişti” < *puş+(ñ)n* (3079); *vñtan-* “utanmak, sıkılmak” < *vñt+an* (1103).*kurñn-* “görünmek” < *kur-(ñ)n-*; *hışñn-*“sıkılmak, daralmak” < *hış-(ñ)n-*; *tavrñn-* “devrilmek, çevrilmek, dönmek” < *tavñr-(ñ)n-* (3228).

I. 2. 3. 2. 4. Birleşik Fiiller

Bir isim ve bir yardımcı fiilden ya da fiil ve yardımcı fiilden oluşan gruplara birleşik fiiller diyoruz. Birleşik fiiller bu anlamda iki grupta incelenebilir (Yılmaz 1996, 138-142):

I. 2. 3. 2. 4. 1. İsim + Yardımcı Fiil Biçimde Oluşturulanlar

- *Esñ sıvñ pulsñn hñnana kilme te kñmñllñ, epir te sürñpññr.* “Sen Sağ olursan ziyaretine gelmek de keyifli, biz de gezeceğiz.” (1088).

- *Ku ernere inšetri Gvatemalıran savnišlı, širšivri mñpur sporta yuratakansem tahsantanpah çitimsırrın kñni ħıpar šitrı* “Bu hafta uzaktaki Guatemala’dan, ülkedeki her sporseverin uzun zamandır sabırsızlıkla beklediği sevinçli haber geldi.” (2698).
- *Šav tu šinçe, vattisem asa ilnı tırıh, aval hula sarılsa larnı imiř.* “Bu tepe, yaşlıların hatırladığına göre, eski şehre yayılarak kurulmuş imiş.” (1750).
- *Šavınpa ta kalleh asa kilçış manın kalašvın simahısem* “Bu yüzden de yeniden aklıma geldi benim sohbetimin sözleri” (1528).
- *Tuntikun Tutarstan Prezidençi M. Š. Šaymiyev N. M. Valeyeva TR vřentıpe nauka ministrne lartassi pirki Ukaz kılarnı.* “Pazartesi günü Tataristan Başkanı M. Š. Šaymiyev, N. M. Valeyev’i TR Eğitim ve Bilim Bakanlığı’na getirmek için bir kararname çıkardı.” (867).
- *Vıl hutšinmasır irtmen, pallah, uyav, šapah temşın ħıy kına «vıylı» pulnine kitarrı...* “Elbette, katılımsız gerçekleşmeyen bu kutlama, her şeye rağmen kendisinin «güçlü» olduğunu gösterdi...” (3292).
- *Yulaşkinçen, Vaśsa ina çup tuma pikensen, çitsa tıraymarı – kart turtsa alline vişertri te šupsa yaçı yıksıke pitınçen.* “Sonunda, Vaśsa onu öpmeye çalışınca dayanamadı; işaret ederek elini açtı ve tokat atarak salıverdi iğrençliği yüzünden.” (1420).

I. 2. 3. 2. 4. 2. Fiil+Fiilimsi+Yardımcı Fiil Biçiminde Oluşturulanlar

OT’te olduğu gibi Çuv.da da bu tip birleşik eylemler ilk öğeye fiilimsi ekleri getirilerek yapılır. Çuv.da en sık kullanılanlar *fiil+sa* (zarf fiil) ve *fiil+ma* (isimfiil) biçimindekilerdir. *Fiil+ma pultar* biçiminde yapılanlar yeterlilik birleşik eylemlerini oluşturur (Yılmaz 1996, 142):

- *Kalaśma pultarat’ vara.* “Konusabilir sonra” (1091).
- *Respublika yertüsi pılternı tırıh, ku ukšana vıl Teççi rayonınçı kadet školınçe vospitani ileken tilih turatsene yarsa parı* “Cumhuriyet yöneticisinin bildirdiğine göre, Šaymiyev, bu parayı Teççi Bölgesi’ndeki askerî lisede eğitim alan öksüz ve yetimlere gönderdi.” (1994).

- *Śapla purīna kile kunti yīhtaṣsem tīvan çīlhepe vulama mannī śeś mar, vīl kirleh te mar teken ūhiṣ patne kilse śitnī.* “Böyle yaşayagelmiş buradaki soydaşlar; yalnız anadilleriyle okumayı unutmuş değiller, onun gerekli de olmadığını söyleyen düşünceyle büyüdüler.” (2767).
- *Tūsme yivīr... ançah ta vīhīt irtet, śīnī śulççen iki uyīhran ta kaya yulçī.* “Dayanmak zor; ancak zaman da geçiyor, yeni yıla kadar iki ay geçti.” (43).
- *Vīrenū zavedeniyī śinçen vīsem yalanah iṣṣīn kalasa paraśśī.* “Eğitim kurumu hakkında onlar her zaman candan konuşuyor.” (629).
- *Vīsem tīnçere çī iślī, purne te pīleken, purne te tuma pultarakansem tese ūtlanī.* “Onlar dünyada en akıllı, her şeyi bilen, her şeyi yapabilecek insanlar olarak sayıldılar.” (773).
- *Vunī śul īnīślī tuhsa tīrakan haśata çīvaṣsen çunīlkuśī teni pīsīklatsa kalani pulmī.* “On yıldır başarılı bir şekilde çıkan gazeteden, Çuvaşların gönül pınarı, denilerek övgüyle söz edildi.” (3).

I. 2. 3. 3. FİİLİMSİLER

Fiiller, incelenirken çekimli ve çekimsiz fiiller olarak ikiye ayrılır. Kip ve şahıs ekleri alarak yargı bildiren fiiller çekimli fiillerdir. Çekimsiz fiiller ise fiil kök ve gövdelerinden belirli eklerle türetilen; ancak şahıs ekleri alarak çekime girmedikleri için yargı bildirmeyen fiillerdir.

Çekimsiz fiiller bir oluş ya da kılış bildirdikleri, olumlu ya da olumsuz çekimleri yapılabildikleri, bir tür zaman eki alabildikleri için fiil özelliği taşırlar. Ancak çekime girmemiş olmaları nedeniyle isim sınıfına girer. Bunlar dilde isim, sıfat, zarfgörevi yüklenmiş fiil biçimleridir (Korkmaz 2003, 863-1046):

I. 2. 3. 3. 1. İsim-Fiiller

İsim fiiller, fiil kök ve gövdelerinin karşıladıkları oluş, kılış ve durumları; şahıs ve zamana bağlı olmadan gösteren fiil isimleridir. Daha açık bir anlatımla, bunlar fiildeki oluş, kılış ve durumların isimlerini bildirirler (Korkmaz 2003, 864)

Çuv. aşağıdaki isim-fiil ekleri kullanılır:

I. 2. 3. 3. 1. 1. –mA

OT -mA ekinden yapı ve işlev bakımından fark yoktur. Olumsuz biçimi bulunmaz. Kimi zaman kalıcı isimler türetebilir (Ceylan-Yılmaz 1996, 100, Ersoy 2007, 1322):

- *Ançah vıl śaplah irĭk ilme Őutlaman.* “Ancak o, izin almaya niyetlenmedi.” < il-me (3096).
- *Eh, puślarĭŝ purte kĭmĭllĭn kulma, ahĭltatma.* “Eh, başladılar hepsi keyifle gülmeye, kahkaya atmaya.” < kul-ma, ahĭltat-ma (1095).
- *Īnjenersem tilgansene (urapasem) Şuma-Őumĭn lartsa hĭtĭlenme lager’ tunĭ, uslamşisem ĭna «tabır» yat panĭ, Şar Şinnisem «subakala» tenĭ.* “Mühendisler arabaları yan yana koyup savunma kampı kurmuş, tüccarlar ona «tabır» adı vermiş, savaşçılar «subakala» demiş.” < hĭtĭlenme (300).
- *Pĭr hurantan pĭtĭ Őiyeken Şinsem Şine pĭhsa vĭsem tĭvan Őĭr atalanĭvĭŝĭn, kul’turĭŝĭn tuslĭn tĭrĭŝassinçe ikkĭlenme Şuk.* “Bir kazandan lapa yiyenlere bakıp onların anavatanları için, kültürleri için dostça uğraşlarından Şüphelenmedik.” < ikkĭlen-me (262).
- *Őavĭnpa ta mana yal Őinnin çuniĭ, kĭmĭlĭ, tĭrĭŝlĭhe haklama pĭlni temren te haklĭ.* “Bu nedenle de benim için köy insanın iyiliğini, sevimliliğini, dürüstlüğünü değerlendirme becerisi çok önemli.” < hakla-ma (3432).
- *Yulaŝkinçen, Vaśśa ĭna çup tuma pikensen, çĭtsa tĭraymarĭ – kart turtsa alline vĭŝertrĭ te Őupsa yaçĭ yĭksĭke pitĭnçen.* “Sonunda, Vaśśa onu öpmeye çalışınca dayanamadı; işaret ederek elini açtı ve tokat atarak salıverdi iğrençliği yüzünden.” < çup tu-ma (1420).

I. 2. 3. 3. 1. 2. –mAŝkĭn

Bu yapı, yazı diline aittir. Konuşma dilinde -mAŝkĭn biçiminde kullanılır. Ekin ikinci neden hâli (+ŝĭn) ekidir. Anlamca -mak için yapısına karşılıktır. (Ceylan-Yılmaz 1996, 100, Ersoy 2007, 1322):

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

I. 2. 3. 3. 2. Sıfat-Fiiller

Çekimsiz fiillerin ikinci türünü oluşturan sıfat-fiiller, sıfat görevinde kullanılan fiillerdir. Fiil özellikleri dolayısıyla, kendilerinde var olan hareket ve zaman kavramlarını sıfata aktararak varlıkları ve nesnelere hareket ve zaman gösterme özellikleri ile geçici olarak niteler. Sıfatlar, isim soylu sözcükler olduklarından onlar iyelik ve çokluk ekleri de alabilirler. Sıfat-fiiller zaman özelliklerine göre sınıflandırılabilir. (Korkmaz 2003, 909-910).

Çuv.da kullanılan sıfat-fiiller şunlardır:

I. 2. 3. 3. 2.1. Şimdiki Zaman Sıfat- Fiileri

I. 2. 3. 3. 2.1. 1. -(A)kan+, -mAn+

OT'te yaygın olarak kullanılan -AgAn ekinin (Erdal 2004, 290-291) Çuv.daki biçimidir (Ceylan-Yılmaz 2002, 101, Ersoy 2007, 1322, Yılmaz 1996, 192-194):

- *Hal'hi vihitra lager'sençe kanakan açasem çasah šni šurta purinma kušiš.* "Şu an kamplarda dinlenen çocuklar en kısa zamanda yeni yurda barınmaya geçecekler." < kan-akan (2243).
- *Hvatterti antihtarakan sivilš siriliçčen šur sehet itla tulta yurpa vilyama lekrī pire.* "Dairedeki soluk kesen hava dağılıncaya kadar yarım saatten fazla dışarıda karla oynamayı teklif etti bize." < antihtar-akan (1403).
- *Př hurantan pti šiyeken sinsem sine pıhsa višem tıvan šř atalanivšřn, kul'turišřn tuslın tirišassinçe ikkilenme šuk.* "Biz kazandan lapa yiyelelere bakıp onların anavatanları için, kültürleri için dostça uğraşlarından şüphelenmedik." < ši-eken (šiyeken) (262).
- *Šni Aksu yal sovyetne křeken, «Drujba», «Yultaš» tata Tel'man yaçlı hušalihsene pırlesterse 1950 šulhi 5 iyul'te př kolhoz yırkešiš.* "Yeni Aksu köy sovyetine giren, «Drucba», «Yultaş» ve «Telman» adlı işletmeleri birleştirerek 1950 yılının 5 Temmuzunda bir kolhoz kuruldu." < kır-eken (448).

- **Şikş hularan tuhaspa Tolyattine kayakan sul sinçe pşi sasılasa tırat**. “Şikş şehrinden çıkarak Tolyatti’ye giden yol üstünde biri seslenip duruyor.” < kay-akan (1250).
- **Urıh samant ta şutlasa tımarım, pırre sikseh kileken avtobusa çarsa lartım, kile sıtsen šeś çıre sikme çarınçı**. “Bir an bile düşünmeden duramıyorum, fırlayıp gelen bir otobüsü durdurup bindim, eve geldiğimde kalbim durmuştu.” < kil-eken (1735).

3. telik şahıs iyelik eki ile kullanılabilir:

- **127 açaran kaşni hıyın kımılne kayakannine tupni, pallah**. “127 çocuktan her biri kendi hoşuna gideni bulmuş, elbette.” < kayakan+i+ne (kayakannine) (833).
- **Ulma-şırla tımışene lartakanı te Nina Nikolayevna Kurzayevah ikken**. “Elma-yemiş ağaçlarını diken de Nina Nikolayevna Kurzayevah imiş.” < lart-akan-ı (739).

Çokluk ekini ve hâl eklerini alabilir:

- **Çıvaş tırrine çırtme tırışakansem huşşınçe samrıkssem purri te savıntarat**. “Çuvaş motifini canlandırmaya çalışanlar arasında gençler olması da sevindiriyor.” < tırış-akan-sem (215).
- **Çıvaş tumın uyavne yırkelese irtterekensene pısık tav**. “Çuvaş kıyafet bayramını düzenleyip gerçekleştirenlere çok teşekkürler. < irtter-eken-sen-e (221).
- **Tıp hulara ır kımıllih ıytıvışempe «hırü lini» işlet, pulıšu kıkensempe kama ta pulin pulışas tekensem şak telefonpa şınkıravlama pultaraśı**. “Bütün şehirde iyi kalplilik konularıyla ilgili bir «açık hat» çalışıyor, yardım bekleyenlerle kime yardım edeceğim diyenler bu telefonu arayabilirler.” < kıt-eken-sem-pe (2726).
- **Yırkene pısakansen administrativlı yavap tutma tivı**. “Düzeni bozanların idari sorumluluğu üstlenecekleri bildirildi.” < pıs-akan-sen (3105).

Olumsuz -mAn ekiyle yapılır:

- *Vil vĥitra haliččen kalasĭva hutšĭnman, numay pulmast' grajdan vĥrsinčen tavrĭnnĭ Tĭntti Santĭrĭ* teme sisnĭn ura sine tĭnĭ. “Şimdiye kadar konuşmaya katılmayan, Sivil Savaş'tan kısa bir süre önce dönmüş Tĭntti Santĭri aniden ayağa kalktı” < hutšĭn-man (390).

I. 2. 3. 3. 2. 2. Geniş Zaman Sıfat-fiilleri

I. 2. 3. 3. 2. 2. 1. -An+/-n+

ET -gAn olarak görülen ekin Çuv.daki biçimidir. Çuv.da çok yaygın değildir (Levitskaya 1976, 92-93, Ceylan-Yılmaz 1997, 102, Ersoy 2007, 1322, Yılmaz 1996, 194-195). Ekin olumsuzu şimdiki zaman sıfat fiili ile aynıdır:

- *Şapkalančĭk, pĭr virĭnta tĭplenmen sĭn!* “Serseri, bir yerde durmayan insan!” < tĭplen-men (1194).

I. 2. 3. 3. 2. 2. 2. -i+

ET Ir- geniş zaman sıfat-fiilinin Çuv.daki biçimidir. Yaygın değildir. Genellikle olumsuz biçimi -mi kullanılır. Folklorik anlatımlarda ikilemeler biçiminde kendisini gösterir (Levitskaya 1976, 99, Ceylan-Yılmaz 2002, 106, Ersoy 2007, 1322, Yılmaz 1996, 195-196):

- *Ançah tĭşmansem tapĭnsa kilsen sĭnsem puś şapsa tarhaslanipe, şav hulana Turĭ kurĭnmi tunĭ pulat'.* “Ancak düşmanlar, saldırmaya geldiklerinde insanların başlarını vurup onlara boyun eğdirdikleri için bu şehri Tanrı görünmez kılmış.” (1751).
- *Hĭy vĥitĭnçe şkulšĭn numay tĭrişnĭ, kunta 50 şula yahĭn irmi-kanmi ĭşlenĭ pedagog-veterana Aleksandr Matveeviç Lineeva ta manmaśśĭ huratasem.* “Zamanında okul için çok gayret etmiş; burada 50 yıla yakın yılmadan, yorulmadan çalışmış emekli pedagog Aleksandr Matveeviç Lineeva'yı da unutmuyor Huratalılar.” < ır- mi kan-mi (752).
- *Vil – çıvaşsen sĭnmi şĭltĭrĭn Petĭr Husankayĭn şĭrşivĭ.* O, Çuvaşlar'ın sönmeyen yıldızının, Petĭr Husankay'ın yurdu. < sĭn-mi (2751).

I. 2. 3. 3. 2. 3. Gelecek Zaman Sıfat-Fiilleri

I. 2. 3. 3. 2. 3. 1. –As+, -mAs+

Ek; EAT'te yaygın olarak kullanılan -Çuv.da aynı biçim III. tip istek çekiminde görülmektedir- *ası gel-* bileşik fiilindeki –AsI ekiyle karşılaştırılır. Çuv. ekin ünlüsü düşmüştür. İyelik ve hal eklerini alabilir. İyelik eklerinden sonra ekin ünsüzü ikizleşir (Ceylan-Yılmaz 2002, 103-104, Ersoy 2007, 1322, Levitskaya 1976, 85-91, Yılmaz 1996, 196-198):

- *Hüme vitř kuśassi ançah avan pulat' manñ, vıl ta ereh řssen řeś, – terĩ vıl.* “Çit üstünden geçmem rahat oluyor benim, o da içki içtiğimde yalnız, dedi o.” < kuś-as-i (kuśassi) (1723).
- *Praśnike hatřrlense řınsem hıysen kassine tata ilemlřreh tıvas tese kil- řurt tavraşne tirpeyleśĩ, řırlaśĩ, umıřençi řüp-şapa puştaraśĩ.* “Bayrama hazırlanıp insanlar kendi sokaklarına daha güzel olacak diye, ev barklarının çevresine çekidüzen veriyorlar, boyuyorlar, süprüntüleri topluyorlar.” < tu-as (tıvas) (2861).
- *Seminarta yal huśalih tata apat řimř upravleniyñ predsedatel'ñ řumĩ Z. Usmanov hirti şşsem mñle pinipe pallaştarnĩ may, şites şulsençe utlarah pırşa akassi, şırtme pussisempe tırş usĩ kurassi, tırşi vıhıtne traktor parkışene, yıtensene yırkene kirtessi pirki kalanĩ.* “Seminerde Köy İktisadi İşletmeleri ve Yem İdaresinin Başkan Yardımcısı Z. Usmanov tarla işlerinin nasıl sürdürüleceği hakkında bilgi verdi; gelecek yıllarda daha fazla burçak ekimi, ekili ekin tarlalarının doğru kullanılması, hasat vaktinde traktör parklarının, harman yerlerinin düzenlenmesi hakkında konuştu.” < řit-es (3167).
- *Un pirki tıplñreh şites nomerte şırsa pılterış.* “Bu konuyu, daha sonra gelecek sayıda ayrıntılı bir şekilde yazıp bildireceğiz.” < şit-es (134).

Olumsuzu -mAs ve *şuk* ile yapılır:

- *Vřşĩ tamıkne vilsen te manas şuk pul'.* “Savaş cehennemini ölsem de unutamam!” < man-as (3260).

I. 2. 3. 3. 2. 4. Geçmiş Zaman Sıfat-Fiili

I. 2. 3. 3. 2. 4. 1. -nI+/- -mAn+

Çuv.da geçmiş zaman eki olarak kullanılan ek, aynı zamanda geçmiş zaman sıfat-fiili olarak kullanılır. Bağlama göre etken ya edilgen biçimde olabilir. Ayrılma, vasıta ve neden hâli ekleriyle kullanıldığında zarf-fiil olur (Ceylan-Yılmaz 2002, 102-103, Ersoy 2007, 1322, Yılmaz 1996, 191-192):

- *Gennadiy şutlasa tupnĭ teori pulĭmsene mikromirta ta tĭpçeme may parat*. “Gennadiy hesaplanıp bulunmuş teori oluşumlarını mikroevrende de inceleme yöntemleri veriyor.” < tup-nĭ (1699).
- *Šak škulta 33 šul ĭšlenĭ N. Kurzayeva uçitel'nitsa kalanĭ tĭrĭh, hĭšĭ Siktĭrmeri škula kušnĭ, hĭšĭ ĭššĭr yulnĭ*. “Bu okulda 33 yıl çalışmış N. Kurzayeva Öğretmen’in anlattığına göre, çalışanların kimi Sektirme’deki okula geçmiş kimi işsiz kalmış.” < ĭšle-nĭ (714).
- *Stenistem šinçe ereşlenĭ šĭm kavirsem šakĭnsa tĭraššĭ, urayĭnçe te šavnaşkalah*. “Duvarlarda süslü yün halılar asılı duruyor, zemin de öyle.” < ereşle-nĭ (1358).
- *Tepĭr yençen, çĭnĭšĭre kaymasan kimĭllĭ mar, šitmelleh*. “Diğer taraftan, davet edildiğin yere gitmemek de hoş değil, yetişmeli.” < çĭn-nĭ (1326).
- *Tĭplĭnreh šĭnasa pĭhsan vĭšem mĭnşĭn šĭnĭ šĭre kušnĭne pĭlme may pur*. “Ayrıntılı olarak incelendiğinde niçin yeni yere göçtüklerini öğrenmek mümkündür.” < kuş-nĭ-ĭ-ne (kušnĭne) (148).
- *Vĭreken šĭva šusa tasatnĭ ris kĭrpi yamala* “Kaynayan suya yıkanıp temizlenmiş pirinç keğegi koyun.” < (2336).

Olumsuzu -mAn ekiyle yapılır:

- *Hitĭ, pišseh šiteymen šırlasene kastryule hursa temiše kaşĭk šĭv huşmalla ta huplasa šemşeliççen pĭšermelle*. “Sert, olgunlaşmamış çilekleri tencereye koyup birkaç kaşık su katın ve tencereyi kapatıp yumuşayıncaya kadar pişirin.” < šit-ey-men (2477).

- *İna pıtarñi kun tupıka pürtren ilse tuhnı-tuhman mana pülıme kayalla kıme mñ histerı – pılmestıp.* “Onu gömdüğümüz gün tabutu evden alıp çıkar çıkmaz benim arka odaya girmem için neden ısrar ettiler, bilmiyorum.” < pıtar-nı (1809).
- *Şın uri pırsa perınmen vırın.* “İnsan ayağı değmemiş yer.” < perın-men (1765).
- *Yalta şurri itla tñe kimen çıvaşsem şutlansa tñi.* “Köydekilerin yarısından fazlası, dine girmemiş Çuvaşlardı.” < kır-men (kımen) (421).

Olumlu ve olumsuz biçim bir arada kullanılır; bu durumda zarf-fiil olarak kullanılır:

- *İna pıtarñi kun tupıka pürtren ilse tuhnı-tuhman mana pülıme kayalla kıme mñ histerı – pılmestıp.* “Onu gömdüğümüz gün tabutu evden alıp çıkar çıkmaz benim arka odaya girmem için neden ısrar ettiler, bilmiyorum.” < tuh-nı tuh-man (1809).
- *Sitel huşşine vırnaşni-vırnaşman tullı çerkesem tıttarçış.* “Masanın etrafına oturur oturmaz dolu kadehler ellerimize tutuşturuldu.” < vırnaş-nı vırnaş-man (1342).
- *Tılksene vıranı-vıranmanah mansa kayattım epı.* “Rüyalarımı uyanır uyanmaz unutup gidiyordum, ben.” < vıran-nı vıran-man-ah (1629).

I. 2. 3. 3. 2. 5. Gereklilik Sıfat-Fiili

I. 2. 3. 3. 2. 5. 1. –mAllA+

Ekin anlam ve yapı bakımından benzeri yalnız Oğuz grubu Türk lehçelerinde -mAll biçiminde bulunur (Levitskaya 1976, 95-97, Ceylan-Yılmaz 2002, 105, Ersoy 2007, 1322, Yılmaz 1996, 198-199):

- *Aktsiye Pıtım tınçeri açasene hütilemelli kuna halallanı.* “Hareket, Dünya Çocukları Koruma Günü’ne adandı.” < hütile-melle-i (hütilemelli) (2727).
- *Iyhısırsker irhine tırsanah işe mñren puşınmalline, mñ-mñ tusa ilkırmelline mñ sassipe palırsa huratçı.* “Çok uykusuz, erkenden

uyanıp işe nasıl başlanması gerektiğini, nasıl yapılması gerektiğini yüce sesiyle bildirip emrediyordu.” < puşin-mall-ı-ne (puşinmalline) ilkirmelle-ı-ne (ilkirmelline) (1055).

- *Tıvansem, hıramalli nim te şuk!* “Kardeşler, korkacak bir şey yok!” < hıra-malla-i (hıramalli)(1391).

Olumsuz *mar* ve *şuk* edatları ile yapılır:

- *Mı pulnine tavşırta ileymerim-ha tırukah, ançah tuyatıp: tin şes man umra inlanmalla mar yapaladem pulsa irtrış.* “Ne olduğunu hemen kavrayamadım; ancak duymuştum. Fakat benim önümde anlaşılabilir şeyler olup bitti.” < inlanmalla mar (1670).
- *Pirus süntermelli savit mar vit arımun uri!* “Sigara söndürülecek yer değildir bir kadının ayağı!” < sünter-melle-ı (süntermelli) (1474).

I. 2. 3. 3. 2. 6. Kifayet Sıfat-Fiili

I. 2. 3. 3. 2. 6. 1. -mAlIh+

Ek, fiilden isim yapma eki *-mA* ve isimden isimden isim yapan *+Ih* gibi ayrı ekten oluşmuştur. TT *-mAkIik* ekiyle özdeştir (Levitskaya 1976, 97-98, Ceylan-Yılmaz 2002, 106, Ersoy 2007, 1322):

- *3 lt bankına vırnaşmalih hiyar puşne* “3 l kavanoza basılacak salatalık başına.” < vırnaşmalih (2461).
- *Unta hı kaşmalih pahça şimış üsterse ileşşı.* “Orada kış geçirecek sebze meyve yetiştiriyorlar.” < kaş-malih (2312).
- *Vışem hı kaşmalih vilih* apaçi tata fermisene yusasa şiteres ıytusene sütse yavnı. “Onlar kışlık hayvan çiftliklerini onarma ve yem yetiştirme sorunlarını tartıştılar.” < kaş-malih (3165).

I. 2. 3. 3. 3. Zarf-Fiiller

I. 2. 3. 3. 3. 1. -A

ET *-A* (Erdal 2004, 311 ve 458) ekinin Çuv.daki devamıdır. Çuv. *-A* ünlüleri ile biten sözcüklere eklendiğinde sözcüğün ünlüsü ile karışır. Genellikle ikilemeler kurar;

tek kullanımına pek rastlanmaz (Levitskaya 1976, 101-102, Ceylan-Yılmaz 2002, 107-108, Ersoy 2007, 1322, Yılmaz 1996, 199-200):

- *Banana huppinçen şuratmalla, semsine savraşkan turamalla, vareni sine huşmalla ta kīpīkne **ile-ile** vīysīr sūlīm sinçe tata 15 minut pişermelle, untan plita sinçen ilse lartmalla.* “Muzu soyun, ince ince daire biçiminde doğrayın, reçelin içine ekleyin ve köpüğünü ala ala kısık ateş üstünde 15 dakika daha pişirin, sonra ocaktan alıp bekletin.” < il-e il-e (2395).
- *Hram kompleksne huplasa tīrakan sīrt hısakışençe meditatsisem irtterme huşīksem **kasa-kasa** kīlarnī.* Tapınak kompleksini kaplayan tepe yamacında meditasyon yapma köşeleri kese kese çıkarılmış. < kas-a (1871).
- *Ten, vīl eposra kīna mar, çīnnipeh pur, **çupa-çupa** irtse kayakan ĩmīrsem vara unīn «sīnne» pallamalla mar ulīştarnī?* “Belki, o sadece bir efsane de değil; gerçekten de var; koşa koşa geçip geride kalmış yüzyıllar ise onun «yüzünü» tanınmayacak kadar değiştirmiş olabilir mi?” < çup-a (1896).

Birleşik eylemler kurar:

- *Şapla **purīna kile** kunti yīhtaşsem tīvan çīlhepe vulama mannī šeş mar, vīl kirleh te mar teken şuhış patne kilse sītī.* “Böyle yaşayagelmiş buradaki soydaşlar, yalnız anadilleriyle okumayı unutmuş değiller, onun gerekli de olmadığını söyleyen düşünceyle büyüdüler.” < purīn-a kil-e (2767).
- *Tūsme yivīr... ançah ta vīhīt irtet, sīnī sūlççen iki uyīhran ta **kaya yulçī.*** “Dayanmak zor; ancak zaman da geçiyor, yeni yıla kadar iki ay geçti.” < kay-a yul-rī (kaya yulçī) (43).

-rAh ekiyle birlikte kullanılabilir:

- *Tutarstan mana nimīnle premi te pamannine urīhla ĩnlanatīp: vīl manran sīrīp ıytat’, apla manīn tata **tīrīşarah** işlemelle.* “Tataristan’ın bana hiç ödül vermeyişini de başka türlü anlıyorum: O benden sağlamlık istiyor,

bu nedenle benim de gayret ederek daha çok çalışmam gerekiyor.” < tırış-a-rah (3441).

I. 2. 3. 3. 3. 2. -AnšI pul-

TT’teki *-(X)r gibi* zarfîil yapısının karşılığıdır. Yapısal benzerlik açısından Tat. - *gAnça* (Öner 1998, 231-232) bileşik zarf-fiili ile benzerliği bulunmaktadır. Bazı araştırmacılar bu yapıyı sıfat-fiiller altında incelemişlerdir (Levitskaya 1976, 99-100, Ceylan-Yılmaz 2002, 106, Yılmaz 1996, 206):

Metinde örneğine rastlanamamıştır.

I. 2. 3. 3. 3. 3. -iççen/ -miççen

İşlev olarak ET *-gInça* ekiyle karşılaştırılabilir. TT’te *-IncAyA kadar /-Inca* anlamını veren zarf-fiildir. Gelişimi hakkında çeşitli görüşler vardır: Bunlardan biri I (gelecek zaman eki)+çen (-e kadar) şeklinden geliştigiğidir. Levitskaya, ET *-gInça* yapısına dayanarak **-in-çe-n < *yin-çe-n* ses yapılarını tasarlar. Metin Yılmaz ise *OT t* \cong *Çuv. ç* ses denkliğine dayanarak ekin ET *tegin* edatından geliştigiğini söyler (Levitskaya 1976, 108-110, Ceylan-Yılmaz 2002, 111, Ersoy 2007, 1323, Yılmaz 1996, 202-203):

- *170°C temperaturillî duhovkîra sır hîreliççen pişermelle. “170° C fırında peynir kızaruncaya kadar pişirin.” < hîrel-iççen (2412).*
- *-Ah ve -tArAh* ekiyle genişleyebilir:
- *Epir PPEne hirîš mar, ançah ta açasem hînihiççen yivîrtarah kilet. “Biz GDS’ye karşı değiliz; ancak çocuklara, alışıncaya kadar çok zor geliyor.” < hînih-iççen (645).*
- *Pulnî nimîre vîysîr sulîm sinçe kalîpišî iki hut çakiççen pîtrata-pîtrata pişermelle. “Olmuş püreyi hafif ateşte hacmi iki kat çekinceye kadar karıştırı karıştırı pişirin.” < çak-iççen (2479).*
- *Pür tuhsa pîtiççeneh tîsa tîmalla. “İrin çıkıp bitinceye kadar, bunun gibi bir balzamlı üstü örtülmelidir.” < pîtiççen-eh (349).*
- *Šavînpa ta unta sites tesen hîvel tuhiççeneh tuhsa utmalla pulnî. “Bu nedenle oraya varmış olanlar güneş doğuncaya kadar çıkıp yürümeleri gerekti.” < hîvel tuh-iççen-eh (385).*

- *Untan vjysş şulşm şinçe pşratsa şşrsa sahş pesoki şşşşşşşş şşşermelle.* “Sonra kısık ateş şstşnde karşştırıp toz şeker erinceye kadar pişirin.” < irşl-iççen (2394).
- *Vulama, şırma ta şkula kayiççeneh hşnşhtarçş.* “Okuma yazmayı da okula gidinceye kadar öğretti.” < kay-iççen-eh (1150).

Olumsuz biçimi *-miççen* ekiyle yapılır:

- *Vşem vara hşysen pşşşşene nim yulmiççen uşsa pama vaskamaşş.* < yul-ma-iççen (yulmiççen) (1894).

I. 2. 3. 3. 3. 4. -mAsIr

TT’teki *-mAdAn* ekinin karşılığıdır. Fiili olumsuz olarak sınırlayan, tarz bildiren bir zarf-fiil ekidir. Ek, *-mA* olumsuzluk eki ve *-şş* yokluk ekinden oluşmuştur (Levitskaya 1976, 102-103, Ceylan-Yılmaz 2002, 109-110, Ersoy 2007, 1322, Yılmaz 1996, 204):

- *E-e-e, vř sire kirleh te mar, -alline sulsa, pşş samant çşşmesşş larçş.* “E-e-e, bu size çok gerekli de değil, dedi elini sallayarak, bir an yanıt vemedен oturdu.” < çşn-mesşş (1276).
- *Haliççen te Pıllş şırma hşşrinçe, Savleşen şşni şşnereh, çikşre vatş yuman vşhşta parşnmasşş şulseren şulşş sarat’.* “Günümüze kadar da Pıllş (Ballı) Dere kıyısında, Savleş’in karşısına kadar, sınırdaki yaşlı meşe, zamana boyun eğmeden her yıl yaprak seriyor.” < parşn-masşş (414).
- *Maltan ku hşşarşm, kil huşi askşnnine şşuta ilmesşş, kulkalasa kşna şiçş, ançah kayarahpa leş çarşnmannine kura şillenme puşlarş.* “Önce bu kadın, ev sahibinin azgınlığını hesaba katmadan gülşp durdu; ancak biraz sonra diğerinin sakinleşmemesi nedeniyle öfkelenmeye başladı.” < şşuta il-me-şş (1419).
- *Nime pşhmasşş şile hşşşş utatşp.* “Hiçbir şeye bakmadan rüzgşara karşı yürüyorum.” < pşh-masşş (1828).

-r ünsüzü ile biten bir grup eyleme getirildiğinde eylemin sonsundaki *-r* ünsüzü düşer:

- *Unñ kalavıpe, hiseplı vulakansem, sire pır ulıstarmasır pallaštaras tetıp.* “Onun bir öyküsünü, saygıdeğer okurlar, size değiştirmeden anlatmak istiyorum.” < ulıstar-masır (1544).
- *Vıl layıh ınlantarsa pamasır, grajdansempe pısık protsentlı kredit kilıšvısem tunı ikken.* “Onlar yeterli bilgi vermeden, vatandaşlarla yüksek faizli kredi anlaşmaları yapmışlar.” < par-ma-sır (pamasır) (2033).

-Ah ekiyle genişleyebilir:

- *I'TAR-TASS işne pırahmasırh işletın.* “İTAR-TASS’ taki işini bırakmadan çalışırsın” < pırah-masır-ah (45).
- *Vişnevskiy uramıpe ayalalla, Kalinin çarınıvı yennelle vaskanı çuhne sasartık ham sismesıreh tıp çarınsa tıtım.* “Vişnevskiy Sokağı’ dan aşağıya doğru -Kalinin Durağı tarafına- yürürken ne olduğunu fark edemediğim bir fisiltıyla ansızın durup kaldım.” < sis-me-sır-eh (1669).

I. 2. 3. 3. 3. 5. -mAsseren

TT’teki “*her ...dığında, her ...diğinde*” zarf-fiiline karşılık kullanılır. Bu zarf-fiil -mA isim-fiil eki ve -sArAn yineleme hâli ekinden oluşmuştur. İşlev açısından Tat. +gAn ekiyle benzerdir (Levitskaya 1976, 110, Ceylan-Yılmaz 2002, 112, Ersoy 2007, 1322, Yılmaz 1996, 203-204):

Metinde örneğine rastlanamamıştır.

I. 2. 3. 3. 3. 6. -nI çuh/ -nI çuhne

Çuv. -nI (sıfat-fiil) +çuh “çağ, zaman” sözcüğünden oluşmuştur. TT’teki -InCA/ -DIğIndA, -DIğI zaman zarflarının karşılığıdır (Ersoy 2007, 1323, Yılmaz 1996, 205-206):

- *Hristianstvıra Turı Amışı Hristosa pıtalama ilse kaynı çuhne yunlı kuśsul’sempe makırnı.* “Hristiyanlıkta Tanrı Annesi, İsa’yı çarmıha germeye alıp götürdükleri zaman kanlı gözyaşlarıyla ağlamış.” < kay-nı çuhne (274).

- *Šinī čuh kašni turilkke šine limon kasikī, 2-3 olivka hursa pamalla.* “Yenileceği zaman her tabak üstüne limon dilimi ve 2-3 zeytin tanesi koyup vermeli.” < ši-nī čuh (2381).
- *Šinterüše hakli parne kītet, unīn proyekčipe vara hal’hi parka rekonstruksilenī čuhne usī kurīš.* “Bina tamamen onarılarak bitirildiğinde burada 10 uygun misafir yurdu, büfe, banyo da olacak diyorlar.” < rekonstruksile-nī čuhne (3056).
- *Vīsem vīyi kalanī čuhne hīvna mīmlereh tūmallipe, yīrkine, yurlas vīrttīnlīhsempe pallaštarčīš, vīyi kalasa kītartrīš.* “Onlar şarkılar söylerken nice dokunaklı, düzenli, türkü söylemenin gizemleriyle tanıştırdılar; şarkının öyküsünü anlattılar.” < kala-nī čuhne (369).

I. 2. 3. 3. 3. 7. -nIrAn

Çuv. -nI (sıfat-fiil eki) + rAn (ayrılma durum eki) şeklinde oluşmuştur. Ek TT’teki -DIğIndAn, -DIğIndAn beri, -DIğI için zarf-fiillerinin karşılığıdır. -Ah ekiyle genişleyebilir (Ersoy 2007, 1323, Yılmaz 1996, 205):

- *Šak šimīšīn pahalīhne pīlnīreneh Napoleon hīyīn imperiyīn simvolne vīlle hurtne tuma yīšīnnī.* “Bu yiyeceğin değerini öğrenince Napolyon kendi imparatorluğunun sembolünü bal arısına çevirmiş.” < pīl-nīren-eh (2534).

I. 2. 3. 3. 3. 8. -nIrAnpA

Çuv. -nI (sıfat-fiil eki) +rAn (ayrılma durum eki) +pA (araç hâli eki) şeklinde oluşmuştur. TT’teki -DIğIndAn beri, -DIğI için yapısıyla karşılaştırılabilir (Levitskaya 1976, 111, Ceylan-Yılmaz 2002, 113, Ersoy 2007, 1323, Yılmaz 1996, 205):

- *Sahrūn Petīrī te arīmī vilnīrenpe piččeneh purīnat’ av.* “Sahrūn’un Petīr’i de eşi öldüğünden beri yalnız yaşıyor işte.” < vil-nī-ren-pe (2686).
- *Škulti fol’klor uškīnne yīrkelenīrenpe pīr sul šitri.* “Okuldaki folklor topluluğunun kurulmasının üzerinden bir yıl geçti.” < yīrkele-nī-ren-pe (813).

- *Tuhma pušlanīranpa ilse tīrakannisen šutīnče hiseplī Nina Nikolayevna ta.* “Çıkmaya başladığından beri almayı sürdürenlerin arasında saygıdeğer Nina Nikolayevna da var.” < pulsa-nīranpa (794).

I. 2. 3. 3. 3. 9. -nİsem/ nİsemīn

Çuv. -nI (geçmiş zaman sıfat fiil eki) + sem(īn) (son takı) şeklinde tahlil edilebilir. TT’teki -DlkçA zarf-fiili ile karşılanabilir.

- *Atalannīsem sirppīn yarsa pusni te, takīnkalani te pulkalat’ çavaş haşaçīn purnīš šulī šinče, ançah kayalla çakni — šuk.* “Geliştikçe sıçrayak bastığı da tökezlediği de oluyor Çuvaş gazetesinin yaşam yolu üstünde; ancak geri dönmek yok.” < atalan-nīsem (2).
- *Tīnne şav šuhatnīsemīn* “Hafızasını büsbütün kaybettikçe” < šuhat-nīsemīn (930).
- *Veteransēm kunran kun sahallansa pīnīsem vīršī šinçen çīrrīn kalasa parakan ta šuk.* “Savaş gazileri; günden güne azalıp gittikçe savaşı yürekte anlatan da yok.” < pır-nīsem (pīnīsem) (3254).
- *Vīhīt šunīsemīn irtnī vīršī suranīsem üt ilse pīnī.* “Zaman aktıkça geride kalmış savaşın yaraları kabuk bağladı.” (451).
- *Vīrman šivharnīsem šivharat’.* “Orman yaklaştıkça yaklaşıyor.” < šivhar-nīsem (1835).
- *Yal üsse pīnīsemīn purnīš ta malallah atalannī.* “Köy büyüyüp geliştikçe yaşam da gelişmiştir.” (417).
- *Yalsençe te vīyī kīvvine pīleken vatī sinsem çaknīsem çaksa pīraššī.* “Köylerde de oyunu, şarkıyı bilen yaşlılar azaldıkça azalıyorlar.” (242).

I. 2. 3. 3. 3. 10. -nİşIn

Çuv. -nI (geçmiş zaman sıfat-fiili) +şIn (neden hâli eki) şeklinde tahlil edilebilir. TT’teki -Dıgl için zarf-fiili ile karşılaştırılabilir (Ersoy 2007, 1323, Yılmaz 1996, 205-206):

- *ÇNK 15 šul tultarnī may çıvaşlīh iššene īnīšlī purnīslanīšīn unīn prezidentne G. Arhipova RF Regionsen atalanīvīn ministerstvin Hisep*

huçǵpe çıslarıǵı. “G. Arhipova, ÇNK 15. yılını doldurduǵu ve Çuvaşlık işlerini başarıyla gerçekleştirdiǵi için onun başkanını RF Bölgelerini Geliştirme Bakanlığı’nın şeref belgesi ile onurlandırdı.” < purnısla-nı-şın (196).

- *Itti şulsençe şkul açisene kanikul vıhıtınçe işlenişin virinti işpe tivıştereken tseñtr purlıh pulışıvı (720-şer tenki) panı pulsan, kışal vara rayon administratsiyǵpe virinti vırentü upravleniyın yışınıvǵpe, iş parakansem vışene tata iş ukşı te tüleśśı*. “Geçmiş yıllarda öğrencilere tatilde çalıştıkları için iş merkezi maddi yardım (720’şer tenki) verdi, bu yıl ise bölge yönetimiyle yerel eğitim kurumlarının seçimiyle işverenler onlara maaş da ödeyecekler.” < işle-nışın (3121).
- *Vıl şapısu hirınçe pattırlıh kıtartnışın iki hutçen Hirli Şiltır ordenǵpe nagradılannı*. “O, savaş meydanında kahramanlık gösterdiği için iki belgeyle Kızıl Yıldız Nişanı ile ödüllendirilmiş.” < kıtart-nışın (2974).

I. 2. 3. 3. 3. 11. -sA+/-mAsA

OT’teki *-(I)p* zarf-fiil ekiyle aynı işlevdedir. OT koşul ekiyle karşılaştırılmıştır. Levitskaya’ya göre Udmurtça *-sA* zarf-fiil ekiyle OT *-sA* ekinin karşımından oluşur (Levitskaya 1976, 104, Ceylan-Yılmaz 2002, 108, Ersoy 2007, 1322, Yılmaz 1996, 200-202):

Birleşik fiiller kurar:

- *Respublika yertüsi pılternı tırh, ku ukšana vıl Teççi rayonınçı kadet şkulınçe vospitani ileken tılıh turatsene yarsa parı*. “Cumhuriyet yöneticisinin bildirdiǵine göre, Şaymiyev, bu parayı Teççi Bölgesi’ndeki askerî lisede eğitim alan öksüz ve yetimlere gönderdi.” < yar-sa par-ri (yarsa pari) (1994).
- *Vıl layıh inlantarsa pamasır, grajdansempe pışik protsentlı kredit kilışıvışem tunı ikken*. “Onlar yeterli bilgi vermeden, vatandaşlarla yüksek faizli kredi anlaşmaları yapmışlar.” < inlantar-sa par-ma-sır (pamasır) (2033).

- *Vşrenü zavedeniyş şinçen vişem yalanah işşin kalasa paraşşış* “Eğitim kurumu hakkında onlar her zaman candan konuşuyor.” < kala-sa par-aşşış (629).
- *Vunş şul şnişli tuhsa tırakan haşata çıvaşsen çunşilkuşı şeni pişiklatsa kalani pulmış*. “On yıldır başarılı bir şekilde çıkan gazeteden, Çuvaşların gönöl pınarı, denilerek övgüyle söz edildi.” < tuh-sa tır-akan (3).

-Ah pekiştirme ekini alarak süreklilik anlamı kazanır:

- *Hşy halihş şravşin şıvvi-kalavişempe şeş şırlahmast’ vulama yuratakan, itti halih pişatelışen tvorçestvipe te hapıl tusah kişiklanat’*. “Kendi halkının yazarının şiirleri, öyküleriyle sadece gönöl almaz; okumayı sevdiren, başka halkın yazarlarının yapıtlarını da içtenlikle kabul ederek onlarla ilgilenir!” < tu-sa-ah (tusah) (84).
- *İl’sur Raisoviç hapıllasah kilışniş, ançah tırlı şiltavsene pula tılpulıva urıh vişita kuşarnış*. “İlsur Raisoviç memnuniyetle kabul etti; ancak çeşitli nedenlerle görüşmeyi ileri bir zamana bıraktı.” < hapılla-sa-ah (hapıllasah) (614).
- *Pışık hulaseñçe purınakansem, temle kontsertsempe teatrseñçe pulsa kurnışkersem, tılinseh kayrış*. “Büyük şehirlerde yaşayanlarla hoş konserlerde ve tiyatrolarda buluştular; şaşırarak döndüler.” < tılin-se-eh (tılinseh) (674).
- *Pışisem yunra sahir şayı piçık pulnipe aptıraşşış, epı şara unın şayı çaknipe hişkılisah şitrım*. Bazıları kanda şeker seviyesi yükseldiğinde kendini kötü hissediyor, ben ise onun seviyesi düşünce yorgun düşüyorum. < hişkıl-sa-ah (hişkılisah) (550).

-rAh karşılaştırma ekini alabilir:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

Olumsuzu –mAsA ekiyle yapılır:

Metinde örneğine rastlanmamıştır.

I. 2. 3. 3. 3. 12. –sAn, -sAssIn/-sessin

Çuv. –sAn zarf-filinin genişlemiş biçimidir. TT’teki -(X)ncA ekinin karşılığıdır. Şart bildirir (Levitskaya 1976, 104-105, Ceylan-Yılmaz 2002, 111, Ersoy 2007, 1323, Yılmaz 1996, 202):

- *Demokratın işi silişem şırşiv tırh vırme puşlasan Tutarstan parti obkomı çıvaş haşaçı pirki şurnı hutsene tırışleme yatarlı komissi puştarçı.* “Demokrasinin sıcak rüzgârları, vatandan tarafa esmeye başlayınca Tataristan Parti Bölge Yönetimi, Çuvaş gazetesi için Yazılı Belgeleri Onaylama Komisyonu’nu topladı.” < puşla-san (27).
- *Pır hayar şapışura yivir amansan mana vut-hım tamıkınçen Husan tutarı İ. Diberdeyepa Aksu rayonınçı Belovka kaççı P. Kol’tsov al vişşın yıtsa tuhsa suransene şihni, tıla şiterse mana çup tusa uyrilni ta kalleh malalla vaskanı.* “Ben sert çarpışmalarda ağır yaralanınca beni ateş ve alev cehenneminden Kazan Tatarı İ. Diberdeev ve Aksu Bölgesi’nden Belovkalı delikanlı P. Koltsov, elleriyle hızlı bir şekilde sürükleyerek arkaya götürmüş, üstümü çıkarıp yaralarımı bağlamışlar.” < aman-san (3226).
- *Şavna kursassın kimil huşilat’, çun iratat’.* “Bunu görünce kalp kırılıyor, can sıkılıyor.” < kur-sassın (482).
- *Tihir’yalın vıyı yurri itti virıntisempe tanlaştarsan, kitkısrah pulnipe-i, ina pırre iltnipeh yurlama şuk.* “Tihir’yal’ın oyununu, türküsünü diğer yörelerdekiyle karşılaştırdınca daha başka zorluk var mı?” < tanlaştarsan (240).
- *Tusan tivmest teetre.* “Yapınca dokunmaz tiyatroya.” < tu-san (247).
- *Yulaşkinçen, Vaşsa ina çup tuma pikensen, çitsa tıraymarı – kart turtsa alline vişertri te şupsa yaçı yıksıke pitinçen.* “Sonunda, Vaşsa onu öpmeye çalışınca dayanamadı; işaret ederek elini açtı ve tokat atarak salıverdi iğrençliği yüzünden.” < piken-sen (1420).

I. 2. 3. 3. 3. 13. -UğIn

TT'teki *-DIğIndA* zarf-fiilinin karđılıđıdır. (Levitskaya 1976, 106-107, Yılmaz 1996, 204):

Metinde 6rneğine rastlanmamıştır.

I. 3. CÜMLE BİLGİSİ

I. 3. 1. CÜMLE

Cümle; bir duyguyu, bir durumu, bir olayı yargı bildirerek anlatan sözcük ya da sözcük dizisidir. Cümlelerin kurulabilmesi için yargı bildiren çekimli bir fiil veya isim yeterlidir; ancak cümlelerin yapısında cümleyi tamamlayan başka unsurlar da bulunmaktadır. Bunlar cümlede anlama veya ihtiyaca göre değişebilirler. Bunları “zorunlu” veya “yardımcı” öğeler olarak nitelendirmektedir. Zorunlu öğeler, fiilin ortaya çıkması için gerekli iken; yardımcı öğeler ise yüklemi yer, zaman ve tarz vb. bakımlardan tamamlar (Karahan 2007, 9-13).

I. 3. 1. 1. Cümlelerin Öğeleri

I. 3. 1. 1. 1. Yüklem

Cümlelerin temel öğesi olan yüklem, yargı bildirir. Cümlede, kılış, oluş ve durum, yüklem tarafından kaşılır. Diğer öğeler, yüklem anlamını tamamlamak üzere cümlede bulunmaktadır. Bu nedenle yüklem cümlelerin “zorunlu” öğesidir (Karahan 2007, 14-24).

Çuv.da da cümlelerin yüklemi ya bir isim ya da çekimli bir fiildir:

- *Çul tatiki pisik marcci*. “Taş parçası büyük değildi.” (1720).
- *Epir PPE'ne hirış mar*. “Biz GDS'ye karşı değiliz.” (645).
- *Esi ışli sun*. “Sen akıllı birisin.” (2671).
- *Haşata uşma ıytakansem numaycci*. “Gazete çıkarmak isteyenler çoktu.” (64).
- *Pallah, ep uhmah*. “Açıkça, ben ahmağım.” (1273).
- *Şaki paha ta*. “Bu değerlidir de.” (6).
- *Vil çivaşsem pekeh şipaylı*. “O, Çuvaşlar gibi alçakgönüllüdür.” (5).
- *Açasem uramra pır ahal' çupsa an süreççir tesh intı hıratasem pepkisene piçikilleh aç a sadne vırnaştarma ürışaşı*. “Çocuklar dışarıda başıboş koşup gezmesinler diye, Hıratalılar çocuklarını, küçük yaşta anaokuluna yerleştirmeye çalışıyorlar.” (2303).
- *Çüreçe karri hipsa kayni*. “Pencere perdesi yanıp gitmiş.” (1811).

- *Materin kaşni termodinamikillı pulımñ hıyñ vıhıt taçılıhı, uslıh-vıhıçı pur ikken*. “Maddenin her termodinamik oluşumu sırasında kendi yoğunluğu ve açıklık zamanı varmış.” (1698).
- *Tıvan çılhene epı atten kınekisem tırıh ham tılñ tıpcerım*. “Ben, ana dilimi babamın kitaplarına göre kendim araştırdım.” (795).

Yüklem, genellikle cümlenin sonundadır. Vurgu ve anlam özelliklerine bağlı olarak bazen cümlenin diğer yerlerinde de bulunabilir. Bu anlamda OT’ten farklılık göstermez:

- *Ara, çim, mın tıvatıp-ha epı?* “Acaba, dur, ne yapıyorum ben?” (1566).
- *Çıvaş Respublikinçe tutarsem, Tutarstanra çıvaşsem yışlın purınaşşı* “Çuvaş Cumhuriyeti’nde çok sayıda Tatar, Tataristan’da da çok sayıda Çuvaş yaşıyor.” (88).
- *Çıvaş tırrine çirtme tırışakanssem huşşınçe şamrıkssem purri te savıntarat*. “Çuvaş motifini canlandırmaya çalışanlar arasında gençler olması da sevindiriyor.” < tırış-akan-sem (215).
- *Eh, puşlarış purte kımıllın kulma, ahıltatma*. “Eh, başladılar hepsi keyifle gülmeye, kahkaya atmaya.” (1095).
- *Epı savınsah pıma kılışrım* “Ben, sevinerek gitmeye söz verdim.” (1306).
- *Epı savınsah pıma kılışrım* “Ben, sevinerek gitmeye söz verdim.” (1306).
- *Epir te şürpır*. “Biz de gezeceğiz.” (1088).
- *Hamırın vulakansen şuçı ku tırıhra tata üses şanışa şuhatmastpır-ha epir*. “Biz, okuyucularımızın sayısının bu tarafta da artacağı ümidimizi yitirmiyoruz.” (2779).
- *Hıy vıhıtınçe şkulşın numay tırışnı, kunta 50 şula yahın ırmi-kanmi işlenı pedagog-veterana Aleksandr Matveviç Lineeva ta manmaşşı huratasem*. “Zamanında okul için çok gayret etmiş; burada 50 yıla yakın yılmadan, yorulmadan çalışmış emekli pedagog Aleksandr Matveviç Lineeva’yı da unutmuyor Huratalılar.” (752).
- *Hutsınnı kalaşıva Multekenın aslı ıvılı Ştappan* “Multekenin oğlu Ştappan sohbete katıldı.” (389)

- *Hvatterti antihtarakan sıvliş sirilişen şur sehet itla tulta yurpa vilyama lekrı pire.* “Dairedeki soluk kesen hava dağılıncaya kadar yarım saatten fazla dışarıda karla oynamayı teklif etti bize.” (1403).
- *Me, apatlan pirımpı pırle.* “Al, ye bizimle birlikte.” (1604).
- *şavınpa ta kalleh asa kilçış manın kalaşvın şimahısem* “Bu yüzden de yeniden aklıma geldi benim sohbetimin sözleri” (1528).
- *Tusan tivmest teetre.* “Yapınca dokunmaz tiyatroya.” (247).
- *Uhmah, şüretı hına tırıh açasene pırahsa.* “Ahmak, gidiyorum misafirliğe (doğru) çocukları bırakıp.” (1275).
- *Yal şınçe tıtım yavınmast'-i ara?* “Durun, köyün içinde duman mı tütüyor acaba?” (391).

Bir cümlede birden fazla özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf bulunabilir; ama yüklem tektir, yüklem sayısı cümle sayısını gösterir (Karahana 2007, 15):

- *Hristianstvıra Turı Amışı Hristosa pıtalama ilse kaynı çuhne yunlı kuşul'sempe makırnı, vısem vara hıyat çeçekı pulsa şitnı.* “Hristiyanlıkta Tanrı Annesi, İsa'yı çarmıha germeye alıp götürdükleri zaman kanlı gözyaşlarıyla ağlamış, onlar da karanfil çiçeği olarak yeşermiş.” (274).
- *Pırısem yunra sahr şayı pışık pulnipe aptıraşı epı vara unın şayı çaknipe hışkılisah şitrım.* “Bazıları kanda şeker seviyesi yükseldiğinde kendini kötü hissediyor, ben ise onun seviyesi düşünce yorgun düşünüyorum.” (550).
- *Vıl kalıpişıpe pitı pışık, arhitekturi vara hitre te mınaşlı.* “Onun hacmi çok büyük; mimarisi ise güzel ve gurur verici.” (627).
- *Prezident Apparaçım, Paşalıh Kanaşım, Ministrsen Kabineçım tata itti uçrejdenisen predstavitel'ısem ırı şimahsem kalarış, malaşne te pışık şitımüsem tuma suncış, sponsorsem.* “Başkanlık Örgütünün, Devlet Meclisinin, Bakanlar Kabinesinin ve diğer kurumların temsilcileri hayırlı sözler söylediler, gelecekte de büyük başarılar kazanmayı arzuluyor, sponsorlar.”(699).

- *Itlaşşine vara sutsa şkul valli ukşa tıvaşşı vıl'ıh valli furajpa ulıstaraşşı*
“Çoğunu satarak okul için para kazanıyor, sürü için yeme dönüştürüyor.”
(745)

Bazı cümlelerde yüklem, sözcük ya da sözcük grubu olarak yer almaz, yani cümle yüklemsizdir. Bu tip cümlelere kesik cümleler denir (Karahan 2007, 15):

- *İk allinçen tıtsa ta, pilıkınçen piçirtasa ta, sülelle şıkletterse te...* “İki elinden tutup da belinden sıkarak yukarı kaldırdı ve...” (1418).
- –Mın çuhlı ilme yurat' vara?
- –*Mın çuhlı, mın çuhlı..*
–Ne kadar almayı seveyim peki? (2612)
–Ne kadar ne kadar... (2612).

I. 3. 1. 1. 2. Özne

Özne, cümlede yapanı veya olanı karşılayan unsurdur; yüklem gösterdiği kılışı, oluşu veya durumu üzerine alır (Karahan 2007, 18):

Bir cümlede birden fazla özne bulunabilir:

- «*Vstoçnoye Zakam'e Tatarstana*» kñeken avtorı D. V. Ramazanova tata utı tıçevşšem etem obşçestvi atalanıvne akı yeple sırsa «türleteşşı». “«Vstoçnoye Zakam'ye Tatarstana» kitabının yazarı D. V. Ramazanova ve diğer araştırmacılar insan toplumunun gelişimini işte böyle yazarak «düzeltiyor». (170)
- *Uçitel'sem valli kunta konferentsisem, seminarsem, şavra şıelsem yırkelenı.* “Öğretmenler için burada konferanslar, seminerler, yuvarlak masalar düzenlenmiş.” (2228).
- *Unta vişı nominatsipe şınterüşşene palırtası.* “Orada üç aday ve galibiyetleri belirleniyor.” (2200).
- *Vışem hışşın uyavpa salamlama stsena şine pisatel'sen soyuzın predsedatel'ışem V. V. Turkaypa F. G. Galimullin tuhrış.* “Onların ardından kutlama ve selamlama sahnesine yazarlar birliğinin temsilcisi V. V. Turkay ve F. G. Galimullin çıktılar.” (106).

- ***Yĭpreš rayonŭnci Pućinke űkulŭ 25 vĭrentekenĭpe 12 vĭrenekenĭ*** *ćivaš tumŭ uyavne ćivaš űi-puűĭpe kilniććĭ*. “Yĭpreš Bölgesi’ndeki Pućinke okulunun 25 öğretmeni ve 12 öğrencisi Çuvaş kıyafet bayramına Çuvaş kıyafetleriyle geldiler.” (219).

Özneler bir sözcük olabildiği gibi sözcük gruplarından da oluşabilir:

- ***Aćasem*** *havhalansa predmeta tĭpćeűűĭ, ći kiűik, ći asamlĭ nauka teűűĭ*. “Çocuklar; dersi ilgiyle inceliyorlar; en ilginç, en büyüleyici bir bilim diyorlar.”(666).
- ***Epir*** *te űürĭpĭr*. “Biz de gezeceğiz.” (1088).
- ***Gennadiy*** *űutlasa tupnĭ teori pulĭmsene mikromirta ta tĭpćeme may parat*. “Gennadiy, hesaplanıp bulunmuş teori oluşumlarını mikroevrende de inceleme yöntemleri veriyor.” < tup-nĭ (1699).
- ***Ĭl’sur Raisović*** *hapĭllasah kilĭűnĭ, anćah tĭrlĭ űĭltavsene pula tĭlpulĭva urĭh viĭita kuűarnĭ*. “Ĭlsur Raisović memnuniyetle kabul etti; ancak çeşitli nedenlerle görüşmeyi ileri bir zamana bıraktı.” (614).
- ***Metro*** *passajirsene pĭr hularan teprine 6 sehet huűűinće ilse űiterĭ*. “Metro, yolcuları bir şehirden diğereine 6 saat içinde götürecektir.” (1920).
- ***űakĭnta ikiĭhram*** *pur*. “Burada iki tapınak var.” (1849).
- ***Samanasem*** *ulűĭnsa pĭraűűĭ*. “Çağlar değışerek sürüp gidiyor.” (23).
- ***Vĭrsarnikun kaűhine űantalik*** *avanah tĭratćĭ*. “Pazar günü akşamüstü hava daha güzeldi.” (2263).
- ***Vĭrman*** *űivharnĭsem űivharat*. “Orman yaklaştıkça yaklaşıyor.” < űivhar-nĭsem (1835).
- ***Yal*** *űulseren űisse, atalansa pĭrat’ temelle*. “Köy her yıl büyüyüp, gelişip duruyor.” (2787).
- ***Cul tatĭki*** *pĭűik marććĭ*. “Taş parçası büyük değıldi.” (1720).
- ***Kuntĭ vĭrenekensem*** *vun ultĭ űul kayalla űeű tĭvan ćĭlhene vĭrenme puűlanĭ*. “Buradaki öğrenciler sadece on altı yıl önce kendi ana dillerini öğrenmeye başlamışlar.” (791).

- **Př hurantan piti šiyeken šinsem** šine pıhsa vısem tıvan šır atalanıvıřın, kul'turiřin tuslın tiriřassinçe ikkilenme šuk. "Biz kazandan lapa yiyenlere bakıp onların anavatanları için, kültürleri için dostça uğraşlarından şüphelenmedik." (262).
- **Tutarstanrı yıhtaşsen yulaški sulsenci řř-hııı, vşentü, kul'tura atalanıvı** pıımpėh «Suvarpa» sıhınnı. "Tataristan'daki soydaşların son yıllardaki çalışmaları, eğitimi, kültür gelişimi büsbütün "Suvar"la bağlantılıdır." (4).
- *Urı çuhne* **unran ırı šın** tupaymın tavrara. "Ayık zamanlarında ondan daha iyi insan bulamazmışsın etrafta." (1500).
- **Yıpreš rayonıncı Puçinke školın 25 vşentekenıpe 12 vşenekenı** çıvaş tumın uyavne çıvaş sı-puşıpe kilniççi. "Yıpreš Bölgesi'ndeki Puçinke okulunun 25 öğretmeni ve 12 öğrencisi Çuvaş kıyafet bayramına Çuvaş kıyafetleriyle geldiler." (219).

Bazen özne cümlede bir sözcük veya sözcük grubu olarak bulunur. Özne yüklem taşıdığı şahıs ekinden anlaşılır. Bu gibi öznelere "gizli özne" denir:

- *Annepə te temişe hutçen* **harkasni**. "Annemle birçok kez tartıştım." (1178).
- *Bankına 5 sehetlihe işi yapalapa (utiyalpa ye kırıkpe)* **çirkemelle**. "Kavanozu beş saatliğine sıcak şeylerle (battaniye ya da kürkle) sarın." (2458)
- **Çınetpır-çınetpır** hınana "Davet ediyoruz misafiri" (1289).
- *Çırre* **kırettım** pır siltavsır. "Kalbini kırıyordum annemin hiçbir neden olmadan." (1180).
- *Glyukogon teken preparata hıvırtan ništa ta* **an hıvarır**. "Glukagon denen preparatı hiçbir yerde unutmayın."
- *Husanti yal huşalıh institutınçe, Saratovrı aslı partşkulta, Husan patşalıh finanspa ekonomika institutınçe* **vırense tuhnı**. "Kazan'daki Köy İktisadi Enstitüsü'nde, Saratov'daki Büyük Parti Okulu'nda, Kazan Devlet Finans ve Ekonomi Enstitüsü'nde öğrenim gördü." (575)

- *Tin šes višlenni vřeni šulñčen açasene ernere tivati sehet çivaş çilhi vřentme **tuñtımır**.* “Ancak geçen öğretim yılından beri çocuklara haftada dört saat Çuvaş dili öğretmeye başladık.” (734).

I. 3. 1. 1. 3. Nesne

Nesne, cümlede yüklem bildirdiği, öznenin yaptığı işten etkilenen ögedir; sadece yüklemi geçişli fiil olan cümlelerde bulunur. Bazı fiillerin gerçekleştirilmesi için özne dışında bir kavrama ihtiyaç vardır. Bu tip fiillere *geçişli* fiiller denir. Geçişli fiillerde, üstünde hareketin gerçekleştirildiği bu varlığa *nesne* denir. Geçişsiz fiiller ise gerçekleştirilirken özne dışında bir varlığa ihtiyaç duyulmayan fiillerdir. İş, kılış özne üzerinde olduğundan bunlarda *nesne* bulunmaz. OT’te adlar ekli ya da eksiz yükleme hâli ile nesne görevine girer (Karahana 2007, 25).

Çuv.da da işleyiş aynıdır.

I. 3. 1. 1. 3. 1. Belirli Nesne

Cümlede fiili geçişli olan yüklem belli bir şahsı veya nesneyi etkilediğini gösteren ve yükleme durumu eki almış olan nesnelere (Korkmaz 1992, 21).

Nesne, cümlenin vurgu ve anlam özelliklerine bağlı olarak cümlede her yerde bulunabilir. Çuv.un bu anlamda OT’ten farklı bir işleyişi yoktur; ancak yönelme ve yükleme hâli eklerinin (+A) ortaklığı ayırt etmeyi zorlaştırmaktadır. Ekin hangi işlevle kullanıldığı metinden anlaşılmaktadır.

- *115 šin **šřsene** hřsem šine širtarma kilřmeri.* “115 kişi topraklarını kendi üstlerine yazdırmakta bir sonuca ulaşamadı.” (2830).
- *127 açaran kaşni **hřyñ kimilne kayakannine** tupni, pallah.* “127 çocuktan her biri kendi hoşuna gideni bulmuş, elbette.” < kayakana+i+ne (kayakannine) (833).
- ***Bankına** 5 sehetlihe işi yapałapa (utiyałpa ye kirķpe) çirkemelle.* “Kavanozu beş saatliğine sıcak şeylerle (battaniye ya da kürkle) sarın.” (2458).

- *Epĭ unran śinna hurlanine iltmen, hĭyne pĭsĭka hunine te kurman.* “Ben ondan insanları horladığımı duymadım, kendisini de büyük gördüğünü görmedim.” (770).
- *Hakĭ hĭnasene iŝŝĭn salamlasa.* “Değerli misafirleri candan selamladılar.” (101).
- *Pĭŝernĭ aşa turamalla* “pişmiş eti doğrayın” (2409).
- *Pĭŝernĭ kĭlpassiye vakkĭn turamalla* “Pişmiş sosisi ince ince doğrayın.” (2409).
- *Runkĭ tata Hirti Kuŝkĭ yalışençen kilnĭ hĭnasem te yurĭsem yurlasa halĭha savĭntarçĭŝ.* “Runkĭ tata Hirti Kuŝkĭ köylerinden gelen konuklar da şarkılar söyleyerek halkı eğlendirdiler.” (256).
- *Śak hĭyĭn hĭvatlıhĭpe tata asamlĭhĭpe tĭlĭnterse tĭrakan yĭla ŝinçen ŝimahpa kalasa pani ŝitelĭksĭr, ĭna kuŝpa kurmall.* “Kendi gücüyle ve büyüyle hayrete düşürüp duran, bu töreni sözcüklerle anlatmak imkânsız; onu gözle görmeli.” (513).
- *Śak yalta itlarah çĭvaŝ ŝinni purĭnat’ pulsan ta, kunti vĭrenekensem vun ultĭ ŝul kayalla ŝeŝ tĭvan çĭlhene vĭrenme puŝlanĭ.* “Bu köyde daha fazla Çuvaş yaşıyor olsa da buradaki öğrenciler sadece on altı yıl önce kendi ana dillerini öğrenmeye başlamışlar.” (791).
- *Tĭlĭksene vĭrannĭ-vĭranmanah mansa kayattĭm epĭ.* “Rüyalarımı uyanır uyanmaz unutup gidiyordum, ben.” (1629).

I. 3. 1. 1. 3. 2. Belirsiz Nesne

Cümlede yüklemün belirtilmemiş bir şahıs veya şeyi etkilediğini anlatan ve yükleme durumu eki almamış bulunan yalın durumdaki nesnelere (Korkmaz 1992, 21).

Çuv.da belirsiz nesne, yüklemden önce gelir. Belirsiz nesne ile yüklem arasında *ta/ tata* “da, bile” sözcükleri girebilir:

- *Fizika tata matematika naukiŝençe pultarullĭ açasem valli tĭrlĭ programmĭsem hatĭrleŝŝĭ.* “Fizik ve matematik bilimlerinde başarılı çocuklar için türlü programlar hazırlıyor.” (2196).

- *Hulari «Arena», TSKJ kaşhi klubsem yaş-kirŝim valli tülevsŝir meropriyatistem irtterni.* “Şehirdeki «Arena», TSKC gece klüpleri gençler için ücretsiz etkinlikler düzenledi.” (620).
- *Huranpa yaşka şaksa yarattim.* “Kazanla çorba tartıp koyuveriyordum.” (1063).
- *Husan, Muskav puŝlihiŝene ŝirusem te ŝırçŝi — nikam ta iltmeri.* “Kazan, Moskova yöneticilerine mekruplar yazdık; hiç kimse duymadı.” (26).
- *Prezident Apparaçim, Paşalıh Kanaŝim, Ministrsen Kabineçim tata itti uçrejdenisen predstavitel’iŝem iri şimahsem kalarŝi, malaşne te pişik ŝitimüsem tuma sunçŝi, sponsorsem.* “Başkanlık Örgütünün, Devlet Meclisinin, Bakanlar Kabinesinin ve diğer kurumların temsilcileri hayırlı sözler söylediler, gelecekte de büyük başarılar kazanmayı arzuluyor, sponsorlar.”(699).
- *Puşkirt piŝharŝem şalti Piŝhar ŝinnisene «sarı iştyak» teni ikken.* “Başkurt Bulgarları, İç Bulgarlara «Sarı İştyak » diyormuş (demişmiş).” (312).
- *Yumah-halap puŝlatçi.* “Masal, öykü başlatıyordu.” (1071).

I. 3. 1. 1. 4. Yer Tamlayıcısı

Yönelme, bulunma, çıkma bildirerek yüklemi tamamlayan ögedir. Bu öge, bazı cümlelerin zorunlu ögeleri değilken bazılarının zorunlu ögeleridir. Bu öge; yönelme, bulunma, çıkma hâl ekleri ile yükleme bağlanan sözcük ya da sözcük gruplarıdır. Yer tamlayıcısı mutlaka bu ekleri almalıdır (Karahan 2007, 29).

Çuv.da da yönelme, bulunma, çıkma hâl eklerini alan sözcük ya da sözcük grupları yer tamlayıcısı olarak kullanılır:

- *Bankina şıv yamalla.* “Kavanoza su koyun.” (2454).
- *Çıvaş Respublikiñçe tutarsem, Tutarstanra çıvaşsem yıslın purınaŝi.* “Çuvaş Cumhuriyeti’nde çok sayıda Tatar, Tataristan’da da çok sayıda Çuvaş yaşıyor.” (88).

- **Custa sine** *siyň-siyň hatır kort humalla*. “Hamurun üstüne kat kat hazır kort koymalı.” (2343).
- *E-e-e, vıl **sire** kirleh te mar, – alline suls, pır samant çınmesır larçı*. “E-e-e, bu size çok gerekli de değil, dedi elini sallayarak, bir an yanıt vemedi oturdu.” (1276).
- *Epı kunşın **kuraka** şikır tatiki perse patım*. “Ben bu nedenle kargaya ekmek parçası verdim.” (1603).
- *Epı te aprasa ükrım, **hvatterte** yısırlansa tırakan tırene sirse kamın-tır ülese makırakan piçık **açine** yarsa tırım*. “Ben de şaşkınlıkla çöktüm, dairede yükselip duran dumanı dağıtıp inleyerek ağlayan küçük bir çocuğa sarıldım.” (1387).
- *Fedorovkırın tuhnisem, halı **tırlı hulaseçe** vıy huraśśı* “Şimdi çeşitli şehirlerde ağırlıklarımı koydular.” (477).
- **Fızika tata matematika naukisence** *pultarullı açasem valli tırlı programmisem hatırleśśı*. “Fizik ve matematik bilimlerinde başarılı çocuklar için türlü programlar hazırlıyor.” (2196).
- *Hal’ **unta** çınah ta nikam ta şuk*. “Şimdi orada gerçekten de hiç kimse yok.” (1673).
- **Husanti val huşalih institutınçe, Saratovri aslı partşkulta, Husan patşalih finanspa ekonomika institutınçe** *vırense tuhnı*. “Kazan’daki Köy İktisadi Enstitüsü’nde, Saratov’daki Büyük Parti Okulu’nda, Kazan Devlet Finans ve Ekonomi Enstitüsü’nde öğrenim gördü.” (575).
- *Hutşinnı **kalaşıva** Multekenın aslı vılı Ştappan* “Multekenin oğlu Ştappan sohbete katıldı.” (389).
- *İreh **çarınıva** tuhsa tıtım* “Erkenden durağa çıkıp evden çıktım.” < çarınu+a (1515).
- **Kñeke izdatel’svine** *aça-pıça kñekisem kirlı*. “Yayınevlerine çocuk kitapları gerekli.” (3424).
- *Vırşı vihıtınçe **şak vırman avınçı piçık yaltan** 20 utla arşın **vırşı hirınçe** tışmana hirış şapışnı*. “Savaş sırasında bu orman altındaki küçük köyden 20’den fazla erkek savaş alanında düşmana karşı savaştı.” (442).

- **Yusas ĩssence** vĳy huma pultaraśśĳ. “Onarım iřlerinde yardım ediyorlar.” (1949).

I. 3. 1. 1. 5. Zarf Tümleci

Cümlede yklemnin anlamını zaman, tarz, ölçü, yer, yn vb. bakımlardan daha belirgin duruma getiren, sınırlayan sözcük veya sözcük gruplarından oluşan tmletir (Korkmaz 1992, 179).

Bir cümlede aynı veya ayrı türden birden fazla zarf bulunabilir. Ayrı cinsten zarfların bulunduğu cümlede, genellikle zaman zarfı diğer zarfların önünde bulunur. Miktar bildiren zarflar ise yklemnin yanında yer alır. Her zaman zorunlu bir öğe olarak bulunmaz (Karahan 2007, 33).

Çuv.da da zarflar aynı şekilde öğe görevi yüklenir:

- **1960 şulsen puşlamışınçe** Fedorovka yalınçe **huşalıh vĳvĳpe** klub şurı tusa lartnĳ hıřřĳn řamrĳksem maltanhi pek ulaħsene **sahalrah** puřtarĳnma puřlanĳ. “1960 yılının başlangıcında Fedorovka köyünde ekonomi gücüyle klb yurdu kurup oturduktan sonra gençler önceki gibi müzikli akşam toplantılarında daha az toplanmaya başladılar.” (478).
- ir **hĳvĳrt** atalansa pırat’, purnĳřran şaklansa yulma pĳř şanış şeş – operatsi. “Hastalık hızla ilerleyip gidiyor, yaşama tutunmak için tek bir şans var: ameliyat.” (1218).
- ıvař Respublikine tutarsem, Tutarstanra ıvařsem **yıřlĳn** purĳnaśśĳ. “Çuvař Cumhuriyeti’nde çok sayıda Tatar, Tataristan’da da çok sayıda Çuvař yařıyor.” (88).
- Epi te řakĳn şinçen **tahşanah** kalasřĳnĳĳ. “Ben de bu konuda çok eskiden düşünmüştüm.” (388).
- Epir PPEne hirĳř mar, anah ta açasem **hĳnĳhicen yĳvĳrtarah** kilet. “Biz GDS’ye karşı değiliz; ancak çocuklara, alışıncaya kadar çok zor geliyor.” (645).
- Haliççen te Pıllĳ şırma hĳrrine, Savleşen **ĳni tĳnereh**, ikĳre vatĳ yuman **vĳhĳta parĳnmasĳr** şulseren řulřĳ sarat’. “Günümüze kadar da Pıllĳ (Ballı)

Dere kıyısında, Savleş'in karşısına kadar, sınırdaki yaşlı meşe, zamana boyun eğmeden her yıl yaprak seriyor." < parın-masır (414).

- *İna pıtarñi kun tupıka pürtren ilse **tuhnı-tuhman** mana pülme kayalla kime **mñ** histeri – pılmestip.* “Onu gömdüğümüz gün tabutu evden alıp çıkar çıkmaz benim arka odaya girmem için neden ısrar ettiler, bilmiyorum.” < tuh-nı tuh-man (1809).
- *Kına tıvan yaltan kilni şamrık mişirsem **hırseh** şaptarasşı.* Sadece kardeş köyden gelmiş genç çiftler heyecanla dans ediyorlar (1412).
- *Malalla intilat.* ‘“Öne doğru atılır.”(1).
- *Me, apatlan **pirınpe pırle**.* “Al, ye bizimle birlikte.” (1604).
- *Metro pasajirsene pır hularan teprine **6 sehet hussince** ilse şiteri.* “Metro, yolcuları bir şehirden diğerine 6 saat içinde götürecektir.” (1920)
- *Risa **mñle tırış** pişermelle?* “Pirinci nasıl doğru pişirmeli?” (2559).
- ***Vırşı vihıtınce** şak vırman ayınçi piçik yaltan 20 itla arşın vırşı hirınçe **tışmana hirış** şapışni.* “Savaş sırasında bu orman altındaki küçük köyden 20’den fazla erkek savaş alanında düşmana karşı savaştı.” (442).
- *Vladimir İliç Danilov redaktor, **şap-şamrıksker, sasartik** vilse kayrı.* Yazar Vladimir İliç Danilov gepegenç, aniden ölüp gitti. (41).

TT’te bulunma durum eki almış kimi sözcükler zarf tümleci görevine girer. TT’te “saat 10’da” “saat 8’de” örneklerindeki benzer yapıların Çuv.daki dizimleri farklıdır. TT.’te “saat” sözcüğü, sayı sözcüğünden önce gelir. Çuv. sayı “saat sözcüğünden önce gelir:

- *Havaslı uyav **22 sehetre** feyerverkpa vişlenşı tees kilet, ançah feyerverk hişşin ta uyav malalla tışlni.* “Keyifli bayram saat 22’de havai fişekler gösterileriyle tamamlandı; ancak havai fişek gösterilerinden sonra bayram uzadı.” (619).
- *Muskavri vihıtpa irhi **viş sehetre** Pıtım tınçeri olimp komiteçm 119-mış larivm pıtımletivışem tırış, Soçi huli 2014 şulta irteken hıllehi Olimp viyyisene yişınma tivışli pulni şinçen pılterçış.* “Moskova saatiyle, sabah saat 3’te Dünya Olimpiyat Komitesi’nin 119. toplantısının genelgeleri

aracılığıyla Soçi şehrinin 2014 yılında yapılacak Kış Olimpiyat Oyunları'na seçilmesinin uygun bulunduğu bildirildi.” (2699).

I. 3. 1. 1. 6. Cümle Dışı Öğeler

Cümlenin herhangi biri yerinde bulunan; ama kuruluşuna katılmayan ve dolaylı olarak cümlenin anlamına yardımcı olan öğelerdir. Bu öğeler yüklem tamamlayıcısı olan öğelerin tersine açıklama, pekiştirme ve buna benzer işlevlerle cümleye yardımcı olur ve cümleleri çeşitli anlam ilişkileri içerisinde birbirine bağlar. Ünlemler, ünlem grupları, hitaplar, bağlama edatları, açıklama cümleleri ve ara cümleler, cümle dışı öğelerdir (Karahan 2007, 36-38):

- **Aha...** *şutlatpır, payan ıtlarikun, şımatkuna hatırlır, tarhasşın.* “Aha... hesaplayayım, bugün salı, cumartesi gününe hazırlayın lütfen” (2630).
- **Ak,** *Şırçalli kuççeneşsem* “İşte, Şırçeli hediyeleri!” (1085).
- *An namıslantar hıvna hu!* “Utandırma kendini!” (1428).
- **Ancah** *aça kını vıhıtra şısı üset pulsın, hırım ükes hırıslıh pur.* “Ancak çocuk bekledikleri sırada şişlik büyüyorsa, kadın için tehlike vardır.” (547).
- *Arhiv huçışem pılternı tırıh, 1826 şulta Husan kıpırınçı Ah sırmı tırıhınçe138470 tutar, 371758 çıvaş purınnı (perepis' I Nikolay patşa vahıtınçe irtıñ).* “Arşiv belgelerinin bildirdiğine göre, 1826 yılında Kazan vilayetinde Ih Deresi boyunda 136470 Tatar, 371758 Çuvaş yaşıyordu (sayım, Çar I. Nikolay zamanında yapılmış). (162.)
- **Atır-ha,** *yultaşsem* “Haydi, yoldaşlar!” (2746)
- *Avı mınle hüme vitır tuhatır, – tese hutım epı.* “İşte, nasıl çit üstüne çıkıyorsunuz?” (1714).
- **Cimır-ha,** *yal sınçe tıñm yavınmast'-i ara?* “Durun, köyün içinde duman mı tütüyor acaba?” (391).
- **Eh,** *puşlarış purte kımıllın kulma, ahıltatma.* “Eh, başladılar hepsi keyifle gülmeye, kahkaya atmaya.” < kul-ma, ahıltat-ma (1095).
- **Eh, Vışelis, Vışelis,** *sanrı usallıh pin-pin sınna ta sıtı.* “Eh, Vışelis, Vışelis, sendeki kötülük binlerce insana yeter.” (1167).

- *İh yatlı yuhanşiv (virışla İk) -Kamın yuppi.* “İh adlı dere (Rusça İk) Kama’nın koludur. (140).
- *İ-i-i, kayrı vara hvatter šivassi!* “İ-i-i, gitti, daire yıkıyor!” (1348).
- *Me, apatlan pirıpe pırle.* “Al, ye bizimle birlikte.” (1604).
- *Unın şuralnı virini -Husan, çıvaş piçeçın tımarışem te šak hularah.* “Onun çıktığı yer -Kazan- Çuvaş basımının kökleri de bu şehirdedir.” (10).
- *Yertse pıma obkom işçenne (halı Patsalıh Dumin deputacı) Oleg Morozova suylarıš.* “Yöneticiliğe bölge yönetimi çalışanı (şimdi Devlet Meclisi delegesi) Oleg Morozova seçildi.” (29).

I. 3. 2. SÖZCÜK GRUPLARI

Sözcük grubu, bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu, bir hareketi karşılamak veya belirtmek, pekiştirmek ve nitelemek için, belirli kurallar içerisinde yan yana dizilmiş sözcüklerden oluşan yargısız dil birimidir. Sözcük grupları, tek sözcük ile karşılanamayan varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketleri, anlamlarını genişleterek, belirterek, niteleyerek, pekiştirerek karşılar (Karahana 2007, 39).

I. 3. 2. 1. İsim Tamlaması

İyelik eki almış bir isim unsurunun, iyeliğin işaret ettiği diğer bir isim unsuruyla kurmuş olduğu sözcük grubudur. İsim tamlamasında birinci unsurun ikinci unsurla bağlantısı isimlerde ekli veya eksiz; zamirlerde ise eklidir. Tamlamadaki ikinci unsur ise daima iyelik eki taşımaktadır. İsim tamlamalarında ana unsur sonda bulunur. Birinci unsur tamlayan ikinci unsur tamlanandır (Karahana 2007, 42).

İsim tamlamalarında Çuv.da da asıl unsur, tamlanan, sondadır. Çuv.da iyelik eksiz tamlamalar bulunmaktadır:

- «Unta pirın tu sine ulıhsan alıpa pılıt tıtma pulat’», – tese širni tet. «Orada bizim dağ üstüne çıkan, eliyle bulut tutabilir.» diye yazmışlar (yazmışmışlar)” (2952).
- *Epı magnitofona ta huskatsa pıhrım, ançah ina çasah pırsa huma lekrı – manın şultaş tepır hut man sine kušne sikterçi te* “Ben ses kayıt cihazını

da kıpırdatarak gözden geçirdim; ancak onu açmaya değdi; benim yoldaş bu sefer bana göz kırptı ve:” (1277).

- *Hal’hinçe çerkkine ıvıtma vıy-hıvat şitmeri unin.* “Bu sefer kadehini fırlatmaya gücü kuvveti yetmedi onun.” (1491).
- *Hisepli yatsem te sahal mar unin* “Saygın unvanları da az değil onun” (3330).
- *Man şutpa, esir urıh vıhıta haleh kuşma pultaratır, hıvırın organizmpa usı kurma layıh vırense sitni.* “Bana göre (benim hesapla), siz diğer zamanı şimdiden duru görmeyi başarabiliyorsunuz, sizin organizmanız duru görüyü iyi öğrenmiş.” (1713)
- *Manın ikkımış sıpıkri piççe temişe şul kayalla tıhır vuni şultan irtse vilçi.* “Benim ikinci nesilden ağabeyim birkaç yıl önce, doksan yaşını geçkin öldü.” (1533)
- *Pirın şul - Tutarstan Respubliki umınçe Tırakan zadaçısene purnışlas tılleppe işlessi, tıvan halıh atalanıvışın tırışassi.* “Bizim yolumuz – Tataristan Cumhuriyeti önünde duran hedefleri gerçekleştirmek amacıyla çalışmaktır, milletin gelişmesi için çalışmaktır.” (8).
- *Şak kunsençe pirın ventes, çıvaş jurnalistikin korifeyi Konstantin Petrov 80 şul tultarat’.* “Bugünlerde bizim hemşehrimiz (bizim hemşehri), Çuvaş gazeteciliğinin üstadı, Konstantin Petrov 80. yaşını doldurdu.” (12)
- *Teşsi pirın yalsem.* “Diyorlar bizim köylüler” (56).
- *Tınçe ilmaşınni vıhıtra pirın is-tına suhatma yuramast’.* “Dünya değiştiği zamanda bizim bilincimizi kaybetmemiz bize yaraşmaz.” (173)
- *Un pek pulsın ta hamır yalpa ses şını çirkülh mul puhas şuk sav.* “İşte böyle; bu imece sadece bizim köyümüzden kilise eşyası toplamak için değil.” (2807).
- *Yulaşkinçen Mintimer Şaymiyev Prezident pirın huta kiçi.* “Sonunda bizim Başbakan Mintimer Şaymiyev araya girdi.” (61).

I. 3. 2.1.1. Belirtili İsim Tamlaması

Tamlayanı ilgi hali eki almış bir isim veya zamir, tamlananı teklik üçüncü şahıs iyelik eki almış olan, dolayısıyla belirti eki taşıyan ve tamlayanla tamlanan arasında şahıs bakımından uygunluk ve geçici anlam bağı bulunan isim tamlamasıdır (Korkmaz 1992, 21). TT’te olduğu gibi, Çuv.da tamlayan unsuru ilgi hâli eki alan tamlamalar belirtili isim tamlamasıdır:

- **Aslı vşenteken ĩm ĩř ĩñ jubileyı** «Suvar» menelnikıpe tıł kilni pire purne te savıntarat’. (13).
- *Atalannıšem sirppıñ yarsa pusni te, takınkalani te pulkalat’ **cavas hasaçñ purnıš suli** sinçe, ançah kayalla çakni — šuk.* “Geliştikçe sıçrayak bastığı da tökezlediği de oluyor Çuvaş gazetesinin yaşam yolu üstünde; ancak geri dönmek yok.” (2).
- **Bahşı İmanın «Djagfar tarihi» yatlı avalhi pılhar letopiš** sençe serbi, syurbi (serbisem) yatlı halıhsem tıł pulaššı. “Bahşı İman’ ın «Cafer Tarihi» adlı eski Bulgar vakayinamesinde Serbi, Syurbi (Serbiler) adlı halklardan bahsediliyor.” (281).
- *Çi maltanah **sir ĩñ sıvıh sunırsen** sahır şayı tırukah çaknin pallisene pıllmelle.* “İlk önce, yakınlarınız şeker seviyesinizin aniden düşmesinin belirtilerini bilmeli.” (554).
- **Demokrat ĩñ işi silışem** šıršıv tırıh vırme pušlasan Tutarstan parti obkomı çıvaş hasaçı pirki šırnı hutsene tırışleme yatarlı komissi puštarçı. “Demokrasinin sıcak rüzgârları, vatandan tarafa esmeye başlayınca Tataristan Parti Bölge Yönetimi, Çuvaş gazetesi için Yazılı Belgeleri Onaylama Komisyonu’nu topladı.” (27)
- **Sanın hırü** sitınse kaynı ikken. “Senin kız (kızın) yetişip gitmiş meğer.” (2676).
- **Šmı sulın ikk ĩm ĩş erni** vıš ĩnçe tin pir ĩñ pırremışpe ikk ĩm ĩş nomersem yıkıreşli tuhrış. “Yeni yılın ikinci haftasının sonunda bizim birinci ve ikinci sayılarımız ikiz olarak çıktı.” (57).

- **Šulsen suntalı** *šinče tuptansa hašat hıym sın-sıpatne tuprı.* “Yılların örsü üstünde dövülüp, gazete kendi imajını buldu.” (5)
- *Tıvansem, hıramalli nim te šuk! – iltınçı **unın sassi** irlev vitır.* “Kardeşler, korkacak bir şey yok! duyuldu onun sesi gürültüyü bastırdı.” (1391).
- *Yertse pıma obkom işçenne (halı **Paşalıh Dumin deputacı**) Oleg Morozova suylarış.* “Yöneticiliğe bölge yönetimi çalışanı (şimdi Devlet Meclisi delegesi) Oleg Morozova seçildi.” (29).

I. 3. 2.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması

Tamlayanı ilgi hâli eki bulunmayan, tamlananı teklik üçüncü şahıs iyelik eki almış olan isim tamlamasıdır. Tamlayan ile tamlanan arasında sürekli bir anlam bağı bulunur. Bu tip tamlamada iki unsur arasına başka bir unsur giremez. Bu nedenle nesne adı olarak kullanılmaya en uygun tamlamadır.

- *İrtni ernere Husanti **«Korston» kanu kompleksinçe pıtım Raşseyren fizika tata matematika uçitelışem puhınnıççı.*** “Geçen hafta, Kazan’daki «Korston» dinlenme tesislerinde bütün Rusya’dan fizik ve matematik öğretmenleri toplandı.” (2183).
- *Pır hayar šapışura yivır amansan mana **vut-hım tamıkınçen Husan tutarı İ. Diberdeyevpa Aksu rayonınçı Belovka kacçı P. Kol’tsov al vışšın yıtsa tuhsa suransene sıhnı, tıla siterse mana çup tusa uyırlnı ta kalleh malalla vaskanı.*** “Ben sert çarpışmalarda ağır yaralanınca beni ateş ve alev cehenneminden Kazan Tatarı İ. Diberdeev ve Aksu Bölgesi’nden Belovkalı delikanlı P. Koltsov, elleriyle hızlı bir şekilde sürükleyerek arkaya götürmüş, üstümü çıkarıp yaralarımı bağlamışlar.” (3226).
- **Respublika puşlıhışem** *te šakna ırlasa yışınaşı.* “Cumhuriyet yöneticileri de bunu takdir ederek çalışırlar.” (90).
- *Šav komissipe **epir Aksu, Nurlat, Elkel, Šarımsan rayonışence sürerimır.*** “Bu komisyonla biz Aksu, Nurlat, Elkel, Sarımsan bölgelerinde gezdik.” (30).

- **Vşsş tamşkne** *vilsen te manas şuk pul*. “Savaş cehennemini ölssem de unutamam!” (3260).
- *Vřsene* **aća suçř** *sahal pulnipe hupma ye puřlamř řkul statusřnće hřvarma yřřinnř*. “Onların, öğrenci sayısı az olduđu için, kapatılması ya da onlara ilkokul statüsü verilmesi kararlařtırılmıř.” (705).

I. 3. 2. 2. Sıfat Tamlaması

Bir isim unsurunun bir sıfat unsuruyla nitelendiği sözcük grubudur. Bu tamlamada ana unsur olan isim sonda bulunur. Sıfat tamlayan, isim tamlanan unsurdur. İsim ve sıfat unsurları eksiz birleşir. İki unsur da gruplaşmayı sağlayan herhangi bir ek almaz. Tamlayan ve tamlanan unsur, isim tamlamalarında olduğu gibi yer değiştiremez (Karahan 2007, 49).

Çuv.da sıfat tamlamaları TT’ten farklılık göstermez:

- **Aslş vşrenteken řm şş** *yubileyş «Suvar» menelnikşpe tşl kilni pire purne te savşntarat*. (13).
- *Atya-ha, ati, san sıvlşhuşşn* **pşrer çerkke** *şşer, esş sıvş pulsana hşnana kilme te kşmillş, epir te şür şş*. “Haydi, baba, senin sağlığın için birer kadeh içelim, sen sağ olursan ziyaretine gelmek de keyifli, biz de gezeceğiz.” (1088).
- *Çşnah ta,* **pşşik şş sapi př kşmpana** *ıtalasa titnş ta man şine* **çakşr kuşşpe** *pşhsa «kşmpana pamastşp» tenş pek larat*. “Gerçekten de büyük bir kara kurbağası bir mantarı kucaklayarak ona tutunmuş ve bana çakır gözleriyle bakarak «Mantarı vermiyorum!» dermiş gibi oturuyor.” (1615).
- *Frantsiri revolyutsionersem* **ku ceceke** *kşkşş şine tirse*. “Fransadaki devrimciler bu çiçeği göğüslerine takıp” (274).
- *Husakga, av,* **mişe haşat** *tuhata*? “Kazan’da, bakın kaç gazete çıkıyor?” (32).
- *Purne te çşrmantarakan* **şsşş Vaşşana** *aykkinelle hşterse yatşmşr*. “Hepsini rahatsız eden sarhoş Vaşşa’yı sürükleyerek dışarı çıkardık.” (1433).

- **Şak uyava** *irterni ğuhne malaşne stsena şi-puşne şeş mar, kullenhi tum pirki asa ilni te virinli pulassa şanas kilet.* “Bu bayramın gerçekleştirildiğı sırada gelecekte sahnede sadece giyim kuşamı değıl, bu vesileyle günlük kıyafeti de hatırlayacağıız ve bunun da çarpıcı olacağı ümidindeyiz.”(223).
- *Tıvan ğılhene* **5-8-mış klassem 5-ser sehet** (3 – ğılhe, 2 – literatura), 9-11-mış klassem 4 sehet vıreneşşı. “5.-8. sınıflar haftada 5’er saat (3 saat dil, 2 saat edebiyat), 9.-11. sınıflar 4 saat anadili öğreniyorlar.” (662).
- **Tutli tıkksem** kursa. “Tatlı rüyalar/düşler görüp.” (943).
- Unın **hış-pır sıpıkşene** İ. M. Nigmatullin pılhar letopişşen III tomıñçe ilse kıtartat’. “Onun bazı nesillerini İ. M. Nigmatullin Bulgar vakayinamesinin III. cildinde anlatıyor.” (297).
- *Unta tin şeş ükni akış mamiki pek kipiş yurpa şutalsa* **tihir hutli süllı te kapmar şurtsem** tüpenelle karmaşşa laraşşı. “Orada düşmüş kuğu tüyü gibi yumuşak karla aydınlanan dokuz katlı yüksek ve süper binalar tepeye doğru uzayıp gidiyor. (1331).
- *Vareniye tasa,* **tipi bankisene** tultarsa huplamalla, sulhın şırte upramalla. “Reçeli temiz, kuru kavanozlara doldurarak kapatıp serin yerde saklayın.” (2474).
- *Vışene Husanti kinoteatrsençe* **yunı pin sın pıhma pultarı**. “Onları Kazan’daki sinema salonlarında on bin kişi izleme imkânı buldu.” (3036).
- **Vişşınış klasa** süreni şul pırrehinçe şkultan tavrinni ğuh iki hurin huşşinçi sak sinçen pır şilsır karçık tıçı te manpa simah huskatrı. “Üçüncü sınıfa gittiğimiz yıl bir gün okuldan dönerken iki kazın arkası sıra dişsiz bir kocakarı durdu ve benimle konuştu.” (1153).

İki lehçe arasındaki en büyük fark, iyelik eki taşıyan sıfat-fiillerle kurulan sıfat tamlamalarındadır. TT’te sıfat-fiillerden sonra iyelik ekleri kullanılırken Çuv.da iyelik ekleri kullanılmaz. İyelik eklerinin görevini zamirler üstlenmektedir:

- ***Ham*** *mĩn pultarnine s̃inna haleh k̃ırtas̃şĩn marççĩ epĩ.* “Ne yaptığımı insanlara olduğumu göstermek istemedim” (1693)
- *Şkul açisem yatarlĩ testsem irtse haraktera kura mĩnle professi s̃ivĩhhine tata s̃ak spetsial’noça hĩş vĩrenũ zavedeniyĩsençe ṽĩrentnine p̃ĩlme pultaraşşĩ.* “Özel testlerden geçirilerek; okul çocukları, karakterlerine göre hangi mesleği seçmeleri gerektiğini ve bu uzmanlığı hangi eğitim kurumunda alacakalarını öğreniyorlar.” (3012).
- ***Vĩrsa tuhsa kaynĩ çuh*** *puşĩrta mĩnle şuhĩşsem pulnĩ?* “Savaşa gidip döndüğünüz zaman kafanızda hangi düşünceler vardı?” (3211).
- ***Vişşmĩş klasa sürenĩ sul*** *pĩrrehinçe şkultan tavrĩnnĩ çuh iki hurĩn huşşĩnçi sak s̃inçen pĩr şĩlsĩr karçĩk tĩçĩ te manpa s̃imah huskatri.* “Üçüncü sınıfa gittiğimiz yıl bir gün okuldan dönerken iki kazın arkası sıra dişsiz bir kocakarı durdu ve benimle konuştu.” (1153).

Yıl isimleri TT’te ad tamlaması biçiminde yapılırken Çuv.da sıfat tamlaması biçimindedir:

- ***1980 s̃ulta*** *vĩsem Muskavra pitĩ ĩnĩslĩ irtnĩççĩ.* “1980 yılında onlar Moskova’da çok başarılı olmuşlardı.” (2713).
- *Kurbat vilsen unĩn Atil’kes (Asparuh) yatlı tvĩlĩ* ***660-mĩş s̃ulta*** *Şambat tetĩşĩ (aşşm̃ k̃ĩşm̃ şĩllĩ) pulĩşnipe trona yarsa iles şutpa s̃mĩ hakana (Bat-bayana) hirĩş tĩnĩ.* “Kubrat ölünce onun Atilkes (Asparuh) adlı oğlu 660 yılında amcası Şambat (babasının küçük kardeşi) yardımıyla tahta çıkma niyetiyle yeni hakana (Bat-bayan’a) karşı geldi.” (285).
- *Tereza Kamalova şĩpa kũrenternĩ açasene kullen pulĩşas tese yĩrkelenĩ te ĩntĩ* ***2002 s̃ulta*** *«Ot serdtsa k serdtsu» ır k̃ĩmĩllĩh fondne.* “Tereza Kamalova talihi küsmüş çocuklara her gün yardım niyetiyle daha 2002 yılında «Ot serdtsa k serdtsu/Kalp Kalbe» iyi kalplilik vakfını kurmuş.” (2738).

TT’te “ad+dan *fazla*” biçiminde kurulan sıfatları karşılaştırma anlamı taşıyan yapı, Çuv.da uzaklaşma hâl eki kullanılmadan kurulur:

- *Vşsş vşhşşnşe şak vşrman aynşi pşşşk yaltan **20 utla** arşın vşşş hirşnşe tşşmana hirş şapşşnş.* “Savaş sırasında bu orman altındaki küçük köyden 20’den fazla erkek savaş alanında düşmana karşı savaştı.” (442).
- *Yalta **şurri utla** tşne kşmen şşvaşsem şutlansa tşnş.* “Köydekilerin yarısından fazlası, dine girmemiş şuvaşlardı.” (421).
- *Hvatterti antşhtarakan sıvlşş sirşlişşen **şur sehet utla** tulta yurpa vlyama lekrş pire.* “Dairedeki soluk kesen hava dağılıncaya kadar yarım saatten fazla dışarıda karla oynamayı teklif etti bize.” (1403).

I. 3. 2. 3. Sıfat-Fiil Grubu

Bir sıfat fiil ile bu sıfat fiile bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan oluşan sözcük grubudur. Grubun ana unsuru sıfat-fiildir. Sıfat-fiil genellikle sonda bulunur. Yüklem görevi yapan sıfat-fiilin anlamı, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf unsurlarıyla tamamlanır (Karahana 2007, 53):

çuv.da da söz dizimi ağıısından farklılık yoktur. Ancak daha önce belirtildiği gibi, sıfat-fiiller TT’te iyelik eki alırken çuv.da iyelik eki olmadan kullanılır. şahıs anlamı zamirlerle sağlanır.

- ***Pirus sũntermelli savşt mar** vşş arşmun uri!* “Sigara sũndũrũlecek yer değildir bir kadının ayağı!” (1474).
- ***şak şkulta 33 şul şşlenş N. Kurzayeva uçitel’nitsa** kalanş tşşşh, hşşş Siktşşmeri şkula kuşnş, hşşş şşşş yulnş.* “Bu okulda 33 yıl şalışmış N. Kurzayeva Őđretmen’in anlattığına göre, şalışanların kimi Sektşşme’deki okula geşmiş kimi işsiz kalmış.” (714).
- ***şin uri pırsa perşşmen vşşşn.*** “İnsan ayağı değmemiş yer.” (1765),
- ***řřř Aksu yal sovyetne kşşeken, «Drujba», «Yultař» tata Tel’mán yaşşli huşalıhsene** pşşleşterse 1950 şulhi 5 iyul’te přř kolhoz yşşkeleşşş, predsedatel’e Pimka Fayzuloviř şentayeva suylășřř.* “Yeni Aksu köy sovyetine giren, «Drujba», «Yultař» ve «Telman» adlı işletmeleri birleştirerek 1950 yılının 5 Temmuzunda bir kolhoz kuruldu.” (448).

- ***Sǫǫr hularan tuhaspa Tolyattine kayakan sul sinçe piri sasılasa tırat***. “Şikır şehrinde çıkararak Tolyatti’ye giden yol üstünde biri seslenip duruyor.” (1250).
- *Tepır yençen, cınnı şire kaymasan kimilli mar, sitmelleh*. “Diğer taraftan, davet edildiğin yere gitmemek de hoş değil, yetişmeli.” (1326).
- *Tıplınreh sinasa pıhsan vısem mınşın şmı şire kuşnine pılme may pur*. “Ayrıntılı olarak incelendiğinde niçin yeni yere göçtüklerini öğrenmek mümkündür.” (148).
- *Un pirki tıplınreh sites nomerte sırsa pılter ipır*. “Bu konuyu, daha sonra gelecek sayıda ayrıntılı bir şekilde yazıp bildireceğiz.” (134).
- *Unta hıl kaşmalih pahça simış üsterse ileşşı*. “Orada kış geçirecek sebze meyve yetiştiriyorlar.” (2312).
- *Urıh samant ta şutlasa tımarım, pırre sikseh kileken avtobusa çarsa lartım, kile şitsen şes çire sikme çarınçı*. “Bir an bile düşünmeden duramıyorum, fırlayıp gelen bir otobüsü durdurup bindim, eve geldiğimde kalbim durmuştu.” (1735).
- ***Vıl vihitra halıçcen kalaşıva hutşınman, numay pulmast’ grajdan vırşınçen tavrınnı Tıntti Santırı*** teme sisnım ura sine tını. “Şimdiye kadar konuşmaya katılmayan, Sivil Savaş’tan kısa bir süre önce dönmüş Tıntti Santırı aniden ayağa kalktı” < hutşın-man (390).
- ***Vıreken şıva şusa tasatnı ris kırpi*** yamala “Kaynayan suya yıkanıp temizlenmiş pirinç keğegi koyun.” < (2336).

I. 3. 2. 4. Zarf-Fiil Grubu

Bir zarf-fiil ile bu zarf-fiile bağlı tamlayıcı ve tamlayıcılardan oluşan sözcük grubudur. Diğer fiilimsi gruplarında olduğu gibi bu sözcük grubunda da yüklem görevi yapan zarf-fiilin anlamı, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf gibi unsurlarla tamamlanır. (Karahan 2007, 57).

- ***Kile şitsen*** şes çire sikme çarınçı. “Eve vardığımda kalbim durmuştu.” < kil+e (1735).
- *Mıle yıla vıl hıvel tuhıçcen* sıvırassı? “Hangi geleneğe göre güneş doğuncaya kadar yatıyorsun?” (1060).

- ***Přisem yunra sahřř šavřř pısık pulnipe aptřrařřř, epřř vara unřř šavřř caknipe hřřkřlsah řitrřm.*** “Bazıları kanda řeker seviyesi yükseldiđinde kendini kötü hissediyor, ben ise onun seviyesi düşünce yorgun düşüyorum. (550).
- ***Pşrehinçe şapla şürese ivşnsan uşlanka tuhrımş.*** “Bir seferinde böyle yürüyüp yorulunca ormanda açık bir alana çıktık.” (1586).
- ***Pirus mşkşlantarakanssem te kurşnsa kayrşş balkon alikşşen.*** “Sigara tütürenler de görünüp gittiler balkon kapısından.” (1449).
- ***Praşnik kunne mşnle hipalansan ta Samara vun pşş sehetelle aran şitrşm.*** Bayram günü ne kadar acele etsem de Samar’a yaklaşık on bir saatte zor ulaştım. (1318).
- ***Samarta şap-şurş yur larnine pşhmasşrah şara puşşn.*** “Samar’da bembeyaz karın yağdığına bakmadan çıplaktı.” (1256);
- ***şavşnpa ta unta şites tesen hşvel tuhicceneh tuhsa utmalla pulnş.*** “Bu nedenle oraya gitmek isteyince güneş doğuncaya kadar çıkıp yürümeleri gerekmiş.” (385).
- ***şavna kursassşn kşmşl huşşlat’, çun iratat’.*** “Bunu görünce kalp kırılıyor, can sıkılıyor.” (482).
- ***şavna pula uramsençe, şiv kaysa şkşşeymennipe, 1 metr tarşşş şirmasem yuhrşş.*** “Bu nedenle sokaklarda, su çekilmediğinden 1 metre derinliğinde dereler akıyor.” (2278).
- ***şşel huşşine vşrnaşnş-vşrnaşman tullı çerksesem tıttarçşş.*** “Masanın etrafına oturur oturmaz dolu kadehler ellerimize tutuşturuldu.” (1342).
- ***şulsen suntalş şinçe tuptansa haşat hşyşş řn-şşpatne tupşş.*** “Yılların örsü üstünde dövölüp, gazete kendi imajını buldu.” (5).
- ***Tar tşşmş şirşsen pşhatş ta – umra tşşlş tşşlş çeçeksempe vitşnnş ulşh ançah.*** “Barut dumanı dağılınca bakıyorum ve önümde türlü türlü çiçeklerle örtölümüş bir vadi var sadece.” (1785).
- ***Tuhma puşlanşranpa ilse tşrakannisen şutşnçe hiseplş Nina Nikolayevna ta.*** “Çıkmaya başladığından beri almayı sürdürenlerin arasında saygıdeğer Nina Nikolayevna da var.” (794).

- *Vil layih inlantarsa pamasir, grajdansempe pisik protsentli kredit kilisvistem tuni ikken.* “Onlar yeterli bilgi vermeden, vatandaşlarla yüksek faizli kredi anlaşmaları yapmışlar.” (2033).

I. 3. 2. 5. İsim-Fiil Grubu

Bir hareket ismi ile ona bağlı tamlayıcı ve tamlayıcılardan kurulan sözcük grubudur. Grubun ana unsuru hareket ismidir ve genellikle sonda bulunur. Bu grupta yüklem görevi yapan hareket isminin anlamı; özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf adı verilen unsurlarla tamamlanır (Karahan 2007, 55).

Çuv.da isim-fiil grupları şunlardır:

- *Ançah vil şaplah irk ilme şutlaman.* “Ancak o, izin almaya niyetlenmedi.” (3096).
- *Eh, puşlarış purte kimillin kulma, ahiltatma.* “Eh, başladılar hepsi keyifle gülmeye, kahkaya atmaya.” < kul-ma, ahiltat-ma (1095).
- *İnjenersem tilgansene (urapasem) şuma-şumın lartsa hütülenme lager' tuni, uslamşisem ina «tabır» yat pani, şar sinnisem «subakala» teni.* “Mühendisler arabaları yan yana koyup savunma kampı kurmuş, tüccarlar ona «tabır» adı vermiş, savaşçılar «subakala» demiş.” < hütülenme (300).
- *Pir hurantan pitı sıyeken sinsem sine pıhsa visem tivvan şir atalanivışın, kul'turışın tuslin tırışassinçe ikkilenme şuk.* “Bir kazandan lapa yiyenlere bakıp onların anavatanları için, kültürleri için dostça uğraşlarından şüphelenmedik.” < ikkilen-me (262).
- *Şavınpa ta mana yal sinnin cunı, kimili, tırışlıhe haklama pıni temren te haklı.* “Bu nedenle de benim için köy insanın iyiliğini, sevimliliğini, dürüstlüğüne değerlendirme becerisi çok önemli.” < hakla-ma (3432).
- *Yulaşkinçen, Vaşa ina çup tuma pikensen, çitsa tiraymarı – kart turtsa alline vısertri te şupsa yaçı yıksike pitinçen.* “Sonunda, Vaşa onu öpmeye çalışınca dayanamadı; işaret ederek elini açtı ve tokat atarak salıverdi iğrençliği yüzünden.” < çup tu-ma (1420).

I. 3. 2. 6. Tekrar Grubu

Bir nesneyi, bir niteliği, bir hareketi karşılamak amacıyla eş görevli iki sözcükten oluşan sözcük grubudur. sözcükler arasında şekil ve anlam ilişkisi vardır (Karahana 2007):

Tar tītī sirīsen pihatīp ta – umra tīrlī-tīslī çeçeksempe vitīnī ulīh ançah.
“Barut dumanı dağılınca bakıyorum ve önümde türlü türlü çiçeklerle örtülmüş bir vadi var sadece.” (1785).

I. 3. 2. 6. 1. Unsurları Aynı Olan Tekrar Grupları

- *Banana huppinçen şuratmalla, semsine savraşkan turamalla, vareni sine huşmalla ta kīpīkne ile-ile vīysīr şulīm sinçe tata 15 minut pīşermelle, untan plīta sinçen ilse lartmalla.* “Muzu soyun, ince ince daire biçiminde doğrayın, reçelin içine ekleyin ve köpüğünü ala ala kısık ateş üstünde 15 dakika daha pişirin, sonra ocaktan alıp bekletin.” < il-e il-e (2395).
- *İnjenersem tilgansene (urapasem) şuma-şumın lartsa hütīlenme lager’ tunī, uslamşīsem ina «tabır» yat panī, şar şinnisem «subakala» tenī.* “Mühendisler arabaları yan yana koyup savunma kampı kurmuş, tüccarlar ona «tabır» adı vermiş, savaşçılar «subakala» demiş.” (300).
- *Pultarulīh aninçe şīnīren te şīnī şitīnūsem tuma sunatpīr, numay-numay proizvedenisem şırsa pire tata ta savīntarassa ikkīlenmestpīr.* “Başarı alanında da yepyeni zaferler kazanmanızı diliyoruz, nice nice şiirler yazıp bizi daha fazla sevindireceğinizden kuşkulandırmıyoruz.” (3444)
- *Ten, vīl eposra kīna mar, çīnnipeh pur, cupa-cupa irtse kayakan imīrsem vara unīn «sīnne» pallamalla mar ulīştarnī?* “Belki, o sadece bir efsane de değil; gerçekten de var; koşa koşa geçip geride kalmış yüzyıllar ise onun «yüzünü» tanınmayacak kadar değiştirmiş olabilir mi?”
- *Tin šeş Tinīş şar flotīnçen hīşmetren tavrīnī kīrneklī te patvar moryakpa kuşsem tīl pulsanah şalta ışi-ışi tuyīm şuralçī.* “Donanma Filosu’ndaki hizmetinden henüz dönmüş yakışıklı ve güçlü denizcinin yüzünden gözlerimin içine sıcak sıcak bir duygu yayıldı.” (1050)

- *İrten-sürensem kunta purınakan halıha tarihtarsa siterni: śusa huni kǐpe-yǐme vǐrlanı, kil-śurçǐene śaratni tata itti te.* (2942).
- *İrten-sürensem kunta purınakan halıha tarihtarsa siterni: śusa huni kǐpe-yǐme vǐrlanı, kil-śurçǐene śaratni tata itti te.* “Gelen geçenler burada yaşayan halka eziyet ederek yetişmişler: Yıkanmış çamaşırlarını elbiselerini çalmışlar, evlerini barklarını yakıp yıkmışlar ve daha birçok şey yapmışlar.” (2942).

TT’te her iki unsuru da çekim eki taşıyan “..dan ...e”biçiminde yapılarak aşamalı durum bildiren zarflar olarak kullanılan tekrar grupların ikinci unsurları ek almaz.

- *«Zolotoy kolos» holding kompaniyǐn agrofırmisene yal huśalıh kul’turisen pıśık pahalǐhli vǐrlıhǐ śulran-śul ıtlarah kirlıne kura śak zavoda tuma śutlanı-mǐn.* “«Zolotoy kolos» Holding’inin tarım şirketi, köy iktisadi kültürlerinin çok değerli tohuma yıldan yıla artan gereksinimlerine göre bu fabrikayı inşa etmeyi düşünüyor.” (3071).
- *Veteranssem kunran kun sahallansa pınıšem vǐrśǐ śınçen çırrǐm kalasa parakan ta śuk.* “Savaş gazileri; günden güne azalıp gittikçe savaşı yürekten anlatan da kalmıyor.” (3254).

I. 3. 2. 6. 2. Unsurları Yakın Olan Tekrar Grupları

- *Śulsen suntalı śınç tuptansa haśat hǐyǐn śın-śıpatne tuprı.* “Yılların örsü üstünde dövülüp, gazete kendi imajını buldu.” (5)
- *Kunta hisep tusa Estoniren puślasa Tyumen’ tata itti regionsen delegatsiyışene, śavǐn pekeh pırrǐn respublikıri 14 rayonti hınasene te cun-çıreren pıśık tav.* “Burada çok sayıda Estonyalı’nın yaşadığı Tümen ve diğer bölgelerin delegelerine, cumhuriyetteki bunlara benzer 14 bölgeden gelen misafirlere canıgönülden teşekkür ediyorum.” (520)
- *Hıpalantǐm ĩntǐ, yatarlasah kuççenes te iltǐm, kǐpe-kostyum tuyantǐm, unpa ta śın umǐnçe, tıvansem umǐnçe kurınas kilet.* “Kendime üst baş aldım, onunla da insan önünde, akrabalar önünde görünmek gerekiyor.” (1327).

- *Pur šırte te delegatsene šikır-tıvarpa işşın kışe ilçış.* “Her yerde de delegeleri “tuz ekmek”le içtenlikle bekleyip karşıladılar.” (117).
- *Pır hutlı pışik şkulın koridorışem tıhtav vıhıtınçe halı te aca-pıca sassipe kırlese tının tuyınat’.* “Teneffüs saatlerinde tek katlı büyük okulun koridorlarının şimdi de çoluk çocuk sesiyle uğuldayıp durduğu duyuluyor.” (710).
- *Vıtam püllı, tirpeylı şı-puşı, pit-kuşı temşın salhullı.* “Orta boylu, üstü başı özenli; nedendir bilinmez, güzel gözleri hüznü.” (1255).
- *Unın asşı-amışı patınçe tepır irççen šır kaşma mın çarçışi?* (1823). “Onun anası babası yanında; beni erkenden yola çıkmaktan alıkoyan neydi ki?”
- *Kutsır-puşı şil-tımana pıhmasır vırım şula tuhrım.* “Savrulan tipiye bakmadan uzun yola çıktım.” (1824).
- *İrtten-şürenssem kunta purınakan halıha tarihtarsa şiternı: şusa hunı kıpe-yıme vırlanı, kil-şurçışene şaratnı tata itti te.* “Gelen geçenler burada yaşayan halka eziyet ederek yetişmişler: Yıkamış çamaşırlarını elbiselerini çalmışlar, evlerini barklarını yakıp yıkmışlar ve daha birçok şey yapmışlar.” (2942).
- *Tıvatı sehet şurı tışmanpa hayarrın şapışnı hışşın epir vut-hım vitır Svir şıvı urlı kimışempe kaşa platsdarma iltımır.* “Dört buçuk saat düşmanla sert çarpışmalardan sonra biz ateş alev içinden geçip Svir Irmağı’nın karşı kıyısına gemilerle geçerek köprübaşı aldık” (3223).
- *Hal’hinçe çerkkine ıvıtma vıy-hıvat şitmerı unın.* “Bu sefer kadehini fırlatmaya gücü kuvveti yetmedi onun.” (1491).

I. 3. 2. 6. 3. Unsurları Zıt Olan Tekrar Grupları

- *Vırıntan-vırına kuşa süreme hınıhı kıpçak-puşkırt halıhı vıl’ih-çırılıh irçetse, sutu-ilü tusa purınnı.* “Yöreden yöreye göçerek yürümeye alışmış Kıpçak- Başkurt halkı, hayvan yetiştirip ticaret yaparak yaşamışlar.” (152).

I. 3. 2. 7. Edat Grubu

Bir isim unsuru ile bir edatının oluşturduğu sözcük grubudur (Karahan 2007, 62). Çuv. ve TT arasındaki sözdizimsel farklılıkları edatlar konusunu incelerken her bir edat için verdiğimizden burada sadece örnekler vereceğiz:

- *Anat Kamıra purınakansençen çılayışi śak kunsençe **aslatiye tata şalkım şumıra pula** śutısır yulni.* “Anat Kama’da yaşayanların çoğu bugünlerde gökgürültüsü ve sağanak yağmur nedeniyle karanlıkta kaldı.” (3181).
- *Ançah ta Śmı Aksusem puśne usman, mımle yivır pulsan ta nuşa kurnı śem’yesene **mın vıy kilni taran** pulışni, pur-śuk apata śurmalla paylanı.* “Ancak Yeni Aksulular, başlarını eğmeyen, ne kadar zor olsa da zarar görmüş ailelere güçleri yettiği kadar yardım etti, kıt kanaat yiyeceği yarı yarıya paylaştı.” (395).
- *Çınkı Mirun ulı śulti ivlipe **hula tırıh** yarınsa śüret.* “Çınkı Mirun altı yaşındaki oğluyla şehre doğru gezerek yürüyormuş.” (2635).
- *Frantsiri revolyutsionersem ku çeçeke kıkırı sine tirse **vilme hirış** utni.* “Fransa’daki ihtilalciler bu çiçeği göğüslerine takıp ölüme karşı yürümüşler.” (274).
- *Hamır istoriye, puyanliha tiri, **tum urlı** uprasa hıvaras tese tirişatpır.* “Kendi tarihimizi, motif zenginliğimizi, kıyafetlerimiz aracılığıyla koruyarak saklamak için gayret gösteriyoruz.” (188).
- ***Hıle valli** tırlı vareni, kompot tavraş, salatsen tata ittine te şitelikleh hatırleśı vısem.* “Çeşitli reçel, komposto malzemeleri, turşular ve başka şeyler kış için, yeteri kadar hazırlanacak onlardan.” (744).
- *Husanti veterinari akademiyn vırentü işın prorektorı **Talgat Garipov pıłternı tırıh**, kunti vıpuskniksene respublikiri huśalıhsençe te hapıllasah çmeśı.* “Kazan’daki Veterinerlik Akademisi’nin Eğitim İşlerinin Rektör Vekili Talgat Garipov’un bildirdiğine göre, buranın mezunlarını cumhuriyetteki diğer işletmeler de memnuniyetle çağırıyorlar.” (1933).
- ***İna valli** banksen tülev sistemin plastik karttı kirlı pulat’.* “Onun için bankaların ödeme sisteminin kartı gerekli.” (1940).

- *Malaşne inşe sula süreken poyezd sine biletsene **internet urlı** ta tuyanma may pulat*. “Gelecekte uzak yola giden tren yolcuları yine biletlerini internet kanalıyla da edinebilir.” (1939).
- ***Mana hirış** Venera hıyın sem'yipe kışırlense tuhat*. “Bana rağmen, Venera kendi ailesiyle toplanıp çıkmış.” (1320).
- *Pitmişle ilsen çıvaş hirarımı te itti **halih pekeh** şıllavar sine kuşrı*. “Genellikle Çuvaş kadını da diğer halklar gibi şalvar içinde gezdi.” (208).
- *RPF yertüşi şirıpletńı tırıh, oktyabr'ın 1-mışınçen pensisen tıp payı 900 tenkıren **1260 taran** üsmelle*. “RPF yöneticisinin onayladığına göre, Ekim’in 1’inden itibaren emeklilerin asıl payı 900 gümüş paradan 1260’a kadar artmalı.” (2102).
- *Şaknaşkal uyava **Supaşkarta kına** mar, rayonsençe, itti regionsençe purınakan çıvaşsem patınçe kaşni şul irtermelle*. “Böyle bir bayramı yalnız Çeboksarı’da değil; bölgelerde ve diğer ülkelerde yaşayan Çuvaşların hepsi her yıl gerçekleştirmeli.” (189).
- ***Samanine kura** P.A.Markov vıhıtınçe kommunista ta kını*. “Çağa uygun olarak (zamanına göre) P. A. Markov zamanında kommünistliğe de girmiş.” (2155).
- ***Şavna kura** kunta ülımren yulaşki şınkırav tunsıhlın yanırsa açasene purnıs şulne mar, **kürşı Siktırme valne kına** isatı*. “Buna göre burada son zil özlemle çalarak çocukları yaşam yoluna değil; Sektirme Köyü’ne yalnız uğurluyor.” (707).
- ***Şem’yesen tırkı pirki** te pır-ik şımah*. “Ailelere destek için de bir iki örnek.” (2865).
- *Şkul açisem yatarlı testsem irtse **haraktera kura** mınle professi sıvıhhine tata şak spetsial’noça hış vırenü zavedeniyışençe vırentnine pılme pultaraşşı*. “Özel testlerden geçirilerek; okul çocukları, karakterlerine göre hangi mesleği seçmeleri gerektiğini ve bu uzmanlığı hangi eğitim kurumunda alacakalarını öğreniyorlar.” (3012).

- *Tar tĩmĩ sirĩsen pĩhatĩp ta – umra tĩrlĩ tĩslĩ çeçeksempe vitĩnnĩ ulĩh **ançah***. “Barut dumanı dağılınca bakıyorum ve önümde türlü türlü çiçeklerle örtülmüş bir vadi var sadece.” (1785).
- *Tepĩr kun tatah **şavĩn pek** kalaşu pĩrat’*. “Ertesi gün, bunun gibi konuşmalar sürdü.” (53).
- *Tĩvatĩ sehet şurĩ tĩşmanpa hayarrĩn şapĩşnĩ hĩşşĩn epir **vut-hĩm vitĩr** Svir şivĩ urlĩ kimĩsempe kaşsa platsdarma iltĩmĩr*. “Dört buçuk saat düşmanla sert çarpışmalardan sonra biz ateş alev içinden geçip Svir Irmağı’nın karşı kıyısına gemilerle geçerek köprübaşı aldık” (3223).
- *Vara san çunu sipli munça hĩşşĩnhi **üt-tĩr pek** şĩmĩllanĩ, çiri te hĩvirtrah tamalĩ...* “Senin ise sağlam ruhun banyo sonrasındaki beden gibi hafiflemiş, hastalığın da daha hızlı iyileşmiş...” (1126).
- *Vĩl **çivassem pekeh** şĩpaylĩ, yalanah şĩmĩ şĩ puşarat’, samanapa tan utat’*. “O, Çuvaşlar gibi alçakgönüllüdür, sürekli yeni işler başlatıyor, zamana da uyuyor.” (5).
- *Vĩl, **vattisempe şeş** mar, açasempe te pĩr çĩlhe tupma pĩletçĩ*. “Yalnız yaşlılarla değil; çocuklarla da aynı dili konuşabiliyordu.” (1536).
- *Vĩrşĩ vihĩtĩnçe şak vĩrman ayĩnçi pĩçĩk yaltan 20 itla arşĩn vĩrşĩ hirĩnçe **tĩşmana hirĩş** şapĩşnĩ*. “Savaş sırasında bu orman altındaki küçük köyden 20’den fazla erkek savaş alanında düşmana karşı savaştı.” (442).
- ***Vĩšem hĩşşĩn** uyavpa salamlama stsenasĩne pisatel’sen soyuzĩn pĩrsedatel’ĩšem V. V. Turkaypa F. G. Galimullin tuhrĩş*. “Onlardan sonra kutlama ve selamlama sahnesine yazarlar birliğinin temsilcisi V. V. Turkey ve F. G. Galimullin çıktılar.” (106).
- ***Vĩşene kurma şeş** pĩlmelle*. “Yalnız onları görmeyi bilmeli.” (1625).

I. 3. 2. 8. Bağlama Grubu

Bağlaçlarla birbirine bağlanmış iki veya ikiden fazla isim unsurundan oluşan sözcük grubudur (Karahan 2007, 65):

- **50 gramm sısnan iş şivne, 50 gramm pıla tata 30 gramm hır şimaline (jivitsa) layih pıtratsa hutıştarmalla ta vıysır şulım sinçen ilse 30 gramm ivis (vosk) huşsa şıralsa şitiççeneh pıtratmalla.** “50 gram domuz iç yağı, 50 gram bal ve 30 gram çam reçinesi (jivitsa) iyice karıştırılıp karılmalı ve kısık ateş üstünden alınıp 30 gram balmumu (vosk) eklenip koyulaşıp çoğalıncaya kadar ezilmeli.” (352).
- *Anat Kamıra purınakansençen çılayışi şak kunsençe **aslatiye tata şalkım şumıra** pula şutısır yulnı.* “Anat Kama’da yaşayanların çoğu bugünlerde gökgürültüsü ve sağanak yağmur nedeniyle karanlıkta kaldı.” (3181).
- **Fızika tata matematika** naukisençe pultarullı açasem valli tırli programmısem hatırleśi. “Fizik ve matematik bilimlerinde başarılı çocuklar için türlü programlar hazırlıyor.” (2196).
- *Grajdan vırşine pula ahal’ te yuhınnı hresçensen hirışem, **tipi te şırh** şantalıka pulah aknı turı üsse şinsene savıntarayman.* “Sivil Savaş zamanında yoksullaşmış köylülerin tarlaları, kuru ve sıcak hava nedeniyle ekilmiş ekinler büyüyüp insanları sevindirememişti.” (381).
- *Halihın yılı-yırkisene tıtsa pırası, samay yivırlançı pulsın ta şut şantalık Hıyat kunı tılne hıyat çeçekışempe, şır şırlisempe **hırsempe ulıhsene tırleri**.* “Halkın gelenek-göreneklerini sürdürmesi biraz zorlaştıysa da sıcak Karanfil Günü nedeniyle karanfil çiçekleri, yer yemişleriyle kırları ve çayırları işledi.” (263).
- *Şur akine pırne-pırı pulışsa vışlenı hıśşın ayakri hırsen huçisem pırle puştarınsa aknı turra üsterme Turıran **şumırpa işi** ıytnı, avalhi yılapa vattisene asınsa, pur-şuk apata şikelenı vıhıtra Kaçak Hıvetırı hıym şuhışne pılternı.* “İlkbahar ekini yardımlaşarak bitirildi. Sonra uzaktaki tarlaların çevresinde toplanarak ekilmiş buğdayın yetişmesi için Tanrı’dan yağmur ve sıcak istediler, eski geleneklerle ataları anarak, kıtlık yemeği yiyecekleri zamanda Kaçak Hıvetır kendi düşüncelerini dile getirdi” (386).
- *Tıhır’yal tihimı krujoka süreken **K. Semenovıpa O. Hınovına** – «Manın sem’ye istoriyı – Tıvan şırşıvın imırhi istoriyın pır payı» rayontı ikkımış*

*gumanitarillı́ šut iš konferentsiyı́ň šı́terüsisene – Pıva rayonı́ň vı́rentü
uyrı́mı́ň gramotisene paçış.* “«Tıhır’yal Tohumu» derneğini gezen K.
Semenova ve O. Hlınova’ ya «Benim Aile Tarihim–Anavatanın Ebedi
Tarihinin Bir Bölümü» bölgedeki İkinci Sosyal Bilimler Çalışma
Konferansı’nın kazananına, Pıva Bölgesi’nin öğrenci bayramının katılım
belgelerini ve madalyalarını verdi.” (364).

I. 3. 2. 9. Unvan Grubu

Bir şahıs ismiyle, bir unvan veya akrabalık isminden oluşan sözcük grubudur
(Karahan 2007, 68):

- *A-a-a, Vışkıň Vışelis kanturı́ pirki kalatın-ške esı́.* “A-a-a, Vışkıň
Vışelis’in (Kendini Beğenmiş Vışelis) bürosunun altındakini diyorsun
sen.” (2640).
- *Epir kürşı́ Pavıl piccepe kımpana yalanah pırle süretpır.* “Biz, komşu
Pavıl Dayı ile mantara sürekli birlikte gideriz.” (1581).
- *Galya appa, manran, şılluntan, purınma vıren.* “Galya abla, benden,
küçük kardeşinden, yaşamayı öğren.” (1365).
- *Tuntikun Tutarstan Prezidençı́ M. Ş. Şaymiyev N. M. Valeeva TR
vırentüpe nauka ministrne lartassi pirki Ukaz kılarnı́.* “Pazartesi günü
Tataristan Başkanı M. Ş. Şaymiyev, N. M. Valeev’i TR Eğitim ve Bilim
Bakanlığı’na getirmek için bir kararname çıkardı.” (867).
- *Tustarat’ tet Çınkı́ Mirun sekretarşine.* “Arıyormuş, Çınkı́ Mirun
sekreterini.” (2620).

I. 3. 2. 10. Ünlem Grubu

Bir ünlem ile bir isim unsurundan oluşan sözcük grubudur. Cümle dışı bir unsur
olan bu sözcük grubunda ünlem başta, isim unsuru sondadır ve eksiz olarak birleşir
(Karahan 2007, 70):

- *Eh, tımsay!* “Eh, ot kafa!”(1164).
- *Eh, Vışelis, Vışelis* “Eh, Vışelis, Vışelis” (1167).

I. 3. 2. 11. Sayı Grubu

Basamak sistemine göre sıralanmış sayı isimleri topluluğudur. Sayılar sondan başa doğru büyür, küçük sayı sonda olur ve eksiz olarak birleşir. Sözcük grubu şeklindeki sayılar sıfat tamlaması veya sayı grubudur. Sayı grubu cümle içinde isim ve sıfat görevi yapar (Karahan 2007, 72):

TT’te sayı isimleri eksiz birleşirken Çuv.da bazı sayılarda araya *te* “ve” bağlacı girer.

- *Hallīhe vara 2 million tenki kīna puhaynī.* “Şimdiye kadar, sadece 2 milyon gümüş para toplanmış.” (601).
- *İyunīn 27-mišīnçe Husanti M. Gor’kiy yaçīllī kul’turīpa kanu parkīnçe, unti «Trudoviye rezervı» stadionta şici pin śin uyava hutşīnçī.* “Haziran’ın 27’sinde Kazan’da M. Gorkiy adlı kültür ve eğlence sarayında ve oradaki «Trudoviye rezervı» stadyumunda yedi bin kişi bayrama katıldı.” (592).
- *Pīltīr ku kītartu 1 million ta ik śīr allī pin tenkipe tanlaşnī.* “Geçen yıl bu gösterge 1 milyon 250 bin *tenki* seviyesine ulaştı.” (2249).
- *Śapla vara temiše sehete tīsīlnī ir kīmīllīh aksiyī invalidsempe nuşallī śīnsem valli iki million ta viś śīr tenki (malarah tata iki million tenki kuşarnī pulnī) puštarnī.* “Böylece birkaç saat uzamış iyi kalplilik hareketi özürülüler ve fakirler için iki milyon üç yüz *tenki* (daha önce iki milyon *tenki* aktarılmıştı) topladı.” (3137).
- *Vīšene Husanti kinoteatrsençe vunī pin śin pīhma pultarī.* “Onları Kazan’daki sinema salonlarında on bin kişi izleme imkânı buldu.” (3036).
- *Manīn ikkīnīş sipīkri piççe temiše śul kayalla tīhīr vunī śultan irtse vilçī.* “Benim ikinci nesilden ağabeyim birkaç yıl önce, doksan yaşını geçkin öldü.” (1533).

I. 3. 2. 12. Birleşik Fiil Grubu

Bir hareketi karşılamak veya bir hareketi tasvir etmek amacıyla yan yana getirilmiş sözcükler topluluğudur (Karahana 2007, 73):

Bir isim ile bir fiilin birleşmesinden oluşan bileşik fiiller, bir hareketi karşılamak üzere kurulur:

- *Esî sivî pulsan hınana kilme te kımıllı, epir te sürîpîr.* “Sen sağ olursan ziyaretine gelmek de keyifli, biz de gezeceğiz.” (1088).
- *Ku ernere inşetri Gvatemaliran savınışlı, şırşivri mınpur sporta yuratakansem tahsantanpah çitimsirrin kınî hıpar sıtrî* “Bu hafta uzaktaki Guatemala’dan, ülkedeki her sporseverin uzun zamandır sabırsızlıkla beklediği sevinçli haber geldi.” (2698).
- *Şav tu sinçe, vattisem asa ilnî tırîh, aval hula sarılsa larnî imiş.* “Bu tepe, yaşlıların hatırladığına göre, eski şehre yayılarak kurulmuş imiş.” (1750).
- *Şavınpa ta kalleh asa kilçîş manın kalaşvın simahışem* “Bu yüzden de yeniden aklıma geldi benim sohbetimin sözleri” (1528).
- *Tuntikun Tutarstan Prezidençî M. Ş. Şaymiyev N. M. Valeeva TR vşentüpe nauka ministrne lartassi pirki Ukaz kılarnî.* “Pazartesi günü Tataristan Başkanı M. Ş. Şaymiyev, N. M. Valeev’i TR Eğitim ve Bilim Bakanlığı’na getirmek için bir kararname çıkardı.” (867).
- *Vıl hutşınmasır irtmen, pallah, uyav, şapah temşın hıy kına «vıylî» pulnine kıtartrî...* “Elbette, katılımsız gerçekleşmeyen bu kutlama, her şeye rağmen kendisinin «güçlü» olduğunu gösterdi...” (3292).
- *Yulaşkınçen, Vaşsa ina cup tuma pikensen, çitsa tıraymarî – kart turtsa alline vısertrî te şupsa yaçî yıksıke pitınçen.* “Sonunda, Vaşsa onu öpmeye çalışınca dayanamadı; işaret ederek elini açtı ve tokat atarak salıverdi iğrençliği yüzünden.” (1420).
- *Pır-pır yınış tusan* “Herhangi bir hata yapsam.” < *yınış tu-san* (1075).

Bu birleşik fiillerin isim unsuru bir sıfat-fiil olabilir. Çuv.da *pul-* ‘olmak’ yardımcı fiili sıfat-fiillerle birlikte kullanılmakta ve niyet ifade eden bir hareketi karşılayan birleşik fiilli cümleler oluşturmaktadır.

- *Boris Leont'eviç Tihonov şinçen kalas kilet*. “Boris Leont'eviç Tihonov hakkında konuşmak istiyorum” (65).
- *Kalasa hıvaras pulat*. “Söylemeli.” (3191).
- *Lyudmila İvanovna'nın pultarulihñ tepir yeni şinçen te kalasa paras kilet*. “Lyudmila İvanovna'nın yaratıcılığının bir başka yönünü de konuşmak istiyorum.” (852).
- *Un çuhne açu çunipe kına ınlannı pulsan*. “O zaman sadece çocuk ruhıyla anlamış olsam.” (774).
- *Yulaşkı şitimüsençen A. V. Danilovın «Moya malaya Rodina-Bolşaya Aksa» programmine palirtas kilet*. “Son başarılarından biri olarak A. V. Danilova'nın «Moya Malaya Podina– Bolşoya Aksa/ Benim Küçük Memleketim-Büyük Aksu» programını anlatmak istiyorum. (677).

Bir hareketi tasvir etmek için kurulan birleşik fiiller ise zarf-fiil eki taşıyan bir fiil ile tasviri bir fiilin birleşmesinden oluşmaktadır:

- *Yulaşkinçen, Vaśsa ina çup tuma pikensen, çitsa tıraymari – kart turtsa alline vişertri te şupsa vaci yıksike pitinçen*. “Sonunda, Vaśsa onu öpmeye çalışınca dayanamadı; işaret ederek elini açtı ve tokat atarak salıverdi iğrençliği yüzünden.” (1420).
- *Respublika yertüşi pılterni tırh, ku uksana vil Teççi rayonınçı kadet şkulınçe vospitani ileken tilh turatsene yarsa pari*. “Cumhuriyet yöneticisinin bildirdiğine göre, Şaymiyev, bu parayı Teççi Bölgesi'ndeki askerî lisede eğitim alan öksüz ve yetimlere gönderdi.” (1994).
- *Şapla purına kile kunti yıhtaşsem tıvan çılhepe vulama manñi şeş mar, vil kirleh te mar teken şuhş patne kilse sitni*. “Böyle yaşayagelmiş buradaki soydaşlar; yalnız anadilleriyle okumayı unutmuş değiller, onun gerekli de olmadığını söyleyen düşünceyle büyüdüler.” (2767).
- *Tüsme yıvır... ançah ta vihıt irtet, şını şulççen iki uyıhran ta kaya yulci*. “Dayanmak zor; ancak zaman da geçiyor, yeni yıla kadar iki ay geçti.” (43).

- *Vřrenü zavedeniyş sinçen višem yalanah işşın **kalasa paraşşı*** “Eđitim kurumu hakkında onlar her zaman candan konuşuyor.” (629).
- *Vunş şul inşşli **tuhsa tırakan** haşata çıvaşsen çunşilkuşş teni pişiklatsa kalani pulmş.* “On yıldır başarılı bir şekilde çıkan gazeteden, Çuvaşların gönül pınarı, denilerek övgüyle söz edildi.”(3).

I. 3. 3. CÜMLE TÜRLERİ

I. 3. 3.1. Yapılarına Göre Cümleler

Cümleler, yapılarına göre *basit, birleşik, bağlı ve sıralı* cümleler olarak gruplandırılırlar.

I. 3. 3. 1. 1. Basit Cümle

Yapısında isim veya fiil türünden tek yüklem bulunan cümledir (Karahan 2007, 61):

- *Duhovkşra 40-50 minut **pişermelle**.* “Fırında 40-50 dakika pişirin.” (2345).
- *Epi **çuhın sem’veren mar.*** ““Ben yoksul bir aileden değilim.” (1131).
- *Fizika tata matematika naukisençe pultarullş açasem valli tırli programmışem **hatırleşşı*** “Fizik ve matematik bilimlerinde başarılı çocuklar için türlü programlar hazırlıyor.” (2196).
- *Hal’ epi Mereçenre Arkadiy Denisoviç Andreyevpa ikkřn šes **yultimř mti.*** “Şimdi biz, Mereçen’de Arkadiy Denisoviç Andreev ile yalnız ikimiz kaldık.” (3209).
- *Hış-př aşşş-amışş şakna **ırlamast’ ikken.*** “Bazı anne babalar bunu tasvip etmiyorlarmış.” (732).
- *Hulara sinsem šırşerřn **viletcış.*** “Şehirde insanların yüzlercesi ölüyor.” < hula+ra (1555).
- *İh yatli yuhanşıv (virışla İk) — **Kamın yuppi.*** “İh adlı dere (Rusça İk) Kama’nın koludur.” (140)

- *Kirkunne pirinšm̃ ci paha vñit*. “Sonbahar bizim için en değerli zaman. Sonbahar bizim için en değerli zaman.” (1582).
- *Kun šinčen piriñ yenče iki legenda šüret*. “Bunun hakkında bizim yöremizde iki efsane yaşıyor.” (2895).

I. 3. 3. 1. 2. Birleşik Cümle

Bir ana cümle ve cümlelerin anlamını tamamlayan bir veya birden fazla yardımcı cümleyle kurulan cümleye denir (Karahana 2007, 61).

I. 3. 3. 1. 2. 1. Şarh Birleşik Cümle

Yüklemi şart ekiyle kurulan ve ana cümledeki yargının gerçekleşmesini şarta bağlayan birleşik cümledir (Korkmaz 1992, 142):

- *Ačan p̃remiš̃ šilšem̃ sur̃i mar pulsan* (*hišisen himir, teprisen hura ta pulaššij̃ vrač patne kaymalla*). “Çocuğun ilk dişleri beyaz değilse (bazıları kahverengi, diğerleri siyah da olabiliyor) doktora gitmeli.” (570).
- *Ançah açā k̃ñi vñitra šis̃i üset pulsan, hir̃im ükes hir̃ušl̃ih pur*. “Ancak çocuk bekledikleri sırada şişlik büyüyorsa, kadın için tehlike vardır.” (547).
- *Ançah ta Š̃nĩ Aksusem pušne usman, m̃ñle yivir pulsan ta nuša kurnĩ sem̃ yesene m̃ñ ṽy kilnĩ taran pulišnĩ, pur-šuk apata šurmalla paylañi*. “Ancak Yeni Aksulular, başlarını eğmeyen, ne kadar zorsa da zarar görmüş ailelere güçlere yettiği kadar yardım etti, kıt kanaat yiyeceği yarı yarıya paylaştı.” (395)
- *Ep̃i un h̃rĩ pulsan mana k̃na un pekeh hit̃i lekmešt̃i pul te-ha*. “Ben onun kızı olsam benimle böyle sert takışmazdı.” (1073).
- *Halih̃iñ yili-yirkisene t̃tsa pirassi, samay yivirlanç̃i pulsan ta šut šantalik̃ Hiyat kuñi t̃l̃ne hiyat çeçekışempe, š̃r̃ šurlisempe hirsempe ulihsene t̃rlerĩ*. “Halkın gelenek-göreneklerini sürdürmesi biraz zorlaştıysa da sıcak Karanfil Günü nedeniyle karanfil çiçekleri, yer yemişleriyle kırları ve çayırları işledi.” (263).

- *Īna tatah ta itlenĭ pulsan, ten, śavĭntah ĩŝĭklese yarattĭm pul*’. Onu biraz daha dinlemiş olsam, belki, muhakkak hıçkırıklarımı koyuverirdim. (1374).
- *Śak śimahsem tĭŝeh pulsan çĭvaşsem pulnĭ-şĭ vara?* “Bu sözler daha doğruysa bu Çuvaşlar sonra ne oldu acaba?” (172).
- *Vĭsem pulnĭ-tĭk, pĭŕ vĭtanmi uś çunna, kalasa par vĭrttĭnlĭhusene*. Bunlar başımıza gelmişse eğer, biz utanmıyoruz açık konuşmaktan; konuşuyoruz sırlarımızı. < pulnĭ-tĭk (1125).
- *Yala asfal’tlĭ layĭh śul kĭret pulsan ku huśalĭh ura śinçe śirĭp tĭnine pĭlteret*. “Köye asfaltlı, iyi bir yol açılırsa (giriyorsa) işletmenin ayakları üstünde sağlam bir şekilde duracağını bildiriyor.” (3099).
- *Yençen te śamrĭk ĩrĭva pĭlŭ paras ĩŝre vĭy huratĭn pulsan puşşeh te*. “Eğer genç kuşağa bilgi verme işinde emek veriyorsan daha da fazlası gerekli.” < vĭy hur-at-ĭn pulsan (764).
- *Yençen te un śine mĭñ te pulin – tĭŝlĭhren, krahmal – huşnĭ-tĭk, pĭŕ tumlam yod hussan irĭlçĭk kĭvaklanat*’. “Eğer onun içine bir şey –örneğin nişasta – eklenmişse, bir damla iyot katarsan çabucak eriyerek mavileşir.” (2544).

I. 3. 3.1.2. 2. İç İçe Birleşik Cümle

Çekimli durumdaki bir cümlenin temel cümle içinde, o cümlenin bir ögesi olarak yardımcı cümle işlevi ile yer aldığı birleşik cümle türüdür. İççe birleşik cümlede temel cümle sondadır (Karahan 2007, 66):

- «*Śavah ta ĩrra mar ku*», – *tese pĭtĭmletrĭm vara şuhĭşĭma*. “«Kuşkusuz, hayırlı değil bu.», diye son verdim düşünmeye.” (1640).
- *Śerşi yalta vişĭ vilmest, teśśĭ çĭvaşsem*. “Serçe, köyde aç ölmez; derler Çuvaşlar.” (2826).
- «*Śuratsa pĭh-ha, tineh pĭlĭñ unĭn nuşĭne*», — *ahal’ten mar śapla kalaśśĭ ĩŝĭrarĭmse*m. “(20).

I. 3. 3.1.3. Bağlı Cümle

Aralarında anlam ilişkisi olan iki veya daha fazla cümlenin bağlaçlar kullanılarak birbirine bağlanmasıyla oluşan cümle türüdür.

- *Atalannišem sirppŋ yarsa pusni te, takŋkalani te pulkalat' çavaş haşaçŋ purniš šulŋ šinçe, ançah kayalla çakni — šuk.* “Geliştikçe sıçrayak bastığı da tökezlediği de oluyor Çuvaş gazetesinin yaşam yolu üstünde; ancak geri dönmek yok.” (2)
- *Çŋnah ta, pıśik śŋ şapi pŋr kŋmpana italasa titni ta man sine çakŋr kuśŋpe pihsa «kŋmpana pamastŋp» tenŋ pek larat’.* “Gerçekten de büyük bir kara kurbağası bir mantarı kucaklayarak ona tutunmuş ve bana çakır gözleriyle bakarak «Mantarı vermiyorum!» dermiş gibi oturuyor.” (1615).
- *Epir PPEne hirŋ mar, ançah ta açasem hiŋhiççen yivirtarah kilet.* “Biz GDS’ye karşı değiliz; ancak çocuklara, alışınca kadar çok zor geliyor.” (645)
- *Hiti, piśseh siteymen sırlasene kastryule hursa temişe kaşık şıv huşmalla ta huplasa šemśeliççen pişermelle.* “Sert, olgunlaşmamış çilekleri tencereye koyup birkaç kaşık su katın ve tencereyi kapatıp yumuşayınca kadar pişirin.” (2477).
- *Maltan ku hirarim, kil huśi askinnine şuta ilmesŋr, kulkalasa kŋna tiçŋi ançah kayarahpa leş çarŋmannine kura šillenme puślarŋi.* “Önce bu kadın, ev sahibinin azgınlığını hesaba katmadan gülmeye başladı; ancak biraz sonra diğerinin sakinleşmemesi nedeniyle öfkelenmeye başladı.” (1419).

I. 3. 3.1.4. Sıralı Cümle

Tek başına yargı bildiren cümlelerin bir anlam bütünlüğü içinde sıralanmasıyla oluşan cümleler topluluğudur. Sıralı cümle iki veya daha fazla cümle ile kurulur. Cümleler birbirinden virgül veya noktalı virgülle ayrılır. Cümlelerin her biri yapı ve anlam bakımından farklı niteliklere sahip olabilir. Aralarındaki anlam ilişkisi, ortak cümle unsurları, ortak kip ve şahıs ekleriyle tamamlanır (Karahana 2007, 66):

- *Apla pulin te yal-yış alı ussa larmast', numayışı şurşırte, Muskavra, çulhulara vahtilla mesletpe şlet. “Bu nedenle köy-kır elini bağlayarak oturmaz, birçoğu şurşır'de, Moskova'da, çulhula'da vardiyalı olarak çalışıyorlar.” (2840).*
- *Asli Saşa hıv pekeh traktorist, vişı aça aşış huşalıhra malta purakansençen pıri. “Büyüğü Saşa kendi gibi traktörcü, üç çocuk babası, işletmede önde gelenlerden biri. (2170).*
- *Atya-ha, ati, san sıvlıhuşın pırer çerкке şer, esı sıvı pulsan hınana kilme te kımillı, epir te sürpış. “Haydi, baba, senin sağlığın için birer kadeh içelim, sen sağ olursan ziyaretine gelmek de keyifli, biz de gezeceğiz!” (1088).*
- *Fond obşcestvıra naukın pıterışne, Raşsey naukin hisepne sülelle şıkleme tırişat', pularullı şamrıksene vırense, şlese atalanma pulışat'. “Vakıf; toplumda bilimin değerinin, Rus biliminin saygınlığının artması için çabalıyor, başarılı gençlere öğrenim ve iş hayatlarında yardım ediyor.” (2189).*
- *Hal' kına sıpay, üsse sıtsen yeplereh kımillı pulassi pallı mar... “şimdi terbiyeli; büyüdükçe daha iyi kalpli olacağı meçhul...” (1160).*
- *Ham pılhansa kayrış, çışem sikse tuhas pek tapat'. “Telaşlanarak gittim, kalbim fırlayıp çıkacak gibi atıyor.” (1478).*

I. 3. 3. 2. Yüklemin Türüne Göre Cümleler

Cümleler, yüklemlerinin türüne göre fiil cümlesi ve isim cümlesi olmak üzere iki grupta incelenir.

I. 3. 3. 2. 1. Fiil Cümleleri

Yüklemi çekimli bir fiil veya birleşik fiil olan cümlelerdir. Kip ve şahıs eki almış bu fiiller yargı taşıır. Her türlü kılış oluş, fiil cümleleri karşılanır (Karahana 2007, 96):

- *Hama pırrre te 65 şul purınnı tese kalas kilmest. “Kendimi hiçbir zaman 65 yıl yaşamışım diye anlatmak istemiyorum.” (3335).*

- *Kapla yalan hama ayıplı pek tuyatıp.* “Böyle, her zaman kendimi suçlu gibi hissediyorum.” (1130).
- *Manın ikkımış sıpıkri piççe temise şul kayalla tihir vunı şultan irtse vilçı.* “Benim ikinci nesilden ağabeyim birkaç yıl önce, doksan yaşını geçkin öldü.” (1533).
- *Şivırma ta vihıt yulmastçı temelle.* “Uyumaya bile vakit olmuyordu diyebilirim. (1548).
- *Untan hutışa irse ala vitır tüse kılarmalla.* “Sonra karışımı ezerek elekten geçirin.” (2478).
- *Vırman şivharnişem şivharat’.* “Orman yaklaştıkça yaklaşıyor.” < şivharnişem (1835).

I. 3. 3. 2. 2. İsim Cümleleri

Yüklemi ek fiille çekimlenmiş bir isim veya isim grubu olan cümlelerdir. TT’de isim ve isim grupları, *-i* ek fiili ile görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, geniş zaman ve şart kipinde çekime girerek yüklem görevi yaparlar. Geniş zaman çekiminin III. şahıslarında kullanılan *-dır/-dir eki* “durur” fiilinden ekleşmiştir. İsim cümlelerinde, kip eki taşımayan yüklem de geniş zaman ifade ederler. Bunların dışında “var”, “yok” isimlerinin yüklem olduğu cümleler de isim cümlesidir.

Çuv. da da benzer biçimde *+çı/+ççı* ekleri ve *pur* “var”, *şuk* “yok” sözcükleri ve *pul-* “olmak” yardımcı fiili kullanılarak bildirme çekimi yapılır. Bu ek ve sözcüklerle kullanılan isimler cümlede yüklem görevine girer.

- *Ançah aça kını vihitra şışi üset pulsın, hirım ükes hıruşlıh pur.* “Ancak çocuk bekledikleri sırada şişlik büyüyorsa, kadın için tehlike vardır” (547).
- *Asli Saşa hıy pekeh traktorist, viş aça aşşı, huşalıhra malta pırakansençen pıri.* Büyüğü Saşa kendi gibi traktörcü, üç çocuk babası, işletmede önde gelenlerden biri. (2170).
- *İna valli banksen tülev sistemin plastik karttı kirlı pulat’.* “Onun için bankaların ödeme sisteminin kartı gerekli.” (1940)

- *Př sřmahpa, epir unpa řivřhran ta řivř tussemčř* “Tek kelimeyle, ben ve o yakından da yakın dosttük.” (1151).
- *Pirus sşntermelli savş mar vşş arşmun uri!* “Sigara söndürülecek yer değildir bir kadının ayağı!” (1474).
- *Pşşm sşltavş te manra şeş.* “Bütün suç da sadece bende.” (1175).
- *şakşnta iki şram pur.* “Burada iki tapınak var.” (1849).
- *Tşşlşnreh şşnasa pşhsan vşsem mşşşş şşş şşşe kuşnşne pşşme mav pur.* “Ayrıntılı olarak incelendiğinde niçin yeni yere göçtüklerini öğrenmek mümkündür.” (148).
- *Unř şşşpe, talançşpe, etemlşşpe şşleme řřmřlčř.* “Onun aklıyla, yeteneğiyle, insanlığıyla çalışmak kolaydı.” (3321).

I. 3. 3. 3. Yüklemin Yerine Göre Cümleler

Yüklem, Türkçenin söz dizimine göre genellikle cümlenin sonunda yer alır. Ancak yüklem de -diğer cümle unsurları gibi- söz dizimi içindeki yeri bazı nedenlerle değişebilir. Cümlelerin kurallı veya devrik oluşundaki ölçüt; diğer unsurların değil, yüklem yeridir (Karahana 2007, 100):

Cümleler, yüklemine göre iki grupta incelenir: kurallı ve devrik cümleler.

I. 3. 3. 3. 1. Kurallı (Düz) Cümleler

Yüklemi sonda bulunan cümlelerdir. Cümlenin ana öğesi olan yüklem cümlenin sonunda yer alır. Yardımcı öğeden ana öğeye doğru diziliş, Türkçe cümle yapısının temel özelliğidir. Yüklemi tamlayan öğeler, yüklemden önce gelir ve yükeleme en yakın öğe asıl vurgulanmak istenen öğedir (Karahana 2007, 100):

Çuv. için de bu durum farklılık göstermez:

- *1960 şulsen puşlamşşnçe Fedorovka yalşnçe huşalşh vşşşpe klub řurčř tusa lartnş huşşşn şamşşksem maltanhi pek ulahsençe sahalrah puştarşnma puşlanş.* “1960 yılının başlangıcında Fedorovka köyünde ekonomi gücüyle klub yurdu kurup oturduktan sonra gençler önceki gibi müzikli akşam toplantılarında daha az toplanmaya başladılar.” (478).

- *Přř řimahpa, epir unpa řivřhran ta řivřh tussemććřř* “Tek kelimeyle, ben ve o yakından da yakın dosttük.” (1151).
- *Unřn řřřpe, talanćřpe, etemliřpe řřleme řřmřlććřř*. “Onun aklıyla, yeteneęiyle, insanlıęıyla çalıřmak kolaydı.”
- *Unşn kalavşpe, hiseplş vulakansem, sire pşş ulşştarmasşş pallastaras tetşş.* “Onun bir öyküsünü, saygıdeğer okurlar, size değiştirmeden anlatmak istiyorum.” (1544).
- *Vřl vřhřtra halićřen kalařiva hutřřnman, numay pulmast’ grajdan vřřřinćen tavrřnnř Třntti Santřřř teme sisnřř ura řine třnř.* “řimdiye kadar konuřmaya katılmayan, Sivil Savař’tan kısa bir süre önce dönmüş Třntti Santřř aniden ayaęa kalktı” < hutřřn-man (390)
- *Vşrman şivharnşşsem şivharat’.* “Orman yaklařtıķça yaklaşıyor.” < şivharnşşsem (1835).
- *Vşşş tamşkne vşlsen te manas şuk pul’.* “Savaş cehennemini ölse de unutmam!” (3260).
- *Yal üsse piniřemřř purnřř ta malallah atalannřř.* “Köy büyüyüp geliřtikće yařam da geliřmiřtir.” (417).

I. 3. 3. 3. 2. Devrik Cümleler

Yüklemi son da bulunmayan cümlelerdir. Bir anlamı öne çıkarma, belirtme, vurgulama gibi nedenlerle yüklemi neri değiştirilebilir (Karahan 2007, 100):

Çuv.da da benzer nedenlerle yüklemi neri değiştirilebilir:

- *řnetpřř-ćřnetpřř hřnana* “Davet ediyoruz misafiri” (1289).
- *şşre kşrettşş pşş şşltavsşş.* “Kalbini kırıyordum annemin hiçbir neden olmadan.” (1180).
- *Hřř vřhřtřńće řkulřřn numay třřřnř, kunta 50 řula yahřn ırmi-kanmi řřlenřř pedagog-veterana Aleksandr Matvević Lineeva ta manmařřřř* *huratasem.* “Zamanında okul için çok gayret etmiř; burada 50 yıla yakın yılmadan, yorulmadan çalıřmış emekli pedagog Aleksandr Matvević Lineeva’yı da unutmuyor Huratalılar.” (752).

- *Hamĩrĩn vulakansen řuĉĩ ku tĩrĩhra tata üses şanışa řuhatmastpĩr-ha epir.* “Biz, okuyucularımızın sayısının bu tarafta da artacağı ümidimizi yitirmiyoruz.” (2779).
- *Hutsĩnnĩ kalařĩva Multekenĩn aslĩ ıvĩlĩ ştappan* “Multekenin oğlu ştappan sohbeta katıldı.” (389)
- *Me, apatlan pĩrĩnpe pĩrle.* “Al, ye bizimle birlikte.” (1604).
- *řavĩnpa ta kalleh asa kilĉĩř manĩn kalařĩvĩn řimahĩsem* “Bu yüzden de yeniden aklıma geldi benim sohbetimin sözleri” (1528).

I. 3. 3. 4. Anlamına Göre Cümleler

Her cümle, yapısında bulunan sözcük ve eklerin yönlendirdiği *soru, bildirme, emir, istek, ünlem vb.* anlam özelliklerinden birine sahiptir. Bir cümle hangi anlam özelliğine sahip olursa olsun kesinlikle ya olumlu ya da olumsuz bir anlam taşır. Buna göre cümlelerin temel anlam özelliği olumluluk veya olumsuzluktur. Bununla birlikte soru cümleleri de cümlenin temel anlam özelliklerinden biridir (Karahan 2007, 103).

Cümleler anlamlarına göre olumlu, olumsuz ve soru olmak üzere üç başlık altında incelenmektedir:

I. 3. 3. 4. 1. Olumlu Cümleler

Olumlu cümleler, yargının gerĉekleřtiđini anlatan cümlelerdir. Bu tür cümlelerin yüklemi, yapma, yapıma veya olma bildirir (Karahan 2007, 103):

- *Anĉah aĉa kĩnĩ vĩhĩtra řıřĩ üset pulsan, hĩrĩm ükes hĩruřlĩh pur.* “Ancak çocuk bekledikleri sırada şışlik büyüyorsa, kadın için tehlike vardır.” (547).
- *Asli şaşa hĩy pekeh traktorist, viřĩ aĉa ařřĩ, huřalĩhra malta pĩrakansenĉen pĩri.* “Büyüğü şaşa kendi gibi traktörcü, üç çocuk babası, işletmede önde gelenlerden biri.” (2170).
- *Pĩr-iki uyĩhran pıřĩk hvatter tuyanařřĩ imĩř, şumalla tet ĩna.* “Bir iki ay içinde büyük bir daire alacaklarmış, ıslatmalymış onu.” (1303).
- *Pĩĩm siltavĩ te manra şeş.* “Bütün suç da sadece bende.” (1175).

- *Třlňřeh sřnasa přhsan viřem mňřň řňř řře kuřnine pľme may pur.* “Ayrıntılı olarak incelendiğinde niçin yeni yere göçtüklerini öğrenmek mümkündür.” (148).
- *Unşn şşşe, talançşşe, etemlişşe şşleme řřmľççř.* “Onun aklıyla, yeteneğiyle, insanlığıyla çalışmak kolaydı.” (3321).

I. 3. 3. 4. 2. Olumsuz Cümleler

Yargının gerçekteşmediğini anlatan cümlelerdir. Bu tip cümleler yapmama olmama bildirir. TT’de “-ma, -sız, yok, değil, ne... ne...” ekleri ve szöcükleri ile yapılır.

Çuv.da olumsuzluk yine -ma, +sIr ekleri ve an, mar, şuk szöcükleri ile yapılır:

- *An namşslantar hşvna hu!* “Utandırma kendini!” (1428).
- *Glyukogon teken preparata hşvşrtan nişta ta an hşvarş.* “Glukagon denen preparatı hiçbir yerde unutmayın.” (558).
- *Hama pşşre te 65 şul purşnnş tese kalas kilmest.* “Kendimi hiçbir zaman 65 yıl yaşamışım diye anlatmak istemiyorum.” (3335).
- *Pirus süntermelli savşt mar vşş arşmun uri!* “Sigara söndürülecek yer değildir bir kadının ayağı!” (1474).
- *şuk, Yelyuk, eşş tşşş mar.* “Hayır (yok), Yelyuk, sen yanılıyorsun.” (1120).
- *Un patne şvşharma ta may şuk.* “Onun yanına da yaklaşılamaz.” (1753).
- *Vşşş tamşkne vilsen te manas şuk pul.* “Savaş cehennemini ölse de unutmam!” (3260).

Çuv. da TT’ten farklı bir şekilde “ne... ne...” bağlacı olumsuz cümleleri bağlar:

Metinde örneğine rastlanamamıştır.

I. 3. 3. 4. 3. Soru Cümleleri

Soru yoluyla bilgi almayı amaçlayan cümlelerdir. TT.’ mI soru edatı, soru zamirleri, zarfları ya da sıfatları ile sağlanmaktadır (Karahana 2007, 107):

Çuv.da soru anlamı -i, -ři, -i-mň, -řim soru edatları, soru zamirleri, sıfatları, zarfları ile yapılır:

- *Ara, çim, mň třvatřp-ha eřř?* “Acaba, dur, ne yapıyorum ben?” (1566)

- **Mň čuhli** šin purnišne šulman-**si** vilňm šavi šav vĥitra, **mň čuhli** šem 'yene tĭlĥa hĭvarman-**si**?
- **Mň** kalasšĭn pulnĭ-**si** avalhi zodčisem pĭr vĥitrah pĭrpek tata pačah uyrĭlsa tĭrakan ikĭ hram šĭklese? "Eski mimarlar o dönemlerde bir bütünü'nün iki zıt örneđi gibi iki tapınak yükselterek ne demek istemiş (istemişmişler) olabilirler?" < kala-as-šĭn pulnĭ (1885).
- **Mňle** pišermelle? "Nasıl piširmeli?" (2436).
- **Mňle** tematikĭpa šırma itlarah kĭmĭllatĭr? "Hangi temayla yazmayı daha çok seviyorsunuz?" (3430).
- **Mňle** yapala tata ku? Nasıl bir şey bu? (2654).
- **Mišemĭš** huta hĭparmalla-**si**? "Kaçınıcı kata çıkmalı? (1335).
- *Yal šinče tĭňm **yavĭnmast'-i** ara?* "Durun, köyün içinde duman mı tütüyor acaba?" (391).

Kimi zaman vurgu yoluyla soru anlamı sağlanır:

- **Čimĭr-ha**, *yal šinče tĭňm yavĭnmast'-i ara?* "Durun, köyün içinde duman mı tütüyor acaba?" (391)

II. BÖLÜM

II. 1. METİNLER (ÇUVAŞ TÜRKÇESİ)

¹Ura şine tıma hitlanakan açaşın purnışınçı pırremiş utımsem kışık ta, hırüşı ta: allisempe hılaşlansa sıvlışra tırev şırat', urisem çitreşsi, şapah malalla intılat', 10 şul kayalla «Suvarın» pırremiş utımsem te şav açanni yevıreh pulnıtır. ²Atalannışem sirppın yarsa pusni te, takınkalani te pul-kalat' çavaş haşacın purnış şulı şınçe, ançah kayalla çakni-şuk.

³Vunı şul inışlı tuhsa tırakan haşata çıvaşsen çunşılkuşı teni pısıklatsa kalani pulmı. ⁴Tutarstanrı yıhtaşsen yulaşkı şulsençi işi-hılı, vırentü, kul'tura atalanıvı pıtımpeh «Suvarpa» şihınnı. ⁵Şulsen suntalı şınçe tuptansa haşat hıyın sın-sıpatne tuprı, vıl çıvaşsem pekeh sıpaylı, yalanah şını iş puşarat', samanapa tan utat'. ⁶Şakı paha ta.

⁷Şul pılmen valli şul numay, teşşı halıhra. ⁸Pırın şul-Tutarstan Respubliki umınçe Tırakan zadaçisene purnışlas tılevpe işlessi, tıvan halih atalanıvışın tırışassi.

⁹İstoriye tışkersen tata ikı şultan Raşseyre «Hıpar» çıvaihaşaçı tuhma tıtınnı 100 şul şitet. ¹⁰Unın şuralnı vırını-Husan, çıvaş piçeçin tumarışem te şak hularah. ¹¹Tata pır pallı pulım. ¹²Şak kunsençe pırın yenteş, çıvaş jurnalistikin korıfeyı Konstantin Petrov 80 şul tultarat'. ¹³Aslı vırentekenımırın yubileyı «Suvar» menelnikıpe tıl kilni pire purne te savıntarat'.

¹⁴Haşatşı işi kıkıs ta, şav vıhıtrah intereslı te. ¹⁵Yıvırlıhsempe kireşse şinterüse tuhakan tuslı kollektiv işlet redaksıre, pire purne te çıvaşlıhşın tırışas şuhış pırlesterse tırat'. ¹⁶Hamır işe malaşne te tıvışpe purnışlama tırışıpır.

¹⁷Uyav yaçıpe sire, tussem. ¹⁸«Suvarpa» pırle utar!

12-13.№№ (535) 26.03.2004

19. ÇİREREN TUHAKAN YURATU

²⁰«Şuratsa pıh-ha, tineh pılın unın nuşine»,-ahal'ten mar şapla kalaşşı hırarımsem. ²¹Çın ta, yıvır ikken. ²²Epir ina «Suvar» haşata «şuratnı» vıhıtra asınmallah sisse yultımır.

²³Samanasem ulşınsa pıraşşı. ²⁴Pur haşata, Husanta çıpereh tuhsa tırakan «Hırlı yalava» pıtı şımıllın hupsa huçış 60-mış şulsençe.

²⁵Un hışşın Tutarstanrı çıvaşsem numay vıhıt üpkelese şüerıış. ²⁶Husan, Muskav puşlıhısene şırussem te şırçış-nıkam ta iltmerı. ²⁷Demokratın işi şılısem şırşıv tırıh vırme puşlasan Tutarstan partı obkomı çıvaş haşaçı pırkı şırnı hutsene tırışleme yatarlı komıssi puştarçı. ²⁸Unta mana ta, pırten-pır çıvaşa, kırıış. ²⁹Yertse pıma obkom işçenne (halı Patşalıh Dumin deputaçı) Oleg Morozova suylarıış.

³⁰Şav komıssıpe epır Aksu, Nurlat, Elkel, Şarımsan rayonışençe şüerımır. ³¹Çıvaşsem kaşni yalta kar tırısa: «Pire haşat kırıı»,-terıış. ³²«Husakga, av, mıse haşat tuhat'»,-hırıışlet Morozov. ³³«Pire çıvaşlı kırıı»,-parınmaşşı yenteşsem. ³⁴«Şupaşkartan şırınsa ilır». ³⁵«Şuk, pırın hamır respublikın haşatne vulas kilet»,-şine tıraşşı yal sınısem.

³⁶Pulışrı, tata tepır şultan Tutarstan pravıtel'stvi çıvaş haşatne kılarma yışınçı. ³⁷Prem'erminıstr şımı İl'gız Hayrullın mana haşat redaktorıne tupma huşrı.

³⁸Şuhışlamanaççı ku iş yıvır tese. ³⁹Şırakan-tupateh: Vladimir İlıç Danılov, «İzvestiya Tatarstana» haşatın Nurlatrı korıspondençı, kılışrı.

⁴⁰İkkımış nomere hatırılenı vıhıtra pırın hırüşı inkek sıkse tuhrı: ⁴¹Vladimir İlıç Danılov redaktor, şap-şamrıksker, sasartık vilse kayrı. ⁴²Kımıl huşılçı.

⁴³.Tüsmə yivır... ançah ta vîhîr irtet, şîni şulçen iki uyîhran ta kaya yulçı. ⁴⁴.Yanvar'ten puşlusa haşata kılarma tîtnmapla. ⁴⁵.İslam Ahmegzyanov ministr mana redaktor pulma şînet, İ'TAR-TASS işne pîrahmasîrah işletin, tet.

⁴⁶.Mînren tîtnmalla-şi? ⁴⁷.Şuhîşlasan-puş şavrinat'.

⁴⁸.Pîrremiş yivîrlîh-pîçetleken maşinkîsene çîvaşlatassi. ⁴⁹.Spetsialistsempe kalaşatpîr. ⁵⁰.«Sahaltan ta şur şul kirli», -teşşi. ⁵¹.«Çi numayyi-uyîh şurî», -tetip. ⁵².«Şuk, pultaray-mastpîr. Şuhîşlusa pîhîr».

⁵³.Tepîr kun tatah şavîn pek kalaşu pîrat'.

⁵⁴.Yurî, hîtlansa pîhatpîr, - terî yulaşkinçen îstaşî,-kunîh-şîrîh işlemelle pulat' - hakne üsterîr. ⁵⁵.Alî tîtrîmîr.

⁵⁶.«Şiçças teni şîçi çasa tîsîpat'», -teşşi pîrîh yalsem.

⁵⁷.Şîni şulîh ikkîmiş erni vîşînce tin pîrîh pîrremişpe ikkîmiş nomersem yîkîreşlî tuhrîş. ⁵⁸.Vulakansençen kaşaru iytsa şîrtîmîr, urîh kun pek tîsmîpîr tese şîmah patîmîr.

⁵⁹.Tepîr nuşa-redaktsin pûlîmîsem şuk pîrki vişî şul huşşi iytkalasa, vîrîntan vîrîna Husan tîrîh sûreme tür kilçi. ⁶⁰.Maltan energetika institutînce, untan izdatel'stvo şurtînce iki şîrte vîhîtlîha larsa pîhrîmîr.

⁶¹.Yulaşkinçen Mintimer Şaymiyev Prezident pîrîh huta kiçi, payanhi şurtri pûlîmsene yîşînma irîk paçi. ⁶².Vîl pulîşnîpeh ukşîne te üsterçîş, şitel-pukanssem, komp'yutersem pîti vîhîtlî pulçîş.

⁶³.Çi yivîrri - redaktsi şemyine puştarassi. ⁶⁴.Haşata uşma iytkanssem numayççî, ançah ta şîrakansene, uyrimah redaktsinçe işleme pîlekensene tupma pîti yivîr pulçî.

⁶⁵.Boris Leont'eviç Tihonov şinçen kalaş kilet. ⁶⁶.Vîl Puşkîrt Respublikinçen epir iytnipe şem'yine hîvarsa kilçi. ⁶⁷.İşe pîlse, tîrîşsa işletçi. ⁶⁸.İna ahal'ten mar «haşatîh tîp injenerî» tese çînettîmîr.

⁶⁹.Mayîpen pîrîh şatra tîman korrespondentsen reçîsem üsme tîtnçîş. ⁷⁰.Çi yivîr vîhîtra pîre pulîşakanssem: Pîva tîrîhînce - Nikolay Yungerov, Nikolay Dvorov, Nikolay Zimin, Anatoliy Malîşev, Valer'yan Aşkerov; Şîrçallinçen-Vasiliy Orlov; Nurlatran - Fedor Savgaçev; Aksuran-Petr Gavrilov; inşetri İnta hulinçen-Valentin Zapasov; Teççi rayoninçi İnîran Mark Kostyukov tata ittîsem te pulçîş.

⁷¹.Çasah «Suvarîh» menelnîki şitet, vunî şul tultarnine uyavlanî vîhîtra mîh kalas? ⁷².Haşat şullen layîhlanat'. ⁷³.Unîh sodercanine pahalatsa, rubrikîsene üsterse, şînetse pîrsan haşatîh tirajî tata ta üsme pultarat'.

⁷⁴.Takîr şul sire, suvarşîsem!

⁷⁵.Nikolay SOROKİN,

⁷⁶.«Suvarîh» 1993-1998 şulsençi tîp redaktori,

RF, TR kul'turîh tava tivîşlî işçeni.

⁷⁷. **KALEM**

⁷⁸. ÇİVAŞ LİTERATURİN TUTARSTANRİ KUNİSEM

⁷⁹. Halîh istoriyî, un kun-şulî, îs-hakîlîpe tavrakurîmî, kîmîlî- pîtîmpeh literaturîra vîrîh tupsa îmîr-îmîre etemlîh tupri pulsa yulat'. ⁸⁰. Parhatarlî, çunşîh kirli îş tîvaşşî şîmah îstîsem. ⁸¹. Hut' te mîhle çîlhepe şîrsan ta pisatel'sen ye pîr yapala - pulni-irtîne, kurnîne, îltnîne, tuynîne vîsem çun vitîr şîrîhtarsa kîlarsa haylava kalîplasa şînssem patne şîtereşşî. ⁸². Pîşîk şav literatûra vîyî. ⁸³. İna payan pîrîh purnîşra anlî

vırın yışınakan internet ta hısse kılrayamast'.⁸⁴ Hıy halıhın sıravsın sıvvi-kalavısempe şeś sırlahmast' vulama yuratakan, ıtı halıh pisatelısen tvorcestvipe te hapıl tusah kısıklanat'.⁸⁵ Man şutpa, literatura vıl kımılpa çun, halıh sınarlıhın entsiklopediyı.⁸⁶ Kürşillı purınakan natsisen kun-şul pırpırın literaturınçe kun kurnı pıtı te ıtarlı, vıl tuslıha tata ta şırıpletet.⁸⁷ Pır varlı pulsa pır-pırın kul'turine atalantarnınçen layıhrahhi mın pur-şı tata?

⁸⁸ Çıvaş Respublikınçe tutarsem, Tutarstanra çıvaşsem yışlın purınaśşı.⁸⁹ Pur şırte te vısem hıysem halıhısem kul'turısem atalantarma tırışaśşı.⁹⁰ Respublika puślıhısem te śakna ırlasa yışınaśşı.⁹¹ Pıltır aprelin 3-5-mışısence Şupaşkarta Tutar literaturin kunısem ırtrıś.⁹² Śavın çuhne Pravitel'stvo şurtınçe TR kul'tura tata ÇR kul'turıpa natsional'nośsen işısen ministerstvisem pır-pırınçe śihınu tıtassi pırki kılışu turıś.⁹³ İna İ. G. Tarhanovpa O. G. Denisova ministrsem alı pussa şırıpletıś.⁹⁴ Çaplı ırtrı Şupaşkarta tutar literaturin uyavı.

⁹⁵ Martın 23-25-mışısence Tutarstanra Çıvaş literaturin kunısem ırtrıś, un sınçen yırkipe, tıplın kalasa parar.

⁹⁶ Martın 23- mışısence ırhine tutarstanssem Çıvaş Yen delegatsine Husan çıkkinçe kıtse ilçıś.
⁹⁷ Şupaşkartan purı vunpırın kılıś: ÇR kul'tura ministri O.G. Denisova, ÇR pisatel'sen soyuzın predsdatel'i, çıvaş halıh poeçi V. V. Turkay, ÇR PS predsdatel'i şumı, P. V. Afanas'yev çıvaş halıh poeçi «Yalav» jurnalın tıp redaktori Yu. S. Sementer poet, R. V. Sarpi poet, vırıs pisatel'ısen uyrimın yertüśi V. V. Ovcarov poet, N. N. Artem'yeva poet, 41 kul'tura ministerstvin halıhsen işısen tıp spetsialıśı V. P. Koşkin, Çıvaş patşalıh akademi kapellin solısçı V. V. Vahterkin, Çıvaş Yen tava tivıślı artistki YU. İ. Yunisova, «Hıpar» işçeni N. A. Yakovleva.

⁹⁸ Meropriyati yırkeliśise Çıvaş Yen-delegatsine Natsi-patşalıh muzeyne ekskursiye ilse kayrıś.

⁹⁹ Un hıśşın vısene TR kul'tura ministri İ. G. Tarhanov hıy patınçe yışınçı.

¹⁰⁰ Meropriyatin tıp payı kaşhine 18 sehetre «Husan» natsipe kul'tura tsentrınçe puślançı.

¹⁰¹ Haklı hınasene işşın salamlasa uyav yertüśisem Sil'viya Çarkinıpa (ÇNKA predsdatel'in şumı, «Suvar» haśat korrespondençi) İlfat Abdrahmanov (televideni diktori) tata Said-Galeev yaçılılı kul'tura şurçın «Asamat kiperi» taşı kollektivı tutarsen hitre taşşipe kıtse ilçıś.¹⁰² Untan «çiri koridor» yırkelse pılıme irtme sınçıs.

¹⁰³ Literatura uyavı puślançı.

¹⁰⁴ Yertüśisem meropriyatiye uśma stsena śine TR kul'tura ministrin şumne R. M. Valeyeva tata Çıvaş Yen delegatsiyın yertüśine O. G. Denisovına tuhma ıytrıś.

¹⁰⁵ R. M. Valeyev Tutarstanra Çıvaş kul'turi atalanıvıpe, bibliotekısen, kul'tura şurçısen işıhılıpe kışken pallaştarçı.

¹⁰⁶ Vısem hıśşın uyavpa salamlama stsena śine pisatel'sen soyuzın predsdatel'ısem V. V. Turkaypa F. G. Galimullin tuhrıś.¹⁰⁷ Poet poetah śav.¹⁰⁸ Vısem ikkişı te havhalansa, śımahsene şırśana tirse hitren puśtarnı yevır rifmilasa kalaśni takam çunne te pırısa tıvet, tarın kırse larat'.¹⁰⁹ Harizmat temerin-i vısene?¹¹⁰ Kımıla tem samantra hıysen yenne śavırçıs, kalaśu ilemıpe titkınlarıś.

¹¹¹ Uyav malalla hıy yekkiye kayrı.¹¹² Poetsempe pisatel'sem tuhsa kalanı huşıra kontsert nomerısem pulçıs.¹¹³ «Asamat kiperi» taşı kollektivı tutar halıh taşşisempe, Pıva rayonınçı Runkiri kul'tura şurçın «Şeşpil» ansambli avalhi çıvaş kıvvisempe, Aydar Gabdinovpa Alina Trofimova hitre yurısempe kurakansene savıntarçıs.¹¹⁴ Tutarpa çıvaş şıvvisem, yurri-taşşı, kıvvi pıtımpeh hutıśsa kayrıś tuslı kontsertra.¹¹⁵ Śakınta palırçı te pırın kul'turısen pırpeklıhi, vısem pır tımartan tuhni.

¹¹⁶ Martın 24-mışınçe ireh Çıvaş Yen delegatsiyı iki uşkına paylansa Tutarstanrı çıvaşsem yışlı purınakan Aksu, Nurlat, Śarımsan rayonısene śitse kilme śula tuhrı.

¹¹⁷Pur širte te delegatsene šikīr-tívarpa iŝšin kītse ilčīs. ¹¹⁸Rayon pušlīhīsem irīpa yīŝinčīs vīsene. ¹¹⁹Kunta Čīvaŝ Yen pisatel’-poečīsem, virīnti čīvaŝ sīravšīsempe tīl pulsa kalašrīs, literatura malašlīhī, unīn atalanīvī pirki sīmahlarīs.

¹²⁰Čīlhepe literatura atalanīvī itlarah ŝkulsenče palīrat’. ¹²¹Šavīnpa tīlpulusem čīlay širte čīvaŝ ŝkulisenče irtrīs.

¹²²Tutarstanri čīvaŝ sīravšīsemšīn šak tīlpulu tem pek teley pulči. ¹²³Šīrakana tīrīs kritika kirli, unsīrīn pultarulīh havŝat’. ¹²⁴Šīravšīna īna vulani, īnlanni kirli. ¹²⁵Unsīrīn hīv huranunta šeŝ vīrese yīŝma ta pulat’.

¹²⁶Unsīr pušne virīnti pultarulīh uŝkīnīsempe, «Čīvaŝ ŝīpčīkī» festival’ laureičīsen īstalīhīpe te pallaŝrīs delegateem.

¹²⁷Tutarstan čīvaŝīsem tīvan halīh kul’turine atalantarni, īna respublikīra šūllī ŝayra tītsa pīni čīnnīpeh te savīntarči hīnasene.

¹²⁸Tepīr kun pirīn pušlīhsem delegatsene Arsk masarne ilse kayrīs, kunta vīsem N. V. Nikol’skiy, N. Ī. Aŝmarin, N. Ī. Īl’minskiy viltīpriyīsem šīne çeçek kīŝīlīsem hučīs.

¹²⁹11 sehetre Husanti Tuslīh ŝurtīnče Tutarstanpa Čīvaŝ Yen pisatel’īsen «šavra sītelī» yīrkelenči.

¹³⁰Tutarstan Respublikinči čīvaŝ čīlhepe literatura atalanīvī «Suvar» haŝatra yar uŝšīn kurīnsa tīrat’. ¹³¹Vīlah pisatel’sempe poetsen haylavīšīne kun ŝuti kītartsa vulakan patne šīteret. ¹³²«Suvarīn» tīp redaktorī Konstantīn Anatol’yevič Mal’īŝev haŝat atalanīvī, unīn čīvaŝlīhri virīnī, avtorsem sīnčen tata sītes yubiley uyavī pirki kīskēn doklad turī.

¹³³«Šavra sītelre» tuhsa kalašakansē yīŝlī pulčīs. ¹³⁴Un pirki tīplīnreh sītes nomerte sīrsa pīlterīpīr.

¹³⁵Čīvaŝ literaturin kunīsem Tutarstanra šūllī ŝayra irtrīs. ¹³⁶Šak meropriyati ikī respublika tuslīhne, hučšīnī-vīsene sīripletse sīnīren šīkleri.

¹³⁷Īrina GORDEYEVA.

11-12№№ (535) 26.03.2004

¹³⁸ TAVRAPĪLŪŠĪSEN KĪTECĪ

¹³⁹ ĪH TĪRĪHĪNČĪ ČĪVAŝSEM

¹⁴⁰Īh yatli yuhanŝiv (virīsla Īk)-Kamīn yuppi. ¹⁴¹Anlī sīrma Puŝkīrti Piŝpūlek rayonīnče pušlansa Orenburg hirīnče šavrīnsa sūrenī huššīn Puŝkīrtpa Tutarstan čikki pulsa yuhāt’. ¹⁴²Šak tīrīhri 27 čīvaŝ yalīnče tata hulaseņče 37 pine yahīn čīvaŝ purīnat’. ¹⁴³Pirīn vatī asattesem Kīntīr Ural tīvī yenne XVII īmīrte yīŝlīn kušma pušlanī. ¹⁴⁴Un sīnčen arhiv hučīsem pīltereŝšī. ¹⁴⁵Šak īmīrte Husan kīpīrni ŝutne hal’hi Čīvaŝ respublikin pīŝīk payī kīnī. ¹⁴⁶Šavīnpa kušsa kilnī čīvaŝsene, tīptersene tata itti halīha Husan sīnnīsem tenī. ¹⁴⁷Vīsen huŝšīnče islam tīnne kušnī čīvaŝsem numay pulnī. ¹⁴⁸Tīplīnreh sīnasa pīhsan vīsem mīnšīn sīnī šīre kušnīne pīlme may pur. ¹⁴⁹Īh tīrīhīnče tīsker kayīksempe puyan vīrmansem kaŝlasa līrnī, uy-hīrsen pīŝīk laptkīšene suha pušī tivse kurman pulnī. ¹⁵⁰Īphū kīpīrīnne kīreken šak šīr sīnči sīnsem kulanay sahal tūlenī. ¹⁵¹Sīmah mayīn šavna kalas, kušsa sūreken, vīhīčīpe čīrsīrlannī puŝkīrtsenčen šakīn pek šūllī hūmesempe hūtilense purīnnī.

¹⁵²Virīntan-vīrīna kušsa sūreme hīnīhī kīpčak-puŝkīrt halīhī vīl’īh-čīrlīh īrčetse, sutu-ilū tusa purīnnī. ¹⁵³Šurhi īŝī kunsem sīvharnī may vīsem kil-yīŝīpe Šuršīr-Hīvelanīs yenne kušsa pīnī. ¹⁵⁴Šīnī šīre purīnma kilse larnī halīhran tīŝturī, sim pīl, ukša puŝtarnī. ¹⁵⁵Yeŝīl kurīk sīnče īrčese mīntīrlannī vīl’īhīsene kīrhi sīvīsem sītespe Yaik, Dema ŝivī tīrīhne, šūllī hīmīŝ hūttīne hīl kašma kušarnī.

¹⁵⁶Šak purnīs purne te kilīŝnī, yīrkellī ŝuglannī, šavīnpa vīsem temīse īmīr hīysen huŝšīnče tatu

purinnı.

^{157.} Tsivilizatsi atalansa pını may kuşa süressi purnıs yırkınçen tuhsa pını, patşa sakkunı Husan kıpırınçen tata itti virınsençen kilse vırnaşnı şinsene puşkirtsempe pır şaypa tikislenı.

^{158.} Yulaşki 15 şul huşşınçe tırlı çılhepe kalaşakan halıhsem hıysen istorine şınıtme pikençıs. ^{159.} Sotsiallı tata proievodstvo hutşınıvısem ulşını samanara piti kirlı iş. ^{160.} Şak işre kirevsırlıhsem te pur. ^{161.} Çıvaş halıhın avalhi tımarne ilık te tupma yıvırççı, halı paçah şuka kılaras tekensem numay.

^{162.} Arhiv huçısem pılternı tırıh, 1826 şulta Husan kıpırınçı Ah sırmı tırıhınçe 138470 tutar, 371758 çıvaş purinnı (perepis' I Nikolay patşa vahıtınçe irtı). ^{163.} 1897 şulhi revizi materialısençe akı mın kıtartnı. ^{164.} Tutarsen şuçı 70 şul huşşınçe 744267 sınna şitet, çıvaşsem 513044 sın yulaşşı. ^{165.} Şak huşıra kına çıvaşsem yalı-yalıpe islam tınne kuşa tutar tese sırnma puşlaşşı. ^{166.} Kıske huşıra şak halıh şuçı 500 protsent üsnı tese pılteret G.İ.Komissarov «Zameçaniya o proishocde-nii çuvaş i ob ih istori-çeskom proşlom i nastoyaşçem» yatlı işınçe. ^{167.} Şutlasa pıhsan, Tutarstan Respublikınçı şırşer şul upranakan tınışlıh ta şakıntan pallı. ^{168.} Pır tımartan tuhnı halıhısen huşşınçe mınle hırışü pultır?

^{169.} Ançah ta şak ulşınusem şınçen istoriksem paçah sırnaşşı. ^{170.} «Vstoçnoye Zakam'e Tatarstana» kıneken avtorı D. V. Ramazanova tata itti tıpçevşisem etem obşçestvi atalanıvne akı yeple sırsa «türleteşşı».

^{171.} «...Çasto vstreçayutsya takiye faktı, kogda kazanskiye tatarı v arhivnih istoçnikah XVII v nazıvayutsya soslovnım terminom togo vremeni «çyuvaşı», «çyuvaşkiye tatarovıya» i tomu podobnoye». ^{172.} Şak sımahsem tırıseh pulsan çıvaşsem pulnı-şı vara?

^{173.} Tınçe ilmaşını vıhıtıra pırın iş-tına şuhatma yuramast'. ^{174.} Patşalıh tıtımınçe işleken yertüşısene yumalansa-yurasa purınakanssem te, şak ıytupa halıh umne tuhsa virınsır hırülense sımah tıtakanssem te pırın pulaslıha şırıpleteymıs. ^{175.} Kunsereñ ilıkhı tavrakurıma anlıñ tıpçese lipkı ta işlı işlese purınasçı. ^{176.} İrtıñ imırsençı ilmaşusem purnıs yıripe pulsa pını. ^{177.} İna kayalla şavırma şuk, inlansa - purınmalla.

^{178.} *Tavrıpılışşı*

^{179.} *Vitaliy KOZLOV.*

26.03.2004

^{180.} ÇİVAŞ TUMİ – HALİH MULİ, SUMİ

^{181.} Numayah pulmast' Çıvaş Yen tıp hulınçe-Şupaşkarta-çıvaş tumın uyavı irtı. ^{182.} İna Çıvaş natsi kongresı 15 şul tultarına halallanıççı. ^{183.} ÇR Kul'tura, ÇR Vırentü tata şamrıksen politikin, ÇR Ekonomikıpa sutu-ilü ministerstvisem tırışnıpe şuralçı asını uyav.

^{184.} – Çıvaş tumne, kul'turine, çıvaşlıha uprasa hıvaras, atalantaras tese irtteretpır şak uyava,– terı Çıvaş natsi kongresın prezidençı G.Arhipov uyava uşnı may. ^{185.} Şak işsene purnışlakan alı iştisen umınçe puş tayatpır epir. ^{186.} Vısem yırkelerıs asını uyava. ^{187.} Hıysen çun tasalıhıpe, ıstalıhıpe Z. Voronovına, Ye. Jaçevına, Ye. Yefremovına, M.Simakovına, T.Petrovına, T.Şarkovına halı pıtım çıvaş tınçı pilet. ^{188.} Hamır istoriye, puyanlıha tırı, tum urlı uprasa hıvaras tese tırışatpır. ^{189.} Şaknaşkal uyava Şupaşkarta kına mar, rayonsençe, itti regionsençe purınakan çıvaşsem patınçe kaşnı şul irttermelle. ^{190.} Çi maltan İna Estoniri çıvaşsem yırkelerıs. ^{191.} Malaşne te atalanassa şanatpır.

^{192.} Çıvaş tumın uyavne RF Patşalıh Dumin deputaçı, Federatsin Çıvaş natsipe kul'tura avtonomiynı predsdatel'ı A. Aksakov, ÇR Vırentü tata şamrıksen politikin ministerstvin pay puşlıhı N. Dmitriyeva, iskusstvovedeni doktorı, akademik A. Trofimov, ÇR ekonomika atalanıvıpe sutu-ilü ministrin şumı A. Bıçenkov, ÇR kul'tura, natsional'noşsen işisen, informatsi politikin tata arhiv işin ministerstvin natsisen tata konfessi hutşınıvısen sektorın puşlıhı V. Afanas'yeva hutşınçıs.

^{193.} RF Patşalıh Dumin deputaçı A. Aksakov çıvaş tumıpe kilni: şiyınçe tırillı şurı kıpe, ereşlı galstuk. ^{194.} Çıvaş tumı, yurri-taşşı yulaşki vıhıtıra Raşseyıpeh salanni pırki kaları vıl. ^{195.} Muskvıra irteken

Akatuyra ta, «Çıvaş piki» konkursra ta yıla-yırke sıhlannine palıtrı. ^{196.} ÇNK 15 şul tultarnı may çıvaşlıh işisene inışlı purnışlanışın unın prezidentne G. Arhipova RF Regionsen atalanıvın ministerstvin Hisep huçıpe çısları.

^{197.} – Sovyet samanıçe promıslana atalantarakanssem purççı. ^{198.} «Paha tırı», «Şevle» fabrikisem pirki tınçıpeh piletçış. ^{199.} Şını Şupaşkara Çehoslovakiren şırşa ilse kiletçış. ^{200.} Şapla vara «Şevlere» huşpu, tuh'ya ıstalatçış. ^{201.} Yekaterina Yefremova purınnı vıhıtra çıvaş tırı tınçıpeh palırçı. ^{202.} Un tırıpe şır çimırne şavırma pulatçı. ^{203.} 68 şırşıvra 122 kurava hutşını vıl. ^{204.} Şel, sovyet samani arkannı may «Paha tırı» te, «Şevle» te pıtrı. ^{205.} Teleye, Yekaterina İosifovnın vırenekenışem pur. ^{206.} Vısem unın işne malalla tısakanssem,– terı A.Trofimov akademik çıvaş tumne haklasa.

^{207.} Çın ta, çıvaş şı-puşne halı stsenasınçe, uyavra, tuyra, muzeyre ançah kurma pulat'. ^{208.} Pıtımışle ilsen çıvaş hırarımı te itti halıh pekeh şılavar şine kuşrı. ^{209.} Samana ulşını may tum ta ulşınat' şav. ^{210.} Şavınpa ta avallıha manışa kılarmalla mar, hamır puyanlıhpa, ıstalıhpa şamrık ırıva pallaştarmallah. ^{211.} Şaknaşkal yatarlı uyavsem yırkelese irtterni te vırınlı kun pek çuhne.

^{212.} Uyavra M. Simakova, Ye. Jaçeva, T.Petrova, T. Şarkova, Z. Voronova, V. Mineyeva, M. Sirova, O. Smirnova, A. Andreyeva ıstasen işisene haklarış kurakanssem. ^{213.} Purte hıyne yevırlı, ilemlı, ıstasen kipi-yımne, huşpu-tuh'yine tıhınsa artistsem yurı-kıvı şırantarnı uyava ilem küçı. ^{214.} Şapla vara çıvaş halıhın avalhi tumınçen puşlasa payanhi şı-puşı taranççeneh kurma pulatçı uyavra.

^{215.} Çıvaş tırine çirtme tırışakanssem huşşınçe şamrıksem purrı te savıntarat'. ^{216.} Akı, şımahran, Çıvaş patşalıh universitetinçi dizaynpa komp'yuter tehnologiynı fakultetinçi N. Boltayev prepodavatel' tırışnıpe studentsem şak işe malalla tısaşşı. ^{217.} O. Stepanova, O. Kozlova, O. Suyeve ıstalanı hırarım tumıpe pallaşrı kurakan. ^{218.} Şavın pekeh S. Sapojnikovın arsın tumı te hıyne yevırlıhıpe uyırılşa tırat'.

^{219.} Yıpreş rayonınçı Puçınke şkulın 25 vırentekenıpe 12 vırenekenı çıvaş tumın uyavne çıvaş şı-puşıpe kilniççı. ^{220.} Tumne te, huşpu-tuh'yine te hıysemeh ıstalanı vısem.

^{221.} Çıvaş tumın uyavne yırkelese irtterekensene pısık tav. ^{222.} Kırılı vıl halıha, Çıvaşlıha uprassi pirki numay kalaşatpır, ina işpe şırıpletıni vara kurımlı pulım. ^{223.} Şak uyava irtterni çuhne malaşne stsenasınçe şı-puşne şeş mar, kullenhi tum pirki asa ilni te vırınlı pulassa şanas kilet.

^{224.} Valentina PETROVA.

^{225.} Şupaşkar huli Haçat: 19 (697), Kategori: Avallıh ahrımı

^{226.} HİYAT TİHİR'YALA PİRLEŞTERET

^{227.} Mikula şitet vıyya may,

^{228.} Hıyat şitet işe may.

^{229.} (Halıh yurrinçen).

^{230.} Hıyat çeçekı şeşke şurnı vıhıtra inşetren pıhsan hırsempe ulıhsene kiren tıslı purşın şıvıttı vitnı tuyınat'. ^{231.} Ku pulım Pıva rayonınçı Pürkelinçi yal uyavı – Hıyat – şıtnine pılteret. ^{232.} Şak kun pürkelsem tus-tıvanışempe, hıti-tıhlaçışsempe pırle savınas yıla ilıkren pırat'. ^{233.} Tavrapılışı M. P. Veriyalovpa yaltı kul'tura şurçın işçenışem tırışnıpe şak uyav ikkimış hut anlın ırtrı.

^{234.} İlık şut şantalıkpa etem taçı şıhınura tını. ^{235.} Puşı vıhıtra ta, uyavsence te halıh urama tuhnı. ^{236.} Vattissem pırle puştarınşa kalaşsa larnı, şamrıksem vıyı kalanı, vılyanı, kulnı. ^{237.} Hal'hi purnış yırki şak şıhınıya şinterçı. ^{238.} Aslı şultisene te, kışınnisene te televizorpa komp'yuter umınçen hıpıtsa ilme şuk, şavınpa yırkelekensene şakın pek uyavsene tuma yıvır. ^{239.} Mınle tırışsan ta Hıyat vıyyine te puşaruşisem kına hutşınçış. ^{240.} Tıhır'yalın vıyı yurrı itti vırıtisempe tanlaştarsan, kıkısrah pulnıpe-i, ina pırre iltınepe yurlama şuk. ^{241.} Ku vıl kıvı avallıhne pıltereken pallı teşşı istoriksem. ^{242.} Yalsence te vıyı kıvvine pıleken vatı şınsem çaknışem çaksa pıraşşı. ^{243.} Epir, şamrıksem, paçah pılmestpır. ^{244.} Vıyı puşlannıpe vıslenni, vıyı kartın kuşımışem mana pıtı humhantaraşşı, vısençe avallıh asamı pur pulmalla. ^{245.} Ina ayakkınçen pıhsa tınıpe kına tuyma şuk.

^{246.} *Sar santali, şur çilha –*

^{247.} *Tusan tivmest teetre.*

^{248.} *Vilyamastir, kulmastir –*

^{249.} *Viyi irtmest teetre.*

^{250.} İlemlin şirantarçis şirantarçis pisikah mar viyi kartine hutşinakansem. ^{251.} Ku vil kurma kilekensene viyya kime yihrav pulçi. ^{252.} Ançah viyi karti üsmeri.

^{253.} Kurma kilekensem itlarah estrada yurrisempe kilni yurişsene kimillariş. ^{254.} Hiyat uyavın çapı inşete sarilni, Ul'yanovsk oblaşınçı Kuntikav yalıncen te kilni hinasem, şavın pekeh Teççi rayonınçı «Çakiltim» uşkın ta, 4-5 şulti hirpirçisençen puşlasa 70 şultisem taranççeneh hutşınaşşı unta.

^{255.} Şak uşkın solişsem piti yurra-taşşa maştir, ittisene te havaslantarsa tiçiş.

^{256.} Runkı tata Hirti Kuşkı yalısençen kilni hinasem te yursem yurlasa halıha savıtarçiş. ^{257.} Minle pulsan ta uyav – uyav inti vil, ina pırla puhınsa irttersen avanrah. ^{258.} Yilari pıtta pişirme te şavah – kakayne virinti huşalıh yertüsi panı, kırpine pırer ıvşı kaşni kiliren puhsa tuhni. ^{259.} Şavınpa uşı sıvılışra huranta pişni Hiyat pıtti şire tutlı pulni. ^{260.} İna Uzbekistanran kayalla tıvan şırne tavrınnı çıvaşsem hıveltuhış yiliseampe pişerçiş. ^{261.} Vil vara kaşni hutşınakana ta, kurma kilekene te lekri. ^{262.} Pır hurantan pıti şıyeken şınsem şine pıhsa vişem tıvan şır atalanıvişin, kul'turişin tuslin tirişassinçe ikkilenme şuk.

^{263.} Halihın yili-yirkisene tıtsa pırası, samay yıvırlançı pulsan ta şut şantalik Hiyat kunı tilne hiyat çeçekisempe, şır şırlisempe hirsempe ulıhsene tırleri. ^{264.} Titrelli Tilçe şıyın kukkuk avıtri. ^{265.} Ku ilemlıhe kursa iriksıreh şak yurı yirkisene yurlas kilçi:

^{266.} *Puhıntımır, tantışsem,*

^{267.} *Şı şınçı hıyma pek,*

^{268.} *Salanatpır, tantışsem,*

^{269.} *Vışen kayık çıppi pek.*

^{270.} İnlantarni:

^{271.} «Hiyat» vırısla – «gvozdika travyanaya». ^{272.} İna avalhi greksem Turı çeçekı teni. ^{273.} Vil turısem insıtran vilernı piçikşı kütüşi yunıncen pulsa kayni teken legenda ta pur. ^{274.} Hristianstvıra Turı Amışi Hristosa pıtalama ilse kayni çuhne yunli kuşsul'sempe makırnı, vişem vara hiyat çeçekı pulsa şitni. Frantsiri revolyutsionersem ku çeçeke kıkiri şine tirse vilıme hirış utni. ^{275.} Bolon'ya hulınçe (Frantsi) hiyat çeçekne Petr apostolın çeçekı tese iyun'in 29-mişinçe uyav irttereşşı. ^{276.} Hiyat çeçekı iyun' uyihınçen puşlasa avgust uyihınçen şeşkere.

^{277.} Vasiliy DEDUŞKIN hatırleni.

^{278.} Yelena HLINOVA.

^{279.} Haşat: 27 (705), Kategori: Avallih ahrimı

^{280.} **ŞİRPÝSEM**

^{281.} Bahşı İmanın «Djagfar tarihi» yatlı avalhi pılhar letopişisençe serbi, syurbi (serbisem) yatlı halıhsem til pulaşşı. ^{282.} Tiplınreh un şınçen «Gazi-Baradj letopişi» kınkere kurma pulat'. ^{283.} «Sın Bel-Kermeka... Djuraş po prozvişçu Masgut (Atilla mınukı – A.N.), poluçil zemli mejdu Suloy i Djaldoy (Dunaypa Kırım huşşınçe), – teni unta. – ^{284.} Buduçi po prirode dobrım, on vıkupil u sabarov sto honekih (gunnskih) biyev i bol'soye koliçestvo ih lyudey i prisoyedinil ih k bulgaram pod imenem syurbıytsev (serbiytsev)...»

²⁸⁵ Kurbat vilsen unın Atıl'kes (Asparuh) yatlı ivılı 660-mış şulta Şambat tetiş (aşşın kişin şilli) pulişnipe trona yarsa iles şutpa šini hakana (Bat-bayana) hiriš tını. ²⁸⁶ Šip šav vīhītra patšalīh šine hazarsem tapīnī, Šambatpa Atıl'kese šapīšura šuhatusem tūse Baštu (Kiyev) huline tarma tivnī. ²⁸⁷ Šapīšu vīhītinče vīsen soyuznikīsem (djuraš tirikīsem, murdasempe utigsem) hazarsen yenne kušnī, šīrpūsem (serbisem) šuršīrelle Sīr vīrmanīsene tarnī.

²⁸⁸ Tepīr hut ku kīnekere šīrpūsem šinčen 865 šulta yīrkelennī Atīlī Pīlhar patšalīhne kīnī tese asīnī. ²⁸⁹ Almuš patša (895-925 š.s.) vīhītinče irrtennī šīravran šīršivra 190 pin šintan 10 pinī hon (burdjan ye serbi) čīlhipe kalašni pallī. ²⁹⁰ 925 šulta hīlle vīhītsīr vīrannī upa Almiša vīlersen patšana un ivilī Gazan larnī. ²⁹¹ Serbisempe arsen, karačīrmišsen (mīšīl'man tīnne yīšīnman čīrmišsem) šīrīsene vīl hīyīn djuarīsene īruran īrīva kušmalla valešse tuhnī. ²⁹² Šak šīr īščenīsene malašne kurmišsem teme pušlanī.

²⁹³ Kayarah šīrpūsempe kurmišsem šinčen šīrmine letopīssenče čas-časah tīl pulma tūr kilet, itlarah čuhne ku šīršivri pīlhavsempe šīhīnī.

²⁹⁴ Šīršivra yīrkesīrlīhe putaras šutpa Gazi-Baradj 1229-1230 šulsenče Talib sakkunne (islam tīnne yīšīnakansene subaša kušaras pirki) tavīrasšīn pulat'. ²⁹⁵ «...Kurmišī, osobenno arī i serbiytī Gornoy storonī, massamī stali prinimat' islam i obyavlyat' sebya subašami» – šīrnī vīl kayarah hīyīn letopīšīnče.

²⁹⁶ Pallī Pīlhar poeči Kul Gali hīyīn «Hon kitabī» kīnekinče Martyuba provintsīyīn kīpīrnatīrī Teteš Gali yīrkelenī «Suba» šar obščīninče šīrpūsem numay pulni šinčen šīrnī. ²⁹⁷ Unīn hīš-pīr sīpīkīsene Ī. M. Nigmatullin pīlhar letopīšīsen III tomīnče ilse kītartat'.

²⁹⁸ Akī mīn šīrat' vīl pire intereslenterēken īytusem pirki: «Nagliye napadeniya vizantiytsev na Tam'ya-Tarhan (Timu-Tarakan) zastavili tsarya Adama (1076-1118) obrazovat' obščīnu «Suba» pod komandovaniyem Teteša, sposobnuyu samoobespečivat'sya v stepi, podobno kočevoy orde».

²⁹⁹ Teteš «Subine» Mardan-Bellak pīlhar provintsīyīnči temiše pin burtaspa badjanaka (pečeneg), Dumada kīpčakīsene tata šīrpūsene (hresčensene) kīrtnī, šavīn pekeh kunta vūnšar remeslennīkpa injener.

³⁰⁰ Teteš urti kanma čarīnsan tepīr īše tītīnī: injenersem tilgansene (urapasem) šuma-šumīn lartsa hūtīlenme lager' tunī, uslamšīsem īna «tabīr» yat panī, šar šīnnīsem «subakala» tenī. ³⁰¹ Čarīnu vīraha kaysan šīrpūsem šīr īšne pušīnī, remeslennīksem kullen kīrlī yapalasem īstalanī, kītūšsem kītū kītī.

³⁰² Kamsem-šī vīsem šīrpūsem?

³⁰³ Īstorkīsen šučipe, čīvašsen mīn-mīn aslaššīsene šapla kalani.

³⁰⁴ Serbi sīmaha «stor biy» tese te kušarma pulat'. ³⁰⁵ Ančaj epir ilse kītartnī īssenčen numay malarah hunsene serpsem tese kalani pur. ³⁰⁶ Vīsem 5000 šul kayalla Šuršīr hīvel anīš Kitaypa Vītam Azire purīnī. ³⁰⁷ Tirīksen r – čīlhellī īrīvīsene šapla yat panī. ³⁰⁸ Antey Īltiver (L. M. Īvanov) «Očerki po istorii drevneyših predkov čuvašey» (Tsivil'sk, 1997 g.) kīnekinče vīsem šinčen šīrnī pur. ³⁰⁹ Kul Gali kīnekinče te tupsa vulama pulat' vīsem šinčen: «... V gorode (Šarkel) ya razgovorilsya s načal'nikom pograničnoy straci Djambekom (urocentsem Biš-baltī), rod kotorogo osnoval odin iz hazarskih biyev. Po ego mneniyu, «ot slova «sir» (sīr) označavšego «sem'» proizošlo nazvaniye drevneyših tyurkskih predkov bulgaz – sirbi ili serbi, označavšee «sem' rodov». Tolko pozdnee nazvaniye «serbi», kak i slovo «čīrmišī», stalo označat tyurkov Bulgarii, ostavšihsya v zablucdenii yazičestva...»

³¹⁰ Hural načal'nikīpe Djambekpa tata tepīr kalašu pulnī Kul Galin. Vīl ečke Pīlharta (šalti Pīlhar) manīšnī hīš-pīr sīmahsen pīlterīšne ušsa panī pisatel'e. ³¹¹ Tīslīhren, «sarı» (sara, šara, sīr) sīmah pīlharsen mīn aslaššīsene kīna mar, šurī, sarī tīssene, šavīn pekeh kīntīr, irīklī, mīnkīmīllī, tīsker (dikiy) sīmahsene te pīlternī... ³¹² Puškīrt pīlharīsem šalti Pīlhar šīnnīsene «sarı īštyak» tenī ikken, ečke pīlharsen kīntīr pīlharsene «sarīčin» tese palīrtnī.

³¹³ Payanhi čīvašsem šaksen šūmne hitre, irī «švettuy» ikkenne pīlteret tese hušnī pulīččīš. ³¹⁴ F. G. Nurutdinov (šūlīreh asīnī svodīn 2-mīš tomīnče) Kul Gali kīnekinče hunsem Šuršīr Kitay

pilharsençen – syan'biyetssençen – pulsa kaynı tese sırnı tet. ³¹⁵. Şursır Kitayra purınnı vıhıtra vısen çılhi şine kürşisem (uyrımah man'çjurse) pısık vıtım künnı pulat'. ³¹⁶ Hunsem İdele «İtil'» ye «Atıl'», İdel' pılharısene vara bulyarsem («bilyarsem») tenı, İdel' pılharısene vara hıysen Aziren kilnı tıvanısene serbiyetssem ye syurbiyetssem («syan'bi» sımahran) tenı. ³¹⁷. İdel'te hunsençen numayışı kunti tıp çılhene oguz-tırık çılhine hınıhnı, yışınnı. ³¹⁸. Apla pulin te pılharsen puşlıhısem hunsen vunşar-vunşar sımahıpe usı kurma puşlanı (şakınpa hıysen kasti hura halıhıran uyırım pulnine palırtasşın pulnı ahır). ³¹⁹. «Çast' serbiyetssev smeşalas' s idel'skimi finno-ugramı i polocili naçalo serbiyskoy etnogruppe, kotoraya v XVI v. poluçıla nazvaniye çuvaş», – şırıpletet F.G.Nurutdinov istorik.

³²⁰. Kul Gali kınekinçe şak şuhış tata şırıpreh: «...v naçale bulgarı – utigi (utrigurse) izgnalı v Kara-Saklan (Ukraina) mnogih baylartsev (kotragsene), a zatem uce suvartsı zastavılı çast' utigov, nedovol'nıh ih gospodstvom, udalit'sya v Burdjan (Predkavkaze)... Pri etom utigi razreşılı arakitayskomu hanu Tubayu s ego arakitayami i uil'tsami poselitsya mejdu rekami Çul (Tsivil') i Deber (Sviyaga) i ot nih poşlı naşı serbiytsı...» ³²¹. Ara (tasa) kitaysem tese Kul Gali tahşantanpa tırıksempe kürşılı purınakan Çursır kitayetsene kalat', uiletsssem tese şeşenhir tırıkısene (uy sımahran pulsa kaynı).

³²². Kul Gali hıyın kınekine XIII imışın 40-mış şulıseneç şırnı. ³²³. Untanpa 760 itla şul irtnı. ³²⁴. Payanhi çıvaş çılhinçe «syurbi» sımaha şıvıh «şırpü» pur, vıl 100 saltakran tırakan uşkının yertüşi (sotnik) tenine pıleteret. ³²⁵. Şavın pekeh toponimsençe te şak sımaha tıl pulatpır: Şırpü (Tsivil'sk huli), Şırpel, Şırpü, Şırpüyel (Syurbeevo) yalısem. ³²⁶. Sır şıvın sıltım sıranınçı Kurmuş hula ta şak vıhıtsem şınçen asa ilteret. ³²⁷. Ançah istori legendsençe, mifsençe, çıvaş halıh sımahlıhınçe Tubay, arakitayetssem, uiletsssem şınçen kalanisem tıl pulmaşşı. ³²⁸. Ten, vısene nikam ta şıraman. ³²⁹. İstoriķsempe tavrıpılışisem pır titınsan şırasa tupış te-i.

³³⁰. Aleksey NİKİFOROV.

³³¹. Haşat: 28 (706), Kategori: Avallıh ahrımı

Kategori: Geçmişin Uğultusu

³³². ŞİPAN

³³³. Şıpan mınne pılmen eteme çınnıpeh teleylı temelle. ³³⁴. Mınşın tesen purnıśra pırre te pulin şıpan nuşine çıtısa irtternı şın kayran tem vıhıt irtsen te ina şüsenmesır asa ıleyemest. ³³⁵. Üt şınçe yulakan şıpan yırısem tata...

³³⁶. Organizmri stafilokoksem şıpan tuhma layıh uslovısem tusa paraşşı. ³³⁷. Şıpan tuhnin sıltavı vara pıtı ansat pulma pultarat': üte kışt şıyirtarnı, şınnı ye pırer vırımtuna sırtıni. ³³⁸. Şıpanran sıplennı çuh immunitet, veşçestvosen ılmaşıvı, nerv sistemine, var-hırım mınlerek işlenine pılmelle. ³³⁹. Kalasa hıvarmalla, sahir diabeçıpe çırlisen şıpan tuhas hıruşlıh üset.

³⁴⁰. Şıpansem pıççenşerın te, uşkınpa ta tuhma pultaraşşı. ³⁴¹. Hışısem pırśa pısıkış pulaşşı, teprısem aştırhan mıyırne te şiteşşı. ³⁴². Puş şınçe, pıt şınçe tuhakannısem uyırımah hıruşı. ³⁴³. Vısençen meningit atalanma pultarat'. ³⁴⁴. Şıpanpa pıçık şıpana ta pussa kılarma yuramast'. ³⁴⁵. Şıpan tuhsan ina hıvırtrah «şıtınse şıtme» pulışmalla (kunne temişe hut işı, tıpı kompress tumalla) ta pürten tasatmalla. ³⁴⁶. Surana infektsi lekesren sıhsa humalla. ³⁴⁷. Pür tuhsanah maşsempe usı kuma yuramast', vırenı şıvra pır çey kaşıkı tıvar ırılternı şıvekpe kompress tunı layıhrah.

–³⁴⁸. Şıpana hıvırtrah «şıtınterme» fasol' şınıhıpe (kofemolkıpa avırtma pulat') pılran (1:1) çusta şırsa un şine humalla; şıpan tımarı şala kaynı pulsan kılence butılkına vırı şıv yamalla, kılence işınsan şıva tıkmalla ta savıta şıpan şine «üpıntermelle».

³⁴⁹. Pür tuhsa pıtiççeneh tıtsa tımalla; şıpan tuhsan hupah tımarın nastoykine, otvarne işni usıllı. ³⁵⁰. Pır çey kaşıkı tıpitı tımara pır stakan vıreken şıva yarsa 5-10 minut vıretmelle te şırse ilmelle. ³⁵¹. Kunne vişı hut 1/4 stakan işmelle; pür tuhsa pıtısen şakın pek bal'zampa sıhni pulışat': ³⁵². 50 gramm sınsan iş şıvne, 50 gramm pıla tata 30 gramm hır sımaline (jıvıtısa) layıh pıtratsa hutıştarmalla ta vıysır şulım şınçen ilse 30 gramm ıvıs (vosk) huşsa şıralısa şıtıççeneh pıtratmalla.

³⁵³Hašat: 23 (701), Kategori: Sivlîh

³⁵⁴ NESİLSEN ŞİNİRİ TATILMI

³⁵⁵ Vun vişi şul ĩnti Pıva rayonıncı Pürkel vıtam şkulınçe «Tihir'yal tihimi» krujok ĩşlet. ³⁵⁶ Puşlamış klasra vırenekensençen tıtınsa aslı klassem taranah şüreşşı krujoka. ³⁵⁷ M. P. Veriyalov krujok yertüşi açasene Tihir'yalın istorine, kul'turine, yılı-yirkisene vırentet. ³⁵⁸ İlık çıvaşsem purınnı vırınsene tuhsa sürese, tırlı eksponatsem tupsa şav materialsene şkulti tavrıpılı muzeyinçe upraşşı. ³⁵⁹ Yalta şak açasene purte yurataşşı, vısem yirkelli, ĩşçen, şınna hisepleme pıleşşı. ³⁶⁰ Vısen ırı ĩşisene şutlasa ta pıterme şuk: pıççen vatısene, vırşı veteranisene pulışaşşı, yalti İ. N. Yurkin muzeyne te tirpeyleme manmaşşı.

³⁶¹ İrtıñı uyıhra şak açasem muzeysempe avalhi palıksene tata yıla-yirkisene uprakansen kunne uyavlama puştarıncı. ³⁶² İtti çuhnehi pek ĩş tumısempe mar, ilemlı çıvaş kıpısem tihınsa, tenkıssem şaksı, masmaksem şıhsa kilni. ³⁶³ Mihail Petroviç açasene uyav yaçıpe salamları, krujok çlenısen udostovereniyeşempe znaçokısene ilekenssem A. Çaşkin, O. Maskina, A. Spiridonova, O. Provorova pulçıs. ³⁶⁴ «Tihir'yal tihimi» krujoka süreken K. Semenoviça O. Hlinoviña – «Manın şem'ye istoriyi – Tıvan şırşıvın ĩmirhi istoriyın pır payı» rayontı ikkimış gumanitarillı şut ĩş konferentsiyın şinterüşisene – Pıva rayonın vırentü uyırımın gramotisene paçıs. ³⁶⁵ Pıltır Anat Kamıra irtıñı respublikiri pırremış naukıpa tıpçev konferentsine huşınsa D. Veriyalov 3-mış stepen'li diploma tivışni.

³⁶⁶ «Payan muzeysempe palıksene şeş mar, halihimırın avalhi yılı-yirkisene uprakansen kunı te. ³⁶⁷ Şakı payan pırınşın tıp tillev, şavın çuh tin pırın nesilsen şınırı tatılmı», – terı Mihail Petroviç.

³⁶⁸ Uyava yalti vatı şınsene te çınnı. ³⁶⁹ Vısem vıyı kalanı çuhne hıvna mınlerih tıtmallıpe, yirkine, yurlas vırtılınhısempe pallaştarçıs, vıyı kalasa kıtartrıs.

³⁷⁰ Anne-asannesem çunısene parsa şılenı atlas kıpısem tihınnı hırupraşsem ittısempe tanlaştarsan kilışüllıreh te hitrereh kurıncıs. ³⁷¹ Çıvaş kıpıne tihınsa taşıra şavırını te mıne tırat! ³⁷² Muzeysençe şeş upras marççı ĩna, kullen tihınaymasan ta uyavsençe te pulin tihınsa savınasçı.

³⁷³ Kirek mınle puşarıvın ta nikışı pur. ³⁷⁴ «Tihir'yal tihimi» krujoka süreken açasem hıysençen aslırahhisençen vırense pını, ırı ĩşsem tuma vaskanı, vısen Mihail Petroviç pek yertüşi pulni te pıtı savıntarat.

³⁷⁵ Şimik, Mikula, Hıyat uyavısence te puştarınma kalasıa tatılçıs tihir'yalsem.

³⁷⁶ Yelena HLINOVA.

³⁷⁷ Haşat: 19 (697), Kategori: Avallih ahrımı

³⁷⁸ HİVETİR YİRKELENİ YAL

³⁷⁹ 1. ŞİNİ ŞİRE İRİKPE E...

³⁸⁰ ...İrtıñı ĩmirin 20-mış şulısın puşlamışınçe Atıl tırhınçe hıruşı vıslıh huşalannı. ³⁸¹ Grajdan vırısine pula ahal' te yuhınnı hresçensen hırıssem, tıpi te şırıh şantalıka pulah aknı tırı üsse şınsene savıntarayman. ³⁸² Şav sıltavpah numay huşalıhsem 1921 şulhi şurkunne hıysen şır payısence akma tırı vırlıhı şukkiye nuşalannı, hışısın purrı te şurrine akma ta şıtmen. ³⁸³ Vıl vıhıtra vışı şınsem, uşkıñı-uşkıñıpe, hutaşsem yıtısa yaltan-yala ıytkalasa şürenı, numayışı şul şınçeh vışıpa vilse vırtıñı. ³⁸⁴ Mın çuhlı şın purnışne şulman-şı vılim şavi şav vıhıtra, mın çuhlı şem'yene tılıha hıvarman-şı?..

³⁸⁵ Şını Aksuri çuhın hresçensen şır payısım tırlı şırte vırnaşnı pulnı, pırısın yaltan ĩneh mar, teprısın çılay ayakra, şavınpa ta unta şites tesen hıvel tuhiççeneh tuhsa utmalla pulnı, yurat'-ha laşı pulsan şıtme şımılrah pulıççı.

³⁸⁶ Şur akine pırne-pırı pulıssa vışlenı hıssın ayakrı hırsın huçısım pırle puştarınsa aknı tırta üsterme Turıran şumırpa ĩşı ıytnı, avalhi yılapa vattısene asınsa, pur-şuk apata şıkelenı vıhıtra Kaçak Hıvetiri hıyın şuhışne pıltırnı:

–³⁸⁷Ten, nuşalansa şuriççen kunta kuşa kiler, virini te naçar mar, virmani te şivih, şirmanana pivelesen hur-kivakal valli şiv ta pulat’.

–³⁸⁸Epi te şakin şinçen tahsanah kalasşinççi, ançah kişt şiklenereh tütüm, – kilışniççi un çuhne Martın Stolyarov.

–³⁸⁹Ep te hiriş mar, – hutşinni kalaşiva Multekenin aslı ivili Ştappan.

³⁹⁰Vil vihitra haliççen kalaşiva hutşinman, numay pulmast’ grajdan virsinçen tavrinni Tintti Santiri teme sisnin ura şine tni ta:

–³⁹¹Çimir-ha, yal şinçe titim yavinmast’-i ara? – tese hipinsa pilterni. ³⁹²Purte Şini Aksu şiyin titim sarılsa pinine kurni. ³⁹³Tepir samantran lavsem tusan kilarsa Şini Aksu yennelle vaskanı...

³⁹⁴Hiruşi puşar, hiyin kirevsir işne tusa, vuşar sem’yene kil-şurtsir, apat-şimişşir, vil’ih-çirlişir tıratsa hıvarni. ³⁹⁵Ançah ta Şini Aksusem puşne usman, minle yivir pulsan ta nuşa kurni sem’yesene min viy kilni taran pulişni, pur-şuk apata şurmalla paylanı.

³⁹⁶Sovyet vlašı şunsa kayni sem’yesene pürt-huraltı tuma virman uyirsa pulişni. ³⁹⁷Vara piçki-purti sassi pir vihıt Şini Aksuran ult-şiçi suhrımra vırnaşni vırmanta huşa pulsa tni... ³⁹⁸Şav şulah Kaçak Hıvetiri şini virina şurtne hipartsa lartnişker, şu puşlamışinçeh purınma kuşa kilni. ³⁹⁹Maltnah hinihma yivir pulsan ta, yeripen tarihkalasa purinni vişem, uyırma hile kirsen kürşi-arşisemsir tunsih pusni. ⁴⁰⁰Şav hil min çuhli şipata sıhman-şi Hıvetirpe Gur’yan ivili?..

⁴⁰¹Şulla şirih ta şumirsir pulnipe virman kassa turttarma mellı pulni, ançah akni tıri viy ilse tulli puçah kilarayman. ⁴⁰²Şapah ta Pitrav uminhi şumir hresçensen kimilne şikleni, kirkunne kişt tırlı pulassa şansa purinni vişem, ançah şini tirra puşa ileşsi inşe pulni-ha...

⁴⁰³Asar-piser te şivi hil irtse kalleh şurkunne şitni. ⁴⁰⁴Şurkunne işşipe kalleh purti-piçki sassi iltinse virman ayinçi şipliha huskatni. ⁴⁰⁵Maltnalıha Şini Aksuran tuhni huşalıhsen şuçi numay pulman. ⁴⁰⁶Kaçak Hıvetiripe yunaşar şini şurtsem yeripen üşe larni. ⁴⁰⁷Vişençen maltnahisen şutinçe Martın Stolyarov, Aleksandr Artem’yev, İlya Afanas’yev, Ştappan Muleyevin arımipe açişem, Tıhtaman Gorbunovın sem’yisem pulni. ⁴⁰⁸Tepir ik-viş şultan, Fedorovka yalıncı huşalıhsen şuçi samayah üşni: Volkovsem, Çentayevsem, Timofeevsem Şini Aksuran kuşa kilni...

⁴⁰⁹Vil vihitra pişik yalsençen uyırılsa numay piçik yalsem pulsa kayni. ⁴¹⁰Pallah, tip şiltavışençen piri vil – inşetri hirsene işleme şüreme kansirri tata puştarsa ilni tıri kiltisene ilse kilme vırah vihıt irtni. ⁴¹¹Fedorovka yalı şirışem numayah mar. ⁴¹²Şini Aksu yençen hiyne yevir çiki pulni. ⁴¹³Vil Hir huli şivihinçi Ulip tımınçen pir ik şir utımrın puşlanı. ⁴¹⁴Haliççen te Pilli şirma hırinçe, Savleşen işni tılnerih, çikire vatı yuman vihita parınmasir şulseren şulşi sarat’. ⁴¹⁵Itti şirsem pitımpeh virmanpa çikilenni. ⁴¹⁶Kaşni kilipe yunaşar ankarti pulni. ⁴¹⁷Yal üşe pinişemin purniş ta malallah atalanni. ⁴¹⁸İki şirma pirleşeken virina pulse pişik pıve tuni, pusisem çavnı. ⁴¹⁹Virman turttarma şimilrah pultir tese şirmalli virinşençe kipersem tuni, vişençen piri «tıvat kiper» yatpa halihra sıhlansa yulni. ⁴²⁰Unta çinahah ta, kiske virıntah tıvatı kipere yumanran tuni.

⁴²¹Yalta şurri itla tine kimen çivaşsem şutlansa tni. ⁴²²Yençen te tine kını hir tine kimen çivaşa kaçça tuşan unın yatne kımaka mir’yinçen kişkırta tine kimen çivaş yaçıpe ulıştarni. ⁴²³Tişlıhren, tine kimen Kaynuş tine kını Trahvin hirne Naštuka kaçça ilsen, mir’yeren kişkırta arımın yatne ulıştarni: Naštukran Minever pulsa tni.

⁴²⁴Vihıt, purınma temle yivir pulsan ta, malallah şuni. ⁴²⁵Yal halihı şurkunne-şulla hirte işleni, hille virman kaşni – Kiremet şirmipe yunaşar virman huşalıhın arteli vırnaşa larsan şak iş tata ta atalanni. ⁴²⁶Virman hatirlenişir puşne hurınran tikit yuhtarni, timirşi laşşisem valli yivis kimriki hatirleni. ⁴²⁷Ten, şavınpah yal şivihinçi vırmanta virin yaçısem sıhlansa yulni: Virıstay işni, Kimrik yami, Kapis işni, Yumanay tata itti te.

⁴²⁸2. PİRLE PİRLEH ŞAV...

⁴²⁹30-mış şulsençe kolhozsem çimirtanma puşlansan Fedorovka çıvaşsem te 1930 şulhi noyabr'te yal puhivne puştarinsa «Yultaş» yatlı kolhoz yırkese yaraşşı. ⁴³⁰Kolhozın pırremiş yertüsi pulma Danil Timofeyeva suylaşşı. ⁴³¹Pallah, maltanlıha şiklenekensem te pulnı. ⁴³²Şavınpa ta kolhoza kırekensen şuçı numayah pulman. ⁴³³1933 şulta «Yultaş» huşalıh artelınçe 14 huşalıh şutlansa tını, vısençe purı 64 şın pulnı, işleme pultarakansen şuçı 33 şutlannı, kolhoz işsene Petr Trofimoviç Artem'yev yırkese yertse pını. ⁴³⁴Vıl tırışnıpeh kolhoza kime kımıl tunisen şuçı üsnı. ⁴³⁵Kolhoza tırılı vıhıtıra tırılı şınsem yertse pını. ⁴³⁶Vısen şutınçe: Tuktar Gorbunov, Mindubay Çentayev, Gavril Muleyev, Dmitriy Volkov uyrımah palırnı.

⁴³⁷Kolhoz işsene yalanah pırlehi puhura pıhsa tuhnı, işçensene muhtanı, kama-tır yatlanı. ⁴³⁸Uyrımah iş kunne tultarayman şinsen ças-çasah şar kurma tivnı, ançah ta vısen şuçı 2-3 şınran irtmen.

⁴³⁹Kolhozra uyav kunısene te irtterme manman, uyrımah Oktyabr' uyavne yatarlasa hatırlennı. ⁴⁴⁰Uksa-tenki hisikreh çuhne pasarta tırı sutsa kirlı yapalasesem tuyannı.

⁴⁴¹Fedorovka yalınçı işçensen lipki purnışı SSSRti itti halıhsenni pekeh Tıvan şırşıvın Aslı vırşı puşlansan tatılın. ⁴⁴²Vırşı vıhıtınçe şak vırman ayınçı pıçık yaltan 20 itla arşın vırşı hirınçe tışmana hirıs şapışnı, şurri itla tıvan yalınçen pin-pin suhrımra imirliheh vırtsa yulnı. ⁴⁴³Hış-pır şem'yesençe hayar vırşiran ikşerın-vışşerın tavrınaymannisem te pulnı. ⁴⁴⁴Vısen şutınçe Artem'yevsem – Petrpa Denis ivılısem, Stolyarovsen ivılısem – Santırpa Mikulay tata ittisem te. ⁴⁴⁵Kolhozri işsene tıtsa pıma vatı şınsempe vırşa yurıhsır arşinsene, hırarımsene, açasene leknı. ⁴⁴⁶Suha tunı, aknı, puştarnı turrine te front valli vıseneh ineseampe Nurlata işatma tivnı.

⁴⁴⁷1950 şulsençe pıçık kolhozsene pırlesterse pışik huşalıhsem yırkeme puşlaşşı. ⁴⁴⁸Şını Aksu yal sovyetne kıreken, «Drujba», «Yultaş» tata Tel'man yaçılı huşalıhsene pırlesterse 1950 şulhi 5 iyul'te pır kolhoz yırkeseşşı, predsedatel'e Pimka Fayzuloviç Çentayeva suylaşşı. ⁴⁴⁹Fedorovka kolhozın 4-mış brigadi pulsa yulat', unın brigadırne vırşiran leytenant zvanıpe tavrınnı İvan Artem'yeva şırıpleteşşı, Semen Artem'vpa David Timofeyeva laşasem pıhma, utara Haybulla Muleyeva şansa paraşşı.

⁴⁵⁰Untan Fedorovka brigadine Fedor Gorbunov yertse pırat'.

⁴⁵¹Vıhıt şunısımın irtnı vırşı suranısem üt ilse pını. ⁴⁵²Şamrık kaççisem şartan tavrınsa tehніка patne turtınnı: pırısene maşına, tepısene traktor kışıklantarnı. ⁴⁵³Vısençen pırı Nikolay Tuymuloviç Gorbunov, mın pensiye tuhiççeneh şoferta işlenı.

⁴⁵⁴Şavın pekeh Nikolay Muleyev, Petr Afanas'yev, Mihail Gorbunov şoferta tırışnı. ⁴⁵⁵Vladimir Muleyev traktor şınçen anman.

⁴⁵⁶1956 şulta Nurlatra sahır zavoçı işleme puşlasan yalsençe sahır kışmanı akma puşlaşşı. ⁴⁵⁷Fedorovkırı arşınsem hıle kırsen laşasempe Nurlata kışman turttarnine halı te manaymaşşı pulı.

⁴⁵⁸3.VULAMA-ŞIRMA VİRENESÇİ...

⁴⁵⁹1945 şulççen Fedorovka yalınçe şkul pulmannıpe açasem şırma-vulama Şını Aksuri şıçı şul vırenmelli şkula sürenı. ⁴⁶⁰Pallah, süreme yıvır pulnıpe Şını Aksurah hvatterte purınnı.

⁴⁶¹1945 şulta «Yultaş» kolhozın pravleniyın şurtınçı pır pülımre puşlamış şkul uşılsan Fedorovka açısem mınlerek savınman-şı? ⁴⁶²Şkulti pırremiş uçitel'nıtsa Mariya Nikolayevna Nikolayeva (Lyabukova) pulnı, vıl Kışın Aksıva kaçça tuhsan uçitel'te vırşiran tavrınnı Vasiliy Tarasoviç Mişın işleme puşlanı. ⁴⁶³Vıl, hayar vırşı hirınçe tem te kurnısker, açasene vulama-şırma vırentnışır puşne, uyrımah arşın açasene, şırıp hul-şurımlı, yıvırılıha tüsse irtterme hınıhtarma tırışnı.

⁴⁶⁴1948 şultan Fedorovkırı puşlamış şkula Anna Nikolayevna Mokina yertse pıma puşlanı. ⁴⁶⁵Anna Nikolayevna Fedorovka açısene pırahsa kaysa şımıllıh şıraman, mın pensiye tuhiççen yalşın tırışnı. ⁴⁶⁶Unpa pırle şkulta F. M. Dimitriyev, P. İ. Krasnova, A. A. Vasil'yeva pur kımılta işlenı.

⁴⁶⁷Uçitel'sen tıp tılevı – vıreneken açasene şırıp pılıu parsı obşçestvına yurıhlı şın tıvassı. ⁴⁶⁸Fedorovka açısem te puhnı pılıve üsteres kımılpa hışısem şırşıvın tırılı kıtessısene salansa aslı pılıu

ileççi, teprişem tıvan kolhozrah işlese hisepe tivışeşşi. ⁴⁶⁹Vışen şutınçe Nikolay Fedorov, Fedor Gorbunov.

⁴⁷⁰Çaplı şınsem te sahal mar tuhnı şak vırman ayınçe vırınaşnı piçik yaltan. ⁴⁷¹Vışen şutınçe S.A. Fedorov – polkovnik, M.H. Çentayev – militsi podpolkovnikı, V.F. Gorbunov – podpolkovnik, E.M. Çentayev pensiye tuhiççeneh Elmet hulinçe stroitel’stvo upravleniyın naçal’nikı pulsa işlenı, N. G. Muleyev – yalta çi maltan aslı pılı ilnsker, Şinı Aksuri açasene tıvan çilhene yuratma, ina uprama vırentnı. ⁴⁷²Nikolay Gavriloviç, tıvan literaturına parınnısker, sıvısempe kalavsem sırat’. ⁴⁷³Unın Valeriy Aleksandroviç Martinov (Tuktar) pallı sıravşı pulsa tiçi.

⁴⁷⁴Vırmansır purınayman N. F. Gorbunov ta palırtsa hıvarmalla. ⁴⁷⁵Maltan Aksu vırman huşalıhınçe aslı lesniçiy pulsa işlenı, halı Şupaşkar vırman huşalıhne yertse pırat’. ⁴⁷⁶Unın şilli A. F. Gorbunov Aksuri federallı kaznaçeystvına yertse pırat’.

⁴⁷⁷Fedorovkiran tuhnısem, halı tırlı hulaseñçe vıy huraşşı Viktor Artem’yev, Şupaşkarta hudojnik, Vladislav Artemev injener Germanire purınat’, Vasiliy Markin, Valentin Fedorov «KamAZa» kaysa işe vırınaşrıš...

⁴⁷⁸1960 şulsen puşlamışınçe Fedorovka yalıñçe huşalıh vıyıpe klub şurçı tusa lartnı hıssın şamrıkssem maltanhi pek ulahsençe sahalrah puştarınma puşlanı. ⁴⁷⁹Hıysen vıyışempe tırlıren spektakl’sempe kontsertsem vılyasa yal halıhne puştarsa kantarnı.

⁴⁸⁰Şır şinçi piçik yalın şipi – numay-numay yalsen şipiyeh. ⁴⁸¹Hış-pır piçik yalsen vırınınçe vıltırenpe pişen huşalanaşşı, yal pulnı vırına karta yupısempe vatılsa hırma puşlanı ulmuşsısem şeş asa iltereşşı. ⁴⁸²Şavna kursassın kımıl huşilat’, çun ıratat’. ⁴⁸³Şutlatın ta, hışan-tır şak pırahısa tuhnı vırına purnış pulnı, kaşseren tunsılıhı kupıs sassı şamrıksene vıyı kartine çinnı.

⁴⁸⁴Hal’lıhe Fedorovka yalıñçe purnış sünmen-ha. ⁴⁸⁵Şavın pekeh ırseren kütü hıvalaşşı, vılh-çirlihppe yıpanaşşı, vırman kassa pura puraşşı, şipır şıhaşşı. ⁴⁸⁶Ançah ta vıhit ırtıñsemın purnış ulışınsa pını kanısa şuhattarat’. ⁴⁸⁷Maltanhi hıvatlı Lenin yaçılı kolhozran nimin te yulmarı pulı, numayışı işşır yulsa aran-aran purınkalat’. ⁴⁸⁸Mın kütet-şi pire malaşne, un şinçen hal’lıhe vattısem kına şutlakalaşşı. ⁴⁸⁹Şamrıķ ırı vara...

⁴⁹⁰KAYNUŞ Mişşi.

⁴⁹¹Haşat: 20 (698), Kategori: Avallıh ahrımı

⁴⁹²ESTONİREN TYUMEN’ TARAN

⁴⁹³Kısal noyabr’ uyıhın 3-mışınçe Husanta Tutarstan halıhısen II s’yezdne ırtterme palırtnı. ⁴⁹⁴Respublikiri yırkeli uşkinne TR Patşalıh Kanaşın predsdatel’ı F. H. Muhametşın yertse pırat’. ⁴⁹⁵Şak kun sıvharsa pını may, Tutarstanra purınakan halıhısen purnışı hırse pırat’. ⁴⁹⁶İyulın 7-mışınçe Şırçallınçe ukrainsen «İvan Kupala» uyavı, iyulın 12-mışınçe Husanta kreşinsen «Pırau» uyavı ırtırıš. ⁴⁹⁷İrtnı erne vışınçe Nurlatra çıvaşsem Raşsey şayınçi Uyava savınıslı ları-tırura uyavlarış.

⁴⁹⁸Uyav – uyani, purnışrı yılasene tıtsa pını. ⁴⁹⁹Şurhi uyavra pallaşnı şamrıkssem kırkunne tuy tusa pırleşnı. ⁵⁰⁰Kaşnı yurrın hıyın ükerçikıpe uttı – şamrıksen vıyışempe ilırtse tını.

⁵⁰¹Nurlatsem Uyava rayon şayınçe 1992 şulta palırtma tıñnı, unta rayontı mınpur çıvaş fol’klor kollektivsem hutşinnı. ⁵⁰²Meropriyati Nurlatın tip uramınçe ırtnı. ⁵⁰³Şakı ırı yılana şavırnı. ⁵⁰⁴Malallı şulsençe nurlatsem şulseren Uyav şayne üsterse şeş pını. ⁵⁰⁵Rayon kollektivsempe pırle Uyava kürşı rayontısem te hutşinnı. ⁵⁰⁶2006 şulta Nurlatra respublikiri çıvaş kul’turin praşnikı vun pırmiş hut pulçı. ⁵⁰⁷Kısalhi praşnik Nurlat munitsipallı rayonın tata hulin puşlıhı Fatih Sibagatullin puşarıvıpe Pıtım Raşseyri statuspa ırtırı.

⁵⁰⁸Çıvaşşen federallı natsipe kul’tura avtonomiyyın puşlıhı, Raşsey Patşalıh Dumin deputaçı A. G. Aksakov Uyava hutşinnı, Tutarstanpa kürşillı regionsençi natsipe kul’tura avtonomiyyisen predsdatel’ışem, respublikiri ministerstvısempe vedomstvısen yertüşisen şumışem, kürşillı rayon

puşlıhısem kilse şitni Nurlat şumıñçı aeroportı stadiona pin itla şın çıvaş yurripe savınma puhınnı – meropriyati kirlılıhın pılterişne tepir hut şırıpletet. ⁵⁰⁹Estoniren kilni hınasem Uyava hutşınsa ina halihsem huşşınçı status paçış. ⁵¹⁰Şak praşnike kaşni şul Raşsey şayınçe şeş mar, tınçe şayınçe irtteresçi.

⁵¹¹Uyav puşlanmallı vırına hiseplı hınasem savıl şapaşşı, vısen yiri-tavra Uyav irtterekensem kartalansa tını. ⁵¹²Akı temişe hutlı unkı yurı şemişe mayıpen şavırınma puşları. ⁵¹³Şak hıyın hıvatlıhıpe tata asamlıhıpe tılınterse tırakan yıla şınçen şımahpa kalasa pani şitelıksır, ina kuşpa kurmallı.

⁵¹⁴TR ÇNKA Kanaşı te avan hatırlennı ku uyava. ⁵¹⁵Şaknaşkal meropriyatısen hal’hi atribuçısem te purççı. ⁵¹⁶Çaplı hınasene Uyav emblemillı beysbolkısem, çıvaş tırrıllı pıtşılısem panelerış.

– ⁵¹⁷Tutarstana M.Ş. Şaymiyev yertse pıma tıtınıççen çıvaşsen te, marısen te, udmurtsen te, mordvasen te, kreşşınen te halih praşnikısem respublika şayınçe irtmen. ⁵¹⁸Natsısen avtonomiısem te pulman şav kunççen, – kaları Nurlat munıspallı rayonın yertüşı F. S. Sibagatullin. – ⁵¹⁹Şakınşın ina pışık tav. ⁵²⁰Kunta hısep tusa Estoniren puşlasa Tyumen’ tata itti regionsen delegatsiyısene, şavın pekeh pırın respublikırı 14 rayonti hınasene te çun-çıreren pışık tav.

⁵²¹Unta hutşınakan kollektivsem huşşınçe mala tuhnısene tata «Çi tehımlı çıvaş sırı», «Çi tutlı çıvaş apaçı», «Çi hıtlı çıvaş kil-şurçı» nominatsısençe şınternısene parnesem A. G. Aksakov, K. G. Yakovlev, F. S. Sibagatullin pırle paçış. ⁵²²Çıvaş natsıpe kul’tura avtonomiı Uyava hutşını ansambl’sempe fol’klor uşkıñısene praşnik tılne yatarlasa Tutarstanrı çıvaş yurı kollektivsem şınçen kılarnı al’bomsem panelerı.

⁵²³Fol’klor kollektivsemşır puşne Uyavra çıvaş estrada şıltırısem – «Pırtıvan Malınasem» uşkın, Valentina Kuznetsova, Aleksey Şadrikov, Katya Golubeva, Aleksey Moskovskiy, Petr Yermolayev, Andrey Şadrikov – hutşınçış. ⁵²⁴Vısen kontserçı vıraha tısilçı. ⁵²⁵Çuntan savınçış puhınnısem, hıyın ilempıe numayççen asra yulı şak kun pırın çıresençe.

⁵²⁶Meropriyati vışınçe irttı press-konferentsıre Uyavın yırkeli komiteçın puşlıhı YU. V. Terentev hatırlenu işışen inışlıhne palırtırı, hutşınakansene tav turı, vırıntı çıvaş yalısen işne ırları. ⁵²⁷Uyav inışlı ırtırı. ⁵²⁸Şites şul halihsem huşşınçı meropriyatiye irttermelle. ⁵²⁹Şak praşnike anlılatsa unta huşasem utsen imırtıvne, kireşıve kırtme palırtaşşı.

⁵³⁰Savınışlı laru-tırupa şıhınnı numay şımahsem yanırarış stsena şınçen. ⁵³¹Şapah purınçen itla rayon puşlıhı F.S.Sibagatullin kalanı şımahsem tılınterçış, savıntarçış, asa kırse yulçış: ⁵³²«Yep işta pulsan ta Uyava hamın yulaşkı kunççen kilme, may şitni taran yırkeme pulışma şantaratıp. Mana Nurlat halıhı şınıren çırırı. Tav sire».

⁵³³Il’ya TUMANOV

⁵³⁴Haşat: 28 (706), Kategori: Avallıh ahrımı

24 Tem. 07

⁵³⁵ŞIRUSEM

⁵³⁶PULAS AMİŞİN MIOMA

⁵³⁷Şıye yulsanaş UZI ırtırım. ⁵³⁸Vraçsem mana mioma pur terış. ⁵³⁹Hama layıhah tuyatıp, ançaş mioma açana sıyen kımı-şı tese pışırhanatıp. ⁵⁴⁰Ten, manın nımınle mioma ta şuk? ⁵⁴¹Epi vıl purrine paçaş sısemstıp-şke.

⁵⁴²Şırçallı.

⁵⁴³Vraçsem yınışman pulı. ⁵⁴⁴Esir şıssa tuymannıne inenmelle. ⁵⁴⁵Hışısem purnış purınsa irttersen te vısen mioma pulnıne pılmeşşı. ⁵⁴⁶Mioma pıçık-tık, hırarımın şıye yulat’, açta tırış-tikeleh şuratat’.

⁵⁴⁷Ançah aç a kitñ vñhtra şışı üset pulsan, hırım ükes hırüşlñ pur. ⁵⁴⁸Pepken vişi kirlinçen pıçıkrehhin siltavi te mioma pulma pultarat’.

⁵⁴⁹SAHİR SİTMEST

⁵⁵⁰PİRİSEM yunra sahir şayı pısık pulnipe aptıraşıı, epı vara unñ şayı çaknipe hışkılñsař sítřim.
⁵⁵¹Mñ tumalla? ⁵⁵²Tñ řuhatnisem te pulaşıı-ške.

⁵⁵³Elmet rayonı.

⁵⁵⁴Çi maltanah sirñ řivñ şinnırsen sahir şayı tırukah çaknñ pallisene pılmelle. ⁵⁵⁵Esir aptıraşa üksen vişem sire vaskavlñ pulışu pama pultarış. ⁵⁵⁶Hıvırpa yalanah çir yatne řırñ hut çıkse şürır, sire yapñ pulsan pallaman şınsem te pulışayış. ⁵⁵⁷Şavñ pekeh hut şine mñle emelsempe usı kurnine, gipoglikomiya (sahir şayı çakni) şınçen şırma an manır. ⁵⁵⁸Glyukogon teken preparata hıvırtan nişta ta an hıvarır. ⁵⁵⁹Şivñ şinnırsen sire glyukogon ukolışene tuma vırenme tür kilet.

⁵⁶⁰ŞURALSANAH DANTİST PATNE

⁵⁶¹Aça ikı uyñ ta tultarman-ha, terapevt vara ñna stomatologa kıtartmalla tet. ⁵⁶²Şılısem şuk vıt-ha unñ.

⁵⁶³Çistay rayonı.

⁵⁶⁴Pırremıř şılı tuhiççen açan şıvarne stomatolog pñni layñ. ⁵⁶⁵Mñřñ tesen şıvar maççı tırış mar atalanma pultarat’, ku ülim açana vñhtra tırış kalaşma pamı. ⁵⁶⁶Çılhe ayınçı üt itla kiske pulni apatlanma çışmantarma pultarat’.

⁵⁶⁷Stomatolog aç a şılı hışan şıtassine tırış palıştma pultarat’ (kına pñni te kirlı, pepke řak vñhtra hıyne yapñ tuyat’-ške). ⁵⁶⁸Maltanah açan ayalti şılısem şıtmalla, kayran şültisem. ⁵⁶⁹Yıkır şılısem şıtassi normıpa pır-pırinçen 1-2 uyñ uyırmlñ pulmalla. ⁵⁷⁰Açan pırremış şılısem şurı mar pulsan (hışisen hımır, teprişen hura ta pulaşıı) vraç patne kaymalla.

⁵⁷¹Hařat: 23 (701), Kategori: Sıvlñh

⁵⁷²ÇİVAŞ YENRE ŞURALNİ MİNİSTR

⁵⁷³Tutarstan Respublikin Prezidençñ iyunñ 23-mışınçe tuhñ Ukazı tırñh, Aglyam Kiyamoviç Sadretdinova Tutarstan Respublikin ekoloji tata şut şantalık resursışen ministrne lartñı.

⁵⁷⁴A. K. Sadretdinov 1951 şulta Çıvaş ASSRñ Komsomol’ski rayonne kireken Çıçken yalıñçe yalıñçe şuralnı. ⁵⁷⁵Husanti yal huşalıh institutñçe, Saratovri aslı partşkulta, Husan paşşalıh finanspa ekonomika institutñçe vırense tuhñı. ⁵⁷⁶Yal huşalıh naukisen doktorı.

⁵⁷⁷İřleme 1969 şulta Komsomol’ski rayonñçı (ÇR) «Zaveti İliça» kolhozra puşlanı. ⁵⁷⁸Yal huşalıh instituçıpe şar hışmeçi hıřşñ Kamskoust’inski tata Apas rayonışençi yal huşalıh otraslıñçı yavaplı virınsençe işlenı. ⁵⁷⁹1987 şulta A. Sadretdinova Apas rayonñçı halñ deputaçışen raykanaş predsdatel’ın şumne suylaççı, şav vñhtrah vıl rayonti agroprom’ışlennost’ pırleşivne yertse pırat’. ⁵⁸⁰1992-1998 şulsençe Apas rayonñ administratsi puşlıhı, kayarah 2005 şulççen Pıva rayonñ tata Pıva hulin administratsi puşlıhı – Pıvari halñ deputaçışen pırleşüllı kanařñ predsdatel’ı. ⁵⁸¹2006 şultanpa Pıva munitsipallı rayon puşlıhı.

⁵⁸²İyunñ 25-mışınçe TR Prem’yer-ministrı Rustam Minnihanov Aglyam Sadretdinova Ekoloji tata şut şantalık resursışen ministerstvın kollektivıpe pallaştarnı çuhne un şınçen: «çi malta pırankan munitsipallı yertüşıseneçen pırı», – tese kaları. ⁵⁸³Şakna neft, gaz tata ekoloji ıytıvışempe Prezident sovyetnikı pulsa işleken İrina Laroçkına ta şırıpletrı. ⁵⁸⁴Territorisene tirpey kirtessipe irternerı ikı uyñlıhıra Pıva rayonı çı tasisen şutne kını. ⁵⁸⁵Şakı virinti puşlıhıran ta numay kilet. ⁵⁸⁶Dekabr’ uyñınçe Pıva rayonñ deputaçışem şını puşlıhı suylış.

⁵⁸⁷Hařat: 26 (704)

588. UYAVPA SİRE, YAŞ-KİRİM!

⁵⁸⁹Rašsey Federatsiyın Prezidençı kaşni şulah Şamrıksen kunne irterressi pirki 1997 şulhi iyunın 24-mışınçe yışını kilarnı hıssın pallı tuma tıtını şak uyava. ⁵⁹⁰Ançah Şamrıksen kunne Husanta kışalhi pek anlın uyavlanı pulman. ⁵⁹¹Federatsin Atılı okrugınçe 2007 şula Şamrıksen şulı tese palırtnipe şaplaşı ye yaş-kırime obşcestvo purnışne hıyullınrah hutşınma çinni pulçı-şı şakı? ⁵⁹²İyunın 27-mışınçe Husanti M. Gor'kiy yaçılı kul'turıpa kanu parkınçe, unti «Trudoviye rezervı» stadionta şıçı pin sın uyava hutşınçı.

⁵⁹³Un umın pır kun malarah hulari açasempe şamrıksen işıpe işleken komitet predsedatel'ı D.Fattahov jurnalistempe tıl pulçı, meropriyatiye kirtni şınılıhsem şınçen kalasa paçı. ⁵⁹⁴Tışlıhren, halıççen uyav programınçe boks pulman. ⁵⁹⁵«Ekstrim ploşcadki» te pırremiş hut. ⁵⁹⁶Unta velosipedpa puşhırlı şavrinakansen, skeytbordpa figurısem tusa yarınakansen, breyk-dans istisen tata graffiti ünemişen pultarılıhıpe tullın pallaşma pultarçı kurakan.

⁵⁹⁷Organizatorsem kışal Tutarstanra Ir kımılıh şultalıki pulnine te asrah tıtı. ⁵⁹⁸İyunın 1-mışınçe Pıtım tınçeri açasen kunınçe puşarnı aktsiye malalla tısni. ⁵⁹⁹Un çuhne siplenme ukşa kirlı çırlı açasen spisokne tunıççı. ⁶⁰⁰Puhını ukşa-tenke çırlısem patne şıternı, ançah pilık şulti pıtı yıvır çırlı Bogdan Yakovleva Germanire operatsi tuma 10 million tenki kirlı. ⁶⁰¹Hallıhe vara 2 million tenki kına puhaynı. ⁶⁰²Şamrıksen kunınçe açana pulışma yatarlı nomer şine SMS-şırusem yarassine yirkelenı, kaşni SMS 22 tenki tırat'. ⁶⁰³Kuntah bankri şçet şine kuşarma 3 pin flayer valeşni.

⁶⁰⁴Şamrıksen kunı umın ikı kun malarah Husanti şamrıksen organizatsiyısem pırleşse Husan şamrıksen organizatsiyın kanaşne (KSMO) tusa hunı. ⁶⁰⁵Unın predsedatel'ne İ. V. Sivova suylanı, jurnalistempe yirkelenı tılpulura vıl ta pulçı. ⁶⁰⁶Pırleşıve şamrık uçenıysen kanaşı, Husan volonterısem, promışlennost' predpriyatiyısence işleken şamrıksen organizatsiyısem, sport organizatsiyısem tata ittısem kını. ⁶⁰⁷KSMO tılevı, İgor' Veniaminoviç kalanı tırıh, pır-pırne pulışsa pırassı. ⁶⁰⁸Tışlıhren, hış-pır ıytusene mınle tatsa pamallıne pır organizatsi layıh pılet, teprıne te pulışma pultarat'. ⁶⁰⁹Uyırınah grant ilme dokumentsem hatırlessıpe çılay ıytu sikse tuhat'. ⁶¹⁰KSMOra temişe tırlı organizatsi, kaşnin tılevı tırlıren pulsan ta vısene pırleşterekenni sahal mar. ⁶¹¹Şamrıksene hvatterpe tivısteres ıytıvah iler, kaşni hıy tıllın çınovniksen alıkısene şakkasa şüresen çılay vıhıt ırtı pulıççı. ⁶¹²KSMO vara çınovniksempe şıhını yirkelenı şırte te, vlast' organısempe ıytusene tatsa panı çuh ta vıtım küme pultarat'. ⁶¹³KSMO yirkelenseneh Husan merne İ. Metşına şamrıksen organizatsiyısen şınnısempe tıl pulma ıytı. ⁶¹⁴İl'sur Raisoviç hapıllısaş kilışni, ançah tırlı siltavsene pula tılpulıva urıh vıhıta kuşarnı.

⁶¹⁵Vunı sehet pıçı uyav. ⁶¹⁶Malıtan sport vıyyısen programmi pulçı, kaşhine ultı sehetren vara kontsert ploşcadkısım işleme puşlarıs. ⁶¹⁷Husanti pallı uşkınsem «Volga-Volga», «Mgnovenıye», «Murakami» tata ittısem yurı-taşıpa savıntarçıç. ⁶¹⁸Kaşhine sakkır ırtsen vara Husantan tuhnı pallı yurısa MakSima itleme tata numay sın puhınçı. ⁶¹⁹Havaslı uyav 22 sehetre feyerverkpa vışlensı teyş kilet, ançah feyerverk hıssın ta uyav malalla tısılını. ⁶²⁰Hulari «Arena», TSKJ kaşhi klubsem yaş-kırım valli tülevsır meropriyatisım ırtternı.

⁶²¹ Tat'yana VASİL'YEVA.

⁶²² Haşat: 26 (704)

⁶²³Tutar çılıhine te yuratsa vıreneşı

⁶²⁴Şıprel rayonınçı Aslı Aksu vıtam şkulı taştan kurınsa larat'. ⁶²⁵Yalşın vıl çın-çın kermen. ⁶²⁶Hulara pulsan ta şuhalsa kayman pulıççı. ⁶²⁷Vıl kalıpişıpe pıtı pışik, arhitekturi vara hitre te mınaşlı. ⁶²⁸Aksusem şkula yuratni kuşkıret. ⁶²⁹Vırenü zavedeniyı şınçen vısem yalanah işşın kalasa paraşlı. ⁶³⁰Halıh şkula yuratni hitre şurtran kilmest, pallah. ⁶³¹Kunta pultarullı, çun-çıreneren işe parını kolektiv işlet.

⁶³²Pire V.P.Luhmanov direktorpa unın sumı N. F. Yarmuşov kitse ilçis. ⁶³³Şkul şurtne kırseneh tırlı temıpa hatırleni stendsem kuşa ilırteşsi. ⁶³⁴Sarlaka koridorsen stenisine kartınisempe tata açasem ükerçikisempe kapırlatni. ⁶³⁵Kurava lekni pekeh tuyinat’.

–⁶³⁶İstan sirin şakın çuhlı kartına? – tese kısıklantımır.

–⁶³⁷Numayışne hınasem, şkul pıterse tuhakansem parneleni, ak kuntisem vara hamır yalti ünērşin İvan Petrukovin kartinistem, – tet Viktor Pavloviç şkulpa pallaştarsa.

⁶³⁸Direktor kabinetinçe vırentü ıytıvısenene sütse yavırmır, pallah, kunta itti şkultisençi pekeh layıhhi te, huyhırmalli te pur. ⁶³⁹Administratsiye 11-mış klassem titakan ekzamensem pışırhantaraşsi. ⁶⁴⁰Şuk, şuk takam ekzamen paraymı tese şutlamaşsi vısem, kunta açasem purte teni pekeh layih pılı kıtartaşsi. ⁶⁴¹Kaşni şulah vıpuskniksengen 80 protsençi aslı şkulsene vırenme kıret. ⁶⁴²Halı pırlehi paşalıh ekzameni purnısa kını pırtak humhantarat’. ⁶⁴³Şınılıh yalan şiklenteret-şke. ⁶⁴⁴Akı kışal ta hış-pırisem PPE suylanı.

–⁶⁴⁵Epir PPEne hirış mar, ançah ta açasem hınıhiçcen yıvırtarah kilet. ⁶⁴⁶Ten, hamır şınılıh şine asırhanullırah pıhatpır. ⁶⁴⁷Bazılı şkulta vırense tıvatı predmetpa PPE pama yıvır. ⁶⁴⁸Apla-tık rayonsençe profil’li şkulsem usmalla, – tet vırentü yenıpe işleken direktor sumı Nikolay Filippoviç.

⁶⁴⁹Tırıs, yıvırlıhsem numay kunta, ançah ta 2009 şultan PPE purinşin te pulmalla.

⁶⁵⁰Şak şkulta pışik şitmenlıhsem tata yıvırlıhsem pulmış tese şutlatpır, mınşın tesen pışik opıtlı yertüşisem pedkollektiva işpe havhalantarma pultaraşsi. ⁶⁵¹Kunta pur predmetpa ta aslı pılıllı, pultarullı pedagogsem işleşsi. ⁶⁵²4 çilhe vırenteşsi: çıvaş, vırıs, tutar, akılçan. ⁶⁵³Çıvaş çilhine vişi spetsialist A. P. Osipova, V. N. Yarmuşova, N. V. Larionova ilse pıraşsi. ⁶⁵⁴Şamrık uçitel’sem tırış-sa opıt puh-a-şsi. ⁶⁵⁵Vısen vırenekenisem Şupaşkarta irteken «Çıvıltı çikeş» konkursa hutşınsa II-III vırinsene tivışni. ⁶⁵⁶Respublika şayınçı olimpiadına tuhayman-ha hal’lıhe. ⁶⁵⁷Malaşne şakın pek tillevsem lartaşsi.

⁶⁵⁸Tutar çilhine vırentessipe te kunta yıvırlıhsem şuk. ⁶⁵⁹Vişi şul kayalla şkula E.N. Muhtarova kilni. ⁶⁶⁰Şakıntanpa tutar çilhine vırenessi yıvırlıhıran interesli te havaslı uroksene şavrını. ⁶⁶¹Açasem ernere iki hutçen kımılpah tutar çilhipe literaturine tıpçeşsi. ⁶⁶²Tıvan çilhene 5-8-mış klassem 5-şer sehet (3 – çilhe, 2 – literatura), 9-11-mış klassem 4 sehet vırenesşsi.

⁶⁶³Itti predmetsempe te şitınüsem yapıh mar. ⁶⁶⁴Şkulta himiye layih pılınıne rayon olimpiadisence yalanah şinterni şırıpletet. ⁶⁶⁵Şak yıvır predmeta Nikolay Filippoviç yuratma vırentni. ⁶⁶⁶Açasem havhalansa predmeta tıpçeşsi, çı kışık, çı asamli nauka teşsi.

⁶⁶⁷Direktor kaşni predmetnikpa kamıllı. ⁶⁶⁸Pedagogsem tırışsa, vıhıta şellemeşir, açasene yuratsa işleşsi. ⁶⁶⁹Şavınpa şitınüsem te layih. ⁶⁷⁰Tıslıhıren, irtni vırenü şulınçe rayon olimpiadinçe açasem fizikıpa tata himiye 1-mış vırına tivışni. ⁶⁷¹Vırıs çilhipe, literaturipe, ekologipe, obşçestvovedenipe 2-mış vırinsene şınse ilni, matematikıpa tata tehnologipe 3-mış vırinsene tuhni.

⁶⁷²Urok tulaşınçı meropriyatistem kunta yalanah şüllı şayra. ⁶⁷³2006 şulta Aslı Aksura vıtam şkula usnıranpa 120 şul şitnıne uyavlanı çuhne açasem kontsert hatırleniççi. ⁶⁷⁴Pışik hulasesençe purınakansem, temle kontsertsempe teatrsençe pulsa kurnıskersem, tılınseh kayrıs: ⁶⁷⁵«Yeple pultarullı ikken pırın yenteşsem», – tese savınçıs.

⁶⁷⁶Uçitel’sem te pultarılıhne, professi şayne üsteres tese tırışaççi. ⁶⁷⁷Yulaşki şitınüsençen A. V. Danilovın «Moya malaya Rodina – Bolşaya Aksa» programmine palırtas kilet. ⁶⁷⁸Açasene Tıvan enpe pallaştarma vıl hıy programma hatırleni, ina TR Vırentüpe nauka ministerstvinçe ırttereken konkursa tıratsa 1-mış vırına tivışni.

⁶⁷⁹Şkulti muzey vara şikır hulari pır-pır muzeypa tanlaşma pultarat’. ⁶⁸⁰Yal istorine sınıkerçiksen al’bomisempe oçerksençe kalasa panı. ⁶⁸¹Tırlı taphırti yapalasesene puhsa temıllı ekspozitsisem hatırleni. ⁶⁸²Pıtım yal halıhı, vırenekensem, uçitel’sem tırışsa şulseren muzeya puyanlataşsi.

⁶⁸³ Pultarullı kollektiva şullahi otpusksençe kansa şını virenü şulne şını vıypa, şuhışsempe, programmısempe tavrınma sunatpır.

⁶⁸⁴ Şamrık yaş-kırime vara aslı şkulsene kimelli ekzamensene inışlı tutma vıy-hıvat, pultarulıh!

⁶⁸⁵ Sil' via Çarkina.

⁶⁸⁶ Haşat: 26 (704), Kategori: Şinkırav

⁶⁸⁷ TİLİH TATA İNVALİD AÇASEN BALI

⁶⁸⁸ İyun'ın 28-mışınçe TR Virentıpe nauka ministerstvi tata Sutu-ilüpe promışlennost' palati Husanti Uyavsın akademiynınçe tılıh tata susır açasen sıvpullaşu balne irterçış.

⁶⁸⁹ Kışal uyava respublikıri hulasesempe rayonsençen 100 itla açana yıhravlanı. ⁶⁹⁰ Kaşni virenüre, sportra, tvorçestvıra şitınüsempa palırnı. ⁶⁹¹ Vısençen vun pırışı şkultan iltın tata kimil medal'sempe vırense tuhnı. ⁶⁹² İttisem olimpiadisence şinternisem, konferentsisence palırnisem; respublika, Raşsey, tınçe şayınçı kivi, taşı festivalisempe konkurssen laureaçisem; tırlı sport vıyyisence Tutarstan, Raşsey, Tınçe çempionisem yata şınse ilnisem.

⁶⁹³ «Şak bala aça şurçisence, internatsence, yut şem'yesence üsnı tılıh, invalid açasem hıysene inışlırah, kirlı, teylelı tuyççır tese yırkeletpır», – teşşı ministerstvo işçenisem. ⁶⁹⁴ Şak ırı işre Promışlennost' palati te kaşni şulah pulışat'.

⁶⁹⁵ Payan respublikıra tılıh tata invalid açasen 73 patşalıh uçrejdeniyı işlet. ⁶⁹⁶ Vısençe 8 pin aça purınat'. ⁶⁹⁷ Unsır puşne 1500 invalid açana kilisence vırenteşşı.

⁶⁹⁸ Uyava açasene salamlama respublika yertüşisem kilniççi. ⁶⁹⁹ Prezident Apparaçın, Patşalıh Kanaşın, Ministrsen Kabineçın tata itti uçrejdenisen predstavitel'isem ırı şimahsem kalariş, malaşne te pısık şitınüsemp tuma sunçış, sponsorsemp

⁷⁰⁰ Haşat: 26 (704), Kategori: Şinkırav

⁷⁰¹ VİHİTLİHA ŞİPLANÇI ŞKUL

⁷⁰² Şullahi kanikul şitni may, Huratari (Elkel rayonı) şkul ta vıhıtlıha şıplançı. ⁷⁰³ Tırışsipe, itti şultıpe tanlaştarsın, kunta kışal şultalıkipih pıteh şavlı pulman-ha. ⁷⁰⁴ Mınşın tesen respublikıri şkulsence optimizatsi pulnıran şınılıh çı maltan şakın pek pıçık şkulsene pırsa tivrı. ⁷⁰⁵ Vısene aça şuçı sahal pulnıpe hupma ye puşlamış şkul statusınçe hıvarma yışını. ⁷⁰⁶ Huratari pılı şurçı te akı 2006-2007 virenü şulınçen puşlamış şkul şutlanat'. ⁷⁰⁷ Şavna kura kunta ülimren yulaşki şinkırav tunsıhlın yanırasa açasene purnış şulne mar, kürşı Siktirme yalne kına isatı. ⁷⁰⁸ Mınşın tesen 5-mış klasran vısem Siktırmeri vıtam şkula şüreme tutınaşşı.

⁷⁰⁹ Ulaşnu pulnıranpa vıhıt pıteh numay irtmenren-şı şınılıhe açasem te, vırentekensem te hınıhsa şiteymen-ha. ⁷¹⁰ Pır hutlı pısık şkulın koridorisem tıhtav vıhıtınçe halı te açapıça sassipe kırlese tının tuyınat'. ⁷¹¹ Ançah şel, payan – ırıl kurınu. ⁷¹² Açasem sahal, kaşni klasra 4-5-şer şeş. ⁷¹³ Unççenhi pısık kollektiv ta samay sayralnı, tehpersonalpa pırla purı te şıçı sın kına halı. ⁷¹⁴ Şak şkulta 33 şul işlenı N. Kurzayeva uçitel'nitsa kalanı tırıl, hışı Siktırmeri şkula kuşnı, hışı işsır yulnı.

⁷¹⁵ İtti şulsence «Umelye ruki», «Volşebnaya kıst », «Hor » tata «Lepka » krujoksem kırlese tını pulsan, halı vısem te şıp. ⁷¹⁶ Açasem ırımah tımran tırlı pukanesem, şıhlıçsem tuma vırenteken krujoka pıtı kılıştarnı-mın. ⁷¹⁷ Unın yertüşı Nina Nikolayevna kalasa panı tırıl, açasem tıma hıysemeh suylanı, hırlı tıma Hurata şırminçen ilnı pulsan, şurrişın Siktırmeneh şitni. ⁷¹⁸ Kayran pıtım tehnologiye pıhınsa tırlı pukanesem istalanı, sırlasa ilemletni. ⁷¹⁹ Açasen işisene tırlı kurava ilse kaynı, konkurssence te şinternı. ⁷²⁰ Tata hınasene mın çuhlı parnelemen-şı? ⁷²¹ Hış-pır pukanesem şkulta halı te upranaşşı. ⁷²² Nina Nikolayevna şak krujoka, ten, pıçıkisempe te yırkeli-ha. ⁷²³ Çın ta, kışın klasra vıreneken açasempe şımılak pulmı.

⁷²⁴N. Kurzayevišir pušne kunta tata iki učitel'nitsa N. Mindryukova, L. Yaganeva açasene pušlamış pılı paraşşı. ⁷²⁵Pılı nikisi şirip pultir tese sahal mar tirişası vısem. ⁷²⁶Şavna kura açasençen çılayışı Siktirmeri vıtam şkul ta «4», «5» pallisempe kına vırenet. ⁷²⁷Tirli şayri olimpiadısene hutşinsa şintersen vara Hurata şkulin učitelisem te savınaşşı.

⁷²⁸Numay şul şak şkul ta açasene çıvaşla vırentmennipe kunta tıvan çılhe kalaşu şayınçe kına. ⁷²⁹Literatura çılhi aslisemşin te uşman şerem pulnıran huratasem vırişlansa pıraşşı. ⁷³⁰Yurat'-ha, kişaltan pušlamış şkul ta tıvan çılhene vırentme tıtnı. ⁷³¹Ançah kunta ta yivırlıhsir mar-mın. ⁷³²Hış-pir aşşı-amışı şakna ırlamast' ikken. ⁷³³Kunsir pušne tata kirli kınkesem te şiteliksir.

–⁷³⁴Tin şeş vışlenni vırenü şulınçen açasene ernere tıvatı sehet çıvaş çılhi vırentme tıntımır. ⁷³⁵Şimilah mar pire, mınşın tesen çıvaş çılhin vırentü kınkesem şuk. ⁷³⁶Siktirmeren, Pırnayınçen küni kivi kınkesempe kına vırentkeletpir,– pılteret Nina Kurzayeva.

⁷³⁷Mın, mın te, Hurata şkulın ulma-şırla pahçine Elkel rayonınçe şitekenni şuk. ⁷³⁸Pahçara 24 tıp ulma yivışşı, 10 tıp çıye, vun-vun tım yıplı, hura hurlıhan. ⁷³⁹Ulma-şırla tımışene lartakanı te Nina Nikolayevna Kurzayevah ikken. ⁷⁴⁰Un çuhne vıl açasene vırentni huşırah şkul şumınçı pahçan zaveduyuşçıyın işne te ilse pını-mın. ⁷⁴¹Untanpa pahça çin-çin sadah şavrınnı.

⁷⁴²Ulma-şırlasir pušne unta tata tirli pahça şimış te üset: suhan, kişir, hırlı kişman, kupısta... ⁷⁴³Şkul kaşni şul puyan tuhış ilet. ⁷⁴⁴Hille valli tirli vareni, kompot tavraş, salatsem tata ittine te şitelikleh hatırleşşı vısem. ⁷⁴⁵İtlaşsine vara sutsa şkul valli ukşa tıvaşşı, vıl'ih valli furajpa ulıştaraşşı. ⁷⁴⁶Ahal'ten mar-şke şak şkulın pahçı rayonta şullen ırteken konkursra malti vırınta.

⁷⁴⁷Şkulın tata vıl'ih-çirlihi te pur: ine, iki sısna. ⁷⁴⁸Vısene şkul işçenıssem pıhaşşı. ⁷⁴⁹Vıl'ih sutsa ta uşı kurma tirişat' şkul. ⁷⁵⁰Halı te akı sısna aşne sutsa DVD, televizor, karaoke ilme hatırleneşşı. ⁷⁵¹İtti yiltah, şav şutra komp'yuter ta, pur vısen.

⁷⁵²Hıy vıhıtınçe şkulşın numay tirişni, kunta 50 şula yahın ırmi-kanmi işleni pedagog-veterana Aleksandr Matveyevič Lineyeva ta manmaşşı huratasem. ⁷⁵³Şimille işleken şkulın yatne Aleksandr Matveyevič çuhnehi pekeh şulte tıtma tirişası.

⁷⁵⁴İrina KUZ'MİNA.

⁷⁵⁵Haşat: 26 (704), Kategori: Şinkırav

⁷⁵⁶ÇUNPA İLEMLİ PEDAGOG

⁷⁵⁷Anat Kamiri çıvaş gimnaziyınçe piti pultarullı učitel'sem işleşşı. ⁷⁵⁸Ahal'ten mar'ınti kuntan vırense tuhakan açasem kaşni şulah tirli institutsene kireşşı. ⁷⁵⁹Gimnaziye atalantarassişın pırın direktor Anatoliy Petroviç numay vıy hurat'. ⁷⁶⁰Pedagogsem te pultarullı.

⁷⁶¹Hal'hinçe epı gimnazire işleken pultarullı hırarımsençen piri – Nina Germanovna Yarmuşkina şinçen sırsa pılteretip.

⁷⁶²Hıysen işne layih pıleken şinsene çıs ta muhtav teyipir. ⁷⁶³Ançah ku kına şiteliksir vit-ha. ⁷⁶⁴Yençen te şamrik ırıva pılı paras işre vıy huratın pulsan puşşeh te. ⁷⁶⁵Çi maltan epir şinnın iş-tınne, kımılne tata çunne kursa haklatpir. ⁷⁶⁶Nina Germanovna şıpah şakın pek şinsen uşkınne kiret te.

⁷⁶⁷Çıvaş gimnaziyınçe işlekensen şuçı pisik mar. ⁷⁶⁸Kunta kaşni vırenteken alı tupanı şinçi pek kurınsa tırat' tesen te yurat'. ⁷⁶⁹Mın kalaşın-ha kunpa epı: şınpa kalaşma pılıni, hisepleni, hıyne yirkelli te tivışlı tıtni, sipaylıh, şınna pulışma hatırri – şak layih yensem purte pur Nina Germanovrıra. ⁷⁷⁰Epı unran şınna hurlanine iltmen, hıyne pisika hunine te kurman. ⁷⁷¹Purinpe te ırı kımıllı ta sipaylı.

⁷⁷²Uçitel'sene epı mın açaranah hisepleni. ⁷⁷³Vısem tınçere çı işli, purne te pıleken, purne te tuma pultarakansem tese şutlanı. ⁷⁷⁴Un çuhne aça çunıpe kına ınlannı pulsan, halı vara çınah ta şavın pek pulmalla pul çin-çin pedagogın tese şutlatip.

⁷⁷⁵Şapla pulas tesen numay vÿ huma, tırışma, hal'hi samanapa tan utsa pıras tesen tata numayrah pılme, vırensene pıma tıvet.

⁷⁷⁶Nina Germanovna vara epİ çın-çın pedagog tese şutlatıp, çuntan hısepletıp. ⁷⁷⁷Pultarullı, ırı kımıllı hırarıma pırle işlekensem te kımıllaşşı, açasem te yurataşşı.

⁷⁷⁸Purnış tikış kilmest. ⁷⁷⁹Kaşni sın purnışınçeh kulyanmallı te, savınmallı te pulat'. ⁷⁸⁰Nina Germanovna purnışınçeh te pulnı vısem. ⁷⁸¹Şapah ta vıl puşne usmast', yıvırlıhsene şınterse malallah talpınat'. ⁷⁸²Hıy pekeh mattur hırisem te tırışsa vırenseneşşı.

⁷⁸³«Çun-çıreren hıyın işne parınnı, açasene çıreren yuratsa vırenteken», – tese hak paçı İna gimnazi direktorİ Anatolıy Petroviç. ⁷⁸⁴Şak sımahsempe epİ kına mar, gimnazire işlekensem purte kılışeseşşı pul' tetıp.

⁷⁸⁵Tamara SMAL'KOVA

⁷⁸⁶Anat Kama

⁷⁸⁷Haşat: 26 (704), Kategori: Şınkırav

⁷⁸⁸AÇASEN KİMİLİ ŞES PULTİR

⁷⁸⁹Şkulta layıh vıreneken açan vırentekenın yaçı te yalanah çı pultarullısen şutınçeh. ⁷⁹⁰Nina Nikolayevna Bakanova şırım şıççımış şul vırentüre vÿ hurat', vısençen vun pillıkışne vıl Elkel rayonınçı Anat Kaçayel vıtam şkulınçeh puşlamış klassençeh çıvaş çılhıpe literatura urokışene yertse pırat'. ⁷⁹¹Şak yalta ıtlarah çıvaş sınıni purınat' pulsan ta, kunti vırenekenssem vun ultı şul kayalla şes tıvan çılhene vırenme puşlanı. ⁷⁹²Apla pulin te, kunti halıh tıvan çılhepe kalaşsah kaymast'. ⁷⁹³«Suvar» haşata ta ikı yalta – Anat tata Turi Kaçayelsençeh – vışı sın ançah şırınat'. ⁷⁹⁴Tuhma puşlanıranpa ilse tırakannısen şutınçeh hıseplı Nina Nikolayevna ta.

–⁷⁹⁵Tıvan çılhene epİ atten kınekısem tırıh ham tıllın tıpçerım – pıre şkulta çıvaş çılhıne vırentmen. ⁷⁹⁶Un çuhnehi vırenekensençen numayışı payan ta çıvaşla vulama, sıрма pılmeşşı. ⁷⁹⁷Açısenen mınle vırentçır İntı vısem? ⁷⁹⁸Şavınpa ta açasem ıtlarah vırısla kalaşni sısinet. ⁷⁹⁹Teleye, şak laru-tıru, İttı şulsençıpe tanlaştarsan, ulşınsa pırat' – açasem tıvan çılhepe numayrah İntereslenme puşlarış. ⁸⁰⁰Epir ças-çasah uşı uroksem, vıyışem, tırılı stsenkışem şuhışlasa kılarsa İrtteretpır. ⁸⁰¹Aşşı-amışışem te hırış pulmannı savıntarat' kına.

⁸⁰²Aça-pıçan çıvaş çılhıne vırenes turtım vıranı vırentekenşın pısık şıtınü. ⁸⁰³Halı Nina Nikolayevna vırenüre kırılı kınkesempe metodıka posobıyışem pıtı şıtelıksır pulnı pışırhantarat'.

–⁸⁰⁴«Suvar» haşatın «Şınkırav» huşma kılardı pıre şav terı pulışat'. ⁸⁰⁵Açasem te İna pıtı kıteşşı. ⁸⁰⁶Vıl kivrı uçebnıksençeh şuk materialsempe puyan. ⁸⁰⁷«Şınkıravpa» uşı kursa epir temışe meroprıyatıpe uşı urok İrtteretmır İntı, – pılteret çıvaş çılhıne vırenteken.

⁸⁰⁸Numay pulmast' kına-ha Nina Nikolayevna yıvır çırten şılınsa yulnı hışşın İşe tuhrı. ⁸⁰⁹«Şınıren şuraltıım», – tet vıl şakın pırkı. ⁸¹⁰Payan açasem patne vıl tata ta havhalansa vaskat'. ⁸¹¹8-mış klass İşne ilse pıma tata tutar çılhıne vırentme, şkulta yırkelenı fol'klor uşkınne yertse pıma, Turi Kaçayel yalıncı «Şınkırav» fol'klor ansambıl'ne şüreme İlkıret hastar uçıtel'. ⁸¹²Temışe şul İntı Nina Nikolayevna «Çıvaş şıpçıkı» konkursa, rayontı tata hıy yalıncı kul'tura şurtınçı kontsertsene hastar huşınat', vırenekenışene te hıyınçen hıvarmast'.

–⁸¹³Şkultı fol'klor uşkınne yırkelenırenpe pır şul şıtrı. ⁸¹⁴Unta 1-9-mış klass açısem yışlınah şüresşı. ⁸¹⁵Açasem vıyı kalama, yurlama, taşlama yurataşşı. ⁸¹⁶Pısıkah mar yalta şırım pılık aça çıvaş fol'klorıpe İntereslennıpe epİ pıtı mınaşlanatıp. ⁸¹⁷Halı stsenı kostyumışem şıletteressi şes yulçı, – kalasa paçı Nina Nikolayevna.

⁸¹⁸Mayya ZİNNUROVA.

⁸¹⁹Haşat: 26 (704), Kategori: Şınkırav

820. VOSPİTANİ TSENTRİN YERTÜŞİ

⁸²¹Kaşni şkul'ta vospitani programmi pur, ina purnışlasa açasempe uçitel'sene pırleşterse havhalantarakan piti hastar şın pulmalla.

⁸²²XX imirın 60-mış şulisençe şkul'sençe klass tulaşınçı işsene yertse pırankanin doljnoşne usnı.
⁸²³Halı epir ina vospitani yenipe işleken direktor şumı tetpir.

⁸²⁴Pıva rayonınçı Al'sih vıtam şkulınçe şak işre Lyudmila İvanovna Tairkina tırışat'. ⁸²⁵Hıyın işinçe vıl kaşni açana tıvan şkula yuratma, hisepleme vırentessine tıpe hurat'. ⁸²⁶Şak tuyımsem açana çuninçe şırıppın tımarlanççır tese interesli programmısem hatırlet. ⁸²⁷İşe yırkemele şamil mar, pallah, vırenekensene uroksem hıssın yulma ıymalla, kışıklantarmalla, açasem vara kaş yenne ıvınaşşı. ⁸²⁸Yal açısen kil-huşalıhra ta temin çuhli iş. ⁸²⁹Şavınpa ta vısene ilirtme pedagoga pışık pultarulih kirli.

⁸³⁰Pırın şkul rayonta çı layihisen şutınçe, şakna tırlı predmetsempe ırteken rayon olimpiadisence tata tırlı konkurssence şınterse şırıpletni. ⁸³¹Epir kaşni açana hiseplese, unın pultarulihisene palırsa kışın klassençeneh atalantarma tırışatpır.

⁸³²Şkul'ta vunı krujok tata pılık sport seksiyı işlet. ⁸³³127 açaran kaşni hıyın kımılne kayakannine tupnı, pallah.

⁸³⁴Kaşni uyav tılne yatarlı kontsertsem hatırletpır, açasem yurlasa taşlama piti yurataşşı. ⁸³⁵Itti krujoksem hatırteni ükerçiksene, sıhni, tırteni, yivısrın kassa tunı yapalasene vistavkısence kıtartaşşı. ⁸³⁶Literatura konkursısence açasem sıvvisene, kalavısene haklatpır. ⁸³⁷Aşşı-amışsem şakna kursa çunçırener savınaşşı.

⁸³⁸Krujoksempe seksisem şkulın vospitani tsentri pulsa tıraşşı. ⁸³⁹Lyudmila İvanovna işe pit ista yırkemele pultarnı. ⁸⁴⁰Şupaşkarti Çıvaş patşalih universitetne pıterse tavrınsanah vıl şkul'ta pedagog-organizator pulsa işe puşını.

⁸⁴¹Yalanah interesli meropriyatısem irtteret vıl. ⁸⁴²Kaşni uyav numaya asra yulat'. ⁸⁴³Tılınmelle, mınle vıl kunseren açasene kul'tura, etika, estetika normısene hınıhtarat', ırı kımıllı pulma vırentet.

⁸⁴⁴Şkul'ta pulakan meropriyatısem pıtım yalşın uyava şavrınaşşı. ⁸⁴⁵Halih L. İ. Tairkinına hisepleni kuşkiret. ⁸⁴⁶Ahal'ten mar intı ina Al'sih yal hutlıhın suylav komissiyın predsdatel'i pulma şannı.

⁸⁴⁷Şakın pek işlekenin şem'ye, kil-huşalıh valli vıhıt yulat'-şı? ⁸⁴⁸Numay çuhne sıvıh sınsem şakna inlanmaşşı, hırışleşşı. ⁸⁴⁹Lyudmila İvanovnın vara işçen, inlanakan upışka, mattur ta pultarullı açasem. ⁸⁵⁰Amışipe hunyamış te yunaşar, yalan pulışma hatır. ⁸⁵¹Çınıpe teyleli şın teme pulat': şırıppın şem'ye, yuratnı iş.

⁸⁵²Lyudmila İvanovnın pultarulihın tepır yeni şınçen te kalasa paras kilet. ⁸⁵³Uçitel'sem hatırleken kontsertsempe spektakl'sene te vıl hastar hutşinat'. ⁸⁵⁴Numay çuhne spektakl'sene hıy rejisser pulsa lartat'.

⁸⁵⁵Iranhi ırın kul'turi payan tuptannine L. İ. Tairkina piti avan inlanat', şavınpa ta pedagogın tıp tıllıvı anlı pılı parassi şes mar, kaşni açana şak tınçere çıslı, tırıs, nıravstvinnost' normısempe purınma vırentessi te.

⁸⁵⁶Lyudmila İvanovna çıvaş tata vırış çılhıpe literaturısene vırentet. ⁸⁵⁷Vıl pultarullı uçitel' pulnıne açasem olimpiadisence şınterse şırıpleteşşı. ⁸⁵⁸Uçitel' kaşni açana tıplın tışkerse unın pultarulihisene atalantarma tırışat'. ⁸⁵⁹Vıl yalan şınılıhsem şırat', kaşni urok, meropriyatı açasem çunısence ırı tuyımsem hıvartır tese tırışat'. ⁸⁶⁰Şak işre ina pırın şamrık vırentekensem pulışaşşı. ⁸⁶¹Vısem pır çılhe tupsa layih işleni purne te usı küret, savıntarat'.

⁸⁶²L. İ. Tairkinın işne rayonti vırentü payı tata administratsı pırre mar Hısep, Tav huçısempe haklanı.

⁸⁶³Tamara TARASOVA.

⁸⁶⁴Pıva rayonı, Al'şih yalı

⁸⁶⁵Haşat: 26 (704), Kategori: Şinkırav

⁸⁶⁶**Şini ministr**

⁸⁶⁷Tuntikun Tutarstan Prezidençı M. Ş. Şaymiyev N. M. Valeyeva TR vırentüpe nauka ministrne lartassi pirki Ukaz kılarnı.

⁸⁶⁸Nail' Mansuroviç Valeyev 1949 şulhi sentyabrın 3-mişiñçe Çıstay hulinçe şuralsa üsni. ⁸⁶⁹Yelabugrı pedagogika institutınçı filologi fakul'tetne pıternı. ⁸⁷⁰Filologi naukisen doktori, professor, TR Naukisen akademiyn akademiki.

⁸⁷¹1971 şulta institut pıternı hıśşın Çıstayrı 3№ vıtam şkulta vırıs çilhipe literaturine vırentme tıtınat'. ⁸⁷²1975 şultan Yelabuga paşalıh pedagogika institutınçe kafedrıra assistent pulsa işlet. ⁸⁷³1977-1981 şulsençe SSSR Naukisen akademiyn Husanti filialın aspirançı. ⁸⁷⁴1981-2000 şulsençe Yelabugrı pedagogika institutınçe literatura kafedrin assistençı, aslı prepodavatel', literatura kafedrin yertüsi, nauka yenipe işleken prorektor pulsa vıy hunı. ⁸⁷⁵2000 şultanpa Yelabugrı paşalıh pedagogika universiteçin rektori.

⁸⁷⁶Unçenhi ministr R.F. Şayhelislamov urıh işe kuşat'.

⁸⁷⁷Haşat: 26 (704)

⁸⁷⁸**ŞUNATLI ŞIN**

⁸⁷⁹**TAMİKRAŇ TARNI**

⁸⁸⁰Mikşı kaççı – Devyatayev,

⁸⁸¹Çıvaşla vıl – Tihırkka.

⁸⁸²Kunta şukah nimle ayıp,

⁸⁸³Hut' te çınse hur «kırkka».

⁸⁸⁴Çin şimahın suyi şuk,

⁸⁸⁵Suyavsiyın – çinni şuk.

⁸⁸⁶Çin şimah şinna vıtet,

⁸⁸⁷Paşalıha şivırtet.

⁸⁸⁸Mıneh vara huşamat?

⁸⁸⁹(Kuntan kilmı hıyamat).

⁸⁹⁰Hut' te ivıs şalçı lart –

⁸⁹¹Purpır çaplı irı yat.

⁸⁹²İna vıslıh kilten hıvnı

⁸⁹³Pirın şikır Husana –

⁸⁹⁴Al parsa Husanı hıvnı

⁸⁹⁵Mişir şunat – «Pil sana!»

⁸⁹⁶Yurı pirın Tihırkkamır

⁸⁹⁷(Şimahım man un şinçen),

898. Pattīr-ške vīl: pīhīr, kam?
899. Tīnçere pulman hal'ççen!
900. Tīhīrkkānīn piki pulnī
901. Pirişti pek Feyziye.
902. Mişirne kītse vīl yulnī
903. Çun hīvalīpe – kilte.
904. Esrel pire tapīnsan
905. Hurşī kayīk şīne larnī –
906. İncek kilse vīransan,
907. Şapla savnine hīvarnī.
908. Vutlī şumīrsem şutarnī
909. Tūperen aşahasem,
910. Yalī-huline şuntarnī
911. Çunsīr timīr kayīksem.
912. Tīhīrkkana vīy pillenī
913. Şil şunat' hıvma Husan,
914. Atīlşī humpe siylenī
915. Kilme, tışmana Husan.
916. Hurşī kayīk Tīhīrkkān
917. Paytah vītñi yutsene,
918. Ançah vilīm, av, hitkan,
919. Etem halī pītseneh
920. Şitet şivçī şavipe,
921. Şav ter pattīr şīnsene
922. İlse kayma şīvine
923. Pīr ayīpsīr çunsene.
924. ... Çīr yunpa kīvīlse tulnī
925. Hīrah untti Tīhīrkkān.
926. Vaskat' Vilīm: «Şitet, pulnī,
927. Es, etemmi, vīrt ta kan!»
928. Şīp ta līp: kanmaşkīn tīl-mīn,
929. Suranlannī Tīhīrkkān.
930. Tīnne şav şuhatnīsemīn
931. Şivharsa kilet hitkan.
932. Şūlti Pūlihşī Arhangel

933. (Mihail šakna kurat’):
934. «Šin tišmani, hušša an kīr!» –
935. Vilimne husa yarat’:
936. «Ep sana pilletīp hitī
937. Tūrlenmeškīn, sivalma,
938. Ūlimren tiveymi yitī:
939. Hatīrlen geroy pulma», –
940. Šapla šes kalani pulči –
941. Tīhīrkka piččeneh yulči,
942. Kayrī šippīn šivīrsa,
943. Tutlī tīliksem kursa.
944. Temle, hīvīrt vīransan,
945. Kurat’: esrelī tīrat’,
946. (Tīlik yīniš pulči man:
947. Šumra pišalīm pulsan!).
948. **PENEMYUDE**
949. Penemyude – pīr utrav
950. Balti tinīs varriņče,
951. Šīlen pekeh vīl – udav:
952. Letčīk-tīšman hurrīņče.
953. Ak tuhat’ te pīr kapral
954. Hulne tīssa hallanat’:
955. «Čas kuratpīr pīr kamit –
956. Pīr tīslankī «avlanat’!»
957. Pīsīk praluk kartana
958. Kīrtse yačīš pīr šinna:
959. «Šakna kūrītīr-ha tīna!», –
960. Hušrī tavīrsa šanna.
961. Īk saltakī yertse tuhrīš
962. Pīru pek ovčarkīsem.
963. «Mīn tuma-ši pire puhrīš,
964. Mīn tīvaššī-ši mursem?»
965. Yītsem harīs pīrsa tītrīš
966. Šak mīntarīn sīv čuna –

967. Talpīnsa, pīr harīs, tīkrīš
968. Alli-urine śursa.
969. Pīri, av, śirtsā tulat’
970. Hīrlatsa çiri śinna.
971. Tepīrri tatsa yarat’
972. Hīrīmne, pīrne śursa.
973. Tullaşsa-ursa lūkeśşi
974. İrsīrsem etem yunne,
975. Hīrlatsa turtsa śiyeśşi
976. İrlīh şīmī-kakayne.
977. «Kurtīr-i? – tet, mur kapralı, –
978. Ku kīşiklī kamite?
979. Tasatsa puştārīr halı
980. Yulnı yunlī tir-ūtne!»
981. **AŞTAHA**
982. Śīr kisretse-ške kīrleśşi
983. Utravri aştahasem.
984. Vutne-hīmne sirpīteśşi
985. Tītīş iştā-ha vīsem?
986. Hayhi pīrīn Tīhīrkkamīr
987. Titnı şuhīş «vīşterme»:
988. «Purpīreh vīşesçi hamīr,
989. Attu – yitta küpterme».
990. Pīr sürenkī tūksīm kunı
991. Hıparlarış pīr-pīrne
992. (Pirişti-mın hıpar küni):
993. «Vīhīt çasrah vīşterme».
994. Sıhlavsisem sas pamarış
995. Kaysan leşi tınçene.
996. Tīhīrkkı pīhsa tīmarı –
997. Hīvīrt çuprı tıpçeke.
998. Aştahanın puş varne
999. Kīçis yīpīrt hıparsa –
1000. Tīhhīrişne vīsene

1001. Tĭĉi Angel vĭy parsā.
1002. Pĭr samanĉi šav hutra
1003. Pĭr ĭmir pek tĭsĭlat' –
1004. Pĭtĭm ũt-tir šiv vutra
1005. Hĭpsa šŭnĭn tuyĭnat'.
1006. Šak hutrah šĭr kisrenet –
1007. Aštahi ĉirre kĭret:
1008. Malalla vĭl sirpĭnet,
1009. Anĉah mĭnle-ha kĭsĭmen?
1010. Kalle vĭrsa ĉĭhĭmlat' –
1011. Yut yĭvene pĭhĭnmast'!
1012. Samant – Tĭhĭrkka ĉuhlat'
1013. (Tarĭhmaškĭn puhĭnmast').
1014. Aštahanĭn may-šivne:
1015. Hĭvĭrt kalle šavĭrat',
1016. ĭtlemešĭr un šavne –
1017. Šŭlelle tĭtsa vĭrat'.
1018. Vut-šunatĭn šĭmsine
1019. Aštahi šalt pĭhĭnat'.
1020. Etem puhĭnĭ vĭysene –
1021. Pĭlĭtelle ĉĭhĭnat'.
1022. «Šĭhlanmast' tek al-ura –
1023. Aštahašĭm, an hĭra,
1024. Hĭvnĭ šulupa pĭrah –
1025. Yĭven – šĭrĭp alĭra».
1026. Tĭhĭrkka ta – ũhhĭrĭn
1027. Vĭsse tuhnĭ pattĭrsem –
1028. Vĭsem hal' te hamĭrĭn
1029. Tĭnĉeri pĭr mattursem.
1030. Penemyude utravne –
1031. Aštahasen yĭvine –
1032. Pĭr salatriš bombĭpa,
1033. Tussa kayĭrĭ šĭvine.
1034. Aštahi šav hupĭnĭ pulnĭ

¹⁰³⁵Çirliħ şivın pussine –

¹⁰³⁶Çiri şivı tapsa tuhnı –

¹⁰³⁷Kurççır purte ussine.

¹⁰³⁸Mihail SMİRNOV.

¹⁰³⁹Haşat: 20 (698), Kategori: Literatura kaşalıki

¹⁰⁴⁰ILTİN KİN

¹⁰⁴¹Pıyatampa vun pilik şul itla purınsa unran pır ırı şimah iltse pulmarı. ¹⁰⁴²Kullen man işpe kımılsırççı vıl. ¹⁰⁴³Şır şul urlı kaşnı starik pek mikır-mikır tıvatçı. ¹⁰⁴⁴Te yuri man çirene ırattaraşşınççı, te yuri viçirhenteressınççı.

¹⁰⁴⁵Epi kaçça pını çuhne pıyanam vilniççı inti. ¹⁰⁴⁶Pıyatam ta samayah vatıççı. ¹⁰⁴⁷Man upıška çı kişını pulnıran epir tıp kilteh yultımır. ¹⁰⁴⁸Vaşsa ırhine traktori şine larsa tuhsa kayatçı te – mın şırleççen hirteççı. ¹⁰⁴⁹Unpa Yelabugıri kul'turıpa şutiş uçılışçı hıssın Şuryal klubne praktikına kilsen pallaşımır ta – puşıma şuhatrım. ¹⁰⁵⁰Tin şeş Tinis şar flotınçen hımetren tavrınnı kırneklı te patvar moryakpa kuşsem tıl pulsanah şalta işi-ışi tuyım şuralçı. ¹⁰⁵¹Tata tepir iki uyıhranah yal sovyetınçe mişirlannine şırıpleteken hut uyırtartımır. ¹⁰⁵²Şamrık ta ayvan puşımpa pıyatampa purınma tür kilessi pirki şutlayman şav. ¹⁰⁵³«Simısreh» pulnı.)

¹⁰⁵⁴Matvi pıyatam (şursuhala şapla çinetiş) yalta şıvar hupmi kalaşma, iş pama yuratakan şinsen şutınçççı. ¹⁰⁵⁵Iyhısırsker ırhine tırsanah işe mınren puşınmalline, mın-mın tusa ilkırmelline mın sassipe palırtsa huratçı. ¹⁰⁵⁶Şamrıkın vara ıyhi te tutlı pulnı inti. ¹⁰⁵⁷Vaşsa hire pıremiş avtansempeh tuhsa kayatçı. ¹⁰⁵⁸«Es an tır-ha, şıvırah, kıvak şutilla kamın şıyes kiltır, kıntırlahi apata sana kurmalla yıpırtlıha çupsa kirip», – tetçi açaşşın italasa. ¹⁰⁵⁹Vıl şıvınma tuhsanah pıyatam kiretçi te hulın sassipe tıma vıhit şitni pirki sisteretçi. ¹⁰⁶⁰«Mınle yıla vıl hıvel tuhiççen şıvırası? Kam san upışku valli işme-şime hatırlı? Tır, yulhavlansa an vırt», – tetçi. ¹⁰⁶¹Un çuhne ham ta tin vun tıhhır tultaraynı aça kına pulnipe-i, pırtak kımıl yulsan ta vatı şine şılı hıvalama pılmen. ¹⁰⁶²Kımılsırılanassi şuhışra ta pulman. ¹⁰⁶³Kuşa şıtırkalasa tıratım ta huranpa yaşka şaksa yarattım.

¹⁰⁶⁴Kaşnı şul tenı pek şine-şine pilik aça şuratım. ¹⁰⁶⁵Pıh ta savın: iki hirpe vişı ıvıl. ¹⁰⁶⁶Un çuhne hal'hi pek dekretlı otpuskra larma may pulman, işe kayma tivnı. ¹⁰⁶⁷Teleye, şıpırlansempe ati pırtak larkalatçı inti. ¹⁰⁶⁸Pustuy lırkatçı, mikırtatatçı pulin te mınukısene yuratatçı. ¹⁰⁶⁹Ten, purte vısem Vaşsa şınlı pulnıran (leşı vara vatti şınlı) kullen: ¹⁰⁷⁰«Man il'imsem, kuşuksem», – tetçi. ¹⁰⁷¹Yumah-halap puşlatçı te – mattursene unran uyırma şukçı, yuratsa şat-şat şapatçı. ¹⁰⁷²Açamsem te vişımsır un patne şıpsınatçı, şulıhatçı. ¹⁰⁷³Epi un hırı pulsan mana kına un pekeh hıtı lekmetçi pul te-ha. ¹⁰⁷⁴Kullen: «Kin, unta an hur, kunta an lart, ku mınşın kunta vırtat'», – tese vırentse şeş tıratçı. ¹⁰⁷⁵Pır-pır yınış tusan vara kunıpe vırsatçı.

¹⁰⁷⁶Aslı ıvılıpe kinı inşetri hulara purınatçı. ¹⁰⁷⁷Tahşan pırre pışik uyavsence kilkelese kuratçış – nımın te kalaymın. ¹⁰⁷⁸Maşa kilınteş kuççeneş tese pır şur litr ereh, kılpassı, kanfet ilse kiletçı. ¹⁰⁷⁹Purne te şitel huşşine lartsa türeh yaltı tıvanısene hınalama puşlatçı.

¹⁰⁸⁰Pırrehınçe şapla purte haklı hınasem vırim şula kışketse avan şitnı yatpa şitel huşşine lartımır. ¹⁰⁸¹Epi hayhi yalanhille çıvaş yılıpe huplu, çıkıt kılratıp, şırttanpa hulın kukıl'sene kassa huratıp. ¹⁰⁸²Pırte kalama şuk ırı şırşı sarılı. ¹⁰⁸³Aş-pışpa kukıl'-püremeçin ırı tıhımı şımsana çerçennın kıtıklat'. ¹⁰⁸⁴Pıyatamın aslı kinı purte kurççır tese mınaşlansa: ¹⁰⁸⁵«Ak, Şırçallı kuççeneşsem», – tese şur litr hırlıne, şur kilo kanfet-pıremık kılarsa huçı. ¹⁰⁸⁶Eh, puşları şınme, hınalama. ¹⁰⁸⁷Hıyınpe yunaşar pır yenne pıyatama lartı, tepir yençe upışkı larat'. ¹⁰⁸⁸«Atya-ha, ati, san sıvılıhuşın pırer çerkke işer, eşi sıvı pulsan hınana kilme te kımıllı, epir te şırıpır. ¹⁰⁸⁹Tavay, hu ta puşat ku çerkküne», – şinet te şinet. ¹⁰⁹⁰Maşın çılhi-şıvarne takam ta imsanı, yapşar-tık yapşar. ¹⁰⁹¹Kalaşma pultarat' vara. ¹⁰⁹²Manaççı şaplarah şepıs çılhe.

¹⁰⁹³Pir̃n p̃yatam p̃r-ik çerkke ŝikleseneh h̃r̃ç̃i hayhi. ¹⁰⁹⁴T̃ruk Maşa yenne ŝavr̃ñç̃i te: «Man asl̃i kin – ilt̃ñ», – teri. ¹⁰⁹⁵Eh, pušlar̃iŝ purte kim̃ill̃in kulma, ah̃iltatma. ¹⁰⁹⁶Apaç̃i avan, tutl̃i, ŝimah̃i-yumah̃i ŝip̃iŝull̃i.

¹⁰⁹⁷Epi şeş ati şimah̃isene iltsen, irtenpeh hakl̃i h̃inasene k̃itse ura şinçe iŝtalanñsker, nim kalama apt̃irar̃im. ¹⁰⁹⁸Saṽniŝpa havhalanu tuỹim̃sem tuhh̃imrah taŝta kaysa şit̃riŝ. ¹⁰⁹⁹Kuŝ huralsa, ura ṽiỹi p̃itŝe kilç̃i. ¹¹⁰⁰Ten, kunipe iṽinñiran ta pul', ten, «ilt̃ñ kini» epi marriŝin tarihñiran kim̃ill̃im piŝilç̃i. ¹¹⁰¹K̃iṽiŝu tuỹim̃i pulmar̃i-şi? ¹¹⁰²H̃inasem asir̃hasran h̃iranipe kuşa sappun arkipe şilsa t̃ipelelle ir̃trim. ¹¹⁰³Numayl̃i kirl̃i-i pire h̃irar̃imsene h̃irelse ṽitanma? ¹¹⁰⁴P̃r çerkke h̃irli te, p̃r işi mar şimah ta şitel̃ikli...

¹¹⁰⁵Yelena ALEKSEYEVA.

¹¹⁰⁶Haŝat: 20 (698), Kategori: Literatura kaŝal̃ik̃i

¹¹⁰⁷TELEY

¹¹⁰⁸Bol'nitsa palatinçe epi t̃ivat̃tin. ¹¹⁰⁹T̃ivat̃i şipa, t̃ivat̃i kun-sul. ¹¹¹⁰K̃int̃irlahi apat hişşin kanma ṽirt̃iççen şimah şimhi s̃ut̃ilet. ¹¹¹¹Kalaŝu purniş şinçen pini may, kaşniyeh h̃iy çunne uŝat'. ¹¹¹²P̃r epi şeş iş-çikri kaplañiva uşma vaskamast̃ip. ¹¹¹³P̃irta temle k̃ureñu çimacki t̃irat'. ¹¹¹⁴Ham şine ham k̃ureñni. ¹¹¹⁵Palat̃iri h̃irar̃imsene purnişri p̃it̃irmahsene uşma nam̃islannipe stena yenne ŝavr̃insa ṽirtat̃ip ta kuşran kuşsul' yuhat'. ¹¹¹⁶P̃r k̃itmen şirt̃en hampa ham tulaşsa ilet̃ip. ¹¹¹⁷İrt̃ni kunsene asa ilseneh pit, şan-şur̃im p̃iŝerse kayat'.

–¹¹¹⁸P̃irah̃ir-ha p̃irmay purniş şinçen pak̃iltatma! ¹¹¹⁹Esir ŝimahlanipeh t̃inçe ulŝinas şuk, par̃ir mana kanl̃ih,– k̃ureñull̃in tarhaslat̃ip palat̃irisene.

–¹¹²⁰ŝuk, Elyuk, eşi t̃ir̃is mar. ¹¹²¹Epir t̃inçene uliŝtarma h̃ivat şiteres şuk. ¹¹²²Ham̃ir purniş nuşine, huyh̃i-suyh̃isene kalasa parsa çuna liplantarat̃ip̃r. ¹¹²³Eŝi ŝamr̃ik-ha, şir̃im ikkipe şeş pirat̃in. ¹¹²⁴Ten, san purnişinta şak h̃iruŝi çir̃iŝir puşne ur̃ih nim̃inle huyh̃i ta, nuşa ta pulman. ¹¹²⁵Ṽiŝem pulñi-t̃ik, p̃r ṽitanmi uş çunna, kalasa par ṽirt̃inl̃ihusene. ¹¹²⁶Vara san çunu sipli munça hiŝŝinhi üt-tir pek şim̃illañi, çiri te h̃iṽirtrah tamal̃i...

–¹¹²⁷Nam̃is mana ham şinçen kalasa pama, nam̃is. ¹¹²⁸Ançah karlank̃ira tem çimacki t̃irat', niyeple te şitsa yaraymast̃ip. ¹¹²⁹Ten, çinah ta, sire çuna uşsan şim̃ilrah pul̃i. ¹¹³⁰Kapla yalan hama aỹipli pek tuyat̃ip.

¹¹³¹...Epi çuh̃in şem'yeren mar. ¹¹³²Atte uslam̃işi, iŝiŝem uñin iñsa piraŝŝi. ¹¹³³Çasah oligarh pulat̃ip tese muhtanma ta p̃ihat'. ¹¹³⁴Anne niŝta ta iŝlemest, apat p̃iŝeret, kil huşşinçe k̃iŝt̃irtat'. ¹¹³⁵Hvatter̃i pir̃in pişik, sak̃ir pul̃iml̃i. ¹¹³⁶Ṽiŝene tirpeyleme avanah ṽiy-h̃ivat kirl̃i.

¹¹³⁷Attepe annen ṽirah ṽih̃it aç̃a pulman. ¹¹³⁸Kiçem purniş. ¹¹³⁹Uyr̃imah annene. ¹¹⁴⁰Atte viş-t̃ivat uỹih komandirovk̃iseneç̃e ŝureñi çılay pulñi. ¹¹⁴¹Anne uk̃itlenipe Husanti aç̃a şurt̃inçen pill̃ikri ar̃sin aç̃ana usrava ileŝŝi. ¹¹⁴²Atte ina h̃iy huşamatne parat', ikkişi te Palyuka h̃iyŝen t̃ivan iṽil̃i pek yurataŝŝi. ¹¹⁴³Ṽil, şem'ye işşine pill̃ike ŝitiççen tuysa kurmansker, h̃iyin şine şapla pişik timl̃ih uỹir̃nipe irt̃ihmest, ŝipayl̃ihpa t̃ir̃iŝl̃ihre üset. ¹¹⁴⁴Aç̃a şurt̃inçi purniŝa astiṽniŝsker, iñsirtran yit̃insa anñi irl̃iha ŝuhatasran ŝiklenñi-şi ye avariye lekse vilñi aŝŝipe amişi te sap̃ir kim̃ill̃isem pulñi-şi? ¹¹⁴⁵Ten, ṽil attepe annen h̃iyŝen aç̃i ŝuralsan h̃iy miñ tiŝne t̃irsa yulassi p̃irki te şuh̃iŝlañi?

¹¹⁴⁶Çinah ta, Palyuka usrava ilñi hişşin, ṽil şkula ŝureme t̃it̃insan attepe anne mana ŝuratñi. ¹¹⁴⁷Epi ŝuralsan un şine ur̃ihlarah p̃ih̃iş tese Palyuk kil̃ihah piŝirhanñi. ¹¹⁴⁸Un purnişinçe nim̃in te ulŝinman, ina miñle yuratñi, şaplah yuratu malalla t̃iŝilñi.

¹¹⁴⁹Palyuk ta mana tem pekeh yurataç̃i: uŝilma ilse tuhatç̃i, t̃irl̃i ṽiỹisene h̃inihtar̃aç̃i, velosipedpa ta yar̃inma ṽilah ṽirent̃ri. ¹¹⁵⁰Vulama, şirma ta şkula kayiççeneh h̃inihtarç̃i. ¹¹⁵¹P̃r şimahpa, epi unpa şiṽih̃ran ta şiṽih̃ tussemç̃i. ¹¹⁵²ŝav tusl̃ih nih̃iŝan ta tatilm̃i tese ŝutlatt̃im. ¹¹⁵³Ṽiŝiŝim̃iş klasa ŝureñi şul p̃irrehinçe şkultan tavr̃inñi çuh iki hur̃in huşşinçi sak şinçen p̃r ŝils̃ir karç̃ik t̃iç̃i te manpa şimah huskat̃ri.

- ¹¹⁵⁴ Hirim, esi Motorkinsen açi-i?
- ¹¹⁵⁵ İhi.
- ¹¹⁵⁶ Palyuka esi tivan piççü pek yuratatın pul’-ha?
- ¹¹⁵⁷ Kam pek yuratmalla-ha ina man?
- ¹¹⁵⁸ Pıl, açamkkı, vıl usrava ilni aç a şes. ¹¹⁵⁹ İstan pılen, ten, vıl şapkalançıkran şuralnı. ¹¹⁶⁰ Hal’ kına sıpay, üsse şitsen yeplereh kımıllı pulassi pallı mar... .
- ¹¹⁶¹ Mınşın karçık şak vırtınlaha mana usnine inkaraymarım, ançah vıl Palyuka, attepe annene temşın kuraymannine inlantım. ¹¹⁶² Karçıka ham pılını pek tavıras kilçi.
- ¹¹⁶³ Ultalatır esir! Açasene suyeşterme mınle namıs mar?
- ¹¹⁶⁴ Eh, tımsay, un şine pih ta hu şine. ¹¹⁶⁵ Sınırta pırpeklişsem tupayın-i?
- ¹¹⁶⁶ Kalaşıva pırın pata pırsa tını kinemi tatri.
- ¹¹⁶⁷ Eh, Vıselis, Vıselis, sanri usallih pin-pin şınna ta şiti. ¹¹⁶⁸ Mın turı-ha sana şav mışkın Palyuk? ¹¹⁶⁹ Mınşın kivişetin esi ina?
- ¹¹⁷⁰ Epi mın, epi tırissine şes kalatıp... –¹¹⁷¹ Hiş-pır tırışlıh ultavran ta itlarah şın purnışne pısat’, şavna san pılmelleh.
- ¹¹⁷² Epi vısen tavlaşivne itlemerim, kilelle utırım. ¹¹⁷³ Ançah şak samantran man çuna kivişü, şanmanlıh vırlıhısem akınnine malaşnehi purnış tıpi-yırıpeh kıtartri.
- ¹¹⁷⁴ Palyukpa iksimır huşiri tuslıh, pırne piri tivanla hiseples tuyım yeripen sünse piçi. ¹¹⁷⁵ Pıtım sıltavı te manra şes. ¹¹⁷⁶ Şime larsan anne Palyuka pıskırah tatık aş ye tutlırahine uyırta panın tuyınçı. ¹¹⁷⁷ Tatıkışem pırpekeh pulsın ta manra kivişü vıre puşları. ¹¹⁷⁸ Annepe te temişe hutçen harkaşnı. ¹¹⁷⁹ «Esir Palyuka şes yuratatır, tivan hırır sirinşın amaşuri hır vırınınçe. ¹¹⁸⁰ Apla mınşın şut tınçene şuratsa yatır?» – çırre kırettım pır sıltavsır.
- ¹¹⁸¹ Anne çun-çirinçen tuhakan şimahsempe Palyuk şıpıne temişe hutçen te mana inlantarnı. ¹¹⁸² Temşın vitmestçis un şimahısem man çuna, isa. ¹¹⁸³ Pıra-kile Palyukran veşeh pisrim. ¹¹⁸⁴ Pırın huşıran hura kuşak irtıne vıl ta inlançı pulas: manran pırına puşları.
- ¹¹⁸⁵ Şapla şurış şulse. ¹¹⁸⁶ Tuslıh şınsa hırçi. ¹¹⁸⁷ Palyuk tıhır klass hıssın professi uçılışçine vırenme kiçi, pırınma obşçejiye kuşrı. ¹¹⁸⁸ Kılte harkaşu.
- ¹¹⁸⁹ Mın tusa hutın hıvın kivişivıpe? – tulhırat’ anne.
- ¹¹⁹⁰ Tasi paha, – tavıratıp hittın. –¹¹⁹¹ Tupınnı mınkımıllı! ¹¹⁹² Şapkalançık vıt vıl.
- ¹¹⁹³ Mın, mın? – tılınçıs attepe anne.
- ¹¹⁹⁴ Şapkalançık, pır vırınta tıplenmen şın! ¹¹⁹⁵ Esir usrava ilmen pulsın şurıtçı vıl şapkalansa. – ¹¹⁹⁶ Çar çilhüne, Yelyuk! – pırremiş hut hıtı kışkırçı man şine atte.– ¹¹⁹⁷ Pır sıltavsır kivişü san çırüne şıntsa lartnı, çunsırlıh tarın tımar yanı iş-çıkne. ¹¹⁹⁸ Pırın yıhra un pek kirevsırlıh pulman. ¹¹⁹⁹ İstan sıvıratın es şav kuraymanlıha?!
- ¹²⁰⁰ İstan pultır, samanaran, uramran, pırın yertüşisençen, – hutşınçı anne te. – ¹²⁰¹ Irri patne şıteres şuk şak kımıl sana, Yelyuk. ¹²⁰² Şapırtarah, ır kımıllırah pulma tırışmalla... .
- ¹²⁰³ Atte hıtırni, anne şimahısem çuna mıka şışı tırnın ırattarçıs, iş-çıkre kürenü kaplançı. ¹²⁰⁴ Apata şimesıreh ham pülime kırse şuhaltım. ¹²⁰⁵ Palyuka, pıtım tınçene ilhansa makırtım.
- ¹²⁰⁶ Sıtıl huşşine larsan epi ülimren Palyuk pırki pır şimah ta huskatmarım. ¹²⁰⁷ Ham tuyatıp-ha, attepe anne Palyuk patne obşçejiye ças-çasah kaysa kileşşı. ¹²⁰⁸ Ep kılte şuk çuh hıy te pırın pata kırkelese tuhat’ pulas. ¹²⁰⁹ Çasah epi ham pekeh itlı-şitlı purnışra üseken Viktorpa pallaşım, Palyuk hıy

tĩllineh man asran tuhsa ũkri. ¹²¹⁰Vĩtam pĩlu ilsen iksimĩr te kul'tura institutne virenme kitimĩr. ¹²¹¹Puřĩ vĩhĩtsençe diskotekĩsençe kimĩl tuliççen kilenni. ¹²¹²Pĩrre te ivinnine tuymastĩm. ¹²¹³řĩrim ikke kaysan şsene puřlarĩm. ¹²¹⁴Hĩř-pĩr çuhne puşa ta şikleyimi pultĩm. ¹²¹⁵Manra temle çĩr hunav yanĩ. ¹²¹⁶Attepe anne te sehĩrlense ũkriř. ¹²¹⁷Poliklinikĩra tĩrli analizsem tunĩ hĩřřĩn man yun pĩřĩlnine (belokrovi) pĩlterçĩř. ¹²¹⁸Çĩr hĩvĩrt atalansa pĩrat', purnĩřran şaklansa yulma pĩr řanĩř şeş – operatsi. ¹²¹⁹Mana şav kunah bol'nitsĩna vĩrttarçĩř te yurĩhlĩ donor şırama puřlarĩř. ¹²²⁰İk ernene yahĩn řırarĩř ĩna. ¹²²¹Man hal' kunseren çaksa pĩçi.

–¹²²²Nu hĩrim, savĩn! ¹²²³Yurĩhlĩ şın tupĩnçi, analizsem te paçi. ¹²²⁴Erne vĩřĩnçe sana operatsi tĩvařřĩ, – pĩlterçi anne savĩnĩřli hıpara.

–¹²²⁵Kam vĩl, kama man tav tumalla? – tĩmsĩlse pĩhatĩp annen kuřĩnçen.

–¹²²⁶Vĩhĩt şitsen hĩvah pĩlin...

¹²²⁷...Operatsi ĩnĩřli irtĩ. ¹²²⁸Epĩ hal' kunran-kun vỹ huřĩnsa pĩnine tuyatĩp. ¹²²⁹Mana pĩr řuhĩř řeř kanĩř pamast': ¹²³⁰«Kam řav donor, kama tivĩřli epĩ hamĩn teleye?» ¹²³¹Pallah, Viktor mar. ¹²³²Vĩl ep çĩrline pĩlseneh manran yutřĩnçi. ¹²³³Pĩrĩn huřĩra yuratu ta pulman-tĩr. ¹²³⁴Yuratakan yivĩr vĩhĩtra savnine pĩrahmast'. ¹²³⁵Apla-tĩk, tasi paha. ¹²³⁶řak řĩmahseneh epĩ Palyuk pĩrki te kalanĩççi. ¹²³⁷Hal' ũkinetĩp. ¹²³⁸Kĩřt vĩhĩt irtĩ hĩřřĩn attepe anne řav ırĩ řınna bol'nitsĩna ilse kilçĩř: alĩk uřĩlçi te palatĩna çeçek řĩhhi yĩtsa Palyuk kĩrse tĩçi.

–¹²³⁹Akĩ şav ırĩ şın, – terĩř attepe anne pĩr harĩř. – ¹²⁴⁰Sanřĩn vĩl purnĩřne pama ta hatĩr. ¹²⁴¹Epĩ nimĩn kalama ta pĩlmerĩm. ¹²⁴²«Yeple pĩřĩk teley ikken vĩl şut tĩnçere piççe purri», – mĩltletrĩ puşra řuhĩř, kuřĩmran kuşsul' yuhsa ançi.

¹²⁴³Vitaliy YELTOV.

¹²⁴⁴Hařat: 27 (705), Kategori: Literatura Kaşalıki

¹²⁴⁵KURİÇÇEN – KURMANNİ

¹²⁴⁶Ayakran kilnĩ hĩnasene puyĩs şine lartsa ĩsatrĩm ta kayalla tavrĩnatĩp. ¹²⁴⁷İr-ha. ¹²⁴⁸Samar uramĩsem puřĩ. ¹²⁴⁹Kanat', pallah, hula halĩhĩ, praşnik kunĩsem tĩřĩlařřĩ vĩt. ¹²⁵⁰řĩkĩr hularan tuhaspa Tol'yattine kayakan şul řĩnçe pĩri sasĩlasa tĩrat'. ¹²⁵¹Mařĩnĩra vĩrĩn pur, çarĩntĩm hayhi. ¹²⁵²Ten, hıpalanat' řĩnni – reysli avtobusa ta kĩtse tĩman, ten, inkek-sinkek pĩrki şul şine tarihsa tuhnĩ. ¹²⁵³Hĩy piççeneh. ¹²⁵⁴Ku şın hĩrĩh-hĩrĩh pillĩkri hĩrarĩm pulçi. ¹²⁵⁵Vĩtam pũllĩ, tĩrpeylĩ şi-puşli, pit-kuřĩ temřĩn salhullĩ. ¹²⁵⁶Samayah řĩmĩl tumlanĩ hĩy – Samarta şap-řurĩ yur larnine pĩhmasĩrah şara puřĩn. ¹²⁵⁷Tĩrĩssipe epĩ ham ta şutlamanççi kunta hĩl řĩtnĩ tese, ara, pĩrĩn patra, Tol'yattire, pĩr pĩrçi yur ta ũkmenççi-ha, ikĩ hula huřĩ řĩr řuhĩrĩma yahĩn kĩna pulsan ta.

¹²⁵⁸Kĩsken ĩřta kayassine pĩlterçi te řulřũrevřĩ hĩřalti larkĩç şine vĩnařřĩ. ¹²⁵⁹Çĩrĩk sehet şul řĩnçe – nim çĩnmest man passacir, vĩhĩtran-vĩhĩtran şeş: ¹²⁶⁰«Ay, tur-tur!» – tese haşlatsa ilet. ¹²⁶¹Ku hĩrarĩmĩn mĩn te pulin pulsa irtĩ purnĩřĩnçe kĩřĩr: ye upĩřkipe kiliştereymen, ye paçah urĩh inkek sikse tuhnĩ. ¹²⁶²Purnan purnĩř pĩrĩnĩřřĩr pulmast'. ¹²⁶³Mĩn pulsa irtĩnĩ řĩnpa – pĩliymĩn.

–¹²⁶⁴Ay, tur-tur! – terĩ kalleh hĩrarĩm. ¹²⁶⁵Hal'hĩnçe tata temĩse řĩmah huşsa huçi pĩlhansa:

–¹²⁶⁶Vĩt, uhmah! ¹²⁶⁷Vĩt, tĩmpuř!

¹²⁶⁸Hĩy taşta vĩřet řuhĩřĩsempe – kantĩkran vĩrman yennelle tĩnkerse pĩhat'. ¹²⁶⁹İtles temesen te hĩlhana kĩreřřĩ hĩrarĩm řĩmahĩsem. ¹²⁷⁰Avan mar pulsan ta:

–Kařarĩr ta, kam uhmah-řĩ sirĩnřĩn? – tese iytrĩm çĩtaymasĩr hullen. ¹²⁷¹Mařĩnĩra epĩ te purrine tĩn tavřĩrsa ĩlnĩ pek man şine tĩlĩnse pĩhrĩ:

–¹²⁷²Esir hĩvĩr mana kařarĩr, tarhařřĩn, laratĩp kalaşsa, sire çĩrmantarsa. ¹²⁷³Pallah, epĩ uhmah, kam pultĩr. ¹²⁷⁴Kaymalla ta marççi man hĩnana. ¹²⁷⁵Uhmah, řũretĩp hĩna tĩrĩh açasene pĩrahsa. ¹²⁷⁶E-e-e, vĩl sire kĩrleh te mar, – alline sulsa, pĩr samant çĩnmesĩr larçi – hĩy kurni-iltĩnine yut řĩnna kalasa pama

yuri-şi, yurami-şi tese ikkilenci pul. ¹²⁷⁷Epi magnitofona ta huskatsa pihrim, ançah ina çasah pırsa huma lekri – manin sultaş tepir hut man şine kuşne sikterçi te:

–¹²⁷⁸Yuri, eppin. Kalasa param-ha sire Samarta minle hınara pulni şinçen, ten, şimiltarah puli çunıma. Attu niyeple te liplanaymastip, – tese huçi.

¹²⁷⁹Sul tirşşipe şıvarne hupmarı manin kürşi, kulkalasa ta ilçi, kuşsullense te, piti kisiklansa itlerim.

–¹²⁸⁰İstan titınsan layih-şi, pilmestip te. ¹²⁸¹Kalasa pama ta maştır mar epi. ¹²⁸²Mana Galya tese çinesşi, iki açapa yalta purinatip. ¹²⁸³Çıvaş.

¹²⁸⁴Kısal şulla man pata pir şutlaman şirten Samartan hınasem kilçis: ¹²⁸⁵Vaşşapa Nina, açisempe. ¹²⁸⁶Kaşa hirış pulsan ta – ey, savıntım! ¹²⁸⁷Ara, şırım şula yahin kunta purınsa ta pirre te vişem man patımra pulman-şke! ¹²⁸⁸Pir oblaşra purinatpir-şke, tata vişen maşını te pur. ¹²⁸⁹Tıvan yalta, kuntan inşetre, hutran-sitren pir-pirne til pulsan çinetpir-çinetpir hınana, ançah ta niyeple te kurnışaymastipir. ¹²⁹⁰Tineh kilçis vit manin haklı tıvansem! ¹²⁹¹Haklı pulmasır – epi vişene ikkişne te enteş kına mar, çin tıvan pulatip: ¹²⁹²Vaşşa – anepe pirtıvan kukkan açi, Nina vara attepe pirtıvan aslı teten hirı. ¹²⁹³Kısken kalasan, ikkişinşin te epi ikkimiş sıpikri appişi pulatip.

¹²⁹⁴Haklı hınasene piti layih sıylarım pek inti: işmelli-şimelli min purri şitel şinçeççi, şuttine te iki kilençipeh kilartım. ¹²⁹⁵Vaşşa şillim ik-viş çerkkeren itlaşi işmeri. ¹²⁹⁶Tepir kunne, vırsarnikun, irpele Tol'yattiri timir-timir pasarne tuhma şut titniççi vil, «Jiguliyı» valli tem te pir tıyanasşınççi. ¹²⁹⁷Şırıpe kalaşa lartımır, şuşımpa şeş tilirse kayni. ¹²⁹⁸Hvatter piçik şeş pulsan ta, purne te virin şitri. ¹²⁹⁹Hına açisem pir kravattır şinçe, teprinçe hiysem virnaşırış. ¹³⁰⁰Epi açasempe urayne matraş sarsa virtrim. ¹³⁰¹Hişikreh pulsan ta – purte kimilli. ¹³⁰²İsatni çuhne histeseh hiysem patne hınana çinçis. ¹³⁰³Pir-iki uyihran pisik hvatter tıyanasşi imiş, şumalla tet ina. ¹³⁰⁴Tiplinreh uyavne hiş kun palirtassine şırsa ye urih maypa pilteripir teriş. ¹³⁰⁵Adresne te şavın çuhneh sisterme pulçis. ¹³⁰⁶Epi savınsah pıma kilşirim. ¹³⁰⁷«Şakın pek kimilli tıvansempe sıvıh pulasçı», – tetip ham işra. ¹³⁰⁸«Kilse süremen tıvan – tıvan mar», – tenine te çuhlatip.

¹³⁰⁹Vihit irtet, hurav şuk ta şuk vişençen. ¹³¹⁰İki uyih mar, pilik uyih ta irtse kayrı. ¹³¹¹Şançık ta pitme puşları – sarkalansa larsa pulmarı ikken tetip, vişen pisik hvatterinçe. ¹³¹²Ançah ta numay pulmastır Nina appişi, Samarta purınakansker, hiy işipe Tol'yattine kilniççi te şula may man pata kirse tuhri. ¹³¹⁴Savınış pilterçi: yimikipe kirüşı tineh hvatter tıyanı. ¹³¹⁵Oktyabr' praşnikinçe palirtma şut titni ikken. ¹³¹⁶Nina appişi Venera, leşsen şini hvatterin adresne pilmennipe praşnik iran teni kun hiysem patne pıma huşrı, pirle puştarınsa kayipir teri. ¹³¹⁷İş numay pirkı çuk uyihın 6-mişinçe şula tuhma may kilmeri mana, tepir kunne irtereh tuhsan ta ilkirip tese şutlarım. ¹³¹⁸Praşnik kunne minle hipalansan ta Samara vun pir sehetelle aran şitrim. ¹³¹⁹Ku pisik hulara paçah pulmannipe taksipe şeş şırsa tuprim Venerisen tilne. ¹³²⁰Utsa pıratip şapla hipalansa, vihitra şitmennipe pişirhansa, pihatip: mana hirış Venera hiyin sem'yipe kipirlense tuhat'. ¹³²¹Mana kitse ileymennipe hınana kayma tuhni inti yimiki patne. ¹³²²Vit, apırşa, pir minut ista ta pulin titınsa tını pulsan – ilkiyemestümççi vit hvatter şuma. ¹³²³Mansırah savınatçis inti Vaşşapa Nina, tıvani-pitenisem, man şinçen nikam ta asa ilmen te puliççi. ¹³²⁴Ten, avantarrah ta pulatçı apla? ¹³²⁵Şil pek çupmalla marççi ikken Samar uramıpe. ¹³²⁶Tepir yençen, çinni şire kaymasan kimilli mar, şitmelleh. ¹³²⁷Hipalantım inti, yatarlasah kuççenes te iltim, kipe-kostyum tıyantım, unpa ta şın umınçe, tıvansem umınçe kurınas kilet. ¹³²⁸Ten, tıvan yaltan ta yenteşsem kileşşi-tır – kursa kalaşni mine tirat'. ¹³²⁹Yala kaysa şüreme te vihit şuk, unta tahşantanpa purınmasan ta purpir yal hiparişene pıles kilet.

¹³³⁰İ-i-i, hayhi pir sehetren tin tramvaypa, avtobuspa kaysan-kaysan perse şitrimir hulan tepir vişne. ¹³³¹Unta tin şeş üknı akış mamiki pek kipiş yurpa şutalsa tihir hutli şüllı te kapmar şurtsem tüpenelle karmaşsa laraşşı. ¹³³²Eh, teyleli te şav man şillimpa yimikim – şak ilemli şuri karap pek pürtsençen pirinçe pisik hvatter tıyanı. ¹³³³Turi malaşne te puliştir vişene.

¹³³⁴Epir uşkınpa kípirlense pír pürt alıķı yennelle utrımır. ¹³³⁵«Mişemiş huta hıparmalla-şi?» – şutlatıp ham işra şúlelle pıhsa. ¹³³⁶Yurat'-ha, tüpenelle ulıhma lekmeri pıre – yalti pekeh türeh kımelle vısen hvatterne. ¹³³⁷Tuhsa úkes-tıvas pulsın inşe vısmelle mar ikken. ¹³³⁸Şınkıravlama ta ilkıreymerımır – pır alık yarı uşılçı te, epir purte hınasen şutne kırse úkrımır. ¹³³⁹Vaşsa şıllımpa Nina yımıkım piti savıncıs – mana yıtsa şüremenni kına. ¹³⁴⁰Hıvıntarçıs te kıkerekene kirtse lartrıs. ¹³⁴¹Hına-vırle yışlı, ittistem çılay malarah kilni pulas, epir kına kayarah yulsa sıtrımır. ¹³⁴²Şitel huşşine vırnaşnı-vırnaşman tullı çerkesem tıttarçıs. ¹³⁴³İri sımahsem kalasa, kuççenes parsa epı te tıppıpeh işse patım pırremiş çerkkene. ¹³⁴⁴Manın, irtenpe işense çupsa şürekenskerin, şan-şurım şemselseh kayrı, kımilim tatah ta uşılçı. ¹³⁴⁵Pıre, kaya yulsa kilnişkersene, «ştraf» pama şıncıs. ¹³⁴⁶Tepru tultarçıs çerkkesene.

¹³⁴⁷Pırınpe pırle ittistem te úpınterçıs. ¹³⁴⁸İ-i-i, kayrı vara hvatter şıvassi! ¹³⁴⁹Erehhi işta pıhatın unta tullı kilençepe larat', sırtmallı – mıy taran, akış-makış şitel hatırleni. ¹³⁵⁰Şıyetpır-ışetpır te taşlama tuhatpır koridora. ¹³⁵¹Arısınsem uşılma, pırus turtma balkon şine tuhsa tıraççı. ¹³⁵²Epı te şitel huşşınçen tuhsa Vaşşapa Ninan itamne kırse úkrım. ¹³⁵³Kalaşatpır – sımahsem pıtmeşşı. ¹³⁵⁴Hvatter kitartrıs. ¹³⁵⁵Muhtanmalih pur şav. ¹³⁵⁶Vişi pısık pülüm, kuhni te piçik mar, şitel-pukanı te çaplı. ¹³⁵⁷Kapır şemse divanı şine lartım ta kışt kına putsa ansa kaymarım. ¹³⁵⁸Stenistem şınçe ereşleni şim kavirsem şakınsa tıraşşı, urayıncı te şavnaşkalah. ¹³⁵⁹Kaşni pülümreh tıslı kitarakan televizor, vidik teni te ikki taran. ¹³⁶⁰Pır kalasan, vıylı purınaşşı man tıvansem. ¹³⁶¹Purıncır, man pek piçik pülümre tarıhmalla mar kaşnin. ¹³⁶²Purniş pırre kına kilet vıl, unın tilhepine şırıp tıtmalla. ¹³⁶³Vaşsa şıllım ina tıtma pilet pulas, ura şınçe şırıp tırat'. ¹³⁶⁴Halı te man hulpuşşı şine hıyın yıvır al tupanısene huçı te mana, hıyınçen pilik şul aslırah apışne, purniş urapine kustarma vırentet:

–¹³⁶⁵Galya appa, manran, şılluntan, purınma vıren. ¹³⁶⁶Pıh- ha manın veşeh pur: puyan hvatter, şimil maşına, işi garaj, tupışlı daça. ¹³⁶⁷Şak alısempeh işlesce tuyannı vısene epı, ham vıypa. ¹³⁶⁸Tırışmalla, nim te hıyı tillin alla kımest.

¹³⁶⁹Hıyın kappayçık sımahısempe paytah huşrı vıl man kımilıma, ançah ta huşalıha şırıp tıtakan huşapa sıpaylı pulmalla, kılışni pek pulsa puşa sıltse şeş tıtım – ina-kına palırtmarım. ¹³⁷⁰Ara, mişirli purnaşpa, ten, epı te şakıntan kaya mar purınnı pulıttım. ¹³⁷¹Mın işlese ilni ukšana iki açana ura şine tırats tese tıkrım vit. ¹³⁷²Mın tıvassi pur – purin te purniş pır pek kilmest. ¹³⁷³Kuşsul' yuhma patne sıtrı, ançah ta minle-tır çıtsa irttertim üşirilme tıttinnı Vaşsa süpiltetnıne. ¹³⁷⁴Ina tatah ta itleni pulsın, ten, şavıntah işiklese yarattım pul'. ¹³⁷⁵Ançah ta şav vıhıtra hılhana şurasla temın şa-ap! ¹³⁷⁶Tusa úkrı. ¹³⁷⁷Piçik açasem şari! ¹³⁷⁸Şuhırsa yaçıs, hırarımsem şuyhaşma puşlarış. ¹³⁷⁹«Mın pulçı, mın pulçı?» – tese purte çüreçeren tulalla pıhaşşı. ¹³⁸⁰İtla ta hıvatlı sası – çukun şul şınçı benzın tsisterni sırpınçı teyin. ¹³⁸¹Şıtmennıne, yıksü sıvlış perse tuhrı hvatterte – sıvlama şuk, pülinteret, kuşa uşma şuk – kuşsul' tuhat. ¹³⁸²Bomba pürt şine úknı-im – purte allısempe pit- kuşısene hıplasa tıllı-pallisır çupaşşı pülımısençe. ¹³⁸³Hal' açasem kına mar, purte şuyhaşsa, kuşsul' yuhtarma puşlarış. ¹³⁸⁴Nıkam ta nıkama çaraymast'. ¹³⁸⁵Zalra hatırleni şıtelsençen pırne tünterse yaçıs, çaşık-tırık şınkirtatsa şıre perse ançı. ¹³⁸⁶Ay, tur-tur! ¹³⁸⁷Epı te aprasa úkrım, hvatterte yışırılansa tırakan tıttırene sırs kamın-tır ülese makırakan piçik açıne yarsa tıttım. ¹³⁸⁸Lıplantarma pikentım. ¹³⁸⁹Hamın ta kuşran şıpirtatsa kuşsul yuhat'.

¹³⁹⁰Hvatterte hırsa úknı şınsene kam-tır hıtı kışkırsa lıplantarma pikenci:

–¹³⁹¹Tıvansem, hıramallı nim te şuk! – iltınçı unın sassı ırlev vitir. ¹³⁹²İnsırtran pistolet perse yaçı, kuşsul' yuhtarakan gazlı pistolet. ¹³⁹³Çüreçesene uşır hıvırtrah, tulalla tuhrı, balkon şine!

¹³⁹⁴Pistolet tesen hırarımsem veşeh hırsa úkrıs, ara, vıl şına vılermeli hıs pışal vit. ¹³⁹⁵Hvatterte çüreçesene, alıksene yarı uşsa hıvarsa, urama sırpınse tuhsın, tullı kıkırpa uşı sıvlış sıvırsa ilsen tin lıplama puşlarış hınasem.

¹³⁹⁶Uramrah açasençen tıpçese pıttırmahın sıltavne te pıttımır. ¹³⁹⁷Hınasençen pırı maşına tımallı vırınta hıralışı pulsa işlet ikken, kısıyınçe hut' hışın ta gazlı pistolet çıkse şüret. ¹³⁹⁸Hal'hınçe te şumınçe pulni vıl, ançah taşlama tıttınsın kansırıleni pırki sentre şine kılarsa hunı. ¹³⁹⁹Aça-pıçan kuşı şıviç-pırı kursa ilkırnı vısençen. ¹⁴⁰⁰Nıkam asırhıman çuhne ina hıparsa ilni te yultaşısısempe vannıyıra pıttırınse ları. ¹⁴⁰¹Pır-pırınçen tıpıttarnı samantra pistoleçı perse yanı.

¹⁴⁰²Yurat'-ha hÿsem sine tÿlese titman – kuşşir tÿrsa yulış şipirlansem.

¹⁴⁰³Hvatterti antÿhtarakan sıvliş siriliççen şur sehet itla tulta yurpa vilyama lekrÿ pire.

¹⁴⁰⁴Yulaşkinçen arşinsen karlankisem kÿsteme puşlarış – kÿrse kayrış şuttine sıpma. ¹⁴⁰⁵Pÿr-ik çerkke haplattarsa huçış pulas, şiv-şav kÿlarsa, pire te histeseh kÿme yihÿrçiş.

¹⁴⁰⁶Uyav tepir hut yÿrkelense kayrı: yurÿ hıśşın yurÿ, taşÿ hıśşın taşÿ.

¹⁴⁰⁷Tÿpirtetse taşlar-i?

¹⁴⁰⁸Uratine huşar-i?

¹⁴⁰⁹Epir tepre kilni şire

¹⁴¹⁰Şini tusa huççir-i?..

–¹⁴¹¹çivuş takmakÿ te yan kayrı Samar uramÿ tÿrih. ¹⁴¹²Kÿna tÿvan yaltan kilni şamrÿk mişirsem hÿrseh şaptaraşşı. ¹⁴¹³Vaśśa ta taykalansa uray varrine tuhrÿ. ¹⁴¹⁴Itlarah İşnipe puşÿ ankÿ-minkÿlenni, all-uri kupÿs kÿvvine şipÿsmast'. ¹⁴¹⁵Pÿrin sine pÿrsa tÿrenet vÿl, teprin sine perinet. ¹⁴¹⁶Yulaşkinçen pÿrle İşleken yultaşın arımne şavÿrsa ilçÿ te hÿy umınçen tartmasÿr unpa taşlama tapratÿ. ¹⁴¹⁷Mÿnle kÿna taşlamari-şÿ vÿl şav hÿrarımpa? ¹⁴¹⁸İk allinçen tÿtşa ta, pilÿkinçen pÿçirtasa ta, şulelle şikletterse te... – tÿlinse kayın üşirilni Vaśşaran. ¹⁴¹⁹Maltan ku hÿrarım, kil huşÿ askÿnnine şuta ilmesÿr, kulkalasa kÿna tiçÿ, ançah kayarahpa leş çarınmannine kura şillenme puşları. ¹⁴²⁰Yulaşkinçen, Vaśśa İna çup tuma pikensen, çÿtşa tÿraymarÿ – kart turtsa alline vişertri te şupsa yaçÿ yÿksike pitinçen. ¹⁴²¹Şip ta şay şav samantra Vaśşan yultaşÿ balkonran kÿrse tiçÿ, mÿn pulsa irtine kurnÿsker tuhÿmrah Vaśśa umne tapsa şitri. ¹⁴²²Epi te, itti hÿnasem te sehÿrlense ũknipe şank hitşa kayrı. ¹⁴²³Kupÿs sassi te şiplançÿ.

¹⁴²⁴Taşlakan hÿrarımın mişiripe Vaśśa tÿtÿssa İlkÿreymeriş, şav vihÿtra Nina yımÿkim kuhn'İran sirpÿnse tuhrÿ te ik arşın huşşine kÿrse ũkrÿ. ¹⁴²⁵Upÿşkin çarmak allisençen şakinçÿ te makra-makra İna ũkitleme pikençÿ:

–¹⁴²⁶Vaśśa! Vaśśa! Çiper pul-ha, çarın yultaşna şulÿhma, an hÿy şınna şapma. ¹⁴²⁷Tÿvansem umınçen tirpeyli pul! ¹⁴²⁸An namıslantar hÿvna hu!

¹⁴²⁹Vaśşan, yultaşÿ mar İntÿ hal' tÿşmani, pÿhsa tiçÿ-tiçÿ te kuş ayın ançÿklanni Vaśśa şine:

– kÿşşe pitÿ esi, – tese huçÿ. ¹⁴³⁰An tiv, İlanççir purte: şavnaşkal putsÿr şınna pÿrnepe lekme te yÿrinçik unşın. ¹⁴³¹Urÿh pÿr şimah ta çinmesÿr arımne şavÿtsa tuhsa kayrı.

¹⁴³²Vÿsene kursa itti hÿnasem te puştarınma puşlarış. ¹⁴³³Purne te çirmantarakan ũşir Vaśşana aykkinelle hÿterse yatımÿr. ¹⁴³⁴İna Venerin upÿşki balkon şine pirus turtma tese yertse tuhrÿ. ¹⁴³⁵Kÿmÿlsÿr kayakan hÿnasençen kaşaru İytsa, Ninin hÿyin te çuni kÿtse kilçÿ. ¹⁴³⁶Şinsene İsatsa pÿternÿ-pÿtermen kuşsul'pe pÿlinse vÿysÿrlansah kayrı.

¹⁴³⁷Tepir şur sehetren kayas tenÿ hÿnasem yÿltah tuhsa kayrış. ¹⁴³⁸Şul kurki İytsa İşeken te pulmarÿ. ¹⁴³⁹Hvatter praşniki sÿnmellipe sÿnçÿ. ¹⁴⁴⁰Pÿr pakÿş surÿh pitim kÿtÿve varalat' teni tÿrişeh ikken.

¹⁴⁴¹Pÿrin te, yulnisen, kÿmÿlsem pusÿrinçÿş. ¹⁴⁴²Vaśşana, hÿy iltmen çuhne, urım-surım tustartımÿr hamÿr huşımÿrta, ırÿ kÿmÿllÿ ta hastar Ninina muhtarımÿr ta, hÿrhentımÿr te. ¹⁴⁴³Epi, Vaśşana kun pek pÿrre te kurmanker, puşşeh tÿlÿntim.

–¹⁴⁴⁴Galya appaşım! Vaśśa mÿnline pÿlmenni esi kÿna-tÿr kunta. ¹⁴⁴⁵İşme tÿtÿnsan – çarakÿ şuk. ¹⁴⁴⁶İtlaşşı İşsen, puşşÿrlansah kayat'. ¹⁴⁴⁷Şutsÿr muhtanat', vişesÿr kappaylanat'. ¹⁴⁴⁸Hÿyin avtanla yÿline pÿrahaymast', – çũklenÿ pek İlantarat' mana Nina yımÿkim.

¹⁴⁴⁹Pirus mÿkÿrlantarakansem te kurÿnsa kayrış balkon alÿkinçen. ¹⁴⁵⁰Vaśśa pÿlÿme kÿrsen te pirusne İmme pÿrahmarÿ-ha. ¹⁴⁵¹Kuşÿ tÿrellÿ kÿtartma pÿrahni pulas – arımne şırsasa tupri te:

–¹⁴⁵²Ninuk! Hÿnasem İšta? – perse yaçÿ tÿlinse. ¹⁴⁵³Epir pÿr haris: – ¹⁴⁵⁴Kÿlÿsene kayrış hÿnusem, – terımÿr.

–¹⁴⁵⁵Kayriš?! Hınusem? – sisçivlençĭ un sassi. –¹⁴⁵⁶Kayriš-tĭk, kaynĭ pultĭr. ¹⁴⁵⁷Kirleh mara un pek hınasem. ¹⁴⁵⁸Payan manşın kunta pĭr hĭna kĭna. ¹⁴⁵⁹Man yençen Galya appa kĭna. ¹⁴⁶⁰İttisem man hınasem mar, purte kayma pultaratĭr. ¹⁴⁶¹Tĭtmastĭp. ¹⁴⁶²Şul irik! –¹⁴⁶³Kalleh şĭrtlanma puşları Vaşsa.

¹⁴⁶⁴Nina yĭmikĭm puşĭ savĭt-sapana şitel şinçen puşaratçĭ. ¹⁴⁶⁵Epir te, hĭrarĭmsem, pulişattĭmĭrçĭ ĭna. ¹⁴⁶⁶Vaşsa şav samantra pĭr kĭtmen şĭrtlen mişĭri patne avkalansa piçĭ te şĭvarinçen yĭltirtatsa şunakan pirus tĭpne arĭmĭn uri şine pustarsa sünterçĭ. ¹⁴⁶⁷Nina iratnipe şari! ¹⁴⁶⁸Şuhĭrsa yaçĭ, unĭn urinçĭ kolgotkiyi vutpa irilse şıpşĭnsa larçĭ. ¹⁴⁶⁹Samantra pulsa irtrĭ ku miskara – nikam ta Vaşsana allinçen tĭtsa ĭlkĭreymerĭ. ¹⁴⁷⁰Epi ham ta şitel tepĭr yençen kaşĭk-çaşĭk kupalanĭ may Vaşsana kuşran vişertmen, ançah ta pur-pĭr unĭn kirevsĭr hĭtlanĭvne tuysa ileymerĭm. ¹⁴⁷¹Şak tiskerlihe kursan, çĭtsa tĭraymarĭm, tĭtĭntĭm Vaşsana tüpeleme – man şinçen hĭt' te mĭn şutlaççĭr.

–¹⁴⁷²Eşĭ, Vaşsa, kikenek şimen pul'? ¹⁴⁷³Ma un pek hĭtlanan? ¹⁴⁷⁴Pirus süntermelli savĭt mar vĭt arĭmun uri! ¹⁴⁷⁵Şın mar ikken es Vaşsa, çĭn-çĭn esrel!

¹⁴⁷⁶ĭki allĭmpa ta astivtertim ĭna hamĭn tukmaksene. ¹⁴⁷⁷Mĭnle hĭyulĭh şitri-tĭr. ¹⁴⁷⁸Ham pĭlhansa kayĭm, çĭrem sikse tuhas pek tapat'. ¹⁴⁷⁹Vĭl tĭruk tulli kĭlençe yarsa tĭtman pulsana pit-kuşne çĭrmalasa, kĭvakartsa pĭterettimçĭ pul' unĭnne. ¹⁴⁸⁰Tĭratpĭr şapla: epi şitel ku yençe, vĭl tepĭr yenne kuşsa şitnişker, kĭlençene, granata pek, man şine ivĭtma hatĭr hĭmsarsa puşĭ tĭrrinçe tĭtat'... ¹⁴⁸¹Hal'hinçe epi te hĭrasa ũkrĭm – unĭn allinçĭ puliştuhran kuşa ĭlmestĭp. ¹⁴⁸²Unççen te pulmarĭ – Vaşsa pikine te uşman ereh kĭlençene pĭtim viyinçen şitel kĭtsene küpletterçĭ. ¹⁴⁸³Kĭlençe çĭl-par salançĭ, ereh yuhsa tuhrĭ. ¹⁴⁸⁴Pĭtri puş! ¹⁴⁸⁵Allinçe yulnĭ kĭlençe mayipe man hĭşşĭn hĭvalama tapratsan, ništa tarsa ĭlkĭreymin, sıvĭ yulas şuk kapla maypa.

¹⁴⁸⁶Kalama mansah kaynĭ, unççen te ĭşsen pĭr çerkkine te şitel şine lartmarĭ-ha vĭl payan. ¹⁴⁸⁷«Teleyşin!» – tet te urayne ye stena şine viypa itkĭntarat'. ¹⁴⁸⁸«Hvattere ĭna şumalla maltan, unsĭrin vĭl teley kümeş», – tese ĭnlantarat' hĭyin şavnaşkal hĭtlanĭvne.

¹⁴⁸⁹Te kĭlençe çĭl-par sirpĭnnipe, te kunta yulnĭ şınsem şari! kĭşkĭrsa yanipe; Vaşsa sasartĭk hĭy te alçĭranĭ kuşsempe tĭlinse pĭhma puşları, puşinçe ĭs-tĭn pĭtrançĭki samantliha sirilçĭ pulas – mayipen lĭplanma puşları. ¹⁴⁹⁰Puşanışne tav tusa pĭr çerкке tĭppipeh lankĭrtattarsa ĭşri te tĭnseh kayri şitel şine. ¹⁴⁹¹Hal'hinçe çerkkine ivĭtma viy-hĭvat şitmerĭ unĭn.

¹⁴⁹²Çĭrkĭş şinnĭn şilline amalantarma kirleh mar ta şav, teple man çun çĭtmarĭ şak kuş umne ũknĭ hĭruşĭ ũkerçĭke, Nina yĭmikĭmin asapne, pĭhsa larma. ¹⁴⁹³Hamah ayĭpli pul'. ¹⁴⁹⁴Çĭnmen pulsana, kurman-iltmen pulsana, ten, hĭy tĭllĭneh lĭplanatçĭ pul' Vaşsa. ¹⁴⁹⁵Pĭlmen vit-ha ep ĭna şavĭn pekkine. ¹⁴⁹⁶Hamah ayĭpli, hamah. ¹⁴⁹⁷Hĭy te ĭntĭ, purniş tehimne pĭleken şın, şavnaşkal hĭtlanmalla mar. ¹⁴⁹⁸Pĭrre kĭna unpa şakĭn pek miskarasem pulman-tĭk, pallah, pĭlme tivĭş vĭl hĭyin karakterne. ¹⁴⁹⁹Şavĭnpa ta ĭşes pulman arĭş-pişlense kalaşma tĭtĭniççen, al-uri mĭn tunine pĭlmi puliççen, ĭs-tĭnne şuhatiççen.

¹⁵⁰⁰Nina kalasa panĭ tĭrih, urĭ çuhne unran irĭ şın tupaymĭn tavrara. ¹⁵⁰¹Ara, çĭnah ta, man patra hĭnara pulnĭ çuhne yeplereh tirpeyli tĭtri vĭl hĭyne hĭy. ¹⁵⁰²Savĭnniççĭ un çuhne vişen ĭraskalne tuysa tĭrsa. ¹⁵⁰³Vun pilik şul pĭrle purĭnsa ta tĭn şeş pĭrleşni mişĭr pek yuratsa pĭhatçĭş pĭr-pĭrin şine. ¹⁵⁰⁴Şavĭnpah, vişene hiseplenipeh kaysa kuras terĭm. ¹⁵⁰⁵Kurmanning kuras kilet vit-ha. ¹⁵⁰⁶Ten, kaysa şüremelle te marççĭ? ¹⁵⁰⁷Kurninçen kurmanni paha tepĭr çuhne.

¹⁵⁰⁸Çĭlim kuş hupman kişĭr. ¹⁵⁰⁹Şıvırma may ta şukçĭ, virtma virĭn ta şukçĭ. ¹⁵¹⁰Yaltan kilnĭ şamĭrksempe yunaşar pĭr pĭlĭmre urayinçe çĭtrese larsah şĭr kaşĭm. ¹⁵¹¹Hĭna şurtne tuhsa kayma ta şuhĭş purççĭ, ançah ĭna şirle tupaymasran şiklentĭm. ¹⁵¹²Nina yĭmikĭm ta şıvĭrman. ¹⁵¹³Mĭnle ũkitlesen te manĭn unta pĭr minut ta tĭras kilmerĭ. ¹⁵¹⁴Kun şuti palĭrma puşlasanah puşarĭnma tĭtĭni. ¹⁵¹⁵Şavĭnpah ireh çarĭnĭva tuhsa tĭtĭm...»

¹⁵¹⁶Şapla vişleri hĭy kalavne manĭn sultaş. ¹⁵¹⁷Tol'yattine şitespe tulta şutĭlsa şitri, hĭrarĭmĭn şın-sĭpaçĭ te şutalsa kayri – tamalçĭ kurĭnat' unĭn pişĭrhanĭvi, yĭl kulĭ pekki te palĭrat' pit-kuşinçe. ¹⁵¹⁸Ançah ta purpĭreh irtni kaşĭn pusĭmi tĭtkĭnlat'-ha unĭn çĭrine, unĭn irĭ kimĭlli çĭrine, tĭrişlişşĭn, çĭnlĭhşĭn şunakan çĭrine.

¹⁵¹⁹Çinmest kalleh. ¹⁵²⁰Salonri hısal yenne pıhmali tıkir şinçen man sine ıytullın tinkeret: ¹⁵²¹«Mın kalır İnti hal' esir man şinçen, tırış turım-şı epi huşasene şikır-tıvarşın tav tumasırah ir-ireh tuhsa kaysa, huşınmallaççı-şı manın vısen huşşine?...» – tenin pıhaşşı kuşısem. ¹⁵²²Iytaş-tıvas pulsan, mın teyın-ha İna hiriş? ¹⁵²³«Arlı-arımlı mışır huşşine yıp te hişınse an kıtır», – teşşı vattisem. ¹⁵²⁴Tepir yençen, İstan tırın-ha şavnaşkal usal yapalasesm sine alı ussa pıhsa larma. ¹⁵²⁵Hıt' kam ta unın virinınçe pulsan çitsa tıraymı. ¹⁵²⁶Tıvan tıvana pulışma pıhat'-ške.

¹⁵²⁷Pır kalasan, sınna pılse pıtereymin. ¹⁵²⁸Şavınpa ta kalleh asa kilçis manın kalaşivın simahısem: Kuriççen – kurmanni. ¹⁵²⁹Ten, tırıseh vısem?

¹⁵³⁰Vladimir LEVUKOV.

¹⁵³¹Haşat: 28 (706), Kategori: Literatura kaşalıķı

¹⁵³²TAMİKRAH HİTİLNİ

¹⁵³³Manın ikkimiş sıpıkri piççe temişe şul kayalla tıhır vunı şultan irtse vilçi. ¹⁵³⁴Ayakra, kirkışsen şırşivınçe, purınatçı vil. ¹⁵³⁵Şavah ta ik-vişi şulta pırre te pulin tıvan yala, çıvaş şırşivne şitse kurma vıhit tupatçı. ¹⁵³⁶Sarlaka hul-şurımlısker, şüllısker, piti iri kımıllıççı vil, vattisempe şeş mar, açasempe te pır çılhe tupma piletçı. ¹⁵³⁷Pırınpe yunaşar larsa tırlıren kışık istorisem kalasa kıtartatçı. ¹⁵³⁸Ye tata pire hiype pırlle yal tavraşınçı hir-şaranssem, sırma-sirtsem kıtartma ilse kayatçı. ¹⁵³⁹«Ku akı Kuri varı, şakı Mur sırmı, av lere Vıt hıva, Hıvalıh sırmı, Viş yupa», – tese pallaştaratçı pire tırlı virınsen yaçisempe, vısene mınşın şapla yat panine itleme yuratatım epi. ¹⁵⁴⁰Piççe virşıççeneh meditsina institutinçen vırense tuhni, faşistsem pırın Tıvan şırşıv sine tapınnı kun tılne çaplı hirurg pulni İnti vil, Leningradra purınnı. ¹⁵⁴¹Vırşı puşlansan gospital'te işleme tınnı. ¹⁵⁴²Şav taphıra vil «tamıkri vıhit» tetçi. ¹⁵⁴³Şavın şinçen piççe kalasa pani halı te asımrın tuhmast'. ¹⁵⁴⁴Unın kalavıpe, hısepli vulakansem, sire pır ulıştarmasır pallaştaras tetip:

¹⁵⁴⁵«Şur şul itla Leningrad blokadinçe purınma tür kilçi manın. ¹⁵⁴⁶Gospital'e kaşni kunah amannisene ilse pıratçı. ¹⁵⁴⁷Yara kuna operatsisem. ¹⁵⁴⁸Şıvırma ta vıhit yulmastçı temelle. ¹⁵⁴⁹İvınsa şitse kuşetka sine yıvanatın şeş, sestra pırısa vıratat': ¹⁵⁵⁰«Mayor yultaş, vıranır, kalleh amannisene ilse kilçis, haleh operatsi tumalla».

¹⁵⁵¹Şaknaşkal purnış yıltah haltan yaçı. ¹⁵⁵²Şitmennine tata apat payekne kunran-kun kassa piçis, tıranassi şinçen mar, şımşaka tıtsa tırası pırki te şutlamalla mar. ¹⁵⁵³Unı çuhne te üşir şın pek taykalanattım. ¹⁵⁵⁴Kunıpe şıyes kilet. ¹⁵⁵⁵Hulara şınsem şırşerın viletçis. ¹⁵⁵⁶Vıssa şitnisem vilni şinsene şini şinçen te kalasusem iltettimır. ¹⁵⁵⁷Şıp şavın çuhne ahır, manın psihika teni pısilma puşları. ¹⁵⁵⁸Operatsi tunı vıhitrah, sisetip, suranlı saltakın kakayne kassa ilse şise yaras kilet. ¹⁵⁵⁹Pırrehinçe şavın patne te şitrim. ¹⁵⁶⁰Pır taçka kına polkovnike ilse kilçis operatsiye. ¹⁵⁶¹Unın hırımınçı snaryad vançıkne İnişlah kılarsa iltim, surana yırkelleh şilese hutım. ¹⁵⁶²Ut tatıkne hiş vıhitra kassa ilse kis'yene çikni – niyeple te astumastip. ¹⁵⁶³Titre vitir pek sestra urıh yennelle pıhassa kıtse tinine şeş astıvatip. ¹⁵⁶⁴Operatsiren tuhsa hamın piçik pılime kıtım te üt tatıkne turtsa kılartım. ¹⁵⁶⁵Sasartık puşra şuhış şutalsa ilçi: ¹⁵⁶⁶«Ara, çim, mın tıvatip-ha epi?» ¹⁵⁶⁷Aş tatıkne vaskavlın fortoçkırın yur sine petim, ham çırkuşlense lartım ta Turra kil tuma puşları: ¹⁵⁶⁸«Turışım, kaşar mana, tata hıtar ku tamıkrın, kapla uhmaha tuhsa kayatıp vıt, hıtarısam», – tetip. ¹⁵⁶⁹Çılayççen kil turım şapla. ¹⁵⁷⁰Temişe sehet tesen te yınış pulmı. ¹⁵⁷¹Medsestra pırısa kiçi, kalleh amannisene ilse kilnine pılterçı. ¹⁵⁷²Urama tuhsa avtomaşına patne pıtım şeş, şıvıhra snaryad şartlatsa şurılçı. ¹⁵⁷³Sayra pulin te, hiş-pır çuhne pırın pata şitkeletçis vısem. ¹⁵⁷⁴Mana kontuzi pulni, siltim alı yıvir suranlannı. ¹⁵⁷⁵Nim pılmi vırtakana şav kaşah samoletpa «Pışik şır» sine İsatni. ¹⁵⁷⁶Şapla hıtiltim tamıkrın».

¹⁵⁷⁷Gospital'ten sıvalsa tuhni hişşın piççe spetsialnoşne ulıştarnı, terapevt pulsa tını. ¹⁵⁷⁸Şapla Turı pulışni İna.

¹⁵⁷⁹Haşat: 19 (697), Kategori: Tılınterimşsem

1580. KĪMPARA

¹⁵⁸¹Epir kürşü Pavil piççepe kımpana yalanah pırle süretpır. ¹⁵⁸²Kırkunne pırınşın çı paha vıhıt. ¹⁵⁸³İrhi uşı sıvılış, kayıksem yurlaşşı. ¹⁵⁸⁴Epir ivınsan kışt vıy ilme «şur puşline» ilse kayatpır. ¹⁵⁸⁵Kır yenne sırtmallı enıpe, pallah, purte pur.

¹⁵⁸⁶Pırrehınçe şapla sürese ivınsan uşlanka tuhrımır ta şulnı utı pakkusı şine, hulın şıka ayne kanma lartımır. ¹⁵⁸⁷Vırını pıtı ilemlı. ¹⁵⁸⁸Epı avanah vırnaşsa lartım. ¹⁵⁸⁹Pavil piççe larçı kına – şuhırsa sikse tıçı.

–¹⁵⁹⁰Mın pulçı? – tetıp. ¹⁵⁹¹Vıl şavrınkalat’, mana allipe hısalalla kıtartat’. ¹⁵⁹²Pıhrım ta – tılınseh kayrım. ¹⁵⁹³Unın şemşe şırınçen şılık pısıkiş çırıp şaklanı. ¹⁵⁹⁴«Turtsa il», – tet. ¹⁵⁹⁵Epı çırıpe Pavil piççe kupaçınçen hıtartım. ¹⁵⁹⁶Vıl çırıp yıvi şine larnı ikken. ¹⁵⁹⁷Pıhatpır, unta pilik şemşe yıplı şurısem vırtaşşı. ¹⁵⁹⁸Çırıp: «Süpıltetse süreşşı», – tenı pek «mıkırtatkalasa» açısem patne pırsa vırtrı. ¹⁵⁹⁹Pavil piççe urıh vırına larçı te apatsene kılarsa pırer çerkke yatımır kına – «krank!» terı şıka şınçe larakan kurak. ¹⁶⁰⁰Unççen te pulmarı manın puş şine kotlet pısıkiş temsker laplatsa ta ançı. ¹⁶⁰¹Pavil piççe ahıltatsa kulat’. ¹⁶⁰²«Sana ta lekrı», – tet. ¹⁶⁰³Epı kunşın kuraka şıkır tatıkı perse patım. ¹⁶⁰⁴«Me, apatlan pırınpe pırle», – tese. ¹⁶⁰⁵Apatlantımır, «şur puşa» puşatrımır. ¹⁶⁰⁶Tata kışt sürerımır te vitresem tulçış. ¹⁶⁰⁷Kımpasene pıhsa ıtarma şuk, mınle ilemlı kırışsem! ¹⁶⁰⁸Pavil piççe ıšta, hışan, mınle kımpa üsnine pılet. ¹⁶⁰⁹Kilelle utrımır.

¹⁶¹⁰Kile şitsen tata tılınmelli mıskarasem pulsa ırtrıs. ¹⁶¹¹Epı çey işme lartım. ¹⁶¹²Arım kımpa suylama tıtınçı. ¹⁶¹³Sasartık vıl şuhırsa yaçı:

–¹⁶¹⁴Kıl-ha, vitrere kımpasen huşşınçe şapa, – tet. ¹⁶¹⁵Çınah ta, pısık şır şapı pır kımpana ıtalasa tıtı ta man şine çakır kuşıpe pıhsa «kımpana pamastıp» tenı pek larat’. ¹⁶¹⁶Epı şapana alla ilse sad pahçine, hıy tıtı kımpara kılarsa yatım.

¹⁶¹⁷Pavil piççesem patne kayrım ta vısem te kulsa laraşşı. ¹⁶¹⁸«Pıh-ha, – tet. – ¹⁶¹⁹Kımpapa pırle kalta larsa kilnı. ¹⁶²⁰Vırmanta çırıp, kunta kalta. ¹⁶²¹Tılınmelle!» ¹⁶²²Epı te man vitrere şapa larsa kilnı şınçen kalasa patım. ¹⁶²³«Yala kaysa kuras terıs pul’», – tet Pavil piççe.

¹⁶²⁴Purnışra tılınmelli yapalase mıtışah tıl pulaşşı. ¹⁶²⁵Vısene kurma şeş pılmelle.

¹⁶²⁶Petr PİL’ŞÇIKOV.

¹⁶²⁷Haşat: 20 (698), Kategori: Tılıntermışsem

1628. TİNÇE VİŞNE ŞITSE KURTİM

¹⁶²⁹Tılıksene vıranı-vıranmanah mansa kayattım epı. ¹⁶³⁰Hal’hinçe vara mın pulçı-tır, tılık puşıma pıtı şırıp kırse yulnı, untanpa temişe uyih irtse kayrı pulin te asrah vıl. ¹⁶³¹Avalhi tuspa tıl pulnı pek tılıkre. ¹⁶³²Vıl mana kalat’: ¹⁶³³«Atya manpa pırle, ham mınle purınnine kıtartatıp sana», – tet.

–¹⁶³⁴Yurı, kayrımır, kurar esı mınle purınnine, – tetıp ına hirıs. ¹⁶³⁵Temişe utım ta turım un hışınçen. ¹⁶³⁶Sasartık puşa şuhış pırsa kıcı: ¹⁶³⁷«Ara, ku aça pilik-ultı şul kayallah vıl vıt-ha, mın tıvatıp-ha epı, mınşın kayatıp un hışınçen?». ¹⁶³⁸Hırasa, yıp-yıpe tara ükse vıransa kayrım. ¹⁶³⁹Tılık şınçen şutlasa çılayççen vırın şınçe yıvalansa vırtrım. ¹⁶⁴⁰«Şavah ta ırma mar ku», – tese pıtımletrım vara şuhışıma. ¹⁶⁴¹İşe kayıççen şüp-şap tıkma tuhsan tılık pırki kürşü hırarımne kalasa patım. ¹⁶⁴²Vıl hamır şurtranah, kartış şılakan pulsa işletçı. ¹⁶⁴³Halı te akı, şıpır tıtı ta trotuar şilat’.

–¹⁶⁴⁴An kulyansam, usala mar san tılıkü. ¹⁶⁴⁵Tahşantanpah asınman esı ına, şavınpa kurınat’ tılıkre. ¹⁶⁴⁶Pıtı vıylı kıl tusa, ına asınsa apat şı. ¹⁶⁴⁷«Ep mın şinine şı, ep mın ısnine iş, epı sana yalanah asınsa tırıp, esı vara mana asa an il», – tese kala. ¹⁶⁴⁸Purte yırkellı pulı, – tese ınlantarçı vıl mana.

¹⁶⁴⁹Un sımahısempe lıplannısker, kile kırseneh apat şime lartım, şitel şine ikı kaşık hutım, tusıma apat şime kışkırşah çıntım, kürşü hırarımı huşnıne yıltah purnışlarım.

^{1650.}İş kunı avanah, yırkelli irtri. ^{1651.}Kile kilme tuhsan, şul urlı kaşnı çuh şimil maşına şapsa hıvırçı mana. ^{1652.}Vışi kuntan şeş bol'nitsıra tına kitim. ^{1653.}Tına kitim te – puşra kalleh leş, avari umın kurnı tılıkin malalli payı yavınat'. ^{1654.}«Atya, ham minle purinnine kirtartatıp», – tese ilse kayreh mana. ^{1655.}Utatpır, utatpır, sasartık tıttım pulsa kayrı, epir temle koridorpa pıratpır pek. ^{1656.}Malta, inşetre, kuşa yımahtarsa yarakan kın-kıvak şavraşka şışet. ^{1657.}Çinet mana hiyin patne şav şavraşka. ^{1658.}Unta hıvırtrah şites kilet.

– ^{1659.}Avı, tınçe hirri kurınma ta puşları. ^{1660.}Çasah Tıvan şırşıva şitetpır, – tet tuşım. ^{1661.}Un şine pıhrım ta tılık pirki asa iltım. ^{1662.}Vaskavlın şavrintım ta kayalla çupsa kayrım. ^{1663.}Reanimatsire vırın şınçe tına kitim vara.

^{1664.}Halı tılık mine pılternine çuhlarım intı. ^{1665.}Mana vilim kitnine, ançah unran hitılsa yulma may purrine pılternı vil.

^{1666.}Yevgeniy TURHAN.

^{1667.}Haşat: 22 (700), Kategori: Tilintermişem

^{1668.}HÜME VİTİR TUHMA PULTARAKAN

^{1669.}Vişnevskiy uramıpe ayalalla, Kalinin çarınıvi yennelle vaskanı çuhne sasartık ham sismesıreh tıp çarınsa tıtım. ^{1670.}Mın pulnine tavşırta ileymerim-ha tırukah, ançah tuyatıp: tin şeş man umra inlanmalla mar yapalase pulsa irtriş. ^{1671.}Pır-ik minutran kına ükerçike kuş umne kılartım. ^{1672.}Şapla, temişe minut kayalla man umri trotuar puşahçı, ançah hal'hi pek mar. ^{1673.}Hal' unta çınah ta nikam ta şuk, tin şeş man umra şın ıtsa pınine piti layih astıvatıp. ^{1674.}Halı vara şuk. ^{1675.}Pır samantrah etem ništa ta kaysa kimelle mar. ^{1676.}Trotuar aykkisene pırınma may şuk: sulahay yençe tattı-sıppışır avtomaşınışem çupaşşı, sıltım yençe şüllü hüme, lipki pını şirteneh un urlı sikse kaşma Olimp çempioni te pultaraymı.

^{1677.}Şapla şutlasa tını vıhıtra umra temsker miltletrı te paşırhi şın nimin pulman pekeh malalla utrı. ^{1678.}Temişe utım turı te kalleh şuhalış. ^{1679.}Samant ta irtmeri şın tepre kurınsa kayrı.

^{1680.}Çıtsa tıraymarım, utıma hıvırtlatsa hıvalasa şıtrım ina.

– ^{1681.}Kaşarır ta, esir kuş pıvakan-i ye asamşı? ^{1682.}Utnı şırteh išta şuhalatır? – ıytrım tırrıneh. ^{1683.}Vıl şartah sikni pek pulçı, unta-kunta şiklin pıhsa ilçı.

– ^{1684.}Mın, çınah ta kuşran şuhaltım-i vara? ^{1685.}Sırınşır puşne nikam ta kurmarı-şı? – ıytrı kuşran çır-r pıhsa.

– ^{1686.}Kam kurtır? ^{1687.}Nikam ta şuk-şke. ^{1688.}Maşınışem irteşşı, ançah şofersen pıhma vıhıt ta, may ta şuk, – terım epı. ^{1689.}Şapla pallaşrımır Husanti pır predpıyatın vırtın proizvodstvınçe 40 şul radioelektronik pulsa vıy hunı, tintereh şeş tivışlı kanıva tuhnı Gennadiy Gavriloviçpa. ^{1690.}Man kuş umınçen şuhalnı vıhıtra vıl hüme leş yenne tuha-tuha kayrı ikken. ^{1691.}Epı tılınnine kursan: ^{1692.}«Nimin te tılınmelli şuk kunta, etemın şalti vıyne kirtartakan pır tıslıh şeş. ^{1693.}Ham mın pultarnine şınna haleh kirtartaşın marççı epı, şuhışa kayrı ta ham sismesıreh hüme vitır tuhma puşlanı», – terı şeş. ^{1694.}Untan vıhıt maşınine istalassin teorine hatırles tılışpe işleni şınçen kalasa tılınterçı.

^{1695.}«Hupı sistemışen termodinamikin nikışışem» yatlı ikken vıl. ^{1696.}«Unın matematika formuline kalamastıp sire, inlanmır», – terı Gennadiy. ^{1697.}Vıl kalanı tırıh, zakon piti ansat ikken, logikillı mınpur pıtımletüşem fizikıpa matematika pılvışençe şınışaşşı. ^{1698.}Materin kaşni termodinamikillı pulımın hiyin vıhıt taçılıhi, uşlıh-vıhıçı pur ikken.

^{1699.}Gennadiy şutlasa tupnı teori pulımsene mikromirta ta tıççeme may parat', vıl kvant mehanikine «otnositel'nost' teoriyipe» pırleşeret temelle. ^{1700.}Kunsır puşne şak teori naukırı tılıntermişsene, «pulma pultarayman» yapalase inlanma pulışat' imiş.

– ^{1701.}Vıhıt maşını pirki mın kalama pultaratır? – ıytrım unran.

¹⁷⁰². «Otnositel'nost' teorii» pire šav mašina tivas tilišpe pır šanıš ta pamast'. ¹⁷⁰³. «Hupı sistemisen termodinamikin nikissem» teori šes šak tilleve purniřlama may pari. ¹⁷⁰⁴. Mařina pirki fantastsem numay kalanı. ¹⁷⁰⁵. Ku mařina vihit taçilıhne hupı, urıhla kalasan, řır řinçı vihitran uyırnı sistemıra tipren ulıřtarma may parakan hatır. ¹⁷⁰⁶. Šak hupı sistemına minle tivassine epı řutlata tuprım. ¹⁷⁰⁷. Mařınına iranah tuma pulat'. ¹⁷⁰⁸. Kunsır puřne etem hiy te řut řantalık tunı çı çaplı vihit mařını pulsa tırat'. ¹⁷⁰⁹. Unpa usı kurma šes vırenmelle. ¹⁷¹⁰. «Šınsem urıh tınçesene avtobuspa kaynı pek řutıran 10 hut itlarah hıvırtlıhpa řüreme puřlıř. ¹⁷¹¹. Ançah řakı 2050 řul hıřın pulı», – teniççi tahšan Vanga. ¹⁷¹². Apla çınah řitet řak vihit, – havhalansa kalařat' Gennadiy.

–¹⁷¹³. Man şutpa, esir urıh vihitale haleh kuşma pultaratır, hıvırın organizmpa usı kurma layıh vırensene şitnı. ¹⁷¹⁴. Avı minle hüme vitır tuhatır, – tese hutım epı.

¹⁷¹⁵. Unran ereh şırşi kinine maltanah tuyınatçı-ha, yinişatıp tese şutlanıççı. ¹⁷¹⁶. Apla tırışeh ikken.

¹⁷¹⁷. Vıl manın kimıl ulşinnine sisrı pulas.

–¹⁷¹⁸. Apla esir te inenmestır-i mana? – salhullançı vıl. – ¹⁷¹⁹. Yurı, tepır tilintermiş kıtartıp sana, – sasartık pişkinse çul katıkı ilçi te Gennadiy, yunaşar vişterse pırakan avtomaşınısençen pırın şine peçi. ¹⁷²⁰. Çul tatıkı pışık marççı, siyeneh tumarı te pul' vıl avtomaşınına, ançah leş sasartık pırınsa trotuar şine kiçi, pırın şula pulçı.

–¹⁷²¹. Šuk šav, – tıksımlençi řını piliř. –¹⁷²². Ham ütpe usı kurma vıreneymerım. ¹⁷²³. Hüme vitır kuřassi ançah avan pulat' manın, vıl ta ereh iřsen šes, – terı vıl.

–¹⁷²⁴. Nu, lektereşşi kusem, miňřın şihlantım-ři sanpa, – terım epı, çaplı inomarkıran şakla puşlı, tırıklı viři arın tuhnine kursan. ¹⁷²⁵. Malta pırakannın allınçe sulmaklı bita pulnine asırharım ta řüs-puř virelle tiçi.

¹⁷²⁶. Manın şını piliş vara nimın pulman pekeh kulkalasa tırat'.

–¹⁷²⁷. An hıra, hütılev larırım epı, şiteymeşşi vişem pırın pata, – terı vıl. ¹⁷²⁸. İnes te kilçi ina, şavah ta şavrınsa 20-25 metr aykkinelle viştertim. ¹⁷²⁹. Patvar arınsem šav vihitra sasartık çarıncış. ¹⁷³⁰. Kurınman hümene pırısa perinçış teyin. ¹⁷³¹. Untalla, kuntalla çupkalarış – malalla kayaymaşrı. ¹⁷³². Šav vihitra mana piři hıruşı pulsa kayrı. ¹⁷³³. Hütılev larırım terı-ha Gennadiy, ançah hişanççen çiti vıl hütılev. ¹⁷³⁴. Šını piliş hüme vitır tuhi te şuhalı, manın vara yavap tıtma tivı. ¹⁷³⁵. Urıh samant ta şutlata tımarım, pırre sikseh kileken avtobusa çarsa larım, kile şitsen šes çire sikme çarıncı.

¹⁷³⁶. Yevgeniy TURHAN

¹⁷³⁷. Haşat: 24 (702), Kategori: Tilintermişsem

¹⁷³⁸. ÇIKETU PATIŇCI ŠAPIŠU

¹⁷³⁹. Vırenni vihitra manın çı yuratnı uçitel' Aleksandr Grigor'yeviççi. ¹⁷⁴⁰. Avallıh yenıpe iř-tın puhma pulışatçı vıl pire, uroksençe temına uřsa panıpe pırleh tırlıren kişikli yapaladem şinçen kalasa paratçı. ¹⁷⁴¹. Šıpah Aleksandr Grigor'yeviçeran epı çı maltan řut tınçere tilintermişsem pulni şinçen ilırım. ¹⁷⁴². Stalin kul'çi vihitınçe şarti aslı ofitersene Gitler yuri hatırletterse panı dokumentsene pula perse vılerni şinçen te epı 60-miř şulsen puşlamışınçeh unran itnı.

¹⁷⁴³. Pırrehinçe vıl pire tepır piçi interesli istori kalasa panıççi. ¹⁷⁴⁴. Ku iş, vıl kalanı tırıh, vırışçeneh pulsa irtnı. ¹⁷⁴⁵. Aleksandr Grigor'yeviç – Leningrad universiteçin studentne, layıh vırennıren Penza oblaşne tiçev işisem tuma yaraşrı.

–¹⁷⁴⁶. Tepır şul Atılı şırıhınçe arheologın pışık tiçvevne irterreşşın. ¹⁷⁴⁷. Unti şınsempe kalaş, avalhi masarsene şıra, ten, ilıkhı hulaş vırınısene te tupın, – tese studenta şula şatnı.

¹⁷⁴⁸. Leşi şıyınçeh şula tuhnı, pır erne huşınçeh karttı şine hiy tupnı avalhi vırınısene çılay palırtnı.

¹⁷⁴⁹Pir çıvaş yalıñçe vatı starik ina hıysençen vıtır şuhrımra vırman varriñçe pısık tu – Çiketu – pulni şinçen kalasa parat'. ¹⁷⁵⁰Şav tu şinçe, vattisem asa ilni tırh, aval hula sarılsa larni imiş. ¹⁷⁵¹Ançah tışmansem tapınsa kilsen şinsem puş şapsa tarhaslanipe, şav hulana Turı kurınni tunı pulat'. ¹⁷⁵²Hula halı te virinıñçe şutalsa larat', ançah tışmansem ina kurma pultaraymaşşı. ¹⁷⁵³Un patne şivharma ta may şuk. ¹⁷⁵⁴Hula tavra şar şüret, yut şinna kursanah vısem un şine tapınaşşı ye vılereşşı, ye titkına ilse kayaşşı.

– ¹⁷⁵⁵Man imırte nikam ta kaysa kurman şav vırına, asattesen aslamışisem kalani şeş yulni. ¹⁷⁵⁶Purte hıraşşı unta kayma, – tese kalanı pulat' starik yulaşkinçen.

¹⁷⁵⁷Hırü çirelli şamrıka şak kalav hıratma mar, havhalantarsa yanı. ¹⁷⁵⁸Tepir kunne ireh tuhnı vil inşe şula. ¹⁷⁵⁹Yal sovyet predsedatel'inçen vihıtlıha iytsa ilni pışala sıh yatne şurım hışne şakni. ¹⁷⁶⁰Vatı şın kıtartsa panı pallisem tırh, kaş yenne sarlaka yuhanşiv patne şitni. ¹⁷⁶¹Şıpah ku yuhanşiv şivhınçe pulmalla ta intı Çiketu.

¹⁷⁶²Şiv hırinçi şerem şinçe palatka lartni student, kıvayt çirtse vut şine kotelok şaksa yanı.

– ¹⁷⁶³Tılınmellipeh tılinterçi mana şav vırın. ¹⁷⁶⁴Şıvra pulisem işeşşı, hit' alıpa tıt, hımışsem huşşinçe kıvakalsem nartlataşşı, temişe mulkaç hıramasır şumranah çupsa irtri. ¹⁷⁶⁵Şın uri pırsa perınmen vırın, – tese kalasa panıççı pire urokra Aleksandr Grigor'yeviç.

¹⁷⁶⁶Malalla vara vil tılınmelle yapala kurni: yıvışsem huşşinçen pısıkah mar yulanutlı otrıad tuhnı, şamrıkan inşe te mar irtse uşlankın tepir yençe şuhalni. ¹⁷⁶⁷Laşasem hartlatnine, yikir puskıçisem çanklatnine uşşınah iltni Aleksandr Grigor'yeviç. ¹⁷⁶⁸Avalhille – timir tumtir, şivir vişli timir kalpak tihınnı şar şinnisem student şine pıhman ta, ina kurman pekeh yunaşar irtse kayni.

¹⁷⁶⁹Maltnah vısem hışşın çupaşşın pulni istorik, kayarah şikliş tuyımı şavırta ilni ina, şavınpa vil hıy palatkinçer şır kaşni.

¹⁷⁷⁰Tepir kunne ireh otrıad utni yennelle kayni, ançah ak tılintermiş – pir laşa urin yırne te tupayman. ¹⁷⁷¹Yiri-tavra şıra kurik kaşlasa larni. ¹⁷⁷²Ku tilten iner mar, şır şulta ta pir şın utman teyin. ¹⁷⁷³Tepir şur sehretren çitlıhıran tuhsa kalleh çılay pısık uşlanka tuhnı student. ¹⁷⁷⁴Tılınmellipeh tılınni vara. ¹⁷⁷⁵Un umınçe, yuhanşiv hırinçer, pısık sırt şinçe çanlı hula şutalsa larni. ¹⁷⁷⁶Süllü hımesem şinçe şinsem hıvişni. ¹⁷⁷⁷Hula tulaşınçe te kıkı pek şın. ¹⁷⁷⁸Tışmansem tapınni ikken. ¹⁷⁷⁹Tumışem tırh inkanı şamrıkan şın: tapınakansem tutar-mongolsem ahır, hütilekenssem vara vırışsene asa iltereşşı. ¹⁷⁸⁰Hışsem çanklatnine, utsem kışennine, şinsen sassisene avan iltni vil. ¹⁷⁸¹Temişe çıvaş şimahne te uyırta ilni. ¹⁷⁸²Kunta vara çıtayman. ¹⁷⁸³Hıyne min kıtine pıhmasır vırmantan sikse tuhnı ta iki kıpşeren te pir haris şülelle perse yanı.

– ¹⁷⁸⁴Şavıntah puş şavlasa kayrı, kuş huralsa kilçi, untan tavrara şıpah pulsa kayrı. ¹⁷⁸⁵Tar titimi sirılşen pıhatıp ta – umra tırlı tıslı çeçeksempe vitınnı ulıh ançah. ¹⁷⁸⁶Hula vırinıñçe çılay pısık sırt şülelle karmaşat'. ¹⁷⁸⁷Şıpah Çiketu pulçı intı vil. ¹⁷⁸⁸Pir talik itla purıntım şav vırınta kun hışşın, nikama ta kurmarım, nımın te tupaymarım, – teniççi Aleksandr Grigor'yeviç pire. ¹⁷⁸⁹Leningrada tavrınşan min kurni şinçen professora kalasa panı. ¹⁷⁹⁰Leşi kışıklansa kayni un kalavıpe, ku miraj şeş pulni, un pek yapalasesem, şapışusem tahşan ilik şın numay vilni şırte kuşa kurınni şinçen inlantarnı. ¹⁷⁹¹Kaysa tipçemelleh şav vırına tese pıtımletni.

¹⁷⁹²Ançah tepir şul unta kayma may kilmen: ¹⁷⁹³vırşı puşlannı. ¹⁷⁹⁴Vırşı hışşın universiteta tavrınşan professor Aleksandr Grigor'yeviça ekspeditsiye ilni. ¹⁷⁹⁵Çınah ta, tipçevşisem Çiketu vırinıñçe pısık hula işilçikışene, hula tavra şın, laşa şımmi-şakkisene, hış-pışal numay tupni.

¹⁷⁹⁶Yevgeniy TURHAN .

¹⁷⁹⁷Haşat: 26 (704), Kategori: Tılintermişsem

¹⁷⁹⁸PİRİŞTİYİM ŞUMRA

¹⁷⁹⁹Atteistsen sem'yinçe üsnısker epı, Turra nihışan ta şanman. ¹⁸⁰⁰Turış ta pirin kilte yaçışın kına şakınsa tının tuyınatçı. ¹⁸⁰¹Sullahi kunsençe aslatıllı şumır kilsen atte yalanah: ¹⁸⁰²«Şur suhallı asatte

pilit sinçe timir kustirmalli urapapa çupsa irtet»,– tetçi. ¹⁸⁰³.Asamat kiperi ayinçen tuhsan hir açaran arsin açana şavrinma pulat' tenine te çi maltan unranah ilti. ¹⁸⁰⁴.Piçiksker inenni inti şakna. ¹⁸⁰⁵.Trubina Marhvin «Aça çuhnehi» kinekine vulasa tuhsan kina ku yiltah şüt pulnine inlantim.

¹⁸⁰⁶.Ançah hama teminle vıy hütilenine, yivir vihitra pulişnine yalanah tuyni epi. ¹⁸⁰⁷.Pirremiş tilintermiş vun pillikre çuhne pulsa irtri. ¹⁸⁰⁸.Şurkunne atte sarımsir vilse kayri pirin. ¹⁸⁰⁹.İna pitarni kun tupıka pürtren ilse tuhni-tuhman mana pulime kayalla kime min histeri – pilmestip. ¹⁸¹⁰.Alık urati urlı ura yarsa pusrim kina – hiranipe kuş çarılsah kayri. ¹⁸¹¹.Turış kitessi sıvihinçi uşi çüreçe umne lartni şurtana pula çüreçe karri hıpsa kayni ta şurri taran şunsa killenni, çüreçe yanahi hırinçi mika ta vut tivni pulni ahir, vil huralni. ¹⁸¹².Ançah... vut turış kitessi yennelle kayayman, temle maypa sunni. ¹⁸¹³.Şapla şav hurlihli kun teminle vıy pirin sem'yene hiruşi inkekren şilsa hıvarçi.

¹⁸¹⁴.Tepri kişt kayarah, student çuhne, Şupaşkar şulı sinçe pulsa irtri. ¹⁸¹⁵.Hillehi kanikul hıssin hulana kayattim, piçik avtobus sine larsan kitmen şirten pir kaççi şişipe tapinçi. ¹⁸¹⁶.Ukşa pama kilışmenren vil mana yiltirtatsa tirakan şışipe yaşlartarçi. ¹⁸¹⁷.Purinas kunim pitmenren-i ye kalleh hayhi vıy pulişniran-i ayak pirçin şimmine kina leki. ¹⁸¹⁸.İş-puş minpe vişlenetçi pul' – pilmestip, şav vihıra avtobus çarınçi te epi alıkran tuhsa virhintim. ¹⁸¹⁹.İna-kina inkarsa ilkirmen hurah min pulnine sisse te yulaymari pulas, şav samantra avtobus ta virintan taprançi.

¹⁸²⁰.Ku insirt ta mana asirhanullirah pulma virentmeri kurinat'. ¹⁸²¹.Vilim sıvıhıran tata tepir hut ta irtri. ¹⁸²².Pirrehinçe, temişe şul kayalla, hille yultaş hirin tuyinçen tavrinni çuhne kaşa yulma tivri. ¹⁸²³.Unin aşşı-amişi patinçe tepir irçcen şir kaşma min çarçi-şi? ¹⁸²⁴.Kutsir-puşsır şil-tımana pihmasir virim şula tuhrim. ¹⁸²⁵.Şites şire şitiçcen titimlençi. ¹⁸²⁶.Şulı sıvıh mar, avtobussem tahsanah süreme çarinni, aslı şul sinçe pir maşına ta şuk. ¹⁸²⁷.Manin aslı şultan pirinsa tata virman vitir tuhmalla, kuntan vara transport paçah şüremest. ¹⁸²⁸.Nime pihmasir şile hirış utatip. ¹⁸²⁹.Pirin tirihra yiri-tavra hura virman pulniran kaşkirsem yışli. ¹⁸³⁰.Hillehi kaşsençe vişem ulani yala şitiyeh iltinet, şullahi kunsençe surıhsene titni te pirre mar pulni. ¹⁸³¹.Vişihşa şitsen şinsem sine tapinni te pulkalani teşşi. ¹⁸³².Şapla çupni şirte çupatip, utni şirte utatip. ¹⁸³³.Şivihra kaşkir tavraş şuk-şi tese tavrana şinatip. ¹⁸³⁴.Ara, vişen titimre kuşi şutatnine piletip vit. ¹⁸³⁵.Virman sıvıharnişem sıvıharat'. ¹⁸³⁶.Çirem sikse tuhasla tapat'. ¹⁸³⁷.«Kaşkirsem tapınsan mana kapla tivansem te tupaymiş»,– miltetet puşra şuhış. ¹⁸³⁸.Tepir şir metr yulsan hışra şuti kurinçi. ¹⁸³⁹.Pisik «KamAZ» şoferi, ku tirihra nihisan ta pulmansker, yinişpa pirin yal şulipe kayni ikken. ¹⁸⁴⁰.Şapla vişem mana tivan yala şitiyeh lartsa kilçiş. ¹⁸⁴¹.Virmanıta pire hirış kaşkirsem kilnine kursan hiranipe kalaşaymi pulsa lartim, min pulatçi manpa?

¹⁸⁴².Kun pek tişlişsem purnişra tata ta pulni, ançah yalanah temin mana pulişat', ten, pirışti. ¹⁸⁴³.«Nu, hal' Turra inenetin-i?» – ıytı vulakan. ¹⁸⁴⁴.Pilmestip, ançah... N. Hruşçev kalaşle, epir purte Turıpa purinatpir, hamir pilni pek şanatpir-tir şav...

¹⁸⁴⁵.İrina KUZ'MİNA

¹⁸⁴⁶.Gazete: 28 (706), Kategori: Tilintermişsem

¹⁸⁴⁷.KAYLAS HUŞISEM

¹⁸⁴⁸.Tibetri Kaylas tivı sinçen ku tarançcen ilteken ilti, iltmenni pirinten pili. ¹⁸⁴⁹.Şakinta iki hram pur. ¹⁸⁵⁰.Vişem yikireşsem pekeh – pir-pirinçen uyırma şuk tese kalas kilet te, ançah kun pek kalani tiriseh pulmiççi. ¹⁸⁵¹.Piri vişençen tim hura tişli, tepri şap-şurı, hıvel sinçe şurı yur pek şutalsa larat'.

¹⁸⁵².İndin kintir-anışinçi Maharaştra ştatınçe tu hisakisençen kassa kilarni Ellora hramişem pur. ¹⁸⁵³.Vişene YUNESKO tinçe yetkerlihin obekçisen şutne kirtni. ¹⁸⁵⁴.Şakinti Anış Gatsen varrinçe Dekan teken türemliş pur. ¹⁸⁵⁵.70 million şul kayalla pulni vulkansen hıtsa larni lavinçen (bazal't) tirat' şak virin. ¹⁸⁵⁶.Raşrakrut patşi I Krişna huşnipe bazal'tran VIII imirte 81x47 tivatkal metr laptik yişinakan hram kassa kilarni.

¹⁸⁵⁷.Avalhi unerşisen samayah kitkis iş tuma tür kilni: nikışı patinçen şulelle karmaşsa hipartmalla mar kermene, paçah urihla – «tlaşşı» bazal'ta (85000 kubla metr) hiypita-hiypita santimetr hişşin santimetr hram tirinçen ayalalla kuşni. ¹⁸⁵⁸.Tinçene kilni kalama şuk kapir kermene Kaylasanath

(Kaylas huši) tese yat panī.

¹⁸⁵⁹Hram šav teri pīśik pulin te ina türeh asīrhama šuk. ¹⁸⁶⁰Yīri-tavra hupīrlasa tīrakan sīrt hīśakīsem pekeh vīl tītīm tīślī. ¹⁸⁶¹Patnereh pīrsan kermen stenisene ilem küreken tem pīśikīš skul'pturīsem kuś umne tuhsa tīraśśī. ¹⁸⁶²Hram balkonīsem, galereyīsem, meditatsi tuma hatīrīnī tu huśīkīsem – «Ramayana», «Mahabharata» epossenči sīnarsem kaśni utīmra tīl pulaśśī. ¹⁸⁶³Akī pīr steni śinče lotossem üseken külīre Lakśmi turī arīmī kansa vīrtat', slonsem hobočīsenčen un śine asamli čaśīkri śivpa pīrīheśśī. ¹⁸⁶⁴Tepīr steni śinče esrelsen paśi Revana pītīm vīyran Kaylasa sillet, unta puś pulsa tīrakan Śivīpa parvatine ilse pīrahaśśin vīl. ¹⁸⁶⁵Hramīn ayalti hutinče hobočīsene lotos çeçekīsem tītī slonsem tīrsa tuhnī. ¹⁸⁶⁶Pītīm hram šavsene śūrīmīsem śinče tītīnsa tīrat'.

¹⁸⁶⁷Yumahri pek ilken hram Śiva turī purīnakan vīrīna – Kaylas tīva – pītī tīplīn sīnlasa parat'. ¹⁸⁶⁸Šapla hramīn tīp baśni Kaylasa sīnlat': 33 metr śüllīš piramida kalpak pek šavrika kupolpa vīślenet. ¹⁸⁶⁹Śīr ayinči koridor baśn'īna tepīr hrampa – Nandu vīkīra sīnlakannipe śīhīntarat'. ¹⁸⁷⁰Kunta Mandapa pur, tīn tseremoniyīsene irttermelli zal. ¹⁸⁷¹Hram kompleksne huplasa tīrakan sīrt hīśakīsenče meditatsīsem irtterme huśīkīsem kasa-kasa kīlarnī. ¹⁸⁷²Vīsem purte tīp baśnya yenne tuhaśśī. ¹⁸⁷³Śīva śinči pek nikam sas-čūpe pīśma hīyayman śīplīh hramīn asamliħne tata ta üsteret.

II

¹⁸⁷⁴İndin kīntīr-tuħīśri śīraninče larakan hramsen kompleksīn huli Kañčipuram yatlı. ¹⁸⁷⁵Kunti či-či vatī hrama ta Kaylasanth teśśī. ¹⁸⁷⁶Pallavov İrvīnči yulaśki hīvatlı paśa Radjasimha huśnipe ina ta VIII İmirte tunī. ¹⁸⁷⁷İndin kīntīr payinče śakīn pek puyan ereşli hram šuk.

¹⁸⁷⁸Hram Śiva purīnakan vīrīna – Kaylas sīrtne – sīnlasa kītartnipe-tīr, unīn arhitekturi Ellorīrinčen uyrīlsa tīmast'. ¹⁸⁷⁹Ançah tīśīpe vara paçah urīhla. ¹⁸⁸⁰Kunti stroitel'sem hram tuma çilt şurī hīyīr çulīpe uśi kurnī. ¹⁸⁸¹Maltañah Kañčipuramri Kaylasanthīn nikīśīpe ayalti huçin huşşinči payne şap-şurī mramorpa vitnī.

¹⁸⁸²Mīnşīn pīr vīhītrah śīrşivīn ikī kītesinče Kaylasa sīnlakan hramsem üsse larnī? ¹⁸⁸³Te çīnah, te legenda kīna, ançah şapla sīmah süret. ¹⁸⁸⁴Maltañ Kañčipuramra hram śīklennī pulat', untañ śak īse tunī stroitel'sene Pallavov paśalıhīnčen Ellorīna hura «yīkīreş» tuma çīnnī imīş. ¹⁸⁸⁵Mīn kalasşīn pulnī-şi avalhi zodçīsem pīr vīhītrah pīrpek tata paçah uyrīlsa tīrakan ikī hram śīklese? ¹⁸⁸⁶Śīva turī pīr vīhītrah pītīmpe arkatat', šav vīhītrah śīnīren tīvat', pīrleşteret teşşīn pulnī-şi? ¹⁸⁸⁷Şutī tītīmşīr, irī usalsīr pulmast' teşşīn-şi ye tata, hire-hiriş İnanusen kīlīşūlīhīşīr tīnče nikīśī śīrīp pulaymast' tese kalasşīn-şi?

¹⁸⁸⁸Hramsempe intereslenekensen ıytīvīsem śaksempeh pītmeśśī, tata ta numaylanaśśī. ¹⁸⁸⁹Hramsene mīn çuhli numay tīpçetin, pīr-pīrinpe tanlaştaratīn, šavīn çuhli numayrah ıytu tuhsa tīrat uma. ¹⁸⁹⁰İndin kul't yapalīsem (skul'pturīsem, freskīsem, mīfīsempe yīli-yīrkīsem tata itti te, tata itti te...) sīnarlı. ¹⁸⁹¹Pīrre pīhsanah kurma šuk vīsen tīp şuhīşne. ¹⁸⁹²Vīl samay şalta pītannī, pallattaras mar tese maska tīhīnnī teyīn. ¹⁸⁹³Numay çuhne vīsen tīp şuhīşne miçavarsen kastīsem kīna pīleśśī. ¹⁸⁹⁴Vīsem vara hīysen pīlīvīsene nīm yulmiççen uśsa pama vaskamaśśī. ¹⁸⁹⁵Ten, Kaylasanth hramīsene mīnle tunine tīpçe-tīpçe Kaylas tīvīn tupsīmne tupma pulat'? ¹⁸⁹⁶Ten, vīl eposra kīna mar,çīnnīpeh pur, çupa-çupa irtse kayakan İmirsem vara unīn «sīnne» pallamalla mar ulīştarnī?

¹⁸⁹⁷Tem pīśikīş hram-kermen pek kurīnat' vīl İśra. ¹⁸⁹⁸Unīn kaśni hutne mīfologi skul'pturīsem ilem küreśśī. ¹⁸⁹⁹Maltī yenne «Ramayana» eposri sīnarsen çul kīletkīsempe kapīrlatnī Nandi «tīvī», tīrīşīpe, tīn yīlisene irttermelli zal. ¹⁹⁰⁰Kaylas İşinče mīn-şi? ¹⁹⁰¹Kaylasanthsen puşī baśnisenče şīvalingamsen tem śüllīş çul kīletkīsem, mīfologinči Kaylas üçī vitīr tīnče yupi tuhnī teyīn šav.

¹⁹⁰²Ten, çīnah ta hīşīsem kalarīş, Śīr planeta śinče pīrīn tsīvilizatsi či pīrremīş te mar, či hīvatlı te mar. ¹⁹⁰³Şakīn pek tem pīśikīş, yumahri pek çaplı kermensene üt-pīvīpe hīvatlı, İś-hakīlīpe puyan ulīpsem kīna tusa lartma pultraraynī.

¹⁹⁰⁴Tat'yana VASİL'YEVA.

¹⁹⁰⁵Haşat: 29 (707), Kategori: Tīlİntermīşsem

¹⁹⁰⁶ HIPARSEN YARİMİ

¹⁹⁰⁷TR Yal huşalıhıpe apat-şımış ministerstvin press-slucbi pılterni tırh, mayın 8-mişi tilne Tutarstanra şur aki tuma palırtni 1690 pin gektar laplıkran 477 pin gektarı şınçe (28 protsent) aka işisene irtterme ilkiñi. ¹⁹⁰⁸Pıltr ku vıhıta 82 protsent laplıksem şınçe yal huşalıh kul'turisene akniççi. ¹⁹⁰⁹Şur aki irtteressipe kışal Nurlat rayonın şır işçenisem çi malta pıraşşı, vısem 96 protsent taranah akma ilkiñi. ¹⁹¹⁰Şıprel rayonınçe 82 protsent, Pıva, Apas Kaypış tata Kamsko-Ust'inski rayonınçe şur aki işisene 60-77 protsent taran purnıslanı.

¹⁹¹¹2007 şul puşlamışınçen RF Federallı nalog slujbin Tutarstanrı upravleniyı otrasl'ti vıtam şayran sahalrah iş ukşı tüleken 6800 iş parakana palırtni. ¹⁹¹²Konvertlı tülevsene uşa pama şimilah mar pulin te organizatsisen finans dokumençisene tırısleni, işlekensene tata svidetel'sene tipçeni hıśşın pıtımışle 48 million tenkilih yırkene pısnı 35 insırt tupsa palırtni, ina pula byudjeta 17,5 million tenki huşsa tüleni. ¹⁹¹³Praktika kıtartni tırh, sutu-ilüre tata stroitel'stvıra itlarah yırkene pısaşşı.

¹⁹¹⁴Tutarstan uçitelışem kışalhi iyun' uyıhınçen iş ukşı itlarah ilme puşlaşşı. ¹⁹¹⁵Mayın 4-mişiñçe TR Ministrsen Kabineçin pedagogika işçenisem iş ukşine 10 protsent üsteressi şınçen kalakan Postanovleniyı tuhni. ¹⁹¹⁶Raśseyın itti sub'yekçisene şakin pek huşsa tüleme palırtman. ¹⁹¹⁷Payanhi kun respublikiri vırentü tıtımınçe 186 pin şın işlet, vıl şutran 102 pini – pedagogika işçenisem.

¹⁹¹⁸Yuhanşiv şınçe sahal mar şını marşrut huta yarassi şınçen pıltereşşı yuhanşiv transporçın işçenisem. ¹⁹¹⁹Vısençen piri – «Şırçalli – Husan» marşrut. ¹⁹²⁰Metro passajirsene pır hularan teprine 6 sehet huşşınçe ilse siteri. ¹⁹²¹Unsır puşne marşrut ilemlı vırınsem sıvıhınçen irtnine pula çılay şınna kımıla kaymalla.

¹⁹²²2007 şulhi sentyabr'ten «112» telefon nomeriçe pırlehi çrezvıçaylı slujba işleme tıtınat'. ¹⁹²³Vıl malaşne 4 dispetçer slujbine pırleşterse tiri: vaskavlı pulışu, militsi, puşarpa gaz slujbisem tata şını napravleni – «antiterror». ¹⁹²⁴Asınnı proyekta purnışa kirtes tılışpe Tutarstan pilotlı zona şutlanat'. ¹⁹²⁵Şavınpa ta mınpur işsene federallı byudjet ukşıpe tıvaşşı. ¹⁹²⁶Proyekt dokumençisen hakı – 18 million tenki.

¹⁹²⁷Haşat: 19 (697), Kategori: Hiparsen yarımı

¹⁹²⁸ HIPARSEN YARİMİ

¹⁹²⁹Husanti veterinari akademine Belgorod oblaşınçen sıru kilni. ¹⁹³⁰Şırura vırınti huşalıhsem valli 10-15 şamrık spetsialist yama ıytşa sırnı. ¹⁹³¹Belgorodra asınnı profil'lı institut pur pulin te, Husanti veterinari akademiyn vıpuskniksene pılı şayı vısençen samay pısıkrak. ¹⁹³²Belgorod oblaşın yertüsisem Husan spetsialışçisene malta pırankan huşalıhsene kına yarassi, vısene iş ukşı uyıhne 10 pin tenkiren kaya mar tülessi, şurt-yırpe, tülevsır apatlanupa tivısteressi şınçen pıltereşşı tata iş vırınne sıti kaynı şul ukşın hakne tavırassi şınçen kalaşşı. ¹⁹³³Husanti veterinari akademiyn vırentü işın prorektorı Talgat Garipov pılterni tırh, kunti vıpuskniksene respublikiri huşalıhsene te hapıllasah çineşşı. ¹⁹³⁴Kaşni şine 2-3 zayavka ta pur. ¹⁹³⁵Ançah ta hal'lıhe itlarah çuhne vısene kunta Belgorodri pek uslovistem tusa paraymaşşı-ha.

¹⁹³⁶Hristian tınçin çi sıvaplı yapalisençen pırne – Şvettuy Turı Amış tumın pır payne tata 7 şvettuyın şımmisene hunı kovçega – ital'yan markizi İmmakolata Solaro del' Borgo Husan tata Tutarstan Arhiyepiskopne Anastasiye panı. ¹⁹³⁷Şak XVII imırte Neapolitan yuveliri istalanı kiot varınçe Turı Amış tumın pır payı vırnaşnı, un tavra hristiansen 7 şvettuyın şımmisem, vıl şutra Nikolay Çudotvoret, Vasiliy Velikiy, Nataliya muçenitsa tata ittisen. ¹⁹³⁸Svyatnya Husanti Krestovozdvijeni soborınçe, Husan Turı Amış Turışıpe yunaşar upranı.

¹⁹³⁹Malaşne inşe şula şüreken poyezd şine biletsene internet urlı ta tuyanma may pulat'. ¹⁹⁴⁰İna valli banksen tülev sistemin plastik karttı kirlı pulat'. ¹⁹⁴¹Passajırın bilet tuyanas tesen RJD sayçı şine kımelle, marşrut suylasa ilmelle, kaymallı kuna tata vıhıta, poyezd nomerne tata vırına palırtmalla. ¹⁹⁴²Zakaza şırıpletni hıśşın ina rezervlaşşı, untan vara bank kartın rekviziçisene kirtmelle te biletşın tülemelle. ¹⁹⁴³Şulsürev biletne RJDın pur kassisençe te ilme may pulat', ina valli kassira hıvırın pasport

danniyisene tata zakaz nomerne ye piçetlese kılarnı zakaz blankne pamalla. ¹⁹⁴⁴Şulsürev dokumentne kayalla tavırnı çuhne ukšana bank şuçı şine kuşarsa paraşşı. ¹⁹⁴⁵İnternet urlı bilet tuyannışın pır vırışın tata 125 tenki te 40 pus huşsa tülemelle pulat’.

¹⁹⁴⁶Kısalhi şu uyihisence 14-18 şulsençi 38,5 pine yahın şamrıka işpe tivışterme palırtnı. ¹⁹⁴⁷Şak tıllvsem valli respublika byudjetinçen 30,5 million tenki uyıraşşı. ¹⁹⁴⁸Şamrıksene itlarah uramsene yırkene kırtes tata simışletes, palıksene tirpeyles işe yavıştarma palırtnı. ¹⁹⁴⁹Unsır puşne vısem yal huşalıh predpriyatıyisence, zooparksence, şkul şurçisene yusas işsence vıy huma pultaraşşı. ¹⁹⁵⁰Şapla maypa şulla şamrıksen uyihne 2 pin tenke yahın işlese ilme may pur.

¹⁹⁵¹Haşat: 20 (698), Kategori: Hıparsen yarımı

¹⁹⁵²HIPARSEN YARİMİ

¹⁹⁵³İyunın 10, 11 tata 12-mışışem Tutarstanra kanmallı kunsem şutlanaşşı, şımatkun vara – iyunın 9-mışı – kışketnı iş kunı pulat’. ¹⁹⁵⁴Raşsey Federatsiyın İş kodeksın 112-mış statype kilışüllin, iyunın 12-mışı – Raşsey kunı – uyav şutlanat’. ¹⁹⁵⁵İşlekensene kanmallı tata uyav kunısempe layih usı kurma pulışas tıllvpe, RF Pravitel’stvın «O perenose vıhodnıh dney v 2007 godu» postanovleniyıpe kanmallı kuna iyunın 9-mışınçen, şımatkunran iyunın 11-mışne, tuntikuna kuşarnı.

¹⁹⁵⁶Demografi iyıtvıpe şihınnı proyeksene purnışa kırtme kısal Raşsey byudjetinçen 95 milliard tenke yahın ukşa uyırma palırtnı. ¹⁹⁵⁷Pıtımışle vara 2008-2010 şulsençe şak tıllvpe 500 milliard tenkıren kaya mar uyırmalla. ¹⁹⁵⁸RF pırremış vitse-prem’yerı Dmitriy Medvedev pılternı tırıh, sotsiallı programışem şine malaşne paşalıh tata ta itlarah ukşa-tenki yarashın. ¹⁹⁵⁹Şakı iyıtvın şıvıçlıhne çakarma pulışmalla.

¹⁹⁶⁰Husan Kremlın Gerb zalınçe TR munitsipallı yırkelenüsen ofitsiallı simvolısene paşalıh registratsiyı tuni şınçen kalakan svidetel’stvısem paras savınışlı tseremoni irtnı. ¹⁹⁶¹Respublikiri 26 munitsipallı rayon puşlıhı Tutarstan Prezidençi Mintimer Şaymiyev allinçen hıysen territoriysen gerbısempe yalavısen etalonlı ilkisene ilçi. ¹⁹⁶²Payanhi kun respublika reestrinçe 45 munitsipallı rayon, iki hula, pır hula yevırlı poselok tata pır yal poseleniyın ofitsiallı simvolı şutlanat’. ¹⁹⁶³Ku şuta unsır puşne Tutarstan Respublikin gerbıpe yalavne, TR Prezidençin ştandartne, respublikın paşalıh nagradısene, Husan merın dolnost palline, hış-pır obşçestvılla pırleşüsen simvolısene kırtnı.

¹⁹⁶⁴Husanti paşalıh energetika universiteçin (HPEU) nikışı şınçe sentyabrın 1-mışınçen «Schneider Electric» kompanin pısıq vırentü tsentri işleme puşlat’. ¹⁹⁶⁵Unta şulseren 2,5 pin itla şın yatarlı pılı ilme titini. ¹⁹⁶⁶Vırentü tsentrne oborudovani vırnaştarma SE 170 pin yevro taran investitsisem hıvma palırtnı.

¹⁹⁶⁷Pravoslavi şinnisen Pitrav tıppi puşlançı, vıl numay kuna tışılakan tıvatı tıpişençen pırı şutlanat’. ¹⁹⁶⁸Şvettuy Troitsa uyavı hışşın 7 kunran puşlanat’ te iyulın 11-mışınçe, şvettuy Petırpe Pavıl apostolsene asınmallı kun umın vışlenet. ¹⁹⁶⁹Pitrav tıppin vırımışı tırlıren pulma pultarat’ – 8 kunran puşlasa 6 erne taranah. ¹⁹⁷⁰Kısal 38 kuna tışılmalla. ¹⁹⁷¹Pitrav tıppin ustavı Aslı tıpırinçen şımılah: şımatkun tata vırsarnıkun, şvettuyusen kunışençe tata hram uyavışençe pulı şime irik parat’. ¹⁹⁷²Itti kunsence – tip şupa pişernı vırı apat.

¹⁹⁷³Haşat: 23 (701), Kategori: Hıparsen yarımı

¹⁹⁷⁴HIPARSEN YARİMİ

¹⁹⁷⁵Tutarstan Respublikin Pravitel’stvi pulışnıpe iyunın 14-16-mışışençe TR massılla kommunikatsisen «Tatmedia» agentstvi RF tata TR Jurnalistsen soyuzısempe pırle Regionsempe tata natsisen maşilla hıpar hatırısen III Kongresne irtteret. ¹⁹⁷⁶Şak meropriyatın tıllvı – Raşsey regionısence, SNG şırşıvısence tırlı çılhepe tuhakan hıpar hatırısen hal’hi laru-tırvne sütse yavassı, pır-pırin opıçıpe pallaşassı. ¹⁹⁷⁷III Kongrespa pırle Pıtım Raşseyri «Kul’turav efire» V. Telefestival’ irtet. ¹⁹⁷⁸Şulereh asınnı meropriyatısem şırşıvırı 50 itla regiontı tata SNG şırşıvısence MHH predstavitel’ısene Husana puhaşşı.

¹⁹⁷⁹Respublikin šir işčenisem sahir kışmanin anisene payanhi kuna 90 protsent taran sum kurikran imşamlasa tuhni. ¹⁹⁸⁰Pitimişle laptiksen 18 protsentinçe ikkimiş hutçen gerbitsidsem sapma ilkirni tese pilteret TR Yal huşalıh tata apat-simiş ministerstvi. ¹⁹⁸¹Kişal sahir kışmanne respublikiri 20 rayon üsteret. ¹⁹⁸²Ku kul'turına akni laptiksem pitimişle 69600 gektara şiteşşi, piltir pılak tumar simişi 72700 gektar sinçe tusa ilni. ¹⁹⁸³Apla pulin te, şantalik usloviyisem layih tinine pula respublikiri šir işčenisem sahir kışmanne kişal ta piltirhinçen kaya mar – 2 million tonnına yahin – tusa ileşšin.

¹⁹⁸⁴Ku ernere TR Paşalıh Kanaşınçe TR İşpe işliş tata TR Sotsialli hütliş ministerstvisene šinille yirkeles ıytıva pıhsa tuhni. ¹⁹⁸⁵İna TR Prezidençi tiratni. ¹⁹⁸⁶Unin šinivipe kilişüllin, šak iki vedomstvıran pırre – TR İş, işliş tata sotsialli hütliş ministerstvi tusa hurası. ¹⁹⁸⁷Tutarstan Prezidençi šini ministerstvo yertüsin doljnoşne Ayrat Şafıgullin kandidaturine tiratni, halıççen vil RF Pensi Fonçin Tutarstanri Upravleniyin yertüsi pulsa işleni. ¹⁹⁸⁸Mintimer Şaymiyev simahisencen, hiyin hal'hi işinçe Ayrat Şafıgullin šak iki ministerstvıpa hutşinusene piti inişli yirkelese pini.

¹⁹⁸⁹Haşat: 24 (702), Kategori: Hiparsen yarimı

¹⁹⁹⁰HIPARSEN YARİMİ

¹⁹⁹¹RF sub'yekçisem huşşınçe grajdansene šar hişmetne hatirles, 2006 şulta priziv kampanine irterres tilişpe yirkeleni konkurs pitimletivisem tirih, Tutarstan piti layih kitartusem tusa Atılı-Ural šar okruginçe pirremiş tata RF sub'yekçisem huşşınçe ikkimiş virin yişinni. ¹⁹⁹²Konkursra pirremiş virına Stavropol' krayi, vişşimişne – Çulhula oblaşi tuhni. ¹⁹⁹³Atılı-Ural šar okrugin šarisen komanduyuşçıyın Vladimir Boldırev šar generalin prikazipe, grajdansene šar hişmetne hatirles işsene tusa pıma tata priziv kampanine irterme pulişnişin Tutarstan Prezidentne Mintimer Şaymiyeva Hisep gramotipe tata ukşan premipe çıslanı. ¹⁹⁹⁴Respublika yertüsi piltirni tirih, ku ukşana vil Teççi rayoninçi kadet şkulinçe vospitani ileken tilih turatsene yarsa pari.

¹⁹⁹⁵Respublikıra vırentü klasterisem tivas iş aktivli pirat'. ¹⁹⁹⁶APK otraslı hişşin puşlamış professi vırentivın organizatsiyisem sinçe nikislenşe avtonomli ucrejdenisem sutu-ilupe uslugisen titimince yirkeleme puşları. ¹⁹⁹⁷Vırenü şuli puşlamışi tilne sutu-ilupe uslugisen titimi valli spetsialistsem hatirleken hiş-pir profuçilişçisempe tehnikumsem vırentü klasterin yirkipe vuzsem şumne huşınaşşi. ¹⁹⁹⁸Profilli vuzsen şutne Husanti kooperativ instituçi, TİSBİ Akademi tata ittisem kini. ¹⁹⁹⁹Puşlamış professi vırentivın ucrejdeniyisene kadr'sem hatirleme zakaz tivakansen şutınçe sutu-ilupe uslugisen titimince işleken çi palli predpriyatsem pulası. ²⁰⁰⁰Profuçilişçisence spetsialistsene hatirles işe paşalıhpa baza predpriyatıyı pırle finanslasa pırıs.

²⁰⁰¹İyunin 20-mişinçe Husanta 2006 şulin dekabr' uyihinçe kına huta yanı «Park-haus» sutu-ilü tsentrin ikkimiş huçi işilse anni. ²⁰⁰²İşilçiksen laptiki 80 tivatkal metrapa tanlaşat'. ²⁰⁰³ÇPna pula iki hırarim suranlanı. ²⁰⁰⁴Maltanhi tipçevsen pitimletivisem tirih, avarin siltavi stroitel'stvo vihitinçe elektroprovodka tiris mar hunipe şihinni.

²⁰⁰⁵Haşat: 25 (703), Kategori: Hiparsen yarimı

²⁰⁰⁶HIPARSEN YARİMİ

²⁰⁰⁷Raşsey Prezidençi Vladimir Putin RF Paşalıh Dumine «Raşsey paşalıh vlast' organişempe Tutarstan Respublikin paşalıh vlast' organisen huşşınçi polnomoçisene paylassi sinçen kalakan Kilişive şiripletessi sinçen» zakon proyektne tiratni. ²⁰⁰⁸Unta respublikin ekonomikıpa, ekologipe, kul'turıpa tata ittıpe şihinni iytıvi RF tata TR Pravitel'stvisem pırle tatsa parassi sinçen kalanı. ²⁰⁰⁹Unpa kilişüllin, respublika kunta puşnakansene parakan Raşsey grajdanişin pasporçi işne tutar çilhipe şirni tata Tutarstan gerbne ukerni huşma stranitsa kirtme pravo ilni. ²⁰¹⁰Unşir puşne zakon proyektinçe TR Prezidençin doljnoşne tiratni kandidat Tutarstanin iki paşalıh çilhine te pilmelli sinçen kalanı. ²⁰¹¹Şini Kilişive 10 şullıha yişınaşşi.

²⁰¹²«Ak Bars» Bank kredit organizatsiyisene – RF rezidençisene – Raşsey Bankin krediçisene ilni çuhne poruçitel' pulma pultarakan 24 bank yişinçe. ²⁰¹³Payanhi kun «Ak Bars» şirşivri çi pışik şirim

bank şutne kını, vıl Raşsey bankısem huşşınçe kapital kalıpışıpe 11-mış, aktivsempe 19-mış vırın yışınat'.²⁰¹⁴ Bankın Raşseyri 22 regionra filialsem pur.²⁰¹⁵ Şırşıvri banksem huşşınçe vıl 7-mış vırınta pırat'.

²⁰¹⁶ Anat Kamıra «Şul-yır patrol' slucbin çi layih inspektorı» aktsi puşlannı.²⁰¹⁷ Unın tılevı – ŞYHPİ (GİBDD) sotrudnikısen ırı imidcne sarma pulışassı tata şul-yır uçastnikısempe avtoinspektorsem huşşınçe kımıllı hutşınusem yırkessı.²⁰¹⁸ İyulın 6-mışıçcen pur voditel' tata şuran şüreken te Anat Kamırı şul-yır hıruşşırılıhın patşalıh inspeksiyın press-slujbine: 31-87-50 telefonpa şınkıravlasa çi vaşavat, ırı kımıllı tata İsta inspektor huşamatne kalama pultarat'.²⁰¹⁹ Çi numay sası puhnı ŞYHPİ sotrudnikı Şul-yır hıruşşırılıhın fondınçen yatarlı parne ilme tivışı.²⁰²⁰ Asınnı aktsiye avtoinspektsi tusa hunıranpa 71 şul şıtnine halallanı.

²⁰²¹ Kışal respublika byudjeçi pulışnıpe Tutarstanrı yal huşalıh predpriyatıyısem «New Holland» markıllı şını kombaynsem ilış.²⁰²² Şak kunsence Anat Kamırı «Transkama» predpriyatıyın tiyev terminalne 30 yedınıtısa asınnı tehnika kılse şıtnı.²⁰²³ Şavın çuhlı maşına iyun' puşlamışınçe te kilnı pulnı.²⁰²⁴ Pıtımışle vara yal huşalıh predpriyatıyısem valli respublika vlaşısem Bel'gire tıvakan 113 kombayn tuyanma palırtı.²⁰²⁵ «New Holland» kombayn Yevropıra tır-pul vırısa ilmelli çi layih teknikısençen pırı şutlanat'.²⁰²⁶ Vısem universallı tata kuntı uslovisence layih işleme pultaraşşı.²⁰²⁷ Hamır inf.

²⁰²⁸ Haşat: 26 (704), Kategori: Hiparsen yarımı

²⁰²⁹ HIPARSEN YARİMİ

²⁰³⁰ RF Generalnıy prokuraturı «Bank «Russkiy standart» işi-hılne tırısleme puşlaşşın.²⁰³¹ Şakın sıltavı – grajdanssem prokuraturına potrebitel' kreditovaniyın kılışıvısene tunı çuhne vısen pravine pısnı pırkı şıhavsem yışlı sırnı.²⁰³² Obraşçenissem purınçen itla «Bank «Russkiy standart» HAO uyırım grajdansene kreditovani uslugissem panıpe şıhınnı.²⁰³³ Vıl layih İnlantarsa pamasır, grajdanssempe pısık protsentlı kredit kılışıvısem tunı ikken.

²⁰³⁴ «Tatneft'» UAO hıyın avtozapravka stantsiyısen şutne 2010 şul tılne 900 şıterse 2,41 million tonna neft' produkçısem sutma palırtat'.²⁰³⁵ Ku programmına purnışa kırtme 11 milliard tenkı uyırma palırtı.²⁰³⁶ Ku kırtartı 2006 şulta 190 million tenkı pulnı.²⁰³⁷ Pıtımışle 1116 pin tonna şuntarmallı-sırmelli material sutnı.²⁰³⁸ Strategi tırıh, regionsençi rınoksempe tullin usı kurmalla.²⁰³⁹ Payanhi kuna kompanın vakkın sutu-ilü setne Raşseyın 13 sub'yektınçe 411 AZS (vıl şutra Muskav regionınçe – 126, Tutarstanra – 141) tata Ukrainıra 146 AZS (Kırım, Poltava tata Harkov oblaşısem) kıret.

²⁰⁴⁰ Yeşılvar rayonınçı «Mars» HFH işçenısem kışalhi avgust uyıhınçe kırkka aşın pırremış partine sutu-ilıve kılaraşşın.²⁰⁴¹ Payanhi kun kunta 25 pin kırkka şutlanat'.²⁰⁴² Şultalık vışlenıçcen pıtımpe 500 tonnıran kaya mar aş tusa ılesşın.²⁰⁴³ Ku produktra 23 protsent belok tata 4 protsent kına şu şutlanat'.²⁰⁴⁴ Şak kayıka ırçetme pıtı tupışlı.²⁰⁴⁵ Kırkka amısem 102 kunta 10-12 kilograma, aşı 140 kunta 15-18 kilogramm yıvırışne şıtesşı.

²⁰⁴⁶ Haşat: 27 (705), Kategori: Hiparsen yarımı

²⁰⁴⁷ HIPARSEN YARİMİ

²⁰⁴⁸ İyunın 27-mışınçe Administrativlı pravına pısnı şınçen kalakan kodeksa türletüsem kışı.²⁰⁴⁹ Vısempe kılışüllın malaşne ştrafsene «çi pıçık iş uksıpe mar», tenkıpe sırsa palırtaşşı.²⁰⁵⁰ Halıçcen 50 tenkı pulnı ştrafsem purte 100 tenke şıti üsnı.²⁰⁵¹ Unsır puşne RF Patşalıh Dumin deputaçısem vışşımış vulavra tata şını türletüsem pıhsa tuhnı.²⁰⁵² Vısem vıy ılsen, tıslıhıren, hıruşşırılıh pışıhhıne şıhmasır şüresen – 500 tenkı, maşınıpa pravasır şüresen – 2500 tenkı, pravana turtsa ılsen te rul umne larsan 5000 tenkı tülettereşşı.

²⁰⁵³ Husan Kremlınçe, Tutarstan Prezidençı Mintimer Şaymiyev umınçe, TR Pravıtel'stıve «Bank razvıtiya i vneşneekonomıçeskoy deyatelnoştı» (Vneşekonombank) Patşalıh korporatsiyı Kılışu tunı.²⁰⁵⁴ Yensem tırılı investıtsi proyekçısene finanslama pırle şıhınsa işlessı şınçen kalaşsa tatılçı, vıl şutra toplıvıpa neftehimı promışlennoşı, yal huşalıh produktsıne tusa ilse tırpeylese kılarassı, energetıka,

radioelektronika tata mašinisem, priborse, stroyaterial tivakan, aviapromišlenniçsem, şul-yr stroitel'stvi.

²⁰⁵⁵. Patşalıh Dumi şırıpletñi şırşıvın vişı şulhi byudjetinçe çı pıçık iş ukşı şayne, 2007 şulhi sentyabrten vıl 2,3 pin tenkipe tanlaşat', 2011 şul puşlamıñı tılne puşınmallı minimum şayne şiti şikleme palırtñı. ²⁰⁵⁶. Unsır puşne 2008 şulta iş pensiyın tıp payı aprelın 1-mişinçen 7 protsent tata avgustın 1-mişinçen 14,6 protsent üsmelle. ²⁰⁵⁷. 2009 şulta indeksatsı aprelın 1-mişinçen 6,8 protsent tata oktyabr'ın 1-mişinçen 18,2 protsent pulmalla. ²⁰⁵⁸. Şakı 2010 şul tılne vıtam pensin tıp payne 5,105 pin tenke şiterme may parat' (üşim 1,7 hut pulmalla). ²⁰⁵⁹. Unsır puşne şar doljnoşıpe şar zvaniyın oklaçisene te üstereşşi: 2008 şulhi sentyabrın 30-mişinçen – 15 protsent, 2009 şulhi avgustın 1-mişinçen – 6,8 protsent, 2010 şulhi yanvarın 1-mişinçen – 6,5 protsent taran.

²⁰⁶⁰. Kışal yal huşalıh proizvoditelisemşin dizel toplivin hakı tonnıñın 15600-15900 tenki pulat'. ²⁰⁶¹. Pıltır şuntarmalli-şırmelli materialsem yünıreh pulñı tese pılteressı TR Yal huşalıhıpe apat-şımış ministerstvinçe. ²⁰⁶². Fermer huşalıhın yertüşine mınpur akñı kul'turısene puhsa kırtme vıtamran 12 tonna toplivo kirlı, APK predpıyatine – 400 tonna. ²⁰⁶³. İna tuyanma vara çılayışın çırı ukşa-tenki şuk. ²⁰⁶⁴. Şavınpa ta yal huşalıh proizvoditelisen şuntarmalli-şırmelli materialsem tuyanma banksençen kreditsem ilmelle pulat'.

²⁰⁶⁵. Haşat: 28 (706), Kategori: Hıparsen yarımı

24 Temmuz 2007

²⁰⁶⁶. **HIPARSEN YARİMİ**

²⁰⁶⁷. Raşsey şınnisençen ıtılahıñı Vladimir Putin 2008 şulhi suylav hıssın ta prezidentah pulat' tese şutlaşşı. ²⁰⁶⁸. Raşseyri obşçestvo şuhıñ-kımılne tıpçeken tsentr irtternı ıyımısen pıtımletıvısem kıtarñı tırıh, ıytnisençen şurri ıtla Vladimir Putin vıssımış sroka yulassı pırkı ikkılennest. ²⁰⁶⁹. Hal'hi Prezident 2008 şulhi suylava hutşınmannine vara şınsençen 30 protsentne yahını kına inenet. ²⁰⁷⁰. Ekspertsen şuçıpe, şakı şırşıvra Putına inennı pek ineneken urıh nimle politik ta şukkipe şıhınnı. ²⁰⁷¹. İytnisençen 90 protsençı ekonomıkıra patşalıhın aktivlırah pulmalla tese şutlat', 81 protsençı yulaşkı vıhıtıra Raşseyın tınçeri politikırı vırını samay şırıplennı tet.

²⁰⁷². «Tatspirtprom» UAO Atılı şırhınçı çı pısıık vıl'ıh-çırılıh produktsine tusa kılarakan pulaşşın. ²⁰⁷³. Şak tılvepe kompanı Pıva rayonınçı Nurlat yalıñçe 3,5 pin sısna ami vırnaşakan ıratlı reproduktor tata Çıvaş Yenrı Şırpü rayonınçı Tauşkassı yalıñçe şultalıkne 67 pin sısna şıtınterme pultarakan tseha yusasa şınetme tıtınnı. ²⁰⁷⁴. «Tatspirtprom» UAO puşlıñı Raşıt Şayhutdinov şımahıseneçen, ikı ob'yekt pırlehi tehnologi işne pırleşeççi. ²⁰⁷⁵. Vısene ikkişne te 2007 şul vışleniççen huta yamalla.

²⁰⁷⁶. Germanırı «Lomma GmbH» kompanı Şırçalıñçe avtomobil'sen hatırısen proizvodstvıne anlılatasşın. ²⁰⁷⁷. Kompanı respublikırı ikı zavodpa – «YelAZpa» tata «KamAZpa» taçırax şıhınsa işles kımıllı. ²⁰⁷⁸. «Lomma GmbH» kompanıye 1860 şulta yırkelenı. ²⁰⁷⁹. Vıl aerodrom tehniki, avtomobil' promışlennoşı tata itti promışlennost' otraslısem valli konteynersempe yatarlı transport oborudovaniyı tata yal huşalıh oborudovaniyıpe kıtkıs tehnologi tıtımı valli priborse tıvas tılışpe işlet.

²⁰⁸⁰. Kışal Anat Kamıra şını park uşılmalla. ²⁰⁸¹. Şapla parne tıvat' hula şınnısene «Nıjnekamskneftehim» UAO hıy 40 şul tultarnı tıle. ²⁰⁸². Pırremış yıvıssene pulas kanu zoninçe himiksem pıltır lartrış, kışal stroitel'stvo işısem puşlanı. ²⁰⁸³. Proyekt tırıh, şını parkın varrıñçe pısıık fontan pulmalla, vıl – tıvatkal formıllı soorujeni, unta kommunikatsisem ilse pıma ta puşlanı. ²⁰⁸⁴. Tahşan puşı vırın pulñı şırte asfal't şulsem hırrıpe kışeh şırşer yıvışpa tım üsse ları. ²⁰⁸⁵. «Neftehimiksen parkne» tusa pıtermelli sroksem hal'lıhe pallı mar-ha, ançah ta stroitel'sem şımah panı tırıh, ina kışalah uşmalla.

²⁰⁸⁶. Haşat: 29 (707), Kategori: Hıparsen yarımı

²⁰⁸⁷. **HIPARSEN YARİMİ**

²⁰⁸⁸. RF Prem'yer-minıstrı Mihail Fradkov benzin hakısene üsme parasşın mar. ²⁰⁸⁹. Un şuçıpe, ku tıtımra işleken kompanısem sıltavsırah benzin hakısene üstereşşı. ²⁰⁹⁰. Rosstat kıtarıvısempe, iyulın 2-

mişinçen puşlasa 8-mişinçen benzin 0,1 protsent haklanı. ²⁰⁹¹İyulın pırremiş ernin puşlamışınçen pır litr benzin haki şırşıvra vıtamran 17,93 tenki pulnı pulsan, vişinçen 17,95 tenke şitnı.

²⁰⁹²İnvestorsemler yal huşalıh proizvodstvıne kilnıne pula payanhi kuna respublikıra vıtam sıvım 13,5 kilograma şitnı tese pıltereşşı TR Yal huşalıh tata apat-şımış ministerstvinçen. ²⁰⁹³Hış-pır huşalıhsençen vara untan ta pısıkraha. ²⁰⁹⁴«Krasny Vostok-Agro» predpriyatıyısınçen pır ineren talıknı vıtamran 22 kilogramm, «Servis-Agro» tullı mar yavaplıhlı obşçestvıra – 18,8, «Tatspirtprom» UAO vıl'ih-çırlıh kompleksısınçen – 14,9, «Himokam-Agro» tullı mar yavaplıhlı obşçestvın huşalıhsınçen – 14,6, «Çıstoye pole» APKra – 14,2, «Makoyl» tullı mar yavaplıhlı obşçestvıra (Nurlat rayonı) – 14,0, «Bahetle-Agro» obşçestvıra – 13,9 kilogramm şit susa ileşşı.

²⁰⁹⁵Husan Prokuraturı huları akvaparkra 13 şulhi Sergey Matveyev kiletkine tupnı hışşın RF UK 109-mış statıpe ugolovnyı iş puşarsa yanı. ²⁰⁹⁶Pravına sıhlakan organsen sotrudnikısım pılternı tırıh, iyul' puşlamışınçen Kirov hulinçen purınakan Matveevsen şem'yi Husana hınana kilnı, vısen ıvılı yultaşısımpe pırle akvaparka kanma kaynı ta unta şuhalnı. ²⁰⁹⁷Unın villıne vişı erneren kunta attraksıontan şıv uşlasa kılarakan nasos pırıhınçen tupnı. ²⁰⁹⁸Halı kontrol' organısım tırıslev irttereşşı. ²⁰⁹⁹Un pıtımletıvısım tırıh, yırkene pısını inşirtsene tupsa palırtsan, Husan akvaparkne sud urlı hupma ta pultaraşşı.

²¹⁰⁰Şırşıvrı iş parakansım Raşşey Pensi fondne 60 milliard tenki tülemelle. ²¹⁰¹RPF pravlenıyın predsedel'ı Gennadiy Batanov pılternı tırıh, «pırın şırşıvrı iş veteranısın pravısene şak summılıh pısını, vısem vara 38,5 million şın itla». ²¹⁰²RPF yertüşi şırıpletnı tırıh, oktyabr'in 1-mişinçen pensısın tıp payı 900 tenkıren 1260 taran üsmelle. ²¹⁰³Şultalık vışleniççen zapasrı şar slujaşçıyısene tata pravına hütıleken organsençen hısmetre tını şınsene ikkımış pensı tüles ıytıva tatsa pamalla.

²¹⁰⁴Muskavın Kıntır administrativlı okrugın territorıyınçen 15 pısıık sutu-ilü tsentrı tuma palırtnı. ²¹⁰⁵Varşavski şosse şınçen «Tatarstan» tata «Kursk» sutu-ilü şurçısım işleme puşlıs. ²¹⁰⁶«Minsk» sutu-ilü şurçı Hıvel anıs Biryulevo rayonınçen uşılı. ²¹⁰⁷Şakınsır puşne Muskavın şavra avtomobil' şulı hırrınçen Hoşımın hulin sutu-ilü şurtne tata «Tul'skaya» metro stantsıyı şıvıhınçen «Yerevan» sutu-ilü şurtne huta yama palırtnı.

²¹⁰⁸Kışaltan Şırçallınçı vırentü uçrejdenıyısın 500 çı layıh pedagogıka işçenne hula merın premıne pama puşlaşşı, vıl 11,5 pın tenkıpe tanlaşat'. ²¹⁰⁹Ku premıye ilme kandidatsene pedagog kollektivısım tata vırentü upravlenıyı tırıtıs. ²¹¹⁰Premıye panı çuhne kvalıfıkatsı kategorıne, iş stajne (ku uçrejdenıre 5 şultan kaya mar işlemelle), pedagogın professı istalıhın şayne şuta ilıs.

²¹¹¹Haşat: 30 (708), Kategori: Hıparsen yarımı

²¹¹²ULŞİNNİ MİNİSTERSTVİSEM, MİNİSTRSEM

²¹¹³Tutarstan Respublikın paşalıh vılaşın iş tıvakan organısene layıhrah işletteres tılevpe vısen strukturıne ulşınusem kırtessi pırkı iyulın 10-mişinçen TR Prezıdençı M. Ş. Şaymıyev Ukaz kılarnı. ²¹¹⁴Unpa kılışullın TR Ekonomıkıpa promışlennost' ministerstvi ansatlanat'. ²¹¹⁵Şavın pekeh TR Sutu-ilüpe tulaşrı ekonomıka hutşınıvısın ministerstvine te pırısa tıveşşı kun pek şınılıhsım.

²¹¹⁶Şav vıhıtrah TR Ekonomıka ministerstvine tusa humalla tenı Ukazra. ²¹¹⁷Respublikın ekonomıkıne atalantarassi, Tutarstana investısısım «ılırtessi» tata tılevlı programmısım hatırlese işe kırtessi – şak ministerstvo tıvışınçen pulat'. ²¹¹⁸Sutu-ilü ıytıvısımpe promışlennost' ıytıvısene vara ülım pır ministerstvo – TR Promışlennişpa sutu-ilü ministerstvi tatsa parı.

²¹¹⁹Tepır kunah, iyulın 11-mişinçen, Prezıdentın tata ikı Ukazıpe pallaşrımr – şını ministerstvısene kamsem yertse pırassıne palırtnı vısençen.

²¹²⁰Şapla TR promışlennişpa sutu-ilü ministrın lavne A.A.Kogogın turtsa pırı, TR ekonomıka ministrı pulma M.R.Safiullına şırıpletnı.

²¹²¹Aleksandr Anatol'yeviç Kogogın 1967 şulhi martın 11-mişinçen Yeşılvar rayonınçı Bol'şıye Klyuçı yalıñçen şuralnı. ²¹²²1993 şulta Husantı A. N. Tupolev yaçılı paşalıh tehnıka universıtetınçen

virensa tuhsanah šikřir hulari řirli predpriyatisenęe pay naęal'niki, direktor řumi, direktor pulsa řšleni hiřřin Yeřilvara tavrinni. ²¹²³.2001 řultan «Yeřilvarti fanera zavoęi» UAO general'niy direktori pulni.

²¹²⁴.TR ekonomika ministři Marat Rařitovię Safiullin 1970 řulhi sentyabrın 24-miřinęe Husanta řuralni. ²¹²⁵.Tivan hularah Finanspa ekonomika institutinęe asli pılı ilni. ²¹²⁶.Diplom ilsen řakıntah řšleme yulni. ²¹²⁷.2003 řulta M.R.Safiullina TR Prezidenęin sotsialli ekonomika ıytivisempe Patřalıh sovyetniki tuni, pilitir noyabr' uyihinęen – ekonomika ıytivisempe. ²¹²⁸.M. ř. řaymiyev Ukazięe urih řše kuřni may M.R.Safiullina TR Prezidenęin ekonomika ıytivisempe řšleken patřalıh sovyetniki tivisisenęen hitarni.

²¹²⁹.Eks-ministrsem řšta? ²¹³⁰.řak ıytu intereslentereteh intı vulakana. ²¹³¹.Viřen řipi řirř-tikeleh, kar'yera pusminęen te ukmen viřem. ²¹³².TR sutu-ilupe tulařri ekonomika huřřinviřen ministrinęe viy huni Hafiz Salihov TR Halihsen huřřinęi řihiniya atalantarassipe řšleken agentstvına yertse pıma puřlat'. ²¹³³.TR ekonomikpa promiřlenost' ministři pulni Boris Pavlov vara TR pırremiř vitse-prem'yerinęeh yulat', federatsi programmisempe natsi proyeksiem yepłereh purniřlansa pını řinęen Pravitel'stvına ministerstvısempe pırleah yavapłasa řiri.

2007-07-2

²¹³⁴.TIMİR UT HUŚI

²¹³⁵.Traktorist profesiyi yalta yalanah hisepre pulnine purte pileşşi. ²¹³⁶.Ara, yalsene gaz kirtinęen vut-şanki hatirlese kam hişkilman-şi? ²¹³⁷.Tav Turra, vil vihitsem irtse kayşiş. ²¹³⁸.şapah ta, halı te uti-ulımpa appalanı şuh traktorist kaşni şinşin – şi kirli yultaş. ²¹³⁹.Miņřinni te palli: şak şinsir sanın uti kapani vırmantah larsa yulma pultarat'. ²¹⁴⁰.Vattisem kalarışle, uti vihitinęe piriņřin traktorist – turı ta, pılıhşi te, pihampar ta.

²¹⁴¹.řakin pek hisepli řinsen řutne Aksu rayoninęi Untakřıra purınakan P.A. Markov ta kiret. ²¹⁴².Petr Aleksandrovię řak řšre 1968 řultanpa viy hurat'.

–²¹⁴³.Vişenese epi Layışra vişentim, – tet timir ut huşi. –²¹⁴⁴.Yaltan ta pięęeneh pultim. ²¹⁴⁵.şapah apraman. ²¹⁴⁶.Tirişni, vişense tuhni.

²¹⁴⁷.řamřik traktorist Hirıřne yalinęe řše puřinat'. ²¹⁴⁸.Untan Untakřıra, kayran itti yalsene te puliřma řuret (kolhoz un řuhne pilik yaltan řini!). ²¹⁴⁹.Traktorisem te řirliřen pulaři P.A. Markovın: DT-54, DT-74, Altay, T-150, K-700 tata ittisem te.

–²¹⁵⁰.Vil vihitra řšta traktoristsem řılayęęi piriņ, – asa ilet malalla Petir pięęe. –²¹⁵¹.Viřen şutne epi Aleksey Kostina, Arhip Kirillovięa, Nikolay Kostina, Valeriy Aleksandrova, Alekseype Vasiliy Kuznetsovsene kirtni pulittim. ²¹⁵².Viřem pır-pırne yalanah puliřatęiř. ²¹⁵³.Mana ta uyırşa hişvarman. ²¹⁵⁴.Tavah vatısene.

²¹⁵⁵.Samanine kura P.A.Markov vihitinęe kommunistta ta kını. ²¹⁵⁶.1977 řulta pulsa irtni řak řš. ²¹⁵⁷.řip 11 řultan Kommunisten partiyin XIX konferentsine huřřinni vil.

–²¹⁵⁸.Halı kiştah şilikri pek şeş tuyınşan ta, 1988 şulta epi M.S.Gorbağeva ta, B. N. Yeltsina ta şivışranah kurtim. ²¹⁵⁹.Boris Nikolayeviğa vara vişi utimranah şınasa pişkalarım: kiletkipe patvar ta hiyullı şin pek kurinęi pulas prezident. ²¹⁶⁰.Kalaşviğe tatikli ta vitimli pek tuyinęi.

²¹⁶¹.řapla, malta pıřakan traktorista tata řamřik kommunistta yal Kanařin yertuři pulma ta suyłanı. ²¹⁶².6 řul řırmařat' řak řšre Markov. ²¹⁶³.Anęah řun turtni řš – traktorist řiři – hiy patne turtřa ilet-ileteh.

²¹⁶⁴.Payan Petr Aleksandrovię kalleh traktor řinęe. ²¹⁶⁵.Halı vil «Vostok» yal huşalıhın şitne kunne iki huțčen Pıłere şsatat'. ²¹⁶⁶.řav vihitrah huşalıh řiři talikra pır tonna řuri yennelle karmaşni te ina savıştarat'. ²¹⁶⁷.Ara minle savınmin? ²¹⁶⁸.Numay pulmast' řeř řak kirtartu piğikkipah pięikkięęi te, halı ak piř ta kur: pır tonna řuri!

²¹⁶⁹.P. A. Markov hiyin mişiriğe, Natal'ya İvanovniğa, pilik aça şitinterni. ²¹⁷⁰.Asli şaşa hiy pekeh traktorist, vişi aça aşşi, huşalıhra malta pıřakansenęen piri. ²¹⁷¹.Ittisem te hiyşen vıriņisene tupni.

²¹⁷² Petr Aleksandroviča hýne te, ĩŕi pultarulihne kura, paŕŕalih ıslamasır mansa hıvarman.
²¹⁷³ Unın kıkırne 1986 ŕultanpah III stepen'li ĩŕ Muhtavın ordeni ilem kuret. ²¹⁷⁴ Timir ut huŕı payan ta aptıramast'-ha. ²¹⁷⁵ Kam pilet: malaŕne, ten, un ŕumne tepisem te hutŕınıŕ.

–²¹⁷⁶ Őanika ŕuhatmastpır-ha, – eyen kulŕa ilet kun pirki kalaŕŕan vatılma pılmen Petir pie. –
²¹⁷⁷ Tıruk teley tepre te man yennelle ŕavrını?

²¹⁷⁸ Epir te ŕanika ŕuhatmastpır. ²¹⁷⁹ Mınle kalaŕŕı-ha: ŕanık purrisem teleyli teŕŕı-i? ²¹⁸⁰ Şapla pultır, Petr Aleksandrovi – pirin pultarullı traktorist, aırsen ŕanıklı yultaŕı, mınukırsen yuratnı aslaŕŕı tata kukaŕŕı.

²¹⁸¹ Andrey MıHAYLOV.

²¹⁸² KAŖNI UİTELE 30 PİN TENKİ

²¹⁸³ İrtni ernere Husanti «Korston» kanu kompleksıne pıtım Raŕŕeyren fizika tata matematika uitelısem puhınnıı. ²¹⁸⁴ Kunta Dmitriy Zininin «Dinastiya» fonı i layıh uitel'sene ısları.

²¹⁸⁵ Maltan kıştah ŕak fond ŕınen kalasa kıtartmalla. ²¹⁸⁶ Dmitriy Zinin numay ŕul kayalla «Vımpelkom», urıhla kalasan «Bilayn», kompaniye yırkeleni. ²¹⁸⁷ Halı vıl aktsisen pısık payne sutnı.
²¹⁸⁸ 2001 ŕulta fond yırkelese Raŕŕey naukine atalanma pulıŕakan proyeksene purnıŕlama tıtını.

²¹⁸⁹ Fond obŕestvıra naukin pılteriŕne, Raŕŕey naukin hisepne ŕulelle ŕikleme tırıŕat', pultarullı ŕamrıkŕene vırenŕe, iŕlese atalanma pulıŕat'. ²¹⁹⁰ Şak zadaıŕene purnıŕlanı may tırli enli iŕ ilŕe pirat'.
²¹⁹¹ Kaŕni ŕul aspirantsempe ŕamrık uenıysene stipendisem parat'. ²¹⁹² Konkurs irtterse studentsene pulıŕat, ŕamrık kandidatsempe nauka doktorıŕene viŕi ŕul premisempe havhalantarar.

²¹⁹³ Angliri «İmperial kolledjpa» pırle ŕamrık iŕahŕene Londonri tıne ŕayıni tıpev uŕkınne praktikına yaraŕŕı. ²¹⁹⁴ Őultalıkrın viŕen Raŕŕeye tavrınŕa iŕlemelle.

²¹⁹⁵ 2004 ŕultanpa 60 itla nauka konferentsiyı irtterme ukŕa uyırnı. ²¹⁹⁶ Fizika tata matematika naukiŕne pultarullı aasem valli tırli programmısem hatırleŕŕı.

²¹⁹⁷ Şkulta iŕleken uitel'sem ŕınen te manmaŕŕı. ²¹⁹⁸ 2004 ŕultanpa Raŕŕey ŕayıne fizika tata matematika uitelısen konkursne yırkeleŕŕı.

²¹⁹⁹ İyunın 29-miŕŕınen iyulın 2-miŕŕıen Husana ŕak konkursın 330 laureaı puhınnıı.
²²⁰⁰ Konkurs tıvattımıŕ hut irtet, unta viŕi nominatsipe ŕıntırüŕıŕene palırtaŕŕı – «Şamrık uitel'», «Vırenekene vırentnı uitel'», «Pulas iŕahŕene vırenteken».

²²⁰¹ Konferentsiye Fondın direktori Yelena ermiŕkova uŕrı. ²²⁰² Vıl kıkŕen konkurs mınle irtni ŕınen kalasa paı.

²²⁰³ «Şamrık uçitel'» nominatsire 60 vırenteken ŕınternı. ²²⁰⁴ Vıŕenen 39-ŕı hulara iŕlekenŕem, 21-ŕı yalti ŕkulŕnee vırentekenŕem. ²²⁰⁵ Tıvatı uçitel' kıkŕal viŕŕımiŕ hut ŕınternı. ²²⁰⁶ Şak nominatsiye hutŕınıŕı pedagoĖŕen 22-31 ŕulta ŕeŕ pulin te viŕem vırentüre samay palırma pultarnı.

²²⁰⁷ «Vırenekene vırentnı uçitel'» nominatsire 30 vırenteken ŕınternı. ²²⁰⁸ Vıŕene ŕamrık uenıysen, aspirantsem, i pultarullı studentsen tata tırli konkurŕŕnee ŕınternı ŕamrıkŕem palırtnı.
²²⁰⁹ Kam purınçen itla saŕı puhnı, ŕavi ŕınternı te. ²²¹⁰ Şak ŕuta Husanti iki uçitel' lekni.

²²¹¹ i anlı nominatsi, pallah, «Pulas iŕahŕene vırenteken» – 240 laureat. ²²¹² Őıŕŕıvri i layıh vuzŕnee vırenekenŕem huŕŕıne anketirovani irtternı, unta ŕamrıkŕene hıysen i hisepnenı fizika tata matematika uçitel'ne palırtnı itynı. ²²¹³ 40 pin itla student ıytusem ŕıne huravlanı. ²²¹⁴ i numay saŕı puhnisem ŕınternı te. ²²¹⁵ Pıtımletüsem tırıh 53 regionta iŕleken uçitel'sene aŕınnı, vıŕenen 40 itla protŕenı yalti ŕkulŕnee vırentekenŕem.

²²¹⁶ Konkursa 4 hutçen irtterekenŕem tılınmelli tata savınmelli faktsempe te pallaŕtarıŕ.
²²¹⁷ Tıŕlıhren, konkursa ŕem'yesempe hutŕınaŕŕı. ²²¹⁸ Kıkŕalhi ŕıntırüŕıŕen ŕıtıne 5 miŕŕı.

²²¹⁹Viššimiš nominatsire šinternisenčen či šamrĭkkisem – 31 šulti YU. V. Sintsova Husantan tata 28 šulti A.A.Filagin Sankt-Peterburgran. ²²²⁰Višene 20 itla student asĭnnĭ.

²²²¹Či aslĭ uĉitel'sem – 80 šulti K.M.Kalmanov tata 76 šulti YU. L. Slutskiy. ²²²²Īkkišĭ te Sankt-Peterburgran.

²²²³Pĭr uĉitelĭn 7 vĭrekenĭ 2006 šulta Rašseyri tĭvatĭ či ĉaplĭ aslĭ škula vĭrenme kĭnĭ.

²²²⁴«Dinastiya» fond kašni šul 330 laureata 30-šar pin tenkĭ parsa ĉislat'. ²²²⁵Kašninĉe konferentsiye tĭrlĭ hulaseņĉe irteret. ²²²⁶Kĭšal Husanta irtnipe purte kĭmillĭ pulĉiš. ²²²⁷«Korston» kanu kompleksĭ piti ĉaplĭ, kunta kirse kurni mine tĭrat'. ²²²⁸Uĉitel'sem valli kunta konferentsisem, seminarsem, šavra šitelsem yĭrkelenĭ.

²²²⁹Īyulĭn 1-mišĭnĉe 330 uĉitel'e 30-šar pin tenkĭ parsa ĉislarĭš, parnesempe savĭntarĉiš. ²²³⁰Rašseyĭn tĭrlĭ regionisenčen kilnĭ pedagogsene 1000 šultan irtnĭ Husan piti kilĭšĭnĭ. ²²³¹Kunta višem pĭr-pĭrinpe tuslašsa tata tepre tĭl pulma tupa turĭš.

²²³²Mineh, tepĭr šul šĭnĭ konkurs. ²²³³Hastar uĉitel'sem vĭrekenisem anlĭ pĭlĭ kĭtartsa ĉaplĭ vuzsene vĭrenme kiĉĉĭr tese tĭrišĭš.

²²³⁴Sil'via Ćarkina

²²³⁵Hašat: 28 (706)

²²³⁶RESPUBLĪKĪRA

²²³⁷YELABUGĪRĪ šem'ye tiplĭ aĉa šurtne «Rašsey aĉisem» federalĭ programmĭpa višĭ šul kayallah tuma pušlanĭ. ²²³⁸Anĉah ukša-tenkĭpe vĭhĭtran vĭhĭta kĭna tĭvišternipe ku ĭš vĭraha tĭšĭlnĭ. ²²³⁹Šavna kura stroitel'sen kredit ta ilme tivnĭ. ²²⁴⁰Hal'hi vĭhĭtra šurta tusa pĭternipe pĭreh. ²²⁴¹Unta malašne 45 aĉa hĭtlĭh tupĭ. ²²⁴²Unĭn tĭllevĭ – tĭlĭh turatsene layĭh uslovisenĉe vospitani parassi. ²²⁴³Hal'hi vĭhĭtra lager'senĉe kanakan aĉasem ĉasah šĭnĭ šurta purĭnma kušĭš.

²²⁴⁴PĪKĪLME munitsipaliteĉĭ šak kunsenĉe hĭyĭn ĉeretlĭ larĭvinĉe škul aĉisempe šul šitmen šamrĭksene šullahi kanikul vĭhĭtinĉe ĭšpe tĭvišteres ıytĭva sĭtse yavnĭ. ²²⁴⁵Īštĭvkom yertĭšĭn sotsialĭ ıytusem yenĭpe šumĭ kalanĭ tĭrĭh, ku ıytĭ či šĭviĉĉisenčen pĭri, mĭnšĭn tesen šamrĭksem pušĭ vĭhĭtra narkotiksempe interesleneš hĭrušĭlĭh pĭsik. ²²⁴⁶Larĭva pĭr aĉana ta ĭšpe tĭvištermen 40 predpriyatipe organizatsin yertĭšĭsine ĉĭnnĭ. ²²⁴⁷Višem šul šitmen šamrĭksene ĭše ilmennine hĭrušĭ proizvodstvo pulnipe, yatarĭlĭ ırĭk kĭrlĭpe tata aĉasem 18 šultan kĭšĭn pulmalla marripe šhĭntarašĭšĭ. ²²⁴⁸Tepĭr šĭltav ta pur: respublika byudĉeĉĭ kĭšal rayona škul aĉisempe šul šitmen šamrĭksene ĭššĭn tĭleme 750 pin (ĉi piĉĭk ĭš ukšĭ 1100 tenkĭren kaya pulmalla mar) tenkĭ kĭna uyĭrnĭ. ²²⁴⁹Pĭltĭr ku kĭtartu 1 million ta ik šĭr allĭ pin tenkĭpe tanlašĭnĭ.

²²⁵⁰ŠARĪMSAN. 1976 šulta šuralnĭ Ol'ga Kirillova 2005 šulhi mart uyĭhĭnĉeh Armeni šĭnnipe tuhsa kaynĭ ta kile tavrĭnman. ²²⁵¹Aššĭ-amišĭ ıytĭnipe rayonti šalti ĭssen uyĭrĭmĭ ĭna šĭyĭnĉeh šĭrama pušlanĭ, anĉah yĭr šĭne ũkeymen. ²²⁵²Vĭl šut tĭnĉere tekeh šukki vara šak kunsenĉe kĭna palĭrnĭ. ²²⁵³Ol'ga šuhalsanah Kĭrim avtonomiyĭnĉe (Ukraina) pĭr hĭrarĭmĭn ũtne tupnĭ pulnĭ. ²²⁵⁴Anĉah vĭl kam pulnĭne vĭrĭnti yĭrke huralšisem palĭrtayman. ²²⁵⁵Ol'ga šinĉen hĭpar ĭnsĭrtran tenĭ pek šĭtnĭ 2006 šulta Husanti Novo-Savinovski rayonĭn suĉĭ hĭrušĭ prestupleni tunišĭn Armeni šĭnnine 6 šula tĭrmene lartma yĭšĭnnĭ. ²²⁵⁶Unĭn itti prestupleniyĭsine pĭhsa tuhnĭ ĉuh prestupnik kĭtmen šĭrten Ol'gĭna ĭšta tata mĭnle vĭlernĭ šinĉen kalasa panĭ. ²²⁵⁷Hal'ĉĉen hĭrĭ sıvĭ tavrĭnassa kĭtnĭ aššĭ-amišĭšĭn ku hĭrušĭ hĭpar. ²²⁵⁸Višem aĉĭn yatsĭr vĭltĭpĭriyĭ šĭne kaysa piĉĭk palĭk ta pulin lartma šutlašĭšĭ.

²²⁵⁹Hašat: 28 (706)

²²⁶⁰ŠĪL-TĪVĪL ŠĪYENĪ – HALĪH TĪKAKĪ

²²⁶¹Īyulĭn 8-mišĭnĉe Husanta vĭylĭ šil-tĭvĭl ırtĭrĭ. ²²⁶²«Kun pekkine tahšantanpa kurman», – teššĭ vatĭšem. ²²⁶³Vĭrsarnĭkun kašhine šantalĭk avanah tĭratĉĭ. ²²⁶⁴Ulĭtĭ ırtsen šil vĭylĭlanma pušlarĭ. ²²⁶⁵Tĭhĭrĭmĭš šurĭnĉe šil-tĭvĭl šavĭrttara pušlarĭ, vĭylĭ šumĭr šurĭ, kayarah pĭr šuma pušlarĭ.

²²⁶⁶Šil-tivıl Husanti Sovyetski tata Atılsı rayonısene itlarah sıtır küni. ²²⁶⁷Elektriçestvo yupisem yıvannipe şur hula şutısır yulni. ²²⁶⁸Derbıški poselokınçe itlarikun ta şuti pamañçı-ha. ²²⁶⁹Tırlı soorujenisem arkannipe numay şurtsençe şıv ta şukçı. ²²⁷⁰Hulara svetoforseme işlemeriş. ²²⁷¹Şulsem şınçe mın pulnine kalasa pıtereymın. ²²⁷²Numay şurtsen tırrisene ilse kaynı, reklama şçıışem yıvannı. ²²⁷³Mınaşlı yıvıssene şil-tivıl tumarısempeh turtsa kılarnı, uramsençe temin çuhlı yıvıs vırtat’.

²²⁷⁴Derbışkınçi piti hitre vırın, halih kanma yuratni hurınlıh halı şuk. ²²⁷⁵Tem pısıkış laptıkrı yıvıssem purte yıvannı. ²²⁷⁶Unsır puşne hulari şurtsen şumısence 2,5 pin yıvıs üknı.

²²⁷⁷İki sehetre Husanta vişi uyih şumalli şumır şunı. ²²⁷⁸Şavna pula uramsençe, şıv kaysa ilkıreymennipe, 1 metr tarınış şırmasesem yuhrış. ²²⁷⁹Maşınisem şıvra putsa yurıhsıra tuhnı. ²²⁸⁰Naçar kurınnipe pır-pırınpe şapınsa pıtnı. ²²⁸¹Hıruşı şantalıka pula tuhnı avarısence 2 sın vilni, 12 sın bol’nitsına lekni.

* * *

²²⁸²Šil-tivıl respublikın tıp huline şeş mar, tepır tihır rayona pısık şar kıtartni. ²²⁸³Asar-piser şantalık yal huşalıhsen şurt-huraltıssene, tır-pula sıyenleni. ²²⁸⁴Layış rayonınçe 5432 gektar şınçı tış terra, 10,8 million tenkilih, şavın pekeh huşalıhsençi 67 huraltına, 34,5 million tenkilih, sıyen küni. ²²⁸⁵Şultu rayonınçe te 46 ob’yekt, 835 gektar şınçe akni tırı yurıhsıra tuhnı – tıkak 4,1 million tenkıpe tanlaşat’. ²²⁸⁶Vıylı şile pula Aksu rayonınçe te yal huşalıhi 562 pin tenkilih purlıh şuhatni. ²²⁸⁷Arsk rayonınçe purınçen itlarah vıl’ih-çırlıh fermisem şar kurnı. ²²⁸⁸Nurlat tırhınçe 13,1 gektar şınçı şurhi tırısem sıyenleni, iki skladpa vişi fermın tırrisene ilse pırahni. ²²⁸⁹Elkel rayonınçi huşalıhsen 5,1 million tenkilih, Pıtreş rayonınçe 9,7 tenkilih tıkak tısnı.

²²⁹⁰Pıtımışle ilsen, Tutarstan Respublikin şır işçenısene irtni erne vışınçi şil-tivıl 85 million tenkilih sıyen küni.

²²⁹¹Šil’via ÇARKİNA, Vera ALEKSANDROVA.

²²⁹²Haşat: 28 (706)

²²⁹³ AÇİSEM KİNA ŞURALÇÇİR

²²⁹⁴Mın piçikren sadike süreken yal açi, man şutpa, asatte-asannesempe üsekennisençen teyleyireh. ²²⁹⁵Hal’hi samanara puşşeh te. ²²⁹⁶Mınşın tesen açan atalanıvınçe sadik kalama şuk pısık vırın yışınat’. ²²⁹⁷Vıl kunta çılay yapalana hınıhat’-ške: vıhıtra apatlanat’, sıvırat’, pılı tınçipe pallaşat’, yulaşki şulsence tata pepkesene yut çilhesem te vırentme puşlarış. ²²⁹⁸Elkel rayonınçi Hırata yalı pısık pulmasan ta «Romaşka» aça saçı numayranpa pır tıtış işlet intı. ²²⁹⁹Pır hutlısker kına vıl, uramran pıhsan çaplah ta mar pek. ²³⁰⁰Ançah şala kırseneh hıvna açalıh tınçine lekniñ tuyatın. ²³⁰¹Stenasene hitre ükerçiksempe ilemetni vıyamalli, apatlanmalli, sıvırmalli pılımsen. ²³⁰²Tettesem kına mar, piçikreneh hınıhmali sport inventarı te şitelikleh. ²³⁰³Açasem uramra pır ahal’ çupsa an süreççır teseh intı hıratasem pepkisene piçikilleh aça sadne vınaştarma tırışaşı. ²³⁰⁴Açasene mın kirli kunta yıltah pur. ²³⁰⁵Yalıñçe şamrıksen pıteh yulmannine te pıhmaşşı vısem. ²³⁰⁶Hal’hi vıhıtra, tıslıhren, unta 1,5–6 şulsençi tihır aça şuret. ²³⁰⁷Akı kamsençen tıslıh ilmelle hış-pır yalsen. ²³⁰⁸Şel, respublikıra aça saçısır yal hutlıhsen payan ta şuk mar-ha.

²³⁰⁹«Romaşkıra» açasem sahal pulnipe kollektivı te pısıkah mar. ²³¹⁰Purı te temışe sın kına. ²³¹¹Apla pulin te vısen hıysen pahçı pur. ²³¹²Unta hil kaşmalih pahça şımış üsterse ileşşı.

²³¹³Çın çıvaş yalı şutlanakan Hırata halıhi yulaşki şulsence vırıslansa pını sısinet. ²³¹⁴Şavna kura kunti hış-pır pepke pırremiş sımaha tıvan çılhepe mar, vırısla kalama pıhat’. ²³¹⁵Teleye, aça saçı şak şitmenlıhe vıhıtra pıterme tırışat’. ²³¹⁶Vısem açasempe çıvaşla kalaşassine yılana kırtni. ²³¹⁷Tat’yana Krasnova vospitatel’ ultımış şul intı Hıratan şamrıık ırıvne tıvan çılhepe pallaştarat’. ²³¹⁸Sımah may, Çıstay pedagogıka uçılışçine pıternı Tat’yana Gavrilovna maltan şkulıta açasene çıvaş çılhepe literaturine vırentni, ştata kışketnipe aça sadne vospitatele kuşma tivni.

–²³¹⁹. Ačasempe iki çilhepe, vırısla tata çıvaşla, kalaşma tivet pire. ²³²⁰. Şapah ta tıvan çilhepe hñihtarusem te pur. ²³²¹. Üsen-tıran, çırçunsen yaçısene vırenetpır, numay pulmast' çıvaş halıh tumısempe pallaşrımır, uyavsence te çıvaşlah sıvısem kalatpır, yurlatpır, – kalasa parat' vospıtatel'. ²³²². Aça sadınçe, şkulta çıvaşla vıreneken aça, ten, üsse sıtsen te tıvan çilhene manmı. ²³²³. Kuntı şamrıksen çıvaş hırısempeh sem'ye şavıras şanıś ta pur-ha. ²³²⁴. Çın ta, hır şırama vısen yut yalsene kayma tivı, mınşın tesen yulaşkı sulsence aıst Hırata yalne arşın açasem kına ilse kiletmın. ²³²⁵. Şakna pulah ıntı şkula, sadıke süreken hır açasen şuçı pır alırı pırnesem çuhlı te şuk.

²³²⁶. Kışal Ir kımıllıh şultalıki pulnıran «Romaşkına» ta pulışu sıtnı. ²³²⁷. Kürşıllı Sıktırme vıtam şkulınçe vırenekenssem açasene tırılı tettepe savıntarnı. ²³²⁸. Kunsır puşne kışaltan sadıksene rayontı vırentü uyrımısen balansne kırtıni te samay şımıllatnı vısen purnışne. ²³²⁹. Halı sadık şurtne yusassi, şını şitel-pukan tata ittine tıyanassi çırmav mar, yıltah rayon tivışteret. ²³³⁰. Pallah, pır-pır ıś tumalla-tık aşşı-amışı te pulışat'. ²³³¹. Pır sımahpa, «Romaşka» hal'lıhe ura şınçe şırıp tırat'-ha, malaşne te şaplah pulı, açısem kına şuralççır.

²³³². İrina KUZMİNA.

²³³³. Haşat: 28 (706) 24 Tem. 07

²³³⁴. VERUK TİPELİ

²³³⁵. RASSOL'NIK

²³³⁶. Vıreken şıva şusa taşatnı ris kırpi yamalla, vıreme kırsen turanı şır ulmi huşmalla. ²³³⁷. Kılpassine turamalla ta vıtetnı suhanpa pırleştirse tip şu şınçe ışalamalla, yaşka şıne yamalla. ²³³⁸. Şavıntah turanı marınadlanı hıyar, tıvar, pırıs tata rassol huşmalla, hatır pulıççen pışermelle. ²³³⁹. Yaşkana hıyma huşsa şımelle.

²³⁴⁰. Produktsene hıvıra mın çuhlı kirlıne kura ilır.

²³⁴¹. GUBADIYA

²³⁴². Hatır çustana yıtırlemelle te şu şırnı şatma şıne humalla, sıyelten te çustana şupa şırmelle. ²³⁴³. Çusta şıne sıyın-sıyın hatır kort, untan salansa tırakan ris, myasorubka vıtır suhanpa pırle kılarsa ışalanı aş, kalleh ris, vıtın turanı çımırla şımarta, ris, parpa semsetnı tipıtı ulma-şırla sarsa humalla, ırılternı şu sapmalla. ²³⁴⁴. Şıyelten kukıl'e yıtırleñı çustapa huşlamalla, hırrısene pırleştırmelle. ²³⁴⁵. Duhovkıra 40-50 minut pışermelle. ²³⁴⁶. Gubadiya vırille şısen tutlırah.

²³⁴⁷. 1 kg çusta, 800 g aş, 250 g kort, 300-400 g ris, 250 g ıśım şırılı, hura slıva ye kuraga, 6-8 şımarta, 300-400 g ırılternı uslam şu, 1 puş suhan, tıvar tata pırıs kirlı.

²³⁴⁸. Haşat: 19 (697), Kategori: Veruk tıpelı

²³⁴⁹. VERUK TİPELİ

²³⁵⁰. PULİ PAŞTEÇİ

²³⁵¹. Şıkıra sıt ışne yamalla, suhana turamalla. ²³⁵². Şımmıpe tırınçen tasatnı pulla şıkırpa tata suhanpa pırle myasorubka vıtır kılarmalla. ²³⁵³. Panulmin huppıne şuratmalla, vıtı şıtıklı terkıpa hırsa farşpa pırleştırmelle. ²³⁵⁴. Vıtın turanı şımarta, şu tata vıtetnı petruşka huşmalla, layıh hutıştarmalla. ²³⁵⁵. Şıkır tatıkısem şıne uslam şu, untan paştet şırmelle. ²³⁵⁶. Hıyar ye pomidor kasıkı, ukrop-petruşka hursa ilemletmelle. ²³⁵⁷. Şak paşteta pıśnı şımarta ışne kılarsa ta tultarma yurat', pıtı tutlı şırtmallı (zakuska).

²³⁵⁸. 500 g tıvarlanı sel'd', 1 puş suhan, 2 tatık tipnı şurı şıkır, 1/4 stakan sıt, 1 pılak mar panulmı, 2 pışernı şımarta, petruşka, 2 kaşık tip şu kirlı.

²³⁵⁹. PEL'MEN' YAŞKI

²³⁶⁰. Plıta şıne şıv vıretme lartmalla. ²³⁶¹. Şu şınçe uyrımşarın turanı suhanpa kışır (pırle) tata turanı pomidor ışalamalla. ²³⁶². Pomidor şıne ışalansa şıtsen tomat pastı, vıtın turanı ihra huşmalla. ²³⁶³. Şıv

vşeme kşsen un şine turanş şş ulmi yamalla, 5 minut vşesen pel'men, şşalanş kişşpe suhan, pomidor, spetsisem huşsa pel'men' hatş puliççen pişermelle. ²³⁶⁴Yařka şine hşyma ye mayonez, yeşil ukrop-petruşka yarsa şimelle.

²³⁶⁵450 g pel'men', 1 kişş, 2 puş suhan, 3 pomidor, 2 kaşik tomat pasti, 1 şil ihra, lavr şulsi, pişsa yişşi hura pişşs, mayonez, 2 şş ulmi, yeşil ukrop-petruşka kirlş.

²³⁶⁶Hařat: 20 (698), Kategori: Veruk şipeli

²³⁶⁷VERUK şİPELş

²³⁶⁸PİTSTSA

²³⁶⁹řřprene şşi şivra iriltermelle, şinşh, sahr pesoki, tivar huşsa çusta şşmalla ta iki sehet şşi şırte lartmalla. ²³⁷⁰Çusta hişarsa şitsen şna yişrlese şu şinş şatma (protiven') şine humalla, 10 minutliha duhovkşna lartsa ilmelle. ²³⁷¹Untan kşlarsa ketçuppa tata mayonezpa şşmelle, siyşn-siyşn turanş kşlpassi, pomidor, hiyar tata kşmpa humalla. ²³⁷²Duhovkřna lartmalla. ²³⁷³Hatř puliççen 2 minut malarah pitstva şine terkşpa hırnş sşr sapmalla.

²³⁷⁴Çusta valli 30 g şşpre, 1 çey kaşiki sahr pesoki, 1 çey kaşiki tivar, 800 g şinşh, 1 kaşik oliva şivş, 1 stakan şiv; şşliş valli 300 g kşlpassi, pomidor, 2 kaşik tomat pasti ye ketçup, 2 kaşik mayonez, 3 tivarlanş hiyar, 100 g marinadlanş kşmpa, 200 g sşr kirlş.

²³⁷⁵SOLYANKA

²³⁷⁶řř ulmine turamalla ta vşeken şurpe şine yamalla. ²³⁷⁷řavřntah tivarlanş hiyar turasa yamalla. ²³⁷⁸Suhana şurma unkisem şine turasa tip şu şinçe 5 minut şşalamalla, untan tomat pasti huşsa tata 5 minut şşalamalla. ²³⁷⁹Ař-kakay produkçisene turamalla, vşeme kşsen yaşka şine huşmalla, tepş 5 minutran – suhan. ²³⁸⁰Tepř 10 minutran yaşka hatş. ²³⁸¹řinř çuh kaşni turilkke şine limon kasiki, 2-3 olivka hursa pamalla.

²³⁸²řurpe pişerme 500 g aş, 300 g kşlpassi tavraş (temişe tirlş pulsan avanrah), 3-4 şş ulmi, tivarlanş 3-4 hiyar, 1-2 kaşik tomat pasti, 3 kaşik tip şu, olivka, limon kirlş.

²³⁸³Hařat: 23 (701), Kategori: Veruk şipeli

²³⁸⁴VERUK şİPELş

²³⁸⁵«şş ULMI» PİROJNşY

²³⁸⁶Uslamřřiva iriltermelle, sahr pesoki, şiv, kakao huşsa pişratsa tşrsa vşeme kşrtmelle. ²³⁸⁷Sivřtmelle. ²³⁸⁸Peçeniye myasorubka vitş kşlarmalla, şulş hutşşpa pişleştermelle, şimarta huşsa şşmalla. ²³⁸⁹Pulnř hutşşran pirojnşysem tumalla, kaşnneh kokos hişpiki ye kakao poroşoki şinçe yişvalantarmalla. ²³⁹⁰Pirojnřysene piş vihşt sivi şırte tştmalla.

²³⁹¹500 g peçeni, 200 g uslam şu, 1 stakan sahr pesoki, 4 kaşik şiv, 4 kaşik kakao poroşoki, şimarta, kokos hişpiki kirlş.

²³⁹²«DUET» VARENş

²³⁹³řřrlana suylamalla, sahr pesoki şapsa 10 sehet lartmalla. ²³⁹⁴Untan viysş şulim şinçe pişratsa tşrsa sahr pesoki iriliççen pişermelle. ²³⁹⁵Banana huppınçen şuratmalla, şemşine şavraşkan turamalla, vareni şine huşmalla ta kşpikne ile-ile viysş şulim şinçe tata 15 minut pişermelle, untan plita şinçen ilse lartmalla. ²³⁹⁶4-5 sehetren kşna vareniye tepş hut plita şine lartsa hatş puliççen pişermelle. ²³⁹⁷Vřillesh bankisene tultarmalla.

²³⁹⁸1 kg şş çirli (ye hurşn çirli), 700 g sahr pesoki, 2 banan kirlş.

²³⁹⁹Hařat: 25 (703), Kategori: Veruk şipeli

²⁴⁰⁰VERUK şİPELş

^{2401.}«ASSORTI» KOMPOT

^{2402.}Persiksen huppine süse ilmelle te surmalla kasmalla, bankisen tipne pիրer siy hursa tuhmalla. ^{2403.}Vիsem šine surmalla kasnı slivısem humalla, untan – panulmi kasıķısem, šıyele kalleh persik. ^{2404.}Viri sirop yamalla ta bankısene vıreken šıvra 1litrline 20 minut, 2 litrline 30 minut, 3 litrline 40 minut sterilizatsilemelle. ^{2405.}Türeh metall hupķıšpa huplamalla.

^{2406.}2 kg persik, 1 kg slıva, 1 kg panulmi, 1 l šıv pušne 400-500 g saħır pesokı kirlı.

^{2407.}ŠİR ULMİ ZAPEKANKİ

^{2408.}Šuratnı šır ulmine šıva yarsa hatır pulıçcen pıšermelle. ^{2409.}Pıšernı aša ye kılpassiye vakkın turamalla. ^{2410.}Pušlı suhana šavraškan turasa tip šu šınçe išalamalla. ^{2411.}Kıšt sıvınnı šır ulmi šine işı (viri mar) šıt, tıvar tata pırıs hušsa nimır tumalla, ina ašpa, išalanı suhanpa, turanı yešıl suhanpa pırleštermelle te tip šu sımı forma šine vırnaštarmalla, šıyelten terkılanı sır sapmalla. ^{2412.}170°C temperaturıllı duhovķıra sır hireliçcen pıšermelle. ^{2413.}Zapekanka šine yešıl ukrop-petruška sapsa šimelle.

^{2414.}6 šır ulmi, 250 g aš ye kılpassı, 50 g simıs suhan, 1 kašık tip šu, sur stakan šıt, 200 g sır, tıvar, pırıs, 1 puš suhan, ukrop-petruška kirlı.

^{2415.}Hašat: 26 (704), Kategori: Veruk tıpelı

^{2416.}VERUK TİPELİ

^{2417.}PİRSA YAŠKI

^{2418.}Tıvar hušnı vıreken šıva šüternı, layıh sunı pırša yamalla ta 25-30 minut pıšermelle. ^{2419.}Suhanpa kılpassiye turamalla, kišire terkıpa hırmalla. ^{2420.}Kılpassiye šu šınçe išalamalla, kišırpe suhan hušsa tata 5-7 minut išalamalla ta vıreken yaška šine yamalla, pırıs hušsa 30-40 minut pıšermelle. ^{2421.}Šıkıra piçık tıvatkalsem šine vaklamalla, šu šınçe išalasa ilmelle. ^{2422.}Hatır yaškana turilkesem šine yamalla, kašnın šineh išalanı šıkır humalla.

^{2423.}2 l šıv, 1,5 stakan pırša, 3 kašık uslam šu, 150-200 g kılpassı, 1 puš suhan, 1 kišır, 2-3 tatık šıkır, tıvar, vıtetnı hura pırıs kirlı.

^{2424.}«ASAMAT KİPERİ» SALAT

^{2425.}Kišire šultra šıtıķlı terkıpa hırmalla. ^{2426.}Pomidora turamalla. ^{2427.}Hıyara šavraškan kasmalla. ^{2428.}Suhana vıtetmelle. ^{2429.}Salat šulšine turamalla. ^{2430.}Pıtımpeh pırleštermelle, tıvar, mayonez hušsa pıtratmalla.

^{2431.}300 g kišır, 150 g pomidor, 100 g hıyar, 80 g yešıl salat, 80 g simıs suhan, 100 g mayonez, tıvar kirlı.

^{2432.}Hašat: 27 (705), Kategori: Veruk tıpelı

^{2433.}SİPLİ ÇEY

^{2434.}HURA SLİVİPA

^{2435.}Kirlı: 1 çey kašıkı hura çey, 1 hura slıva.

^{2436.}Mınle pıšermelle? ^{2437.}Hura slıva šine tin vırenı šıv yamalla, 10 minut irtsen slıvına kılarsa ilmelle te turamalla, çeype pırle stakana yamalla. ^{2438.}Maltan viri šıva kıšt šeš yamalla, 2-3 minutrnan yulnine hušmalla.

^{2439.}Usılıh. ^{2440.}Var-hırıma avan işletteret.

^{2441.}ULMA-ŠİRLAPA

^{2442.}Kirlı: 1 çey kašıkı hura çey, sur limonın huppi, j panulmi, kıšt hurlıhan sürli.

²⁴⁴³Minle pišermelle? ²⁴⁴⁴Panulmipe limon huppine turamalla, irnĭ hurlĭhan sĭrli, ey huřmalla, vĭri řiv yamalla. ²⁴⁴⁵10 minutran ey ĩsme hatĭr.

²⁴⁴⁶Usĭlĭh. ²⁴⁴⁷Ivĭnnine irtteret.

²⁴⁴⁸Hařat: 28 (706), Kategori: Veruk tĭpelĭ

²⁴⁴⁹**Tutĭ pultĭr!**

²⁴⁵⁰**TĪVARLANĪ HĪYAR**

²⁴⁵¹Kĭrlĭ: *hĭyar, hĭren şulsi ye tĭmarĭ, suhan, ihra, ukrop, şiv, 100 g tĭvar.*

²⁴⁵²Layĭh şusa tĭpĭtnĭ banka tĭpne hĭren şulsine ye tĭmarne, suhan, ihra humalla, untan hĭyarsene vĭrnařtarmalla, huşşisene ukrop hursa hĭvarma an manĭr. ²⁴⁵³řiyele kalleh hĭren şulsi humalla. ²⁴⁵⁴Bankĭna şiv yamalla. ²⁴⁵⁵Kĭřtahrn bankĭri şiva kalle urĭh savĭt şine yamalla, tĭvar huşsa irĭltermelle. ²⁴⁵⁶řiva kalleh hĭyar şine yamalla, pĭlĭmre pĭr talĭk lartmalla.

²⁴⁵⁷Untan şiva sĭrĭhtarsa ilse vĭreme kĭrtmelle te kalleh bankĭna yamalla, metall hupkĭřpa huplamalla. ²⁴⁵⁸Bankĭna 5 sehetĭhe ĩřĭ yapalapa (utiyalpa ye kĭrĭkpe) ĭrkemelle. ²⁴⁵⁹Vara tĭreh tĭpsakayne ye putvala lartmalla.

²⁴⁶⁰**MARĪNADLANĪ HĪYAR**

²⁴⁶¹Kĭrlĭ: *3 lt bankĭna vĭrnařmalĭh hĭyar puşne 1 pĭřĭkah mar puş hĭrlĭ suhan, 2 pĭřĭkah mar kiřĭr, 2 pĭlak pĭrĭř, 1 puş ihra; marinad valli 1,5 lt şiv, 4 ey kařĭki 70 protsentĭ uksus, 1-2 lavr şulsi, 25 pĭrĭ pĭrřa yĭřři hura pĭrĭř, gvozdika, 2,5 kařĭk tĭvar, 2,5 kařĭk saħĭr pesoki.*

²⁴⁶²Marinada 3-4 minut vĭretmelle te sĭvĭtmelle. ²⁴⁶³Sĭvĭnsen ĩna hĭyar tultarnĭ bankĭna yamalla, polietilen hupkĭřpa huplamalla. ²⁴⁶⁴Sulhĭn řĭrte upramalla. ²⁴⁶⁵řaknařkal melpe marinadlanĭ hĭyar mĭn uhĭlĭ numayrah tĭrat', unĭn tuti řavĭn uhĭlĭ tutĭlĭrah.

²⁴⁶⁶**«ASSORTĪ» SALAT**

²⁴⁶⁷Kĭrlĭ: *5 kg hĭyar, 2 kg pomidor, 0,5 kg pĭlak pĭrĭř, 3 puş ihra, 1 stakan saħĭr pesoki, 2 kařĭk tĭvar, 1 stakan mun şu, 1 kařĭk 70 protsentĭ uksus.*

²⁴⁶⁸Pomidorpa pĭrĭřa myasorubka vitĭr kĭlarmalla, hutĭř řine řavrařkan tĭranĭ hĭyar, tĭvar, saħĭr pesoki tata tip řu huřmalla ta vĭreme kĭrsen 3 minut pišermelle. ²⁴⁶⁹Piřes umĭn vĭtetnĭ ihra huřsa 1 minut vĭretmelle, untan hutĭř řine uksus yamalla, 1 minutran plita řinçen ilmelle te sterilizatsilenĭ bankĭsene yamalla, huplamalla.

²⁴⁷⁰**řĪRLA VARENĪYĪ**

²⁴⁷¹Kĭrlĭ: *16 stakan hurĭn ye řĭr řĭrli, 32 stakan saħĭr pesoki, 8 stakan hurlĭhan.*

²⁴⁷²Hurĭn ye řĭr řĭrline myasorubka vitĭr kĭlarmalla ta saħĭr pesokĭpe pĭrleřtermelle. ²⁴⁷³Untan myasorubka vitĭr kĭlarnĭ hurlĭhan řĭrli huşsa layĭh hutĭřtarmalla. ²⁴⁷⁴Vareniye tasa, tĭpĭ bankĭsene tultarsa huplamalla, sulhĭn řĭrte upramalla.

²⁴⁷⁵**YĪPLĪ HURLĪHANRAN – MARMELAD**

²⁴⁷⁶Kĭrlĭ: *1 kg řĭrla puşne 550 g saħĭr pesoki.*

²⁴⁷⁷Hĭtĭ, piřseh řiteymen řĭrlasene kastryule hursa temiře kařĭk řiv huřmalla ta huplasa řemselien pišermelle. ²⁴⁷⁸Untan hutĭřa irse ala vitĭr tĭse kĭlarmalla. ²⁴⁷⁹Pulnĭ nimĭre vĭysĭr řulĭm řine kalĭpĭři ĩki hut akien pĭtrata-pĭtrata pišermelle. ²⁴⁸⁰Untan piĭkkĭn saħĭr pesoki huřmalla, hatĭr pulien pišermelle. ²⁴⁸¹Hatĭr marmelada řĭvpa yĭpetnĭ emal' savĭt řine humalla. ²⁴⁸²Sĭvĭnsen tatĭksem řine kasmalla ta saħĭr pesoki řine yĭvalantarmalla. ²⁴⁸³Holodil'nikre upramalla.

²⁴⁸⁴**řĪNTNĪ UKROPPA PETRUşKA**

²⁴⁸⁵ Kirli: *ukrop tata petruška, vřetnř šiv.*

²⁴⁸⁶ Petruškřpa ukropa vřtřn turamalla ta morozil'nikri přr tuma usř kurakan forma šine sapsa tuhmalla. ²⁴⁸⁷ Šiyelten vřetse sivřtnř šiv yamalla ta morozil'nike vřnaštarmalla. ²⁴⁸⁸ Šinsan simřs kubiksene polietilen paketa tultarmalla, morozil'nikre upramalla.

²⁴⁸⁹ Haşat: 28 (706), Kategori: Veruk şipelş

²⁴⁹⁰ VERUK şİPELŞ

²⁴⁹¹ «ASSORTİ» VARENİ

²⁴⁹² Šırlasene hutřštarmalla, saħır pesokř sapsa řitkenř tuhiççen lartmalla. ²⁴⁹³ Untan vřysřř řulřm řinçe vřeme křrtmelle te 20-25 minut pışermelle. ²⁴⁹⁴ Přr talřkran tepřr hut vřetse vřırilleh bankřsene tultarmalla.

²⁴⁹⁵ 500 g hurşn çırlı, 250 g hura hurlşhan, 250 g hırşlı hurlşhan, 1,2 kg saħır pesokş kirli.

²⁴⁹⁶ «şARLOTKA» – HURLŞHANPA

²⁴⁹⁷ řımarta šine saħır pesokř huřsa vřl irilse přitiççen přıtratmalla, untan řınřh, křřt apat sodi huřmalla. ²⁴⁹⁸ Çustana řu řırnř řatma šine yamalla. ²⁴⁹⁹ Šiyelten hurlřhan řırlı humalla çusta šine. ²⁵⁰⁰ Duhovkřra 30-40 minut pışermelle.

²⁵⁰¹ 5 şımarta, 1 stakan saħır pesokş, 1 stakan şınşh, şur çey kaşıkş apat sodi, 1-2 stakan hurlşhan çırlı kirli.

²⁵⁰² KOMPOT

²⁵⁰³ Panulmisene vşırıseneçen tasatsa kasşkşn-kasşkşn turamalla ta 3-5 minutlıha vşeken şıva yamalla, untan kşlarsa ilse tureh sivi şıva yarsa sivştmelle. ²⁵⁰⁴ Pışse şitnş şşlan şırlısene şurmalla kassa vşırıseneçen tasatmalla. ²⁵⁰⁵ şırlana, panulmiye tata şşlan şırlıne bankşna sıyşn-sıyşn tultarmalla, şiyelten vşiri sirop yamalla. ²⁵⁰⁶ Vşreken şıvra şur litrlş bankşsene 15 minut, 1 litrlısene 25 minut, 3 litrlısene 35-40 minut sterilizatsilemelle.

²⁵⁰⁷ *1kg panulmi, 1 kg şırlan (oblepiha), 600 g şşlan çırlı (şıpovnik); sirop hatşrleme 1 l şıv puşne 450 g saħır pesokş kirli.*

²⁵⁰⁸ Haşat: 29 (707), Kategori: Veruk şipelş

²⁵⁰⁹ VERUK şİPELŞ

²⁵¹⁰ YİPLİ HURLŞHANPA HİMLA çİRLİ VARENİYİ

²⁵¹¹ şırlasene layşh tasatmalla, şumalla. ²⁵¹² Saħır pesokşpe şıvran sirop vşretmelle, un šine pıçıkķın şırla huşmalla. ²⁵¹³ Puřtarřnakan kşpşka ilseh şımalla. ²⁵¹⁴ Hatřr vareniye bankşsene tultarmalla, huplamalla ta puşhırli şavşrsa hursa sivştmelle.

²⁵¹⁵ 700 g yıplş hurlşhan, 300 g hşmla çırlı, 1,3 kg saħır pesokş, 1,5 stakan şıv kirli.

²⁵¹⁶ KOMPOTSEM

²⁵¹⁷ Çiyeren

²⁵¹⁸ Pışse şitnş çıye şırlıne sivi şıvpa şumalla, durşslag šine hursa ıtlaşşi şıvne şırşhtarmalla. ²⁵¹⁹ şıvpa saħır pesokşinçen sirop vşretmelle. ²⁵²⁰ şırlasene hatşr bankşsene hursa tuhmalla, şiyelten vşiri sirop yamalla ta vşreken şıvra 5 minut sterilizatsilemelle, metall hupkşşpa huplamalla. ²⁵²¹ Přr şultalşkran ıtla upramalla mar.

²⁵²² 3 kg çıye çırlı puşne 1,5 l şıv, 750 g saħır pesokş kirli.

²⁵²³ Yıplş tata hura hurlşhanran

²⁵²⁴.Şırlasene layih şumalla, yipli hurlihanin kaşni şırlıne şivç şırpık pırçipe tirse tuhmalla.
²⁵²⁵.Sirop vıretmelle te şırlallı bankısene yamalla. ²⁵²⁶.Şur litrlı bankısene 15 minut, 1 litrlisene 20 minut, 3 litrlisene 30 minut pasterizatsilemelle.

²⁵²⁷.2 kg yipli, 1 kg hura hurlihan, 1 l şıv, 3 stakan sahır pesokı kirlı.

²⁵²⁸.Haşat: 30 (708), Kategori: Veruk tipeli

²⁵²⁹.VİLLE HURÇİN KUÇÇENEŞİ

²⁵³⁰.Pıl – şutsantalık parni. ²⁵³¹.Vil tutlı şimiş te, emel te. ²⁵³².Şak haklı produktpa şınsem ilik-avalah usı kurnı. ²⁵³³.Avalhi Yegipetpa Rim şinnisemşin vil iltınpa tan pulni, vişem naluk ta pılpa tüleni. ²⁵³⁴.Şak şimişin pahalihne pılınireneh Napoleon hiyin imperiyin simvolne vilte hurtne tuma yişinnı. ²⁵³⁵.Mınpe usıllı-ha pıl? ²⁵³⁶.Vil viyli tarlattarakan, nervisene lıplantarakan, organizma vitaminsempe tivıştereken, infeksiyli, var-hırım, üt-tir çirışempe kireşme pulışakan emel. ²⁵³⁷.Pıl iki tirli pulat': pır tirli üsen-tıran şınçen puştarnı, ina halıhra çeçek pılı teşsi, tata tirli şirten puştarnı – virman, hir, şaran, pır-pır yivış, kurık pılı.

²⁵³⁸.Çın-çın pıla suylasa ilme tata tiris uprama pılmelle. ²⁵³⁹.Tuyanas umın vilte hurçin kuççeneşne tutansa pıhır – vil pılak, yüşikliş tutisır pulmalla. ²⁵⁴⁰.Pıla işsa ilse kaşık tavra şavırsa pıhır, vil un şumınçe vırahçen tıtınsa tímalla, türeh yuhsa anmalla mar. ²⁵⁴¹.Tavara vişse pıhma an ürkenir. ²⁵⁴².Asra tıtır: 1 litr çın-çın pıl pır kilogramm şurıran kışt şeş kayarah tayat'. ²⁵⁴³.Pılak şimişin pahalihı pırki pıles tesen ina sivi şıva yarsa tirisleme pulat': layih pıl vırahçen tata pır yulmiççen irilet. ²⁵⁴⁴.Yençen te un şine mın te pulin – tıslıhren, krahmal – huşni-tık, pır tumlam yod huşsan irilçik kıvaklanat'. ²⁵⁴⁵.Şut şantalık pılı vırinne sahır pılı tuyanas hıruşlılı ta pur: ina vilte hurçisene sahır numay şiterse tıvaşsi. ²⁵⁴⁶.Şaknaşkal pıla çinninçen kuşpa pıhsa uyırma yivir, himille analiz tusa kına tirisne pılme pulat'.

²⁵⁴⁷.Pıla tıttım, tipı te sulhın vırınta, kilençe savıtra, viyli şırşilli produktsençen ayakkarah upramalla. ²⁵⁴⁸.Vilte hurçisen kuççeneşipe usı kurnı çuhne te hiş-pır pravilısene pıhınnı pısmı. ²⁵⁴⁹.Tıslıhren, hiş-pır şınsem üşlikren hitlas tese pıla maltan vırı çey şine yarsa iriltereşsi. ²⁵⁵⁰.Apla tusan şak paha produktı çılay usıllı veşçestvo «vilet» ikken. ²⁵⁵¹.Asra tıtır: pıla nimpe hutıştarmasır, tasa hattın şimelle, un hişşin işi çey ye şıv işmelle.

²⁵⁵².Haşat: 28 (706), Kategori: Veruk tipeli

²⁵⁵³.İRİ KANAŞ - YALAN YULTAŞ

²⁵⁵⁴.Limon kasıki yevir marmelada tuyanni çuh mın şine timliş uyırmalla-ha? ²⁵⁵⁵.Çi maltanah şakna asra tıtmalla: paha marmeladin formi ilemlı, pıreşkel. ²⁵⁵⁶.Yençen te vişem pır-pırın şumne şıpşınsa larnı-tık, ku vişene hatırleni çı yavaplı taphırta – tipitni çuh – yirkene pısnine pıleteret. ²⁵⁵⁷.«Kasıksım» tipı pulmalla, alı şumne şıpışmalla mar. ²⁵⁵⁸.Marmelada huşsa pıhır – paha produkt huşni vırınta vitir kurınsa tímalla.

²⁵⁵⁹.Risa mınle tiris pişermelle? ²⁵⁶⁰.Pişeriççen kırpene maltan işi şıvpa, untan vırıpe şumalla. ²⁵⁶¹.Pır stakan kırpe puşne 1,5 stakan şıv ilmelle. ²⁵⁶².Kastrıyule hupkişpa huplama an manır. ²⁵⁶³.Vihıta pıhsah tímalla: risa 3 minut viyli şulım şınçe pişermelle, vara şulıma kıştah piçikletse tata 7 minut tıtmalla. ²⁵⁶⁴.Untan tata ta çakarsa 2 minut pişermelle. ²⁵⁶⁵.Ris pişnipe pişmennine şapla tirisleme pulat': kastryul' hupkişı ayne pıhmalla – yençen te un şınçe şıv tumlamisem pur-tık, ris pişmen-ha.

²⁵⁶⁶.Emal' kastryul'te pişernı çuh pıtı şunsa tipne larsan mın tumalla-ha? ²⁵⁶⁷.Savıta kilarsa pırahma an vaskır. ²⁵⁶⁸.Pıtta asırhanullin hırsa tıkmalla ta kastryul' tipne şıv yamalla, 2-3 kaşık apat sodi huşsa pıtratmalla. ²⁵⁶⁹.3 sehet lartmalla. ²⁵⁷⁰.Untan kastryule vut şine lartsa şıvne vıreme kırtmelle, gubkın hirakan yenıpe kastryul' tipne şusa yamalla.

²⁵⁷¹.Konservılanı skumbriye mınle suylamalla? ²⁵⁷².Çi maltan hişan konservılanine pıhır. ²⁵⁷³.Kırkunne tıtnı skumbri şurkunne tıtninçen şullırah. ²⁵⁷⁴.Şıpah şulli pulı omega-3 şulli kislotasen şılkuşı-şke. ²⁵⁷⁵.Bankına uşsan timlin şınır: yençen te pulı tiprenet, sire yapıh pahalihli konserva lekni.

²⁵⁷⁷**TİRİŞ ŞAYLAŞU**

²⁵⁷⁸Ulma-şırla pişet, pahça şımışsem te pırin hıssın tepri ilkirseh pıraşşı. ²⁵⁷⁹Kil huşi arımışemşin hırü taphır şitri-hıl valli vareni-povidlo pişermelle, kompotsem vıretmelle, hıyar-pomidor tıvarlamalla, salatsem tumalla... ²⁵⁸⁰Kaşni hutınçe tenı pekeh vısene vun-vun ıytu kanış pamast': itlaşşı vıretmerim-şi, konservılas tehnolojiye pişmarım-şi, bankına tırışeh huplarım-şi tata itti te. ²⁵⁸¹Ara, hış çuhne veşeh kirli pek tıvatın, ançah temise kunran hupkiş peret te tuhat'. ²⁵⁸²Şapla an pultır tesen bankırı şivekpe pahça şımışe tırış şaylaştarmalla-min.

²⁵⁸³3 litrlı banka şine şivek (marinad, sirop, rassol) 1,2-1,5 litrtan itla kirli mar. ²⁵⁸⁴Hış-pır hırarımsem pahça şımışe bankına may pur taran itlarah, tüpelese tultarma tırışaşşı, şivekne te tup-tulli yaraşşı-bankına sıvlış yulsa pahça şımışe pişasran şikleneşşı. ²⁵⁸⁵Apla tuma kirli mar.

²⁵⁸⁶Bankısene huplıççen sterilizatsiles tetır pulsın marinada tup-tulli an yarır, mınşın tesen işıtsın unın kalıpişi tata üsse yuhsa tuhat'. ²⁵⁸⁷Huplanı bankısene sterilizatsilenı çuh vara hupkişa ta perse kılarna pultarat'.

²⁵⁸⁸Bankıra sıvlış itlaşşı pulni te konservısemşin usıllı mar. ²⁵⁸⁹Sıvlışrı kislod şımışe pişat', unrı vitaminsene şuhatat'. ²⁵⁹⁰Pahça şımışe tırış şaylaştarsa vırnaştarnı bankıra hupkişpa şivek huşşınçe sıvlış valli 1,5-2 santimetrtan itla yulmalla mar.

²⁵⁹¹Tepır vırtınlıh ta pur. ²⁵⁹²Pıserse hatırleken konservısene (vareni, salatsem) bankısene vırilleh tultarsa huplamalla: piş itlaşşı sıvlışa tirtse kılarat'.

²⁵⁹³Bankısene huplanı hıssın puşhırlı şavırsa humalla: şapla maypa vırı konserva hupkişa tepır hut sterilizatsilet, mikrobse vıleret.

²⁵⁹⁴Pıçık kanaş: vıretni vareni te ulma-şırla çırı pekeh hitre yultır tesen sahırpa pırlı pır kilogramm şımış puşne 5-şer gramm askorbin kislotı huşmalla.

²⁵⁹⁶**KUKŞA KİRÜ KULAT' HİRÜ**

²⁵⁹⁷**KİVİŞSE VİLİR**

²⁵⁹⁸Sasartıkah paç şuhalat' Çınkı Mirun. ²⁵⁹⁹Pırer şultalık ırtsen unın arımı patne tinıstre tupnı puş kılence savıt ilse kilse paraşşı. ²⁶⁰⁰Savıtran iki hut tatki tupaşşı. ²⁶⁰¹Pırin şınçe Mirun arımne hıyın mınpur tuşısene puştarma, tepır hut şınçe mın şırnıne vulasa pama huşnı. ²⁶⁰²Akı mın şırnı un şınçe: ²⁶⁰³«Epi halı te piççeneh utrav şınçe purınatıp. ²⁶⁰⁴Kunta kreditsem te, hurahsem te, mentsem te, bankırsen te, şapısu-hırışü te şuk. ²⁶⁰⁵Kıvışe vilir! ²⁶⁰⁶Çınkı Mirun.»

²⁶⁰⁷**UKŞA ŞUTA YURATAT'**

– ²⁶⁰⁸Atte, epi kinona kayassın, ukşa par-ha, – ıytat' ıvılı Mirunran.

– ²⁶⁰⁹Pama parıp ta, ançah nihşan ta mansa an kay, ıvılı, vattisem: ²⁶¹⁰«Ukşa şuta yuratat'», – tenine. ²⁶¹¹Ukşa ısta vırtıne pıletın, kaysa il, ançah pereketli rashutla.

– ²⁶¹²Mın çuhlı ilme yurat' vara?

– ²⁶¹³Mın çuhlı, mın çuhlı... ²⁶¹⁴Pır iki santimetr hulınış il eppin.

²⁶¹⁷.**KUKŠA KĪRŪ KULAT' HĪRŪ**

²⁶¹⁸.**ŠAPLA HUNĪ**

—²⁶¹⁹. Īner hušņī ĩše mĭnšĭn halĭ te purnĭslaman ešĭ? ²⁶²⁰. Hutsem ĩnereh hatĭrĉĉĭ vĭt, ham alĭ pussa patĭm purne te, – tustarat' tet Čĭnkĭ Mirun sekretaršĭne.

—²⁶²¹. Īlkĭreymerĭm šav, ara hĭvĭr hutsene pušĭrĭlĭ alĭ pussa hunĭ ta. ²⁶²². Halĭ akĭ vĭsene šĭnĭren tusa laratĭp, – tŭrre tuhma tĭrĭšat' lešĭ.

—²⁶²³. Apla ešĭ ĩna alĭ pusma šapla hunĭ. ²⁶²⁴. Štraf sana, ĩs ukšĭnĉen tĭtsa yulma tivet, – patlattarsa hurat' huša.

²⁶²⁵.**VĪŠĪ KUNTAN HATĪRLEMELLE**

²⁶²⁶. Čĭnkĭ Mirun ĩspaniye kaynĭ tet. ²⁶²⁷. Madridra otel'te ĉarĭnat'.

—²⁶²⁸. Sire šĭvĭnma hĭšan vanna hatĭrlese pamalla-šĭ, sinor? – tese ıytat' unĭn gorniĉņĭyĭ.

—²⁶²⁹. Vannĭy? Šĭvĭnma? ²⁶³⁰. Aha... šutlatpĭr, payan itlarikun, šĭmatkuna hatĭrlĭr, tarhaššĭn, – tese huĉĭ tet Mirun.

²⁶³¹. Yevgeniy TURHAN

²⁶³². Hašat: 21 (699), Kategori: Kukša Kĭrkuri

²⁶³³.**KUKŠA KĪRŪ KULAT' HĪRŪ**

²⁶³⁴.**MĪN VĪL FĪLĪAL?**

²⁶³⁵. Čĭnkĭ Mirun ultĭ šulti ıvĭlĭpe hula tĭrĭh yarĭnsa šŭret. ²⁶³⁶. Svetofor patĭnĉe ĉarĭnnĭ vĭhĭtra ıvĭlĭ šĭvĭhri šurt šĭnĉĭ viveskĭna vulasa ĩlkĭret.

—²⁶³⁷. Atte, «fi-li-al» teni mĭne pĭlteret? – ıytat' vĭl aššĭnĉen.

—²⁶³⁸. Īšta iltņĭ vara ešĭ ku šĭmaha? – tĭlĭnet aššĭ.

—²⁶³⁹. Ara, leš šurt šĭnĉe šĭrnĭĉĉĭ, – hĭsalalla šĭltet aĉĭ.

—²⁶⁴⁰. A-a-a, Vĭškĭn Vĭselis kanturĭ pirki kalatĭn-ške ešĭ. ²⁶⁴¹. Mĭnle ĩlantaras-ha sana, ıvĭlĭm. ²⁶⁴². Šĭmahran, ešĭ hĭvĭn aĉa ĉuhnehi šĭrlehi ĉŭlmekne astĭvatĭn-i?

—²⁶⁴³. Astĭvatĭp, pallah.

—²⁶⁴⁴. Vĭt san ĉŭlmekŭ pirĭn tualetri unitazĭn filialĭ pulat', – ĩlantarsa paĉĭ tet Mirun.

²⁶⁴⁵. Yevgeniy TURHAN .

²⁶⁴⁶. Hašat: 23 (701), Kategori: Kukša Kĭrkuri

²⁶⁴⁷.**KUKŠA KĪRKURĪ KUŠRAN KULAT'**

²⁶⁴⁸.**VĪŠĪ HUTLĪ BUHGALTERĪ**

²⁶⁴⁹. Čĭnkĭ Mirun šĭnĭ sekretaršĭna ĩše yĭšĭnma hatĭrlenet.

—²⁶⁵⁰. Īkĭ hutlĭ buhgalteri tusa pĭma pĭletĭn-i? – tese ıytat' vĭl unran.

—²⁶⁵¹. Mĭn tuma? – ĉeen kulat' ĉiperkke. – ²⁶⁵². Ku vĭl kivelnĭ meslet vĭt. ²⁶⁵³. Yulaški ĩš virĭnĭnĉe epĭ šĭnĭ, novatorla meslet šuhĭšlasa tupĭrim – višĭ hutlĭ buhgalteri.

—²⁶⁵⁴. Mĭnle yapala tata ku? – tĭlĭnet Mirun.

–²⁶⁵⁵ Vĭr-šĭnĭ meslet. ²⁶⁵⁶ Višĭ kĭneke šĭrsa pĭrĭnat’: pĭri huša valli, unta mĭnpur tupiřsem tĭp-tĭřs šĭrĭnašĭ. ²⁶⁵⁷ Ikkĭmiřĭ – aktsionersem valli, unta tupiř pačař šĭrĭnmast’. ²⁶⁵⁸ Višĭmiřĭ vara, mĭnpur tikaksene šeš kĭtartakanni, naluk inspektsiyĭ valli.

²⁶⁵⁹ **ŠURĬ, ŠURĬ, KĬPĬŠKA**

²⁶⁶⁰ Čĭnkĭ Mirunpa Vĭškĭn Vĭšelĭs restoranra sĭpsa larašĭ.

–²⁶⁶¹ Epĭ pitĭ ĭslĭ šĭn, – tet Vĭšelĭs kĭřt ħĭrsen. –²⁶⁶² Epĭ tupmalli yumahsem numay pĭletĭp. ²⁶⁶³ Ešĭ vara vĭsenne pĭrinne te tupsĭmne tupaymastĭn.

–²⁶⁶⁴ Mĭnřĭn tupaymastĭp? ²⁶⁶⁵ Tupatĭp. ²⁶⁶⁶ Atya, kala yumahna, – tet Mirun.

–²⁶⁶⁷ Šurĭ, řurĭ, kĭpĭřka, unpa tulnĭ lupařka, – tese hurat’ Vĭšelĭs.

–²⁶⁶⁸ E-e, kĭna pĭletĭp, kokain vĭl, – tet Mirun.

–²⁶⁶⁹ Ĭřtan kokain pultĭr? – savĭnsa kayat’ Vĭšelĭs.

–²⁶⁷⁰ Pallah, kokain. ²⁶⁷¹ Ešĭ ĭslĭ šĭn, mana yur řinĭen tupmalli yumah kalasa namĭslantarmastĭn pulĭ tetĭp.

²⁶⁷² Yevgeniy TURHAN.

²⁶⁷³ Haşat: 25 (703), Kategori: Kukşa Kĭrkuri

²⁶⁷⁴ **KUKŘA KĬRKURĬ KUŠRAN KULAT’**

²⁶⁷⁵ **TĬRKEKENE TĬRĬK TĬPĬ**

–²⁶⁷⁶ Sanĭn ħĭrĭ řĭtĭnse kaynĭ ikken. ²⁶⁷⁷ Vara mĭnle purĭnat’? ²⁶⁷⁸ Kama kaĭĭa patĭn? – ĭyat’ Kĭrkuri Ahmaneye tĭl pulsa.

–²⁶⁷⁹ Kaĭĭa kayman-şke-ha. ²⁶⁸⁰ Vĭřĭra řĭtet ĭntĭ. ²⁶⁸¹ Pĭĭĭeneh purĭnsa ĭrtteret-i, şavah upişka tupaymast’, – tet Ahmaney.

–²⁶⁸¹ Avlanman husahsem numay-řke yalta. ²⁶⁸² Avĭ, kĭtĭř Vařša mĭnren yapĭh, – tet Kukřa.

–²⁶⁸⁴ Tĭrket řav ĭna man ħĭřĭm. ²⁶⁸⁵ Čuhĭn tet.

–²⁶⁸⁶ Sahrun Petĭřĭ te ařĭmĭ vilnĭrenpe pĭĭĭeneh purĭnat’ av. ²⁶⁸⁷ Alli ĭltĭn, şurtne mĭnle ĭapĭlĭ maylaştarsa huĭ.

–²⁶⁸⁸ Vatĭrah tese tĭrket ĭna man Al’tuk, – tet Ahmaney.

–²⁶⁸⁹ Vĭřĭn Ulatimĭr tata?

–²⁶⁹⁰ Vĭl ĭřkĭpe ĭrtĭhet tet.

–²⁶⁹¹ Tata Maksĭm Kirukĭ yulat’. ²⁶⁹² řamĭřksker, ħĭtresker, vĭrennĭ šĭn.

–²⁶⁹³ Vĭl ĭnah ta layĭh kaĭĭĭ ĭntĭ. ²⁶⁹⁴ Anĭah man Al’tuk řĭne řavĭnsa ta pĭhmast’ şav, – haş sıvlarĭ tet Ahmaney.

²⁶⁹⁵ Yevgeniy TURHAN.

²⁶⁹⁶ Haşat: 27 (705), Kategori: Kukşa Kĭrkuri

2697. OLİMPİADA SOÇİRE İRTET

²⁶⁹⁸. Ku ernere inşetri Gvatemaliran savınıslı, şırşıvri minpur sporta yuratakansen tahşantanpah çitimsırrın kını hıpar sıtrı. ²⁶⁹⁹. Muskavri vıhıtpa irhi vişı sehetre Pıtım tınçeri olimp komiteçin 119-mış larıvın pıtımletıvısem tırh, Soçi huli 2014 şulta irteken hillehi Olimp vıyyisene yışınma tivıslı pulni şınçen pılterçıs. ²⁷⁰⁰. Konkursın finalınçe vıl Avstriri Zal'tsburga tata Kıntır Koreyiri Phençhan huline şinterni.

²⁷⁰¹. Çılayışı Soçiye şakın pek çı şüllı şayrı imirtusem irterme şansa parassi pirki yulaşkı vıhıtçeneh inenmen te. ²⁷⁰². Pırın sportsmensene tınçeri tırlı imirtusençe tırıs mar haklanı tıslıhsem sahal pulnı-im? ²⁷⁰³. Savınpa ta şak şınterü pırınşın tata ta pılterişlıreh. ²⁷⁰⁴. Vıl irtni imırın 90-mış şulsençi asarpıser vıhıt hıssın Raşsey şınıren ura şine tırısa, şırıplense pınine pılteret. ²⁷⁰⁵. Tata pallah, Soçi kandidaturışın Raşseyın çı şüllı şayrı vılaşı te numay tırışını vitım paçeh intı. ²⁷⁰⁶. Amerika kontinentınçe vırnaşnı inşetri Gvatemalına RF Prezidençi Vladimir Putin hıy te kayrı-şke. ²⁷⁰⁷. Prezentsıre vıl Pıtım tınçeri olimp komiteçin çlenısene Soçışın sasılama hırüllın çınse kaları. ²⁷⁰⁸. Tata pırın komanda çapla tuslı işlenine te epir tahşanah kurmanççı-ha.

²⁷⁰⁹. Halı vara uyav şınçen mansa sıvıh vıhıtrah şanı tavırısa işleme tıtınmalla pulat'. ²⁷¹⁰. Şıçı şul huşınçe kunta sport ob'yekçısem, hına şurçısem, infrastruktura tata itine tumalla-şke. ²⁷¹¹. İna valli Vladimir Putin sımahıseneçen, 12 milliard dollara yahın uyırma palırtı.

²⁷¹². Sımah may, pırın şırşıv hal'ççen hıyın istoriyınçe Olimp vıyyisene pır hutçen kına yışınma tivışnı. ²⁷¹³. 1980 şulta vısem Muskavra pıtı inıslı irtniççı. ²⁷¹⁴. Hillehi Olimpiada vara, Raşsey şursırtı şırşıv pulin te, kunta pırre te pulman. ²⁷¹⁵. Apla-tık, İna çı şüllı şayra irteressışın pırın purin te tırışmalla.

²⁷¹⁶. Haşat: 27 (705)

23. Temmuz. 2007

2717. AÇASENE – PULİŞU ALLİ

²⁷¹⁸. Tutarstanra kışal Ir kımıllıh şultaliki pulnıne purte pıletpır. ²⁷¹⁹. Şultaliki ahal' irtmenni uşşınah kurınat' – pır ırı iş hıssın tepri purnıslanat' respublikıra. ²⁷²⁰. Raşsey tava tivıslı artistkin, Karaçayevov-Çerkessi tata Şurçır Oseti-Alanı halıh artistkin, prima-balerinın Anastasiya Voloçkovın mayın 16-mışınçe Husanti «Piramida» kul'turıpa kanu kompleksınçe irtni pırten-pır kontserçi te «Kul'tura işçenıssem – Husan açısene» ır kımıllıh aktsiyı şayınçe irtı. ²⁷²¹. İna Husan hulin meriyı, «Spaskiye vorota» HAO tata TR Sotsiallı hütlih ministerstvi pulışnıpe Tereza Kamalovın «Ot serdtsa k serdtsu» ır kımıllıh fonçı yırkelenı. ²⁷²². Aktsiye puşarakansen tılevı – konsert yırkelse huları şınsene te aşı-amışısır ye çırlı açasene pulışma yavıstarassi. ²⁷²³. Biletsem sutsa puhınnı ukşan pısıık payne şıpah ırı tılleve purnıslama yaçıs te, stsena şınçeh Husanti pulışu kıteken sotsiallı uçrejdenısene – iltmen tata yapıh ilteken açasen 6Nş şkul-internatne, tılıh açasen 11Nş şkul-internatne, «Aprel'» rehabilitatsi tsentrne, «Gavroş» sotsiallı priyuta, Mukovistsitozpa çırlı açasen aşı-amışısın assotsiatsine, tılıh tata yıvır çırsenpe asaplanakan açasene valesse paçıs.

²⁷²⁴. TR sotsiallı hütlih ministrın şımı, Husan hulin munıtsıpalı yırkelenıvın İştıvkomın sotsiallı hütlih upravleniyın puşlıhı G. T. Minkina kalanı tırh, kışal şıkır hulara «Husan – ırı işsen territoriyı» devızpa ır kımıllıh aktsiyısempe meropriyatısem ırteşşı. ²⁷²⁵. Şultalikiın kaşnı kvartalne uyırım tematikına halallanı. ²⁷²⁶. Tıp hulara ır kımıllıh ıytıvısempe «hırü lini» işlet, pulışu kitekensempe kama ta pulin pulıaş tekenssem şak telefonpa şınkıravlama pultaraşşı: 236-77-77.

²⁷²⁷. Aktsiye Pıtım tınçeri açasene hütılemelli kuna halallanı. ²⁷²⁸. İyunın 1-mışınçe açasene halallasa kaşnı şulah tırlı meropriyatısem, aktsisem irtereşşı-ha. ²⁷²⁹. Ançah ta şultalikiıne pırre şeş asa ilni şitelikleh-şı? ²⁷³⁰. Çırlı açasene kunseren haklı emelsem, itti kırlı yapalasesem kırlı-şke. ²⁷³¹. «Unççen mukovistsitozpa çırlı aça numay purınaymast', tıvatı-pılık şultanah vilet tese şırıpletetçıs. ²⁷³². Manın aça vara vun pillike sıtrı intı. ²⁷³³. Pılse, tırıs, kırlı pek sıplesen şak hırıuşı çırpe çırlekenssem numay-numay şul purınıççıs, obşçestvına usı ta künı pulıççıs. ²⁷³⁴. Yevropıra şaknaşkal diagnozlisem 40-60 şul purınaşşı. ²⁷³⁵. Ançah ta pırın açasene sıpleme haklı yışşı antibiotiksem kırlı, ukşasır nımın te tuma şuk,» – tet

Mukovistsitozpa çirli açasen aşı-amişisen assotsiatsiyın predsedatel'ı S. Alekseyeva. ²⁷³⁶Husanti iltmen tata yapılı ilteken açasen 6№ şkul-internaçın direktorı V. Lapşın ta açasem valli pısık pahalılı ilteken apparatsem tuyanma imitlenet şaknaşkal aktsisem vıhıtınçe.

²⁷³⁷Vısem şeş mar, ırı şınsem pulıšu alline tıssa parassa kiteken açasem tata numay Husanta. ²⁷³⁸Tereza Kamalova şıpa kürenternı açasene kullen pulışas tese yırkeleni te intı 2002 şulta «Ot serdtsa k serdtsu» ır kimillih fondne. ²⁷³⁹Unın tillevı – açasene praşnik tusa parassi: ara, uyavsır açalıh açalıh mar-ške. ²⁷⁴⁰Fond şulseren kontsertsem, meropriyatsem yırkelet. ²⁷⁴¹Piltır, tıslıhren, vıl Pıtım tınçeri açasene hütilemeli kun «Hıvellı hula» uyav hatırleñiççi. ²⁷⁴²Unta açasem Raşseyri pallı «İvanuşki İnterneşnl» uşkınpa pır stsena şınçe yurlama pultarçış. ²⁷⁴³Kısal Tereza Kamalovın ır kimillih fonçı nuşallı açasem valli ukşa puştaras tillevpe yırkeleken kontsertsemşır puşne tata sotsiallı uçrejdenisençe vırekenen otliçniksene ukşan premişem pama yışını. ²⁷⁴⁴Tereza Kamil'yevnın ır kimillihın vışı-hırri şuk. ²⁷⁴⁵Purte unran tıslıh ilse pulıšu kitekensene alı tıssa parsan şır şınçi mişe şınna teley küñı pulıtımır! ²⁷⁴⁶Atır-ha, yultaşsem, ır kimillih şultalığınçe epir te ırı işsem tıvar, nuşallı purnışpa purınakansene savıntarar.

²⁷⁴⁷Yelena ALEKSEYEVA.

²⁷⁴⁸Haşat: 20 (698), Kategori: Şıvıç ıytu

²⁷⁴⁹HUSANKAY ŞİRSİVİ ÇİVAŞLA MANÇI-ŞI?

²⁷⁵⁰Elkel – pıtım çıvaş tınçınçe palırnı rayon. ²⁷⁵¹Vıl – çıvaşsen sünmi şiltırın Petır Husankayın şırşıvı. ²⁷⁵²Aslı klassikimır kunta tıvan çilhe ilemne tuysa üsnı, literatura anınçı çı pırvayhi utımışene tunı. ²⁷⁵³Unın vilimsır proızvedeniyisene çıvaş kına mar, vırıs, tutar, yut şırşıv şınmi te vulasa kilenet.

²⁷⁵⁴Avtor şın ükerçikinçe: Hıratari poçta şihınvın uyrımın puşlıhıpe N. Şatunovıpa (sıltımra) M. Krılova poçtal'onka.

²⁷⁵⁵Pır şutlasan, halih istorine kırse yulnı şakın pek rayonsençe çıvaşlıh şılkuş pek tapsa tımalla pek, ançah apla mar şav. ²⁷⁵⁶Elkel rayonınçe av, şamrık ırı tıvan çilhene vırenesşın mar. ²⁷⁵⁷Yalsençi çın çıvaş sem'yisence te halı aşı-amişisem açisempe çıvaşla mar, vırısla kalaşma pıhaşşı.

²⁷⁵⁸Tıvan çılhepe kineke, haşat-jurnal vulassi pırki vara kalamallı te şuk. ²⁷⁵⁹Tıslıhren, respublikıra tuhsa tırakan pırten-pır çıvaş haşatne «Suvara» ku rayonta 2007 şulın pırremiş şur şulınçe purı te 117 ekzemplyar kına şırını. ²⁷⁶⁰Vısençen ulttışne – Siktırmere.

²⁷⁶¹Ten, Çıvaş Yenre tuhsa tırakan çıvaşla piçet kılarmışene kimıllarah paraşşı pul'ı? – kışıklantımır Siktırme poçtalonkınçen Marina Krılovıran.

²⁷⁶²«Tantışsır» (ına ta pulin çıvaş çılhepe literatura uçitelı kına şırınat) tata «Suvarsır» puşne urıh pır çıvaş haşaçı te ilmeşşı, – terı vıl.

²⁷⁶³Çıvaş halihı tıvan çılheren pısnın sıltavı vara – vıhıtınçe şkulta çıvaşla vırentmenni-mın.

²⁷⁶⁴Pırın kilte yalanah «Tıvan Atıl», «Yalav» jurnalsem şırınatçış. ²⁷⁶⁵Vısene vulama pıtı yuratattım epı. ²⁷⁶⁶Hama vırenteken uçitel' (hıy vıl vırışçı) epı çıvaşla jurnalı alla titnine kursan: «Şkulta vırısla vırenteşşı, eşı pur – çıvaşla vulatın, kapla vırısla kalaşma hınıhaymastın», – tese jurnalı turtsa iletçi, – irtnine asa ilet Hıratari medpunkt sanitarki Tat'yana Yaganeva. ²⁷⁶⁷Şapla purına kile kunti yıhtaşsem tıvan çılhepe vulama manı şeş mar, vıl kırleh te mar teken şuhış patne kilse şitni. ²⁷⁶⁸«Mın tuma kırılı hal' pıre çıvaş çılhi?» ²⁷⁶⁹Kilte açasempe, mınuksempe vırısla kalaşatpır. ²⁷⁷⁰Şkul pıterse hulana kaysan ta vısene çıvaşla pılını kırılı mar», – hıysen şuhışne pılterçış hıratasem. ²⁷⁷¹Vısene itlesen, irtni imırte kına ku tırıhra (Siktırme Hırataran şıçı şuhrımra vırnaşni) şımah ısti, tılınmelle pultarullı çıvaş poeçi Petır Husankay şuralsa üsnine inenme te yıvır. ²⁷⁷²İrıkışreh klassikın «Epir pulnı, pur, pulatpır» tenı şımahsene asa ilse malaşne pulıpır-şı tese ikkilenetın.

²⁷⁷³Hıratara halı 102 kilı. ²⁷⁷⁴Apla pulin te kunta «Suvara» purı te ikı şın E. Utnikovıpa T. Yaganeva kına şırınaççı. ²⁷⁷⁵Teleye, ikkimış şur şulta vulakansen yışı kışt huşınçı: K. Gerasimova, T. Yaganeva, T. Krasnova, F. Stratonov, N. Kurzayeva, A. Kuznetsova pırın haşata şırınçış. ²⁷⁷⁶«Suvarın»

yatarlı şirintaru aktsiyinçe vara virinti poçta şihnu uyrimin puşlıhipe N. Şatunoviya Siktirme yalın poçtal'onki M. Krilova şirinsa tişliş kitartriş. ²⁷⁷⁷Şamrik poçtal'onka Marina Krilova hiyin hir-tantişne Alina Aver'yanyovına ta çivaş haşaçı şirintarsa «Suvar» pamine tivışı.

–²⁷⁷⁸«Husan çivaşisem» uşkinin yurı diskne pırle itlipir,– teri vil savinsa.

²⁷⁷⁹Hamirin vulakansen şuçı ku tırhra tata üses şanısa şuhatmastpır-ha epir. ²⁷⁸⁰Mınşın tesen halih tivan çilhene paçah manman vit-ha, şitmennine tata Hiratari puşlamış şkulta açasene kışaltan çivaşla vırentme tınnı.

²⁷⁸¹İrina KUZ'MİNA.

²⁷⁸²Haşat: 20 (698), Kategori: Şivıç ıytu

²⁷⁸³HALİHA ÇİRKÜ KİRLİ

²⁷⁸⁴Şıprel rayonınçı Aleşkin-Saplık yalınçe 250 itla şurt, kunta 1200-e yahin şın purinat'. ²⁷⁸⁵Hal'hi samanana pihsan ku pisik yal şutlanat'. ²⁷⁸⁶Hutiş yalta itlarah çivaşsem purınaşşı, şavınpa ta tutarısem purte çivaşla pileşşı. ²⁷⁸⁷Yal şulseren üsse, atalansa pırat' temelle. ²⁷⁸⁸Aki yal vişinçe şini, hitre, pisik şurtsem üsse larnı. ²⁷⁸⁹Yalti pırtsem tese te kalaymın, çin-çin kermensem. ²⁷⁹⁰İstan şakin pek hitre şurtsem lartma vırenni tese kışıklansan şınsem şapla inlantarçış: ²⁷⁹¹«Şir itla şamrik Muskava işleme şüret. ²⁷⁹²Untan vişem şini modına vırense kileşşı». ²⁷⁹³Şurtsem şınçe parabolıçeski antennisem tını tilinterçi.

²⁷⁹⁴Yal purnışı pır virinta tımast', hresçen tınçe atalanıvınçen kaya yulni teme şuk: hitli şurtsem, televizorpa tirli şırşıvsen kanalısene pihma pulat', kiliren teni pek komp'yuter.

²⁷⁹⁵Tsivilizatsi şinilihişem purnısa kırse pıraşşı pulin te çuna şuntarmalli te pur halihın. ²⁷⁹⁶Vatısem te, şamriksem te tasalıha, ırlıha itlarah haklaşşı. ²⁷⁹⁷Aki inti 4 şula yahin yalta çirkü lartma pikeneşşı. ²⁷⁹⁸Çi maltan kirlı hutsem puhni, untan fundament lartni.

–²⁷⁹⁹İlik, revolyutsiççen çirkü larnı virına fundament yarsa hatirlerimır. ²⁸⁰⁰Altar' virinne svyaşçenniksem hıres yaçış, kilı turış, – tet şak yalta şitinnı, halı rayon administratsiyın puşlıhin şumi pulsa işleken Aleksandr Şadrikov. – ²⁸⁰¹Pıltır halıhpa ukşa puştartimır, pıra ilse hipartaşşınççı. ²⁸⁰²Ançah ukşa şiteymeri. ²⁸⁰³Kışal şurkunne puşlipir terimır. ²⁸⁰⁴Şini haksem pire pıterseh pırahış – iki hut üşni.

–²⁸⁰⁵Yal halihın kimili sünçi, mın tumalline te pılmestpır, – tet yalti şursuhal Vasiliy Skvortsov. – ²⁸⁰⁶Hastartarahisem kışal tata ukşa puştarçış, ittisene te nimene çineşşı. ²⁸⁰⁷Un pek pulsan ta hamir yalpa şeş şini çirkülıh mul puhas şuk şav.

²⁸⁰⁸Apranı halih pıltır masar umınçe piçikşı çasavıy lartsa hunı. ²⁸⁰⁹Kunta altar, turışsem pur, şurta lartma ta pulat'. ²⁸¹⁰Uyavsem vihıtınçe halih kilse kilı tıvat'. ²⁸¹¹Ançah ta ku çirkü mar şav.

²⁸¹²Kışal pırın respublikıra Ir kimillih şultaliki. ²⁸¹³Kaşni şın pultarnı taran ırı işsem tuma tivış. ²⁸¹⁴Apla-tık, çivaşsem, at'ır-ha Saplık halihne pulışar – 100-şer, 200-şer ye 1000-şer tenki te pulin puhsa parar. ²⁸¹⁵Payan vişene pulışu kirlı, iran, ten, hamirin nimene puştarma tivet!

²⁸¹⁶Yençen te esir Aleşkin-Saplık yalınçı Nikolay Çudotvorets yaçilli hrama tusa lartma pulıaşşın-tık, şak şçet şine ukşa huma pultaratır:

²⁸¹⁷Prihod tserkvi svyatitelya Nikolaya Çudotvortsa v sele Aleşkin-Saplık Drojjanovskogo rayona RT İNN 1617002828KPP 161701001 R/s № 40703810462270100109 v Drojjanovskom OSB №4673 Kor. şçet № 3010181060000000603 BİK 049205603

²⁸¹⁸Sil'via Çarkina.

²⁸¹⁹Haşat: 21 (699), Kategori: Şivıç ıytu

2820. İLİKİLLE ŞUHİŞLANI ÇİRMANTARAT'

²⁸²¹ Payanhi kun numayışne humhantarakan ıytu – yal şipi. ²⁸²² Mınlerek kilse tuhat vıl malaşne, şkulzene hupni yalsene pıterme puşlani mar-şi, yal şinnine işpe tivısteres ıytıva malaşne yeplerek tatsa parış? ²⁸²³ İytusem numay. ²⁸²⁴ İrtni ernere Husanta respublikiri virinti munitsipalitetsen Kanaşın II s'yezdiñçe Tutarstanın patşalıh vlast' organısen yertüsisempe pırle delegatsem virinsençe işlessipe şihinni şak tata itti ıytusene sütse yavriş. ²⁸²⁵ Şini reforma purnısa kını pirki hiyin şuhışsene pirin jurnalistesene Şarımsan rayonınçı Şini Yılmel yal hutlıhın puşlıhi Petr Zaharov pılterçi.

–²⁸²⁶ Şerşi yalta viş vilmet, teşşi çıvaşsem. ²⁸²⁷ Şın hişan ta hiyin viyne şansa purinat': pahçine akat', vil'ihne titat'. ²⁸²⁸ Şapah etem vişen kayık mar, unın purnışne hal'hi laru-tırura yeplerek yırkelemelle, mınlerek yivırlıhsempe tıl pulat' yal-yış kuşim taphırınçe?

–²⁸²⁹ Şır payısene valeşessipe numay yivırlıhsem. ²⁸³⁰ Halıha salatmalli 600 paya mejevani tunı hişşin 115 şın şırsene hiysem şine şırtarma kilişmeri. ²⁸³¹ Şakı tırlı yivırlıhsempe şihinni. ²⁸³² Kamın aşşı ye açi vilni, vişen şırne iles tesen unın yetker hutne (nasledstvo) şırtarmalla, notariussem tırh şüremelle, ukşa tıkmalla, registratsi palati valli hutsem puştarmalla – yıltaş rayona çupmalla. ²⁸³³ Vıl iş pırre kaysa kına pulmast'-ha. ²⁸³⁴ Registratsi irtni hişşin şırsene pır-pır huşalıh işleme arendina ilmeri-tık, vişemşin tata şulseren nalog tüleme tivet. ²⁸³⁵ Tikaklansa şüres kilmennipe hişi-piri tutinni işe pırahkalarış. ²⁸³⁶ Şakna pula pirin tepir yivırlıh sikse tuhrı: şire şınıren mejevani tumalla, kadastr planıñın tülemelle tata itti te. ²⁸³⁷ Registratsi irtmen şırtan mınle-ha nalog puhayın? ²⁸³⁸ Munitsipalitetsen şine tiyeneken şak yivırlıhpa virinti vlaşsem numay şırte tıl pulaşşı, pisik çırmav vil.

²⁸³⁹ Yalta iş şukki mınpur şirti yivırlıh. ²⁸⁴⁰ Apla pulin te yal-yış alı ussa larmast', numayışı Şurşırte, Muşkavra, Çulhulara vahtilla mesletpe işlet. ²⁸⁴¹ Natsproyekt tırh l'gotillı kreditsem ilekensem te pulkalarış, şini şırtsem hipartaşşı. ²⁸⁴² Şinyilmemsem, yala pıtme pamaşşı.

–²⁸⁴³ Çılay yalsem şıv şukkiye tarihaşşı, şulla ku yivırlıh tata şıviçreh. ²⁸⁴⁴ Şırın ku yenıpe mınlerek?

–²⁸⁴⁵ Şıv sistemi kivelse yurıhsıra tuhni pirin, ulıştarmalla. ²⁸⁴⁶ Proyektıpa smeta dokumentatsine tuma, ekspertiza ırtterme ukşine yal halıhınçen puhma şutlarımır. ²⁸⁴⁷ Şakna tusan tılevimire respublikiri «Tasa şıv» programma tırh purnısa kırtes tetpir. ²⁸⁴⁸ Kam-tır pire tusa parassa kını – usışır, hamırın yışıltaşmalla. ²⁸⁴⁹ Elektrovodokaçkıpa usı kurnıñın ukşa tületin – şıv pulat', tülemestın – kıventepe vitre yıtısa vişı şuhrımri şıla kay. ²⁸⁵⁰ Yalta şakna ınlanakansah. ²⁸⁵¹ İlikhi mentalitetıpa purınakansen ınlavne ulıştarsan tin reforma malalla şimılrah kayı.

–²⁸⁵² Şarımsan rayoni sotskul'tbit ob'yekçısem yençen layih atalanı rayon temelle, kunta yal infrastrukturine şıneteşşı, piçik yalsençe te klubsem tıvaşşı. ²⁸⁵³ Ahal'ten mar respublikiri virinti munitsipalitetsen Kanaşın predsdatel'ne te Şarımsan rayonın puşlıhne M. Z. Şakirova suyulanı. ²⁸⁵⁴ Şak tırıhri yal hutlıhısene malaşne pıtım respublikipe usı kurmallı eksperimentsem irtmeşşı-i?

–²⁸⁵⁵ Pirin halıhpa işlemelli tahşanah yılana kını tata numay pulmast' şeş usı kurma tutinni tıslıhlı mesletsem pur. ²⁸⁵⁶ Şinsene şini purnış uslovıyısene hınıhtarassi, ınlantarsa parassi – çı yivir zadaçıseneçen piri. ²⁸⁵⁷ Yalta tırlı kımıllı şın purinat', kaşın patne hiyne uyrim şul hıvmalla. ²⁸⁵⁸ Ak, tıslıhıren, şarımsansen şini puşarıvi – uram uyavi. ²⁸⁵⁹ Kalıpır, pır-pır uramra asfal't sarsa pıterni. ²⁸⁶⁰ Şakna halallasa uyav yırkeleşşı. ²⁸⁶¹ Praşnike hatırlense şınsem hiyken kassine tata ilemlireh tıvas tese kil-şurt tavraşne tirpeyleşşı, sırlaşşı, umısençi şüp-şapa puştaraşşı. ²⁸⁶² Yalta «Çı tasa uram» yatlı pulni pisik çap vit. ²⁸⁶³ İttisem te turtınaşşı vara şav kasrısem hişşin. ²⁸⁶⁴ Pisik ulşınıva piçikren puşlamalla, çı maltan hamırtan. ²⁸⁶⁵ Şem'yesen tırekı pirki te pır-ik şimah. ²⁸⁶⁶ Yulaşkı vıhıtra şini zakon tırh, ikkimiş açı şuratısene «Amış kapitalın» sertifikatne pama puşlarış. ²⁸⁶⁷ Şakna pirin rayon tsentrınçe çaplı laru-tırura Şem'ye kunınçe ırttereseşşı. ²⁸⁶⁸ Unta allışar şul pırle kilişterse purınakan, numay açallı şem'yesene çınterse parnesem paraşşı. ²⁸⁶⁹ Şakna yalta ta ırtterme pulat' pek, ançah şinsene itlarah tımliş uyırassi ku çuhne pisik pılterişli.

–²⁸⁷⁰Širīn yal hutlīhne Kivī tata Šinī Yilmelsem kireššī. ²⁸⁷¹Šivīh vīhītra tuma palīrtnī īsseṃ sinčen kalasa parsamīr.

–²⁸⁷²Kivī Yilmelīnçe asfal’tlī šul hıvmalla, klub tumalla. ²⁸⁷³Šinninçe, šiv tivīšterivīšir pušne, tatsa paman iytusen šutīnçe – šüp-šapa, tirpeylessine yırkelessi. ²⁸⁷⁴Šinī yırkene pīhīnsa tumalli īsseṃ sinčen piri ku. ²⁸⁷⁵Yalta šüp-šap konteynerisene lartmalli vırīnsene palīrtnī. ²⁸⁷⁶Ançaḥ vīl kīna sahal: othodsene tirpeylenen poligon ušmalla, unīn litsenzine ilmelle, turttarakan tehnika kirlī – yivīrlīhsem pīr-pīrin šine tiyense piraššī. ²⁸⁷⁷Tupsīmne kalleh yal hutlīhīn šıramalla. ²⁸⁷⁸Yurat’-ha finanslassine kasmaššī, hamīr ta nalogsem puhkalatpīr, šapah hal’līhe purin valli te ukša šiteymest-ha. ²⁸⁷⁹Mīn tivīn, kušīm taphīrī. ²⁸⁸⁰Šapah širīn hušī tupīnni, kašni yapalašın yavaplı sīn purri – yal reformin layīh enī tese šutlatīp.

²⁸⁸¹Konstantin MAL’IŠEV.

²⁸⁸²Hašat: 23 (701), Kategori: Šivīç iytu

²⁸⁸³PİRİNTİK 65 ŠULTA

²⁸⁸⁴İ. N. Yurkin pisatel’-etnograf sīrsa hīvarnī tīrīh, pīrīn Tīhīr’yal šırne 1644 šulta šır sīnna 48.073 tešetīn kassa panine pīletpīr. ²⁸⁸⁵Tīhīr’yal širī tīrlī sīltavsene pula pīçīklennīsem pīçīklense pīnī. ²⁸⁸⁶XVIII ĩmirte Kīterne patša šulī irtnipe te, 2-mīš tīnçe vīrsī šulīsençe fronta pulīšas tata Stalīngrad hulīne hūtilēs tīlvepe çukun šul hıvni te Tīhīr’yala kīreken yalsen šırīsene çakarnī. ²⁸⁸⁷Çukun šula kuntī halīh, Atīlsī nimīssen tata tītkīna leknī yut patšalīh sīnnisen vīyīpe šiklenī. ²⁸⁸⁸Pītīm īše alī vīššīn tunī: našīlkkasempe tīpra turttarnī, lumsempe, kīrešesempe šır katsa nušalannī vīsem. ²⁸⁸⁹1942 šulhi avgustīn 18-mīšīnçe pīrremīš pīravus irtet. ²⁸⁹⁰Šula usnī hīššīn unpa vīrsī hatīrīsem, tır-pul, šurt-yīr tumalli materialsem tata halīha kirlī itti yapalasesm turttaraššī. ²⁸⁹¹Šav šulah ikī çüreçellī pīçīk vokzal tusa huraššī, «Ul’yanovsk – Husan» passajir puyīšī sūreme tītīnat’. ²⁸⁹²«Vos’moy razezd» tenī ku stantsiye. ²⁸⁹³Šak «vos’moy» sīmah halīh huššīnçe yulnī. ²⁸⁹⁴Tīhīr’yal širī sinçe unççen te Kivī, Šinī Pīrīntīk yatsem pulnī-ha, kayarah ku stantsiye te Pīrīntīk yatne paraššī. ²⁸⁹⁵Kun sinčen pīrīn yençe ikī legenda sūret.

²⁸⁹⁶Çukun šul tuma tītīniççen šak vīrīnta šešenhir pulnī, ilemlīren te ilemlī çeçeksem ũsnī unta, vīsem sinçe pīl hurçīsempe tīrlī tīslī līpīšsem vīsse sūrenī. ²⁸⁹⁷Šır ayīnçe vara pīrīntīksem (kayura yīššī çırçun) sīre yīšlī pulnī tet. ²⁸⁹⁸Šavsem yur ašsa purīnakan vīrīna ĩmirlihe palīrtsa hīvarasšın pulnī ahīr.

²⁸⁹⁹Çukun šul sarsa kaymalli vīrīnsene pallī tīvakanençen pīri kuntī sīnsençen pīr surīh iytnī ikken, çīvašsem īna surīh parayman. ²⁹⁰⁰Sivī Šiv yalīn tutarīsem surīh parsa, hīna tusa Pūrkel tīlīnçe pulmalli stantsiye hīysen yalne larttaraššī. ²⁹⁰¹Çukun šulīn kayas enī hal’hi Kivī Pīrīntīk yalī šumīnçen šavrīnsa kaymalla pulnī tet, šapla maypa «vos’moyīnçe» Pīrīntīk stantsiyī pulsa tīrat’.

²⁹⁰²Stantsi ũsse pīnī may temiše šul yuppi tīvaššī. ²⁹⁰³1942 šultah Pūrkel, Kivī Pīrīntīk kīleçīsene kušarsa tır-pul upramalli elevator tusa huraššī, untan neftebaza ušaššī. ²⁹⁰⁴Stantsi tavrašınçı yalsençen sīnsenm īšleme sūrenī. ²⁹⁰⁵Šakīnta šamrīksem pallašnī, šem’ye šavīrnī, purīnma šurtsem lartnī, aça-pīça šītīnternī. ²⁹⁰⁶Poselokra pīrīn hīššīn tepri finla šurtsem, poçta, aça saçī, medpunkt, škul, klub, biblioteka, elektrostantsi, pekarnya, stolovīy ũse-ũse larnī. ²⁹⁰⁷Unççen Pīva rayonne kīnī Pīrīntīk stantsine Šīprel rayonne kušaraššī. ²⁹⁰⁸Çukun šul purīpeh kunta raytopsbīt, raypo, sel’hoztehnika ũsnī. ²⁹⁰⁹1978-1983 šulsençe šinī elevator tusa lartnī, vīl respublikīra pīsīkkisençen pīri – 187 pīn tonna tīrī vīrnaštarsa uprama pultarnī. ²⁹¹⁰«Pīrīntīk elevatorī» ũsī aksionerlī obščestvo kunta çī pīsīk organizatsi. ²⁹¹¹2001 šulta sehetre 300 tonna šinīh avīrtakan, 20 tonna kombikorm hatīrleken zavod, vīsen šumīnçe 20000 puš sīsna īrçeteken kompleks tusa huçīš. ²⁹¹²Kuntī armantan pīsīk pahalīhpa tuhakan šurī šinīh çī kīpīški, çī šurri, çī layīhhi pulsa dekabr’īn 30-mīšīnçe Muskavra irtnī «Pītīm Rašseyri šinīhpa kīrpe pahalīhīn kuravīnçe» iltīn medal’ tata pīrremīš stepen’lī diploma tivīšnī.

²⁹¹³Çukun šul, neftebaza, elevator tata itti organizatsisene šiklenī šırte Tīhīr’yal sīnnisem vīy hunī. ²⁹¹⁴Vīsen šamrīklīhī šakīnta īšlese irtse kaynī. ²⁹¹⁵47 sīn pravitel’stvo nagrādine tivīšnī. ²⁹¹⁶Elevatorīn tīp ĩjenerī, Tutarstan Respublikin yal hušalīhīn tava tivīšlī īšçenī İ. M. Maskeyev 52 šul itla īšlenī, Nikolay Ozerov, Mihail Aškerov, Raisa Sadovnikova, Aleksandr Gluhov, Ol’ga Kirillova, Nina Malīševa, Zoya Yeliseyeva, Ol’ga Mujikova, Aleksandra Afanas’yeva, Lidiya Babayeva, Natalya

Trofimova, Roza Makarova, Aleksandr Rantsev tata ittisem te. ²⁹¹⁷Şakınta 20-30 şın itla işleni. ²⁹¹⁸Elevatorın puşlıhısem veteransene mansa kaymaşşı, kvartalta pırre 3-4 mihi şınıh ye sisil paraşşı, Vattisen kunne, Şını şul tata itti uyavsene parnesempe salamlaşşı.

²⁹¹⁹Şak yalta tutar, vırıs, çıvaş sınnisem 65 şul kilişterse purınaşşı. ²⁹²⁰Malarah çukun şul hıvni pışik vırın yışını pulsan, hal'hi vıhıtra aksionersen usı predpriyatıyisem poselok purnışne tıs kırtse tıraşşı. ²⁹²¹Samana ulşını may puyıs şulın pıltırışı te çakrı, ançah purnışa yuratakan, vırı çirelli şınsem Pırıntık şırın yatne şulte tıtma tırışaşı.

²⁹²²İl'ya TUMANOV.

²⁹²³Haşat: 24 (702), Kategori: Tınçe tavra

²⁹²⁴ÇURAPPANSEM

²⁹²⁵Çurappan yeşil tıs işne putnı. ²⁹²⁶Şak avalhi çıvaş yalı kıntır-hıvelanış yence, Teççiren 45 şuhrımra vırnaşnı. ²⁹²⁷Hısan-tır kırlese tırakan çıvaş yalıncı payan pır kilı urlı puşı şurt tesen te yurat'. ²⁹²⁸Purınma yurıhlı, tıreklı pırtsem tıssırlennı, çüreçisem taran vıltıren, hupah, hıt-hura işne putsı saya kaysa laraşşı vısem. ²⁹²⁹Kurık işınç şüreken hur çıppisen puşisem şeş kurınaşşı. ²⁹³⁰Şise tırannı pırusem kanlın kavlese vırtaşşı. ²⁹³¹Yalta şıp. ²⁹³²İsta-tır inşetre kına tsirkulyarka yınışnı saşı iltinet – apla pulsan yal purinat'-ha. ²⁹³³Yusav işisene irtterni ye şını kil-şurt hıpartni kaşni yalşın savınışlı pulım.

²⁹³⁴Yala gaz ta, şıv ta kını. ²⁹³⁵Şkul, biblioteka, meditsina punkçı, lavkka pur. ²⁹³⁶Aslı vırşıra puş hunı yenteşisene asınsa pıçık palık larat'. ²⁹³⁷Vırşı şellemen çurappansene: fronta tuhsa kaynı 120 sınran 17-şı şeş kayalla tavrınaynı.

²⁹³⁸Avalhi

²⁹³⁹İlık Çurappan yalı hal'hi vırınta pulman. ²⁹⁴⁰Vıl lapra, Vırıs külli leş yence, Ahtupan yalı şumınçe vırnaşnı. ²⁹⁴¹Ahtupan pasarne kayakan şul Çurappan yalı vitir irtse kaynı. ²⁹⁴²İrtten-şürensem kunta purınakan halıha tarihtarsa siterni: şusa hunı kipe-yıme vırlanı, kilı-şurçisene şaratnı tata itti te. ²⁹⁴³Şak mişkilä tüseymesır çıvaşsem şultan ayakkarah sırt şine kilse vırnaşsaşşı. ²⁹⁴⁴Şakin pek legenda kalasa paçıs pire vırıntisem. ²⁹⁴⁵N. İ. Aşmarin slovarınç «çurappan» şımaha şapla ınlantarnı: «²⁹⁴⁶Çurappan – tıne kimen çıvaş yaçı. ²⁹⁴⁷Tımpay ıvılı. ²⁹⁴⁸Vıl şak yala puşlasa yarakan şutlanat'».

²⁹⁴⁹Hıysen imırınçe temin te kurnı kunti halıh. ²⁹⁵⁰Puyan Petruhhasen iki hutlı şurt pulnine te astıvakansem pur. ²⁹⁵¹Vısen pıtım purlıhne, iş hatırısene kolhoza ilse hıysene tınçene kılarsa yanine halı te asa ilse kalaşsaşşı. ²⁹⁵²«Unta pırın tu şine ulıhsan alıpa pılıt tıtma pulat'», – tese şırnı tet Petruhha ıvılısem kayarahpa tıvan vırınısene, yal yışne tunsıhılasa...

²⁹⁵³Hal'hi

– ²⁹⁵⁴Epir işlenı vıhıtra pırın «Krasny Çereppanra» kına şutı purççı, itti şırte şukçı, – kalasa paraşşı 90-ran irtnı Lida Sergejevıpa Nina Aksakova. – ²⁹⁵⁵Pışik tuhişlı tır-pul puhatçı kolhoz. ²⁹⁵⁶Halı yalı fermına huprış, inşe pulsan ta Pıhırsa işe şüreşşı şamrıkssem. ²⁹⁵⁷İş pulmasan şın purınaymast', yal pıtet. ²⁹⁵⁸Avtobus ta kımest pırın pata, tuhma-kıme pıtı kansır, – kalaşıva hutşınaşşı ittisem. ²⁹⁵⁹«Alga» yal huşalıh kooperatıvın şutne kireşşı halı Çurappan şırıssem. ²⁹⁶⁰Huşalıhın hırıssem tirpeylı, aknı tırıssem üseşşı. ²⁹⁶¹Vıyı şitnı taran yalı puşlamış şkula aş, sıt, transport yenıpe pulışat' huşalıh. ²⁹⁶²Şakin şınçen pıre şkul direktorı Tat'yana Timakova kalasa paçı.

²⁹⁶³Vırentü

²⁹⁶⁴Pahçara üsternı şımışsem şkul stolovıyınç açasem valli apat pışerme şitse pıraşşı. ²⁹⁶⁵Vırenekenssem kunti şkulta şırım ultın şeş. ²⁹⁶⁶1989 şulta unççen puşlamış pulnı şkul şumne prıstroy tusa 8 şul vırenmelli şkul uşaşşı. ²⁹⁶⁷Şkulta vırenü pahalıhı 46 protsent. ²⁹⁶⁸Açasem sahal pulsan ta kunta komp'yuter klası usnı, numay pulmast' sputnik antenni lartnı. ²⁹⁶⁹İnternetpa şıhınmallı maysem şımıllannı. ²⁹⁷⁰Rayontı vırentü uyrımıpe şıhınu tıtma ansat, şırusempe pıltırısene elektronlı poçtıpa şeş yaraşşı.

²⁹⁷¹ **Yal mınaşlıhı**

²⁹⁷²Şak yaltan pallı, pultarullı şınsem numay tuhnı. ²⁹⁷³Vışençen piri – Muhtav ordenişen tulli kavaleri, vırşıra saper pulnı Grigoriy Sadovnikov. ²⁹⁷⁴Vıl şapısu hirınçe pattırlıh kitartrnışın ikı hutçen Hirli Şiltır ordeniye nagradılannı. ²⁹⁷⁵Veterinari naukisen doktorı Nikolay Barsukov, Parijri Sorbonna universitetne pıternı, Çimpırtı çıvaş şkulınçe arifmetikıpa geografi vırentnı Stepan Akimov, Çıvaş patşalıh teatrın direktorı pulnı vıhıtra artistsem hatırleken studi usnı İvan Vasil'yev. ²⁹⁷⁶Çurappansen mınaşlıhı, pıtım çıvaş tınçı pallakan şın tuhnı şak yaltan. ²⁹⁷⁷İrhine 6 sehet te 12 minutra «Şupaşkar kalaşat» tese şını kun puşlat' «Çuvaşıya» patşalıh teleradiokompanin dıktorı Nadejda Neverova.

²⁹⁷⁸ **Şanıś**

²⁹⁷⁹Yalın muhtava tivıś şınnisen yışı huşınas şanıś ta pur. ²⁹⁸⁰Vıl – kışal «5» pallısempe vırense pıterse attestat ilnı Yuliya Almazova. ²⁹⁸¹Rayonti matematikıpa vırıs çılhi olimpiadisene şınterüśi. ²⁹⁸²Respublikıra 4-mış vırın yışınnı.

²⁹⁸³Apla pulin te Çurappan yalıpe şıklenüllı kımılpa uyrılaymarımır. ²⁹⁸⁴Şıtık-putıklı şul pire lyutserna ani patne ilse şıterçı. ²⁹⁸⁵Yal şine tepır hut şavrınsa pıhas tese maşınıran tuhrımır. ²⁹⁸⁶Yırı-tavra tılınse kaymalla ilem. ²⁹⁸⁷İşı şil lyutserna çeçekın ırı şırşine sapalat', senker tüpere şunattisene sarsa imırtkayık yarınat'. ²⁹⁸⁸Payan şakın pek purınat' çıvaş yalı. ²⁹⁸⁹Iran mın kítet-şı ina?

²⁹⁹⁰Yelena HLINOVA.

²⁹⁹¹Haşat: 26 (704), Kategori: Şitmen şıre şıtrımır

²⁹⁹² **RAYONSENÇE**

²⁹⁹³ŞİPREL. ²⁹⁹⁴TR iş tata işlıh ministri B. Zaharov şak kunsençe Şıprel tırhınçı Kivi Şıprel tata Şını Yılmel yalısençe halıhpa tıl pulsa vısen tırlı ıytıvne huravlanı.

²⁹⁹⁵1945 şulta Berlina ilme hutşınnı şıprelsençen vun şıççışı şeś kile tavrınnı. ²⁹⁹⁶Payan kunta pılık veteran purınat'. ²⁹⁹⁷Vısem: F. Uteyev (Şını Yılmel), P. Pavlov (Upı), İ. Haybullov (Kışın Çinli), İ. Şıgabudinov (Anat Çakı), Z. Nasırov (Aslı Çinli). ²⁹⁹⁸Frontoviksene şullen rayon tsentrne puştarsa parnesempe çıslası yılara. ²⁹⁹⁹Veteransene rayon administratsiyı kışal ta şaplah hisep tunı.

³⁰⁰⁰Aslı Aksu vıtam şkulınçe tepır ırı iş yılana kını. ³⁰⁰¹Kaşnı şul şak şkultan vırense tuhakanssem şkul yırı-tavra yıvıś lartaśşı-mın. ³⁰⁰²Şırıplennı yılana aslı aksusem hal'hınçe te pısmın. ³⁰⁰³10-11-mış klass pıterekenssem hurın, çırış tata hır hunavısene lartnı.

³⁰⁰⁴ALEKSEYEVSKİ poselokne kışal ta Raśsey regionışençi çi çaplı çan şapakanssem kilse şıtını. ³⁰⁰⁵Husan yeparhiyın çan şapakanssen festival'ne ırterressi yılana kını kunta. ³⁰⁰⁶Şuçıpe vıl kışal tıvattımış pulnı. ³⁰⁰⁷Asınnı festivale ırterreme Tutarstan tata Husan arhiyepiskopi Anastasiy pil panı. ³⁰⁰⁸Meropriyatın tıllevi – çan sassın yılina çırtesı pulnı.

³⁰⁰⁹ŞÜLTURA şkul açısene mınle professi şıvıhhine palırtakan meropriyatı ırtnı. ³⁰¹⁰Şak tıllevpe Husanti işpe tivıştereken mobil'lı tsentr kilnı. ³⁰¹¹TR İş tata işlıh ministerstvin profesillı pılı, proforiyentatsipe psihologi pulışıvı parakan uyrımın yurtüsü O. Strahova kalanı tırıh, kuśsa süreken tsentr avtobus şine vırnaştarnı pıçık komp'yuter klası yevırlı. ³⁰¹²Şkul açıssem yatarlı testsem irtse haraktera kura mınle professi şıvıhhine tata şak spetsial'noça hış vırenü zavedeniyışençe vırentnine pılme pultaraśşı. ³⁰¹³Test vıhıçı 25-40 minuta tışılát'.

³⁰¹⁴Husanti mobil'lı tsentr payan (mayın 11-mışınçe) Pıtreś rayonne şul tıtat'.

³⁰¹⁵ŞARİMSAN. ³⁰¹⁶Şını Yılmel vıtam şkulın şamrık şahmatisçısene ku tırıhra şitekenssem şuk. ³⁰¹⁷Vısem rayonti imırtusençe yalanah maltı vırınsene yışınaśşı. ³⁰¹⁸Şakınşın çi maltan V.Redjukov vırenteken «ayıplı» ikken. ³⁰¹⁹Şını Yılmel vıtam şkulınçe numay şul ıntı vıl şahmat krujokne yertse pırat'. ³⁰²⁰Tıvan şkulta şullen turnir ırterressine te yılana kirtnı. ³⁰²¹Turnira vara kunta pır klasra vırennı, 1986 şulta şkul pıternı V. Mus'kin (halı Şırçallınçe purınat'), Petrpa Vladimir Prokof'yev

predprinimatel'sempe (Vítir Yuman Kiremetre tipleñni) Muskav patşalıh universiteçin kafedra puşlıhı V. Volkov (Muskavra purinat') ukşa-tenkipe pulışaşı. ³⁰²²Kışalhi turnirta arşın açasem huşşınçe E. Simuhin, hır açasençen N. Ulamasova şinterni. ³⁰²³İmirtiva hutşinnı kaşni açana parnesempe çıslanı.

³⁰²⁴Haşat: 19 (697), Kategori: Rayonsençe

³⁰²⁵RESPUBLİKİRA

³⁰²⁶ANAT KAMİRİ mınpur şkulti Aşşisen kanaşı şak kunsençe forum irtterse hal'hi şem'yen model'ne, açasene vospitani panı şırte aşşisen rol'ne sütse yavnı, şamrıkpa aslı ırivın hutşinivı şınçen lekti itleni. ³⁰²⁷Forum delegaçisem pır-pırin opičipe pallaşni hıśşın Anat Kamiri şkul açisen aşşisempe virentekensem açasene vospitani paras işe vıylatma yışinnı.

³⁰²⁸ELMETRİ sıvlıh sıhlav upravleniyınçe mayın 15-mışınçe Pıtım tınçeri meditsina sestri kunne halallasa fel'dşerpa akuşer punkçisençi meditsina sestrisen huşşınçe konkurs irtni. ³⁰²⁹Asınsa hıvarar, ku rayonta 51 FAPra 70 medsestra tırışat'. ³⁰³⁰Vışençen vunnışı konkursa hıysen professille ıstalıhne kıtartni. ³⁰³¹Pırremiş turne malarah irtterni vısem. ³⁰³²Konkursantkıssem işleken FAPsene un çuh yatarlı ekspert komissiyı tırışleni: meditsina uçrejdeniyı mınle şayra pulnine, iş virinınçı tirpee, preparatsene tırış uprassipe usı kurassine, pıltırhi kıtartusene tata ittine pıhni.

³⁰³³İkkimış turta medsestrasem hıysen professi ıstalıhne, teori pılivne kıtartni.

³⁰³⁴HUSANTA mayın 22-31-mışisençe pırremiş hut Raşsey animatsiyın festivalı «Mul'tenok» irtet. ³⁰³⁵Unta hamır şırşivın hal'hi vıhıtri mul'tfil'mısene vişı programmıpa (çi piçikkisem, vıtam şültisem tata aslı klasisem valli) kıtartıś. ³⁰³⁶Vışene Husanti kinoteatrsençe vunı pin sın pıhma pultarı. ³⁰³⁷Şaplah festivalte Husanti aça şurçisen tata internatsen vospitannikisempe invalid-açasem valli ır kımıllıh aktsine irtteriś – vısem mul'tfil'msene tülevsır kurıś.

³⁰³⁸YEŞİLVAR munitsipallı rayonınçe kışal şul şitmennisen huşşınçe pükle vilımpe (suitsid) vilni pır tıslıh (2006 şulta –viśşı) pulni. ³⁰³⁹Şavna kura TR prokurori K. Amirov hula tata rayon prokurorisene şul şitmennisen huşşınçe pükle vilıme hirıś profilaktika irtterme Ukaz kılarnı. ³⁰⁴⁰Yeşilvar munitsipallı rayonta iyunın 1-mışiççen profilaktikın kompleksli mayısene hatırleśşı. ³⁰⁴¹Vısem «Şanıś» telefonı tırıh psihologi pulışivı paras işe şınıren puşarma yışinnı. ³⁰⁴²Kaşni erne kun şkulsen mikrorayonısenci yırkene tırışleme reydsen, krizisli laru-tıruran tuhmalli tata şul şitmennisen huşşınçe pükle vilımpe vilessine pıterme seminarsem yırkeleśşı.

³⁰⁴³Haşat: 20 (698), Kategori: Rayonsençe

³⁰⁴⁴RESPUBLİKİRA

³⁰⁴⁵TEÇÇİ yertüsisem şultalık kayalla hulari yuhınnı, ançah tırekli şurtsene virinti predprinimatel'sene pama yışinnı. ³⁰⁴⁶Uslamşisemşın, hulaşın usıllı puşarıva ırlakansem sahal mar. ³⁰⁴⁷Mınşın tesen vil hulana tirpey kirtnişir puşne huşma iş virinıssem te tusa parat'-ške. ³⁰⁴⁸Şapla Lenin uramınçı yuhınnı pır şurta Z.Gabdullin şini purnıś parnelese «Prombit'uslugi» tullı mar yavaplıhlı obşçestvo tusa hunı ta parikmaherski, kullenhi purnıśra usı kurakan tehnikına yusamalli masterskoy, ritual uslugi parakan pay usni. ³⁰⁴⁹Unççenhi kotel'nıy şurtınçe vara şim taptarmalli tseh vırnaştarnı. ³⁰⁵⁰Şurta yıltah yusasa pıtersen kunta tata 10 virinli hına şurçı, bufet, munça pulı teśşı.

³⁰⁵¹YEŞİLVAR hulin İştivkomı, munitsipallı rayonın şamrıkxen işisen, sport tata turizm yenıpe işleken upravleniyı şamrıkxen kul'turıpa kanu parkın proyekçin konkursı irtessi pirki pılterni. ³⁰⁵²Unta kirek kam ta hutşınma pultarat'. ³⁰⁵³Konkursantsen kun valli «Rodina» Kul'tura kermenı patınçı parkın proyektne tıratmalla. ³⁰⁵⁴Avtor hıyin işınçe açasempe kanmallı, velotrialpa skeytbord valli, peyntbolla vıyamalli, sport tata şullahi taşı ploşçadkisene palırtmalla. ³⁰⁵⁵Konkursa iyunın pırremişınçe pıtımleteśşı. ³⁰⁵⁶Şınterüşe haklı parne kıtet, unın proyekçipe vara hal'hi parka rekonstruksilenı çuhne usı kurıś.

³⁰⁵⁷ŞİPREL rayonın şamrıkisem yılana kını uyava – pionersen sletne – pallı tumaşır pır şul ta yulman. ³⁰⁵⁸Kışal vil Pıtım soyuzri pionersen organizatsine tusa hunı kunpa pır kuna lekni. ³⁰⁵⁹Şımah may, asınnı organizatsin yubiley – 85 şul. ³⁰⁶⁰Pallah, hal'hi slet sovyet samaninnınçen samay uyırılta tırat'

pulin te unın tılevi pır – şkul açisen tuslıhne şırıpletessi, pır-pırınpe tupışsa rayonti çi vıylı şkula palırtassi. ³⁰⁶¹Yalanhi pekeh vıl açasen sıvlıhne şırıpletmelli lager'te «Çaykıra» irtıñı. ³⁰⁶²Kıřalı sleťın şınılıhı te pur: pionersen yurrin, stena haşaşın tata fotostend konkursısem. ³⁰⁶³10 taphırpa irtıñı imırtura Çıvaş Paspapuş şkulın komandine sıteken pulman. ³⁰⁶⁴İkkımıřpe vışımış vırına ta çıvaş şkulısem (Hulaşırmi tata Şını Yılmel) yıřınıñı.

³⁰⁶⁵Rayonti şalti işsen uyrımı yırkelenı şul-yır hıruşsırılıhın «Hıruşsır kustırma» konkursınçe vara rayonti 22 şkul komandi huşşınçe Kivi Şemırşel şkuli mala tuhnı.

³⁰⁶⁶Hařat: 21 (699), Kategori: Bölgelerde

³⁰⁶⁷RESPUBLİKİRA

³⁰⁶⁸PİVARA sentyabr' uyihınçe pısıķ pılterişli tepır ob'yekt – «Buinskiy elevator» HAO territoriyınçe vırlıh hatırleken zavod huta kaymalla. ³⁰⁶⁹Respublikıřın pılterişli şak predpriyati pır sehetre 160 tonna vırlıha tasatma, 40 tonna tipıtse kılarma pultarı. ³⁰⁷⁰Şaplah kalıbrovka tıvassi te pısıķ hıvırtlıhpa pulı. ³⁰⁷¹«Zolotoy kolos» holding kompaniyın agrofırmısene yal huşalıh kul'turisen pısıķ pahalılı vırlıhı şulran-şul itlarah kırline kura şak zavoda tuma şutlanı-mın.

³⁰⁷²AKSU rayonınçe kışal yalanhi yılaran kışt pırınsa «Professi yarmırkkıne» Aksu poselokınçe mar, Şını Timuşkel vıtam şkulınçe irtırtıñı. ³⁰⁷³Vırıtı işpe tivıştereken tsentrın işçenısem pılternı tırıh, şakı yarmırkkısene itti şulseñçe yalsençi şkul açısem pıteh huşşınaymannıpe şıhınıñı-mın. ³⁰⁷⁴Kıřal vara unta Kivi tata Şını İbraykino, Kivi Timuşkel, Kivi Hıyaslı şkulısençe vıreneken açasem şımıllınah huşşınma pultarı. ³⁰⁷⁵Şıtmennine tata yarmırkkıra yatarlasa yal huşalıhıpe, yaltı şotsıallı infrastrukturuşa şıhınıñı professısene tıratıñı. ³⁰⁷⁶Professi suylama ilkıreymennisempe vara TR İşpe işlıh ministerstvin mobil'lı tsentrın spetsialışısem test irtırtıse vısen hış professi yenıpe turtımı vıylırahıne palırtma pulışını. ³⁰⁷⁷Çıstayrı professıpe tehnikalı pılıvı parakan uçrejdenısem, unti pedagogıka uçılışçı, KamPın filialı hıysem patınçe mınle spetsialnoşsene vırentıpe pallařtıñı.

³⁰⁷⁸ELKEL rayonınçe Turra inenekensem sahal mar pulin te pravoslavi çırkıvısem (Çıvaş Pırnayınçı, Şını'yaltı tata Pasarlı Matakırı kılı tumallı pıçık şırtsene şuta ilmesen) şıkpa pıreh. ³⁰⁷⁹Tıneh şak sıvaplı işe Sıkırtıme şını İ. Kazankov hıy şıne ilse tıvan yalıñçe çırkı tuma puşınçı. ³⁰⁸⁰İyunın vışımışınçe havaslı ları-tırura hram nıkışın pırremış kırıpıçne hunı. ³⁰⁸¹Unta sumlı hınasem rayon yertüşı F. Davletşın, munıtsıpalı rayonın İştıvkomın yertüşı V. Moşkov, «Yedinaya Rossiya» partiyın rayonti uyrımın sekretarı R. Şayhutdınov huşşınsa işe vışleme inışu sunıñı. ³⁰⁸²Puřarnı sıvaplı iş malalla ta çarınsa larmı. ³⁰⁸³Kun pek çuh yal-yışın ta hırınçe yulas yıla şuk.

³⁰⁸⁴ELMETRİ kul'turuşa kanu parkınçe şak kunsençe zoopark uşılını. ³⁰⁸⁵Çı pıçıkksıne ina «Al'metevneft'» NGDU parnelenı. ³⁰⁸⁶Unta pavlınsen, ponısem, Şıpır kosulıpe kılta kaçakasem tata kırkkasem pur. ³⁰⁸⁷Malařne zooparkra itti çırçunsem te pulış, hal'lıhe vara açasem yumahrı pek pıçık şırtsençe purınakan vısen kayıksempe çırçunsem şıne pıhısa savınaşlı.

³⁰⁸⁸Hařat: 23 (701), Kategori: Rayonsençe

³⁰⁸⁹RESPUBLİKİRA

³⁰⁹⁰ANAT KAMA munıtsıpalıteçi şak kunsençe pıtı pısıķ pılterişli ıytıva sıtse yavsa rayonta purınakan 168 şınna invalid kolyaskıpe tivışterme yıřınıñı. ³⁰⁹¹Vısene tıvanma Anat Kamırı predpriyatısempe organıtzatsısen yertüşısem tata uyrım predprınımatel'sem ukşa uyırışı. ³⁰⁹²Invalid kolyaskısempe tivışteres ıytıva tatsa parsanah purınmallı şırt-yırsençe invalidsem vıllı yatarlasa pandussem tuma puşlaşlı.

³⁰⁹³YEŞİLVAR hula prokuraturı «Mırny» mikrorayonta lartma puşlanı kafen işne çarma yıřınıñı. ³⁰⁹⁴Sıltavı – predprınımatel'in hula İştıvkomınçen kafe lartma ırık pulmannı. ³⁰⁹⁵Ku kına ta mar, vıhıtınçe ina şak ıytıpa pırre administratıvlı yavap tıttarıñı intı. ³⁰⁹⁶Ançah vıl şaplah ırık ilme şıtlaman. ³⁰⁹⁷Şıraf sanktıyın usı pulmannıpe hula prokuraturı pulas kafe huşıne suda panı.

³⁰⁹⁸AKSU. ³⁰⁹⁹Yala asfal'tlı layıh şul kıret pulsan ku huşalıh ura şınçe şırıp tıñıne pılteret.

³¹⁰⁰ Mıñşın tesen purin te şul tumaşkın ukşi-tenki şuk-ške. ³¹⁰¹ Tata nimin te kılarmın piçik yala şul kirtessi yılara mar pirin. ³¹⁰² «Niva» tulli mar yavaplıhlı obşcestvın tıp huşalıhne Kivi İltrekel'ne vara kışal şul hıvma şutlanı. ³¹⁰³ Şak huşalıhın itti şulsençi pekeh vil'ih-çirliş produktsine tusa ilessipe, tır-pul üsteressipe kirtartusem yapih mar.

³¹⁰⁴ ELMET hulınçe şitneken İru sıra serepine an lektır tese vırntı vlast' Tutarstan neft'ne 60 şul, Gor'kiy yaçılı parksençe, «Kaskad prudov» kanu vırıninçe, plyajra, ippodromra, «Rolledrom» sutu-ilüpe kanu kompleksinçe, «8 milya» karting-klubra, «Stil' cizni» fitness-tsentrtı sıra sutma çarassi şinçen postanovleni kılarnı. ³¹⁰⁵ Yırkene pısakansen administrativli yavap tutma tivı.

³¹⁰⁶ PİVARİ sahir zavoçin administratsiyıpe profsoyuz komiteçi kışal pırremiş hut predpriyatıyın açisem valli Akatuy uyavı irternı. ³¹⁰⁷ Zavoda hirıś vırnaşni parkra kunıpeh açapıça sassı yanıranı. ³¹⁰⁸ Vişem te aslisem pekeh tırlı amırtusene hutşinnı, kireşü te pulnı. ³¹⁰⁹ Kontsert programınçe te açasem şeş hutşinnı. ³¹¹⁰ Pallah, stsena şine tuhakansem piri te parnesir kayman.

³¹¹¹ YELABUGİRİ şamrıksen işisen tata sport upravleniyı hal'hi vıhıtra şamrıksen iş otryaçisen ştabne yırkeleşi. ³¹¹² Vıl studentsene şullahi vıhıtra hıysen spetsial'noşıpeh ukşa işlese ilme pulışı. ³¹¹³ Payanhi kun ştabra 200 student tırat'. ³¹¹⁴ Vişi iş otryaçi işe puşinnı ta intı. ³¹¹⁵ Kunsir puşne şakin pek otryadsem vıtam tata aslı pılı parakan kaşni vırentü zavedeniyışençeh yırkelenı.

³¹¹⁶ Yelabuga pedagogika universiteçin studençisem açasen kanu lagerışençe işleşi pulsan, professi uçilişin vırenekenisem stroykışençe vıy hurıś.

³¹¹⁷ Haşat: 24 (702), Kategori: Rayonsençe

³¹¹⁸ RESPUBLİKİRA

³¹¹⁹ TEÇÇİ rayonınçe kışal 310 şkul açine şullahi kanikul vıhıtınçe işpe tivısteriś. ³¹²⁰ Şirım pır yal hutlıhı tata huları iki organizatsi şakna hıy şine ilni. ³¹²¹ İtti şulsençe şkul açisene kanikul vıhıtınçe işlenişin vırntı işpe tivıstereken tsentr purlıh pulışıvi (720-şer tenki) panı pulsan, kışal vara rayon administratsiyıpe vırntı vırentü upravleniyın yışnıvıpe, iş parakanssem vısene tata iş ukşi te tüleşi. ³¹²² Şul şitmen açasen (pasport purrisen) tupışne kuşarmaşkın kaşnin valli «Pereket bankın» vırntı filialınçe şçet uşaşı. ³¹²³ Şapla vara zakon tırh, 14-16 şulti açasen iş kunı – pilik, 16-18 şultisen– şıçı sehetren itla pulmalla mar.

³¹²⁴ YEŞİLVAR. ³¹²⁵ TR Patşalıh alkogol' inspeksiyın Yeşilvartı uyırımın naçal'nikı Z. Kamalov pılternı tırh, yeşilvarsem yulaşki vıhıtra ereh-sırana itlarah işni palırnı. ³¹²⁶ Şakna yulaşki pilik uyıhra kaşni şın puşne sutnı alkogol'lı produktsi 6 (pılıtır 5,6) litrpa tanlaşni te şırıpletet. ³¹²⁷ Kunsir puşne vırntı yırke huralşisempe, prokuraturıpa nalog slujbin sotrudnikisem reyde irternı çuh 58 kioskpa lavkkara yırkene pısnine tupsa palırnı. ³¹²⁸ 2007 şulın pırremiş kvartalınçe kına yavap 119 pin tenkilih ştraf panı.

³¹²⁹ ELKEL. ³¹³⁰ TR Patşalıh Kanaşın yışnıvıpe, Çıvaş Yenri Kanaş hulınçe irtnı Akatuyra Tutarstan çısne Elkel rayonın hutileme tivnı. ³¹³¹ Kürşisem patınçi şak uyava pırin respublika tivattımış hut hutşınçı. ³¹³² Akatuyın yılana kinı kireşü imırtıvınçe tıp parnene – takana-şınse ileken te akı, pırin enteşeh – Elmet hulınçe purınakan Fanil Mingazov pulnı.

³¹³³ ELMETRİ «Luç» telekompani şak kunsençe «İri tuma vaskır!» telemarafon irternı. ³¹³⁴ Rayon administratsiyı, «Yedinaya Rossiya» partiyn rayonti uyırımı puşarnı ır kımıllih aktsine neftyaniksem, stroitel'sem, zavod, ŞKH, byudjet sferin işçenisem te hastar hutşinnı. ³¹³⁵ Telemarafon pitı çuna pırsa tiveken syujetran puşlannı: şurma işilçik şurtra piççen purınakan hirarıma S. Yabbarovına munitsipalı rayon puşlıhıpe R. Abubakirovpa işıtkom yertüśi M. Hafızov şem'yisem hıysen ukşıpe tuyanı hvatterin uşşine karçıka türı efirta panı. ³¹³⁶ Şav kun marafona hutşınman şın ta yulman rayonta, purte mınpe te pulsan pulışma tırışni. ³¹³⁷ Şapla vara temışe sehete tısilni ır kımıllih aktsiyı invalidsempe nuşalı şınsem valli iki million ta viś şır tenki (malarah tata iki million tenki kuşarnı pulnı) puşarnı.

³¹³⁸ Haşat: 25 (703), Kategori: Rayonsençe

3139. RESPUBLİKĀRA

^{3140.}YEŞİLVAR rayoni respublikāra ŠKH uslugisemšin tülessipe či kayri virinta pirat. ^{3141.}Vışen parımı či pısıkki, 106 million tenki. ^{3142.}2007 şulhi may uyihınçe ku kītartu tata 3 million tenki üsnı. ^{3143.}«Jilişçınıy kompleks» kompani kışal kına grajdansençen parıma şırasa ilme suda 484 zayavlени tıratnı.

^{3144.}BALTASI. ^{3145.}Vıl'ih-çirliħ otraslınçe şamrık pırusen şutne üsteres tılışpe şak kunsençe «İgençe» YAHPKra 32-mış hut respublika konkursı irtnı. ^{3146.}Mıyrakallı şultra vıl'ıha iskusstvılla maypa pıtilenteressinçe halıççen Har'kov melıpe usı kurnı pulsın, malaşne Yevropa melı şine kuşıs. ^{3147.}Mınşın tesen ikkımış mel tuhıslırah-mın, 100 ineren türeh 98-şı (pırremış melpe 85) pıtılenet. ^{3148.}Payanhi kun respublikın 160 yal huşalıh predpriyatıyı Yevropa melıpe usı kurat'. ^{3149.}Şultalık vışleniççen Tutarstanın mınpur yal huşalıhı şak mel şine kuşı. ^{3150.}Respublika konkursne hutşınakansen şak iki melin teoriye praktika payne minle pılınıne kītartma tivnı.

^{3151.}PİVA rayonın tsentralizatsilenı bibliotekipe unın filialısem temıse şul ĩntı şamrık ĩrıva şut şantalıka vırentes işe ilse pıraşşı. ^{3152.}Kışal ta akı şut şantalıka sıhlas temıpa şkul açısen huşınçe soçinenisen, plakat'sen, ükerçiksen konkursı, «Tatarstan – territoriya Hartii Zemli» kurav-kaşsem irtternı. ^{3153.}Rayonta yılana kını çeçek uyavınçe te biblioteka işçenişem hastar hutşınaşşı. ^{3154.}TR Ekologipe şut şantalık resursısen ministerstvin Atıl leş yençi uyırımı Pıtım tınçeri tavralıha upramalli kuna halallasa yırkelenı konkursra pıvasem respublikāra pırremış virına tuhsa «Çi layıh biblioteka» nominatsire şınternı.

^{3155.}NURLAT. ^{3156.}«Nurlatneft'» NGDU işçenişem huşınçe şullen professi ĩstalıhın konkursne irtteressi yılara. ^{3157.}Elektromontersem, elektrogazosvarşıksem, upravleni pul'çın operatorısem, himanaliz laborantkisem, kotel'nıysen operatorısem pır-pırınpe ĩmırtsa teori tata praktika payne minle pılınıne kītartnı. ^{3158.}Malti virınsene yışınışen şınterüpe lıplansa larma vıhıt şuk-ha. ^{3159.}Umra tata şırıpreh tırıslev – «Tatneft'» UAOn konkursınçe predpriyatın çısne hütılemelle.

^{3160.}TEÇÇİ rayonınçı «Nur» huşalıhra pır ineren talıkra şıt sıvassi tata realizatsılessi yulaşkı kunsençe pır pıtran ta irtnı, pıltırhi şak taphırıpe tanlaştarsın, 3,5 kilogramm itlarah. ^{3161.}Huşalıhra payan kaşni ineren talıkra vıtamran 17 kilogramm şıt sıvaşşı, kun pekki kunta hal'ççen pulman-mın.

^{3162.}Haşat: 26 (704), Kategori: Rayonsençe

3163. RESPUBLİKĀRA

^{3164.}PİVA rayonınçı agrofırmısen direktorısem, huşlıhsen yertüsisem, veterinari spetsialisçısem tata yal hutlıhısen puşlıhısem puhınsa «Kiyatskoye» UAORA seminar- kanaşlu irtternı. ^{3165.}Vısem hıl kaşmalıh vıl'ıh apaçı tata fermısene yusasa şıteres ıytusene sütse yavnı. ^{3166.}Vıl'ıh apaçı hatırles yenıpe laru-tıru V. Çernov yaçılıı, «Drujba», «Bola» agrofırmısençe, «Kommuna», «Tınçalı», «Çerken» tullı mar yavaplıhlı obşçestvısençe pıtı layıh. ^{3167.}Seminarta yal huşalıh tata apat şımış upravleniyın predsedatel'ın şımı Z. Usmanov hirti işsem minle pınıpe pallaştarnı may, şıtes şulsençe itlarah pırşa akassi, şırtme pussısempe tırıs usı kurassi, tırı vıhıtne traktor parkısene, yıtemsene yırkene kirtessi pırki kalanı. ^{3168.}Şaplah kunta halıhıran şıt puhas ıytıva ta sütse yavnı vısem. ^{3169.}Ku yenıpe Pürkelpe Turi Laşçı yal hutlıhısençe kītartusem yapıh mar pulsın, Şemek, İsakovo, Çerki-Grışino yal hutlıhısenene vara samay pıtıleme tivnı.

^{3170.}AKSURİ «Belovka» huşalıhın numay şul üseken kurıksen laptıkı pin gektar itla. ^{3171.}Şavna kura işı te sahal mar. ^{3172.}Apla pulın te utı hatırleken zveno işe vıhıtli purnıslama ĩlkıret. ^{3173.}V. Davidov mehanizator kosilkıpa şulat' pulsın, N. Yefimov hıyın hurşı uçıpe puştarsa pirat', V. Borzov şımış massına sklad patne turttarsa tırat'. ^{3174.}Ançah utı hatırles işe yıltah mehanizatsılemen-ha, alı vışşın te işleme tivet, N. Çernovpa N. Kalukov utta kupalama pulılaşşı.

^{3175.}YELABUGİRİ açapıça tıp biblioteki «Şerem şınçı çital'nya» aktsi irtteret. ^{3176.}Kunta açasem yuratakan kınkesene uramra, usı sıvlışra vulaşşı. ^{3177.}Kunsır puşne vıyısem vılyaşşı, kam mıse kınke vulanine tırıslese vıktorınısem irtteresşı. ^{3178.}Kun pek vulavsem açasene kınke vulama ta havhalantaraşşı. ^{3179.}Şavınpa hal'ççen kınkene alla tıtma ürkenekensem te vulama turtınaşşı-mın. ^{3180.}Ku aktsi «Şulla kınkepe» programmıpa irtet.

³¹⁸¹.ANAT KAMİRA purınakansençen çılayışi şak kunsençe aslatiye tata şalkım şumıra pula şutısır yulni. ³¹⁸².Hiş-pır şurtsen elektroşçıçı şıvpa yıpenñi. ³¹⁸³.Suharevo, Aslı Talkış yalısençe vara şıšım elektroliniye tatni, Aslı Afanasovıra ta şak siltavpah pır uramın şutısır larma tivni.

³¹⁸⁴.ŞARİMSAN rayonınçı «Tan» kollektivli predpriyatire şak kunsençe hıruşı inkek pulni. ³¹⁸⁵.Numay vihitā tısilni şumır hıšsın vırnti kitūs zazemleni pralukne perinni te tok şapnipe vırntah vile kayni. ³¹⁸⁶.Rayonti prokuror şumi A. Safronov kalanı tırh, hal’hi vihitra prokuratura ÇPın siltavne tırışlet.

³¹⁸⁷.Haşat: 27 (705), Kategori: Rayonsençe

³¹⁸⁸.TİŞMAN PİRE AN HİRATAYTİR

³¹⁸⁹.Petr Gavrilov-Mereçen yatne haşatımıra vulakansem avan pıleşşi – unın sıvvi-poemisem «Suvarta» piçetlenseh tıraşşı-ške. ³¹⁹⁰.Kışeh 82 şul tultarakan sıvıs respublikiri çıvaşla kılarpıpa pır samantlıha ta şihnu tatmast’. ³¹⁹¹.Kalasa hıvaras pulat’ – Petr Mihayloviç pirin çı hisepli avtorsençen piri. ³¹⁹².Aslı Şinterü kunne pallı tunı kunsençe un pirki uyırmah işşin kalaşas kilet: ara, redaktsipe ürkenmesir şihnu titakan un pek veteran-avtor pır alırı pırnesempe şutlasa kılarma pulat’-ške. ³¹⁹³.Yulaşki vihitra pultarullı avtorimır kineke hıšsın kineke kılarma hal şiterçi. ³¹⁹⁴.«Sakır vunnıran kaşsan ta çunım vatılaşşın mar-ha», – tet vil şütlese. ³¹⁹⁵.Üsse şitni-şitmen hayar vırşı vutne kırse Tıvan şırşıva hütileme tivni ina. ³¹⁹⁶.İki hutçen vilimpe kuşa-kuşın til pulni vil, yivir amanni. ³¹⁹⁷.Tıvan şırşıvın Aslı vırşin iki ordenin kavaleri, 16 medal’e tivışni veteran nihışan ta kıkır şakkasa süremen, vırşı hıšsın hırh şul huşşı şkulta açasene vırentni, şamrık irıva tırış vospitani paras tese tırışni. ³¹⁹⁸.Purnışınçem tem te tüsse irterme tivni vatı Aslı Şinterü salamne yışını may pirin ıytusem şine huravlama havaspah kilışrı.

³¹⁹⁹.Vırşı puşlanni kun sirin asıra yeplereh kırse yulni? ³²⁰⁰.Sirin tıvan yalırtan, Mereçenren, mişen vırşa kayni, mişen kayalla sıvı tavrınayni?

³²⁰¹.Vırşı puşlanni kun un çuhne purinşin te purnışrı çı yivir kun pulni-tır. ³²⁰².Tinış çuhli yun, külli-küllipe kuşsul’ yuhnı pul’ planeta kisrense şunni vihitra. ³²⁰³.Epi un çuhne vun ultıra kınaççı-ha. ³²⁰⁴.Pallah, şamrıkxen çunışençe şav taphırta patriotla tuym huşalanni, tişmana çasrah tıpren şapsa arkatas imit şunatlantarnı. ³²⁰⁵.Yalta kullen saltak yurri mişkinnin, hurlıhlın yanıratçı. ³²⁰⁶.Kuşsul’li uyırılusem şinsen çunışene avatçış. ³²⁰⁷.Mereçenren vırşı hirne ik şire yahın sın isanni. ³²⁰⁸.Şurri itla kayalla tavrınayman – pattırla vilimpe puş hursa yut şırte imırlıheh kuş hupni vişem. ³²⁰⁹.Hal’ epir Mereçenre Arkadiy Denisoviç Andreyevpa ikkin şeş yultimır intı. ³²¹⁰.Kırşille Palanlıra vırşı veteranışem paçah ta yulmarış...

³²¹¹.Vırşa tuhsa kayni çuh puşırta minle şuhışsem pulni? ³²¹².Malarah kaynisençen hıparsır şuhalışem, puş hunişem te pulnah intı. ³²¹³.Tırış-tikel, sıvı tavrınayıp tese şuhışlaman ta-tır...

³²¹⁴.Tıvan şırşıva hütileme tuhsa kayni çuh pirin, şamrık yikitsen, pır şuhış-imit puşra hırse tını – urnı faşistsene çasrah şapsa salatsa Tıvan şırşıva tamıkran şılas, kile şinterupe tavrınas. ³²¹⁵.Sıvı yulayassi şınçen şutlaman ta pul’. ³²¹⁶.Patriotla vospitani pirin şamrık çiresene şunatlantarnı, şinterme havhalantarnı.

³²¹⁷.Vırşı asapı-terçi, saltak şulı ista-ışta ilse şiterçi sire?

³²¹⁸.Epir, 1925 şulta şuralni şamrıksem, saltak şinel’ne 1943 şulhi yanvar’ puşlamışınçem tihintimır. ³²¹⁹.Unççen vatti-vıttipe pırle yalta şırne-kunne pilmesir işleni. ³²²⁰.Aksu rayonınçen pire, 22 yikite, Husanti Jitomir şar uçılışçine vırenme isatırış. ³²²¹.Vişı şullıh kursa ultı uyıhra isa hıvni hıšsın Ramensk huli şıvıhınçı sıvlış desançın çasne lekrimır. ³²²².Pirin diviziye Kareli frontne isatırış, vırmanlı-şurlıhlı vırinsençe finn okkupançısene arkatas işe hutşintimır. ³²²³.Tıvatı sehet şurı tişmanpa hayarın şapışni hıšsın epir vut-hım vitır Svir şıvı urlı kimışempe kaşa platsdarma iltimır, finsen oboronine vatsa-arkatsa malalla kayrimır.

³²²⁴.Temişe hutçen te amanni esir. ³²²⁵.Vilim allinçen kamsem hitarnı?

³²²⁶.Pır hayar şapışura yivir amansan mana vut-hım tamıkınçen Husan tutarı İ. Diberdeyevpa Aksu rayonınçı Belovka kaççı P. Kol’tsov al vişşın yıtsa tuhsa suransene şihni, tıla şiterse mana çup tusa

uyrılñi ta kalleh malalla vaskanı. ³²²⁷Şel, vişi-hırısır şurlıhlı vırmanti hayar şapışuran ikkişi te tuhayman. ³²²⁸İki hutçen yivir amansa kontuzi tüsnı hıśşın vırşı vişlenes umın epı invalid pulsa yala tavrıtım.

–³²²⁹Şapıšu hirinçe çıvaş saltaksene tıl pulman-i?

–³²³⁰Sıvlıř desançın çaşınçe çıvaşsem sahal marççı. ³²³¹Pavlı rayonınçı Potap-Tımpırlı kaççı Aleksey Afanas'yev pattırın şapıśnıne palırtmalla. ³²³²Kayarah vıl çıvaşsen pallı şıravşı, dramaturgı, sıvıśı pulsa tiçi. ³²³³Aksu rayonınçen tata Petr Kol'tsov, Yelizar Selivanov, Vasiliy Mokin, İvan Matrosov purççı. ³²³⁴Nurlat rayonınçı Aleksaşkin, Pıva tırhınçı Aşkerov ta (yaçısene astumastıp inti) pirinpe pırle şapıśrıś. ³²³⁵Leonid İlin Perm' oblaşınçı Berezniği çıvaşıççı.

–³²³⁶Tıtkına leknisene sovyet samaninçe hiseplemen, śın vırınne te human. ³²³⁷Un çuh şaknaşkal şıpa pürnisem temle asap vitır tuhnı pulin te hıysem vırśıra şapıśni śinçen kalaśma ta śiklenñi. ³²³⁸Halı, samana ulşınsan, hamıra śav tıtkına leknı śın vırınne hursa pıhsan, ina minle yivir pulnine inlanatpır. ³²³⁹Sırın şutpa, tıtkına lekse kayarah kile tavrınnisene ayıplamalla-i?

–³²⁴⁰Epir tıtkına lekesren śiklenettimır. ³²⁴¹Yulaşkı yun tumlamıççen tişmanpa kırēşme tupa tivattımır. ³²⁴²Faşıstsem desantniksene çırille śuntarnı pulıççıś hıyşen alline leksen. ³²⁴³Tıtkına leknı saltaksene epı yalanah şellenı. ³²⁴⁴Hıy irikipe tişman yenne kaśakanssem tem tesen te sahal pulnı un çuh. ³²⁴⁵Tıtkınran śılınsa kayarah kile tavrınnisene ayıplamalla mar, vişem faşıstsen tamikınçe śav teri hitı asaplannı vit. ³²⁴⁶Şutlasa pıhsan pırtten kaşniyeh tıtkına lekme pultarnı, vırśıra tem sikse tuhma pultarat.

–³²⁴⁷Petr Mihayloviç, un çuhnehipe halhi yaş-kırım huşşınçe uyırılñih pur-i, minre?

–³²⁴⁸Pur, pallah. ³²⁴⁹Vırşı vıhıtınçı śamrıkssem moral' yenıpe te, yuratura ta, işe çunne parsa işles yenıpe te, sıpaylıh-sapırlıh yençen te śüllıreh şayra tıraśşı. ³²⁵⁰Vişem nuşallı-tertlı purnıśra üsse şitinnı, ereh-sırapa, narkomanipe irtıhmen. ³²⁵¹Hal'hi śamrıkssem, purte mar, pallah, tırıs śultan pırınnı kuşkıret.

–³²⁵²Aslı Śınterü 62 şul tultarçı. ³²⁵³Śamrıık İru Tıvan şırşivın Aslı vırşı śinçen istoriren, kinosençen şeś pilet hal'. ³²⁵⁴Veteranssem kunran kun sahallansa pınışem vırşı śinçen çırın kalasa parakan ta śuk. ³²⁵⁵Tepir śın purpır hıy tüsse, kursa irtternı saltak pek inenmelle kalasa paraymast'. ³²⁵⁶Hal'hi İrıva min śinçen kalasa paras, çunıra uśas kilet, Petr Mihayloviç?

–³²⁵⁷Aslı Śınterü 62 kun tultarnı kuna epir, hıruşı ta hayar vırśıra kalama śuk vıylı tıllannı saltaksem, sahalın kitse iltimır. ³²⁵⁸Kunran kun sayralsa pıraśşı-ške pırın tussen reçısem. ³²⁵⁹Tavah Turra, mana śak kunççen purınmalıh vıy-hal panışın. ³²⁶⁰Vırşı tamıkne vılşen te manas śuk pul'. ³²⁶¹Hal'hi İru epir min tüsse irtternine nihıśan ta an kurtır. ³²⁶²Mırlı, teyleylı İmir pilles kilet Raśsey halıhne. ³²⁶³Tıvan şırşıva çuntan yuratsa, tırıśsa işlese nikam śıneyımi vıy-hıvatlı tumalla. ³²⁶⁴Nihıśan ta tişman pire pürnepe an yunaytır, an hırataytır, vırıs śırne an hapsınaytır. ³²⁶⁵Tınıś purnıśa uprasa purınassi hamırtan kilet. ³²⁶⁶Śamrıık İrvın İslı ta, sapır ta, sıpaylı ta pulmalla. ³²⁶⁷İrtıhse purınnı nihıśan ta, nikama ta ır kümen. ³²⁶⁸Śakna yalanah asra tıtır, Raśsey İvıl-hırısem!

³²⁶⁹Vera ALEKSANDROVA kalaśnı.

³²⁷⁰P.Gavrilovın kilti arhivınçı sınıkerçıkre: çıvaş kaççisem-desantniksem – Aleksey Vinogradov, Petr Gavrilov (tırıśşı), Petr Kol'tsov, Leonid İlin. 1943 şul.

³²⁷¹Haśat: 19 (697), Kategori: Çıvaşın sumlı śinnisem

³²⁷²İRİ İŚ PARHATARA TIVİŚ

³²⁷³Leonid Brejnevin sakır Lenin ordenı pulnı, śak çıvaşın vara – tıhhır. ³²⁷⁴Vıl Sovyet Soyuzın aviatsi promışlennoşın ministri çuhne Andriyan Nikolayev kosmosa vişni. ³²⁷⁵Petr Vasil'evıç Dement'yev 100 şul kayalla Śıprel rayonınçı Upire şuralnı. ³²⁷⁶Yubileı meropriyatıyisem iki hutçen Sotsializmla İś Geroyın tıvan şırınçe irtıś. ³²⁷⁷Tınçeri çı vıylı patşalıhsene hıyın sıvlış śar vıyisempe hıratsa tını şırşivın aviapromı śinçen payan mansa kaynın tuyınat'. ³²⁷⁸Śak vedomstvıra 24 şul ministr pulsa işlenı çaplı śinnın palıkne tusa hatırlkensene te Śıprelinçe çutah mansa kaymarıś.

³²⁷⁹İyunın 9-mışınçe Şiprel rayonınçı Şini Upi yalınçı şkul steni sine Petr Vasil'evič Dement'yevın asınu hımıne usnine halallanı savınışlı puhu irtri, kişt kayarah iki hutçen Sovyet Soyuzın Sotsializmla iş Geroyın byustne rayon tsentrınçe usrı. ³²⁸⁰Hınasem numayççı Şiprelsen şak kun: Muskavran, Çulhularan, Husantan, Ul'yanovskran, Şupaşkarkan. ³²⁸¹Şülereh asınnı iskusstvo proizvedeniysene şıpah Şupaşkarti «TUS» stroitel'stvo kompaniyın vıyipe tunı ta.

³²⁸²Memorial' hımı Şini Upişın, bronzıran tunı byust Kivi Şiprelşın kul'tura pılterişli pısıık parnesem. ³²⁸³Vısen arhitektorısem – N. Ugaslov, A. Trofimov, skul'ptori V. Nagornov.

³²⁸⁴Ançah şak savınışlı laru-tırura Şiprel rayonın vlašısem vısen tırışivne tivışlı haklaymannı palırçı. ³²⁸⁵Pırremışınçen, Şini Upi yalınçe halıh umınçe memorial' hımı şınçı çatıra sirme mınşın-tır V. Nagornova ta, N. Ugaslova ta çınmerış. ³²⁸⁶Şak işe rayon puşlıhı D. Gafurov, vırıntı yal hutlıhın puşlıhı A. Yaruhın tata P. Dement'yevın tıvanı purnıslarış. ³²⁸⁷Yurat', şak uyav pultır tese çunısene parsa tırışnı şınsene raysentrtı geroy palıkne usma tivı intı tese şuhışlasa, ku şitmenlıhe şuta iles temerımır. ³²⁸⁸Ançah Kivi Şiprelınçı byust şınçı çatıra sirekennisem te urıh şınsem pulçıs.

³²⁸⁹N. Ugaslov pulman pulsan kurayıççıs-şı şiprelsem P. Dement'yevın palıkıpe memorial' hımıne? ³²⁹⁰Şakın şınçen rayon puşlıhısençen ıytas kilet. ³²⁹¹Muskavsem te, kurma kilekensem te palıka rayon administratsiyın puşarıvıpe tata tırışıvıpe tunine inençıs. ³²⁹²Vıl hutşınmasır irtmen, pallah, uyav, şapah temşın hıy kına «vıylı» pulhıne kıtartrı...

³²⁹³TR Promışlennost' ministrın şumı V. Nagornov skul'ptora Tav sırıvı panısır puşne palık avtorısene urıh çıslakan pulmarı. ³²⁹⁴İtti pulışakansen huşınçe yaçısene asınnıpe şeş sırlahırıs. ³²⁹⁵Akı tıslıh. ³²⁹⁶Upiri mitingra Şiprel munitsıpalı rayonın puşlıhı kalanı şımahsem: ³²⁹⁷«Şak iş Tutarstan Respublikın Pravitel'stvi pulışnıpe tata pırın hıseplı sponsorsem tırışnıpe pulçı. ³²⁹⁸Purne te pısıık tav». ³²⁹⁹Pır million tenkı itla tayakan lava sıtırse pını şınsen yaçısene te asınmarı, Şupaşkarti çıvaşsem şakna puşarakanssem pulnı pırkı te kalamarı. ³³⁰⁰Kivi Şiprelınçı mitingra vıl şapla pılterçı: ³³⁰¹«Yubileylı meropriyatısene hatırles işe TR Pravitel'stvi, respublikırı uyırım ministerstvısem, organizatsısem hutşınçıs. ³³⁰²Şiprel munitsıpalı rayonın vıyipe te numay iş tunı. ³³⁰³Şak monumentlı iskusstvo proizvedeniyn istoriyı şaknaşkal. ³³⁰⁴İki hut Sotsializmla iş Geroyın tıvan şırşıvınçe byust vırnaştaras şuhış pırın tahşanah purççı, ançah payanhi kunççen rayon byudjeçı şakna tuma may pamastçı.

³³⁰⁵Pırın teleye, byusta tuma tata yubiley meropriyatıysene hatırleme Husanti aviapromışlennost' predpriyatıysen yertüşısem, pırın yenteş, Şupaşkarti pısıık stroitel'stvo kompaniyın direktori N. Ugaslov pulırıs. ³³⁰⁶«Uff», – tese sıvlama pulat' intı, asınçı yatne... ³³⁰⁷Ançah man şutpa pısıık işe tivışlıpe haklaymarıs. ³³⁰⁸«Parhatar» şımahın pılterişı yünelnın tuyınat'. ³³⁰⁹Meropriyatiren «vaskatıp» tese kayakanssem te pulçıs...

³³¹⁰Tılınmelle, ançah Nikolay Fedoroviç hıyın işne tivışlı şaypa haklamannışın kürenmerı (ye kıtartmarı-i). ³³¹¹«Çi kırli –epır xamır işe tunı –palık tırat'» terı vıl. ³³¹²Tutarıstanpa şulran-şul ırı işsem tıvakan şak şınnın itti şımahısem te çırene kırse yulçıs:

³³¹³«Epı savınatıp, pırın yenteş Tutarstanın şeş mar, pıtım Raşsey şırşıvın mınaşlıhı pulnışın. ³³¹⁴Unın şutı şınarı hal'hi şeş mar, malaşnehi ırusemşın te tıslıh pulsa tırassa şanatıp. ³³¹⁵Purte aviatsi promışlennoşın ministrı pulaymastpır, ançah ısta pulsan ta hamıra şansa panı işe P. Dement'yev pek tırışsa, tıvan şırşıvşın çuna parsa purnıslamalla».

³³¹⁶Dement'yevın şırşıv atalanıvınçı pılterişne vara puhınnısem pısıka hursa haklarış. ³³¹⁷Akı Husanti S.P.Gorbunov yaçılı KAPO Direktorsen kanaşın predsdatel'ı A. Pavlov kalanı şımahsem:

³³¹⁸«Epı aviatsire 50 şula yahın işletıp, narkom şumınçen puşlasa aviaprom ministrınçe vıl 37 şul işlenı. ³³¹⁹İnensemır mana, ku vıl – pır imır. ³³²⁰Şak yıvırlıha veşeh çıtma Şiprel şırı şınçe şıtınnı şınnın hulpuşıssem şeş pultarnı. ³³²¹Unın işıpe, talançıpe, etemlıhıpe işleme şımılççı, mınle ıytu şıne te un yalan hurav purççı. ³³²²Kıske hurav. ³³²³Payanhi aviatsiri laru-tıru pırkı şakna şeş kalatıp – şını Petr Vasil'yevıç kırli, un çuhne veşeh yırkelenet».

³³²⁶**P. AFANAS'YEV: «ÇUNPA EPİ ŞAMRİK»**

³³²⁷Tutarstanri Şarımsan tirihiñçe şuralşa üsnî çi sumlı enteşimîr Porfiriy Vasil'yeviç Afanas'yev kam pulnine ıytma kirleh te mar pul payan, ina pılmen çıvaş şuk tınçere. ³³²⁸Un pirki çıvaş literaturinçe P. Husankay pekeh yır hıvarnı sünmi şiltir tesen pırre te yiniş mar: tırlı janrpa sırankan poet, prozaik, kuşaruşı. ³³²⁹Purnişin anlı sukmakiye sulmaklın utakan Porfiriy Vasil'yeviçin literaturiri şitinivi kapaşır pışik, vıl – çıvaşla, vırısla, tutarla tuhnı 20 kineken avtorı (çi pallisem: «Çun şuti», «Purın, yuratu», «San yatupa», «Hıvel haphi», «Yuratu şırşıvı»), tınçe, vırıs klassikine (V. Şekspira, G. Lorkına, F. Dostoyevskiye, M. Şolohova, L. Andreyeva, L. Leonova, V. Rasputinpa V. Ejova), Bibliiri Vethiy Zavetin 15 kinekine, yut şırşıvri halihsen sıvvisene çıvaşla kuşarakanı. ³³³⁰Hisepli yatsem te sahal mar unın: «Çıvaş Respublikin iskusstvisen tava tivışlı deyatel'ı», «Çıvaş Respublikin halih poeçi», Şeşpil Mişşi, Trubina Marhvi, İvan Yakovlev, Fatih Karim yaçılı literaturaya premiyesen tata Çıvaş Respublikin Patşalıh premiyn laureaçi. ³³³¹Hisepli yenteşimîr kışal hıyn sumlı yubileyne pallı turı. ³³³²Şak yatpa yubilyarpa epir te tıl pulas terimîr.

–³³³³Porfiriy Vasil'yeviç, sirin kışal yubiley, 65 tultartır. ³³³⁴Utsa tuhnı şula şavrinsa pıhsa mın kalanı pulittır?

–³³³⁵Hama pırre te 65 şul purinnı tese kalas kilmeşt, pallah. ³³³⁶Hristos çunı kaşnıñçe yulat' teşşi vıt. ³³³⁷İna 33-re pitalanı, çunı vara 33-ri pek yulnı. ³³³⁸Şın ta hit' 65-re, hit 90-ra pulsın ta çunpa şamrık. ³³³⁹Epı te şaplah. ³³⁴⁰Tata şakna ta palırtmalla: ³³⁴¹Tutarstanran tıvatı çıvaş halih poeçi tuhnı. ³³⁴²Şulpa epı purinçen te irtse kayrı, vişençen piri te 64 şul tultarayman vıt. ³³⁴³Husankay şayneh şiteyemesen te pultarulih yenipe vişem patne şıvharasçi tetip.

–³³⁴⁴Tıvan çılhen ilemne tuyma kam hınıhtarçı, yıhra şimah istisem tata ta pulnı-i?

–³³⁴⁵Literatura anınçe 3-4-mış klassençe pırremiş utımsem tunı epı, Husanta tuhsa tırakan «Hırlı yalav» haşata sıvımsene, pişik kalavsene yarsa tıratım, piçetletçis. ³³⁴⁶Pallah, un çuh hama poet, sıravşı pulatıp tese pırre te şutlaman. ³³⁴⁷Şıras kimil manın yalanah pışikçi. ³³⁴⁸Şav hıme çirtse, şuntarsa tırakansem – uçitel'sem pulnı tata attepe anne. ³³⁴⁹Vişem manın ikkişi te yurlama istaççı. ³³⁵⁰Şkulta Mariya Haritonovna Yemendeyeva uçitel'nitsa pitı pulışrı. ³³⁵¹5-6-mış klassençe Şını Yılmeliñçi (Şarımsan rayonı) vıtam şkulta vırenni çuhne alıpa şırsa «Şiltir» literaturaya jurnalı kılartımır. ³³⁵²Hışı sıvı, hışı pişik tırlençik, kolhoza kil, tislik puhsa pulışrı şınçen hıparlatçı, epı te kalav, pişik p'yesisem şırkalattım. ³³⁵³Şav jurnal şultalıka pırre ye ikki tuhatçı. ³³⁵⁴Jurnalta tuhnine itti şkul açisem te vulatçıs, şakı tata havhalantarçı. ³³⁵⁵Kayran 7-8-mış klassençe vırıntı «Po leninskomu putı» (halı «Naş Çeremşan») rayhaşata vırısla şırma puşlarım. ³³⁵⁶Piçetlenni stat'yasene kursan tata havhalanatım. ³³⁵⁷Açalıhri tepir samant ta asran tuhmast'. ³³⁵⁸Epı 3-mış klasra vırenni çuhne P. Husankaya pır kinekine yarsa pama ıytşa şıru yanıççı. ³³⁵⁹Pallah, poetin un çuh vıhıçı pulman intı. ³³⁶⁰Epı kinekene kıtse ileymerim. ³³⁶¹Ançah manın şıru unın arhivınçe payanhi kun ta upranat' teşşi, çın ta, ham kurman ina.

–³³⁶²Şapah ta Petir Husankay sire pil panah-şke.

–³³⁶³Vıl kışt kayarah, Husanta pedinstitutra vırenni vıhıtra 1960-mış şulsen puşlamışınçe pulçı. ³³⁶⁴Bauman uramıñçı 19-mış şurtra piçet şurçı vırnaşnıççı, şavınta pişik zal purççı. ³³⁶⁵Çıvaş pisatel'isem kilkeleşeş tıratçıs unta. ³³⁶⁶Pırrehiñçe Petir Husankay mana ta: «Afanas'yev Purhile purnışpa teley pilletip» tese pır kinekine paneleri. ³³⁶⁷İna epı payanhi kunçen upratıp. ³³⁶⁸Şavın çuhne 7-8 pisatel'pe poet seminar irtterçis. ³³⁶⁹«Hırlı yalav» haşat şumınçe V. Yudin yertse pırankan lıtırleşüre tırakan şamrık sıravşisen işne haklarış. ³³⁷⁰Şavınta halih poeçi A. Alga man sıvımsene vulasa hıyn şuhışne pıltermelleççı. ³³⁷¹Ançah vıl sasartık çirlese ükri te tıraymı vırtı. ³³⁷²Mın tumalla? ³³⁷³Ham pışırhanıva V. Yudina pıltertim. ³³⁷⁴Vıl: «Husankaypa kalaşıp»,– tese mana lıplantarçı. ³³⁷⁵Ak hayhi, çınah ta Petr Petroviç manın 4-5 sıvva vulanı ta ırlanı. ³³⁷⁶Huları pır Kul'tura kermeninçe poezi kaşı pulçı. ³³⁷⁷Aslı poetsempe pırle pire te, layıhrah sırankan şamrık poetsene, stsenaya şine kılartçıs. ³³⁷⁸Husankay mana «Munça» yatlı

sivvima vulama huşrı. ³³⁷⁹Tribuna umne tuhsa: «Munça», – terim kına zalri halih ahiltatsa kulsa yaçı. ³³⁸⁰Epi şuhalsa kayrim, min tumalla? ³³⁸¹Tarmalla ye kayalla kirse kaymalla? ³³⁸²Husankay man şine pihri te: ³³⁸³«Simsuna şulereh şikle, sivvu layih, şırantar ta şırantar», – teri. ³³⁸⁴Şakin hişsin epi tata havhalansa ıtlarah ta ıtlarah şırma puşlarım. ³³⁸⁵Poema ta şirtim. ³³⁸⁶Nurlatri «Tuslih» rayhaşatra ta piçetlenniçi.

–³³⁸⁷Takinmasir utma vireneymin teşşi vattisem, purnişra takinni samantsem pulni-i?

–³³⁸⁸Pisikah mar yinişsem pulkalanı intı. ³³⁸⁹Şkulta hama titma pilmennişin uçitel'sem hitı vırşatçı. ³³⁹⁰Husanta virenni vihitra hama pit iriklireh tuyrim pul', unta ta yinişsem pulkaları. ³³⁹¹Nu, kayran 24-25-sene şitni tile ini pussa şiterçi pulmalla. ³³⁹²Şem'ye şavırsan yinişsem tuma yuramast' vit. ³³⁹³Şupaşkara kuşni hişsin (kunta purınma tutinni kişal sentyabr'te 40 şul şitet) tav Turra, purniş pir tikissin şuri. ³³⁹⁴Kar'yera pusmipe te layihah hipartım.

–³³⁹⁵Eppin, Çıvaş şırşıvı sirinşin hiyin hüttine ilse viy parsa tirakanı vırinişneh.

–³³⁹⁶Şupaşkar, Çıvaş Yen manin purnişra pitı pisik virin yişinat'. ³³⁹⁷Kunti «Kommunizm yalavi» haşatra kişin litsotrudnikran pay puşlihe şitrim. ³³⁹⁸Muskavri partin aslı şkulne, jurnalistika uyrimne pitertim. ³³⁹⁹Un çuhne respublikıran iki şulta pir şınna şak şkula virenme yaratçı. ³⁴⁰⁰Filolog pilivi purççı inti manin, kunta jurnalistika istalinin virtinlihisene viretim. ³⁴⁰¹Muskavra iki şul purinni hiy pir universitet, unti teatrsempe literatorsen şurtınçe palli şinsene kurni, itleni, visempe hutşinni manşin tepir aslı şkul pulçı. ³⁴⁰²Un hişsin manin haylavsene Muskavra ta piçetleme titinçis. ³⁴⁰³Şupaşkara tavrınsan «Hatir pul» jurnala usma tivri, unın tip redaktorne şiripletriş. ³⁴⁰⁴Çıvaş kineke izdatel'stvin tip redaktori te turis. ³⁴⁰⁵Untan Çıvaş Pisatel'sen soyuzin pravleniyin yertüsi pulsa şırşıvin çi yivir 90-miş şulsen vihitinçe pilik şul işleme tivri. ³⁴⁰⁶Palli enteş S. İslukov tivisli kanıva tuhsan un virinne ÇR Mire hütleken komitecin tata Raşsey mir foncin Çıvaş Respublikinçi uyrimin yertüsi pulma ulti şınran mana suyuları. ³⁴⁰⁷Pilik şul işlerim ku işre. ³⁴⁰⁸Un hişsin Çıvaşradion tip redaktorne, kayarah tata pilik şul Çıvaş Respublikin piçetpe informatsi komitecin (halı ministerstvo. – Avt.) predsedatel'in şuminçe işlerim.

–³⁴⁰⁹Porfiriy Vasil'yeviç, esir poet, şıravşı, jurnalist, kuşaruşı, vihitinçe çinovnik ta pulni. ³⁴¹⁰Şaksençen hişi çuna sıvihhi?

–³⁴¹¹Şıravşı işi. ³⁴¹²Kineke kılaras pulsan, hal'çcen min şirni temişe kinekene te şitet. ³⁴¹³Tirli janrpa şirni epi: proza, sıvısem, balladısempe poemısem... ³⁴¹⁴Kuşarusem te numay. ³⁴¹⁵V. Katayevin epi kuşarnı «Kvadratura kruga» («İnsirtran avlansan») p'yesin prem'yeri K. İvanov yaçilli akademi drama teatrınçe aprel' uyihinçe pulçı. ³⁴¹⁶İna SSSR halih artisçi V. Yakovlev lartri. ³⁴¹⁷Şimah may, ku teatr steni şinçe 5-6 şul manin «San yatupa» sıvılla tragediye kitartriş. ³⁴¹⁸Teatrsem valli epi 11 p'yesa kuşarnı, vısen şutinçe V. Şekspirin «Vindzorskiye prokaznitsı» («Aşkınçik inkesem»), M.Şolohovin «Tihiy Don» («Lipki Don») tata itti te.

–³⁴¹⁹Şedevr hişsin şedevr haylama min havhalantarar' sire?

–³⁴²⁰Frantsin pir pisatel'i: «Ran'se ya jil, çtobi pisat', a teper' pişu, çtobi jit'», – teni. ³⁴²¹İlik epi te şaplaççı, sıvısemşin, kalavsemşin purınattım. ³⁴²²Halı purniş yivirlansa şitnipe şıru işi mana, şem'yene tirantarar'. ³⁴²³Şavınpa ham kimillakan temipa mar, teatrın tata ittisen zakazıpe ıtlarah işleme tivet. ³⁴²⁴Kineke izdatel'stvine açapıça kinekisem kirli. ³⁴²⁵Sıvisene paçah piçetleme pirahriş, jurnalsem te ıytmaşşı.

–³⁴²⁶Hal'hi vihitra min şıratır?

–³⁴²⁷«Tutarstan çıvaşısem» kinekene kılarma pitı havhalansa işlerim. ³⁴²⁸Un hişsinah Pisatel'sen soyuzı, Kul'tura ministerstvi ıytınpe «Pisatel'i Çuvaşii» bibliografi spravoçnikı kılartım. ³⁴²⁹Halı hamın publitsistikına puştarsa, purniş şinçen, purniş şine filosofille pihnine, numay çitsa irtterni kunsen asa ilivne, K. İvanov, Şeşpil Mişşi, P. Husankay pultarulihisene haklanine, unta kiştah literaturovedenipe, literatura kritikin ıytivisene kirtse kineke kılaras titip.

–³⁴³⁰Minle tematikıpa şırma ıtlarah kimillatır?

–³⁴³¹Epî yal sínni. ³⁴³²Şavînpa ta mana yal sínin çuni, kîmilî, tîrîslîhe haklama pîlni temren te haklî. ³⁴³³V. Şukşin, V. Rasputin pekeh epî te yal purnîşne sînlama yurataţip. ³⁴³⁴Şupaşkarta purînakan Tutarstan çîvaşîsen «Pîlhar» yenteşlîhîñ yertûsî N. F. Ugaslov pek pultarullî sînsem sînçen te sîrma kîmillatîp. ³⁴³⁵Vîsem nauka sînnisem-i, stroitel’sem-i – pîlterîşleh mar. ³⁴³⁶Çi kîrli – çunpa mîñle sîn pulni. ³⁴³⁷Vîsen şak yenne uşsa pama tîrîşatîp.

–³⁴³⁸Porfiry Vasil’yeviç, sîrîñ pultarulîha haklasa çîmpîrsem – İ.Yakovlev, puşkîrtsem F. Karim yaçîllî literatura premiyîñ laureaçı yatne panî, Çîvaş Yen pirki kalamastîp ta, unta hiseplî yatsen şuçı te şuk. ³⁴³⁹Şuralsa üsnî tîvan respublika, Tutarstan, hal’ççen te sîrîñ literaturîri sîtinîvîre kurmiş pulni küreñtermeş-i?

–³⁴⁴⁰Epî premişîñ işlemen, işlemestîp te. ³⁴⁴¹Tutarstan mana nîmîñle premi te pamannine urîhla îñlanatîp: vîl manran sîrîp ıytat’, apla manîñ tata tîrîşarah işlemelle.

–³⁴⁴²**Etem îmitşîr purînmast’, esir mîñ sînçen îmitlenetîr?**

–³⁴⁴³İtla vatîlsa kayiççen hamîñ sîrnisen puhhine, sîvîsene, prozîna tata publîstîsikîna uyrişar kîneken kîlarma îlkîresçi.

–³⁴⁴⁴Sumlî yubiley yaçîpe suvarşîsen, hamîr vulakansen yatîñçen tepîr hut salamlatpîr, sîrîp sîvlîh, pultarulîh anîñçe şîñîren te şîñî sîtinüseme tuma sunatpîr, numay-numay proîzvedenîsem sîrsa pîre tata ta savîntarassa îkkîlenmestpîr.

³⁴⁴⁵İrina KUZ’MÎNA.

³⁴⁴⁶Haşat: 27 (705), Kategori: Çîvaşîñ sumlî sînnisem

II. 2. AKTARMALAR (TÜRKİYE TÜRKÇESİ)

12-13№№ (535) 26.03.2004

Ayakları üstünde durmaya çalışan çocuk için yaşamın ilk adımları ilginç ve korkunçtur; elleriyle dengede durmaya çalışıp havadan destek alır, titrer; ancak öne doğru atılır. On yıl önce “Suvar”ın ilk adımları da o çocuğun gibi olmuştur. Geliştikçe sıçrayak bastığı da tökezlediği de oluyor Çuvaş gazetesinin yaşam yolu üstünde; ancak geri dönmek yok.

On yıldır başarılı bir şekilde çıkan gazeteden, Çuvaşların gönül pınarı, denilerek övgüyle söz edildi. Tataristan’daki soydaşların son yıllardaki çalışmaları, eğitimi, kültür gelişimi büsbütün “Suvar”la bağlantılıdır. Yılların örsü üstünde dövülüp, gazete kendi imajını buldu; o, Çuvaşlar gibi alçakgönüllüdür, sürekli yeni işler başlatıyor, zamana da uyuyor. Bu değerlidir de.

Yol bilmeyen için yol çok, derler halk arasında. Bizim yolumuz, Tataristan Cumhuriyeti önünde duran hedefleri gerçekleştirmek amacıyla çalışmaktır; milletin gelişmesi için çalışmaktır.

Tarih incelendiğinde aynı şekilde iki yıl önce Rusya’da “Hıpar (Haber)” Çuvaş gazetesinin doğumunun 100. yılı kutlanmıştır. Onun çıktığı yer -Kazan’dır- Çuvaş basınının kökleri de bu şehirdedir. Daha çok belli olur. Bugünlerde bizim hemşehrimiz, Çuvaş gazeteciliğinin ustası, Konstantin Petrov 80. yaşını doldurdu. Büyük hocamızın yaş gününün “Suvar”ınkiyle aynı sıralara gelmesi bizi çok sevindiriyor.

Gazete işi zordur, çok zaman alıcıdır, ilginçtir de. Zorluklarla mücadele edip onların üstesinden gelerek hayat bulan, dostça bir işbirliği çalışıyor yazar kadrosunda. Bizim hepimizi Çuvaşlık için çalışma düşüncesi birleştiriyor. Hepimiz, gelecekte de bu görevi sürdürmeye devam edeceğiz.

Bayramınızı kutluyorum sizlerin dostlar. “Suvar”la birlikte yürüyelim!

Konstantin Malışev

Baş Redaktör Konstantin Malışev

Baş Redaktör

YÜREKTEN DOĞAN SEVGİ

«Doğur da gör; ancak o zaman anlayacaksın onun sıkıntısını.» boş yere böyle demiyor kadınlar. Çok da zor imiş. Biz onu Suvar gazetesini doğurduğumuz sıralarda unutulmayacak şekilde hissettik.

Çağlar değişerek sürüp gidiyor. Kazan’da mükemmel bir şekilde doğmuş olan «Hırlı yalav/Kızıl Bayrak» gazetesinin kesin olarak kaybolup gidişinin 60. yılındayız.

Onun arkasından Tataristan’daki Çuvaşlar epeydir yakınıp dururuz. Kazan, Moskova yöneticilerine mektuplar yazdık; hiç kimse duymadı. Demokrasinin iç rüzgârları, vatandan tarafa esmeye başlayınca Tataristan Parti Bölge Yönetimi, Çuvaş gazetesini için Yazılı Belgeleri Onaylama Komisyonu’nu topladı, baskı yaptı. Oraya beni, tek Çuvaş, işe dahil ettiler. Yöneticiliğe, bölge yönetimi çalışanı (şimdi Devlet Meclisi delegesi) Oleg Morozovu seçtiler.

Bu komisyonla biz; Aksu, Nurlat, Elkel, Sarımsan bölgelerinde gezdik. Çuvaşlar her köyde birlik olup: «Bize gazete gerek.» dediler. «Kazan’da, bakın kaç gazete çıkıyor?» diye itiraz ediyor Morozov. «Bize Çuvaşça olanı gerek.» - diyorlar çekinmeden vatandaşlar. «Çeboksarı’dan yazılmasını arzuluyoruz.», «Yok; biz, kendi cumhuriyetimizin gazetesini okumak istiyoruz!», yine çok kararlı duruyor köylüler.

Destek oldular; daha sonraki yıl Tataristan hükümeti, Çuvaş gazetesini çıkarmaya karar verdi. Başbakan yardımcısı İl’giz Hayrullin beni gazeteye yazar bulmakla görevlendirdi.

Düşünmeyen, “Bu iş zor demiş.” Arayan bulur: Vladimir İliç Danilov, «İzvestiya Tatarstana» gazetesinin Nurlat’taki muhabiri kabul etti.

İkinci sayı hazırlandığı sırada korkunç talihsizlik yaşadık: Yazar Vladimir İliç Danilov gepegenç, aniden ölüp gitti. Keyfimiz kaçtı.

Dayanmak zor; ancak zaman da geçiyor, yeni yıla kadar iki ay geçti. Ocaktan başlayarak gazete yayıma başlamalıydı. Bakan İslam Ahmegzyanov bana başyazarlık teklif etti. İTAR-TASS'taki işini bırakmadan çalışırsın, dedi.

Kabul etmeli miyim? Düşünmek baş döndürür.

Birinci zorluk, baskı makinesini Çuvaşçalaştırmaktı. Uzmanlarla tartıştık. «En az yarım yıl gerekli.», dediler. «En az yarım ay...», dedik. «Yok, başaramayız. Düşünüp taşının.»

Ertesi gün, bunun gibi konuşmalar sürdü.

- Peki, boşu boşuna uğraşıp didiniyoruz, dedi usta, gece gündüz çalışmak gerekir; bedelini arttırır. El sıkıştık.

«Şimdi demek yedi aceleyi uzatır.»— der bizim köylüler.

Yeni yılın ikinci haftasının sonunda bizim birinci ve ikinci sayılarımız ikiz olarak çıktı. Okurlardan özür dilediğimizi yazdık, bir daha böyle geciktirmeyeceğiz diye söz verdik.

Başka bir sıkıntı: Yazı odaları olmadığı için denenen yol, Kazan boyunca binadan binaya dilenerek gezmek oldu. Önce Enerji Bilimleri Enstitüsü'nde, sonra yayınevi binasında -iki yerde- geçici bir süre için çalıştık.

Sonunda bizim Cumhurbaşkanı Mintimer Şaymiyev araya girdi, bizim bugünkü yazlık odalara yerleşmemize izin verdi. O, yardımcılarıyla finansmanı da arttırdı; masalar, sandalyeler, bilgisayarlar da geçici olarak verildi.

En zoru, yayım kadrosunu oluşturmaktı. Gazete çıkarmak isteyenler çoktu; ancak yazarları, özellikle de yayımda çalışmayı bilenleri bulmak zor oldu.

Boris Leonteviç Tihonov hakkında konuşmak istiyorum. O, Başkurt Cumhuriyeti'nden isteğimizle ailesini bırakıp geldi. İşi bilerek, gayretle çalışıyordu. Ona boş yere «Gazetenin başmühendisi» demiyorduk.

Git gide bizim kadroda bütün muhabirlerin yazıları artmaya devam ediyor. Çok zor zamanda bize destek olanlar: Pıva tarafından Nikolay Dvorov, Nikolay Zimin, Anatoliy Malışev, Valer'yan Aşkerov; Şırçallin'den Vasiliy Orlov; Nurlat'tan Fedor Savgaçev; Aksu'dan Petr Gavrilov; uzaktaki İnta Köyü'nden Valentin Zapasov; Teççi Bölgesi'ndeki İni'dan Mark Kostyukov ve daha birçokları...

Şimdi «Suvar»ın doğum günü geldi, on yaşını doldurmasını kutladığımız zamanda neler konuşuyoruz? Gazete yıllar geçtikçe değerleniyor. İçeriği güzelleştirilip bölümleri çoğaltılarak sürdürüldüğünde gazetenin tirajı da artacaktır.

Doğru yol size, Suvarcılar!

Nikolay SOROKİN,

«Suvar»ın 1993-1998 yılları arasındaki başyazarı,

RF, TR kültür davasının saygıdeğer emekçisi.

11-12№№ (535) 26.03.2004

KALEM

ÇUVAŞ EDEBİYATININ TATARİSTAN'DAKİ GÜNLERİ

Halk tarihi, yaşamı, aklı ve sağduyusuyla düşünce dünyası, neşesi baştan başa edebiyatta yerini bulup yüzyıllar boyu insanlık hazinesi olarak varlığını sürdürür. Hayırlı, gönül için gerekli iş yapanlar söz ustalarıdır. Ne olursa olsun, hangi dille yazarlarsa yazsınlar, yazarlar bir şeyin oluşuna, geçmişine, görüşüne, duyusuna, sezgisine ip geçirir, onları süzerek açığa vurup şekillendirdikçe insanların huzuruna getirir. Büyük söz, edebiyatın gücüdür. Onu, bugün yaşamımızda geniş yer tutan internet bile çekip çıkaramaz. Yalnızca kendi halkının yazarının şiirlerini, öykülerini okumakla yetinmez okumayı seven, diğer halkların yazarlarının yapıtlarını da içtenlikle kabul ederek onlarla ilgilenir. Bana göre edebiyat, o keyif ve gönülle halkın ruh görüntüsünün ansiklopedisidir. Komşu olarak yaşayan ulusların

yaşamalarının birbirlerinin edebiyatlarını etkilemeleri kalıcı ve anlamlıdır; bu, dostluğu daha da sağlamlaştırıyor. Bir soydan olup da birbirinin kültürünü geliştireninkinden daha iyisi var mıdır?

Çuvaş Cumhuriyetinde çok sayıda Tatar, Tataristan'da da çok sayıda Çuvaş yaşıyor. Her yerde de onlar kendi halklarının kültürünü geliştirmeye çalışıyorlar. Cumhuriyet yöneticileri de bunu takdir ederek çalışırlar. Geçen yıl 3-5 Nisan günlerinde Çeboksarı'da Tatar Edebiyatı Günlerini geride bıraktık. O zaman Hükümet Yurdu'nda TR Kültür ve ÇR Kültür ve Milli İşler bakanları birbiriyle temasa geçtiler ve sonra anlaştılar. Onu, bakanlar İ. G. Tarhanov ve O. G. Denisova imzalayarak güçlendirdiler. Güçlü ve etkili geçti, Çeboksarı'da Tatar Edebiyatı Bayramı.

Martın 23-25'inde Tataristan'da Çuvaş Edebiyat Günleri geride bırakıldı. O konuda sırası gelince ayrıntılı olarak konuşacağız.

Martın 23'ünde sabahleyin Tataristanlılar, Çuvaş Ülke delegasyonunu Kazan sınırında bekleyip karşıladık. Çeboksarı'dan toplam on bir kişi geldi: ÇR Kültür Bakanı O. G. Denisova; ÇR Yazarlar Birliğinin Temsilcisi, Çuvaş Halk Şairi V. V. Turkay; ÇR PS/ Çuvaş Cumhuriyeti Yazarlar Birliği Temsilci Yardımcısı P. V. Afanas'yev; Çuvaş Halk Şairi, «Yalav» gazetesinin başyazarı, Şair YU. S. Sementer, Şair R. V. Sarpi, Rus Yazarlar Kısmı Lideri Şair V. V. Ovçarov; Şair N. N. Artemeva; 41 kültür bakanlığının halk işleri başuzmanı, Şair V. P. Koşkin; Çuvaş Devlet Akademi Korosunun Solisti V. V. Vahterkin; Çuvaş Ülkesi'nin en saygıdeğer sanatçısı YU. İ. Yunisova, «Hıpar» çalışanı N. A. Yakovleva.

Etkinlik düzenleyicileri, Çuvaş Ülkesi delegelerini Ulusal Devlet Müzesine geziye götürdüler.

Daha sonra, TR Kültür Bakanı İ. G. Tarhanov onları kendi makamında kabul etti.

Etkinliğin asıl bölümüne akşam saat 18'de «Kazan» Ulusal Kültür Merkezinde başlandı.

Bayram düzenleyicileri, değerli misafirleri candan selamladılar ve Said-Galeev adlı kültür yurdunun «Gökkuşağı» dans topluluğu, Silviya Çarkina'yı (ÇNKA temsilcisinin yardımcısı, «Suvar» gazetesi muhabiri) ve İlfat Abdrahmanov'u (televizyon spikeri) Tatarların mükemmel dansıyla karşıladı. Oradan «neşeli koridor» düzenleyerek odaya geçmeyi önerdiler.

Edebiyat bayramı başladı.

Ardından etkinliğin açılış sahnesine TR Kültür Bakanı Yardımcısı R. M. Valeyev'i ve Çuvaş Ülke delegesinin ardından O. G. Denisova'yı çağırdılar.

R. M. Valeyev Tataristan'da Çuvaş kültürünün ilerlemesi, kütüphaneleri ve kültür yurtları çalışmalarını hakkında kısaca bilgi verdi.

Onlardan sonra kutlama ve selamlama sahnesine Yazarlar Birliğinin Temsilcisi V. V. Turkay ve F. G. Galimullin çıktılar. Şair, gerçek şair, onlardır. Onların ikisi de sözcükleri coşkuyla gerdanlığa dizip uyaklayarak, güzellikle derleyecek ve ruha işleyecek şekilde çalışırlar, insanın içine nüfuz ederler. Karizma çok iş mi bizlere? Durumu çok noktada kendi taraflarına çevirdiler; sohbetin güzelliğiyle esir edildik.

Bayram kendi keyfiyle ilerledi. Şairler ve yazarlar çıkıp söz aldı, arada konser gösterileri oldu. «Gökkuşağı» dans topluluğu Tatar halk danslarıyla, Puva Bölgesi'ndeki «Menekşe» topluluğu eski Çuvaş şarkılarıyla, Aydar Gabdinov ve Alina Trofimova türkülerıyla seyredenleri eğlendirdi. Tatar ve Çuvaş şiirleri, şarkıları, türkülerini büsbütün dostça karışıp gitti. Orada görünen de kültürlerinin birbirlerine benzerliğidir, onlar bir kökten doğmuşlardır.

Martın 24'ünde sabahleyin Çuvaş Ülke delegeleri iki gruba bölünerek Tataristan'da Çuvaşların kalabalık olarak yaşadıkları Aksu, Nurlat, Sarımsan bölgelerine gidip dönüş yoluna çıktı.

Her yerde de delegeleri "tuz ekmek"le içtenlikle bekleyip karşıladılar. Bölge yöneticileri saygıyla kabul ettiler onları. Burada ulusal Çuvaş yazarları ve şairleri yerel Çuvaş yazarlarıyla buluşup sohbet ettiler; edebiyatın geleceği, onun geliştirilmesi hakkında konuştular.

Dil ve edebiyatın geliştirilmesi daha çok okullarda öne çıkıyor. Bu nedenle görüşmeler birçok yerdeki Çuvaş okulunda gerçekleştirildi.

Tataristan'daki Çuvaş yazarları için bu buluşma gayet hayırlı oldu. Yazarlar için güvenilir eleştiri gereklidir, yoksa edebiyat zayıflar. Yazara, okuyan ve anlayan kişiler gereklidir. Aksi halde kendi

kazanında tek başına kaynayıp yumuşar.

Bundan başka, delegeler, yerel üretim grupları ve «Çuvaş Bülbülü» festival ödülleri ustalıkla belirleniler.

Tataristan Çuvaşlarının öz halk kültürlerini geliştirmeleri ve onu ülkede yüksek seviyede tutmaları misafirleri, gerçekten de sevindirdi.

Öbür gün bizim başkanlarımız, delegeleri Arsk mezarlığına götürdüler. Burada, N. V. Nikol'skiy, N. İ. Aşmarin, N. İ. İlminski'yin mezarlarına çelenkler bıraktılar.

Saat 11'de Kazan'da Dostluk Yurdunda Tataristan ve Çuvaş Ülke yazarları «yuvarlak masa» toplantısı düzenlediler.

Tataristan Cumhuriyetindeki Çuvaş dili ve edebiyatının gelişimi «Suvar» gazetesinde apaçık görülmektedir. O, yazar ve şairlerin kabiliyetlerini gün ışığına çıkartarak yazarları, okurlarına yaklaştırmaktadır. «Suvar»ın Başyazarı Konstantin Anatoleviç Malışyev; gazetenin gelişimi, Çuvaşlıktaki yeri, yazarları ve geçen yıldönümü kutlamaları hakkında kısaca bilgi verdi.

«Yuvarlak masa» toplantısında söz alan çok kişi oldu. Bu konuyu, gelecek sayıda ayrıntılı bir şekilde yazıp bildireceğiz.

Çuvaş Edebiyat Günleri Tataristan' da hareketli geçti. Bu etkinlik iki cumhuriyet arasındaki dostluğu artırdı, onları güçlendirdi ve yeniden yüceltti.

İrina GORDEYEVA.

11-12№№ (535) 26.03.2004

SOYBİLİMCİNİN KÖŞESİ

İHBOYUNDAKİ ÇUVAŞLAR

Ih adlı dere (Rusça İk), Kama'nın koludur. Geniş dere Başkurt'taki Pişpürek Bölgesi'nden başlayarak Orenburg Bozkırında dönüp Başkurt ve Tataristan sınırı boyunca akar. Bu boydaki 27 Çuvaş köyünde ve şehrinde 37 bine yakın Çuvaş yaşar. Onların büyük büyük babaları Güney Ural Dağı tarafına XVII. yüzyılda kalabalık olarak kaymaya başladı. Bu konudan arşiv belgelerinde söz ediliyor. Bu yüzyılda Kazan vilayetinin şerefli halkı Çuvaş Cumhuriyetinin büyük bölümünü oluşturdu. Bu nedenle göçüp gelmiş Çuvaşlara, diğerlerine ve geri kalan halka Kazanlılar denir. Onların arasında İslam dinine inanan Çuvaşların sayısı çoktur. Ayrıntılı olarak incelendiğinde niçin yeni yere göçtüklerini öğrenmek mümkündür. Ih boyunda vahşi hayvanlarla dolu zengin ormanlar uğuldayıp durur; kırların, bozkırların geniş düzlükleri saban yüzü görmemiştir. Ufa şehrine giren bu topraklar üstündeki insanlar az vergi ödediler. Söylenenlere göre, vaktiyle göçe yürüyen kalabalık Başkurtlar'dan böyle yüksek çitlerle korunarak yaşadılar.

Yöreden yöreye göçerek yürümeye alışmış Kıpçak- Başkurt halkı, hayvan yetiştirip ticaret yaparak yaşamışlardır. İlkbahardaki sıcak günler yaklaştıkça onlar evleri ve aileleriyle Kuzey Avrupa yönüne göçüp gittiler. Yeni yere yerleşmeye başlayıp yerleşik halklardan tohumluk tahıl, ballı içecek, para topladılar. Yeşil çayırlar üstünde üreyip semirmiş sürüleri ile sonbahar soğukları başlamadan önce yüksek sazlıkların korumasında kış geçirmek için Yayık, Dema Irmağı boyuna göçtüler.

Bu yaşam buraya da uygundu, ahenkli sayıldı, böylece kendileri birkaç yüzyıl boyunca barış içinde yaşadılar.

Uygurluk gelişip ilerledikçe göçebe yaşam sisteminden çıktılar; devlet idaresi Kazan vilayetinden ve başka yörelerden gelip yerleşmiş kişileri Başkurtlar ile eşitledi.

Son 15 yıl Kazan'da farklı dil ile konuşan halklar kendi tarihlerini yenilemeye gayret ettiler. Sosyal ilişkilerin ve üretim biçimlerinin değiştiği dönemlerde bu çok gerekli işti. Bu işte kuralsızlıklar da var. Çuvaş halkının köklerini bulmak eskiden de zordu, şimdi ise bunu imkansız görenler de çoktur.

Arşiv belgelerinin bildirdiğine göre, 1826 yılında Kazan vilayetinde Ih Deresi boyunda 136470 Tatar, 371758 Çuvaş yaşıyordu (sayım, Çar I. Nikolay zamanında yapılmış). 1897 yıllı teftiş materyallerinde ortaya ne çıktı: Tatarların sayıları 70 yıl içinde 744267 kişiye ulaştı, Çuvaşlar 513044 kişi

kaldı. Bu sürede Çuvaşlar köy köy İslam dinine geçip Tatar diye yazılmaya başladılar. G. İ. Komissarov, «Çuvaşların Kökenleri, Tarihî Geçmişleri ve Günümüzdeki Durumları Üzerine Gözlemler» adlı eserinde kısa sürede bu halkın nüfusunun yüzde 500'ün üstüne çıktığını bildirir. Düşünürsek, Tataristan Cumhuriyetinde yüzlerce yıl korunan huzur da buradan bellidir. Bir kökten çıkmış halklar zaman içinde nasıl düşman olacak?

Ancak bu değişimi tarihçiler tamamıyla yazmıyorlar. «Vstoçnoye Zakam'ye Tatarstana» kitabının yazarı D. V. Ramazanova ve diğer araştırmacılar insan toplumunun gelişimini işte böyle yazarak «düzeltiyor».

«...Genellikle, Kazan Tatarları olarak XVII. yüzyılın arşiv kaynaklarında zamanın sakinlerinin “Çuvaşlar”, “Çuvaş Tatarları” olarak adlandırıldığı gibi gerçekler vardır...» Bu sözler daha doğrusu bu Çuvaşlar sonra ne olmuş acaba?

Dünyanın değiştiği zamanda bizim bilincimizi kaybetmemiz bize yaraşmaz. Çarlık bünyesinde çalışan yöneticileri beğenip yaşayanlar, bu sorunla halk karşısına çıkıp boş yere coşarak konuşanlar bizim geleceğimizi sağlamlaştırdılar. Her gün geçmişin ufku serbestçe araştırıp sakin ve mantıklı çalışıp yaşadık. Geçmiş çağlarda nöbetleşmeler yaşam izleri olmuştur. Akli terk ederek devirmek yok, akıllanıp yaşamalı.

Soybilimci

Vitaliy KOZLOV

26.03.2004

ÇUVAŞ KIYAFETİ – HALK ZENGİNLİĞİ, HAZİNESİ

Kısa bir süre önce Çuvaş Ülkesinin başkentinde -Çeboksarı'da- Çuvaş Kıyafetleri Bayramı geride bırakıldı. Festivali, Çuvaş Ulusal Kongresinin 15. yılını doldurmasına adadılar. Adı geçen bayram; ÇR Kültür, ÇR Eğitim ve Gençlik Politikasının, ÇR Ekonomi ve Ticaret Bakanlıkları uğraşlarıyla gerçekleştirildi.

-Çuvaş Kongresinin Başkanı G. Arhipov “Çuvaş kıyafetini, kültürünü, Çuvaşlığı saklayıp korumak, geliştirmek için gerçekleştirdiğimiz bu bayram” diyerek festivali başlattı. Bu çalışmalarını yapan el ustaları önünde baş eğdik. Onlar düzenlediler adı geçen bayramı. Kendi ruh arılıklarıyla, ustalıklarıyla Z. Voronova'yı, Ye. Caçeva'yı, Ye. Yefremova'yı, M. Simakova'yı, T. Petrova'yı, T. Şarkova'yı şimdi bütün Çuvaş dünyası tanıyor. Kendi tarihimizi, motif zenginliğimizi kıyafetlerimiz aracılığıyla koruyarak saklamak için gayret gösteriyoruz. Böyle bir bayramı yalnız Çeboksarı'da değil; bölgelerde ve diğer ülkelerde yaşayan Çuvaşların hepsi her yıl gerçekleştirmeli. İlk önce onu Estonya'daki Çuvaşlar düzenlediler. İleride de sağlamlaşacağından eminiz.

Çuvaş Kıyafetleri Bayramı'na RF Devlet Meclisi Milletvekili, Federasyonun Çuvaş Ulusu Kültür Otonomunun Temsilcisi A. Aksakov, ÇR Eğitim ve Gençlik Politikası Bakanlığı Bölüm Başkanı N. Dmitriyeva, Sanat Doktoru, Akademik A. Trofimov, ÇR Ekonomik Gelişim ve Ticaret Bakanı Yardımcısı A. Bıçenkov, ÇR Kültür, Ulusal İşler, Enformasyon Politikasının ve Arşiv İşleri Bakanlığının Ulusal Belgeler Konferansı Bölümü Başkanı V. Afanaseva katıldılar.

RF Devlet Meclisi Milletvekili A. Aksakov Çuvaş kıyafetiyle geldi: Üstünde işlemeli beyaz gömlek, süslü kravat. Çuvaş kıyafetinin, türküsünün ve dansının gelecekte tüm Rusya'ya yayılmasının mümkün olduğunu söyledi o. Moskova'da ilerdeki Akatuy'da, «Çuvaş Güzeli» yarışmasının da gelenek-göreneği yaşatacağını belirtti. G. Arhipov'u, ÇNK 15. yılını doldurduğu ve Çuvaşlık işlerini başarıyla gerçekleştirdiği için onun başkanını RF Bölgelerini Geliştirme Bakanlığının şeref belgesi ile onurlandırdı.

- Sovyet zamanında hedeflenen ilerlemeler vardı. «Değerli Motif», «Şevle» fabrikalarının güzelliğini tüm dünya öğreniyordu. Yeni Çeboksarı'ya Çekoslavakya'dan gerdanlık alıp geliyorlardı. Şu halde «Şevle»de evli kadınların bayramlık başlığını ve Çuvaş kadın başlığını yapıyorlardı. Yekaterina Yefremova'nın yaşadığı sırada Çuvaş motifi dünya çapında tanındı. O, motifle yer küreyi çeviriyordu. 68 ülkede 122 sergiye katıldı. Ne yazık ki Sovyet yönetimi dağıldığı için hem «Değerli motif» hem de «Şevle» iflas etti. İyi ki Yekaterina İosifov'un öğrencileri var. Akademik A. Trofimov; Çuvaş kıyafetini değerlendirirken onlar, onun çalışmalarını ileriye götürüyorlar, dedi.

En çok da Çuvaş'ın giyim kuşamını artık ancak sahnede, bayramda, düğünde, müzede görmek mümkündür. Genellikle Çuvaş kadını da diğer halklar gibi şalvar içinde gezdi. Zamanın değiştiği gibi kıyafet de değişir böyle. Bu nedenle geçmişi unutmamalı, tüm zenginliğiyle, ustalılığıyla genç nesle öğretmeliyiz. Böylesine özel bayramlar düzenlemek bu işe uygun zamanlardır.

Bayramda M. Simakova, Ye. Caçeva, T. Petrova, T. Şarkova, Z. Voronova, V. Mineyeva, M. Sirova, O. Smirnova, A. Andreeva ustaların işlerini takdir ettiler görenler. Hepsi kendine has, alımlı. Ustaların diktikleri pantolonlar, evli kadınların bayramlık başlıkları, eski kadın başlıkları, bunları giymiş sanatçıların türküleri, şarkıları gibi akıp giden bayrama güzellik saçtı. Böylece Çuvaş halkının eski kıyafetlerinden başlayarak zengin giyim kuşamlarına kadar görmek mümkün oldu bayramda.

Çuvaş motifini canlandırmaya çalışanlar arasında gençler olması da sevindiriyor. İşte, örneğin, Çuvaş Devlet Üniversitesindeki Bilgisayarlı Tasarım Teknolojisi Fakültesindeki Öğretmen N. Boltayev, çalışmasıyla öğrencileri bu işe özendiriyor. Seyirciler; O. Stepanova, O. Kozlova, O. Suyeva'nın ustaca diktikleri kadın kıyafetleriyle tanıştılar. Bunun gibi, S. Sapocnikova'nın erkek giysisi de aynı şekilde izleniyor.

Yipreş Bölgesi'ndeki Puçinke okulunun 25 öğretmeni ve 12 öğrencisi Çuvaş Kıyafet Bayramı'na Çuvaş kıyafetleriyle geldiler. Giysiyi, evli kadın başlığını, eski kadın başlığını da kendileri yaptılar onlar.

Çuvaş Kıyafet Bayramı'nı düzenleyip gerçekleştirenlere çok teşekkürler. Gereklidir o halk için. Çuvaşlığı geliştireceğinden çok söz ediyoruz, onu uğraşp geliştirmek ise uygun oluyor. Bu bayramın gerçekleştirildiği sırada gelecekte sahnede sadece giyim kuşamı değil, bu vesileyle günlük kıyafeti de hatırlayacağız ve bunun da çarpıcı olacağı ümidindeyiz.

Valentina PETROVA.

Çeboksarı Şehri Gazete: 19 (697), Kategori: Geçmişin Uğultusu

KARANFİL TİHİR'YALI BİRLEŞTİRİYOR

Mikula yetişiyor güce göre,

Karanfil yetişiyor işe göre.

(Halk şarkısından).

Karanfil, çiçeğe kestiği zaman, uzaktan bakınca kırlarla vadilere yayılan renkli ipekli bir örtüye benziyor. Bu, Pıva Bölgesi'nin Pürkeli'ndeki köy bayramının – Karanfil – geldiğini bildiriyor. Pürkellilerin eş-dost, kayınpeder-kavınvalidelerle birlikte bu bayramı kutlama gelenekleri eskiden beri sürüp gelmektedir. Soybilimci M. P. Veriyalov ile köydeki kültür yurdunun çalışanlarının çabalarıyla bu bayram iki kat ciddi geçti.

Eski sıcak ortamlarda, insanlar daha sıkı ilişkiler kuruyordu. Boş vakitlerde de bayramlarda da halk sokağa çıkarmış. Yaşlılarla birlikte toplanıp konuşurlarmış, gençler oyunlar oynarlarmış, eğlenir, gülerlermiş. Şimdiki yaşam düzeni bu yakınlığı örseledi. Büyüklerini de küçüklerini de televizyon ve bilgisayar önünden çekip almak imkânsız; bu yüzden düzenleyenlerin bu gibi bayramları gerçekleştirmeleri zor. Ne kadar uğraşsalar da yalnız Karanfil oyununu sahneye koyanlar katıldılar. Tihir'yal'ın oyununu, türküsünü diğer yöredekilerle karşılaştırınca daha başka zorluk var mı? Onu bizde duyulduğu gibi söylemek mümkün değil. Bu, o şarkının eskiliğini bildiren belli işaretler. Köylerde de oyunu, şarkıyı bilen yaşlılar azaldıkça azalıyorlar. Biz, gençler, hiç bilmiyoruz. Oyunun başlamasından bitişine kadar, oyun halkasının geçişi çok heyecanlandırıyor, onlarda eskinin hatıraları mevcut olmalı. Ona uzaktan bakıp durmak onu yalnız dinlemek yok.

Seriver kırmızıyı, beyaz çoraba–

Yapınca dokunmaz tiyatroya.

Oynamıyorsunuz, gülmüyorsunuz–

Oyun geride kalmıyor tiyatroda.

Güzelliğini ortaya döktüler, çok da büyük olmayan oyun meydanına katılanlar. Bu, onu izlemeye gelenlere oyuna katılmaları için davet oldu. Ancak, oyun halkası genişlemedi.

İzleyiciler, daha büyük sahnedeki şarkıcılara ilgi gösterdiler. Karanfil Bayramı'nın ünü uzaklara yayılmış, Ulyanovsk Bölgesi'ndeki Kuntikav Köyü'nden de gelmiş misafirler, bunlar gibi Teççi Bölgesi'ndeki «Çakiltım» grubu da. 4-5 yaşlarındaki çocuklardan 70 yaşındakilere kadar katıldılar oraya.

Bu grubun solistleri, sıkı şarkı-dans ustaları; diğerlerini de heveslendirdiler.

Runkı ve Hirti Kuşkı köylerinden gelmiş misafirler de şarkılar söyleyerek halkı eğlendirdiler. Ne de olsa bayram -bayram şimdi o, onu birlikte seyredip geçirince daha güzel. Gelenekteki lapa pişirme de aynı- etini yerel işletme yönetimi vermiş, bulgurunu, kapkacağı her evden toplayıp almışlar. Böylece açık havada kazanda pişmiş Karanfil lapası, sizlere afiyet olsun. Onu Özbekistan'dan dönüp anavatanlarına yerleşmiş Çuvaşlar Doğu gelenekleriyle pişirdiler. Lapa, her katılımcıya ve izleyicilere de ikram edildi. Bir kazandan lapa yiyenlere bakıp onların anavatanları için, kültürleri için dostça uğraşlarından şüphelenmedik.

Halkın gelenek-göreneklerini sürdürmesi biraz zorlaştıysa da sıcak Karanfil Günü nedeniyle karanfil çiçekleri, yer yemişleriyle kırları ve çayırları işledi. Titrelli Tilçe üstüne guguk öttü. Bu güzeliği görüp törenlerine ilişkin şu şarkıyı söyleme sırası geldi:

Toplandık, akranlar,

Süt üstündeki kaymak gibi,

Dağılıyoruz, akranlar,

Uçun yaban kuşlar gibi.

Açıklama:

«Karanfil» Rusça-«gvozdika travyanaya/ karanfil otu». Ona eski Grekler “Tanrı çiçeği” derlermiş. Bu çiçeğin, tanrıların tesadüfen öldürdükleri küçük çoban kanından olageldiğini anlatan efsanesi de var. Hristiyanlıkta Tanrı Annesi, İsa'yı çarmıha germeye alıp götürdükleri zaman kanlı gözyaşlarıyla ağlamış, onlar da karanfil çiçeği olarak yeşermiş. Fransa'daki ihtilalciler bu çiçeği göğüslerine takıp ölüme karşı yürümüşler. Bolonya şehrinde (Fransa) karanfil çiçeğine Apostol Petr' in çiçeği diyerek Haziran'ın 29'unda bayram yapıyorlar. Karanfil çiçeği haziran ayından başlayarak ağustos ayına kadar çiçekte durur.

Vasiliy DEDUŞKİN hazırlamış.

Yelena HLINOVA.

Haşat: 27 (705), Kategori: Geçmişin Uğultusu

ŞİRPÜLER

Bahşi İman'ın «Cafer Tarihi» adlı eski Bulgar vakayinamesinde Serbi, Syurbi (Serbiler) adlı halklardan bahsediliyor. Ayrıntılı bir şekilde onun hakkında «Gazi Barak vakayinamesi» kitabında görülebilir: « Bel Kermek'in oğlu... Djurash takma adlı Masgut (Atilla'nın ağabeyi – YN) Rip ve Dzhdoy (Tuna ve Kırım arasında) arasındaki toprakları aldı denmiş orada. İyi huylu biri olarak, yüz Sibiryaya Hun beyini ve çok sayıda halkı satın alarak onları *syurbiytsev (serbiytsev)* adıyla Bulgarlara bağladı...»

Kubrat ölünce onun Atilkes (Asparuh) adlı oğlu 660 yılında amcası Şambat (babasının küçük kardeşi) yardımıyla tahta çıkma niyetiyle yeni hakana (Bat-bayan'a) karşı geldi. Tam bu sırada ülke üzerine Hazarlar saldırdılar. Şambat ve Atilkes savaşta kaybettiklerine katlanıp Baştu (Kiyev) şehrine hücum ettiler. Savaş sırasında onların bağlaşıkları (Curaş Türkleri, Murdaslar ve Utigler) Hazarların tarafına geçtiler, Şirpüler (Serbiler) kuzeye doğru Sır Ormanı'na kaçtılar.

Bu kitapta, başka bir yerde Şirpülerin 865 yılında kurulmuş İdil Bulgar Devleti'ne geldikleri söylenmiş. Hükümdar Almuş (MS 895-925) zamanında tutulmuş kayıtlardan ülkede 190 bin kişiden 10 bininin Hun (Burcan ya da Serbi) diliyle konuştuğu bilinmektedir. 925 yılının kışında vakitsiz uyanmış bir ayı Almuş'u öldürünce tahta onun oğlu Gazan oturmuş. Serbiler ve Arlar, Kara Çirmişlar'ın

(Müslümanlığı seçmeyen Çirmişlar) topraklarını kendi Djuarları arasında nesilden nesle geçecek şekilde bölüştürmüşler. Bu toprak işçilerine ileride Kurmişlar denmeye başlanmış.

Yukarıda, Şirpüler ve Kurmişlar hakkında yazılanlar vakayinamelerdekilerle hemen uyuyor; daha sonraki zamanlarda bu ülkedeki çalkantılarla birleşiyor.

Ülkede karışıklığı bitirmek amacıyla Gazi-Barak, 1229-1230 yıllarında Talib Sakkun'u (İslam dinini seçenleri subaşına geçirmek amacıyla) geri çevirmek için «... Kurmişlar, özellikle Macar ve Serbiler, kitleler halinde İslam'ı kabul etmeye başladılar ve kendilerini Subaşı olarak adlandırdılar.» diye yazmış daha sonra kendi vakayinamesinde.

Ünlü Bulgar şairi Kul Gali kendisinin «Hun Kitabı» yapıtında Teteş Gali'nin Martyuba bölgesinin vilayetinde düzenlendiği «Suba» ordu camiasında Şirpülerin çok sayıda olduğunu yazmış. Onun bazı nesillerini İ. M. Nigmatullin Bulgar vakayinamesinin III. cildinde anlatıyor.

İşte o, bizi ilgilendiren sorunlar hakkında şunları yazıyor: «Tamyâ-Tarkan'ın (Tımu-Tarkan) Bizans üzerine yaptığı cüretkâr saldırı Kral Adam'ı (1076-1118) göçebe bir orda gibi bozkırda kendini idame edebilecek, Teteşa kumandasındaki bir "Suba" topluluğunu kurmaya zorladı.»

Teteş, «Suba»sına Mardan-Bellak Bulgar bölgesindeki birkaç bin Burtas ve Peçenek'i, Dumada Kıpçaklarını ve Şirpüleri (Hreşçenleri) dahil etmişti, burada yüzlerce zanaatçı ve mühendis vardı.

Teteş'in ordası dinlenmek için durunca başka işe girişmiş: Mühendisler arabaları yan yana koyup savunma kampı kurmuş, tüccarlar ona «tabır» adı vermiş, savaşçılar «subakala» demiş. Dinlenme yerine giden Şirpüler toprak işine başlamış, zanaatçılar her gün gerekli şeyleri ustaca yapmışlar, çobanlar sürüleri gütmüşler.

Kim bu Şirpüler?

Tarihçilerin hesaplarına göre, Çuvaşların büyük büyük atalarına böyle denirmiş.

Serbi sözcüğü, «stor biy» diye de çevrilebilir. Ancak yaptığımız çalışmalardan anladığımız kadarıyla çok önce Hunlara Serpler de deniyordu. Onlar 5000 yıl önce Kuzeybatı Kitay ve Orta Asya'da yaşamışlar. Türklerin r- dilli boylarına bu ad verilmiş. Antey İltiver (L. M. İvanov) «Çuvaşların Antik Atalarının Tarihi Üzerine Denemeler» (Tsvilsk, 1997 g.) kitabında onların hakkında şunları yazmıştır. Kul Gali kitabında da bulup okuyabilirsiniz bu konuyu: «...Hazar beylerinden birinin kurduklarından birine benzer Şehirde (Sarkel) sınır korucularının reisi Cambek (Biş-Balt'ta doğmuş). Ona göre, "sir" (sır) "yedi" demektir ve bu sözcükten türetilen kadim Türk atalarının adı olan Bulgaz-Sirba ya da Serbler adı vardı ve bu "yedi cins" anlamındaydı. Çok kısa bir süre sonra "Serbiler" adı "Çirmişler" gibi Bulgar Türkleri anlamını kazandı...»

Nöbetçi komutanı, Cambek ve diğerlerini de hikâye etmiş Kul Gali. İç Bulgar'da unutulmuş bazı sözcüklerin anlamlarını bulup vermiş kitabın yazarı. Örneğin, «sarı» (sara, şara, sir) sözcüğü yalnız Bulgarların büyük atalarını değil, beyaz, sarı renklerini değil, bu nedenle güney, bağımsız, gururlu, vahşi (yaban) anlamlarına geldiğini bildirmiştir... Başkurt Bulgarları, İç Bulgarlara «Sarı İştıyak » diyormuş. İç Bulgarlar, Güney Bulgarlarını «sarışın» diye adlandırıyormuş.

Bugünkü Çuvaşların, bunların yanında güzel, keyifli «aziz» olduklarını bildiriyor diye ekliyor, F. G. Nurutdinov (yukarıda sözü geçen külliyyatın 2. cildinde), Kul Gali'nin kitabında Hunların Kuzey Kitay Bulgarlarından -Siyenpilerden- geldiklerini yazdığını söylüyor. Kuzey Kitay'da yaşadıkları sırada onların yukarıdaki komşuları (özellikle Mançurlar) tarafından büyük saygı gördü. Hunlar İdil'e «İtil» ya da «Atıl», İdil Bulgarlarına da Bulyarlar (Bilyarsem) dermiş, İdil Bulgarları da Azi'den gelmiş akrabalarına Serbiyetsler ya da Syurbiyetsler (Siyenpi sözcüğünden) demiş. İdil'de Hunların birçoğu buradaki anadillerine, Oğuz-Türkçesi'ne alışmış, kabul etmiş. Böylece Bulgarların yöneticileri Hunların onluk sisteminden yararlanmaya başlamış (bununla kendi sınıflarının kara budundan farklı olduğunu belirtmek istemiş oldukları açıktır). «Serbilerin bir kısmı İdilli Fin-Ugorlar ile karıştı ve XVI. yüzyılda Çuvaş olarak adlandırılan Serbi etnik gruplarının oluşmasını tetiklediler.» diye yazıyor Tarihçi F. G. Nurutdinov.

Kul Gali kitabında bu düşünce de güçlüdür: «... Erken dönemlerde Bulgarlar - Utig (Utrigurlar) Kara-Saklan'a (Ukrayna) göçtüler, Baylart (Kotragnar) ve Suvarların büyük bir bölümünü oluşturdular. Utigler onların hakimiyetinden memnun olmadılar ve Burcan'ı (Ante) tahttan indirdiler. Bu Utigleri, Arakitay Kağanı Arakitayları ve Uiltsamileriyle Çul (Tsvil) ve Deber (Sviyaga) nehirleri arasında

yerleştirdi. Bizim Serbilerimiz işte onlardan geldi...» Arı (saf) Kitaylar diyerek Kul Gali çok eskiden beri Türklerle komşu yaşayan Kuzey Kitayetslerini, Uiletsler diyerek Bozkır Türklerini (uy sözcüğünden doğup gelmiş) anlatıyor.

Kul Gali kendi kitabını XIII. yüzyılın 40'lı yıllarında yazmış. O günden beri 760 yıldan fazla zaman geçti. Bugünkü Çuvaş dilinde «Syurbi» sözcüğüne yakın «şrp» var, o 100 askerden oluşan grubun komutana (yüzlük) dendiğini bildiriyor. Bunun gibi toponimler de bu sözcüğe rastlıyoruz: şrp (Tsvilsk Şehri), şrpel, şrp, şrpyel (Syurbeevo) köyleri. şr Nehri'nin sağ kıyısındaki Kurmiş Şehri de o zamanlardan hatırlanır. Ancak tarihi efsanelerde, mitlerde, Çuvaş halk söylencelerinde Tubay, Arı Kitayetsler, Uiletsler hakkında söylenenlere rastlanmaz. Denir ki onları hiç kimse bulamaz. Tarihcilerle halkbilimciler keşke bir arayıp bulsalar.

Aleksey NİKİFOROV.

Gazete: 28 (706), Kategori: Geçmişin Uğultusu

ÇIBAN

Çıbanın ne olduğunu bilmeyen insana gerçekten de talihli demeli. Niçin dersiniz, yaşamda bir kere olsa bile çıban acısına dayanıp geçirmiş insan, üstünden çok zaman geçmiş olsa bile onu titremeden hatırlayamaz. Ten üstünde kalan çıban izleri ve daha birçok Şey...

Organizmadaki stafilkoklar, çıban çıkmaya elverişli koşullar oluşmasına imkan verir. Çıbanın çıkmaya nedeni ise çok basittir: teni biraz kabartır, birer sinek ya da sivrisinek ısırığı gibidir. Çıbanın tedavisi için immnin maddelerinin nöbetleşmesi, sinir sistemi, iç organların nasıl çalıştığı bilinmelidir. Bilinmesi gerekir ki Şeker diyabeti hastalarında çıban çıkarsa tehlike büyür.

Çıbanlar, birer birer de çıkabilir; grup olarak da. Bazıları bezelye büyüklüğünde olur, bazıları da Astırhan cevizi büyüklüğüne erişir. Baş üstünde, yüz üstünde çıkanlar özellikle tehlikelidir. Onlardan menenjit de gelişebilir. Büyük ya da küçük çıbanı da sıkıp çıkarmak iyi değildir. Çıban çıktığında onun hızla «büyüyüp erginleşmesi» sağlanmalı (her gün birkaç kez sıcak, kuru kompres yapılmalı) ve çıban irinden temizlenmeli. Yarayı enfeksiyon kapmaması için sarıp takip etmeli. İrin çıkınca merhemlerle temizlemek yanlıştır; kaynamış suya bir çay kaşığı tuz eritilerek hazırlanmış sıvıyla kompres yapmak daha faydalıdır.

– Çıbanı çabukça «olgunlaştırmak» için fasulye unu (kahve değirmeni ile oğtlmş) balla (1:1) yoğrulup çıbanın üstüne sürülmeli;

– çıban kökü, içe doğru gitmişse cam Şişeye kaynar su koyulmalı; cam ısındığında su dökülmeli ve kap çıbanın üstüne «ters çevrilmeli». İrin çıkıp bitinceye kadar tutulup çıban sökülmeli;

– çıban çıktığında dulavraotu kökü tentr, haşlaması içmek faydalıdır. Bir çay kaşığı kurutulmuş kök, bir bardak kaynar suya konup 5- 10 dakika kaynatılmalı ve karıştırılıp alınmalı. Günde  kez 1/4 bardak içilmeli;

– irin çıkıp bitinceye kadar şu balzamlı üstü oğtlmelidir: 50 gram domuz i yağı, 50 gram bal ve 30 gram çam reçinesi (jivitsa) iyice karıştırılıp karılmalı ve kısık ateş üstünden alınıp 30 gram balmumu (vosk) eklenip koyulaşıp çğalincaya kadar ezilmeli.

Gazete: 23 (701), Kategori: Sağlık

KUŞAKLARIN DAMARI KOPMAZ

Artık, on  yıldır Pıva Blges'indeki, Pürkel Ortaokulunda «Tihir'yal Tohumu» derneği çalışıyor. Birinci sınıftaki oğrencilerden başlayarak üst sınıflara kadar ulaşmış, dernek. M. P. Veriyalov, derneği yöneten çocuklara Tihir'yal'ın tarihini, kültürünü, gelenek göreneğini oğretiyor. İlk Çuvaşların yaşadığı arazilere çıkıp geziyor, çeşitli örnekler bulup bu materyalleri okuldaki çevre müzesinde muhafaza ediyor. Köyde bu çocukları herkes seviyor; onlar düzenli, çalışkan, insanlara saygı göstermeyi biliyorlar. Onların yaptıkları hayır işleri saymakla bitmez: Yalnız ihtiyaşlara, savaş gazilerine hizmet etmiyor, köydeki İ. N. Yurkin Müzesini de düzenlemeyi unutmuyorlar.

Geçen ay, bu çocuklar müzeyle eski eserleri ve gelenek-görenekleri koruyanlar gününü kutlamaya hazırlanıyorlardı. Her zamanki gibi iş elbiseleriyle değil; güzel Çuvaş gömlekleri giyip,

gümüşler takıp, başörtüleri bağlayıp geldiler. Mihail Petroviç, çocukları bayram adına selamladı; dernek üyeleri, kurucularıyla önde gelenlerini karşılayanların arasında A. Çaşkin, O. Maskina, A. Spiridonova, O. Provorova vardı. «Tihir'yal Tohumu» derneğini gezen K. Semenova ve O. Hlinova'ya, Bölgesel «Benim Aile Tarihim–Anavatanın Ebedi Tarihinin Bir Bölümü» İkinci Sosyal Bilimler Çalışma Konferansının kazananına, Pıva Bölgesi'nin öğrenci bayramının katılım belgelerini ve madalyalarını verdi. Geçen yıl Anat Kama'da eski cumhuriyette Birinci Bilim ve Araştırma Konferansına katılmış D. Veriyalov 3. derece diplomaya layık görüldü.

«Bu gün, müzelerle sadece anıtların değil; halkımızın eski gelenek göreneklerini koruyanların günü de. Bu, bugün bizim için esas amacımızdır; ancak o zaman bizim kuşaklarımızın damarı kopmaz», - dedi Mihail Petroviç.

Bayrama köydeki yaşlıları da davet ettiler. Onlar şarkılar söylerken nice dokunaklı, düzenli, türkü söylemenin gizemleriyle tanıştırdılar; şarkının öyküsünü anlattılar.

Anneler, anneanneler gönüllerini verip diktikleri atlas gömlekleri giymişler, diğerleriyle karşılaştırıldığında daha uygun ve daha güzel göründüler. Çuvaş gömleğini giyinip dansa dönmesi de nasıl oluyor! Yalnız müzelerde korunması değil; onun her gün giyilmese de bayramlarda giyilmiş olması sevindirici.

Herhangi bir girişimin de altyapısı vardır. «Tihir'yal Tohumu» derneğini gezen çocukların, büyüklerinden öğrenecek güzel şeylere ve hayırlı işlere heveslenmeleri, öğretmen Mihail Petroviç gibi önderlerinin olması da çok sevindirici.

Şimik, Mikula, Hiyat bayramlarında da buluşmak için anlaştık Tihir'yallılarla.

Yelena HLINOVA.

Gazete: 19 (697), Kategori: Geçmişin Uğultusu

HİVETİRİN KURDUĞU KÖY

1. YENİ YERE BOLLUKLA...

..Geçen yüzyılın 20'li yılları başladığında İdil boyunda tehlikeli kıtlık ortaya çıktı. Sivil savaş zamanında yoksullaşmış köylülerin tarlaları, kuru ve sıcak hava nedeniyle ekilmiş ekinler büyüyüp insanları sevindirememişti. Bu nedenlerle çok sayıda işletme 1921 yılındaki ilkbaharda kendi arazi paylarındaki yokluklar yüzünden ekmek buğdayı tohumu ihtiyacı duydu, hemen hepsi de ilkbahara tarlaları ekmeden girdiler. O vakitte aç insanlar, öbek öbek, heybelerini sürükleyerek köyden köye dilenerek gezdiler, onların birçoğu yıl içinde açlık nedeniyle ölüp gitti. Ne kadar insan yaşamı biçecekti ölüm; bu zamanda, ne kadar aileyi öksüz bırakacaktı?

Yeni Aksu'daki yoksul köylülerden yüz parçası türlü yerlere yerleşmişlerdi. Bu yerlerden bazıları köyden çok uzakta değildi, bazıları çok uzaktaydı; bu nedenle oraya gitmek isteyince güneş doğuncaya kadar çıkıp yürümeleri gerekmiş, tabii ki atı olanlar için gitmek daha kolay olacaktı.

İlkbahar ekini yardımlaşarak bitirildi. Sonra uzaktaki tarlaların çevresinde toplanarak ekilmiş buğdayın yetişmesi için Tanrı'dan yağmur ve sıcak istediler, eski geleneklerle ataları anarak, kıtlık yemeği yiyecekleri zamanda Kaçak Hivetir kendi düşüncelerini dile getirdi:

– Belki, ihtiyaç duyulunca yürüyüp buraya göçüp gelinebilir. Arazisi de kötü değil, ormanı da yakın, deresine baraj kurunca yaban kazı için su da bulunur.

– Ben de bu konuda çoktan beri konuşmak istiyordum; ancak biraz şüphelenerek durdum, anlaştık o zaman Martin Stolyarov.

– Ben itiraz etmem, diye katıldı sohbebe Multeke'nin büyük oğlu Ştappan.

Şimdiye kadar konuşmaya katılmayan, Sivil Savaş'tan kısa bir süre önce dönmüş Tintti Santiri aniden ayağa kalktı ve gayet duygulu bir şekilde:

– Durun, köyün içinde duman mı tütüyor acaba? diyerek heyecanla sordu. Hepsi Yeni Aksu üstünü duman sardığını gördü. Diğer noktadan arabalara binip Yeni Aksu tarafına doğru aceleyle gittiler.

Tehlikeli yangın, kendi gereksiz işini yaparak onlarca aileyi yersiz yurtsuz, yiyecek içeceklessiz, hayvansız sürüsüz bırakmıştı. Ancak Yeni Aksulular, başlarını eğmeyen, ne kadar zor olsa da zarar görmüş ailelere güçleri yettiği kadar yardım etti, kıt kanaat yiyeceği yarı yarıya paylaştı.

Sovyet iktidarı yanıp tutuşmuş ailelerin ev-bina inşa etmelerine orman bölerek yardım etti. Sonra bıçkı, balta seslerine Yeni Aksu'dan altı yedi kilometre ilerideki orman, bir süre ev sahibi oldu. O yaz Kaçak Hıvetir de yeni yerini yurdunu yükselterek inşa etmiş oldu, yaz başında yaşamak için taşınıp geldiler. Önceleri alışmak zor olsa da, yavaş yavaş zorluklarla yaşadılar; hele kışa konu komşusuz girince sıkıntı bastı. Bu kış ne kadar çarık bağlamamıştır Hıvetir ve Gur'yan'ın oğulu?..

Yazın sıcak ve yağmursuz olunca odun kesip taşımak elverişli oldu; ancak ekilmiş buğday güçlenip dolu başaklar çıkaramıyordu. Ne var ki Pitrav önündeki yağmur köylülerin morallerini yükseltti, sonbaharda biraz ekmek stoğu olacağından emin olarak yaşadılar; ancak yeni buğdayın toplanıp alınması uzaktı...

Çirkin ve soğuk kış geride kaldı, yeniden ilkbahar geldi. İlkbahar sığağıyla beraber yine işitilen balta bıçkı sesleri orman içindeki sessizliği bozdu. Önceleri Yeni Aksu'dan çıkan ev sahiplerinin sayısı çok olmadı. Kaçak Hıvetiri ile komşu, yeni evler yavaş yavaş yükselerek kuruldu. Onlardan öncekilerin bazıları arasında Martin Stolyarov, Aleksandr Artemyev, İlya Afanasyev, Ştappan Muleyev'in eşleri ve çocukları, Tihtaman Gorbunov'un aileleriydi. Sonraki iki üç yılda, Fedorovka köyündeki ev sahiplerinin sayısı bir hayli arttı: Volkovlar, Çentayevlar, Timofeyevler Yeni Aksu'dan göçüp geldiler.

O vakitte büyük köylerden ayrılmış çok sayıda küçük köyler kuruldu. Bunun bilinen, en önemli nedenlerinden biri; uzaktaki tarlaları işleme, ulaşım zorluğu ve toplanıp derlenmiş buğday demetlerini getirmenin çok vakit almasıydı. Fedorovka köyünün toprakları çok değildi. Yeni Aksu ile sınır komşusu oldu. Orası Hır şehri yakınındaki Ulip Tepesi'nden bir iki yüz adım sonra başlamaktaydı. Günümüze kadar da Pıllı (Ballı) Dere kıyısında, Savleş'in karşısına kadar, sınırdaki yaşlı meşe, zamana boyun eğmeden her yıl yaprak seriyor. Geri kalan topraklar baştan başa ormanla sınırlanmıştı. Her ev komşu harman yeri oldu. Köy büyüyüp geliştikçe yaşam da gelişmiştir. İki derenin birleştiği yeri bölüp büyük gölet inşa ettiler, kuyular kazdılar. Odun taşımak daha kolay olur diyerek derenin olduğu arazilerde köprüler inşa ettiler, onlardan biri olan «Dört Köprü» köy ve halk tarafından korunagelmiştir. Orada gerçekten de daha küçük arazide meşeden dört köprü inşa ettiler.

Köydekilerin yarısından fazlası, dine girmemiş Çuvaşlardı. Dine girmiş bir kız girmemiş bir Çuvaş delikanlıya gittiğinde onun adını bacadan bağırıp dine girmemiş Çuvaş adını değiştirirlerdi. Örneğin dine girmemiş Kaynuş, dine girmiş Trahvin'in kızını, delikanlı Naştuk'a aldığında bacadan bağırarak erkeğin adını değiştirirlerdi: Naştuk'tan Minever olurdu.

Zaman, yaşam için ne kadar zor olsa da, ileriye doğru aktı. Köy halkı ilbaharda- yazın tarlada çalıştı, kışın odun kesti – Kiremet Deresiyle komşu olan orman işletmesinin kooperatif tesisleri kurulunca bu iş daha da gelişti. Odun stoklamanın yanında kayından katran çıkardılar, demirci dükkânları için odun kömürü tedarik ettiler. Belki, bu nedenle köy yakınındaki ormanda yer adları korunmuştur: Vırıstay İçi, Kimrik Ortası, Kapis İçi, Yumanay da geriye kalanlardır.

2. BİRLİKTE ORTAKLAŞA BU...

30'lu yıllarda kolhozlar toparlanmaya başladığında Fedorovka Çuvaşları da 1930 yılının Kasım'ında köy meclisini toplayarak «Yultaş/ Yoldaş» adlı kolhozu kurup işletti. Kolhozun ilk yöneticisi olarak Danil Timofeeva seçildi. Bilinir ki ilk başta endişelenenler de oldu. Bu nedenle de kolhoza girenlerin sayısı çok olmadı. 1933 yılında «Yultaş» işletme kooperatifinde 14 işletme vardı, onların hepsinde 64 kişi vardı. Çalışabilenlerin sayısı 33'tü. Kolhoz işlerini Petr Trofimoviç Artemyev düzenleyerek idare etti. O çalıştıkça kolhoza girmeye niyetlenenlerle çalışanların sayısı arttı. Kolhozu değişik zamanlarda değişik kişiler yönetti. Onların arasında: Tuktar Gorbunov, Mindubay Çentayev, Gavril Muleyev, Dmitriy Volkov çok ayrı yere sahiptir.

Kolhoz işlerini toplantılarda yürütürlerdi, çalışanları överlerdi, çalışmayanları azarlarlardı. Özellikle iş gününü dolduramayan kişilerin sık sık zarar görme olasılıkları azaldı; ancak onların sayısı 2-3' ü geçmezdi.

Kolhozda bayram günlerini kutlamak da unutulmaz. Ayrıca Ekim Bayramı'na özellikle hazırlanırdı. Para pulun daha dar olduğu zamanlarda pazarda buğday satıp gerekli şeyler edinirlerdi.

Fedorovka köyündeki işçilerin sakin yaşamı, SSCB'deki diğer halklara çok benzer şekilde II. Dünya Savaşı başlayınca bitti. Savaş sırasında bu orman altındaki küçük köyden 20'den fazla erkek savaş alanında düşmana karşı savaştı; yarısından fazlası öz köylerinden binlerce kilometre ötede ebediyete göçüp gitti. Bazı ailelerde acımasız savaştan geriye dönemeyen ikişer üçer kişi de oldu. Onların arasında Artemyevlerin oğulları Petr ve Denis, Stolyarovların oğulları Santir ile Mikulay ve daha başkaları da. Kolhozdaki işleri yavaşlatmamak için yaşlılar ve savaşa elverişsiz erkekleri, kadınları, çocukları çalıştırdılar. Tarla işlerini, ekimi, toplanmış buğdayı da cephedekiler için ineklerle Nurlat'a götürmeye çalıştılar.

1950 yılında küçük kolhozları birleştirerek büyük işletmeler kurmaya başladılar. Yeni Aksu köy sovyetine giren, «Drucba», «Yultaş» ve «Telman» adlı işletmeleri birleştirilerek 1950 yılının 5 Temmuz'unda bir kolhoz kuruldu. Başkanlığa Pimka Fayzuloviç Çentayeva seçildi. Fedorovka kolhozunun 4. ekibi olarak kaldı, onun ekibini savaştan teğmen rütbesiyle dönen İvan Artemyeva güçlendirdi, Semen Artemyeva ve David Timofeyev'e at bakma, Haybulla Muleyev'e kovanlara bakma görevi verildi.

Oradan Fedorovka ekibini Fedor Gorbunov yönetti.

Zaman aktıkça geride kalmış savaşın yaraları kabuk bağladı. Genç delikanlılar ordudan dönüp teknik alanlara heves ettiler: bazılarını araba, başkalarını traktör ilgilendirdi. Onlardan biri, Nikolay Tuymuloviç Gorbunov, emekliye ayrılıncaya kadar şoför olarak çalıştı.

Bunun gibi Nikolay Muleyev, Petr Afanasyev, Mihail Gorbunov şoför olarak çalıştılar. Vladimir Muleyev traktör üstünden inmedi.

1956 yılında Nurlat'ta şeker fabrikası çalışmaya başladığında köylerde şeker pancarı ekmeye başladılar. Fedorovka'daki erkeklerin kışa girildiğinde atlarla Nurlat'a pancar götürmeleri halen unutulamaz.

3.OKUMA- YAZMA ÖĞRENİYORLAR...

1945 yılında Fedorovka köyünde okul olmadığından çocuklar yazma- okuma için Yeni Aksu' ya yedi yıllık eğitim veren okula kadar yürüyerek gidiyorlardı. Açıkçası, yürümek zor oluyordu ve Yeni Aksu'da dairede yaşadılar.

1945 yılında «Yultaş» kolhozunun yönetim binasının bir odasında ilkokul açılınca Fedorovka'nın çocukları ne kadar sevinmişlerdi acaba? Okulun ilk öğretmeni Mariya Nikolayevna Nikolayeva (Lyabukova) oldu. Okulda, delikanlı olarak Genç Aksu'dan ayrılıp savaştan dönen Öğretmen Vasiliy Tarasoviç Mişin çalışmaya başladı. O, çocuklara okuma yazma öğretmekten başka, özellikle erkek çocuklara acımasız savaş meydanında gördüklerini, elbirliğiyle zorluklara direnmeyi öğretmeye çalıştı.

1948 yılında Fedorovka'daki ilkokulu Anna Nikolayevna Mokina yönetmeye başladı. Anna Nikolayevna Fedorovka çocuklarını bırakıp gitme kolaylığını aramadı, emekliye ayrılıncaya kadar köy için çalıştı. Onunla birlikte okulda F. M. Dimitriyev, P. İ. Krasnova, A. A. Vasilyeva hep keyifle çalıştılar.

Öğretmenlerin en başta gelen amaçları, öğrenen çocuklara sağlam bilgi vererek topluma yararlı insan yetiştirmektir. Fedorovka çocukları da derlenmiş bilgiyi arttırarak her biri vatanın türlü köşesine dağılarak büyük bilgi göturdüler, diğerleri kendi kolhozlarında çalışıp şeref kazandılar. Onlar arasındadır Nikolay Fedorov, Fedor Gorbunov.

Ünlü kişiler de az sayıda çıkmamıştır orman aşağısında yaşayan bu küçük köyden. Onlar arasında S. A. Fedorov, albay; M. H. Çentayev, polis yarbayı; V. F. Gorbunov, yarbay; E. M. Çentayev emekliye ayrılana kadar Elmet şehrinde rejimi koruma amiri olarak çalıştı. Köyde en önce eğitime önem verilmiştir: N. G. Muleyev, Yeni Aksu'da çocuklara anadillerini sevmeyi, onu korumayı öğretti. Nikolay Gavriloviç, öz edebiyatlarını korudular, şiirler ve hikâyeler yazdılar. Valeriy Aleksandroviç Martinov (Tuktar), bilinen yazardır.

Ormansız yaşayamadığını belirten N. F. Gorbunov da unutulmamalı. Önceden Aksu orman ekonomisinde genel müdür olarak çalıştı, şimdi Çeboksarı orman ekonomisine liderlik ediyor. Onun küçük kardeşi A. F. Gorbunov, Aksu'daki Federal Hazine Dairesini yönetti.

Fedorovka'dan çıkanlar, şimdi çeşitli şehirlerde ağırlıklarını koydular: Viktor Artemev, Çeboksarı' da ressam; Vladislav Artemyev mühendis, Almanya'da yaşıyor; Vasiliy Markin, Valentin Fedorov «KamAZa» gidip iş kurdular...

1960 yılının başlangıcında Fedorovka köyünde ekonomi gücüyle klüb yurdu kurup oturduktan sonra gençler önceki gibi müzikli akşam toplantılarında daha az toplanmaya başladılar. Kendileri oyunlarla çeşitli temsillerle konserler icra edip köy halkını toplayarak dinlendirirdi.

Dünyadaki küçük köyün kaderi -birçok köy daha talihtir. Bazı küçük köylerin topraklarında ısırgan ve diken yetişiyordu, köy kurulmuş arazi yalnız çit direkleriyle yaşanıp kurumaya başlamış elmalarıyla hatırlanır. Bunu görünce kalp kırılıyor, can sıkılıyor. Düşünün, ne zamandır bu tasfiye edilmiş topraklarda yaşamaktadırlar, her gece özlemlerle kopuz sesi gençlerin oyun alanına çağırır.

Şimdiye kadar Fedorovka köyünde yaşam sönmemiş. Bunun için her sabah sürü güdüyor, evcil hayvanlarla eğleniyor, odun keserek parçalıyor, süpürge bağlıyorlar. Ancak, zaman geçtikçe yaşam değişerek boğaz rahatlığını ortadan kaldırıyor. Önceki Lenin adlı güçlü kolhozdan hiçbir şey kalmadı, çoğu işsiz kalmış zar zor yaşıyorlar. Ne bekliyor bizi gelecekte, onun arkasından halkı, şimdilik yaşlılar sadece sayılıyorlar. Genç soy ise...

KAYNUŞ Mişşi.

Gazete: 20 (698), Kategori: Geçmişin Uğultusu

ESTONYA'DAN TÜMEN'E KADAR

Bu yıl Kasım ayının 3'ünde, Kazan'da, II. Tataristan Halkları Kongresi'ni geride bıraktık. Cumhuriyet'teki tören gruplarını TR Devlet Meclisinin başkanı F. H. Muhametşin yönetiyor. Bu gün bir türlü gelmiyor, Tataristan' da yaşayan halkların yaşamı heyecanla sürüyor. Temmuz'un 7'sinde Şırçalli'nde Ukraynalılar «İvan Kupala» Bayramı'nı, Temmuz'un 12'sinde Kazan'da Kreşinler «Pirau» Bayramı'nı kutladılar. Geçen hafta sonunda Nurlat'ta Çuvaşlar Rusya çapındaki bayramı sevinçli toplantılarla kutladılar.

Bayram, kutlama, yaşamdaki gelenekleri yaşatarak sürdürür. İlkbahardaki bayramda tanışmış gençler sonbaharda kutlama yaparak bir araya geldiler. Gençler her şarkının kendisine özgü görüntüsüyle yürüdü, gençlerin oyunları büyüledi.

Nurlatlar, bayramı bölge çapında 1992 yılında kutlamaya başladılar, bu törenlere bölgedeki tüm Çuvaş folklor toplulukları katıldı. Etkinliği Nurlat'ın ana sokaklarında kutladılar. Bunu hoş bir geleneğe dönüştürdüler. İleriki yıllarda Nurlatlar, bayramın çapını her yıl büyütürken sürdürdüler. Bayrama, bölge toplulukları ile birlikte komşu bölgeler de katıldılar. 2006 yılında Nurlat'ta Cumhuriyet'teki Çuvaş Kültürünün Bayramı on birinci kez kutlandı. Bu yılki bayram Nurlat Belediyesi bölgesinin ve şehrin başkanı Fatih Sibagatulla'nın girişimleriyle "Rusya Çapındaki" statüsüyle gerçekleşti.

Çuvaşların Federal Ulusal Kültür Otonomunun Başkanı, Rusya Devlet Meclisinin Milletvekili A. G. Aksakov bayrama katıldı. Tataristan ile komşu bölgelerdeki ulusal kültür otonomlarının temsilcileri, cumhuriyet'teki bakanlar ve resmi yöneticilerin yardımcıları, komşu bölge başkanları geldi. Nurlat yakınındaki havaalanındaki stadyuma binden fazla insan, Çuvaş türkülerini eğlenmek için toplandı. Bu etkinlik gerekliliğinin anlamını bir kat daha güçlendirdi. Estonya'dan gelen misafirler bayrama katılarak ona halklar arası (uluslararası) statüsü kazandırdı. Bu bayramı her yıl yalnız Rusya çapında değil; dünya çapında gerçekleştirilecekler.

Bayramın başlamasına doğru alanı saygın misafirler dolduruyor, onlar her yerde bayram kutlayanları çevreliyordu. İşte büyük bir çember, türkü melodisi ile yavaşça dönmeye başladı. Kendi gücüyle ve büyüyle hayrete düşürüp duran, bu töreni sözcüklerle anlatmak imkânsız; onu gözle görmeli.

TR ÇNKA Meclisi de iyi hazırlanmış bu bayrama. Bu gibi etkinliklerin günümüze özgü karakteristikleri de vardı: Ünlü misafirlere bayram amblemlerle beyzbol şapkaları, Çuvaş desenli havlular hediye ediliyor.

– Tataristan'ı M. Ş. Şaymiyev yönetmeye başlayınca kadar Çuvaşlar da Mariler de Udmurtlar da Mordovalılar da Kreşinler de halk bayramlarını cumhuriyet çapında kutlamadılar. Ulusların otonomilerinin de bayramları olmadı bugüne kadar, dedi Nurlat Belediye Başkanı F. S. Sibagatullin.

Bunun için ona çok teşekkürler. Burada çok sayıda Estonyalı'nın yaşadığı Tümen ve diğer bölgelerin delegelerine, cumhuriyetteki bunlara benzer 14 bölgeden gelen misafirlere canıgönülden teşekkür ediyorum.

Oraya katılan topluluklar arasında önde gelenlere ve «En Güzel Çuvaş Modeli», «En Lezzetli Çuvaş Yemeği », «En Temiz Ev» yarışmalarını kazananlara ödülleri A. G. Aksakov, K. G. Yakovlev, F. S. Sibagatullin birlikte verdiler. Çuvaş Ulusal Kültür Otonomisi bayrama katılmış gruplara, folklor topluluklarına bayram amacına mahsus olarak Tataristandaki Çuvaş türkü topluluklarının çıkardıkları albümleri hediye ettiler.

Folklor topluluklarından başka Bayram'da Çuvaş sahne yıldızları –«Pirtivan Malinasem/Özkardeş Malinalar» grubu, Valentina Kuznetsova, Aleksey Şadrikov, Katya Golubeva, Aleksey Moskovskiy, Petr Ermolayev, Andrey Şadrikov– katıldılar. Onların konseri uzun sürdü. Gönülden eğlendiler seyirciler, bugün bizim yüreklerimizde kendi güzelliğiyle uzun süre anılacak.

Etkinlik sonunda yapılan basın toplantısında, bayramın düzenleme kurulunun başkanı YU. V. Terentev hazırlık çalışmalarının başarısını anlattı, katılanlara teşekkür etti, yerel Çuvaş köylerinin çalışmalarını övdü. Bayram başarılı geçti. Gelecek yıl etkinlik uluslararası gerçekleştirilmeli. Bu bayramın genişletilerek etkinliklere tarım işletmelerinin at yarışlarının, güreşin de dâhil edileceğini bildiriyor.

Eğlenceli görüntülerle birleşen çok söz çınladı sahne üstünde. Fakat hepsinden fazla Bölge Başkanı F. S. Sibagatullin'in söylediği sözler şaşırttı, sevindirdi, akıllarda yer etti: «Her nerede olursa olsun bayrama son güne kadar gelmeyi, düzenlenmesine gücüm yettiğince yardım etmeyi taahhüt ediyorum. Bana Nurlat halkı yeniden hayat verdi. Teşekkürler size.»

İlya TUMANOV

Gazete: 28 (706), Kategori: Geçmişin Uğultusu

MEKTUPLAR

MUHEMEL RAHİM MİYOMU

Üstüne durunca UZİ önerdim. Doktorlar bana miyom var diyorlar. Kendini iyice fark ettiriyor; ancak miyom çocuğa sıçrar mı diye telaşlanıyorum. Belki, benim hiç miyomum da yok. Ben onların hiçbirini hissetmiyorum.

Şırçalli.

Doktorlar yanılmamıştır. Siz, şişleri fark etmediğinizden emin olmalısınız. Kimileri yaşamları boyunca onların miyom olduklarını bilmez. Miyom küçük ise kadınların üstünde kalır, çocuğu sağlıklı bir şekilde doğururlar.

Ancak çocuk bekledikleri sırada şişlik büyüyorsa, kadın için tehlike vardır; bebeğin ölçüsünün gerekenden daha küçük olmasının nedenini de miyom olabilir.

ŞEKER YETMİYOR

Bazıları kanda şeker seviyesi yükseldiğinde kendini kötü hissediyor, ben ise onun seviyesi düşünce yorgun düşüyorum. Neden? Bellek kayıpları da oluyor.

Elmet Bölgesi.

İlk önce, yakınlarınız şeker seviyesinizin aniden düşmesinin belirtilerini bilmeli. Siz kendinizi kötü hissedip düşerseniz onlar, size acilen yardım edebilmeliler. Üstünüzde, sürekli, hastalık adının yazıldığı bir kâğıt iğneleyerek gezin; böylece sizi tanımayan kişiler de fenalaşırsanız size yardım edebilirler. Böyle bir kâğıtta, hangi ilaçların işe yaradığı ve hipoglikomiya (şeker seviyesi yüksekliği) hakkında bilgi vermeyi unutmayın. Glukagon denen preparatı hiçbir yerde unutmayın. Yakınlarınızın da size glyukogon iğnelerini yapmayı öğrenmeleri gerekiyor.

DOĞAR DOĞMAZ DIŞÇIYE

Çocuk iki ayını daha doldurmadı, iç hastalıkları doktoru ise onu dışçıye götürmelisin diyor; dişleri yok ki onun.

İlk dişi çıktığında çocuğun ağzını diş doktorunun görmesi iyidir. Niçin dersenez; damak yanlış gelişmiş olabilir. Bu, ileride çocuğa konuşma güçlüğü yaratabilir. Dilin altındaki et, haddinden fazla kısa olunca yemede rahatsızlık, zorluk olur.

Diş doktoru, çocuğun dişinin ne zaman geliştiğini doğru bir şekilde belirleyebilir (yalnız bebeğin bu zamanda kendisini kötü hissettiği bilinmelidir). Önce çocuğun alttaki dişleri çıkmalı, sonra üsttekiler. Çift dişlerin çıkması normuna göre ikisinin arasında 1-2 aylık fark olmalı. Çocuğun ilk dişleri beyaz değilse (bazıları kahverengi, diğerleri siyah da olabiliyor) doktora gitmeli.

Gazete: 23 (701), Kategori: Sağlık

ÇUVAŞ ÜLKESİNDE DÜNYAYA GELMİŞ BAKAN

Tataristan Cumhuriyeti'nin Başbakanı Haziran'ın 23'ünde çıkan kararname uyarınca, Aglyam Kiyamoviç Sadretdinov'u Tataristan Cumhuriyeti'nin Ekoloji ve Tükenebilir Doğal Kaynaklar Bakanlığı'na getirdi.

A. K. Sadretdinov; 1951 yılında Çuvaş ASSR'nin Komsomolski Bölgesi'ne giren Çıçken köyünde doğdu. Kazan'daki Köy İktisadi Enstitüsünde, Saratov'daki Büyük Parti Okulunda, Kazan Devlet Finans ve Ekonomi Enstitüsünde öğrenim gördü. Kendisi, Köy İktisadi Bilimleri doktorudur.

Çalışmaya 1969 yılında Komsomolski Bölgesi'ndeki (ÇR) «Zaveti İliça» kolhozunda başladı. Köy İktisat Enstitüsünde, askerlik hizmetinden sonra Kamskoustinski ve Apas bölgelerindeki köy işletmeleri şubelerindeki araştırma alanlarında çalıştı. 1987 yılında A. Sadretdinov, Apas bölgesindeki halk temsilcileri Bölge Meclisi başkan yardımcısı seçildi. O zamandan beri, bölgedeki Tarım Endüstrisi Birliğini idare ediyor. 1992-1998 yıllarında Apas Bölgesi'nin yönetim amiri, daha sonra 2005 yılında Pıva Bölgesinin ve Pıva ilinin yöneticisi, Pıva'daki halk temsilcilerinin birleşmiş müzakerelerinin başkanı oldu. 2006 yılından beri Pıva Belediyesi bölge başkanıdır.

Haziran'ın 25'inde TR Başbakanı Rustam Minnihanov, Aglyam Sadretdinov'u Ekoloji ve Tükenebilir Doğal Kaynaklar Bakanlığının ekibiyle tanıştırdığında onun hakkında «En önde gelen belediye yöneticilerinden biri», diyerek konuştu. Bunu, petrol, gaz ve ekoloji sorunlarıyla ilgili başkan danışmanı olarak çalışan İrina Laroçkina da onayladı. Topraklarını düzene sokmak için çalıştığı iki ayda, Pıva Bölgesi en temiz bölgeler arasına girdi. Bu bölgedeki yöneticilerden de çok geliyor. Aralık ayında Pıva Bölgesi'nin temsilcileri yeni başkan seçecekler.

Gazete: 26 (704)

İYİ BAYRAMLAR, GENÇLER!

Rusya Federasyonu Başkanı'nın her yaz yapılan Gençler Günü'ne izin vermek için 24 Haziran 1997 tarihinde kabul edilen yasayı yayımlamasından sonra tanınmıştır bu bayram. Ancak Gençler Günü, Kazan'da, bu yılki gibi geniş bir şekilde kutlanmadı hiç. Federasyonun İdil'deki bölgesinde 2007 yılının Gençler Yazı diye tanınması bu nedenle midir? Bu etkinliğin genç insanları toplum yaşamına daha cesaretli bir şekilde katılmaya daveti oldu mu acaba? Haziran'ın 27'sinde Kazan'da M. Gorkiy adlı kültür ve eğlence sarayında ve oradaki «Trudoviye rezervi» stadyumunda yedi bin kişi bayrama katıldı.

Bayramdan bir gün önce çocuklar ve gençlerin sorunlarıyla uğraşan komite başkanı D. Fattahov gazetecilerle görüştü, etkinliğe katılan davetliler hakkında röportaj verdi. Örneğin, şimdiye kadar bayram programında boks olmamıştı. «Ekstrem sporlarda» da ilk kez olacaktı. Orada bisikletle baş aşağı dönenler, kaykayla figürler yaparak gezenler, break dans ustaları ve grafiti sanatçılarının yetenekleriyle baştan sona tanışma fırsatı bulacağız.

Organizatörler, bu yıl Tataristan'da «İyi Kalplilik Yılı» olduğunu da hatırladılar. Haziran'ın 1'inde Dünya Çocuklar Günü'nde başlayan hareketi ileri götürdüler. O sırada tedavi için paraya ihtiyaç duyan hasta çocukların listeleri tutuldu. Birikmiş parayı hastaların yakınlarına teslim ettiler; ancak, beş yaşındaki, çok ağır hasta olan Bogdan Yakovleva'nın Almanya'daki ameliyatı için 10 milyon *tenki* para gerekli. Şimdiye kadar, sadece 2 milyon gümüş para toplanmış. Çocuklar Günü'nde çocuğa yardım için kısa mesaj yazılıp bırakılacak bir özel numara tahsis edildi. Her kısa mesaj 22 *tenki* tutarında. Her gün bankadaki hesap hakkında bilgi vermek için 3 bin broşür yayımlandı.

Gençler Günü'nden iki gün önce, Kazan'daki gençlik örgütleri toplanarak Kazan Gençlik Örgütleri Meclisini (KSMO) kurup çoğaldılar. Meclisin başkanlığına İ. V. Sivova seçildi. Gazetecilerle düzenlenen görüşmeye o da katıldı. Birliğe, Genç Öğrenciler Meclisi, Kazan Gönüllüleri, endüstri tesislerinde çalışan gençlerin organizasyonları ve başkaları katıldı. KSMO'nun amacı, İgor Veniaminoviç'in söylediği gibi, gençlerin birbirine yardım etmesidir. Örneğin, herhangi bir sorunun nasıl çözüleceğine bir organizasyon iyi biliyor, diğerine de yardımcı oluyor. Özellikle bağış alma belgelerinin hazırlanmasında çok sorun çıkar. KSMO'da her türlü örgüt var, her bir örgütün amacı çok farklı olsa da onları birleştireni çok az. Gençleri dairede görevlendirmek daha çok sorun doğurur, hepsi kendi kendilerine bürokratların kapılarını çalıp dolaştıklarında çok zaman harcamış olurlar. KSMO ise bürokratlarla bağlantı kurulurken de iktidar örgütleriyle sorunları çözerken de gerçek çalışma yapmış olur. KSMO kurulunca Kazan Belediye Başkanı İ. Metşina, gençlik örgütlerinin üyeleriyle görüşmeyi istedi. İlsur Raisoviç memnuniyetle kabul etti; ancak çeşitli nedenlerle görüşmeyi ileri bir zamana bıraktı.

On saat sürdü bayram. Önce spor oyunları programı gerçekleştirildi, akşam saat altıdan sonra konser alanları çalışmaya başladı. Kazan'daki tanınmış gruplar «Volga-Volga», «Mgnoveniye», «Murakami» ve daha başkaları şarkılar, türküler seslendirdi. Akşam sekizi geçtikten sonra Kazan'dan çıkan tanınmış şarkıcı Maksima'yı dinlemek için çok sayıda insan toplandı. Keyifli bayram saat 22'de havai fişekler gösterileriyle tamamlandı; ancak havai fişek gösterilerinden sonra bayram uzadı. Şehirdeki «Arena», TSKC gece klüpleri gençler için ücretsiz etkinlikler düzenledi.

Tat'yana VASİL'YEVA.

Gazete: 26 (704)

Tatar dilini de sevip öğreniyorlar

Şiprel Bölgesi'ndeki Büyük Aksu Ortaokulu herhangi bir yerden ortaya çıkıp oraya mal oluyor. O, köy için en büyük kale. Şehirde olsaydı kaybolup gitmemiş olacaktı. Onun hacmi çok büyük; mimarisi ise güzel ve gurur verici. Aksuluların okulu sevdiği görülüyor. Eğitim kurumu hakkında onlar her zaman candan konuşuyor. Halkın okula duyduğu sevgi, mükemmel binasından kaynaklanmıyor açıkça. Burada üstün yetenekli, canıgönülden işine bağlı bir ekip çalışıyor.

Bizi Müdür V. P. Luhmanov ve onun yardımcısı N. F. Yarmuşov karşılıyor. Okul binasına girince çeşitli temalarla hazırlanmış standlar göze çarpıyor. Geniş koridorların duvarları fotoğraflarla ve çocukların resimleriyle kaplanmış. Görülmeye değer oldukları hissediliyor.

– Ne kadar ustaca çizilmiş resimler? diyerek şaşırдық.

– Çoğu, misafirlerin, okulu bitirip çıkanların hediyeleri; işte buradakiler ise bizim köydeki sanatçı İvan Petrukova'nın resimleri dedi Viktor Pavloviç okulla ilgili bilgi verirken.

Müdür odasında eğitim sorunlarını tartıştık, açıkça burada durum diğer okullardaki gibi; ne iyi ne de kötü. Yönetim, 11. sınıfları ilgilendiren sınavları merak ediyor. Hayır, hayır boş bir sınav vermiyorlar diye düşünüyorlar onlar. Orada çocukların hepsine en iyi bilgiyi veriyorlar. Her yıl, mezunların yüzde 80'i yüksek okullara eğitime gidiyor. Şimdi "Genel Devlet Sınavı"nın uygulamaya girmesi onları biraz meraklandırıyor. Yenilik her zaman endişelendirmez mi? İşte bu yıl da hepsini GDS seçti.

– Biz GDS'ye karşı değiliz; ancak çocuklara -alışıncaya kadar- çok zor geliyor. Belki, kendimiz yeniliklere çekinerek bakıyoruz. İlkokulda okuyup dört dalla GDS'yi vermek zor. Diğer bölgelerde böyle ihtisas okulları açmalı, diyor eğitim işleriyle ilgilenen Müdür Yardımcısı Nikolay Filippoviç.

Doğru, zorluklar çok burada; ancak 2009 yılından beri GDS herkes için zorunlu.

Bu okulda büyük eksiklikler ve zorluklar olmayacak diye düşünüyoruz, çünkü geniş tecrübeli yöneticilerin eğitim kadrosuyla canlanma olacak. Burada, hedefleri olan, geniş bilgili, yetenekli eğitimciler çalışıyor. 4 dil öğretiliyor: Çuvaşça, Rusça, Tatarca, İngilizce. Çuvaş dilini öğreten uzmanlar olarak A. P. Osipova, V. N. Yarmuşova, N. V. Larionova görev yapıyor. Genç öğretmenler, çalışarak tecrübe kazanıyorlar. Onların öğrencileri Çeboksarı'da yapılan « Çivilti çikeş/ Kırlangıç Cıvıltısı » yarışmasına katılarak 2'ncilik, 3'üncülük derecelerini kazandılar. Ülke seviyesindeki olimpiyata çıkamıyorlar şimdilik. Gelecekte bu gibi hedefler amaçlanıyor.

Burada Tatar dilinin öğrenilmesi zor değil. Üç yıl önce, okula E. N. Muhtarova gelmiş. Bundan sonra Tatar dili eğitimi zorlu olmaktan çıkarak ilginç ve keyifli derslere dönüştü. Çocuklar haftada iki saat, Tatar dili ve edebiyatını büyük bir keyifle inceliyorlar. 5.-8. sınıflar haftada 5'er saat (3 saat dil, 2 saat edebiyat), 9.-11. sınıflar 4 saat anadili öğreniyorlar.

Diğer derslerle olgunlaşmalar da ihmal edilmiş değildir. Okulda kimyayı iyi bilenler, bölge olimpiyatlarında her zaman galibiyet kazanıyorlar. Bu zor dersi sevmeyi Nikolay Filippoviç öğretmiş. Çocuklar; dersi ilgiyle inceliyorlar; en ilginç, en büyüleyici bilim diyorlar.

Müdür her sınıftan memnun. Eğitimbilimciler zamana acımadan, gayretle, çocukları severek çalışıyorlar. Bunun için başarıları da yüksek. Örneğin, geçen öğrenim yılındaki bölge olimpiyatında çocuklar fizik ve kimyada birincilik derecesi aldılar. Rus dili, edebiyatı; ekoloji ve sosyal bilimler alanlarındaki rakiplerini yenerek ikinci sıraları aldılar. Matematik ve teknolojiye ise üçüncü sıralara çıktılar.

Ders dışındaki etkinlikler burada her zaman yüksek seviyede. 2006 yılında Büyük Aksu'da ortaokul açılışının 120. yılı kutlamalarına çocuklar bir konser hazırlamışlardı. Büyük şehirlerde yaşayanlarla hoş konserlerde ve tiyatrolarda buluştular; şaşırarak döndüler: «Ne kadar yetenekli imiş meğer bizim yurttaşlarımız.» diye sevindiler.

Öğretmenler de yeteneklerini, mesleki seviyelerini arttırmak için gayret ediyorlar. Son başarılarından biri A. V. Danilova'nın «Moya Malaya Podina– Bolşoya Aksa/ Benim Küçük Memleketim-Büyük Aksu» anlatmak istiyorum. Çocukları Ana vatanla tanıştırmak için o kendi programını hazırlamış. Ona, TR Eğitim Bilimleri Bakanlığında düzenlenen yarışmada birincilik derecesi vermişler.

Okuldaki müze ise mutlu şehirdeki herhangi bir müzeyle aynı seviyeye geliyor. Köy tarihi, fotoğraf albümleri ve denemelerde anlatılmış. Birçok kez çeşitli eşyalar toplanarak temalı sergiler hazırlanmış. Bütün köy halkı, öğrenciler, öğretmenler hep birlikte çabalayıp her yıl müzeyi zenginleştiriyor.

Yetenekli ekip, yaz tatillerinde dinlenip yeni öğrenim yılına yeni güçle, tasarımla, programlarla dönmeyi arzuluyor.

Gençleri ise yüksekokullarına gitmek, sınavlarında başarılı olmak için güçlü kuvvetli, yetenekli!

Silviya Çarkina

Gazete:26(704), Kategori: Zil

YETİM VE ÖZÜRLÜ ÇOCUKLAR BALOSU

Haziran'ın 28'inde TR Eğitim ve Bilim Bakanlığı, Ticaret ve Sanayi Meclisi; Kazan'daki Eisrigeme Akademisinde yetim ve sakat çocukların veda balosunu gerçekleştirdi.

Bu yıl kutlamaya cumhuriyetteki misafirlerle bölgelerden 100'den fazla çocuk davet edilmiş. Hepsi eğitimde, sporda, sanatta başarılarına göre belirlendi. Onlardan 11'i okuldan altın ve gümüş madalyalarla mezun olmuş. Diğerleri; olimpiyatları kazananlar, konferanslarda başarılı olanlar; cumhuriyet, Rusya ve dünya çapındaki müzik, dans festivalleri ve yarışmalarının kazananları; çeşitli spor oyunlarında Tataristan, Rusya, dünya şampiyonları olanlar.

«Bu baloyu çocuk yurtlarında, yatılı okullarda, yabancı ailelerde büyümüş yetim, özürlü çocukların kendilerini daha başarılı, gerekli, mutlu hissetmeleri için düzenliyoruz.» diyor bakanlık çalışanları. Bu hayırlı işe, Sanayi Meclisi de her yıl yardım ediyor.

Bugün cumhuriyette yetim ve özürlü çocuklar için 73 devlet kurumu çalışıyor. Oralarda 8 bin çocuk barınıyor. Bundan başka 1500 özürlü çocuğa evlerinde eğitim veriliyor.

Kutlamalara çocukları selamlamak için cumhuriyet yöneticileri geldi. Başkanlık Örgütünün, Devlet Meclisinin, Bakanlar Kabinesinin ve diğer kurumların temsilcileri hayırlı sözler söylediler, gelecekte de büyük başarılar kazanmayı arzuluyor, sponsorlar.

Gazete: 26 (704), Kategori: Zil

KISA SÜRE İÇİN SESSİZLEŞEN OKUL

Yaz tatili zamanı geldiğinden, Hurata'daki (Elkel Bölgesi) okul da kısa bir süre için sessizleşti. Doğrusu, diğer yıllarla karşılaştırınca, burada bu yıl her yılki gibi gürültü olmayacak. Niçin dersizen cumhuriyetteki okullarda iyileştirme olduğundan yenilik en önce bunun gibi küçük okullara gelip isabet etti. Onların, öğrenci sayısı az olduğu için, kapatılması ya da onlara ilkokul statüsü verilmesi kararlaştırılmış. Hurata'daki bilgi yurdu da işte 2006-2007 eğitim yılından beri ilkokul sayılıyor. Buna göre burada son zil, özlemle çalarak çocukları yaşam yoluna değil; Siktirme Köyü'ne yalnız uğurluyor. Niçin derszen 5. sınıftan sonra onlar Siktirme'deki ortaokula yürümeye alışıyorlar.

Değişim üzerinden çok zaman geçmediğinden midir nedir; yeniliğe çocuklar da öğretmenler de alışıp yetişemiyor. Tenefüs saatlerinde tek katlı büyük okulun koridorlarının şimdi de çoluk çocuk sesiyle uğuldayıp durduğu duyuluyor. Ancak, ne yazık ki, bugün görüntü farklı. Çocukların sayısı az, her sınıfta yalnız 4'er, 5'er kişi var. O zamana kadarki kadro da oldukça seyrelmiş; teknik elemanlarla birlikte hepsi yalnız yedi kişi şimdi. Bu okulda 33 yıl çalışmış N. Kurzayeva Öğretmen'in anlattığına göre, çalışanların kimi Sektirme'deki okula geçmiş kimi işsiz kalmış.

Geçmiş yıllarda «Umehye ruki/ Maharetli Eller», «Volşebnaya kist/ Sihirli Fırça», «Hor/ Koro» ve «Lepka/ Maket» dernekleri gürleyip durmuşsa da şimdi onlar da sessiz. Çocuklar, özellikle kilden çeşitli kuklalar ve kavallar yapmayı öğreten derneği benimsemişler. Onun yöneticisi Nina Nikolayevna'nın anlatıklarına göre, çocuklar kalmayı kendileri seçmişler; kızıl balçığı Hurata Deresi'nden almışlarsa da beyaz için Siktirme'ye doğru gitmişler. Sonra hepsi teknolojiye uyunca çeşitli kuklalar yapılmış, boyanıp güzelleştirilmiş. Çocukların ürettiği çalışmalarını çeşitli gösterilere alıp götürmüş, yarışmalara da ulaştırmış. Misafirlerine çok armağan etmemiş mi? Bazı kuklalar okulda şimdi de saklanıyor. Nina Nikolayevna; bu dernek, diyor, küçüklerle kuruldu. Gerçekten de alt sınıftaki öğrencilerle çok kolay olmuyor.

Burada, N. Kurzayeva'dan başka iki öğretmen, N. Mindryukova, L. Yaganeva, çocuklara ilkokul bilgisi veriyor. Bilgi temelinin güçlü olması için az gayret etmiyorlar. Buna göre çocuklardan birçoğu Siktirme'deki ortaokulda da «4», «5» notları alıyorlar. Çeşitli çaplardaki olimpiyatlara katılıp kazanınca Hurata Okulu'nun öğretmenleri de seviniyorlar.

Bu okulda çocuklara, uzun yıllar Çuvaşça öğretmediklerinden, ana dilleri konuşma seviyesinde yalnızca. Edebî dil, büyükler için de yeşermeyen çimen olduğundan Huratalılar Ruslaşmış gidiyorlar. Müjdelersun, bu yıl ilkokulda anadil öğretilmeye başlanmış. Ancak burada da zorluklar yok değil. Bazı anne babalar bunu tasvip etmiyorlarmış. Bunun dışında, ders için gerekli kitaplar da yetersiz.

– Ancak geçen öğretim yılından beri çocuklara haftada dört saat Çuvaş dili öğretmeye başladık. Basit değil bizim için; çünkü Çuvaş dilinin ders kitapları yok. Siktirme'den, Pırnaye'den kullanılmış eski kitaplarla öğretiyoruz,– diyor Nina Kurzayeva.

Hurata Okulu'nun elma-yemiş bahçesinde Elkel Bölgesi'nde yetişmeyen meyve yok. Bahçede 24 çeşit elma ağacı, 10 çeşit vişne, on çalı beктаşıüzümü, on kara frenküzümü var. Elma-yemiş ağaçlarını diken de Nina Nikolayevna Kurzayevah imiş. O sıralar, o, çocuklara öğretmiş. Zaman zaman okul bitişindeki bahçenin şefliği işini de üstlenip sürdürmüş. O zamandan beri bahçe çok büyük bir bahçeye dönüşmüş.

Elma-yemiştense başka orada türlü bahçe sebzeleri de yetiştiriyor: soğan, havuç, pancar, ihlamur... Okul, her yıl bol ürün alıyor. Çeşitli reçel, komposto malzemeleri, turşular ve başka şeyler kış için, yeteri kadar hazırlanacak onlardan. Çoğunu satarak okul için para kazanıyor, sürü için yeme dönüştürüyor. Bu okulun bahçesinin, bölgede her yıl gerçekleştirilen yarışmada ön sıralarda olması boş yere değil.

Okulun evcil hayvanları da var: inek, iki domuz. Onlara okul çalışanları bakıyor. Hayvan satıp kâr etmeye çalışıyor okul. Şimdi de domuz etini satarak DVD, televizyon, karaoke almaya hazırlanıyorlar. Bunlardan başka, hesaplarında bilgisayar da var onların.

Zamanında okul için çok gayret etmiş; burada 50 yıla yakın yılmadan, yorulmadan çalışmış emekli pedagog Aleksandr Matveyeviç Lineyeva'yı da unutmuyor Huratalılar. Yeni açılan okulun adını Aleksandr Matveyeviç zamanındaki gibi üstte tutmaya çalışıyorlar.

İrina KUZMİNA.

GÖNLÜ GÜZEL PEDAGOG

Anat Kama'daki Çuvaş lisesinde çok başarılı öğretmenler çalışıyor. Şimdi buradan mezun olan çocukların her yıl çeşitli enstitülere girmeleri boş yere değil. Liseyi geliştirmek için bizim Müdür Anatoliy Petroviç çok çaba harcıyor. Pedagoglar da yetenekli.

Bu sefer ben lisede çalışan yetenekli kadınlardan biri -Nina Germanovna Yarmuşkina- hakkında yazıyorum.

İşlerini en iyi bilen insanlara saygı duyuyor ve onları takdir ediyoruz. Ancak sadece bu yeterli değil. Eğer genç kuşağa bilgi verme işinde emek veriyorsan daha da fazlası gerekli. En başta biz insanın aklına, maneviyatına ve gönlüne bakıp değerlendiriyoruz. Nina Germanovna tam bunun gibi insanların grubuna giriyor.

Çuvaş lisesinde çalışanların sayısı çok değil. Burada her öğretmen avuç içi kadar demek mümkün. Ne konuşacağım bununla ben: İnsanlarla konuşmayı bilme, saygıdeğerlik, kendisini düzenli ve sorumlu tutma, alçakgönüllülük, insana yardıma hazır oluş; bu iyi tarafların hepsi de var Nina Germanovna'da. Ben ondan insanları horladığımı duymadım, kendisini de büyük gördüğünü görmedim. Her şeyiyle iyi kalpli ve alçakgönüllü.

Ben de, her çocuk gibi, öğretmenlerime saygı duydum. Onlar dünyada en akıllı, her şeyi bilen, her şeyi yapabilecek insanlar olarak sayıldılar. O zaman sadece çocuk ruhuyla anlamış olsam da şimdi, büyük pedagog gerçekten de böyle olmalı diye düşünüyorum.

Böyle olmak için çok çaba harcamak, çalışmak, çağa ayak uydurmak; bunun için de daha çok bilmek, öğrenmek gerekiyor.

Nina Germanovna'yı ise ben en büyük pedagog olarak sayıyorum, ona yürekte saygı duyuyorum. Yetenekli, iyi kalpli bu hanımla çalışanlar da ona saygı duyuyor, çocuklar da onu seviyor.

Yaşam her zaman yolunda gitmiyor. Her insanın yaşamı boyunca sıkıntıları da sevinçleri de oluyor. Nina Germanovna'nın yaşamında da olmuş bunlar. Yine de o başını eğmeden, zorlukları yenerek ilerlemek için gayret ediyor. Kendisi gibi güçlü kadınlar da gayret edip öğreniyorlar.

«Camgönülden kendisini işine vermiş, çocukları yürekte severek eğiten», – diye değerlendirdi onu Lise Müdürü Anatoliy Petroviç. Bu sözleri kabul eden yalnız ben değilim; lisede çalışanların hepsi kabul ettiklerini söylüyor.

Tamara SMALKOVA.

Anat Kama

Gazete: 26 (704), Kategori: Zil

ÇOCUKLARIN GÖNLÜ OLSUN YETER Kİ

Okulda iyi öğrenen çocuğun öğretmenin adı da her zaman en başarılı öğretmenlerin arasındadır. Nina Nikolayevna Bakanova yirmi yedi yıldır eğitimde emek veriyor, on beş yıldır da Elkel Bölgesi'ndeki Anat Kaçayel ortaokulunda birinci sınıflarda Çuvaş dili ve edebiyatı derslerini yürütüyor. Bu köyde daha fazla Çuvaş yaşıyorsa da buradaki öğrenciler sadece on altı yıl önce kendi ana dillerini öğrenmeye başlamışlar. Böyle olunca da halk ana diliyle konuşamıyor. «Suvar» gazetesine iki köyde – Anat ve Turi Kaçayeller'de – ancak üç kişi abone oluyor. Çıkmaya başladığından beri almayı sürdürenlerin arasında saygıdeğer Nina Nikolayevna da var.

– Ben, ana dilimi babamın kitaplarına göre kendim araştırdım – bize okulda Çuvaş dilini öğretmediler. O zamanki öğrencilerden çoğu bugün de Çuvaşça okuma yazmayı bilmiyor. Çocuklara niye öğreteceklerdi ki onlar? Dolayısıyla çocuklar daha çok Rusça konuşmayı anlayabiliyor. Neyse ki bu durum, diğer yıllardakiyle karşılaştırınca değişiyor. Çocuklar anadilleriyle daha fazla ilgilenmeye başladılar. Biz sık sık faydalı dersler, oyunlar, çeşitli sahne gösterileri tasarlayarak icra etmelerini sağlıyoruz. Anne babalar da karşı gelmeyip seviniyorlar buna.

Çocuklarda, Çuvaş dilini öğrenme hevesi uyandırmak büyük başarı. Artık, Nina Nikolayevna'yı öğretim için gerekli kitaplarla öğretim yöntem ve araçlarının yetersiz olması üzüyor.

–«Suvar» gazetesinin «Şinkirav/Zil» ek baskısı bize çok yardım ediyor. Çocuklar onu merakla bekliyorlar. O eski ders kitaplarında olmayan materyaller açısından zengin. «Şinkirav/Zil»den faydalanarak biz birkaç kaynakla ders yapıyoruz artık, diyor Çuvaş dili öğretmeni.

Nina Nikolayevna, ağır hastalıktan çok kısa bir süre önce kurtularak kalktıktan sonra işe başlamış. «Yeniden doğdum.», diyor o, bunun ardından. Bugün çocukların yanına daha da gayretli gidiyor. 8. sınıfların derslerini üstlenmenin dışında, Tatar dilini öğretmeyi, okulda kurulmuş folklor topluluğunu yönetmeyi, Turi Kaçayel köyündeki «Şinkirav/Zil» folklor heyetine başkanlık etmeyi başarıyor gayretli öğretmen. Nina Nikolayevna, birkaç yıldır «Çıvaş şipçiki/ Çuvaş Bülbülü» yarışmasına, bölgedeki ve kendi köyündeki kültür yurdundaki konserlere destek veriyor, öğrencilerini de kendisinden ayırmıyor.

–Okuldaki folklor topluluğunun kurulmasının üzerinden bir yıl geçti. Orada 1-9. sınıf çocukları artmaya devam ediyor. Çocuklar müzik aleti çalmayı, şarkı söylemeyi, dans etmeyi seviyorlar. Çok da büyük olmayan bu köyde yirmi beş çocuğun Çuvaş folkloruyla ilgilenmesi nedeniyle çok gururlanıyoruz. Şimdi sadece sahne kostümlerinin dikilmesi kaldı, dedi Nina Nikolayevna.

Mayya ZINNUROVA.

Gazete: 26 (704), Kategori: Zil

EĞİTİM MERKEZİNİN YÖNETİCİSİ

Her okulda eğitim programı var, onu yaşama geçirerek öğrencilerle öğretmenleri birleştirip çalıştıran çok gayretli insanlar olmalı.

XX. yüzyılın 60'lı yıllarında, okullarda sınıf dışındaki işleri yönetip yürütme görevi ortaya çıktı. Şimdi biz ona öğrenci işleriyle ilgilenen müdür yardımcısı diyoruz.

Pıva Bölgesi'ndeki Alşih Ortaokulu'nda bu işle Lyudmila İvanovna Tairkina uğraşiyor. Kendisi, işinde, her çocuğa öz okulunu sevmeyi ve okuluna saygı göstermeyi öğretmeye baş koymuş. Bu duygular çocuğun gönlünde sağlamca köklensin diye ilginç programlar hazırlıyor. İş düzenlemek kolay değil; elbette, öğrenciler derslerden sonra kalmayı istemeli, program onların ilgisini çekmeli; çünkü çocuklar akşama doğru yorgun düşüyorlar. Köy çocukları ev ekonomisinde de çok değerlidirler. Bu nedenle onları etkilemek için pedagoğun çok yetenekli olması gerekli.

Bizim okulumuz bölgede en iyilerin arasında, bunu çeşitli konularda düzenlenen bölge olimpiyatlarında ve diğer çeşitli yarışmalarda başarılı olarak kanıtladılar. Biz her çocuğa saygı göstererek, onun yeteneklerini belirleyerek küçük sınıflardan itibaren geliştirmeye çalışıyoruz.

Okulda on dernek ve bundan başka beş spor kolu çalışıyor. 127 çocuktan her biri kendi hoşuna gideni bulmuş, elbette.

Her bayram zamanı, özel konserler hazırlıyoruz; çocuklar şarkı söyleyip dans etmeyi çok seviyorlar. Diğer şubelerin hazırladığı resimleri, örgüleri, nakışları tahtadan keserek yaptıkları parçaları sergilerde sergiliyoruz. Edebiyat yarışmalarında çocukların şiirlerini, öykülerini değerlendiriyoruz. Anne babalar bunu görüp yürekte seviniyorlar.

Dernekler ve kollar okulun öğrenci merkezi olarak çalışıyor. Lyudmila İvanovna işi çok ustaca düzenlemeyi başarıyor. Çeboksarı'daki Çuvaş Devlet Üniversitesi'ni bitirip geri döndükten sonra o, okulda pedagoğ-organizatör olarak işe başlamış.

Her zaman ilginç etkinlikler düzenliyor. Her bayram, akılda çok kalıyor. Şaşırtıcı bir şekilde, her gün o çocukları kültürel, etik ve estetik değerlere alıştırtıyor; onlara iyi kalpli olmayı öğretiyor.

Okulda gerçekleşen etkinlikler bütün köy için bayrama dönüşüyor. Halk, L. İ. Tairkina'ya saygı duyduklarını gösteriyor. Onun Alşih köy çevresinin yönetim komitesinin başkanı olmasını istemeleri boş yere değil.

Böyle çalışanın yemek ve ev işleri için vakti kalır mı? Çok zaman yakınları bunu anlamıyorlar, ona kızıyorlar. Lyudmila İvanovna'nın işinden anlayan bir kocası, güzel ve yetenekli çocukları var.

Annesi ile kayınvalidesi de komşu, her zaman yardıma hazırlar. Gerçekten talihli insan demek gerekiyor: güçlü aile, sevilen iş.

Lyudmila İvanovna'nın yaratıcılığının bir başka yönünü konuşmak istiyorum. Öğretmenlerin hazırladığı konserlerle oyunlara da o yardımcı oluyor. Çoğu zaman oyunlara o rejisörlük yapıyor.

L. İ. Tairkina, yarınki nesillerin kültürünün bugünden sağlamaşacağını çok iyi kavramış. Bu nedenle de pedagogun en büyük amacı yalnız geniş bilgi vermek değil; her çocuğa bu dünyada terbiye, dürüstlük, ahlâk değerleriyle yaşamayı öğretmek de.

Lyudmila İvanovna Çuvaş, Rus dili ve edebiyatlarını öğretiyor. Onun yetenekli bir öğretmen olduğunu çocuklar olimpiyatlarda başarılı olarak kanıtıyorlar. Öğretmen her çocuğu itina ile ele alıp onun yeteneklerini geliştirmeye çalışıyor. O, her zaman yenilikler arıyor; her ders, her etkinlik çocukların gönüllerinde iyi duygular uyandırsın diye çalışıyor. Bu işte ona bizim genç öğretmenlerimiz yardım ediyor. Onlar, hepsi aynı dili konuşunca lâıkiyla çalışıldığını da açıkça görüyor, seviniyorlar.

L. İ. Tairkina'nın emeklerini bölgedeki eğitim bölümü ve bakanlığı bir kez değil, her zaman onur ve teşekkür belgeleriyle ödüllendiriyor.

Tamara TARASOVA.

Pıva Bölgesi, Alşih Köyü

Gazete: 26 (704), Kategori: Zil

Yeni Bakan

Pazartesi günü Tataristan Başkanı M. Ş. Şaymiyev, N. M. Valeyev'i TR Eğitim ve Bilim Bakanlığına getirmek için bir kararname çıkardı.

Nail Mansuroviç Valeyev; 3 Eylül 1949' da, Çistay şehrinde doğdu. Yelabuga'da Eğitim Bilimleri Enstitüsündeki Filoloji Fakültesini bitirdi. Filoloji Bilimleri doktoru, profesörü ve TR Bilimler Akademisinin üyesidir.

1971 yılında enstitüyü bitirdikten sonra Çistay'daki 3№'lu ortaokulda Rus dili ve edebiyatı öğretmenliği yaptı. 1975 yılından itibaren Yelabuga Devlet Eğitim Bilimleri Enstitüsündeki kürsüde asistan olarak çalıştı. 1977-1981 yıllarında SSCB Bilimler Akademisinin Kazan'daki şubesinde doktora öğrencisi oldu. 1981-2000 yıllarında Yelabuga'daki Eğitim Bilimleri Enstitüsünde edebiyat kürsüsünün asistanı, başöğretmeni, edebiyat kürsüsünün yöneticisi, bilimden sorumlu dekanı olarak görev yaptı. 2000 yılından beri Yelabuga'da Devlet Eğitim Bilimleri Üniversitesinin rektörüdür.

Hâlen Bakan R. F. Şayhelislamov görevi sürdürüyor.

KANATLI İNSAN

CEHENNEMDEN AKMIŞ

Mokşo delikanlısı – Devyatayev,

Çuvaşça o – Tihirkka.

Bunda yok hiç ayıp,

Ne olursa olsun çağırdı «toykuşunu»

Doğru sözün yalanı yok,

Yalancının doğrusu yok.

Doğru söz insanı yakıyor,

Devlete öfkesini azaltıyor.

Burada özel olan soyad mı?

(Ondan gelmeyecek kıyamet).

Ne olursa olsun akçakavak gövdesinde oturur
Hepsi ünlü namuslu ad.
Onu açlık evden sürmüş
Bizim mutlu Kazan'a –
El verip Kazan'ı kurmuş
Çifte kanat – «Hayır duası sana!»
Kabul, bizim Tihirkka'mız
(Sözüm benim onun hakkında),
En kahraman o: bak, kim?
Dünyada olmayan şimdiye kadar!
Tihirkka'nın prensi olmuş
Pirışti gibi Feyzi'ye.
Eşi gidip o kalmış
Gönül boşluğuyla evde.
Azrail bize saldırınca
Çelik kuş üstüne çıkmış
Talihsizlik gelip uyanınca,
Böylece sevdiğini unutmuş.
Ateşli yağmurlar tutuşturmuş
Tepeden ejderhalar,
Köyü, şehri yakmış
Kalpsiz demir kuşlar.
Tihirkka'ya güç kutsamış.
Yel yanıyor sökmek için Kazan,
İdil'in dalgalarıyla toplanmış
Karşı gelmek için, düşmana Kazan.
Çelik kuşu Tihirkka'nın
Epey yakmış yabancıları,
Ancak ölüm, işte, güçlenen,
Adam şimdi bitinceye kadar
Yetişiyor keskin tırpanıyla,
Bu kadar kahraman insanları
Alıp gitmeye mezarına
Biz suçsuz ruhları.
...Can, kan ve sinirle dolmuş
Tek başına oradaki Tihirkka.

Acele ediyor Ölüm: «Yetiştiriyor, olmuş,
Sen, adamı, yatır ve dinlen!»
Sessiz ve sakin: dinlenmenin amacı ne,
Yaralanmış Tihirkka.
Hafızasını büsbütün kaybettikçe
Yaklaşıp geliyor güçlenen ölüm.
Yukarıda Yargılayıcı Baş Melek
(Mikail bunu görüyor):
«İnsan düşmanı, araya girme!»
Ölümünü serbest bırak:
«Ben seni kutsuyorum, sağlam
Doğrulman için, iyileşmen için
Gelecekte utanma:
Hazırlan kahraman olmaya»,
Böyle sade konuşacak oldu
Tihirkka yalnız başına kaldı,
Gitti, sessiz sedasız uyudu,
Tatlı düşler gördü.
Nasıl oldu, aniden kendine gelince
Görüyor: Azrail duruyor,
(Düş yanığı oldu ben:
Yanımda tüfeğim olsa!).

PENEMYUDE

Penemyude: bir ada
Baltık Denizi ortasında,
Yılan gibidir o; boa yılanı:
Düşman pilot, ormanında.
İşte çıkıyor ve bir onbaşı
Kolunu uzatıp şaşıyor:
«Hemen görüyoruz bir soytarı
Bir serseri «avlanıyor!»
Yüksek tel çite
Girip salıveriyor bir kişiyi:
«Bunu getirsin aklına!»
Ekledi döndürüp bedenini.
İki askeri getirip çıkarıyor

Buz gibi çoban köpekleri.
«Niye durmadan bize bakıyor,
Ne yapıyor şeytanlar?»
Kurtlar birden gelip yakaladı
Bu zavallı canlı ruhu
Gayret edip, bir çırpıda, akıttılar
Eli ayağını parçalayıp.
Biri, işte, ısırıp parçalıyor
Hırıldayarak diri adamı.
Diğeri koparıp bırakıyor
Karnını, boğazını parçalayıp.
Uluyup- kudurup saldırıyorlar
Çamurlar insan kanı,
Hırıldayarak parçalayıp yiyorlar
Merhamet et, kemiğini etini
«Görüyor musun? dedi şeytan ansızın,
Bu ilginç soytarıyı?
Temizleyip toplayın şimdi
Kalan kanlı deriyi eti!»

EJDERHA

Yer sarsılıp gürüldedi
Adadaki ejderhalar.
Ateşini-alevini saçtı
Sürekli nerdeydi onlar?
Orada bizim Tihirkamız
Niyetlenmiş «uçurmaya»:
«Aniden uçtu bizimki,
Sanki – köpeği şişirmeye».
Bir bulanık bir ışık gördü
Haber verdiler birbirlerine
(Melek, ne haber götürmüş):
«Zaman daha hızlı uçurmak için».
Yusuçuk kuşları ses vermedi
Gidince o, dünyaya.
Tihirkka'ya bakıp durmadı
Hızla koştu.

Ejderhanın karnına
Girdi aniden havalanarak
Dokuzunu onların
Yardımcı Melek güç verip.
Bir ânı bu sefer
Bir yüzyıl gibi uzuyor
Bütün et-deri su alevde
Yakalayıp ısladığını fark ediyor.
Bu sırada yer sarsılıyor
Ejderhayı dize getiriyor:
Öne doğru o sığıyor,
Ancak neden parçalanmıyor?
Yeniden vurup inat ediyor
Yabancı dizginlere boyun eğmiyor!
O sırada, Tihirkka kavırıyor
(Ağır olduğu için boyun eğmiyor).
Ejderhanın suyuna göre:
Hızla yeniden çeviriyor,
Dinlemeden onun gürültüsünü
Yukarıya doğru tutup vuruyor.
Ateş kanatın burnuna
Ejderha hemen boyun eğiyor.
Adam toplamış güçlerini
Bulutlara doğru ortadan kayboluyor.
«Dolaşmıyor her zaman el ayak
Ejderhacığım, korkma,
İnme yolunda git
Dizgin – gücünün elinde».
Tihirkka ve – dokuz kez
Uçup çıkmış kahramanlar–
Onlar şimdi de kendimizin
Dünyadaki bir güzelleri.
Penemyude adasına
Ejderhanın yuvasına
Buz dağıtacak bombayla,
Öfkelenip döndü mezarına.

Ejderhayı bu kaldırmıştı
Hayvan suyunun başına
Can suyu bulup çıkmış
Görsünler hepsi indiğini.

Mihail SMİRNOV.

Haşat: 20 (698), Kategori: Edebiyat Diyarı

ALTIN GELİN

Kayınbabam ile on beş yıldan fazla birlikte yaşayıp ondan iyi bir söz duyamadık. Hep benim işimden memnuniyetsizdi o. Yüz yaşını geçmiş ihtiyar gibi homurdanıyordu. Bilerek, benim kalbimi kırmak istiyordu, bilerek beni üzme istiyordu.

Ben evlendiğim sıralarda kaynanam ölmüştü. Kayınbabam da çok ihtiyarlamıştı. Kocam en küçük olduğundan biz baba evinde kaldık. Vaşsa sabahleyin traktöre binip çıkıp gidiyordu, geceye kadar tarladaydı. (Onunla Yelabuga'daki kültür ve aydınlanma okulundan sonra Şuryal kulübüne staja gelirken tanıştım ve aklımı başımdan aldı. Donanma Filosundaki hizmetinden henüz dönmüş yakışıklı ve güçlü denizcinin yüzünden gözlerimin içine sıcak sıcak bir duygu yayıldı. Ve bir iki ay sonra köy sovyetinde evlenmeyi güçlendiren belgeleri paylaşıyorduk. Genç ve aptal kafama kayınbabamla yaşamak doğru geldiği için bunları düşünememiştim. «Cahillik»miş.)

Kayınbabam Matvi (aksakalı böyle çağırıyorlardı) köyde ağzını kapamadan konuşmayı, akıl vermeyi seven insanlar arasındaydı. Çok uykusuz, erkenden uyanıp işe nasıl başlanması gerektiğini, işin nasıl yapılması gerektiğini yüce sesiyle bildirip emrediyordu. Genç için uyku da tatlı olur şimdi. Vaşsa tarlaya ilk horozlar kalkmadan önce gidiyordu. «Sen kalkma, uyu; mavi pırıltıya doğru kimin yemesi gelir, öğlen yemeğinde seni görmeli, hemen koşup geleceğim» dedi çocuğunu kucaklayıp. O yıkanmaya çıkınca kayınbabam giriyor ve kalın sesiyle uyanma zamanının geldiğini haber veriyordu. «Hangi âdete göredir, güneş doğuncaya kadar uyumak? Kim senin kocana yiyecek içecek hazırlayacak? Dur tembel tembel, acele etme sakın!» dedi. O sırada ben de henüz on dokuzunu doldurmuş çocuktum sadece, biraz iyi kalpli olunca ihtiyarı öfkeyle kovamıyorsun de. Gücenme niyetinde de olmuyorsun. Gözümü ovuşturuyor; kazanla çorba tartıp koyuveriyordum.

Birbiri ardına beş çocuk doğurdum: Bak da sevin: iki kız ve üç oğul. O zaman şimdiki gibi annelik izniyle oturamıyorduk, işe gitmek zorundaydık. Neyse ki süpürge yapanlarla babası biraz oturuyordu artık. Boş boş gevezelik yapıyor, homurdanıyor olsa da torunlarını seviyordu. Yani, onların hepsi Vaşsa'nın yüz hatlarına sahip olduğundan (dolayısıyla ihtiyara benzediğinden) her gün: «Benim oğullarım, küçüklüklerim...» diyordu. Masal, öykü başlatıyor ve güzelleri ondan ayıramıyordu, onları sevip onlara sık sık gevezelik yapıyordu. Çocuklarını da sürekli onun etrafını sarıyorlardı, ona sataşıyorlardı. Ben onun kızı olsam benimle böyle sert takışmazdı. Her gün: «Gelin, oraya koyma, orada oturma, bu niçin burada duruyor?» diye akıl verip duruyordu. Herhangi bir hata yapsam bütün gün kızılıyordu.

Büyük oğluyla gelini uzaktaki bir şehirde yaşıyorlardı. Bazen bize büyük bayramlarda ziyarete geldiklerinde görüyorduk, hiçbir şey söylemezdim. Eltim Maşa ve ailesi hediyeye diye yarım litre kırmızı şarap, sosis, şekerleme alıp geliyorlardı. Hepsi de masanın etrafına oturup açık açık köydeki akrabalarını misafir etmeye başlıyordu.

Bir seferinde, böyle bütün değerli misafirler uzun yolu kısaltarak sağ sağlim gelmişti; itibarla masa etrafında oturuyorduk. Ben, kendim, her zamanki Çuvaş âdetlerine göre; *huplu*, köy peyniri çıkarıyorum, *şirttan* ile kol böreklerini kesip koyuyorum. Tatmak yok; eve güzel kokular yayıldı. Her türlü etle böreğin çöreğin güzel kokusu burnu yumuşakça gıdıklıyor. Kayınbabamın büyük gelini, herkes görecekti diye gururlanıp: «İşte, Şırçeli hediyeleri!» yarım litre votka, yarım kilo şekerleme kurabiye çıkarıp koydu. Eh, başladı ağırlama, yeme içme. Kendisinin bir yanına kayınbabam oturdu diğer tarafa kocası oturuyordu. «Haydi, baba, senin sağlığını için birer kadeh içelim, sen sağ olursan ziyaretine gelmek de keyifli, biz de gezeceğiz. Şerefe, kendin de boşalt bu kadehi!» ikram ediyor da ediyor. Maşa'nın dilini kim olsa kıskanır, konuşkan mı konuşkan. Konuşabiliyor sonra. Unuttu böylece kibar dili.

Kayınbabamız bir iki kadeh kaldırıncı kızarıverdi. Tırık Maşa'nın tarafına döndü ve: «Benim büyük gelin, altın...» Eh, başladılar hepsi keyifle gülmeye, kahkaya atmaya. Yemeği güzel, tatlı, sözü öyküsü derli toplu.

Ben sadece babanın sözlerini dinler iken sabahtan beri değerli misafirlerini ayakta bekleyerek üzülmüştüm; hiçbir şey söylemeyecek kadar kötü hissettim. Sevinç ve coşku duyguları hemen dağılıp kayboldu. Gözlerim kararıp ayağımda derman kalmadı. Belki bütün gün yorulduğumdan, belki de «altın gelini» ben olmadığımından olacak, kahrımdan neşem kaçtı. Kıskançlık duymadım mı? Misafirlerin fark edebilecekleri korkusuyla gözümü önlüğümün eteğiyle silerek fırının ön köşesine geçtim. Kızarıp utanmak için biz kadınlara çok şey mi lâzım? Bir kadeh kırmızı şarap ve bir candan olmayan söz de yeterli bize...

Yelena ALEKSEYEVA.

Gazete: 20 (698), Kategori: Edebiyat Diyarı

TALİH

Hastane koğuşunda biz dört kişiyiz. Dört kat talih, dört kat gün, yıl. Öğle yemeği ertesinde dinlenmek için yatıncaya kadar söz yumağı çözüyorlar. Sohbet yaşam hakkında sürüyordu, hepsi kendi içini döküyordu. Bir ben, içimdekileri açmak için acele etmiyorum. Çok sıkılmış canım boğazımda duruyor. Kendime kızgınım, kendime üzülüyorum. Koğuştaki kadınların yaşamdaki endişelerini açmalarından utanarak masaya arkamı dönüp yatıyorum ve gözlerimden yaşlar süzülüyor. Ummadığım yerlerden kendi kendimle dalaşıp geliyorum. Geçmiş günlerimi hatırladıkça betim benim yok olup gidiyor.

– Boş verin, dönmeyen yaşam hakkında mırıldanmayı. Sizin konuşmanızla dünyanın değişeceği yok, beni rahat bırakın, diyerek sıkıntımı belirtiyorum koğuştakilere.

– Hayır, Elyuk, sen yanıyorsun. Bizim dünyayı değiştirmeye yetecek gücümüz yok. Kendi yaşamımızın sıkıntılarını, kederlerini konuşarak ruhumuzu rahatlatıyoruz. Sen gençsin, yirmi ikine henüz giriyorsun. Belki senin yaşamında bu tehlikeli hastalıktan başka büyük keder de felaket de asla olmayacak. Bunlar başımıza gelmişse eğer, biz utanmıyoruz açık konuşmaktan; konuşuyoruz sırlarımızı. Senin ise sağlam ruhun banyo sonrasındaki beden gibi hafiflemiş, hastalığın da daha hızlı iyileşmiş...

– Utanç kendi hakkımda konuşama engel oluyor, utanç. Ancak boğazımda bilinmeyen bir misket tanesi duruyor, bir türlü yutmama izin vermiyor. Belki, gerçekten de size ruhumu açsam daha rahatlarım. Böyle, her zaman kendimi suçlu gibi hissediyorum.

Benim yoksulluğum aileden değil. Babam tüccar; onun işleri iyi gidiyor. Daha hızlı *oligark* oluyorum diyerek övünmenin de tadını çıkarıyor. Annem hiçbir yerde çalışmıyor, yemek pişiriyor, evin içinde bir şeylerle uğraşiyor. Bizim ev büyük, sekiz odalı. Onları düzenlemek için güç kuvvet gerekli.

Baba ve annemin çok uzun zaman çocuğu olmamış. Üzülmüşler. Özellikle annem... Babam üç dört aylık görevlerle seyahatlere çok çıkarmış. Annem tavsiyeler üzerine Kazan'daki çocuk yurdundan beş yaşındaki bir erkek çocuğu evlatlık alıyor. Babam ona kendi soyadını veriyor, ikisi de Palyuk'u öz oğulları gibi seviyorlar. O, aile şefkatini beş yaşına girinceye kadar hissetmiyor; ama kendisine yine böyle büyük yakınlık gösterilmesi nedeniyle şımarıyor, alçak gönüllülükle dürüst biri olarak büyüyor. Çocuk yurdundaki yaşam deneyimleri nedeniyle aniden yıkılıp güzellikleri kaybedeceğinden mi endişe ediyordu ya da kaza geçirip ölmüş anne babası da iyi kalpli, sakın insanlar mıydı? Belki, o, anne ve babasının kendi çocukları doğunca kendi değerinin ne kadar olacağını düşünmüştür.

Gerçekten de Palyuk'u evlatlık aldıktan sonra, o okula gitmeye başlayınca anne ve babam beni doğurmuş. Ben doğunca ona yine başkaları bakacak diye boş yere üzülmüş. Onun yaşamında hiçbir şey değişmemiş, onu çok sevmişler, böylece sevgi artmış.

Palyuk da beni çok seviyordu: Beni alıp gezmeye çıkarıyordu, çeşitli oyunlara alıştırıyordu, bisiklete binmeyi de o öğretti. Okuma yazmayı da okula gidinceye kadar öğretti. Tek kelimeyle; ben ve o, yakından da yakın dosttuk. Bu dostluğun hiçbir zaman bitmeyeceğini, hiç ayrılmayacağımızı sanıyordum. Üçüncü sınıfa gittiğimiz yıl bir gün okuldan dönerken iki kazın arkası sıra dişsiz bir kocakarı durdu ve benimle konuştu:

– Kızım, sen Motorkinlerin çocuğu musun?

– Evet

– Palyuk’u sen öz ağabeyin gibi seviyor musun?

– Kim gibi sevmeliyim onu ben?

– Bil, çocuğum, o evlat edinilmiş bir çocuk yalnızca. Nereden biliyorsun dersin, o serseriden doğdu. Şimdi terbiyeli; büyüdükçe daha iyi kalpli olacağı meçhul...

Yaşlı kadının bu sırrı bana neden açtığını anlayamadım; ancak o Palyuk’un, anne ve babasını niçin göremediğini anladım. Yaşlı kadına kendim biliyormuş gibi cevap verdim.

– Yalan söylüyorsunuz siz! Çocuklara yalan söylemeye nasıl utanmıyorsunuz?

– Eh, ot kafa! Bir ona bak, bir de kendine. Görünüştünüzde benzerlik bulabiliyor musun?

Gelini konuşmaya araya girerek konuşmayı kesti.

– Eh, Vışelis, Vışelis, sendeki kötülük binlerce insana yeter. Ne yaptı sana bu sefil Palyuk ha? Neden kıskanıyorsun sen onu?

– Ben ne ... ben sadece doğruyu söylüyorum...

– Bazı doğrular, insan yaşamını yalandan daha da çok yaralar, bunu bilmelisin.

Ben onların kavgasını dinlemedim, eve doğru yürüdüm. Ancak bu olaydan sonra bende kıskançlık, güvensizlik tohumları ekildiğini ilerideki günler adam akıllı gösterdi.

Palyuk’la ikimizin arasındaki dostluk, birbirimize karşı duyduğumuz kardeşçe saygı yavaş yavaş sönüp gitti. Bütün suç da sadece bende. Yemeğe oturunca annemin Palyuk’a daha büyük bir parça eti ya da daha lezzetlisini ayırıp verdiğini sanıyordum. Parçalar ayrılınca da bende kıskançlık, iftira başlıyordu ve annemle birçok kez tartıştım. «Siz yalnız Palyuk’u seviyorsunuz, öz kızınız sizin için üvey kızınız yerinde. Öyleyse niçin doğurdun?» – kalbini kırıyordum annemin hiçbir neden olmadan.

Annem, yüreğinden gelen sözlerle Palyuk’un kaderini bana birkaç kez daha anlattı. Niçin etkilemiyordu onun sözleri benim ruhumu, aklımı? Gitgide Palyuk’tan tamamen soğudum. Bizim aramızdan kara kedi geçtiğini o da anlamış olacak, benden kaçmaya başladı.

Böyle geçti yıllar. Dostluk buz kesip kurudu. Palyuk dokuzuncu sınıftan sonra meslek okuluna okumaya gitti, barınma yurduna yerleşti. Evde tartışma:

– Ne olacak senin bu kıskançlığınla? – surat asıyor annem.

– O daha değerli, –cevap verip kestim. Bulunmuş kibirli! Serseri ne de olsa o.

– Nasıl, nasıl? – şaşırdılar babamla annem.

– Serseri, bir yerde durmayan insan. Siz evlatlık almamış olsanız o aylak aylak gezecekti.

– Kapa çenenin, Elyuk! – ilk kez bana bu kadar çok kızmıştı babam.

– Sebepsiz bir kıskançlık senin kalbini dondurmuş; insafsızlık, duygularımın derinliklerine kök salmış. Bizim ailemizde anlaşmazlık olmaz. Nereden çıkardın sen bu düşmanlığı?!

– Nereden olacak; zamandan, sokaktan, bizim yaşadıklarımızdan...

Konuşmaya katıldı annem de:

– Bu halle iyiliğin senin yanına uğrayacağı yok, Elyuk. Daha terbiyeli, daha iyi kalpli olmaya uğraşmalısın.

Babam azarladı, annemin sözleri kalbimi, bıçağın deriyi acıttığı gibi acıttı, içimden küskünlük taşı. Yemeğimi yemeden kendi odama gidip ortadan kayboldum. Palyuk’a, bütün kalbimle beddua edip ağladım.

Bundan sonra masanın etrafına oturunca Palyuk hakkında tek bir söz bile etmedim. Kendim fark ediyordum, babam ve annem Palyuk’un yanına, yurda gidip geliyorlardı. Benim evde olmadığım

zamanlar kendisi de bizim yanımıza girip çıkıyor muhtemelen. Şimdi benim gibi rahat rahat büyüyen Viktor ile tanıştım, Palyuk kendi kendine aklımdan çıkıp gitti. Ortaokul bitince ikimiz de kültür enstitüsüne eğitime gittik. Boş zamanlarımızda diskoteklerde gün ağarınca kadar eğleniyorduk. Hiç yorulduğumu hissetmezdim. Yirmi iki yaşına girince yorulmaya başladım. Bazen başımı kaldırmaz oldum. Bende bir hastalık oluşmaya başladı. Babam ve annem de korkup telaşlandılar. Hastanede çeşitli tahliller yapıldıktan sonra benim kanımın bozulduğunu (lösemi) söylediler. Hastalık hızla ilerleyip gidiyor, yaşama tutunmak için tek bir şans var: ameliyat. Beni bu özel hastaneye yatırdılar ve elverişli donör aramaya başladılar. İki haftaya yakın aradık onu. Benim sağlığım kötüleşip durdu.

–Hayır kızım, sevin! Uygun kişi bulundu, tahlilleri de verdi. Hafta içinde ameliyat oluyorsun, diye verdi annem sevinçli haberi.

–Kim o, ben kime teşekkür etmeliyim? Hevesle öğrenmeye çalışıyorum annemin gözlerinden.

–Zamanı gelince kendin öğrenirsin.

...Ameliyat başarılı geçti. Sağlığımın günden güne iyiye gittiğini hissediyorum. Beni yalnız bir düşünce rahat bırakmıyor: «Kim bu donör, kime borçluyum kaderimi?» Belli, Viktor değil. O, hastalığımı öğrenince benden ayrıldı. Bizim aramızda sevgi de yokmuş demek. Seven insan zor zamanda sevdiğini bırakmaz. Böylesi, daha iyi. Bu sözleri ben, Palyuk için de söylemişim. Şimdi pişmanım. Biraz zaman geçtikten sonra annem bu iyi kalpli insanı hastaneye alıp getirdi. Kapı açıldı ve koğuşa çiçek demeti taşıyan Palyuk girdi.

– İşte bu iyi kalpli insan, dediler babam ve annem bir ağızdan.

– O, senin için hayatımı vermeye bile hazır.

Ben ne diyeceğimi bilmiyorum. «Ne kadar büyük talihmiş ki aydınlık dünyada bir ağabeyim varmış»,– kafamda düşünceler aydınlandı, gözlerimden yaşlar döküldü.

Vitaliy YELTOV.

Gazete: 27 (705), Kategori: Edebiyat Diyarı

GÖRÜNCEYE KADAR GÖRMEDİĞİNİ

Uzaktan gelmiş misafirleri trene bindirip uğurladım ve geri döndüm. Henüz erken. Samar sokakları boş. Elbette, tatil yapıyor şehir halkı. Bayram günleri yatarlar genellikle. Şikr şehrinde çıkarak Tolyatti'ye giden yol üstünde biri seslenip duruyor. Arabada yer var, rahatladım haydi. Telaşlıyım insan; tarifeli otobüs de beklemez, talihsizlik nedeniyle yola halsiz bir şekilde çıkmış. Kendisi yalnızdı. Bu kişi kırk-kırk beş yaşlarındaki bir kadındı. Orta boylu, üstü başı özenli; nedendir bilinmez, güzel gözleri hüznü. Çok hafif giyinmişti kendisi – Samar'da bembeyaz karın yağdığına bakmadan çıplaktı. Gerçekten biz kendimiz de aldırılmazdık burada kış gelmiş dendiğinde; sahi, bizim yakınımızda, Tolyatti'de, bir parça kar da yağmazdı, iki şehir arası yalnız yüz *verste* yakın olsa da.

Yolcu, nereye gideceğini kısaca söyledi ve arkadaki koltuğa yerleşti. Yolcu çeyrek saat yolda hiçbir şey konuşmuyor, zaman zaman sadece: «Ay, dur, dur!»–diye onun iç geçirdiği duyuluyor. Ne olup bitmişti bu kadının yaşamında, bu gece? Ya kocasıyla anlaşamamış ya da beklenmedik başka bir kötülük başına gelmiş. Yaşam her zaman düz olmaz. İnsanların başından neler gelip geçmiş, bilemezsin.

– Ay, dur, dur!– dedi yine kadın. Bu sefer daha çok söze karışıp heyecanlanarak:

– İşte, ahmak! İşte, aptal!

Kendisi, herhangi bir yerde uçan fikirleriyle pencereden orman tarafına doğru dikkatle bakıyor. Dinliyorum demesem de kulağıma çalıyor kadının sözleri. Rahat değilse de:

– Affedersiniz de, kim ahmak sizin için? diye sordum sabredemeyerek yavaşça. Arabada benim de olduğumu fark edince alınmış gibi bana doğru şaşırarak baktı:

– Oturup konuşmam sizi rahatsız ettiyse, beni affedin lütfen. Açıkça, ben ahmağım, kim olacak. Gitmemeliydim ben misafirlğe. Ahmak, gidiyorum misafirlğe çocukları bırakıp. E-e-e, bu sizi çok da ilgilendirmez, dedi elini sallayarak, bir an yanıt vermeden oturdu. Kendi yaşadıklarını, hissettiklerini

yabancılara anlatmak hoşuna gider mi gitmez mi diye ikirciklendi. Ben ses kayıt cihazını da kıpırdatarak çabucak gözden geçirdim; ancak onu açmaya değdi; benim yoldaş bu sefer bana göz kırptı ve:

– Tamam, bu durumda anlatayım size, Samar’da nasıl misafir olduğumuzu. Belki de rahatlatır gönlümü. Sanki hiç sakinleşemiyorum, diye ekledi.

Yol boyunca ağzını kapamadı benim komşu, kahkahalarını da gözyaşlarını da büyük merakla dinledim.

– Nereden başlayacağımı da bilmiyorum. Konuşmakta usta da değilim ben. Beni Galya diye çağırıyorlar, iki çocukla köyde yaşıyorum. Çuvaşım.

Bu yıl, yazın yakın sayılmayan bir yerden, Samar’dan, bana misafirler geldi: Vaşsa ile Nina ve çocukları. Geceye doğru olsa da—eh, sevindim! Öyle ya, yirmi yıla yakın burada yaşayacağım da bir gün de olsa onlar benim yanıma gelmeyecekler mi! Aynı eyalette yaşarız, onların arabaları da var. Kendi köylerinde, buradan uzakta, tesadüfen birbirimize rastlayınca çağırıyoruz- davet ediyoruz misafiri; ancak asla görüşemiyoruz. Sonunda geldiler işte benim değerli akrabalarım! Değerli olmaktan başka, biz onların ikisiyle de yalnız hemşehri değil, gerçek akraba oluyoruz: Vaşsa, annemle bir kardeş dayının çocuğu; Nina babamla bir kardeş büyük amcanın kızı. Kısaca söylesek, ikisi için de ben ikinci nesilden ablamı oluyorum.

Değerli misafirlerini çok iyi ağırlamak için şimdi: Yiyecek içecek her şey masanın üstünde, neşelenkemek için iki şişe çıkardım. Küçük kardeşim Vaşsa iki üç kadehten fazla içmedi. Başka bir gün, pazar günü, «Jiguli»si için bir şey almak amacıyla sabahleyin Tolyattideki demir pazarına gitmeyi düşünüyorduk. Gece boyunca oturup sohbet ettik, şafakla birlikte uykuya dalmışız. Daire küçük olsa da hepsine yer yetti. Misafirlerin çocukları bir yatakta uyudular; diğerinde de kendileri uyudular. Ben çocuklarımla yere döşek serip uyudum. Çok küçük olsa da, herkes keyifli. Onları uğurlarken ısrarla kendilerine misafirlğe davet ettiler. Bir iki ay içinde büyük bir daire alcaklarmış, ıslatmalhymış onu. Bayramda kesin herhangi bir gün belirleyip yazarak ya da başka bir yolla bildiririz dediler. Adresinin de o zaman öğrenebildim. Sevinerek gitmeye söz verdim. «Böylece samimi akrabalarla yakınlaşacağız.» diyorum içimden. «Gelip gitmeyen akraba, akraba değildir» deyişini anlıyorum.

Zaman geçiyor, hiç cevap yok onlardan. İki ay değil, beş ay bile geçip gitti. Umut da tükenmeye başladı; övünüp oturmak olmazmış diyorum, onların büyük dairesinde. Ancak çok olmadı, Nina’nın Samar’da yaşayan ablası kendi işleri için Tolyatti’ye gelmişti de ayak üstü benim yanıma girip çıktı. Müjde verdi: küçük kız kardeşiyle eniştesi kısa bir süre önce daire almışlar. Ekim bayramında açıklamaya karar vermişler meğer. Nina’nın ablası Venera, bayram yarın demiş onların yanına gitmeye karar vermiş, onların yeni dairelerinin adresini bilmediği için toplanıp birlikte gideriz dedi. İş çok olduğundan ayın 6’sında yola çıkamadım, bir gün sonra çıksam da yetişirim diye düşündüm. Bayram günü ne kadar acele etsem de Samar’a yaklaşık on bir saatte zor ulaştım. Bu büyük şehirde, Veneraların evini şehri baştan başa taksileyle arayarak buldum. Yürüyerek gidiyorum böyle acele ederek, zamanında yetişemediğime üzülerek, bakıyorum: Bana rağmen, Venera kendi ailesiyle toplanıp çıkmış. Beklemiş; ama şimdi beni almadan misafirlğe gitmeye çıkıyormuş küçük kız kardeşine. İşte, talihsizlik; neredeyse bir dakika gecikmiş olsam, yetişemezdim onlara. Bensiz eğleniyorlardı şimdi Vaşsa ve Nina, akrabaları; beni hiç kimse hatırlamayacaktı da. Belki, çok da iyi olurdu böyle? Yel gibi koşmamalıymış meğer Samar sokaklarında. Diğer taraftan, davet edildiğin yere gitmemek de hoş değil, yetişmeli. Telaşlandım şimdi, hem özel bir hediye de aldım. Kendime gömlek, üst baş aldım, onunla da insan önünde, akrabalar önünde görünmek gerekiyor. Belki, akrabalar, köyden de hemşeriler gelir; görüp konuşsam nasıl olur. Köye dönüp gitmeye de vakit yok, orada yaşamıyorsam da her şeye rağmen köy haberlerini bilmek gerek.

İ-i-i, bir saatte tramvayla, otobüsle git git ancak vardık şehrin diğer ucuna. Orada düşmüş kuğu tüyü gibi yumuşak karla aydınlanan dokuz katlı yüksek ve süper binalar tepeye doğru uzayıp gidiyor. Eh, şanslı da bu benim küçük kız kardeşim; bu güzel beyaz gemi gibi evlerden birinde büyük daire edinmiş. Tanrı ileride de yardım etsin onlara.

Biz grupla toplanarak bir ev kapısına doğru yürüdük. «Kaçınıcı kata çıkmalı?» diye düşünüyorum içerde yukarıya bakarak. Güzel ya, tepeye doğru tırmanmak düşmedi bize, köydeki gibi dümdüz giriliyor onların dairesine. Acele etmek de gerekmiyormuş meğer. Zili çalmak da nasip olmadı; bir kapı ardına kadar açıldı ve biz misafirlere katılıp selam verdik. Küçük kardeşim Vaşsa ve küçük kız kardeşim Nina çok sevindiler: Beni sürükleyerek gezdirdiler. Yerleştirdik de gireni sokup oturtuyoruz. Misafirler kalabalık, diğerleri çok daha önce gelmişler, biz sadece biraz gecikmişiz. Masanın etrafına oturur oturmaz

dolu kadehler ellerimize tutuşturuldu. İyi sözler ederek, hediyemi verip ben de sonuna kadar içerek vurdum birinci kadehi. Yetişmek için koşarak geldiğim yorgun bedenim daha zayıflayıp gitti; ama keyfim daha da arttı. Bize, geç gelenlere, «ceza» vermeyi teklif ettiler. Bir daha doldurdular kadehleri.

Bizimle birlikte başkaları da devirdiler. İ-i-i, gitti, daire yıkıyor! İçki, nereye bakıyorsun orada, dolu şişeyle oturuyor; gırtlığına kadar çerez, kuğu-muğu masa hazırlanmış. Yiyoruz içiyoruz da oynamaya çıkıyoruz koridora. Erkekler açılmak, sigara içmek için balkona çıkıyorlar. Ben de masa çevresinden ayrılıp Vaşa ve Nina'yı kucaklayarak selamladım. Konuşuyoruz, sözler bitmiyor. Daireyi gösteriyorlar. Övünmelik hepsi. Üç büyük oda, mutfağı da küçük değil, masası sandalyesi de sağlam. Süslü, yumuşak divanına oturdum da sadece biraz gömüldüm; ama batıp gitmedim. Duvarlarda süslü yün halılar asılı duruyor, zemin de öyle. Her odada renkli televizyon, video belki iki kadar. Anlattıklarına bakılırsa, iyi yaşıyor benim akrabalarım. Yaşasınlar, küçük bir odada benim gibi kahrolmak zorunda değil herkes. Yaşama yalnız bir kez gelir insan, onun dizginlerini sağlam tutmalı. Küçük kardeşim Vaşa onu tutmayı biliyor olacak, ayakları üstünde sağlam duruyor. Şimdi de benim omuzlarımın üstüne ağır avuç içlerini koymuş, bana - kendisinden beş yaş daha büyük ablasına- yaşam çarkını döndürmeyi öğretiyor.

– Galya abla, benden, küçük kardeşinden, yaşamayı öğren. Bak, bunların hepsi benim: zengin daire, hafif araba, sıcak garaj, kazançlı yazlık. Bu ellerle kazanmışız onları biz, kendi gücümüzle. Çabalamalı, hiçbir şey kendi kendine ele geçmez.

Kendini överek atıp tutan kimsenin sözleriyle kırdı benim kalbimi; ancak ekonomiyi şiddetli bir şekilde uygulayan ev sahibine karşı alçak gönüllü olmalı. Beğenmiş gibi baş eğerek sadece durdum, ona bunu belli etmedim. Ancak, ben de eşimle yaşasaydım belki, ben de buradan dönmeyip burada yaşayabilirdim. O kadar çalışarak kazandığım parayı iki çocuğuma, ayakları üstünde dursunlar diye akıttım çoğu kez. Yapacak bir şey yok; yaşam herkese bir örnek gelmez. Az daha ağlayacaktım; ancak çok sabırlı bir şekilde katlandım sürekli sarhoş gezen Vaşa'nın gevezeliğine. Onu biraz daha dinlemiş olsam, belki, muhakkak hicırıklarımı koyuverirdim. Ancak o sırada kulağımı yırtan büyük şaap! Bu ses, ortalığı karıştırdı. Küçük çocuklar çıplak! Çılgılık atıyorlar, kadınlar ciyak ciyak bağırmağa başladılar. «Ne oldu, ne oldu?», diyerek hepsi pencereden dışarıya bakıyorlar. Oldukça da kuvvetli bir ses. “Demir yolu üstünde benzin tankı parçalandı”, diyorlar. Üstelik, kötü hava yayılarak çıktı daireye; soluk almak imkânsız, boğuyor, göz açmak imkânsız, gözler yaşıyor. Bomba evin üstüne mi düşmüş, hepsi gözlerini kapatarak bilinçsizce koşuyorlar odalarda. O anda yalnız çocuklar değil, hepimiz ciyak ciyak bağırarak, gözyaşı dökmeye başladık. Hiç kimse hiç kimseyi yatıştıramıyor. Salonda hazırlanmış masalardan birini döndürüp ters çevirdik, tabak çanak şangırdayarak yere düştü. Ay, dur-dur! Ben de şaşkınlıkla çöktüm, dairede yükselip duran dumanı dağıtıp inleyerek ağlayan küçük bir çocuğa sarıldım. Onu sakinleştirmek için uğraştım. Kendim de sessizce gözyaşı döküyorum.

Dairedeki korkarak çökmüş insanları, biri, yüksek sesle bağırarak sakinleştirmeye çalıştı:

– Kardeşler, korkacak bir şey yok! duyuldu onun sesi, gürültüyü bastırdı. Aniden tabanca patladı, göz yaşartan gazlı tabanca. Pencereleleri açın hemen, dışarıya çıkın, balkona!

Tabanca denince kadınların hepsi korkarak çöktüler; sahi, o kişiyi öldürmeli kılıçla, tüfekle. Dairedeki pencereleleri, kapıları ardına kadar açık bırakarak korkup sokağa dökülüp çıkıp göğüs dolusu temiz hava alınca hemen sakinleşmeye başladılar misafirler.

Sokakta çocuklardan soruşturarak paniğin nedenini de anladık. Misafirlerden biri park yerinde bekçi olarak çalışıyormuş, cebinde gazlı tabanca taşıyormuş meğer. Bu sefer de yanındaymış; ancak dans etmeye dalınca rahatsız ettiği için çıkarıp rafa koymuş. Çocuklardan gözü keskin biri görüp yetişmiş. Hiç kimse fark etmeden almış ve arkadaşlarıyla banyoyu kilitleyip oturmuş. Birbirinden çekiştirdikleri anda tabanca ateş almış.

İyi ki kendi üstlerine nişan alıp tutmamışlar; gözsüz kalıp yaş dökerlermiş.

Dairedeki soluk kesen hava dağılıncaya kadar yarım saatten fazla dışarıda karla oynamayı teklif etti bize. Sonunda erkekler boğazlarını temizlemeye başladılar, aydınlığa girip çıkıyorlar içmek için. Bir iki kadeh devirince kızıştıklarından olacak, didişip bizi de ısrarla girmeye davet ediyorlar.

Kutlama tekrar düzenlenip sürdü: şarkı, dans sonra yine dans.

Gürüldeyerek oynayalım mı?

Ayağımızı dizimizi bükelim mi?

Biz bir daha gelmiş size

Yeni dostu ısıtır mısınız?

–Çuvaş koşması da yankılandı Samar Sokağı boyunca. Sadece kardeş köyden gelmiş genç çiftler heyecanla dans ediyorlar. Vaşsa da yalpalayarak ortaya çıktı. Çok içtiğinden kendinden geçmiş, eli ayağı keman melodisine uymuyor. Birinin üstüne gelip abanıyor, bir başkasına çarpıyor. Sonunda birlikte çalıştığı arkadaşının karısını çekip aldı ve kendi önünden koşturmadan onunla dans etmek için salladı. O, bu kadınla nasıl dans etti yalnız? İki elinden tutup da belinden sıkarak yukarı kaldırdı ve... şaşırıp kaçtı sarhoş olmuş Vaşsa'dan. Önce bu kadın, ev sahibinin kendisine asıldığını hesaba katmadan gülüp durdu; ancak biraz sonra diğerinin sakinleşmemesi nedeniyle öfkelenmeye başladı. Sonunda, Vaşsa onu öpmeye çalışınca dayanamadı; işaret ederek elini açtı ve tokat atarak salıverdi iğrençliği yüzünden. Sessiz kavganın sonunda Vaşsa'nın arkadaşı balkondan girip durdu, ne olup bittiğini görmüş olacak, çabucak önüne koşarak yetişti. Ben de diğer misafirler de korkup kaçıştığımız yerlerde zınk diye donup kaldık. Keman sesi de kesildi.

Dans eden kadının kocası Vaşsa'yı tutmayı başaramadı. O anda küçük kız kardeşim Nina mutfaktan sıçrayarak çıktı ve iki erkeğin arasına girip çöktü. Eşinin açık ellerinden asıldı ve ağlaya ağlaya onu oturtmaya çalıştı:

– Vaşsa! Vaşsa! Kendine gel, sakinleş, arkadaşına çatma, kendi insanına vurma. Komşular arasında terbiyeli ol! Utandırma kendini!

Vaşsa'nın, arkadaşı değil şimdi, düşmanı. Bakıp durdu durdu da göz ucu köpekleşti Vaşsa'nın üstünde:

– Sen yüzüzsün, diyerek bıraktı. Dokunma, anlaşılar hepsi; çünkü böyle ipsiz sapsız bir insana parmakla dokunmak bile iğrençlik. Başka bir sözcük konuşmadan kadını alarak çıkıp gitti.

Onları görüp diğer misafirler de toplanmaya başladılar. Hepsini rahatsız eden sarhoş Vaşsa'yı sürükleyerek dışarı çıkardık. Onu Venera'nın kocası balkona sigara içmek için götürüp çıkardı. Keyifleri kaçan misafirlerden özür dileyen Nina'nın da canı sıkılarak geldi. İnsanları uğurlamayı bitirir bitirmez gözyaşlarına boğulup bitkin düşerek gitti.

Yarım saat sonra geri kalan misafirlerin tamamı çıkıp gittiler. Yola uğurlama kadehine davet edip içki içen de olmadı. Dairenin eğlencesi silikleşerek söndü. Bir pis koyunun bütün sürüyü kirlettiği doğruymuş meğer.

Bizim neşemiz de kalanların da neşesi kaçtı. Vaşsa'yı, kendi duymadığı sıra, oldukça çekiştirdik aramızda. İyi kalpli ve gayretli Nina'yı övdük de acıdık da ona. Vaşsa'yı böyle görmediğim için özellikle şaşırımdım.

– Galya ablacığım! Vaşsa'nın ne kadar bilgisiz olduğunu sen anla, işte ortada. İçmeye başlayınca durmayı bilmiyor. Haddinden fazla içtiğinde, çılgınca hareket edip duruyor. Hesapsız böbürleniyor, ölçüsüz azamet taşıyor. Horozlanıyor; alışkanlığını bırakamıyor. Kurban edilmiş gibi anlatıyor bana küçük kız kardeşim Nina.

Sigara tüttürenler de görünüp gittiler balkon kapısından. Vaşsa odaya girdiğinde de sigara içmeyi bırakmadı. Gözü dumanlı, bir bakış attı; karısını ağlarken buldu ve:

– Ninnacık! Misafirler nerede? diye hayretle ağzından kaçırıldı. Biz hep birlikte:

– Gelen misafirler gittiler, dedik.

– Gittiler?! Misafirler?–duygusallaştı sesi. Gittiler demek, geçmiş olsun. Gereksiz öyle misafirler. Bugün benim için burada tek misafir işte: Benim memleketimden, Galya Abla, işte. Diğerleri benim misafirlerim değil, hepsi gidebilir. Tutmuyoruz. Yol açık!–Tekrar öfkelenmeye başladı Vaşsa.

Küçük kız kardeşim Nina boş kap kacağı masanın üstünden topladı. Biz kadınlar da ona yardım ediyorduk. Vaşsa bu sırada aniden eşinin yanına yalpalayarak gitti ve ağzında parlayarak yanan sigara izmaritini kadının ayağı üstüne bastırarak söndürdü. Nina acıyla bağırdı! İnlerek ağladı, onun ayaklarındaki çorap ateşle eriyerek yapışıp sıkıştırdı. Bir anda olup bitti bu maskaralık, hiç kimse de

Vaśsa'yı elinden tutup durduramadı. Ben kendim de masanın diğer tarafından kaşık çatal topladığım için Vaśsa'yı gözden kaçırdım; ancak hiç kimse onun gereksiz uğraşını fark edip onu engelleyemedi. Bu vahşeti görünce sabredemedim; yakaladım Vaśsa'yı tepelemek için, bana bile ne kadar saygı gösterdinler.

– Sen, Vaśsa, cır cır böceği mi yedin? Neden böyle boş şeylerle uğraşıyorsun? Sigara söndürülecek yer değildir bir kadının ayağı! İnsan değilmişsin meğer sen Vaśsa, çok çok kötüsün!

İki elimle de tattırdım ona yumruklarımı. Ne kadar cesaretliydim. Telaşlanarak gittim, kalbim fırlayıp çıkacak gibi atıyor. O, birden bira dolu şişeye sarılmış, yüzünü gözünü cırmalayıp morartarak bitiriyordu önünde. Ayakta duruyoruz öylece: Ben masanın bu tarafındayım, o diğer tarafına geçip oturmuş; şişeyi, el bombası gibi, benim üstüme atmaya hazır tehdit ederek başının üstünde tutuyor. Şimdi ben de korkarak çöküyorum, onun elindeki şişeden göze almıyorum. O zamana kadar da olmadı. Vaśsa tıpayı açmadan bira şişesini bütün gücüyle masanın köşesine çarptı. Şişe paramparça olup etrafa dağıldı, bira döküldü. Aklımı yitirdim! Şişenin elinde kalan parçasıyla beni yavaş yavaş kovalamaya başlayınca hiçbir yere koşup kaçamadım, şöyle usul usul sıvışacak güvenli yol yok.

Söylemeyi unutmuyayım, o zamana kadar içtiği hiçbir bir kadehi de masaya bırakmadı o, bugün. «Talihe!» diyerek döşemeye veya duvara şiddetle fırlattı. «Dairede onu parçalamalı önce, yoksa o talih gezmez.»– diyerek açıklıyor kendisi bu gibi gereksiz hareketlerini.

Ve şişe tuz buz olup etrafa dağılınca da orada duran insanlar çığlık attılar! Çığlık attıklarında Vaśsa da ansızın şaşılmaş gözleriyle hayretle bakmaya başladı, akıl bulanıklığı bir an için dağıldı. Yavaşça sakinleşmeye başladı. Bacanağına teşekkür edip bir kadehi, dibini çalkalayarak içti ve kaskatı çıktı masanın üstüne. Bu sefer kadehini fırlatmaya gücü kuvveti yetmedi onun.

İnat, insanın öfkesini ateşlememeli böyle. Nedendir bilinmez, gönlüm el vermedi göz önüne serilen bu korkunç manzarayı ve küçük kız kardeşim Nina'nın azabını seyrederek oturmaya. Ben de suçluyum. Karşılık vermemiş olsam, görmemiş, duymamış olsam belki, kendi başına sakinleşmiş olacaktı Vaśsa. Bilmezdim hiç ben onu böyle. Çok suçlu, çok. Yaşamanın tadını bilen biri de onun kadar gereksiz işlerle meşgul olmamalı. Bir gün bile onunla böyle maskaraklıklar yaşamadık, açıkçası, tanıyamamıştık onun karakterini. Dolayısıyla o, gezeleştirek konuşmayı kabul edinceye kadar, eli ayağını nereye koyacağını bilmez oluncaya kadar, bilincini kaybedinceye kadar içip duracak.

Nina'nın söylediğine göre, ayık zamanlarında ondan daha iyi insan bulamazmışsın etrafta. Tamam, sahiden de, benim yakınımında misafir olduğu zamanlar ne kadar terbiyeli durdu o kendi başına. Sevindi o zaman onların şansını fark edenler. On beş yıl birlikte yaşayıp da evlenmiş çift gibi beğenerek bakıyorlardı birbirlerine. Bu nedenle, onlara saygı göstererek gidip göreyim dedim. Görmeyenin görmesi gerek ha. Belki, çekip gitmemeliydim? Görmediğin gördüğünden daha iyidir çoğu zaman.

Hiç göz yummadım bu gece. Uyumanın imkanı da yoktu, yatmaya yer de yoktu. Köyden gelmiş gençlerle yan yana bir odanın döşemesinde titreyerek donana dek yer değiştirdim. Misafir evinden çıkıp orayı terk etmeyi de düşündüm; ancak onu da gece vakti göze alamadım. Küçük kız kardeşim Nina da uyumadı. Ne kadar ısrar edilse de benim orada bir dakika daha durasım yoktu. Gün ışımaya başlayınca toparlanmaya alışmışım. Bu nedenle sabah erkenden durağa çıkıp evden kaçtım.»

Böyle tamamladı kendi öyküsünü benim yoldaş. Tolyatti'ye varmadan önce dışarı aydınlandı, kadının yüz hatları da aydınlanıp ortaya çıktı.Yatmış görünüyor onun telaşı, hoşluğu yüzü gözünde ortaya çıkıyor sanki. Ancak, geçen gecenin baskısı sürekli esir alıyor onun yüzünü, onun merhametli kalbini, dürüstlük için, doğruluk için parlayan yüzünü.

Davet etmiyor bir daha. Salonda arka tarafa bakan aynadan benim hakkımdaki soruyu can kulağıyla dinliyor: «Ne diyorsunuz şimdi siz benim hakkımda, doğru yaptım mı, bizim ev sahiplerine tuz ekmek hakkı için teşekkür etmeden erkenden çıkıp gittim, girmeli miydim ben onların arasına?» diyerek bakıyor gözleri. Sorsalar, ne diyeceksin ona karşılık? «Karı koca çift arasına böcek de girse, beklemeyin.» diyor atalarımız. Diğer taraftan, nereden takip edeceksin böyle kötü şeylere el atıp baksa misafir kız. Şanslı kişi de onun odasında olunca ona dayanamıyor. Kardeş kardeşe yardımlaşmaya çalışıyor.

Bir konuşsan, insanı öğrenip bitiremezsin. Bu yüzden de yeniden aklıma geldi benim sohbetimin sözleri: Görünceye kadar – görmedin. Belki, daha doğruydular onlar?

Vladimir LEVUKOV.

CEHENNEMDEN KURTULMUŞ

Benim ikinci nesilden ağabeyim birkaç yıl önce, doksan yaşını geçkin öldü. Uzakta, Kırgızların yurdunda, yaşıyordu o. İki üç yılda bir de olsa doğduğu köye, Çuvaş ülkesine gelip görmeye zaman buluyordu. İri yarı, uzun boylu, çok iyi kalpli biriydi o. Yalnız yaşlılarla değil; çocuklarla da aynı dili konuşabiliyordu. Bizimle yan yana oturup türlü ilginç hikâyeler anlatırdı bize. Ya da, köy çevresindeki tarlaları, çayırları, dereleri çayları göstermek için bizi alıp götürürdü. «İşte, bu Kuri Hendeği, şu Mur Deresi, işte orada Küçük Söğüt, Söğütlük Deresi, Üç Sütun», diye öğretirdi bize çeşitli yerlerin adlarını, onlara niçin bu adların verildiğini dinlemeyi seviyordum. Ağabeyim savaştan önce tıp enstitüsünden mezun olmuş, faşistlerin bizim anavatanımıza saldırdıkları gün ünlü bir cerrah olmuş, artık Leningrad'ta yaşıyormuş. Savaş başladığında hastanede çalışmaya başlamış. Bu karışıklığa o «cehennemdeki günler» diyordu. Bunun hakkında anlattıkları hâlen aklımdan çıkmıyor. Onun bir öyküsünü, saygıdeğer okurlar, size deyiştirmeden anlatmak istiyorum:

«Yıllar önce Leningrad Kuşatması'nda başıma geldi bu benim. Hastaneye her gün yaralıları alıp getiriyorlardı. Ameliyatlarını yapıyorduk. Uyumaya bile vakit olmuyordu diyebilirim. Yorularak gidip kanepeye yuvarlanıyordunuz, hemşire gelip uyandırıyor: 'Binbaşı yoldaş, uyanın, yine bir yaralı alıp geldiler, hemen ameliyat edilmeli.'».

Böyle bir yaşam kesinlikle bugün mümkün değil. Üstelik gıdanın, tayının günden güne bağlantısı kesiliyordu, doymak için değil; kemikleri sağlam tutmak için bile yeterli değildi. Yürüdüğümde sarhoş biri gibi sallanıyordum. Bütün gün yaralı geliyor. Şehirde insanların yüzlercesi ölüyor. Aç yetişkinlerin ölmüş insanları yedikleri hakkında haberler de duyuyorduk. Tam bu sırada, benim ruh sağlığım bozulmaya başlamıştı elbette. Ameliyat sırasında çoğu zaman, yaralı bir askerin etini kesip alarak yemek için izin vermek gerektiği aklıma geliyor. Bir seferinde bununla da karşılaştım. Şişman bir albayı alıp gelmişler ameliyata. Onun midesindeki mermi parçasını çok başarılı bir şekilde çıkararak aldım, yarayı iyice dikip kapattım. Et parçasını ne zaman kesip alarak cebime tıktım; hiç hatırlamıyorum. Hemşire diğer tarafa doğru bakarken yaptığım hayal meyal hatırlıyorum yalnızca. Ameliyattan çıkıp kendi küçük bölümüme girdim ve et parçasını uzatıp gösterdim. Birdenbire beynimde şimşekler çaktı: «Acaba, dur, ne yapıyorum ben?» Et parçasını aceleyle pencereden karların üstüne fırlattım, diz çöküp oturdum ve Tanrı'ya dua etmeye başladım: «Tanrım, affet beni ve kurtar bu cehennemden. Böyle bir ahmağı bırak; ölüp, kurtulayım», – dedim. Uzun bir süre dua ettim böyle. Birkaç saat desen yanlış olmaz. Başhemşire geçip gitti, yeniden hastaların getirildiğini bildirdi. Sokağa çıkıp otomobilin yanına gittim sadece, yakında bir bomba gürledi. Seyrek olsa da kimi zaman bizim yakınımıza düşüyor onlar. Ben yaralandım, sağ elim ağır yaralanmış. Bilinçsiz bir hâlde yattığım o akşam uçakla "Büyük yer"e gönderilmişim. Böyle kurtuldum cehennemden».

İyileşip hastaneden çıktıktan sonra, ağabeyim uzmanlığını değiştirdi ve iç hastalıkları doktoru olarak çalışmaya devam etti. Tanrı böylece yardım etti ona.

Gazete: 19 (697), Kategori: İlginç Olaylar

MANTARDA

Biz, komşu Pavıl Dayı ile mantara sürekli birlikte gideriz. Sonbahar bizim için en değerli zaman. Sabahları hava temiz, kuşlar şarkılar söylüyorlar. Biz yorulursak biraz güç toplamak için «beyaz şarap» alıp gidiyoruz. Arkadaşlık, atıştırarak şeyler, açıkça, her şey var.

Bir seferinde böyle yürüyüp yorulunca ormanda açık bir alana çıktık ve biçilmiş ot demetinin üstüne, ıhlamur dalının altına dinlenmek için oturduk. Etraf çok güzel. Ben rahatça uykuya daldım. Pavıl Dayı oturdu sadece; bağırıp sıçrayarak ayağa kalktı.

– Ne oldu? dedim. O dönüyor, bana eliyle arkayı gösteriyor. Baktım ve yanına gittim. Kaba etinden şapka büyüklüğünde kirpi sallanıyor. «Çekip al!»,- dedi. Ben kirpiyi Pavıl Dayı'nın arkasından kurtardım. O, kirpi yuvasının üstüne oturmuşmuş. Baktık, orada yumuşak iğneli beş kirpi yavrusu yatıyor. Kirpi: «Gevezelik edip duruyorsunuz.»,- dermiş gibi «homurdanarak» çocuklarının yanına gitti. Pavıl Dayı diğer tarafa oturdu ve yiyeceklerle birlikte birer kadeh çıkardı yalnız. «Gak!» dedi ıhlamur üstünde duran karga. Çok geçmeden benim başımın üstüne büyük bir parça pizola düştü. Pavıl Dayı katılarak güldü. «Sana da düştü.»,- dedi. Ben bu nedenle kargaya ekmek parçası verdim. «Al, ye bizimle birlikte.»,- dedim. Yedik, «akbaşı» serbest bıraktık. Ve biraz yürüdük, kovalarımız doldu. Mantarlara

baksan mükemmel, ne kadar güzel süt mantarları! Pavıl Dayı usta, ne zaman, hangi mantarın çıktığını biliyor. Eve doğru yürüdük.

Eve varınca da şaşırtıcı, eğlenceli olaylar yaşadık. Ben çay içmeye niyetlendim. Eşim mantar ayıklamaya başladı. Birden bire o haykırarak:

– Gel, kovada mantarların arasında kurbağa var! dedi. Gerçekten de büyük bir kara kurbağası bir mantarı kucaklayarak ona tutunmuş ve bana çakır gözleriyle bakarak «Mantarı vermiyorum!» dermiş gibi oturuyor. Ben kurbağayı tuttuğu mantarla birlikte elime alarak bahçeye çıkarıp götürdüm.

Pavıl Dayıların yanına gittim ve gülüyorlar: «Bak, dedi, mantarla birlikte kertenkele de gelmiş. Ormanda kirpi, burada kertenkele. Şaşırtıcı!» Ben de kendi kovamda kurbağa geldiğini anlattım. «Köye gidip görmek doğru olabilir.» dedi Pavıl Dayı.

Yaşamda şaşırtıcı şeylere sürekli rastlanılmıyor. Yalnız onları görmeyi bilmeli.

Petr PİLŞÇIKOV.

Gazete: 20 (698), Kategori: İlginç Olaylar

DÜNYANIN UCUNA GİDİP GÖRDÜM

Rüyalarımı uyanır uyanmaz unutup gidiyordum, ben. Şimdi ne olduysa, rüya aklıma sımsıkı girip kaldı. O zamandan beri birkaç ay geçip gitmişse de hâlâ aklımda o. Eski bir dostla buluşmuş gibiyiz rüyada. O bana: «Hadi benimle birlikte gel, nasıl yaşadığımı göstereyim sana», diyor.

– Hadi, gidelim, görelim senin nasıl yaşadığını, dedim ona karşılık olarak. Birkaç adım da attım onun arkasından. Ansızın aklıma bir fikir geldi: «Acaba, bu çocuk beş altı yıl önce ölmemiş miydi, ne yapıyorum, niçin arkasından gidiyorum onun?». Korkudan sırılsıklam, tere bulanıp uyandım uykudan. Rüya hakkında düşünürken uzun süre yatakta bir sağa bir sola dönerek yattım. «Kuşkusuz, hayırlı değil bu.», diye son verdim düşünmeye. İşe gitmeden önce, çöp dökmeye çıktığımda rüyamı komşu kadına anlattım. O, kendi evinden başlayıp bahçesine kadar süpürmüş. Şimdi de süpürgeyi almış da kaldırımları süpürüyor.

– Merak etme, kötü değil senin rüyan. Her zaman anmıyorsun sen onu, bu yüzden görünüyor rüyanda. Çok güçlü dua et, onu anarak yemek ye. «Ben ne yiyorsam ye, ben ne içiyorsam iç, ben seni hep düşünüyorum; sen beni aklına getirme.» de. Her şey düzeldi diye anlattı o bana.

Onun sözleriyle sakinleştim. Dua ederek yemek yemeye başladım. Masa üstüne iki kaşık koydum, dostuma seslenerek onu yemek yemeye davet ettim, komşu kadının söylediklerini kesinlikle yaşadım.

İş günü daha iyi, düzenli geçti. Eve dönmek için yola çıktığımda, karşıdan karşıya geçerken bir araba bana çarpıp kaçtı. Üç gün sonra hastanede kendime geldim. Kendime geldim de kafamda yeniden o -kazadan önce gördüğüm rüyanın ilk bölümü- dönüyor. «Haydi, benim nasıl yaşadığımı göstereceğim.» diyerek alıp götürdü beni. Yürüdük, yürüdük, ansızın karanlık bastı. Nasıl olduğunu anlayamadım, bir koridora vardık. İleride, uzakta, gözü kamaştıran parlak lacivert bir daire parladı. Çağırıyor beni kendi yanına bu daire. Orada, daha hızlı yetişip geliyor.

– İşte, dünyanın kenarı görünmeye başladı. Şimdi Anavatan'a geldik, diyor dostum. Ona baktım ve rüyanın ardından hatırladım. Aceleyle döndüm ve tekrar koşarak gittim. Yoğun bakımda, yatağın içinde kendime geldim.

Artık, rüyanın neyi haber verdiğini anladım. Beni ölümün beklediğini; ancak ondan kurtulabileceğimi bildirdi o.

Yevgeniy TURHAN .

Gazete: 22 (700), Kategori: İlginç Olaylar

ÇİT ÜSTÜNDE ÇIKABİLENLER

Vişnevskiy Sokağı'dan aşağıya doğru -Kalinin Durağı tarafına- yürürken ne olduğunu fark edemediğim bir fısıltıyla ansızın durup kaldım. Ne olduğunu hemen kavrayamadım; ancak duymuştum. Fakat benim önümde anlaşılabilir şeyler olup bitti. Bir iki dakika sadece o görüntüyü gözlerimin önüne

getirdim. Birkaç dakika önce benim önümdeki kaldırım boştu; ancak şimdi öyle değil. Şimdi orada gerçekten de hiç kimse yok; yalnız benim önümden birinin yürüyüp gittiğini çok iyi hatırlıyorum. Şimdi ise yoklar. Bir anda adam hiçbir yere gidip girmiş olamaz. Kaldırımdan aşağıya dönmek de mümkün değil: sol tarafta durmadan otomobiller geçiyor, sağ tarafta yüksek çitler, onun hafifçe sürüp gittiği yerden karşısına geçmek için olimpiyat şampiyonu olmak gerek.

Böyle düşünüp dururken, önümden göz açıp kapayıncaya kadar geçen adam hiçbir şey olmamış gibi ileriye doğru yürüdü. Birkaç adım attı ve yeniden kayboldu. An geçmedi adam başka yerde görünüp yok oldu.

Sabredemedim, adımlarımı hızlandırarak takip edip yetiştim ona.

– Affedersiniz de, siz sihirbaz mı yoksa büyücü müsünüz? Buraya kadar ustaca kayboldunuz? diye sordum doğrudan. O, korkudan sıçrar gibi oldu, oraya buraya şüpheyle bakındı.

– Ne, gerçekten de gözden kayboldum mu, acaba? Sizden başka kimse görmedi mi? – dedi etrafı inceleyerek.

– Kim görecek? Hiç kimse yok ki. Arabalar geçiyordu; ancak şoförlerin bakmaya vakitleri de fırsatları da yok, dedim ben. Böyle tanıştık Kazan'daki bir fabrikanın gizli üretiminde 40 yıl radyoelektronikçi olarak emek vermiş, çok kısa bir süre önce iyi bir tatile çıkmış Gennadiy Gavriloviç ile. Benim gözümünden kaybolduğu sırada o, çitin diğer tarafına yürüye yürüye gitmiş. Benim şaşkınlığımı görünce: «Şaşılacak hiçbir şey yok bunda, insanın iç gücünü gösteren bir örnek yalnızca. Ne yaptığımı insanlara ne olduğumu göstermek istemiyordum; ben, düşünerek gittim de kendim fark etmeden çitin üstüne çıkmaya başlamışım.», – dedi sadece. Ondan sonra, zaman makinesini icat etme teorisini hazırlamasıyla ilgili çalışması hakkında konuşarak şaşırttı beni.

«Kapalı Sistemlerin Termodinamiğinin Temelleri» adında imiş bu kuram. «Onun matematik formülünü anlatamam size; anlaşılıyor», dedi Gennadiy. Onun dediğine göre, kanun çok kolaymış; hepsi genel fizik ve matematik bilimlerinde keşfediliyor. Maddenin her termodinamik oluşumu sırasında kendi yoğunluğu ve açıklık zamanı varmış.

Gennadiy hesaplanıp bulunmuş teori oluşumlarını mikrovarende de inceleme yöntemleri veriyor; o, kuantum mekaniğini «İzafiyet Teorisi»yle birleştiriyor demek doğru olur. Bundan başka bu teori, bilimdeki şaşırtıcılıkları, «olma olamayan» şeyleri açıklamaya yardımcı oluyormuş.

– Zaman makinesi ne demek oluyor? diye sordum ona.

«İzafiyet Teorisi» bize bu makineyi yapmak için bir umut vermiyor. «Kapalı Sistemlerin Termodinamiğinin Temelleri» kuramı bu amacı hayata geçirebilir. Makine hakkında çok sayıda bilimkurgu roman yazıldı. Bu makine zaman yoğunluğuna kapalı, diğer bir deyişle, yeryüzündeki zamandan ayrı bir sistemde tamamen dönüştürmeye imkân veren bir araçtır. Bu kapalı sistemin nasıl kurulacağı üzerine ben düşünüp duruyorum. Makineyi hemen yarın yapmak mümkün. Bundan başka insanın kendisi de doğadaki en mükemmel zaman makinesi olarak duruyor. Yalnız duru görüşü öğrenmeli. «İnsanlar diğer dünyalara otobüsle gidirmiş gibi 10 kat daha hızlı yürümeye başlayacak. Ancak bu 2050 yılından sonra olacak», diyor bir ara Vanga. Böylece gerçekten de yaklaşıyor bu zaman, coşkuyla konuşuyor Gennadiy.

– Bana göre, siz diğer zamanı şimdiden duru görmeyi başarabiliyorsunuz, sizin organizmanız duru görüşü iyi öğrenmiş. İşte, nasıl çit üstüne çıkıyorsunuz? – diye karşılık verdim.

Ondan içki kokusu geldiği öteden duyuluyor, yanılıyorum diye düşünüyorum. Böylesi daha doğrudurmuş.

O benim keyfimin kaçtığını hissetmiş olacak.

– İşte, siz de inanmıyorsunuz değil mi bana? Hüznümlendi. Peki, başka şaşırtıcı bir şey göstereyim sana, birden bire eğilip bir taş parçası aldı Gennadiy ve yan yana uçup giden otomobillerden birine fırlattı. Taş parçası büyük değildi, zarar vermedi otomobile, ancak aniden yön değiştirip kaldırımın üstüne gitti; bizim yolu böldü.

– Yok olmadı, -dona kaldı yeni arkadaş- bedenimle duru görmeyi öğrenemedim. Çit üstünden geçmem rahat oluyor benim, o da içki içtiğimde yalnız, dedi o.

– Hayır, pişman oldum, niçin tanıştım ki seninle? dedim, ünlü *inomarkadan* taş kafalı, güçlü üç erkek çıktığını görünce. Öndekinin elinde kalın bir sopa olduğunu fark ettim ve saçlarım dikildi.

Benim yeni tanıdık ise hiçbir şey olmamış gibi sırtıp duruyor.

– Korkma, koruma yaptım ben, gelemezler onlar bizim yanımıza, dedi o. İnanasım da geldi ona. Buradan 20-25 metre öteye kadar etrafımızı çevirdi. Cüsseli adamlar bu sırada birden bire durakladılar. Görünmeyen perdeye gidip çarptılar. Oraya buraya koşuştular; ama ileriye gidemediler. Bu sırada ben çok korktum. Koruma yaptım dedi ya Gennadiy; ancak ne zamana kadar dayanacak o koruma. Yeni tanıdık çitin üstüne çıktı ve kayboldu, bana ise cevap verdi. Bir an bile düşünmeden duramıyorum, fırlayıp gelen bir otobüsü durdurup bindim, eve geldiğimde kalbim durmuştu.

Yevgeniy TURHAN .

Gazete: 24 (702), Kategori: İlginç Olaylar

ÇİKETU KIYISINDAKİ MEYDAN SAVAŞI

Öğrenciliğim sırasında en sevdiğim öğretmen, Aleksandr Grigoreva idi. O, bizde tarih bilinci oluşturmaya çalışıyordu. Derslerde konusunu açıp verdikleriyle birlikte çeşitli ilginç konular hakkında konuşuyordu. Ben, aydınlık dünyada bizi şaşırtan birçok şeyi, çok önceden Aleksandr Grigoreviç'ten dinledim. Stalin kültü döneminde ordudaki büyük subayların, Hitler'in bilinçli olarak hazırlatıp dağıttığı dokümanlar nedeniyle öldürüldüğünü de 60'lı yılların başlarında ondan duydum.

Bir seferinde o bize çok ilginç başka bir öykü anlatmıştı. Bu iş, onun anlattığına göre, savaştan önce olmuş. Aleksandr Grigoreviç'e, Leningrad Üniversitesi öğrencisine, başarısı nedeniyle Penza Bölgesi'ne araştırma işleri yapma izni verilmiş.

– Bir sonraki yıl İdil taraflarında büyük bir arkeoloji araştırmasına gitmek için, oradaki insanlarla konuşun, eski mezarları arayın, yanmış şehir kalıntıları bulun, diye öğrencileri gönderiyorlardı.

At üstünde yola çıktık, biz bir hafta süresince, harita üstünde kendi bulduğumuz tarihî yerlerin birçoğunu işaretledik.

Bir Çuvaş köyünde ihtiyar kendilerinden otuz *verst* uzaktaki orman ortasında büyük bir tepe – Çiketu– olduğu hakkında bilgi verdi. Bu tepe, yaşlıların hatırladığına göre, eski şehre yayılarak kurulmuş imiş. Ancak düşmanlar, saldırmaya geldiklerinde insanların başlarını vurup onlara boyun eğdirdikleri için bu şehri Tanrı görünmez kılmış. Şehir şimdi de yerinde parlayarak duruyor; ancak düşmanlar onu göremezler. Onun yanına yaklaşılamaz. Şehrin çevresinde ordu dolaşüyor, yabancıları gördüklerinde onlar yabancının üstüne saldırır ya da yabancıyı tutsak alarak giderler.

– Ben hayatımda hiç kimsenin oraya gittiğini görmedim, dedelerin hatıralarının söylediği yalnız bu kadarla kaldı. Herkes oraya gitmekten korkuyor, diyor yaşlı adam nihayet.

Sıcak kalpli genci bu konuşma korkutamıyor; heveslendirip harekete geçiriyor. Ertesi gün, o, erkenden çıkmış yola. Köy Sovyet Başkanı'ndan geçici olarak isteyip aldığı tüfeği yedekte, arkasına asmış. İhtiyarın gösterip işaret ettiği tarafa doğru yola koyulmuş, akşama doğru geniş bir dere kıyısına varmış. İşte bu derenin yakınında olmalı demek ki Çiketu.

Su kıyısındaki çimenlere oturmuş öğrenci; yonga yakıp ateşin üstüne tencere asıp bırakmış.

–Olağanüstü şaşırttı beni bu yer. Suda balıklar yüzüyor, nerdeyse elinle tutacaksın, sazlar arasında ördekler ötüşüyor, birkaç tavşan korkusuzca yanımdan koşup geçti. İnsan ayağı değmemiş yer, diye anlattı bize derste Aleksandr Grigoreviç.

Bir süre sonra, o, olağanüstü bir şey görmüş: Ağaçlar arasından çok büyük bir süvari müfrezesi çıkmış, gencin biraz yakınından geçip ormanın açık yerinde, diğer tarafında, kaybolmuş. Atların kişnediğini, çift üzengilerin şakırdadığını açıkça duymuş Aleksandr Grigoreviç. Önce, demir elbise, sivri uçlu demir kalpak giymiş askerler, öğrenciye bakmadan ve onu görmemiş gibi yanından geçip gitmişler.

İlk önce onların arkasından koşmayı düşünmüş tarihçi; biraz tereddüt etmiş, dönüp, olduğu yerden başka yere geçmiş.

Ertesi gün erkenden müfrezenin gittiği tarafa doğru yürümüş; ancak orada çok şaşırılmış, bir at ayağının izini bile bulamamış. Her tarafta sık otlar uğuldayıp duruyormuş. Burada dün değil, yüz yıldır bir insan bile yürümemişti sanki. Birkaç yarım saatten sonra ağaçlıktan çıkıp yeniden çok büyük açıklığa çıktı öğrenci. Çok şaşırtıcıydı. Onun önünde, dere kenarından, büyük tepe üstüne kadar canlı şehir parlayarak duruyordu. Uzun çitlerin üstünde insanlar koşuşturuyormuş. Şehrin dışında da karınca gibi insan... Düşmanlar saldırmışlardı. Giysilerinden anlaşıldığına göre genç insanlardı: saldıranlar Tatar-Moğollardı şüphesiz, savunanlar ise Rusları hatırlatıyorlardı. Kılıçların şakıldadığını, atların kişnediğini, insanların seslerini rahatça duymuş o. Bir süre Çuvaşça konuşmalarını da fark edip duymuş. O zaman ise dayanamamış. Kendisinin niye beklediğini düşünmeden ormandan zıplayarak çıkmış ve iki kamıştan bir çırpıda yukarıya ateş etmiş.

– Böylece başım dönmüş, gözüm kararış. Sonra çevre sessizleşmiş. Barut dumanı dağılınca bakıyorum ve önümde türlü türlü çiçeklerle örtülmüş bir vadi var sadece. Şehrin yerinde çok yüksek bir tepe yukarıya uzanıyor. Sessiz Çiketu oldu o. Bir gün özellikle kaldım o bölgede, bundan sonra, hiç kimseyi de görmedim, hiçbir şey de bulamadım, demişti Aleksandr Grigoreviç bize. Leningrad’a dönünce gördükleri hakkında profesöre bilgi verdi. O meraklanmış onun öyküsüyle. Bu sadece yanılıdır; savaşların yaşandığı, eskiden çok sayıda insanın öldüğü yerlerde bunun gibi şeylerin göze görüldüğü anlatılır. Gidip araştıralım bu bölgeyi diyerek bitirmiş.

Ancak bir sonraki yıl oraya gidemedik: Savaş başladı. Savaştan sonra üniversiteye döndüğünde Profesör, Aleksandr Grigoreviç’i araştırma grubuna almış. Gerçekten de, araştırmalar Çiketu bölgesinde büyük şehrin yıkıntılarını, şehir etrafında insan ve at kemikleri, çok sayıda kılıç-tüfek bulmuşlar.

Yevgeniy TURHAN.

Gazete: 26 (704), Kategori: İlginç Olaylar

MELEĞİM YANIMDA

Ateist ailelerde büyümüş olan bizler, Tanrı’ya hiçbir zaman inanmıyoruz. İkonanın da evimizde özel olarak yalnız adının saklandığını sanıyorduk. Yaz günlerinde gök gürültüsüyle aynı anda yağmur geldiğinde babalarımız her zaman: «Ak sakallı dede bulut üstünde demir tekerlekli arabayla koşarak geçiyor.» diyordu. Kişi, gökkuşağının altından geçince kız çocuktan erkek çocuğuna dönüşür dendiğini ilk önce onlardan duyduk. Daha küçük olanlar inanıyor artık buna. Trubina Marhvin’in «Çocukluk Zamanları» öyküsünü okuyunca bunun kesinlikle gerçek olmadığını anladım.

Ancak nasıldır bilinmez, bir gücün korumasını, zor zamanda yardımlaşmayı her zaman hissettim. İlk şaşırtıcı olay on beş yaşında başımdan geçti. İlkbaharda babamız aniden ölüp gitti bizim. Onu gömdüğümüz gün tabutu evden alıp çıkar çıkmaz benim arka odaya girmem için neden ısrar ettiler, bilmiyorum. Kapı tabanına çarpık ayaklarla adım atıp bastım, korkuyla gözümü dikip çıktım. İkonanın köşesi yakınındaki geniş pencerenin ön kısmına yerleştirilmiş mum nedeniyle pencere perdesine alev deymiş ve yarısına kadar kül olmuş, pencere sövesinin kenarındaki otlara da ateş sıçramış olmalı, o da kararış. Ancak... ateş, ikonanın köşesine doğru gidemeden, öylece sönmüş. Böylece bir acıklı günde bilinmez hangi güç, bizim ailemizi korkunç bir talihsizlikten kurtarıp alıkoydu.

Başka bir olay; bir süre önce, öğrencilik zamanlarımda, Çeboksarı yolunda meydana geldi. Kışın tatil ertesinde şehre gidiyordum, küçük otobüse oturunca beklemediğim bir yerden, bir delikanlı bıçakla saldırdı. Para vermek istemeyince o beni parlayıp duran bıçağıyla yaraladı. Yaşam günüm bitmediğinden mi yoksa bir şey, tekrar güç verdiğinden midir nedir, kemiğime küçük bir parçası değdi. Olay neyle sona eriyordu bilmiyorum, o sırada otobüs durdu ve ben kapıdan fırlayıp çıktım. Bunu idrak edemeyen hırsız ne olduğunu fark ettiğinde de inemedi, o sırada otobüs de yerinden hareket etti.

Bu tesadüf de bana daha dikkatli olmayı öğretmemiş görünüyor. Ölüm yakınımından başka zaman da geçti. Bir keresinde, birkaç yıl önce, kışın bir kız arkadaşım düğününden dönecekken neredeyse geceye kaldım. Onun anası babası yanında; beni erkenden yola çıkmaktan alıkoyan neydi ki? Savrulan tiپیye bakmadan uzun yola çıktım. Yetişmem gereken yere yetişene kadar sis de bastı. Yolu yakın değildi, otobüsler zaman zaman seferlerini kesermiş, anayol üstünde bir araba bile yok. Benim anayoldan dönerek ormanın içinden geçmem gerek, orada ulaşım temelli kesilir. Hiçbir şey bakmadan rüzgâra karşı yürüyorum. Bizim tarafta, çevrede kara orman olduğundan, kurt çok olur. Kış gecelerinde onların ulumaları köye kadar duyulur, ilkbahar günlerinde koyunları kapmadıkları bir gün yoktur. Çok acıklırlarsa gidip insanlara saldırdıklarının olduğu da çok anlatılır. Bu nedenle dört nala koşuyorum, adımlarımı

sıklaştırıyorum. Yakında kurt sürüsü var mı diye etrafımı gözlüyorum. Onların gözlerinin karanlıkta parladığını anlıyorum. Orman yaklaştıkça yaklaşıyor. Kalbim fırlayıp çıkacakmış gibi çarpıyor. «Kurtlar saldırırsa, bana kardeşlerim de böyle ulaşamaz», parıldayıp sönüyor başımda düşünceler. Birkaç yüz metre kala arkada ışık görüldü. Büyük «KamAZ» şöförü, bu tarafta hiçbir zaman olmaz, yanlışlıkla bizim köyün yoluyla gelmiş meğer. Böylece onlar beni komşu köye varıncaya kadar alıp geldiler. Ormanda bize doğru kurtların geldiğini görünce korkuyla konuşmadan oturdum, ne olacak bana?

Böyle örnekler yaşamımda daha da oldu; ancak her zaman bana niye oluyor, belki, melek. «Evet, şimdi Tanrı'ya inanıyor musun?» diye soracak okur. Bilmiyorum; ancak... N. Hruşçev' in söylediğine göre, biz hep Tanrı ile yaşıyoruz, kendimiz farkındaymışız gibi inanıyoruz belki buna.

İrina KUZ'MİNA

Gazete: 28 (706), Kategori: İlginç Olaylar

KAYLAS'IN EFENDİLERİ

Tibet'teki Kaylas Dağı'nı bugüne kadar duyan duymuş, duymayanı birinden biliyor. Burada iki tapınak var. Onlar ikiz gibiler, birbirlerinden farkları yok demek lâzım; ancak böyle söylemek doğru olmaz. Onlardan biri kapkara diğeri ise bembeyaz, güneşin altında beyaz kar gibi parıldıyor.

Hindistan'ın güney bölgesindeki Maharaştra şehrinde dağ yamaçlarından keserek çıkarılmış Ellora tapınakları var. Onları UNESCO, Dünya Mirasları Listesi'ne aldı. Buradaki Batı Gatsen ortasında Dekan denen bir düzlük var. 70 milyon yıl önce oluşmuş volkanların donmuş lavlarından (bazalt) meydana gelmiş bu bölge. Raşrakrut Kralı I. Krişna emriyle bazalttan VIII. yüzyılda 81x47 metrekare alan kaplayan tapınak kesilip yapılmış.

Eski yapıcıların en zor işi inşaatı yapmak için doğru yerden başlamakmış: Temelinin yanından yukarıya doğru tirmanarak yükseltilemeyen saray, tamamen başka bir yolla, «yekpare» bazalt (85.000 metreküp) parçalana parçalana, santimetre santimetre tapınak tepesinden aşağı doğru kaydırılmış. Dünyada eşi bulunmayan bu güzel saraya Kaylasanath (Kaylas'ın Efendisi) diye ad verilmiş.

Tapınak bu kadar büyük olsa da onun açıkça fark edilmesi mümkün değil. Her tarafı kuşatıp duran tepe yamaçları gibi o kapkaranlıktı. Daha yakınına gidince saray duvarını iyi gören gayet büyük boy heykeller göze çarpıyor. Tapınak balkonları, galerileri, meditasyon yapmak için hazırlanmış köşeleri; «Ramayana», «Mahabharata» efsanesindeki simalar her adımda yaşam buluyor. İşte bir duvar üstünde lotuslar açan gölde Tanrıça Lakşmi dinlenip yatıyor, filler hortumlarından onun üstüne büyümlü tabaktaki suyu fişkırtıyorlar. Diğer duvar üstünde Kötü İnsanların Padişahı Revana bütün gücüyle Kaylas'ı sarsıyor, orada egemen olmaya niyetlenen Şiva ile Parvati'yi almak istiyor o. Tapınağın alt katında hortumlarında lotus çiçekleri tutmuş filler yapılmış. Bütün tapınak bunların sırtları üstünde tutunup duruyor.

Masallardaki gibi görkemli tapınak, Şiva Tanrı'nın yaşadığı yeri –Kaylas Dağı'nı– çok ayrıntılı bir şekilde betimliyor. Bu nedenle tapınağın ana kulesi Kaylas'ı temsil ediyor: Onun 33 metre yüksekliğindeki pramidi, kalpak gibi dairesel bir kubbeye sivrilir. Yerin altındaki koridor kulesi başka bir tapınakla, Nandu öküzünü betimlemesiyle bütünleşiyor. Burada bir *mandapa*, dinsel törenlerin yapıldığı salon, var. Tapınak kompleksini kaplayan tepe yamacında meditasyon yapma köşeleri kese kese çıkarılmış. Onların hepsi kule tarafını görüyor. Mezarlıktaki gibi, hiç kimse sessizliği bozmaya cesaret edemediğinden, sessizlik, tapınağın büyüsunü daha da artırıyor.

II

Hindistan'ın güneydoğusundaki yamaçlarda bulunan tapınak kompleksinin bir kolu Kançipuram adlı. Buradaki en eski tapınağa da Kaylasanth deniyor. O da Pallavov neslinden geri kalan en güçlü Hükümdar Radjasimha'nın emriyle VIII. yüzyılda inşa edilmiş. Hindistan'ın güney kıyısında bunun kadar zengin süslü tapınak yok.

Tapınak, Şiva'nın yaşadığı bölgeyi –Kaylas Tepesi'ni– betimler. Onun mimarisi Ellora Tapınağından farklı değildir. Ancak rengiyle büsbütün farklıdır. Buradaki inşaatçılar tapınak inşaatlarında hep beyaz kum taşından faydalanmış. Önceleri Kançipuram'daki Kaylasanth'ın temeliyle alt katının arasındaki yerler bembeyaz mermerle kaplanmış.

Bir zamanlar ülkenin iki köşesinde Kaylas'ı betimleyen tapınaklar niçin gelişip birleşti? Gerçek de efsane de; ancak sadece dedikodudur. Önce Kançipuram'da tapınak yükselmiş; ondan sonra bu işi

inşaatı yapmış olanlar, Pallavov Devletinden Ellora'nın kara bir «kız»ini yapmak için davet edilmiş. Eski mimarlar o dönemlerde bir bütünün iki zıt örneği gibi iki tapınak yükselterek ne demek istemiş olabilirler? Şiva Tanrı bir dönemde herşeyi parçalayıp yıksın, başka bir zamanda yeniden inşa etsin, birleştiresin diye mi? Işık karanlıksız, iyi öfkemiz olmaz demek için mi, yoksa karşıtlık anlayışının uyumsuzluğu olmadan dünya temeli sağlam olamaz demek için mi?

Tapınaklarla ilgilenenlerin soruları bunlarla bitmez; daha da çoğalır. Tapınakları ne kadar çok araştırırsanız, birbirleriyle karşılaştırırsanız, daha çok sorun ortaya çıkar. Hindistan'ın kült nesnelere (heykelleri, freskleri, mitleriyle gelenek-görenekleri vs...) birbirini andırır. Bir bakınca göremezsiniz onların temel düşüncesini. O epey içerilerde gizli, öğrenemeyiz; maskeye bürünmüş çünkü. Çoğu zaman onların derin düşüncesini yalnız rahipler kastı biliyor. Onlar ise kendi bilgeliklerini sonuna kadar ortaya koymak için acele etmiyorlar. Acaba Kaylasanth tapınaklarının nasıl yapıldığını araştıra araştıra Kaylas Dağı'nın ruhunu bulabilir miyiz? Belki, o sadece bir efsane de değil; gerçekten de var; koşa koşa geçip geride kalmış yüzyıllar ise onun «yüzünü» tanınmayacak kadar değiştirmiş olabilir mi?

O, en büyük tapınak-saray olarak kalıyor akıllara. Onun her katını mitoloji heykelleri güzelleştiriyor. Ön tarafı «Ramayana» efsanesini betimleyen taş heykellerle süslenmiş Nandi «Dağı», muhakkak, dini törenlerin gerçekleştirileceği salondur. Kaylas'ın içinde ne var? Kaylasanthların boş kulelerinde *şivalingamların* en yüksek taş heykelleri, mitolojideki Kaylas'ın bedeni boyunca dünyaya çıkmış direkler gibi bunlar.

Belki, gerçekten de bazılarının dediği gibi Dünya gezegeninde bizim uygarlığımızı ilk de değil, en güçlü de değil. Bunlar gibi çok büyük ve masallardaki gibi ünlü sarayları, bedenlen güçlü, aklen zengin alplar yapmış olabilirler.

Tat'yana VASİL'YEVA.

Gazete: 29 (707), Kategori: İlginç Olaylar

HABER KUŞAĞI

TR Köy İşletmeleri ve Gıda Bakanlığının basın memurluğunun bildirdiği üzere Mayıs'ın 8'inde Tataristan'da ilkbaharda çift sürmeye ayrılmış 1690 bin hektar tarladan 477 bin hektardan fazlasının (%28) ekim işleri tamamlanmış. Geçen yıl bu zamana kadar tarlaların %82'sinden fazlası köy tarım işletmelerince ekilmişti. İlkbahar ekiminin tamamlanmasında bu yıl Nurlat Bölgesi'nin toprak işçileri en önde geliyor; onlar ekimin %96'sına yakınına tamamladılar. Şiprel Bölgesi'nde, %82, Pıva, Apas Kaypıs ve Kamsko-Ustinski bölgelerinde ilkbahar ekim işlerinin %60-77'sine yakınına tamamlandı.

2007 yılı başından beri RF Federal Vergi Memurluğunun Tataristan'daki vergilendirme kolu, orta seviyeden daha aza kadar maaş ödeyen 6800 işvereni belirlemiş. Değişimli ödemeleri kesip vermek çok kolay olmasa bile kurumların finans belgelerinin denetlenmesi, çalışanların ve tanıkların incelenmesi sonucunda toplam 48 milyon *tenkilik* 35 usulsüz girdi bulup ortaya çıkarıldı; böylece bütçeye 17,5 milyon *tenki* eklenerek ödenmiştir. Uygulamanın gösterdiği gibi, ticaret ve inşaatla usulsüzlük diğer alanlara göre daha fazla.

Tataristan öğretmenleri bu yıl, haziran ayından itibaren daha fazla maaş almaya başlıyor. TR Bakanlar Kabinesi tarafından Mayıs'ın 4'ünde eğitim çalışanlarının maaşını %10 arttırma konusunda kararname çıkarılmış. Rusya'nın diğer memurlarına bu gibi bir zamlı ödeme yapılacağı bildirilmedi. Bugün, cumhuriyetteki eğitim camiasında 186 bin kişi çalışıyor, onlardan 102 bini ise eğitimci.

Irmak üstünde önemli bir yeni güzergâh düzenleneceğini bildiriyor ırmak taşıma işçileri. Onlardan biri, «Şırçalli– Kazan» güzergâhı. Metro, yolcuları bir şehirden diğerine 6 saat içinde alıp götürecektir. Ayrıca, güzergâhın güzel yerlerin yakınından geçmesi birçok kişinin hoşuna gidecektir.

2007 yılının Eylül'ünden beri «112» ortak telefon numarasıyla acil durum hizmeti çalışmaya devam ediyor. O, gelecekte 4 *dispeçör* hizmetini de kapsayarak devam edecek: acil yardım, polis, itfaiye ve gaz hizmetleri ile bunlara ilaveten yeni bir hat olarak «antiterör». Sözü edilen proje hayata geçince Tataristan pilot bölge sayılacak. Dolayısıyla, bütün işler federal bütçe ödeneğiyle yapılacak. Proje dokümanlarının değeri 18 milyon *tenki*.

Gazete: 19 (697), Kategori: Haber Kuşağı

HABER KUŞAĞI

Kazan'daki Veterinerlik Akademisine Belgorod Eyaleti'nden mektup gelmiş. Mektupta, yöresel işletmeler için 10-15 genç uzman gönderilmesi istendiği yazılmış. Belgorod'da sözü edilen ihtisasa sahip enstitü olsa bile Kazan'daki Veterinerlik Akademisinin mezunlarının bilgi seviyesi onlardan daha fazla. Belgorod Eyaleti'nin yöneticileri Kazan uzmanlarına; önde gelen işletmelerinde çalıştıracaklarını, aylık en az 10 bin *tenki*den fazla ödeyeceklerini, barınma yerinin ücretsiz karşılanacağını ve iş yerine gidiş geliş yol paralarının verileceğini bildiriyorlar. Kazan'daki Veterinerlik Akademisinin Eğitim İşlerinin Rektör Vekili Talgat Garipov'un bildirdiğine göre, buranın mezunlarını cumhuriyetteki diğer işletmeler de memnuniyetle çağırıyorlar. Her yıl 2-3 kişilik talebi de var. Ancak şu an çoğu zaman onlarla burada, Belgorod'daki gibi sözleşmeler yapılmıyor.

İtalyan Markizi İmmakolata Solaro del Borgo, Hristiyan dini için en kutsal şeylerden birini – Havari Tanrı Ana elbisesinin bir parçasını ve 7 havarinin kemiklerinin bulunduğu arki – Kazan ve Tataristan Arşipiskoposu Anastasi'ye vermiş. Bu, XVII. yüzyılda Neopolitan mücevherleriyle yapılmış *kiyoto* içinde Tanrı Ana'nın elbisesinin bir parçası yerleştirilmiş, onun çevresinde Hristiyanların 7 havarisinin kemikleri, onların arasında Nikolay Çudotvoretz, Vasiliy Velikiy, Nataliya efendiler ve diğerleri var. Kazan'daki Mukaddes Krestovozdvceni Katedrali'nde, Kazan Tanrı Ana İkonası ile yan yana saklanmış.

Gelecekte uzak yola giden tren yolcuları yine biletlerini internet kanalıyla da edinebilir. Onun için bankaların ödeme sisteminin kartı gerekli. Yolcular bilet almak için RCD bağlantısına girmeli, güzergâh seçmeli, gideceği günü ve saati, tren numarasını belirtmeli. Siparişi onayladıktan sonra biletini ayırtmalı, ondan sonra banka kartının numarasını girerek bileti ödemeli. Yolculuk biletini RCD'nin her gişesinden alabilir, onun için kendi pasaport bilgilerini veya güzergâh numarasını ya da basmış olduğu güzergâh kâğıdını vermeli. Yolculuk belgesi, gidiş dönüş zamanını ve ücretini banka hesabı üstünde göstererek veriyor. İnternet kanalıyla bilet alırken bir koltuk için 125 *tenki* ve 40 *kapik* fazla ödemek gerekiyor.

Bu yılki yaz aylarında 14-18 yaşlarındaki 38,5 bine yakın gence iş sağlandığı bildirildi. Bu hedef için cumhuriyet bütçesinden 30,5 milyon *tenki* ayrılıyor. Artık, gençlere, sokakları düzenleme ve yeşillendirme, anıtları düzenleme işleri verildiği bildirildi. Ayrıca, onlar köy işletmelerinde, hayvanat bahçelerinde, okul yurtlarında onarım işlerinde yardım ediyorlar. Bu yolla yazın gençlerin aylık 2 bin *tenkiye* yakın gelir alması sağlanıyor.

Gazete: 20 (698), Kategori: Haber kuşağı

HABER KUŞAĞI

10, 11 ve 12 Haziran günleri Tataristan'da tatil günleri sayılıyor, cumartesi günü ise – Haziran'ın 9'u – yarım işgünü oluyor. Rusya Federasyonu'nun İş Yasası'nın 112. maddesiyle antlaşmasına göre, Haziran'ın 12'si –Rusya Günü– bayram sayılıyor. Çalışanların tatil ve bayram günlerinden yeteri kadar faydalanmalarını sağlamak amacıyla, RF Hükümeti'nin «2007 yılındaki tatillerin transferi hakkında» kararnameyle, tatil günü 9 Haziran Cumartesi'den 11 Haziran Pazartesi'ye uzatıldı.

Demografi sorunuyla ilişkili projeleri hayata geçirmek için bu yıl Rusya bütçesinden 95 milyar *tenkiye* yakın finans ayrıldığı bildirildi. Toplamda ise 2008-2010 yıllarında bu amaçla 500 milyar *tenki*den fazla para ayrılmalı. RF Birinci Başkan Yardımcısı Dmitriy Medvedev'in bildirdiğine göre, sosyal programlar için ileride devlet de daha fazla finans ayırmayı planlıyor. Bu sorunun büyümesini önlemek için yardımlaşılmalı.

Kazan Kremlin Arma Salonu'nda, TR belediye sistemlerine, resmî sembollerinin devlet kayıtlarının yapıldığına dair belgelerinin verildiği eğlenceli bir tören gerçekleştirildi. Cumhuriyet'teki 26 belediye bölgesinin başkanları Tataristan Başkanı Mintimer Şaymiyev'in elinden kendi bölgelerinin armalarını ve bayraklarının ölçekli modellerini aldılar. Bugün cumhuriyet sicilinde 45 belediye yönetimi, iki şehir, bir şehre denk kasaba ve bir köy yerleşiminin resmî sembolleri bulunmaktadır. Ayrıca, Tataristan Cumhuriyeti'nin armasıyla bayrağı, TR Başkanlığı'nın standardı, cumhuriyetin devlet ödülleri, Kazan belediye başkanının görev nişanları, bazı sosyal birlik sembolleri bunlara dahil edildi.

Kazan'daki Devlet Enerji Bilimleri Üniversitesinin (HPEU) çatısı altında 1 Eylül'den itibaren «Schneider Electric» şirketinin büyük eğitim merkezi çalışmaya başlıyor. Orada yılda 2500'den fazla

insan yeterli bilgi alma fırsatını elde edecek. Eğitim merkezinin teçhizatlarının düzenlenmesi için SE tarafından 170 bin avro kadar yatırım yapıldığı bildirildi.

Ortodoksların Pitvar orucu başladı; o, birkaç güne yayılan dört oruçtan biri sayılıyor. Havarî Troitsa Bayramı ertesindeki 7. günden başlıyor ve Temmuz'un 11'inde, Havarî Peter ve Pavil Apostollerini Anma Günü öncesinde tamamlanıyor. Pitrav orucunun uzunluğu çok farklı olabilir: 8 günden başlayarak 6 haftaya kadar. Bu yıl 38 güne yayılacak. Pitvar orucunun şartları Büyük orucunkinden daha kolay: Cumartesi günü ve pazar günü, havarilerin günlerinde ve tapınak bayramlarında balık yemeye izin veriliyor. Geri kalan günlerde yavan suyla pişirilmiş sıcak yemek yeniyor.

Gazete: 23 (701), Kategori: Haber Kuşağı

HABER KUŞAĞI

Haziran'ın 14-16'sında Tataristan Cumhuriyeti Hükümetinin desteğiyle; RF ve TR Gazeteci Birlikleri ile beraber TR kitle iletişimleri «Tatmedia» ajansı "III. Bölgesel ve Ulusal Kitle Haberleşme Araçları Kongresi"ni gerçekleştirdi. Bu toplantının amacı; Rusya'nın bölgelerinde, BDT ülkelerinde çeşitli dillerle çıkan haber araçlarının şimdiki durumunu tartışmak, birbirinin tecrübeleriyle tanışmaktır. III. Kongre ile birlikte tüm Rusya'daki « V. Kültür ve Yayın» Telefestival'i gerçekleştiriliyor. Daha yukarıda adı geçen toplantılar ülkedeki 50'den fazla bölgedeki ve BDT ülkelerindeki MHH temsilcilerini Kazan'a toplayacak.

Cumhuriyetin toprak işçileri, şeker pancarı tarlalarının bugün yaklaşık yüzde 90'ını tarlaları yabancı otlardan ilaçlayarak temizledi. Toplam alanın yüzde 18'inde iki kez herbisit atmayı başarmış olduklarını bildiriyor TR Köy İşletmeleri ve Yiyecek Bakanlığı. Bu yıl şeker pancarını cumhuriyeteki 20 bölge yetiştiriyor. Bu ekilmiş alanlar, toplam 69.600 hektara ulaştı, geçen yılın ham şeker pancarı kökü 72.700 hektarın üstünde çıkmıştı. Hava koşullarının iyi olması nedeniyle cumhuriyeteki toprak işçilerinin şeker pancarı hasatı, bu yıl da geçen yıldan geri kalmayacak; 2 milyon tona yakın olacak.

TR Devlet Meclisinde bu hafta, "TR İş ve Emek" ve "TR Sosyal Güvenlik" bakanlıklarının yeniden yapılandırılma sorunları izlemeye alındı. Bunu TR Başkanı harekete geçirdi. Onun önerisiyle gerçekleşen mutabakata göre, bu iki bakanlık birleştirilip "TR İş, Emek ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı" kurulacak. Tataristan Başkanı yeni bakanlığı yönetme görevi için Ayrat Şafigullin'i aday gösterdi, şimdiye kadar o, RF Emekli Fonunun Tataristan'daki idaresinin yöneticisi olarak çalışıyordu. Mintimer Şaymiyev'in sözlerine göre, Ayrat Şafigullin görevinde bu iki bakanlık ve kurumu çok başarılı bir şekilde düzenleyecek.

Gazete: 24 (702), Kategori: Haber Kuşağı

HABER KUŞAĞI

RF üyeleri arasında vatandaşlarını ordu hizmetine hazırlamak, 2006 yılında çağrı kampanyası başlatmak amacıyla düzenlenmiş yarışma sonuçlarına göre, Tataristan'ın en iyi göstergeleriyle İdil- Ural, ordu bölgelerinde birinci ve RF üyeleri arasında ikinci bölge seçildi. Yarışmada birinci bölge Stavropol sınırı, üçüncü ise Çulhula eyaleti oldu. İdil-Ural askerî bölgelerinin Ordu Komutanı General Vladimir Boldirev emriyle, vatandaşları ordu hizmetine hazırlama işlerinin yapılmasına ve çağrı kampanyasının gerçekleştirilmesine destek veren Tataristan Başkanı Mintimer Şaymiyev, onur belgesiyle ve para ödülüyle ödüllendirildi. Cumhuriyet yöneticisinin bildirdiğine göre, Şaymiyev, bu parayı Teççi Bölgesi'ndeki askerî lisede eğitim alan öksüz ve yetimlere gönderdi.

Cumhuriyette eğitim kümeleri çok hareketli geçiyor. Sanayi APK'si ertesinde, ilk meslek eğitimi kuruluşları çatısında altında, otonom kurumların ticaret ve hizmet binalarında düzenleme çalışmaları başlıyor. Eğitim yılının ilk hedefi, ticaret ve hizmet binaları için uzmanlar yetiştiren bazı meslek okulları ve teknik eğitim kümelerinin sistemine göre, bunları yüksek okullarının arasına katmak. Meslek yüksek okulları arasına Kazan'daki Kooperatif Enstitüsü, TİSBİ Akademisi ve diğerleri giriyor. İlk meslek eğitimi kurumlarının öğretim kadrolarını hazırlamayı üstlenenler arasında ticaret ve hizmet sektöründe çalışan çok ünlü işletmeler bulunuyor. Meslek yüksek okullarında uzmanları hazırlama işini devlet ve şirket yönetimleri birlikte karşılayacaklar.

Kazan'da 2006 yılının Aralık ayında tek katı çalışmaya başlayan «Park-haus» ticaret merkezinin ikinci katı Haziran'ın 20'sinde yıkıldı. Yıkıntıların yüzölçümü 80 metrekareye çıkıyor. ÇS'ye göre iki

kadın yaralandı. İlk araştırmaların sonuçlarına göre, kazanın sebebi inşaat sırasında elektrik tesisatının yanlış hatla bağlanması.

Gazete: 25 (703), Kategori: Haber Kuşağı

HABER KUŞAĞI

Rusya Başkanı Vladimir Putin RF Devlet Meclisi'ne «Rusya devlet egemenlik örgütleriyle Tataristan Cumhuriyeti'nin devlet egemenlik örgütleri arasındaki yetkileri paylaşmak hakkında imzalanan anlaşmayı sağlamlaştırmak hakkında» yasa tasarısını teslim etti. Orada cumhuriyetin ekonomisi, ekolojisi, kültürü ve bunlara ilişkin diğer sorunları RF ve TR hükümetlerinin birlikte halletmelerine imkân verileceği hususunda anlaşılıyor. Bu anlaşmaya göre; cumhuriyet, burada yaşayanlara verilen Rusya vatandaşı pasaportu içine Tatar diliyle yazılmış ve Tataristan arması yapıştırılmış ek sayfalar koyma izni aldı. Ayrıca, yasa tasarısında TR Başkanlığı görevine seçilecek adayın Tataristan'ın iki devlet dilini de bilmesi gerektiği hakkında anlaşmaya varıldı. Yeni anlaşma 10 yıl için geçerli olacak.

«Ak Bars» Banka kredi kuruluşları –RF sakinlerine– Rusya Bank'ın kredilerini aldıkları zaman kendilerine kefil olabilecek 24 banka seçti. Bugün «Ak Bars» ülkedeki en büyük yirmi banka arasına katıldı. O, Rusya bankaları arasında sermaye modeliyle 11., aktifleriyle 19. sırada yer alıyor. Bankanın Rusya'daki 22 eyalette şubeleri var. Ülkedeki bankalar arasında onun 7. sırada olduğu biliniyor.

Anat Kama'da «Trafik devriye memurunun en iyi müfettişi, denetleyicisi» hareketi başladı. Bu hareketin hedefi, ŞYHPİ (GİBDD) çalışma arkadaşlarının iyi imajını genişletmeye yardımcı olmak ve trafik karakollarıyla otomüfettişleri arasında iyi ilişkiler kurmak. Temmuz'un 6'sından itibaren tüm sürücüler ve yayalar Anat Kama'daki devlet trafik güvenliği denetiminin basın memurluğuna; 31-87-50 no'ya telefon ederek en güler yüzlü, en iyi kalpli ve usta müfettişin soyadını söyleyebilir. En çok oyu toplayan ŞYHPİ çalışma arkadaşları Trafik güvenliği fonundan özel ödöl almaya hak kazanacak. Sözü edilen hareket, trafik müfettişliği bölümünün 71. yıl dönümüne adanmıştır.

Tataristan'daki köy iktisadi işletmeleri; bu yıl, cumhuriyet bütçesi yardımlarıyla «New Holland» markalı yeni biçerdöverler alacak. Bugünlerde Anat Kama'daki «Transkama» işletmesinin yük terminaline sözü edilen 30 adet ileri teknik araç geldi. Bu kadar makine haziranın başında da gelmiş. Toplamda, köy iktisadi işletmeleri için cumhuriyet yönetimleri Belgi'de çalışan 113 biçerdöverin edinildiğini belirtti. «New Holland» biçerdöver Avrupa'da tahıl biçmek için alınacak en iyi teknik sayılıyor. Onlar uluslararası ve yerel koşullardaki en iyi marka kabul ediliyor.

Bizim istihbaratımız.

Gazete: 26 (704), Kategori: Haber Kuşağı

HABER KUŞAĞI

RF Genel Savcısı «Bank Russkiy Standart»ın çalışmalarını denetlemeye başlıyor. Bunun nedeni, vatandaşların, tüketici kredileri anlaşması yapılırken onların haklarına zarar verildiği hususunda savcılığa çok sayıda ihbarda bulunmalarındır. Bu şikâyetlerin dışında «Bank Russkiy Standart HAO » farklı vatandaşlara kredi hizmetleri vererek bağlantı kurdu. Onlar yeterli bilgi vermeden, vatandaşlarla yüksek faizli kredi anlaşmaları yapmışlar.

«Tatneft UAO » benzin ikmal santrallerinin sayısını 900 artırarak, 2010 yılı hedefini 2,41 milyon ton petrol ürünü satmak olarak belirledi. Bu programını yaşama geçirmek için 11 milyar *tenki* ayırdığını belirtti. Bu gösterge 2006 yılında 190 milyon *tenki* oldu. Toplamda 1116 bin ton yakacak yağlı madde sattı. Stratejiye göre, eyaletlerdeki bütün pazarlarda kâr etmeli. Bugün şirketin ufak tefek alım satım ağında Rusya'nın 13 bölgesinde 411 istasyon (Moskova bölgesinde 126, Tataristan'da 141) ve Ukrayna'da 146 istasyon (Kırım, Poltava ve Harkov bölgeleri) bulunuyor.

Yeşilvar Bölgesi'ndeki «Mars HFH » çalışanları bu yılın ağustos ayında hindi etinin ilk bölümünü piyasaya çıkarmak istiyor. Bugün günde 25 bin hindi hesap ediliyor. Yıl sonunda toplam 500 tondan fazla et üretilmek isteniyor. Bu üretimde %23 yumurta akı ve %4 yağ hesaplanıyor. Bu kuşu yetiştirmek çok kârlı. Hindinin dişisi, 102 günde 10-12 kilogram; erkeği, 140 günde 15-18 kilogram ağırlığa ulaşıyor.

Gazete: 27 (705), Kategori: Haber Kuşağı

HABER KUŞAĞI

Haziranın 27'sinde yönetim yetkisini bozduğu söylenen kodeksin değişikliklerine başlandı. Orada, gelecekteki uygun cezaların «en düşük iş ücreti ile değil», *tenki*yle yazılması kararlaştırıldı. Şimdiye kadar 50 *tenki* olan cezalar 100 *tenkiye* kadar çıkartıldı. Ondan başka RF Devlet Meclisinin milletvekilleri üçüncü görüşmede de yeni değişiklikleri incelediler. Onların yürürlüğe koydukları yasaya göre, örneğin, emniyet kemerini takmadan araç kullananlar 500 *tenki*, ehliyetsiz araba kullananlar 2500 *tenki*, ehliyetine el konulmuş olduğu halde direksiyona oturanlar 5000 *tenki* ödeyecekler.

Kazan Kremlin'de, Tataristan Başkanı Mintimer Şaymiyev önünde, TR Hükümeti ile « Gelişim ve Yabancı Ekonomik Etkinlik Bankası» (Vneşekonombank) Devlet teşkilatı anlaşması yapıldı. Taraflar türlü yatırım projelerinin finansının sağlanması için ortaklaşa çalışmak konusunda anlaşmaya vardılar; bunlar arasında yakıt ve petrokimya endüstrisinin kurulması, köy ekonomi üretimi oluşturulup satın alınarak düzenlenmesi kararlaştırıldı. Enerji bilimleri, radyoelektronik ve diğer araçlar, aygıtlar, inşa edilen sistem materyalleri, uçak endüstrileri, yol yer sistemleri vb. var.

Devlet Meclisi güçlendirilmiş vatanın üç yıllık bütçesinde en düşük maaşın hesabını, 2007 yılı Eylül'ünden itibaren 2,3 bin *tenki*yle denkleştiriyor. 2011 yılı başlangıcı hedeflerini geçinmek için minimum miktarını yeterli yükseltmeyi gösterdi. Ondan başka 2008 yılında emeklinin en yüksek payı Nisan'ın birinden itibaren %7 ve Ağustos'un 1'inden itibaren %14,6 artmalı. 2009 yılı endeksleri Nisan'ın 1'inden itibaren %6,8 ve Ekim'in 1'inden itibaren %18,2 olmalı. Bu 2010 yılı hedeflerini emeklinin en az ortalama payını 5,105 bin *tenkiye* ulaştırmaya imkân veriyor (artış 1,7 kat olmalı). Ayrıca ordu hizmetleri ve ordu rütbelerinin maaşları da arttırılıyor: 2008 yılı Eylül'ünün 30'undan itibaren %15, 2009 yılı Ağustos'unun 1'nden itibaren %6,8, 2010 yılı Ocak ayının 1'nden itibaren %6,5'e kadar.

Bu yıl köy ekonomik üreticileri için dizel yakıtın fiyatı ton başına 15600-15900 *tenki* oluyor. TR Köy Ekonomisi ve Besin Bakanlığı, geçen yıl dayanıksız malzemelerin daha ucuzladığını bildirdi. Çiftlik işletmesi idaresinin toplam ekim kültürlerini toplaması için ortalama 12 ton yakıt gerekli, APK işletmelerine ise 400 ton. Onu edinmek için birçoğunun sıcak parası yok. Bu yüzden de köy ekonomik işletmelerinin dayanıksız materyalleri edinmeleri için banka kredileri almaları zorunlu oluyor.

Haşat: 28 (706), Kategori: Haber Kuşağı

24 Temmuz 2007

HABERLER KUŞAĞI

Rusyalıların birçoğu Vladimir Putin'in 2008 yılındaki seçim ertesinde de başkan olacağını düşünüyor. Rusya'daki kamuoyu eğilimlerini inceleyen merkezin gerçekleştirdiği anketlerin sonuçlarına göre, cevaplayıcıların yarısından fazlası Vladimir Putin üçüncü dönemde de kalacağından şüphelenmiyor. Şimdiki Başkanın 2008 yılındaki seçime girmeyeceğine ise katılımcıların ancak %30'una yakını inanıyor. Uzmanlara göre, bu ülkede Putin kadar güvenilen başka hiçbir politikacı yok gibi. Anketi cevaplayanlardan %90'ı ekonomide devletin daha etkin olması gerektiğini düşünüyor, %81'i gelecekte Rusya'nın dünya politikasındaki yerinin adamakıllı sağlamlaşacağını söylüyor.

«Tatspirtprom UAO» İdil boyundaki en büyük hayvan üreticisi ve ihracatçısı olmak istiyor. Şirket, bu amaçla, Pıva Bölgesi'ndeki Nurlat Köyü'nde 3,5 bin dişi domuz bulunan damızlık çiftliğini ve Çuvaş Ülkesi Şirpü Bölgesi'ndeki Tauşkassı öyünde yıllık 67 bin domuz yetiştirmeye elverişli fabrikayı tamir ederek yenilemiş. «Tatspirtprom UAO» Başkanı Raşit Şayhutdinov'un bildirdiğine göre, iki konu ortak teknolojide birleşiyor. Onların ikisi de 2007 yılı sonundan itibaren başlamalı.

Almanya'daki «Lomma GmbH» şirketi Şırçalli'de otomobil parçaları üretimini genişletmek istiyor. Şirket cumhuriyetteki iki fabrikayla –«YelAZ» ve «KamAZ» ile– daha yoğun ilişki kurarak çalışmak niyetinde. «Lomma GmbH» şirketi 1860 yılında kurulmuş. O; havaalanı tekniği, otomobil sanayisi ve diğer sanayi dalları için konteynerlerle yeterli taşıma donatımı, köy iktisadi işletmelerinde kullanılan donatım ve ileri teknoloji yapıları için aletlerin üretimi üzerine çalışıyor.

Bu yıl Anat Kama'da yeni park açılacak. Bu armağan, dört ilin insanlarına «Nicnekamskneftehim UAO» tarafından, kendisinin 40. yılını doldurması şerefine verildi. İlk ağaçlar, dinlenme bölgesinde geçen yıl, kimyagerler tarafından dikildi, bu yıl inşaat işlerine başlandı. Projeye göre, yeni parkın ortasında büyük havuz olacak, onun yapısı kare biçimli, bu konuda haberler de alınmaya başlandı. Boş alandaki asfalt yolların kenarıyla hendek üstüne bir ara dikilmiş olan küçük yüzer ağaç,

büyümeye başladı. «Neftehimiksen parkı/ Petrokimyacılar Parkı»nın kurularak bitirilmesi için henüz acele edilmiyor; ancak yapılar söz verildiği gibi, bu yıl açılacak.

Gazete: 29 (707), Kategori: Haber Kuşağı

HABER KUŞAĞI

RF Başbakanı Mihail Fradkov benzin fiyatının artması için izin vermek istemiyor. Ona göre, bu çevrede çalışan şirketler petrol fiyatlarını nedensiz artırıyorlar. Büyüme göstergelerine göre, Temmuz'un 2'sinden başlayarak 8'ine kadar benzin % 0,1 zlandı. Temmuzun ilk haftasının başlarında bir litre benzin fiyatı ülkede ortalama 17,93 *tenki* oldu, sonunda 17,95 *tenkiye* ulaştı.

TR Köy İktisadi İşletmeleri ve Gıda Bakanlığında araştırmacılar, köy iktisadi üretiminin gelişmesi nedeniyle bugüne kadar cumhuriyette ortalama sağımın 13,5 kilograma ulaştığını bildiriyor. Bazı işletmelerde ise bundan daha da çok. «Krasny Vostok-Agro» işletmelerinde bir inekten günde ortalama 22 kilogram, dolu olmayan «Servis-Agro» sorumlu toplumda 18,8; «Tatspirtprom UAO» hayvan yetiştirme tesisinde 14,9; tam dolu olmayan «Himokam-Agro» sorumlu toplumun işletmesinde 14,6; «Çistoye pole APK»de 14,2; tam dolu olmayan «Makoyl» sorumlu toplumda (Nurlat Bölgesi) 14,0, «Bahetle-Agro» toplumunda 13,9 kilogram süt sağılıyor.

Kazan Savcısı şehirdeki su parkında, 13 yaşındaki Sergey Matveyev'in cesedini bulduktan sonra RF UK 109. Kanununa göre cezai işlemlerin başlatıldığını bildirdi. Emniyet organlarının memurlarının bildirdiğine göre, temmuz başında Kirov Şehri'nde yaşayan Matveyev ailesi Kazan'a misafirlige geldi. Onların oğlu bir arkadaşıyla birlikte su parkına dinlenmeye gitti ve orada kayboldu. Onun ölüsü üç hafta önce burada hareket sağlayarak suyu boşaltan pompa borusunda bulundu. Şimdi denetleme organları denetleme yapıyor. Denetlemenin sonuçlarına göre, kurumun ihmallerinin bulunduğu bildirilirse Kazan su parkının mahkeme kararıyla kapatılması mümkün.

Ülkedeki işverenler Rusya Emekli Fonuna 60 milyar *tenki* ödeyecekler. RPF idaresinin başkanı Gennadiy Batanov'un bildirdiğine göre, «Ülkemizdeki emeklilerin haklarını bu miktar bozdu, çünkü emekliler 38,5 milyon kişiden fazla». RPF yöneticisinin onayladığına göre, Ekim'in 1'inden itibaren emeklilerin asıl payı 900 gümüş paradan 1260'a kadar artmalı. Yılın sonunda yedekteki askerî personele ve emmiyet teşkilatında hizmette bulunmuş kişilere ikinci bir emeklilik maaşı ödeyerek sorunu çözmeli.

Moskova'nın Kintir idari bölgesinin topraklarında 15 büyük alışveriş merkezi kurulacağı belirtildi. Varşova'daki şose üstünde «Tataristan» ve «Kursk» alışveriş binaları çalışmaya başlıyor. «Minsk» alışveriş binası Batı Biryulevo Bölgesi'nde açılıyor. Bunlardan başka Moskova'nın çevresinde otoyolun kenarında Hoşimin Şehri'nin alışveriş merkezinin binasını ve «Tulskaya» metro istasyonu yakınında «Yerevan» alışveriş merkezinin çalışmaya başladığı belirtildi.

Bu yıl Şırçalli'ndeki eğitim kurumlarının en iyi 500 eğitim çalışanına şehir belediyesi ödülü verilmeye başlanıyor. Bu ödül 11,5 bin *tenkiye* denk. Bu ödülü alacak adaylara eğitim kolektifleri ve eğitim idareleri karar veriyor. Ödül verilirken nitelik kategorisi, iş stajı (bu kurumlarda 5 yıldan az çalışmamalı), eğitim mesleği ustalığının derecesi göz önünde tutuluyor.

Gazete: 30 (708), Kategori: Haber Kuşağı

DEĞİŞMİŞ BAKANLIKLAR, BAKANLAR

TR Başkanı M. Ş. Şaymiyev, 10 Temmuz'da, Tataristan Cumhuriyeti hükümetinin yürütme organlarını daha iyi çalıştırmak niyetiyle yapılarında değişiklikler yapan bir yasa çıkardı. Yasaya göre TR Ekonomi ve Sanayi Bakanlığı hafifletiliyor. Bu nedenle TR Ticaret ve Dış Ekonomik Girişimler Bakanlığını da ilgilendiriyor bu gibi yenilikler.

Bundan sonra TR Ekonomi Bakanlığı kurulacak deniyor yasada. Cumhuriyetin ekonomisinin geliştirilmesi, Tataristan'a yatırımcıların «çekilmesi» ve bu amaçla programların hazırlanarak yürürlüğe konması bu bakanlıkların görevi oluyor. Ticaret sorunlarıyla sanayi sorunlarını ise ileriki günlerde başka bir bakanlık -TR Sanayi ve Ticaret Bakanlığı- çözecek.

Ertesi gün, Temmuz'un 11'inde, Başkan'ın iki yasasıyla daha tanıştık; yeni bakanlıkları yönetmeye kimlerin uygun olduğunu belirtmiş orada.

Böylece TR Sanayi ve Ticaret Bakanlığı makamına A. A. Kogogin geldi, TR Ekonomi Bakanı M. R. Safiullina ile güçlendirildi.

Aleksandr Anatoleviç Kogogin 11 Mart 1967'de Yeşilvar bölgesinde Bolşiyeye Klyuçi Köyü'nde doğdu. 1993 yılında Kazan'daki A. N. Tupolev adlı Devlet Teknik Üniversitesi'nden mezun olunca zengin şehirdeki çeşitli işletmelerde bölüm şefi, müdür yardımcısı, müdür olarak çalıştı sonra Yeşilvar'a döndü. 2001 yılından itibaren Yeşilvar'daki «Kaplama Fabrikası UAO»nun genel müdürü oldu.

TR Ekonomi Bakanı Marat Raşitoviç Safiullin 24 Eylül 1970'te Kazan'da doğdu. Aynı şehirdeki Finans ve Ekonomi Enstitüsü'nde yüksek öğrenim yaptı. Diplomasını alınca çalışmak için burada kaldı. 2003 yılında M. R. Safiullina TR Başkanı'na sosyal ekonomik sorunlar konusunda ve Devlet Sovyeti'nin düzenlemelerinde danışmanlık yaptı.

Eski bakanlar nerede? Bu soru okurlar için çok ilginç. Onların kaderleri daha iyi, kariyer basamağından da düşmediler. TR Ticaret ve Dış Ekonomi Yatırımları Bakanlığı'nda çalışan Hafız Salihov TR Halkları arasındaki ilişkileri geliştirmek için çalışan ajansları yönetmeye başlıyor. TR Ekonomi ve Sanayi Bakanı olan Boris Pavlov ise TR Bakanlar Kurulu Birinci Başkanı olarak kalıyor; federasyon programlarıyla ulusal projelerin ne kadar uygulamaya koyulup sürdürüldüğünü Devlet Bakanlıkları ile birlikte inceleyecek.

2007-07-24

DEMİR AT SAHİBİ

Herkes, traktörcülük mesleğinin köyde, her zaman saygıdeğer olduğunu bilir. Acaba, köylere gaz girinceye kadar kim yakacak hazırlamak için yorulmadı? Tanrı'ya şükür, o zamanlar geçip gitti. Yine de, hâlen ot samanla uğraşıldığı zamanlarda traktörcü herkes için en gerekli yoldaştır. Nedeni de belli: Bu, senin saman yığını ormandan insan olmadan alıp getirebilir. Ataların dediklerine göre, at bizim için, zamanında traktörcüydü. Hem doru hem uzun boyluydu hem de hayvanların şahıydı.

Bunun gibi saygıdeğer insanlar arasına Aksu Bölgesi'ndeki Untakşa'da yaşayan P. A. Markov da giriyor. Petr Aleksandroviç bu işte 1968 yılından beri emek veriyor.

– Ben kullanmayı Layış'ta öğrendim, diyor demir at sahibi. Köyde de tek oldum. Yine de şaşırmadım. Çalışmış. Öğrenip çıkmış.

Genç traktörcü Hırışne köyünde işe başlıyor. Oradan Untakşa'ya ve diğer köylere de yardıma gidiyor (kolhoz o zaman beş köyden kurulmuş!). Traktörleri de çeşitli oluyor P. A. Markova'nın: DT-54, DT-74, Altay, T-150, K-700 ve başkaları da.

– O zamanlarda usta traktörcülerimiz çoktu bizim, – ilk akla gelen Petir Abi.–Onlar arasında Aleksey Kostina, Arhip Kirilloviç, Nikolay Kostina, Valeriy Aleksandrova, Aleksey ve Vasiliy Kuznetsovların ben de katılmış oluyordum. Onlar birbirlerine her zaman yardımcı oluyorlardı. Beni de ayı tutmayın. Selamlar yaşlılara.

Çağa uygun olarak P. A. Markov zamanında komünistliğe de girmiş. 1977 yılında başından geçmiş bu iş. 11 yaşındayken Komünist Parti'nin XIX. konferansına sessizce katılmış o.

– Şimdi biraz rüyaymış gibi görünse de 1988 yılında ben M. S. Gorbaçov'u da B. N. Yeltsin'i de çok yakından gördüm. Boris Nikolayeviç'e ise üç adım yaklaşıp seyrettim: Heybetli vücuduyla sert ve cesur bir insan gibi göründü muhtemel başkan. Konuşmasıyla kararlı ve inandırıcı görünüyordu.

Böylece, önder traktörcü ve genç komünist Köy Meclisinin yöneticiliğine de seçilmiş. 6 yıl bu işte yükseliyor Markov. Ancak gönlünün arzuladığı iş – traktörcülük işi – onu kendi yakınına çekip alıyor.

Bugün Petr Aleksandroviç yine traktör üstünde. Şimdi o «Vostok» köy işletmesinin sütünü günde iki kez Püler'e taşıyor. Son zamanlarda işletme ürününün haftada bir buçuk ton kadar artması da onu sevindiriyor. Nasıl sevinmesin ki? Çok kısa bir süre önce bu gösterge çok çok azdı; ama şimdi işte bak da gör: bir buçuk ton!

P. A. Markov kendi eşiyile, Natalya İvanovna ile, beş çocuk yetiştirdi. Büyüğü Saşa kendi gibi traktörcü, üç çocuk babası, işletmede önde gelenlerden biri.

Çalışkanlığı nedeniyle devlet, Petr Aleksandroviç'e saygı göstermeyi unutmuyor. Onun göğsünü 1986 yılında verilen III. Derece İş Takdir Nişanı süslüyor. Demir at sahibi bugün de kötü hissetmiyor. Kim bilir; gelecekte, belki, onun yanına başkaları da katılır.

– Umudu kaybetmiyoruz, keyifle gülüyor bu konuşma ardından yaşlanmak bilmeyen Petır Ağabey. Ansızın talih tekrar benden yana dönmüş mü?

Biz de umudumuzu kaybetmiyoruz. Nasıl diyorlar: Umut talihli varlıkların mıdır diyorlar. Böyle olmuş, Petr Aleksandroviç, bizim başarılı traktörcümüz, çocuklarımızın umutlu yoldaşı, torunların sevilen büyüğü ve dayısı.

Andrey MİHAYLOV.

HER ÖĞRETMENE 30 BİN TENKİ

Geçen hafta, Kazan'daki «Korston» dinlenme tesislerinde bütün Rusya'dan fizik ve matematik öğretmenleri toplandı. Burada, Dmitriy Zinin'in «Dinastiya Vakfı» en iyi öğretmenleri ağırladı.

Önce biraz bu vakıf hakkında bilgi verelim: Dmitriy Zinin yıllar önce «Vımpelkom», diğer bir deyişle «Bilayn» şirketini kurdu. Bugün o şirketin büyük hissesini sattı. 2001 yılında bir vakıf kurarak Rusya bilimini geliştirmeye yardımcı olmak için çeşitli projeleri hayata geçirmeye başladı.

Vakıf; toplumda bilimin değerinin, Rus biliminin saygınlığının artması için çabalyor, başarılı gençlere öğrenim ve iş hayatlarında yardım ediyor. Bu amaçlarını gerçekleştirmek için türlü çalışmalar sürdürüyor. Her yıl doktora öğrencileri ve genç öğretmenlere burslar veriyor. Yarışmalar düzenleyerek öğrencilerine yardım ediyor, genç doktor adaylarını ve bilim doktorlarını üç yıl boyunca ödülleri heveslendiriyor.

İngiltere'deki «İmperial Kolej» ile birlikte genç uzmanlara Londra'daki uluslararası araştırma gruplarında pratik yapma fırsatı veriyor. Bir yılın sonunda onlar Rusya'ya dönüp çalışmak zorundalar.

2004 yılından beri 60'tan fazla bilim konferansı düzenlemek için para ayırmış. Fizik ve matematik bilimlerinde başarılı çocuklar için türlü programlar hazırlıyor.

Okulda çalışan öğretmenleri de unutmuyor. 2004 yılından beri Rusya çapında fizik ve matematik öğretmenleri için yarışmalar düzenliyor.

Haziran'ın 29'undan Temmuz'un 2'sine kadar bu yarışmayı kazanan 330 kişi Kazan'da toplandı. Yarışma dördüncü kez gerçekleştirildi, orada üç aday ve galibiyetleri belirleniyor: «Genç öğretmen», «Öğrenci yetiştirmiş öğretmen», «Gelecekteki ustaları eğiten öğretmen».

Toplantıyı Vakfın yöneticisi Yelena Çernışkova açtı. O kısaca, yarışmaların nasıl yapılacağı hakkında bilgi verdi. «Genç öğretmen» adaylığında 60 öğretmen galip gelmiş. Onlardan 39'u şehirde çalışanlar, 21'i köy okullarında öğretmenlik yapanlar. Dört öğretmen, yarışmayı bu yıl üçüncü kez kazanmış. Bu ödüle aday olan pedagoglar 22-31 yaşları arasında olmakla beraber, eğitimde bir hayli şey ortaya koymuşlar.

«Öğrenci yetiştirmiş öğretmen» seçiminde 30 öğretmen galip gelmiş. Onları genç öğretmenler, doktora öğrencileri, en başarılı öğrenciler ve çeşitli yarışmaları kazanmış gençler belirlemiş. Kim fazla oy toplamışsa, o kazanmış. Bu sayıyı Kazan'daki iki öğretmen toplamış.

En geniş adaylık, «Gelecekteki ustaları eğiten»di: 240 kişi ödül kazanmış. Ülkedeki en iyi yüksek okullarda, öğrenciler arasında anket yapılmış, orada gençlerden kendileri için en saygıdeğer fizik ve matematik öğretmenini belirtmeleri istenmiş. 40 binden fazla öğrenci anketi cevaplamış. En çok oyu toplayanlar seçilmiş. Gruplar 53 bölgede çalışan öğretmenleri hatırlamış, onlardan %40'tan fazlası köy okullarındaki öğretmenlermiş.

Yarışmaya 4. kez katılanlar şaşırtıcı ve sevindirici gerçeklerle de buluşturuluyor. Örneğin, yarışmaya aileleriyle katılıyorlar. Bu yılki galiplerin arasında 5 de çift var.

Üçüncü adaylıkta kazananların en gençleri, 31 yaşındaki YU. V. Sintsova Kazan'dan ve 28 yaşındaki A. A. Filagin Saint Petersburg'tan. Onları 20'den fazla öğrenci hatırladı.

En yaşlı öğretmenler, 80 yaşındaki K. M. Kalmanov ve 76 yaşındaki YU. L. Slutskiy idi. İkisi de Saint Petersburg'tan.

Bir öğretmenin 7 öğrencisi 2006 yılında Rusya'daki en ünlü dört yüksek okula eğitim için gitmiş.

«Dinastiya» vakfı, ödül kazanan 330 kişiye her yıl 30'ar bin *tenki* vererek ödüllendiriyor. Her toplantıyı farklı şehirlerde yapıyorlar. Bu yıl Kazan'da gerçekleştirilmesiyle herkes keyiflendi. «Korston» dinlenme tesisi çok ünlüdür, buraya gelip görmek ne hoş. Öğretmenler için burada konferanslar, seminerler, yuvarlak masalar düzenlenmiş.

Temmuz'un 1'inde 330 öğretmene 30'ar bin *tenki* vererek ödüllendirdi, onları hediyelerle sevindirdi. Rusya'nın çeşitli bölgelerinden gelmiş pedagoglar için 1000 yıldan eski Kazan çok uygun olmuş. Burada onlar birbirleriyle dost olup tekrar buluşmak için sözleşiyorlar. Diğer yıl yeni yarışma... Yüksek yetenekli öğretmenler; geniş bilgi öğretilerse, öğrencileri eğitim için saygın yüksek okullara giderler diye gayret gösteriyorlar.

Silviya Çarkina

Haşat: 28 (706)

CUMHURİYETTE

YELABUGA'daki aile tipli çocuk yurdunun yapımına üç yıl önce «Rusya Çocukları» federal programı ile başlandı. Ancak para düzensiz olarak karşılandığından bu iş uzun zamana yayıldı. Bu nedenle yapı kredileri de alınmaya çalışıldı. Şimdi yurt inşa edilip tamamlandı hemen hemen. Orada gelecekte 45 çocuk barınacak yer bulacak. Onun amacı, öksüz yaşayanlara iyi şartlarda eğitim vermek. Şu an kamplarda dinlenen çocuklar en kısa zamanda yeni yurda barınmaya geçecekler.

PĪKİLME Belediyesi bu günlerde kendi olağan toplantısında öğrenciler ve reşit olmayan gençlerin, yaz tatilindeki iş ve geçim sorunlarını tartıştı. Yürütme Komitesi yönetiminin sosyal sorunlarla ilgili yardımcısının bildirdiğine göre, bu en önemli sorunlardan biri; niçin dersiniz gençlerin boş zamanlarda uyuşturucu maddelerle ilgilenme tehlikeleri büyük. Toplantıya bir çocuğu ve 40 işletme ve örgütün yöneticisini davet ettiler. Onlar, reşit olmayan gençleri işe almamaları konusunu; üretim için tehlikeli olması ve çocukların 18 yaşından küçük olması nedeniyle özel izin gerekmesi ile ilişkilendiriyor. Başka bir neden daha var: Cumhuriyet bütçesi, öğrenciler ve reşit olmayan gençlere maaş olarak bölgeye bu yıl yalnız 750 bin (en az maaş 1100 *tenki*den az olmamalı) *tenki* ayırdı. Geçen yıl bu gösterge 1 milyon 250 bin *tenki* seviyesine ulaştı.

ŞARİMSAN. 1976 yılında doğan Kirillova 2005 yılının Mart ayında Ermenilerle çıkıp gitmiş ve eve dönmemiş. Ana babasının talebiyle bölgedeki iç işleri birimi onu hemen aramaya başladı; ancak yerini bulamadı. Onun aydınlık dünyada yokluğunun nedeni ise bu günlerde belli oldu. Ol'ga kaybolduğunda Kırım otonomunda (Ukrayna) bir kadının bedenini bulunmuş. Ancak onun kim olduğunu yerel halk belirleyemedi. Ol'ga hakkındaki haber tesadüfen ulaşmış. 2006 yılında Kazan'daki Novo-Savinovski bölgesinin mahkemesi korkunç cinayetin işlenmesi nedeniyle Ermeniler'in 6 yıl hapis yatmalarına karar verdi. Diğer cinayetlerini incelerken, suçlu, beklenmedik bir şekilde Ol'ga'yı nerede ve nasıl öldürdüğünü anlattı. Bu kötü haber, onun döneceğini bekleyen ana babasını şimdiden kızdırdı ve heyecanlandırdı. Onlar, çocuklarının adsız mezarına giderek küçük bir taş bile olsa dikmeyi düşünüyorlar.

Haşat: 28 (706)

24 Tem. 07

KASIRGA ZAMANI – HALKIN ZARARI

Temmuzun 8'inde Kazan'da güçlü kasırga yaşandı. «Böylesini uzun zamandan beri görmedik.», diyor yaşlılar. Pazar günü akşamüstü hava daha güzeldi. Saat altıyı geçtiğinde rüzgâr güçlenmeye başladı. Dokuz buçukta kasırgaya döndü, sağanak yağmur yağdı, ardından dolu yağmaya başladı.

Kasırga, özellikle, Kazan'daki Sovyetski ve Atıl/İdil bölgelerine zarar vermiş. Elektrik direkleri devrilince şehrin yarısı ışısız kalmış. Derbışki Kasabası'na ertesi gün de ışık verilemedi. Çeşitli tesisler yıkıldığı için birçok evde su da yoktu. Şehirlerde trafik ışıkları çalışmıyor. Yollara ne olduğu anlatmakla

bitmez. Birçok evin çatıları uçmuş, reklam panoları devrilmiş. Yaşlı ağaçları kasırğa kökleriyle birlikte çekip çıkarmış, sokaklarda çok sayıda ağaç yuvarlanıyor.

Derbişki'deki en güzel yer, halkın dinlenmeyi sevdiği kayınlık, şimdi yok. En büyük meydandaki ağaçların hepsi devrilmiş. Ondan başka şehirdeki evlerin etrafındaki 2,5 bin ağaç devrilmiş.

Kazan'da üç ayda yağması gereken yağmur, iki saatte yağdı. Bu nedenle sokaklarda, su çekilmediğinden 1 metre derinliğinde dereler akıyor. Arabalar suya batarak hurdaya çıkmış. Afet görüntüleri birbirini izlemiş. Tehlikeli hava nedeniyle kazalarda 2 kişi öldü, 12 kişi hastaneye kaldırıldı.

* * *

Kasırğa yalnız cumhuriyetin başkentine değil, diğer dokuz bölgesine de büyük felâket getirmiş. Kötü hava köy işletmelerinin binalarına, ekinlerine zarar vermiş. Layış Bölgesi'nde 10,8 milyon *tenkilik* 5432 hektardan fazla tohum buğday, ayrıca 34,5 milyon *tenkilik* 67 bina, zarar görmüş. Şültu Bölgesi'nde 46 tesis, 835 hektar üstünde ekilmiş tahıl zarar görmüş; zarar 4,1 milyon *tenkiye* ulaşıyor. Şiddetli kasırğa nedeniyle Aksu Bölgesi'nde köy işletmeleri 562 bin *tenki* servet kaybetmiş. Arsk Bölgesi'nde esas olarak hayvan çiftlikleri zarar gördü. Nurlat tarafında 13,1 hektar üstünde ilkbahar ekini zarar gördü, iki depo ve üç çiftliğin çatılarını sökmüş. Elkel bölgesindeki işletmeler 5,1 milyon *tenki*, Pitrés bölgesinde rayonınçe 9,7 milyon *tenkilik* zarar görmüş.

Kasırğa, Tataristan Cumhuriyeti'nin toprak işçilerine geçen hafta sonunda toplam 85 milyon *tenkilik* zarar verdi.

Silviya ÇARKİNA, Vera ALEKSANDROVA.

Gazete: 28 (706)

ÇOCUKLAR SADECE DOĞSUNLAR

Henüz küçükken anaokuluna giden köy çocuğu, bana göre, dede ve nineyle büyüyenlerden daha talihlidir. Şimdiki devirlerde daha fazla. Neden dersin çocuğun gelişiminde anaokulu, olağanüstü büyük bir yer tutuyor. Çocuk, burada birçok şeye alışıyor: zamanında yiyor, uyuyor, bilgi dünyasıyla buluşuyor, geri kalan yıllarda da çocuklara yabancı diller de öğretilmeye başlanıyor. Elkel Bölgesi'ndeki Hırata Köyü'nde büyük olmasa da «Romaşka» anaokulu çoktandır çalışıyor. Sadece tek katlı bir bina o. Dışarıdan bakınca gösterişli de değil gibi. Ancak içeriye girince kendini çocukluk dünyasına düşmüş sanıyorsun. Oyun, yemek, uyku odalarının duvarlarını güzel resimlerle süslemişler. Yalnız oyuncaklar değil, çocuklar için spor alıştırmaları envanteri de yeterli. Çocuklar dışarıda başıboş koşup gezmesinler diye, Hıratalılar çocuklarını, küçük yaşta anaokuluna yerleştirmeye çalışıyorlar. Çocuklara gerekli olan ne varsa burada mevcut. Köylerinde gençlerin çok kalmayışına da bakmıyorlar onlar. Şu an, örneğin, orada 1,5-6 yaşları arasında dört çocuk geziyor. İşte kimlerden örnek almalı bazı köyler. Ne yazık ki cumhuriyetin köyleri arasında anaokulu olmayanlar da yok değil.

«Romaşka»da çocukların sayısı az olduğundan kolektifleri de çok geniş değil. Hepsini yalnız birkaç kişi. Böyle olunca da onların kendi bahçeleri var. Orada kış geçirecek sebze meyve yetiştiriyorlar.

Gerçek Çuvaş köyü sayılan Hırata'nın şimdi, son yıllarda, Ruslaşmasının sürdürdüğü hissedilebilir. Bu yüzden, buradaki hiçbir çocuğun ilk sözü ana dilinde olmuyor, hepsi Rusça konuşmayı öğreniyor. İyi ki anaokulu bu sıkıntıyı işin başında gidermek için gayret ediyor. Onlar çocuklarla Çuvaşça konuşma âdetini getirdiler. Altı yıllık eğitimci Tat'yana Krasnova, Hıratn'nın genç neslini ana diliyle tanıştırıyor. Anlatılana göre, Çistay Pedagoji Okulunu bitiren Tat'yana Gavrilovna ilkokulda çocuklara Çuvaş dili ve edebiyatını öğretmiş, kadro azaltılınca anaokuluna geçmeyi istemiş.

– Çocuklarla iki dille (Rusça ve Çuvaşça), konuşmak duygulandırıyor bizi. Ana diliyle alıştırmalar da var. Bitki, hayvan adlarını öğretiyoruz, çok geçmiyor Çuvaş halk giysileriyle tanıştırıyoruz, bayramlarda da Çuvaş türküleri, şarkıları söylüyoruz, diye konuşuyor eğitimci. Anaokulunda, okulda Çuvaşça öğrenen çocuk; belki de, büyüüp yetişirse ana dilini unutmaz. Buradaki gençlerin Çuvaş kızlarıyla aile kuracakları umudu da var. Gerçekten de kız aramaya onlar yabancı köylere gitmek istiyorlar, neden dersiniz leylek, uzun yıllardır Hırata köyüne yalnız erkek çocuklar alıp geliyor. Bu yüzden şimdi okula, anaokuluna giden kız çocukların sayısı bir eldeki parmakları geçmiyor.

Bu yıl İyi kalplilik yılı olduğundan «Romaşka»ya da yardım yetişti. Komşu, Çocuk Beşiği Ortaokulu'nda öğrenciler çocukları türlü oyuncaklarla sevindirdiler. Ayrıca, bu yıldan itibaren

anaokullarının bölgedeki eğitim paylarının dengelenmesi de onların yaşamlarını oldukça rahatlatmış. Şimdi okul binasını onarıyorlar, yeni masa, sandalye ve diğerlerinin edinilmesi zor değil; bütün bölge çalışıyor. Açıkçası, bir şeyler yapılmalı; ana babalar da yardım ediyor. Tek kelimeyle, «Romaşka» bugüne kadar ayakları üstünde sağlam bir şekilde duruyor, gelecekte de böyle olacak, çocuklar sadece doğsunlar.

İrina KUZMİNA.

Gazete: 28 (706) 24 Tem. 07

VERUK'UN KÖŞESİ

RASSOLNİK

Kaynayan suya yıkanıp temizlenmiş pirinç kepeği koyun, kaynamaya başlayınca doğranmış patatesi ekleyin. Sosis doğrayın ve kavrulmuş soğanla karıştırıp katı yağ içinde kavurun, çorbanın içine ekleyin. Sonra doğranmış salatalık turşusu, tuz, biber ve salamura ekleyin, hazır oluncaya kadar pişirin. Çorbaya kaymak ekleyip yiyin.

Ürünlerin size ne kadar gerekli olduğunu görüp imrenin.

GUBADIYA

Hazır hamuru oklavayla açın ve yağ sürülmüş tavaya koyun, üstünden de hamuru yağlayın. Hamur üstüne kat kat hazır *kort*, sonra kırık pirinç, kıyma makinesinden soğanla birlikte geçirip kavrulmuş et, yeniden pirinç, ince ince ve yuvarlak olarak doğranmış yumurta, pirinç, buharla yumuşatılmış fırınlanmış patates döşeyip koyun, eritilmiş yağ sürün. Böreğin üstünü oklavayla açılmış hamurla kaplayın, kenarlarını birleştirin. Fırında 40-50 dakika pişirin. Gubadiya sıcak sıcak yendiğinde daha lezzetli olur.

1 kg hamur, 800 g et, 250 g *kort*, 300-400 g pirinç, 250 g kuru üzüm, kara erik ya da kayısı kuru, 6-8 yumurta, 300-400 g eritilmiş inek yağı, 1 baş soğan, tuz ve biber gerekli.

Gazete: 19 (697), Kategori: Veruk'un Köşesi

VERUK'UN KÖŞESİ

BALIK PATESİ

Ekmeğin içini alın, soğanı doğrayın. Kılıcı ve derisi temizlenmiş balığı ekmek ve soğanla birlikte kıyma makinesinden geçirin. Patatesin kabuğunu soyun, ince delikli rendeyle rendeleyip kıyma ile birleştirin. İnce doğranmış yumurta, yağ ve kıyılmış maydanoz ekleyin, iyice karıştırın. Ekmek parçalarının üstüne katı yağ, sonra *pate* sürün. Salatalık ya da domates dilimleri, derotu- maydanoz koyup süsleyin. Bu *pateyi* pişmiş yumurtanın içini çıkarıp da yumurtaya doldurmak da mümkün. Bu güzel olur, çok tatlı bir çerez.

500 g tuzlanmış ringa, 1 baş soğan, 2 dilim bayat beyaz ekmek, 1/4 bardak süt, 1 patates, 2 pişmiş yumurta, maydanoz, 2 kaşık katı yağ gerekli.

PEL'MEN' ÇORBASI

Ocağa kaynaması için su oturtun. Yağ içinde doğranmış soğan ile havuç ve doğranmış domatesi ayrı ayrı kavurun. Domatesin üstüne kavrulup pişirilmiş salça ve dilimlenmiş sarımsak ekleyin. Su kaynamaya başlayınca onun içine doğranmış patates koyun, 5 dakika kaynayıncaya *pel'men'*, soyulmuş havuç ve soğan, domates, baharatlar ekleyerek *pel'men'* hazır oluncaya kadar pişirin. Çorbaya kaymak ya da mayonez, taze maydanoz ekleyip yiyin.

450 g *pel'men'*, 1 havuç, 2 baş soğan, 3 domates, 2 kaşık salça, 1 diş sarımsak, defne yaprağı, bezelye kadar kara biber, mayonez, 2 patates, taze maydanoz gerekli.

Gazete: 20 (698), Kategori: Veruk'un Köşesi

VERUK'UN KÖŞESİ

PİZZA

Mayayı sıcak suda eritin, un, toz şeker, tuz ekleyip hamur yoğurun ve iki saat sıcak yerde bırakın. Hamur kabarıncaya onu oklava ile açıp yağ sürülmüş tavaya (sac) koyun, 10 dakikalığına fırına koyup alın. Oradan çıkarıp ketçap ve mayonez sürün, kat kat doğranmış sosis, domates, salatalık ve mantar koyun. Fırına yerleştirin. Hazır olmadan 2 dakika önce pizza üstüne rendelenmiş peynir dökün.

Hamur için 30 g. maya, 1 çay kaşığı toz şeker, 1 çay kaşığı tuz, 800 g. un, 1 kaşık zeytin yağı, 1 bardak yağ; içlik için 300 g. sosis, domates, 2 kaşık domates salçası ya da ketçap, 2 kaşık mayonez, 3 tuzlanmış salatalık, 100 g. marine edilmiş mantar, 200 g. peynir gerekli.

SOLYANKA

Patatesi doğrayıp kaynayan çorbanın içine atın. Sonra tuzlanmış salatalık doğrayıp ekleyin. Soğan halkalarını içine doğrayıp katı yağ içinde 5 dakika kavurun, sonra domates salçası ekleyip 5 dakika daha kavurun. Kasaplık etleri doğrayın, kaynamaya başlayan çorbanın içine ekleyin, 5 dakika daha kaynatın. 10 dakika sonra çorba hazır. Yenileceği zaman her tabak üstüne limon dilimi ve 2-3 zeytin tanesi koyup vermeli.

Çorba pişirmek için 500 g. et, 300 g. sosis halkası (birkaç çeşit olsa iyi olur.), 3-4 patates, tuzlanmış 3-4 salatalık, 1-2 kaşık domates salçası, 3 kaşık katı yağ, zeytin, limon gerekli.

Gazete: 23 (701), Kategori: Veruk'un Köşesi

VERUK'UN KÖŞESİ

«YER ELMASI» PASTASI

İnek yağını eritin. Toz şeker, su ve kakaoyu karıştırarak kaynatın. Soğutun. Bisküviyi fırın içine yayın, yağlı karışımla birleştirin, yumurta ekleyip kaplayın. Olmuş karışımdan pastaları doğrayın, hepsini hindistan cevizi kırıntısı ya da kakao tozu içinde yuvarlayın. Pastaları bir süre soğuk bir yerde bekletin.

500 g. bisküvi, 200 g. inek yağı, 1 bardak toz şeker, 4 kaşık su, 4 kaşık kakao tozu, yumurta, hindistan cevizi kırıntısı gerekli.

«DÜET» REÇEL

Çilekleri ayıklayın, toz şeker ekip 10 saat bekletin. Sonra kısık ateş üstünde karıştırıp toz şeker erinceye kadar pişirin. Muzu soyun, ince ince daire biçiminde doğrayın, reçelin içine ekleyin ve köpüğünü ala ala kısık ateş üstünde 15 dakika daha pişirin, sonra ocaktan alıp bekletin. Yalnız 4-5 saat sonra reçeli yeniden sıcak ocak üstüne koyup hazır oluncaya kadar pişirin. Kavanozlara sıcak sıcak doldurun.

1 kg yer çileği (kayın çileği), 700 g. toz şeker, 2 muz gerekli.

Gazete: 25 (703), Kategori: Veruk'un Köşesi

VERUK'UN KÖŞESİ

«KARIŞIK» KOMPOSTO

Şeftalilerin kabuğunu soyup alın ve doğrayıp kesin, kavanozların diplerine birer kat dökün. Onların içine doğranıp kesilmiş erikleri karıştırın, sonra elma dilimlerini, üstüne kadar şeftali. Kaynamış şurubu dökün ve kavanozların 1 litreliğini 20 dakika, 2 litreliğini 30 dakika, 3 litreliğini 40 dakika boyunca, kaynayan suda strelize edin. Doğrudan doğruya metal kapakla kapayın.

2 kg. şeftali, 1 kg. erik, 1 kg. elma, 1 l. su başına 400-500 g. toz şeker gerekli.

FIRINDA PATATES

Soyulmuş patatesleri suya koyup hazır oluncaya kadar pişirin. Pişmiş eti ya da sosisi ufak ufak doğrayın. Kuru soğanı halka halka doğrayıp katı yağ içinde kavurun. Biraz soğumuş patateslerin üstüne sıcak (kaynamış değil) süt, tuz ve biber ekleyip püre yapın. Püreyi; et, kavrulmuş soğan ve doğranmış yeşil soğanla karıştırın ve katı yağ ekleyin, üstüne rendelenmiş peynir serpin. 170° C fırında peynir

kızarıncaya kadar pişirin. Fırında patatesi, üstüne yeşil dereotu ve maydanoz doğrayıp yemeli.

6 patates, 250 g et ya da sosis, 50 g. taze soğan, 1 kaşık katı yağ, yarım bardak süt, 200 g peynir, tuz, biber, 1 baş soğan, maydanoz ve dereotu gerekli.

Gazete: 26 (704), Kategori: Veruk'un Köşesi

VERUK'UN KÖŞESİ

BEZELYE ÇORBASI

Tuz katılmış kaynar suya ıslatılmış, iyi doğranmış bezelye koyulup 25-30 dakika pişirin. Soğan ve sosisi doğrayın havucu da rendeleyip ekleyin. Sosisi yağda kavurun, havuç ve soğan katıp 5-7 dakika daha kavurun ve kaynayan çorba içine ekleyin, biber katarak 30-40 dakika pişirin. Küçük ekme karelerini ufalayın, yağda kavurun. Hazır olan çorbayı tabakalara koyun, hepsinin içine kavrulmuş ekme koymalı.

2 l. su, 1,5 bardak bezelye, 3 kaşık inek yağı, 150-200 g. sosis, 1 baş soğan, 1 havuç, 2-3 parça ekme, toz kara biber gerekli.

«GÖKKUŞAĞI» SALATASI

Havucu büyük delikli rendeden geçirin. Domatesi doğrayın. Salatalığı halka halka kesin. Soğanı ufalayın. Marul yaprağını doğrayın. Bütün hepsini birleştirerek tuz, mayonez katıp karıştırın.

300 g. havuç, 150 g. domates, 100 g. salatalık, 80 g. yeşil marul, 80 g. taze soğan, 100 g. mayonez, tuz gerekli.

Gazete: 27 (705), Kategori: Veruk'un Köşesi

SAĞLIKLI ÇAY

KARA ERİKLİ

Malzemeler: 1 çay kaşığı siyah çay, 1 kara erik.

Nasıl pişirmeli? Kara erik üstüne kaynamış suyu dökün, 10 dakika geçince eriği çıkarıp alın ve doğrayın, çayla birlikte bardağa dökün. Önce sıcak suyu biraz döküp 2-3 dakika sonra demliğe ekleyin.

Faydası: İç organları iyi çalıştırıyor.

ELMA- ÇİLEKLİ

Malzemeler: 1 çay kaşığı siyah çay, yarım limonun kabuğu, elma, biraz frenküzümü çileği.

Nasıl pişirmeli? Elma ve limon kabuğunu doğrayın, sonra frenküzümü çileği, çay ekleyin, sıcak su dökün. 10 dakikada çay içmeye hazır.

Faydası: Yorgunluğa iyi gelir.

Gazete: 28 (706), Kategori: Veruk'un Köşesi

TUZLU SALATALIK

Malzemeler: salatalık, karaturp yaprağı veya kökü, soğan, sarımsak, dereotu, su, 100 g tuz.

İyi yıkanıp kurutulmuş tencerenin dibine karaturp yaprağını veya kökünü, soğan ve sarımsağı koyun, sonra salatalıkları yerleştirin, aralarına dereotu koymayı unutmayın. Üste yine karaturp yaprağı koyun. Kavanoza su ekleyin. Biraz sonra kavanozdaki suyu yeniden başka bir kaba dökün, tuz ekleyip tuzu eritin. Suyu salatalığın üstüne biraz dökün, odada bir gün bekletin.

Sonra suyu süzüp alarak kaynamaya bırakın ve kavanoza biraz döküp metal kapakla kapatın. Kavanozu beş saatliğine sıcak şeylerle (battaniye ya da kürkle) sarın. Sonra dosdoğru, bodruma ya da mahzene yerleştirin.

SALATALIK TURŞUSU

Malzemeler: 3 l kavanoza basılacak salatalık başına orta boy 1 baş kırmızı soğan, 2 orta boy havuç, 2 tatlı biber, 1 baş sarımsak, turşu kurmak için 1,5 l su, 4 çay kaşığı %70'lik sirke, 1- 2 defne yaprağı, bezelye tanesi büyüklüğünde 25 karabiber ve karanfil, 2,5 kaşık tuz, 2,5 kaşık toz şeker.

Turşuyu 3-4 dakika kaynatıp soğutun. Soğuyunca onu salatalık doldurulacak kavanoza döküp polietilen kapakla kapatın. Serin yerde saklayın. Bu yöntemle turşusu kurulmuş salatalık çok uzun süre dayanır. O, bu nedenle daha lezzetlidir.

«KARIŞIK» SALATA

Malzemeler: 5 kg salatalık, 2 kg domates, 0,5 kg tatlı biber, 3 baş sarımsak, 1 bardak toz şeker, 2 kaşık tuz, 1 bardak katı yağ, 1 kaşık %70' lik sirke.

Domates ve biberi kıyma makinesinden geçirin, karışımın üstüne yuvarlak olarak doğranmış salatalık, tuz, toz şeker ve katı yağ ekleyip kaynamaya başlayınca kadar 3 dakika pişirin. Soğuduğunda daha önce doğranmış sarımsağı ekleyerek 1 dakika kaynatın, sonra karışım üstüne sirke dökün. 1 dakikadan sonra ocaktan alın ve sterilize edilmiş kavanozlara dökerek kapatın.

ÇİLEK REÇELİ

Malzemeler: 16 bardak kayın ya da yer çileği, 32 bardak toz şeker, 8 bardak frenküzümü.

Kayın ya da yer çileğini kıyma makinesinden geçirin ve toz şeker ile karıştırın. Sonra kıyma makinesi içinden çıkarılmış frenküzümünü ekleyip iyice karıştırın. Reçeli temiz, kuru kavanozlara doldurarak kapatıp serin yerde saklayın.

BEKTAŞI ÜZÜMÜNDEN MARMELAT

Malzemeler: 1 kg çilek başına 550 g toz şeker.

Sert, olgunlaşmamış çilekleri tencereye koyup birkaç kaşık su katın ve tencereyi kapatıp yumuşayınca kadar pişirin. Sonra karışımı ezerek elekten geçirin. Olmuş püreyi hafif ateşte hacmi iki kat çekinceye kadar karıştırarak pişirin. Sonra yavaş yavaş toz şeker ekleyip hazır oluncaya kadar pişirin. Hazır marmeladı suyla ıslatılmış emaye kap içine koyun. Soğuduğunda parça parça kesin ve toz şeker içinde yuvarlayın. Marmeladı buzdolabında saklayın.

DONDURULMUŞ DEREOTU VE MAYDANOZ

Malzemeler: Dereotu ve maydanoz, kaynamış su.

Maydanoz ve dereotunu ince ince doğrayıp buzlukta buz kalıplarının içine dökün. Üstüne kaynatılıp soğutulmuş su döküp buzluğa yerleştirin. Buz tutunca yeşil küpleri polietilen pakete doldurup buzlukta saklayın.

Gazete: 28 (706), Kategori: Veruk'un Köşesi

VERUK'UN KÖŞESİ

«KARIŞIK» REÇEL

Çilekleri ayıklayın, toz şeker ekip özünü çıkarıncaya kadar bekletin. Sonra kısık ateş üstünde kaynamaya bırakın ve 20-25 dakika pişirin. Bir gün sonra bir kez daha kaynatıp kaynar olarak kavanozlara doldurun.

500 g kayın çileği, 250 g kara frenküzümü, 250 g kızıl frenküzümü, 1,2 kg toz şeker gerekli.

« MEYVELİ PUDİNG » – FRENKÜZÜMLÜ

Yumurtaya toz şeker katıp şeker eriyip bitinceye kadar karıştırın. Sonra un, biraz yemek sodası ekleyin. Hamuru yağ sürülmüş tava içine yerleştirin. Ardından, hamurun üstüne frenküzümü çileği koyun. Fırında 30- 40 dakika pişirin.

5 yumurta, 1 bardak toz şeker, 1 bardak un, yarım çay kaşığı yemek sodası, 1-2 bardak frenküzümü çileği gerekli.

KOMPOSTO

Elmanın çekirdeklerini temizleyip dilim dilim doğrayın ve kaynayan suya 3-5 dakika koyun, elmaları çıkarıp alarak doğrudan doğruya soğuk suya koyup soğutun. Pişmiş kuşburnu meyvelerini yarım yarım kesip çekirdeklerini temizleyin. Çilekleri, elmayı ve kuşburnu meyvelerini kavanoza kat kat doldurun, üstten kaynamış şurup dökün. Kaynayan suda yarım litrelik kavanozları 15 dakika, 1 litrelikleri 25 dakika, 3 litrelikleri 35-40 dakika sterilize edin.

1 kg elma, 1 kg topalak (oblepiha), 600 g kuşburnu (şipovnik); şurup hazırlamak için 1 l su başına 450 g toz şeker gerekli.

Gazete: 29 (707), Kategori: Veruk'un Köşesi

VERUK'UN KÖŞESİ

BEKTAŞİ ÜZÜMLÜ VE AHUDUDULU REÇEL

Ahududu ve üzümleri iyice yıkayıp temizleyin. Toz şeker ve sudan şurup kaynatın, onun içine azar azar ahududu ve çilekleri ekleyin. Toplanan köpüğü alın. Hazır reçeli kavanozlara doldurun, kapatın ve baş aşağı çevirip soğumaya bırakın.

700 g Bektaşi üzümü, 300 g ahududu, 1,3 kg toz şeker, 1,5 bardak su gerekli.

KOMPOSTOLAR

Vişneden

Yetiştirilip olgunlaşmış vişne meyvesini soğuk suyla yıkayın, süzgeç içine koyup artan suyu süzün. Su ve toz şekerden şurup kaynatın. Meyveleri hazır kavanozlara koyup dökün, üstünden sıcak şurup dökün ve kaynayan suda 5 dakika sterilize edin, metal kapakla kapatın. Bir yıldan fazla saklamamalı.

3 kg vişne başına 1,5 l su, 750 g toz şeker gerekli.

Bektaşi üzümü ve kara frenküzümünden

Meyveleri iyice yıkamalı, Bektaşi üzümünün her bir meyvesini sert kıymık ve tohumlarıyla dizip dökmeli. Şurup kaynatıp meyvelik kavanozlara dökmeli. Yarım litrelik kavanozları 15 dakika, 1 litrelikleri 20 dakika, 3 litrelikleri 30 dakika pastörize etmeli.

2 kg bektaşiüzümü, 1 kg kara frenküzümü, 1 l su, 3 bardak toz şeker gerekli.

Gazete: 30 (708), Kategori: Veruk'un Köşesi

BAL ARISININ HEDİYESİ

Bal: Doğanın hediyesi. O, hem lezzetli bir yiyecek hem de bir ilaç. İnsanlar bu değerli üründen çok eskilerden beri yararlanıyor. Eski Mısırlılar ve Romalılar için o, altınla denkmiş, onlar vergiyi bile balla ödemişler. Bu yiyeceğin değerini öğrenince Napolyon kendi imparatorluğunun sembolünü bal arısına çevirmiş. Ne kadar faydalıdır bal? O, güçlü tutan, sinirleri yatıştıran, organizma vitaminleriyle görev yapan, enfeksiyonlu iç organlarla, beden ve deri hastalıklarıyla mücadele etmeye yardım eden bir ilaç. Bal iki türlü olur: Biri türlü bitkilerden toplanmış olanı, halk arasında ona çiçek balı denir; diğeri çeşitli yerlerden toplanmış olanı; orman, kır, çayır, ağaçlardan, ot balı.

En iyi balı seçip almayı ve doğru saklamayı bilmeli. Balı almadan önce bal arısının hediyesini tadıp bakın: O, tatlı olmalı, ekşimsi olmamalıdır. Balı; kaşıkla daldırıp alın, kaşık çevresinde döndürüp bakın. Bal, kaşığa uzun süre tutunup kalmalı, doğrudan akarak inmemeli. Malı tartarak anlamaya üşenmeyin. Aklınızda bulunsun: 1 litre en iyi bal, bir kilogramın yarısından yalnız biraz fazla çeker. Tatlı yiyeceğin değerini nasıl anlarız dersanız onu soğuk suya bırakarak kontrol edebilirsiniz: İyi bal uzun süre bekleyince ve katkısız olunca erir. Eğer onun içine bir şey –örneğin nişasta – eklenmişse, bir damla iyot katarsanız çabucak eriyerek mavileşir. Doğal balın yerine şeker balı alma tehlikesi de var: O da bal arılarına çok şeker verilip üretiliyor. Bu nedenle balı çıplak gözle bakarak ayırmak zor; ancak kimyasal analiz yaparak doğruyu bilmek mümkündür.

Balı; karanlık, kuru ve serin yerde, cam kapta, güçlü kokulu ürünlerden uzakta saklamalı. Bal arılarının hediyesinden yararlanılması da bazı kurallara uymayı gerektiriyor. Örneğin, bazı kişiler

öksürükten kurtulmak isterlerse balı önce kaynamış çay içine döküp eritiyorlar. Böylece bu değerli üründeki çok faydalı maddeler «ölüyor»muş. Aklınızda bulunsun: Balı hiçbir şeyle karıştırmadan, taze taze hemen yemeli, ondan sonra sıcak çay ya da su içmeli.

Gazete: 28 (706), Kategori: Veruk'un Köşesi

İYİ ÖNERİ – EBEDİ YOLDAŞ

Limon parçasına benzer marmeladı alırken ne kadar dikkatli olmalı? En önce şu aklınızda bulunsun: İyi marmeladın biçimi güzel, benzerdir. Kötüsü de birbirlerinin yanına yapışarak durmuşlarsa bu onların hazırlandığı en uygun dönemde –kurduğu zaman– sırasının bozulduğunu gösterir. «Parçalar» kuru olmalı, ele bulaşmamalı. Marmeladı kırıp bakın, iyi ürün kırık yerinden saydam görüntüsünü korumalı.

Pirinci nasıl doğru pişiririz? Pişirmeden önce pirinci sıcak suyla, sonra kaynar suyla yıkayın. Bir bardak pirinç başına 1,5 bardak su koyun. Tencereyi kapağıyla kapamayı unutmayın. Zamanı dikkatli tutun: Pirinci 3 dakika güçlü ateş üstünde pişirin, sonra ateşi kısarak azaltıp 7 dakika daha tutun. Sonra daha da azaltarak 2 dakika pişirin. Pirincin pişip pişmediğini şöyle kontrol edebiliriz: Tencere kapağının üstüne bakın, eğer kapağın üstünde su damlaları varsa pirinç pişmemiştir.

Emaye güveçte pişirilen lapa yanarak tencerenin dibine yapışır ne yapmalı? Kabı atmakta acele etmeyin. Lapalaştığını fark edince kazıyıp dökün ve tencerenin dibine su koyup 2-3 kaşık yemek sodası katarak karıştırın ve 3 saat bekletin. Sonra tencereyi ateş üstüne oturtup suyu kaynatın, süngerin kazıyan tarafıyla tencerenin dibini yıkayıp dökün.

Konserve uskumru nasıl seçilir? İlk önce ne zaman konserve edildiğine bakılır. Sonbaharda tutulmuş uskumru, ilkbaharda tutulandan daha yağlıdır. Tam yağlı olan omega-3 yağı ekşiliğin kaynağıdır. Kavanozu açınca dikkatlice bakın: Eğer balık ufalanıyorsa, size kötü konserve denk gelmiş.

Gazete: 28 (706), Kategori: Veruk'un Köşesi

DOĞRU DENGELEME

Elma-çilek olgunlaşıyor, bahçe meyveleri de birbiri ardına yetişip gidiyor. Ev kadınları için sıcak dönemler başladı. Kış için reçel, marmelat pişirmek, kompostolar kaynatmak, salatalık ve domates tuzlamak, turşular yapmak gerek. Her seferinde olduğu gibi birçok soru onlara rahat vermez: Haddinden fazla kaynatmıyor muyum, konserve teknolojisini bozmuyor muyum ve kavanozu doğru şekilde kapatmıyor muyum ve daha birçokları. Acaba, bunların hepsini gerektiği gibi yaptığımız hâlde birkaç gün sonra kapak fırlayıp çıkıyor mu? Böyle olmuyor diyorsanız kavanozdaki sıvıyla bahçe sebzelerini doğru dengelemişsiniz.

3 litrelik kavanoza konulacak sıvı (turşu, şurup, salamura) 1,2-1,5 litreden fazla olmamalı. Bazı hanımlar bahçe sebzelerini kavanoza, kavanozun alabileceğinden fazla, tepeleme doldurmaya çalışıyor, sıvıyı da dopdolu döküyorlar; çünkü kavanozda hava kalıp bahçe sebzelerinin çıkacağından endişe ediyorlar. Böyle doldurmanın gereği yok.

Kavanozları kapatıncaya kadar sterilize olsun diye turşuyu dopdolu dökmeyin; niçin dersiniz, kavanozu ısıtınca turşunun da hacmi artar ve turşu taşar. Kapatılmış kavanozlar strelize edilirken kapağı da fırlatabilir.

Kavanozda hava fazlalığı olması da konserveler için yararlı değildir. Havadaki oksijen, yiyeceği bozar ve ondaki vitaminleri yok eder. Bahçe sebzelerinin doğru dengelenip yerleştirildiği kavanozda kapak ve sıvı arasında hava için 1,5-2 santimetreden fazla boşluk olmamalı.

Diğer bir sır daha var: Pişirilip hazırlanan konserveler (reçel, salatalar) kavanozlara sıcakken doldurulup kapatılmalı; buhar fazlası havayı itip fırlatır.

Kavanozların kapaklarını kapattıktan sonra onları baş aşağı koymalı: Bu şekilde kaynamış konserva kapağı bir kez daha sterilize edilir, mikropları ölür.

Küçük öneri: Kaynatılmış reçele de, elma-çilek tazeymiş gibi güzel kalsın diye, şekerle birlikte bir kilogram meyve başına 5'er gram C vitamini asiti katmalı.

Gazete: 28 (706)

KARGA DAMAT GÜLÜYOR HEYECANLA

KISKANÇLIKTAN ÖLÜN

Aniden ortadan kayboldu *Çinkî Mirun*. Bir yıl sonra onun hanımı, denizde bulunmuş boş cam şişe alıp geliveriyor. Şişeden iki kâğıt parçası buluyorlar. Birinin üstünde Mirun, hanımından kendisinin tüm dostlarını toplayıp öbür kâğıdın üstünde ne yazdığını okuyuvermesini istiyor. Bakın ne yazmış diğerinin üstüne: «Ben şimdi tek başıma bir adada yaşıyorum. Burada krediler de hırsızlar da güvenlik görevlileri de bankacılar da savaş ve düşmanlık da yok. Kıskançlıktan ölün! Çinkî Mirun.»

PARA HESABINI SEVİYOR

- Baba, ben sinemaya gitmek istiyorum, bana para ver, diyor oğlu Mirun’a.
- Vermesine veririm de bence hiçbir yere gitme, oğlum, atalar: «Para hesabını sev.», demişler. Para nerede biliyorsun gidip al; ancak tasarruflu harca.
- Ne kadar almayı seveyim peki?
- Ne kadar ne kadar... Bir iki santim kalınlığında al o halde.

Yevgeniy TURHAN .

Gazete: 28 (706), Kategori: Karga Kırkuri

KARGA DAMAT GÜLÜYOR HEYECANLA

BÖYLE KOYMUŞ

- Dün emrettiğim işi, niçin hâlâ bitirmedin sen? Belgeler dün hazırды; kendim imzalayıp hepsini verdim, arıyormuş Çinkî Mirun sekreterini.
- Hâllemedim bunu, galiba siz kendi belgelerinizi baş aşağı imzalayıp koydunuz. İşte şimdi onları yeniden dağıtıyorsunuz, haklı çıkmaya çalışıyor diğeri.
- Demek onu imzalamam için sen böyle koydun. Ceza sana, maaşından kesiyorum, son noktayı koymuş patron.

ÜÇ GÜNDE HAZIRLAYIN

- Çinkî Mirun İspanya’ya gitmiş. Madrid’de otelde konaklamış.
- Yıkanmak için banyoyu ne zaman hazırlayalım, sinyor? diye sormuş oda servisi.
- Banyo? Yıkanma? Aha... hesaplayayım, bugün salı, cumartesi gününe hazırlayın lütfen, diye karşılık veriyor Mirun.

Yevgeniy TURHAN

Gazete: 21 (699), Kategori: Karga Kırkuri

KARGA DAMAT GÜLÜYOR HEYECANLA

NE O ŞUBE?

- Çinkî Mirun altı yaşındaki oğluyula şehre doğru gezerek yürüyormuş. Trafik ışıkları yakınlarında durdukları sıra oğlu yakındaki bir bina üzerindeki tabelayı okumuş.
- Baba, «şu...-...be» ne demek biliyor musun? diye sormuş babasına.
- Nereden duymuş bu sözcüğü? derin derin düşünmüş baba.
- İşte, o bina üstünde yazıyordu, geriye doğru başını eğmiş çocuğu.
- A-a-a, Vişkin Vişelis’in bürosunun altındakini diyorsun sen. Nasıl anlatayım sana, oğlum? Örneğin, kendi çocukluk dönemini, lazımlığını hatırlıyor musun?
- Hatırlıyorum, tabii.

– İşte o senin lazımlığın bizim tuvalettaki klozetin şubesi oluyor, diye anlatıvermiş Mirun.

Yevgeniy TURHAN.

Gazete: 23 (701), Kategori: Karga Kırkuri

KEL KİRKURİ ALAYLA GÜLÜYOR

ÜÇ BELGELİ MUHASEBECİ

Çünkü Mirun yeni sekreterini işe almaya hazırlanıyormuş.

– İki belgeli muhasebecilik yapmayı biliyor musun? diye sormuş ona.

– Ne olmuş? Muzipçe gülüyor güzel kız. Bu eskimiş bir yöntem öyle değil mi? Önceki iş yerinde ben yeni, yenilikçi çare arayıp buldum: üç belgeli muhasebecilik.

– Nasıl bir şey bu? diye soruyor Mirun.

– Yepyeni çare. Üçü deftere yazıp tutuyorum: biri müşteri için, orada bütün kârlar doğru dürüst yazacak. İkincisi, hissedarlar için, orada kârların hepsi yazılmaz. Üçüncüsü ise sadece harcamalara, delirmiş vergi müfettişi için.

BEYAZ, BEYAZ, YUMUŞAK

Çünkü Mirun ve Vişkin Vişelis restoranında içiyorlarmış.

– Ben çok akıllı biriyim, demiş Vişelis biraz heyecanla. Ben bilmeceler biliyorum. Sen ise onların birinin bile cevabını bilemezsin.

– Niçin bilemeyeyim? Bilirim. Haydi bakalım, sor bilmeceni, demiş Mirun.

– Beyaz, beyaz, yumuşak; onunla dolar çukur, diye sormuş Vişelis.

– E-e, bunu biliyorum, kokain bu, demiş Mirun.

– Neden kokain oluyormuş? Sevinçle sormuş Vişelis.

– Tabii, kokain. Sen akıllı birisin, bana kar hakkında bilmece sorup beni utandırmazsın, ondan demiş.

Yevgeniy TURHAN.

Gazete: 25 (703), Kategori: Karga Kırkuri

KEL KİRKURİ ALAYLA GÜLÜYOR

BEĞENMEYENE KAVAK DİBİ

– Senin kız yetişip gitmiş meğer. Fakat, nerede yaşıyor. Kime kocaya verdin? soruyor Kırkuri Ahmane'ye rastladığında.

– Kocaya gitmedi. Otuzuna geldi şimdi. Tek başına geçinip gidiyor, aynı, koca bulamıyor, demiş Ahmaney.

– Bekârlar çok köyde. İşte, Çoban Vaşsa'yı neden ihmal ediyor, demiş Kukşa.

– Beğenmiyor onu benim kızım. Yoksul diyor.

– Sahrun'un Petir'i de eşi öldüğünden beri yalnız yaşıyor işte. Eli altın, evine ne kadar saygılı, evini düzenleyip sayar.

– Yaşlıca diye beğenmiyor onu benim Altuk, demiş Ahmaney.

– Kendini beğenmiş Ulatimır var?

– O içki içince berbatlaşıyor, diyor.

- Daha Maksım Kırkuri var. Daha genç, daha yakışıklı, okumuş insan.
- O gerçekten de iyi koca olur. Ancak benim Altuk yine dönüp bakmaz o, horluyor diyor, diye yanıtlamış Ahmaney.

Yevgeniy TURHAN.

Gazete: 27 (705), Kategori: Karga Kırkuri

OLİMPİYAT SOÇİ'DE YAPILIYOR

Bu hafta uzaktaki Guatemala'dan, ülkedeki her sporseverin uzun zamandır sabırsızlıkla beklediği sevinçli haber geldi. Moskova saatiyle, sabah saat 3'te Dünya Olimpiyat Komitesinin 119. toplantısının genelgesi aracılığıyla Soçi şehrinin 2014 yılında yapılacak Kış Olimpiyat Oyunlarına seçilmesinin uygun bulunduğu bildirildi. Yarışmanın finalinde, Avusturya'daki Zaltsburg'u ve Güney Kore'deki Phençhan şehrini eledi.

Soçi'ye bunun gibi en yüksek seviyedeki yarışmaların yapılma şansının verileceğine eskiden kimse inanmıyordu. Bizim sporcularımızın dünyadaki çeşitli yarışmalarda başarısız olarak değerlendirildiği örnekler az mıdır? Bu nedenle de bu galibiyet bizim için daha da anlamlıdır. Bu, geçen yüzyılın 90'lı yıllarındaki kötü zamanlar ertesinde Rusya'nın yeniden ayakları üstünde durup, güçlenmeyi sürdürdüğünü gösteriyor. Daha açık olarak, Soçi'nin adaylığı için Rusya'nın en yüksek seviyedeki belediyesinin üstün çabaları çok değerli şimdi. Amerika kıtasında bulunan uzaktaki Guatemala'ya RF Başkanı Vladimir Putin de şahsen gitti. O, tanıtımda Dünya Olimpiyat Komitesinin organlarını Soçi için oy vermeye coşkuyla davet etti. Takımımızın ünlü dostluk çalışmalarını da biz eskiden beri görmemiştik.

Şimdi ise kutlamalar için bence yakın zamanda kolu çevirip çalışmaya başlamalı. Yedi yıl içinde burada spor merkezleri, misafir yurtları, altyapı tesisleri ve diğerleri inşa edilmeli. Bunlar için, Vladimir Putin konuşmalarında, 12 milyar dolara yakın bir miktarı ayırdığını bildirdi.

Konuşmalara göre, bizim vatanımız şimdiye kadar kendi tarihinde olimpiyat oyunlarına yalnız bir kez kabul edilmeye layık görüldü. 1980 yılında onlar Moskova'da çok başarılı olmuşlardı. Kış Olimpiyatları ise Rusya'daki ülkelerde bile bir kez olmadı. Bu nedenle, onun en yüksek seviyede yapılması için hepimiz çalışmalıyız.

Haşat: 27 (705)

23. Temmuz. 2007

ÇOCUKLARA – YARDIM ELİ

Tataristan'da bu yılın "İyi Kalplilik Yılı" olduğunu herkes biliyor. Yılın boş geçmediği açıkça görünüyor; birbiri ardına hayırlı işler yaşanıyor cumhuriyette. Rusya'nın kıymetli sanatçılarının, Karaçay-Çerkes ve Şurşir Oseti-Alani halk sanatçılarının, prima-balerini Anastasiya Voloçkova'nın Mayıs'ın 16'sında Kazan'da «Piramida» Kültür ve Dinlenme Kompleksi'nde düzenledikleri tek konseri de «Kültür emekçilerinden Kazan çocuklarına» iyi kalplilik hareketi çerçevesinde gerçekleştirildi. Ona Kazan şehrinin belediyesi, «Spaskiye vorota/Spaskiye Kapısı HAO» ve TR Sosyal Koruma Bakanlığı yardım etti ve Tereza Kamalova'nın «Ot serdtsa k serdtsu/ Kalp Kalbe» hayır vakfı düzenledi. Hareketi başlatanların amacı, konser düzenleyerek şehirdeki insanlara, öksüz ve yetim ya da fakir çocuklara yardım sağlamaktı. Satılan biletlerden toplananların büyük bölümü iyi amacı yaşama geçirmeyi mümkün kıldı. Konser geliri; Kazan'daki yardım bekleyen sosyal kurumlara, duymayan ve zor işiten çocukların 6 №'lu yatılı okuluna, yetim-öksüz çocukların 11 №'lu yatılı okuluna, «Aprel'/Nisan» rehabilitasyon merkezine, «Gavroş» sosyal barınağına, *mukovisidoz* hastası fakir çocukların ana babaları birliğine, yetim ve ağır hastalıklarla azap çeken çocuklara dağıtılarak verildi.

TR Sosyal Koruma Bakanı'nın yardımcısı, Kazan şehrinin belediye planlama İş Düzenleme Komitesinin koruma idaresinin başkanı G. T. Minkina'nın bildirdiğine göre, bu yıl Şikır şehrinde «Kazan: Hayırlı İşler Bölgesi» parolasıyla iyi kalplilik hareketleriyle etkinlikler gerçekleştiriliyor. Bütün yılın her bir çeyreği farklı temaya ayrıldı. Bütün şehirde iyi kalplilik konularıyla ilgili bir «açık hat» çalışıyor, yardım bekleyenlerle kime yardım edeceğim diyenler bu telefonu arayabilirler: 236-77-77.

Hareket, Dünya Çocukları Koruma Günü'ne adandı. Her yıl, Haziran'ın 1'inde çocuklara adanan, çeşitli etkinlikler düzenleniyor. Ancak onları yılda yalnız bir kez hatırlamak yeterli mi? Hasta

çocuklara her gün pahalı ilaçlar, diğer şeyler de gerekli. «O zamana kadar *mukovisidoz* hastası çocuk çok yaşayamaz, dört-beş yıl içinde öleceğini biliyoruz. Benim çocuğum ise on beşine girdi şimdi. Bilinçli, kesinlikle, gerektiği gibi tedavi görürse bu tehlikeli hastalığa yakalananlar yaşıyorlar, topluma faydalı da oluyorlar. Avrupa’da bu gibi tanılar 40-60 yıl yaşıyorlar. Ancak, bizim çocuğumuzun tedavisi için pahalı ve çok miktarda antibiyotik gerekli, para olmadan hiçbirini bulamayız.»– diyor *Mukovisidoz* Hastası Çocukların Anne Babaların Birliği Başkanı S. Alekseyeva. Kazan’daki işitmeyen ve az işiten çocukların 6№’lu yatılı okulunun müdürü V. Lapşin de bu gibi etkinlikler aracılığıyla çocuklar için çok değerli işitme aparatlarının edinileceğini ümit ediyor.

Yalnız onlar değil, iyi insanların yardım ellerini uzatmalarını bekleyen çocuklar daha çok Kazan’da. Tereza Kamalova talihli küsmüş çocuklara her gün yardım niyetiyle daha 2002 yılında «Ot serdtsa k serdtsu/Kalp Kalbe» iyi kalplilik vakfını kurmuş. Onun amacı: Çocuklara şöenler, bayramlar dağıtmak: Çünkü, bayramsız çocukluk, çocukluk değildir. Vakıf her yıl konserler, etkinlikler düzenliyor. Geçen yıl, örneğin o, Dünya Çocukları Koruma Gün’ünde «Güneşli Şehir» kutlaması hazırlanmıştı. Orada çocuklar, Rusya’daki ünlü «İvanuşki İnterneşnl/Uluslararası İvanuşki» grubuyla aynı sahnede şarkı söylediler. Bu yıl, Tereza Kamil’yeva’nın iyi kalplilik vakfı ihtiyaç sahibi çocuklar için para toplamak amacıyla düzenlenen konserlerden başka, sosyal kurumlarda eğitim gören üstün başarılı öğrencilere para ödülleri vermeye karar verdi. Tereza Kamileva’nın iyi kalpliliğinin ucu bucağı yok. Başkaları da ondan örnek alarak yardım bekleyenlere ellerini uzatsa ülkedeki kaç kişiye talih gülebilir! Haydi, yoldaşlar, “İyi Kalplilik Günü”nde biz de iyi işler yapalım, fakir yaşam yaşayanları sevindirelim.

Yelena ALEKSEYEVA.

Gazete: 20 (698), Kategori: Ciddi Sorun

HUSANKAY’IN VATANI ÇUVAŞÇAYI UNUTTU MU?

Elkel, bütün Çuvaş dünyasında bilinen bir bölgedir. O, Çuvaşların sönmeyen yıldızının, Petşr Husankay’ın yurdu. Büyük klasiğimiz burada ana dili güzelliğini duyarak büyümüş, edebiyat alanındaki ilk adımlarını atmış. Onun ölümsüz yapıtlarını yalnız Çuvaşlar değil; Ruslar, Tatarlar ve yabancılar da okuyorlar.

Yazar fotoğrafında: Hırata’daki posta iletişim şubesinin başkanı ile N. Şatunova ile (sağda) M. Kırlova postacı.

Sayarsak, halk tarihinde önemli bir yere sahip bu gibi bölgelerde Çuvaşlığın kaynak gibi fişkirip durması gerek; ancak bu böyle değil. Elkel Bölgesi’nde evde, genç kuşak kendi ana dilini öğrenmek istemiyor. Köylerdeki büyük Çuvaş ailelerinde de bugün anne babalar çocuklarıyla Çuvaşça değil; Rusça konuşmayı tercih ediyorlar.

Ana diliyle kitap, gazete ya da dergi okunduğundan bahsetmek de zor. Örneğin, cumhuriyette çıkan tek Çuvaş gazetesi olan «Suvar», bu bölgede 2007 yılının ilk yarı yılında toplam yalnız 117 kopya satıldı. Onlardan altısı, Siktirme’de.

– Belki, Çuvaş Ülkesi’nde çıkan Çuvaşça basın yayıncılara daha çok moral verir mi bu? diye soruyoruz Siktirme postanesinden Marina Kırlova’ya.

– «Tantişsir/Akransız»tan (onu da Çuvaş dili ve edebiyatı öğretmeni tek başına yazıyor) ve «Suvar»dan başka bir Çuvaş gazetesi de alınmıyor, dedi o.

Çuvaş halkının anadilinden soğumasının nedeni ise zamanında okulda Çuvaşça öğretilmemesidir.

– Bizim evde her zaman «Tivan Atıl/Yerel İdil», «Yalav/Bayrak» gazeteleri okunuyordu. Onları okumayı çok seviyordum. Benim öğretmenim (kendisi Rus) benim Çuvaşça gazeteyi elime aldığımı görünce: «Okulda Rusça öğretiyorlar, sen burada Çuvaşça okuyorsun, bu şekilde Rusça konuşmaya alışamazsın.», diyerek gazeteyi çekip alıyordu, öğretmenin itirazını hatırlıyor Hırata’daki sağlık yardım merkezi hastabakıcısı Tat’yana Yaganeva. Böyle yaşayagelmiş buradaki soydaşlar. Yalnız anadilleriyle okumayı unutmüş değil, onun gerekli de olmadığını söyleyen düşünceyle büyüdüler. «Bize niçin gerekli şimdi Çuvaş dili? Evde çocuklarla, torunlarla Rusça konuşuyoruz. Okul bitince şehre giderlerse de onların Çuvaşça bilmelerine gerek yok», diye düşüncelerini dile getiyorlar Hıratalılar. Onları dinleyince geçmiş yüzyılda, bu topraklarda (Siktirme Hırata’dan yedi *verst* ötede kurulmuş) bir söz ustasının,

olağanüstü başarılı Çuvaş şairi Petir Husankay'ın, dünyaya gelip büyüdüğüne inanmak zor. Bu, tutsak klasik yazarın «Biz vardık, her zaman, var olacağız!» sözlerini hatırlayarak gelecekte var olacak mıyız diye düşünün.

Hırata'da şimdi 102 hane var. Böyle olunca bile burada «Suvar»a iki kişi E. Utnikova ile T. Yaganeva abone olmuş. İkinci yarı yılda okurlara birkaç kişi daha katılmış: K. Gerasimova, T. Yaganeva, T. Krasnova, F. Stratonov, N. Kurzayeva, A. Kuznetsova bizim gazetemize abone olmuşlar. «Suvar»ın özel abonelik etkinliğinde ise yerel posta iletişim şubesinin başkanıyla N. Şatunova ile Siktirme köyünün postacısı M. Kırlova abone olarak örnek oldu. Genç postacı Marina Kırlova kendi kız arkadaşını da, Alina Aver'yanova'yı, Çuvaş gazetesi aboneliği yaparak ona «Suvar» hediyesini verdi.

– «Kazan Çuvaşları» grubunun şarkı diskini birlikte dinledik, dedi o sevinerek.

Biz, okuyucularımızın sayısının bu tarafta da artacağı ümidimizi yitirmiyoruz. Çünkü, halk anadilini tamamen unutmadı, üstelik de Hırata'daki ilkokulda çocuklara bu yıl Çuvaşça öğretilmeye başlandı.

İrina KUZMİNA.

Gazete: 20 (698), Kategori: Ciddi Sorun

HALKA KİLİSE GEREKLİ

Şiprel Bölgesi'ndeki Aleşkin-Saplık köyünde 250'den fazla ev var, burada yaklaşık 1200 kişi yaşıyor. Şimdilerde bu, büyük bir köy sayılır. Karışık köyde daha çok Çuvaşlar yaşıyor, bu nedenle de Tatarların hepsi Çuvaşça biliyorlar. Köy her yıl büyüyüp, geliyor. Köyün sonunda yeni, güzel, büyük binalar dikilmiş bile. Köy evleri de diyemiyorsun, güzel birer saray bunlar. Böyle mükemmel binalar yapmayı nereden öğrendiler diye hayret edenlere şöyle diyorlar: «Bizim birçok gencimiz Moskava'ya çalışmaya gidiyor. Onlar, oradan yeni modayı öğrenerek geliyorlar.». Binaların üzerinde çanak antenlerin durması şaşırttı.

Köy yaşamı yerinde durmuyor, köylü dünyadaki gelişmelerden geri kalmıyor: Binalar çok katlı. Televizyonla çeşitli ülkelerin kanallarını seyrebiliyorlar, bilgisayarlar havan gibi, her evde var.

Uygarlığın yenilikleri yaşama girmeye devam etmesine rağmen halkın canını sıkın şeyler de var: Yaşlılar da gençler de saflığı, iyiliği daha çok takdir ediyor. İşte, şimdi yaklaşık dört yıldır köyde kilise yapmaya çalışıyorlar. İlk önce gerekli belgeler toplandı, sonra temel atıldı.

– Eskiden, devrime kadar, kilisenin bulunduğu yere temel atarak orayı hazırladık. “Kilise mihrabının yerine papazlar haç koydular, dua ettik.” diyor bu köyde yaşayan, şimdi bölge yönetiminin başkanının yardımcısı olarak çalışan Aleksandr Şadrikov. Piltir halkıyla para topladık, çatıyı yükseltmek istiyorduk. Ancak para yetmedi. Bu yıl, ilkbaharda başlayalım diyoruz. Yeni fiyatlar bizi bitiriyor; iki kat arttı.

– Köy halkının morali bozuldu, nasıl düzeleceğini de bilmiyoruz, diyor köydeki Aksakal Vasiliy Skvortsov. Gönüllüler bu yıl da para topladılar; ama diğerlerini de imeceye çağırıyorlar. İşte böyle; bu imece sadece bizim köyümüzden kilise eşyası toplamak için değil.

Ne yapacağını bilemiyor halk, geçen yıl mezarlık önünde küçük mezarlık yapıldı. Burada, kilise mihrabı, ikonlar var, mum da yakılıyor. Bayram günlerinde gelip dua ediliyor. Ancak bu bir kilise değil.

Bu yıl bizim cumhuriyetimizde “İyi Kalplilik Yılı”. Herkes elinden geldiği kadar iyi işler yapmaya çalışacak. Bu yüzden, Çuvaşlar, haydi Saplık halkına yardım edin! 100'er, 200'er ya da 1000'er *tenki* de olsa toplayıp verelim bugün onlar için yardım gerekli, yarın, kendiniz için imece başlatmak gerekebilir!

Ülkenin çeşitli yerlerinde de, Aleşkin-Saplık köyündeki Nikolay Çudotvoret's adlı kişiye ibadathaneyi inşa etmesi için yardım etmek isteyenler şu hesaba para yatırabilirsiniz:

Prihod tserkvi svyatitelya Nikolaya Çudotvort'sa v sele Aleşkin-Saplık Droccanovskogo rayona RT İNN 1617002828 KPP 161701001 R/s № 40703810462270100109 v Droccanovskom OSB №4673 Kor. şçet № 30101810600000000603 BİK 049205603

GEÇMİŞİ DÜŞÜNMEK RAHATSIZ EDİYOR

Bugünlerde birçok kişiyi endişelendiren sorun, köylerin kaderidir. Nasıl meydana geliyor o gelecek, okulları kapatıp köyleri bitirmeye başlamadılar mı, köylülerin iş ve ekmek sorunu gelecekte nasıl halledilecek? Sorunlar çok, geçen hafta Kazan'da Cumhuriyeteki Yerel Yönetimler Meclisi'nin II. Kongresi'nde Tataristan'ın devlet hükümet örgütlerinin yönetimleriyle birlikte delegeler, yörelerde çalışacaklarla irtibata geçtiler bu ve diğer sorunları tartıştılar. Yeni reformu yaşama geçirmek için kendi düşüncelerini bizim gazetecilerimize Sarımsan Bölgesi'ndeki Yeni Yılmaz köy çevresinin başkanı Petr Zaharov bildirdi.

– Serçe, köyde aç ölmez; derler Çuvaşlar. İnsan her zaman kendi gücüne inanarak yaşar: Bahçesini eker, sürüsünü güder. Ne var ki insan onlar, hayvan değil; onların yaşamını, şimdiki durumlarını nasıl düzenlemeli? Hangi zorluklarla karşı karşıya kalınıyor köy-kır sürecinde?

– Toprak paylaşımında halledilmesi gereken pek çok sorun var. Halka bölüştürülecek 600 hisseye sınır çektikten sonra 115 kişi topraklarını kendi üstlerine yazdırmakta bir sonuca ulaşamadı. Bu, türlü zorluklarla birleşti. Kiminin eşi ya da çocuğu öldü, onlar topraklarını almak için onu miras belgesine (nasledstvo) yazdırmalı, noterlere gitmeli, para akıtmalı, kayıt odası için belgeler toplamalı, kesin olarak bölgeye koşup gitmeli. Bu iş, bir gün gecikmemeli. Kayıt gerçekleştirildikten sonra toprakları için herhangi bir iktisadi çalışma icarını satın almadılarsa, onlar için daha yıllarca vergi ödemek düşer. Harcamaların sonu gelmedikçe bazısı yakaladığı işi terk edecek. Bu nedenle bizim bir başka zorluğu aşmamız gerekli: Toprak sınırını yeniden düzenlemeliyiz, kadastro planları için para ödemeliyiz ve diğerleri. Kayda geçmeyen yerden nasıl vergi toplayayım? Yerel yönetimlerin omuzlarına yüklenen bu güçlüklerle çok yerde karşılaşıyor yöredeki yönetimler, büyük zahmet bu.

Köyde işin olmaması birçok yerdeki zorluktur. Bu nedenle köy-kır elini bağlayarak oturmaz; birçoğu Şürşir'de, Moskova'da, Çulhula'da vardiyalı olarak çalışıyorlar. Ulusal projelere göre avantajlı kredi alanlar da bulunuyor, yeni evler binalar yükseliyor. Şinyilmelliler, köyün ölmesine izin vermiyor.

– Çok sayıda köy su yokluğuyla tükeniyor, yazın bu güçlük daha da sertleşiyor. Sizin burada ne kadar?

– Su sistemimiz eskiyip hurdaya çıktı bizim, onu değiştirmeliyiz. Projeyle keşif dokümanlarını düzenlemeye, ekspertizden geçirmeye ve bedelini de köy halkından toplamaya niyetlendik. Bunu düzenleyerek hedefimizi cumhuriyeteki «Temiz su» programına göre yaşama geçirelim diyoruz. Birilerinin bize yapıp vermelerini bekledik; faydasız, bizim harekete geçmemiz gerek. Elektrik tesisatından faydalanmak için ödersin; ama su olunca ödemezsin; bakraç ve kova taşıyarak üç verstteki kuyuya git. Köyde bunu kavrayanlar az sayıdadır. Ancak eski anlayışla yaşayanların anlayışlarını değiştirecek ileriye doğru reform daha kolaylaşır.

– Sarımsan Bölgesi'nin sosyokültürel açıdan iyi gelişmiş bölge olduğu söylenebilir, burada köy altyapısı yenileniyor, küçük köylerde de klüpler çalışıyor. Cumhuriyeteki Yerel Yönetimler Meclisi'nin başkanlığına M. Z. Şakirova'nın seçilmesi boş yere değil. Bu memleketteki köy çevresinde, gelecekte bütün cumhuriyetçe faydalanacak denemeler gerçekleştirilmiyor mu?

– Bizim halkımızın işlemesi gereken bazı gelenekleri yok olmuş, yalnız çok olmasa da faydalanmakta geciktiği şu örnek çareler var. İnsanları yeni yaşam koşullarına alıştırmak, onlara bu koşulları anlatmak, vermek en zor görevlerden biri. Köyde çok sayıda mutlu insan yaşıyor, her biri için kendine özgü yol çıkarmalı. İşte, örneğin, Sarımsanlıların yeni girişimleri: sokak bayramı. Anlatacağız, her bir sokakta asfalt döküp bitirmişler. Buna adayarak bayram düzenliyoruz. Bayrama hazırlanırken insanlar kendi sokaklarını daha güzel yapmak için evlerinin çevresine çekidüzen veriyorlar, boyuyorlar, süprüntüleri topluyorlar. Köyde «En temiz sokak» adına sahip olmak çok saygıdeğerdir. Başkaları da hevesleniyor, bu söylentilerden sonra. Büyük değişime küçükten başlamalı, ilk önce kendimden. Ailelere destek için de bir iki örnek: Son zamanlarda yeni kanuna göre, ikinci çocuğu doğuranlara «Süt sermayesi» sertifikasını vermeye başlıyoruz. Buna bizim bölge merkezinin ünlü toplantısında «Aile Günü»nde başlıyoruz. Oraya ellişer yıldan beri anlaşarak yaşayan, çok çocuklu aileleri davet ederek bu

ailelere hediyeler veriyoruz. Bunu köyde de gerçekleştirmek mümkün görünüyor; ancak insanlara daha fazla etkinlik ayırmak bu zamanda daha anlamlı.

– Sizin köy çevrenize Kivi /Eski ve Şini /Yeni Yılmeller de giriyor. Yakın zamanda yapacağınızı belirttiğiniz işler hakkında konuşursak...

–Kivi /Eski Yılmeller'de asfaltlı yol yapmalı, klüp kurmalı. Yenisinde, su sağlamaktan başka, çözülemeyen sorunlar arasında, çöpü toplama işini düzenlemeye çalışmak da var. Yeni düzenlemelerle yapılması gereken işlerden biri bu. Köyde çöp konteynerlerinin yerleştirilmesi gereken yerler belirlendi. Ancak bu, tek başına yetersiz: atıkları düzenleyen poligon açmak, onun lisansını almak ve çöpü taşıyacak teknik gerekir. Zorluklar birbirinin üstüne yığılarak sürüp gidiyor. Çözümüne yine köy sınıfı katılmalı. İyi ki vergilerimiz finaslamayı kesmiyor; biz de vergiler topluyoruz; fakat henüz her şey için para yetmiyor. Ne kadar toplarsan, geçim o kadardır. Fakat toprağın sahibi bulundu, bütün konular için çözümü olan biri vardı, köy reformunun iyi tarafı da bu diye saygı gösteriyoruz.

Konstantin MALIŞEV.

Gazete: 23 (701), Kategori: Ciddi Sorun

PİRİNTİK 65 YAŞINDA

Yazar-etnograf İ. N. Yurki'nin yazarak bildirdiğine göre, bizim Tihir'yal yöresine 1644 yılında yöre insanı 48.073 aşar vergisi veriliyormuş. Tihir'yal yöresi çeşitli nedenlerle gitgide azaldı. XVIII. yüzyılda Çar Kiterne dönemi bitti, daha sonra 2. Dünya Savaşı yıllarında cepheye hizmet ettiler ve Stalingrad şehri savunmak amacıyla demiryolu açılması da Tihir'yal'a dahil köylerin arazilerini azalttı. Demiryolu; yerli halkın, İdil'deki esir düşmüş Almanlar'ın ve yabancı devletlerin insan yükünü taşıdı. Her şeyi elleriyle inşa ettiler: Sedyelerle toprak çektiler, kol demirleriyle, küreklerle toprağı kazarak sefalet içinde yaşadılar onlar. 1942 yılının 18 Ağustos'unda ilk lokomotif geçti. Yol açıldıktan sonra onunla cephane, tahıl, inşaat malzemeleri ve halka gerekli diğer mallar taşındı. Bu güzergâhta iki pencere küçük gar kuruldu, «Ul'yanovsk–Kazan» yolcu buharlısı çalışmaya başladı. «Vos'moy razezd/ Sekizinci İstasyon» adı verildi bu istasyona. Bu «Vos'moy/ Sekizinci» sözcüğü halk arasında kaldı. Tihir'yal yöresi içinde o zamana kadar Kivi ve Şini Pırıntik/Eski ve Yeni Pırıntik adları vardı, daha önceleri bu istasyona da Pırıntik adı veriliyordu. Bunun hakkında bizim yöremizde iki söylenti yaşıyor.

Demiryolu inşaatı bitene kadar bu topraklar bozkırdı, birbirinden güzel çiçekler açmış orada, onların üstünde bal arılarıyla çeşitli renkli kelebekler uçarak geziyorlardı. Yerin altında ise sincaplar (köstebek ailesinden bir hayvan) kalabalıkmış. Onlar, karı eşerek yaşadıkları araziye daima keşfedip tekrar unutmak istiyorlarmış kesinlikle.

Demiryolunun döşenip gideceği yerleri belirleyen inşaatçılardan biri buradaki insanlardan bir koyun istemiş. Çuvaşlar ona koyun verememiş. Sivi Şiv köyünün Tatarları koyun vererek ağırlayıp Pürkel karşısında olması gereken istasyonu kendi köylerine yerleştiriyorlar. Demiryolunun arka tarafının, şimdiki Kivi / Eski Pırıntik köyünün yanından dönerek gitmeliymiş diyorlar. Böylece «Sekizinci»de Pırıntik istasyonu olarak duruyor.

İstasyon büyüyerek devam ettiği için birkaç kavşak kuruluyor. 1942 yılında Pürkel, Kivi / Eski Pırıntik evlerini taşıyarak tahıl saklama silosu kuruyorlar, sonra petrol tesisi açıyorlar. İstasyon çevresindeki köylerden insanlar çalışmaya gelmişler. Burada gençler buluşmuşlar, aile kurmuşlar, barınma yurtları kurulmuş, çoluk çocuk yetiştirmişler. Kasabada hemen ardından başka Fin evleri, postahane, çocuk bahçesi, sıhhi yardım merkezi, okul, klüp, kütüphane, elektrik istasyonu, fırın, lokanta üst üste açıldı. O zamana kadar Pıva Bölgesi'ne gelenler Pırıntik İstasyonuna, Şiprel Bölgesi'ne geçiyorlardı. Demiryolu olduğundan beri burada bölgesel yakıt pazarlama ve satış ofisi, bölgesel tüketiciler birliği, tarım sanayisi gelişti. 1978-1983 yılları arasında yeni silo inşa edilerek açıldı; o, cumhuriyette en büyüklerinden biriydi, 187 bin ton tahıl alarak saklayabilirdi. «Pırıntik Silosu» açık hisseli kurum, buradaki en büyük kuruluştur. 2001 yılında saatte 300 ton un öğüten, 20 ton yem birleşimi hazırlayan fabrika, bunların yanında 20.000 baş domuz yetiştiren tesis kuruyor. Buradaki değirmenden çok kaliteli çıkan beyaz un; “en yumuşağı, en beyazı, en iyisi” olarak «Bütün Rusya'daki Un ve Tahıl Kalitesi Sergisi»nde altın madalya ve birincilik belgesi kazandı.

Demiryolu, petrol tesisi, silo ve diğer kuruluşların kalkındırdığı yerde Tihir'yal insanları güç kazandı. Onların gençliği çalışarak geçip gitti. 47 kişi, yönetim ödülünü aldı. Silonun baş mühendisi,

Tataristan Cumhuriyeti'nin köy iktisadi işletmesinin kıymetli işçisi İ. M. Maskeyev 52 yıldan uzun süredir çalışıyor; Nikolay Ozerov, Mihail Aşkerov, Raisa Sadovnikova, Aleksandr Gluhov, Ol'ga Kirillova, Nina Malışeva, Zoya Yeliseeva, Ol'ga Mucikova, Aleksandra Afanaseva, Lidiya Babayeva, Natalya Trofimova, Roza Makarova, Aleksandr Rantsev ve diğerleri de. Burada 20-30'dan fazla kişi çalıştı. Silonun başkanları emeklileri unutmuyor, dört ayda bir 3-4 çuval un ya da buğday veriyor, Yaşlılar Günü, Yeni Yıl ve diğer bayramlarda hediyelerle sevindiriyor.

Bu köyde Tatarlar, Ruslar, Çuvaşlar 65 yıldır barış içinde yaşıyorlar. Daha önce demiryolu açılmak için büyük arazi seçilmişse şimdi de hissedarların açık işletmeleri kasaba yaşamına renk katmaya devam ediyor. Devir değiştiği için zenginlik yolunun anlamı da azaldı; ancak yaşamı seven, sıcak kalpli insanlar Pırıntık şehrinin köyünü yüksekte tutmaya çalışıyorlar.

İlya TUMANOV.

Gazete: 24 (702), Kategori: Dünya Çevresinde

ÇURAPPANLAR

Çurappan yeşillerin içine gömülmüş. Bu eski Çuvaş Köyü, güneybatı yönünde, Teççi'den 45 verst uzakta kurulmuş. Ne zamandır gürleyip duran bu Çuvaş Köyü'nde bugün bir evi, altı üstü bir bina desen de, seviyorlar. Yaşamaya elverişli, sağlam evler çürümüş, pencerelerine kadar ısırgan, eğreltiotu içinde kapkara gömülüp boşa gitmiş onlar. Otların içinde sadece yürüyen kaz palazlarının başları görünür. Yemeklerini bitirmiş buzağılar sakince geviş getirerek uzanır. Köyde sessizlik. Nerede olabilirler, uzakta yalnız dairesel testerenin inleyen sesi işitiliyor; demek ki köy yaşıyor. Tamir işlerini bitirmek ya da yeni ev inşa etmek her köy için neşeli olaydır.

Köye gaz da su da gelmiş. Okul, kütüphane, sağlık ocağı, mağaza var. Dünya Savaş'ına baş koyduğu hemşehrilerini anacak küçük bir anıt var savaşın acımadığı Çurappanlar için: Cepheye gitmiş 120 kişiden yalnız 17'si geri dönmüş.

Eskiden

Eski Çurappan köyü şimdiki bölgede değildi. O düzlükte, Rus Gölü'nün diğer tarafında, Ahtupan Köy'ü yanında yerleşmişler. Ahtupan Pazarı'na giden yol Çurappan Köyü'nün içinden geçip gidermiş. Gelen geçenler burada yaşayan halka eziyet ederek yetişmişler: Yıkanmış çamaşırlarını elbiselerini çalmışlar, evlerini barklarını yakıp yıkmışlar ve daha birçok şey yapmışlar. Bu hakaretlere dayanamayan Çuvaşlar yoldan daha uzaktaki tepe üstüne gelerek yerleşiyorlar. Bu gibi efsaneler anlatıyor bize yerliler. N. İ. Aşmarin sözlüğünde «çurappan» sözcüğü şöyle açıklanıyor: «Çurappan: dine girmeyen Çuvaş adı. Tımpay'ın oğlu. O, bu köye baş olup kuran kişi sayılıyor.».

Ömürlerinde çok şey görmüş buradaki halk. Zengin Petruhhalar'ın iki katlı evi olduğunu hatırlayanlar da var. Onların bütün varlığını, iş araçlarını kolhoza alarak kendilerini dünyaya tanıttılar şimdi de hatırlayarak konuşuyorlar. «Orada bizim dağ üstüne çıkan, eliyle bulut tutabilir.» diye yazmışlarlar diyor Petruhha oğulları daha önceki bölgelerini, köy ailesini özleyerek...

Şimdi

–Çalıştığımız sıralarda yalnız bizim «Krasny / Kızıl Çereppan»da aydınlık vardı, diğer yerde yoktu; diyor 90'ı geçkin Lida Sergeyeva ve Nina Aksakova. Çok verimli tahıl topluyordu kolhoz. Şimdi köydeki çiftliği tasfiye ediyorlar, uzak olsa bile Pihırşa'ya iş için yürüyecek gençler. İş olmazsa insan yaşayamaz, köy biter. Otobüs de gelmez bizim yakınımıza, gelip gitmek çok zor, diyerek konuşmaya katılıyor başkaları. «Alga» Köy İktisadi Kooperatifine katıldı şimdi Çurappan toprakları. İşletmenin tarlaları düzenli, orada ekilmiş tahıllar büyüyor. Gücü yettiği kadar köydeki ilkokula et, süt, taşımaya da yardımcı oluyor işletme. Bunun hakkında bize okul müdürü Tat'yana Timakova bilgi verdi.

Eğitim

Bahçede yetişen sebzeler okul yemekhanesinde çocuklar için yemek olarak pişiriliyor. Öğrenciler buradaki okulda yalnız yirmi altı kişi. 1989 yılında henüz ilkokul olan okulun yanına ek yapılarak 8 yıl eğitim veren okul açıldı. Okulun eğitimdeki başarısı %46. Az sayıda çocuk olsa da burada bilgisayar sınıfı açılmış, yakınlarda uydu anteni kurulmuş. İnternetle iletişim kurma imkânları kolaylaştı. Bölgedeki eğitim bölümüyle bağlantı kurmak kolay, mektuplarla bildirdiklerini elektronik postayla bildirme imkânları var.

Köyün Gururu

Bu köyden çok sayıda ünlü, başarılı insan çıkmış. Onlardan biri, göğsü onur nişanlarıyla dolu süvari, savaşta istihkam eriymiş Grigoriy Sadovnikov. O, savaş meydanında kahramanlık gösterdiği için iki belge ve Kızıl Yıldız Nişanı ile ödüllendirilmiş. Veterinerlik Bilimleri Doktoru Nikolay Barsukov, Paris'teki Sorborn Üniversitesi'ni bitirmiş. Çimpır'deki Çuvaş okulunda aritmetik ve coğrafya öğretmiş Stepan Akimov. Çuvaş Devlet Tiyatrosu'nun Müdürü olduğu zamanlarda sanatçılar yetiştiren stüdyo açmış İvan Vasilyev. Çurappanların gururu olan, bütün Çuvaş dünyasında tanınan insanlar çıkmış bu köyden. Sabah saat 6:12'de «Çeboksarı konuşuyor.» diyerek gün başlıyor «Çuvaşya» Devlet Televizyon ve Radyo Kurumu'nun Müdürü Nadedca Neverova.

Umut

Köyün övgüye değer insanları gibi artan umudu da var. O, bu yıl «5» notlarıyla mezun olarak diploma almış, Yuliya Almazova. Bölgedeki matematik ve Rus dili olimpiyatlarının galibiyemişi. Cumhuriyette 4. olmuş.

Böyle olunca da Çurappan Köyü'yle heyecanlanmış kalbimiz nedeniyle oradan ayrılmadık. Delik deşik yol bizi kaba bir yonca tarlasının yakınına alıp getirdi. Köye bir kez daha dönüp bakalım diye arabadan indik. Cıvarda şaşırtıcı bir güzellik var. Sıcak rüzgâr, kaba yonca çiçeğinin güzel kokusunu dağıtıyor, açık mavi gökte kanatlarını yayararak bir kartal süzülüyor. Bugün böyle yaşıyor Çuvaş köyü. Yarın neler bekliyor orayı?

Yelena HLINOVA.

Gazete: 26 (704), Kategori: Gidilmeyen Yere Gittik

BÖLGELERDE

ŞİPREL. TR İş ve Verimlilik Bakanı B. Zaharov bu günlerde Şiprel civarındaki Kivi /Eski Şiprel ve Şini /Yeni Yılmel köylerinde halkla buluşarak onların çeşitli sorularını yanıtladı.

1945 yılında Berlin'i almaya katılmış Şiprellilerden yalnız on yedisi eve döndü. Bugün burada beş muharip asker yaşıyor. Onlar: F. Uteyev (Şini Yılmel), P. Pavlov (Upi), İ. Haybullov (Kışın Çinli), İ. Şigabutdinov (Anat Çakı), Z. Nasırov (Aslı Çinli). Muharip askerleri her yıl bölge merkezine toplayarak onlara ödüllere saygı göstermek buranın âdeti. Muharip askerlerini, bölge yönetimi bu yıl da toplayarak onurlandırdı.

Büyük Aksu ortaokulunda başka bir hayırlı iş âdet oldu. Her yıl bu okuldan mezun olanlar okul çevresinde ağaç dikiyorlar. Yaygınlaşan bu âdeti Büyük Aksulular bu sefer de bozmadılar. 10. ve 11. sınıfları bitirenler kayın, köknar ve çam fidanları diktiler.

ALEKSEYEVSKI kasabasına bu yıl da Rusya eyaletlerindeki en ünlü zangoçlar geldi. Kazan piskoposluğunun çan çalanlarının festivalini yapmak adet olmuş burada. Toplamda o, bu yıl altmışıncı kez olmuş. Sözü edilen festivali yapmak için Tataristan ve Kazan arkiyepiskopu Anastasiy hayır duası etmiş. Etkinliğin amacı, çan sesinin canlı kalmasını sağlamaktır.

ŞÜLTU'da okul çocuklarına nasıl meslek kazandırılacağını bildiren bir etkinlik gerçekleştirildi. Bu amaçla, Kazan'daki iş ve uygulama mobil merkezi geldi. TR İş ve Verimlilik Bakanlığının mesleki bilgi, rehberlik ve psikoloji yardımı veren bölümünün yöneticisi O. Strahova'nın anlattığına göre, gezici merkez, otobüs içine yerleştirilmiş küçük bilgisayar sınıfını andırıyor. Özel testlerden geçirilerek; okul çocukları, karakterlerine göre hangi mesleği seçmeleri gerektiğini ve bu uzmanlığı hangi eğitim kurumunda alacaklarını öğreniyorlar. Testin süresi 25-40 dakika tutuyor.

Kazan'daki merkez bugün (Mayıs'ın 11'inde) Pîtres Bölgesi'ne yola çıkıyor.

ŞARİMSAN. Şini /Yeni Yılmel ortaokulunun genç satranççılarına bu çevrede yetişen yok. Onlar bölgedeki yarışmalarda her zaman ilk sıralara yerleşiyorlar. Bunun en eski öğretmeni V. Redyukov «fiziksel engelli» imiş. Şini / Yeni Yılmel ortaokulunda uzun yıllardır satranç derneğini o yönetiyor. Kardeş okulda her yıl turnuva düzenlenmesini de gelenek hâline getirmiş. Turnuva için burada aynı sınıfta okumuş ve 1986 yılında okul bitirmiş olan V. Muskin (şimdi Sırçalli'nde yaşıyor), işverenler Petr ve Vladimir Prokofyev (Vitr Yuman Kiremet/ Otuz Yuman Kiremet'te araştırıldı), Moskova Devlet

Üniversitesinin Bölüm Başkanı V. Volkov (Moskova'da yaşıyor) para yardımı yapıyor. Bu yılki turnuvayı erkek çocuklar arasından E. Simuhin, kız çocuklardan N. Ulamasova kazandı. Yarışmaya katılmış her çocuğa ödüller verildi.

Gazete: 19 (697), Kategori: Bölgelerde

CUMHURİYETTE

ANAT KAMA'daki her okulun babalar meclisi, bu günlerde forum düzenleyerek şimdiki aile modelini, çocuklara eğitim verilen yerlerde babaların rolünü tartışıp görüştü, gençle yaşlı neslin iletişimi hakkında ders dinlediler. Forum üyeleri bir birinin tecrübelerini paylaştıktan sonra Anat Kama'daki öğrencilerin babalarıyla öğretmenler, çocuklara eğitim verme işini sağlamlaştırmaya karar verdiler.

ELMET'teki Sağlık Koruma İdaresi'nde Mayıs'ın 15'inde Bütün Dünyadaki Tıp Hemşireleri Günü ilan edilerek acil tıp görevlileri ve doğum merkezlerindeki erkek sağlık memurlarıyla tıp hemşireleri arasında yarışma düzenledi. Hatırlayalım, bu bölgede 51 FAP'ta 70 hemşire çalışıyor. Onlar, yarışmada mesleki ustalıklarını gösterdiler. Birinci tura biraz önde geçmiş onlar. Yarışmacıların çalıştığı FAP'ları yeterli uzman komisyonu bu sürede denetledi: Tıp kurumlarının hangi seviyede olduğunu, işyerindeki düzeni, preparatların doğru saklanması ve uygulanmasını, geçen yılki göstergelere ve başka şeylere baktı.

İkinci turda tıp merkezleri, kendi uzmanlık alanlarındaki ustalıklarını, kuramsal bilgilerini gösterdiler.

KAZAN' da Mayıs'ın 22'si ve 31'i arasında ilk kez Rusya Animasyon Filmler Festivali «Multenok» gerçekleştirildi. Orada bizim ülkemizin şimdiki animasyon filmlerini üç programda (en küçükler, orta yaşlılar, yetişkinler için) gösteriyorlar. Onları Kazan'daki sinema salonlarında on bin kişi izleme imkânı buldu. Böylece, bir festivalde Kazan'daki çocuk yurtlarının ve uluslararası eğitim kurumlarının öğrencileriyle özürü çocuklar için hayır işlerini gerçekleştirildi, onlar çizgi filmleri ücretsiz seyrettiler.

YEŞİLVAR belediye bölgesinde bu yıl reşit olmayanlar arasında bir intihar daha (2006 yılındaki üçüncü) yaşandı. Buna göre TR Savcısı K. Amirov şehir ve bölge savcılarına yetişkin olmayanlarda intihara karşı hastalığı önleme tedbirleri yasası çıkardı. Yeşilvar belediye bölgesinde Temmuz'un 1'inden itibaren *profilaktik* merkezinin imkânlarını hazırladı. Onlar, «Güvenlik» telefonu aracılığıyla psikoloji yardımı vererek işi yeniden başlatmayı seçti. Her hafta, buradaki okulların mikrobölgelerindeki düzeni denetleme yoklamaları, kriz durumlarından çıkacak ve reşit olmayanlar arasında intiharlara son verme seminerleri düzenleniyor.

Gazete: 20 (698), Kategori: Bölgelerde

CUMHURİYETTE

TEÇÇİ yöneticileri, bir yıl önce şehirdeki bakımsız; ancak sağlam binaları yerel iş sahiplerine vermeyi kararlaştırdı. Tüccarları ve şehir için faydalı girişimleri takdir edenler az değil. Bunun nedeni ise o şehre düzen getirilmesinden başka ek işyerleri de kuruluyor olması. Böyle, Lenin Caddesi'nde yıkılmış bir binaya Z. Gabdulla yeni yaşam armağan ederek «Prombit'uslugi» adlı sınırlı sorumlu bir dernek kurdu; kuaför, günlük yaşamda faydalı olan teknik tamir ustalığı, dinsel tören hizmeti veren bölüm açtı. O zamana kadarki kazan binasına ise yün çırpma atölyesi yerleşti. Bina tamamen onarılarak bitirildiğinde burada 10 uygun misafir yurdu, büfe, banyo da olacak diyorlar.

YEŞİLVAR şehrinin Yürütme Komitesi, belediye bölgesinin gençlik işleri, spor ve turizm işleri idaresi, gençlerin kültür ve tatil parkının proje yarışmasının gerçekleştirileceğini bildirdi. Ona herkes katılabiliyor. Yarışmacılar bunun için «Rodina Kültür Sarayı» yakınındaki parkın projesini teslim etmeli. Tasarımcı bu çalışmada çocuklara dinlenme alanları, paten ve kayak, paintball, spor ve yazın dans alanlarını belirtmeli. Yarışma 1 Temmuz'da sona erecek. Kazanana değerli ödüller veriliyor; tasarımcının projesi ise şimdiki park yeniden yapılandırılacağı zaman kullanılacak.

ŞİPREL Bölgesinin gençlerinin âdeti olan bayramı – İzçiler Kongresi – belirtmeden geçmeyelim. Bu yıl bayram, Bütün Soyuzdaki İzçiler Örgütünün kurulduğu günle aynı güne denk geldi. Söylenene göre, sözü edilen örgüt 85 yaşında. Açıkça, şimdiki kongre Sovyet zamanından beri kesilmiş olsa da onun amacı aynı: okul çocuklarının dostluklarını güçlendirmek, birbirleriyle tanışarak bölgedeki

en güçlü okulu belirlemek. Her zamanki gibi o çocukların sağlığını güçlendirecek kamp «Çayka»da düzenlendi. Bu yılki kongrenin yeniliği de var: izcilerin şarkı, duvar gazetesi ve fotostandı yarışmaları. 10 etapta gerçekleştirilen yarışmada Çuvaş Paspapuş Okulunun kaptanını yenen olmadı. İkincilikle üçüncülüğü de Çuvaş okulları (Hulaşırmi ve Şini Yilmel) kazandı.

Bölgedeki iç işleri bölümü tarafından düzenlenmiş otoyol güvenliğinin «Güvenli Tekerlek» yarışmasında ise bölgedeki 22 okul kaptanı arasında Eski Şemirşel Okulu birinci oldu.

Gazete: 21 (699), Kategori: Bölgelerde

CUMHURİYETTE

PİVA'da eylül ayında çok önemli başka bir konu: «Buinskiy Silosu» HAO Bölgesi'nde tohum hazırlayan fabrika geriye dönmeli. Cumhuriyet için bu önemli tesis bir saatte 160 ton tohum temizleyebiliyor, 40 ton fırınlayarak işleyebiliyordu. Böylece kalibrasyon da çok hızlı oluyor. «Zolotoy kolos» Holdinginin tarım şirketi, köy iktisadi kültürlerinin çok değerli tohuma yıldan yıla artan gereksinimlerine göre bu fabrikayı inşa etmeyi düşünüyor.

AKSU Eyaleti'nde bu yıl eski gelenekleri biraz değiştirilerek «Meslek Fuarı» Aksu kasabasında değil, Şini /Yeni Timuşkel Ortaokulunda gerçekleştirildi. Yerel iş ve uygulama merkezinin çalışanlarının bildirdiğine göre, köylerde yaşayan öğrencilerden fuarlarına geçmiş yıllarda katılmayanların hepsiyle iletişim kuruldu. Bu yıl ise oraya Kivi ve Şini İbraykino/Eski ve Yeni İbraykino, Kivi /Eski Timuşkel, Kivi /Eski Hiyaslı okullarında öğretim gören çocukların çok azı katılmadı. Ek olarak da fuarda, özel olarak köy işletmeleri ve köydeki sosyal altyapılarla ilişkili meslekleri harekete geçirdi. Meslek seçmeyi başaramayanlarla ise TR İş ve Emek Bakanlığının mobil merkezinin uzmanları test yaparak onların hangi mesleği daha çok istediğini belirlemeye çalışıyorlar. Çistay'daki mesleki ve teknik bilgi veren kurumları, oradaki pedagoji öğretmenleri, KamPın şubesi kendi aralarında hangi uzmanlara eğitim vereceklerini tartıştılar.

ELKEL Bölgesi'nde Tanrı'ya inananlar az olmasa da ve yasal kiliseleri (Çuvaş Pırna'yındaki, Şinyal'daki ve Pasarlı Matak'taki dua edilen küçük binaları saymazsak) yok gibidir. Yalnız bu hayırlı işi Siktırmeli İ. Kazankov kendi üstüne alarak doğduğu köyde kilise yaptırmaya başladı. Haziran'ın üçünde sevinçli bir kutlamayla ibadethane temelinin ilk kerpicini koydu. Orada saygın misafirler, bölge yöneticisi F. Davletşin, Belediye Bölgesi İş Yürütme Komitesinin Yöneticisi V. Moşkov, «Edinaya Rossiya/Birleşik Rusya» Partisinin Bölge Şubesinin Sekreteri R. Şayhutdinov katılarak işi başarıyla tamamlama dileklerini sundular. Başlanan bu hayırlı iş ileride de durmadan devam etsin. Bunun gibi köyler ve aileler arasındaki törenler de geri kalmaz.

ELMET'teki kültür ve dinlenme parkında bu günlerde hayvanat bahçesi açıldı. En küçüğünü ona «Almetevneft» NGDU hediye etti. Orada tavus kuşları, poniler, Sibirya karacaları, evcil keçiler ve yaban hindileri var. Gelecekte hayvanat bahçesinde başka hayvanlar da olacak. Şimdilik, çocuklar; masallardakilere benzer küçük binalarda yaşayan bu vahşi hayvanları seyrederek eğleniyorlar.

Gazete: 23 (701), Kategori: Bölgelerde

CUMHURİYETTE

ANAT KAMA Belediyesi bu günlerde çok önemli sorunu görüşerek bölgede yaşayan 168 kişiye özürlü arabası sağlamaya karar verdi. Onları edinmek için Anat Kama'daki işletmeler ile kurumların yöneticileri ve müstakil işverenler para ayıracak. Özürlü arabalarının verilmesi sorunu çözülünce barınma yurtlarında özürülüler için özel rampalar yapılmaya başlanacak.

YEŞİLVAR şehir savcılığı «Mırny» mikrobölgesinde kurulmaya başlanan kafenin işini durdurmayı kararlaştırdı. Nedeni, iş sahibinin şehir iş yürütme komitesinden kafe açma izni olmaması. Sadece bu değil; zamanında ona bu konuyla ilgili resmî bir açıklama verildi. Ancak o, izin almaya niyetlenmedi. Ceza müeyyidesinin yararı olmadığından şehir savcısı kafenin muhtemel sahibini mahkemeye verdi.

AKSU. Köye asfaltlı, iyi bir yol açılırsa işletmenin ayakları üstünde sağlam bir şekilde duracağını bildiriyor. Nedeni ise hiçbirinin yol inşa etmek için parası yok. Ve hiçbir şey üretemeyen küçük köye yol yapılması âdetimiz değil bizim. «Niva» bitmiş değil, sorumlu meclisinin temel

işletmesine Kivi İltrekeline ise bu yıl yol yapılması hesaplanıyor. Bun işletmenin geçmiş yıllardaki gibi hayvancılık üretimi ve tahıl yetiştirmesi hakkındaki göstergeler fena değil.

ELMET şehrinde genç nüfus içki tuzağına düşmesin diye yerel yönetim Tataristan Petrolüne 60 yıl, Gorki adlı parklarda, «Kaskad prudov» dinlenme yerinde, plajda, hipodromda, «Rolledrom» alışveriş ve dinlenme tesisinde, «8 milya» karting klübünde, «Stil cizni» sağlıklı yaşam merkezinde bira satılmasını durdurmak hakkında kanun çıkardı. Düzeni bozanların idari sorumluluğu yerine getirecekleri bildirildi.

PİVA'daki şeker fabrikasının yönetimiyle sendika komitesi bu yıl ilk kez çocuklar için Akatuy/Ekim Bayramı şöleni düzenledi. Fabrikanın karşısında kurulmuş parkta bütün gün çoluk çocuk sesi çınladı. Onlar da büyüklere gibi türlü eğlencelere katıldılar, yarışmalar da yapıldı. Konser programına da yalnız çocuklar katıldılar. Açıkça, sahneye çıkanlardan hiçbiri hediyesiz gitmedi.

YELABUGA'daki Gençlik İşleri ve Spor İdaresi şimdilerde gençlerin iş kolları ekibini kuruyor. O, öğrencilerin yazın kendi özelliklerine göre çalışarak para kazanmalarına yardımcı olacak. Bugün ekipte 200 öğrenci bulunuyor. Üç iş ekibi işe başladı. Bundan başka, bu gibi ekipler orta ve yüksek bilgi veren her eğitim kurumunda düzenlendi.

Yelabuga Pedagoji Üniversitesinin öğrencileri tatil kamplarında çalışırlarsa meslek okulunun öğrencileri inşaatlarda emek verecekler.

Gazete: 24 (702), Kategori: Bölgelerde

CUMHURİYETTE

TEÇÇİ Bölgesi'nde bu yıl 310 öğrenciye yazın tatil zamanında iş verilecek. Yirmi bir köy çevresindeki ve şehirdeki iki kuruluş bunu üstlendi. Geçmiş yıllarda öğrencilere tatilde çalıştıkları için iş merkezi maddi yardım (720'şer *tenki*) verdi, bu yıl ise bölge yönetimiyle yerel eğitim kurumlarının seçimiyle işverenler onlara maaş da ödeyecekler. Reşit olmayan çocukların (nüfus cüzdanı olanların) gelirini nakletmek amacıyla hepsi için «Pereket Bank»ın yerel şubesinde hesap açılıyor. Böylece kanuna göre, 14-16 yaşındaki çocuklar iş gününde beş, 16-18 yaşındakiler yedi saatten fazla çalışmamalı.

YEŞİLVAR. TR Devlet Alkol Müfettişliğinin Yeşilvar Şubesinin Müdürü Z. Kamalov'un bildirdiğine göre, Yeşilvarlıların son zamanlarda daha çok içki içtiği belirlendi. Son beş ayda kişi başına satılan alkol ürününün 6 (geçen yıl 5.6) litreye çıkması da bunu gösteriyor. Bundan başka, kontroller yapıldığında, yerel düzen koruyucularının, savcı ve vergi memurlarının çalışma arkadaşlarının 58 büfe ve mağazada düzenin bozulduğunu tespit ettiklerini belirtti. 2007 yılının yalnız ilk çeyreğinde 119 bin *tenkilik* ceza verildi.

ELKEL. TR Devlet Meclisinin kararıyla, Çuvaş Ülkesi Kanaş şehrinde geçen Akatuy/Ekim Bayramı'nda Tataristan şerefine Elkel Bölgesi'ni himaye etmeyi kararlaştırdı. Komşular yakındaki bu bayrama bizim cumhuriyetimizde dördüncü kez katılacaklar. Akatuy/Ekim Bayramı'nın geleneğine girmiş güreş yarışmasında en büyük hediye -koçu- alan da işte, bizim komşumuz Elmet şehrinde yaşayan Fanil Mingazov oldu.

ELMET'teki «Luç» telefon şirketi bu günlerde «İyilik yapmak için acele et!» telemaratonunu düzenliyor. Bölge yönetimi, «Yedinaya Rossiya/Birleşik Rusya» Partisinin bölgedeki şubesince kutlamaları başlatılan iyi kalplilik hareketine petrol işçileri, inşaat işçileri, fabrikalar, ŞKH, bütçe çevresinin işçileri de emek verdiler. Telemaraton çok üzcü bir konudan başladı: Yarı çökmüş bir binada yaşayan yaşlı kadına, S. Yabbarova'ya, Belediye Bölge Başkanı R. Abubakirov ve İş Yürütme Komitesi Yöneticisi M. Hafızov ailelerin kendi paralarıyla yaptırdukları dairenin anahtarını canlı yayında verdi. Bugün maratona katılmayanlar da geri kalmamak için hepsi nasıl olursa olsun bölgede buluşmayı kararlaştırdılar. Böylece birkaç saat uzamış iyi kalplilik hareketi özürülüler ve fakirler için iki milyon üç yüz *tenki* (daha önce iki milyon *tenki* aktarılmıştı) topladı.

Gazete: 25 (703), Kategori: Bölgelerde

CUMHURİYETTE

YEŞİLVAR Bölgesi cumhuriyette ŞKH hizmetleri için ödemeleriyle en geriden gidiyor. Onların borcu en az 106 milyon *tenki*. 2007 yılının Mayıs ayında bu gösterge 3 milyon *tenkiyi* aşacak. «Jilişçny

kompleks» şirketi bu yıl sadece vatandaşlardan borcu olanları arayarak almak için 484 mahkeme kararı çıkardı.

BALTASI. Hayvancılık iş kolunda, genç buzağuların sayısını arttırmak için bugünlerde «İgen» YAHPK'da 32. kez cumhuriyet yarışı düzenlendi. Boynuzlu büyükbaş hayvanın bilimsel usullerle döllenesinde şimdiye kadar Harkov yönteminden faydalanılmış olsa da ileride Avrupa yöntemine geçilecek. Çünkü, ikinci yöntem daha verimli, 100 ineğin 98'i (birinci yöntemle 95'i) hamile kalıyor. Bugün cumhuriyetin 160 köy iktisadi işletmesinde Avrupa yöntemiyle kazanç sağlanıyor. Bu yıl sona erinceye kadar Tataristan'ın bütün köy iktisadi işletmeleri bu yöntemine geçecek. Cumhuriyet yarışına katılanlar bu iki yöntemin teorik ve pratik oranının ne kadar bilindiğini göstermeye çalıştı.

PİVA Bölgesi'nin merkez kütüphanesi ve onun şubeleri birkaç yıl boyunca artık genç kuşağa doğayı öğretme işini üstleniyor. İşte bu yıl da doğayı koruma temasıyla okul çocukları arasında kompozisyon, resim ve fotoğraf yarışmaları, «Tataristan-Bölge Yeryüzü Sözleşmeleri Bölgesi» gösteri geceleri düzenledi. Bölgede gelenek haline gelmiş çiçek bayramında da kütüphane işçileri çalışıyorlar. TR Ekoloji ve Doğa Kaynakları Bakanlığı İdil Bölgesi Şubesi, Dünya Çevre Koruma Günü'ne adayarak düzenlediği yarışmada Pivalılar, cumhuriyette birinci sıraya çıkarak «En iyi kütüphane» ödülünü kazandılar.

NURLAT. «Nurlatneft» NGDU işçileri arasında her yıl mesleki ustalık yarışması düzenlemek gelenektir. Elektrik tesisatçıları, elektrogaz kaynakçıları, idare paneli yöneticileri, kimya laborantları, kazan operatörleri birbirleriyle yarışarak teori ve pratik olarak ne kadar şey bildiklerini gösterdiler. Ön sırada seçilenlerin zaferle teselli bulup oturmaya vakitleri yok. Önlerindeki daha zorlu bir sınavda, «Tatneft» UAO'nun yarışmasında, tesisin şerefini korumalı.

TEÇÇİ Bölgesi'ndeki «Nur» tarım işletmesinde bir ineğin günlük süt sağımı ve satışı son günlerde bir artış daha yaşadı; geçen yılki dönemle karşılaştırıldığında, 3,5 kilogram fazla. İşletmede bugün her inekten günde ortalama 17 kilogram süt sağılıyor, bunun gibi bir şey burada şimdiye kadar olmamıştı.

Gazete: 26 (704), Kategori: Bölgelerde

CUMHURİYETTE

PİVA Bölgesi'ndeki çiftlik müdürleri, işletme yöneticileri, veteriner uzmanları ve köy çevrelerinin başkanları toplanarak «Kiyatskoye» UAO'da seminer düzenlediler. Onlar kışlık hayvan çiftliklerini onarma ve yem yetiştirme sorunlarını tartıştılar. Hayvan yemi hazırlama hakkındaki toplantı V. Çernov adlı, «Drujba», «Bola» ziraat çiftliklerinde, «Kommuna», «Tinçali», «Çerken» yarı sorumlu derneğinde çok iyi geçti. Seminerde Köy İktisadi İşletmeleri ve Yem İdaresinin Başkan Yardımcısı Z. Usmanov tarla işlerinin nasıl sürdürüleceği hakkında bilgi verdi; gelecek yıllarda daha fazla burçak ekimi, ekili ekin tarlalarının doğru kullanılması, hasat vaktinde traktör parklarının, harman yerlerinin düzenlenmesi hakkında konuştu. Ayrıca burada halktan süt toplama sorununu da tartıştılar. Buna göre Pürkel ve Turi Laşçı köy işletmelerindeki göstergeler fena değilse de Şemek, İsakovo, Çerki-Grişino köy iktisadi işletmelerinde ise bir hayli açık olması üzücü.

AKSU'daki «Belovka» iktisadi işletmesinin uzun yıllardır büyüyen ot tarlalarının yüzölçümü bin hektarı aştı. Buna göre işi de kolay değil. Böyle olunca da otu hazırlayan kısım da işi zamanında hayata geçirip bitiremiyor. Makineli tarım uzmanı V. Davidov orak makinesi ile biçiyorsa, N. Yefimov da balyaları kendi traktörüyle toplayıp götürüyor, V. Borzov yeşil kütesini depo yanına taşıyor. Otu hazırlama işi tamamen makineyle olmuyor, elle de işlemek gerekiyor, N. Çernov ve N. Kalukov otu istiflemeye yardımcı oluyor.

YELABUGA'daki büyük çocuk kütüphanesi «Çimen üstündeki okuma odası» hareketini başlattı. Burada çocuklar hoşlandıkları kitapları sokakta, açık havada okuyacaklar. Bundan başka oyunlar oynayacaklar. Kimin kaç kitap okuduğu sayılacak, ödüllü, küçük bilgi sınavları düzenlenecek. Böylece kütüphaneciler çocukları kitap okumaya da heveslendirecekler. Böylece şimdiye kadar eline kitap almaya üşenenler de okumaya heveslenecek. Bu hareketi «Yazın kitapla» programıyla tamamlayacaklar.

ANAT KAMA'da yaşayanların çoğu bugünlerde gökgürültüsü ve sağanak yağmur nedeniyle karanlıkta kaldı. Bütün evlerin elektrikleri kesildi, evleri su bastı. Suharevo, Aslı Talkış köylerinde ise elektrik santraline yıldırım düştü, Aslı Afanasova'da da bu nedenle bir sokak karanlıkta kaldı.

ŞARİMSAN Bölgesi' ndeki «Tan» kolektif işletmesinde bugünlerde korkunç bir olay yaşandı. Uzun zamandır süren yağmur sonrasında elektrik teline dokunan yerel bir çoban olay yerinde öldü. Bölgedeki Savcı Yardımcısı A. Safronov' un bildirdiğine göre; şu an Çuvaş Savcılığı olayın sebebini araştırıyor.

Gazete: 27 (705), Kategori: Bölgelerde

DÜŞMAN BİZİ KORKUTAMAZ

Petr Gavrilov-Mereçen adını gazetemizin okurları iyi biliyorlar; onun dörtlükleri, şiirleri «Suvar»da sürekli yayımlanıyor. Şimdi 82 yaşını dolduran şair, cumhuriyetteki Çuvaşça basınla bir an bile ilişkiyi kesmiyor. Söylemeli ki Petr Mihayloviç, bizim en saygıdeğer yazarlarımızdan biri. Büyük Zafer günü olarak belirlenmiş günlerde bu nedenle özellikle sıcak bir sohbet başlıyor: Acaba, yazı işleriyle üşenmeden ilgilenen, onun gibi savaş gazetisi-yazar, bir eldeki parmaklar kadardır. Son zamanlarda yetenekli yazarımız art arda kitap çıkarmayı bitirdi. «Sekseni geçse de gönüm yaşlanmak istemiyor.» diyor o şakayla. Büyüyüp yetişir yetişmez acımasız savaş yangınına girip anavatanını savunmak duygulandırmış onu. İki kez ölümle burun buruna gelmiş o; kötü yaralanmış. Anavatanının İkinci Dünya Savaşı'nın iki onur madalyasının sahibi, 16 madalya hak etmiş savaş gazetisi hiçbir zaman göğüs şakırdatarak yürümedi, savaş ertesinde kırk yıl süreyle okulda çocuklara ders verdi, genç kuşağa doğru eğitim vermek için uğraştı. Yaşamında çok sabretmek zorunda kalmış yaşlı adam, Büyük Zafer kutlamalarını kabul ettiği için bizim sorularımızı yanıtlamayı hevesle istedi.

– Savaşın başladığı günlerden sizin aklınızda neler kaldı? Sizin kendi köyünüzden, Mereçen'den, kaç kişi savaşa gitti, kaç kişi sağ geri dönebildi?

– Savaşın başladığı gün, herkes için yaşamdaki en zor gün oldu. Deniz kadar kan, göl gibi gözyaşı akmış olan bu gezegen sarsılarak azap çekti bu zamanda. Ben, o zamanlar on altı yaşındaydım yalnızca. Elbette, gençlerin gönüllerinde bu dönemde vatanseverlik duyguları yerleşmişti, düşmanı çok çabuk bir şekilde derinden vurarak dağıtmayı ümit ediyorduk. Köyde her gün asker türkülerinin acısı, üzüntüsü duyuluyordu. Gözyaşı patlamaları insanların gönüllerini burkuyordu. Mereçen'den savaş meydanına iki yüze yakın genç gönderildi. Yarısı bir daha geri dönemedi; yiğitçe ölüme kafa tutup yabancı topraklarda ebediyen gözlerini yumdu onlar. Şimdi biz, Mereçen'de Arkadiy Denisoviç Andreev ile yalnız ikimiz kaldık. Komşu Palanla'da savaş gazileri hiç kalmadı...

– Savaşa gidip döndüğünüz zaman kafanızda hangi düşünceler vardı? Önceden gidenlerden habersiz kaybolanlar oldu. Sağlam, sağlıklı geri dönüyorsunuz diye düşünmediniz mi?

– Anavatanı korumaya çıkıp gittiğimiz zaman bizim, genç yiğitlerin, arzumuz ümidimiz, kızgın bir düşünceyle şuydu: İşgalci faşistleri daha çabuk vurup dağıtıp anavatanı cehennemden kurtarmak ve eve zaferle dönmek. Sağ kalmayı düşünen de yoktu. Vatanseverlikle yetiştirilmek bizim genç yüreklerimizi cesaretlendirmiş, zaferi teşvik etmişti.

– Savaş azabı, derdi, asker yolu nerelerden alıp götürdü sizi?

– Biz, 1925 yılında doğmuş gençler, asker kaputunu 1943 yılının ocak ayında giydik. Ondan beri yaşlı genç hep birlikte köyde gece gündüz demeden çalıştık. Aksu Bölgesi'nden bizi, 22 yiğit, Kazanda'ki Citomir asker okuluna eğitime gönderdiler. Üç yıllık kursu altı ayda aldıktan sonra Ramensk şehri yakınındaki hava kuvvetlerinin birliğine yerleştirildik. Bizim tümeni Kareli cephesine uğurladılar, ormanlık-bataklık bölgelerde Fin işgallerini dağıtma işine katıldık. Dört buçuk saat düşmanla sert çarpışmalardan sonra biz ateş alev içinden geçip Svir Irmağı'nın karşı kıyısına gemilerle geçerek köprübaşı aldık, Finlilerin savunmasını kırıp ortadan kaldırdık ilerledik.

– Birkaç kez siz de yaralandınız. Ölümün elinden kimler kurtardı sizi?

– Ben sert çarpışmalarda ağır yaralanınca beni ateş ve alev cehenneminden Kazan Tatarı İ. Diberdeyev ve Aksu Bölgesi'nden Belovkalı delikanlı P. Koltsov, elleriyle hızlı bir şekilde sürükleyerek arkaya götürmüş, üstümü çıkarıp yaralarımı bağlamışlar. Koşarak yanımdan ayrılmış ve yeniden ileriye doğru ileri atılmışlar. Yazık, uçsuz bucaksız bataklık ormandaki sert çarpışmadan ikisi de çıkamadı. Ben, iki kez ağır yaralanıp yaralara dayandıktan sonra savaş bitmeden önce malul olarak köye döndüm.

– Savaş yerinde Çuvaş askerlerine rastlamadınız mı?

– Hava birliğinin yakınında Çuvaşlar az sayıda değillerdi. Pavli Bölgesi'ndeki Potap-Timpirli

delikanlısı Aleksey Afanasev kahramanın savaşını anlatmalı. Daha sonra o Çuvaşların ünlü yazarı, dramaturgu, şairi oldu. Aksu Bölgesi'nden Petr Koltsov, Elizar Selivanov, Vasiliy Mokin, İvan Matrosov vardı. Nurlat Bölgesi'ndeki Aleksaşkin, Pıva tarafındaki Aşkerov da (adlarını hatırlamıyorum şimdi) bizimle birlikte savaştılar. Leonid İlin, Perm Bölgesi'ndeki Berezniki Çuvaş'ıydı.

– Tutsak düşenleri Sovyet zamanında kaydetmemişler, insan yerine de koymamışlar. O zaman, talihin verdiği sonsuz azap içinden çıkmış olsalar da kendilerinin savaştaki çarpışmaları hakkında konuşmaktan bile çekiniyorlar. Şimdi, zamanı döndürsek, kendimizi bu tutsak düşmüş insanların yerine koyup bakınca, onun nasıl zor olduğunu anlıyoruz. Size göre, tutsak düştükten sonra eve dönenleri suçlamalı mı?

– Biz tutsak düşmekten endişeleniyorduk. Kanımızın son damlasına kadar düşmanla dövüşmeye yemin etmiştik. Faşistler, kendi ellerine düşmüş paraşütçüleri diri diri yakmışlardı. Tutsak düşmüş askerlere ben her zaman acıdım. Kendi iradeleriyle düşman tarafına geçenler çok deseler de az olmuştur o zamanlar. Tutsaklıktan kurtulup sonradan eve dönenleri suçlamamalı; onlar faşistlerin cehenneminde bu kadar azap çekmişler. Hesaplayıp baksan bizden, çok kişi tutsak düşmüş, savaşta birçok şey başa gelebiliyor.

– Petr Mihayloviç, o zamanki ve şimdiki genç insanlar arasında fark var mı, bunlar neler?

– Var, elbette. Savaş zamanındaki gençler; moral açısından da sevgide de işe ruhunu verip çalışma bakımından da alçak gönüllülük, terbiyelilik bakımından da daha yüksek derecede duruyorlardı. Onlar, yoksul ve kahırlı bir yaşamda büyüüp yetiştiler; içki ve uyuşturucuya bulaşmadılar. Şimdiki gençler, hepsi değil elbette, doğru yoldan sapmış açıkça.

– Büyük Zafer 62. yılını doldurdu. Genç kuşak II. Dünya Savaşı hakkındaki bilgileri yalnız tarihten, sinemalardan öğreniyor şimdi. Savaş gazileri; günden güne azalıyor gittikçe savaşta yürekten analatan da kalmıyor. Başkaları var bizler sabremiş, görüp geçirmiş askerler gibi inanarak konuşamayız. Bugünkü kuşağa neler söylemek gönlünüzden geçiyor, Petr Mihayloviç?

– Büyük Zafer 62. günü doldurduğunda biz, korkunç ve acımasız savaşta anlatılması imkânsız derecede çok hırpalanmış askerler, çok az şey bekleyip aldık. Günden güne azalıyor duruyor bizim dostlarımızın bölükleri. Şükür Tanrı'ya, bana bugüne kadar yaşama gücü verdiği için. Savaş cehennemini ölse de unutamam. Şimdiki kuşak bizim katlandıklarımızı, başımızdan geçenleri hiçbir zaman görmesin. Barışçı, mutlu çağ için dua etmek gerekiyor, Rusya halkına. Anavatanı gönülden sevip, gayretle çalışsak bizi kimse yenemez; güçlü kuvvetli oluruz. Hiçbir zaman düşman bizi parmağıyla tehdit edemez, korkutamaz, Rus topraklarında hak iddia edemez. Barış içinde ve huzurlu bir yaşamı koruyup yaşamak bizim elimizde. Genç kuşak akıllı, barışçı, alçak gönüllü olmalı. Kötü, bozuk yaşamayı hiçbir zaman, hiç kimse için hoş görmeyin. Bunu her zaman akılda tutun, Rusya'nın oğulları ve kızları!

Vera ALEKSANDROVA konuştu.

P. Gavrilovın evdeki arşivindeki fotoğrafta:

Çuvaş delikanlıları-paraşütçüleri – Aleksey Vinogradov, Petr Gavrilov (ayakta), Petr Koltsov, Leonid İlin. Yıl 1943.

Gazete: 19 (697), Kategori: Çuvaşların Saygıdeğer Kişileri

İYİ İŞ İYİLİĞİ HAK EDER

Leonid Brecnev'in sekiz Lenin Nişanı varmış, bu Çuvaş'ın ise dokuz. Onun Sovyetler Birliği'nin Havacılık Endüstrisi Bakanlığı zamanında Andriyan Nikolayev uzaya çıktı. Petr Vasilyeviç Dementev 100 yıl önce Şiprel Bölgesi'ndeki Upi'de doğdu. Doğum günü etkinlikleri ikinci kez Sosyalizm İş Kahramanı'nın anavatanında gerçekleştiriliyor. Dünyadaki en güçlü devletlerini, kendi hava ordusu güçleriyle korkutan ülkenin havacılık endüstrisinin bugün unutulup gittiği hissediliyor. Bu bakanlıkta 24 yıl bakanlık yaparak çalışmış ünlü kişinin anıtını yapıp hazırlayanları da Şiprel'de bir anda unutup gitmediler.

Haziran'ın 9'unda Şiprel Bölgesi'ndeki Şin /Yeni Upi köyündeki okul bahçesi içinde Petr Vasilyeviç Dementeva'nın anıt levhasının açılışına adanmış kutlama toplantısı gerçekleşti. Bir süre önce Sovyetler Birliği'nin Sosyalist İş Kahramanı'nın büstünü bölge merkezinde açtık. Misafirleri çoktu

Şiprellilerin o gün: Moskova'dan, Çulhula'dan, Kazan'dan, Ulyanovsk'tan, Çeboksarı'dan. Yukarıda adı geçen sanat yapıtları sessizce Çeboksarı'daki «TUS» sanat kumpanyasının gücüyle yapılmış.

Hatıra levhası Şini / Yeni Upi için, bronzdan yapılmış büst Kivi /Eski Şiprel için kültürel değeri büyük hediyeler. Onların mimarları, N. Ugaslov, A. Trofimov; heykeltıraşı V. Nagornov.

Ancak bu sevinçli program, Şiprel Bölgesi'nin iktidarlarının, onların çabalarını layığıyla değerlendirmediklerini gösterdi. «Birincisinden sonra, Şini /Yeni Upi köyünde halkın önünde hatıra levhası üstündeki çadırı neden yıktılar?» dedi V. Nagornova, N. Ugaslova da yanıt vermiyor. Bu işi Bölge Başkanı D. Gafurov, yöredeki köy çevresinin başkanı A. Yaruhin ve P. Dementeva'nın akrabası yaşama geçirdi. Tabi, bu kutlama gerçekleşsin diye gönül verip çabalamış insanların bölge merkezinde kahramanlık anıtını açmanın artık uygun olduğunu düşünerek bu eksikliği dikkate alacaklarını ummadık. Ancak Kivi /Eski Şiprel'deki büst önündeki çadırı yıkanlar da başka kişiler oldu.

N. Ugaslov olmasaydı görebilirler miydi Şiprelliler P. Dementeva'nın anıtı ve hatıra levhasını? Bunun hakkında bölge başkanlarından talep geliyor. Moskavalılar da görmeye gelenler de anıtın bölge yönetim kurulunun girişimiyle ve çabalarıyla yapıldığına inanıyorlarmış. Elbette, katılımsız gerçekleşmeyen bu kutlama, her şeye rağmen kendisinin «güçlü» olduğunu gösterdi...

Heykel için TR Endüstri Bakanının Yardımcısı V. Nagornov'un verdiği teşekkür yazısından başka anıt yazarlarına daha fazla saygı gösterilmedi. Diğer destekçilerin arasında yalnız adlarını anmaktan memnunuz. İşte örnek, Upi'deki mitingde belediye bölgesinin başkanının yaptığı konuşma: «Bu iş Tataristan Cumhuriyeti Hükümetinin yardımlarıyla ve başka değerli sponsorların gayretleriyle gerçekleştirildi. Hepsine çok teşekkür ediyoruz». Bir milyon *tenk*'den fazla parayı tedarik edip vermiş insanların adlarını da anmadı, bunu başlatanların Çeboksarı'daki Çuvaşlar olduğunu da söylemedi. Kivi /Eski Şiprel'deki mitingde o, şöyle konuştu: «Doğum günü etkinliklerini hazırlama işine TR Hükümeti, hükümetin cumhuriyetteki müstakil bakanlıkları, örgütleri katıldı. Şiprel belediye bölgesinin gücüyle çok iş gerçekleştirildi. Bu abidevi sanat yapıtının tarihi böyledir. İkinci kez, Sosyalizm İş Kahramanı'nın anavatanında büst yerleştirme düşüncesi bizim için çok eskiydi; ancak bugüne kadar bölge bütçesi bunu yapmaya imkân vermiyordu.

Bizim şansımıza, büstü yapma ve bir de doğum günü etkinliklerini hazırlama için Kazan'daki uçak endüstrisi girişimcilerinin yöneticileri, bizim vatandaşımız, Şupaşkar'daki büyük sanat kumpanyasının müdürü N. Ugaslov yardımcı oldular.» «Uff», diye nefes veriyor şimdi, aklındaki adını... Ancak bana göre büyük işi uygun bir şekilde değerlendiremedik. «İyilik» sözcüğünün anlamının azaldığı hissediliyor. Etkinlikten «Acelem var.» diye gidenler de oldu.

Şaşırtıcı; ancak Nikolay Fedoroviç kendi işi hakkettiği şekilde değerlendirilmediği için küsmedi (ya da bunu göstermedi mi?). «En önemlisi, biz kendimiz işi yaptık, anıt duruyor.» dedi o. Tataristan ile ilgili her yıl iyi işler yapan bu insanın diğer sözleri de gönül okşadı:

«Ben seviniyorum, bizim vatandaşımız sadece Tataristan'ın değil, bütün Rusya ülkesinin gururu olduğu için. Onun parlak çehresinin sadece şimdiki değil gelecekteki kuşaklar için de örnek olarak duracağına inanıyorum. Hepsi havacılık endüstrisinin bakanı olamayabilirler; ancak nerede olursa olsun bizim inanmış olduğumuz işe, P. Dementev gibi çalışarak anavatanına gönül verip yaşamalı».

Dementev'in vatan gelişmesindeki önemine ise toplananlar büyük değer verdik. İşte Kazan'daki S. P. Gorbunov adlı KAPO Müdürleri Meclisinin Başkanı A. Pavlov'un sözleri:

«Ben havacılıkta 50 yıla yakındır çalışıyorum; o, halk komiserliği yardımcılığından başlayarak havacılık endüstrisi bakanlığına kadar 37 yıl çalışmış. İnanın bana, bu bir ömür. Bu zorluğa istisnasız tahammül edebilen, sadece Şiprel toprakları üstünde yetişmiş bu insanın omuzları olmuş. Onun aklıyla, yeteneğiyle, insanlığıyla çalışmak kolaydı, her soruya her zaman onun bir yanıtı vardı. Kısa yanıt. Bugünkü havacılıktaki uluslararası durum hakkında yalnız bunu söylüyorum: Yeni Petr Vasilyeviç gerekli, o zaman her şey düzene girer.»

Konstantin MALİŞEV.

Gazete: 24 (702), Kategori: Çuvaşın Saygıdeğer İnsanları

P. AFANASEV: «GÖNLÜMLE BEN GENCİM»

Tataristan'daki Şarımsan bölgesinde doğup büyümüş en saygıdeğer hemşerimiz Porfiriy Vasilyeviç Afanasev'in kim olduğunu sormağa gerek yok bugün, onu bilmeyen yok dünyada. Onun için Çuvaş edebiyatında P. Husankay gibi iz bırakmış, sönmeyen yıldız demek de yanlış olmaz: çeşitli tarzlarda yazan şair, nesir yazarı, çevirmen. Yaşamın geniş patikalarını ağır bir şekilde aşan Porfiriy Vasilyeviç'in edebiyattaki yükselişi benzersiz, olağanüstü. O, Çuvaşça, Rusça, Tatarca yayımlanmış 20 kitabın yazarı (en ünlüleri: «Gönül Aydınlığı», «Yaşam Sevgisi», «Senin Adınla», «Gün Bahçesi», «Sevgi Ülkesi»), dünya ve Rus klasiklerini, (V. Shakespear'i, G. Lorca'yı, F. Dostoyevski'yi, M. Şolohov'u, L. Andreev'i, L. Leonov'u, V. Rasputin ve U. Eco'yu), İncil'deki Eski Ahit'in 15 kitabını, yabancı ülkelerdeki halkların şiirlerini/ manilerini Çuvaşçaya çevirdi. Saygın unvanları da az değil onun: «Çuvaş Cumhuriyeti'nin Sanatlarının Kıymetli Şahsı», «Çuvaş Cumhuriyetinin Halk Şairi», Menekşe Mişşi, Trubina Marhvi, İvan Yakovlev, Fatih Karim adlı edebiyat ödülleri ve Çuvaş Cumhuriyeti Devlet ödülünün sahibi. Saygıdeğer hemşerimiz bu yıl kendisi için yapılan itibarlı doğum gününe damgasını vurdu. Bu onurlu yıldönümü nedeniyle biz de onunla görüşelim dedik.

– Porfiriy Vasilyeviç, bugün sizin doğum gününüz; 65 yaşınızı doldurdunuz. Adım atıp çıktığımız yola dönüp baktığımızda ne söylebiliriz?

–Kendimi hiçbir zaman 65 yıl yaşamışım diye anlatmak istemiyorum, elbette. İsa'nın ruhu herkeste duruyor diyecekler çoğu. Onu 33'ünde çarınha gerdiler, ruhu ise 3'ündeki gibi kaldı. İnsanın ruhu 65'inde de 90'ında da olsa gençtir. Ben de öyleyim. Ve bunu da belirtmeliyim: Tataristan'dan dört Çuvaş halk şairi çıkmış. Yaşça ben hepsini de geçip gittim, onlardan biri bile 64 yaşını doldurmadan öldü. Husankay derecesine kadar erişemesen de yetenek yönünden onların yakınına yaklaşacaksınız diyorum.

–Ana dilinizin güzelliğini hissetmeye kim alıştırdı sizi, ailenizde başka söz ustaları da var mıymış?

–Edebiyat alanına 3-4. sınıflarda ilk adımlarımı atmıştım; Kazan'da çıkan «Hırlı yalav/Kızıl Bayrak» gazetesine şiirlerimi, kısa öykülerimi gönderiyordum, yayımlanıyordu. Elbette, o zaman şair, yazar olacağımı hiç hesap etmedim. Yazmanın keyfi benim için her zaman büyüktü. Bu heyecanı uyandırıp yakanlar öğretmenlerim, anne ve babam olmuştur. Onların ikisi de şarkı söyleme ustasıydılar. Okulda Öğretmen Mariya Haritonovna Yemendeyeva çok yardım etti. 5.-6. sınıflarda Şiñi Yılmeli'ndeki (Şarımsan Bölgesi) ortaokulda öğrenim görürken elle yazılan «Şiltir/ Yıldız» edebiyat dergisini çıkarıyorduk. Birkaç şiir, birkaç küçük kısa öykü; kolhoza kül, gübre toplayarak yardım etmek hakkında haberler veriyordu; ben de öyküler, kısa piyesler yazıyordum. Bu dergi yılda bir ya da iki kez çıkıyordu. Dergide çıkanları diğer okul çocukları da okuyordu, bu da gayret veriyordu. Sonra 7.-8. sınıflarda yöredeki «Po leninskomu puti/ Lenin'in Yolu» (Şimdi «Naş Çeremşan/ Bizim Çeremşan») bölge gazetesine Rusça yazmaya başladım. Yayınlanmış yazılarımı görünce daha da heyecanlandım. Çocukluğumdaki başka anlar da aklımdan çıkmaz. Ben 3. sınıfta öğrenciyken P. Husankay'a, bir kitabını imzalayıp vermesini rica ettiğim bir mektup yazarak gönderdim. Elbette, şairin o zaman vakti yoktu. Ben kitabını gidip alamadım. Ancak benim mektubum onun arşivinde bugün saklanıyormuş, doğru da, kendim görmedim onu.

–Yine de Petir Husankay sizi heveslendirdi.

–O biraz eskiden, Kazan' da çocuk enstitüsünde eğitim aldığım sırada 60'lı yılların başında oldu, Bauman Sokağı'ndaki 19. yurtta yayımevi kurmuştu, orada küçük salon vardı. Çuvaş yazarları geldiklerinde orada kalırlardı. Bir seferinde Petir Husankay bana da: «Afanasev Purhil'e ömür ve şans diliyorum.» diye bir kitabını imzaladı. Onu bugüne kadar sakladım. Bu sırada 7-8 yazar ve şair seminer veriyordu. «Hırlı yalav/Kızıl Bayrak» gazetesini yönetiminde V. Yudin'in yönettiği edebiyat birliğinde bulunan genç yazarların çalışmalarını değerlendiriyorlardı. Burada halk şairi A. Alga benim yazılarımı okuyup kendi değerlendirmelerini bildirmeliydi. Ancak, o ansızın hastalanıp çöktü ve düştü. Ne yapmalı? Telaşımı V. Yudin'a bildirdim. O: «Husankay ile konuşacağım.» diyerek beni sakinleştirdi. İşte, gerçekten de Petr Petroviç benim 4-5 şiirimi okumuş ve övmüş. Şehirdeki bir kültür sarayında şiir gecesi oldu. Büyük şairlerle birlikte beni de, iyi yazan genç şairleri, sahneye çıkardılar. Husankay bana «Munça/Banyo» adlı şiirimi okumamı buyurdu. Kürsüye çıkıp: «Munça/Banyo» dedim ama salondaki halk kahkahalarla gülerken rezil ettiler beni. Ben kaybolup gittim, ne yapmalı? Koşmalı ya da arkaya girip gitmeli miyim? Husankay bana baktı ve: «Burnunu yukarı kaldır, şiirin güzel, akıcı mı akıcı.» dedi.

Bundan sonra ben daha da heveslenerek daha çok daha çok yazmaya başladım. Manzume de yazdım. Nurlat'taki «Tuslıh/ Dostluk» bölge gazetesinde de yayımlanmıştı.

–Tökezlemeden yürüme öğrenilmez demiş atalarımız, yaşamda tökezlediğiniz anlar oldu mu?

–Çok değil; yanlışlar olmuştur tabii. Okulda kendimi tutmayı bilmediğim için öğretmenler çok döverlerdi. Kazan'da öğrenciyken kendimi çok bağımsız hissettim, orada da yanlışlar yaptım. Hayır, sonunda 24-25'lerime gelince zaman, aklımı başıma getirmiş olmalı. Ailem, dönünce yanlışlar yapmamdan hoşlanmıyordu. Çeboksarı'ya taşındıktan sonra (burada yaşamaya başlayalı bu eylülde 40 yıl olacak) Tanrı'ya şükür, yaşam bir dengeyi buldu. Kariyere adım atmakla da daha çok kalkındım.

–Bu durumda, Çuvaş ülkesi, sizi korumasına alıp size güç vermiş bir yer, sizin için.

–Çeboksarı, Çuvaş Ülkesi benim yaşamımda en büyük yeri tutuyor. Buradaki «Kommunizm yalavi/Komünizm Bayrağı» gazetesinde küçük edebiyat memurluğundan hisse başkanlığına geldim. Parti'nin Moskova'daki büyük okulunu, gazetecilik bölümünü bitirdim. O zaman cumhuriyetten iki yılda bir kişi okuma fırsatı buluyordu. Dilbilimi öğrenimim vardı şimdi benim, burada gazetecilik mesleğinin sırlarını öğrendim. Moskova'da iki yıl yaşamak, kendisi bir üniversite olan, oradaki tiyatro ve edebiyatçılar yurdunda ünlü insanları görmek, dinlemek, onlarla birlikte olmak benim için başka büyük bir okul oldu. Ondan sonra çalışmalarımı Moskova'da da yayımlamaya başladılar. Çeboksarı'da «Hatir pul/Hazır Ol» dergisini açmakla görevlendirildik, onun başyazarlığına seçildik. Çuvaş kitap yayınevini başyazarı da olduk. Sonra Çuvaş Yazarlar Birliğinin yönetiminin başkanı olup ülkenin en zor 90'lı yıllarında beş yıl görev yaptık. Ünlü vatandaş S. İsyukov emekliye ayrılınca onun yerine ÇR Barış Koruma Komitesinin ve Rusya Barış Fonunun Çuvaş Cumhuriyeti'ndeki şubesinin yöneticisi olmam için, altı kişi arasından, beni seçtiler. Bu görevde beş yıl çalıştım. Ondan sonra Çıvaşradionun başyazarı, sonra da beş yıl Çuvaş Cumhuriyeti Basın ve Enformasyon Komitesinin (şimdi bakanlık-Yazarın Notu) başkan yardımcılığımı yaptım.

–Porfiriy Vasilyeviç, siz şairlik, yazarlık, gazetecilik, çevirmenlik, bir zamanlar bürokratik da yaptınız. Bunlardan hangisi daha çok hoşunuza gitti?

–Yazma işi. Kitap çıkarmak... Şimdiye kadar yazdığım birkaç kitap bitiyor. Çeşitli türlerde yazdım ben: nesirler, dörtlükler, baladlar ve şiirler... Çok sayıda da çeviri. V. Katayeva'yı ben çevirdim «Kvadratura kruga/ Aniden Evlenince», piyesin prömiyeri K. İvanov adlı akademi drama tiyatrosunda nisan ayında oldu. Onu SSCB halk sanatçısı V. Yakovlev sahneye koydu. Bu tiyatro, söylenelere göre, 5-6 yıl benim şiirli tragediyalarımı sahnesine çıkarmış. Tiyatrolar için ben 11 piyes çevirdim, bunların arasında V. Shakespear'in «Vindzorskiye prokaznit/ Azgın Kocakarılar», M. Şolohov'un «Tihiy Don/ Durgun Akardı Don» ve birçokları var.

–Başyapıt sonrasında başyapıt yaratmak nasıl heveslendirdi sizi?

–Bir Fransız yazarı: «Eskiden, yazmak için yaşıyordun; ama şimdi yaşamak için yazıyorum.» demiş. İlk başlarda ben de böyleydim, dörtlükler için, öyküler için yaşıyordum. Şimdi yaşam güçleştikçe yazmak beni, ailemi besliyor. Böylece, beni keyiflendiren konuyla değil, tiyatronun ve diğerlerinin siparişleriyle daha fazla ilgileniyorum. Yayınevlerine çocuk kitapları gerekli. Dörtlüklerimin hepsini yayımlamayı bıraktık, dergiler de istemiyor.

–Şimdi ne yazıyorsunuz?

–«Tataristan Çuvaşları» kitabı üzerinde yayımlamayı çok isteyerek çalışıyorum. Onun hemen ertesinde Yazarlar Birliği, Kültür Bakanlığı ricasıyla «Pisatel'i Çuvaşii/ ÇuvaşYazarları» bibliyografya rehberini çıkardım. Şimdi kendi gazetecilik yaşamımı derleyip yaşam hakkında, yaşam üstüne felsefi bakışımı, çok zorluklarla geçirdiğim günleri hatırlatacak, K. İvanov, Şeşpil Mişşi, P. Husankay'ın yeteneklerini değerlendirecek, biraz da edebiyatçı eleştirisi ve edebi eleştirinin sorunlarını içeren bir kitap yayımlayayım diyorum.

–Hangi temayla yazmayı daha çok seviyorsunuz?

–Ben köylüyüm. Bu nedenle de benim için köy insanın iyiliğini, sevimliliğini, dürüstlüğünü değerlendirme becerisi çok önemli. V. Şukşin, V. Rasputin gibi ben de köy yaşamını yansıtmayı seviyorum. Şupaşkar'da yaşayan Tataristan Çuvaşlarının «Pilhar» Hemşehri Birliği'nin Yöneticisi N. F. Ugaslov gibi yetenekli insanlar hakkında yazmayı da seviyorum. Onlar, bilim adamları ya da mühendisler

kadar önemli değiller mi? En gerekli olan, gönül olarak nasıl insan oldukları. Onların bu taraflarını hatırlamaya çalışıyorum.

–Porfiry Vasilyeviç, sizin yeteneğinizi değerlendirip Āimpirliler İ. Yakovlev, Başkurtlar F. Karim adlı edebiyat ödölünü kazanma şerefini verdi; Āuvaş Devleti hakkında konuşmuyorum ve orada saygın adların itibarı da yok. Doğup büyüdüğünüz ana cumhuriyetin, Tataristan’ın, şimdiye kadar sizin edebiyattaki başarınızı görmemiş olması sizi üzmüyor mu?

–Ben ödöl için çalışmadım, çalışmayacağım da. Tataristan’ın bana hiç ödöl vermeyişini de başka türlü anlıyorum: O benden sağlamlık istiyor, bu nedenle benim gayret ederek daha çok çalışmam gerekiyor.

–İnsan ümitsiz yaşayamaz, sizin ümitleriniz nelerdir?

–Özellikle yaşlanıp gidinceye kadar kendi yazılarımı derlemeyi, dörtlüklerimi, düzyazılarımı ve gazete yazılarımı ayrı ayrı kitaplarda toplamayı istiyorum.

–Saygın yıldönümü onuruna Suvarcıların, okurların, adına selamlıyoruz. Sağlık, başarı alanında da yepyeni zaferler kazanmanızı diliyoruz, nice nice şiirler yazıp bizi daha da sevindireceğinizden kuşkulanmıyoruz.

İrina KUZMİNA.Gazete: 27 (705), Kategori: Āuvaşın Saygıdeğer İnsanları

III. BÖLÜM

III.1. GENEL DİZİN

Sıra: a b c ç d e f g ğ h ı i ĩ j k l m n o ö p r s
ş ŝ t u ü v y z

a: 1. Alfabenin ilk harfi. 2. Ünlem

a. 320, 2640, 3420

[=3]

aça: Çocuk.

a. 546, 547, 561, 567, 693, 696, 705, 710,
774, 802, 816, 826, 1061, 1064, 1137,
1141, 1144, 1158, 1399, 1637, 1805, 2169,
2170, 2237, 2241, 2298, 2303, 2306, 2308,
2315, 2318, 2322, 2322, 2642, 2731, 2732,
2866, 2905, 2906, 3037, 3107, 3175, 3424

a.+ ĩr.sen+(açırsen) 2180

a.+i.n+(açin) 2258

a.+i.ne+(açine) 1387, 3119

a.+i.sem 2293

a.+i.sem.pe+(açisempe) 1285, 2244,
2248, 2757

a.+i.sem+(açisem) 407, 461, 468, 814,
1299, 1598, 2237, 2331, 3012, 3073,
3106, 3354

a.+i.sen.e+(açisene) 465, 797, 2720,
3009, 3121

a.+i.sen+(açisen) 828, 3027, 3060,
3152

a.+i+(açi) 1145, 1154, 1292, 2294,
2639, 2832

a.+m.kkĩ 1158

a.+m.sem 1072

a.+n 564, 568, 570, 789, 2296

a.+na 539, 565, 602, 689, 697, 825,
831, 855, 858, 1141, 1371, 1803, 2246, 3023

a.+nni l

a.+pa 1282

a.+ran 833, 1803

a.+ran.ah 772

a.+sem 361, 374, 459, 640, 645, 661,
666, 670, 673, 693, 709, 712, 716, 717,
758, 777, 798, 799, 805, 810, 815, 827,
834, 849, 857, 1377, 1383, 2196, 2243,
2247, 2303, 2309, 2324, 2736, 2737,
2742, 2743, 2964, 2968, 3022, 3037,
3074, 3087, 3109, 3176

a.+sem.pe 593, 723, 821, 1300, 1536,
2316, 2319, 2769, 3054

a.+sen 598, 599, 634, 687, 688, 695,
719, 788, 836, 859, 2325, 2723, 2723,
2723, 2735, 2736, 3061, 3116, 3122,
3123

a.+sen.e 357, 359, 363, 445, 463, 463,
467, 471, 668, 678, 698, 707, 724, 728,
734, 740, 783, 843, 1163, 1275, 2304,

2318, 2327, 2717, 2722, 2723, 2727,
2728, 2730, 2735, 2738, 2739, 2741,
2780, 3026, 3027, 3178, 3197

a.+sen.ren+(açasençen) 726, 1396,

3022

a.+şĩn l

a.+şĩn+(açaşşĩn) 1058

[=222]

açallĩ: Çocuklu.

a. 2868

[=1]

açalĩh: Çocukluk

a. 2300, 2739, 2739

a.+ra.i+(açalĩhri) 3357

[=4]

aça-pĩça: Çoluk çocuk.

a.- p.+n 802, 1399

a.-p. 710, 2905, 3107, 3175, 3424

administrativlĩ: İdarĩ.

a. 2048, 2104, 3095, 3105

[=4]

administratsi: Yönetim, idare, müdüriyet.

a. 580, 580, 862

a.+e+(administratsiye) 639

a.+i.n+(administratsiyĩn) 2800, 3291

a.+i.pe+(administratsiyĩpe) 3106, 3121

a.+i+(administratsiyi) 2999, 3134

[=10]

adres: Adres

a.+i.ne+(adresne) 1316

a.+ne 1305

[=2]

aerodrom: Havaalanı.

a. 2079

[=1]

aeroport: Havaalanı.

a.+ra.i+(aeroportri) 508

[=1]

agentstvo: Acente; ajans.

a.+i+(agentstvi) 1975

a.+na+(agentstvĩna) 2132

[=2]

agro: Tarım.

a. 2094, 2094, 2094, 2094

[=4]

agrofirma: Tarım işletmesi.

a.+i.sen.e+(agrofirmsene) 3071

a.+sen.re+(agrofirmsençe) 3166

a.+sen+(agrofirmsen) 3164

[=3]

agroprom'işlennost': Tarım endüstrisi.

a. 579

[=1]

aha: İşte.
a. 2630
[=1]
ahal': 1. Sıradan, basit, düz 2. Şöyle böyle. 3. Temelsiz, nedensiz. 4. Sağlam, güvenilir.
a. 381, 2303, 2719
a.+ren+(ahalten) 746, 846, 2853
a.+ten 20, 68, 758
[=9]
ahiltat-: Yüksek sesle gülmek, kahkaha atmak.
a.-ma 1095
a.-sa 1601, 3379
[=3]
ahir: 1. Ahir. 2. Açık, belli. 3. Lezzetli. 4. Hıçkırık. 5. Öfke, hakaret, yaramazlık, fırtına.
a. 318, 1557, 1779, 1811, 2898
[=5]
ahrım: Uğultu, yankı.
a.+ı 225, 279, 331, 377, 491, 534
[=6]
aist: Leylek.
a. 2324
[=1]
ak: İşte.
a. 637, 953, 1085, 1770, 2012, 2013, 2168, 2858, 3375
[=9]
ak-: Ekmek, dikmek.
a.-as-si 3167
a.-a-t 2827
a.-in-e 386
a.-in-ni-ne 1173
a.-ma 382, 382, 456, 1909
a.-nı 381, 386, 401, 446, 1982, 2062, 2285, 2960
a.-nı-ççi 1908
[=17]
aka: Ekin.
a. tu-: Çift sürmek.
a. t.-ma. 1907
a.+ı+(aki) 1907, 1909, 1910
[=4]
akademi: Akademi.
a. 97, 1998, 3415
a.+ı.n.re+(akademiyi) 688
a.+i.n+(akademi) 870, 873, 1931, 1933
a.+ne 1929
[=9]
akademik: Akademisyen.
a. 192, 206
a.+ı 870
[=3]
akatuy: Bahar ekininin tamamlanışı sonunda yapılan bayram.

a. 3106
a.+ra 195, 3130
a.+in 3132
[=4]
aki: İşte.
a. 163, 170, 216, 298, 512, 644, 706, 750, 1239, 1539, 1643, 1863, 2307, 2602, 2622, 2788, 2797, 3132, 3152, 3295, 3317
[=21]
akış: Kuğu.
a. 1331, 1349
[=2]
aktif: 1. Varlık, değerli şey, mal, mülk, 2. Aktif, değerli.
a.+sem.pe 2013
[=1]
aktifli: 1. Aktif, faal, etkin, eylemci. 2. Enerjik, aktif bir şekilde.
a. 1995
a.+rah 2071
[=2]
aktsi: 1. Hareket, eylem. 2. Pay, hisse. 3. Anonim, ortaklık.
a. 2016, 3175, 3180
a.+e+(aktsiye) 598, 2020, 2722, 2727
a.+ı.n.re+(aktsiyi) 2776
a.+ı.sem.pe+(aktsiyisempe) 2724
a.+ı+(aktsiyi) 2720, 3137
a.+ne 3037, 3134
a.+sem 2728, 2736
a.+sen 2187
[=16]
aktsioner: Paydaş, hissedar, ortak.
a.+sem 2657
a.+sen 2920
[=2]
aktsionerli: Paydaşlık, hissedarlık, ortaklık.
a. 2910
[=1]
akuşer: Ebe; doğum hekimi.
a. 3028
[=1]
akvapark: Su parkı.
a.+a 2096
a.+ı.n.e+(akvaparkne) 2099
a.+ra 2095
[=3]
al: El.
a. 894, 1022, 1364, 3226
a.+ı 55
a.+ı.ra 1025
[=6]
ala: Elek.
a. 2478
[=1]

al'bom: Albüm; bir sanatçının eserlerinin bir bölümünün yer aldığı kaset, uzunçalar.

a.+i.sem.pe 680

a.+sem 522

[=2]

alçıra-: 1. Şaşılaşmak. 2. Çok ışıktaki göz nurunu yitirmek.

a.-nĩ 1489

[=1]

alĩ: El.

a. 93, 185, 768, 1499, 1524, 1574, 2557, 2620, 2621, 2623, 2745, 2840, 2888, 3174

a.+a+(alla) 1368, 2766, 3179

a.+i.n.e+(alline) 1276, 1420, 2737,

3242

a.+i.n.ra.ĩ+(allinçi) 1481

a.+i.n.re+(allinçe) 1485, 1725

a.+i.n.ren+(allinçen) 1418, 1469, 1961,

3225

a.+i.pe+(allipe) 1591

a.+i.sem.pe+(allisempe) 1, 1382

a.+i.sen.ren+(allisençen) 1425

a.+ĩ+(alli) 968, 1414, 2687, 2717

a.+m.pa+(allimpa) 1476

a.+pa 1764, 2952, 3351

a.+ra.i+(alĩri) 2325, 3192

a.+sem.peh 1367

[=43]

alĩk: Kapı.

a. 1238, 1338, 1810

a.+ĩ 1334

a.+i.n.ren+(alĩinçen) 1449

a.+i.sen.e 611

a.+ran 1818

a.+sen.e 1395

[=8]

alkogol': Alkol.

a. 3125

[=1]

alkogol'li: Alkollü.

a. 3126

[=1]

alĩ: Elli.

a. 2249

[=1]

alĩřar: Ellişer.

a. 2868

[=1]

altar': Kilise mihrabı, sunak.

a. 2800, 2809

[=2]

ama: Dişi, rahim.

a.+i.sem+(amisem) 2045

a.+ĩ+(ami) 2073

a.+şin+(amişin) 536

[=3]

amalantar-: 1. Ateşlemek, canlandırmak, iyileştirmek. 2. Büyütmek, güçlendirmek.

a.-ma 1492

[=1]

aman-: Sakatlanmak, yaralanmak.

a.-ni-sen-e 1546, 1550, 1571

a.-nĩ 3196, 3224

a.-sa 3228

a.-san 3226

[=7]

amaşuri: Üvey ana

a. 1179

[=1]

amĩrtu: Eğlence.

a.+sen.e 3108

[=1]

amiş: Anne

a. 1936, 1937, 1938, 2866

a.+ĩ 274, 732, 1144, 1823, 2251, 2330

a.+i.pe 850

a.+i.sem 801, 837, 2757

a.+i.sen 2723, 2735

a.+i.şir 2722

a.+i.şin 2257

[=18]

an: Olumsuzluk ön eki.

a. 557, 558, 934, 1023, 1058, 1060, 1074, 1074, 1426, 1428, 1430, 1523, 1644, 1647, 1727, 2303, 2452, 2541, 2562, 2567, 2582, 2586, 2609, 3104, 3188, 3261, 3264, 3264, 3264

[=29]

an-: İnmek, batmak, gitmek.

a.-ma-n 455

a.-malla 2540

a.-nĩ 1144, 2001

a.-ri+(ançi) 1242, 1385, 1600

a.-sa 1357

[=8]

ana: Arazi sınır, tarla kıyısı.

a.+i+(ani) 2984

[=1]

analiz: Analiz, çözümleme.

a. 2546

a.+sem 1217, 1223

[=3]

anat: Irmağın aşağı kesmi, aşağı, yerel.

a. 365, 757, 786, 790, 793, 2016, 2018, 2022, 2080, 2997, 3026, 3027, 3090, 3091, 3181

[=15]

ançah: Ancak.
a. 2, 43, 64, 169, 207, 252, 305, 327, 388, 395, 401, 402, 438, 486, 539, 547, 590, 600, 614, 619, 645, 649, 711, 731, 763, 793, 918, 1009, 1128, 1161, 1173, 1277, 1289, 1312, 1369, 1373, 1375, 1398, 1419, 1470, 1511, 1518, 1665, 1670, 1672, 1688, 1711, 1720, 1723, 1733, 1751, 1752, 1770, 1785, 1792, 1806, 1812, 1842, 1844, 1850, 1879, 1883, 1935, 2085, 2163, 2238, 2251, 2254, 2300, 2581, 2609, 2611, 2694, 2729, 2735, 2755, 2802, 2811, 2869, 2876, 2921, 3045, 3096, 3174, 3284, 3288, 3304, 3307, 3310, 3315, 3361, 3371

[=92]

ançıklan-: Köpekleşmek, küstahlaşmak.

a.-nĩ 1429

[=1]

angel: Melek

a. 1001

[=1]

anĩ: Alan, saha.

a.+ĩ.n.çe+(aninçe) 3345, 3444

a.+ĩ.n.ra.i+(aninçi) 2752

a.+ĩ.sen.e+(anisene) 1979

[=4]

anĩş: Günbatımı, batı, batı.

a. 1854

[=1]

animatsi: Animasyon.

a.+ĩ.n+(animatsiyĩn) 3034

[=1]

ankarti: Harman yeri, bahçe, bostan.

a. 416

[=1]

anketirovani: Anket, inceleme, ölçme, etüt, tetkik.

a. 2212

[=1]

ankĩ minkĩlen-: Delirmek, çıldırmak, afallamak, serseme dönmek, ağız açık kalmak, maymunlaşmak, kendinden geçmek.

a.-nĩ 1414

[=1]

anli: Enli, geniş, kapsamlı.

a. 83, 141, 855, 2211, 2233, 3329

[=6]

anlilat-: Genişletmek, ferahlatmak, bolluşturmak.

a.-as-şĩn 2076

a.-sa 529

[=2]

anlin: Genişçe, geniş bir biçimde, kapsamlıca, kapsamlı bir şekilde, bolca.

a. 175, 233, 590

[=3]

anne: Anne.

a. 370, 1134, 1141, 1146, 1176, 1181, 1189, 1193, 1200, 1203, 1207, 1216, 1224, 1238, 1239, 3348

a.+n 1137, 1145, 1225

a.+ne 1139, 1161

a.+pe 1178, 1292

[=23]

ansambl': 1. Uyum,ahenk. 2. Topluluk.

a.+ĩ 113

a.+ĩ.n.e+(ansamblne) 811

a.+sem.pe 522

[=3]

ansat: Basit, kolay, hafif, zahmetsiz, emeksiz, sıkıntısız.

a. 337, 1697, 2970

[=3]

ansatlan-: Kolaylaşmak, basitleşmek.

a.-a-t 2114

[=1]

antenna: Anten.

a.+ĩ+(antenni) 2968

a.+sem+(antennĩsem) 2793

[=2]

antĩhtar-: 1. Alıkoymak önlemek, tutmak, engel olmak, durdurmak, yolunu kesmek, yakalamak 2. Şaşırtmak, sersemletmek, kafasını karıştırmak, serseme, çevirmek, bilincini yitirmek, şoka girmek 3. Lekelemek, kirletmek, boyamak. 4. İşkence etmek, eziyet etmek. 5. Boğmak.

a.-akan 1403

[=1]

antibiotik: Anitbiyotik.

a.+sem 2735

[=1]

antiterror: Antiterör, terör karşıtı.

a. 1923

[=1]

apat: Yemek, yiyecek.

a. 394, 1110, 1134, 1552, 1646, 1649, 1649, 1907, 1972, 1980, 2061, 2092, 2497, 2501, 2568, 2964, 3167

a.+a 386, 395, 1058, 1204

a.+ĩ+(apaçi) 521, 1096, 3165, 3166

a.+sen.e 1599

[=26]

apatlan-: Karın doyurmak, yemek yemek.

a. 1604

a.-a-t 2297

a.-ma 566

a.-malli 2301

a.-rĩ-mĩr+(apatlantĩmĩr) 1605

[=5]

apatlanu: Yemek, yeme.

a.+pa 1932

[=1]

apırşa: Zavallı, sefil, talihsiz, bahtsız, fakir, ümitsiz, dokunaklı, hazin dilenci, temel sosyal haklardan mahrum olan.

a. 1322

[=1]

APK: Ar'itrajnıy Protsessul'nıy Kodeks (kısaltması), Tahkim Usul Kanunu

a. 1996, 2062

a.+ra 2094

[=3]

apla: Böyle.

a. 318, 792, 1180, 1324, 1712, 1716, 1718, 1983, 2311, 2550, 2585, 2623, 2755, 2774, 2840, 2932, 2983, 3172, 3441

a.+tık 648, 1235, 2715, 2814

[=23]

apostol: Havari.

a.+in 275

a.+sen.e 1968

[=2]

appa: Abla, teyze.

a. 1365, 1459

a.+i.şî+(appişi) 1293, 1312, 1316

a.+şî.m 1444

a.+şî.n.e+(appişne) 1364

[=7]

appalan-: 1. Tamir etmek, tamir. 2. El işi yapmak, bir şeylerle uğraşmak, bir şeyler yapmaya çalışmak. 3. Kazmak. 4. Arayıp taramak, didik didik etmek. 5. Sürtmek, oyalanmak, sallanmak.

a.-nı 2138

[=1]

apparat: 1. Alet, aygıt, cihaz, malzeme; hırdavat, donanım, teçizat. 2.

Kurum, kuruluş, örgüt.

a.+i.n+(apparaçin) 699

a.+sem 2736

[=2]

aprel': Nisan.

a. 2723, 3415

a.+in 91, 2056, 2057

[=5]

aptıra-: 1. Kendini kaybetmek, aklını yitirmek. 2. Şaşırarak; ne yapacağını bilememek. 3. Can çekişmek, işkence çekmek, mücadele etmek.

a.-mas-t-ha 2174

a.-rı-m 1097

a.-sa 555

a.-şşı 550

[=4]

aptra-: bk. aptıra-

a.-ma-n 2145

a.-nı 2808

a.-sa 1387

[=3]

ar: Er, bay, erkek.

a.+sen 291

[=1]

ara: Acaba, sahi mi, öyle mi.

a. 321, 391, 1257, 1287, 1370, 1394, 1501, 1566, 1637, 1834, 2136, 2167, 2581, 2621, 2639, 2739, 3192

[=17]

aran: Zor, güçlkle.

a. 487, 487, 1318

a. a.: Zar zor. 487

[=3]

arena: Sahne, alan, arena.

a. 620

[=1]

arenda: Kira, icar.

a.+na+(arendina) 2834

[=1]

arhangel: Baş melek. İslam'a ve Hristiyanlığa göre Cebrail, Mikail, İsrail ve Azrail dört büyük melektir. Baş melek bunlardan biri için kullanılan bir terimdir.

a. 932

[=1]

arheologi: Arkeoloji.

a.+n 1746

[=1]

arhitektor: Mimar.

a.+i.sem 3283

[=1]

arhitektura: Mimari, mimarlık.

a.+i+(arhitekturi) 1878

a.+i+(arhitekturi) 627

[=2]

arhiv: Arşiv.

a. 144, 162, 192

a.+i.n.re.ı+(arhivınçı) 3270

a.+i.n.re+(arhivınçe) 3361

[=5]

arhiyepiskop: Başpiskopos.

a.+ı 3007

a.+i.n.e+(arhiyepiskopne) 1936

[=2]

arım: 1. Karı, hanım, eş, zevce, evli kadın. 2. Dişi, dişil, kadın, kadınlara ait.

a. 1612

a.+ı 1863, 2599, 2686

a.+i.n.e+(arımne) 1416, 1431, 1451,

2601

a.+i.pe 407
a.+i.sem.şin 2579
a.+in 423, 1466
a.+u.n 1474
[=13]
arimli: Evli kadın, eş.
arlı a.: Karı koca, evli, evli barklı.
a. a. 1523
[=1]
arış-pirişlen-: 1. Gevezelik etmek, gıcırdatmak, konuşup durmak, çene çalmak, aptalca ve çok konuşmak, çatırdamak (dişler), laklak etmek, Boşboğazlık etmek. 2. Dağılmak, düzensizleşmek. 3. İlişkisi bozulmak. 4. Devam etmemek.
a. 1499
[=1]
arifmetika: Aritmetik, cebir.
a.+pa+(arifmetikipa) 2975
[=1]
arkı: 1. Etek. 2. Fıfır, pile. 3. Diz, ayak.
a.+i.pe+(arkipe) 1102
[=1]
arkan-: Dağılmak; yıkılmak, zayıflamak, parçalanmak, dağılmak, azalmak, bozulmak, çürümek, halsiz düşmek, bozmak, çürütmek.
a.-ni-pe 2269
a.-ni 204
[=2]
arkat-: 1. Karıştırmak, şarşırtmak. 2. Ortadan kaldırmak, tahrip etmek, yıkmak. 3. Dağıtmak, saçmak.
a.-as 3204, 3222
a.-a-t' 1886
a.-sa 3223
[=4]
arlı: Evli kadın.
a. arimli: Karı koca, aile.
a. 1523
[=1]
arman: Değirmen.
a.+ran+(armantan) 2912
[=1]
arım: Erkek.
a. 218, 442, 463, 1141, 1424, 1724, 1803, 2324, 3022
a.+sem 457, 1351, 1729
a.+sen 1404
a.+sen.e 445
[=14]
arşi: Bk. kürşi.
kürşi a.+sem.sır 399
[=1]
artel': Ortaklaşa çalışmak için kurulmuş birlik.
a.+i 425

a.+i.n.re+(artelinçe) 433
[=2]
artist: Artist, sanatçı.
a.+i+(artisçi) 3416
a.+sem 213, 2975
[=3]
artistka: Sanatçı, aktris.
a.+i 97
a.+in 2720, 2720
[=3]
as: Bellek, hafıza.
a.+a 223, 326, 334, 481, 531, 1117, 1323, 1528, 1647, 1661, 1750, 1779, 2150, 2729, 2766, 2772, 2951, 3429
a. il-: Hatırlamak, akla getirmek, anmak
a. an i. 1647
a. i.-e-y-mest. 334
a. i.-men. 1323
a. i.-ni. 1750
a. i.-ni. 223, 2729
a. i.-se. 2772, 2951
a. i.-sen-eh. 1117
a. i.-tim.1661
a. il-e-t. 2150, 2766
a. ilter-: Hatırlamak, andırmak, benzemek, aklıma getirmek.
a. i.-e-şşı. 481, 1779
a. i.-e-t. 326
a. ilü: Hatırlama.
a. ilvne. 3429
a. kil-: akla gelmek.
a. k.-çış. 1528
a.+ra 525, 842, 2542, 2551, 2555, 3268
a.+rah 597
a.+ran 1209, 3357
a.+im.ran 1543
a.+ır.a 3199
[=29]
asam: Sihir, büyü.
a.+i 244
[=1]
asamat kıpıri: Gökkuşağı.
a. 101, 113, 1803, 2424
[=4]
asamlı: Sihirli, büyülü.
a. 666, 1863
[=2]
asamlıh: Büyü
a.+i.ne+(asamlıhne) 1873
a.+i.pe 513
[=2]
asamsi: Büyücü
a. 1681

[=1]
asanne: Anneanne.
a.+sem 370
a.+sem.pe 2294
[=2]
asap: Azap, hasret, sıkıntı.
a. 3237
a.+ı 3217
a.+ı.n.e+(asapne) 1492
[=3]
asaplan-: Azaplanmak, hasret çekmek.
a.-akan 2723
a.-nı 3245
[=2]
asar piser: Kötü görünüşlü, kepaze.
a. 403, 2283, 2704
[=3]
asatte: Büyük baba, nine.
a. 1802, 2294
a.+sem 143
a.+sen 1755
[=4]
asfal't: Asfalt.
a. 2084, 2859
[=2]
asfal'tli: Asfaltlı.
a. 2872, 3099
[=2]
asın-: Hatırlamak, akla gelmek, anmak.
a.-mallah 22
a.-malli 1968
a.-ma-n 1645
a.-ma-rı 3299
a.-nı 183, 186, 288, 314, 1924, 1931,
1978, 2020, 2022, 2215, 2220, 3007, 3059,
3281
a.-ni-pe 3294
a.-rı+(asınç) 3306
a.-sa 386, 1646, 1647, 2936, 3029
[=25]
asınu: Hatıra, anı; anma.
a. 3279
[=1]
asırha-: 1. Farkına varmak, fark etmek,
farkında olmak. 2. Korumak.
a.-ma 1859
a.-ma-n 1400
a.-rı-m 1725
a.-s-ran 1102
[=4]
asırhanullı: Dikkatli.
a.+rah 646
[=1]
asırhanullin: Dikkatlice.
a. 2568

a.+rah 1820
[=2]
askın-: Kur yapmak, asılmak, flört etmek.
a.-ni-ne 1419
[=1]
askorbin: C vitamini.
a. 2594
[=1]
aslamış: Büyük, büyümüş.
a.+i.sem 1755
[=1]
aslati: Gök gürültüsü.
a.+e+(aslatiye) 3181
[=1]
aslatillı: Gök gürültülü.
a. 1801
[=1]
aslı: 1. Büyük, yaşlı. 2. Baş, şef, reis, amir; üst.
3. Yüksek, uzun, geniş, yaygın. 4. Yüce, çok
büyük, devasa. 5. Ferah.
a. 13, 238, 356, 389, 441, 468, 471,
475, 575, 624, 641, 651, 673, 684, 874, 1076,
1084, 1094, 1292, 1742, 1826, 1827, 1971,
2125, 2221, 2223, 2752, 2936, 2997, 3000,
3002, 3026, 3035, 3115, 3183, 3183, 3192,
3197, 3198, 3252, 3253, 3257, 3377, 3398,
3401
a.+atte.ı.sem.e+(aslaşşisene) 303, 311
a.+atte.ı+(aslaşşı) 2180
a.+i.sem+(aslisem) 3108
a.+ı+(aslı) 2170
a.+rah 1364
a.+rah.ı.sem.ren+(aslırahhisençen) 374
a.+sem.şin+(aslisemşin) 729
[=53]
aspirant: Lisans üstü öğrencisi, doktora
öğrencisi.
a.+ı+(aspiranç) 873
a.+sem 2208
a.+sem.pe 2191
[=3]
asrah: Çok seyrek.
a. 1630
[=1]
asistent: Asistan.
a. 872
a.+ı+(assistenç) 874
[=2]
assorti: Çeşitli, karışık.
a. 2401, 2466, 2491
[=3]
assotsiatsi: Birlik, dernek, cemiyet.
a.+ı.n+(assotsiatsiyin) 2735
a.+n.e 2723

[=2]
ASSR: SSCB, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği.

a.+ı̇.n 574

[=1]

astiv-: Denemek, tatmak, tadına bakmak.

a.-nı̇-sker 1144

[=1]

astivter-: Denetmek, tattırmak, tadına baktırmak.

a.-rı̇-m+(astivtertim) 1476

[=1]

astu-: 1. Hatırlamak, aklına gelmek. 2. Fark etmek dikkat etmek. 3. Kucaklamak.

a.-akan-sem+(astıvakanssem) 2950

a.-a-t-ın-i 2642

a.-a-t-ı̇p+(astıvatı̇p) 1563, 1673, 2643

a.-mas-t-ı̇p 1562, 3234

[=7]

aşa: Erkek.

a.+ı̇+(aşı) 2045

[=1]

aştaha: Ejderha.

a. 981

a.+e+(aştahi) 1019, 1034

a.+i+(aştahi) 1007

a.+nın 998, 1014

a.+sem 909, 983

a.+sen 1031

a.+şı̇.m 1023

[=10]

aş: Et.

a. 1083, 1176, 1567, 2042, 2343, 2347, 2379, 2382, 2414, 2961

a.+a 2409

a.+ı̇.i.pe+(aşşıpe) 1144

a.+ı̇.n 2040

a.+ı̇.n.e+(aşşne) 750

a.+pa 2411

[=15]

aş-: 1. Aşmak, üzerinden geçmek. 2. Eşmek.

a.-sa 2898

[=1]

aşkıñçik: Yaramaz, afacan; şirret, edepsiz.

a. 3418

[=1]

aşşı: Baba, babası.

a.+ı̇.n.ren+(aşşıñçen) 2637

a.+ı̇.n+(aşşın) 285

a.+ı̇.sem.pe+(aşşısempe) 3027

a.+ı̇.sen+(aşşısen) 3026, 3026

a.+ı̇+(aşşı) 732, 801, 837, 1823, 2170, 2251, 2257, 2330, 2638, 2722, 2723, 2735, 2757, 2832

[=19]

atalan-: Gelişmek, ilerlemek, oluşmak sağlamaşmak.

a.-as-sa 191

a.-ma 343, 565, 2188, 2189

a.-nı̇ 417, 425, 2852

a.-sa 157, 1218, 2787

[=11]

atalantar-: Geliştirmek, ilerletmek, oluşturmak, sağlamaştırmak.

a.-akan-sem 197

a.-as 184

a.-as-si 2117

a.-as-si-pe 2132

a.-as-si-şın 759

a.-ma 89, 831, 858

a.-nı̇ 127

a.-nı̇-ı̇-n.ren+(atalantarnınçen) 87

[=10]

atalanu: Gelişim, gelişme.

a.+ı̇.n.e+(atalanı̇vne) 170

a.+ı̇.n.ra.i+(atalanı̇vınçı) 3316

a.+ı̇.n.re+(atalanı̇vınçen) 2296

a.+ı̇.n.ren+(atalanı̇vınçen) 2794

a.+ı̇.n+(atalanı̇vın) 196

a.+ı̇.pe+(atalanı̇vıpe) 105, 192

a.+ı̇.sem+(atalanı̇şem) 2

a.+ı̇.şın+(atalanı̇vışın) 8, 262

a.+ı̇+(atalanı̇vı) 4, 119, 120, 130, 132

[=15]

Atılı: İdilli.

a. 288, 591, 914, 1746, 1991, 1993, 2072, 2266, 2887

[=9]

At'ır: Haydi.

a.-ha 2746, 2814

[=2]

atlas: atlas, bir kumaş türü.

a. 370

[=1]

atribut: Tutum.

a.+ı̇.sem+(atribuşısem) 515

[=1]

atte: Baba.

a. 1132, 1140, 1142, 1196, 1203, 1801, 1808, 2608, 2637

a.+ı̇+(ati) 1067, 1088, 1097

a.+n 795

a.+pe 1137, 1145, 1146, 1161, 1193, 1207, 1216, 1238, 1239, 1292, 3348

[=24]

ateist: Ateist, tanrı tanımaz.

a.+sen 1799

[=1]

attestat: Diploma.
a. 2980
[=1]
atraksion: Numara, oyun, atraksiyon.
a.+ran+(atraksiontan) 2097
[=1]
attu: Başka türlü, yoksa, sanki, tersine.
a. 989, 1278
[=2]
atya: Haydi.
a. 1633, 1654, 2666
a.+ha 1088
[=4]
av: Ev.
a. 32, 918, 969, 1539, 2686, 2756
[=6]
av-: 1. Eğmek. 2. Vurmak. 3. Ezmek, vurmak, dövmek.
a.-at-çış 3206
[=1]
aval: Eski, evvel.
a. 1750
a.+ah 2532
[=2]
avalhi: Evvelki, eskiye ait.
a. 113, 161, 214, 272, 281, 361, 366, 386, 1631, 1747, 1748, 1857, 1885, 2533, 2926, 2938
a.+lle 1768
[=17]
avallih: 1. Eskilik. 2. Arkeolojik buluntular.
a. 225, 244, 279, 331, 377, 491, 534, 1740
a.+a 210
a.+i.n.e+(avallihne) 241
[=10]
avan: 1. İyi, hoş, yararlı, güzel, rahat, mükemmel, uygun, elverişli, kolar. 2. Yüksek kaliteli. 3. Sağ salim
a. 514, 855, 1080, 1096, 1270, 1723, 1780, 2440, 3189
a.+ah 1136, 1588, 1650, 2263
a.+rah 257, 2382
a.+tarah 1324
[=16]
avari: Kaza, bela.
a. 1653
a.+e+(avariye) 1144
a.+n 2004
a.+sen.re+(avarisençe) 2281
[=4]
avgust: yılın sekizinci ayı, ağustos.
a. 276, 2040
a.+in 2056, 2059
a.+in 2889

[=5]
avı: İşte.
a. 1659, 1714, 2683
[=3]
avirt-: Değirmende övütmek.
a.-akan 2911
a.-ma 348
[=2]
avıt-: Ötmek.
a.-ri 264
[=1]
aviaprom: Hava sanayi.
a. 3318
a.+ı 3277
[=2]
aviapromışlennost': Havacılık endüstrisi.
a. 3305
[=1]
aviapromışlenniç: Hava endüstrisi.
a.+sem 2054
[=1]
aviatsi: Havacılık.
a. 3274, 3315
a.+ra.i+(aviatsiri) 3323
a.+re 3318
[=4]
avkalan-: Eğirmek, bükmek, kıvrırmak.
a.-sa 1466
[=1]
avlan-: Evlenmek, aile kurmak.
a.-a-t' 956
a.-ma-n 2682
a.-san 3415
[=3]
avt.: Avtor kısaltması, yazar.
a. 3408
[=1]
avtan: Horoz.
a.+sem.peh 1057
[=1]
avtanla: Horoz, horoz gibi.
a. 1448
[=1]
avtobus: Otobüs.
a. 1815, 1818, 1819, 2958, 3011
a.+a 1252, 1735
a.+pa 1330, 1710
a.+sem 1826
[=10]
avtoinspektor: Kara yolları trafik müfettişi.
a.+sem 2017
[=1]
avtoinspektisi: Kara yolları trafik müfettişi.
a. 2020
[=1]

avtomaşina: Otomobil, araba.
a. 1572
a.+i.sem 1676
a.+na+(avtomaşinına) 1720
a.+sen.ren+(avtomaşinisençen) 1719
[=4]

avtomobil: Otomobil.
a. 2079, 2107
a.+sen 2076
[=3]

avtonomi: Otonomluk, muhtariyet, özerklik.
a.+i.n.re+(avtonomiynçe) 2253
a.+i+(avtonomiyi) 522
a.+y.i.n 192, 508
a.+y.i.sem 518
a.+y.i.sen 508
[=6]

avtonomli: Otonom, muhtar, özerk.
a. 1996
[=1]

avtor: Yazar.
a. 2754, 3054, 3192
a.+i 170, 3329
a.+i.sen.e 3293
a.+imır 3193
a.+sem 132
a.+sen.ren+(avtorsençen) 3191
[=9]

avtozapravka: Benzin ikmalı.
a. 2034
[=1]

ay: Alt, aşağı kısım.
a. 1260, 1264, 1386
a.+al.a.lla 1669, 1857
a.+al.ra.i+(ayalti) 568, 1865, 1881
a.+i.n 1429
a.+i.n.e+(ayne) 2565
a.+i.n.ra.i+(ayinçi) 404, 442, 566, 1869
a.+i.n.re+(ayinçe) 470, 2897
a.+i.n.ren+(ayinçen) 1803
a.+i.ne+(ayne) 1586
[=18]

ayak: 1. Kenar, kıyı, yan. 2. Uzak.
a. 1817
a.+i.n.ren+(ayakinçen) 245
a.+ka.rah 2547, 2943
a.+ra 385, 1534
a.+ra.i+(ayakri) 386
a.+ran 1246
[=8]

ayık: 1. Uzak. 2. Kenar, kıyı, yan.
a.+i.n.elle+(aykkinelle) 1433, 1728
a.+i.sen.e+(aykkisene) 1676
[=3]

ayıp: 1. Ayıp, suç, günah, kabahat. 2. Sıkıntı.
a. 882
[=1]

ayıpla-: Suçlamak, ayıplamak, kınamak.
a.-malla 3245
a.-malla-i+(ayıplamalli) 3239
[=2]

ayıpli: Ayıplı, suçlu, kusurlu, fiziksel engelli.
a. 1130, 1493, 1496, 3018
[=4]

ayıpsır: 1. Ayıpsız, suçsuz, günahsız, kabahatsız. 2. Sıkıntısız.
a. 923
[=1]

ayvan: Safdil, saf, aptal.
a. 1052
[=1]

AZS: Avtozaproçnih Stantsiy (kısaltması) benzin istasyonu.
a. 2039, 2039
[=2]

bal: Balo.
b.+a 693
b.+i 687
b.+i.ne+(balne) 688
[=3]

balada: Balad.
b.+sem.pe+(balladisempe) 3413
[=1]

balans: 1. Denge. 2. Bilanço.
b.+ne 2328
[=1]

balkon: Balkon.
b. 1351, 1393, 1434, 1449
b.+i.sem 1862
b.+ran 1421
[=6]

bal'zam: 1. Balzam, pelesenk yağı. 2. Bir tür alkollü içki.
b.+pa 351
[=1]

banan: Muz.
b. 2398
b.+a 2395
[=2]

bank: Banka.
b. 1942, 1944, 2012, 2012, 2013, 2030, 2032, 2053
b.+i.n 2012
b.+i.sem 2013
b.+in 3122
b.+ra.i+(bankri) 603
b.+sem 2015
b.+sen 1940
b.+sen.ren+(banksençen) 2064

b.+in 2014
[=16]
banka: Kavanoz, kutu, şişe.
b. 2452, 2583
b.+n.a+(bankına) 2454, 2457, 2458,
2461, 2463, 2505, 2575, 2580, 2584, 2584
b.+ra.i+(bankiri) 2455, 2582
b.+ra+(bankıra) 2588, 2590
b.+sen.e 2494
b.+sen.e+(bankisene) 2397, 2404,
2469, 2474, 2506, 2514, 2520, 2525, 2526,
2586, 2587, 2592, 2593
b.+sen+(bankisen) 2402
[=31]
bankir: Banker.
b.+sem 2604
[=1]
başnya: Kule, çan kulesi; ambar.
b. 1872
b.+i.n.a+(başnına) 1869
b.+i.sen.re+(başnisençe) 1901
b.+i+(başni) 1868
[=4]
baza: Üs, merkez, temel.
b. 2000
b.+li+(bazilli) 647
[=2]
bazalt: Bazalt.
b. 1855
b.+a 1857
b.+ran 1856
[=3]
belok: Yumurta akı.
b. 2043
[=1]
belokrovi: Lösemi.
b. 1217
[=1]
benzin: Benzin.
b. 1380, 2088, 2089, 2090, 2091
[=5]
beysbolka: Beyzbol şapkası.
b.+sem+(beysbolkisem) 516
[=1]
Bibli: İncil.
b.+ra.i+(bibliri) 3329
[=1]
bibliografi: Bibliyografya.
b. 3428
[=1]
biblioteka: Kütüphane.
b. 2906, 2935, 3153, 3154
b.+i.pe+(bibliotekipe) 3151
b.+i.sen+(bibliotekisen) 105
b.+i+(biblioteki) 3175

[=7]
bilet: Bilet.
b. 1941, 1945
b.+i.n.e+(biletne) 1943
b.+sem 2723
b.+sen.e 1939
b.+şin 1942
[=6]
bita: Rüya, hayal, düş.
b. 1725
[=1]
blank: Damgalı kâğıt, matbu evrak.
b.+i.ne+(blankne) 1943
[=1]
blokad: Abluka, kuşatma.
b.+i.n.re+(blokadınçe) 1545
[=1]
boks: Boks.
b. 594
[=1]
bol'nitsa: Hastane.
b. 1108
b.+na+(bol'nitsına) 1219, 1238, 2281
b.+ra+(bol'nitsıra) 1652
[=5]
bolşaya: büyük.
b. 677
[=1]
bomba: Bomba.
b. 1382
b.+pa+(bombipa) 1032
[=2]
breykdans: Brekdans.
b. 596
[=1]
brigad: Ekip, kol, tim.
b.+i 449
b.+i.ne 450
[=2]
brigadir: Ekip başı, tim başı.
b.+i.ne+(brigadirne) 449
[=1]
bronz: Bronz.
b.+i.ran 3282
[=1]
bufet: Büfe.
b. 3050
[=1]
buhgalteri: Muhasebe.
b. 2648, 2650, 2653
[=3]
butilka: Şişe.
b.+i.n.a+(butilkına) 348
[=1]
byudjet: Bütçe.

b. 1925, 3134
b.+a 1912
b.+ı̇.n.re+(byudjetinçe) 2055
b.+ı̇.n.ren 1947, 1956
b.+ı̇+(byudjeçi) 2021, 2248, 3304
[=9]
byust: Büst.
b. 3282, 3288, 3304
b.+a 3305
b.+ı̇.n.e+(byustne) 3279
[=5]
C: Santigrat (kısaltması)
c. 2412
[=1]
çak-: Geriye gitmek, geri çekilmek, dökülmek, azalmak.
ç.-iççen 2479
ç.-ni 2, 557
ç.-ni-n 554
ç.-ni-pe 550
ç.-nı̇-şem 242
ç.-rı̇ 2921
ç.-sa 242, 1221
[=9]
çakar-: Azalmak, küçülmek, kısmak, indirmek.
ç.-ma 1959
ç.-nı̇ 2886
ç.-sa 2564
[=3]
çakiltım: Cıvıltı.
ç. 254
[=1]
çakır: Çakır, açık mavi.
ç. 1615
[=1]
çan: Çan.
ç. 3004, 3005, 3008
[=3]
çankıl-: Cıvıldamak.
ç.+at.ni.ne+(çanklatnine) 1767, 1780
[=2]
çanlı: Çanlı.
ç. 1775
[=1]
çaş: Birlik.
ç.+ı̇.n.re+(çaşınçe) 3230
ç.+ne 3221
[=2]
çap: Şan, şöhret, ün.
ç. 2862
ç.+ı̇ 254
[=2]
çaplı: Ünlü, şöhretli.

ç. 94, 470, 516, 891, 1356, 1540, 1708, 1724, 1903, 2223, 2227, 2233, 2687, 2867, 3004, 3278
ç.+ah+(çaplah) 2299
[=17]
çar-: 1. Engel olmak, durdurmak, yatıştırmak.
2. Dik dik bakmak.
ç. 1196
ç.-a-y-mas-t 1384
ç.-as-si 3104
ç.-ma 3093
ç.-rı̇+(çarçı) 1823
ç.-sa 1735
[=6]
çarak: Destek, mesnet, dayanak, direk.
ç.+ı̇ 1445
[=1]
çarmak: Şaşı, çarpık.
ç. 1425
[=1]
çarıl-: Doğrulmak.
ç.-sa-h 1810
[=1]
çarın-: Durmak, duraklamak, inmek, mola vermek, yatışmak.
ç. 1426
ç.-a-t 2627
ç.-ma-n-ni-ne 1419
ç.-nı̇ 1826, 2636
ç.-rı̇+(çarınçı) 1735, 1818
ç.-rı̇-m+(çarıntım) 1251
ç.-rı̇-ş+(çarınçıs) 1729
ç.-sa 1669, 3082
ç.-san 300
[=12]
çarınu: 1. Durma, duraklama, mola. 2. Durak.
3. Gecikme. 4. Engel.
ç. 301
ç.+a+(çarınıva) 1515
ç.+ı̇+(çarınıvi) 1669
[=3]
ças: Hızla, çabuk, kısa zamanda.
ç. 293, 438, 800, 955, 1207
ç.+a 56
ç.+ah 71, 293, 438, 800, 1133, 1207, 1209, 1277, 1660, 2243
ç.+rah 993, 3204, 3214
[=19]
çasaviy: Mezarlık.
ç. 2808
[=1]
çaşık: Tabak, servis tabağı.
ç. 1385, 1470
ç.-tirik: Tabak çanak.
ç.-t. 1385

ç.+ra.i+(çaşıkri) 1863
[=3]

çatır: Çadır.
ç.+a 3285, 3288
[=2]

çav-: 1. Kazmak, eşmek, karıştırmak. 2. Oymak.
ç.-nî 418
[=1]

çeçek: Çiçek.
ç. 128, 1238, 2537, 3153
ç.+e 274
ç.+î 230, 272, 274, 275, 276
ç.+î.n 2987
ç.+î.n.e+(çeçekne) 275
ç.+î.sem 1865
ç.+î.sem.pe 263
ç.+sem 2896
ç.+sem.pe 1785
[=16]

çempion: Şampiyon.
ç.+î 1676
ç.+î.sem 692
[=2]

çerçen: Nazik, ince, kırılğan.
ç.+nî 1083
[=1]

çeretli: 1. Düzenli, sıralı. 2. Sıradan, olağan, normal. 3. Sırayla.
ç. 2244
[=1]

çerke: Kadeh.
ç.+î.n.e+(çerkkine) 1486, 1491
[=2]

çerkke: Kadeh.
ç. 1088, 1093, 1104, 1405, 1490, 1599
ç.+î.ne+(çerkküne) 1089
ç.+ne 1343
ç.+ren 1295
ç.+sem 1342
ç.+sen.e 1346
[=11]

çey: Çay.
ç. 347, 350, 1611, 2374, 2374, 2433, 2435, 2435, 2442, 2442, 2444, 2445, 2461, 2501, 2549, 2551
ç.+pe 2437
[=17]

çeyen: Kurnazca.
ç. 2176, 2651
[=2]

çihîn-: 1. Boğulmak, tıkanmak. 2. Soyu tükenmek, yok olmak. 3. Tıkınmak, zıkkımlanmak. 4. Yoğrulmak. 5. Düzleşmek. 6. Eşitlenmek, dengelenmek.

ç.-a-t' 1021
[=1]

çılay: 1. Çok, birçok, epeyce. 2. Çoktan, uzun süre, uzun zaman.
ç. 121, 385, 609, 611, 1140, 1341, 1748, 1773, 1786, 1921, 2297, 2550, 2843
ç.+ççen 1569, 1639
ç.+ççî 2150
ç.+î.şî 2701, 3181
ç.+î.şin 2063
ç.+î.şî 726
[=20]

çıs: Şeref, onur, namus, itibar, saygı.
ç. 762
ç.+î.n.e+(çısne) 3159
ç.+ne 3130
[=3]

çısla-: 1. Saygı göstermek. 2. Ağırlamak.
ç.-kan 3293
ç.-ma-sîr 2172
ç.-nî 1993, 3023
ç.-rî 196, 2184
ç.-rî-ş 2229
ç.-ssi 2998
ç.-t 2224
[=9]

çıslî: Terbiyeli, saygıdeğer.
ç. 855
[=1]

çihimla-: İnat etmek, dik kafalılık etmek.
ç.-t' 1010
[=1]

çikî: Köy peyniri.
ç. 1081
[=1]

çilha: Çorap, ayakucu.
ç. 246
[=1]

çil-par: Düzensiz.
ç. 1483, 1489
[=2]

çilt: Hiç, zerrece, büsbütün, hepten, temelli.
ç. 1880
[=1]

çilim: Tümüyle, büsbütün, hiç.
ç. 1508
[=1]

çim akka: Ufak top, saçma tanesi, misket, bilye.
ç.+î+(çim akki) 1113, 1128
[=2]

çimîr: Yumruk.
ç.+î.ne+(çimîrne) 202
[=1]

çimîrla: Yuvarlak.

ç. 2343
[=1]
çimirtan-: Yuvarlanmak, toparlanmak, kenetlenmek, büzülme, daralmak
ç.-ma 429
[=1]
çin: 1. Gayet, çok, pek, en. 2. Doğru, dürüst, gerçek.
ç. 21, 207, 723, 741, 741, 774, 774, 776, 776, 884, 886, 1291, 1475, 1475, 2313, 2324, 2538, 2538, 2542, 2542, 2757, 3361
ç.+çin 625, 2789
ç.+i.n.ren+(çinninçen) 2546
ç.+ni 885
[=26]
çinah: Gerçekten de, sahiden, hakikaten.
ç. 420, 774, 1129, 1146, 1501, 1615, 1673, 1684, 1712, 1795, 1883, 1902, 2693, 3375
[=14]
çinkî: Dik, sarp, set, ani.
ç. 2598, 2606, 2620, 2626, 2635, 2649, 2660
[=7]
çinli: Doğruluk, gerçeklik, dürüstlük.
ç.+şin 1518
[=1]
çinnipe: Gerçekten de, sahiden, cidden, hakikaten.
ç. 851
ç.+h 127, 333, 1896
[=4]
çir: pır (ses taklidi)
ç.+r 1685
[=1]
çirkîş: İnat.
ç. 1492
[=1]
çirmala-: 1. Tırmalamak. 2. Kazımak. 3. Çizmek. 4. Karalamak. 5. Kaşımak. 6. Kaşınmak 7. Tırmaklamak. 8. Çıkarmak.
ç.-sa 1479
[=1]
çirmantar-: 1. Engellemek. 2. Tutmak. 3. Kısıtlamak. 4. Yasaklamak.
ç.-a-t' 2820
ç.-akan 1433
ç.-ma 566
ç.-sa 1272
[=4]
çirmav: 1. Gürültü, patırtı; parazit. 2. Engel, ayak bağı yük.
ç. 2329, 2838
[=2]

çirsirlan-: 1. Umudunu yitirmek. 2. Saygısızlaşmak, küstahlaşmak, haddini aşmak.
ç.-nî 151
[=1]
çiriş: Köknar.
ç. 3003
[=1]
çit-: Dayanmak, katlanmak, tahammül etmek, sabretmek.
ç.-ay-ma-n 1782
ç.-ay-ma-sîr 1270
ç.-î 1733
ç.-ma 3320
ç.-ma-rî 1492
ç.-sa 334, 1373, 1420, 1471, 1525, 1680, 3429
[=12]
çitli: Ağaçlık, çalılık.
ç.+ran 1773
[=1]
çitimsirrin: Tahammülsüzce, sabırsızca.
ç. 2698
[=1]
Çivaihaşati: Çuvaş gazetesi.
ç. 9
[=1]
Çivaşla: Çuvaşça.
ç. 728, 796, 881, 2316, 2319, 2322, 2749, 2757, 2761, 2763, 2766, 2766, 2770, 2780, 2786, 3190, 3329, 3329
ç.+ah+(çivaşlah) 2321
[=19]
çivaşlat-: Çuvaşçalaştırmak.
ç.-assi 48
[=1]
Çivaşlih: Çuvaşlık.
ç. 196, 2755
ç.+a 184, 222
ç.+ra.i+(çivaşlihri) 132
ç.+şin 15
[=6]
çi: En, oldukça.
ç. 51, 63, 70, 190, 471, 521, 521, 521, 554, 582, 584, 666, 666, 704, 765, 773, 789, 830, 1047, 1582, 1708, 1739, 1741, 1803, 1875, 1875, 1902, 1902, 1909, 1936, 1999, 2013, 2016, 2018, 2019, 2025, 2049, 2055, 2072, 2108, 2138, 2184, 2208, 2211, 2212, 2212, 2214, 2219, 2221, 2223, 2245, 2248, 2555, 2556, 2572, 2701, 2705, 2715, 2752, 2798, 2856, 2862, 2864, 2910, 2912, 2912, 2912, 3004, 3018, 3035, 3060, 3085, 3140, 3141, 3154, 3201, 3277, 3311, 3327, 3329, 3405, 3436
[=82]

çik-: 1. Sokmak, tıkmak. 2. Batmak, batırmak, kesmek.

ç.-ni 1562
ç.-se 556, 1397
[=3]

çiki: Sınır, hudut. taraf.

ç.+i.n.e+(çikne) 1197
ç.+i.n.re+(çikkinçe) 96
ç.+i+(çik.i) 412
ç.+i+(çikki) 141
ç.+len.ni 415
ç.+re 414
ç.+re.i+(çikri) 1112
ç.+re+(çikre) 1203
[=8]

çim-: 1. Durmak. 2. Konaklamak, duraklamak, mola vermek.

ç. 1566
ç.-ir-ha 391
[=2]

çinovnik: Memur, bürokrat.

ç. 3409
ç.+sem.pe 612
ç.+sen 611
[=3]

çiper: 1. Güzel, yakışıklı, iyi, harika, mükemmel. 2. İyi, hayırlı, hoş.

ç. 1426
ç.+eh 24
ç.+kke 2651
[=3]

çir: Hastalık, illet.

ç. 556, 1215, 1218
ç.+i 1126
ç.+i.sem.pe 2536
ç.+pe 2733
ç.+ren+(çirten) 808
ç.+sem.pe 2723
ç.+sir 1124
[=9]

çirkü: Kilise.

ç. 2783, 2797, 2799, 2811, 3079
ç.+i.sem+(çirkivsem) 3078
[=6]

çirkülh: Kiliselik, kilisenin kullanımı için.

ç. 2807
[=1]

çirle-: Hastalanmak.

ç.-ken-sem 2733
ç.-se 3371
[=2]

çirli: Hasta.

ç. 599, 600, 2722, 2723, 2730, 2731, 2735

ç.+i.ne+(çirline) 1232
ç.+sem+(çirliem) 600
ç.+sen+(çirliem) 339
[=10]

çitalnya: 1. Okuma odası, eğitim salonu. 2. Lise

ç. 3175

[=1]

çiye: Vişne.

ç. 738, 2518, 2522
ç.+ren 2517
[=4]

çikes: Kırlangıç.

ç. 655
[=1]

çilhe: 1. Dil, 2. Lisan.

ç. 566, 652, 662, 728, 861, 1092, 1536, 2752

ç.+i.n.e+(çilhine) 317, 623, 658, 660, 662, 795, 802, 807, 811, 2010

ç.+i.n.e+(çilhine) 653

ç.+i.n.e+(çilhüne) 1196

ç.+i.n.re+(çilhince) 324

ç.+i.n+(çilhin) 735

ç.+i.pe+(çilhipe) 130, 289, 661, 671, 790, 856, 871, 2009, 2318, 2762

ç.+i+(çilhi) 315, 729, 734, 1090, 2768, 2981

ç.+n 3344

ç.+n.e 471

ç.+ne 317, 730, 791, 795, 2322, 2756, 2780

ç.+pe 81, 120, 158, 792, 799, 1976, 2314, 2317, 2319, 2320, 2758, 2767

ç.+ren 2763

ç.+sem 2297

[=61]

çillhelli: 1. Dilli. 2. Konuşma kabiliyeti, becerisi olan, ağız laf yapan, çeneli. 3. Esprili.

ç. 307

[=1]

çin-: 1. Çağırarak, seslenmek, davet etmek. 2. Yanıt vermek, karşılık vermek. 3. Karşılama, selamlamak.

ç.-e-şsi 1282, 1933, 2806

ç.-e-t 1657

ç.-et-çis 1054

ç.-e-t-pir 1289, 1289

ç.-et-timir 68

ç.-me-n 1494

ç.-me-ri-ş 3285

ç.-me-sir 1276, 1431

ç.-mes-t 1259, 1519

ç.-ni 368, 483, 1326, 1884, 2246

ç.-ni 591
 ç.-ri-m+(çintim) 1649
 ç.-ri-ş+(çinçis) 1302
 ç.-se 883, 2707
 ç.-ter-se 2868
 [=25]
çipi: Cıvcıv, kuş yavrusu.
 ç.+i.sen+(çippisen) 2929
 ç.+i+(çippi) 269
 [=2]
çir: Diz
 ç. 924
 ç.+re 1007
 [=2]
çirçun: Yaşayan organizma, hayvan.
 ç. 2897
 ç.+sem 3087, 3087
 ç.+sen 2321
 [=4]
çire: Kalp, yürek.
 ç. 1735
 ç.+i.n.e+(çirine) 1518, 1518, 1518
 ç.+i.n.e+(çirüne) 1197
 ç.+i.n.ren+(çirinçen) 1181
 ç.+in+(çirrin) 3254
 ç.+li+(çirelli) 1757, 2921
 ç.+m 1478, 1836
 ç.+ne 1044, 3312
 ç.+re+(çirre) 1180
 ç.+ren 19, 520, 631, 783, 783, 837
 ç.+sen.e 3216
 ç.+sen.re+(çiresençe) 525
 [=22]
çiri: 1. Diri, canlı. 2. Neşeli, sağlıklı. 3. Çevik, kıvrak, hareketli.
 ç. 102, 970, 1036, 2063, 2594
 [=5]
çirik: Çeyrek, dörtte bir.
 ç. 1259
 [=1]
çirille: 1. Diri, canlı. 2. Ham, pişmemiş.
 ç. 3242
 [=1]
çirip: Kirpi.
 ç. 1593, 1596, 1598, 1620
 ç.+e 1595
 [=5]
çirke-: Sarmak, sarmalamak, örtmek, kapamak, kaplamak.
 ç.-melle 2458
 [=1]
çirküşlen-: Diz çökmek.
 ç.-se 1567

[=1]
çirli: 1. Yaşam, hayat, yaşantı, ömür. 2. Hayvınlar dünyası.
 ç. 1035
 ç.+i 747
 [=2]
çirt-: Diriltmek, canlandırmak, hayat vermek, yakmak, tutuşturmak.
 ç.-es-si 3008
 ç.-me 215
 ç.-ri 532
 ç.-se 1762, 3348
 [=5]
çitre-: Titremek, zangırdamak.
 ç.-se 1510
 ç.-s-si 1
 [=2]
çivilti: Cıvıltı.
 ç. 655
 [=1]
çlen: Organ, bölüm.
 ç.+i.sen 363
 ç.+i.sen.e 2707
 [=2]
ÇNK: Çıvaş Natsipe Kul'tura (Administratsiyi kısıltması) Çuvaş Ulusu Kültür Otonomu.
 ç. 196
 [=1]
ÇNKA: Çıvaş Natsipe Kul'tura Administratsiyi (kısıltması), Çuvaş Ulusu Kültür Yönetimi.
 ç. 101, 514
 [=2]
ÇP: Çıvaş Prokuror (kısıltması), Çuvaş Savcılığı.
 ç.+na 2003
 ç.+in 3186
 [=2]
ÇR: Çıvaş Respublikı (kısıltması), Çuvaş Cumhuriyeti.
 ç. 92, 97, 97, 97, 183, 183, 183, 192, 192, 192, 577, 3406
 [=12]
çrezvıçaylı: Acil, acil durum.
 ç. 1922
 [=1]
çuh: Çağ, vakit, zaman.
 ç. 338, 367, 612, 1153, 1208, 1651, 2138, 2256, 2381, 2554, 2556, 2566, 2587, 3032, 3083, 3127, 3211, 3214, 3237, 3244, 3346, 3359
 [=22]
çuhla-: Anlamak, kavramak, farkına varmak, algılamak.
 ç.-ri-m 1664

ç.-t' 1012
ç.-t-îp 1308
[=3]
çuhli: Bu kadar, bunca, o kadar.
ç. 384, 384, 400, 636, 720, 828, 1889,
1889, 2023, 2273, 2325, 2340, 2465, 2465,
2612, 2613, 2613, 3202
[=18]
çuhne: Bu kadar, bunca, o kadar çok.
ç. 92, 211, 223, 274, 293, 369, 388,
440, 582, 599, 673, 740, 774, 848, 854, 1045,
1061, 1066, 1214, 1302, 1400, 1442, 1500,
1501, 1502, 1507, 1553, 1557, 1573, 1669,
1807, 1814, 1822, 1893, 1935, 1944, 2012,
2031, 2110, 2148, 2548, 2581, 2869, 3056,
3201, 3203, 3274, 3323, 3351, 3358, 3368,
3399
ç.+h 1305
[=53]
çuhnehi: Zaman, vakit, sıra,süre.
ç. 362, 753, 796, 1805, 2642
ç.+pe 3247
[=6]
çuhin: Yoksul, fakir.
ç. 385, 1131, 2685
[=3]
çukun: Dökme demir, pik demir.
ç. 1380, 2886, 2887, 2896, 2899, 2901,
2908, 2913, 2920
[=9]
çul: Taş.
ç. 1719, 1720, 1899, 1901
ç.+i.pe 1880
[=5]
çun: Gönül, ruh, can.
ç. 3, 81, 85, 187, 482, 520, 631, 783,
837, 903, 1181, 1492, 2163, 3329
ç.+a 966, 1122, 1129, 1173, 1182,
1203, 2795, 3135, 3315, 3410
ç.+î 1435, 3336, 3337, 3432
ç.+î.n.e+(çunne) 108, 1111, 3249
ç.+î.n.e+(çunne) 765
ç.+î.n.re+(çuninçe) 826
ç.+î.pe 774
ç.+î.ra 3256
ç.+î.sen.e 370, 3206, 3287
ç.+î.sen.re+(çunisençe) 859, 3204
ç.+îm 3194
ç.+îm.a 1278
ç.+na 1125
ç.+pa 756, 3326, 3338, 3436
ç.+ran+(çuntan) 776, 3263
ç.+sen.e 923
ç.+şin 80
ç.+tan 525

ç.+u 1126
[=53]
çunsir: 1. Cansız, ölü, kansız. 2. Gönülsüz.
ç. 911
[=1]
çunsirli: 1. Cansızlık. 2. Durgunluk 3.
Donukluk. 4. Sıkıcılık.
ç. 1197
[=1]
çup: Öpücük.
ç. tu-: Öpmek, öpücük kondurmak.
ç. t.-ma 1420
ç. t.-sa 3226
[=2]
çup-: Koşmak, atlamak, zıplamak.
ç.-a 1896, 1896
ç.-a-şî 1382, 1676
ç.-as-şin 1769
ç.-a-t-îp 1832
ç.-malla 1325, 2832
ç.-nî 1832
ç.-rî 997
ç.-sa 1058, 1344, 1662, 1764, 1802,
2303
[=16]
çupkala-: Koşuşturmak.
ç.-rî-ş 1731
[=1]
çusta: Hamur.
ç. 348, 2343, 2347, 2369, 2370, 2374,
2499
ç.+na 2342, 2342, 2498
ç.+pa 2344
[=11]
çut': Biraz.
ç.+ah 3278
[=1]
çük: Kurban.
ç. 1317
[=1]
çükle-: Kurban etmek.
ç.-nî 1448
[=1]
çülmek: Çömlek, saksı.
ç.+î.n.e+(çülmekne) 2642
ç.+ü 2644
[=2]
çüp: Seda.
sas ç.: ses seda.
s. ç.+e. 1873
[=1]
çüreç: Pencere.
ç. 1811, 1811, 1811
ç.+î.sem+(çüreçisem) 2928
ç.+î+(çüreçelli) 2891

ç.+ren 1379
ç.+sen.e 1393, 1395
[=8]
daça: Yazlık, sayfiye.
d. 1366
[=1]
danniy: Malumat, bilgi, veri, done.
d.+i.sen.e 1943
[=1]
dantist: Dişçi, diş doktoru.
d. 560
[=1]
dekabr': Aralık.
d. 586, 2001
d.+in 2912
[=3]
dekan: Dekan.
d. 1854
[=1]
dekretli: Annelik.
d. 1066
[=1]
delegat: Temsilci, delege.
d.+i.sem+(delegaçisem) 3027
d.+sem 2824
d.+sen.e 117, 128
[=4]
delegate: Temsilci, delege.
d.+em 126
[=1]
delegatsi: Temsilciler heyeti.
d.+i.sen.e+(delegatsiyisene) 520
d.+n.e 96
d.+n.e+(delegatsine) 98
d.+y.i 116
d.+y.i.n 104
[=5]
demografi: 1. Nüfus bilimi. 2. Nüfus bilgisi.
d. 1956
[=1]
demokrati: Demokrasi.
d.+n 27
[=1]
deputat: Milletvekili, delege.
d.+i.sem+(deputaçisem) 586, 2051
d.+i.sen+(deputaçisen) 579, 580
d.+i+(deputaçi) 29, 192, 193, 508
[=8]
desant: 1. Çıkarma birlikleri, çıkarma kuvvetleri. 2. Karaya asker çıkarma, ihraç.
d.+in+(desançin) 3221, 3230
[=2]
desantnik: Paraşütçü.
d.+sem 3270

d.+sen.e 3242
[=2]
deviz: Parola, slogan, özdeyiş, vecize.
d.+pa 2724
[=1]
deyatel': Figür, aktör, şahıs.
d.+i 3330
[=1]
diabet: Diyabet, şeker hastalığı.
d.+i.pe+(diabeçipe) 339
[=1]
diagnozli: Teşhis
d.+sem 2734
[=1]
dikiy: Vahşi, yaban, yabani.
d. 311
[=1]
diktor: Spiker, sunucu.
d.+i 101, 2977
[=2]
diplom: Diploma, belge, sertifika.
d. 2126
d.+a 365, 2912
[=3]
direktor: Yönetici, müdür.
d. 638, 648, 667, 759, 823, 2122, 2122
d.+i 783, 2123, 2201, 2736, 2962,
2975, 3305
d.+i.sem 3164
d.+pa 632
d.+sen 3317
[=17]
disk: Müzik disk, yoğun disk (CD).
d.+i.n.e+(diskne) 2778
[=1]
diskoteka: Diskotek.
d.+sen.re+(diskotekisençe) 1211
[=1]
dispetçer: Dispetçer; bir herhangi bir konuda kimselerin uğradıkları zararların ve bunlar tarafından yapılan masrafların nasıl, kimler tarafından ve ne oranda karşılanacağını belirlemek için yapılan işlemleri yürüten kimse.
d. 1923
[=1]
divan: Divan.
d.+i 1357
[=1]
diviziye: Tümen.
d. 3222
[=1]
dizayn: Tasarım.
d.+pa 216
[=1]
dizel: Dizel.

d. 2060 [=1]	[=1]
doklad: Rapor, konuşma, bildiri. d. 132 [=1]	eçke: İç. e. 310, 312 [=2]
doktor: Doktor. d.+ı̇ 192, 576, 870, 2975 d.+ı̇.sen.e 2192 [=5]	e e e: Bir ünlem. e. 1276 [=1]
dokument: Doküman, belge. d.+ı̇.ne+(dokumentne) 1944 d.+ı̇.sen.e+(dokumençisene) 1912 d.+ı̇.sen+(dokumençisen) 1926 d.+sem 609 d.+sen.e 1742 [=5]	efir: 1. Gök, göksel. 2. Yayın. e.+e 1977 e.+ra+(efirta) 3135 [=2]
dokumentatsi: Belgelere dayanma. d.+ne 2846 [=1]	eh: Bir ünlem. e. 1086, 1095, 1164, 1167, 1332 [=5]
doljnost': Görev, vazife. d. 1963 d.+ı̇.n.e+(doljnošne) 822, 1987, 2010 d.+ı̇.pe+(doljnošipe) 2059 [=5]	ekoloji: Ekoloji. e. 573, 582, 583 e.+pe 671, 2008, 3154 [=6]
dollar: Dolar. d.+a 2711 [=1]	ekonomika: Ekonomi. e. 192, 575, 2115, 2116, 2120, 2124, 2125, 2127, 2127, 2128, 2132 e.+ı̇.n.e+(ekonomikine) 2117 e.+pa+(ekonomikipa) 2008, 2114, 2133 e.+ra+(ekonomikira) 2071 e.+ı̇.pa+(ekonomikipa) 183 [=17]
donor: Donör, verici. d. 1219, 1230 [=2]	eks: Eski. e. 2129 [=1]
drama: Drama, tiyatro oyunu, piyes. d. 3415 [=1]	ekskursi: Gezi, inceleme gezisi. e.+y.e 98 [=1]
dramaturg: Dramaturg, drama yazarı. d.+ı̇ 3232 [=1]	ekspeditsi: 1. Gezi, tur. 2. Araştırma, etüd gezisi. e.+e+(ekspeditsiye) 1794 [=1]
duet: Düet. d. 2392 [=1]	eksperiment: Deney, deneme. e.+sem 2854 [=1]
duhovka: Fırın. d.+na+(duhovkına) 2370, 2372 d.+ra+(duhovkıra) 2345, 2412, 2500 [=5]	ekspert: Eksper, denetmen, bilirkişi, mütehassıs. e. 3032 e.+sen 2070 [=2]
duma: Parlamento. d.+ı̇.n+(dumin) 192, 193, 508, 2051 d.+ı̇.ne+(dumine) 2007 d.+ı̇+(dumi) 2055 d.+in+(dumin) 29 [=7]	ekspertiza: Denetleme, kontrol; bilirkişi raporu. e. 2846 [=1]
durşlag: Süzgeç, süzgülü, kevgir. d. 2518 [=1]	eksponat: Sergi, teşhir, gösteri. e.+sem 358 [=1]
DVD: Dijital Video Disk. d. 750	ekspozitsi: Sergi, sergileme, teşhir etme. e.+sem 681 [=1]
	ekstrim: Ekstren, sıra dışı. e. 595

[=1]
ekzamen: Sınav, imtihan, muayene.
e. 640
e.+ı̇ 642
e.+sem 639
e.+sen.e 684
[=4]
ekzemplar: 1. Nüsha, kopya 2. Örnek,
numune.
e. 2759
[=1]
electric: Elektrikçi.
e. 1964
[=1]
elektrı̇cestvo: Elektrik.
e. 2267
[=1]
elektrogazosvarşık: Elektrikli gaz ocağı.
e.+sem 3157
[=1]
elektrolini: Elektrik hattı, elektrik iletme hattı.
e.+e+(elektroliniye) 3183
[=1]
elektromonter: Elektrikçi.
e.+sem 3157
[=1]
elektronlı: Elektronik.
e. 2970
[=1]
elektroprovodka: Elektrik hattı.
e.+na+(elektroprovodkına) 2004
[=1]
elektrostantsi: Elektrik santrali.
e. 2906
[=1]
elektroşçit: Elektrik tevzi paneli.
e.+ı̇+(elektroşçi) 3182
[=1]
elektrovodokaçka: Elektrikli su pompa
merkezi.
e.+pa+(elektrovodokaçkıpa) 2849
[=1]
elevator: 1. Silo. 2. Asansör.
e. 2903, 2909, 2913, 3068
e.+ı̇ 2910
e.+ın 2916, 2918
[=7]
emal': emaye.
e. 2481, 2566
[=2]
emblemillı: Ambemli, sembollü.
e. 516
[=1]
emel: İlaç, çare, deva.
e. 2531, 2536

e.+sem 2730
e.+sem.pe 557
[=4]
energetika: Enerji bilimi.
e. 60, 1964, 2054
[=3]
entsiklopedi: Ansiklopedi.
e.+y.ı̇ 85
[=1]
ep: Ben.
e. 389, 532, 936, 1208, 1232, 1495,
1647, 1647
[=8]
epı̇: Ben.
e. 388, 541, 550, 761, 769, 770, 772,
776, 784, 795, 816, 1045, 1073, 1081, 1097,
1100, 1112, 1131, 1147, 1170, 1170, 1172,
1206, 1209, 1228, 1230, 1236, 1241, 1257,
1271, 1273, 1277, 1281, 1291, 1293, 1300,
1306, 1343, 1352, 1367, 1370, 1387, 1422,
1443, 1470, 1480, 1481, 1521, 1539, 1566,
1588, 1595, 1603, 1611, 1616, 1622, 1629,
1637, 1647, 1688, 1691, 1693, 1706, 1714,
1724, 1727, 1741, 1742, 1799, 1806, 1818,
2143, 2151, 2158, 2603, 2608, 2653, 2661,
2662, 2765, 2766, 3203, 3228, 3243, 3313,
3318, 3326, 3339, 3342, 3345, 3352, 3358,
3360, 3367, 3380, 3384, 3413, 3415, 3418,
3421, 3431, 3433, 3440
e.+e+(mana) 244
[=104]
epir: Biz
e. 22, 30, 66, 185, 243, 305, 645, 765,
800, 807, 823, 831, 1047, 1088, 1108, 1121,
1151, 1334, 1338, 1341, 1409, 1453, 1465,
1581, 1584, 1655, 1844, 2178, 2708, 2746,
2772, 2779, 2954, 3209, 3218, 3223, 3240,
3257, 3261, 3311, 3332
[=41]
epos: Epos, destan, manzum hikâye.
e.+ra 1896
e.+ra.i+(eposri) 1899
e.+sen.re.ı̇+(epossençi) 1862
[=3]
eppin: Demek ki, şu halde, bu durumda.
e. 1278, 2614, 3395
[=3]
ereh: Rakı, votka.
e. 1078, 1482, 1483, 1715, 1723, 3125,
3250
e.+hi 1349
[=8]
ereşle-: Süslemek, bezemek.
e.-nı̇ 1358
[=1]

ereşli: Süslü, süslenmiş, dekore edilmiş.
e. 193, 1877
[=2]

erne: Hafta, cuma.
e. 497, 1224, 1748, 1969, 2290, 3042
e.+ı.n+(ernin) 2091
e.+i+(erni) 57
e.+ne 1220
e.+re 661, 734, 1984, 2183, 2698, 2824
e.+ren 2097
[=16]

es: Sen.
e. 927, 1058, 1199, 1475
[=4]

esi: Sen.
e. 1088, 1120, 1123, 1154, 1156, 1169,
1429, 1444, 1472, 1634, 1645, 1647, 2619,
2623, 2638, 2640, 2642, 2663, 2671, 2766
[=20]

esir: Siz.
e. 544, 555, 1119, 1163, 1179, 1195,
1272, 1521, 1681, 1713, 1718, 2816, 3224,
3409, 3442
[=15]

esrel: Azrail.
e. 904, 1475
e.+ı 945
e.+sen 1864
[=4]

estetika: Güzellik, estetik.
e. 843
[=1]

estrada: Sahne.
e. 253, 523
[=2]

etalonli: Ölçülü, ayarlı, standarta uygun.
e. 1961
[=1]

etem: İnsan, insanoğlu; adem, adam.
e. 170, 234, 919, 974, 1020, 1675,
1708, 2828, 3442
e.+e 333
e.+i+(etemmi) 927
e.+in 1692
[=12]

etemli: İnsanlık, adamlık.
e. 79
e.+ı.pe 3321
[=2]

etika: Etik, ahlâk, törebilim, ahlâk kuralları
e. 843
[=1]

etnograf: Etnograf.
e. 2884
[=1]

ey: Ey.
e. 1286
[=1]

fabrika: Fabrika.
f.+i.sem+(fabrikisem) 198
[=1]

fakt: Gerçek, durum, olgu, olay, unsur, hakikat,
eylem
f.+sem.pe 2216
[=1]

fakultet: Fakülte.
f.+ı.n.e+(fakultetne) 869
f.+ı.n.re.i+(fakultetinçi) 216
[=2]

fanera: Kaplama, kontrplak.
f. 2123
[=1]

fantast: Kurgu, roman, uydurma, düş, masal,
hayâl ürünü şey, hayâl ürünü roman.
f.+sem 1704
[=1]

FAP: Feldşerpa Akuşer Punkçi (kısaltması);
Acil Tıp ve Doğum Merkezi.
f.+ra 3029
f.+sen.e 3032
[=2]

farş: Kıyma.
f.+pa 2353
[=1]

fasol': Fasulye.
f. 348
[=1]

faşist: Faşist.
f.+sem 1540, 3242
f.+sen 3245
f.+sen.e 3214
[=4]

federalli: Federal.
f. 476, 508, 1911, 1925, 2237
[=5]

federatsi: Federasyon.
f. 2133
f.+ı.n+(federatsiyin) 589, 1954
f.+n 192, 591
[=5]

fel'dşer: Sağlık memuru, sıhhiye memuru, acil
yardım doktoru.
f.+pa 3028
[=1]

ferma: Çiftlik.
f.+ı.sem+(fermisem) 2287
f.+in+(fermin) 2288
f.+n.a+(fermina) 2956
f.+sen.e+(fermisene) 3165
[=4]

fermer: Çiftlik sahibi, çiftçi.
f. 2062
[=1]

festival’: Festival.
f. 126
f.+e 3007
f.+i 3034
f.+i.ne+(festivalne) 3005
f.+i.sem.pe 692
f.+re+(festivalte) 3037
[=6]

feyerverk: Havai fişek.
f. 619
f.+pa 619
[=2]

figur: Heykel, figür.
f.+i.sem 596
[=1]

filial: Şube, dal, brans, kol, sınıf.
f. 2634, 2637
f.+i 2644, 3077
f.+i.n 873
f.+i.n.re+(filialınçe) 3122
f.+i.sem 3151
f.+sem 2014
[=8]

filolog: Dil bilimci, dil uzmanı, filolog.
f. 3400
[=1]

filoloji: Dil bilim, filoloji.
f. 869, 870
[=2]

filosofille: Felsefi.
f. 3429
[=1]

final: Final, son, kapanış.
f.+i.n.re+(finalınçe) 2700
[=1]

finans: Finans, maliye, mali durum.
f. 1912
f.+pa 575, 2125
[=3]

finansla-: Finanslamak, maddi destek vermek, yatırım yapmak.
f.-ma 2054
f.-sa 2000
f.-ssi-ne+(finanslassine) 2878
[=3]

Finla: Fince.
f. 2906
[=1]

fitnes: Sağlık.
f. tsentr: Spor salonu.
f. 3104
[=1]

fizika: Fizik.
f. 2183, 2196, 2198, 2212
f.+pa+(fizikipa) 670, 1697
[=6]

flyer: Tek sayfalık broşür.
f. 603
[=1]

flot: Donanma, filo.
f.+i.n.ren+(flotınçen) 1050
[=1]

folklor: Folklor, halkbilim.
f. 501, 522, 523, 811, 811, 813
f.+i.pe 816
[=7]

fond: **1.** Fon, sermaye, kaynak, ödenek, para kaynağı. **2.** Vakıf.
f. 2185, 2188, 2189, 2224, 2740
f.+i.n.e+(fondne) 2100
f.+i.n.ren+(fondınçen) 2019
f.+i.n+(fonçin) 1987, 3406
f.+i+(fonçin) 2184, 2721, 2743
f.+in 2201
f.+ne 2738
[=14]

fontan: **1.** Fıskiye. **2.** Kaynak.
f. 2083
[=1]

forma: Form, biçim, şekil, yapı, kalıp, sınıf, model, yöntem, tarz; kılık.
f. 2411, 2486
f.+i+(formi) 2555
[=3]

formula: Formül, reçete.
f.+i.n.e 1696
[=1]

formilli: **1.** Tekdüze, aynı, bir örnek, değişmeyen. **2.** Biçimli.
f. 2083
[=1]

fortoçka: Vazistas, havalandırma penceresi.
f.+ran+(fortoçkiran) 1567
[=1]

forum: Forum.
f. 3026, 3027
[=2]

fotostend: Fotoğraf standı.
f. 3062
[=1]

fresk: Fresk.
f.+i.sem 1890
[=1]

front: Cephe.
f. 446
f.+a 2886, 2937
f.+ne 3222

[=4]
frontovik: Cephede bulunmuş asker, muharip asker, gazi.
f.+sen.e 2998
[=1]
fundament: Temel, taban.
f. 2798, 2799
[=2]
furaj: Yem, hayvan yemi.
f.+pa 745
[=1]
g: Gram (kısaltması)
g. 2347, 2347, 2347, 2347, 2347, 2365, 2374, 2374, 2374, 2374, 2382, 2382, 2391, 2391, 2398, 2406, 2414, 2414, 2414, 2423, 2431, 2431, 2431, 2431, 2431, 2431, 2451, 2476, 2495, 2495, 2495, 2507, 2507, 2515, 2515, 2522
[=36]
galereya: Galeri.
g.+i.sem+(galereyisem) 1862
[=1]
galstuk: Kravat, boyun bağı.
g. 193
[=1]
garaj: Garaj.
g. 1366
[=1]
gaz: Gaz.
g. 583, 1923, 2136, 2934
[=4]
gazli: Gazlı.
g. 1392, 1397
[=2]
gektar: Hektar.
g. 1907, 1982, 2284, 2285, 2288, 3170
g.+a 1982
g.+i 1907
[=8]
general: General.
g.+in 1993
[=1]
generalniy: Genel, umumi.
g. 2030, 2123
[=2]
geografi: Coğrafya.
g. 2975
[=1]
gerb: Arma, damga.
g. 1960
g.+i.pe 1963
g.+i.sem.pe 1961
g.+ne 2009
[=4]

gerbitsid: Herbisit; yabancı otlara karşı kullanılan öldürücü maddeler.
g.+sem 1980
[=1]
geroy: Kahraman, alp.
g. 939, 3287
g.+in 3276, 3279, 3304
[=5]
GİBDD: Gosudarstvennaya inspeksiya bezopasnosti dorocnogo dvceniya (kısaltması) Devlet Yol Güvenliği Müfettişliği.
g. 2017
[=1]
gimnazi: Lise.
g. 783
g.+e+(gimnaziye) 759
g.+i.n.re+(gimnaziyiñçe) 757, 767
g.+re 761, 784
[=6]
gipoglikomiya: Aşırı hâlsizliğe ve terlemeye, hafif baygınlığa yol açan, kanda normalden daha az şeker bulunması hastalığı, hipoglisemi.
g. 557
[=1]
glyukogon: Pankreasın Langerhans adacığındaki alfa hücrelerinden salgılanan, yağ dokusunda lipit hidrolizi, karaciğer hücrelerinde glikojen parçalanmasını ve glikoz sentezini uyurarak kandaki şeker miktarının düşmesini engelleyen 29 amino asitlik bir hormon; glukagon.
g. 558, 559
[=2]
GMBH: Gesellschaft mit beschränkter Haftung (kısaltması), Limited Şirket.
g. 2076, 2078
[=2]
gorniçniy: Oda hizmetçisi.
g.+i 2628
[=1]
gospital': Hastane.
g.+e 1546
g.+re+(gospitalte) 1541
g.+ren+(gospitalten) 1577
[=3]
graffiti: Duvar yazısı.
g. 596
[=1]
grajdan: Vatandaş, yurttaş.
g. 381, 390
g.+sem 2031
g.+sem.pe 2033
g.+sen.e 1991, 1993, 2032
g.+sen.ren+(grajdansençen) 3143
[=8]

grajdanin: Vatandaş, yurttaş.
g.+i.n 2009
[=1]

gramm: Gram.
g. 352, 352, 352, 352, 2594
[=5]

gramota: Sertifika, berak, başarı belgesi, güven belgesi.
g.+ i.pe+(gramotipe) 1993
g.+ i.sen.e+(gramotisene) 364
[=2]

granata: Bomba, tane, humbara, el bombası.
g. 1480
[=1]

grant: Burs, bağış.
g. 609
[=1]

gubadiya: Çuvaşlara özgü bir yemek.
g. 2341, 2346
[=2]

gubka: Sünger.
g.+n+(gubkîn) 2570
[=1]

gumanitarillî: Sosyal bilimler, beşeri bilimler, insanlığın tarihi ve kültürünü araştıran bilimler.
g. 364
[=1]

gvozdika travyanaya: Karanfil çiçeği; kuru karanfil.
g. 271, 2461
[=2]

hak: Fiyat, bedel, değer, bedel, eder, paha.
h. 783
h.+i 1926, 2060, 2091
h.+i.n.e+(hakne) 54, 1932
h.+i.sem.e +(hakisene) 2088, 2089
h.+sem 2804
[=9]

hakan: Hakan.
h.+a 285
[=1]

hakla-: Değer biçmek, değer vermek.
h.-ma 3432
h.-man-ni-şin 3310
h.-ni 862, 2702
h.-ni-ne 3429
h.-ri-ş 212, 3316, 3369
h.-sa 206, 3438
h.-şî 2796
h.-t-pîr 765, 836
h.-y-man-ni 3284
h.-y-ma-ri-ş+(haklaymariş) 3307
[=15]

haklan-: Değerlendirmek.

h.-ni 2090
[=1]

hakli: 1. Değerli, pahalı. 2. Saygıdeğer, saygın.
h. 101, 1080, 1097, 1290, 1291, 1294, 2532, 2730, 2735, 3056, 3432
[=11]

hakil: Akıl, sağduyu.
is-h.+i.pe 79, 1903
[=2]

hal': Şimdi bugün, güncel, çağdaş.
h. 1028, 1160, 1221, 1228, 1237, 1383, 1429, 1521, 1673, 1843, 2768, 3193, 3209, 3253, 3259
h.+hi 237, 775
h.+hi.n.re+(halhinçe) 761
h.+iççen 390, 594, 1987, 2050, 3146
h.+lîh.e 656
h.+ran+(haltan) 1551
[=25]

halalla-: 1. Vaat etmek, söz vermek. 2. Adamak. 3. Ayırmak.
h.-ni 2020, 2725, 2727, 3279
h.-ni-ççi 182
h.-sa 2728, 2860, 3028, 3154
[=9]

halap: 1. Masal, öykü. 2. Konuşma, söyleşi, sohbet.
h. 1071
[=1]

halççen: Şimdiye kadar, günümüze kadar.
h. 899, 2257, 2712, 3161, 3179, 3412, 3439
[=7]

haleh: Hemen.
h. 1550, 1693, 1713
[=3]

halî: Şimdi, şu an.
h. 29, 161, 187, 207, 457, 475, 477, 642, 710, 713, 715, 721, 750, 774, 803, 817, 823, 919, 979, 1364, 1543, 1643, 1664, 1674, 1752, 2098, 2138, 2158, 2165, 2168, 2187, 2274, 2329, 2603, 2619, 2622, 2709, 2757, 2773, 2800, 2951, 2956, 2959, 3021, 3238, 3355, 3408, 3422, 3429
[=49]

hal'hi: Şimdiki, bugünkü, geçerli.
h. 515, 1066, 1672, 1976, 1988, 2069, 2240, 2243, 2295, 2306, 2785, 2828, 2901, 2920, 2939, 2953, 3026, 3035, 3056, 3060, 3111, 3186, 3247, 3251, 3256, 3261, 3314, 3426
[=28]

hal'hinçe: Bu sefer, bu defa.
h. 1265, 1398, 1481, 1491, 1630, 3002
[=6]

halıçcen: Şimdiye kadar, bugüne kadar, günümüze kadar.

h. 414

[=1]

hallan-: 1. Kıskanmak, gıpta etmek, imrenmek. 2. Şaşırarak, hayret etmek.

h.-a-t' 954

[=1]

hal'lıhe: Şimdiye kadar, şimdiye değin; şimdilik, henüz.

h. 484, 488, 601, 1935, 2085, 2331, 2878, 3087

[=8]

halih: Halk.

h. 8, 79, 84, 85, 97, 97, 113, 127, 166, 174, 180, 208, 229, 235, 327, 517, 579, 580, 630, 792, 845, 2260, 2274, 2321, 2720, 2755, 2780, 2808, 2810, 2887, 2893, 2949, 3285, 3330, 3341, 3370, 3379, 3416

h.+a 146, 222, 256, 2783, 2830, 2890, 2942

h.+ı 152, 425, 532, 682, 1249, 2313, 2763

h.+ı.n 214, 2805

h.+ı.n.e+(halihne) 479, 2814, 3262

h.+ı.n.ren+(halihinçen) 2846

h.+ı.n+(halihin) 84

h.+ı.sem 89

h.+ı.sen 493

h.+ı+(halhi) 145

h.+ımır.ın 366

h.+ın 161

h.+ın 263, 2795

h.+pa 2801, 2855, 2994

h.+ra 7, 419, 2537

h.+ran 154, 318, 3168

h.+sem 158, 281, 509, 528

h.+sen 97, 168, 495, 2132, 3329

h.+sen.n.i 441

[=85]

ham: Kendim.

h. 795, 1061, 1114, 1114, 1116, 1127, 1162, 1204, 1207, 1209, 1257, 1307, 1335, 1367, 1470, 1478, 1567, 1633, 1654, 1669, 1693, 1693, 1722, 2620, 3361, 3373, 3423

h.+a 539, 1130, 1806, 2766, 3335, 3346, 3389, 3390

h.+ah 1493, 1496, 1496

h.+ın 532, 1230, 1389, 1476, 1564, 3429, 3443

h.+pa 1116

[=46]

hamir: Bizim, kendimizin.

h. 16, 35, 188, 210, 637, 646, 988, 1122, 1442, 1642, 1844, 2027, 2807, 2878, 3035, 3444

h.+a 3238, 3315

h.+ın 1028, 2779, 2815, 2848

h.+ran+(hamirtan) 2864, 3265

[=24]

haşat: Gazete.

h. 5, 31, 32, 37, 72, 101, 132, 225, 279, 331, 353, 377, 491, 534, 571, 587, 622, 686, 700, 755, 787, 819, 865, 877, 1039, 1106, 1244, 1531, 1579, 1627, 1667, 1737, 1797, 1846, 1905, 1927, 1951, 1973, 1989, 2005, 2028, 2046, 2065, 2086, 2111, 2235, 2259, 2292, 2333, 2348, 2366, 2383, 2399, 2415, 2432, 2448, 2489, 2508, 2528, 2552, 2576, 2595, 2616, 2632, 2646, 2673, 2696, 2716, 2748, 2758, 2782, 2819, 2882, 2923, 2991, 3024, 3043, 3066, 3088, 3117, 3138, 3162, 3187, 3271, 3325, 3369, 3446

h.+a 3, 22, 24, 44, 64, 793, 2775, 3345

h.+ı.n 804

h.+ı.n+(haşaçın) 3062

h.+ı.ne+(haşatne) 35, 36, 2759

h.+ı+(haşaçı) 27, 2762, 2777

h.+ımır.a 3189

h.+ın 39, 68, 73

h.+ın+(haşaçın) 2

h.+ra 130, 3397

[=110]

haşatşı: Gazeteci.

h. 14

[=1]

HAO: Hozyaystbennoye Aktsionernoe Obşestvo (kısaltması), Ekonomi Şirketi.

h. 2032, 2721, 3068

[=3]

hapha: Kapı.

h.+ı+(haphi) 3329

[=1]

haplattan-: Yıkarak, devirmek, vurmak, çakmak.

h.-sa 1405

[=1]

hapsin-: Şiddetle istemek, hevesli olmak, hak iddia etmek, gıpta etmek.

h.-a-y-tir 3264

[=1]

hapil tu-: 1. Kutlamak, karşılamak, selamlamak. 2. Seve seve kabul etmek, ağırlamak, misafirperverlik göstermek.

h. t.-sah. 84

[=1]

hapilla-: 1. Kutlamak, karşılamak, selamlamak. **2.** Seve seve kabul etmek, ağırlamak, misafirperverlik göstermek.

h.-sa-h 614, 1933

[=2]

haraktera: Karakter.

h. 3012

h.+i.n.e+(harakterne) 1498

[=2]

harizmat: Karizmat.

h. 109

[=1]

harkaş-: Dalaşmak, sövmek, küfretmek, ağız dalaşı yapmak, hırgür yapmak.

h.-ni 1178

[=1]

harkaşu: 1. Dalaş, sövgü, ağız dalaşı. **2.** Homurtu, sızlanma, homurdanma.

h. 1188

[=1]

Harkov: Harkov Yöntemi, hayvancılıkta kullanılan bir yöntem.

h. 3146

[=2]

hartii: kiralama

h. 3152

[=1]

hartlat-: Homurdamak, horlamak, bağırmak (domuz).

h.-ni-ne 1767

[=1]

haris: 1. Hep birlikte, hep birden, birlikte, birden, bir çırpıda. **2.** Dostça, dostane, barışçıl. **3.** Uyumlu.

h. 965, 967, 1239, 1453, 1783

[=5]

hastar: Çalışkan, gayretli, hamarat, işine düşkün

h. 811, 812, 821, 853, 1442, 2233, 3134, 3153

h.+tarah.hi.sem 2806

[=9]

haş: 1. Hır, hış (ses yansıması). **2.** İç geçirme.

h. 2694

[=1]

haşlat-: 1. Hırıldamak. **2.** İç geçirmek.

h.-sa 1260

[=1]

hatir: Hazır.

h. 850, 1240, 1480, 1705, 2338, 2342, 2343, 2363, 2373, 2380, 2396, 2408, 2422, 2445, 2480, 2481, 2514, 2520, 3403

h.+ççi 2620

h.+i.sem 2890

h.+i.sen 1975, 1976, 2076

h.+i.sen.e 2951

h.+ri 769

[=26]

hatirle-: Hazırlamak.

h.-es-si-pe 609

h.-i+(hatirli) 1060

h.-ir+(hatirli) 2630

h.-ken 853, 1997, 2592, 2911, 2975, 3068, 3172

h.-ken-sen-e 3278

h.-me 1999, 2507, 3305

h.-melle 2625

h.-ni 40, 277, 426, 633, 678, 681, 835, 1349, 1385, 1862, 2556

h.-ni-ççi 673, 2741

h.-ni-sir 426

h.-ri-mir 2799

h.-s 1694, 1991, 1993, 2000, 3166, 3174, 3301

h.-se 2117, 2136, 2628

h.-ssi 744, 2196, 3040

h.-t 826

h.-t-pir 834

[=44]

hatirlen-: Hazırlanmak.

h. 939

h.-e-ssi 750

h.-e-t 2649

h.-ni 439, 514

h.-se 2861

[=6]

hatirlenu: Hazırlık.

h. 526

[=1]

hatirletter-: Hazırlattırmak.

h.-se 1742

[=1]

hattin: hemen.

h. 2551

[=1]

havas: 1. Sevinçli, neşeli, memnun, keyifli. **2.** Hevesli, istekli.

h.+pah 3198

[=1]

havaslantar-: Heveslendirmek, sevindirmek, mutlu etmek.

h.-sa 255

[=1]

havasli: 1. Sevinçli, neşeli, memnun. **2.** Hevesli, istekli.

h. 619, 660, 3080

[=3]

havhalan-: Gayet göstermek, çaba göstermek uğraşmak, esinlenmek coşmak.

h.-a-t-rim+(havhalanattım) 3356
h.-sa 108, 666, 810, 1712, 3384, 3427
[=7]

havhalantar-: Canlandırmak, keyiflendirmek, ayağa kaldırmak; teşvik etmek, cesaretlendirmek, heveslendirmek, ilham etmek, uyarmak, tahrik etmek, dürtmek, ayartmak, kızıştırmak.

h.-akan 821
h.-a-şşı 3178
h.-a-t' 2192, 3419
h.-ma 650
h.-ni 3216
h.-ri+(havhalantarçı) 3354
h.-sa 1757
[=8]

havhalanu: Esin, coşku, keyif, cesaret.

h. 1098
[=1]

havşa-: 1. Çatlamak 2. Zayıflamak, yumuşamak. 3. Güçten düşmek. 4. Yorulmak, bitkin düşmek.

h.-t' 123
[=1]

hayar: 1. Hırçın, öfkeli, kızgın. 2. Acımasız, katı yürekli.

h. 443, 463, 3195, 3226, 3227, 3257
[=6]

hayarrin: 1. Kızgın bir şekilde, öfkeli bir şekilde. 2. Acımasızca.

h. 3223
[=1]

hayhi: 1. Yukarıdaki gibi, yukarıda söz edildiği gibi. 2. Bu arada, aynı anda. 3. Bir hayli. 4.

h. 986, 1081, 1093, 1251, 1330, 1817, 3375
[=7]

hayla-: Yaratmak, keşfetmek, kurgulamak, oluşturmak.

h.-ma-min 3419
[=1]

haylav: 1. Yeti, kabiliyet, beceri, ustalık. 2. Yaratma, keşif, kurgu, oluşturma, yapıt, çalışma. 3. Tahmin, varsayım, sanı. 4. Hile, kurnazlık, oyun.

h.+a 81
h.+i.ş.n.e 131
h.+sen.e 3402
[=3]

HFH:

h. 2040
[=1]

hıs: Arka, kış, sırt.

h.+i.n.ren+(hışınçen) 1635, 1637
h.+ne 1759

h.+ra 1838
[=4]

hısal: Arka, sırt; kış.

h. 1520
h.+a.lla 1591, 2639
h.+ra.i+(hısaltı) 1258
[=4]

hışşin: Sonra, ertesinde.

h. 25, 99, 106, 141, 386, 478, 578, 589, 619, 808, 827, 871, 1049, 1110, 1146, 1187, 1217, 1238, 1406, 1406, 1485, 1577, 1711, 1769, 1788, 1794, 1815, 1857, 1912, 1942, 1968, 1996, 2067, 2095, 2122, 2551, 2578, 2593, 2704, 2719, 2830, 2834, 2863, 2890, 2906, 3027, 3185, 3193, 3197, 3221, 3223, 3228, 3384, 3393, 3402, 3408, 3419
[=57]

hışşinah: Hemen, anında.

h. 3428
[=1]

hışşinhi: Sonraki, bir sonraki.

h. 1126
[=1]

hıp-: Kapmak, kavramak, yakalamak.

h.-sa 1005, 1811
[=2]

hipalan-: Acele etmek, koşuşmak, telaşlanmak, endişelenmek.

h.-a-t' 1252
h.-ri-m+(hipalantım) 1327
h.-sa 1320
h.-san 1318
[=4]

hipar: Haber.

h. 9, 97, 992, 1975, 1976, 2255, 2257, 2698

h.+a 1224

h.+i.sen.e 1329

h.+sen 1906, 1927, 1928, 1951, 1952, 1973, 1974, 1989, 1990, 2005, 2006, 2028, 2029, 2046, 2047, 2065, 2066, 2086, 2087, 2111

[=30]

hiparla-: Haber vermek, bildirmek, duyurmak, bilgi vermek.

h.-ri-ş 991
h.-t-ç 3352
[=2]

hiparsir: Habersiz.

h. 3212
[=1]

hipin-: 1. Alevlenmek, tutuşmak, heyecanlanmak. 2. Tıkanmak, boğulmak, nefes nefese kalmak.

h.-sa 391

[=1]
hır: Çam, iğne yapraklı.
 h. 352, 3003
 [=2]
hır-: Tırmalamak, kazımak, karıştırmak, deşmek.
 h.-akan 2570
 h.-malla 2419, 2425
 h.-nî 2373
 h.-sa 2353, 2568
 [=6]
hırîm: Mide, karın, göbek.
 h. 338, 547, 2536
 h.+a 2440
 h.+î.n.e+(hırîmne) 972
 h.+î.n.re.î+(hırîmînci) 1561
 [=6]
hısak: Yamaç.
 h.+î.sem 1860
 h.+î.sem.re+(hısakîsençe) 1871
 h.+î.sem.ren+(hısakîsençen) 1852
 [=3]
hıt-: Katılaşmak, sertleşmek, donmak, güçlenmek.
 h.-hura 2928
 h.-kan 918, 931
 h.-rî-n+(hıtîin) 1190
 h.-sa 1422, 1855
 [=6]
hıtî: Kati.
 h. 936, 1073, 1196, 1390, 2477, 3245, 3389
 [=7]
hıv-: 1. İndirmek, çıkarmak, soyunmak. 2. Koymak, yerleştirmek, yatırmak.
 h.-ma 913, 1966, 3102
 h.-malla 2857, 2872
 h.-ni 2886, 2920
 h.-nî 894, 1024, 3221
 [=10]
hıvîntar-: 1. Çıkartmak, soymak. 2. Koydurmak, yerleştirmek, yatırmak
 h.-rî-ş+(hıvîntarçîş) 1340
 [=1]
hılaşlan-: 1. Çevrelenmek. 2. Kolları genişçe açarak sallamak. 3. Korkutmak.
 h.-sa 1
 [=1]
hılha: Kulak
 h.+na 1269, 1375
 [=2]
hîma: Tahta, levha.
 h.+î.n.e+(hîmine) 3279, 3289
 h.+î+(hîmi) 3282, 3285
 [=4]

hîmîr: Kahverengi.
 h. 570
 [=1]
hîmîş: Saz, kamyş.
 h. 155
 h.+sem 1764
 [=2]
hîmla: Şerbetçiotu.
h. şırlî: Ahududu.
 h. 2510, 2515
 [=2]
hîmsar-: Tehdit etmek, korkutmak.
 h.-sa 1480
 [=1]
hîna: Misafir, konuk.
 h. 1275, 1299, 1341, 1458, 1511, 2710, 2900, 3050
 h.+na 1088, 1274, 1289, 1302, 1321, 2096
 h.+ra 1278, 1501
 h.+sem 254, 256, 509, 511, 637, 1080, 1102, 1284, 1395, 1422, 1432, 1437, 1452, 1457, 1460, 3081, 3280
 h.+sen 1338
 h.+sen.e 101, 127, 516, 520, 720, 1097, 1246, 1294
 h.+sen.ren+(hînasençen) 1397, 1435
 [=44]
hînala-: Misafir etmek, ağırlamak.
 h.-ma 1079, 1086
 [=2]
hînîh-: Alışmak.
 h.-a-t-şke 2297
 h.-a-y-mas-t-în 2766
 h.-iççen 645
 h.-ma 399
 h.-malli 2302
 h.-nî 152, 317
 h.-sa 709
 [=8]
hînîhtar-: Alıştırmak.
 h.-a-ssi 2856
 h.-a-t' 843
 h.-at-çî 1149
 h.-ma 463
 h.-rî+(hînîhtarçî) 1150, 3344
 [=6]
hînîhtaru: Alıştırma.
 h.+sem 2320
 [=1]
hînu: Misafir, konuk.
 h.+sem 1454, 1455
 [=2]
hîp-: Kopmak, ayrılmak.
 h.-ît-sa 238

[=1]
hıpar-: 1. Koparmak. 2. Çıkmak, kalkmak, kalkınmak, havalanmak, yükselmek, kabarmak.
 h.-malla-şı 1335
 h.-rī-m+(hıpartım) 3394
 h.-sa 999, 1400, 2370
 [=5]
hıpart-: 1. Kopartmak, ayırmak. 2. Çıkarmak, kaldırmak, kalkındırmak, havalandırmak, yükseltmek, kabartmak.
 h.-a-şşı 2841
 h.-as-şın-ççı 2801
 h.-malla 1857
 h.-ni 2933
 h.-sa 398
 [=5]
hır-: Kurumak, solmak.
 h.-ma 481
 h.-rī+(hırçı) 1186
 [=2]
hıra-: Korkmak.
 h. 1023, 1727
 h.-malli 1391
 h.-ma-sır 1764
 h.-ni-pe 1102, 1810, 1841
 h.-sa 1390, 1394, 1481, 1638
 h.-şşı 1756
 [=12]
hırah: Çiftlerden biri, tek.
 h. 925
 [=1]
hırat-: Korkutmak.
 h.-a-y-tır 3188, 3264
 h.-ma 1757
 h.-sa 3277
 [=4]
hırlat-: Horlamak, horuldamak.
 h.-sa 970, 975
 [=2]
hırpık: Kırpık, kırıntı.
 h.+ı 2389, 2391
 [=2]
hıruşlıh: Tehlike, tehdit.
 h. 339, 547, 2245, 2545
 [=4]
hıruşsır: Korkusuz, emniyetli, güvenli.
 h. 3065
 [=1]
hıruşsırlıh: Güvenlik.
 h. 2052
 h.+ın 2018, 2019, 3065
 [=4]
hıruş: 1. Korkunç, berbat, tehlikeli. 2. Dehşetli, müthiş, tehlikeli.

h. 1, 40, 342, 380, 394, 1124, 1492, 1732, 1813, 2247, 2255, 2257, 2281, 2733, 3184, 3257
 [=16]
hısan: Ne zaman.
 h. 567, 1397, 1608, 2572, 2628, 2827
 h.+ççen 1733
 h.+tır 483, 2927
 [=9]
hış: Hangi, hangisi.
 h. 721, 732, 1171, 1214, 1304, 1562, 1573, 1997, 2093, 2314, 2581, 3012, 3076
 [=13]
hışı: Hangi, hangisi.
 h. 714, 714, 3352, 3352, 3410
 h.+sem 341, 468, 545, 1902
 h.+sen 382, 570
 [=11]
hışpıri: Kimi, bazısı, biri, birisi.
 h. 2835
 [=1]
hışkil-: Canı çıkmak, çok çekmek, yorulmak.
 h.-ma-n-şi 2136
 h.-sah 550
 [=2]
hışpır: Kimi, bazı, bazısı, biri, birisi.
 h. 297, 310, 443, 481, 608, 1963, 2307, 2548, 2549, 2584, 3182
 [=11]
hışpıri: Kimi, bazı, bazısı, biri, birisi.
 h.+sem 644
 [=1]
hit': ise de, -sa bile.
 h. 1471, 1525, 1764, 3338, 3338
 [=5]
hıta: Kayınata, dünür.
 h.+ı+(hıti) 232
 [=1]
hıtar-: 1. Kurtarmak, salıvermek, serbest bırakmak. 2. Yardıma gelmek.
 h. 1568
 h.-nı 2128, 3225
 h.-rī-m+(hıtarım) 1595
 h.-sa-m 1568
 [=5]
hıtıl-: Kurtulmak, özgürlüğe kavuşmak, salıverilmek.
 h.-as 2549
 h.-nı 1532
 h.-rī-m+(hıtılm) 1576
 h.-sa 1665
 [=4]
hıtır-: Azarlamak, paylamak, gözdağı vermek, tehdit etmek.
 h.-ni 1203

[=1]
hĭtlan-: Boşu boşuna uğraşmak, girişmek, gereksiz yere meşgul olmak.
 h.-akan 1
 h.-an 1473
 h.-malla 1497
 h.-sa 54
 [=4]
hĭtlanu: Boş uğraş.
 h.+ĭ.n.e+(hĭtlanĭvne) 1470, 1488
 [=2]
hĭtli: Kutlu, temiz.
 h. 521, 2794
 [=2]
hĭv: Kendin.
 h. 125
 h.+ah 1226
 h.+n.a 369
 h.+na 1428, 2300
 h.+ĭn 1189, 2642
 [=7]
hĭv-: Kovmak, sürmek.
 h.-nĭ 892
 [=1]
hĭva: Söğüt.
 h. 1539
 [=1]
hĭval: Boşluk.
 h.+ĭ.pe 903
 [=1]
hĭvala-: Sürmek, kovmak, kovalamak, damıtmak, kovuşturmak, takip etmek.
 h.-ma 1061, 1485
 h.-sa 1680
 h.-şĭ 485
 [=4]
hĭvalih: Söğütlük.
 h. 1539
 [=1]
hĭvar-: Bırakmak, unutmak, alıkoymak, saklamak, ayırmak, vazgeçmek, ayırmak.
 h.-ar 3029
 h.-as 184, 188, 3191
 h.-as-şĭn 2898
 h.-ĭr 558
 h.-ma 705, 2452
 h.-malla 339, 474
 h.-ma-n 384, 2153, 2172
 h.-mas-t 812
 h.-nĭ 394, 907, 2884, 3328
 h.-rĭ+(hĭvarçĭ) 1651, 1813
 h.-sa 66, 1395
 h.-tĭr 859
 [=23]
hĭvat: Kuvvet, güç, kudret.

h. 684, 1121, 1136, 1491
 [=4]
hĭvatli: Kuvvetli, güçlü, kudretli.
 h. 487, 1380, 1876, 1903, 3263
 h.+ĭ+(hĭvatli) 1902
 [=6]
hĭvatlih: Güç, kudret.
 h.+ĭ.pe 513
 [=1]
hĭvir: Siz, siz kendiniz.
 h. 1272, 2621
 h.+a 2340
 h.+ĭn 1713, 1943
 h.+pa 556
 h.+ran+(hĭvĭrtan) 558
 [=7]
hĭvĭrt: Hızlı, süratli, çevik.
 h. 944, 997, 1015, 1218
 h.+rah 345, 348, 1126, 1393, 1658
 [=9]
hĭvĭrtlat-: Hızlandırmak, çabuklaştırmak.
 h.-sa 1680
 [=1]
hĭvĭrtlih: Çabukluk, hız, sürat.
 h.+pa 1710, 3070
 [=2]
hĭy: Kendi.
 h. 84, 99, 111, 611, 678, 752, 782, 812, 854, 1111, 1142, 1145, 1208, 1209, 1253, 1256, 1268, 1276, 1312, 1368, 1416, 1426, 1442, 1489, 1494, 1497, 1501, 1516, 1616, 1708, 1748, 1769, 2081, 2163, 2170, 2706, 2766, 3079, 3120, 3244, 3255, 3292, 3401
 h.+ĭn 5, 291, 295, 296, 322, 386, 394, 500, 513, 525, 783, 825, 833, 1143, 1320, 1364, 1369, 1435, 1448, 1488, 1498, 1657, 1698, 1988, 2034, 2169, 2244, 2534, 2601, 2712, 2777, 2825, 2827, 3054, 3173, 3277, 3310, 3331, 3370, 3395
 h.+ĭn.pe 1087
 h.+ĭn.ren+(hĭyĭnçen) 812, 1364
 h.+ne 213, 218, 412, 567, 769, 770, 1501, 1783, 2172, 2857
 h.+pe 1538
 h.+sem 89, 1299, 1302, 1316, 1402, 2830, 3077, 3237
 h.+sem.eh 220, 717
 h.+sen 110, 156, 158, 187, 316, 318, 382, 479, 762, 1142, 1145, 1894, 1961, 2171, 2212, 2311, 2770, 2861, 2900, 2949, 3030, 3033, 3112, 3135, 3242
 h.+sen.e 693, 2951
 h.+sen.ren+(hĭysençen) 374, 1749
 [=135]
hĭy-: Cüret etmek, cesaret etmek, hakkı olmak.

h. 1426
h.-a-y-man 1873
[=2]
hıyamət: 1. Kıyamət. 2. Felaket, afet.
h. 889
[=1]
hıyar: Hıyar, salatalık.
h. 2338, 2356, 2371, 2374, 2377, 2382,
2431, 2450, 2451, 2456, 2460, 2461, 2463,
2465, 2467, 2468, 2579
h.+a 2427
h.+sen.e 2452
[=19]
hıyat: Karanfil.
h. 226, 228, 230, 231, 239, 254, 259,
263, 263, 271, 274, 275, 276, 375
[=14]
hıyır: Kum.
h. 1880
[=1]
hıyma: Kaymak.
h. 267, 2339, 2364
[=3]
hıypıt-: Koparmak, ayırmak.
h.-a 1857, 1857
[=2]
hıyullı: Cesareti, cüretkar.
h. 2159
[=1]
hıyullın: Cesareti bir şekilde.
h.+rah 591
[=1]
hıyulih: Cesaret, cüret.
h. 1477
[=1]
himanaliz: Kimyasal analiz.
h. 3157
[=1]
himi: Kimya.
h.+e+(himiye) 664
h.+pe 670
[=2]
himik: Kimyager.
h.+sem 2082
[=1]
himille: Kimyasal.
h. 2546
[=1]
hir: Kır, tarla, bozkır, step.
h. 1538, 2537
h.+e 1057
h.+ı.n.re+(hirinçe) 141, 442, 463, 2974,
3229
h.+ı.ne+(hirne) 3207
h.+ı.sem 381, 2960

h.+re.çç ı+(hirteççi) 1048
h.+re.i+(hirti) 3167
h.+re+(hirte) 425
h.+sem.pe 230, 263
h.+sen 149, 386
h.+sen.e 410
[=18]
hire-hiriş: Karşılıklı, karşı karşıya
h. 1887
[=1]
hiriş: Karşı, karşıt, zıt.
h. 274, 285, 389, 442, 645, 801, 1286,
1320, 1522, 1634, 1828, 1841, 1887, 3039,
3107
[=15]
hirişle-: Karşı gelemek, muhalefet etmek.
h.-şşı 848
h.-t 32
[=2]
hirişü: Düşmanlık, aykırılık, çelişki, karşıtlık.
h. 168, 2604
[=2]
hirti: Bozkırlı, bozkıra ait.
h. 256
[=1]
hirurg: Cerrah, operatör.
h. 1540
[=1]
hisep: 1. Hesap, sayı, tarih. 2. Saygı, onur,
şeref, saygıdeğer, kıymet.
h. 196, 520, 862, 1993, 2999
h.+e 468
h.+ı.n.e+(hisepne) 2189
h.+re 2135
[=8]
hisepile-: 1. Hesaplamak, saymak. 2. Saygı
duymak, saygı göstermek.
h.-me 359, 825
h.-men 3236
h.-ni 769, 845
h.-nı 772, 2212
h.-ni-peh 1504
h.-s 1174
h.-se 831
h.-t-ıp 776
[=11]
hisepli: Saygıdeğer, kıymetli, saygın.
h. 511, 794, 1544, 2141, 3191, 3297,
3330, 3331, 3438
[=9]
histe-: İsrar etmek, üstelemek, direnmek,
zorlamak.
h.-rı 1809
h.-se-h 1302, 1405

[=3]
hitre: 1. Güzel, yakışıklı. 2. Çok güzel, mükemmel.
 h. 101, 113, 313, 627, 630, 2274, 2301, 2594, 2788, 2790
 h.+reh 370
 h.+sker 2692
 [=12]
hitren: Güzelce.
 h. 108
 [=1]
hıl: Kış.
 h. 155, 400, 403, 1257, 2312, 2579, 3165
 h.+e 399, 457
 h.+ı 4
 h.+ı.ne+(hılne) 2030
 h.+ı.pe 105
 [=12]
hille: Kış, kışın.
 h. 290, 425, 744, 1822
 [=4]
hillehi: Kışın, kışa ait.
 h. 1815, 1830, 2699, 2714
 [=4]
hım: 1. Kıvılcım, yangın, alev, ateş. 2. Heyecan, telaş, hararet, sıcak ateşli öfkeli kızgım. 3. Işıltı, parıltı.
 h.+e 3348
vut-h.: Alev,
 v.-h. 3223, 3226
 v.+ı.n.e - h.+ı.n.e+(vutne-
 hımne) 984
 [=4]
hır: Kız, kız evlat.
 h. 413, 422, 1179, 1803, 2324, 2325, 2777, 3022
 h.+ı 1073, 1292, 2257
 h.+ı.n.e+(hırne) 423
 h.+ı.sem 3268
 h.+ı.sem.peh 2323
 h.+ım 1154, 1222, 2684
 h.+ın 1822
 h.+ır 1179
 h.+pe 1065
 h.+sen 2661
 [=21]
hır-: 1. Kızmak, kızgınlaşmak. 2. Heyecanlanmak. 3. Çakır keyif olmak.
 h.-es 2800
 h.-rı+(hırçı) 1093
 h.-se 495, 3214
 h.-se-h 1412

[=5]
hırarım: Kadın, bayan.
 h. 217, 1254, 1264, 1269, 1419, 2003
 h.+a 777, 3135
 h.+ı 208, 1649
 h.+ın 546, 1261, 1424, 1517, 2253
 h.+ne 1641
 h.+pa 1417
 h.+sem 20, 1378, 1394, 1465, 2584
 h.+sen.e 445, 1103, 1115
 h.+sen.ren+(hırarımsençen) 761
 [=26]
hırel-: 1. Kızarmak. 2. Heyecanlanmak, kızgınlaşmak.
 h.-iççen 2412
 h.-se 1103
 [=2]
hıren: Yabanturbu, karaturp.
 h. 2451, 2452, 2453
 [=3]
hırı: Sınır, kenar.
 h.+ı.n.ra.i+(hırrinçi) 1762, 1811
 h.+ı.n.re.h+(hırrinçeh) 1775
 h.+ı.n.re+(hırrinçe) 414, 2107, 3083
 h.+ı.pe+(hırripe) 2084
 h.+ı.sen.e+(hırrisene) 2344
 h.+ı+(hırrı) 1659, 2744
 h.+sem 782
 [=11]
hırh: Kırk.
 h. 1254, 1254, 3197
 [=3]
hırhen-: 1. Cimrilik etmek, açgözlülük etmek. 2. Acımak, kıyamamak.
 h.-rı-mır+(hırhentimır) 1442
 [=1]
hırli: Kızıl.
 h. 24, 717, 742, 2461, 2495, 2974, 3345, 3369
 [=8]
hırlı: İçki, kırmızı şarap.
 h. 1104
 h.+ne 1085
 [=2]
hırpırçi: Çoluk çocuk.
 h.+sen.ren+(hırpırçisençen) 254
 [=1]
hırrisır: Sınırsız.
 h. 3227
 [=1]
hırupras: Bütün kızlar
 h.+sem 370
 [=1]

hürü: 1. Sıcak. 2. Ekşime, acılık.
h. 1757, 2579, 2596, 2617, 2633, 2676, 2726
[=7]

hürülen-: Isınmak, kızışmak, coşmak.
h.-se 174
[=1]

hürüllin: Sıcakça, hararetle, sıcak kanlı.
h. 2707
[=1]

hış-: 1. Sıkamak, biçmek, basmak, boğmak, çiğnemek. 2. Sınırlamak, kısıtlamak. 3. Baskı yapmak.
h.-se 83
[=1]

hışık: 1. Kısık, sıkı, dar. 2. Ağır, zor. 3. Yetersiz, az, sınırlı.
h.+reh 440, 1301
[=2]

hışın-: 1. Daralmak, kısılmak. 2. Sıkışmak, sıkılmak. 3. Saplanmak.
h.-se 1523
[=1]

hışmet: Hizmet.
h.+i.n.e+(hışmetne) 1991, 1993
h.+i+(hışmeçi) 578
h.+re 2103
h.+ren 1050
[=5]

hış: Kılıç.
h. 1394, 1795
h.+sem 1780
[=3]

hível: Güneş, gün.
h. 1851, 3329
[=2]

hívelanıš: Günbatısı, batı.
h. 153, 306, 2106, 2926
[=4]

hívelli: Güneşli.
h. 2741
[=1]

hível tuh-: Gün doğmak, güneş açmak.
h.-iççen 1060
h.-iççen-eh 385
[=2]

híveltuhış: Gündoğusu.
h. 260
[=1]

hivış-: Acele etmek, koşuşturmak.
h.-ni 1776
[=1]

hobot: Hortum.

h.+i.sen.e+(hoboçisene) 1865
h.+i.sen.ren+(hoboçisençen) 1863
[=2]

holding: Holding.
h. 3071
[=1]

holodil'nik: Buzdolabı.
h.+re 2483
[=1]

HPEU: Husanti Patşalıh Energetika Üniversiteçin (kısaltması), Kazan Devlet Enerji Bilimleri Üniversitesi
h. 1964
[=1]

hram: Tapınak, ibadethane.
h. 1849, 1856, 1857, 1859, 1862, 1866, 1867, 1871, 1877, 1878, 1880, 1884, 1885, 1897, 1971, 3080
h.+a 1875, 2816
h.+i.sem 1852
h.+i.sen.e 1895
h.+in 1865, 1868, 1873
h.+pa 1869
h.+sem 1882
h.+sem.pe 1888
h.+sen 1874
h.+sen.e 1889
[=28]

Hreşçen: Köylü.
h. 2794
h.+sen 381, 385, 402
h.+sen.e 299
[=5]

Hristian: Hristiyan.
h. 1936
h.+sen 1937
[=2]

Hristianstvo: Hristiyan.
h.+ra+(hristianstvıra) 274
[=1]

hu: Kendin.
h. 1089, 1164, 1428
h.+in+(hivın) 2642
[=4]

hu-: Sürmek, kovmak, takip etmek.
h.-ma 1277
h.-ri-š 3116
h.-sa 935
[=3]

hudojnik: Ressam, sanatçı.
h. 477
[=1]

hul: Kol.
h. 463, 1536
h.+aş 1747

h.+ĭ.n.ren+(hulinçen) 70
h.+ĭ.ne+(hulne) 954
h.+ĭn 1059, 1081, 1586
[=8]
hula: Şehir.
h. 326, 1249, 1257, 1750, 1752, 1754, 1775, 1777, 1786, 1795, 1795, 1962, 1962, 2081, 2108, 2267, 2635, 2741, 3039, 3093, 3094, 3097
h.+ĭ.n.e+(huline) 286, 910, 2282, 2700, 2886
h.+ĭ.n.re+(hulinçe) 181, 471, 868, 2096, 3104, 3130, 3132
h.+i.n.re+(hulinçe) 275
h.+ĭ.n+(hulin) 507, 580, 2107, 2721, 2724, 3051
h.+ĭ+(huli) 225, 325, 413, 1874, 2699, 3221
h.+n 1330
h.+na 1751, 1815, 2770, 3047
h.+ra 626, 1076, 1319, 1555, 2204, 2270, 2724, 2726
h.+ra.i+(hulari) 593, 620, 679, 2095, 2122, 2276, 2722, 3045, 3120, 3376
h.+rah 10, 2125
h.+ran 1250, 1920
h.+sem.pe 689
h.+sen.re+(hulasençe) 142, 477, 674, 2225
h.+şĭn 3046
[=80]
hullen: Yavaşça, hafifçe.
h. 1270
[=1]
hulpuşĭ: Omuz.
h. 1364
h.+sem 3320
[=2]
hulĭn: Kalın.
h. 1059, 1081, 1586
[=3]
hulĭniş: Kalınlık.
h. 2614
[=1]
hum: Dalga.
h.+pe 914
[=1]
humhantar-: Dalgalandırmak, çalkalanmak, endişelendirmek, heyecanlandırmak.
h.-a-şĭ 244
h.-a-t' 642
h.-akan 2821
[=3]
huna: 1. Filiz, sürgün, çalı, meyve. 2. Hat.
h.+ĭ.pe+(hunipe) 2004

[=1]
huna-: Dallanmak, çatallanmak, çoğalmak, artmak.
h.-ran-pa+(hunıranpa) 2020
[=1]
hunav: 1. Filiz sürgün, dal. 2. Dallanma, çatallanma, çoğalma.
h. 1215
h.+ĭ.sen.e 3003
[=2]
hunyama: Kaynana.
h.+şĭ+(hunyamışĭ) 850
[=1]
huş-: 1. Kırmak, parçalamak, yıkmak. 2. Eğmek, kıvırmak, bükme.
h.-ar 1408
h.-nĭ 2558
h.-rĭ 1369
h.-sa 2558
[=5]
huşa: 1. Sahip efendi, patron. 2. Tüccar.
h. 397, 2624, 2656
h.+ĭ.ne+(huşine) 3097
h.+ĭ.sem+(huşisem) 1847
h.+ĭ+(huşı) 1419, 1858, 2134, 2143, 2174, 2579, 2880
h.+pa 1369
h.+sem 529
h.+sen.e 1521
[=15]
huşalan-: 1. Sahiplenmek. 2. Ağırlamak, konuk etmek, evsahipliği yapmak
h.-a-şĭ 481
h.-nĭ 380, 3204
[=3]
huşalih: 1. Ekonomi, iktisat. 2. Tutum.
h. 258, 433, 433, 478, 575, 576, 578, 578, 847, 1908, 1949, 1980, 2021, 2024, 2054, 2060, 2064, 2079, 2092, 2092, 2166, 2834, 2959, 2961, 3071, 3099, 3148, 3167
h.+a 1369
h.+ĭ 2286, 3149
h.+ĭ.n 425, 2062, 2165, 2916
h.+ĭ.n.e+(huşalihne) 475, 3102
h.+ĭ.n.re+(huşalihinçe) 475
h.+ĭ.pe 1907, 2061, 3075
h.+ĭ.sen 2283
h.+ĭ.sen.re+(huşalihisençe) 2094
h.+ĭn 2960, 3103, 3170
h.+ra 828, 2170, 3160, 3161
h.+sem 382, 447, 1930, 2289
h.+sen 405, 408
h.+sen.e 448, 1932
h.+sen.ra.ĭ+(huşalihsençi) 2284

h.+sen.re+(huşalıhsence) 1933, 2093
h.+sen+(huşlıhsen) 3164
[=62]

huşıl-: Kırılmak, parçalanmak, eğilmek.
h.-a-t' 482
h.-ri+(huşılçı) 42
[=2]

hup-: Kapamak, örtmek, tasfiye etmek; ortadan kaldırmak.
h.-i 1695, 1703, 1705, 1706
h.-ma 705, 2099
h.-ma-n 1508
h.-ma-ri 1279
h.-mi 1054
h.-ni 1034, 3208
h.-ni 2822
h.-ri-ş 2956
h.-sa 24
[=14]

hupa: Kapak, örtü, zırh, kabuk.
h.+i.n.e+(huppine) 2353, 2402, 2444
h.+i.n.ren+(huppinçen) 2395
h.+i+(huppi) 2442
[=5]

hupah: 1. Kapak, örtü. 2. Dulavraotu.
h. 349, 2928
[=2]

hupirila-: 1. Çevirmek, kuşatmak. 2. Örtmek, kapamak, kaplamak.
h.-sa 1860
[=1]

hupkiş: Kapak, kap, örtü.
h. 2581
h.+a 2587, 2593
h.+i 2565
h.+pa 2405, 2457, 2463, 2520, 2562,
2590
[=10]

hupla-: Kaplamak, örtmek.
h.-iççen+(hupliççen) 2586
h.-ma 2562
h.-malla 2344, 2405, 2457, 2463, 2469,
2474, 2514, 2520, 2592
h.-ni 2587, 2593
h.-ri-m-şi 2580
h.-sa 1382, 1871, 2477
[=17]

huplu: Dört köşeli ya da yuvarlak şekilde yapılan börek.
h. 1081
[=1]

hur: Kaz.
h. 387, 883, 2929
h. kīvakal: Yaban kazı.
h. k. 387

h. kīrkka: Toy kuşu.
h. k. 883

h.+in 1153
[=4]

hur-: Koymak, yatırmak, bırakmak, dikmek.
h. 1074
h.-a-şşı 477, 1986, 2891, 2903
h.-at 759, 790, 825, 2142, 2624, 2667
h.-at-ri+(huratçı) 1055
h.-at-in 764
h.-at-ip 1081
h.-ma+(huma) 775, 1949, 2816
h.-malla+(humalla) 346, 348, 2116,
2342, 2343, 2370, 2371, 2403, 2422, 2452,
2453, 2481, 2499, 2593
h.-man+(human) 3236
h.-ni-ne+(hunine) 770
h.-ni-sem+(hunisem) 3212
h.-ni+(hunī) 604, 874, 1398, 1689,
1936, 2132, 2618, 2621, 2623, 2808, 2913,
2936, 2942, 3048, 3058, 3080
h.-ri+(huçi) 1085, 1265, 1278, 1364,
1429, 2001, 2630, 2687
h.-ri-ş+(huçış) 128, 2911
h.-ri-m+(hutīm) 1561, 1649, 1714
h.-sa 2356, 2381, 2402, 2452, 2477,
2514, 2518, 2520, 3208, 3238, 3316
h.-ti-ş+(huçış) 24
[=75]

hura: 1. Kara, siyah. 2. Kötü, pis.
h. 318, 570, 738, 1184, 1829, 1851,
1884, 2347, 2365, 2423, 2434, 2435, 2435,
2437, 2442, 2461, 2495, 2523, 2527
[=19]

hurah: Hırsız.
h. 1819
h.+sem 2604
[=2]

hural: Nöbet, bekleme, koruma.
h. 310
[=1]

hural-: 1. Kararmak, koyulaşmak. 2. Kirlenmek, pislenmek.
h.-ni 1811
h.-sa 1099, 1784
[=3]

huralşi: Bekçi.
h. 1397
h.+sem.pe+(huralşisempe) 3127
h.+sem+(huralşisem) 2254
[=3]

huralti: Yapı, bina, inşaat.
h. 396
h.+i.sen.e+(huraltisene) 2283
h.+na 2284

[=3]
huran: Kazan.
h.+pa 1063
h.+ra+(huranta) 259
h.+ran+(hurantan) 262
h.+u.n.ra+(huranunta) 125
[=4]
hurav: Yanıt, cevap, yankı.
h. 1309, 3321, 3322
[=3]
huravla-: Yanıtlamak, cevaplamak.
h.-ma 3198
h.-nĩ 2213, 2994
[=3]
hurĩ: Orman, koru.
h.+ĩ.n.re+(hurrinçe) 952
[=1]
hurin: Kayın.
h. 2398, 2471, 2472, 2495, 3003
h.+ran 426
[=6]
hurinliħ: Kayınlık, kayın ormanı.
h. 2274
[=1]
hurula-: Horlamak, hor görmek, aşağılamak, küçük görmek.
h.-ni-ne 770
[=1]
hurliħan: Frenküzümü.
h. 738, 2442, 2444, 2471, 2473, 2495, 2495, 2499, 2501, 2515, 2527
h.+pa 2496, 2510
h.+ran 2475, 2523
h.+ĩn 2524
[=16]
hurliħli: Kederli, hüzünlü, acıklı, hazin.
h. 1813
[=1]
hurliħlin: Kederli, hüzünlü, acıklı, hazin bir şekilde.
h. 3205
[=1]
hurşĩ: Mikser, çırpıcı, vurucu, dövücü.
h. 905, 916, 3173
[=3]
hurt: Kurt, solucan.
h.+ĩ.n+(hurçin) 2529, 2539
h.+ĩ.sem.pe+(hurçisempe) 2896
h.+ĩ.sen.e+(hurçisene) 2545
h.+ĩ.sen+(hurçisen) 2548
h.+ne 2534
[=6]
husah: Bekar, boş, serbest.
h.+sem 2682
[=1]

husak: Patates toplamada kullanılan dar ahşap kürek.
h.+ga 32
[=1]
huskat-: Yerinden oynatmak, hareket ettirmek.
h.-ma-rĩ-m 1206
h.-nĩ 404
h.-rĩ 1153
h.-sa 1277
[=4]
huş-: 1. Ekleme, katmak, arttırmak, dahil etmek. 2. Hükmetmek, buyurmak, görevlendirmek.
h.-malla 2336, 2338, 2354, 2362, 2379, 2395, 2438, 2444, 2468, 2477, 2480, 2497, 2512, 2594
h.-nĩ 313, 2418, 2601, 2619
h.-ni-ne 1649
h.-ni-pe 1856, 1876
h.-nĩ-tik 2544
h.-rĩ 37, 960, 1316, 3378
h.-sa 352, 1265, 1912, 1916, 1945, 2339, 2363, 2369, 2378, 2386, 2388, 2411, 2420, 2420, 2430, 2455, 2469, 2473, 2497, 2568
h.-san 2544
[=47]
huşamat: Soyad, lakap.
h. 888
h.+ĩ.n.e+(huşamatne) 1142, 2018
[=3]
huşĩ: 1. Aralık, süre, ara, alan, arazi, çevre, ortam. 2. Mezbele.
h.+a+(huşşa) 934
h.+ĩ.n.e+(huşşine) 1079, 1080, 1206, 1342, 1424, 1521, 1523
h.+ĩ.n.re.h+(huşşinçeh) 1748
h.+ĩ.n.re.i+(huşşinçi) 509, 528, 1153, 1881, 2007, 2132
h.+ĩ.n.re+(huşşinçe) 147, 156, 158, 164, 168, 215, 283, 521, 1134, 1614, 1764, 1920, 1991, 1991, 2013, 2015, 2017, 2212, 2590, 2710, 2893, 3022, 3028, 3038, 3039, 3042, 3065, 3152, 3156, 3247, 3294
h.+ĩ.n.ren+(huşşinçen) 1352, 1766
h.+ĩ.sen.e+(huşşisene) 2452
h.+ĩ+(huşşi) 59, 1257, 3197
h.+mĩr.ra+(huşmĩrta) 1442
h.+ra 112, 165, 166, 1233
h.+ra.i+(huşĩri) 1174
h.+rah 740
h.+ran 1184
[=60]

huşık: 1. Ara, aralık. 2. Çatlak, yarık, gedik. 3. Süre.

h.+i.sem 1862

h.+sem 1871

[=2]

huşin-: Eklenmek, artmak, çoğalmak, genişlemek, binmek, katılmak.

h.-a-şşı 1997

h.-as 2979

h.-ri+(huşinçi) 2775

h.-sa 1228

[=4]

huşma: 1. Ek. 2. Artık, fazla.

h. 804, 2009, 3047

[=3]

huşpu: Evli kadınların bayramlık başlığı.

h. 200, 213, 220

[=3]

hut: 1. Kat, balkon, sıra, dizi, saf. 2. Yan taraf, yön, çevre. 3. Defa, kere, kez.

h. 233, 288, 345, 351, 506, 508, 556, 557, 595, 883, 890, 1051, 1196, 1277, 1397, 1406, 1710, 1821, 2058, 2200, 2205, 2396, 2479, 2494, 2593, 2601, 2804, 2985, 3034, 3106, 3131, 3145, 3304, 3444

h.+a 1335, 2001, 3068

h.+çen 1178, 1181, 1980, 2165, 2216, 2712, 3196, 3224, 3228, 3276, 3279

h.+i.n.re+(hutınçe) 1865, 2580

h.+i.n+(huçin) 1881

h.+i.ne+(hutne) 1898

h.+i.pe+(huçipe) 196

h.+i.sem.pe+(huçisempe) 862

h.+i.sem+(huçisem) 144, 162

h.+i.sem+(huçisem) 386

h.+in 1189

h.+ra 1002

h.+rah 1006

h.+ren+(hutçen) 661

h.+sen.e 27

[=62]

hut: 1. Kâğıt. 2. Belge, evrak.

h. 2600

h.+i.ne+(hutne) 2832

h.+ren+(hutçen) 2974

h.+sem 2798, 2832

h.+sem+(hutsem) 2620

h.+sen.e+(hutsene) 2621

[=7]

hut': Ne de olsa, ne olursa olsun.

h. 81

[=1]

hut-: Yakmak, ısıtmak, eritmek.

h.-çir+(huççir) 1410

h.-ri-ş+(huçış) 1405

[=2]

huta kır-: Savunmak, korumak, yardımcı olmak.

h. k.-ri+(kırçı). 61

[=1]

hutaş: 1. Küçük çuval, torba. 2. Kılıf, kese, kabuk.

h.+sem 383

[=1]

huta yar-: Başlamak, çalışmak, çalıştırmak, yeniden düzenlemek.

h. y.-as-si-si-n-ren+(yarassisinçen). 1919

h. y.-malla+(yamalla). 2066

h. y.-ma+(yama). 2107

[=3]

hutış: 1. Karışık, karma, çeşitli. 2. Karışım.

h. 2468, 2469, 2786

h.+a 2478

h.+pa 2388

h.+ran 2389

[=6]

hutış-: Karışmak, birleşmek, bağlantı kurmak, dolaşmak.

h.-sa 114

[=1]

hutıştar-: 1. Karıştırmak, karmak, katmak, eklemek. 2. Engellemek, rahatsız etmek.

h.-ma-sir 2551

h.-malla 352, 2354, 2473, 2492

[=5]

hutli: 1. Katlı, bükümlü. 2. Karmaşık, zor. 3. Bileşik.

h. 512, 710, 1331, 2950

h.+sker 2299

[=5]

hutli: Belgeli, belgesi olan.

h. 2648, 2650, 2653

[=3]

hutlih: 1. Ara, aralık, süre. 2. Çevre, dolay.

h.+i 3120

h.+i.n 846, 2825, 2877, 3286

h.+i.n.e+(hutlihne) 2870

h.+i.sem 2308

h.+i.sen 3164

h.+i.sen.e 3169

h.+i.sen.re+(hutlihisençe) 2854, 3169

[=11]

hutrān sitren: Kazara, istemeyerek, tesadüfen, rasgele.

h. 1289

[=1]

huts̄in-: Katılmak, eklenmek, artmak, iştirak etmek, girişmek.

h.-akan 521
h.-akan-a 261
h.-akan-sem 250
h.-akan-sen 3150
h.-akan-sen-e 526
h.-a-ş̄ı 254, 2217, 2958, 3153
h.-at' 812, 853
h.-a-y-man-ni-pe 3073
h.-ış̄ 2175
h.-ma 591, 3052, 3074
h.-malla-ç̄ı 1521
h.-man 390, 3136
h.-man-ni-ne 2069
h.-ma-s̄r 3292
h.-n̄i 136, 203, 389, 501, 505, 522,
2157, 2206, 2995, 3023, 3108, 3109, 3134
h.-ni 508, 3401
h.-r̄i +(huts̄inç̄ı) 592, 1200, 3131
h.-r̄i-m̄ir+(huts̄int̄im̄ir) 3222
h.-r̄i-ş̄+(huts̄inç̄ıs̄) 192, 239, 523, 3301
h.-sa 365, 509, 655, 727, 3081
[=49]

huts̄inu: Katılım, ek, artış, girişim.
h.+i.sem+(huts̄in̄iv̄isem) 159
h.+i.sen+(huts̄in̄iv̄isen) 192, 2115,
2132
h.+i+(huts̄in̄iv̄i) 3026
h.+sem 2017
h.+sen.e 1988
[=7]

huyh̄i/ huyh̄i-suyh̄i: Kaygı, tasa, keder, dert.
h. 1122, 1124
[=2]

huyh̄ir-: Kaygılanmak, kederlenmek,
tasalanmak.
h.-malli 638
[=1]

hüme: Çit, tahta perde, parmaklık.
h. 1668, 1676, 1690, 1693, 1714, 1723,
1734
h.+ne 1730
h.+sem 1776
h.+sem.pe 151
[=10]

hüter-: Sürmek, kovmak, savmak.
h.-se 1433
[=1]

hüt̄i: 1. Savunma, korunma, himaye. 2. Gölge,
karaltı, durgun
h.+ī.n.e+(hüt̄tine) 155, 3395
[=2]

hüt̄ile-: Savunmak, korumak saklamak, himaye
etmek.

h.-ken 2103, 3406
h.-ken-sem 1779
h.-me 3130, 3195, 3214
h.-melle 3159
h.-melli 2727, 2741
h.-ni-ne 1806
h.-s 2886
[=11]

hüt̄ilen-: Savunmak, korunmak.
h.-me 300
h.-se 151
[=2]

hüt̄ilev: Savunma, koruma, himaye.
h. 1727, 1733, 1733
[=3]

hüt̄il̄h: Korunak, korunulacak yer.
h. 1984, 1986, 2241, 2721, 2724, 2724
[=6]

hvatter: Apartman dairesi.
h. 1298, 1303, 1314, 1322, 1332, 1348,
1354, 1366, 1439
h.+e 1488
h.+ī 1135
h.+ī.n.e+(hvatterne) 1336
h.+ī.n.re+(hvatterinçe) 1311
h.+in 1316, 3135
h.+pe 611
h.+re.i+(hvatterti) 1390, 1395, 1403
h.+re+(hvatterte) 460, 1381, 1387
[=22]

ihra: Sarmısak.
ı. 2362, 2365, 2451, 2452, 2461, 2467,
2469
[=7]

ilhan-: Lanet etmek, beddua etmek.
ı.-sa 1205
[=1]

il'im: Oğlum.
ı.+sem 1070
[=1]

ılmaş-: Değişmek, nöbetleşe çalışmak.
ı.-ş̄in-n̄i 173
[=1]

ılmaşu: Rotasyon, nöbetleşme, vardiya.
ı.+ī+(ılmaş̄iv̄i) 338
ı.+sem 176
[=2]

ilfin: Altın.
ı. 691, 1040, 1094, 1100, 2687, 2912
ı.+pa 2533
[=7]

ır: 1. İyi, hoş. 2. Takdir, övgü.

1. 3267
1. k. kīmīl: İyi kalp.
1. k.+lī: İyi kalpli, merhametli.
1. k.+rah: Daha iyi kalpli, daha merhametli.
1. k. 1202
1. k.+līh: İyi kalplilik.
1. k. 597, 2326, 2718, 2720, 2721, 2724, 2726, 2738, 2743, 2744, 2746, 2812, 3037, 3134, 3137
[=17]
irmī kanmī: Durup dinlenmeden, yorulmadan, bıkmadan usanmadan.
1.-mī 752
[=1]
iran: Yarı.
1. 1316, 2815, 2989
1.+ah 1707
1.+hī 855
[=5]
irrat-: Ağrımak, acımak.
1.-at' 482
1.-nī-pe 1467
[=2]
irattar-: Ağrıtmak, acıtmak, yaralamak.
1.-as-şīn-ççī 1044
1.-rī-ś+(irattarçīś) 1203
[=2]
irī: İyi, hoş.
1. 313, 360, 374, 503, 694, 699, 771, 777, 843, 859, 891, 1041, 1082, 1083, 1238, 1239, 1343, 1442, 1500, 1518, 1536, 1887, 2017, 2018, 2553, 2719, 2723, 2724, 2737, 2746, 2813, 2987, 3000, 3133, 3272, 3312
1.+a+(irra) 1640
1.+i+(irri) 1201
1.+pa 118
[=39]
irīla-: Takdir etmek, övmek, tasvip etmek.
1.-kan-sem 3046
1.-mas-t' 732
1.-nī 3375
1.-rī 526
1.-sa 90
[=5]
irīlīh: İyilik
1. 976
1.+a 1144, 2796
[=3]
itala-: Sarmak, kucaklama, kapsamak, içine almak.
1.-sa+(italasa) 1058, 1615
[=2]
itam: Kucak, çevre.
1.+i.ne+(itamne) 1352

[=1]
itar-: Israr etmek, üstelemek, direnmek, diretmek.
1.-ma 1607
[=1]
itarlī: İmalı.
1. 86
[=1]
itkīntar-: Fırlatmak, saldırtmak, hücum ettirmek.
1.-at' 1487
[=1]
itla: Pek, gayet, oldukça, özellikle, bilhassa.
1. 323, 421, 442, 442, 508, 531, 566, 689, 1041, 1380, 1403, 1545, 1788, 1965, 1978, 2032, 2068, 2101, 2195, 2209, 2213, 2215, 2220, 2521, 2583, 2590, 2784, 2791, 2916, 2917, 3123, 3170, 3208, 3299, 3443
1.+rah 120, 253, 293, 791, 798, 1171, 1414, 1710, 1913, 1914, 1935, 1948, 1958, 2266, 2287, 2584, 2786, 2796, 2869, 3071, 3125, 3160, 3167, 3384, 3384, 3423, 3430
[=62]
itlarahīşī: Ekseriyeti, çoğunluğu, çoğu
1. 2067
[=1]
itlarikun: Salı.
1. 2268, 2630
[=2]
itlaşşī: Fazla, artan, gereksiz, artık.
1. 1295, 1446, 1857, 2518, 2580, 2588, 2592
1.+ne 745
[=8]
itlī: Bol, fazla.
1. 1209
[=1]
itti: Başka, sair, geri kalan.
1. 84, 146, 157, 170, 189, 208, 240, 362, 415, 427, 441, 520, 638, 663, 699, 703, 715, 751, 799, 835, 1422, 1432, 1890, 1890, 1916, 1972, 2079, 2148, 2256, 2580, 2730, 2824, 2836, 2890, 2913, 2918, 2942, 2954, 3073, 3087, 3103, 3121, 3294, 3312, 3354, 3418
1.+n.e 744, 2329, 2710, 3032
1.+pe 2008
1.+sem 70, 444, 606, 617, 692, 1341, 1347, 1460, 1998, 2149, 2171, 2863, 2916, 2958
1.+sem.pe 370
1.+sen 1937, 3423
1.+sen.e 255, 2806
[=70]
ivīl: Oğul.

1. 1065, 3268
 1.+i 285, 290, 389, 400, 1142, 2096,
 2608, 2636, 2947
 1.+i.pe 1076, 2635
 1.+i.sem 444, 444, 2952
 1.+im 2609, 2641
 [=18]
ivn-: Yorulmak, yorgun düşmek.
 1.-a-şşı 827
 1.-ni-ne 1212, 2447
 1.-nĩ-ran 1100
 1.-sa 1549
 1.-san 1584, 1586
 [=7]
ivt-: Atmak, fırlatmak, savurmak.
 1.-ma 1480, 1491
 [=2]
ivş-: Kapacak.
 1. 258
 [=1]
iyh-: Uyku, rüya, düş.
 1.+i+(iyhi) 1056
 [=1]
iyhşir-: Uykusuz.
 1.+sker 1055
 [=1]
iyt-: İstemek, sormak, çağırarak, talep etmek.
 1.-akan-sem 64
 1.-as 1522, 3290
 1.-a-t 2608, 2628, 2637, 2650, 2678,
 3441
 1.-i 1843
 1.-ma 3327
 1.-malla 827
 1.-ma-şşı 3425
 1.-nĩ 386, 613, 2212, 2899
 1.-ni-pe 66
 1.-ni-pe+(iytnipe) 2251, 3428
 1.-ni-sen-ren+(iytnisençen) 2068, 2071
 1.-ri 1685
 1.-ri-m 1270, 1682, 1701
 1.-ri-ş 104
 1.-sa 58, 1435, 1438, 1759, 1930, 3358
 [=33]
iytkala-: Dilenmek, zaman zaman istemek.
 1.-sa 59, 383
 [=2]
iytu: Soru, sorun, konu.
 1. 609, 1889, 2130, 2580, 2748, 2782,
 2819, 2821, 2882, 3321
 1.+a+(iytĩva) 1984, 2103, 2244, 2822,
 3090, 3092, 3168
 1.+ah+(iytĩvah) 611
 1.+i.n.e+(iytĩvne) 2994

1.+i.pe+(iytĩvpe) 1956
 1.+i.sem.pe+(iytĩvisempe) 583, 2118,
 2127, 2127, 2128, 2726
 1.+i.sem+(iytĩvisem) 1888
 1.+i.sen.e+(iytĩvisene) 638, 2118, 3429
 1.+i+(iytĩvi) 2008
 1.+in+(iytĩvin) 1959
 1.+pa 174, 3095
 1.+sem 298, 2213, 2245, 2823, 3198
 1.+sen 2873
 1.+sen.e 608, 612, 2824, 3165
 [=44]
iytulli: Sorunlu.
 1.+n 1520
 [=1]
iytü: Sorun.
 1. 2245
 [=1]
iytim: Anket, sınav.
 1.+sen 2068
 [=1]
ih-: Evet, anlamında ünlem.
 i. 1155
 [=1]
imsan-: Kıskanmak.
 i.-ni 1090
 [=1]
imirt-: Yarışmak, önüne geçmek, birisinden
 atik davranmak.
 i.-sa 3157
 [=1]
imirt kayık: Kartal.
 i. 2987
 [=1]
imirtu: Yarışma.
 i.+a+(imirtĩva) 3023
 i.+i.n.re+(imirtĩvinçen) 3132
 i.+ra 3063
 i.+sem 2701
 i.+sen.re+(imirtusençen) 2702, 3017
 i.+i.n.e+(imirtĩvne) 529
 [=7]
in-: Ulaşmak, başarmak.
 i.-sa 1132
 [=1]
inşli: 1. Başarılı. 2. Faydalı yararlı.
 i. 3, 196, 527, 684, 1227, 1988, 2713
 i.+ah+(inşlah) 1561
 i.+rah 693
 [=9]
inşlih: 1. Başarılılık. 2. Yararlılık.
 i.+i.n.e+(inşlihne) 526
 [=1]
inşu: 1. Başarı. 2. Yarar.
 i. 3081

[=1]
ınkar-: Düşünmek, anlamak, kavramak, idrak etmek.
 ĩ.-ay-ma-rĩ-m 1161
 ĩ.-nĩ 1779
 ĩ.-sa 1819
 [=3]
ınlan-: Anlamak, kavramak, idrak etmek.
 ĩ.-akan 849
 ĩ.-akan-sem 2850
 ĩ.-at' 855
 ĩ.-at-ĩp 3441
 ĩ.-at-pĩr 3238
 ĩ.-ççĩr 1430
 ĩ.-ma 1700
 ĩ.-malla 1670
 ĩ.-ma-şşĩ 848
 ĩ.-mĩr 1696
 ĩ.-nĩ 774
 ĩ.-rĩ+(ĩnlançĩ) 1184
 ĩ.-rĩ-m+(ĩnlançĩm) 1161, 1805
 ĩ.-sa 177
 [=15]
ınlanni: Anlama, kavrama, kavrayış, idrak.
 ĩ. 124
 [=1]
ınlantar-: Açıklamak, anlatmak.
 ĩ.-as-ha 2641
 ĩ.-at' 1448, 1488
 ĩ.-nĩ 1181, 1790, 2945
 ĩ.-rĩ+(ĩnlantarçĩ) 1648
 ĩ.-rĩ-ş+(ĩnlantarçĩş) 2790
 ĩ.-sa 2033, 2644, 2856
 [=11]
ınlantarni: Açıklama.
 ĩ. 270
 [=1]
ınlanu: Kavram, anlayış, telakki, düşünce.
 ĩ.+sen 1887
 [=1]
ınlav: Kavram.
 ĩ.+ĩ.n.e+(ĩnlavne) 2851
 [=1]
ınsĩrt: Ani, tesadüf.
 ĩ. 1820, 1912
 ĩ.+sen.e 2099
 [=3]
ınsĩrtran: Aniden, tesadüfen.
 ĩ. 273, 1144, 1392, 2255, 3415
 [=5]
ıntĩl-: İstemek, hedefini takip etmek, çalışmak, gayret etmek.
 ĩ.-at' 1
 [=1]
ıraskal: Şans, iyi şans.

ĩ.+ĩ.n.e+(ĩraskalne) 1502
 [=1]
ıratlı: Soylu, asil.
 ĩ. 2073
 [=1]
ıru: Soy, nesil, kuşak.
 ĩ. 489, 2756, 3104, 3253, 3261
 ĩ.+a+(ĩrĩva) 210, 291, 764, 3151, 3197,
 3256
 ĩ.+ĩ.n.e+(ĩrĩvne) 2317
 ĩ.+ĩ.n.ra.i+(ĩrĩvinçĩ) 1876
 ĩ.+ĩ.sen.e+(ĩrĩvisene) 307
 ĩ.+ĩn+(ĩrĩvin) 3026, 3266
 ĩ.+n 855
 ĩ.+ran 291
 ĩ.+sem.şĩn 3314
 [=19]
ıs: Akıl, anlayış, öğüt, tavsiye.
 ĩ. 79, 765, 1054, 1499, 1740, 1903
 ĩ.+a 1182, 3221
 ĩ.+ĩ.pe 3321
 ĩ.+ra 1897
 [=10]
ıs-: Çekmek, daldırarak almak.
 ĩ.-sa 2540
 [=1]
ısan-: Geçirilmiş olmak, gönderilmiş olmak.
 ĩ.-nĩ 3207
 [=1]
ısat-: Yolcu etmek, uğurlamak, eşlik etmek.
 ĩ.-at' 2165
 ĩ.-ĩ 707
 ĩ.-ma 446
 ĩ.-nĩ 1302, 1575, 1747
 ĩ.-rĩ-m 1246
 ĩ.-rĩ-ş 3220, 3222
 ĩ.-sa 1436
 [=10]
ışçah: Düşünür, düşünce ustası.
 ĩ.+sen.e 2193, 2200, 2211
 [=3]
ıslĩ: Akıllı, uslu, zeki.
 ĩ. 175, 773, 2661, 2671, 3266
 [=5]
ısta: Usta, uzman.
 ĩ. 839, 2018, 2150
 ĩ.+ççĩ 3349
 ĩ.+ĩ.sem+(ĩstisem) 80, 3344
 ĩ.+ĩ.sen+(ĩstisen) 185
 ĩ.+ĩ.sen+(ĩstisen) 596
 ĩ.+ĩ+(ĩsti) 2771
 ĩ.+sen 212, 213
 ĩ.+şĩ 54
 [=12]

İstala-: Yapmak, icat etmek.
 İ.-nī 217, 220, 301, 718, 1937
 İ.-s-si-n 1694
 İ.-t-çış 200
 [=7]
İstalih: Ustalık, uzmanlık.
 İ.+İ.n 2110
 İ.+İ.n.e+(İstalihne) 3030, 3033
 İ.+İ.pe 126, 187
 İ.+in 3156, 3400
 İ.+pa 210
 [=8]
İsta:Nerede.
 İ. 532, 1258, 1322, 1349, 1452, 1608,
 1682, 2129, 2256, 2611, 2638, 3217, 3217,
 3315
 İ.+ha 985
 İ.+tīr 2932
 [=16]
İstan: Nereden.
 İ. 636, 1159, 1199, 1200, 1280, 1524,
 2669, 2790
 [=8]
İs-tūn: Bilinç, hafıza akıl.
 İ. 1489
 İ.+a 173
 [=2]
İş: 1. İç, karın. 2. Öz, iç, orta. 3. Astar.
 İ. 352, 1112, 1197, 1203
 İ.+İ.n.e+(İşne) 2009, 2925, 2928
 İ.+İ.n.re+(İşinçe) 1900, 2929
 İ.+ne 2351, 2357
 İ.+ra 1307, 1335
 [=13]
İşala-: 1. Kızartmak, kavurmak. 2. Vurmak,
 cezalandırmak.
 İ.-malla 2337, 2361, 2378, 2378, 2410,
 2420, 2420
 İ.-nī 2343, 2363, 2411, 2422
 İ.-sa 2421
 [=12]
İşalan-: 1. Kızarmak, Kavrulmak. 2.
 Endişelenmek.
 İ.-sa 2362
 [=1]
İşi: 1. Sıcak, sıcaklık. 2. Sıcak, has, candan.
 İ. 27, 153, 345, 386, 1050, 1050, 1104,
 1366, 2369, 2369, 2411, 2458, 2551, 2560,
 2987
 İ.+İ.ne+(İşşine) 1143
 İ.+İ.pe+(İşşipe) 404
 [=17]
İşin-: 1. Isınmak 2. Canlanmak.
 İ.-san 348

[=1]
İşit-: Isıtmak, yakmak.
 İ.-san 2586
 [=1]
İşlih: İçlik.
 İ. 2374
 [=1]
İşşin: İçten, candan, şefkatli.
 İ. 101, 117, 629, 3192
 [=4]
İştalan-: 1. Kızarmak, kavrulmak. 2.
 Endişelenmek, üzölmek.
 İ.-nī-sker+(İştalannīsker) 1097
 [=1]
İvīs: Bal, balmumu.
 İ. 352
 [=1]
İvīs: Titrek kavak, akçakavak.
 İ. 890
 [=1]
İ: Soru edatı.
 i. 109, 240, 329, 391, 1061, 1154,
 1165, 1407, 1408, 1410, 1681, 1684, 1718,
 1817, 1817, 1843, 2179, 3247, 3310
 [=19]
İ.-i-i: İğrenme bildiren ünlem.
 i.-i-i 1330, 1348
 [=2]
İk: İki
 i. 408, 413, 961, 1220, 1295, 1405,
 1418, 1424, 15358, 2249, 3207
 [=12]
İki: İki.
 i. 9, 43, 60, 116, 136, 418, 561, 584,
 604, 661, 724, 747, 793, 1051, 1065, 1153,
 1257, 1282, 1294, 1303, 1310, 1371, 1476,
 1649, 1783, 1849, 1882, 1885, 1962, 1986,
 1988, 2003, 2010, 2074, 2077, 2119, 2165,
 2210, 2277, 2288, 2319, 2369, 2479, 2537,
 2600, 2614, 2650, 2774, 2804, 2891, 2895,
 2950, 2974, 3120, 3137, 3137, 3150, 3196,
 3197, 3228, 3276, 3279, 3304, 3399, 3401
 [=65]
İkke: İki.
 i. 1213
 [=1]
İkken: 1. Meğer. 2. İmiş.
 i. 21, 312, 675, 732, 739, 1242, 1311,
 1315, 1325, 1337, 1397, 1440, 1475, 1596,
 1690, 1695, 1697, 1698, 1716, 1778, 1839,
 2033, 2550, 2676, 2899, 3018
 i.+ne 313
 [=27]
İkki: İki.
 i. 1359, 3353

i.+pe 1123
[=3]

ikkilen-: 1. Çatallanmak, ikiye ayrılmak. 2. Şüphelenmek.
i.-çî 1276
i.-e-t-în 2772
i.-me 262
i.-mes-t 2068
i.-mes-t-pîr 3444
[=5]

ikkimîş: İkinci.
i. 40, 57, 57, 233, 364, 1293, 1533, 1980, 1991, 2001, 2103, 2775, 2866, 3033, 3147
i.+î 2657
i.+pe 3064
[=17]

ikkîn: İkisi birlikte.
i. 3209
[=1]

ikkîşî: İkisi.
i. 108, 1142, 2222, 3227, 3349
i.+n.e+(ikkîşne) 1291, 2075
i.+n.şin 1293
[=8]

iksîmîr: İkimiz.
i. 1174, 1210
[=2]

ikşer: İkiser.
i.+în 443
[=1]

il-: 1. Almak, satın almak. 2. Kesmek, kırmak.
i. 1594, 1647, 2611, 2614
i.-e 2395, 2395
i.-e-ççî 468
i.-eken 1994, 3132
i.-eken-sem 363, 2841
i.-e-r 611
i.-es 285, 2832, 3287
i.-e-şşî 1141, 2094, 2312
i.-es-si 402
i.-es-si-pe 3103
i.-es-şin 1983, 2042
i.-et 743, 1260, 2150, 2163, 2176, 2766
i.-et-çî 2766
i.-et-eh 2163
i.-et-îp 1116
i.-e-y-men-ni-pe 1321
i.-e-y-me-rî-m 1470, 3360
i.-e-y-me-rî-m-ha 1670
i.-ey-mes-t 334
i.-îr 34
i.-îş 2021, 2110

i.-me 238, 609, 750, 1584, 1914, 1943, 1950, 1965, 2019, 2109, 2239, 2538, 2612, 2995, 3096, 3112, 3143
i.-melle 350, 1941, 2064, 2307, 2370, 2402, 2421, 2437, 2469, 2561, 2876
i.-melli 2025
i.-me-n 1195, 1323
i.-me-n-ni-ne 2247
i.-me-rî-tîk 2834
i.-me-sen 3078
i.-me-sîr 1419
i.-me-şşî 2762
i.-mes-t-îp 1481
i.-ni 223, 2729
i.-nî 410, 671, 717, 1146, 1158, 1271, 1371, 1400, 1750, 1759, 1769, 1781, 1794, 1982, 2009, 2012, 2125, 2980, 3120
i.-ni-sem 692
i.-nsker 471
i.-rî+(ilçî) 1279, 1416, 1565, 1683, 1719, 1961
i.-rî-m+(iltîm) 1327, 1561, 1661
i.-rî-mîr+(iltîmîr) 3223, 3257
i.-rî-ş+(ilçîş) 101, 117, 632
i.-rî-s+(ilçîş) 96
i.-se 98, 128, 199, 274, 297, 305, 352, 401, 410, 451, 653, 719, 740, 794, 811, 922, 1078, 1149, 1238, 1538, 1546, 1550, 1558, 1560, 1562, 1571, 1584, 1616, 1654, 1754, 1809, 1864, 1920, 2054, 2083, 2190, 2272, 2288, 2324, 2395, 2457, 2503, 2540, 2599, 2745, 2772, 2801, 2951, 2951, 2984, 3079, 3151, 3217, 3395
i.-se-h 2513
i.-sen 208, 423, 1210, 1395, 2052, 2052, 2126, 2290
i.-sen-eh 1117
[=178]

ilem: Güzellik, alım.
i. 213, 1861, 1898, 2173, 2986
i.+î.pe 110, 525
i.+ne 2752, 3344
[=9]

ilemlet-: Güzelleştirmek.
i.-melle 2356
i.-nî 718, 2301
[=3]

ilemlî: Güzel, alımlı, harikülade, olağanüstü.
i. 213, 362, 756, 1332, 1587, 1607, 1921, 2555, 2896
i.+reh 2861
i.+ren 2896
[=11]

ilemlîh: Güzellik, alımlılık.

i.+e 265
[=1]
ilemlin: Güzelce, güzellikle.
i. 250
[=1]
ilir-: 1. Meraklı olmak, merak salmak, düşünk
olmak, imrenmek, tamah etmek. 2. Kudurmak.
i. 2340
[=1]
ilirt-: 1. Çekmek, cezbetmek, büyülemek,
gönlünü kapmak, kandırmak, ayartmak. 2. İftira
etmek, suçlamak, gammazlamak, laf taşımak.
i.-es-si 2117
i.-e-şsi 633
i.-me 829
i.-se 500
[=4]
ilt-: Dinlemek, işitmek.
i.-eken 1848, 2723, 2736, 2736
i.-e-ri-m 1279
i.-et-timır 1556
i.-me-n 1442, 1494, 2723, 2736
i.-men 770
i.-men-ni 1848
i.-me-ri 26
i.-ni 1742, 1767, 1780, 1803, 1848,
2638
i.-ni-i-n-e+(iltine) 81
i.-ni-ne 1276
i.-ni-peh 240
i.-ri-m 1741
i.-se 1041
i.-sen 1097
[=25]
ilter-: Aldırmak.
asa i.-: Hatırlatmak, akla getirmek.
i.-e-şsi 481, 1779
i.-e-t 326
[=3]
iltin-: Dinlenmek, işitmek.
i.-et 1830, 2932
i.-ri+(iltinçi) 1391
i.-se 404
[=4]
ilü: Alım.
i. 152, 183, 192, 2001, 2039, 2104,
2105, 2106, 2107, 2107, 2118, 2118, 2120
asa i.-ü+: Hatırlama.
i.+i.n.e+(ilivne) 3429
sutu i.: Alım satım, ticaret,
alışveriş.
s. i. 152, 183, 192,
2001, 2039, 2104, 2105, 2106, 2107, 2107,
2118, 2118, 2120

s. -i.+e+(ilive) 2040
s. i.+pe 688, 1996,
1997, 1999, 2115, 2132, 3104
s. i.+re 1913
[=23]
imış: Sanki, güya, sözde, sözüm ona.
i. 1303, 1700, 1750, 1884
[=4]
imidj: İmaj, görüntü.
i.+ne 2017
[=1]
immunitet: 1. Bağışıklık. 2. Muafiyet.
i. 338
[=1]
imperi: İmparatorluk.
i.+i.n+(imperiyn) 2534
[=1]
imperial: Emperyal, imparatorlukla ilgili.
i. 2193
[=1]
imsamla-: 1. İlaçlamak. 2. Gübrelemek.
i.-sa 1979
[=1]
indeksatsi: Endeks.
i. 2057
[=1]
inf: İnfomatsi (kısaltması). Haber alma, haber
verme, haberleşme.
i. 2027
[=1]
infektsi: Organizmada hastalığa yol açan bir
mikrobun genel veya yerel gelişmesi, yayılması.
i. 346
[=1]
infektsilli: Bulaşıcı.
i. 2536
[=1]
informatsi: Haber alma, haber verme,
haberleşme.
i. 192, 3408
[=2]
infrastruktura: 1. Altyapı. 2. Altyapı tesisleri
3. Sistem.
i. 2710
i.+i.ne+(infrastruktuline) 2852
i.+pa+(infrastrukturi) 3075
[=3]
injener: Mühendis.
i. 299, 477
i.+i 68, 2916
i.+sem 300
[=5]
inke: 1. Yenge. 2. Yaşça büyük kadınlara hitap.
i.+sem 3418
[=1]

inkek: Kötülük, talihsizlik, aptallık, şanssızlık, zarar, hasar.

i. 40, 906, 1252, 1261, 3184

i.+ren 1813

[=6]

inomarka: Yabancı ülkede yapıp getirilmiş araba, ithal araba.

i.+ran+(inomarkıran) 1724

[=1]

inspektor: Müfettiş.

i. 2018

i.+ı 2016

[=2]

inspektisi: Müfettişlik.

i.+ı.n+(inspektisiyin) 2018, 3125

i.+ı+(inspektisiyi) 2658

[=3]

institüt: Enstitü.

i. 871, 1931

i.+ı.n.e+(institütne) 1210

i.+ı.n.ra.i+(institütinçi) 869

i.+ı.n.re+(institütinçe) 60, 575, 575,

872, 874, 2125

i.+ı.n.ren+(institütinçen) 1540

i.+ı.pe+(institütinçe) 578

i.+ı+(institütinçi) 1998

i.+sen.e 758

[=14]

inşe: Uzak.

i. 402, 1337, 1758, 1766, 1939, 2956

i.+h 385

[=7]

inşet: Uzak.

i.+e 254

i.+re 1289, 1656, 2932

i.+re.i+(inşetri) 70, 410, 1076, 2698,

2706

i.+ren 230

[=10]

intereslen-: İlgilenmek, ilgi duymak, merak etmek.

i.-eken-sen 1888

i.-es 2245

i.-me 799

i.-ni-pe 816

[=4]

intereslenter-: İlgilendirmek, meraklandırmak, şüphe uyandırmak.

i.-e-t-eh 2130

i.-eken 298

[=2]

interesli: İlginç, fark edilir.

i. 14, 660, 826, 841, 1743

[=5]

internat: Yatılı okul, pansiyon.

i.+ı.n.e+(internatne) 2723, 2723

i.+ı.n+(internaçın) 2736

i.+sen 3037

i.+sen.re+(internatsençe) 693

[=5]

internesnl: Uluslararası.

i. 2742

[=1]

internet: İnternet, genel ağ.

i. 83, 1939, 1945

i.+pa 2969

[=4]

invalid: Özürlü.

i. 687, 693, 695, 697, 3037, 3090, 3092, 3228

i.+sem 3092

i.+sem.pe 3137

[=10]

inventar': 1. Demitbaş, alet edevat, avadanlık. 2. Envanter, demirbaş defteri.

i.+ı 2302

[=1]

investisi: Yatırım.

i. 2054

i.+sem 1966, 2117

[=3]

investor: Yatırımcı.

i.+sem 2092

[=1]

ippodrom: Hipodrum.

i.+ra 3104

[=1]

ir: 1. Sabah. 2. Erken.

i.+eh 116, 1515, 1758, 1770

i.+pele 1296

[=5]

ir-: 1. Erimek. 2. Ezmek, değiştirmek.

i.-ççen 1823

i.-ha 1247

i.-i-reh 1521

i.-ni 2444

i.-se 2478

[=5]

irik: 1. Bağımsızlık, irade, erk. 2. Bolluk, ferahlık. 3. İzin.

i. 61, 1462, 1971, 2247, 3094, 3096

i. par-: 1. Serbestlik tanımak, bağımsız bırakmak. 2. İzin vermek.

i. p.-a-t'. 1971

i. p.-ri+(paçi). 61

i.+ı.pe 3244

i.+pe 379

[=8]

irikli: Bağımsız, serbest, rahat.

i. 311
i.+reh 3390
[=2]
iriksir: 1. Bağımlı. 2. İstemedem.
i.+eh 265, 2772
[=2]
iril-: 1. Erimek, dağılmak. 2. Lapa haline gelmek.
i.-et 2543
i.-iççen 2394
i.-se 1468, 2497
[=4]
irilçik: 1. Çabuk eriyen, çabuk dağılan. 2. Gevşek, gevşemiş, lapa haline gelmiş.
i. 2544
[=1]
irilter-: Eritmek, ezmek. 2. Lapa haline getirmek.
i.-e-şşı 2549
i.-melle 2369, 2386, 2455
i.-ni 347, 2343, 2347
[=7]
irhi: Sabahki.
i. 1583, 2699
[=2]
irhine: Sabah, sabahleyin.
i. 96, 1048, 1055, 2977
[=4]
irseren: Her sabah.
i. 485
[=1]
irsir: Kötü, pis, fena.
i.+sem 974
[=1]
irt-: 1. Geçmek, gitmek, geride bırakmak. 2. Düzenlemek.
i.-eken 195, 655, 746, 830, 2699
i.-en 2942
i.-en-pe 1344
i.-en-peh 1097
i.-ereh 1317
i.-e-şşı 1688, 2724
i.-es-si 3051
i.-et 43, 1309, 1802, 1977, 2200, 2697, 2889, 3034, 3180
i.-me 102
i.-me-n 438, 2837, 3292
i.-men 517
i.-men-ni 2719
i.-men-ren-şi 709
i.-me-ri 1679
i.-me-şşı-i 2854
i.-mes-t 249

i.-ni 162, 176, 323, 361, 365, 380, 451, 497, 502, 526, 611, 670, 1117, 1238, 1261, 1263, 1518, 1744, 1960, 2156, 2183, 2230, 2290, 2704, 2720, 2771, 2824, 2834, 2912, 2954, 3009, 3028, 3061, 3063, 3130, 3145, 3160
i.-ni 410, 2202
i.-ni-ççi 2713
i.-ni-i-n-e+(irtnine) 81
i.-ni-ne 1184, 1421, 1921, 2766
i.-ni-pe 2226, 2886
i.-ni-şemin 486
i.-ri 94, 181, 233, 507, 527, 1227, 1469, 1650, 1764, 1807, 1814, 1821, 2261, 2720, 3279
i.-ri-m 537, 1102
i.-ri-ş 91, 95, 121, 135, 496, 1610, 1670, 3276
i.-se 403, 1310, 1533, 1630, 1766, 1768, 1896, 2137, 2914, 2941, 3012, 3342
i.-sen 334, 618, 2264, 2437, 2599
[=121]
irtih-: Bozulmak, yaramazlaşmak.
i.-et 2690
i.-me-n 3250
i.-mes-t 1143
i.-se 3267
[=4]
irtter-: 1. Geçirmek, geride bırakmak. 2. Bırakmak, izin vermek, bırakmak, müsaade etmek, sağlamak.
i.-e-şşı 275, 2098, 2867, 3177
i.-e-şşı-ha 2728
i.-e-t 841, 1975, 2225, 2447, 3175
i.-e-t-i 2681
i.-e-t-pir 184, 800
i.-eken 678
i.-eken-sem 511, 2216
i.-eken-sen-e 221
i.-es 1991
i.-es-çi 510
i.-es-si 589, 3005, 3156
i.-es-si-ne 3020
i.-es-si-pe 1909
i.-es-si-şin 2715
i.-es-şin 1746
i.-i-ş 3037
i.-me 439, 463, 493, 1871, 1907, 1993, 2195, 2701, 2846, 2869, 3007, 3039, 3198
i.-melle 189, 528
i.-melli 1870, 1899
i.-ni 223, 289, 334, 584, 620, 2068, 2212, 3031, 3072, 3106, 3127, 3133, 3152, 3164, 3255, 3429

i.-ni 211, 2933
i.-ni-ne 3261
i.-ri-m+(irttertim) 1373
i.-ri-mir+(irttertimir) 807
i.-ri-s+(irttercis) 688, 3368
i.-se 2192, 3026, 3076
i.-sen 257, 545
[=72]

iskusstvo: Sanat, bilim, beceri.
i. 3281, 3303
i.+lla+(iskusstvilla) 3146
i.+sen+(iskusstvisen) 3330
[=4]

iskusstvovedeni: Plastik sanatlar bilimi.
i. 192
[=1]

İslam: İslam.
i. 45, 147, 165, 294, 295
[=5]

istori: Tarih.
i. 327, 1743
i.+e+(istoriye) 9
i.+i.n.e 680
i.+i.n.e+(istorine) 158
i.+i.n.re+(istoriyinçe) 2712
i.+i.n+(istoriyin) 364
i.+i.ne+(istorine) 357
i.+i+(istoriyi) 79, 364, 3303
i.+ne 2755
i.+ren 3253
i.+sem 1537
i.+y.e 188
[=15]

istorik: Tarihçi.
i. 319, 1769
i.+sem 169, 241
i.+sem.pe 329
i.+sen 303
[=6]

is-: İçmek.
i.-me 1611
[=1]

işim: Üzüm.
i. 2347
[=1]

iş-: Yıkmaq, harap etmek, tahrip etmek, bozmaq.
i.-e-şşı 1764
[=1]

işil-: Yıkılmak, bozulmak, tahrip olmak, harap olmak.
i.-se 2001
[=1]

işilçik: Harabe, yıkıntı.

i. 3135
i.+i.sen.e 1795
i.+sen 2002
[=3]

İ'TAR-TASS
i. 45
[=1]

itle-: Dinlemek, işitmek.
i.-i-pir+(itlipir) 2778
i.-me 618, 1539
i.-me-ri-m 1172
i.-me-sir 1016
i.-ni 1374, 3026
i.-ni 3401
i.-s 1269
i.-sen 2771
[=10]

İvan Kupala: Bir bayram.
i., 496
[=6]

iyul': Temmuz.
i. 2096
i.+in 496, 496, 1968, 2018, 2090, 2091, 2113, 2119, 2199, 2229, 2261
i.+re+(iyulte) 448
[=13]

iyun': Haziran.
i. 276, 1914, 2023
i.+in 275, 573, 582, 589, 592, 598, 688, 1953, 1953, 1954, 1955, 1955, 1975, 2001, 2048, 2199, 2728, 3040, 3055, 3080, 3279
[=24]

izdatelstvo: Yayınevi.
i. 60
i.+i.ne+(izdatelstvine) 3424
i.+in+(izdatelstvin) 3404
[=3]

izvest'iya: Haber, havadis.
i. 39
[=1]

İlk: İlk, önce, daha erken, önceden, eskiden.
i. 161, 234, 358, 1790, 2532, 2799, 2939, 3421
i.+ren 232
[=9]

İlkihi: Eski, geçmiş, yıllanmış; antik.
i. 175, 1747, 2851
i.+lle 2820
[=4]

İlke: Model, örnek, tip, şekil, form.
i.+i.sene+(ilkisene) 1961
[=1]

İlkiir-: Yetişmek, başarmak, ulaşmak.

ĩ.-es-çĩ 3443
 ĩ.-e-t 811, 2636, 3172
 ĩ.-e-y-men-ni-pe 2278
 ĩ.-e-y-men-ni-sem-pe 3076
 ĩ.-e-y-me-rĩ 1469
 ĩ.-e-y-me-rĩ-m 2621
 ĩ.-e-y-me-rĩ-mĩr 1338
 ĩ.-e-y-me-rĩ-ş 1424
 ĩ.-e-y-mes-t-ĩm-ççĩ 1322
 ĩ.-e-y-mĩn 1485
 ĩ.-ĩp 1317
 ĩ.-melle-ĩ-n-e+(ĩlkĩrmelline) 1055
 ĩ.-men 1819
 ĩ.-nĩ 1399, 1907, 1909, 1980
 ĩ.-se-h 2578
 [=20]
ĩlken: Görkemli, debdebeli, mükemmel, şahane, enfes.
 ĩ. 1867
 [=1]
ĩm-: 1. Emmek, beslemek, bakmak. 2. Tedavi etmek, iyileştirmek
 ĩ.-me 1450
 [=1]
ĩmĩr: 1. Yüzyıl, çağ, devir, zaman. 2. Ömür, yaşam, hayat. 3. Sonsuza dek, ebediyen.
 ĩ. 156, 1003, 3262, 3319
 ĩ.+hi 364
 ĩ.+ĩ.n.re+(ĩmĩrĩnçe) 2949
 ĩ.+ĩmĩr.e 79
 ĩ.+ĩn 322, 380, 822, 2704
 ĩ.+re+(ĩmĩrte) 1755, 1856, 1876, 1937, 2771, 2886
 ĩ.+sem 1896
 ĩ.+sen.re.ĩ+(ĩmĩrsençi) 176
 ĩ.+te 143, 145
 [=21]
ĩmĩrlĩh: Ömürlük, ebedilik, sonsuzluk.
 ĩ.+e 2898
 ĩ.+eh 442, 3208
 [=3]
ĩmĩt: Umut, ümit, beklenti.
 ĩ. 3204, 3214
 ĩ.+şĩr 3442
 [=3]
ĩmĩtlen-: Ümitlenmek.
 ĩ.-e-t 2736
 ĩ.-e-t-ĩr 3442
 [=2]
ĩne: İnek.
 ĩ. 747

ĩ.+ren 2094, 3147, 3160, 3161
 ĩ.+sem.pe 446
 [=6]
ĩnen-: İnanmak, emin olmak, kanmak.
 ĩ.-eken 2070
 ĩ.-eken-sem 3078
 ĩ.-es 1728
 ĩ.-e-t 2069
 ĩ.-e-t-ĩn 1843
 ĩ.-me 2771
 ĩ.-melle 544, 3255
 ĩ.-me-n 2701
 ĩ.-mes-t-ĩr 1718
 ĩ.-nĩ 1804, 2070
 ĩ.-rĩ-ş+(ĩnençĩş) 3291
 ĩ.-semĩr 3319
 [=14]
ĩner: Dün.
 ĩ. 1772, 2619
 ĩ.+eh 2620
 [=3]
ĩni: Akıl.
 ĩ. 3391
 [=1]
ĩntĩ: Şimdi, artık, daha.
 ĩ. 257, 355, 758, 797, 807, 812, 846, 1045, 1056, 1067, 1294, 1321, 1323, 1327, 1429, 1497, 1521, 1540, 1664, 1761, 1787, 1804, 2130, 2298, 2303, 2317, 2325, 2680, 2693, 2705, 2732, 2738, 2797, 3019, 3095, 3114, 3151, 3209, 3212, 3234, 3287, 3306, 3359, 3388, 3400
 [=45]
ĩrçe-: Çoğalmak, türemek, üremek, yumurtlamak, ortaya çıkmak, yavrulamak, meydana getirmek, durmadan doğurmak.
 ĩ.-se+(ĩrçese) 155
 [=1]
ĩrçet-: Üretmek, doğurmak, yetiştirmek, beslemek, üretmek, yavrulamak, çoğalmak, çiftleşmek
 ĩ.-eken 2911
 ĩ.-me 2044
 ĩ.-se 152
 [=3]
ĩrlev: 1. Kovalama, takip, peşine düşme, izleme. 2. Gürültü koparma, bağırma, haykırış, bağırış.
 ĩ. 1391
 [=1]
ĩşikle-: Hıçkırma.
 ĩ.-se 1374
 [=1]

ış: İş, çalışma.

ı. 5, 38, 80, 159, 362, 364, 425, 438, 828, 851, 1317, 1650, 1744, 1818, 1857, 1911, 1911, 1914, 1915, 1932, 1932, 1953, 1954, 1986, 1995, 2049, 2055, 2056, 2095, 2100, 2101, 2110, 2113, 2156, 2163, 2173, 2190, 2238, 2248, 2330, 2624, 2653, 2719, 2833, 2839, 2951, 2957, 2994, 3000, 3011, 3032, 3047, 3082, 3111, 3114, 3121, 3121, 3123, 3272, 3276, 3279, 3297, 3302, 3304

ı.+e 16, 216, 228, 300, 477, 631, 808, 827, 839, 840, 876, 1055, 1066, 1641, 1884, 1948, 2000, 2117, 2128, 2147, 2247, 2619, 2649, 2835, 2888, 2956, 3027, 3041, 3079, 3081, 3114, 3151, 3172, 3174, 3222, 3249, 3286, 3301, 3307, 3311, 3315

ı.+ı 4, 14, 105, 2030, 2163, 3171, 3411, 3422

ı.+ı.n 192, 1933
ı.+ı.n.e+(ışne) 45, 206, 301, 394, 526, 740, 762, 783, 811, 862, 2074, 3093, 3310, 3369

ı.+ı.n.re+(ışınçe) 166, 825, 1988, 3054
ı.+ı.pe 593, 1312
ı.+ı.sem 1132, 1745, 2082
ı.+ı.sem 92, 97, 192, 526, 3051, 3111
ı.+ı.sem.e 196, 212, 360, 433, 437, 719, 1907, 1910, 2933

ı.+pe 222, 650, 1042, 1946, 1984, 2244, 2246, 2822, 3010, 3073, 3076, 3119, 3121

ı.+ra.i+(ışri) 2172
ı.+re 160, 694, 764, 824, 860, 2142, 2162, 3407

ı.+ren+(ışçen) 849
ı.+sem 374, 2746, 2813, 2871, 3167, 3312

ı.+sen 2724, 3065
ı.+sen.e 185, 445, 822, 1925, 1993
ı.+sen.re+(ışsençe) 1949
ı.+sen.ren 2874
ı.+sen.ren+(ışsençen) 305
ı.+şin 2248
[=193]

ış-: İçmek

ı. 1647
ı.-e 67
ı.-eken 1438
ı.-er 1088
ı.-es 1499
ı.-e-t-pir 1350
ı.-me 1060, 1445, 2445

ı.-melle 351, 2551

ı.-melli 1294

ı.-me-ri 1295

ı.-ni 349, 3125

ı.-ni-ne 1647

ı.-ni-pe 1414

ı.-ri 1490

ı.-se 1343

ı.-sen 1446, 1486, 1723, 2251
[=23]

ışçen: İşçi, emekçi, çok çalışan.

ı. 359

ı.+ı 76, 97, 2916

ı.+ı.n.e+(ışçenne) 2108

ı.+ı.sem 233, 693, 748, 1909, 1917, 1918, 1979, 1983, 2040, 2720, 3073, 3134, 3153, 3156

ı.+ı.sem 1915

ı.+ı.sem.e 292, 2290

ı.+ne 29

ı.+sen 441

ı.+sen.e 437

[=25]

ışki: İçki.

ı.+pe 2690

[=1]

ışle-: İşlemek, çalışmak.

ı.-e-ssi+(ışlessi) 8

ı.-ken 174, 583, 593, 606, 648, 753, 761, 823, 874, 1416, 1999, 2089, 2128, 2132, 2197, 2215, 2800, 3032, 3051

ı.-ken-in 847

ı.-ken-sem 777, 784, 2204

ı.-ken-sen 767

ı.-ken-sen-e 1912, 1955

ı.-me 64, 410, 433, 456, 462, 577, 616, 1541, 1922, 1964, 2026, 2105, 2126, 2709, 2791, 2834, 2904, 3174, 3321, 3405, 3423

ı.-melle 54, 2110, 2194, 3441

ı.-melli 2855

ı.-men 3440

ı.-me-ri-ş 2270

ı.-mes-t 1134

ı.-mes-t-ıp 3440

ı.-ni 425, 453, 466, 471, 475, 578, 714, 752, 1987, 2122, 2916, 2917, 2954, 3219, 3278, 3318

ı.-ni 861, 1694

ı.-ni-n-e 338, 2708

ı.-ni-şin 3121

ı.-ri-m 3407, 3408

ĩ.-ri-mır 3427
 ĩ.-s 2077, 3249
 ĩ.-se 175, 468, 1367, 1371, 1950, 2189,
 2914, 3112, 3263
 ĩ.-ssi 2054
 ĩ.-šši 651, 668, 757, 3116
 ĩ.-ssi-pe 2824
 ĩ.-t 15, 355, 631, 695, 832, 872, 1397,
 1917, 2079, 2298, 2726, 2840
 ĩ.-t-in 45
 ĩ.-t-ıp 3318
 ĩ.-t-ri +(işletçi)67, 1642
 [=114]
ışletter-: İşletmek, çalıştırmak.
 ĩ.-et 2440
 ĩ.-es 2113
 [=2]
ışlıh: Verimlilik, emek.
 ĩ. 1984, 1986, 2994, 3011, 3076
 [=5]
ışsir: İşsiz.
 ĩ. 487, 714
 [=2]
ıştıvkom: İş Tıvakan Komittet; İş Yürütme
 Komitesi.
 ĩ. 2245, 3135
 ĩ.+ı 3051
 ĩ.+ı.n 3081
 ĩ.+ı.n.ren+(ıştıvkomınen) 3094
 ĩ.+ın 2724
 [=6]
ışen-: Yorulmak, halsiz dışmek, yıpranmak,
 güçten dışmek, bitkinleşmek.
 ĩ.-e 1213
 ĩ.-se 1344
 [=2]
ışne: Orman içinde, ağaçlar arasındaki boşluk
 yerler.
 ĩ.+ı+(ışni) 414, 427, 427
 [=3]
janr: Edebi tür.
 j.+pa 3328, 3413
 [=2]
Jiguliy: Laa marka arabanın bir modeli.
 j.+ı 1296
 [=1]
jivitsa: am reenesi.
 j. 352
 [=1]
jurnal: Gazete.
 j. 2758, 3353
 j.+a 2766, 2766, 3403

j.+ı 3351
 j.+ı.n 97
 j.+ra+(jurnalta) 3354
 j.+sem 2764, 3425
 [=10]
jurnalist: Gazeteci.
 j. 3409
 j.+sem.pe 593, 605
 j.+sen 1975
 j.+sen.e 2825
 [=5]
jurnalistik: Gazetecilik.
 j.+ı.n 12
 [=1]
jurnalistika: Gazetecilik.
 j. 3398, 3400
 [=2]
kabinet: Kabine, bakanlar kurulu, hükümet.
 k.+ı.n.re+(kabinetine) 638
 k.+ı.n+(kabinein) 699, 1915
 [=3]
kaaka: Keçi.
 k.+sem 3086
 [=1]
kaçı: Delikanlı, genç.
 k. 1815, 2693
 k.+a+(kaçça) 422, 423, 462, 1045,
 2678, 2679
 k.+ı.sem+(kaççisem) 3270
 k.+ı+(kai) 880, 3226, 3231
 k.+sem 452
 [=13]
kadastr: Kadaströ.
 k. 2836
 [=1]
kadet: Eski Rusya'da askeri lise öğrencisi,
 zadegân bölüğüne girmiş genç asilzade.
 k. 1994
 [=1]
kadr': Kadro.
 k.+sem 1999
 [=1]
kafe: Kafe, kafeterya, kahvehane.
 k. 3094, 3097
 k.+n 3093
 [=3]
kafedra: Kürsü, bir fakültede araştırma ve
 öğretim birimi, bölüm.
 k. 3021
 k.+ı.+(kafedrin) 874, 874
 k.+ra+(kafedrıra) 872
 [=4]
kakao: Kakao.
 k. 2386, 2389, 2391
 [=3]

kakay: Et.

k. 2379

k.+i.n.e+(kakayne) 258, 976, 1558

[=4]

kala-: 1. Söylemek, telaffuz etmek, yanıtlamak, söz vermek. 2. Tatmak, hisetmek.

k. 1647, 2666

k.-as-şin+(kalasşin) 1885

k.-as-şin-ççi+(kalasşinççi) 388

k.-as-şin-ha+(kalasşin-ha) 769

k.-as-şin-şi+(kalasşin-şi) 1887

k.-ir+(kalir) 1521

k.-kan 1915, 1960, 2007, 2048

k.-ma 815, 1082, 1097, 1241, 1486,

1701, 1858, 2018, 2314, 3257

k.-malli 2758

k.-ma-rı 3299

k.-mas-t-ıp 1696, 3438

k.-ni 112, 236, 303, 369, 531, 607, 714,

1697, 1704, 1744, 1756, 2008, 2010, 2245,

2724, 3011, 3167, 3186, 3296, 3317, 3334

k.-ni 3, 305, 940, 1755, 1850

k.-ni-ççi 1236

k.-ni-sem 327

k.-pır+(kalipir) 2859

k.-rı 194, 518, 582, 2707

k.-rı -s 699

k.-rı-ş 1902

k.-rış-le 2140

k.-s 65, 71, 151, 1850, 3335

k.-sa 95, 339, 369, 399, 513, 593, 629,

680, 717, 817, 852, 1063, 1122, 1125, 1127,

1276, 1278, 1281, 1343, 1500, 1537, 1543,

1622, 1641, 1694, 1740, 1743, 1749, 1765,

1789, 2185, 2202, 2256, 2271, 2321, 2671,

2871, 2944, 2954, 2962, 3191, 3254, 3255,

3256

k.-sa-n 1293, 1360, 1527, 1705, 2186

k.-şşı 1932

k.-şşı -ha 2179

k.-ş-le 1844

k.-t' 321, 1632

k.-t-in-şke 2640

k.-t-ıp 1170, 3323

k.-t-pır 2321

k.-y-mın 1077, 2789

[=126]

kalama şuk: Çok güzel, olağanüstü, harika.

k. 2296

[=1]

kalaş-: 1. Söyleşmek, sohbet etmek. 2. Anlaşmak.

k. 1747

k.-akan 158

k.-akan-sem 133

k.-as 3192

k.-a-şşı 2951

k.-as-si-ne 2316

k.-a-t' 1712, 2977

k.-a-t-pır 49, 222, 1353, 2769

k.-a-y-mi 1841

k.-ıp 3374

k.-ma 565, 769, 1054, 1091, 1499,
2319, 2757, 2766, 3237

k.-ni 108, 289, 798, 1328

k.-ni 3269

k.-ri-ş 119

k.-sa 236, 375, 1272, 1297, 2054

k.-sah 792

k.-san 2176

k.-şı 20

[=37]

kalaşu: 1. Konuşma, sohbet. 2. Ağız.

k. 53, 110, 310, 728, 1111

k.+a+(kalaşiva) 389, 390, 1166, 2958

k.+i.pe+(kalaşivipe) 2160

k.+in+(kalaşivin) 1528

k.+sem 1556

[=12]

kalav: Söylenti, hikâye.

k. 1757, 3352

k.+i.n.e+(kalavne) 1516

k.+i.pe 1544, 1790

k.+i.sem.pe 84

k.+i.sen.e 836

k.+sem 472

k.+sem.şin 3421

k.+sen.e 3345

[=10]

kalem: Kalem.

k. 77

[=1]

kalibrovka: Kalibrasyon, ayarlama, çap ayarı yapma, ölçü verme.

k. 3070

[=1]

kalle: Arkaya, geriye, tekrar

k. 1010, 1015, 2455

[=3]

kalleh: Tekrar, yeniden, bir daha.

k. 403, 404, 1264, 1463, 1519, 1528,

1550, 1571, 1653, 1678, 1773, 1817, 2164,

2343, 2403, 2453, 2456, 2457, 2877, 3226

[=20]

kalpak: Kalpak, şapka.

k. 1768, 1868

[=2]

kalta: Kertenkele.

k. 1619, 1620

[=2]
kalıpla-: Kalıba düşmek, kalıplamak;
şekillendirmek.
k.-sa 81
[=1]
kalıpiş: Hacim, uzunluk, şekil.
k.+ı 2479, 2586
k.+ı.pe 627, 2013
[=4]
kam: Kim.
k. 898, 1060, 1157, 1225, 1230, 1270,
1273, 1525, 1686, 2136, 2175, 2209, 2254,
3052, 3177, 3327, 3344
k.+a 437, 1225, 1230, 2678, 2726
k.+ın 1058, 2832
k.+ın.tır 1387
k.+sem 302, 2119, 3225
k.+sen.ren+(kamsençen) 2307
k.+tır 1390, 2848
[=31]
KamAz: Kamskiy Avtomobil' Zavod, Kamski
Otomobil Fabrikası.
k. 1839
k.+a 477
k.+pa 2077
[=3]
kamit: 1. Maskara, soyтары. 2. Komedyen.
k. 955
k.+e 978
[=2]
kampani: 1. Etkinlik, sefer. 2. Şirket.
k.+ne 1991
[=1]
kampanya: Etkinlik, kampanya.
k.+ı.ne+(kampanine) 1993
[=1]
KAMPİ: Kamskiy Politehniçeskiy İstitut
(kısaltması), Kama Politeknik Enstitüsü
k.+ın+(KAMPİn) 3077
[=1]
kamilli: Memnun.
k. 667
[=1]
kan-: Dinlenmek, istirahat etmek, tatil yapmak.
k. 927
k.-akan 2243
k.-at' 1249
k.-ma 300, 1110, 1586, 2096, 2274
k.-malli 1953, 1955, 1955, 3054
k.-mi 752
k.-sa 683, 1863
[=15]
kanal: Kanal.
k.+ı.sen.e 2794
[=1]

kanaş: 1. Tavsiye, öneri, görüş. 2. Meclis.
k. 2553, 2594, 3130
k.+ı 514, 606, 3026
k.+ı.n 494, 580, 699, 2161, 2824, 2853,
3130, 3317
k.+ı.n.e+(kanaşne) 604
k.+ı.n.re+(kanaşınçe) 1984
[=16]
kanaşlu: Toplantı.
k. 3164
[=1]
kandidat: 1. Aday 2. Doktor, akademik unvan.
k. 2010
k.+sem.pe 2192
k.+sen.e 2109
[=3]
kandidatura: Adaylık.
k.+ı.ne+(kandidaturine) 1987
k.+şın+(kandidatürişin) 2705
[=2]
kanfet: Şeker, bonbon şeker.
k. 1078, 1085
[=2]
kanikul: Tatil, izin.
k. 702, 1815, 2244, 3119, 3121
[=5]
kanlıh: Sakinlik, sessizlik, rahatlık.
k. 1119
[=1]
kanlın: sakince, yavaşça.
k. 2930
[=1]
kansir: Rahatsız, zorlu, uğraştırıcı, sıkıntılı.
k. 2958
k.+ı+(kansirri) 410
[=2]
kansirle-: Rahatsız etmek, engel olmak,
engellemek, durdurmak.
k.-nı 1398
[=1]
kanış: Rahatlık, kolaylık.
k. 1229, 2580
k.+a 486
[=3]
kantar-: Dinlendirmek, tatil yaptırmak.
k.-nı 479
[=1]
kantur: Yazıhane, büro, ofis.
k.+ı 2640
[=1]
kantik: Çerçeve, pencere çerçevesi.
k.+ran 1268
[=1]
kanu: Tatil, dinlenme, istirahat.

k. 592, 2082, 2183, 2227, 2720, 3051,
3084, 3104, 3104, 3116
k.+a+(kanıva) 1689, 3406
[=12]
kapan: Ot yığını, ekin demeti, balya.
k.+ı̇ 2139
[=1]
kapaşır: Şekilsiz.
k. 3329
[=1]
kapella: Koro, kilise korosu.
k.+i.n 97
[=1]
kapital: Kapital, sermaye.
k. 2013
k.+ıṅ 2866
[=2]
kapla: 1. Şöyle, böyle. 2. Bu şekilde.
k. 1130, 1485, 1568, 1837, 2766
[=5]
kaplan-: Tıkanmak, geçmemek, saplanıp
kalmak, yüklemek, indirmek.
k.-ri̇+(kaplançı) 1203
[=1]
kaplanu: Tıkanıklık, inme, yük.
k.+a+(kaplanıva) 1112
[=1]
kapmar: Büyük, benzersiz, süper.
k. 1331
[=1]
KAPO: Kazanskoye Aviatsionnoye
Proizvodstvennoye Ob'yedineniye (kısaltması),
Kazan Uçak Üretim Derneği (Daha sonra S. P.
Gorbunova olarak adlandırılmıştır.)
k. 3317
[=1]
kappayçık: Böbürlenen, övünmeyi seven
kimse.
k. 1369
[=1]
kappaylan-: Övünmek, böbürlenmek, azamet
taslamak.
k.-at' 1447
[=1]
kapral: Onbaşı.
k. 953
k.+ı̇ 977
[=2]
kapır: 1. Güzel, süs, bezek. 2. Modern.
k. 1357, 1858
[=2]
kapırlat-: Güzelleştirmek.
k.-nı̇ 634, 1899
[=2]
kar: 1. Sert, gergin. 2. Hemen 3. Dik.

k. 31
[=1]
karaok: Karaok.
k. 750
[=1]
karap: Gemi.
k. 1332
[=1]
karçık: Nine, yaşlı kadın.
k. 1153, 1161
k.+a 1162, 3135
[=4]
kar'era: Kariyer.
k. 2131, 3394
[=2]
karlanki: Hançere, gırtlak, boğaz.
k.+ı̇.sem+(karlankisem) 1404
k.+ra 1128
[=2]
karmaş-: Bir şeye uzanmak, tırmanmak,
uzanmak.
k.-at' 1786
k.-ni 2166
k.-sa 1331, 1857
[=4]
kart: İşaret.
k. 1420
[=1]
karta: Çit, halka, alan, çevre.
k. 481
k.+ı̇.n.e+(kartine) 250, 483
k.+ı̇.n+(kartin) 244
k.+ı̇+(karti) 252
k.+ı̇+(kartti) 1940, 1942
k.+na 957
[=8]
kartalan-: Çevrenmek, çevrilmek, halka
oluşturmak.
k.-sa 511
[=1]
kartina: Resim, tablo.
k. 636
k.+ı̇.sem.pe+(kartinisepe) 634
k.+ı̇.sem+(kartinisepe) 637
[=3]
karting: Karting, bir tür otomobil yarışı.
k. 3104
[=1]
kartış: 1. Hane. 2. Bostan, sebze bahçesi.
k. 1642
[=1]
kartta: Harita.
k.+ı̇+(kartti) 1748
[=1]
karı: Dayak, dayanak.

k.+i+(karri) 1811
[=1]

kas: Sokak.
k.+ra.i.sem+(kasrisem) 2863
[=1]

kas-: Kesmek, baltalamak, biçmek, kazımak.
k.-a 1871, 1871
k.-ma-şşı 2878
k.-malla 2402, 2427, 2482
k.-ni 425, 2403
k.-sa 401, 485, 835, 1081, 1552, 1558,
1562, 1852, 1856, 2504, 2884
k.-i-n-e+(kassine) 2861
[=20]

kasik: Parçalanmış, kesilmiş, kesik.
k.+i 2356, 2381, 2554
k.+i.sem 2403
k.+sem 2557
[=5]

kasikin kasikin: Parçalanmış, kesilmiş; parça parça.
k. 2503, 2503
[=2]

kassa: Kasa, vezne, gişe.
k.+i.ra+(kassira) 1943
k.+i.sen.re+(kassisençe) 1943
[=2]

kast: Kast; hemen hemen tümüyle kapalı ve kalıtsal olan, ayrıcalıklar bakımından yukardan aşağıya doğru kesin ölçülerle sıralanmış bulunan, en koyu biçimiyle Hindistan ve kimi Uzak-Doğu toplumlarında görülen, anamalı dönem öncesi toplumsal sınıflarının her biri.
k.+i 318
k.+i.sem 1893
[=2]

kastryul: Tencere.
k. 2565, 2568, 2570
k.+e 2477, 2562, 2570
k.+re+(kastryulte) 2566
[=7]

kaş: Akşam, gece.
k. 827, 1760
k.+i 3376
k.+sem 3152
k.+sen.re+(kaşsençe) 1830
k.+in 1518
[=6]

kaş-: Geçmek, taşınmak, geçirmek, yaşamak.
k.-akan-sem 3244
k.-ma 155, 1676, 1823
k.-ma-lih 2312, 3165
k.-ni 1043, 1651, 1769
k.-ri-m 1510
k.-sa 3223

k.-san 3194
[=12]

kaşa: Süreç, periyod içinde, devam olarak, boyunca.
k. 1286, 1822
k.+h 1575
[=3]

kaşalık: Alan, köşe, fanlam, görüş alanı, etki alanı, dünya, diyar, krallık, ülke, sektör, çevre, muhit, ortam, rota, yürünge,
k.+i 1039, 1106, 1244, 1531
[=4]

kaşar-: 1. Taşımak, geçirmek. 2. Affetmek, serbest bırakmak.
k. 1568
k.-ir 1270, 1272, 1681
[=4]

kaşaru: 1. Taşıma. 2. Af, özür.
k. 58, 1435
[=2]

kaşhi: Geceleyin, akşamki.
k. 620
[=1]

kaşhine: 1. Akşamüstü. 2. Akşam.
k. 100, 616, 618, 2263
[=4]

kaşeren: Her gece.
k. 483
[=1]

kaşik: Kaşık
k. 1470, 1649, 2358, 2365, 2374, 2374,
2374, 2382, 2382, 2391, 2391, 2414, 2423,
2461, 2461, 2467, 2467, 2477, 2540, 2568
k. çaşik: Tabak çanak
k. ç. 1470
k.+i 347, 350, 2374, 2374, 2435, 2442,
2461, 2501
[=28]

kaşkir: Kurt.
k. 1833
k.+sem 1829, 1837, 1841
[=4]

kaşla-: Hışkırdamak, uğuldamak.
k.-sa 149, 1771
[=2]

kaşni: Her, hep, hepsi.
k. 31, 189, 258, 261, 416, 500, 510,
589, 602, 611, 641, 667, 690, 694, 712, 743,
758, 768, 779, 821, 825, 831, 833, 834, 842,
855, 858, 859, 1064, 1359, 1546, 1698, 1862,
1898, 1934, 2138, 2182, 2191, 2224, 2381,
2524, 2580, 2725, 2728, 2813, 2880, 2933,
3001, 3023, 3042, 3115, 3126, 3161
k.+eh+(kaşniyeh) 1111
k.+n 1361, 2422, 2857, 3122

k.+n.eh 2389
k.+n.re+(kaşnıñçe) 2225, 3336
k.+n+(kaşnin) 610
k.+yeh+(kaşniyeh) 3246
[=63]
kat-: Parçalamak, tane tane kırmak, dövmek, ince ince doğramak. Kanal açmak, oymak.
k.-sa 2888
[=1]
katik: Kırıntı, tane; dövülmüş, parçalanmış, ufalanmış.
k.-i 1719
[=1]
kategori: Kategori, Aralarında herhangi bir bakımdan ilgi veya benzerlik bulunan şeylerin tamamı, grup, ulam.
k. 225, 279, 331, 353, 377, 491, 534, 571, 686, 700, 755, 787, 819, 865, 1039, 1106, 1244, 1531, 1579, 1627, 1667, 1737, 1797, 1846, 1905, 1927, 1951, 1973, 1989, 2005, 2028, 2046, 2065, 2086, 2111, 2348, 2366, 2383, 2399, 2415, 2432, 2448, 2489, 2508, 2528, 2552, 2576, 2616, 2632, 2646, 2673, 2696, 2748, 2782, 2819, 2882, 2923, 2991, 3024, 3043, 3066, 3088, 3117, 3138, 3162, 3187, 3271, 3325, 3446
k.+ne 2110
[=70]
kavaler: 1. Süvari sınıfı, süvari. 2. Kavalye, beyefendi. 3. Yiğit, cesur erkek.
k.-i 2973, 3197
[=2]
kavir: Halı.
k.+sem 1358
[=1]
kavle-: Çiğnemek, gevelemek, sakız çğnemek.
k.-se 2930
[=1]
kay: 1. Arka, arka taraf. 2. Arkada bulunan.
k.+ra.i+(kayri) 3140
k.+ran 334, 568, 718, 2148, 3355, 3391
[=7]
kay-: Gitmek, terk etmek, yola çıkmak.
k. 2609, 2849
k.-a 43, 1345, 1370, 1932, 1957, 1983, 2042, 2110, 2248, 2794
k.-akan 1250, 1435, 1896, 2941
k.-akan-ni-ne 833
k.-akan-sem 3309
k.-as 1437, 2901
k.-a-şşı 1754
k.-as-si-ne 1258
k.-as-şın 2608
k.-at' 1117, 1446, 2669
k.-at-ç 1048, 1057, 1538

k.-at-ıp 1568, 1637
k.-at-pir 1584
k.-at-tim 1629, 1815
k.-a-y-man 1812
k.-a-y-ma-şşı 1731
k.-i 2851
k.-iççen 1641, 3443
k.-iççen-eh 1150
k.-in 1418
k.-i-pir 1316
k.-ma 922, 1066, 1321, 1460, 1511, 1756, 1792, 2324
k.-malla 570, 1274, 1921, 2901, 2986, 3068, 3381
k.-malli 1941, 2899
k.-ma-n 626, 3110
k.-ma-n-şke-ha 2679
k.-ma-rı-m 1357
k.-ma-rı-ş 3278
k.-ma-san 1326
k.-ma-şşı 2918
k.-mas-t' 792
k.-ni 273, 274, 314, 321, 348, 396, 409, 719, 1297, 1456, 1486, 1690, 1693, 1710, 1768, 1770, 1790, 1811, 1839, 1932, 2096, 2250, 2272, 2626, 2676, 2914, 2937, 2941, 3185, 3200, 3211, 3214
k.-ni-n 3277
k.-ni-sen-ren+(kaynisençen) 3212
k.-rı 41, 111, 942, 1033, 1310, 1344, 1348, 1406, 1411, 1431, 1436, 1490, 1517, 1630, 1655, 1679, 1732, 1784, 1784, 1808, 1810
k.-rı-m 1478, 1592, 1617, 1638, 1662, 3342, 3380
k.-rı-mir 1422, 1634, 3223
k.-rı-ş 98, 114, 128, 674, 1404, 1437, 1449, 1454, 1455, 1456, 2137
k.-rı-şke 2706
k.-sa 465, 477, 1098, 1207, 1329, 1504, 1506, 1521, 1623, 1675, 1755, 1791, 2258, 2278, 2611, 2833, 2928
k.-san 301, 995, 1213, 1330, 1330, 2770
[=167]
kayalla: Arkaya, geriye doğru; tekrar, yeniden; önce
k. 1, 2, 177, 260, 306, 659, 791, 1246, 1533, 1662, 1672, 1809, 1822, 1855, 1944, 2186, 2937, 3045, 3200, 3208, 3275, 3381
[=22]
kayallah: En arkaya, en geriye.
k. 1637, 2237
[=2]
kayarah: Biraz geri, önce, gecikmeli.

k. 293, 295, 580, 1341, 1769, 1814, 2265, 2542, 2894, 3232, 3239, 3245, 3279, 3363, 3408

[=15]

kayarahpa: Biraz geç olarak.

k. 1419, 2952

[=2]

kayreh: Biraz önce.

k. 1654

[=1]

kay ura:Köstebek.

k. 2897

[=1]

kayık: 1. Vahşi. 2. Yaban hayvanı. 3. Canavar.

k. 269, 905, 916, 2828

k.+a 2044

k.+sem 911, 1583

k.+sem.pe 149, 3087

[=9]

kaznaçeystvo: Hazine, devlet hazinesi.

k.+i.n.a+(kaznaçeystvına) 476

[=1]

kermen: Saray, kale.

k. 625, 1861, 1897

k.+e 1857, 1858

k.+i 3053

k.+i.n.re+(kermeninçe) 3376

k.+sem 2789

k.+sen.e 1903

[=9]

ketçup: Ketçap.

k. 2374

k.+pa 2371

[=2]

kg: Kilogram (kısaltılması).

k. 2347, 2406, 2406, 2406, 2467, 2467, 2467, 2476, 2495, 2507, 2507, 2515, 2522, 2527, 2527

[=15]

kikir: Göğüs.

k. 3197

k.+i 274

k.+i.ne+(kikirne) 2173

k.+pa 1395

[=4]

kilar-: 1. Çıkarmak, çekmek, götürmek, ihraç etmek, kökünden çıkarmak, çağırmak. 2. Neşretmek, yayımlamak.

k.-akan 2072, 2097

k.-as 161, 3412, 3429

k.-as-si 2054

k.-as-şin 2040

k.-a-t 2592

k.-a-t-ıp 1081

k.-a-t-rî-mîr+(kilarattîmîr) 3351

k.-ay-man 401

k.-ay-mas-t 83

k.-ma 36, 44, 344, 2587, 3069, 3192, 3193, 3427, 3443

k.-malla 210, 2352, 2388, 2468, 2472, 2478

k.-man 3101

k.-ni 522, 589, 867, 1852, 1856, 1871, 1943, 2113, 2273, 2473, 3039, 3104

k.-ri-m+(kilaritîm) 1294, 1564, 1671, 3428

k.-ri-ş 3377

k.-sa 81, 393, 800, 1085, 1398, 1405, 1561, 1599, 1616, 2343, 2357, 2371, 2437, 2503, 2567, 2951

[=60]

kilarîm: Neşriyat, yayın, baskı.

k.+i 804

k.+i.sen.e 2761

k.+pa 3190

[=3]

kilpassi: Kolbasa; sosis.

k. 1078, 2371, 2374, 2382, 2414, 2423

k.+e+(kilpassiye) 2409, 2419, 2420

k.+ne 2337

[=10]

kilih: 1. Boşuna, boş yere, boşu boşuna. 2. Yeteri kadar.

k.+ah 1147

[=1]

kimaka: Ocak, fırın.

k. 422

[=1]

kimpa: Mantar.

k. 1608, 1612, 2371, 2374

k.+na 1581, 1615, 1615

k.+pa 1616, 1619

k.+ra 1580

k.+sen 1614

k.+sen.e 1607

[=12]

kimrik: Kömür.

k.+i 426

[=1]

kimil: Hal, durum, keyif, moral.

k. 42, 434, 482, 1061, 1201, 1211, 1717, 3347

k.+a 110, 1921

k.+i 79, 788, 2805, 3432

k.+i.n.e+(kimilne) 765, 833, 2068

k.+i.n.e+(kiminle) 402

k.+im 1100, 1344

k.+im.a 1369

k.+li 1301

k.+pa 85, 468, 2983

k.+pah 661
k.+ran+(kīmīltan) 466
k.+sem 1441
[=28]

kīmīlla-: Dostça davranmak, sempatisi olmak, saygı göstermek, ilgi göstermek.
k.-kan 3423
k.-rah 2761
k.-rī-ś 253
k.-śśī 777
k.-t-īp 3434
k.-t-īr 3430
[=6]

kīmīllī: Teveccühkâr, lütufkâr, okşayıcı, samimi, içten, keyifli, neşeli.
k. 771, 777, 843, 1088, 1160, 1307, 1326, 1442, 1518, 2017, 2018, 2077, 2226, 2857
k.+ççī 1536
k.+rah 1202
k.+sem+(kīmīllisem) 1144
[=17]

kīmīllīh: Memnuniyet, neşelilik, keyif.
k. 597, 2326, 2718, 2720, 2721, 2724, 2726, 2738, 2743, 2746, 2812, 3037, 3134, 3137
k.+ī.n 2744
[=15]

kīmīllīn: Tathlılıkla, keyifle, iyilikle.
k. 1095
[=1]

kīmīlsīr: Tatsız, keyifsiz, memnuniyetsiz.
k. 1435
k.+ççī 1042
[=2]

kīmīlsīrlan-: Memnun olmamak, tatmi olmamak, gücenmek, rahatsız olmak.
k.-assi 1062
[=1]

kīn kīvak: Lacivert.
k. 1656
[=1]

kīna: Sadece, yalnız.
k. 165, 189, 239, 245, 311, 488, 567, 601, 707, 713, 726, 728, 736, 763, 774, 784, 801, 1061, 1073, 1160, 1257, 1291, 1339, 1341, 1357, 1362, 1369, 1383, 1412, 1417, 1419, 1458, 1459, 1498, 1560, 1589, 1599, 1671, 1800, 1805, 1810, 1817, 1819, 1883, 1893, 1896, 1903, 1932, 2001, 2043, 2069, 2238, 2248, 2252, 2293, 2299, 2302, 2310, 2324, 2331, 2396, 2546, 2668, 2712, 2753, 2759, 2762, 2771, 2774, 2833, 2876, 2932, 2954, 3095, 3128, 3143, 3292, 3379
k.+ççī.ha 3203

k.+ha 808
k.+tūr 1444
[=80]

kīntīr: 1. Öğle, gün ortası. 2. Güney.
k. 143, 311, 312, 1877, 2104, 2700, 2926
[=7]

kīntīranīś: Güneybatı.
k.+n.ra.i+(kīntīranīśinçi) 1852
[=1]

kīntīrlahi: Öğlen, öğlenki.
k. 1058, 1110
[=2]

kīntīrtuhīś: Gündoğusu.
k.+ra.i+(tuhīśri) 1874
[=1]

kīpīk: Köpük.
k.+a 2513
k.+ne 2395
[=2]

kīpīş: Yumuşak, kabarık, gevşek.
k. 1331
[=1]

kīpīška: Yumuşak, kabarık, gevşek.
k. 2659, 2667
k.+i+(kīpīški) 2912
[=3]

kīrkka: Yabancı hindi.
k. 883, 2040, 2041, 2045
k.+sem 3086
[=5]

kīrīś: Yetersiz, eksik.
k.+sem 1607
[=1]

kīśīk: İlgi, ilginç.
k. 1, 666, 1537
[=3]

kīśīklan-: İlgiyenmek.
k.-at' 84
k.-rī-mīr+(kīśīklantīmīr) 636, 2761
k.-sa 1279, 1790
k.-san 2790
[=6]

kīśīklantar-: İlgilendirmek.
k.-malla 827
k.-nī 452
[=2]

kīśīklī: İlgili, ilginç.
k. 978, 1740
[=2]

kīśāl: Bu yıl, şimdi, bugün.
k. 493, 597, 644, 689, 703, 1284, 1909, 1956, 1970, 1981, 1983, 2021, 2060, 2080, 2082, 2205, 2226, 2248, 2326, 2718, 2724, 2743, 2803, 2806, 2812, 2980, 2999, 3004,

3006, 3038, 3058, 3072, 3074, 3102, 3106, 3119, 3121, 3143, 3152, 3331, 3333, 3393
 k.+ah 2085
 k.+ran+(kışaltan) 730, 2108, 2328, 2780
 [=47]
kışalhi: Bu yılki, bugünkü.
 k. 507, 590, 1914, 1946, 2040, 2218, 3022, 3062
 [=8]
kışkır-: Bağırmaq, ses çıkarmak, gaklamak, ötmek.
 k.-ri+(kışkırçı) 1196
 k.-sa 422, 423, 1390, 1489
 k.-sa-h 1649
 [=6]
kışman: Turp.
 k. 457, 742
 k.+ı 456
 k.+ı.n 1979
 k.+ı.n.e+(kışmanne) 1981, 1983
 [=6]
kışt: Biraz, az, birazcık, azıcık.
 k. 337, 388, 402, 1238, 1357, 1584, 1606, 1814, 2411, 2438, 2442, 2497, 2542, 2661, 2775, 3072, 3279, 3363
 k.+ah 2158, 2185, 2563, 3429
 k.+ah.ran 2455
 [=23]
kıştırtat-: Hıştırdamak, yavaş çalışmak, boşa çalışmak, bir şeyle uğraşmak.
 k.-at' 1134
 [=1]
kışıl: Çember, yüzük, yığın.
 k.+ı.sem 128
 [=1]
kışart-: Göstermek, işaret etmek, öğretmek, meydana çıkarmak.
 k.-akan 1359, 1692
 k.-akan-ni 2658
 k.-a-şşı 640, 835
 k.-as-şin 1693
 k.-at' 297, 1591
 k.-at-çı 1537
 k.-at-ıp 1633, 1654
 k.-ıp 1719
 k.-ış 3035
 k.-ma 1451, 1538, 3150
 k.-malla 561, 2185
 k.-ma-ri 3310
 k.-ni 163, 305, 2282, 3030, 3033, 3157
 k.-ni+(kışartni) 1913, 2068
 k.-ni-pe-tir 1878
 k.-ni-şin 2974

k.-ri 1173, 3292
 k.-ri-ş 369, 1354, 2776, 3417
 k.-sa 131, 1760, 2233
 [=38]
kışartu: Gösterge, işaret.
 k. 2036, 2168, 2249, 3142
 k.+ı.sem.pe+(kışartıvısempe) 2090
 k.+sem 1991, 3103, 3169
 k.+sen.e 3032
 [=9]
kışki: Karınca.
 k. 1777
 [=1]
kışkis: Zor, karışık, karmaşık.
 k. 14, 1857, 2079
 k.+rah 240
 [=4]
kışkla-: Gıdıklamak.
 k.-t 1083
 [=1]
kışvak: Mavi, açık mavi, mavimtırak.
 k. 1058, 1656
 [=2]
kışvakal: Ördek.
 k. 387
 k.+sem 1764
 [=2]
kışvakart-: Morartmak, mavileştirmek, küflendirmek.
 k.-sa 1479
 [=1]
kışvaklan-: Morarmak, gövermek, mavileşmek, küflenmek.
 k.-a-t 2544
 [=1]
kışvayt: Yonga.
 k. 1762
 [=1]
kışcem: Moralsız, tatminsiz, sıkıcı, üzgün, sıkıcı, tatsız.
 k. 1138
 [=1]
kışkenek: 1. Çapak, pıtırak. 2. Cırcır böceği.
 k. 1472
 [=1]
kış: Ev.
 k. 153, 394, 521, 828, 847, 1134, 1419, 2579, 2861, 2933
 k.+e 1610, 1649, 1651, 1735, 2250, 2767, 2995, 3214, 3239, 3245
 k.+elle 1172, 1609
 k.+ı 2773, 2942
 k.+ı.pe 416
 k.+ı.ren 258
 k.+ı.sen.re+(kışsençe) 697

k.+re.eh+(kilteh) 1047
k.+re.i+(kilti) 3270, 3086
k.+re+(kilte) 903, 1188, 1208, 1800,
2764, 2769
k.+ren+(kilten) 892
[=37]
kil-: Gelmek, varmak, başlamak.
k.-e 1183
k.-eken 1735
k.-eken-e 261
k.-eken-sem 253, 3291
k.-eken-sen-e 251
k.-er 387
k.-es-si 1052
k.-e-şşı 1207, 2792
k.-e-şşı-tır 1328
k.-et 35, 65, 223, 293, 559, 585, 619,
645, 677, 852, 931, 1327, 1329, 1362, 1505,
1554, 1558, 1658, 1850, 3192, 3256, 3262,
3265, 3290
k.-et-mi-n 2324
k.-et-ri+(kiletçi) 1078
k.-et-ri-ş+(kiletçis) 199
k.-ha 1614
k.-kele-se 1077
k.-me 116, 410, 532, 915, 1088, 1651
k.-me-n 1792
k.-men-ni-pe 2835
k.-me-ri 1317, 1513
k.-mes-t 630, 778, 1372, 3335
k.-mı 889
k.-ni 13, 1622
k.-ni 146, 193, 253, 254, 256, 316, 362,
395, 398, 408, 509, 659, 1246, 1341, 1409,
1412, 1510, 1619, 1857, 1858, 1929, 2023,
2096, 2230, 3010
k.-ni-ççi 219, 698, 1312
k.-ni-ne 1571, 1841, 2092
k.-ni-sker-sen-e 1345
k.-ri+(kilçi) 59, 66, 265, 1099, 1162,
1435, 1545, 1728, 1784
k.-ri-ş+(kilçis) 1238, 1284, 1290, 1528,
1550, 1560, 1840
k.-ri-s+(kilçis) 97
k.-se 154, 157, 508, 906, 1308, 2022,
2599, 2767, 2810, 2822, 2943, 3004
k.-sen 1049, 1751, 1801
k.-tır 1058
[=122]
kilen-: Tatmin olmak, hayatını yaşamak.
k.-et 2753
k.-ni 1211
[=2]
kili: Havan, dibek.

k. 2927
k.+ren 2794
[=2]
kilinteş: Gelinler, bu kişinin oğullarının
gelinleri.
k. 1078
[=1]
kiliş-: 1. Anlaşmak, karar vermek, barışmak, bir
sonuca varmak, pazarlık yapmak. 2.
Beğenmek, yakışmak, uygun olmak,
uyumak.
k.-e-şşı 784
k.-men-ren 1816
k.-me-ri 2830
k.-ni 156, 614, 1369, 2230
k.-ni-ççi 388
k.-re-i 39
k.-ri 3198
k.-ri-m 1306
[=11]
kilişter-: 1. Kabullendirmek, anlaştırmak,
barıştırmak. 2. Uydurmak.
k.-ey-me-n 1261
k.-ni-min 716
k.-se 2868, 2919
[=4]
kilişü: Mukavele, anlaşma, barış.
k. 92, 2053
k.+e+(kilişive) 2007, 2011
k.+i.sem+(kilişivisem) 2033
k.+i.sen.e+(kilişivisene) 2031
[=6]
kilişüllih: Uygunluk, elverişlilik, münasiplik.
k.+i.sir 1887
[=1]
kilişüllü: Uygun, kabul edilmiş, barışık,
terbiyeli, uygunluk, elverişli.
k.+reh 370
[=1]
kilişüllin: Uygun bir şekilde, elverişli bir
şekilde.
k. 1954, 1986, 2009, 2049, 2114
[=5]
kilkele-: Gelmek.
k.-seh 3365
[=1]
kilo: Kilo.
k. 1085
[=1]
kilogramm: Kilogram.
k. 2045, 2094, 2094, 2542, 2594, 3160,
3161
k.+a+(kilograma) 2045, 2092

[=9]
kilü: Geliş, varış.
k.+sen.e 1454
[=1]
kimî: Gemi, sandal, kayak.
k.+sem.pe 3223
[=1]
kin: Gelin.
k. 1040, 1074, 1094
k.+î 1076, 1084, 1100
[=6]
kinem: Yenge.
k.+i 1166
[=1]
kino: Sinema, film.
k.+na 2608
k.+sen.ren+(kinosençen) 3253
[=2]
kinoteatr: Sinema salonu.
k.+sen.re+(kinoteatrsençe) 3036
[=1]
kiosk: Kulübe, köşk.
k.+pa 3127
[=1]
kiot: Kiyoto; dinsel simgelerin konulduğu küçük kutu ya da camlı özel bir dolap.
k. 1937
[=1]
kirek: Gerek, herhangi, ne olursa olsun.
k. 373, 3052
[=2]
kiremet: Kiremet; Çuvaş halk inancına göre kötü ruh, kötü ruhların yaşadığı yer.
k. 425
k.+re 3021
[=2]
kirevsîr: 1. Gereksiz, lüzumsuz. 2. Uygunsuz, uygun olmayan.
k. 394, 1470
[=2]
kirevsîrlîh: Gereksizlik, lüzumsuzluk. 2. Uygunsuzluk.
k. 1198
k.+sem 160
[=2]
kirli: Gerekli.
k. 31, 33, 50, 80, 123, 124, 159, 222, 301, 440, 567, 599, 600, 693, 733, 803, 829, 1136, 1940, 2062, 2138, 2347, 2358, 2365, 2374, 2382, 2391, 2398, 2406, 2414, 2423, 2431, 2435, 2442, 2451, 2461, 2467, 2471, 2476, 2485, 2495, 2501, 2507, 2515, 2522, 2527, 2581, 2583, 2585, 2730, 2733, 2735, 2768, 2770, 2783, 2798, 2815, 2876, 2890, 3323, 3424

k.+eh+(kirleh) 1276, 1457, 1492, 2767, 3327
k.+î.n.e+(kirline) 3071
k.+i+(kirli) 1103, 2304, 3436
k.+lih.î.n 508
k.+n.ren+(kirlinçen) 548
k.+ne+(kirline) 2340
k.+pe+(kiriipe) 2247
k.+şke 2730
[=75]
kirpiç: Kerpiç.
k.+î.n.e+(kirpiçne) 3080
[=1]
kislorod: Oksijen.
k. 2589
[=1]
kislota: 1. Ekşilik. 2. Asit.
k.+i+(kisloti) 2594
k.+sen 2574
[=2]
kisren-: Sallanmak, sarsılmak, dağılmak.
k.-et 1006
k.-se 3202
[=2]
kisret-: Titretmek, dağıtmak.
k.-se-şke 982
[=1]
kist: Kist.
k. 715
[=1]
kişir: Havuç.
k. 742, 2361, 2365, 2423, 2431, 2461
k.+e 2419, 2425
k.+pe 2363, 2420
[=10]
kitap: Kitap.
k.+ı+(kitabı) 296
[=1]
kivel-: Eskimek, yıpranmak.
k.-ni 2652
k.-se 2845
[=2]
kivi: 1. Eski, yıpranmış. 2. Kullanışsız. 3. Renksiz.
k. 736, 806, 2870, 2872, 2894, 2901, 2903, 2994, 3065, 3074, 3074, 3074, 3102, 3282, 3288, 3300
[=16]
kil: Kül
k. 1567, 1569, 1646, 3352
k.+î 2810, 3078
[=6]
kilence: Cam, cam şişe.

k. 348, 348, 1479, 1483, 1485, 1489,
2547, 2599

k.+i.n.e+(kilençine) 1482

k.+ne 1480

k.+pe 1349

k.+peh+(kilençipeh) 1294

[=12]

kilet: Kümes, ambar.

k.+i.sen.e+(kileçisene) 2903

[=1]

kiletke: 1. Heykel. 2. Vücut, beden.

k.+i.n.e+(kiletkine) 2095

k.+i.pe+(kiletkipe) 2159

k.+i.sem.pe+(kiletkisempe) 1899

k.+i.sem+(kiletkisem) 1901

[=4]

kili: Dua.

k. 2800

[=1]

killen-: Küllenmek.

k.-ni 1811

[=1]

kilte: Demet, balya.

k.+i.sen.e+(kiltisene) 410

[=1]

kimil: Gümüş.

k. 691

[=1]

kineke: Kitap.

k. 2656, 2758, 3177, 3178, 3193, 3193,
3404, 3412, 3424, 3429

k.+i.n.e+(kinekine) 322, 1805, 3329,

3358, 3366

k.+i.n.re+(kinekinçe) 296, 308, 309,

314, 320

k.+i.sem+(kinekisem) 735, 795, 3424

k.+n 170, 3329, 3443

k.+ne 3179, 3360, 3412, 3427

k.+pe 3180

k.+re 282, 288

k.+sem 733

k.+sem.pe 736, 803

k.+sen.e 3176

[=37]

kipe: Gömlek.

k. 193, 1327, 2942

k.+i.n.e+(kipine) 371

k.+i.sem+(kipisem) 362

k.+i+(kipi) 213

k.+sem 370

[=7]

kiper: Köprü.

k. 419

k.+e 420

k.+i 101, 113, 1803, 2424

k.+sem 419

[=7]

kipirle-: Toplanmak, sıkışmak, sığınmak.

k.-se 1320, 1334

[=2]

kipirnattir: Bölge yöneticisi.

k.+i 296

[=1]

kipirne: Vilayet, şehir.

k.+i.n.e+(kipirnine) 150

k.+i.n.ren+(kipirninçen) 157, 162

k.+i.ni+(kipirni) 145

[=4]

kipse: Sapının içi boş birçok bitkinin adı.

k.+ren 1783

[=1]

kir: Arkadaşlık, birliktelik.

k. 1585

[=1]

kir-: Girmek, içeri adım atmak, arabayla girmek.

k. 934

k.-ççir 2233

k.-çi-ş+(kiçiş) 2048

k.-eken 150, 448, 574, 2886

k.-eken-e 1340

k.-eken-sen 432

k.-en 230

k.-e-şşi 758, 1269, 2870, 2959

k.-et 641, 766, 1007, 2039, 2141, 3099

k.-et-ri+(kiretçi) 1059

k.-et-ri-m+(kirettim) 1180

k.-me+(kime) 251, 434, 1405, 1809,

2958

k.-melle+(kimelle) 1336, 1675, 1941

k.-melli+(kimelli) 684

k.-me-n+(kimen) 421, 422, 422, 423,

2946

k.-mes-t+(kimest) 1368, 2958

k.-ni+(kini) 145, 288, 422, 423, 584,

606, 1998, 2013, 2155, 2223, 2855, 2907, 2934,

3000, 3005, 3057, 3132, 3153

k.-ni+(kini) 642, 2825

k.-ni-ne+(kinine) 1715

k.-ri+(kiçi) 61, 1187, 1571, 1636, 1720

k.-ri-m+(kitim) 1564, 1652, 1653, 1663

k.-ri-mir+(kitimir) 1210

k.-ri-p+(kirip) 1058

k.-ri-ş+(kiçiş) 999

k.-se 108, 531, 1204, 1238, 1312, 1338, 1352, 1404, 1421, 1424, 1630, 2227, 2755, 2795, 3195, 3199, 3312, 3381

k.-sen 399, 457, 1450, 2336, 2363, 2379, 2468

k.-sen-eh 633, 1649, 2300
[=99]

kıreşe: Kürek.

k.+sem.pe 2888
[=1]

kıreş-: Çarpışmak, mücadele etmek, savaşa girmek.

k.-se 15
[=1]

kıreşme: Çarpışma, güreşme, savaşıma.

k. 2536, 3241
[=2]

kıreşü: Çarpışma, mücadele, savaş, güreş.

k. 3108, 3132
k.+e+(kıreşive) 529
[=3]

kırık: Kürk.

k.+pe 2458
[=1]

kırhi: Sonbahardaki.

k. 155
[=1]

kırkele-: Girip çıkmak.

k.-se 1208
[=1]

kırkunne: Sonbahar, güz, sonbaharda.

k. 402, 499, 1582, 2573
[=4]

kırle-: Gürlemek.

k.-se 710, 715, 2927
k.-şşı 982
[=4]

kırneklı: Güzel, alımlı, vakur.

k. 1050
[=1]

kırpe: Bulgur, kırıntı. Tahıl, kabuklu tahıl, öğütülmemiş tahıl.

k. 2561, 2912
k.+i.n.e+(kırpine) 258
k.+i+(kırpi) 2336
k.+ne 2560
[=5]

kırt-: Sokmak, girmesine neden olmak.

k.-es 1924, 1948, 2847
k.-es-si 2113, 2117, 3101, 3167
k.-es-si-pe 584
k.-iççen 2136
k.-me 529, 1956, 2009, 2035, 2062
k.-melle 1942, 2386, 2457, 2493, 2570

k.-ni 2328

k.-ni 299, 593, 1853, 1963, 2151, 2316,

3020

k.-ni-sır 3047

k.-ri-ş 28

k.-se 958, 1340, 2920, 3429
[=2]

kırü: 1. Damat **2.** Damadın genç akrabaları.

k. 2596, 2617, 2633
k.+şı 1314
[=4]

kıs': Cep.

k.+i.n.re+(kışınçe) 1397
[=1]

kıs-: Kısmak.

k.-me-n 1009
[=1]

kışen: Kabuk.

k.+e 1562
[=1]

kışke: Kısa.

k. 166, 420, 566, 3322
[=4]

kışken: Kısaca, öz.

k. 105, 132, 1258, 1293, 2202
[=5]

kışket-: Kısaltmak, azaltmak.

k.-ni 1953
k.-ni-pe 2318
k.-se 1080
[=3]

kış: Şimdi, aniden, birden bire.

k.+eh 2084, 3190
k.+en.ni.ne 1780
[=3]

kışın: Genç.

k. 285, 462, 723, 831, 2247, 2997, 3397

k.+i.sen.e+(kışınisene) 238
k.+i+(kışını) 1047
[=9]

kışır: (ku şır) Bu gece.

k. 1261, 1508
[=2]

kışse: Keçe, keçeden.

k. 1429
[=1]

kışte-: Yaklaşmak.

k.-me 1404
[=1]

kışt-: Beklemek.

k.-eken 2723, 2737
k.-eken-sem-pe 2726

k.-eken-sen-e 2745
k.-e-şşı 805
k.-et 488, 2989, 3056
k.-ir 1523
k.-me-n 1116, 1466, 1815, 2256
k.-ni 2848
k.-ni 547, 2257, 2698
k.-ni-ne 1665, 1783
k.-se 96, 101, 117, 632, 902, 1097,
1252, 1321, 1563, 3257, 3360
[=30]
kıt-: Gütmek.
k.-ni 301
[=1]
kıtes: Kenar, köşe.
k.+ı 138
k.+i.n.re+(kitesinçe) 1882
k.+i.sen.e+(kitesene) 1482
k.+si 1811, 1812
k.+si.sene 468
[=6]
kıtü: Sürü
k. 301, 485
k.+e+(kıtüve) 1440
[=3]
kıtüs: Çoban
k. 2683, 3185
k.+sem 301
[=3]
kıtüş: Çoban
k. 273
[=1]
kıvente: 1. Bakraç. 2. Terazi kolu.
k.+pe 2849
[=1]
kıvi: Şarkı, müzik, melodi.
k. 241, 692
k.+i.n.e+(kivvine) 242, 1414
k.+i.sem.pe+(kivvisempe) 113
k.+i+(kivi) 213
k.+i+(kivvi) 114
[=7]
kıvil-: Sinirlenmek, bozulmak.
k.-se 924
[=1]
kıviş-: 1. Kiskanmak. 2. Kıskaç.
k.-et-in 1169
k.-se 2597, 2605
[=3]
kıvişü: Kiskanma, kıskançlık.
k. 1101, 1173, 1177, 1197
k.+i.pe+(kivişüve) 1189
[=5]

klass: Sınıf.
k. 811, 814, 822, 1187, 3003
k.+a+(klasa) 1153
k.+i+(klasi) 2968, 3011
k.+ra.i.sem+(klasrisem) 3035
k.+ra+(klasra) 356, 712, 723, 3021,
3358
k.+ran+(klasran) 708
k.+sem.çeh+(klassençeh) 3345
k.+sem.re+(klassençe) 790, 3351, 3355
k.+sem.ren.eh+(klassençeneh) 831
k.+sem+(klasssem) 356, 639, 662, 662
[=24]
klassika: Klasik.
k.+i.n.e+(klasikine) 3329
k.+mır.++(klassikimır) 2752
k.+n+(klassikın) 2772
[=3]
klaster: Küme.
k.+i.n 1997
k.+i.sem 1995
[=2]
klub: Kulüp.
k. 478, 2872, 2906
k.+i.n.e+(klubne) 1049
k.+ra 3104
k.+sem 620, 2852
[=7]
kodeksa: Kodeks; kanun, kanunlar mecmuası.
k. 2048
k.+i.n+(kodeksın) 1954
[=2]
kofemolka: Kahve değirmeni.
k.+i.pa 348
[=1]
kokain: Kokain.
k. 2668, 2669, 2670
[=3]
kokos: Hindistan cevizi.
k. 2389, 2391
[=2]
kolgotkiy: Külütlü çorap, tayt.
k.+i+(kolgotkiyi) 1468
[=1]
kolhoz: Kolhoz.
k. 429, 433, 437, 448, 2148, 2955
k.+a 432, 434, 435, 2951, 3352
k.+i.n 461
k.+in 430, 449
k.+ra 439, 577
k.+ra.i+(kolhozri) 445
k.+rah 468
k.+ran 487
k.+sem 429
k.+sen.e 447

[=21]
kolledj: Kolej, lise.
k.+pa 2193
[=1]
kollektiv: Kollektif, topluluk, ortaklık; ekip.
k. 15, 631, 713
k.+a 683
k.+i 101, 113, 2309
k.+i.pe 582
k.+i.sem 501, 522, 2109
k.+i.sem.pe 505
k.+i.sem.sir 523
k.+sem 521
[=14]
kollektivli: Kollektif, müşterek.
k. 3184
[=1]
kolyaska: 1. Fayton 2. Araba.
k.+i.pe+(kolyaskipe) 3090
k.+i.sem.pe+(kolyaskisempe) 3092
[=2]
komanda: Ekip, takım
k. 2708
k.+i.n.e+(komandine) 3063
k.+i+(komandi) 3065
[=3]
komandirovka: Görev, memuriyet, atama.
k.+i.sen.re+(komandirovkisençe) 1140
[=1]
komanduyuş: Komutan, kumandan.
k.+ra.i.in+(komanduyuşçıyın) 1993
[=1]
kombayn: Kombine.
k. 2024, 2025
k.+sem 2021
[=3]
kombikorm: Yem.
k. 2911
[=1]
komissi: Komisyon, encümen.
k. 27
k.+i.n+(komissiyın) 846
k.+i+(komissiyı) 3032
k.+pe 30
[=4]
komitet: Komite.
k. 593
k.+i.n+(komiteçin) 526, 2699, 2707,
3406, 3408
k.+i+(komiteçi) 3106
[=7]
kommuna: Komün.
k. 3166

[=1]
kommunikatsi: Komünikasyon, iletişim.
k.+sem 2083
k.+sen 1975
[=2]
kommunist: Komünist.
k.+a 2155, 2161
k.+sen 2157
[=3]
kommunizm: Komünizm.
k. 3397
[=1]
kompani: 1. Meclis. 2. Kumpanya, şirket.
k. 2073, 2076, 2077, 3143
k.+e+(kompaniye) 2078, 2186
k.+i.n+(kompanin) 1964
k.+i.n+(kompaniyın) 3071, 3281, 3305
k.+n 2039
k.+sem 2089
[=12]
kompleks: Kompleks; aynı ekonomik etkinliği
gerçekleştiren sanayinin tesisler bütünü.
k. 2911, 3143
k.+i 2227
k.+i.n.e+(kompleksne) 1871
k.+i.n.re+(kompleksinçe) 2183, 2720,
3104
k.+i.sen.re+(kompleksisençe) 2094
k.+in 1874
[=9]
kompleksli: Kompleks, kapsamlı.
k. 3040
[=1]
kompot: Komposto.
k. 744, 2401, 2502
k.+sem 2516, 2579
[=5]
kompress: Kompres; yara veya şiş ve
yangıların sağaltımında kullanılan yumuşak ve
çoğunlukla sıcak veya soğuk ıslak bez.
k. 345, 347
[=2]
komp'yuter: Bilgisayar.
k. 216, 238, 751, 2794, 2968, 3011
k.+sem 62
[=7]
komsomolski: Komsomol; Komünist Gençler
Birliği.
k. 574, 577
[=2]
konferentsi: Toplantı, konferans.
k.+e+(konferentsiye) 2201, 2225
k.+i.n+(konferentsiyın) 364
k.+i+(konferentsiyı) 2195

k.+n.e 365
k.+ne 2157
k.+re 526
k.+sem 2228
k.+sen.re+(konferentsisençe) 692
[=9]
konfes: Konferans.
k.+si 192
[=1]
kongress: Kongre.
k.+i.n.e+(kongresne) 1975
k.+i.n+(kongresin) 184
k.+i+(kongresi) 182
k.+pa+(kongrespa) 1977
[=4]
konkurs: Müsabaka, yarış, yarışma.
k. 1991, 2192, 2200, 2202, 2232, 3028
k.+a 655, 678, 812, 2216, 2217, 3055
k.+i 3051, 3145, 3152
k.+i.n.e+(konkursne) 2198, 3150, 3156
k.+i.n.re+(konkursinçe) 3065, 3159
k.+i.sem 3062
k.+i.sen.re+(konkursisençe) 836
k.+ra 195, 746, 1992, 3030, 3154
k.+sen 692
k.+sen.re+(konkursençe) 719, 830,
2208
k.+in 2199, 2700
[=33]
konkursant: Yarışmacı.
k.+sen 3053
[=1]
konkursantka: Yarışmacı.
k.+sem+(konkursantkîsem) 3032
[=1]
konserva: Konserve.
k. 2575, 2593
k.+sem.e+(konservîsene) 2592
k.+sem.şin+(konservîsemşin) 2588
[=4]
konservala-: Konservelemek.
k.-ni-ne+(konservîlanine) 2572
k.-ni 2571
k.-s+(konservîlas) 2580
[=3]
konteyner: Kap, kutu, sandık.
k.+i.sen.e 2875
k.+sem.pe 2079
[=2]
kontinent: Kıta.
k.+i.n.re+(kontinentinçe) 2706
[=1]
kontrol: Kontrol.
k. 2098

[=1]
kontsert: Konser.
k. 112, 616, 673, 2722, 3109
k.+i.ra 114
k.+i+(kontserçi) 524, 2720
k.+sem 479, 834, 2740
k.+sem.pe 674, 853
k.+sem.şir 2743
k.+sen.e 812
[=15]
kontuzi: Bere, yara.
k. 1574, 3228
[=2]
konvertli: 1. Zarflı. 2. Kundaklı.
k. 1912
[=1]
kooperativ: Kooperatif.
k. 1998
k.+i.n 2959
[=2]
koridor: Koridor, dehliz.
k. 102, 1869
k.+a 1350
k.+i.sem 710
k.+pa 1655
k.+sen 634
[=6]
korifey: Üstat, usta.
k.+i+(korifeyi) 12
[=1]
korporatsi: Korporasyon, cemiyet, birlik,
lonca.
k.+i+(korporatsiyi) 2053
[=1]
korrespondent: Muhabir.
k.+i+(korrespondençi) 39, 101
k.+sen 69
[=3]
kort: Kurt; haşlanmış lor, kuru koyun peyniri.
k. 2343, 2347
[=2]
kosilka: Orak makinesi.
k.+pa+(kosilkîpa) 3173
[=1]
kosmos: Uzay.
k.+a 3274
[=1]
kostyum: Kostüm.
k. 1327
k.+i.sem 817
[=2]
kosulya: Karaca.
k.+pe 3086
[=1]
kotelok: Tencere, küçük kazan.

k. 1762
[=1]
kotlet: Pirzola, köfte.
k. 1600
[=1]
kovçeg: Ark.
k.+a 1936
[=1]
krahmal: Nişasta.
k. 2544
[=1]
krank: Vırak, kurbağa sesi.
k. 1599
[=1]
kravat': yatak
k. 1299
[=1]
kray: Uç, kenar.
k.+ı 1992
[=1]
kredit: Kredi.
k. 2012, 2033, 2239
k.+ı.sen.e+(kredişsene) 2012
k.+sem 2064, 2604, 2841
[=7]
kreditovani: Kredi.
k. 2032
k.+ın+(kreditovaniyın) 2031
[=2]
kreşin: Vaftiz, vaftiz edilmiş.
k.+sen 496, 517
[=2]
kritika: Tenkit, eleştiri.
k. 123
k.+ın+(kritikin) 3429
[=2]
krizisli: Kriz içinde.
k. 3042
[=1]
kruga: Dairenin yüzeyi.
k. 3415
[=1]
krujok: Dernek, topluluk.
k. 355, 357, 363, 832
k.+a 356, 364, 374, 716, 722
k.+ı.n.e+(krujokne) 3019
k.+sem 715, 835
k.+sem.pe 838
[=13]
KSMO: kısaltma
k. 604, 607, 612, 613
k.+ra 610
[=5]
ku: Bu, şu.

k. 38, 231, 241, 251, 265, 274, 288,
293, 514, 565, 763, 978, 1074, 1089, 1254,
1261, 1319, 1419, 1469, 1480, 1539, 1568,
1637, 1640, 1705, 1744, 1761, 1772, 1790,
1805, 1820, 1839, 1848, 1908, 1963, 1982,
1984, 1994, 2035, 2036, 2043, 2089, 2109,
2110, 2238, 2245, 2249, 2257, 2556, 2638,
2652, 2654, 2698, 2759, 2771, 2779, 2785,
2811, 2843, 2844, 2869, 2874, 2892, 2894,
3016, 3029, 3095, 3099, 3142, 3169, 3180,
3287, 3319, 3407, 3417
k.+n 1842, 2895
k.+n.a 3257
k.+n.pa 769
k.+n.ra.i.sem+(kuntisem) 637
k.+n.ra.i+(kunti) 317, 791, 792, 1875,
1880, 1933, 2026, 2314, 2323, 2767, 2887,
2899, 2912, 2949, 2965, 3397
k.+n.ra+(kunta) 119, 299, 387, 631,
638, 640, 649, 651, 658, 672, 703, 707, 724,
728, 731, 752, 768, 882, 1074, 1074, 1257,
1287, 1444, 1458, 1489, 1620, 1683, 1692,
1782, 1870, 1935, 2009, 2041, 2045, 2045,
2097, 2184, 2227, 2228, 2231, 2297, 2304,
2604, 2710, 2714, 2752, 2774, 2784, 2809,
2852, 2908, 2910, 2942, 2968, 2996, 3005,
3021, 3050, 3161, 3168, 3176, 3393, 3400
k.+n.ran+(kuntan) 758, 889, 1289,
1827, 2625
k.+n.sen 3429
k.+n.şin+(kunşin) 1603
k.+sem 1724
[=167]
kubik: Kübik.
k.+sen.e 2488
[=1]
kubla: Kübik.
k. 1857
[=1]
kuççeneş: Hediye, hediyelik eşya, hediyelik
yiyecek.
k. 1078, 1327, 1343
k.+ı 2529
k.+ı.ne+(kuççeneşne) 2539
k.+ı.pe 2548
k.+ı.sem 1085
[=7]
kuhnya: Mutfak.
k.+ı+(kuhni) 1356
k.+ran+(kuhnıran) 1424
[=2]
kukil': Börek.
k. 1083
k.+e 2344
k.+sen.e 1081

[=3]
kukka: Dayı.
 k.+n 1292
 k.+şşı+(kukaşşı) 2180
 [=2]
kukkuk: Guguk kuşu.
 k. 264
 [=1]
kukşa: 1. Kel. 2. Kellik. 3. Taygada yaşayan karga cinsinden bir kuş.
 k. 2596, 2616, 2617, 2632, 2633, 2646, 2647, 2673, 2674, 2683, 2696
 [=11]
kul-: Gülmek.
 k.-a-t 1601, 2596, 2617, 2633, 2647, 2651, 2674
 k.-ma 1095
 k.-mas-t-ır 248
 k.-nı 236
 k.-sa 1617, 2176, 3379
 [=13]
kulanay: Eski zamanlarda vergi, harç.
 k. 150
 [=1]
kulkala-: Gülmek.
 k.-sa 1279, 1419, 1726
 [=3]
kullen: Her gün.
 k. 301, 372, 1042, 1069, 1074, 2738, 3205
 [=7]
kullenhi: Günlük.
 k. 223, 3048
 [=2]
kul't: Kült.
 k. 1890
 k.+ı+(kulçı) 1742
 [=2]
kul'tur: Kültür.
 k.+i 855
 [=1]
kul'tura: Kültür.
 k. 4, 92, 97, 97, 99, 100, 101, 104, 105, 113, 183, 192, 192, 233, 508, 508, 522, 812, 843, 1210, 1977, 2720, 3053, 3282, 3376, 3428
 k.+i 105
 k.+ı.n.e+(kulturine) 87, 127, 184, 357
 k.+i.n+(kulturin) 506
 k.+ı.pa+(kulturipa) 592
 k.+ı.pa+(kulturipa) 92
 k.+ı.sem+(kulturisem) 89
 k.+ı.sen.e+(kulturisene) 1908
 k.+ı.sen.e+(kulturisene) 2062
 k.+ı.sen+(kulturisen) 115

k.+ı.sen+(kulturisen) 3071
 k.+ı.şın+(kulturışın) 262
 k.+ın 76
 k.+na+(kulturına) 1982
 k.+pa+(kulturipa) 1049, 2008, 2720, 3051, 3084
 [=47]
kulyan-: Üzülme, merak etmek, canı sıkılmak.
 k.-malli 779
 k.-sam 1644
 [=2]
kun: Gün.
 k. 53, 58, 86, 128, 131, 211, 232, 495, 525, 593, 604, 1228, 1304, 1316, 1443, 1514, 1540, 1552, 1788, 1809, 1813, 1850, 1917, 1962, 1968, 2013, 2041, 2115, 2176, 2262, 2741, 2821, 2977, 3042, 3053, 3083, 3113, 3136, 3148, 3161, 3178, 3199, 3201, 3201, 3254, 3257, 3258, 3280, 3361
 k.+a 1547, 1941, 1955, 1967, 1970, 1979, 2039, 2092, 2727, 3058, 3154
 k.+ah 1219, 1546, 2119
 k.+ı 263, 366, 604, 1650, 1953, 1954, 3123
 k.+ı.n.re+(kuninçe) 598, 602, 2867
 k.+ı.pe 1075, 1100, 1554
 k.+ı.pah 3107
 k.+ı.sem 78, 91, 95, 135, 1249
 k.+ı.sem.pe 1955
 k.+ı.sen.e 439
 k.+ı.sen.re+(kunisençe) 1971
 k.+ım 1817
 k.+ın 54
 k.+ne 1296, 1317, 1318
 k.+pa 3058
 k.+rah+(kuntah) 603
 k.+ran 1228, 1552, 1652, 1968, 1969, 2581, 3254, 3258
 k.+sem 153, 1953
 k.+sen.e 1117
 k.+sen.re+(kunsençe) 12, 1801, 1830, 1972, 2022, 2244, 2252, 2994, 3026, 3084, 3090, 3133, 3145, 3160, 3181, 3184, 3192
 k.+ta 128, 520
 [=122]
kunçen: Önce, bu zamana kadar.
 k. 518, 532, 3259, 3304, 3367
 [=5]
kunne: Günde, güne.
 k. 345, 351, 361, 438, 589, 590, 1758, 1770, 2165, 2918, 3028, 3192, 3219
 [=13]
kun-şul': 1. Yaşam, hayat. 2. Kader, alın yazısı.
 k. 86, 1109

k.+ı̇ 79
[=3]
kunseren: Her gün.
k. 175, 843, 1221, 2730
[=4]
kunsır puşne: Bundan başka.
k. 733, 1700, 1708, 2328, 3115, 3127,
3177
[=7]
kuntalla: Buraya doğru, şuraya doğru.
k. 1731
[=1]
kupala: Yığın, öbek, istif.
k. 496
[=1]
kupala-: Katlamak, toplamak, istif etmek,
derlemek.
k.-ma 3174
k.-nı̇ 1470
[=2]
kuparça: Arka, sırt; kıç.
k.+ı̇.n.ren+(kupaçınçen) 1595
[=1]
kupol: Kubbe.
k.+pa 1868
[=1]
kupıs: Keman.
k. 483, 1414, 1423
[=3]
kupısta: Lahana.
k. 742
[=1]
kur-: Görmek, bakmak, gözden geçirmek
seyremek.
k. 2168
k.-a 707, 726, 1419, 2155, 2172, 2239,
2314, 2340, 3012, 3039, 3071, 3171
k.-akan 217, 596, 2486, 3048
k.-akan-sem 212
k.-akan-sen-e 113
k.-ar 1634
k.-as 1504, 1505, 1623
k.-as-si 3167
k.-as-si-ne 3032
k.-at 933, 945, 3148
k.-at-çış 1077
k.-at-pır 955
k.-a-y-içç-iş-şi 3289
k.-ay-man-ni-ne 1161
k.-ççır 1037, 1084
k.-iççen 1245, 1528
k.-i-ş 3037, 3056
k.-ma 207, 214, 251, 253, 261, 282,
318, 438, 749, 1535, 1625, 1709, 1713, 1722,
1752, 1891, 1955, 2855, 3291

k.-ma+(kuma) 347
k.-malla 513, 1058, 2038
k.-malli 2854
k.-man 149
k.-ma-n 770, 1494, 1755, 1768, 2262,
3361
k.-man-ççi-ha 2708
k.-man-ker 1443
k.-man-ni 1245, 1528
k.-ma-n-ni 1507
k.-man-ni-n 1505
k.-ma-n-sker 1143
k.-ma-rı̇ 1685
k.-ma-rı̇-m 1788
k.-mı̇ş 3439
k.-nı̇ 392, 395, 1653, 1766, 1880, 2287,
2532, 2548, 2949, 3146
k.-ni 86, 1276, 1789, 2227, 3401
k.-nı̇+(kuni) 990
k.-nı̇-i-n-e+(kurnine) 81
k.-ni-ne 557
k.-ni-n-ren+(kurninçen) 1507
k.-nı̇-sker 463, 1421
k.-nı̇-sker-sem 674
k.-nı̇-şın 2849
k.-rı̇-m+(kurtım) 1628, 2158
k.-sa 265, 765, 807, 837, 943, 1328,
1399, 1432, 3255
k.-san 1471, 1691, 1724, 1841, 2766,
3356
k.-san-ah 1754
k.-sassın 482
k.-tır+(kurtır) 1686, 3261
k.-tır-i 977
[=124]
kuraga: Kayısı kakı.
k. 2347
[=1]
kurak: Karga.
k. 1599
k.+a 1603
[=2]
kurav: Sergi, gösteri.
k. 3152
k.+a 203, 635, 719
k.+ı̇.n.re+(kuravınçen) 2912
[=5]
kuraymanlıh: Düşmanlık, nefret.
k.+a 1199
[=1]
kurka: Kova, kepçe.
k.+ı̇+(kurki) 1438
[=1]
kurs: 1. Sınıf. 2. Kurs.
k.+a 3221

[=1]
kurik: Ot.
k. 155, 1771, 2537, 2929
k.+ran 1979
k.+sen 3170
[=6]
kurim: 1. Vakar, ağırbaşlılık. 2. Uyum, düzen.
k.+ı 79
[=1]
kurimli: 1. Vakur, ağırbaşlı. 2. Uyumlu, düzenli.
k. 222
[=1]
kurin-: Görünmek, belirmek, ortaya çıkmak; doğmak türemek.
k.-as 1327
k.-a-şşı 2929
k.-at 1517, 1645, 1820, 1897, 2719
k.-ış-a-y-mas-t-pir+(kurnışaymastpir)
1289
k.-ma 1659
k.-man 1730
k.-mi 1751
k.-ni 1790
k.-ni-pe 2280
k.-ri+(kurinçi) 1838, 2159
k.-ri-ş+(kurinçiş) 370
k.-sa 130, 624, 768, 1449, 1679, 2558
[=22]
kurinu: Görüntü.
k. 711
[=1]
kustar-: 1. Yuvarlamak. 2. Çabuk hareket etmek, dörtlale koşmak.
k.-ma 1364
[=1]
kustirma: Tekerlek.
k. 3065
[=1]
kustirmalli: Tekerlekli.
k. 1802
[=1]
kusı: 1. Hız. 2. Görgü.
k.+m 2879
[=1]
kuş: Göz.
k. 1099, 1429, 1492, 1508, 1671, 1681, 1690, 1784, 1810, 1861, 3208
k.+a 633, 1063, 1102, 1381, 1481, 1656, 1790
k.+ı 1255, 1399, 1451, 1834, 3149
k.+ı.n.re+(kuşınçe) 1517
k.+ı.n.ren+(kuşınçen) 1225
k.+ı.pe 1615

k.+ı.sem 1521
k.+ı.sem.pe 1489
k.+ı.sen.e 1382
k.+ım.ran 1242
k.+ne 1277, 1479
k.+pa 513, 2546
k.+ran 1115, 1389, 1470, 1684, 1685, 2647, 2674
k.+sem 1050
[=42]
kuş-: Göçmek, taşınmak, geçmek, kaymak.
k.-a 3196
k.-as-si 1723
k.-at 876
k.-ı-ş 2243, 3146
k.-ma 143, 1713, 2318
k.-malla 291
k.-ni 147, 287, 714, 1857, 2128, 3393
k.-ni-ne 148
k.-ri 208, 1187
k.-sa 146, 151, 152, 153, 157, 165, 387, 398, 408, 1480, 3011
[=29]
kuşar-: 1. Nakletmek, taşımak. 2. Tercüme etmek, çevirmek.
k.-a-şşı 2907
k.-akan-ı 3329
k.-as 294
k.-ma 304, 603
k.-maşkin 3122
k.-ni 155, 614, 1955, 3137, 3415, 3418
k.-sa 1944, 2903
[=14]
kuşaru: 1. Nakil, taşıma. 2. Tercüme, çeviri.
k.+sem 3414
[=1]
kuşaruşı: 1. Nakliyecisi. 2. Tercüman, çevirmen.
k. 3328, 3409
[=2]
kuşkir-: Göstermek.
k.-et 628, 845, 3251
[=3]
kuşsul': Gözyaşı.
k. 1115, 1242, 1373, 1381, 1383, 1389, 1392, 3202
k.+pe 1436
k.+sem.pe 274
[=10]
kuşsullen-: Gözleri yaşarmak.
k.-se 1279
[=1]
kuşsullı: Gözyaşı.
k. 3206
[=1]

kuşır: Kör, gözsüz.
k. 1402
[=1]

kuşuk: Küçük.
k.+sem 1070
[=1]

kuşım: Geçim, geçiş.
k. 2828
k.+ı.sem 244
[=2]

kuşın: Açıkça, açık seçik.
k. 3196
[=1]

kuşak: Kedi.
k. 1184
[=1]

kuşetka: Kanepe, sedir.
k. 1549
[=1]

kutsir-puşır: Darmadağınık, inanılmayacak şekilde.
k. 1824
[=1]

külü: Göl.
k.+ı+(küllü) 2940
k.+li.pe+(küllipe) 3202
k.+li+(küllü) 3202
k.+re 1863
[=4]

küpletter-: Çarpmak, vurmak, yumruklamak.
k.-ri+(küpletterçi) 1482
[=1]

küpter-: Kabartmak, şişirmek.
k.-me 989
[=1]

kür-: Taşımak, gezdirmek, götürmek, gezdirmek, sürüklemek.
k.-çi+(küçi) 213
k.-eken 1861
k.-en-ter-mes-t-i 3439
k.-e-şşi 1898
k.-e-t 861, 2173
k.-me+(küme) 612
k.-mı+(kümi)-şi 539
k.-men+(kümen) 3267
k.-mes-t+(küme) 1488
k.-ni 736
k.-ni+(küni) 315, 992, 2266, 2284, 2290, 2733, 2745
k.-tır-ha 959
[=19]

küren-: Küsmek, üzölmek, kızmak, canı sıkılmak.
k.-me-ri 3310

k.-ni 1114
[=2]

kürenter-: Üzmek, sinirlendirmek, kızdırmak.
k.-ni 2738
[=1]

kürenü: Üzüntü, sıkıntı, sinir.
k. 1113, 1203
[=2]

kürenüllin: Üzüntülü bir şekilde, sıkıntılı bir şekilde, sınırlı bir şekilde.
k. 1119
[=1]

kürş: Komşu.
k. 399, 505, 707, 1279, 1581, 1641, 1649
k.+elle+(kürşille) 3210
k.+sem 3131
k.+sem+(kürşisem) 315
[=10]

kürşilli: Komşu, komşuluk.
k. 86, 321, 508, 508, 2327
[=5]

küt-: 1. Çok üşömek, donmak, uyuşmak. 2. Bozulmak, neşesi kaçmak, üzölmek.
k.-se 1435
[=1]

kvadratura: Kare.
k. 3415
[=1]

kvalifikatsi: İhtisas, uzmanlık.
k. 2110
[=1]

kvant: Kuantum; bir dalğanın olası değeriinin alt değeri kümelerinden biri.
k. 1699
[=1]

kvartal: 1. Çeyrek. 2. Bir yılın dörtte biri.
k.+ı.n.e+(kvartalne) 2725
k.+ı.n.re+(kvartalınçe) 3128
k.+ra+(kvartalta) 2918
[=3]

l: Litre (kısaltması).
l. 2406, 2423, 2507, 2522, 2527
[=5]

laborantka: Laborant; araştırmalarda, laboratuvar deneylerinde yardımcı olarak çalıştırılan kimse.
l.+ı.sem+(laborantkisem) 3157
[=1]

lager: Kamp.
l. 300
l.+ı.sen.re 3116
l.+re+(lagerte) 3061
l.+sen.re+(lagersençe) 2243

[=4]
Lakşmi: Hindu inanişında Tanrı Vişnu'nun karısı. Bolluk, iyi şans ve güzellik tanrıçası.
 1. 1863
 [=1]
lankirtattar-: Debelendirmek, çalkalatmak.
 1.-sa 1490
 [=1]
lap: 1. Düz, yatık 2. Donuk, mat. 3. Tam tamamına, tamamıyla.
 1.+ra 2940
 [=1]
laplat-: 1. Düşmek, batmak, dalmak. 2. Kanat, çırpılmak.
 1.-sa 1600
 [=1]
laptik: 1. Düz. 2. Meydan, alan, yüzölçümü.
 1. 1856
 1.+i 2002, 3170
 1.+i.sen.e 149
 1.+ra.i+(laptikri) 2275
 1.+ran 1907
 1.+sem 1908, 1982
 1.+sen 1980
 [=9]
lar-: 1. Oturmak, durmak 2. Donmak (ırmak, nehir) 3. Yanaşmak (gemi) 4. Mâl olmak.
 1.-akan 1599, 1874
 1.-a-şşı 1331, 1617, 2660, 2928
 1.-at' 108, 624, 1087, 1349, 1615, 1752, 1851, 2936
 1.-at-îp 1272, 2622
 1.-i 2084
 1.-ma 1066, 1492, 1524, 3158, 3183
 1.-mas-t 2840
 1.-mî 3082
 1.-nî 154, 236, 290, 406, 905, 1400, 1596, 1750, 1771, 1775, 1855, 1882, 2788, 2799, 2906
 1.-nî-ne 1256
 1.-nî-tik 2556
 1.-ri+(larçi) 1276, 1468, 1589, 1599
 1.-ri-m+(lartim) 1357, 1567, 1588, 1611, 1649, 1735, 1841
 1.-ri-mîr+(lartimîr) 1080, 1297, 1586
 1.-sa 60, 1048, 1311, 1537, 1619, 1622, 2139
 1.-sah 1510
 1.-san 425, 1176, 1206, 1815, 2052, 2566
 [=69]
larkala-: Oturmak.
 1.-t-çi 1067
 [=1]
larkîç: 1. Bıçkıcı sehпасı. 2. Silah çantası.

1. 1258
 [=1]
lart-: 1. Sıkıştırmak, koymak, oturtmak, yerleştirmek, yatırmak, takmak, geçirmek. 2. Yapmak (bina), tesis etmek. 3. Aldatmak.
 1. 890, 1074
 1.-akan-î 739
 1.-a-şşı 657
 1.-as-si 867
 1.-a-şşı-mîn 3001
 1.-at' 854
 1.-ma 1903, 2255, 2258, 2790, 2797, 2809, 2816, 3093, 3094
 1.-malla 2360, 2369, 2372, 2393, 2395, 2456, 2459, 2492, 2569
 1.-mali 2875
 1.-ma-ri-ha 1486
 1.-nî 478, 573, 1197, 1762, 1811, 2798, 2905, 2909, 2968, 3003
 1.-nî-sker 398
 1.-ri 1087, 3416
 1.-ri-m 1727, 1733
 1.-ri-ş 1340, 2082
 1.-sa 300, 1079, 1246, 1840, 2370, 2396, 2570, 2808
 [=52]
larttar-: 1. Oturtmak, yerine koymak. 2. Yalan söylettirmek.
 1.-a-şşı 2900
 [=1]
laru: Toplantı, oturum.
 1.+a+(lariva) 2246
 1.+i.n.re+(larivince) 2244
 1.+in+(larivin) 2699
 [=3]
laru-tîru: 1. Durum, hal görüntü. 2. Uluslararası durum.
 1. 799, 3166, 3323
 1. t+i.ne+(tirivne) 1976
 1. t+pa 530
 1. t+ra 497, 2828, 2867, 3080, 3284
 1. t+ran 3042
 [=11]
laşi: 1. Kulübe, baraka. 2. Dükkân.
 1.+i.sem+(laşisem) 426
 [=1]
laşa: At.
 1. 1770, 1795
 1.+i+(laşi) 385
 1.+sem 449, 1767
 1.+sem.pe 457
 [=6]
laureat: Ödül kazanmış, armağan almış.

1. 2211
 1.+a 2224
 1.+i.sem+(laureaçişem) 692
 1.+i+(laureaçi) 2199, 3330, 3438
 [=6]
laureit: Ödül kazanmış, armağan almış.
 1.+i.sen+(laureaçişen) 126
 [=1]
lav: 1. Araba, yüklü araba. 2. Tedarik.
 1.+a 3299
 1.+ne 2120
 1.+sem 393
 [=3]
lava: Lav; yanardağların püskürme sırasında yeryüzüne çıkardıkları, dünyanın derinliklerinden gelen kızgın, erimiş maddeler, püskürtü.
 1.+i.n.ren+(lavinçen) 1855
 [=1]
lavkka: Raf, iskele, yapı iskelesi.
 1. 2935
 1.+ra 3127
 [=2]
lavr: 1. Defne. 2. Defne yaprağı.
 1. 2365, 2461
 [=2]
layih: 1. İyi, güzel. 2. Sağlıklı. 3. İsabetli. 4. Başarılı. 5. Dürüst, ahlaklı.
 1. 336, 352, 564, 608, 640, 664, 669, 762, 769, 789, 861, 1280, 1294, 1673, 1713, 1745, 1955, 1983, 1991, 2016, 2025, 2026, 2033, 2108, 2184, 2212, 2242, 2354, 2418, 2452, 2473, 2511, 2524, 2543, 2693, 2852, 2880, 3099, 3154, 3166, 3383
 1.+ah 539, 3394
 1.+hi 638, 2912
 1.+i.sen+(layihhisen) 830
 1.+rah 347, 2113, 3377
 1.+rah.hi 87
 [=50]
layihlan-: İyileşmek, düzelmek.
 1.-at' 72
 [=1]
likan-: Sallanmak, silkinmek, çalkalanmak, debelenmek.
 1.-mak-şin+(likanmaşkin) 928
 [=1]
lipki: Sakin, sessiz, halim selim, yumuşak, tatlı, zararsız.
 1. 175, 441, 1676, 3418
 [=4]
lipla-: Sakinleşmek, durgunlaşmak.
 1.-ma 1395
 [=1]

liplan-: Sakinleşmek, durgunlaşmak, teselli bulmak.
 1.-at-ç'i 1494
 1.-ay-mas-t-ip 1278
 1.-ma 1489
 1.-ni-sker 1649
 1.-sa 3158
 [=5]
liplantar-: Sakinleştirmek, teselli etmek, yatıştırmak.
 1.-akan 2536
 1.-at-pir 1122
 1.-ma 1388, 1390
 1.-ri+(liplantarç'i) 3374
 [=5]
lir-: Fısıldamak.
 1.-ni 149
 [=1]
lirka-: Saçma sapan konuşmak, gevezelik yapmak, homurdanmak.
 1.-t-ç'i 1068
 [=1]
legenda: Destan, efsane.
 1. 273, 1883, 2895, 2944
 1.+i.sen.re+(legendisençe) 327
 [=5]
lek-: 1. Değmek, vurmak, çarpmak. 2. Düşmek, payına düşmek. 3. Tam gelmek, rastlamak. 4. Takılmak, tutulmak, yakalanmak.
 1.-es-ren 346, 3240
 1.-me 1430, 3246
 1.-me-ri 1336
 1.-mes-t-ç'i 1073
 1.-ni 445, 635, 2210, 2281, 2575, 2887, 3058, 3238, 3243
 1.-ni-n 2300
 1.-ni-sen-e 3236
 1.-ri 261, 1277, 1403, 1602, 1817
 1.-ri-mir 3221
 1.-se 1144, 3239
 1.-sen 3242
 1.-tir 3104
 [=27]
lekter-: Düşmek, (çengelle) takmak, iliştiirmek, kancalamak, kanca ile tutmak.
 1.-e-şsi 1724
 [=1]
lektsi: Ders.
 1. 3026
 [=1]
lere: Buraya, şuraya, oraya.
 1. 1539
 [=1]

lesniçiy: Orman müdürü.
1. 475
[=1]

leş: Öteki, diğer, diğeri.
1. 1419, 1653, 1690, 1720, 2639, 2940, 3154
1.+ı̇ 995, 1069, 1748, 1790, 2622
1.+sen 1316
[=13]

letçik: Pilot.
1. 952
[=1]

letopis': Vakayiname.
1.+ı̇.n.re+(letopişinçe) 295
1.+ı̇.sen.re+(letopişisençe) 281
1.+ı̇.sen.re+(letopişsençe) 293
1.+ı̇.sen+(letopişisen) 297
1.+ı̇+(letopişi) 282
[=5]

leytenant: Teğmen.
1. 449
[=1]

lîpiş: Kelebek.
1.+sem 2896
[=1]

l'gotillî: Avantajlı, ayrıcalıklı.
1. 2841
[=1]

limon: Limon.
1. 2381, 2382, 2444, 2554
1.+ın 2442
[=5]

lini: Çizgi.
1. 2726
[=1]

literator: Edebiyatçı, yazar.
1.+sen 3401
[=1]

literatura: Edebiyat, literatür.
1. 82, 85, 103, 119, 120, 130, 662, 729, 836, 874, 874, 1039, 1106, 1244, 1531, 2752, 2762, 3330, 3345, 3351, 3429, 3438
1.+a+(literatura) 790
1.+ı̇.n.a+(literaturına) 472
1.+ı̇.n.e+(literaturine) 661, 871, 2318
1.+ı̇.n.re+(literaturinçe) 3328
1.+ı̇.n.re+(literaturinçe) 86
1.+ı̇.n+(literaturin) 78, 91, 94, 95, 135
1.+ı̇.pe+(literaturipe) 671
1.+ı̇.ra+(literaturıra) 79
1.+ı̇.sen.e+(literaturisene) 856
1.+ra.i+(literaturiri) 3329, 3439
[=39]

literaturovedeni: Edebiyat bilimi, edebiyat tarihi.
1.+pe 3429
[=1]

litpırleşü: Edebiyat toplantısı.
1.+re 3369
[=1]

litr: Litre.
1. 1078, 1085, 2091, 2542
1.+pa 3126
1.+ran+(litrtan) 2583
[=6]

litrlî: Litrelik.
1. 2506, 2526, 2583
1.+ı̇.ne+(litrlıne) 2404, 2404, 2404
1.+ı̇.sen.e+(litrlisene) 2506, 2506, 2526, 2526
[=10]

litsenzi: Lisans, ruhsat.
1.+n.e 2876
[=1]

litsotrudnik: Sima, kişi, şahsiyet.
1.+ran 3397
[=1]

logikillî: Mantıklı.
1. 1697
[=1]

lotos: Lotus çiçeği.
1. 1865
1.+sem 1863
[=2]

lt.: Litre kısaltması.
1. 2461, 2461
[=2]

lum: 1. Hurda, döküntü, enkaz, atık. 2. Kol demiri, boru anahtarı kolu.
1.+sem.pe 2888
[=1]

lupaşka: Kuru çukur, delik.
1. 2667
[=1]

lük-: Dibinden kesmek, kıvırmak, bükme.
1.-e-şşı 973
[=1]

lyutserna: Kaba yonca.
1. 2984, 2987
[=2]

ma: Neden, niçin.
m. 1473
[=1]

maçça: 1. Tavan 2. Damak.
m.+ı̇+(maççi) 565
[=1]

magnitofon: Ses kayıt makinesi, teyp cihazı.
m.+a 1277

[=1]
Mahabharata: "Büyük Bharata" savaşını anlatan Hint destanı.
 m. 1862
 [=1]
makîr-: Ağlamak, sızlamak, melemek.
 m.-a+(makra) 1425, 1425
 m.-akan 1387
 m.-nî 274
 m.-rî-m+(makîrtim) 1205
 [=5]
makîş: Şakrak kuşu.
 m. 1349
 [=1]
mal: 1. Ön. 2. Doğu, şark. 3. İleri 4. Pahalı.
 m.+a 521, 3065
 m.+ta 582
 [=3]
malalla: İleriye doğru, öne doğru.
 m. 1, 111, 206, 216, 598, 619, 1008, 1148, 1677, 1731, 1766, 2150, 2851, 3082, 3223, 3226
 m.+î+(malalli) 504, 1653
 m.+h 417, 424, 781
 [=21]
malarah: 1. Biraz ileride, biraz önde. 2. Daha pahalı.
 m. 305, 593, 604, 1341, 2373, 2920, 3031, 3137, 3212
 [=9]
malaşlih: 1. Gelecek. 2. Perspektif.
 m.+î 119
 [=1]
malaşne: İleride, gelecekte.
 m. 16, 191, 223, 292, 488, 657, 699, 1333, 1923, 1939, 1958, 2049, 2175, 2241, 2331, 2772, 2822, 2822, 2854, 3087, 3146
 [=21]
malaşnehi: İlerideki, gelecekteki.
 m. 1173, 3314
 [=2]
malta: Gelecekte, ileride.
 m. 1656, 1725, 1909, 1932, 2161, 2170
 [=6]
maltan: 1. Önden, ileriden. 2. Önce, baştan.
 m. 60, 190, 471, 475, 616, 704, 765, 1419, 1488, 1741, 1803, 1884, 2185, 2318, 2438, 2549, 2560, 2572, 2798, 2864, 3018
 m.+ah 399, 554, 568, 1715, 1769, 1881, 2555
 [=28]
maltanhi: İlk, birinci, önceki.
 m. 478, 487, 2004
 m.+sen 407
 [=4]

maltanliha: Önceden, ilk olarak, baştan.
 m. 405, 431
 [=2]
malti: 1. Önde, önde olan, önde giden. 2. Doğulu. 3. Gelecek.
 m. 746, 1899, 3017, 3158
 [=4]
mamîk: Pamuk, tüy
 m.+î 1331
 [=1]
man: Ben.
 m. 85, 897, 946, 1042, 1044, 1047, 1070, 1094, 1157, 1173, 1182, 1196, 1209, 1217, 1221, 1225, 1259, 1271, 1274, 1277, 1284, 1287, 1312, 1323, 1332, 1360, 1361, 1364, 1369, 1459, 1460, 1471, 1480, 1485, 1492, 1501, 1520, 1521, 1615, 1622, 1670, 1672, 1673, 1690, 1713, 1755, 2177, 2294, 2684, 2688, 2694, 3307, 3370, 3382
 m.+a 28, 37, 45, 532, 538, 1073, 1119, 1127, 1146, 1149, 1161, 1181, 1219, 1229, 1272, 1282, 1317, 1320, 1321, 1339, 1364, 1448, 1568, 1574, 1591, 1632, 1647, 1648, 1651, 1654, 1657, 1665, 1718, 1732, 1763, 1809, 1816, 1820, 1837, 1840, 1842, 2153, 2671, 3226, 3226, 3259, 3319, 3366, 3374, 3378, 3406, 3422, 3432, 3441
 m.+în 364, 540, 1277, 1279, 1290, 1344, 1366, 1513, 1516, 1521, 1528, 1533, 1545, 1557, 1600, 1717, 1723, 1726, 1734, 1739, 1827, 2732, 3347, 3349, 3361, 3375, 3396, 3400, 3402, 3417, 3441
 m.+pa 1153, 1633, 1841
 m.+ra 1175, 1177, 1215
 m.+ran 1184, 1232, 1365, 3441
 m.+sah 1486
 m.+sîr.ah 1323
 m.+şîn 1458, 3401
 [=153]
man-: Unutmak, gözden kaçırmak.
 m.-a-ççi 1092
 m.-as 3260
 m.-ay-ma-şî 457
 m.-çi-şi 2749
 m.-îr 557, 2452, 2562
 m.-ma-n 439, 2780
 m.-ma-şî 360, 752, 2197
 m.-mî 2322
 m.-nî 2767
 m.-sa 1629, 2172, 2609, 2709, 2918, 3277, 3278
 [=21]
mandapa: Hindu tapınaklarının en önemli bölümü olan, dinsel törenlerin yapıldığı sundurmaya benzer yapı.

m. 1870
[=1]
manış: Unutkanlık.
m.+a 210
m.+nı 310
[=2]
maş: Merhem; deriye sürülerek kullanılan, içinde birçok etkili madde bulunan, yumuşak ve koyu kıvamda, yağlı veya yağsız ilaç.
m.+sem.pe 347
[=1]
maştır: Usta, yaşlı.
m. 255, 1281
[=2]
mar: Değil.
m. 20, 68, 189, 210, 223, 250, 311, 362, 366, 385, 387, 389, 411, 470, 510, 565, 570, 610, 645, 663, 707, 725, 735, 758, 767, 784, 816, 827, 846, 855, 862, 1104, 1120, 1131, 1160, 1163, 1231, 1270, 1276, 1281, 1291, 1308, 1310, 1326, 1337, 1356, 1361, 1370, 1383, 1429, 1460, 1474, 1475, 1492, 1497, 1536, 1552, 1552, 1640, 1644, 1670, 1672, 1675, 1757, 1766, 1766, 1772, 1826, 1830, 1857, 1892, 1896, 1896, 1902, 1902, 1912, 1918, 1932, 1957, 1983, 2004, 2042, 2049, 2088, 2094, 2094, 2094, 2110, 2248, 2282, 2299, 2302, 2309, 2314, 2329, 2358, 2411, 2461, 2461, 2521, 2540, 2557, 2583, 2585, 2588, 2590, 2702, 2737, 2753, 2755, 2756, 2757, 2767, 2767, 2770, 2811, 2822, 2828, 2853, 3046, 3048, 3072, 3078, 3095, 3101, 3102, 3103, 3123, 3166, 3169, 3171, 3245, 3251, 3313, 3314, 3327, 3328, 3330, 3388, 3423, 3435
m.+a 1457
m.+ççi 372, 1274, 1325, 1506, 1693, 1720, 3230
m.+ha 2085, 2308, 3194
m.+i.pe+(marripe) 2247
m.+min 731
m.+ri.şin 1100
m.+ške 746, 2739
[=157]
marafon: Maraton.
m.+a 3136
[=1]
marinad: Turşu.
m. 2461, 2583
m.+a 2462, 2586
[=4]
marinadla-: Marine edilmiş, turşu haline getirilmiş.
m.-nı 2338, 2374, 2460, 2465
[=4]

markiz: Bazı Batı devletlerinde kont ile dük arasındaki bir soyluluk unvanını taşıyan markinin karısı.
m.+ı 1936
[=1]
markilli: Markalı.
m. 2021
[=1]
marmelad: Marmelat.
m. 2475
m.+a 2481, 2554, 2558
m.+ın 2555
[=5]
marşrut: Güzergah, yol.
m. 1918, 1919, 1921, 1941
[=4]
mart: Mart.
m. 2250
m.+ın 95, 96, 116, 2121
[=5]
masar: Mezar.
m. 2808
m.+i.n.e+(masarne) 128
m.+sen.e 1747
[=3]
mask: Maske.
m.+a 1892
[=1]
masmak: Yaşamak, baş örtüsü.
m.+sem 362
[=1]
massa: Kütle, kitle, çoğunluk.
m.+i.n.a+(massına) 3173
[=1]
massilla: Kütleli, kitlesel.
m. 1975, 1975
[=2]
masterskoy: İmalathane, atölye.
m. 3048
[=1]
maşina: Otomobil.
m. 452, 1366, 1397, 1651, 1704, 1705, 1826, 2023
m.+i.n.e+(maşinine) 1694
m.+i.sem+(maşinîsem) 1688, 2054, 2279
m.+i+(maşini) 1288, 1701, 1708
m.+na+(maşinîna) 1702, 1707
m.+pa+(maşinîpa) 2052
m.+ra 1251
m.+ra+(maşinîra) 1271
m.+ran+(maşinîran) 2985
[=21]
maşinka: Makine.
m.+sen.e+(maşinkîsene) 48

[=1]
maşın: Makine, araba.
m. 1090
[=1]
matematika: Matematik.
m. 1696, 1697, 2183, 2196, 2198, 2212
m.+pa+(matematikipa) 671, 2981
[=8]
materi: Materyal, madde.
m.+n 1698
[=1]
material: Materyal, madde.
m. 2037
m.+i.sen.re+(materialisençe) 163
m.+sem 2061, 2064, 2890
m.+sem.pe 806
m.+sen.e 358
[=7]
matras: Döşek.
m. 1300
[=1]
mattur: Güzel, güçlü, sağlıklı.
m. 782, 849
m.+sem 1029
m.+sen.e 1071
[=4]
may: 1. Usul, metod, maharet, ustalık, beceriklilik. 2. Hile, oyun. 3. Çare, yol, imkân, fırsat. 4. –e göre.
m. 148, 153, 157, 184, 196, 204, 209, 227, 228, 495, 532, 702, 1014, 1066, 1111, 1312, 1317, 1470, 1509, 1665, 1676, 1688, 1699, 1703, 1705, 1753, 1792, 1939, 1943, 1950, 2058, 2128, 2190, 2318, 2584, 2712, 2902, 2921, 3059, 3142, 3167, 3198, 3304, 3417
m.+i.pe 1485
m.+i.pe.n 512
m.+i.pen 69, 1489
m.+i.sen.e 3040
m.+in 151, 1907, 1915, 2720, 3014, 3028, 3034
m.+pa 1304, 1485, 1812, 1950, 2593, 2901, 3146
m.+sem 2969
[=63]
maylaştar-: Ayarlamak, kurmak, düzenlemek, uyarlamak.
m.-sa 2687
[=1]
mayonez: Mayonez; Yumurta sarısı, zeytinyağı ve limonla yapılan bir çeşit koyu, soğuk yiyecek.
m. 2364, 2365, 2374, 2430, 2431
m.+pa 2371

[=6]
mayor: Binbaşı.
m. 1550
[=1]
me: Al, tut.
m. 1604
[=1]
mecevani: Tarla sınırı.
m. 2830, 2836
[=2]
medal': Madalya.
m. 2912
m.+e 3197
m.+sem.pe 691
[=3]
meditatsi: 1. Meditasyon; dalınç. Güzel bir görünüş, bir düşünce karşısında kendinden geçmesine sessiz bir coşkuya dalma, istiğrak. 2. Hindu tapınma biçimi.
m. 1862
m.+sem 1871
[=2]
meditsina: Tıp, medikal.
m. 1540, 2935, 3028, 3028, 3032
[=5]
medpunkt: Sıhhi yardım merkezi, sağlık ocağı.
m. 2766, 2906
[=2]
medsestra: Tıp merkezi.
m. 1571, 3029
m.+sem 3033
[=3]
mehanika: Mekanik; kuvvetlerin maddeler ve hareketler üzerine etkisini inceleyen fizik dalı.
m.+i.n.e+(mehanikine) 1699
[=1]
mehanizator: Makinalı tarım uzmanı.
m. 3173
[=1]
mehanizatsile-: Makineleşmek.
m.-men-ha 3174
[=1]
mel: 1. Yetenek, maharet, hile, oyun, kurnazlık. 2. Tarz, şekil, yöntem, yol, metot.
m. 3147, 3149
m.+i 3146
m.+i.pe 3146, 3148
m.+in 3150
m.+li 401
m.+pe 2465, 3147
[=9]
memorial': Anıt.
m. 3282, 3285, 3289
[=3]

menelnik: 1. Doğum günü. 2. Şenlik, şölen, tören.

m.+ı̇ 71
m.+ı̇.pe 13
[=2]

meningit: Menenjit; ateş, şiddetli baş ağrısı, kusma, sayıklama vb. belirtilerle ortaya çıkan, beyin zarlarının iltihaplanmasıyla oluşan bir hastalık.

m. 343
[=1]

ment: Polis ve asker, güvenlik görevlileri.

m.+sem 2604
[=1]

mentalitet: Mantalite; anlayış.

m.+pa 2851
[=1]

meri: Belediye.

m.+ı̇+(meriyi) 2721
m.+n 1963, 2108
m.+n.e+(merne) 613
[=4]

meropriyati: Etkinlik, faaliyet, düzenleme, tedbir.

m. 98, 136, 502, 508, 526, 859, 3009
m.+e+(meropriyatiye) 528, 593
m.+ı̇.sem+(meropriyatiyışem) 3276
m.+ı̇.sen.e+(meropriyatiyışene) 3305
m.+n 100, 1976, 3008
m.+pe 807
m.+ren 3309
m.+sem 620, 672, 841, 844, 1978,
2724, 2728, 2740
m.+sen 515
m.+sen.e 3301
m.+y.e 104
[=27]

meslet: 1. Sebep, neden. 2. Çare, yol, metot. 3. Bahane.

m. 2652, 2653, 2655
m.+pe 2840
m.+sem 2855
[=5]

metall: Metal.

m. 2405, 2457, 2520
[=3]

metodika: Metot, işlem, yöntem.

m. 803
[=1]

metr: 1. Metre. 2. Vezin, ölçü.

m. 1728, 1838, 1856, 1857, 1868, 2278
m.+pa 2002
[=7]

metro: Metro.

m. 1920, 2107

[=2]

miskara: Eğlendirici, sevimli, güldürücü, sevimli, soytarı, hoş.

m. 1469
m.+sem 1498, 1610

[=3]

mıçavar: Rahip.

m.+sen 1893
[=1]

mik: Dikenli, çalı görünümlü bir tür bitki.

m.+a 1811
[=1]

mika: Aptal, ezberci.

m. 1203
[=1]

mikir mikir: Homur homur.

m. 1043, 1043
[=2]

mikirlantar-: Dumanlanmak, yanmak, tütme.

m.-akan-sem 1449
[=1]

mikirtat-: Şikâyetlenmek, mırıldanmak, homurdanmak.

m.-at-çı̇ 1068
m.-kala-sa 1598
[=2]

mîn: Büyük, yüce, yaşça büyük.

m. 311, 1055
m.+mîn 303
[=3]

mînaşlan-: 1. Gururlanmak, övünmek, iftihar etmek. 2. Büyüme, yaşlanmak, ihtiyarlamak.

m.-at-ıp 816
m.-sa 1084
[=2]

mînaşlı: 1. Gururlu, kibirli. 2. Yaşlı.

m. 627, 2273
[=2]

mînaşlıh: 1. Gurur, kibir. 2. Yaşlılık.

m.+ı̇ 2971, 2976, 3313
[=3]

mînkimilli: Gururlu, mağrur kibirli

m. 311
m.+ı̇+(mînkimilli) 1191
[=2]

mîntarın: Mutsuz, talihsiz, uğursuz; acınacak; feci; zavallı, biçare.

m. 966
[=1]

mîntırlan-: Şişmanlamak, göbeklenmek, semirmek.

m.-nî 155
[=1]

mînuk: Torun.

m.+ı̇ 283

m.+ı̇sen.e 1068
m.+sem.pe 2769
m.+ıṙsen 2180
[=4]

mır'ye: Ocak borusu.
m.+ı̇n.ren+(mıryinçen) 422
m.+ren 423
[=2]

Mısılman: Müslüman.
m. 291
[=1]

mışkıl:1. Komik, utanç verici hal. **2.** Alay, hareket.
m.+a 2943
[=1]

mışır: Çift, karı-koca.
m. 895, 1503, 1523, 2218
m.+ı̇ 1466
m.+ı̇.pe 1424, 2169
m.+ne 902
m.+sem 1412
[=9]

mışırlan-: Birleşmek, çiftleşmek.
m.-ni-n-e 1051
[=1]

mışırlı: Çift.
m. 1370
[=1]

mıy: Boyun, boğaz.
m. 1349
[=1]

mıyrakallı: Boynuzlu.
m. 3146
[=1]

mıyır: Ceviz, fındık.
m.+ı̇n.e+(mıyırne) 341
[=1]

mif: Mit; Geleneksel olarak yayılan veya toplumun hayal gücü etkisiyle biçim değiştiren alegorik bir anlatımı olan halk hikâyesi, mitos; söylence.
m.+ı̇.sem.pe 1890
m.+sen.re+(mifsence) 327
[=2]

mifoloji: 1. Mitoloji; mitleri, doğuşlarını, anlamlarını yorumlayan, inceleyen bilim; efsanebilim, söylencebilim. **2.** Bir ulusa, bir dine, özellikle Yunan, Latin uygarlığına ait mitlerin, efsanelerin bütünü.
m. 1898
m.+n.ra.ı̇+(mifologinçı) 1901
[=2]

Mihail: Mikail, dört büyük melekten biri.
M. 933
[=1]

mihı: Çuval.
m. 2918
[=1]

mikrob: Mikrop; mikroskopla görülebilen, çürümeye, mayalanmaya ve hastalıklara yol açan bir hücreli canlı.
m.+sen.e 2593
[=1]

mikromir: Mikroevren.
m.+ra+(mikromirta) 1699
[=1]

mikrorayon: Mikrobölge.
m.+ı̇sen.ra.ı̇+(mikrorayonısence) 3042
m.+ra+(mikrorayonta) 3093
[=2]

militsi: Milis; savaş sırasında orduya yardımcı olarak toplanan silahlı halk gücü.
m. 471, 1923
[=2]

milliard: Milyar.
m. 1956, 1957, 2035, 2100, 2711
[=5]

million: Milyon
m. 600, 601, 1855, 1912, 1912, 1926, 1947, 1983, 2034, 2036, 2101, 2249, 2284, 2284, 2285, 2289, 2290, 3137, 3137, 3141, 3142, 3299
[=22]

milya: Mil.
m. 3104
[=1]

minimum:1. Minimum, asgari. **2.** Değişken bir niceliğin inebileceği en alt olan (sınır), asgari, minimal.
m. 2055
[=1]

ministerstvo: Bakanlık.
m. 693, 1987, 2117, 2118, 3408
m.+ı̇n.e+(ministerstvine) 2115, 2116
m.+ı̇n.re+(ministerstvinçe) 678, 2061, 2092
m.+ı̇n+(ministerstvin) 97, 192, 192, 196, 582, 1907, 3011, 3076, 3154
m.+ı̇.sem.pe+(ministerstvisempe) 508, 2133
m.+ı̇.sem+(ministerstvisem) 92, 183
m.+ı̇.sem+(ministerstvisem) 2112, 3301
m.+ı̇sen.e+(ministerstvisene) 1984
m.+ı̇sen.e+(ministerstvisene) 2119
m.+ı̇+(ministerstvi) 688, 1980, 1986, 2114, 2118, 2721, 3428
m.+pa+(ministerstvıpa) 1988
[=35]

ministr: Bakan.
m. 45, 572, 866, 876, 3278
m.+ı 97, 99, 2120, 2124, 2133, 2994,
3274, 3315
m.+ı.n 104, 192, 2724
m.+ı.n.e+(ministrne) 573, 867
m.+ı.n.re+(ministrnçe) 2132, 3318
m.+ın 2120, 3293
m.+sem 93, 2112, 2129
m.+sen 699, 1915
[=27]

minut: Dakika, an.
m. 350, 1322, 1513, 1672, 2345, 2363,
2373, 2378, 2378, 2395, 2404, 2404, 2404,
2418, 2420, 2420, 2437, 2462, 2468, 2469,
2493, 2500, 2506, 2506, 2506, 2520, 2526,
2526, 2526, 2563, 2563, 2564
m.+a 3013
m.+ra 2977
m.+ran 1671, 2379, 2380, 2438, 2445,
2469
[=40]

minutlih: Bir dakikalık, dakikalık; anlık.
m.+a 2370, 2503
[=2]

mioma: Miyom; kas dokusu uru.
m. 536, 538, 539, 540, 545, 546, 548
[=7]

mir: 1. Evren; dünya, âlem. 2. Barış, dirlik,
huzur.
m. 3406
m.+e 3406
[=2]

miraj: 1. Serap, yalgın, ılıgım. 2. Aldatıcı,
görünüş.
m. 1790
[=1]

mirlî: 1. Barışsever, barışçı. 2. Sakin, dingin,
telaşsız.
m. 3262
[=1]

mişe: Kaç, ne kadar.
m. 32, 2745, 3177
m.+n 3200, 3200
[=5]

mişemiş: Kaçınıcı, hangi.
m. 1335
[=1]

miting: Miting, gösteri amacıyla veya bir olaya
dikkati çekmek için genellikle açık yerlerde
yapılan toplantı.
m.+ra 3296, 3300
[=2]

miltlet: Göz kırıştırmak; göz kırpmak; yanıp
sönmek, ışıldamak, parıldamak, görünüp
kaybolmak.
m.-et 1837
m.-ri 1242, 1677
[=3]

mîn: Ne, hangi, hangisi.
m. 71, 87, 163, 298, 384, 384, 395,
400, 453, 465, 488, 551, 720, 737, 737, 769,
772, 928, 963, 964, 992, 1048, 1055, 1055,
1145, 1168, 1170, 1189, 1193, 1193, 1261,
1263, 1294, 1371, 1372, 1379, 1379, 1421,
1471, 1499, 1521, 1522, 1566, 1590, 1630,
1637, 1647, 1647, 1670, 1684, 1693, 1701,
1783, 1789, 1809, 1819, 1823, 1841, 1885,
1889, 1900, 2271, 2294, 2304, 2340, 2465,
2544, 2554, 2566, 2601, 2602, 2612, 2613,
2613, 2634, 2651, 2768, 2805, 2879, 2989,
3256, 3261, 3334, 3372, 3380, 3412, 3426,
3442
m.+e 371, 1328, 1664, 2227, 2637
m.+eh 888, 2232
m.+ne 333
m.+pe 1818, 2535, 3136
m.+re 3247
m.+ren 46, 1055, 2683
[=103]

mînle: Nasıl, ne gibi; kaçınıcı; hangi; ne biçim,
ne kadar.
m. 81, 168, 239, 257, 373, 395, 557,
608, 797, 843, 1060, 1148, 1163, 1278, 1318,
1417, 1477, 1513, 1607, 1608, 1633, 1634,
1654, 1706, 1714, 1895, 2167, 2179, 2202,
2256, 2436, 2443, 2559, 2571, 2641, 2654,
2677, 2687, 3009, 3012, 3032, 3077, 3150,
3157, 3167, 3211, 3238, 3321, 3430, 3436
m.+ha 1009, 2837
m.+ı.ne+(mînline) 1444
m.+reh 338, 369, 461, 2822, 2828,
2844
m.+tır 1373
[=60]

mînpur: Hep, tüm, bütün.
m. 501, 1697, 1925, 2062, 2601, 2656,
2658, 2698, 2839, 3026, 3149
[=11]

mînşin: Niçin, neden, niye.
m. 148, 334, 565, 650, 704, 708, 735,
1074, 1161, 1169, 1180, 1539, 1637, 1724,
1882, 2245, 2296, 2324, 2586, 2619, 2664,
2780, 3047, 3100, 3147
m.+ni 2139
m.+tır 3285
[=27]

miskin: Miskin, acınacak, perişan, sefil, dilenci, yoksul.

m. 1168
m.+nın 3205
[=2]

miş: Sıra sayı eki; -ıncı/inci.

m. 24, 285, 322, 365, 380, 429, 449, 639, 662, 662, 670, 671, 671, 708, 811, 822, 1742, 1954, 2013, 2013, 2015, 2095

m.+ı 1907, 1953
m.+ı.ççen 2018, 2090, 2199, 3040
m.+ı.n.e+(mişne) 1955

m.+ı.n.re+(mişinçe) 275, 493, 496, 496, 573, 582, 589, 592, 598, 688, 868, 1317, 1968, 2001, 2048, 2113, 2119, 2121, 2124, 3014

m.+ı.n.ren+(mişinçen) 1955, 1964, 2056, 2056, 2057, 2057, 2059, 2090, 2102, 2199

m.+ı.sem 1953
m.+ı.sen.re+(mişişençe) 1975
m.+ı.sen+re+(mişişençe) 91, 95, 96,

116

[=65]

mobill: Hareketli, taşınabilir.

m. 3010, 3014, 3076
[=3]

moda: 1. Değişiklik gereksinimi veya süslenme özentiyle toplum yaşamına giren geçici yenilik. 2. Belirli bir süre etkin olan toplumsal beğeni, bir şeye karşı gösterilen aşırı düşkünlük. 3. Geçici olarak yeniliğe ve toplumsal beğeniye uygun olan.

m.+na+(modına) 2792
[=1]

model: 1. Resim, heykel vb. yapılırken baka baka benzetilmeye çalışılan nesne veya kimse, örnek. 2. Bir özelliği olan nesne veya kişi. 3. Biçim. 4. Benzer. 5. Tasarlanan ürünün tanıtım veya deneme amacıyla üretilen ilk örneği, prototip.

m.+ı.n.e+(modelne) 3026
[=1]

monumentli: Anıtsal.

m. 3303
[=1]

moral: Moral, maneviyat.

m. 3249
[=1]

morozilnik: Buzluk, budolabı.

m.+e 2487
m.+re 2488
m.+re.i+(morozilnikri) 2486
[=3]

moryak: Denizci.

m.+pa 1050
[=1]

mramor: Mermer.

m.+pa 1881
[=1]

muçenitsa: Cefakar, çilekeş.

m. 1937
[=1]

muhta-: Övmek, takdir etmek, pohpohlamak.

m.-ni 437
m.-ri-mir 1442
[=2]

muhtan-: Övünmek; yüksekten atmak.

m.-at' 1447
m.-ma 1133
m.-malih 1355
[=3]

muhtav: Övgü, takdir; alkış; onay.

m. 762, 2973
m.+a 2979
m.+ı.n 2173
[=4]

mukovistsitoz: Mukovisidoz (mucoviscidosis) ekzokrin bezlerin yaygın disfonksiyonu ile birlikte aşırı mukus yapımına bağlı kronik akciğer hastalığı, pankreas yetmezliği, ter sıvısında bol elektrolit varlığı, bazan bilier sirozun da bulunduğu kalıtsal hastalık; pankreasın kistik fibrozisi.

m.+pa 2723, 2731, 2735
[=3]

mul: Mal, mülk, eşya, zenginlik, varlık.

m. 2807
m.+ı 180
[=2]

mulkaç: Tavşan.

m. 1764
[=1]

Mul'tenok:

m. 3034
[=1]

mul'tfilm: Animasyon film.

m.+ı.sen.e 3035
m.+sen.e 3037
[=2]

munça: Banyo.

m. 1126, 3050, 3378, 3379
[=4]

munitsipalitet: Belediye.

m.+ı+(munitsipaliteçi) 2244, 3090
m.+sem 2838
m.+sen 2824, 2853
[=5]

munitsipalli: Belediye.

m. 507, 518, 581, 582, 1960, 1961, 1962, 2724, 3038, 3040, 3051, 3081, 3135, 3296, 3302

[=15]

mur: Şeytan.

m. 977, 1539

m.+sem 964

[=3]

muzey: Müze.

m. 679

m.+a 682

m.+i.n.e+(muzeyne) 98, 360

m.+i.n.re+(muzeyinçe) 358

m.+pa 679

m.+re 207

m.+sem.pe 361, 366

m.+sen.re+(muzeysençe) 372

[=10]

myasorubka: Kıyma makinesi.

m. 2343, 2352, 2388, 2468, 2472, 2473

[=6]

naçal'nik: Müdür, şef, başkan, amir.

n.+i 471, 2122, 3125

n.+i.pe 310

[=4]

naçal'nikom: Müdür, şef, başkan, amir.

n. 309

[=1]

naçar: Kötü, fena, pis, berbat.

n. 387, 2280

[=2]

nadejda: Ümit, umut.

n. 2977

[=1]

naghiye: Küstahça, yüzsüzce, hayasızca.

n. 298

[=1]

nagradi: Ödül, nişan, mükafat.

n.+i.n.e+(nagradine) 2915

n.+sen.e 1963

[=2]

nagradiĭlan-: Ödüllendirmek, ödül vermek.

n.-ni 2974

[=1]

نالوگ: Vergi.

n. 1911, 2834, 2837, 3127

n.+sem 2878

[=5]

نالук: Vergi.

n. 2533, 2658

[=2]

namis: Namus, utanç, utanma, haya.

n. 1127, 1127, 1163

[=3]

namislan-: Utanmak, sıkılmak, rezil olmak, hakarete uğramak.

n.-ni-pe 1115

[=1]

namislantar-: Utandırmak, rezil etmek, hakaret etmek.

n. 1428

n.-mas-t-ın 2671

[=2]

Nandu: Hindu inancında kutsal öküz.

n. 1869

[=1]

napravleni: Yön, istikamet, cihet.

n. 1923

[=1]

narkom: Halk Komiseri.

n. 3318

[=1]

narkomani: Uyuşturucu bağımlılığı.

n.+pe 3250

[=1]

narkotik: Narkotik, uyuşturucu madde.

n.+sem.pe 2245

[=1]

nartlat-: Gak gak etmek, gaklamak.

n.-a-şşı 1764

[=1]

nasledstvo: Miras, kalıt, tereke.

n. 2832

[=1]

nasos: Tulumba, pompa.

n. 2097

[=1]

nastoyka: Tendürdiyot.

n.+i.ne 349

[=1]

naşilkka: Sedye.

n.+sem.pe 2888

[=1]

naş: Bizim.

n. 3355

[=1]

natsi: Millet, ulus.

n. 98, 182, 184, 2133

n.+pe 100, 192, 508, 508, 522

n.+sen 86, 192, 518, 1975

[=13]

natsional'noş: Millilik, ulusal.

n.+sen 92, 192

[=2]

natsproyekt: Ulusal proje.

n. 2841

[=1]

nauka: Bilim.

3435 n. 666, 678, 688, 867, 874, 2192, 2195,
n.+i.n+(naukin) 2189
n.+i.ne+(naukine) 2188
n.+i.sen.re+(naukisençe) 2196
n.+i.sen+(naukisen) 576, 870, 2975
n.+i.sen+(naukisen) 870, 873
n.+in+(naukin) 2189
n.+pa (naukipa) 365
n.+ra.i+(naukiri) 1700
[=19]
neapolitan: Neopolitan.
n. 1937
[=1]
neft: Petrol.
n. 583, 2034
n.+ne 3104
[=3]
neftebaz: Petrol istasyonu.
n.+a 2903, 2913
[=2]
neftehimi: Petrokimya.
n. 2054
[=1]
neftehimik: Petrokimyacı.
n.+sen 2085
[=1]
neftyanik: Petrol işçisi.
n.+sem 3134
[=1]
nerv: Sinir.
n. 338
n.+i.sen.e 2536
[=2]
nesil: 1. Soy, kuşak. 2. Sınıf. 3. Cins, tür; çeşit,
cinslik.
n.+sen 354, 367
[=2]
NGDU: Neftegazodobıvayutşeye Upravleniye
(kısaltması), Petrol ve Gaz Üretim Departmanı
n. 3085, 3156
[=2]
nihşan: Hiçbir zaman.
n. 2609, 3267
[=2]
nihşan: Hiçbir zaman.
n. 1152, 1799, 1839, 3197, 3261, 3264
[=6]
nikam: Hiç kimse.
n. 26, 328, 1323, 1384, 1400, 1469,
1673, 1685, 1687, 1755, 1873, 3263
n.+a 1384, 1788, 3267
[=15]
nikis: Temel, taban, altyapı.

n.+i 373, 725, 1857, 1887, 1964
n.+i.pe 1881
n.+i.sem 1695, 1703
n.+in 3080
n.+le.n.se 1996
[=10]
nim: Hiçbir şey.
n. 1097, 1259, 1368, 1391, 1575, 1894
n.+le 882, 2070
n.+pe 2551
[=9]
nime: İmece.
n. 1828
[=1]
nimen: Hiçbir şey
n.+e 2806, 2815
[=2]
nimi: Hiçbir şey.
n.+re 2479
[=1]
nimin: Hiçbir şey.
n. 487, 1077, 1148, 1241, 1677, 1692,
1726, 1788, 2735, 3101
[=10]
nimikle: Asla, hiç, hiçbir şekilde.
n. 540, 1124, 3441
[=3]
nimir: Meyve suyu, süt gibi sıvıların nişastayla
karıştırılmasıyla yapılan içecek.
n. 2411
[=1]
ništa: Hiçbir yerde.
n. 558, 1134, 1485, 1675
[=4]
niyeple: Bir türlü, hiç, asla, hiçbir şekilde.
n. 1128, 1278, 1289, 1562
[=4]
No: Numara (kısaltması).
n. 871
[=1]
nomer: Numara, sayı.
n. 602
n.+e 40
n.+i.n.e+(nomerne) 1941, 1943
n.+i.pe 1922
n.+i.sem 112
n.+sem 57
n.+te 134
[=8]
nominatsi: Aday.
n. 2211
n.+pe 2200
n.+re 2203, 2207, 2219, 3154
n.+sen.re+(nominatsisençe) 521

n.+ye 2206
[=8]
norma: **1.** Norm, kural. **2.** Oran.
n.+ĭ.sem.pe+(normisempe) 855
n.+ĭ.sen.e+(normisene) 843
n.+pa+(normĭpa) 569
[=3]
notarius: Noter.
n.+sem 2832
[=1]
novatorla: Yenilikçi.
n. 2653
[=1]
noyabr’: Kasım.
n. 493, 2127
n.+re+(noyabrte) 429
[=3]
nравstvennost’: Ahlâk.
n. 855
[=1]
nu: Hayır.
n. 1222, 1724, 1843, 3391
[=4]
numay: Çok, birçok.
n. 7, 25, 147, 161, 222, 296, 305, 382,
390, 405, 409, 480, 480, 530, 585, 618, 649,
709, 728, 752, 759, 775, 808, 848, 854, 1312,
1317, 1704, 1790, 1795, 1889, 1893, 1967,
2019, 2168, 2186, 2214, 2269, 2272, 2321,
2545, 2662, 2705, 2731, 2733, 2733, 2737,
2823, 2829, 2838, 2855, 2868, 2968, 2972,
3019, 3170, 3185, 3302, 3414, 3429, 3444,
3444
n.+a 842
n.+ah 181, 411, 432
n.+ççi 64, 3280
n.+ške 2682
n.+yi 51
[=70]
numayççen: Uzun zaman, uzun süre.
n. 525
[=1]
numaylan-: Çoğalmak, üremek, eklenmek,
artmak.
n.-a-ššĭ 1888
[=1]
numaylĭ: Çoğul.
n. 1103
[=1]
numayrah: Ekseriyet, çoğunluk.
n. 775, 799, 1889, 2465
[=4]
numayranpa: Çoktandır.
n. 2298
[=1]

numayĭši: Birçoğu.
n. 317, 383, 487, 796, 2840
n.+n.e+(numayĭšne) 637, 2821
[=7]
nuša: **1.** Felaket, afet, ıstırap, acıyoksun
bırakma, mahrum etme. **2.** Sıkıntı, kıtlık,
eksiklik. **3.** Kusur, noksan.
n. 59, 395, 1124
n.+ĭ.n.e+(nušine) 20, 334, 1122
[=6]
nušalan-: İhtiyaç duymak, gereksinim duymak,
sefalet içinde yaşamak.
n.-nĭ 382, 2888
n.-sa 387
[=3]
nušallĭ: Fakir, yoksul, ihtiyaç sahibi, sıkıntılı.
n. 2743, 2746, 3137, 3250
[=4]
obkom: Bölge komitesi.
o. 29
o.+ĭ 27
[=2]
oblašt’: Oblast, bölge, eyalet.
o.+ĭ 1992
o.+ĭ.n 1932
o.+ĭ.n.re.ĭ+(oblašĭnçi) 254, 3235
o.+ĭ.n.ren+(oblašĭnçen) 1929
o.+ĭ.sem 2039
o.+ne 1745
o.+ra 1288
[=8]
oblepiha: Cehri [bot.], akdiken, topalak;
cevizden az küçük, yumru gövdesinden yemek
yapılan, ak çiçekli bir çeşit bitki; küçük dağ
eriği.
o. 2507
[=1]
oborona: Savunma.
o.+ĭ.ne+(oboronine) 3223
[=1]
oborudovani: Teçhizat, donatı.
o. 1966
o.+ĭ.pe+(oborudovaniyĭpe) 2079
o.+ĭ+(oborudovaniyĭ) 2079
[=3]
obraşçeni: Seslenme.
o.+sem 2032
[=1]
obşçejiti: Yurt, öğrenci yurdu.
o.+e+(obşçejitiye) 1187, 1207
[=2]
obşçestvo: Toplum, meclis; dernek, kurum,
cemiyet.
o. 591, 2068, 2910, 3048

o.ĩ+(obşcestvi) 170
o.+na+(obşcestvĩna) 2733
o.+ra+(obşcestvĩra) 2094, 2094, 2094,
2189
o.+sen.re+(obşcestvĩsençe) 3166
o.ĩ.n.a+(obşcestvĩna) 467
o.ĩn+(obşcestvĩn) 2094, 3102
[=14]
obşcestvovedeniye: Toplum bilim.
o.+i.pe 671
[=1]
obşcestvĩlla: Toplumsal, sosyal, kamu.
o. 1963
[=1]
obşcina: Camia, topluluk, cemiyet.
o.ĩ.n.re+(obşcininçe) 296
[=1]
ob'yekt: Nesne, konu; tesis, kurum.
o. 2074, 2285, 3068
o.ĩ.sem+(obyekçĩsem) 2710, 2852
o.ĩ.sen+(obyekçĩsen) 1853
[=6]
oçerk: Deneme.
o.+sen.re+(oçerksençe) 680
[=1]
ofitser: Subay.
o.+sen.e 1742
[=1]
ofitsialli: Resmi.
o. 1960, 1962
[=2]
okkupant: İşgalci.
o.ĩ.sen.e+(okkupançĩsene) 3222
[=1]
oklad: Maaş.
o.ĩ.sen.e (oklaçĩsene) 2059
[=1]
okrug: İlçe, bölge, semt, bucak.
o.ĩ.n 2104
o.ĩ.n.re+(okruginçe) 591, 1991
o.ĩn 1993
[=4]
oktyabr': Ekim.
o. 439, 1315
o.ĩn 2057, 2102
[=4]
oligarh: Olagarşi, siyasal gücün birkaç kişilik
bir grubun elinde toplandığı yönetim,
aristokrasinin daralmış biçimi, takımerki.
o. 1133
[=1]
olimp: Olimpiyat oyunları, olimpik oyunlar.
o. 1676, 2699, 2699, 2707, 2712
[=5]

olimpiada: 1. Her dört yılda bir başka ülkede
yapılan, amatörlerin ve ülkelerinde profesyonel
olarak futbol, basketbol, voleybol vb. takım
sporlarıyla uğraşanların katıldığı uluslararası
spor yarışmaları, olimpiyat oyunları. 2. Bazı
alanlarda düzenlenen yarışma.
o. 2697, 2714
o.ĩ.n.re+(olimpiadinçe) 670
o.ĩ.sen.re+(olimpiadisence) 664, 830
o.ĩ.sen+(olimpiadisene) 2981
o.+n.a+(olimpiadĩna) 656
o.+sen.e+(olimpiadisene) 727
o.+sen.re+(olimpiadisence) 692, 857
[=10]
oliva: Zeytin.
o. 2374
[=1]
olivka: Zeytin, zeytinsi, zeytuni.
o. 2381, 2382
[=2]
omega-3: Bir çeşit yağ asidi.
o. 2574
[=1]
operator: Operatör, cerrah.
o.ĩ.sem 3157, 3157
[=2]
operatsi: Ameliyat.
o. 600, 1218, 1224, 1227, 1550, 1558
o.+e+(operatsiye) 1560
o.+ren 1564
o.+sem 1547
[=9]
opıt: Tecrübe, deneyim.
o. 654
o.ĩ.pe+(opıçĩpe) 1976, 3027
[=3]
opıtlı: Tecrübeli, deneyimli.
o. 650
[=1]
optimizatsi: İyimszerlik.
o. 704
[=1]
orden: Nişan.
o.ĩ 2173, 3273
o.ĩ.pe 2974
o.ĩ.sen 2973
o.ĩn 3197
[=5]
organ: 1. Vücudun, belirli bir görev yapan ve
sınırları kesin olarak belirlenmiş bölümü, uzuv:
2. Bir görevi, bir işi yerine getirmekle yükümlü
kuruluş.
o.ĩ.sem 2098
o.ĩ.sem.pe 612, 2007

o.ı̇sen 2007, 2824
o.ı̇sen.e 2113
o.+sen 2096
o.+sen.re+(organısençe) 2103
[=8]
organizator: Düzenleyici.
o. 840
o.+sem 597
[=2]
organizatsi: 1. Düzenleme, kurma, teşkil etme, örgütleme. 2. Kuruluş, kurum, teşkilat, örgüt.
o. 608, 610, 2910, 3120
o.ı̇n+(organizatsiyin) 604
o.ı̇sem+(organizatsiyisem) 604, 606, 606, 1996
o.ı̇sen.e+(organizatsiyisene) 2012
o.ı̇sen+(organizatsiyisen) 613
o.+n 2246, 3059
o.+ne 3058
o.+sem 3301
o.+sen 1912, 3091
o.+sen.e 2913
[=18]
organizm: Organizma, örgenlik.
o.+pa 1713
o.+ra.i+(organizmri) 336
[=2]
organizma: Organizma, örgenlik.
o. 2536
[=1]
otel: Yolcu ve turistlere geceleme imkânı sağlamak, bunun yanında yemek, eğlence vb. hizmetleri sunmak amacıyla kurulmuş işletme.
o.+re+(otelte) 2627
[=1]
othod: 1. Kalkma, kalkış, hareket. 2. Gerileme, çekilme, ricat. 3. Sapma, inhiraf, ayrılma, kopma.
o.+sen.e 2876
[=1]
otliçnik: Üstün başarılı öğrenci.
o.+sen.e 2743
[=1]
otnositel'nost': Rölative, görelilik.
o. 1699, 1702
[=2]
otpusk: İzin.
o.+ra 1066
o.+sen.re+(otpusksençe) 683
[=2]
otrasl': Dal, kol, branş.
o.ı̇n.ra.i+(otraslinçi) 578
o.ı̇n.re+(otraslinçe) 3145
o.+ra.i+(otraslti) 1911
[=3]

otrasli: Dal, kol, branş.
o. 1996
o.+sem 2079
[=2]
otryad: 1. Müfreze, kol. 2. Ekip, takım.
o. 1766, 1770
o.ı̇sen+(otryaçisen) 3111
o.ı̇+(otryaçi) 3114
o.+sem 3115
[=5]
otvar: Su.
o.+n.e 349
[=1]
ovçarka: Çoban köpeği.
o.+sem+(ovçarkisem) 962
[=1]
paç: 1. Büsbütün, tümünden, hepten, temelli, tamamıyla, baştan başa. 2. Aniden.
p. 2598
p.+eh 2705
[=2]
paçah: 1. Büsbütün, tümünden, hepten, temelli, tamamıyla, baştan başa. 2. Aniden.
p. 161, 169, 243, 541, 1261, 1319, 1827, 1857, 1879, 1885, 2657, 2780, 3210, 3425
[=14]
paha: Kıymet, değer, paha.
p. 6, 198, 204, 1190, 1235, 1507, 1582, 2550, 2555, 2558
[=10]
pahalat-: Kıymetlendirmek, değerlendirmek.
p.-sa 73
[=1]
pahalih: Değerlilik, kıymet, nitelik; kalite, önem; kibir.
p.ı̇ 2543, 2967
p.ı̇n 2912
p.ı̇n.e+(pahalihne) 2534
p.+pa 2912
[=5]
pahalihli: Değerli, pahalı, nitelikli, kıymetli, önemli.
p. 2575, 2736, 3071
[=3]
pahça: Bahçe, bostan.
p. 741, 742, 2312, 2578, 2582, 2584, 2584, 2590
p.ı̇n.e+(pahçine) 737
p.ı̇ne+(pahçine) 1616, 2827
p.ı̇+(pahçi) 746, 2311
p.+n 740
p.+ra 738, 2964
[=16]

paket: Paket.
p.+a 2488
[=1]

pakiltat-: 1. Çağlayarak akmak. 2. Mırıldanmak, homurdanmak.
p.-ma 1118
[=1]

pakiş: 1. Pislik. 2. Pis, kirli.
p. 1440
[=1]

pakku: Demet, yığın.
p.+si 1586
[=1]

palata: Oda.
p.+i+(palati) 2832
p.+i.n.re+(palatinçe) 1108
p.+i+(palati) 688, 694
p.+na+(palatina) 1238
p.+ra.i+(palatiri) 1115
p.+re.i.sen.e+(palatirisene) 1119
[=7]

palatka: Çadır.
p. 1762
p.+i.n.çeh+(palatkinçeh) 1769
[=2]

palla-: Bilmek, haberi olmak; tanımak, öğrenmek, haberi olmak.
p.-kan 2976
p.-ma-n 556
p.-malla 1896
[=3]

pallah: Elbette, bilinen, tanınan, belli, açık ortada.
p. 410, 431, 460, 630, 638, 827, 833, 1231, 1249, 1273, 1498, 1585, 2211, 2330, 2643, 2670, 2705, 3060, 3110, 3204, 3248, 3251, 3292, 3335, 3346, 3359
[=26]

pallaş-: Tanışmak, bilgi edinmek, incelemek, bilgi almak, fikir edinmek.
p.-as-si 1976
p.-at' 2297
p.-ma 596
p.-ni 499, 2905, 3027
p.-ri 217
p.-ri-m 1209
p.-ri-mir 1049, 1689, 2119, 2321
p.-ri-s 126
[=13]

pallaştar-: Tanıştırmak, bilgi vermek, öğretmek.
p.-as 1544
p.-at' 2317
p.-at-çi 1539
p.-ma 678
p.-mallah 210

p.-ni 582, 3077, 3167
p.-ri+(pallaştarçi) 105
p.-ri-s+(pallaştarçis) 369, 2216
p.-sa 637
[=12]

palattar-: Tanıtmak, bilgi vermek, öğretmek.
p.-as 1892
[=1]

pallisir: Belirsiz.
p. 1382
[=1]

palli: 1. Belirti, işaret nişan, damga. 2. Gözle görülür, belirgin. 3. Tanınmış, ünlü.
p. 11, 167, 241, 289, 296, 473, 589, 617, 618, 1160, 1999, 2085, 2139, 2742, 2899, 2972, 3057, 3192, 3232, 3331, 3401, 3406
p.+i.ne+(palline) 1963
p.+i.sen.e+(pallisene) 554
p.+sem 1760
p.+sem.pe 726, 2980
p.+sem+(pallisem) 3329
[=28]

palik: İşaret, alamet, belirti, eser, anıt.
p. 2258, 2936, 3293, 3311
p.+a 3291
p.+i.n.e+(palikne) 3278, 3287
p.+i.pe 3289
p.+sen.e 361, 366, 1948
[=11]

palir-: Ayrılmak, salgılanmak, görünmek, gözükme, belirlemek, ortaya çıkmak.
p.-at' 120, 1517
p.-ma 1514, 2206
p.-ni 436, 690, 2252, 2750, 3125
p.-ni-sem 692
p.-ri+(palirçi) 115, 201, 3284
[=13]

palirt-: Bulmak, keşfetmek; göstermek, belli etmek; açığa çıkarmak.
p.-akan 3009
p.-as 677
p.-as-si 3060
p.-a-şsi 529, 2049, 2200
p.-as-si-ne 1304
p.-as-şin 318
p.-at' 2034
p.-a-y-ma-n 2254
p.-ma 501, 567, 1315, 2212, 3076
p.-malla 1941, 3054, 3231, 3340
p.-ma-n 1916
p.-ma-ri-m 1369
p.-ni 312, 493, 1748, 1907, 1911, 1912, 1946, 1948, 1956, 1966, 2024, 2035, 2055,

2104, 2107, 2119, 2208, 2711, 2871, 2875, 3127

p.-ni-pe 591
p.-ri 195, 526
p.-sa 474, 831, 1055, 2898
p.-san 2099
[=50]

panah: Etki, yankı.
p.-ške 3362
[=1]

pandus: Rampa.
p.+sem 3092
[=1]

panulmi: Elma.
p. 2358, 2403, 2406, 2442, 2507
p.+e+(panulmiye) 2505
p.+n 2353
p.+pe 2444
p.+sen.e 2503
[=9]

paşirhi: Geçenlerdeki, yakınlardaki.
p. 1677
[=1]

par: Buhar.
p.+pa 2343
[=1]

par-: Vermek; getirmek, kazandırmak; atmak, vurmak; müsaade etmek, bırakmak.
p. 1125
p.-akan 1705, 2009, 3011, 3048, 3077, 3115, 3254

p.-akan-a+(parakana) 1911
p.-akan-sem 2100, 3121
p.-am-ha 1278
p.-ar 2814
p.-a-r 95
p.-as 764, 852, 1960, 3027, 3041, 3197, 3256

p.-as-sa 2737, 2848
p.-assi 2242
p.-a-şşı 336, 449, 629, 724, 1944, 2599, 2761, 2868, 2894, 2918, 2954
p.-as-si 855, 2008, 2701, 2739, 2856
p.-as-şin 2088
p.-at 1142, 1699, 1749, 1867, 1971, 2058, 2191, 2321

p.-at-çi 1740
p.-at-ške 3047
p.-a-y-ma-n 2899
p.-a-y-ma-şşı-ha 1935
p.-a-y-mas-t 3255
p.-a-y-mi 640
p.-ha 2608
p.-ip 2609
p.-ir 1119

p.-ma+(pama) 555, 647, 1054, 1127, 1240, 1276, 1281, 1345, 1816, 1894, 1912, 2108, 2601, 2609, 2743, 2866, 3045, 3358, 3437

p.-malla+(pamalla) 1943, 2103, 2381
p.-malla-şi+(pamalla-şi) 2628
p.-ma-lli-ne+(pamalline) 608
p.-ma-n+(paman) 2873

p.-ma-n-ççi-ha 2268
p.-man-ni-ne+(pamannine) 3441

p.-ma-ri-ş+(pamarış) 994
p.-ma-sır+(pamasır) 2033

p.-ma-şşı (pamaşşı) 2842
p.-mas-t+(pamast) 1229, 1702, 2580

p.-mas-t-çi 3304
p.-mas-t-ip+(pamastip) 1615

p.-mi+(pami) 565

p.-ni 2530

p.-ni+(pani) 258, 300, 307, 310, 612, 680, 717, 1500, 1742, 1760, 1789, 1858, 1936, 2085, 2110, 2256, 3007, 3026, 3097, 3121, 3128, 3135, 3315, 3438

p.-ni+(pani) 513, 1543

p.-ni-ççi+(paniççi) 1743, 1765

p.-ni-n+(panin) 1176

p.-ni-ne 2777

p.-ni-ne+(panine) 1539, 2884

p.-ni-pe+(panipe) 1740, 2032

p.-ni-sır+(panisır) 3293

p.-ni-şin+(panişin) 3259

p.-ri+(paçi) 61, 593, 783, 817, 1223, 2202, 2644, 2962

p.-ri+(pari) 1703, 1994, 2118

p.-ri-m+(patim) 1343, 1603, 1622, 1641, 2620

p.-ri-n+(patin) 2678

p.-ri-ş+(paçış) 364, 509, 521, 2723, 2944

p.-ri-ş+(parış) 2822

p.-sa 370, 467, 894, 1001, 1122, 1343, 2224, 2229, 2900, 3249, 3287, 3315, 3395

p.-sa-mır 2871

p.-san 2745

p.-san-ah 3092

p.-ti-mır+(patimır) 58

[=171]

paraboliceski: Parabolik, parabol şeklinde.

p. 2793

[=1]

parhatar: İyilik, hayır; teşekkür, şükran, minnettarlık.

p. 3308

p.+a 3272

[=2]

parhatarlı: 1. Müteşşekir, minnetar. 2. Yetenekli. 3. Düzgün, terbiyeli, tutarlı.

p. 80
[=1]

parım: Borç, ödev, görev.

p.+a 3143
p.+ı̇ 3141
[=2]

parın-: Boyun eğmek, itaat etmek, teslim olmak.

p.-ma-şşı̇ 33
p.-ma-sır 414
p.-nı̇ 631, 783
p.-nı̇-sker 472
[=5]

parikmaherski: Berber, kuaför.

p. 3048
[=1]

park: Park.

p. 2080
p.+ı̇.n.re+(parkınçe) 592, 3084
p.+ı̇.sen.e 3167
p.+ın 3051
p.+ra 3107
p.+sen.re+(parksençe) 3104
p.+ı̇.n.e+(parkne) 2085
p.+ın 2083, 3053
[=10]

parka: Kalın, şişman, sağlam, dayanıklı; kalıcı, sürekli.

p. 3056
[=1]

parne: Hediye, armağan, ödül.

p. 2019, 2081, 3056
p.+ne 3132
p.+sem 521, 2868, 3282
p.+sem.pe 2229, 2918, 2998, 3023
[=11]

parnele-: Armağan etmek, hediye vermek, ödül vermek.

p.-men 720
p.-nı̇ 637, 3085
p.-rı̇ 522, 3366
p.-rı̇-ş 516
p.-se 3048
[=7]

parnesir: Hediyesiz, ödülsüz, armağansız.

p. 3110
[=1]

parti: Parti; ortak düşünce ve görüşteki kişilerin oluşturdukları siyasal topluluk, fırka.

p. 27
p.+ı̇.n+(partiyin) 2157, 3081, 3134
p.+n 3398

p.+ne 2040
[=6]

partşkul: Parti okulu.

p.+ra+(partşkulta) 575
[=1]

Parvati: Hinduizm’de bir Hint tanrıçasıdır. Özellikle evli kadınlar, kocalarına sağlık ve uzun yaşam dilemesi için ona tapınırlar. Bu Hinduizm’deki çok eski bir gelenektir. Parvati metinlerin açıklamasında genellikle Şakti veya Durga’nın bir temsili olarak görülmüştür. Uma, Lalitha, Goiri, Şivakamini ve Aparna yüzlerce farklı isminden birkaçıdır.

p.+ne 1864
[=1]

pasar: Pazar.

p.+ı̇.n.e+(pasarne) 2941
p.+ne 1296
p.+ra+(pasarta) 440
[=3]

pasport: Pasaport

p. 1943, 3122
p.+ı̇+(pasporçı) 2009
[=3]

passajir: Yolcu.

p. 1259, 2891
p.+sen.e 1920
p.+ın 1941
[=4]

paste: Pasta.

p.+ı̇+(pasti) 2362, 2365, 2374, 2378, 2382
[=5]

pasterizatsile-: Pastörize etmek.

p.-melle 2526
[=1]

paştet: Pate; bir tür et ezmesi.

p. 2355
p.+a 2357
p.+ı̇+(paşteçi) 2350
[=3]

pat: Yakınlık, yakın, yakında.

p.+a 1208, 1312, 1573, 1727, 2958
p.+ı̇.n.e.reh+(patnereh) 1861
p.+ı̇.n.e+(patne) 81, 131, 560, 570, 600, 810, 1072, 1201, 1207, 1316, 1373, 1466, 1559, 1572, 1598, 1617, 1657, 1753, 1760, 2163, 2599, 2767, 2857, 2984, 3173, 3343
p.+ı̇.n.re.i+(patinçi) 1738, 3053, 3131
p.+ı̇.n.re+(patinçe) 99, 189, 1823, 2636, 3077
p.+ı̇.n.ren+(patinçen) 1857
p.+ı̇.ne+(patne) 452
p.+ım.ra 1287

p.+ne 1302
p.+ra 1257, 1501
[=46]
pata: Yakınlık, yakın, yakında.
p. 1166, 1284
p.+ı̇.n.e+(patne) 1321
[=3]
patlattan-: Düşmek, patlamak, vurmak, gülmek.
p.-sa 2624
[=1]
patriotla: Vatanseverce.
p. 3204, 3216
[=2]
patrul': Devriye.
p. 2016
[=1]
patşa: Çar, padişah.
p. 157, 162, 289, 1876, 2886
p.+ı̇+(patşı) 1856, 1864
p.+n.a 290
[=8]
paşalîh: Çarlık, devlet.
p. 2127
[=1]
paşalîh: Çarlık, devlet.
p. 29, 97, 98, 174, 192, 193, 216, 286, 494, 508, 575, 642, 695, 699, 840, 872, 875, 1958, 1960, 1963, 1964, 1984, 2007, 2007, 2007, 2010, 2018, 2051, 2053, 2055, 2113, 2122, 2128, 2172, 2824, 2887, 2975, 2977, 3021, 3125, 3130, 3330
p.+a 887
p.+ı̇.n.e+(paşalîhne) 288
p.+ı̇.n.ren+(paşalîhinçen) 1884
p.+ın 2071
p.+pa 2000
p.+sen.e 3277
[=48]
pattir: **1.** Kahraman, alp, bahadır. **2.** Kuvvetli, güçlü, zorlu, cesur.
p. 921
p.+ške 898
p.+sem 1027
[=3]
pattirila: **1.** Cesur, yürekli, gözü pek, yiğit, yılmaz, mert, **2.** Cesurca, yiğitçe, mertçe, kahramanca.
p. 3208
[=1]
pattirlih: Kahramanlık, alplik, bahadırılık.
p. 2974
[=1]
pattirrin: Cesurca, yiğitçe, mertçe, kahramanca.

p. 3231
[=1]
patvar: Sağlam, çetin, şiddetli; sert, dayanıklı, güçlü, sıkı, yoğun.
p. 1050, 1729, 2159
[=3]
pavlin: Tavus kuşu.
p.+sem 3086
[=1]
pay: Pay, hisse, kesir, kımet, nasip.
p. 192, 2122, 3048, 3397
p.+a 2830
p.+ı̇ 100, 145, 364, 862, 1653, 1937, 2056, 2102
p.+ı̇.n.e+(payne) 1881, 1936, 2058, 2187, 2723, 3150, 3157
p.+ı̇.n.re+(payınçe) 1877
p.+ı̇.sem 385
p.+ı̇.sen.e 2829
p.+ı̇.sen.re+(payisençe) 382
[=24]
payan: Bugün.
p. 83, 366, 367, 695, 711, 796, 810, 855, 1458, 1486, 2164, 2174, 2308, 2630, 2815, 2927, 2988, 2996, 3014, 3161, 3277, 3327
p.+hi 313
[=23]
payanhi: Bugünkü.
p. 61, 214, 324, 1917, 1962, 1979, 2013, 2039, 2041, 2092, 2821, 3113, 3148, 3304, 3323, 3361, 3367
[=17]
payek: Tayın.
p.+ne 1552
[=1]
payla-: Bölmek, parçalara ayırmak, paylaştırmak, bölüştürmek.
p.-nı 395
p.-s-si 2007
[=2]
paylan-: Bölünmek, ayrılmak, ufalanmak, kırılmak, bölüşülmek, paylaşılmak.
p.-sa 116
[=1]
paytah: **1.** Dürüstçe. **2.** Epeyce, bir hayli.
p. 917, 1369
[=2]
peçeni: Bisküvi, hamur işi.
p. 2391
p.+y.e+(peçeniye) 2388
[=2]
pedagog: Pedagog, eğitim bilimci, öğretmen.
p. 752, 756, 776, 840, 2109
p.+a 829
p.+ın 774, 855, 2110

p.+sem 651, 668, 760
p.+sen 2206
p.+sen.e 2230
[=14]

pedagogika: Pedagoji, eğitim bilimi.
p. 869, 872, 874, 875, 1915, 1917,
2108, 2318, 3077, 3116
[=10]

pedinstitüt: Eğitim enstitüsü.
p.+ra 3363
[=1]

pedkollektiva: Eğitim kolektifi.
p. 650
[=1]

pek: **1.** Benzeyen, andıran, gibi, aynı. **2.** Sanki, -
miş gibi, güya, gibi.
p. 53, 58, 122, 151, 211, 238, 267, 269,
351, 362, 374, 478, 590, 657, 704, 766, 768,
774, 847, 901, 962, 1003, 1043, 1064, 1066,
1126, 1130, 1142, 1156, 1157, 1162, 1198,
1271, 1294, 1307, 1325, 1331, 1332, 1361,
1369, 1372, 1443, 1448, 1457, 1473, 1478,
1480, 1498, 1503, 1553, 1563, 1598, 1615,
1631, 1655, 1672, 1683, 1710, 1777, 1790,
1842, 1844, 1850, 1851, 1867, 1868, 1873,
1877, 1897, 1903, 1903, 1916, 1935, 2070,
2115, 2141, 2158, 2159, 2160, 2255, 2299,
2581, 2701, 2733, 2755, 2755, 2755, 2790,
2794, 2807, 2869, 2944, 2988, 3083, 3087,
3115, 3178, 3192, 3255, 3315, 3337, 3434
p.+eh 5, 208, 218, 254, 299, 311, 325,
441, 454, 485, 520, 557, 635, 638, 640, 753,
782, 951, 1073, 1149, 1209, 1336, 1677, 1726,
1768, 1850, 1860, 2115, 2170, 2284, 2580,
2594, 3061, 3103, 3108, 3328, 3433
[=139]

pekarnya: Fırın, ekmek fırını.
p. 2906
[=1]

pekki: **1.** Benzeyen, andıran, gibi, aynı. **2.**
Sanki, -miş gibi, güya, gibi.
p. 1517, 3161
p.+ne 1495, 2262
[=4]

pel'men': Küçük hamur parçalarına sarılmış et
kıyması, mantı.
p. 2359, 2363, 2363, 2365
[=4]

pensi: Emekli maaşı.
p. 1987, 2100, 2103
p.+e+(pensiye) 453, 465, 471
p.+in+(pensiyyin) 2056
p.+n 2058
p.+sen 2102
[=9]

pepke: Bebek.
p. 567, 2314
p.+i.sen.e+(pepkisene) 2303
p.+n 548
p.+sen.e 2297
[=5]

per-: **1.** Atmak, fırlatmak, savurmak, dağıtmak
saçmak. **2.** Tembelleşmek, aptallaşmak.
3. Düşmek, yıkılmak, inmek.
p.-et 2581
p.-ri+(peçî) 1719
p.-ri-m+(petim) 1567
p.-se 1330, 1381, 1385, 1392, 1401,
1452, 1603, 1742, 1783, 2587
[=13]

pereket: **1.** Bereket. **2.** Tasarruf etme, arttırma.,
birikmiş para.
p. 3122
[=1]

perketli: **1.** Bereketli, bol. **2.** Kazançlı. **3.**
Başarılı.
p. 2611
[=1]

perenose: Geçirme, aktarma, nakletme.
p. 1955
[=1]

perepis': Sayım, nüfus sayımı, tahrir, yoklama,
deftere geçirme.
p. 162
[=1]

perin-: Çarpmak, vurulmak, dokunmak,
sürünmek, sürtünmek, takılmak, ilişmek.
p.-et 1415
p.-me-n 1765
p.-ni 3185
p.-ri-ş+(perinçiş) 1730
[=4]

persik: Şeftali, şeftali ağacı.
p. 2403, 2406
p.+sen 2402
[=3]

pesa: Piyes.
p. 3418
p.+i.n+(pesin) 3415
p.+sem+(pesisem) 3352
[=3]

pesok: Kum, toprak.
p.+i 2369, 2374, 2386, 2391, 2393,
2394, 2398, 2406, 2461, 2467, 2468, 2471,
2476, 2480, 2482, 2492, 2495, 2497, 2501,
2507, 2515, 2522, 2527
p.+i.n.ren+(pesokinçen) 2519
p.+i.pe 2472, 2512
[=26]

petruška: Maydonoz.
p. 2354, 2356, 2358, 2364, 2365, 2413, 2414, 2484, 2485
p.+pa+(petruškīpa) 2486
[=10]

peyntbolla: Paintball, boya atana silahlarla oynanan bir tür savaş oyunu.
p. 3054
[=1]

pıl: Bal.
p. 154, 2530, 2535, 2537, 2542, 2543, 2896
p.+a 352, 2538, 2540, 2546, 2547, 2549, 2551
p.+ī 2537, 2537, 2545, 2545
p.+pa 2533
p.+ran 348
[=20]

pılak: Balımsı, bal tadında, şekerli.
p. 1982, 2358, 2461, 2467, 2539, 2543
[=6]

pıllı: Ballı.
p. 414
[=1]

pır: Boğaz, yutak, kursak.
p.+ī.n.e+(pırne) 972
p.+ra+(pırta) 1113
[=2]

pır-: 1. Gitmek, gelmek, varmak. 2. Sürmek, sürüp gitmek, devam etmek.
p.-a 1183
p.-ah 1024
p.-akan 582, 1719, 1932, 2161, 3369
p.-akan-ın 822
p.-akan-ni-n 1725
p.-akan-sen-ren+(pırakansençen) 2170
p.-as 775
p.-a-şşı 23, 242, 653, 729, 1132, 1909, 2578, 2795, 2876, 2964, 3151
p.-a-ssi 263
p.-as-si 607
p.-a-şşı -ške 3258
p.-as-si-ne 2119
p.-at' 53, 232, 450, 475, 476, 494, 495, 579, 790, 799, 1218, 1995, 2015, 2190, 2787, 3019, 3140, 3173
p.-at-ın 1123
p.-at-ıp 1320
p.-at-pır 1655
p.-at-rī-ş+(pıratçış) 1546
p.-ın-at' 2656
p.-ma+(pıma) 29, 445, 464, 517, 775, 811, 811, 1306, 1316, 1993, 2083, 2132, 2650
p.-nī 1045, 1111, 1676, 2902, 3299

p.-ni+(pını) 127, 374, 486, 498, 2133, 2313
p.-nī+(pını) 153, 157, 157, 176, 433, 435, 451, 495, 504, 1988, 2885
p.-nī-mın+(pınımin) 740
p.-ni-ne+(pınıne) 1228, 1673, 2704
p.-ni-n-e+(pınıne) 392
p.-ni-pe+(pınıpe) 3167
p.-nī-šem+(pınıšem) 3254
p.-nī-šem-ın+(pınıšemın) 417
p.-rī-ş+(pırış) 2000
p.-rī+(pırı) 615, 1174, 1221, 1466
p.-rī+(pırı) 2120
p.-rī-m+(pırım) 1572
p.-rī-ş+(pırış) 1552
p.-sa 108, 704, 965, 1166, 1415, 1549, 1571, 1598, 1636, 1730, 1765, 2115, 3135
p.-san 73, 1861
[=115]

pısık: 1. Büyük, geniş, kocaman, muazzam, yüksek, uzun boylu. 2. Büyük, yaşlı. 3. Mükemmel, olağanüstü. 4. Ferah, havadar, bol bol.
p. 82, 145, 149, 221, 315, 409, 418, 447, 519, 520, 550, 627, 650, 650, 674, 699, 710, 713, 767, 802, 829, 957, 1077, 1135, 1143, 1242, 1303, 1311, 1319, 1332, 1356, 1575, 1615, 1720, 1746, 1749, 1773, 1775, 1786, 1795, 1839, 1859, 1964, 2013, 2033, 2072, 2083, 2104, 2187, 2245, 2282, 2296, 2298, 2723, 2736, 2785, 2788, 2838, 2862, 2864, 2869, 2910, 2912, 2920, 2955, 3068, 3070, 3071, 3090, 3282, 3298, 3305, 3307, 3329, 3396
p.+a 770, 3316
p.+ah 250, 816, 1766, 2309, 2461, 2461, 3388
p.+çī 3347
p.+ki 3141
p.+ki.sen.ren+(pısıkkisençen) 2909
p.+rah 1176, 1931, 2093
[=90]

pısıklat-: Büyütmek, genişletmek, geliştirmek, uzatmak.
p.-sa 3
[=1]

pısıkış: Küçücük.
p. 341, 1593, 1600, 1861, 1897, 1903, 2275
[=7]

pıtan-: Saklanmak, gizlenmek.
p.-nī 1892
[=1]

pıtar-: Saklamak, gizlemek, kapamak, gömmek.

p.-nĭ 1809
[=1]
pĭça: Bkz. aça- pĭça.
p. 710, 2905, 3107, 3175, 3424
p.+n 802, 1399
[=7]
pĭçkĭ: Bıçkĭ, testere.
p. 397, 404
[=2]
pĭçirta-: Sıkmaq, biçmek, sıkıştırmak, büzmek.
p.-sa 1418
[=1]
pĭh-: **1.** Bakmaq, gözden geçirmek. **2.** İncelemek, ele almak, gözlemek, ele almak. **3.** Bebeğin veya çocuğun eğitim ve bakımıyla ilgilenmek. **4.** Denemek.
p. 1065, 1164, 2168
p.-as 2985
p.-as-sa 1563
p.-a-şşı 748, 1379, 1521, 2757
p.-at' 1133, 1268, 2314
p.-at-çĭş 1503
p.-at-ĭn 1349
p.-at-ĭp 1225, 1320, 1785
p.-at-pĭr 54, 646, 1597
p.-at-şke 1526
p.-ha 20, 1366, 1618
p.-ĭr 52, 898, 2539, 2540, 2558, 2572
p.-ĭş 1147
p.-ma 449, 1489, 1688, 2541, 2794,
3036
p.-malla 2565
p.-malli 1520
p.-ma-n 1768
p.-ma-sĭr 1783, 1824, 1828
p.-ma-sĭr-ah 1256
p.-ma-şşı 2305
p.-mas-t' 2694
p.-nĭ 3032
p.-rĭ 1271, 3382
p.-rĭ-m 1277, 1592, 1661
p.-rĭ-mĭr 60
p.-sa 245, 262, 437, 996, 1335, 1429,
1492, 1524, 1607, 1615, 1683, 1685, 1984,
2051, 2256, 2546, 3087, 3334
p.-sa-h 2563
p.-san 148, 167, 230, 2299, 2785, 3238,
3246
p.-san-ah 1891
[=80]
pĭhkala-: Bakınmaq.
p.-rĭ-m 2159
[=1]
pĭhni: Bakım.
p. 564

p.+ne 3429
[=2]
pĭhĭn-: İtaat etmek, boyun eğmek.
p.-a-t 1019
p.-mas-t 1011
p.-sa 718, 2874
[=4]
pĭhĭnni: İtaat, boyun eğme.
p. 2548
[=1]
pĭhĭrsa: Lehimci.
p. 2956
[=1]
pĭkĭ: Tıpa, tıkaç, mantar, musluk.
p.+ĭ.n.e+(pĭkkine) 1482
[=1]
pĭlhan-: Telaşa düşmek, birbirine girmek,
dalgalanmaq, çalkanmaq; heyecanlanmaq.
p.-sa 1265, 1478
[=2]
pĭlhav: Dalgalanma, çalkantı; heyecan, endişe,
telaş.
p.+sem.pe 293
[=1]
pĭr: Buz.
p. 1032, 2265, 2486
[=3]
pĭr-: **1.** Burmaq, döndürmek, çevirmek. **2.** Delik
açmaq, delmek; kurcalamak, buruşturmaq,
kırışturmaq.
p.-sa 1277
[=1]
pĭrah-: Atmaq, bırakmaq, fırlatmaq, savurmaq;
salmak, göndermek; terk etmek, el çekmek.
p.-as-şĭn 1864
p.-a-y-mas-t 1448
p.-ĭr-ha 1118
p.-kala-rĭ-ş 2835
p.-ma 2567
p.-ma-rĭ-ha 1450
p.-ma-sĭr-ah 45
p.-mas-t' 1234
p.-nĭ 1451, 2288
p.-rĭ-ş 2804, 3425
p.-sa 465, 1275
[=14]
pĭrahiş: Atık, çöp.
p.+a 483
[=1]
pĭravus: Lokomotif.
p. 2889
[=1]
pĭrsa: Bezelye.
p. 341, 2365, 2417, 2418, 2423, 2461,
3167

[=7]
pirtak: Biraz, az, bir parça.
 p. 642, 1061, 1067
 [=3]
piru: Buzağı.
 p. 962
 p.+sem 2930
 p.+sen 3145
 [=3]
pırh: Boru, baca, trompet.
 p.+i.n.re+(pırhınçe) 2097
 [=1]
pırn-: Dönmek, çevrilmek, çekilmek, kaçınmak.
 p.-a 1184
 p.-ma 1676
 p.-sa 1720, 1827, 3072
 [=5]
pırnı: Kaçma, kaçınma, sapma.
 p. 3251
 [=1]
pırnıssır: Düz.
 p. 1262
 [=1]
pırıs: Biber.
 p. 2338, 2347, 2365, 2411, 2414, 2420, 2423, 2461, 2461, 2467
 p.+a 2468
 [=11]
pıs: Buhar.
 p. 2592
 [=1]
pıs-1. Bozmak, sakatlamak, yaralamak. **2.** Ahlakını bozmak, şımartmak.
 p.-akan-sen 3105
 p.-as-ran 2584
 p.-a-şşı 1913
 p.-at' 1171, 2589
 p.-ma 1873
 p.-ma-n 3002
 p.-ma-rı-m-şi 2580
 p.-mı 2548
 p.-nı 1912, 2099, 2101
 p.-ni 2031, 2048
 p.-ni-ne 2556, 3127
 [=16]
pışil-: **1.** Bozulmak. **2.** Şımartmak, ahlaki bozulmak. **3.** Delirmek, aklını oynatmak.
 p.-ma 1557
 p.-ni-ne 1217
 p.-rı+(pışilçi) 1100
 [=3]
pış: Et.
 p.+pa 1083
 [=1]

pışal: Tüfek, çifte.
 p. 1394, 1795
 p.+a 1759
 p.+im 947
 [=4]
pışırhan-: Üzülmek, telaşlanmak, kederlenmek, hüznlenmek.
 p.-at-ıp 539
 p.-nı 1147
 p.-sa 1320
 [=3]
pışırhantar-: Telaşlandırmak, merakta bırakmak, üzme.
 p.-a-şşı 639
 p.-at' 803
 [=2]
pışırhanu: Üzüntü, merak, telaş.
 p.+a+(pışırhanıva) 3373
 p.+i+(pışırhanıvi) 1517
 [=2]
pıtala-: Mihlamak, çivilemek.
 p.-ma 274
 p.-nı 3337
 [=2]
pıtran: **1.** Bulantı, karışma, dalga, heyecan. **2.** Artma, kalınlaşma.
 p. 3160
 [=1]
pıtraçık: Bulanık, belirsiz, karışık, tutarsız.
 p.+i 1489
 [=1]
pıtrat-: **1.** Engellemek, rahatsız etmek. **2.** Karıştırmak, bulandırmak. **3.** Lapa haline getirmek.
 p.-a 2479, 2479
 p.-malla 352, 2430, 2497, 2568
 p.-sa 352, 2386, 2394
 [=9]
pıti: Lapa, mama.
 p. 262, 2566
 p.+a+(pıtta) 258, 2568
 p.+i+(pıtti) 259
 [=5]
pıtmah: Panik, kuşku, endişe, telaş.
 p.+sen.e 1115
 p.+in 1396
 [=2]
pıyana: Kaynana.
 p.+m 1045
 [=1]
pıyata: Beybaba, kayınpeder.
 p.+m 1046, 1054, 1059, 1093
 p.+m.a 1087
 p.+m.pa 1041, 1052
 p.+m.in 1084

[=8]
piççe: büyük erkek kardeş, ağabey, dayı, yaşça büyük erkek.
 p. 1242, 1533, 1540, 1543, 1577, 1589, 1595, 1599, 1601, 1608, 1623, 2150, 2176
 p.+pe 1581
 p.+sem 1617
 p.+ü+(piççü) 1156
 [=16]
piçet: Baskı.
 p. 2761, 3364
 p.+in+(piçeçin) 10
 p.+pe 3408
 [=4]
piçetle-: Basmak, bastırmak, yayınlamak.
 p.-ken 48
 p.-me 3402, 3425
 p.-se 1943
 p.-t-çiş 3345
 [=5]
piçetlen-: Basılmak, yayınlanmak.
 p.-ni 3356
 p.-ni-ççi 3386
 p.-se-h 3189
 [=3]
pihampar: Kurtların, ayıların ve diğer hayvanların hakimi.
 p. 2140
 [=1]
pike: Güzel kadın, dilber, hanım.
 p.+i+(piki) 195, 900
 [=2]
piken-: Özenmek, gayret etmek, uğraşmak, çalışmak, çabalamak, elde etmeye uğraşmak.
 p.-e-şşi 2797
 p.-ri+(pikençi) 1390, 1425
 p.-ri-m+(pikentim) 1388
 p.-ri-ş+(pikençis) 158
 p.-sen 1420
 [=6]
pil: 1. Hayır duası. 2. İstek, hedef, arzu.
 p. 895, 3007, 3362
 [=3]
pilik: Beş.
 p. 600, 816, 832, 1041, 1064, 1310, 1364, 1503, 1597, 1637, 2148, 2169, 2731, 2996, 3123, 3126, 3405, 3407, 3408
 p.+i.n.ren+(pilikinçen) 1418
 [=20]
pille-: Dua etmek, kutsamak, hayır dua etmek.
 p.-ni 912
 p.-s 3262
 p.-t-ıp 936, 3366
 [=4]

pillik: Beş.
 p.+e 1143, 2732
 p.+i.ş.n.e+(pillikişne) 790
 p.+re 1807
 p.+re.i+(pillikri) 1141, 1254
 [=6]
pilotli: Pilot, uygulama bölgesi.
 p. 1924
 [=1]
pin: Bin.
 p. 289, 299, 442, 442, 508, 592, 603, 696, 1167, 1167, 1907, 1907, 1917, 1932, 1950, 1965, 1966, 2037, 2041, 2055, 2058, 2073, 2073, 2108, 2182, 2213, 2224, 2229, 2248, 2249, 2276, 2286, 2909, 3036, 3128, 3170
 p.+e 142, 1946
 p.+i 289, 1917
 [=40]
pioner: İzci, piyade.
 p.+sen 3057, 3058, 3062
 [=3]
pir: Biz.
 p.+e 13, 15, 31, 33, 70, 298, 488, 632, 735, 795, 804, 904, 963, 1103, 1336, 1345, 1403, 1405, 1538, 1539, 1702, 1740, 1743, 1765, 1788, 1841, 2319, 2768, 2804, 2848, 2944, 2962, 2984, 3188, 3220, 3264, 3377, 3444
 p.+in 8, 12, 35, 40, 56, 57, 61, 69, 83, 115, 128, 143, 173, 174, 367, 520, 525, 675, 759, 830, 860, 893, 896, 986, 1093, 1135, 1166, 1184, 1198, 1200, 1208, 1233, 1257, 1441, 1540, 1573, 1720, 1727, 1800, 1808, 1813, 1829, 1839, 1902, 2101, 2150, 2180, 2644, 2702, 2708, 2712, 2715, 2735, 2764, 2775, 2812, 2825, 2836, 2845, 2855, 2867, 2884, 2895, 2952, 2954, 2958, 3101, 3131, 3132, 3198, 3214, 3216, 3222, 3258, 3297, 3304, 3305, 3305, 3313
 p.+in.pe 1347, 1537, 1604, 3234
 p.+in.ra.i+(pirinçi) 3191
 p.+in.ren+(pirinten) 1848
 p.+in.şin 367, 1582, 2140, 2703
 p.+ki 92, 119, 132, 809, 867
 p.+ren+(pirten) 3246
 [=133]
piramida: Piramit.
 p. 1868, 2720
 [=2]
Pirau: Bir bayram adı.
 p. 496
 [=1]
pirişlen-: Bkz. arış.
 p.-se 1499

[=1]
pirişti: Melek. Çuvaş inancına göre iyi ruhlardandır. Tanrı'nın hizmetçilerinden sayılır. İnsanları cinlerin kötülüklerine karşı koruduklarına inanılır.
p. 901, 992, 1842
p.+im+(piriştiyim) 1798
[=4]
pirki: 1. Ardından, arkasından, gerisinden. 2. Yüzünden, dolayı, ötürü.
p. 27, 59, 134, 194, 198, 222, 223, 294, 298, 589, 1052, 1059, 1145, 1206, 1236, 1252, 1317, 1398, 1552, 1641, 1661, 1701, 1704, 2031, 2068, 2113, 2176, 2543, 2640, 2701, 2758, 2825, 2865, 3051, 3167, 3192, 3299, 3323, 3328, 3438
[=40]
pirocniy: Pasta.
p. 2385
p.+sem 2389
p.+sen.e 2390
[=3]
pirus: Sigara.
p. 1351, 1434, 1449, 1466, 1474
p.+i.n.e+(pirusne) 1450
[=6]
pirvay: Önce, ilkin, yeni baştan, bir daha.
p.+hi 2752
[=1]
pis-: Soğumak, vazgeçmek, kaçmak, kaçınmak.
p.-ni-n 2763
p.-ri-m 1183
[=2]
pisat': Yazmak.
p. 3420
[=1]
pisatel': Yazar.
p. 119, 2884
p.+e 310
p.+i 3420
p.+i 3428
p.+i.sem 3365
p.+i.sen 84, 97, 129
p.+pe 3368
p.+sem 112
p.+sem.pe 131
p.+sen 97, 106, 3405, 3428
p.+sen.e 81
[=17]
piser: Bkz. asar.
p. 403, 2283, 2704
[=3]
pistolet: Tabanca, piştov.
p. 1392, 1392, 1394, 1397
p.+i+(pistoleçi) 1401

[=5]
piş- 1. Ermek, erişmek, olgunlaşmak, pişmek, yetişmek. 2. Pişmek, kızarmak, kavrulmak, haşlanmak.
p.-es 2469
p.-et 2578
p.-me-n-ha 2565
p.-me-n-ni-ne 2565
p.-ni 259, 2357
p.-ni-pe 2565
p.-se 2504, 2518
p.-se-eh+(pişseh) 2477
[=10]
pişen: Genel olarak dikenli kaktüse benzer bitkiler.
p. 481
[=1]
pişih: Köşe, açı.
p.+i.ne+(pişihine) 2052
[=1]
pit: Yüz, çehre.
p. 342, 1117, 1255, 1382, 1479, 1517
p.+i 1429
p.+i.n.ren+(pitinçen) 1420
[=8]
pit: Pek, gayet, çok.
p. 839, 3390
[=2]
pitı: Yoğun, sık, sağlam, dayanıklı, kalıcı, çetin, sert.
p. 24, 62, 64, 86, 159, 244, 255, 337, 374, 600, 627, 716, 757, 803, 805, 816, 821, 834, 855, 1279, 1294, 1339, 1536, 1587, 1630, 1646, 1673, 1697, 1732, 1743, 1867, 1988, 1991, 2044, 2227, 2230, 2274, 2357, 2661, 2713, 2765, 2958, 3090, 3135, 3166, 3350, 3396, 3427
p.+eh+(pitech) 703, 709, 2305, 3073
[=52]
pitirin-: 1. Kilitlenmek, kapanmak. 2. Çevresiyle ilgisini kesmek, içine kapanmak.
p.-se+(pitirine) 1400
[=1]
pitile-: 1. Dikiş dikmek, yama yapmak, onarmak, çatlak kapamak. 2. Ortaya çıkarmak. 3. Teşhir etmek, göstermek. 4. Yüzüne vurmak, sitem etmek.
p.-me 3169
[=1]
pitstsa: Pizza.
p. 2368, 2373
[=2]
pitşilli: Havlu.
p.+sem 516
[=1]

piçcen: 1. Bir, yalnız, tek başına, aynı, bir tek, ancak, biri, teki. 2. Şahsi, şahsa ait, kişisel.

p. 360, 3135

p.+eh 941, 1253, 2144, 2603, 2681, 2686

[=8]

piççenşer: Birer.

p.+in 340

[=1]

piçik: 1. Küçük, ufak, hafif, az. 2. Kısa boylu, bodur. 3. Önemsiz.

p. 344, 409, 442, 447, 470, 480, 481, 704, 1298, 1356, 1361, 1377, 1387, 1564, 1815, 2049, 2055, 2248, 2258, 2421, 2594, 2852, 2891, 2936, 3011, 3078, 3087, 3101, 3345, 3352, 3352, 3364

p.+reh.i.n+(piçikrehhin) 548

p.+ş 273, 2808

p.+sker 1804

p.+tik 546

[=37]

piçikilleh: Erken yaşta, küçükken.

p. 2303

[=1]

piçikkı: 1. Küçük, ufak, hafif, az. 2. Kısa boylu, bodur. 3. Önemsiz

p.+ççi 2168

p.+peh+(piçikkıpeh) 2168

p.+sem+(pepiçikkısempe) 722

p.+sem+(piçikkısem) 3035

p.+sen.e+(piçikkısene) 3085

[=5]

piçikkın: Ağır ağır, yavaş yavaş, azar azar.

p. 2480, 2512

[=2]

piçiklen-: Eksilmek, azalmak; düşmek, kısılmak, indirgenmek.

p.-ni-şem 2885

p.-se 2885

[=2]

piçiklet-: Eksiltmek, azaltmak, kısmak, indirgemek, indirmek.

p.-se 2563

[=1]

piçikren: Küçüklükten, çocukluktan.

p. 2294, 2864

[=2]

piçikreneh: Küçüklükten, çocukluktan.

p. 2302

[=1]

pıl-: Bilmek, anlamak, bilincinde olmak, bilincine varmak, tanımak.

p. 1158

p.-eken 242, 762, 773, 1497

p.-eken-sen-e 64

p.-en 1159

p.-es 1329, 2543

p.-e-şşı 359, 1893, 2135, 2786, 3189

p.-et 187, 608, 1363, 1608, 2175, 3253

p.-et-çi 1536

p.-et-çış 198

p.-et-in 2611

p.-et-in-i 2650

p.-et-ıp 1834, 2662, 2668

p.-et-pir 2718, 2884

p.-i 1848

p.-in 20, 1226

p.-iy-mi-n 1263

p.-me 148, 775, 1498, 2546, 3012

p.-melle 338, 554, 1625, 2538

p.-melle-h 1171

p.-melli 2010

p.-men 7, 333, 1061, 1495, 2176, 3327

p.-men-ni 1444

p.-men-ni-pe 1316

p.-men-ni-şin 3389

p.-me-ri-m 1241

p.-me-sir 3219

p.-me-şşı 545, 796

p.-mes-t-ıp 1280, 1809, 1818, 1844

p.-mes-t-pir 243, 2805

p.-mi 1499, 1575

p.-ni 1162, 1844

p.-ni 567, 769, 2770, 3432

p.-ni-ne 664, 3150, 3157

p.-ni-ren-eh 2534

p.-ri-mir+(piltimir) 1396

p.-se 67, 1527, 2733

p.-sen-eh 1232

p.-tir 3126

[=81]

pılış: Tanış, tanıdık; akraba.

p. 1721, 1726, 1734

[=3]

pilit: Bulut.

p. 1802, 2952

[=2]

pilitelle: Bulutlara doğru.

p. 1021

[=1]

pilter-: Bildirmek, haber vermek, duyurmak.

p.-eken 241

p.-e-şşı 144, 1918, 1932, 2061, 2092

p.-et 166, 231, 313, 324, 736, 807, 1980, 2556, 2637, 2704, 3099

p.-et-^ğip 761
p.-^ği-pir 134, 1304
p.-melle-^ğçı 3370
p.-ni 162, 311, 386, 391, 1665, 1907, 1933, 1958, 1994, 2096, 2101, 3051, 3073, 3125
p.-ni-ne 1664
p.-ri+(pilter^ğçı) 1224, 1258, 1313, 1571, 2825, 3300
p.-ri-m+(piltertim) 3373
p.-ri-^ğs+(pilter^ğçis) 1217, 2699, 2770 [=46]
pilteri^ğ: Anlam, ifade; de^ğer, önem.
p.+^ği 2921, 3308
p.+^ği.n.e+(pilteri^ğşne) 310, 508
p.+^ği.ne+(pilteri^ğşne) 2189, 3316 [=6]
pilteri^ğli: Anlamlı, de^ğerli, önemli.
p. 2869, 3068, 3069, 3090, 3282
p.+eh+(pilteri^ğşleh) 3435
p.+reh 2703 [=7]
pilterü: Bildiri, ilan, anons, duyuru, ihbarname, haber.
p.+sen.e 2970 [=1]
piltir: Ge^çen yıl.
p. 91, 365, 1908, 1982, 2061, 2082, 2127, 2249, 2741, 2801, 2808 [=11]
piltirhi: Ge^çen yılki.
p. 3032, 3160
p.+n.ren+(piltirhin^çen) 1983 [=3]
pilü: Bilgi, bilme kavrama.
p. 467, 468, 471, 640, 706, 724, 725, 764, 855, 1210, 1931, 1965, 2125, 2233, 2297, 3011, 3115
p.+e+(pilive) 468
p.+^ği.n.e+(pilivne) 3033
p.+^ği.sen.e+(pilivisene) 1894
p.+^ği.sen.re+(pilivisen^çe) 1697
p.+^ği+(pilivi) 3077, 3400 [=23]
pilüllü: Bilgili.
p. 651 [=1]
pir: 1. Bir. 2. Hiç, hiçbir şey, tamamıyla, tamamen. 3. Yaklaşık olarak, aşağı yukarı, hemen hemen.
p. 11, 81, 87, 115, 157, 168, 262, 329, 347, 350, 350, 364, 397, 413, 448, 461, 569, 593, 607, 608, 679, 679, 710, 721, 732, 813,

861, 891, 923, 949, 953, 955, 956, 958, 967, 990, 991, 1002, 1003, 1029, 1041, 1075, 1075, 1078, 1087, 1104, 1104, 1112, 1116, 1125, 1151, 1153, 1171, 1180, 1194, 1197, 1206, 1214, 1218, 1229, 1239, 1257, 1276, 1284, 1288, 1289, 1296, 1299, 1303, 1318, 1322, 1330, 1334, 1338, 1360, 1372, 1401, 1405, 1431, 1440, 1453, 1458, 1466, 1470, 1486, 1490, 1503, 1510, 1513, 1527, 1536, 1544, 1560, 1573, 1615, 1675, 1689, 1692, 1702, 1748, 1749, 1770, 1772, 1783, 1788, 1815, 1826, 1850, 1863, 1882, 1885, 1886, 1920, 1936, 1937, 1945, 1962, 1962, 1997, 2091, 2093, 2094, 2118, 2166, 2168, 2223, 2246, 2253, 2298, 2299, 2303, 2314, 2325, 2331, 2390, 2456, 2494, 2521, 2537, 2537, 2537, 2542, 2543, 2544, 2561, 2594, 2614, 2712, 2719, 2742, 2755, 2762, 2794, 2899, 2927, 3021, 3038, 3048, 3057, 3058, 3060, 3069, 3120, 3160, 3160, 3183, 3190, 3192, 3214, 3226, 3299, 3319, 3358, 3366, 3376, 3393, 3399, 3401, 3420
p.+^ği.n.e+(pirne) 607, 991, 1174, 1289, 1385, 1936
p.+^ği.n.re+(pirin^çe) 1332
p.+^ği.n.ren+(pirin^çen) 569, 1401, 1850
p.+^ği.sem+(pirisem) 550
p.+^ği.sen.e+(pirisene) 452
p.+^ği.sen+(pirisen) 385
p.+^ği.ş 691
p.+i 386, 410, 419, 453, 582, 761, 969, 1174, 1250, 1397, 1399, 1851, 1919, 1967, 2025, 2170, 2245, 2656, 2856, 2874, 2899, 2909, 2973, 3110, 3191, 3342
p.+in 1415, 1503, 1719, 2578, 2601, 2906
p.+in.ne 2663
p.+ne 386 [=227]
pir-: Daraltmak, büzmek, yığmak, toplamak.
p.-ik 1093, 1671, 2865
p.-ma-y 1118 [=4]
pir^ç: 1. Tohum, hububat. 2. Bir şeyin parçası.
p. 1257, 2461
p.+^ği.pe+(pir^çipe) 2524 [=3]
pir^çin: Bir parça.
p. 1817 [=1]
pireh: 1. Aynı, farksız. 2. Sürekli, her zaman. 3. Hemen hemen. 4. Aniden.
p. 2240, 3078 [=2]

p̄remik: Kurabiye.
p. 1085
[=1]

p̄remiş: Birinci.
p. 365, 430, 564
[=3]

p̄rer: Birer.
p. 258, 337, 1088, 1599, 2402, 2599
[=6]

p̄reşkel: Benzer, elverişli, uygun, aynı.
p. 2555
[=1]

p̄rih-: 1. Saçmak, serpmek. 2. Sıçratmak, sıçramak. 3. Fışkırmak.
p.-e-şşi 1863
[=1]

p̄rle: Birlikte, elbirliğiyle, ortaklaşa, beraber.
p. 18, 232, 236, 257, 386, 428, 466, 505, 521, 713, 777, 1316, 1347, 1416, 1503, 1538, 1581, 1604, 1619, 1633, 1975, 1977, 2000, 2008, 2054, 2096, 2193, 2343, 2352, 2361, 2437, 2594, 2778, 2824, 2868, 3219, 3234, 3377
[=38]

p̄rleh: Genel, ortak, toplam.
p. 428, 1740, 2133
[=3]

p̄rlehi: Genel, ortak, toplam.
p. 437, 642, 1922, 2074
[=4]

p̄rleş-: Birleşmek, birbirine yakınlaşmak, yaklaşmak.
p.-e-ççi 2074
p.-eken 418
p.-ni 499, 1503
p.-se 604
[=5]

p̄rleşter-: Birleştirmek, yakınlaştırmak, yaklaştırmak.
p.-eken-ni 610
p.-et 226, 1699, 1886
p.-melle 2344, 2353, 2388, 2411, 2430, 2472
p.-se 15, 447, 448, 821, 1923, 2337
[=16]

p̄rleşü: Birleştirme, birleşme, birlik, bütünlük, bileşik.
p.+e+(p̄rleşişve) 606
p.+i.n.e+(p̄rleşişvne) 579
p.+sen 1963
[=3]

p̄rleşüllü: Birleşik, kolektif, birleşmiş.
p. 580

[=1]

p̄irmiş: Birinci.
p. 506
[=1]

p̄irpek: Aynı, benzer, farksız, tek düze, homojen.
p. 1885
p.+eh 1177
[=2]

p̄irpeklüh: Aynılık, benzerlik, farksızlık, tekdüzellik, homojenlik.
p.+i 115
p.+sem 1165
[=2]

p̄ir-pir: 1. Bir, herhangi bir, nasıl olsa, ne yapıp edip, gelişgüzel. 2. Her biri, onlardan her biri.
p. 2330, 2834, 2859
p.+i.n.e+(p̄irp̄irme) 2152
p.+i.n.pe+(p̄irp̄irinpe) 92, 1889, 2231, 2280, 3060, 3157
p.+i.n+(p̄irp̄irin) 86, 87
p.+in 1976, 2556, 2876, 3027
[=16]

p̄irre: 1. Bir, herhangi bir, nasıl olsa, ne yapıp edip, gelişgüzel. 2. Her biri, onlardan her biri.
p. 240, 334, 862, 1077, 1212, 1287, 1362, 1443, 1498, 1535, 1735, 1830, 1891, 1986, 2714, 2729, 2833, 2918, 3095, 3328, 3335, 3346, 3353
p.+miş.pe 57
[=24]

p̄irrehiñe: Birinde, bir gün, bir keresinde, bir defasında.
p. 1080, 1153, 1559, 1586, 1743, 1822, 3366
[=7]

p̄irremiş: Birinci, ilk.
p. 1, 1, 48, 462, 570, 595, 1057, 1196, 1343, 1807, 1902, 1958, 1991, 1992, 2040, 2082, 2091, 2133, 2314, 2759, 2889, 2912, 3031, 3034, 3080, 3106, 3128, 3147, 3154, 3345
p.+in.re+(p̄irremişinçe) 3055
[=31]

p̄irremişinçen: Birincisi, ilk olarak.
p. 3285
[=1]

p̄irten-pir: Tek, biricik.
p. 28, 2720, 2759
[=3]

p̄irtivan: Öz, asıl.
p. 523, 1292, 1292
[=3]

pışer-: 1. Pişirmek, haşlamak, kaynatmak. 2. Azarlamak, paylamak.

p.-et 1134

p.-iççen 2560

p.-me 258, 2382, 2964

p.-melle 2338, 2345, 2363, 2394, 2395, 2396, 2408, 2412, 2418, 2420, 2436, 2443, 2468, 2477, 2479, 2480, 2493, 2500, 2559, 2563, 2564, 2579

p.-ni 1972, 2358, 2409, 2566

p.-ri-ş+(pışerçiş) 260

p.-se 1117, 2592

[=34]

pışkın-: Eğilmek, bükülmek.

p.-se 1719

[=1]

pīt-: Bitmek, sona ermek, sonuçlanmak, iflas etmek, ölmek, can vermek.

p.-et 2957

p.-iççen 2497

p.-iççen-eh 349

p.-me 1311, 2842

p.-men-ren 1817

p.-me-şşı 1353, 1888

p.-ni 2280

p.-ri 204, 1484

p.-se 1099

p.-sen 351

p.-sen-eh 919

[=14]

piten: Akraba.

p.+i.sem 1323

[=1]

piter-: 1. Tamamlamak, bitirmek, son vermek. 2. Mahvetmek, batırmak, kıymak, kırıp geçirmek.

p.-eken-sem 3003

p.-et-tim-ççi 1479

p.-e-y-mi-n 1527, 2271

p.-me 360, 2315, 2822, 3042

p.-melli 2085

p.-men 1436

p.-ni 869, 871, 1436, 2318, 2859, 2975, 3021

p.-ni-pe 2240

p.-ri-m+(pitertim) 3398

p.-se 637, 840, 2770, 2980

p.-se-eh+(piterseh) 2804

p.-sen 3050

[=25]

pitilen-: Hamile olmak, hamile kalmak.

p.-et 3147

[=1]

pitilenter-: Gebe bırakmak.

p.-es-si-n-re+(pitilenteressinçe) 3146

[=1]

pitim: 1. Bütün, sağlam, tam. 2. Her şey, hep.

p. 187, 507, 598, 682, 718, 844, 1004, 1175, 1205, 1440, 1482, 1864, 1866, 1977, 2183, 2699, 2707, 2727, 2741, 2750, 2854, 2888, 2912, 2951, 2976, 3028, 3058, 3154, 3313

[=29]

pitimışle: Genel, ortak, toplam.

p. 208, 1912, 1957, 1980, 1982, 2024, 2037, 2290

[=8]

pitimlet-: Bildirmek, haber vermek, ilan etmek.

p.-e-şşı 3055

p.-ni 1791

p.-ri-m 1640

[=3]

pitimletü: Bildiri, haber, ilan.

p.+i.sem+(pitimletivisem) 1991, 2004, 2068, 2099, 2699

p.+sem 1697, 2215

[=7]

pitimpe: Büsbütün, hepten, tümnden, temelli, tümüyle.

p. 1886, 2042

[=2]

pitimpeh: Büsbütün, hepten, tümnden, temelli, tümüyle.

p. 4, 79, 114, 415, 2430

[=5]

pive: Baraj.

p. 418

[=1]

pivele-: Baraj kurmak.

p.-sen 387

[=1]

plakat': Plaket, levha.

p.+sen 3152

[=1]

plan: Plan, tasarı.

p.+i.şin 2836

[=1]

planet: Gezegen.

p.+a 3202

[=1]

planeta: Gezegen.

p. 1902

[=1]

plastik: Plastik.

p. 1940

[=1]

platsdarm: Savaş alanı, savaş meydanı.

p.+a 3223
[=1]
plita: 1. Levha kaldırım taşı, döşeme. 2. Mutfak ocağı.
p. 2360, 2395, 2396, 2469
[=4]
ploşçadka: Meydan, alan saha.
p.+i.sem+(ploşçadkisem) 616
p.+i.sen.e+(ploşçadkisene) 3054
p.+i+(ploşçadki) 595
[=3]
plyaj: Plaj, kumsal.
p.+ra 3104
[=1]
potça: Posta, postane.
p. 2754, 2776, 2906
p.+pa+(poçtıpa) 2970
[=4]
poçtal'onka: Postacı.
p. 2754, 2777
p.+i.n.ren+(poçtalonkinçen) 2761
p.+i+(poçtalonki) 2776
[=4]
podpolkovnik: Albay.
p. 471
p.+i 471
[=2]
poema: Şiir.
p. 3385
p.+i.sem+(poemisem) 3189
p.+sem+(poemısem) 3413
[=3]
poet: Şair.
p. 97, 97, 97, 97, 107, 3328, 3346, 3368, 3409
p.+ah 107
p.+i.sem+(poeçısem) 119
p.+i+(poeçi) 97, 97, 296, 2771, 3330, 3341, 3370
p.+in 3359
p.+sem.pe 112, 3377
p.+sen 131
p.+sen.e 3377
[=23]
poeza: Şiir.
p.+i+(poezi) 3376
[=1]
pole: Tarla, kır, alan, saha, zemin.
p. 2094
[=1]
polietilen: Polietilen; etilenin çeşitli yöntemlerle polimerleştirilmesinden elde edilen, dayanıklı, parlak, birçok kimyasal madde etkisiyle bozulmayan saydam katı.

p. 2463, 2488
[=2]
poligon: Poligon, atış alanı.
p. 2876
[=1]
poliklinika: Revir, poliklinik; hastalıkların ön tanılarının ve ayakta tedavilerinin yapıldığı özel klinik.
p.+ra+(poliklinikıra) 1217
[=1]
politik: Politikacı, siyasetçi.
p. 2070
[=1]
politika: Politika; devletin etkinliklerini amaç, yöntem ve içerik olarak düzenleme ve gerçekleştirme esaslarının bütünü, siyaset, siyasa.
p.+i.n+(politikın) 183, 192, 192
p.+ra.i+(politikiri) 2071
[=4]
polkovnik: Albay.
p. 471
p.+e 1560
[=2]
polnomoçiye: Yetki, salahiyet.
p.+i.sen.e+(polnomoçisene) 2007
[=1]
pomidor: Domates.
p. 2356, 2361, 2362, 2363, 2365, 2371, 2374, 2431, 2467, 2579
p.+a 2426
p.+pa 2468
[=12]
poni: Midilli; normalden daha küçük boyda bir tür at.
p.+sem 3086
[=1]
poroşok: Deterjan.
p.+i 2389, 2391
[=2]
poruçitel': Kefil, garant, garantör.
p. 2012
[=1]
poseleniye: 1. Yerleşme, yerleştirilme, iskan. 2. Koloni, kasaba, meskun mahal. 3. Sürgün.
p.+i.n+(poseleniyin) 1962
[=1]
poselitsya: 1. Yerleşmek, iskan etmek. 2. Doğmak, meydana gelmek, başlamak.
p. 320
[=1]
poselok: Kasaba, köy.
p. 1962, 2920
p.+i.n.re+(poselokinçe) 2268, 3072
p.+i.ne+(poselokne) 3004

p.+ra 2906
[=6]
posobiya: Öğretim araçları, ders araçları.
p.+i.sem 803
[=1]
postanovleni: Karar.
p. 3104
[=1]
postanovleniy: Karar.
p.+i 1915
p.+i.pe 1955
[=2]
potrebitel': Tüketici.
p. 2031
[=1]
povidlo: Meyve ezmesi, marmelat.
p. 2579
[=1]
poyezd: Tren, katar.
p. 1939, 1941
[=2]
PPE: Punkt Prema Ekzamena (kısaltması)
Sınav Noktası.
p. 644, 647, 649
p.+ne 645
[=4]
praktika: Pratik, uygulama, staj.
p. 1913, 3150, 3157
p.+n.a+(praktikına) 2193
p.+na+(praktikına) 1049
[=5]
praluk: Tel, hat.
p. 957
p.+ne 3185
[=2]
prašnik: Kutlama, tören, eğlence.
p. 507, 522, 1249, 1316, 1318, 2739
p.+e 510, 529, 2861
p.+i 506, 1439
p.+i.n.re+(prašnikinçe) 1315
p.+i.sem 517
[=13]
prava: Kanun, kural, hak, hukuk; ehliyet.
p.+i.ne+(pravine) 2031
p.+na 2052
p.+na+(pravına) 2096
[=3]
pravasir: Kanusuz, kurallara aykırı, ehliyetsiz.
p. 2052
[=1]
pravila: Kural, kaide.
p.+sen.e+(pravilısene) 2548
[=1]
pravitelstvo: Hükümet.
p. 92, 2915

p.+i.n+(pravitelstvin) 1955
p.+i.pe+(pravitelstvipe) 2053
p.+i.sem+(pravitelstvisem) 2008
p.+i+(pravitelstvi) 36, 1975, 3297,
3301
p.+na+(pravitelstvına) 2133
[=10]
pravleniy: Yönetim, idare.
p.+i.n 461, 2101, 3405
[=3]
pravo: Hukuk, türe.
p. 2009
p.+i.n.a+(pravına) 2048, 2103
p.+i.sen.e+(pravisene) 2101
[=4]
pravoslavi: Ortodoksluk, Hristiyanlık.
p. 1967, 3078
[=2]
predmet: 1. Şey, madde, mal. 2. Konu, mevzu.
3. Ders, branş, alan. 4. Hedef, amaç.
p.+a 665, 666
p.+pa 647, 651
p.+sem.pe 663, 830
[=6]
predmetnik: Derslik.
p.+pa 667
[=1]
predprinimatel: İşveren, patron.
p.+in 3094
p.+sem 3091
p.+sem.pe 3021
p.+sen.e 3045
[=4]
predpriyatiye: 1. Teşebbüs, girişim. 2. İşletme,
tesis, fabrika.
p. 3069
p.+i.n+(predpriyatiyin) 2022
p.+i.sem+(predpriyatiyisem) 2021,
2024, 2920
p.+i.sen.re+(predpriyatiyisençe) 606,
1949, 2094
p.+i.sen+(predpriyatiyisen) 3305
p.+i+(predpriyatiyi) 2000, 3148
p.+in+(predpriyatiyin) 3106
p.+n 1689, 3159
p.+ne 2062
p.+pe 2246
p.+re 3184
p.+sem 1999
p.+sem.pe 3091
p.+sen.re+(predpriyatisençe) 2122
[=20]
predsedatel': Başkan, reis.
p.+e 448

p.ĩ 97, 97, 192, 494, 580, 593, 846, 2101, 2735, 3317
p.+ĩ.n 101, 579, 3408
p.+ĩ.n.e+(predsedatelne) 2853
p.+ĩ.n.ren+(predsedatelinçen) 1759
p.+ĩ.ne+(predsedatelne) 605
p.+ĩ.sem 106, 508
p.+ĩn 3167
[=20]
predstavitel': Temsilci, delege, mümessil, delege.
p.+ĩ.sem 699
p.+ĩ.sen.e 1978
[=2]
prem'er: Baş artist, jönpremye.
p.+ĩ+(premeri) 3415
[=1]
prem'era: Prömye, ilk temsil, ilk toplantı.
p.+ĩ.n.re.h+(premerinçeh) 2133
[=1]
premi: Prim, ödül, mükâfat.
p. 3441
p.+ĩ.n+(premiyin) 3330, 3438
p.+ĩ.sen+(premiyisen) 3330
p.+ne 2108
p.+pe 1993
p.+sem 2743
p.+sem.pe 2192
p.+şin 3440
p.+ye 2109, 2110
[=11]
premyer: Baş artist, jönpremye.
p.+ĩ 1958
[=1]
premyerministr: Devtlet Başkanı, başbakan.
p. 37
p.+ĩ 582, 2088
[=3]
preparat: Terkip, teşkil, bileşim.
p.+a 558
p.+sen.e 3032
[=2]
prepodavatel': Öğretmek, muallim.
p. 216, 874
[=2]
press: Basın.
p. 526, 1907, 2018
[=3]
prestupleni: Cinayet.
p. 2255
p.+ĩ.sen.e+(prestupleniyisene) 2256
[=2]
prestupnik: Cani, kâtil.

p. 2256
[=1]
prezentatsi: Sunum, tanıtım.
p.+re 2707
[=1]
prezident: Başkan, cumhurbaşkanı.
p. 61, 583, 699, 2069, 2159
p.+ah 2067
p.+ĩ.n.e+(prezidentne) 196, 1993
p.+ĩ.n+(prezidençin) 573, 1963, 2010, 2127, 2128
p.+ĩ+(prezidençin) 184, 589, 867, 1961, 1985, 1987, 2007, 2053, 2113, 2706
p.+in 2119
[=24]
pribor: **1.** Alet, cihaz, aygıt. **2.** Alet takımı.
p.+sem 2054, 2079
[=2]
prihod: Gelir, varidat.
p. 2817
[=1]
prikaz: Emir.
p.+ĩ.pe 1993
[=1]
primabalerina: Baş balerin.
p.+in+(primabalerinin) 2720
[=1]
prinimat: Kabul etmek.
p. 295
[=1]
prirode: Doğa, tabiat.
p. 284
[=1]
prisoyedinil: İlave, katkı, ek.
p. 284
[=1]
pristroy: Ek, ilave, yanına yapma.
p. 2966
[=1]
priyut: Barınak, sığınak.
p.+a 2723
[=1]
priziv: Celp, çağrı, davet.
p. 1991, 1993
[=2]
produkt: **1.** Mahsül, ürün. **2.** Sonuç, netice.
p. 2558
p.+ĩ.sem+(produkçisem) 2034
p.+ĩ.sen.e+(produkçisene) 2379
p.+pa 2532
p.+ra 2043
p.+ra.i+(produktri) 2550
p.+sen.e 2340
p.+sen.ren+(produktsençen) 2547
[=8]

produksi: Mahsul, istihsalat, mamulat.
p. 3126
p.+n.e 2072
p.+ne 2054, 3103
[=4]

profesilli: Mesleki, profesyonel.
p. 3011
[=1]

professi: Meslek, iş, uzmanlık.
p. 676, 1187, 1996, 1999, 2110, 3009,
3012, 3033, 3072, 3076, 3076, 3116, 3156
p.+i+(professiyi) 2135
p.+pe 3077
p.+sen.e 3075
[=16]

professille: Mesleki, profesyonel.
p. 3030
[=1]

professor: Profesör.
p. 870, 1794
p.+a 1789
[=3]

profilaktika: Profilaksi, hastalığı önleme tedbirleri.
p. 3039
p.+n+(profilaktikin) 3040
[=2]

profilli: İhtisas, branş.
p. 648, 1931, 1998
[=3]

proforiyentatsi: Rehberlik.
p.+pe 3011
[=1]

profsoyuz: Sendika.
p. 3106
[=1]

profuçilişt: Meslek yüksek okulu.
p.+i.sem.pe+(profuçiliştisempe) 1997,
2000
[=2]

programma: Program.
p. 678, 2847
p.+i.n.a+(programmına) 2035
p.+i.n.e+(programmine) 677
p.+i.n.re+(programınçe) 594, 3109
p.+i.sem.pe+(programmisesempe) 2133
p.+i.sem.pe+(programmisesempe) 683
p.+i.sem+(programmisesem) 826, 1958,
2117, 2196
p.+i+(programmi) 616, 821
p.+pa+(programmipa) 2237, 3035,
3180
[=17]

proievodstvo: Üretim.

p. 159
[=1]

proizvedeni: Eser, yapıt.
p.+i.sen.e+(proizvedeniysesene) 2753,
3281
p.+in+(proizvedeniyin) 3303
p.+sem 3444
[=4]

proizvoditel': Müstahsil, üretici.
p.+i.sem.şin 2060
p.+i.sen 2064
[=2]

proizvodstvo: İstihsal, yapım, üretim.
p. 2247
p.+i.n.re+(proizvodstvinre) 1689
p.+i.ne+(proizvodstvine) 2076, 2092
[=4]

prokaznitsi: Azgın, yaramaz.
p. 3418
[=1]

prokuratura: Savcılık.
p. 3186
p.+i+(prokuraturi) 2030, 2095, 3093,
3097
p.+pa+(prokuraturipa) 3127
p.+i.n.a+(prokuraturına) 2031
[=7]

prokuror: Savcı.
p. 3186
p.+i 3039
p.+i.sen.e 3039
[=3]

promislan: Av, hedef.
p.+a 197
[=1]

promişlennost': Sanayi, endüstri.
p. 606, 688, 694, 2079, 2114, 2118,
2133, 3293
p.+in+(promişlennošin) 3274, 3315
p.+i+(promişlennošii) 2054, 2079
p.+pa+(promişlennošpa) 2120
[=13]

promişlenniç: Sanayi, endüstri.
p.+pa 2118
[=1]

prorektor: Dekan.
p. 874
p.+i 1933
[=2]

protiven': Sac.
p. 2370
[=1]

protsent: Yüzde, faiz.

p. 166, 1907, 1908, 1909, 1910, 1910, 1915, 1979, 2043, 2043, 2056, 2056, 2057, 2057, 2059, 2059, 2090, 2967

p.+ı̇.n.e+(protsentne) 2069

p.+ı̇.n.re+(protsentınçe) 1980

p.+ı̇+(protsençi) 641, 2071, 2071, 2215
[=25]

protsentli: Faizli.

p. 2033, 2461, 2467

[=3]

provintsiya: Vilayet, il.

p.+ı̇.n.re.i+(provintsiyınçı) 299

p.+ı̇.n+(provintsiyın) 296

[=2]

proyekt: Proje, taslak, tasarı.

p. 1926, 2083

p.+a 1924

p.+ı̇.n.e+(proyektne) 2007, 3053

p.+ı̇.n.re+(proyektınçe) 2010

p.+ı̇.n+(proyekçin) 3051

p.+ı̇.pe+(proyekçipe) 3056

p.+ı̇.sem+(proyekçisem) 2133

p.+ı̇.sen.e+(proyekçisene) 2054

p.+pa 2846

p.+sen.e 1956, 2188

[=13]

proza: Proza, düzyazı.

p. 3413

p.+na+(prozına) 3443

[=2]

prozaik: Düzyazı biçiminde.

p. 3328

[=1]

PS: Pisatel'sen Soyuzı (kısaltması), Yazarlar Birliği.

p. 97

[=1]

psihika: Ruh, ruh alemi, ruh sağlığı.

p. 1557

[=1]

psihologi: Psikoloji.

p. 3011, 3041

[=2]

pu-: Boğmak, basmak, basınç yapmak.

p.-akan+(pıvakan) 1681

[=1]

publitsistika: 1. Gazetecilik. 2. Politik ve ekonmik konular üzerine yazılar.

p.+na+(publitsistikına) 3443

p.+ı̇.n.a+(publitsistikına) 3429

[=2]

puçah: Başak.

p. 401

[=1]

puh-: Toplamak, derlemek, toparlamak, bir araya getirmek, doldurmak, biriktirmek.

p.-as 2807, 3168

p.-a-şşı 654, 1978

p.-at-çı 2955

p.-a-y-ın 2837

p.-ay-nı 601

p.-ma 1740, 2846

p.-nı 468, 1020, 2019, 2209, 2798

p.-ni-sem 2214

p.-rı-ş 963

p.-sa 258, 402, 681, 2062, 2814, 3352

[=22]

puhkala-: Toplatmak, derletmek.

p.-t-pır 2878

[=1]

puhu: 1. Derleme, derleme kitap, koleksiyon. 2. Toplantı, meclis.

p. 3279

p.+ı̇.n.e+(puhıvne) 429

p.+ra 437

[=3]

puhi: Derleme, toplama, biriktirme.

p.+ı̇.n.e+(puhhine) 3443

[=1]

puhin-: Toplanmak, derlenmek, toplaşmak, hazırlanmak, niyetlenmek.

p.-mas-t 1013

p.-nı 600, 2723

p.-nı-ççı 2183, 2199

p.-rı+(puhinçi) 618

p.-rı-mır+(puhıntımır) 266

p.-sa 257, 3164

[=9]

puhinni: Birikim, biriktirme, birikme, kalabalık, birikinti.

p. 508

p.+sem 525, 3316

[=3]

pukan: Sandalye.

p. 2329

p.+ı̇ 1356

p.+sem 62

[=3]

pukane: Kukla.

p.+sem 716, 718, 721

[=3]

pul-: 1. Olmak, bulunmak, durmak, olmak, yapılmak, başa gelmek, meydana gelmek. 2. Vaat etmek, söz vermek. 3. Ermek, erişmek, olgunlaşmak.

p. 774, 784, 1073, 1100, 1276, 1374, 1427, 1472, 1479, 1493, 1494, 1623, 1720, 1818, 2761, 3202, 3215, 3260, 3327, 3390, 3403

p.-a 381, 614, 1742, 1811, 1912, 1921, 1983, 2003, 2092, 2278, 2281, 2286, 2836, 2885, 3181

p.-ah 381, 2325

p.-akan 844

p.-as 536, 775, 1184, 1208, 1341, 1363, 1405, 1451, 1489, 1717, 1819, 2082, 2159, 2200, 2211, 3097, 3332

p.-as-ri+(pulasçi) 1307

p.-as-sa 223, 402

p.-as-si 1160

p.-a-şşı 281, 341, 570, 1624, 1862, 1999, 2149, 2838

p.-a-şşı-şke 552

p.-as-şin 2072

p.-at' 54, 125, 207, 282, 294, 304, 309, 315, 348, 387, 779, 851, 1707, 1723, 1751, 1756, 1803, 1884, 1895, 1939, 1940, 1943, 1945, 1953, 2060, 2064, 2067, 2117, 2537, 2543, 2546, 2565, 2644, 2709, 2794, 2809, 2828, 2849, 2869, 2952, 3191, 3306

p.-at-ıp 1133, 1291, 1293, 3346

p.-at-pir 325, 2772

p.-at-ri+(pulatçi) 202, 214, 1324, 1841

p.-at-ri-m+(pulittim) 1370

p.-at-şke 3192

p.-a-y-mas-t' 1887

p.-a-y-mas-t-pir 3315

p.-çin 3157

p.-i 457, 487, 543, 1129, 1278, 1648, 1711, 2331, 2671, 3050, 3070

p.-i-ççi 385

p.-i-ççi 611, 626, 1323

p.-i-ççis 2733, 3242

p.-i-ççi-ş 313

p.-iş 3087

p.-ha 1156, 1426

p.-iççen 1499, 2338, 2363, 2373, 2396, 2408, 2480

p.-i-min 1698

p.-in 318, 334, 372, 792, 1068, 1261, 1322, 1535, 1573, 1630, 1859, 1912, 1931, 1983, 2206, 2258, 2311, 2544, 2714, 2726, 2762, 2774, 2795, 2814, 2840, 2983, 3060, 3078, 3172, 3237

p.-i-pir-şi 2772

p.-it-ri-mir 2745

p.-i-tti-m 2151

p.-it-tir 3334

p.-ma 45, 293, 337, 430, 548, 613, 843, 846, 939, 1202, 1700, 1820, 1969, 2012, 2120, 2161, 2231, 3406

p.-ma-ççi+(pulmiççi) 1850

p.-malla 244, 569, 649, 774, 821, 1369, 1761, 2057, 2058, 2071, 2083, 2247, 2248, 2539, 2557, 3123, 3266, 3391

p.-malli 2900

p.-man 405, 432, 518, 590, 594, 899, 1062, 1066, 1124, 1137, 1198, 1499, 1677, 1726, 2714, 2939, 3063, 3289, 3359

p.-man-ha 703

p.-man-i 3229

p.-man-min 3161

p.-man-ni 801, 3094

p.-man-ni-pe 459, 1319, 3097

p.-man-şke 1287

p.-man-sker 1839

p.-man-tik 1498

p.-man-tir 1233

p.-ma-ri 1041, 1311, 1438, 1482, 1600, 3293

p.-ma-ri-şi 1101

p.-ma-san 2298, 2957

p.-ma-sir 1291

p.-ma-şşı 327

p.-mas-t' 181, 390, 808, 1262, 1312, 1887, 2168, 2321, 2855, 2968

p.-mas-t-ha 2833

p.-mi 3, 723, 1570

p.-mi-ş 650

p.-nah 3212

p.-ni 1631

p.-ni 147, 149, 172, 259, 310, 318, 385, 385, 401, 407, 412, 416, 431, 433, 443, 462, 481, 483, 780, 900, 926, 1034, 1053, 1056, 1140, 1144, 1398, 1501, 1540, 1574, 1769, 1811, 1830, 1842, 1855, 2023, 2036, 2050, 2061, 2084, 2091, 2123, 2133, 2253, 2389, 2479, 2533, 2772, 2896, 2897, 2898, 2901, 2966, 2973, 2975, 3006, 3008, 3038, 3108, 3132, 3137, 3184, 3196, 3211, 3244, 3273, 3348, 3409

p.-ni 81, 296, 374, 566, 803, 1278, 1741, 1749, 1790, 2588, 2699, 2862, 3299, 3436, 3439

p.-ni-ha 402, 2894

p.-ni-i 3344, 3387

p.-ni-im 2702

p.-ni-ne 318, 545, 597, 857, 1670, 1725, 1805, 1819, 2135, 2254, 2271, 2718, 2950, 3032, 3238, 3292, 3327

p.-ni-pe 240, 401, 460, 550, 705, 1061, 2247, 2309

p.-ni-ran 704, 729, 1047, 1069, 1829, 2326

p.-ni-ran-pa 709

p.-ni-şin 3313

p.-ni-şi 1885, 1886

p.-nĩ-tĩk 1125
p.-nĩ-tĩr 1, 3201
p.-rĩ+(pulçĩ) 64, 122, 251, 506, 591, 593, 605, 616, 940, 946, 1254, 1379, 1379, 1590, 1683, 1787, 3297, 3363, 3376, 3401, 3415
p.-rĩ-s+(pulçĩş) 133
p.-rĩ-ş+(pulçĩş) 62, 70, 112, 363, 1305, 2226, 3288, 3309
p.-rĩ-tĩr 1630
p.-rĩ-m+(pultĩm) 1214, 2144
p.-sa 79, 87, 119, 141, 176, 273, 274, 314, 321, 397, 409, 423, 449, 471, 473, 475, 583, 674, 838, 840, 854, 872, 874, 1261, 1263, 1369, 1397, 1421, 1469, 1577, 1610, 1642, 1655, 1670, 1689, 1708, 1732, 1744, 1784, 1807, 1814, 1841, 1864, 1987, 2122, 2156, 2678, 2800, 2901, 2912, 2994, 3228, 3232, 3278, 3314, 3405
p.-san 172, 257, 263, 348, 385, 395, 399, 424, 532, 547, 556, 570, 610, 626, 715, 717, 764, 774, 791, 947, 1073, 1088, 1177, 1195, 1257, 1270, 1286, 1289, 1298, 1301, 1322, 1337, 1374, 1479, 1494, 1494, 1522, 1525, 2091, 2382, 2586, 2807, 2920, 2932, 2956, 2968, 3099, 3116, 3121, 3136, 3146, 3169, 3173, 3289, 3315, 3338, 3412
p.-san-ah 1050
p.-tĩr 168, 419, 725, 788, 1200, 1273, 1456, 2180, 2449, 2582, 2669, 3287
[=572]
pulaslĩh: Gelecek.
p.+a 174
[=1]
pulĩ: Balık.
p. 1971, 2350, 2574, 2575
p.+a+(pulla) 2352
p.+sem 1764
[=6]
pulĩm: Olgu, fenomen, algılanabilen Şey, bilince yansıyan olay, doğal olay, harika, olağanüstü Şey.
p. 11, 222, 231, 2933
p.+sen.e 1699
[=5]
pulĩş-: Yardım etmek, yardımcı olmak, iyi gelmek, destek olmak, sağlamak, hizmet etmek.
p.-akan 2188, 2536
p.-akan-sem 70
p.-akan-sen 3294
p.-ar 2814
p.-as 1955, 2726, 2738, 2886
p.-as-si 2017
p.-a-şşĩ 360, 860, 3021, 3174
p.-as-şĩn-tĩk 2816

p.-at' 351, 694, 804, 1700, 1842, 2189, 2192, 2330, 2961
p.-at-çĩ 1740
p.-at-çĩş 2152
p.-at-tĩ-mĩr-ççĩ 1465
p.-ay-ĩş 556
p.-ĩ 3112
p.-ma 532, 602, 608, 769, 850, 1526, 2148, 2722, 3136
p.-malla 345, 1959
p.-ni 3352
p.-nĩ 395, 396, 1578, 3076
p.-ni-ne 1806
p.-ni-pe 285, 1975, 2021, 2721, 3297
p.-ni-peh 62
p.-nĩ-ran 1817
p.-nĩ-şĩn 1993
p.-rĩ 36, 3350
p.-rĩ-ş 3305
p.-sa 386, 607
p.-tĩr 1333
[=60]
pulĩřtuh: Şişe.
p.+ran 1481
[=1]
pulĩřu: Yardım.
p. 555, 1923, 2326, 2717, 2723, 2726, 2737, 2745, 2815
p.+ĩ+(pulĩřivĩ) 3011, 3041, 3121
[=12]
pulkala-: Olmak.
p.-nĩ 1831, 3388
p.-rĩ-ş 2841, 3390
p.-t' 2
[=5]
pultar-: Yapmak, başarmak, -e bilmek, becermek; yaratmak.
p.-a-şşĩ 340, 650, 1949, 2026, 2099, 2726, 3012
p.-a-y-ma-şşĩ 1752
p.-a-y-man 1700
p.-a-y-mas-t-pĩr 52
p.-a-y-mĩ 1676
p.-a-y-nĩ 1903
p.-akan 1668, 2012, 2073
p.-akan-sem 773
p.-akan-sen 433
p.-at' 73, 337, 343, 548, 565, 566, 567, 608, 612, 679, 1091, 1969, 2018, 2139, 2587, 3052, 3246
p.-at-ĩr 1460, 1701, 1713, 2816
p.-ĩ 3036, 3069
p.-ĩş 555
p.-ni-ne 1693

p.-nī 839, 2206, 2813, 2909, 3074, 3246, 3320

p.-rī+(pultarçi) 596

p.-rī-ś+(pultarçış) 2742

[=51]

pultarullī: Yetenekli.

p. 631, 651, 675, 683, 757, 760, 761, 777, 849, 857, 2180, 2189, 2196, 2208, 2771, 2972, 3193, 3434

p.+ī.sen+(pultarullisen) 789

[=19]

pultarulih: Yaratacılık, yetenek, üretkenlik, verimlilik.

p. 123, 126, 684, 829, 3343, 3444

p.+a 3438

p.+ī.n.e+(pultarulihne) 676, 2172

p.+ī.pe 596

p.+ī.sen.e 831, 858, 3429

p.+īn 852

[=14]

punkt: Nokta, merkez, istasyon.

p.+ī.sen.ra.ī+(punkçisençi) 3028

p.+ī+(punkçi) 2935

[=2]

pur:1. Var, mevcut. **2.** Tüm, bütün, hep, her, tamam, baştan başa.

p. 24, 87, 89, 117, 148, 160, 205, 244, 273, 305, 308, 324, 373, 386, 395, 466, 538, 547, 638, 651, 747, 751, 821, 891, 1251, 1288, 1355, 1366, 1372, 1470, 1585, 1698, 1849, 1852, 1854, 1870, 1896, 1931, 1934, 1943, 1950, 2014, 2018, 2248, 2304, 2311, 2320, 2545, 2565, 2584, 2591, 2766, 2772, 2795, 2809, 2855, 2935, 2950, 2979, 3062, 3086, 3247, 3248

p.+a 2801

p.+ççi 197, 515, 1511, 2954, 3233, 3304, 3321, 3364, 3400

p.+ha 2323

p.+ī.peh+(purripeh) 2908

p.+ī.sen+(purrisen) 3122

p.+pīr.eh 1518

p.+ri 215, 1242, 2880

p.+ri.ne 1665

[=81]

pura: Çatı.

p. 485

[=1]

pura-: Baltayla kesmek.

p.-śśī 485

[=1]

purin-: 1. Yaşamak, geçinmek. 2. Barınmak, oturmak, ikamet etmek.

p. 3329

p.-a 2767

p.-akan 86, 116, 189, 321, 495, 1867, 1878, 2096, 2141, 2868, 2898, 2942, 3087, 3090, 3132, 3135, 3434

p.-akan-sem 174, 674

p.-akan-sen 2851

p.-akan-sen-e+(purinakansene) 2009, 2746

p.-akan-sen-ren+(purinakansençen)

3181

p.-akan-sker 1312

p.-as 1817

p.-as-çi 175

p.-aś-pa+(purnaśpa) 1370

p.-as-si 3265

p.-a-śśī 88, 1360, 2734, 2786, 2919

p.-at' 142, 477, 696, 791, 2677, 2686, 2784, 2827, 2857, 2988, 2996, 3021, 3021

p.-at-ha 2932

p.-at-īp 1282, 2603

p.-at-pīr 1844

p.-at-pīr-ške 1288

p.-at-rī+(purinatçi) 1534

p.-at-rī-m+(purinatçim) 3421

p.-at-rī-ś+(purinatçış) 1076

p.-ay-man 474

p.-a-y-mas-t 2731, 2957

p.-ççir 1361

p.-iççış 2733

p.-kala-t' 487

p.-ma 154, 398, 424, 855, 1052, 1187, 1365, 1545, 2243, 2905, 2928, 3393

p.-ma-lih 3259

p.-malla 177

p.-malli 2055, 3092

p.-ma-san 1329

p.-mas-t' 3442

p.-nī 151, 152, 156, 162, 201, 306, 315, 358, 399, 402, 460, 1370, 1540, 3335

p.-ni 3267, 3401

p.-ni-ne 1633, 1634, 1654

p.-rī-m+(purintim) 1788

p.-sa 545, 1041, 1287, 1503, 2681

[=105]

purī: Hep, hepsi, her şey, tamamı.

p. 97, 433, 713, 2310, 2759, 2774

p.+ī.n.e+(purine) 541

p.+ī.n.pe+(purinpe) 771

p.+ī.n.şin+(purinşin) 649, 3201

p.+ī.n+(purin) 2878

p.+ī.ne+(purine) 1271

p.+ī.sem+(purisem) 2179

p.+ī+(purri) 382, 1294

p.+in.ren+(purinçen) 531, 2032, 2209, 2287, 3342

p.+in+(purin) 1372, 2715, 3100

p.+ne+(purne) 13, 15, 156, 773, 773, 861, 1079, 1298, 1433, 2620, 3298

[=34]

purlih: 1. Varlık, servet, mal, zenginlik. 2. Varoluş.

p. 2286, 3121

p.+i.ne+(purlihne) 2951

[=3]

purnan: Bütün.

p. 1262

[=1]

purniş: Yaşam, hayat.

p. 2, 156, 157, 176, 237, 417, 483, 484, 486, 545, 707, 778, 1111, 1118, 1122, 1138, 1173, 1262, 1362, 1364, 1372, 1497, 1551, 2856, 3048, 3393, 3422, 3429, 3429

p.+a 642, 1144, 1924, 1956, 2035, 2795, 2825, 2847, 2921, 3265

p.+i 441, 495, 2794

p.+i.n.e+(purnişne) 591, 1171, 1240, 2328, 2828, 2920, 3433

p.+i.n.ra.i+(purnişinçi) 1

p.+i.n.ra+(purnişinta) 1124

p.+i.n.re+(purnişinçe) 780, 1148, 1261, 3198

p.+i.n.reh+(purnişinçeh) 779

p.+i.ne+(purnişne) 384

p.+in 3329

p.+pa 2746, 3366

p.+ra 83, 334, 1209, 1624, 1842, 3048, 3250, 3387, 3396

p.+ra.i+(purnişri) 498, 1115, 3201

p.+ran 1218

[=73]

purnişla-: Gerçekleştirmek, hayata geçirmek, uygulamak.

p.-kan 185

p.-ma 16, 1703, 2188, 2723, 3172

p.-malla 3315

p.-ma-n 2619

p.-ni 1910, 2190

p.-ni-şin 196

p.-ri-m 1649

p.-ri-ş 3286

p.-s 8

p.-sa 821

[=15]

purnişlan-: Gerçekleşmek, yerine gelmek, uygulamaya koyulmak, hayat geçmek.

p.-at' 2719

p.-sa 2133

[=2]

purpır: Bütün, hepsi.

p. 1329, 3255

p.+eh 988

[=3]

purşin: İpek, ipekli.

p. 230

[=1]

purte: Hepsi, hep, tamamı, tümü.

p. 213, 359, 392, 640, 769, 784, 1037, 1069, 1080, 1084, 1095, 1301, 1338, 1379, 1382, 1383, 1430, 1460, 1585, 1648, 1756, 1844, 1872, 2050, 2135, 2226, 2275, 2718, 2745, 2786, 3136, 3251, 3315

[=33]

puti: Balta.

p. 397, 404

[=2]

pus: Kapık; rublenin yüzde biri değerinde para birimi, kuruş.

p. 1945

[=1]

pus-: 1. Bir adım atmak, basmak, başlamak, çeiğnemek, eskitmek. 2. Parmak basmak, imzalamak. 3. Bir kimse bir yaşa girmek. 4. Batmak, dalmak.

p.-ma 2623

p.-ni 2

p.-ni 399

p.-ri-m 1810

p.-sa 93, 344, 2620, 2621, 3391

[=9]

pusi: Alan, tarla, ekilebilir toprak.

p.+i.n.e+(pussine) 1035

p.+i.sem.pe+(pussisempe) 3167

p.+sem 418

[=3]

pusim: 1. Basamak, adım, kademe, aşama. 2. Basınç, baskı.

p.+i 1518

[=1]

pusim: 1. Basamak, adım, kademe, aşama. 2. Basınç, baskı.

p.-ri-ş+(pusirinçis) 1441

[=1]

puskiç: Üzengi, basamak.

p.+i.sem 1767

[=1]

pusma: 1. Merdiven. 2. Basamak, kademe, aşama.

p.+i.n.ren+(pusminçen) 2131

p.+i.pe+(pusmipe) 3394

[=2]

pustar-: Bastırmak, sıkıştırmak, baskı yapmak.

p.-sa 1466

[=1]
pustuy: 1. Boş, önemsiz, hiç. 2. Boşuna, boş yere.
 p. 1068
 [=1]
puş: 1. Baş, tepe, yukarı. 2. Başkan, müdür, amir. 3. Baş, balangıç, köken.
 p. 47, 185, 342, 1484, 1600, 1725, 1751, 1784, 1818, 1864, 2347, 2358, 2365, 2414, 2423, 2461, 2461, 2467, 2911, 2936, 3208, 3212
 p.+a 1214, 1369, 1605, 1636
 p.+ı 149, 214, 1414, 1480
 p.+ı.n.e+(puşne) 207, 223, 395, 781, 2522, 2561, 2594, 2743, 2762, 3126
 p.+ı.n.re+(puşınçe) 1489
 p.+ı.pe 219
 p.+ı.sem 2929
 p.+ım.a 1049, 1630
 p.+ım.pa 1052
 p.+ır.ra+(puşırta) 3211
 p.+ra 1242, 1565, 1653, 1837, 3214
 [=52]
puşana: Bacanak.
 p.+şı.ne+(puşanışne) 1490
 [=1]
puşar-: Başlatmak, hareket ettirmek, başlamak.
 p.-akan-sem 3299
 p.-akan-sen 2722
 p.-at' 5
 p.-ma 3041
 p.-nı 598, 3082, 3134
 p.-sa 2095
 [=8]
puşaru: Girişim, inisiyatif, başlangıç, çıkış, kaynak.
 p.+a+(puşarıva) 3046
 p.+ı.pe+(puşarıvıpe) 507, 3291
 p.+ı+(puşarıvı) 2858
 p.+ın+(puşarıvın) 373
 [=5]
puşaruşı: Girişimci.
 p.+sem 239
 [=1]
puşhırlı: Başaşağı.
 p. 596, 2514, 2593, 2621
 [=4]
puşın-: Başlamak, girişmek.
 p. 1256
 p.-at' 2147
 p.-malla-ı-n-e+(puşınmalline) 1055
 p.-nı 301, 840, 3114
 p.-rı+(puşınçı) 3079
 [=7]

puşla-: Başlamak, girişmek.
 p.-ış+(puşlıs) 1710, 2105
 p.-malla 2864
 p.-nı 143, 292, 318, 462, 464, 478, 481, 577, 791, 1693, 2083, 2237, 2251, 3093
 p.-ni 2822
 p.-nı-ran-pa 794
 p.-pır+(puşlıpır) 2803
 p.-rı 512, 1086, 1177, 1184, 1311, 1419, 1463, 1489, 1489, 1557, 1659, 2264, 2265, 2265
 p.-rı-m 1213, 1567, 3355, 3384
 p.-rı-ş 616, 799, 1095, 1219, 1378, 1383, 1395, 1404, 1432, 1996, 2297, 2866
 p.-sa 44, 214, 254, 276, 520, 1969, 2090, 2948, 3318
 p.-san 27, 456
 p.-san-ah 1514
 p.-şşı 165, 447, 456, 1914, 2108, 3092
 p.-s-şın 2030
 p.-t' 1964, 2132, 2977
 p.-t'-çı 1071, 1079
 [=74]
puşlamış: 1. Başlama, başlangıç, kaynak, köken. 2. Başlangıç, ilk.
 p. 356, 461, 464, 705, 706, 724, 730, 790, 1996, 1999, 2780, 2961, 2966
 p.+ı 1997, 2055
 p.+ı.n.re+(puşlamışınçe) 380, 478, 2023, 2091, 2096, 3218, 3363
 p.+ı.n.reh+(puşlamışınçeh) 398, 1742
 p.+ı.n.ren+(puşlamışınçen) 1911
 [=25]
puşlan-: Başlanmak, baş göstermek, ortaya çıkmak, kaynaklanmak.
 p.-at' 1968
 p.-malla 511
 p.-nı 413, 1793, 2016, 2082, 3135, 3199, 3201
 p.-ni-pe 244
 p.-rı+(puşlançı) 100, 103, 1967
 p.-sa 141
 p.-san 429, 441, 1541
 [=17]
puşlı: Başlı.
 p. 1255, 1724, 2410
 p.+ı.ne+(puşlıne) 1584
 [=4]
puşlıh: Lider, başkan, amir, müdür, yönetici, idareci.
 p. 586
 p.+ı 192, 192, 507, 508, 526, 531, 580, 580, 581, 1961, 2074, 2724, 2825, 3021, 3286, 3286, 3296

p.+i.n 2800
p.+i.n.e+(puşlîhne) 2853, 3397
p.+i.pe 2754, 2776, 3135
p.+i.sem 90, 118, 318, 508, 2918, 3164
p.+i.sen.e 26
p.+i.sen.ren+(puşlîhişençen) 3290
p.+ran 585
p.+sem 128
[=34]

puşne: Başka, dışında, hariç, -den başka.
p. 126, 426, 463, 523, 697, 724, 733, 742, 1124, 1685, 1700, 1708, 1921, 1949, 1963, 2010, 2051, 2056, 2059, 2107, 2276, 2328, 2406, 2461, 2476, 2507, 2873, 3047, 3115, 3127, 3177, 3293
[=32]

puşsîr: Korkusuz, ümitsiz, ümitsizlikten saldıran, cesur, yürekli, gözü pek, cüretkar.
p. 1824
[=1]

puşsîrlan-: Çılgınca hareket etmek, korkmadan hareket etmek, cesaretle yapmak.
p.-sah 1446
[=1]

puştar-: Toplamak, toparlamak, bir araya getirmek, doldurmak, monte etmek.
p.-as 2743
p.-a-şşî 2861
p.-assi 63
p.-at-çî 1464
p.-îr 979
p.-ma 2601, 2815
p.-malla 2832
p.-nî 108, 154, 446, 3137
p.-nî 2537, 2537
p.-rî+(puştarçî) 27
p.-rî-mîr+(puştarîmîr) 2801
p.-rî-ş+(puştarçîş) 2806
p.-sa 410, 479, 2998, 3173, 3429
[=22]

puştarîn-: 1. Toplanmak, toplaşmak. 2. Hazırlanmak, niyetlenmek, niyet etmek. 3. Karşılaşmak.
p.-akan 2513
p.-ma 375, 478, 1432, 1514
p.-rî-ş+(puştarînçîş) 361
p.-sa 236, 386, 429, 1316
[=10]

puş: 1. Boş, ıssız, تنها. 2. Serbest. 3. Güçsüz.
p. 998, 2599
p.+ah.rî+(puşahçî) 1672
[=3]

puşar: Yangın, ateş.
p. 394

p.+pa 1923
[=2]

puşat-: 1. Boşaltmak, serbest bırakmak. 2. Hafifletmek, indirmek.
p. 1089
p.-rî-mîr 1605
[=2]

puşşeh: 1. Daha çok, daha fazla. 2. Özellikle, bilhassa, hele.
p. 764, 1443, 2295
[=3]

puşî: 1. Boş, kof, kuru. 2. Serbest, özgür, hür. 3. Özgürce, rahat, kolaylıkla. 3. Dar kafalı
p. 235, 1211, 1248, 1464, 1901, 2084, 2245, 2927
[=8]

put-: Batmak, gömülmek, boğulmak, dalmak.
p.-nî 2925
p.-sa 1357, 2279, 2928
[=4]

putar-: 1. Batırmak, boğmak, daldırmak. 2. Yıkamak, harap etmek.
p.-as 294
[=1]

putsîr: Anlayışsız, ipsiz sapsız, güvenilir olmayan, kaypak, özensiz.
p. 1430
[=1]

putval: Bodrum, mahzen, kiler.
p.+a 2459
[=1]

putüklî: Girintili, çıkıntılı, çukurlu, pürüzlü.
p. 2984
[=1]

puyan: Zengin.
p. 149, 743, 806, 1366, 1877, 1903, 2950
[=7]

puyanla-: Zengin etmek, zenginleştirmek.
p.-t-a-şşî 682
[=1]

puyanlîh: Zenginlik.
p.+a 188
p.+pa 210
[=2]

puyîs:Tren.
p. 1246, 2921
p.+î 2891
[=3]

pü: Boy, endam
p.+i.pe+(pivîpe) 1903
[=1]

pükle: Doğru, dik, doğrudan, açık, basbayağı, düpedüz.
p. 3038, 3039, 3042

[=3]
pül-: 1. Bölmek, ayırmak, paylaşmak. 2. Engel koymak, kesmek. 3. Sözünü kesmek.
 p.-ri+(pülç) 1720
 p.-se 418
 [=2]
pülhş: Uzun boylu.
 p. 932, 2140
 [=2]
pülüm: 1. Bölüm. 2. Oda.
 p. 1356
 p.+e 102, 1204, 1450, 1564, 1809
 p.+i.sem 59
 p.+re 461, 1361, 1510, 2456
 p.+re.h 1359
 p.+sem 2301
 p.+sen.e 61
 p.+sen.re+(pülmsençe) 1382
 [=15]
pülümli: 1. Bölümlü. 2. Odalı.
 p. 1135
 [=1]
pülün-: Bölünmek.
 p.-se 1436
 [=1]
pülünter-: Böldürmek, paylaştırmak.
 p.-e-t 1381
 [=1]
püllü: Uzun boylu, uzun, yüksek.
 p. 1255
 [=1]
pür: İrin.
 p. 347, 349, 351
 p.+ren+(pürten) 345
 [=4]
püremeçi: Börek.
 p.+n 1083
 [=1]
pürne: Parmak.
 p.+pe 1430, 3264
 p.+sem 2325
 p.+sem.pe 3192
 [=4]
pürni: Nasip, nasip olan, yazgı, kismet.
 p.+i.sem+(pürnisem) 3237
 [=1]
pürt: İzbe, ev.
 p. 396, 1334, 1382
 p.+e 1082
 p.+ren 1809
 p.+sem 2789, 2928
 p.+sen.ren+(pürtsençen) 1332
 [=8]
radioelektronik: Radyoelektronik.

r. 1689
 [=1]
radioelektronika: Radyo elektronik.
 r. 2054
 [=1]
Ramayana: Hint destanı.
 r. 1862, 1899
 [=2]
rashutla-: Harcamak, sarfiyat, gider, masrat etmek.
 r. 2611
 [=1]
rassol: Salamura.
 r. 2338, 2583
 [=2]
rassol'nik: Ruslarda salatalık turşusundan yapılan etli ya da balıklı bir tür çorba.
 r. 2335
 [=1]
rayhaşat: Bölge gazetesi.
 r.+a 3355
 r.+ra 3386
 [=2]
raykanaş: Bölge meclisi.
 r. 579
 [=1]
rayon: Bölge, semt, ilçe.
 r. 118, 501, 505, 508, 531, 581, 664, 670, 830, 1961, 1962, 1981, 2329, 2750, 2800, 2852, 2867, 2998, 2999, 3039, 3081, 3121, 3134, 3135, 3279, 3286, 3290, 3291, 3304
 r.+a 2248, 2282, 2817, 2832
 r.+i 553, 563, 584, 702, 864, 2094, 2852, 3140, 3351
 r.+i.n 364, 507, 518, 580, 580, 586, 1909, 2255, 2853, 3057, 3130, 3151, 3284, 3296, 3302
 r.+i.n.e+(rayonne) 574, 2907, 3014
 r.+i.n.ra.i+(rayoninçi) 70, 113, 219, 231, 254, 355, 577, 579, 624, 790, 824, 1994, 2040, 2073, 2073, 2121, 2141, 2289, 2298, 2784, 2825, 3160, 3164, 3184, 3226, 3231, 3234, 3275, 3279
 r.+i.n.re+(rayoninçe) 141, 737, 1910, 2106, 2284, 2285, 2286, 2287, 2289, 2756, 3038, 3072, 3078, 3119
 r.+i.n.ren+(rayoninçen) 3220, 3233
 r.+i.sen.e 116, 2266
 r.+i.sen.re.i+(rayonisençi) 578
 r.+i.sen.re+(rayonisençe) 30, 1910
 r.+in 3051, 3081
 r.+ne 2907
 r.+ra.i.sem+(rayontisem) 505

r.+ra.i+(rayonti) 364, 501, 520, 579, 812, 862, 2251, 2328, 2970, 2981, 3017, 3060, 3065, 3065, 3081, 3134, 3186
r.+ra+(rayonta) 746, 830, 2759, 3029, 3040, 3090, 3136, 3153
r.+sen.re+(rayonsençe) 189, 648, 2755, 2992, 3024, 3043, 3088, 3117, 3138, 3162, 3187
r.+sen.ren+(rayonsençen) 689
[=151]
raypo: Bölgesel tüketiciler birliği.
r. 2908
[=1]
raytopsbit: Rayonnaya kontora po sbity i realizatsin topliva (kısaltması) Bölgesel yakıt pazarlama ve satış ofisi.
r. 2908
[=1]
raytsentr: Bölge merkezi.
r.+ra+(raytsentrta) 3287
[=1]
razezd: Devriye.
r. 2892
[=1]
RJD: Rossiyskiye Jelezniye Dorogi (kısaltması) Rusya Demiryolları.
r. 1941
r.+ın 1943
[=2]
reabilitatsi: Reabilitasyon.
r. 2723
[=1]
realizatsile-: Satış, satma.
r.-ssi 3160
[=1]
reanimatsi: Yoğun bakım.
r.+re 1663
[=1]
reça: Yayinevi.
r.+ı.sem+(reçişem) 69
[=1]
redaktor: Redaktör, yazı işleri müdürü.
r. 41, 45
r.+ı 76, 97, 132, 3404
r.+ı.n.e+(redaktorne) 37, 3403
r.+ne 3408
[=9]
redaktsi: Yazı kurulu.
r. 63
r.+i.n.re+(redaktsinçe) 64
r.+n 59
r.+pe 3192
r.+re 15
[=5]
reestr: Liste, sicil, kütük, defter

r.+ı.n.re+(reestrinçe) 1962
[=1]
reforma: Reform, ıslahat, yenilik.
r. 2825, 2851
r.+ı.n+(reformin) 2880
[=3]
region: Bölge.
r.+ ı.n.re+(regioninçe) 2039
r.+ ı.sem.re.i+(regionisençi) 3004
r.+ ı.sem.re+(regionisençe) 1976
r.+ı.sem.ren+(regionisençen) 2230
r.+ra 2014
r.+ra+(regionta) 2215
r.+re.i+(regionti) 1978
r.+sem.pe 1975
r.+sen 196, 520
r.+sen.re.i+(regionsençi) 508, 2038
r.+sen.re+(regionsençe) 189
[=13]
registratsi: Kayıt.
r. 2832, 2834, 2837
r.+ı+(registratsiyi) 1960
[=4]
rejisser: Yönetmen.
r. 854
[=1]
reklama: Reklam.
r. 2272
[=1]
rekonstruksile-: Yeniden düzenlemek, restore etmek.
r.-ni 3056
[=1]
rektor: Rektör.
r.+ı 875
[=1]
rekvizit: Aksesuar.
r.+ı.sem.e+(rekvizitişene) 1942
[=1]
remeslennik: Zanaatçı, zanaatkâr.
r.+pa 299
r.+sem 301
[=2]
reproduktor: 1. Üretim, damızlık üretimi. 2. Hoparlör.
r. 2073
[=1]
respublika: Cumhuriyet.
r. 90, 136, 517, 656, 692, 698, 1947, 1962, 1994, 2009, 2021, 2024, 2248, 3131, 3145, 3150, 3439
r.+ı.n.re.i+(respublikinçi) 130, 167, 3406
r.+ı.n.re+(respublikinçe) 88

r.+i.n.ren+(respublikinçen) 66
r.+i.n+(respublikin) 145, 573, 573,
1963, 1975, 2007, 2113, 2290, 2916, 3297,
3330, 3330, 3330, 3408
r.+i+(respubliki) 8
r.+in+(respublikin) 35, 1963, 1979,
2008, 2117, 2282, 3148
r.+pe+(respublikipe) 2854
r.+ra+(respublikira) 127, 695, 1995,
2092, 2236, 2308, 2719, 2759, 2812, 2909,
2982, 3025, 3044, 3067, 3089, 3118, 3139,
3140, 3154, 3163
r.+ran+(respublikiran) 3399
r.+re.i+(respublikiri) 365, 494, 506,
508, 520, 689, 704, 1917, 1933, 1961, 1981,
1983, 2077, 2824, 2847, 2853, 3190, 3301
r.+şin+(respublikışin) 3069
[=85]
restoran: Restoran.
r.+ra 2660
[=1]
resurs: Kaynak.
r.+i.sen 573, 582, 3154
[=3]
ret: Dizi, saf, sıra, bölüm.
r.+i.sem+(reçişem) 3258
[=1]
revizi: Denetleme, teftiş.
r. 163
[=1]
revolyutsi: Devrim.
r.+ççen 2799
[=1]
revolyutsioner: Devrimci.
r.+sem 274
[=1]
reyd: Yoklama, kontrol, akın, baskın.
r. 3127
r.+sem 3042
[=2]
reysli: Sefer.
r. 1252
[=1]
rezerv: İhtiyat, rezerv.
r. 592
[=1]
rezervla-: Yedeklemek, stoklamak.
r.-şşi 1942
[=1]
rezident: 1. Vali. 2. Küçük elçi. 3.Sakin,
vatandak, ikamet eden. 3. Casus, istihbaratçı.
r.+i.sen.e+(rezidençisene) 2012
[=1]
RF: Rossiyskaya Federatsiya (kısaltması),
Rusya Federasyonu.

r. 76, 192, 193, 196, 1911, 1955, 1958,
1975, 1987, 1991, 1991, 2007, 2008, 2012,
2030, 2051, 2088, 2095, 2706
[=19]
rınok: 1. Pazar, çarşı. 2. Piyasa, pazar.
r.+sem.pe 2038
[=1]
rifmıla-: Kafiyelemek.
r.-sa 108
[=1]
ris: Pirinç.
r. 2336, 2343, 2343, 2343, 2347, 2565,
2565
r.+a 2559, 2563
[=9]
ritual: Ritüel.
r. 3048
[=1]
rol': Rol.
r.+i.n.e+(rolne) 3026
[=1]
Rossiya: Rusya.
r. 3081, 3134
[=2]
rosstat: Büyüme.
r. 2090
[=1]
RPF: Rossiyskaya Pensiya Fond (kısaltması),
Rusya Emekli Fonu.
r. 2101, 2102
[=2]
RT: Respublika Tatarstan (kısaltması),
Tataristan Cumhuriyeti.
RT. 2817
[=1]
rubrika: Bölüm.
r.+i.sen.e 73
[=1]
ruki: Kol.
r. 715
[=1]
rul: Direksiyon.
r. 2052
[=1]
Russkiy: Rus.
r. 2030, 2032
[=2]
sad: Bahçe, bağ.
s. 1616
s.+ah 741
s.+i.n.re+(sadiñçe) 2322
s.+i.sir+(saçışir) 2308
s.+i+(saçi) 2298, 2315, 2906
s.+ne 2303, 2318
[=9]

sadik: 1. Bağ, bahçe. 2. Anaokulu.
s. 2296, 2329
s.+e 2294, 2325
s.+sen.e 2328
[=5]

sahal: 1. Küçük, az, az sayıda. 2. Hafif, önemsiz. 3. Yetersiz.
s. 150, 470, 610, 705, 712, 725, 1918, 2309, 2702, 2850, 2876, 2968, 3046, 3078, 3171, 3230, 3244, 3330
s.+rah 478, 1911
s.+ran+(sahaltan) 50
[=21]

sahallan-: Eksilmek, azalmak, kısılmak.
s.-sa 3254
[=1]

sahalîn: Az sayıda, biraz.
s. 3257
[=1]

sahîr: Şeker, küp şeker.
s. 339, 456, 456, 549, 550, 554, 557, 1979, 1981, 1983, 2369, 2374, 2386, 2391, 2393, 2394, 2398, 2406, 2461, 2467, 2468, 2471, 2472, 2476, 2480, 2482, 2492, 2495, 2497, 2501, 2507, 2512, 2515, 2519, 2522, 2527, 2545, 2545, 3106
s.+pa 2594
[=40]

sak: Sıra, peyke, bank, tahta, yatak.
s. 1153
[=1]

sakîr: Sekiz.
s. 1135, 3194, 3273
[=3]

sakkîr: Sekiz.
s. 618
[=1]

sakkunî: Taht.
s. 157
[=1]

sakkunne: Taht.
s. 294
[=1]

salam: Selam.
s.+ne 3198
[=1]

salamla-: Selamlamak.
s.-ma 106, 698
s.-rî 363
s.-sa 101
s.-şî 2918
s.-t-pîr 3444
[=6]

salan-: Dağılmak, dökülmek, saçılmak, parçalanmak, yıpranmak, yırtılmak.

s.-at-pîr 268
s.-ni 194
s.-rî+(salançî) 1483
s.-sa 468, 2343
[=5]

salat-: Dağıtmak, saçmak, serpmek, serpiştirmek, bölüştürmek, savurmak, israf etmek.
s. 2424, 2429, 2431, 2466
s.+sem 744, 2579, 2592
[=7]

salat-: Dağıtmak, saçmak, serpmek, serpiştirmek, bölüştürmek, savurmak, israf etmek.
s.-malli 2830
s.-rî-ş 1032
s.-sa 3214
[=3]

salhullan-: Hüzünlenmek, surat asmak.
s.-rî+(salhullançî) 1718
[=1]

salhullî: Somurtkan, asık suratlı, kapanık, can sıkıcı, neşesiz, hüzünlü, kasvetli.
s. 1255
[=1]

salon: Salon.
s.+ra.i+(salonri) 1520
[=1]

saltak: Er, asker.
s. 3205, 3217, 3218, 3255
s.+î 961
s.+în 1558
s.+ran 324
s.+sem 3257
s.+sen.e 3229, 3243
[=10]

samana: Zaman, vakit, sıra, süre, mevsim, çağ, devir.
s. 209, 2921, 3238
s.+î.n.e+(samanine) 2155
s.+î.n.ni.n.ren+(samanininçen) 3060
s.+î.n.re+(samaninçe) 197, 3236
s.+î+(samani) 204
s.+na 2785
s.+pa 5, 775
s.+ra 159, 2295
s.+ran 1200
s.+sem 23
[=15]

samant: An, nokta.
s. 1012, 1276, 1679, 1735, 3357
s.+î+(samançî) 1002
s.+ra 110, 1401, 1421, 1466, 1469, 1819

s.+rah 1675
s.+ran 393, 1173
s.+sem 3387
[=16]

samantliħ: Geçici, geçici olarak, zaman zaman.
s.+a 1489, 3190
[=2]

samay: **1.** Oldukça, genişçe, epey, bir hayli, adamakıllı. **2.** Dürüstçe.
s. 263, 713, 1892, 1931, 2071, 2206, 2328, 3060, 3169
s.+ah 408, 1046, 1256, 1857
[=13]

samolet: Uçak.
s.+pa 1575
[=1]

san: Sen.
s. 1060, 1088, 1124, 1126, 1171, 1197, 1644, 2644, 3329, 3417
s.+a 895, 936, 1058, 1168, 1201, 1224, 1602, 1633, 1647, 1719, 2624, 2641
s.+in 2139, 2676
s.+pa 1724
s.+ra.i+(sanri) 1167
s.+şin 1240
[=27]

sanitarka: Hasta bakıcı.
s.+i+(sanitarki) 2766
[=1]

sanktsiya: 1. Tasdik, onaylama. 2. Müeyyide, cezai hüküm, ceza.
s.+in+(sanktsiyin) 3097
[=1]

santal: Kırmızı, bitkisel boya.
s.+i 246
[=1]

santimetr: Santimetre.
s. 1857, 1857, 2614
s.+ran+(santimetrtan) 2590
[=4]

santür: Merkez.
s.+i 390
s.+pa 444
[=2]

sap-: **1.** Dökmek, serpmek, ekmek. **2.** Akıtmak, boşaltmak.
s.-ma 1980
s.-malla 2343, 2373, 2411
s.-sa 2393, 2413, 2486, 2492
[=8]

sapa: Kötü hava, yağmurlu hava.
s.+na 1464
[=1]

sapala-: **1.** Serpiştirmek, sepelemek, serpmek. **2.** Saçmak, dağıtmak. **3.** Dökmek, doldurmak, yığmak.
s.-t 2987
[=1]

saper: İstihkâm subayı.
s. 2973
[=1]

sapir: **1.** Yavaş, sessiz, sakin, durgun, kendi halinde, ağır, uslu. **2.** Kibar, terbiyeli **3.** Barışçı.
s. 1144, 3266
s.+tarah 1202
[=3]

sapirlih: **1.** Yavaşlık, sessizlik, sakinlik, durgunluk, ağırlık, usluluk. **2.** Kibarlık. **3.** Barışçılık.
s. 3249
[=1]

saplik: Yama.
s. 2784, 2814, 2816
[=3]

sappun: Önlük.
s. 1102
[=1]

sar-: Sermek, yaymak, dösemek, yaygınlaşmak, dösemek.
s. 246
s.-at' 414
s.-ma 2017
s.-sa 1300, 2343, 2859, 2899, 2987
[=8]

sara: Sarı.
s. 311
[=1]

sarı: Sarı.
s. 311, 312
[=2]

sarıçin: Sarışın.
s. 312
[=1]

sarı: Sarı, kumral.
s. 311
[=1]

saril-: Artmak, genişlemek, genişlemek, yayılmak, dökülmek, taşmak.
s.-ni 254
s.-ri+(sarilçi) 1082
s.-sa 392, 1750
[=4]

sarımsir: Derhal, hemen, aniden, istemeyerek, birdenbire.
s. 1808
[=1]

sarkalan-: **1.** Genişlemek, yayılmak. **2.** Kurumlanmak, övünmek. **3.** Diken diken olmak.

s.-sa 1311
[=1]
sarlaka: Geniş, enli, bol, yaygın.
s. 634, 1536, 1760
[=3]
sas: 1. Ses, bağırtı, bağırsı, nara, yaygara, çığlık, düdük. 2. Oy.
s. 994, 1873
s.+i 2019, 2209, 2214, 2932
[=6]
sasartık: Aniden, birdenbire, ansızın.
s. 41, 1489, 1565, 1613, 1636, 1655, 1669, 1719, 1720, 1729, 3371
s.+ah 2598
[=12]
sası: 1. Ses, bağırtı, bağırsı, nara, yaygara, çığlık, düdük. 2. Oy.
s. 1380
s.+i.pe+(sassipe) 710, 1055, 1059
s.+i.sen.e+(sassisene) 1780
s.+i+(sassi) 397, 404, 483, 1391, 1423, 1455, 3107
s.+in+(sassin) 3008
[=13]
sasıla-: 1. Seslenmek, bağırarak. 2. Oylamak, seçmek.
s.-ma 2707
s.-sa 1250
[=2]
sav-: Sevmek, okşamak, hoşlanmak.
s.-ni-ne 907, 1234
[=2]
savil: Kama, takoz.
s. 511
[=1]
savın-: Sevinmek, eğlenmek, neşelenmek; bayram etmek.
s. 1065, 1222
s.-as 232
s.-as-ri+(savınasçı) 372
s.-a-şşı 727, 837, 3087
s.-at-çış 1323
s.-at-ıp+(savınatıp) 3313
s.-ma 508
s.-ma-ın+(savınmın) 2167
s.-malli 779, 2216
s.-ma-n 461
s.-ni-ççi 1502
s.-ri-m+(savıntım) 1286
s.-ri-ş+(savınçış) 525, 675, 1339
s.-sa 2669, 2778
s.-sa-h 1306
[=22]

savıntar-: Sevindirmek, eğlendirmek, neşelendirmek, güldürmek.
s.-as-sa 3444
s.-at' 13, 215, 374, 801, 861, 2166
s.-a-y-man 381
s.-ni 2327
s.-r+(savıntarar) 2746
s.-ri+(savıntarçi) 127
s.-ri-ş+(savıntarçış) 113, 256, 531, 617, 2229
[=16]
savınıs: 1. Sevinç, haz, neşe. 2. Kutlama, hayranlık.
s. 1313
s.+pa 1098
[=2]
savınısli: Sevinçli, neşeli, iç açıcı, eğlendirici.
s. 497, 530, 1224, 1960, 2698, 2933, 3279, 3284
[=8]
savıt: 1. Kap, kacak. 2. Fabrika.
s. 1464, 1474, 2455, 2481, 2599
s.+a 348, 2567
s.+ra 2547
s.+ran 2600
[=9]
say: Kuru ot taşırken arabanımı üzerine örtülen, kaplama; kırık çıkık bir bağlamada kullanılan.
s.+a 2928
[=1]
sayra: 1. Seyrek, nadir, nadide, az bulunur. 2. Seyrek, nadiren.
s. 1573
[=1]
sayral-: Seyrelmek, seyrekleşmek.
s.-ni 713
s.-sa 3258
[=2]
sayt: Site (internet terimi).
s.+i+(sayçı) 1941
[=1]
şçet: 1. Hesap, banka hesabı. 2. Fatura.
s. 603, 2816, 3122
[=3]
SE: Schneider Electric (kısaltması).
s. 1966
[=1]
sehet: Saat, an, nokta.
s. 615, 662, 662, 734, 1259, 1403, 1570, 1920, 2369, 2393, 2569, 2977, 3223
s.+e 3137
s.+elle 1318
s.+re 100, 129, 619, 2277, 2699, 2911, 3069

s.+ren 616, 1330, 1437, 1773, 2396,
3123
[=28]
sehetlîh: Saatlik.
s.+e 2458
[=1]
sehîrlen-: Korkmak, ürkemek.
s.-se 1216, 1422
[=2]
sekretar': Sekreter.
s.+î 3081
s.+şî.n.e 2620
s.+şî.n.a 2649
[=3]
sektor: Sektör.
s.+î.n 192
[=1]
seksti: Seksiyon.
s.+î+(seksiyyî) 832
s.+sem 838
[=2]
seld: Ringa balığı.
s. 2358
[=1]
selhoztehnika: Tarım sanayi.
s. 2908
[=1]
seminar: Seminer.
s. 3164, 3368
s.+ra+(seminarta) 3167
s.+sem 2228, 3042
[=5]
senker: Açık mavi.
s. 2987
[=1]
sentre: **1.** İskele, asma kat. **2.** Kuvette oturmak için yapılan tahta iskele.
s. 1398
[=1]
sentyabr': Eylül.
s. 3068
s.+în 868, 1964, 2059, 2124
s.+re+(sentyabrte) 3393
s.+ren+(sentyabrten) 1922, 2055
[=8]
serdtsa-serdtsu: Kalp kalbe.
s. 2721, 2738
[=2]
serepe: At kılından yapılmış kuş tuzağı.
s.+î.n.e+(serepine) 3104
[=1]
sertifikat: **1.** Hazine bonusu. **2.** Ruhsat, lisans, sertifika.
s.+î.n.e+(sertifikatne) 2866
[=1]

sestra: Hemşire.
s. 1549, 1563
s.+î.sen+(sestrisen) 3028
s.+î+(sestri) 3028
[=4]
set': Ağ.
s.+ne 2039
[=1]
sfer: Küre.
s.+in 3134
[=1]
sîh: **1.** Dikkatli, özenli, itinalı. **2.** Özenle, dikkatle, itinalı. **3.** Bellek, yığın, depolama.
s. 1759
[=1]
sîhla-: Saklamak.
s.-kan 2096
s.-s 3152
[=2]
sîhlan-: Saklanmak, gizlenmek, korunmak.
s.-ni-ne 195
s.-sa 419, 427
[=3]
sîhlav: **1.** Giz, sır. **2.** Dikkat.
s. 3028
[=1]
sîhlavşî: İmparator yusufoçuk kuşu.
s.+î.sem+(sîhlavşîsem) 994
[=1]
sîltîm: Sağ, sağ taraf.
s. 326, 1574, 1676
s.+ra 2754
[=4]
sîp-: **1.** İçmek, bir yudum içmek. **2.** Aşlamak. **3.** Ekleme, bağlamak, temasa geçmek, ilişkili olmak.
s.-ma 1404
s.-sa 2660
[=2]
sîpîk: **1.** Oynak, boğum, diz. **2.** Kademe, aşama, basamak. **3.** Nesil. **4.** Hece.
s.+î.sen.e 297
s.+ra.i+(sîpîkri) 1293, 1533
[=3]
sîr: Peynir.
s. 309, 2373, 2374, 2411, 2412, 2414
[=6]
sîrlan: Topalak; Cehri [bot.], akdiken; cevizden az küçük, yumru gövdesinden yemek yapılan, ak çiçekli bir çeşit bitki; küçük dağ eriği.
s. 2507
s.+a 2505
[=2]
sîsna: Domuz.
s. 747, 750, 2073, 2073, 2911

s.+n 352
[=6]
sıv: Sağ.
s. 966
[=1]
sıval-: 1. Düzelmek, iyileşmek, kilo almak. 2. Fire vermek, buharlaşmak, eksilmek, azalmak.
s.-ma 937
s.-sa 1577
[=2]
sıvı: Sağlıklı, sağlam.
s. 1088, 1485, 2257, 3200, 3213, 3215
[=6]
sıvıla-: Solumak, nefes almak.
s.-ma 1381, 3306
s.-rî 2694
[=3]
sıvlıh: Sağlık, sıhhat.
s. 353, 571, 3028, 3444
s.+î.n.e+(sıvlıhne) 3061
s.+u.şın 1088
[=6]
sıvlış: Hava, nefes.
s. 1381, 1395, 1403, 1583, 2584, 2588, 2590, 3221, 3230, 3277
s.+a 2592
s.+ra 1, 259, 3176
s.+ra.i+(sıvlışri) 2589
[=15]
sıvpullaşu: Veda.
s. 688
[=1]
sıltav: Neden, sebep.
s. 2248
s.+î 337, 548, 1175, 2004, 2031, 2763, 3094
s.+î.ne+(sıltavne) 1396, 3186
s.+î.sen.ren+(sıltavışençen) 410
s.+pah 382, 3183
s.+sen.e 614, 2885
[=15]
sıltavsır: Nedensiz, sebepsiz, boş yere.
s. 1180, 1197
s.+ah 2089
[=3]
sımah: 1. Söz, sözcük. 2. Söylenti, rivayet, dedikodu.
s. 58, 80, 151, 174, 311, 886, 1041, 1104, 1110, 1153, 1206, 1265, 1431, 1883, 2085, 2318, 2712, 2771, 2865, 2893, 3059, 3344, 3417
s.+a 304, 324, 325, 2314, 2638, 2945
s.+î 1096
s.+î.n.e+(sımahne) 1781
s.+i.pe 318

s.+î.sem 1182, 1203, 1269, 1528, 3312
s.+î.sem.pe 1369
s.+î.sem.pe 1649
s.+î.sen.e 1097
s.+î.sen.ren 1988, 2074, 2711
s.+îm 897
s.+în 884, 3308
s.+pa 513, 1151, 2331
s.+ran 216, 316, 321, 2642
s.+sem 172, 530, 531, 699, 1343, 1353, 3296, 3317
s.+sem.pe 784, 1181
s.+sen 310
s.+sen.e 108, 311, 2772
s.+sen.eh 1236
[=68]
sımahla-: Konuşmak, söz etmek, bahsetmek, görüşmek, söylemek, demek, dile getirmek, ifade etmek.
s.-ni-peh 1119
s.-rî-ş 119
[=2]
sımahlıh: Sözlük, sözdağarcığı.
s.+î.n.re+(sımahlıhınçe) 327
[=1]
sımal: Reçine, katran.
s.+î.n.e 352
[=1]
sımsa: Burun, gaga.
s.+î.n.e+(sımsine) 1018
s.+na 1083
[=2]
sımsun: Burun.
s.+a 3383
[=1]
sın: 1. Kişi, şahıs. 2. Yüz, şehre, surat. 3. Fotoğraf.
s. 2754
s.+î.n.e+(sınne) 1896
s.+îr.ra+(sınırta) 1165
[=3]
sına-: 1. Sınamak, denemek. 2. Araştırmak, incelemek, gözden geçirmek. 3. Tatmak.
s.-sa 148, 2159
s.-t-îp 1833
s.-îr+(sınır) 2575
[=4]
sınar: Yüz, çehre, sima, surat, şekil, görünüş, tip.
s.+î 3314
s.+sem 1862
s.+sen 1899
[=3]
sınarlî: Benzer, benzeyen, andıran.

s. 1890
[=1]
sınarlılıh: Görüntü.
s.-i.n 85
[=1]
sınla-: Yansıtmak, betimlemek, canlandırmak
s.-kan 1882
s.-kan-ni-pe 1869
s.-ma 3433
s.-sa 1867, 1878
s.-t 1868
[=6]
sınlı: ... yüz hatlarına sahip; ... şeklinde.
s. 1069, 1069
[=2]
sın-sıpat: 1. Surat, yüz, yüz hatları. 2. Suret, imaj, tip, görünüş, imge.
s.-i+(sıpaç) 1517
s.-i.n.e+(1)+(sınsıpatne) 5
[=2]
sınükercik: Fotoğraf.
s.+re 3270
s.+sen 680
[=2]
sıpay: 1. Alçak gönül, basit, sade. 2. Ölçü, terbiye, düzen.
s. 1160
[=1]
sıpaylı: 1. Alçak gönüllü, mütevazı, basit, sade. 2. Ölçü, terbiye, düzen.
s. 5, 771, 1369, 3266
[=4]
sıpaylıh: 1. Alçak gönüllülük, mütevazılık, basitlik, sadelik. 2. Ölçülülük, terbiyelilik, düzenlilik, titizlik.
s. 769, 3249
s.+pa 1143
[=3]
sır: 1. Model, biçim. 2. Âdet, alışkanlık.
s. 287, 326
s.-i 521
[=3]
sıra: Bira.
s. 3104, 3104
s.+na 3125
s.+pa 3250
[=4]
sırla-: Boyamak, güzelleştirmek, cilalamak, parlatmak.
s.-sı 2861
s.-sa 718
[=2]
sırt: Tepe, sırt.
s. 1775, 1786, 1860, 1871, 2943
s.-i.ne+(sırtne) 1878

s.+sem 1538
[=7]
sırhtar-: Süzmek, süzgeçten geçirmek.
s.-malla 2518
s.-sa 81, 2457
[=3]
sısil: Kepek, buğday.
s. 2918
[=1]
sıtır: Zarar, kötülük, güceniklik, dargınlık, kırgınlık.
s. 1063, 2266
[=2]
sıvaplı: Hayırlı, kutsal.
s. 1936, 3079, 3082
[=3]
sıvı: Şiir, dörtlük.
s. 3352
s.+a+(sıvva) 3375
s.-i.sem+(sıvvisem) 114
s.-i.sen.e+(sıvvisene) 836, 3329
s.-i+(sıvvi) 84, 3189
s.-im.a+(sıvvıma) 3378
s.+m.sen.e+(sıvvımsene) 3345
s.+sem 2321, 3413
s.+sem.pe 472
s.+sem.şin 3421
s.+sene 3370, 3425, 3443
s.+u+(sıvvu) 3383
[=17]
sıvilla: Şiir şeklinde, manzum.
s. 3417
[=1]
sıvım: Sağım.
s. 2092
[=1]
sıvıs: Şair.
s. 3190
[=1]
sıvısi: Şair.
s. 3232
[=1]
sıvır-: Esmek, dalgalanmak, çalkalanmak.
s.-a-t-ın 1199
s.-sa 1395
[=2]
sıyla-: 1. Muamele etmek, davranmak. 2. Ağırlamak.
s.-rı-m 1294
[=1]
sik-: 1. Atlamak, sıçramak, zıplamak, hoplamak, sekmek. 2. Geçmek, aşmak, aşmak, dönmek.
s.-me 1735
s.-ni 1683

s.-se 40, 609, 1261, 1478, 1589, 1676,
1783, 1836, 2836, 3246

s.-se-h 1735
[=13]

sikter-: 1. Atlatmak, sıçratmak, hoplatmak,
sektirmek. 2. Zaman geçirmek.

s.-ri+(sikterçi) 1277
[=1]

sille-: 1. Silkmek, silkelemek, sallamak,
sarsmak. 2. Vurmak, dövmek. 3. İkrâm etmek,
ziyafet etmek.

s.-t 1864
[=1]

sim: Nektar, ballı içecek; bir tür bira.

s. 154
[=1]

simis: Yeşil, ham, taze.

s. 2414, 2431, 2488, 3173
s.+reh 1053
[=5]

simislet-: Yeşertmek, yeşillendirmek.

s.-es 1948
[=1]

simvol: Sembol, timsal, simge.

s.+i 1962
s.+i.sen.e 1960, 1963
s.+ne 2534
[=4]

sinkek: Kötülük, talihsizlik, aptallık, şanssızlık,
zarar, hasar.

s. 1252
[=1]

sinor: Sinyor, beyefendi.

s. 2628
[=1]

siple-: 1. Onarmak, tamir etmek, tedavi etmek.
2. Düzeltmek, ıslah etmek.

s.-me 2735
s.-sen 2733
[=2]

siplen-: Tedavi görmek, düzelmek, iyileşmek.

s.-me 599
s.-ni 338
[=2]

sipli: Tıbbi, yararlı, faydalı, sağlıklı.

s. 1126, 2433
[=2]

sippisır: Bkz. tatti.

s. 1676
[=1]

sir: Siz.

s. 309, 311
s.+e 17, 74, 532, 555, 556, 559, 588,
1129, 1272, 1276, 1278, 1544, 1696, 2575,
2628, 3217, 3362, 3419

s.+in 554, 636, 2844, 2870, 3199,
3200, 3239, 3333, 3438, 3439

s.+in.sir 1685

s.+in.şin 1179, 1270, 3395

[=34]

sir-: 1. Uzaklaştırmak, bir yana çekmek,
bertaraf etmek, gidermek. 2. Ayırmak,
devirmek.

s.-eken-ni-sem 3288

s.-me 3285

s.-se 1387

[=3]

siril-: Uzaklaşmak, kaçmak, sapmak, sıyrılmak,
kaçınmak, dağılmak, çekilmek, yok olmak, soyu
tükenmek, sürülmek.

s.-iççen 1403

s.-ri+(siriçi) 1489

s.-sen 1785

[=3]

sirop: Şurup.

s. 2404, 2505, 2507, 2512, 2519, 2520,
2525, 2583

[=8]

sirpın-: Serpmek, sıçratmak, dökülmek,
saçılmak, parçalanmak, dağılmak.

s.-et 1008

s.-ni-pe 1489

s.-ri+(sirpınçı) 1380

s.-se 1395, 1424

[=5]

sirpıt-: Saçmak, sıçratmak, sıçramak, fişkırmak,
serpmek, dökmek.

s.-e-şsi 984

[=1]

sirppın: Sıçrayan.

s. 2

[=1]

sis-: Duymak, hissetmek, sezme, anlamak, fark
etmek, kavramak, düşünmek.

s.-et-ıp 1558

s.-me-sir-eh 1669, 1693

s.-mes-t-ıp-şke 541

s.-ri 1717

s.-se 22, 1819

[=7]

sisçivlen-: Duygusallaşmak, titremek.

s.-ri+(sisçivlençi) 1455

[=1]

sisin-: Algılanabilir olmak, anlaşılabilir olmak,
hissedilebilir olmak.

s.-et 798, 2313

[=2]

sisnin: Duygusal, duygulu bir şekilde.

s. 390
[=1]
sistema: Sistem.
s.+ı.n.e+(sistemine) 338
s.+ı.n+(sistemin) 1940
s.+ı.sen 1695
s.+ı+(sistemi) 2845
s.+na+(sistemına) 1706
s.+ra+(sistemıra) 1705
s.+sen+(sistemisen) 1703
[=7]
sister-: Sezdirmek, hissettirmek, duyurmak, bildirmek, haber vermek.
s.-et-çi 1059
s.-me 1305
[=2]
sitren: bkz. hutran
s. 1289
[=1]
sivî: Soğuk, ayaz.
s. 403, 2390, 2503, 2518, 2543, 2900
s.+sem 155
[=7]
sivîn-: 1. Soğumak, serinlemek, üşütmek, soğuk almak. 2. Kaçmak, kaçınmak.
s.-ni 2411
s.-sen 2463, 2482
[=3]
sivît-: Soğutmak, serinletmek.
s.-melle 2387, 2462, 2503, 2514
s.-ni 2487
[=5]
siy: Kat, tabaka, katman.
s. 2402
s.+in 2343, 2343, 2371, 2371, 2505, 2505
[=7]
siyen: Zarar, ziyan, kayıp.
s. 2284, 2290
s.+eh 1720
s.+ı 2260
[=4]
siyenle-: Zarar vermek, kötülüğe sebep olmak.
s.-ni 2283
[=1]
siyenlen-: Hasar görmek, zedelenmek.
s.-ni 2288
[=1]
siyle-: Katlamak, tabakalamak.
s.-ni 914
[=1]
şilt-: Başını eğmek.
s.-et 2639
s.-se 1369

[=2]
şin-: İkrâm etmek, teklif etmek, önermek.
s.-et 45, 1089, 1089
s.-me 1086
s.-ri-ş+(şinçiş) 102, 1345
[=6]
şinü: Teklif, öneri, arz, ikram, sunu.
s.+ı.pe+(şinivipe) 1986
[=1]
şir-: 1. Sivamak, sürmek, yağlamak, ovmak. 2. Süzmek, süzgeçten geçirmek.
s.-melle 2342, 2355, 2371
s.-melli 2037, 2061, 2064
s.-ni 2342, 2370, 2411, 2498
s.-se 350
[=11]
şire: 1. Boşuna. 2. Pek, gayet.
s. 259, 2897
[=2]
şit: Süt.
s. 267, 2094, 2351, 2358, 2411, 2414, 2961, 3160, 3161, 3168
s.+ı.n.e+(şitne) 2165
s.+ı+(şiči) 2166
[=12]
şitel: Masa.
s. 62, 1079, 1080, 1206, 1294, 1342, 1349, 1352, 1356, 1464, 1470, 1480, 1482, 1486, 1490, 1649, 2329
s.+ı 129
s.+re 133
s.+sem 2228
s.+sen.ren+(şitelsençen) 1385
[=21]
şitir-: Sürüklemek, sürümek, hızla çekmek, çekip çıkarmak.
s.-se 3299
[=1]
şitken: Öz, su.
s.+ı 2492
[=1]
şivirt-: Öfkesini azaltmak, kötülüğünü azaltmak.
s.-et 887
[=1]
skeytbord: Skeytbord, kaykay.
s. 3054
s.+pa 596
[=2]
sklad: Depo, ambar.
s. 3173
s.+pa 2288
[=2]

skul'ptora: Heykel.
s. 3293
s.+ı+(skulptori) 3283
[=2]

skul'ptura: Heykel.
s.+ı.sem+(skulpturistem) 1898
s.+sem+(skulpturistem) 1861, 1890
[=3]

skumbri: Uskumru.
s. 2573
s.+e+(skumbriye) 2571
[=2]

slet: Kongre, toplantı.
s. 3060
s.+ne 3057
[=2]

sleta: Kongre, toplantı.
s.+ın+(sletin) 3062
[=1]

sliva: Erik.
s. 2347, 2406, 2435, 2437
s.+n.a+(slivina) 2437
s.+pa+(slivipa) 2434
s.+sem+(slivistem) 2403
[=7]

slon: Fil.
s.+sem 1863, 1865
[=2]

slovar: Sözlük.
s.+i.n.re+(slovarince) 2945
[=1]

slujaŝi: Memur, görevli.
s.+i.sen.e+(slucaŝiyisene) 2103
[=1]

slujba: Hizmet, memuriyet, askerlik.
s. 1922
s.+ı.n.e+(slujbine) 1923
s.+ı.n+(slujbin) 1911, 2016, 3127
s.+i.ne+(slujbine) 2018
s.+ı.sem+(slujbistem) 1923
s.+ı+(slujbi) 1907
[=8]

smeta: Keşifname.
s. 2846
[=1]

SMS: Short Message Servis (kısaltması), Kısa Msaj Servisi.
s. 602, 602
[=2]

snaryad: 1. Mermi. 2. Araç, alet.
s. 1561, 1572
[=2]

SNG: Sodrujestvo Nezaysimih Gosudarstv (kısaltması); Bağımsız Devletler Topluluğu, BDT.
s. 1976, 1978
[=2]

sobor: 1. Kilise, katedral. 2. Konsey.
s.+ı.n.re+(soborince) 1938
[=1]

soçineni: Yapıt, eser, kompozisyon.
s.+sen 3152
[=1]

soda: Soda.
s.+ı+(sodi) 2497, 2501, 2568
[=3]

soderjani: Geçindirme, bakma, işletme.
s.+ı.n.e+(sodercanine) 73
[=1]

solist: Solist.
s.+ı.sem+(solisçistem) 255
s.+ı+(solisçi) 97
[=2]

solyanka: Rus ve Ukrayna bir mutfağından baharatlı, yoğun ve ekşi bir çeşit çorba. Solyanka esas olarak üç çeşit ana madde ya et, balık ya da mantar ile yapılır. Hepsisi, genellikle, tuzlu lahana, ekşi krema ve dereotu mantar tuzlu su ile turşu salatalık içerir. Çorba suyu ve diğer malzemeler eklemeyen önce tuzlu su ile salatalık yemeği hazırlanır.
s. 2375
[=1]

soorujeni: 1. Kurma, kuruluş, yapım. 2. Yapı, tesis.
s. 2083
s.+sem 2269
[=2]

sotnik: Yüzlük.
s. 324
[=1]

sotrudnik: Çalışma arkadaşı, meslektaş.
s.+ı 2019
s.+ı.sem 2096, 3127
s.+i.sen 2017
[=4]

sotsializmla: Sosyalist.
s. 3276, 3279, 3304
[=3]

sotsialli: Sosyal.
s. 159, 1958, 1984, 1986, 2127, 2245, 2721, 2723, 2723, 2724, 2724, 2743, 3075
[=13]

sotskul'tbit: Sotsialno-kulturno-bitovoy (kısaltması); sosyo-kültürel tüketici.
s. 2852
[=1]

sovyet: Sovyet; meclis, danışma kurulu.
s. 197, 204, 396, 1759, 3060, 3236, 3274, 3279
s.+ı̇.n.e+(sovetne) 448
s.+ı̇.n.re+(sovetinçe) 1051
[=10]

sovyetnik: Danışman, müşavir, müsteşar.
s.+ı̇ 583, 2127, 2128
[=3]

sovyetski: Sovyet, sovyetler.
s. 2266
[=1]

soyuz: Birlik, ittifak.
s.+ı̇ 3428
s.+ı̇.n 97, 106, 3405
s.+ı̇.sem.pe 1975
s.+ın 3274, 3279
s.+ra.i+(soyuzri) 3058
[=8]

soyuznik: Müttelik, bağlaşık.
s.+ı̇.sem 287
[=1]

spektakl': Temsil.
s.+sem.pe 479
s.+sen.e 853, 854
[=3]

spetsi: İhtisas, uzmanlık.
s.+sem 2363
[=1]

spetsialis: Mütchassis, uzman.
s.+ı̇ 97
[=1]

spetsialist: Mütchassis, uzman.
s. 653, 1930
s.+ı̇.sem+(spetsialisçişem) 3076, 3164
s.+ı̇.sem.e+(spetsialisçişene) 1932
s.+sem 1997
s.+sem.pe 49
s.+sen.e 2000
[=8]

spetsialnoş: Branş, dal, ihtisas.
s.+a 3012
s.+ı̇.peh 3112
s.+ne 1577
s.+sene 3077
[=4]

spisok: Liste.
s.+ı̇.n.e+(spisokne) 599
[=1]

sponsor: Sponsor.
s.+sem 699, 3297
[=2]

sport: Spor.

s. 606, 616, 692, 832, 2302, 2710, 3051, 3054, 3111
s.+a 2698
s.+ra 690
[=11]

sportsmen: Sporcu.
s.+sen.e 2702
[=1]

spravoçnik: Kılavuz, rehber.
s.+ı̇ 3428
[=1]

sputnik: Uydu.
s. 2968
[=1]

srok: Süre, vakit, zaman.
s.+a 2068
s.+sem 2085
[=2]

SSSR: Soyuz Soyetskih Sostsiyalistiçeskih Respublik (kısaltması); Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği.
s. 873, 3416
s.+ra.i+(sssrı) 441
[=3]

staj: Staj.
s.+ne 2110
[=1]

stadion: Stadyum, stad.
s.+a 508
s.+ra+(stadionta) 592
[=2]

stafilokok: Stafilokok.
s.+sem 336
[=1]

stakan: Bardak.
s. 350, 351, 2358, 2374, 2391, 2414, 2423, 2467, 2467, 2471, 2471, 2471, 2501, 2501, 2501, 2515, 2527, 2561, 2561
s.+a 2437
[=20]

standart: Standart.
s. 2030, 2032
[=2]

stantsi: İstasyon, santral.
s. 2902, 2904
s.+e+(stantsiye) 2892, 2894, 2900
s.+ı̇.sem+(stantsiyisen) 2034
s.+ı̇+(stantsiyi) 2107, 2901
s.+n.e 2907
[=9]

starik: İhtiyar, yaşlı.
s. 1043, 1749, 1756
[=3]

status: Statü.
s. 509

s.+i.n.re+(statusinçe) 705
s.+pa 507
[=3]

stat'ya: Makale, yazı.
s.+i.pe+(statyipe) 1954, 2095
s.+sen.e 3356
[=3]

stena: 1. Duvar, sur, set. 2. Sahne.
s. 1115, 1487, 3062
s.+i.sem+(stenisem) 1358
s.+i.sen.e+(stenisene) 634, 1861
s.+i+(steni) 1863, 1864, 3279
s.+sen.e 2301
[=10]

stend: Stant.
s.+sem 633
[=1]

stepenli: Dereceli.
s. 365, 2173, 2912
[=3]

sterilizatsile-: Sterilize etmek.
s.-melle 2404, 2506, 2520
s.-ni 2469, 2587
s.-s 2586
s.-t 2593
[=7]

stipendiya: Burs.
s.+i.sem+(stipendisem) 2191
[=1]

stoloviy: Lokanta, yemekhane.
s. 2906
s.+i.n.re+(stoloviyinçe) 2964
[=2]

stomatolog: Stomatolog.
s. 564, 567
s.+a 561
[=3]

stranitsa: Sayfa.
s. 2009
[=1]

strategi: Strateji.
s. 2038
[=1]

stroitel': 1. İnşaatçı, yapı işçisi. 2. Kurucu.
s.+sem 1880, 2085, 3134
s.+sem.i 3435
s.+sen 2239
s.+sen.e 1884
[=6]

stroitel'stvo: Yapma, yapım, kurma, inşaa.
s. 471, 2004, 2082, 3281, 3305
s.+i 2054
s.+ra+(stroitelstvıra) 1913
[=7]

stroyka: 1. Kurma, yapma, inşa etme. 2. Yapı, şantiye.
s.+sen.re+(stroykisence) 3116
[=1]

stroymaterial: Sistem, yapı malzemeleri.
s. 2054
[=1]

struktura: Yapı, bünye, yapılış, kuruluş.
s.+i.n.e+(strukturine) 2113
[=1]

stsena: Sahne.
s. 104, 106, 207, 223, 530, 817, 2723, 2742, 3110, 3377
s.+i+(stseni) 3417
[=11]

stsenka: Sahne oyunu, gösteri.
s.+sem+(stsenkise) 800
[=1]

student: Öğrenci.
s. 1762, 1768, 1773, 1814, 2213, 2220, 3113
s.+a 1747
s.+i.sem+(studençisem) 3116
s.+ne 1745
s.+sem 216, 2208
s.+sen.e 2192, 3112
[=14]

studi: Stüdyo.
s. 2975
[=1]

su-: Saymak, sanmak, bilmek.
s.-a-şsi+(sıvaşsi) 3160, 3161
s.-sa 2094
[=3]

subakala: Şehirli.
s. 300
[=1]

subaş:
s.+a 294
[=1]

sub'yekt: Özne, kişi, şahıs, kişilik.
s.+i.n.re+(subyektinçe) 2039
s.+i.sem+(subyekçisem) 1991, 1991
s.+i.sen.re+(subyekçisence) 1916
[=4]

sud: Mahkeme, duruşma, yargılama, hüküm.
s. 2099
s.+a 3097, 3143
s.+i+(suçi) 2255
[=4]

suha: Saban, sürülü tarla.
s. 149, 446
[=2]

suhalli: Sakallı.
s. 1802

[=1]
suhan: Soğan.
s. 742, 2347, 2358, 2363, 2365, 2379,
2414, 2414, 2420, 2423, 2431, 2451, 2452,
2461
s.+a 2351, 2378, 2410, 2428
s.+pa 2337, 2343, 2352, 2361, 2411,
2411, 2419
[=25]
suitsid: İntihar.
s. 3038
[=1]
sukmak: Patika.
s.+i.pe 3329
[=1]
sul-: 1. Salmak, sallamak. 2. Başı ile
selamlamak. 3. Söz vermek, vaat etmek. 4.
Yerine koymak, sergilemek, üleşirmek.
s.-sa 1276
[=1]
sulahay: Sol, sol taraf.
s. 1676
[=1]
sulhîn: Soğuk, serin.
s. 2464, 2474, 2547
[=3]
sulmaklı: Okkalı, ağır.
s. 1725
[=1]
sulmaklîn: Okkalı bir şekilde, kabaca, ağırca,
sertçe, ağır bir şekilde.
s. 3329
[=1]
sum: Zenginlik, hazine.
s.+i 180
[=1]
sumlı: Saygıdeğer, saygın, itibarlı.
s. 3081, 3271, 3325, 3327, 3331, 3444,
3446
[=7]
summîlîh: Değer, toplam.
s. 2101
[=1]
sun-: İstemek, arzulamak, dilemek, düşünmek,
aklından geçirmek.
s.-at-pîr 683, 3444
s.-nî 3081
s.-rî-ş+(sunçış) 699
[=4]
suntal: Örs.
s.+i 5
[=1]
suran: Yara, kesik, çizik.
s.+a 346, 1561
s.+i.sem 451

s.+sen.e 3226
[=4]
suranlan-: Yaralanmak.
s.-nî 929, 1574, 2003
[=3]
suranlı: Yaralı.
s. 1558
[=1]
surîh: Koyun.
s. 1440, 2899, 2899, 2900
s.+sen.e 1830
[=5]
surîm: bk. urîm
s. 1442
[=1]
susîr: Yaralı, sakat.
s. 688
[=1]
sut-: Satmak.
s.-ma 2034, 3104
s.-nî 2037, 2187, 3126
s.-sa 440, 745, 749, 750, 2723
[=10]
sutu ilü: Alım satım, ticaret.
s. 152, 183, 192, 688, 1913, 1996,
1997, 1999, 2001, 2039, 2040, 2104, 2105,
2106, 2107, 2107, 2115, 2118, 2118, 2120,
2132, 3104
[=22]
Suvar: Tataristan Cumhuriyeti'nde, Kazan'da
Konstantin Malışev'in başyazarlığını yaptığı, 13
yıldır yayın hayatındaki gazete.
s. 13, 22, 101, 130, 793, 804, 2777
s.+a 2759, 2774
s.+in 1, 71, 76, 132, 2776
s.+pa 4, 18
s.+ra+(suvarta) 3189
s.+sîr 2762
[=18]
Suvarşî: Suvarcı, Suvar gazetesi okuyucusu.
s.+sem 74
s.+sen 3444
[=2]
suy: Yalan.
s.+i 884
[=1]
suyavşî: Yalancı.
s.+in+(suyavşiyin) 885
[=1]
suyeşter-: Yalan söylemek.
s.-me 1163
[=1]
suyhî: Bkz. huyhî.
s.+sen.e 1122
[=1]

suyla-: Seçmek, tercih etmek, ayıklamak.

s.-ççi 579
s.-ış+(suylış) 586
s.-ma 1612, 3076
s.-malla 2393, 2571
s.-nî 605, 644, 717, 2161, 2853
s.-r-ış 29
s.-ri-ş 3406
s.-sa 1941, 2538
s.-şşı 430, 448
[=17]

suylav: Seçim.

s. 846, 2067
s.+a 2069
[=3]

sü-: Derisini almak, soymak, yüzmek.

s.-se 2402
[=1]

sün-: Sönmek, silikleşmek.

s.-melli-pe 1439
s.-men-ha 484
s.-mi 2751, 3328
s.-nî 1812
s.-ri+(sünçi) 1439, 2805
s.-se 1174
[=8]

sünter-: Söndürmek, bastırmak, azaltmak.

s.-melli 1474
s.-ri+(sünterçi) 1466
[=2]

süpiltet-: Çene çalmak, gevezelik etmek, saçmalamak, boş konuşmak.

s.-ni-ne 1373
s.-se 1598
[=2]

sürenki: 1. Sisli, bulutlu. 2. Kalm, donuk, fersiz, mat, soluk, renksiz, tatsız, sıkıcı.

s. 990
[=1]

süt-: Çözmek, azat etmek, serbest bırakmak, sökmek, salıvermek, açmak, dağıtmak.

s.-se 638, 1976, 2244, 2824, 3026, 3090, 3165, 3168
[=8]

sütîl-: 1. Çözülme, açılmak, sökülme, gelişme. 2. Akli karışma.

s.-e-t 1110
[=1]

svetofor: Trafik ışıkları.

s. 2636
s.+sem 2270
[=2]

svidetel': Şahit, görgü tanığı.

s.+sen.e 1912

[=1]

svidetel'stvo: 1. Şahitlik, tanıklık. 2. Delil.

s.+i.sem+(svidetelstvîsem) 1960
[=1]

svod: Korpus, külliyat.

s.+în 314
[=1]

svyaşçennik: Papaz.

s.+sem 2800
[=1]

svyatinya: Mukaddes, kutsal.

s. 1938
[=1]

s'yezd: Kongre.

s.+î.n.e+(sezdne) 493
s.+î.n.re+(sezdinçe) 2824
[=2]

syucet: 1. Tema, konu, plan. 2. Arsa.

s.+ran 3135
[=1]

şak: Bu, şu.

ş. 10, 12, 122, 136, 142, 145, 150, 156, 160, 165, 166, 169, 172, 174, 184, 185, 216, 223, 232, 233, 237, 255, 265, 292, 320, 325, 326, 359, 361, 425, 442, 470, 483, 495, 510, 513, 525, 529, 567, 589, 650, 665, 693, 694, 714, 722, 728, 746, 769, 784, 791, 799, 824, 826, 855, 860, 966, 1006, 1124, 1161, 1173, 1201, 1236, 1332, 1367, 1471, 1492, 1700, 1703, 1706, 1712, 1757, 1855, 1884, 1937, 1947, 1957, 1976, 1986, 1988, 2022, 2044, 2073, 2101, 2117, 2130, 2139, 2142, 2156, 2162, 2168, 2185, 2190, 2199, 2206, 2210, 2244, 2252, 2315, 2357, 2532, 2534, 2550, 2703, 2726, 2733, 2800, 2816, 2824, 2838, 2854, 2893, 2896, 2919, 2926, 2943, 2948, 2972, 2976, 2994, 3001, 3010, 3012, 3026, 3069, 3071, 3079, 3084, 3090, 3095, 3103, 3131, 3133, 3145, 3149, 3150, 3160, 3181, 3183, 3184, 3259, 3273, 3278, 3280, 3284, 3286, 3287, 3297, 3303, 3312, 3320, 3332, 3399, 3437

ş.+na 90, 583, 732, 830, 837, 848, 933, 959, 1804, 2325, 2555, 2836, 2847, 2850, 2860, 2867, 2869, 3120, 3126, 3268, 3299, 3304, 3323, 3340

ş.+sem.pe.h 1888

ş.+sen 313

ş.+sen.ren+(şaksençen) 3410

ş.+în.pa 318

[=182]

şak-: 1. Tartmak. 2. Asmak, çekmek.

ş.-nî 1759
ş.-sa 362, 1063, 1762
[=4]

şakî: Bu, şu.
 ş. 6, 367, 503, 585, 591, 1539, 1711, 1959, 2058, 2070, 2831, 3073, 3354
 ş.+n 151, 238, 351, 388, 636, 657, 704, 766, 809, 847, 1307, 1498, 1877, 1903, 1916, 2031, 2141, 2701, 2755, 2790, 2944, 2962, 2988, 3115, 3290, 3384
 ş.+n.ra.î+(şakînti) 1854
 ş.+n.ra+(şakînta) 1849, 2905, 2914, 2917
 ş.+n.rah+(şakîntah) 2126
 ş.+n.ran.pa+(şakîntanpa) 660
 ş.+n.ran+(şakîntan) 167, 1370
 ş.+n.sîr 2107
 ş.+n.şîn 519, 3018
 ş.+n.ta 115
 [=52]

şakîn-: Sarkmak, takılmak, asılmak.
 ş.-rî+(şakînçi) 1425
 ş.-sa 1358, 1800
 [=3]

şaklan-: 1. Takılmak, tutunmak. 2. Yakalanmak, yakayı ele vermek. 3. Asılmak.
 ş.-nî 1593
 ş.-sa 1218
 [=2]

şaknaşkal: Böyle, bu gibi, öylesine, o kadar, o kadar çok.
 ş. 189, 211, 515, 1551, 2465, 2546, 2734, 2736, 3237, 3303
 [=10]

şamîl: Kolay.
 ş. 827
 [=1]

şamrîk: Genç.
 ş. 210, 452, 489, 606, 654, 684, 764, 860, 1052, 1412, 1779, 1930, 2147, 2161, 2191, 2192, 2193, 2200, 2203, 2208, 2317, 2756, 2777, 2791, 3016, 3145, 3151, 3197, 3214, 3216, 3253, 3266, 3326, 3338, 3369, 3377
 ş.+a 1757, 1946
 ş.+ha 1123
 ş.+î.sem 3057
 ş.+î.sem+(şamrîkkisem) 2219
 ş.+î.sen 604
 ş.+în 1056
 ş.+pa 3026
 ş.+ran 1766
 ş.+sem 215, 236, 243, 478, 499, 2208, 2245, 2305, 2796, 2905, 2956, 3218, 3249, 3251
 ş.+sem.pe 1510
 ş.+sen 183, 192, 500, 589, 590, 591, 593, 602, 604, 604, 606, 613, 1950, 2323, 3051, 3051, 3111, 3111, 3204

ş.+sen.e 483, 611, 1948, 2189, 2212, 2244, 2247, 2248
 ş.+sker 2692
 [=88]

şamrîklîh: Gençlik.
 ş.+î 2914
 [=1]

şan: Boy pos, endam.
 ş. 1117
 ş.+na 960
 [=2]

şanî: Kol, yen.
 ş. 2709
 [=1]

şan-şura: Boy pos, endam.
 ş.+îm+(şanşurîm) 1344
 [=1]

şantalîk: Hava; doğa, tabiat.
 ş. 263, 573, 582, 1708, 1983, 2263, 2283, 2545, 3154
 ş.+a 381, 2281, 3151, 3152
 ş.+pa 234
 [=14]

şap: Pekiştirme ilgeci.
 ş. 1641, 2875
 ş.+a 2861, 2873
 ş.+şamrîk.sker 41
 [=5]

şap-: 1. Çarpmak, Vurmak, dövmek, kamçulamak. 2. Yansımak.
 ş.-akan-sem 3004
 ş.-akan-sen 3005
 ş.-a-şşî 511
 ş.-at-çi 1071
 ş.-ma 1426
 ş.-ni-pe 3185
 ş.-sa 1651, 1751, 3204, 3214
 [=10]

şapah: Yine, böyle olmakala beraber, ne var ki.
 ş. 1, 402, 531, 781, 2138, 2145, 2320, 2828, 2878, 2880, 3292, 3362
 [=12]

şapîn-: Dövünmek, vurulmak.
 ş.-sa 2280
 [=1]

şapîş-: Dövüşmek, vuruşmak, çarpışmak, savaşmak.
 ş.-ni 3237
 ş.-ni-ne 3231
 ş.-nî 442, 3223
 ş.-rî-ş 3234
 [=5]

şapîşu: 1. Meydan savaşı, savaş, çarpışma. 2. Güreş. 3. Mücadele.
 ş. 287, 1738, 2604, 2974, 3229

ś.+ra 286, 3226
 ś.+ran 3227
 ś.+sem 1790
 [=9]
şapkalan-: Zaman zaman çarpışmak.
 ś.-sa 1195
 [=1]
şapkalançık: Unutkan, dağınık kafalı, serseri, haylaz, aylak.
 ś. 1192, 1194
 ś.+ran 1159
 [=3]
şapla: Böyle, şöyle, öyle, böylece, bu şekilde.
 ś. 20, 200, 214, 303, 307, 591, 775, 907, 940, 1054, 1080, 1143, 1185, 1320, 1480, 1516, 1539, 1569, 1576, 1578, 1586, 1672, 1677, 1689, 1813, 1832, 1840, 1868, 1883, 1950, 2081, 2120, 2161, 2180, 2565, 2582, 2593, 2618, 2623, 2708, 2767, 2790, 2901, 2945, 3048, 3123, 3137, 3300
 ś.+ççi 3421
 ś.+h 1148, 2331, 2999, 3037, 3070, 3096, 3168, 3339
 ś.+rah 1092
 [=58]
şaptar-: 1. Tıka basa doldurmak. 2. Özel bir şekilde nakışı kumaşa basmak.
 ś.-a-şşı 1412
 [=1]
şar: Ordu, kara ordusu, piyade.
 ś. 296, 300, 578, 1050, 1754, 1768, 1991, 1991, 1993, 1993, 1993, 2059, 2059, 2103, 3220, 3277
 ś.+i.sen 1993
 ś.+ra.i+(şarti) 1742
 ś.+ran+(şartan) 452
 [=19]
şara: 1. Çıplak, boş. 2. Sırf, ancak son derece.
 ś. 1256
 ś.+i+(şari) 1377
 [=2]
şaran: Çayır, otlak.
 ś. 2537
 ś.+sem 1538
 [=2]
şarat-: Yakıp yıkmak, kırıp geçirmek, yağmamalak, talan etmek.
 ś.-nī 2942
 [=1]
şat: 1. Sık, yoğun, sıkı. 2. Dayanıkl, sağlam.
 ś. 1071, 1071
 [=2]
şatma: Tava, sahan.
 ś. 2342, 2370, 2498
 [=3]

şav: 1. Bu, şu, öbürü, ötükü, işte, burada. 2. Evet, ya, sahi, kuşkusuz, elbette, şüphesiz.
 ś. 1, 14, 30, 82, 107, 209, 286, 358, 382, 384, 398, 400, 428, 518, 579, 751, 804, 921, 1002, 1034, 1052, 1152, 1168, 1199, 1219, 1230, 1238, 1239, 1332, 1355, 1375, 1417, 1421, 1424, 1466, 1492, 1542, 1575, 1657, 1702, 1721, 1729, 1732, 1750, 1751, 1755, 1763, 1788, 1791, 1813, 1818, 1819, 1844, 1859, 1886, 1901, 2116, 2166, 2621, 2684, 2694, 2755, 2807, 2811, 2863, 2891, 3136, 3204, 3238, 3245, 3348, 3353
 ś.+i 2209
 ś.+i.n.a+(şavna) 151
 ś.+in 53, 92, 218, 254, 299, 311, 325, 367, 454, 520, 557, 774, 1305, 1495, 1543, 1557, 1559, 1889, 2023, 2115, 2284, 2465, 3368
 ś.+in.ra.h+(şavıntah) 1374, 1784, 2338, 2377
 ś.+in.ra+(şavinta) 3364, 3370
 ś.+in+(şavin) 485
 ś.+na 482, 707, 726, 1171, 2239, 2278, 2314, 3039, 3171
 ś.+ra 2107
 ś.+sem 2898
 ś.+sen 1866
 [=116]
şava: Tırpan, orak.
 ś.+i.pe+(şavipe) 920
 ś.+i+(şavi) 384
 [=2]
şavah: 1. Aynı, aynı şekilde; farksız. 2. Kuşkusuz.
 ś. 258, 1535, 1640, 1728, 2681
 [=5]
şavınpa: Dolayısıyla, bu yüzden, onun için.
 ś. 121, 146, 156, 210, 238, 259, 385, 432, 669, 798, 829, 855, 1499, 1528, 1645, 1769, 1925, 2064, 2703, 2786, 3179, 3423, 3432
 ś.+h 427, 1504, 1515
 [=26]
şavir-: Döndürmek, çevirmek, kendine çevirmek, savurmak.
 ś.-a+(şavra) 129, 133, 2228
 ś.-as 2323
 ś.-at' 1015
 ś.-ma 177, 202
 ś.-nī 2905
 ś.-ri-ś+(şavirçis) 110
 ś.-sa 1416, 1769, 2514, 2540, 2593
 ś.-san 3392
 [=15]
şavirttar-: Savurtmak, döndürmek.

ś.-a 2265
 [=1]
śavīt-: Getirmek, götürmek, sürmek; geri çekmek; saptırmak, kaçırmak.
 ś.-sa 1431
 [=1]
śavnaşkal: Böyle, şöyle; böylesi.
 ś. 1430, 1488, 1497, 1524
 ś.+ah 1358
 [=5]
śavraka: Yuvarlak, dairesel.
 ś. 1868
 [=1]
śavraşka: Yuvarlak, daire.
 ś. 1656, 1657
 ś.+n 2395, 2410, 2427, 2468
 [=6]
śavrīn-: 1. Dönmek, yana dönmek. 2. Eğilmek, bükülmek.
 ś.-akan-sen 596
 ś.-a-śśī 844
 ś.-at' 47
 ś.-ī 2177
 ś.-ma 512, 1803
 ś.-ni 371
 ś.-nī 503, 660, 741
 ś.-rī+(śavrīnçi) 1094
 ś.-rī-m+(śavrīntīm) 1662
 ś.-sa 141, 1115, 1728, 2694, 2901, 2985, 3334
 [=19]
śavrīnkala-: Döndürülmek, çevrilmek.
 ś.-t' 1591
 [=1]
śemi: Motif, melodi, tarz, usul.
 ś.+ī.pe 512
 [=1]
śemśe: 1. Yumuşak, gevşek, hafif. 2. Zayıf, güçsüz.
 ś. 1357, 1593, 1597
 ś.+ī.ne+(śemśine) 2395
 [=4]
śemśel-: 1. Yumuşamak, gevşemek, hafiflemek. 2. Zayıflamak, güçsüz düşmek. 3. Yatışmak, uysallaşmak.
 ś.-iççen 2477
 ś.-se-h 1344
 [=2]
śemśet-: 1. Yumuşatmak, gevşetmek, hafifletmek. 2. Zayıflatmak. 3. Yatıştırmak.
 ś.-nī 2343
 [=1]
śem'ye: Aile.
 ś. 364, 847, 851, 1143, 2237, 2323, 2867, 2905, 3392

ś.+ī.n.e+(śem'yine) 63, 66
 ś.+ī.n.re+(śem'yince) 1799
 ś.+ī.pe+(śem'yipe) 1320
 ś.+ī.sem+(śem'yisem) 407
 ś.+ī.sen.re+(śem'yisençe) 2757
 ś.+ī+(śem'yi) 2096
 ś.+n 3026
 ś.+ne 384, 394, 1813, 3422
 ś.+ren 1131
 ś.+sem.pe 2217
 ś.+sem+(śem'yisem) 3135
 ś.+sen.e 395, 396, 2868
 ś.+sen.re+(śem'yesençe) 443, 693
 ś.+sen+(śem'yesen) 2865
 [=30]
śepīś: 1. Nazik, kibar, şefkatli. 2. Kibarca, nazikçe.
 ś. 1092
 [=1]
śerem: Yeşillik, çimen, çayır.
 ś. 729, 1762, 3175
 [=3]
śerśi: Serçe.
 ś. 2826
 [=1]
śeś: Sadece, yalnız, ancak.
 ś. 84, 125, 223, 366, 372, 481, 504, 510, 712, 734, 788, 791, 817, 855, 940, 1050, 1074, 1097, 1112, 1123, 1158, 1170, 1175, 1179, 1218, 1229, 1259, 1297, 1298, 1319, 1331, 1369, 1503, 1536, 1549, 1563, 1572, 1625, 1652, 1670, 1673, 1689, 1692, 1693, 1703, 1709, 1723, 1735, 1755, 1790, 2158, 2168, 2206, 2282, 2438, 2542, 2658, 2729, 2737, 2767, 2807, 2855, 2929, 2937, 2965, 2970, 2995, 3109, 3209, 3253, 3294, 3313, 3314, 3320, 3323
 [=75]
śeśenhir: Bozkır, step.
 ś. 321, 2896
 [=2]
śeśke: Çiçek, yaprak.
 ś. 230
 ś.+re 276
 [=2]
śeśpīl: Menekşe, kardelen.
 ś. 113, 3330, 3429
 [=3]
śih-: Bağlamak, örmek, ilişki kurmak, düğümlenmek
 ś.-a-śśī 485
 ś.-ma-n 400
 ś.-ma-sīr 2052
 ś.-ni 351

ś.-nī 835, 3226
 ś.-sa 346, 362
 [=8]
śihlan-: Dolaşmak, karışmak, apraşmak, takılmak, dmlemek, bağlamak.
 ś.-mas-t'+(śihlanmast') 1022
 ś.-rī-m(śihlantīm) 1724
 [=2]
śihī: Baę, demet, deste, dm, boęum.
 ś.+i+(śihhi) 1238
 [=1]
śihīn-: Baęlanmak, irtibat kurmak, ilişki kurmak, bitişmek, birleşmek.
 ś.-malli 2969
 ś.-nī 4, 293, 530, 1956, 2004, 2008, 2032, 2070, 2824, 2831, 3075
 ś.-nī-mīn 3073
 ś.-sa 2054, 2077
 [=15]
śihīntar-: Birleştirmek, baęlamak, bütünleştirmek.
 ś.-a-śī 2247
 ś.-at' 1869
 [=2]
śihīnu: İlişki, baęlantı, temas.
 ś. 92, 612, 2776, 2970, 3190, 3192
 ś.+a+(śihīnīva) 237, 2132
 ś.+īn+(śihīnīvin) 2754
 ś.+ra 234
 [=10]
śin: İnsan, kiři.
 ś. 164, 334, 384, 433, 467, 508, 592, 618, 713, 779, 793, 821, 851, 878, 934, 1171, 1194, 1223, 1239, 1254, 1327, 1475, 1497, 1500, 1553, 1673, 1677, 1679, 1760, 1765, 1772, 1777, 1779, 1790, 1795, 1917, 1965, 2101, 2159, 2281, 2281, 2310, 2661, 2671, 2692, 2774, 2784, 2813, 2827, 2830, 2857, 2880, 2915, 2917, 2957, 2976, 3036, 3126, 3136, 3207, 3236, 3238, 3255, 3338, 3436
 ś.+a 1394
 ś.+a+(śinna) 359
 ś.+ī.ne+(śinnine) 2255, 2822
 ś.+ī.pe+(śinnipe) 2250
 ś.+ī.sem.i+(śinnisemi) 3435
 ś.+ī.sem.pe+(śinnisempe) 613
 ś.+ī.sem.şīn+(śinnisemşīn) 2533
 ś.+ī.sem+(śinnisem) 35, 146, 300, 1768, 2913, 2919, 3271, 3325, 3446
 ś.+ī.sen.e+(śinnisene) 312, 2081
 ś.+ī.sen.ren+(śinnisenen) 2067
 ś.+ī.sen+(śinnisen) 1967, 2887, 2979
 ś.+ī+(śinni) 791, 3079, 3431
 ś.+īn+(śinnin) 3432

ś.+īn+(śinnīn) 765, 1492, 3278, 3312, 3320
 ś.+īr.sen+(śinnīrsen) 554, 559
 ś.+na 164, 769, 770, 886, 958, 970, 1167, 1238, 1276, 1426, 1430, 1527, 1693, 1754, 1921, 2745, 2884, 3090, 3399
 ś.+ni 1252, 2753
 ś.+pa 769, 1263
 ś.+ran 438, 2937, 3406
 ś.+sem 81, 150, 242, 262, 383, 435, 470, 556, 848, 1489, 1555, 1710, 1751, 1776, 1831, 2532, 2549, 2737, 2790, 2861, 2904, 2921, 2972, 3137, 3288, 3434
 ś.+sem.pe 445, 1747
 ś.+sen 438, 766, 1054, 1780, 2141, 3206, 3299
 ś.+sen.e 157, 368, 381, 762, 921, 1390, 1436, 1556, 2103, 2722, 2856, 2869, 3287, 3401
 ś.+sen.ren+(śinsenen) 2069, 2899
 ś.+sīr 2139
 ś.+şīn 2138
 ś.+tan 289
 [=179]
śīpşīn-: Yapışmak, kaynaşmak, kaynamak, sarılmak.
 ś.-at-īş 1072
 ś.-sa 1468, 2556
 [=3]
śīpşī- **1.** Yapışmak, bulaşmak, musallat olmak. **2.** Takılmak, sarılmak. **3.** Uymak.
 ś.-malla 2557
 ś.-mas-t 1414
 [=2]
śīpşīullī: **1.** Temiz, derli toplu, düzenli. **2.** Temizce, düzenli. **3.** Bilerek, kasten.
 ś. 1096
 [=1]
śīr-: Yazmak, kaleme almak, çizmek.
 ś.-akan 3328, 3377
 ś.-akan-a 123
 ś.-akan-sen-e 64
 ś.-as 3347
 ś.-at 298, 472
 ś.-at-īr 3426
 ś.-ma 141, 414, 418, 458, 459, 463, 557, 796, 1150, 3355, 3384, 3430, 3434
 ś.-ma-śī 169
 ś.-nī 27, 295, 296, 314, 322, 556, 1930, 2009, 2602, 2952, 3413
 ś.-ni 308, 2031, 3412
 ś.-nī-ī 2639
 ś.-ni-n-e 293, 2601
 ś.-ni-sen 3443
 ś.-rī-m+(śīrtīm) 3385

ř.-rĩ-mĩr+(řĩtĩmĩr) 58
 ř.-rĩ-ř+(řĩrĩřĩ) 26
 ř.-sa 134, 170, 761, 1304, 2049, 2656,
 2884, 3351, 3444
 ř.-san 81
 [=53]
şiran: Dik yamaç, dik uçurum, dik kıyı.
 ř.+ĩ.n.ra.i+(řĩranĩnçi) 326
 ř.+ĩ.n.re+(řĩranĩnçe) 1874
 [=2]
şirav: Yazı.
 ř.+ran 289
 [=1]
řiravřĩ: Yazıcı, yazar, çizer.
 ř. 3232
 ř.+n 84
 ř.+sem.pe 119
 ř.+sem.şin 122
 [=4]
řiravřĩ: Yazıcı, yazar, çizer.
 ř. 473, 3346, 3409, 3411
 ř.+na 124
 ř.+sen 3369
 [=6]
şirkala-: Ara sıra yazmak.
 ř.-t-rĩ-m+(řĩrkalatĩm) 3352
 [=1]
şirila: Çilek, yemiş.
 ř. 737, 739, 2343, 2470, 2476, 2512,
 2578, 2594
 ř.+ĩ.n.e+(řĩriline) 2505, 2518,
 2472,2524
 ř.+ĩ.sem.pe+(řĩrlisempe) 263
 ř.+ĩ.sen.e+(řĩrli.sen.e) 2504
 ř.+ĩ+(řĩrli) 2347, 2398, 2398, 2442,
 2444, 2471, 2473, 2495, 2499, 2501, 2507,
 2510, 2515, 2522
 ř.+na 2393
 ř.+pa 2441
 ř.+sen.e 2477, 2492, 2511, 2520, 2524
 ř.+řĩr 742
 [=35]
řĩrlah-: 1. Affetmek, bağışlamak, uzlaşmak,
 razı olmak.2. Memnun olmak. 3. Yok olmak,
 ölmek.
 ř.-mas-t' 84
 ř.-rĩ-ř 3294
 [=2]
řĩrlallĩ: Çilekli.
 ř. 2525
 [=1]
şirma: Dere, çay.
 ř. 1538
 ř.+ĩ.n.ren+(řĩrminçen) 717

ř.+ĩ.pe+(řĩrmipe) 425
 ř.+ĩ+(řĩrmi) 162, 1539, 1539
 ř.+n.a 387
 ř.+sem 2278
 [=8]
řĩrmallĩ: Sulak, deresi olan.
 ř. 419
 [=1]
řĩrt-: 1. Isırmak, dişlemek, dalamak. 2. Hafif
 yemek.
 ř.-malli 1349, 1585, 2357
 ř.-ni 337
 ř.-sa 969
 [=5]
řĩrtar-: 1. Isırtmak. 2. Yedirmek.
 ř.-ma 2830
 ř.-malla 2832
 [=2]
řĩru: Mektup, yazı.
 ř. 1929, 3358, 3361, 3422
 ř.+ĩ+(řĩrĩvi) 3293
 ř.+ra 1930
 ř.+sem 26, 535, 602
 ř.+sem.pe 2970
 [=10]
řĩrĩn-: Yazılmak, kaydolmak.
 ř.-a-ççi 2774
 ř.-a-řřĩ 2656
 ř.-at' 793, 2762
 ř.-at-çĩř 2764
 ř.-ma 165
 ř.-mas-t' 2657
 ř.-nĩ 2759
 ř.-rĩ-ř+(řĩrĩnçĩř) 2775
 ř.-sa 34, 2776
 [=11]
řĩrĩntar-: Yazdırmak, kaydettirmek.
 ř.-sa 2777
 [=1]
řĩrĩntaru: Kayıt.
 ř. 2776
 [=1]
řĩvhar-: Yaklaşmak, yakĩnlařmak, yanaşmak,
 sokulmak.
 ř.-as-çĩ 3343
 ř.-ma 1753
 ř.-nĩ 153
 ř.-sa 495
 [=4]
řĩvĩh: Yakĩn, komşu.
 ř. 324, 387, 554, 559, 848, 1151, 1307,
 1826, 2709, 2871
 ř.+hi 3410
 ř.+ĩ.n.e+(řĩvĩhhine) 3009, 3012

3221 ş.+i.n.ra.i+(şivihinçi) 413, 427, 1811,
 ş.+i.n.re+(şivihinçe) 1761, 2107
 ş.+i.n.ren+(şivihinçen) 1921
 ş.+ra 1572, 1833
 ş.+ra.i+(şivihri) 2636
 ş.+ran 1151, 1821
 ş.+ran.ah 2158
 [=26]
şivihar-: Yaklaşmak, yakınlaşmak, yanaşmak,
 sokulmak.
 ş.-at' 1835
 ş.-nî-şem 1835
 ş.-sa+(şivharsa) 931
 [=3]
şivir-: Uyumak, gecelemek, yatmak.
 ş.-ah 1058
 ş.-a-ssi 1060
 ş.-at' 2297
 ş.-ma 1509, 1548
 ş.-malli 2301
 ş.-ma-n 1512
 ş.-sa 942
 [=8]
şihav: İftira, ihbar, dedikodu.
 ş.+sem 2031
 [=1]
şika: İhlamur.
 ş. 1586, 1599
 [=2]
şikür: Ekmek, somun.
 ş. 117, 1521, 1603, 2355, 2358, 2422,
 2423
 ş.+a 2351, 2421
 ş.+pa 2352
 [=10]
şil: Kaynak, pınar, kuyu.
 ş.+a 2849
 [=1]
şil-: 1. Salmak, serbest bırakmak kurtarmak. 2.
 Çekmek, çekiştirmek, koparmak, yolmak,
 sökmek.
 ş.-as 3214
 ş.-sa 1813
 [=2]
şilin-: Kurtulmak, kaçmak, kendini kurtarmak.
 ş.-sa 808, 3245
 [=2]
şilkuş: Kaynak, pınar
 ş. 2755
 ş.+i 3
 ş.+i.şke 2574
 [=3]
şiltir: Yıldız.
 ş. 2974, 3328, 3351

 ş.+i.n 2751
 ş.+i.sem 523
 [=5]
şim: Tüy, yün, kıl.
 ş. 1358, 3049
 [=2]
şimarta: Yumurta.
 ş. 2343, 2347, 2354, 2357, 2358, 2388,
 2391, 2497, 2501
 [=9]
şimha: 1. Yumak, çile. 2. Top.
 ş.+i+(şimhi) 1110
 [=1]
şimil: 1. Hafif, basit, kolay, rahat. 2. Rahat ve
 iyi konuşan, hoppa.
 ş. 1256, 1366, 1651
 ş.+ah 723, 735, 1912
 ş.+ççi 3321
 ş.+rah 385, 419, 1129, 1971, 2851
 ş.+tarah 1278
 [=13]
şimilla-: Hafiflemek, kolaylamak, rahatlamak.
 ş.-nî 1126
 [=1]
şimillan-: Doğurmak, doğum yapmak, ürün
 vermek.
 ş.-nî 2969
 [=1]
şimillat-: Hafifletmek, kolaylaştırmak,
 iyileştirmek, indirim yapmak.
 ş.-nî 2328
 [=1]
şimillih: Hafiflik, basitlik, kolaylık.
 ş. 465
 [=1]
şimillin: 1. Hafifçe basitçe. 2. Görünüşte,
 şeklen.
 ş. 24
 ş.+ah 3074
 [=2]
şinih: 1. Un. 2. Toz.
 ş. 2369, 2374, 2497, 2501, 2911, 2912,
 2918
 ş.+i.pe 348
 ş.+pa 2912
 [=9]
şipan: Çıban, akıntılı yara.
 ş. 332, 333, 334, 335, 336, 337, 339,
 345, 348, 348, 349
 ş.+a 344, 348
 ş.+pa 344
 ş.+ran 338
 ş.+sem 340
 [=16]
şipata: Sandal, çarık.

400
 [=1]
şir-: Yoğurmak, karmak, karıştırmak.
 ş.-malla 2369, 2388
 ş.-sa 348
 [=3]
şira: Sık, gür, koyu; yoğun, kalın.
 ş. 1771
 [=1]
şiral-: Seyrelmek, dökülmek, boşalmak.
 ş.-sa 352
 [=1]
şit-: 1. Nefes çekmek, duman yutmak. 2. Yutmak.
 ş.-sa 1128
 [=1]
şiva: Mezarlık.
 ş. 1873
 ş.+i.n.e+(şivine) 922, 1033
 [=3]
şivar: 1. Ağız, gaga, boğaz. 2. Delik.
 ş. 565, 1054
 ş.+i.n.e+(şivarne) 564, 1090, 1279
 ş.+i.n.ren+(şivarınçen) 1466
 [=6]
şivîn-: Yıkanmak.
 ş.-ma 1059, 2628, 2629
 [=3]
şi: 1. Üst, yukarı, doruk. 2. Zaman, vakit, devir. 3. Sabır.
 ş. 207, 214, 219, 223, 1255
 ş.+e+(şiye) 537, 546
 ş.+en+(şiyen) 539
 ş.+n.e 1, 35, 104, 106, 128, 208, 262,
 274, 286, 315, 348, 348, 390, 557, 602, 603,
 646, 905, 1048, 1061, 1064, 1064, 1114, 1143,
 1147, 1164, 1164, 1196, 1246, 1252, 1258,
 1271, 1277, 1351, 1357, 1364, 1371, 1382,
 1393, 1398, 1402, 1415, 1415, 1429, 1434,
 1466, 1480, 1486, 1487, 1490, 1503, 1520,
 1524, 1540, 1549, 1567, 1575, 1586, 1596,
 1600, 1615, 1649, 1661, 1719, 1720, 1748,
 1754, 1762, 1768, 1815, 1831, 1863, 1934,
 1939, 1941, 1944, 1958, 2213, 2251, 2258,
 2337, 2342, 2343, 2355, 2360, 2362, 2363,
 2364, 2370, 2373, 2376, 2378, 2379, 2381,
 2395, 2396, 2403, 2411, 2411, 2413, 2420,
 2421, 2422, 2437, 2455, 2456, 2468, 2469,
 2481, 2482, 2486, 2497, 2498, 2499, 2512,
 2518, 2544, 2549, 2554, 2570, 2583, 2694,
 2704, 2816, 2830, 2838, 2876, 2943, 2952,
 2985, 3011, 3079, 3087, 3110, 3120, 3146,
 3149, 3198, 3279, 3321, 3377, 3382, 3429
 ş.+n.eh 2422
 ş.+n.re.ççi+(şinçeççi) 1294

ş.+n.re.i+(şinçi) 150, 267, 480, 768,
 1380, 1705, 1873, 2284, 2288, 2636, 2745,
 3175, 3285, 3288
 ş.+n.re+(şinçe) 2, 5, 155, 207, 335,
 342, 342, 391, 1097, 1250, 1259, 1299, 1358,
 1363, 1599, 1639, 1663, 1750, 1762, 1775,
 1776, 1802, 1814, 1826, 1851, 1863, 1864,
 1866, 1902, 1907, 1908, 1918, 1964, 1982,
 1996, 2105, 2164, 2271, 2285, 2331, 2337,
 2361, 2378, 2389, 2394, 2395, 2410, 2420,
 2421, 2479, 2482, 2493, 2563, 2565, 2601,
 2601, 2602, 2603, 2639, 2742, 2793, 2894,
 2896, 3099, 3320, 3417
 ş.+y.i.n+(şiyin) 264, 392
 [=235]
şi-: 1. Yemek. 2. Ayıplamak, kızmak. 3. Mahkum etmek.
 ş. 1646, 1647
 ş.-e-şşi+(şiyeshi) 975
 ş.-et-pir+(şiyetpir) 1350
 ş.-kele-ni 386
 ş.-me 1060, 1176, 1649, 1649, 1971
 ş.-melle 2339, 2364, 2413, 2551
 ş.-melli 1294
 ş.-me-n 1472
 ş.-me-şir-eh 1204
 ş.-ni 1556
 ş.-ni 2381
 ş.-ni-ne 1647
 ş.-se 1558, 2930
 ş.-sen 2346
 ş.-y-eken 262
 [=24]
şiçças: Acale.
 ş. 56
 [=1]
şiççimış: Yedinci.
 ş. 790
 [=1]
şiççişi: Yedisi.
 ş. 2995
 [=1]
şiçi: Yedi.
 ş. 56, 397, 459, 592, 713, 2710, 2771,
 3123
 [=8]
şil: Yel, rüzgâr.
 ş. 913, 1325, 1824, 2260, 2261, 2264,
 2265, 2266, 2273, 2282, 2290, 2987
 ş.+e 1828, 2286
 [=14]
şili: Öfke, hiddet, hınç, hışım.
 ş. 1061
 ş.+i.n.e+(şilline) 1492

ş.+sem 27
 [=3]
şillen-: Öfkelenmek, kızmak, gücenmek, darılmak, içermek.
 ş.-me 1419
 [=1]
şimik: Ölü için sonbaharda dikilmiş anıt, kaide.
 ş. 375
 [=1]
şimış: 1. Yemek, yiyecek, gıda. 2. Yem.
 ş. 742, 1907, 1980, 2061, 2092, 2312, 2531, 2594, 3167
 ş.+e 2582, 2584, 2584, 2589, 2590
 ş.+i 1982
 ş.+in 2534, 2543
 ş.+sem 2578, 2964
 ş.+sir 394
 [=20]
şinçeh: Zamanında, derhal, hemen.
 ş. 383, 2723
 [=2]
şinçen: 1. Üstünden. 2. Hakkında. 3. Ek olarak, ilaveten, arkadan, arkasından.
 ş. 65, 95, 132, 144, 169, 282, 288, 293, 296, 308, 309, 326, 327, 352, 388, 455, 488, 513, 522, 530, 557, 582, 593, 629, 761, 852, 897, 1111, 1118, 1127, 1153, 1278, 1323, 1464, 1471, 1520, 1521, 1543, 1552, 1556, 1622, 1639, 1694, 1740, 1741, 1742, 1749, 1789, 1790, 1848, 1915, 1918, 1932, 1932, 1960, 2007, 2007, 2008, 2010, 2048, 2054, 2133, 2185, 2197, 2202, 2255, 2256, 2395, 2469, 2537, 2671, 2699, 2709, 2871, 2895, 2962, 3026, 3104, 3215, 3237, 3253, 3254, 3256, 3277, 3290, 3352, 3429, 3434, 3442
 [=89]
şirim: Yirmi.
 ş. 790, 816, 1123, 1213, 1287, 2013, 2965, 3120
 [=8]
şirip: Sağlam, çetin, şiddetli, sert.
 ş. 463, 467, 725, 851, 1025, 1362, 1363, 1369, 1630, 1887, 2331, 3099, 3441, 3444
 ş.+reh 320, 3159
 [=16]
şiriplen-: Sertleşmek, şiddetlenmek, sağlaştırmak, güçlenmek.
 ş.-ni 2071, 3002
 ş.-se 2704
 [=3]
şiriplet-: Sertleştirmek, sağlaştırmak, şiddetlendirmek, güçlendirmek.
 ş.-e-şşi 449, 857

ş.-e-t 86, 319, 508, 664, 3126
 ş.-et-çış 2731
 ş.-e-y-mış 174
 ş.-eken 1051
 ş.-es-si 2007, 3060
 ş.-melli 3061
 ş.-ni 830, 1942, 2055, 2102, 2120
 ş.-ni 222
 ş.-ri 583
 ş.-ri-ş 93, 3403
 ş.-se 136
 [=23]
şirippin: Sağlamca, sıkıca, sertçe, şiddetlice.
 ş. 826
 [=1]
şit-: Yetmek, varmak, ulaşmak, erişmek, vakti gelmek.
 ş.-eken 3063
 ş.-eken-ni 737
 ş.-eken-sem 3016
 ş.-e-ri 1920
 ş.-e-şşi 341, 1982, 2045
 ş.-et 9, 71, 164, 227, 228, 920, 926, 1712, 2680, 3393, 3412
 ş.-et-pir 1660
 ş.-e-y-men 2477
 ş.-e-y-men-ha 709
 ş.-e-y-me-ri 2802
 ş.-e-y-me-sen 3343
 ş.-e-y-me-şşi 1727
 ş.-e-y-mes-t-ha 2878
 ş.-i 1932, 2050, 2055
 ş.-iççen 1143, 1825
 ş.-iççen-eh 352
 ş.-kele-t-çış 1573
 ş.-me 345, 385
 ş.-melle-h 1326
 ş.-me-n 382, 2244, 2247, 2248, 2991, 3122
 ş.-me-n-lih-e 2315, 3287
 ş.-men-ni-n-e 1381, 1552, 2780, 3075
 ş.-men-ni-pe 1320
 ş.-men-ni-sen 3038, 3039, 3042
 ş.-me-ri 1491
 ş.-mes-t 549
 ş.-ni 403, 532, 702, 717, 1080, 1257, 1713, 1760, 2022, 2091, 2092, 2255, 2326, 2504, 2518, 2767, 2961, 3004, 3391
 ş.-ni 508, 1059
 ş.-ni-n-e 231
 ş.-ni-ne 673, 2020
 ş.-ni-pe 3422
 ş.-ni-sem 1556
 ş.-ni-şit-me-n 3195

ş.-nî-sker 1480
ş.-rî 813, 1298, 1373, 1421, 1517,
2579, 2698, 2732
ş.-rî-m 550, 1318, 1559, 1680, 3397
ş.-rî-mîr 1330, 1341, 2991
ş.-rî-tîr 1477
ş.-se 116, 1535, 1549, 1628, 2964
ş.-sen 1160, 1226, 1610, 1735, 1831,
2322, 2362, 2370
[=111]
şitelikli: Yeterli, yeterince, yeteri kadar.
ş. 1104
ş.+eh+(şitelikleh) 744, 2302, 2729
[=4]
şiteliksiz: Yetersiz, eksiz.
ş. 513, 733, 763, 803
[=4]
şiter-: 1. Götürmek, ulaştırmak, teslim etmek. 2. Yetiştirmek, büyütmek, beslemek. 3. Sağlamak (miktar olarak), belirli bir miktar ya da seviyeye getirmek.
ş.-es 1121, 1201, 3165
ş.-e-şî 81
ş.-et 131
ş.-me 2058
ş.-nî 600, 2942
ş.-rî+(şiterçi) 2984, 3193, 3217, 3391
ş.-se 2034, 2545, 3226
[=15]
şites: Gelecek, önümüzdeki.
ş. 132, 134, 385, 528, 1658, 1825, 3167
ş.+pe 155, 1517
[=9]
şiti: Yatak örtüsü, çarşaf.
ş. 1167
ş.+eh+(şitiyeh) 1830, 1840
[=3]
şitîn-: 1. Büyümek, artmak, çoğalmak. 2. Yetişkin hale gelmek, olgunlaşmak.
ş.-eken 3104
ş.-nî 2800, 3250, 3320
ş.-se 345, 2676
[=6]
şitinter-: Büyütmek, yetiştirmek,
olgunlaştırmak, ulaştırmak.
ş.-me 348, 2073
ş.-nî 2169, 2905
[=4]
şitînü: 1. Varma, ulaşma. 2. Yetişme,
olgunlaşma. 3. Başarı.
ş. 802
ş.+î.re+(şitînivire) 3439
ş.+î+(şitînivi) 3329

ş.+sem 663, 669, 699, 3444
ş.+sem.pe 690
ş.+sen.ren+(şitînüsençen) 677
[=9]
şitli: bkz. itli
ş. 1209
[=1]
şitmenli: Sıkıntı, eksiklik, kıtlık, hata.
ş.+sem 650
[=1]
şivçi: 1. Keskin. 2. Sert, acı. 3. Atik, çevik,
hareketli.
ş. 920
[=1]
şivitti: 1. Kapak. 2. Battaniye, yorgan, örtü.
ş. 230
[=1]
şivç: 1. Keskin. 2. Sert, acı. 3. Atik, çevik,
hareketli.
ş. 1399, 2524, 2748, 2782, 2819, 2882
ş.+î.î.sen.ren+(şivçiçisençen) 2245
ş.+reh 2843
[=8]
şivçilih: 1. Keskinlik. 2. Sertlik, acılık.
ş.+î.n.e+(şivçilihne) 1959
[=1]
şiyele: Yukarı.
ş. 2403, 2453
[=2]
şiyelten: 1. Yukarıdan. 2. Üstünkörü yüzeysel,
aceleyle.
ş. 2342, 2344, 2411, 2487, 2499, 2505,
2520
[=7]
şiyes: Yemek.
ş. 1058, 1554
[=2]
şiyinçe: Zamanında, derhal.
ş. 193
[=1]
şiyinçeh: Zamanında, derhal.
ş. 1748, 2251
[=2]
şikle-: 1. Almak, kaldırmak, çıkarmak. 2.
Kalkındırmak, yüceltmek.
ş. 3383
ş.-me 2055, 2189
ş.-nî 402, 2887, 2913
ş.-rî 136
ş.-se 1885
ş.-sen-eh 1093
ş.-y-mi 1214
[=10]

şiklen-: Çıkmak, kalkmak; kalkınmak, havalanmak.

ş.-ni 1884

[=1]

şiklenülli: Heyecan verici, ciddi, yükseltilmiş, neşeli, heyecanlı.

ş. 2983

[=1]

şikletter-: Çıkarmak, kaldırmak, kalkındırmak.

ş.-se 1418

[=1]

şile-: Dikmek, işlemek.

ş.-ni 370

ş.-se 1561

[=2]

şilen: Yılan.

ş. 951

[=1]

şiletter-: Diktirmek, işletmek.

ş.-es-si 817

[=1]

şilik: Şapka, başlık.

ş. 1593

[=1]

şin-: Yenmek, mağlub gelmek.

ş.-e-y-mi 3263

ş.-se 671, 692, 3132

[=4]

şinet-: Yenilemek, yenileştirmek.

ş.-e-şşi 2852

ş.-me 158, 2073

ş.-se 73

[=4]

şini: Yeni.

ş. 5, 43, 57, 148, 154, 199, 285, 379, 385, 392, 393, 395, 397, 398, 402, 405, 406, 408, 412, 448, 459, 460, 471, 586, 683, 683, 866, 1316, 1410, 1721, 1726, 1734, 1918, 1923, 1987, 2011, 2021, 2051, 2080, 2083, 2119, 2232, 2243, 2329, 2649, 2653, 2788, 2792, 2804, 2807, 2825, 2825, 2841, 2856, 2858, 2866, 2870, 2874, 2894, 2909, 2918, 2933, 2977, 2994, 2997, 3016, 3019, 3048, 3064, 3072, 3074, 3279, 3282, 3285, 3323, 3351, 3444

ş.+i.n.re+(şinninçe) 2873

[=78]

şinilih: Yenilik.

ş. 643, 646, 704

ş.+e 709

ş.+i 3062

ş.+i.sem 2795

ş.+sem 593, 859, 2115

[=9]

şinille: Yeni.

ş. 753, 1984

[=2]

şiniren: Yeniden.

ş. 136, 532, 809, 1886, 2622, 2704, 2836, 3041, 3444

[=9]

şinter-: Yenmek, mağlub etmek, üstesinden gelmek.

ş.-me 3216

ş.-ni 664

ş.-ni 719, 2203, 2205, 2207, 2208, 2209, 2214, 2700, 3022, 3154

ş.-ni-sem 692

ş.-ni-sen-e 521

ş.-ni-sen-ren+(şinternisençen) 2219

ş.-ri+(şinterçi) 237

ş.-se 781, 830, 857

ş.-sen 727

[=20]

şinterü: Zafer, galibiyet, yengi.

ş. 2703, 3192, 3198, 3252, 3257

ş.+pe 3158, 3214

[=7]

şinterüşi: Mağlub, muzaffer.

ş.+e+(şinterüşe) 15, 3056

ş.+i+(şinterüşi) 2981

ş.+sen 2218

ş.+sen.e 364, 2200

[=6]

şipre: Maya.

ş. 2374

ş.+ne 2369

[=2]

şir: Yer, arazi, toprak.

ş. 150, 202, 262, 263, 292, 301, 382, 480, 982, 1006, 1043, 1510, 1575, 1615, 1705, 1769, 1772, 1823, 1869, 1902, 1909, 1979, 1983, 2290, 2336, 2363, 2365, 2376, 2382, 2385, 2398, 2407, 2408, 2411, 2414, 2471, 2472, 2745, 2829, 2884, 2888, 2897

ş.+e 148, 154, 379, 1326, 1385, 1409, 1825, 2836, 2991

ş.+i 2885, 2894

ş.+i.n.e+(şirne) 260, 2832, 3264

ş.+i.n.re+(şirinçe) 3276

ş.+i.n.ren+(şirinçen) 1593

ş.+i.ne+(şirne) 2884

ş.+i.sem 411, 2959

ş.+i.sen.e 291, 2886

ş.+in 2880, 2921

ş.+ra.i+(şirti) 2839

ś.+re.h+(širtēh) 1682
 ś.+re+(širte) 60, 89, 117, 121, 385, 612,
 1790, 1832, 1832, 2084, 2369, 2390, 2464,
 2474, 2838, 2913, 2954, 3026, 3208
 ś.+ren.eh+(širteneh) 1676
 ś.+ren+(širten) 1116, 1284, 1466, 1815,
 2256, 2537, 2837
 ś.+sem 415
 ś.+sen.e 2830, 2834
 [=97]
šir: Yüz (sayı).
 ś. 385, 413, 1257, 1838, 2249, 2791,
 3137
 ś.+e 3207
 [=8]
šir: Gece.
 ś.+i.pe 1297
 [=1]
širi: 1. Halka, çember. 2. Bobin, makara, küçük
 silindir. 3. Yüzük.
 ś. 3320
 [=1]
širin: Yüz kişi, yüzer yüzer.
 ś. 54
 [=1]
širle: Gece, geceleyin.
 ś. 1511
 ś.+ççen 1048
 [=2]
širlehi: Geceleyin.
 ś. 2642
 [=1]
širne-kunne: Gece gündüz.
 ś. 3219
 [=1]
širşer: Yüzer.
 ś. 167, 2084
 ś.+in 1555
 [=3]
širşiv: Vatan, ülke.
 ś. 27, 1540, 2712, 2714, 2753, 3316
 ś.+a 1660, 3195, 3214, 3214, 3263
 ś.+i 2749, 2751, 3329, 3395
 ś.+i.n.e+(širşivne) 1535
 ś.+i.n.re+(širşivnçe) 1534, 3304
 ś.+i.sen.ra.i+(širşivsençi) 1978
 ś.+i.sen.re 1976
 ś.+in 3313
 ś.+in 364, 441, 468, 1882, 2055, 3035,
 3197, 3253, 3277, 3405
 ś.+ra 203, 289, 294, 2070, 2091
 ś.+ra.i+(širşivri) 293, 1978, 2013,
 2015, 2100, 2101, 2212, 2698, 3329

ś.+sen 2794
 ś.+šin 3315
 [=47]
širt-: 1. Çürütme, bozma, kokutma. 2. Rezil
 etme. 3. Yıpratma.
 ś.-me 3167
 [=1]
šiši: Bıçak.
 ś. 1203
 ś.+i.pe+(šišipe) 1816
 ś.+pe 1815
 [=3]
šit-: Kaybolma, yitme, sır olma, gözden
 kaybolma.
 ś.-ri-ś 1098
 [=1]
ŠKH:
 ś. 3134, 3140
 [=2]
ŠŚ:
 ś. 289
 [=1]
šu: Yaz.
 ś. 398, 1946
 [=2]
šu: Yağ.
 ś. 2043, 2337, 2342, 2343, 2347, 2354,
 2355, 2358, 2361, 2370, 2378, 2382, 2391,
 2410, 2411, 2414, 2420, 2421, 2423, 2467,
 2468, 2498
 ś.+i.n.e+(šivne) 352
 ś.+i+(šivi) 2374
 ś.+pa 1972, 2342
 [=26]
šu-: 1. Yıkama. 2. Yağma.
 ś.-assi+(šivassi) 1348
 ś.-ma 2265
 ś.-malla 1303, 2511, 2518, 2524, 2560
 ś.-malli 2277
 ś.-ni 2277, 2418
 ś.-ri 2265
 ś.-sa 2336, 2452, 2570, 2942
 [=15]
šuhal-: Kaybolma, yok olma, ortadan
 kalkma.
 ś.-at' 2598
 ś.-at-ir 1682
 ś.-i 1734
 ś.-ni 1690, 1766, 2096
 ś.-ni-sem 3212
 ś.-ri+(šuhalçi) 1678
 ś.-ri-m+(šuhaltim) 1204, 1684
 ś.-sa 626, 3380
 ś.-san-ah 2253

[=13]
şuhât-: Kaybetmek, yok etmek, ortadan kaldırmak.

ş.-as-ran 1144
ş.-at' 2589
ş.-iççen 1499
ş.-ma 173
ş.-mas-t-pîr 2178
ş.-mas-t-pîr-ha 2176, 2779
ş.-nî 2286
ş.-ni-sem 552
ş.-nîşemîn 930
ş.-rî-m 1049
ş.-tar-at' 486

[=12]

şuhatu: Kaybetme, kayıp.

ş.+sem 286

[=1]

şuhrîm: Verst; 1,07 kilometrelik Rus uzunluk ölçüsü.

ş.+a 1257
ş.+ra 397, 442, 1749, 2771, 2926
ş.+ra.i+(şuhrîmri) 2849

[=7]

şuhîr-: Çağırarak, bağırarak, haykırmak, inlemek, inildemek.

ş.-sa 1378, 1468, 1589, 1613

[=4]

şuk: 1. Yok, hayır,değil. 2. Yoksul, fakir. 3. Mahrumiyet, yoksulluk. 3. İmkânsız.

ş. 2, 35, 52, 59, 177, 238, 240, 245, 262, 360, 386, 395, 540, 562, 640, 640, 658, 735, 737, 806, 884, 885, 1082, 1119, 1120, 1121, 1201, 1208, 1309, 1309, 1329, 1381, 1381, 1391, 1445, 1485, 1607, 1673, 1674, 1676, 1688, 1692, 1721, 1753, 1826, 1833, 1850, 1858, 1859, 1877, 1891, 2063, 2274, 2296, 2308, 2325, 2604, 2735, 2744, 2758, 2794, 2807, 3016, 3083, 3254, 3257, 3260, 3327, 3438

ş.+a 161

ş.+ah 882

ş.+çî 1071, 1509, 1509, 2269, 2954

ş.+ha 3158

ş.+pa 3078

ş.+şke 1687, 3100

[=80]

şukki: Bulunmama, yokluk.

ş. 2252, 2839

ş.+pe 382, 2070, 2843

[=5]

şul: Yol.

ş. 7, 7, 8, 383, 1250, 1252, 1279, 1380, 1438, 1462, 1651, 1826, 1932, 2016, 2017, 2018, 2019, 2857, 2872, 2896, 2899, 2902,

2908, 2913, 2920, 2941, 2984, 3014, 3065, 3099, 3100, 3101

ş.+a 116, 1080, 1312, 1317, 1720, 1747, 1748, 1758, 1824, 2887, 2890, 3334

ş.+ah 2891

ş.+hi 382

ş.+î 2, 1814, 1826, 2107

ş.+î.ne+(şulne) 707

ş.+î.pe 1839

ş.+î+(şulî) 3217

ş.+în 2901

ş.+ra+(şulta) 1772

ş.+ran+(şultan) 1827, 2943, 3251

ş.+sem 2084, 2271

ş.+u.pa 1024

[=61]

şul: 1. Yıl. 2. Yaş.

ş. 1, 3, 9, 12, 50, 59, 71, 74, 158, 164, 167, 182, 189, 196, 306, 323, 355, 459, 510, 528, 659, 673, 714, 728, 743, 790, 791, 812, 813, 1041, 1043, 1064, 1153, 1259, 1364, 1503, 1533, 1545, 1637, 1689, 1711, 1746, 1792, 1822, 1855, 1911, 2020, 2034, 2054, 2055, 2058, 2075, 2081, 2162, 2186, 2191, 2192, 2224, 2232, 2237, 2244, 2247, 2248, 2317, 2710, 2733, 2734, 2868, 2886, 2916, 2918, 2919, 2966, 3001, 3019, 3038, 3039, 3042, 3057, 3059, 3071, 3102, 3104, 3122, 3151, 3170, 3190, 3197, 3252, 3270, 3275, 3278, 3312, 3318, 3335, 3342, 3393, 3401, 3405, 3407, 3408, 3417

ş.+a 591, 752, 1287, 1939, 2797

ş.+a+(şula) 2255, 3318

ş.+ah 589, 641, 694, 758

ş.+î 591, 1997, 2886

ş.+î.n 2759

ş.+î.n.e+(şulne) 683

ş.+î.n.re+(şulînçe) 670, 2759

ş.+î.n.ren+(şulînçen) 706, 734

ş.+î.sen 380

ş.+î.sen.re+(şulîsençe) 322, 822, 2886

ş.+în 2921

ş.+în 57, 2001, 3128

ş.+pa 3342

ş.+ra 2713

ş.+ra.ah+(şultah) 2903

ş.+ra.i.pe+(şultipe) 703

ş.+ra.i.sem+(şultisem) 254

ş.+ra.i.sem+(şultisem) 3035

ş.+ra.i.sen.e+(şultisene) 238

ş.+ra.i.sen+(şultisen) 3123

ş.+ra.i+(şulti) 2219, 2219, 2221, 2221, 2635, 3123

ş.+ra.i+(şulti) 254, 600

ś.+ra+(śulta) 162, 285, 288, 290, 433, 456, 461, 501, 506, 574, 577, 579, 871, 1535, 1991, 2036, 2056, 2057, 2078, 2122, 2127, 2156, 2158, 2188, 2206, 2223, 2250, 2255, 2699, 2738, 2775, 2883, 2884, 2911, 2966, 2995, 3021, 3038, 3218, 3399
 ś.+ran 3071, 3312
 ś.+ran.ah+(śultanah) 2731
 ś.+ran.pa+(śultanpa) 581, 875, 2142, 2195, 2198
 ś.+ran.pah+(śultanpah) 2173
 ś.+ran+(śultan) 9, 36, 408, 464, 649, 872, 1533, 2110, 2123, 2157, 2230, 2247
 ś.+sem+(śulse) 1185
 ś.+sen 5, 478, 1742, 3363, 3405
 ś.+sen.ra.i.pe+(śulsençipe) 799
 ś.+sen.ra.ĩ+(śulsençi) 2306, 2704, 3103
 ś.+sen.re.ĩ+(śulsençi) 1946
 ś.+sen.re+(śulsençe) 24, 294, 429, 447, 504, 580, 715, 873, 874, 1957, 2297, 2313, 2324, 2909, 3073, 3121, 3167
 ś.+sen.te.i+(śulsençi) 4
 ś.+sen.re+i+(śulsençi) 76
 ś.+ta 673, 2713
 [=239]
śul-: Yolmak, biçmek, turpanlamak, koparmak.
 ś.-at' 3173
 ś.-ma-n 384
 ś.-nĩ 1586
 [=3]
śulah: Yazın, yazın.
 ś. 398, 2728
 [=2]
śulçen: Yıla kadar.
 ś. 43, 459, 580
 [=3]
śulhi: 1. Yıllık. 2. Yaşında.
 ś. 163, 429, 448, 589, 868, 1922, 2055, 2055, 2059, 2059, 2059, 2067, 2069, 2095, 2121, 2124, 2250, 2889, 3142, 3218
 [=20]
śulih-: 1. Karşılaşmak, rastlamak, karşı karşıya gelmek. 2. Sataşmak, takılmak, saldırmak, dayanmak, çatmak, bulaşmak.
 ś.-at-çĩś+(śulihatçĩś) 1072
 ś.-ma 1426
 [=2]
śulim: Yalın, alev, ateş.
 ś. 352, 2394, 2395, 2479, 2493, 2563
 ś.+a 2563
 [=7]
śulla: Yaz, yazın.
 ś. 401, 425, 1284, 1950, 2843, 3180
 [=6]
śullahi: Yazın, yazın.

ś. 683, 702, 1801, 1830, 2244, 3054, 3112, 3119
 [=8]
śullen: Yıllık, her yıl.
 ś. 72, 746, 2998, 2998, 3020, 3156
 [=6]
śulli: Yağlı.
 ś. 2388, 2574, 2574
 ś.+ra.h 2573
 [=4]
śullih: Yıllık, yaşında.
 ś. 3221
 ś.+a 2011
 [=2]
śulseren: Her yıl.
 ś. 414, 504, 682, 1965, 2740, 2740, 2787, 2834
 [=8]
 [=1]
śulśi: Yaprak, filiz, tomurcuk.
 ś. 414
 ś.+ĩ.n.e+(śulśine) 2429, 2452
 ś.+ĩ+(śulśi) 2365, 2451, 2453, 2461
 [=7]
śulśürev: Yolculuk, seyahat.
 ś. 1943, 1944
 [=2]
śulśürevśi: Yolcu, seyyah.
 ś. 1258
 [=1]
śultalık: Yıllık, bütün yıl.
 ś. 2042, 2103, 2599, 2719, 3045, 3149
 ś.+a 3353
 ś.+ĩ 597, 2326, 2718, 2812
 ś.+ĩ.n.re+(śultalıkĩnçe) 2746
 ś.+ĩ.ne 2729
 ś.+ĩ.ne+(śultalıkne) 2073
 ś.+ĩ.peh 703
 ś.+ĩn 2725
 ś.+ran 2194, 2521
 [=18]
śultaş: Yoldaş, yol arkadaşı.
 ś. 1277, 1516
 [=2]
śum: Bitişiklik, yakınlık, yan.
 ś. 1979
 ś.+a 300, 1322
 ś.+ĩ 37, 97, 101, 192, 632, 648, 823, 2122, 2245, 2724, 2800, 3167, 3186, 3293
 ś.+ĩ.n.e+(śumne) 104, 579
 ś.+ĩ.n.ra.i+(śumĩnçi) 508, 740
 ś.+ĩ.n.re+(śumĩnçe) 1398, 2540, 2911, 2940, 3369, 3408
 ś.+ĩ.n.ren+(śumĩnçen) 2901, 3318

ś.+i.ne+(śumne) 313, 1997, 2175,
 2556, 2557, 2966
 ś.+i.sem 508
 ś.+i.sen.re+(śumisençe) 2276
 ś.+ra 947, 1798
 ś.+ran.ah 1764
 ś.+in 300
 [=41]
śumir: Yağmur.
 ś. 402, 1801, 2265, 2277, 3185
 ś.+a 3181
 ś.+pa 386
 ś.+sem 908
 [=8]
śumirsir: Yağmursuz.
 ś. 401
 [=1]
śun-: 1. Yanmak. 2. Parlamak, kızışmak. 3. Çile
 çekmek, acı çekmek, zarar görmek, katlanmak.
 ś.-akan 1466, 1518
 ś.-at' 913
 ś.-ni 3202
 ś.-sa 396, 1811, 2566
 [=7]
śunat: Kanat.
 ś. 895
 ś.+i.sen.e+(śunattisene) 2987
 ś.+in 1018
 [=3]
śunatlantar-: 1. Kanatlandırmak. 2. Coşturmak.
 ś.-ni 3204, 3216
 [=2]
śunatlî: Kanatlı.
 ś. 878
 [=1]
śuntar-: 1. Yakmak, kavurmak, dağlamak. 2.
 Cezalandırmak, vurmak, dövmek.
 ś.-malli 2037, 2061, 2064, 2795
 ś.-ni 910, 3242
 ś.-sa 3348
 [=7]
śup-: 1. Tokat atmak. 2. El çırpma, alkışlamak.
 ś.-sa 1420
 [=1]
śur: İlbahar, bahar.
 ś. 386, 1907, 1909, 1910
 ś.+i.n.e+(śurrine) 382
 [=5]
śur: Yarım, yarı.
 ś. 50, 1078, 1085, 1085, 1403, 1437,
 1545, 1773, 2267, 2414, 2442, 2501, 2506,
 2526, 2759, 2775
 [=16]
śur-: Batırmak, kesmek, biçmek; yırtmak,
 parçalamak.

ś.-as-la 1375
 ś.-ma 2378, 3135
 ś.-malla 395, 2402, 2403, 2504
 ś.-malla+(śumalla) 1488
 ś.-ni 230
 ś.-sa 968, 972
 [=11]
śural-: Doğmak, dünyaya gelmek, meydana
 gelmek.
 ś.-ççir 2293, 2331
 ś.-ni 10, 572, 574, 1159, 2121, 2124,
 2250, 3218, 3275
 ś.-ri+(śuralçi) 183, 1050
 ś.-ri-m+(śuraltim) 809
 ś.-sa 868, 2771, 3327, 3439
 ś.-san 1145, 1147
 ś.-san-ah 560
 [=21]
śuran: Yayan.
 ś. 2018
 [=1]
śurat-: 1. Doğurmak, doğum yapmak. 2. Ürün
 vermek.
 ś.-at' 546
 ś.-ni 22, 1146
 ś.-ni-sen-e 2866
 ś.-ri-m 1064
 ś.-sa 20, 1180
 [=7]
śurhi: İlbaharda, ilkbahara ait.
 ś. 153, 499, 2288
 [=3]
śuri: Hayvan yavrusu
 ś. 51, 2166, 2168, 3223
 ś.+i.n.re+(śurriçe) 2265
 ś.+i.sem+(śurisem) 1597
 ś.+i+(śurri) 421, 442, 1811, 2068, 3208
 ś.+ran 2542
 [=12]
śuril-: Kopmak, çatlamak, patlamak, kırılmak,
 batmak, bölünmek, yırtılmak.
 ś.-ri+(śurilçi) 1572
 [=1]
śurim: Demet, bağ.
 ś. 1117, 1759
 ś.+i.sem 1866
 [=3]
śurimli: Demetli, bağlı.
 ś. 463
 ś.+sker 1536
 [=2]
śurkunne: İlbahar.
 ś. 382, 403, 404, 425, 1808, 2573, 2803
 [=7]
śursir: 1. Gece yarısı. 2. Kuzey.

ś. 153, 306, 314, 315, 2720
 ś.+ra.i+(śurşirti) 2714
 ś.+re+(śurşirte) 2840
 [=7]
śurşirelle: Kuzeye doğru.
 ś. 287
 [=1]
śurt: Ev ,apartman.
 ś. 1932, 2283, 2636, 2639, 2784, 2861,
 2890, 2927, 2933, 2950, 3092
 ś.+a 2240, 2243, 2809, 3048, 3050
 ś.+i.n.e+(śurtne) 398, 633, 1511, 2107,
 2107, 2237, 2329, 2687
 ś.+i.n.re.i+(śurtinçi) 461, 812, 1144
 ś.+i.n.re+(śurtinçe) 60, 92, 129, 3049,
 3401
 ś.+i.n.ren+(śurtinçen) 1141
 ś.+i.n+(śurçin) 101, 113, 233
 ś.+i.sem+(śurçisem) 2105, 2710
 ś.+i.sen.e+(śurçisene) 1949, 2942
 ś.+i.sen.re+(śurçisence) 693
 ś.+i.sen+(śurçisen) 105, 3037
 ś.+i+(śurçi) 478, 521, 706, 2106, 3050,
 3364
 ś.+ra 3135, 3364
 ś.+ra.i+(śurtri) 61
 ś.+ran 630
 ś.+ran.ah 1642
 ś.+sem 406, 1331, 2788, 2790, 2793,
 2794, 2841, 2905, 2906
 ś.+sen 2272, 2276, 3182
 ś.+sen.e 3045, 3078
 ś.+sen.re+(śurtsençe) 2269, 3087
 [=70]
śurta: Mum, fitil.
 ś.+na 1811
 [=1]
śurtsir: Evsiz.
 ś. 394
 [=1]
śurt-yir: Konut, daire
 ś.-y.+pe 1932
 [=1]
śut: 1. Sıcak, yakıcı. 2. Parlak. 3. Uyanmış.
 ś. 234, 263, 364, 573, 582, 1180, 1242,
 1708, 1741, 2252, 2545, 3151, 3152, 3154
 ś.+i 131
 [=15]
śut-: 1. Yakmak, tutuşturmak. 2. Coşturmak,
 uyandırmak.
 ś.-iś 1049
 [=1]
śutal-: Yanmak, tutuşmak.

ś.-sa 1331, 1517, 1565, 1752, 1775,
 1851
 [=6]
śutar-: 1. Yanmak, tutuşmak. 2. Parlamak.
 ś.-ni 908
 [=1]
śutat-: 1. Yanmak. 2. Parıldamak.
 ś.-ni-ne 1834
 [=1]
śuti: 1. Işık, parlaklık, aydınlık. 2.
 Açıkça.
 ś. 1838, 1887, 2268, 2954, 3314
 ś.+i.ne+(śuttine) 1294, 1404
 ś.+i+(śuti) 1514, 3329
 ś.+lla 1058
 ś.+ran 1710
 [=11]
śutil-: Parlamak, aydınlatmak.
 ś.-sa 1517
 [=1]
śutisir: Karanlık, mat.
 ś. 2267, 3181, 3183
 [=3]
śut-şantalik: Evren, kosmos, tabiat, doğa.
 ś. 2530
 [=1]
śuyhaş-: Cıvıldamak, ciyak ciyak bağırarak.
 ś.-ma 1378
 ś.-sa 1383
 [=2]
śül: Yükseklik, irtifa.
 ś.+e.reh 1978, 3281, 3383
 ś.+re.i.sem+(şütisem) 568
 ś.+re.i+(şülte) 932
 ś.+re+(şülte) 753, 2921
 [=7]
şülle: Yukarıya doğru, yukarıya.
 ś. 1017, 1335, 1418, 1783, 1786, 1857,
 2189
 [=7]
şüll: Yüksek, uzun.
 ś.+reh 314
 [=1]
şüll: Uzun, yüksek.
 ś. 127, 135, 151, 155, 672, 1331, 1676,
 1776, 2701, 2705, 2715
 ś.+reh 3249
 ś.+sker 1536
 [=13]
şülliş: Yükseklik, boy.
 ś. 1868, 1901
 [=2]
şüp: Çöp, süprüntü.
 ś. 1641, 2861, 2873, 2875
 [=4]

şüre-: Yürümek, gezmek, dolaşmak, seyahat etmek.

ş.-ççen+(şürіççen) 387

ş.-ççir 2303

ş.-i-pir 1088

ş.-ir 556

ş.-ken 151, 364, 374, 1939, 2018, 2294, 2325, 2929, 3011

ş.-ken-sker-ın 1344

ş.-me 59, 152, 410, 460, 708, 811, 1146, 1329, 1710, 1826, 2891

ş.-melle 1506, 2832

ş.-me-n 1308, 3197

ş.-men-ni 1339

ş.-mes-t 1827

ş.-ni 1140

ş.-ni 141, 383, 459, 1153, 2896, 2904

ş.-ri-mir 30, 1606

ş.-r-ış 25

ş.-s 2835

ş.-se 358, 1586

ş.-sen 611, 2052, 2052

ş.-ssi 157

ş.-şşı 356, 814, 1598, 2956

ş.-t 1397, 1754, 1883, 2148, 2306, 2635, 2791, 2895

ş.-t-çi 1195

ş.-t-ıp 1275

ş.-t-pir 1581

[=63]

şüren: Kızıl.

ş.+sem 2942

[=1]

şüs: Saç, saç teli.

ş. 1725

[=1]

şüsen-: Titremek, ürpermek.

ş.-me-sir 334

[=1]

şvettuy: Havari.

ş. 313, 1936, 1968, 1968

ş.+in 1937

ş.+sen 1971

ş.+in 1936

[=7]

ŞYHPİ: Şul-Yır Hıruşşirlihi Patrul' İnspektsiyi (kısaltması), Otoyol Güvenliğı Devriyesi Müfettişliğı)

ş. 2017, 2019

[=2]

şa-: Bağırmaq, ağlamak, çığlık atmak.

ş.-ri 1467, 1489

[=2]

şa-ap: Şap (yansıma sözcük)

ş. 1375

[=1]

şahmat: Satranç.

ş. 3019

[=1]

şahmatist: Satranççı.

ş.+i.sen.e+(şahmatisçisene) 3016

[=1]

şakka-: Vurmak, çalmak, takırdatmak, tik tak yapmak.

ş.-sa 611, 3197

[=2]

şakla: Taş oyunu.

ş. 1724

[=1]

şakı: Bk. şım.

ş.+i.sen.e+(şakkisene) 1795

[=1]

şal: İç, içeri.

ş.+a 348, 2300

ş.+ra.i+(şalti) 1692, 2251, 3065

ş.+ra.i+(şalçi) 890

ş.+ra.i+(şalti) 310, 312

ş.+ra+(şalta) 1050, 1892

[=10]

şalkım: İri taneli, aralıksız, yoğun, sağıanak.

ş. 3181

[=1]

şalt: Pek, gayet, oldukça, çok.

ş. 1019

[=1]

şan-: İnanmak, emin olmak, kanmak, güveni olmak, itimat etmek.

ş.-as 223

ş.-at-ıp 3314

ş.-at-pir 191

ş.-at-pir-tir 1844

ş.-man 1799

ş.-man-lih 1173

ş.-ni 846

ş.-sa 402, 449, 2701, 2827, 3315

[=12]

şançik: Umut, ümit, güven.

ş. 1311, 2179

ş.+a 2176, 2178

[=4]

şançikli: Güvenilir, emin, sağılam, inanılır.

ş. 2180

[=1]

şank: Zınk (yansıma)

ş. 1422

[=1]

şanki: Bkz. vut-şanki.

ş. 2136

[=1]

şantar-: İnandırmaya çalışmak, güven vermek, garanti etmek, iknaya çalışmak.

ş.-at-îp 532
[=1]

şanış: Umut, ümit, itimat, güven, inanç.

ş. 1218, 1702, 2323, 2978, 2979, 3041
ş.+a 2779
[=7]

şapa: Kurbağa.

ş. 1614, 1622
ş.+î+(şapi) 1615
ş.+na 1616
[=4]

şapşurî: Bembeyaz.

ş. 1256, 1851, 1881
[=3]

şar: Şer, bela, dert.

ş. 438, 2282, 2287
[=3]

şara: Sarı.

ş. 311
[=1]

şarlotka: Meyveli puding.

ş. 2496
[=1]

şart sik-: Korkmak.

ş.-ah s.- nî 1683
[=1]

şartlat-: Soğutmak.

ş.-sa 1572
[=1]

şav: Gürültü, patırtı, ses.

ş. 930, 1405
ş.+î.n.e+(şavne) 1016
[=3]

şavla-: 1. Gürüldemek, uğuldamak. 2. Gürültü yapmak. 3. Yüksek sesle konuşmak.

ş.-sa 1784
[=1]

şavlî: Gürültülü.

ş. 703
[=1]

şay: Denge, derece, hesap.

ş. 1421
ş.+î 550, 550, 554, 557, 1931
ş.+î.n.e+(şayne) 504, 676
ş.+i.n.ra.î+(şayınçı) 497, 656, 692,

2193

ş.+î.n.re+(şayınçe) 501, 510, 510, 517,
728, 2198, 2720

ş.+î.ne+(şayne) 2055, 2055
ş.+ne 2110

ş.+ne.h 3343

ş.+pa 157, 3310

ş.+ra 127, 135, 672, 2715, 3032, 3249
ş.+ra.i+(şayri) 727, 2701, 2705

ş.+ran 1911
[=35]

şaylaştar-: Düzeltirmek, dengeletmek, hesaplatmak.

ş.-malla-mîn 2582
ş.-sa 2590
[=2]

şaylaşu: Denkleşme, dengeleme, düzeltme, hesaplama

ş. 2577
[=1]

şçit: Kalkan, korunak.

ş.+î.sem 2272
[=1]

şedevr: Başyapıt, şaheser.

ş. 3419, 3419
[=2]

şel: Yazık.

ş. 204, 711, 2308, 3227
[=4]

şelle-: Acımak, esirgemek, kıyamamak, üzölmek.

ş.-me-n 2937
ş.-me-şir 668
ş.-nî 3243
[=3]

şevle: Işın, ışık, parlama.

ş. 198, 204
ş.+re 200
[=3]

şıra-: Aramak, takip etmek.

ş. 1747
ş.-kan 39
ş.-ma 1219, 2251, 2324
ş.-malla 2877
ş.-man 328
ş.-ma-n 465
ş.-ri-ş 1220
ş.-sa 329, 1319, 1451, 3143
ş.-t' 1, 859
[=15]

şışsa: Şiş.

ş. 544
[=1]

şışî: Ur, tümör, şiş.

ş. 547
[=1]

şıv: Su.

ş. 348, 387, 1004, 1762, 2097, 2269,
2278, 2360, 2363, 2374, 2386, 2391, 2406,
2423, 2437, 2444, 2451, 2454, 2461, 2477,
2485, 2487, 2507, 2515, 2522, 2527, 2551,

2561, 2565, 2568, 2843, 2845, 2847, 2849, 2873, 2900, 2934
 ş.+a 348, 350, 1867, 1878, 2336, 2408, 2418, 2438, 2455, 2456, 2457, 2503, 2503, 2543
 ş.+î 155, 1036, 3223
 ş.+î.n 326
 ş.+î.n.e+(şivne) 1014
 ş.+in 1035
 ş.+ne 2518, 2570
 ş.+pa 1863, 2481, 2518, 2519, 2560, 3182
 ş.+ra 347, 1764, 2279, 2369, 2404, 2506, 2520
 ş.+ran 2512
 [=73]
şihliç: Flüt, kaval.
 ş.+sem 716
 [=1]
şil: Diş, çentik.
 ş. 2365
 ş.+î 564, 567
 ş.+î.sem 562, 568, 570
 ş.+im.pa+(şillimpa) 1332, 1339
 ş.+sem 569
 ş.+sır 1153
 [=10]
şil-: Silmek, süpürmek, kurulamak, temizlemek, fırçalamak.
 ş.-akan 1642
 ş.-at' 1643
 ş.-sa 1102
 [=3]
şilan: Kuşburnu, yaban gülü, çakaleriği.
 ş. 2504, 2505, 2507
 [=3]
şilavar: Şalvar.
 ş. 208
 [=1]
şili: Küçük kardeş.
 ş.+î+(şilli) 285, 476
 ş.+m+(şillim) 1295, 1363
 ş.+un.ran+(şilluntan) 1365
 [=5]
şimatkun: cumartesi.
 ş. 1953, 1971
 ş.+a 2630
 ş.+ran 1955
 [=4]
şimî: Kemik.
 ş. 976
 ş.+î.n.e+(şimmine) 1817
 ş.+î.pe+(şimmipe) 2352
 ş.+î.sem+(şimmisem) 1937

ş.+î.sen.e+(şimmisene) 1936
 ş.+î+(şimmi) 1795
 [=6]
şimşak: Kemikler, iskelet.
 ş.+a 1552
 [=1]
şin-: Donmak, üşümek, soğumak, buz tutmak.
 ş.-ni 337
 ş.-sa 1186
 ş.-san 2488
 ş.-t-sa 1197
 [=4]
şinir: 1. Sinir, damar. 2. Kiriş.
 ş.+î 354, 367
 [=2]
şinîs-: Bulmak, keşfetmek.
 ş.-a-ş-şî 1697
 [=1]
şinkirav: Çan, zil, çingirak.
 ş. 686, 700, 707, 755, 787, 804, 811, 819, 865
 ş.+pa 807
 [=10]
şinkiravla-: Çınlamak.
 ş.-ma 1338, 2726
 ş.-sa 2018
 [=3]
şinkirtat-: Çınlamak, şingirdatmak, çağıldamak.
 ş.-sa 1385
 [=1]
şint-: Dondurmak.
 ş.-nî 2484
 [=1]
şip: Sessizce, yavaş sesle, yavaşça; tam, düzenli.
 ş. 286, 715, 928, 1421, 1557, 2157, 2931
 ş.+ah 766, 1741, 1761, 1784, 1787, 2574, 2723, 3281
 ş.+in+(şippin) 942
 [=16]
şipa: Talih, yazgı, kader, nasip, kura.
 ş. 1109, 2738, 3237
 ş.+eh+(şipiyeh) 480
 ş.+î.n.e+(şipine) 1181
 ş.+î+(şipi) 480, 2131, 2821
 [=8]
şipçik: Bülbül.
 ş.+î 126, 812
 [=2]
şiplan-: Susmak, sessizleşmek, susturmak.
 ş.-ri+(şiplançî) 701, 702, 1423
 [=3]
şiplih: Sessizlik.

ş. 1873
 ş.+a 404
 [=2]
şipir: Süpürge.
 ş. 485, 1643
 [=2]
şipirlan: Salgın.
 ş.+sem 1402
 ş.+sem.pe 1067
 [=2]
şipirtat-: Sessizce akıtmakı dökmek.
 ş.-sa 1389
 [=1]
şirantar-: 1. Eritmek, ısıtmak. 2. Akıtmak.
 ş. 3383, 3383
 ş.-ni 213
 ş.-ri-ş+(şirantarçış) 250
 [=4]
şirih: 1. Sıcak, ateşli, şiddetli, hararetli. 2. Havasız, boğucu, kurak.
 ş. 381, 401
 [=2]
şirpik: 1. Kıymık, artık, kıymık. 2. Kılıçık.
 ş. 2524
 [=1]
şirsa: 1. Gerdanlık, tespih. 2. Boncuk.
 ş. 199
 ş.+na 108
 [=2]
şirşi: Koku.
 ş. 1082
 ş.+i.n.e+(şirşine) 2987
 ş.+i+(şirşi) 1715
 [=3]
şirşilli: 1. Kokulu 2. Kokmuş, küflü.
 ş. 2547
 [=1]
şirtlan-: Öfkelenmek, kızmak, irkilmek.
 ş.-ma 1463
 [=1]
şirttan: Etle doldurulmuş ve kızartılmış sucuğa benzer Çuvaş yemeği.
 ş.+pa 1081
 [=1]
şit-: 1. Çimlenmek, filizlenmek, çıkmak, doğmak. 2. Ortaya çıkmak, görünmek, patlamak.
 ş.-as-si 569
 ş.-as-si-n-e 567
 ş.-malla 568
 ş.-nĩ 274
 [=4]
şitik: Yarık, gedik, aralık, çatlak.
 ş. 2984
 [=1]

şitkli: Delikli.
 ş. 2353, 2425
 [=2]
şiv-şav: Dargınlık, kırgınlık; kavga, atışma, sövme, ağız dalaşı, çekişme.
 ş. 1405
 [=1]
şiyirttar-: Tırmalatmak.
 ş.-ni 337
 [=1]
şi: Mi, soru ilgeci.
 ş. 87, 172, 302, 384, 384, 400, 461, 488, 539, 591, 591, 720, 1144, 1144, 1270, 1276, 1276, 1280, 1417, 1521, 1521, 1685, 1724, 1823, 1833, 1900, 2729, 2822, 2989
 [=29]
şiklen-: Şüphelenmek, kuşkulanmak, endişelenmek, tereddüt etmek; korkmak.
 ş.-eken-sem 431
 ş.-er-eh 388
 ş.-e-şşı 2584
 ş.-et-timır 3240
 ş.-nĩ 1144, 3237
 ş.-ri-m+(şiklentim) 1511
 [=7]
şiklenter-: Şüphelendirmek, kuşkulandırmak, endişelendirmek; korkutmak.
 ş.-et-ške 643
 [=1]
şikli: Şüpheli, kuşkulu; korkulu.
 ş.+n 1683
 [=1]
şiklih: Şüphe, kuşku, endişe; korku.
 ş. 1769
 [=1]
şinel': Kaput.
 ş.+i.ne+(şinelne) 3218
 [=1]
şipovnik: Yaban gülü meyvesi; kuşburnu.
 ş. 2507
 [=1]
Şiva: Hinduizm'in geç dönem Vedik metinlerinde geçen İşvara veya Tanrı'nın bir biçimi.
 ş. 1886
 ş.+pa+(şivipa) 1864
 [=2]
Şivalingam: Şiva'ya tapınanlar.
 ş.+sen 1901
 [=1]
şikür: 1. Şükür. 2. İyi, mutlu. 3. Güvenli.
 ş. 679, 893, 1250, 2122, 2724
 [=5]
şivek: Sıvı, sıvılık.

ş. 2583, 2590
 ş.+ne 2584
 ş.+pe 347, 2582
 [=5]
şivir: Keskin.
 ş. 1768
 [=1]
şkul: Okul.
 ş. 459, 461, 633, 637, 701, 702, 705,
 706, 740, 743, 745, 748, 749, 830, 1949, 2244,
 2248, 2723, 2723, 2736, 2770, 2906, 2935,
 2962, 2964, 2966, 2966, 3001, 3009, 3012,
 3021, 3027, 3060, 3065, 3073, 3119, 3121,
 3152, 3279, 3354, 3401
 ş.+a 459, 464, 628, 630, 659, 673, 708,
 714, 825, 1146, 1150, 2223, 2325, 2961, 3060,
 3399
 ş.+i 624, 3065
 ş.+i.n 219, 737, 3016, 3063
 ş.+i.n.re+(şkulinçe) 355, 790, 824,
 1994, 2327, 2975, 3000, 3019, 3072
 ş.+i.ne+(şkulne) 3398
 ş.+i.sem 3064
 ş.+i.sen.re+(şkulisençe) 121, 3074
 ş.+in 710, 746, 747, 753, 838
 ş.+in 727
 ş.+pa 637
 ş.+ra+(şkulta) 466
 ş.+ra.i.sen.ra.i+(şkultisençi) 638
 ş.+ra.i+(şkulti) 358, 462, 679, 813,
 3026
 ş.+ra+(şkulta) 647, 650, 664, 714, 721,
 726, 728, 730, 789, 795, 811, 821, 832, 840,
 844, 871, 2197, 2318, 2322, 2763, 2766, 2780,
 2965, 2967, 3020, 3197, 3350, 3351, 3389
 ş.+ran+(şkultan) 691, 1153, 3001
 ş.+sem 648
 ş.+sen 3042
 ş.+sen.e 641, 684, 704, 2822
 ş.+sen.re+(şkulsençe) 120, 704, 822,
 2204, 2215
 ş.+şin 752
 [=134]
şofer: Şoför.
 ş.+i 1839
 ş.+ra+(şoferta) 453, 454
 ş.+sen 1688
 [=4]
şosse: Şose.
 ş. 2105
 [=1]
ştab: Karargâh, kurmay heyeti.
 ş.+ne 3111
 ş.+ra 3113

[=2]
ştantart: Standart; belli bir tipe göre yapılmış
 veya ayrılmış, ölçün, ölçünlü.
 ş.+i.n.e+(ştantartne) 1963
 [=1]
ştat: Kadro, personel, devlet.
 ş.+a 2318
 ş.+i.n.re+(ştatınçe) 1852
 ş.+ra 69
 [=3]
ştraf: Ceza.
 ş. 1345, 2624, 3097, 3128
 ş.+sem 2050
 ş.+sen.e 2049
 [=6]
şu-: **1.** Emeklemek, sürünmek, kaymak. **2.**
 Ortadan kalkmak, soyu tükenmek, yok olmak.
 ş.-ni 424
 ş.-ni-şem-in 451
 ş.-ri 3393
 ş.-ri-ş 1185
 [=4]
şuglan-:
 ş.-ni 156
 [=1]
şuhış: **1.** Düşünce, fikir. **2.** Arzu, istek, niyet.
 ş. 15, 320, 987, 1229, 1242, 1511,
 1565, 1636, 1837, 2068, 2767, 3214, 3304
 ş.+a 1693
 ş.+i.n.e+(şuhışne) 386, 2770, 3370
 ş.+i.ne+(şuhışne) 1891, 1893
 ş.+i.sem.pe 1268
 ş.+i.sen.e 2825
 ş.+im.a 1640
 ş.+ra 1062
 ş.+sem 3211
 ş.+sem.pe 683
 [=25]
şuhışla-: Düşünmek, aklından geçirmek,
 tasarlamak, sanmak, niyetlenmek.
 ş.-man 3213
 ş.-man-ççi 38
 ş.-ni 1145
 ş.-ni 2820
 ş.-sa 52, 800, 2653, 3287
 ş.-san 47
 [=9]
şultra: İri, büyük, iri taneli.
 ş. 2425, 3146
 [=2]
şur: Beyaz, ak.
 ş. 246, 1584, 1605, 1802
 [=4]
şurat-: Badana etmek, soymak.

ş.-malla 2353, 2395
 ş.-nî 2408
 [=3]
şurî: Beyaz, ak.
 ş. 193, 311, 570, 1332, 1851, 1880, 2358, 2659, 2659, 2667, 2667, 2912
 ş.+i+(şurri) 2912
 ş.+î.şin+(şurrişin) 717
 [=14]
şurlihli: Bataklık, çamur.
 ş. 3222, 3227
 [=2]
şursuhal: Aksakal.
 ş. 2805
 ş.+a 1054
 [=2]
şuşim: Şafak, gün ışığı.
 ş.+pa 1297
 [=1]
şut: 1. Abaküs, sayı boncuğu. 2. Rapor, hesap, nicelik, sayı, sonuç. 3. Şeref, namus, onur, itibar. 4. Niyet, kasit, istek, arzu.
 ş. 1296, 1315
 ş.+a 1419, 1963, 2110, 2210, 2607, 2610, 3078, 3287
 ş.+i.n.e+(şutne) 145, 584, 1338, 1853, 1998, 2013, 2034, 2141, 2151, 2959, 3145
 ş.+i.n.re.ççi+(şutinçeççi) 1054
 ş.+i.n.re+(şutinçe) 407, 436, 444, 469, 471, 789, 794, 830, 1999, 2218, 2873, 3418
 ş.+i.pe+(şuçipe) 303, 2070, 2089, 3006
 ş.+i+(şuçi) 164, 166, 405, 408, 432, 433, 434, 438, 705, 767, 1944, 2325, 2779, 3438
 ş.+pa 85, 285, 294, 1713, 2294, 3239, 3307
 ş.+ra 751, 1937, 2039, 2054
 ş.+ran 1917
 ş.+sîr 1447
 [=65]
şutla-: 1. Saymak, sanmak, bilmek, hesap etmek. 2. Niyetlenmek. 3. Saygı göstermek.
 ş.-ççîr 1471
 ş.-kala-şşî 488
 ş.-malla 1552
 ş.-man 1284, 3096, 3215, 3346
 ş.-man-ççi 1257
 ş.-ma-şşî 640
 ş.-nî 773, 3102
 ş.-nî-ççi 1715
 ş.-nî-min 3071
 ş.-rî-m 1317
 ş.-rî-mîr 2846

ş.-sa 167, 360, 1639, 1677, 1699, 1706, 1735, 3192, 3246
 ş.-san 2755
 ş.-şşî 2067, 2258
 ş.-t' 2071
 ş.-t-în 483
 ş.-t-îp 774, 776, 1335, 2880
 ş.-t-pîr 650, 2630
 ş.-t-rî-m+(şutlattim) 1152
 ş.-y-man 1052
 [=37]
şutlan-: Sayılmak, kabul edilmek, hesaba katılmak.
 ş.-akan 2313
 ş.-a-şşî 1953
 ş.-at' 706, 1924, 1954, 1962, 1967, 2025, 2041, 2043, 2785, 2948
 ş.-nî 433
 ş.-sa 421, 433
 [=15]
şü-: Islanmak, kabarmak, şişmek.
 ş.-nî-n 1005
 [=1]
şürpe: Çorba.
 ş. 2376, 2382
 [=2]
şüt: Şaka.
 ş. 1805
 [=1]
şüter-: Islatmak, suya bastırmak.
 ş.-nî 2418
 [=1]
şütile-: Şaka yapmak, şakalaşmak, alay etmek.
 ş.-se 3194
 [=1]
ta: Da, de.
 t. 1, 1, 6, 14, 21, 26, 28, 43, 43, 50, 64, 73, 81, 83, 86, 125, 167, 169, 175, 195, 195, 207, 209, 210, 235, 239, 254, 257, 261, 263, 273, 326, 328, 340, 344, 345, 348, 352, 360, 372, 373, 382, 385, 387, 390, 395, 395, 399, 401, 402, 417, 420, 424, 425, 432, 438, 474, 483, 486, 532, 540, 558, 561, 570, 583, 585, 605, 610, 612, 619, 626, 644, 645, 649, 651, 702, 713, 723, 726, 731, 749, 751, 752, 762, 771, 774, 781, 791, 793, 794, 796, 798, 810, 828, 829, 849, 855, 927, 928, 1026, 1046, 1049, 1052, 1061, 1061, 1062, 1063, 1065, 1089, 1090, 1100, 1104, 1115, 1124, 1124, 1129, 1133, 1134, 1146, 1149, 1149, 1150, 1151, 1152, 1164, 1167, 1171, 1177, 1184, 1206, 1214, 1233, 1240, 1241, 1246, 1252, 1257, 1257, 1257, 1270, 1270, 1274, 1277, 1279, 1281, 1286, 1287, 1289, 1298, 1301, 1309, 1310, 1311, 1312, 1317, 1318, 1322, 1323,

1324, 1327, 1328, 1329, 1338, 1344, 1357,
1369, 1373, 1374, 1375, 1380, 1384, 1389,
1397, 1413, 1418, 1418, 1421, 1431, 1442,
1442, 1469, 1470, 1470, 1476, 1492, 1499,
1501, 1503, 1509, 1509, 1511, 1512, 1513,
1518, 1525, 1528, 1535, 1548, 1567, 1586,
1592, 1600, 1602, 1615, 1615, 1617, 1635,
1640, 1643, 1659, 1661, 1662, 1673, 1673,
1675, 1679, 1681, 1684, 1685, 1687, 1688,
1688, 1693, 1699, 1702, 1723, 1725, 1728,
1735, 1753, 1755, 1761, 1768, 1772, 1783,
1785, 1788, 1795, 1799, 1800, 1811, 1811,
1819, 1820, 1821, 1826, 1839, 1842, 1873,
1875, 1876, 1888, 1902, 1925, 1934, 1935,
1939, 1958, 1983, 2064, 2067, 2070, 2083,
2085, 2093, 2096, 2099, 2138, 2140, 2140,
2141, 2144, 2153, 2155, 2158, 2158, 2158,
2159, 2160, 2161, 2168, 2174, 2239, 2246,
2248, 2249, 2250, 2258, 2268, 2269, 2298,
2299, 2308, 2320, 2323, 2324, 2326, 2337,
2357, 2369, 2376, 2395, 2404, 2418, 2420,
2468, 2472, 2477, 2482, 2486, 2487, 2503,
2514, 2520, 2533, 2545, 2564, 2568, 2587,
2591, 2609, 2609, 2621, 2693, 2694, 2703,
2703, 2726, 2729, 2733, 2735, 2736, 2762,
2770, 2777, 2786, 2807, 2809, 2811, 2827,
2869, 2878, 2934, 2934, 2956, 2958, 2968,
2979, 2999, 3004, 3048, 3052, 3057, 3064,
3082, 3083, 3095, 3114, 3136, 3137, 3152,
3160, 3168, 3178, 3183, 3190, 3194, 3197,
3210, 3215, 3226, 3234, 3237, 3249, 3254,
3257, 3261, 3264, 3266, 3266, 3266, 3267,
3267, 3281, 3285, 3285, 3315, 3338, 3338,
3340, 3344, 3357, 3361, 3361, 3362, 3366,
3375, 3375, 3383, 3384, 3385, 3386, 3390,
3402, 3409, 3432, 3438, 3444

t.+t̄ir 3213
[=409]

tabır: Tabur.
t. 300
[=1]

taçı: 1. Dar, sıkışık, yakın, yoğun. 2. Sıkı, sınımsıkı yoğun bir şekilde.

t. 234
t.+rah 2077
[=2]

taçilîh: Darlık, sıkışıklık, yakınlık, yoğunluk.
t.+î 1698
t.+î.n.e+(taçilîhne) 1705
[=2]

taçka: 1. Yaş, rutubetli, nemli, yapış yapış. 2. Şişman, kalın, dolgun.
t. 1560
[=1]

tahşan: Herhangi bir zaman.

t. 1077, 1711, 1790, 2084
t.+ah 388, 1826, 2708, 2855, 3304
t.+ran.pa+(tahşantanpa) 321, 1329,

2262

t.+ran.pah+(tahşantanpah) 1645, 2698
[=14]

taka: Koç, koyun.
t.+na 3132
[=1]

takam: Bilinmeyen kişi, herhangi biri.
t. 108, 640, 1090
[=3]

takîn-: Tökezlemek, duraksamak.
t.-ma-sîr 3387
t.-nî 3387
[=2]

takînkala-: Tökezlenmek.
t.-ni 2
[=1]

takîr: Düz, düzgün, doğru, muntazam, pürüzsüz.
t. 74
[=1]

takmak: 1. Deri, çanta. 2. Nakarat, kıta, dörtlük, koşma.
t.+î 1411
[=1]

taksi: Taksi.
t.+pe 1319
[=1]

talant: Yetenek, kabiliyet.
t.+î.pe+(talançipe) 3321
[=1]

talîk: Gün, yirmi dört saatlik zaman dilimi.
t. 1788, 2456
t.+ne 2094
t.+ra 2166, 3160, 3161
t.+ran 2494
[=7]

talpîn-: Enerjisini harcamak, çabalamak, gayret etmek.
t.-at' 781
t.-sa 967
[=2]

tamal-: Dinmek, iyileşmek, yatılmak rahatlatmak.
t.-î 1126
t.-ri+(tamalçi) 1517
[=2]

tamîk: Tamu, cehennem.
t.+î.n.e+(tamîkne) 3260
t.+î.n.re+(tamîkiñçe) 3245
t.+î.n.ren+(tamîkiñçen) 3226
t.+ra.+(tamîkri) 1542
t.+ran 879, 1532, 1568, 1576, 3214

[=9]
tan: Denk, aynı, aynı düzeyde, eşit, aynı, aynı seviyede.

t. 5, 775, 2533, 3184

[=4]

tanlaş-: Denkleşmek, yükselmek, itibar kazanmak, seviyesini yükseltmek, aynı seviyeye gelmek.

t.-at' 2002, 2055, 2108, 2285

t.-ma 679

t.-nĩ 2249

t.-ni 3126

[=7]

tanlaştır-: Karşılaştırmak, mukayese etmek, eşitlemek, denkleşirmek.

t.-at-ın+(tanlaştıratın) 1889

t.-san 240, 370, 703, 799, 3160

[=6]

tantiş: Yaşıt, akran.

t.+i.n.e+(tantişne) 2777

t.+sem 266, 268

t.+şır 2762

[=4]

tap-: 1. Tepmek, ayağıyla dürtmek, tekmelemek. 2. Silah sıkmak. 3. Kalp çarpmak.

t.-at' 1478, 1836

t.-sa 1036, 1421, 2755

[=5]

taphır: 1. Defa, kere, sefer. 2. An, dönem, süreç, etap, evre, aşama.

t. 2579

t.+a 1542

t.+ı 2879

t.+ı.n.re+(taphırınçe) 2828

t.+pa 3063

t.+ra.i.pe+(taphırtipe) 3160

t.+ra.i+(taphırti) 681

t.+ra+(taphırta) 2556, 3204

[=9]

tapın-: Saldırmak, baskın yapmak, dadanmak, musallat olmak, kalkışmak, denemek.

t.-akan-sem 1779

t.-a-şşı 1754

t.-ni 1831

t.-nĩ 286, 1540, 1778

t.-rı+(tapınçı) 1815

t.-sa 1751

t.-san 904, 1837

[=10]

tapran-: Deprenmek, başlamak, hareket etmek, yerinden kımıldamak.

t.-rı+(taprançı) 1819

[=1]

taprat-: Depretmek, yerinden oynatmak, harekete geçirmek, sallamak, başlatmak.

t.-rı 1416

t.-san 1485

[=2]

taptar-: 1. Teptirmek, tekmelemek. 2. Desteklemek, payanda vurmak, dayamak.

t.-malli 3049

[=1]

tar: Barut.

t. 1785

[=1]

tar: Ter.

t.+a 1638

[=1]

tar-: Koşmak, akıp gitmek, akmak, taşmak.

t.-ma 286

t.-malla 3381

t.-ni 879

t.-nĩ 287

t.-sa 1485

[=5]

taran: -e kadar.

t. 395, 492, 532, 1349, 1359, 1811, 1910, 1966, 1979, 2059, 2102, 2584, 2813, 2928, 2961

t.+ah 356, 1909, 1969

t.+ççen 1848

t.+ççen.eh 214, 254

[=21]

tarhasla-: Rız etmek, yalvarmak, rica etmek, talep etmek.

t.-ni-pe 1751

t.-t-ıp 1119

[=2]

tarhasşın: Lütfen, rica.

t. 1272, 2630

[=2]

tarih: Ağır, zor, yürek parçalayıcı, acıklı.

t. 399

[=1]

tarih-: Kahrolmak, kendi kendini yakmak, halsiz düşmek, halsizleşmek.

t.-a-şşı 2843

t.-mak-şın+(tarihmaşkın) 1013

t.-malla 1361

t.-nĩ-ran 1100

t.-sa+(tarihsa) 1252

[=5]

tarihtar-: 1. Harcamak, tüketmek. 2. Eziyet etmek, zulmetmek, canını sıkmak.

t.-sa 2942

[=1]

tarin: Derin.

t. 108, 1197

[=2]

tariniş: Derinlik.

t. 2278
[=1]
tarih: Tarih.
t.+ı̇ 281
[=1]
tarlattar-: Tutmak.
t.-akan 2536
[=1]
tart-: Koşturmak.
t.-ma-sır 1416
[=1]
tasa: Temiz, saf, halis, berrak.
t. 321, 2474, 2551, 2847, 2862
t.+ı̇sen 584
t.+ı̇+(tasi) 1190, 1235
[=8]
tasalîh: Temizlik, arılık, paklık, saflık, namus, iffet, adalet.
t.+a 2796
t.+ı̇.pe 187
[=2]
tasat-: Temizlemek.
t.-ma 3069
t.-malla 345, 2504, 2511
t.-nî 2336, 2352
t.-sa 979, 2503
[=8]
tašta: Bilinmeyen bir yerde, kimbilir nerede, herhangi bir yerde.
t. 1098, 1268
[=2]
taştan: Herhangi bir yerden.
t. 624
[=1]
taşvîr-: Anlamak, akli ermek, akıl etmek, kavramak.
t.-sa 1271
[=1]
taşla-: Oynamak, dans etmek.
t.-kan 1424
t.-ma 815, 834, 1350, 1398, 1416
t.-ma-ri̇ 1417
t.-r 1407
[=8]
taşşi: Dans.
t. 101, 113, 692, 1406, 1406, 3054
t.+a+(taşa) 255
t.+ı̇.pe+(taşşıpe) 101
t.+ı̇.sem.pe+(taşşisempe) 113
t.+ı̇+(taşşi) 114, 194
t.+pa 617
t.+ra 371
[=13]
tat-: 1. Kopartmak, kesmek, yırtmak, alıkoymak, ayırmak, toplamak. 2. Kesmek,

doğramak kıymak, biçmek. 3. Yarmak, yırtmak, delmek.
t.-mas-t 3190
t.-nî 3183
t.-ri̇ 1166
t.-sa 608, 612, 971, 2008, 2103, 2118, 2822, 2873, 3092
[=12]
tata: Bir de, bundan başka, aynı şekilde.
t. 9, 11, 36, 70, 73, 86, 87, 92, 101, 104, 132, 142, 146, 157, 159, 170, 183, 192, 192, 192, 256, 299, 310, 320, 335, 352, 361, 410, 425, 427, 444, 448, 507, 513, 520, 521, 573, 578, 580, 582, 583, 596, 606, 617, 618, 634, 650, 670, 671, 687, 688, 688, 691, 695, 699, 715, 720, 724, 733, 742, 744, 747, 765, 775, 793, 810, 811, 812, 830, 832, 856, 862, 1051, 1265, 1288, 1538, 1552, 1568, 1606, 1610, 1821, 1827, 1842, 1873, 1885, 1887, 1888, 1890, 1890, 1910, 1912, 1913, 1923, 1932, 1936, 1936, 1937, 1941, 1941, 1943, 1945, 1948, 1953, 1955, 1958, 1962, 1971, 1971, 1975, 1975, 1978, 1980, 1984, 1986, 1991, 1993, 1993, 1998, 2008, 2008, 2009, 2017, 2018, 2018, 2026, 2039, 2039, 2043, 2051, 2054, 2056, 2057, 2073, 2077, 2079, 2079, 2092, 2103, 2105, 2107, 2109, 2117, 2119, 2149, 2161, 2180, 2183, 2196, 2198, 2208, 2212, 2216, 2219, 2221, 2231, 2247, 2256, 2266, 2297, 2319, 2329, 2338, 2347, 2352, 2354, 2361, 2371, 2371, 2378, 2395, 2411, 2420, 2468, 2485, 2505, 2523, 2537, 2538, 2543, 2563, 2564, 2580, 2586, 2654, 2689, 2691, 2700, 2703, 2705, 2708, 2710, 2720, 2721, 2723, 2723, 2736, 2737, 2743, 2762, 2779, 2780, 2806, 2824, 2834, 2836, 2843, 2855, 2861, 2870, 2886, 2887, 2890, 2912, 2913, 2916, 2918, 2942, 2994, 2994, 3003, 3007, 3011, 3012, 3032, 3035, 3037, 3039, 3042, 3050, 3051, 3054, 3062, 3064, 3074, 3075, 3078, 3086, 3091, 3101, 3111, 3115, 3120, 3121, 3137, 3142, 3157, 3159, 3164, 3165, 3167, 3181, 3233, 3286, 3291, 3297, 3305, 3330, 3340, 3344, 3348, 3354, 3356, 3384, 3406, 3408, 3418, 3423, 3441, 3443, 3444
t.+h 53, 1344, 1374
[=273]
tatîk: 1. Parça, bölüm, kısım, kırpıntı, pasaj. 2. Ek.
t. 1176, 2358, 2423
t.+ı̇ 1603, 1720
t.+ı̇.n.e+(tatîkne) 1562, 1564, 1567
t.+ı̇.sem 1177, 2355
t.+ı̇+(tatki) 2600

t.+sem 2482
[=12]

tatıklı: 1. Kararlı, kesin, azimli, itibar, sahibi, saygın, önemli. 2. Kesinlikle, kesin olarak.
t. 2160
[=1]

tatıl-: Kopmak, yırtılmak, kesilmek, durmak, dinmek, sona ermek.
t.-mı 354, 367, 1152
t.-nı 441
t.-ri-ş+(tatılçısı) 375, 2054
[=6]

tatti sippisır: Aralıksız, durmaksızın.
t. 1676
[=1]

tatu: Barış, dirlik, huzur.
t. 156
[=1]

tav: Selam, teşekkür, şükran, minnet.
t. 221, 519, 520, 526, 532, 862, 1225, 1490, 1521, 2137, 3293, 3298, 3393
t.+ah 2154, 3259
[=15]

tava: Dava.
t. 76, 97, 2720, 2916, 3330
t.+ra 2541
[=6]

tavay: Haydi.
t. 1089
[=1]

tavlaşu: Tartışma, münakaşa, anlaşmazlık, dava, ihtilaf.
t.+i.n.e+(tavlaşşivne) 1172
[=1]

tavra: Çevre, dolay, alan; daire, halka.
t. 79, 511, 1754, 1771, 1795, 1829, 1860, 1937, 2540, 2923, 2986, 3001
t.+na 1833
t.+ra 1500, 1784
[=15]

tavrakurım: Ufuk, düşünce dünyası.
t.+a 175
[=1]

tavralih: Çevre, dolay, ortam.
t.+a 3154
[=1]

tavrapılı: Soybilim.
t. 358
[=1]

tavrapılışı: Soybilimci.
t. 178, 233
t.+sem 329
t.+sen 138
[=4]

tavraş: 1. Soy, kuşak, nesil, sınıf, aile, sülale. 2. Mensup, üye olma, köken, asıl. 3. Alet, Üstbaş, kıyafet, giyim kuşam. 4. Tutum, tavır, davranış, ilişki.
t. 744, 1833, 2382
t.+i.n.e+(tavraşne) 2861
t.+i.n.ra.i+(tavraşınçı) 1538, 2904
[=6]

tavrın-: Dönmek, geri dönmek.
t.-as+(tavrınas) 3214
t.-as-sa 2257
t.-at-ıp 1246
t.-a-y-ıp 3213
t.-a-y-man 3208
t.-ay-man-ni-sem+(tavrınaymannisem)
443
t.-a-y-ni 2937, 3200
t.-ma 683
t.-man 2250
t.-ni 260, 390, 449, 462, 1050, 1153, 1822, 2122, 2995
t.-ni-sen-e 3239, 3245
t.-ri-m+(tavrıntim) 3228
t.-sa 452, 2194
t.-san 1789, 1794, 3403
t.-san-ah 840
[=28]

tavşir-: Anlamak, akli ermek, akıl etmek, kavramak.
t.-sa 1670
[=1]

tavir-: 1. Ters yüz etmek, çevirmek. 2. Geri vermek, iade etmek, geri almak, döndürmek. 3. Kurtulmak, sıyrılmak, cevap vermek. 4. Karşılık vermek.
t.-as 1162
t.-as-si 1932
t.-as-şin 294
t.-at-ıp 1190
t.-ni 1944
t.-sa 960, 2709
[=7]

tay-: Eğmek, çekmek, çekimlemek, tarmak.
t.-akan 3299
t.-at' 2542
t.-at-pir 185
[=3]

taykalan-: Sallanmak, salınmak, yalpalamak, kımıldamak.
t.-at-rı-m+(taykalanattim) 1553
t.-sa 1413
[=2]

te: Da, de.
t. 1, 2, 2, 10, 13, 14, 15, 16, 26, 62, 70, 81, 84, 86, 89, 90, 108, 108, 115, 117, 126, 127,

156, 160, 161, 174, 174, 191, 204, 204, 208,
211, 215, 218, 220, 220, 223, 235, 238, 238,
239, 242, 254, 255, 256, 258, 261, 304, 309,
311, 318, 325, 329, 334, 334, 340, 341, 350,
360, 366, 368, 370, 371, 372, 374, 375, 381,
381, 382, 387, 387, 388, 389, 403, 414, 422,
427, 429, 431, 439, 443, 444, 446, 457, 463,
468, 470, 487, 505, 514, 515, 517, 517, 517,
517, 517, 518, 520, 545, 548, 552, 556, 567,
595, 597, 608, 612, 623, 627, 638, 638, 649,
658, 660, 663, 669, 676, 694, 699, 706, 709,
709, 710, 713, 715, 719, 721, 722, 727, 729,
733, 737, 739, 740, 742, 744, 747, 750, 760,
764, 764, 766, 768, 769, 770, 771, 773, 773,
777, 777, 779, 779, 780, 782, 789, 792, 801,
805, 812, 850, 852, 853, 855, 861, 883, 890,
953, 1028, 1044, 1044, 1048, 1050, 1056, 1059,
1068, 1071, 1072, 1077, 1079, 1088, 1088,
1089, 1094, 1104, 1126, 1128, 1142, 1144,
1145, 1148, 1153, 1175, 1178, 1181, 1200,
1208, 1210, 1212, 1216, 1219, 1223, 1236,
1238, 1258, 1261, 1269, 1271, 1276, 1277,
1278, 1279, 1280, 1287, 1288, 1289, 1291,
1293, 1294, 1296, 1298, 1305, 1308, 1312,
1323, 1327, 1329, 1331, 1332, 1333, 1338,
1340, 1343, 1347, 1350, 1352, 1356, 1356,
1358, 1359, 1364, 1364, 1368, 1370, 1372,
1387, 1391, 1396, 1398, 1400, 1405, 1411,
1416, 1418, 1420, 1422, 1422, 1423, 1424,
1425, 1429, 1430, 1432, 1433, 1435, 1438,
1441, 1442, 1443, 1449, 1450, 1451, 1465,
1466, 1471, 1481, 1482, 1482, 1486, 1486,
1487, 1489, 1489, 1489, 1490, 1497, 1506,
1513, 1517, 1517, 1523, 1535, 1536, 1543,
1552, 1553, 1556, 1559, 1562, 1564, 1570,
1573, 1599, 1600, 1606, 1617, 1622, 1630,
1643, 1653, 1676, 1677, 1678, 1692, 1708,
1718, 1719, 1720, 1728, 1734, 1742, 1747,
1752, 1766, 1770, 1777, 1781, 1783, 1788,
1803, 1818, 1819, 1830, 1831, 1837, 1850,
1859, 1883, 1883, 1890, 1890, 1902, 1902,
1912, 1931, 1933, 1942, 1943, 1945, 1968,
1983, 2010, 2018, 2023, 2052, 2059, 2075,
2115, 2131, 2138, 2139, 2140, 2148, 2149,
2149, 2166, 2168, 2171, 2172, 2175, 2177,
2178, 2197, 2206, 2209, 2214, 2216, 2222,
2285, 2286, 2295, 2297, 2302, 2305, 2309,
2310, 2311, 2320, 2321, 2322, 2325, 2328,
2330, 2331, 2342, 2342, 2402, 2411, 2437,
2457, 2462, 2469, 2493, 2525, 2531, 2531,
2544, 2544, 2547, 2548, 2556, 2565, 2575,
2578, 2580, 2581, 2584, 2588, 2594, 2603,
2604, 2604, 2604, 2604, 2604, 2619, 2620,
2663, 2686, 2701, 2705, 2706, 2708, 2714,
2714, 2715, 2720, 2722, 2723, 2735, 2738,

2746, 2753, 2757, 2758, 2759, 2762, 2767,
2771, 2774, 2774, 2789, 2795, 2795, 2796,
2796, 2805, 2806, 2814, 2816, 2836, 2840,
2841, 2852, 2853, 2863, 2865, 2878, 2886,
2886, 2894, 2894, 2896, 2916, 2921, 2927,
2942, 2949, 2950, 2951, 2977, 2983, 3002,
3020, 3047, 3060, 3062, 3070, 3078, 3087,
3100, 3101, 3108, 3108, 3109, 3110, 3121,
3126, 3132, 3134, 3136, 3153, 3171, 3172,
3174, 3179, 3185, 3198, 3201, 3212, 3224,
3227, 3236, 3237, 3244, 3249, 3249, 3249,
3260, 3278, 3288, 3291, 3291, 3298, 3299,
3299, 3302, 3309, 3312, 3314, 3321, 3327,
3328, 3330, 3332, 3335, 3339, 3342, 3342,
3343, 3346, 3349, 3352, 3354, 3371, 3377,
3382, 3394, 3404, 3412, 3414, 3418, 3421,
3425, 3432, 3433, 3434, 3438, 3439, 3440,
3441, 3444

[=561]

te-: 1. Demek, söylemek. 2. Niyetinde olmak, hesaplamak, ummak.

t.-es 619

t.-ha 1073

t.-in+(teyîn) 1380, 1730, 1772, 1892,

1901

t.-in-ha+(teyînha) 1522

t.-i-pir+(teyipir) 762

t.-ken 273, 558, 1854, 2767

t.-ken-sem 161, 2726

t.-me 292, 390, 851, 2794

t.-melle 333, 1548, 1699, 2787, 2852

t.-me-ri-mir 3287

t.-me-sen 1269

t.-n 540, 646, 722, 1494

t.-ni 146, 272, 283, 300, 312, 316, 316,
640, 1064, 1316, 1437, 1598, 1615, 2116, 2255,
2580, 2772, 2794, 2892, 3420

t.-ni 3, 56, 1359, 1440, 1557, 2637

t.-ni-ççi 1711, 1788

t.-ni-n 1521

t.-ni-ne 1308, 1803, 2610

t.-ni-n-e 324

t.-ri 54, 184, 206, 367, 804, 1094,
1264, 1316, 1599, 1693, 1696, 1723, 1727,
2762, 2778, 3311, 3383

t.-ri-ha 1733

t.-ri-m 1504, 1688, 1724, 3379

t.-ri-mir 1454, 2803, 3332

t.-ri-ş 31. 538, 1239, 1304, 1623

t.-se 38, 58, 68, 165, 166, 184, 188,
275, 288, 304, 305, 312, 313, 314, 321, 321,
391, 419, 539, 582, 591, 636, 640, 650, 675,
676, 693, 725, 773, 774, 776, 783, 826, 859,
1074, 1078, 1084, 1085, 1133, 1147, 1152,

1257, 1260, 1270, 1276, 1278, 1282, 1317, 1371, 1379, 1429, 1434, 1488, 1539, 1604, 1640, 1647, 1648, 1654, 1714, 1715, 1747, 1756, 1765, 1791, 1833, 1850, 1858, 1887, 1892, 1980, 2061, 2067, 2071, 2092, 2233, 2549, 2628, 2630, 2650, 2667, 2688, 2731, 2738, 2766, 2772, 2789, 2790, 2861, 2880, 2952, 2977, 2985, 3104, 3197, 3213, 3287, 3287, 3306, 3309, 3335, 3346, 3366, 3374
t.-se-eh+(teseh) 2303
t.-sen 334, 385, 565, 650, 704, 708, 735, 768, 775, 775, 1394, 1570, 1941, 2245, 2296, 2324, 2543, 2582, 2586, 2594, 2780, 2832, 2927, 3047, 3100, 3147, 3244, 3328
t.-şsi 50
t.-şsi 7, 56, 241, 666, 693, 1523, 1831, 1875, 2179, 2262, 2537, 2826, 3050, 3336, 3361, 3387
t.-s-şin 1886
t.-s-şin-şi 1887
t.-t 45, 314, 561, 637, 648, 809, 977, 1303, 1487, 1594, 1602, 1614, 1618, 1623, 1633, 1660, 2071, 2143, 2620, 2626, 2630, 2644, 2661, 2666, 2668, 2681, 2683, 2685, 2688, 2690, 2694, 2735, 2800, 2805, 2897, 2901, 2952, 3194
t.-t-çi 1058, 1060, 1070, 1542, 1802
t.-t-ip 51, 784, 1307, 1311, 1544, 1568, 1590, 1634, 2671, 3343
t.-tir 2586
t.-t-pir 823, 2847
[=301]
teatr: Tiyatro, sinema.
t. 3417
t.+i.n.re+(teatrınç) 3415
t.+in 2975
t.+in 3423
t.+sem 3418
t.+sem.pe 3401
t.+sen.re+(teatrınç) 674
[=7]
teet: Tiyatro.
t.+re 247, 249
[=2]
tehim: Lezzet, tat, zevk.
t.+i.n.e+(tehimne) 1497
[=1]
tehimli: Lezzetli, tatlı, zevkli.
t. 521
[=1]
tehnika: Teknik.
t. 452, 2022, 2122, 2876, 3077
t.+i+(tehniki) 2079
t.+na+(tehnika) 3048

t.+i.sen.ren+(tehnikisençen) 2025
[=8]
tehnikum: Teknikum, lise.
t.+sem 1997
[=1]
tehnoloji: Teknoloji.
t. 2074, 2079
t.+e+(tehnolojiye) 718, 2580
t.+pe 671
t.+y.i.n+(tehnolojiyin)216
[=6]
tehpersonal: Teknik eleman, teknik personel.
t.+pa 713
[=1]
tek: 1. Her zaman. 2. Daha büyük, daha fazla, bir daha.
t. 1022
[=1]
tekeh: 1. Her zaman. 2. Daha büyük, daha fazla, bir daha.
t. 2252
[=1]
telefestival: Telefon bayramı.
t. 1977
[=1]
telefon: Telefon.
t. 1922
t.+i 3041
t.+pa 2018, 2726
[=4]
telekompani: Telefon şirketi.
t. 3133
[=1]
telemarafon: Telefon maratonu, iletişim maratorunu.
t. 3133, 3135
[=2]
teleradiokompani: Radyo teleyizyon işletmesi (kurumu).
t.+i.n+(teleradiokompanin) 2977
[=1]
televideni: Televizyon.
t. 101
[=1]
televizor: Televizyon cihazı.
t. 750, 1359
t.+pa 238, 2794
[=4]
teley: Uğur, talih, baht, şans, kısmet.
t. 122, 1107, 1242, 1488, 2177, 2745, 3366
t.+pe 1230
t.+şin 1487
[=9]
teleye: İyi ki, şükür.

t. 205, 799, 1067, 2315, 2775, 3305
[=6]
teleyli: Uğurlu, talihli, bahtlı, şanslı, kısmetli.
t. 333, 693, 851, 1332, 2179, 3262
t.+reh 2294
[=7]
tem: Pek, pek çok, gayet, oldukça.
t. 110, 122, 334, 463, 1128, 1149,
1296, 1861, 1897, 1901, 1903, 2275, 3198,
3244, 3246
t.+er.i.n 109
t.+ren 3432
t.+sker 1600, 1677
t.+şin 1161, 1182, 1255, 3292
[=23]
tema: Tema, konu.
t.+i.pa+(temi̇pa) 633
t.+na+(temi̇na) 1740
t.+pa+(temi̇pa) 3152, 3423
[=4]
tematika: Temalar, konular, mevzular.
t.+na+(tematikina) 2725
t.+pa+(tematikipa) 3430
[=2]
temin: 1. Ne, bilinmez, bilinmeyen, meçhul. 2.
Pek, çok, gayet.
t. 828, 1375, 1842, 2273, 2949
[=5]
teminle: Nasıldır bilinmez, nasıl.
t. 1806, 1813
[=2]
temiše: Ne kadar, bir süre.
t. 156, 299, 345, 512, 610, 807, 812,
1178, 1181, 1265, 1533, 1570, 1630, 1635,
1672, 1678, 1764, 1781, 1822, 2310, 2382,
2477, 2581, 2902, 3137, 3151, 3224, 3412
[=28]
temle: Nasıldır bilinmez, nasıl.
t. 424, 674, 944, 1113, 1215, 1655,
1812, 3237
[=8]
temperatura: Isı, sıcaklık.
t.+li+(temperaturilli) 2412
[=1]
temilli: Temalı, konulu.
t. 681
[=1]
ten: Belki, herhalde.
t. 328, 387, 427, 1069, 1100, 1100,
1124, 1129, 1145, 1159, 1252, 1252, 1278,
1324, 1328, 1370, 1374, 1506, 1529, 1747,
1842, 1895, 1896, 1902, 2175, 2322, 2761,
2815
[=28]
tenki: 1. Gümüş para. 2. Çuvaşistan para birimi.

t. 600, 601, 602, 1912, 1926, 1945,
1947, 2035, 2036, 2050, 2052, 2052, 2052,
2060, 2091, 2100, 2182, 2224, 2229, 2248,
2814, 3121, 3137, 3137, 3141, 3142, 3299
t.+e+(tenke) 1950, 1956, 2050, 2058,
2091
t.+i+(tenki) 3100
t.+pe 2049, 2055, 2108, 2249, 2285
t.+ren 1932, 1957, 2102, 2248
t.+sem 362
[=43]
tenkilih: Gümüş para değerinde, gümüş paralık.
t. 1912, 2284, 2284, 2286, 2289, 2289,
2290, 3128
[=8]
teori: Kuram.
t. 1699, 1700, 1703, 3033, 3157
t.+i.pe+(teoriyipe) 1699
t.+i+(teoriyi) 1702
t.+ne 1694
t.+pe 3150
[=9]
tepir: Başka, diğer, öteki, ertesi, gelecek, ikinci.
t. 36, 53, 59, 128, 288, 300, 310, 393,
408, 508, 852, 1051, 1087, 1277, 1296, 1317,
1326, 1330, 1406, 1437, 1470, 1480, 1507,
1524, 1719, 1743, 1746, 1758, 1766, 1770,
1773, 1792, 1821, 1823, 1838, 1864, 1869,
2119, 2232, 2248, 2282, 2379, 2380, 2396,
2494, 2591, 2593, 2601, 2836, 2985, 3000,
3068, 3255, 3357, 3401, 3444
t.+i.n.re+(teprinçe) 1299
t.+i+(tepirri) 971
[=58]
teple: Bilinmez nasıl, ne şekilde.
t. 1492
[=1]
tepre: Başka bir sefere, bir dahaki sefere,
tekrar.
t. 1346, 1409, 1679, 2177, 2231
[=5]
tepri: Onlardan başkası, diğeri.
t. 1814, 1851, 2578, 2719, 2906
t.+n 1415
t.+ne 608, 1920
t.+sem 341, 468, 2175
t.+sen 385, 570
t.+sen.e 452
[=14]
ter: Kadar.
t. 921
[=1]
terapevt: Dahiliye doktoru, iç hastalıkları
doktoru.
t. 561, 1577

[=2]
teri: Kadar.
t. 1859, 3245
[=2]
terka: Rende, mutfak rendesi.
t.+pa+(terkîpa) 2353, 2373, 2419, 2425
[=4]
terkîla-: Rendelemek, rendeden geçirmek.
t.-nî 2411
[=1]
terminal: Terminal.
t.+i.ne+(terminalne) 2022
[=1]
termodinamika: Termodinamik.
t.+i.n+(termodinamikin) 1695, 1703
t.+lî+(termodinamikillî) 1698
[=3]
territori: Toprak, ülke.
t.+i.n.re+(territoriyînce) 2104, 3068
t.+i.sen+(territoriyîsen) 1961
t.+i+(territoriyî) 2724
t.+sen.e 584
[=5]
territoriya: Toprak, ülke.
t. 3152
[=1]
tert: Dert, kahır, üzüntü, acı.
t.+i+(terçî) 3217
[=1]
tertlî: Dertli, kahırlı, acılı, üzgün.
t. 3250
[=1]
teşettin: Aşar vergisi.
t. 2884
[=1]
test: Test, sınav.
t. 3013, 3076
t.+sem 3012
[=3]
tete: Amca.
t.+n 1292
t.+şî+(tetişî) 285
[=2]
tette: Oyuncak.
t.+pe 2327
t.+sem 2302
[=2]
tıl: Arka, geri.
t.+a 3226
[=1]
tıllan-: Ezilmek, buruşmak, hırpalanmak, örselenmek.
t.-nî 3257
[=1]
tımar: 1. Kök, köken. 2. Maden filizi.

t. 1197, 1982
t.+a 350
t.+i 348, 2451
t.+i.n.e+(tımarne) 161
t.+i.n+(tımarın) 349
t.+i.sem.peh+(tımarisempeh) 2273
t.+ne 2452
t.+ran+(tımartan) 115, 168
[=11]
tımarlan-: Köklenmek, kök salmak.
t.-ççîr 826
[=1]
tır: Ekmek, ekin, buğday.
t.+ra 386
[=1]
tırî: Ekmek, tahıl, buğday.
t. 381, 382, 401, 410, 440, 2285, 2909
t.+a+(tırta) 402, 2284
t.+i.n.e+(tırrine) 446
t.+sem 2288, 2960
[=12]
tırillî: Ekmeği olan, ekmeğe, stoğuyla yaşayan.
t. 402
[=1]
tırpul: Ekmek, tahıl, buğday.
t. 2025, 2890, 2903, 2955, 3103
t.+a 2283
[=6]
tırşî: Hasat.
t. 3167
[=1]
tıt-: 1. Tutmak, bulundurmak, dayanmak, beslemek, dokunmak, ilişmek, ellelemek. 2. Geciktirmek, alıkoymak, yavaşlatmak, tutuklamak, yakalamak. 3. Takmak, bağlamak, dikmek. 4. Yerine getirmek, uygulamak.
t. 1764
t.-akan 639, 1369, 3192
t.-akan-sem 174
t.-a-ssi 92
t.-at' 1480, 2827, 3014
t.-îr 2542, 2551, 3268
t.-ma 684, 753, 1363, 1734, 2921, 2952, 2970, 3105, 3179, 3389
t.-malla 1362, 2390, 2555, 2563
t.-malli-pe 369
t.-ma-n 1402, 1479
t.-mas-t-îp 1461
t.-nî 597, 987, 1315, 1615, 1616, 1643, 1865, 2573
t.-ni 769, 1830
t.-nî-ççî 1296
t.-ni-ne 2766
t.-ni-n-ren+(tıtınçen) 2573

t.-rī 1501
t.-rī-m 1387
t.-rī-mīr 55
t.-rī-ş 965
t.-sa 127, 263, 349, 445, 498, 1017,
1418, 1469, 1552, 2624
[=57]
tütīm: **1.** Yapı, bina kuruluş. **2.** Çevre.
t.+ī 1997, 2079
t.+ī.n.re+(tütīmīnçe) 174, 1917, 1996,
1999
t.+ra 2089
[=7]
tütīn-: **1.** Tutunmak, tutmak, dayanmak,
durmak, davranmak, kabul edilmek,
duraklamak, kalmak, gecikmek. **2.** Yakalamak,
yakayı ele vermek, tutulmak, ele geçmek.
t.-a-şşı 708
t.-at' 871, 1922, 2891
t.-ī 1514, 1965
t.-iççen 517, 1499, 2896
t.-malla 44, 2709
t.-malla-şi 46
t.-nī 300, 501, 589, 730, 1373, 1541,
2073, 2188, 2780, 2835, 2855
t.-nī 9, 3393
t.-rī+(tütīnçi) 1612
t.-rī-m+(tütītīm) 1471
t.-rī-mīr+(tütītīmīr) 734
t.-rī-ş+(tütīnçīş) 69, 3402
t.-sa 356, 1322, 1866, 2540
t.-san 329, 1146, 1280, 1398, 1445
[=39]
tütīs-: **1.** Tutuşmak, bağlanmak, kenetlenmek,
kapışmak, takışmak. **2.** Yapışmak,
sarılmak, kapışmak.
t.-sa 1424
[=1]
tütķīn: Tutsaklık, esaret.
t.+a 1754, 2887, 3236, 3238, 3239,
3240, 3243, 3246
t.+ran 3245
[=9]
tütķīnla-: Esir etmek, tutuklamak.
t.-rī-ş 110
t.-t-ha 1518
[=2]
tüttar-: **1.** Esir ettirmek, tututrmak, yakalatmak.
2. Ele vermek. **3.** Saçma sapan konuşmak,
yalana söylemek, aldatmak. **4.** Diktirmek.
t.-nī 3095
t.-rī-ş+(tüttarçīş) 1342
[=2]
tūhhīr: Dokuz.

t. 1061, 3273
t.+īn 1026
t.+īş.ne 1000
[=4]
tūhhīrmīş: Dokuzuncu.
t. 2265
[=1]
tūhīm: **1.** Tohum, döl. **2.** Soy, nesil, cins, sülale.
t.+ī 355, 364, 374
[=3]
tūhīn-: Giymek, giyinmek, takmak, kılığına
bürünmek.
t.-ay-mas-an 372
t.-nī 370, 1768, 1892
t.-rī-mīr+(tūhīntīmīr) 3218
t.-sa 213, 362, 371, 372
[=9]
tūhīr: Dokuz.
t. 1187, 1331, 1533, 2282, 2306
[=5]
tūhlaçī: **1.** Çöpçatan. **2.** Kaynana, gelinin annesi.
t.+ş.sem.pe 232
[=1]
tūhtav: Bekleme.
t. 710
[=1]
tūk: Eđer; doğruyu söylemek gerekirse.
t. 1090, 2565
[=2]
tūk-: Dökmek, akıtmak, boşaltmak.
t.-ma 1641
t.-malla 348, 2568, 2832
t.-rī-ş 967
t.-rī-m 1371
[=6]
tūkak: **1.** Dökülen, akan. **2.** Harcama, masraf,
tüketme.
t. 2285, 2289
t.+ī 2260
t.+sen.e 2658
[=4]
tūkaklan-: Tükenmek, harcanmak, tüketilmek.
t.-sa 2835
[=1]
tūlīh: Yetim, öksüz, dul.
t. 687, 688, 693, 695, 1994, 2242,
2723, 2723
t.+a 384
[=9]
tūm: Kil, balçık.
t.+a 717
t.+ran 716
[=2]
tūman: Kar fırtınası, tipi, boran.
t.+a 1824

[=1]
tımar: Damar, kök.
t.+ı.sem 10
[=1]
tımır: Bkz. timir.
t. 1296
[=1]
tımpay: Ahmak, saçmasapan, aptal.
t. 2947
[=1]
tımpuś: Taş kafalı, aptal, budala.
t. 1267
[=1]
tımsay: Ot kafa, aptal.
t. 1164
[=1]
tın: Bellek, hafıza, anı, hatıra.
t. 552, 1740
t.+a 959, 1652, 1653, 1663
tına kır-: Kendine gelmek.
t. k.-rī-m (kıtım)
1652, 1653, 1663
t.+ı.n.e+(tınne) 930, 1499
t.+ı.ne+(tüne) 765
[=9]
tınıś: Sakin, durgun, rahat, huzur, barıř.
t. 3265
[=1]
tınıślih: Sakinlik, durgunluk.
t. 167
[=1]
tıp: Yavaş sesle, yavaşça, sessizce, fısıldayarak.
t. 1669
[=1]
tıpra: Yer, toprak.
t. 2888
[=1]
tıptar-: Durmak, durdurmak, koparmak, bağı kesmek, yırtmak, parçalamak.
t.-nı 1401
[=1]
tır: Belki, ihtimal, olasılıkla.
t. 437, 1060
[=2]
tır-: 1. Durmak, dikilmek, bulunmak, ayağa kalkmak, bulunmak, oluşmak, meydana gelmek. 2. Niyetinde olmak, niyetlenmek, kalkışmak, denemek. 3. Uyanmak.
t.-a-ççı 1351
t.-akan 3, 8, 24, 324, 513, 1387, 1816, 1860, 1864, 1871, 1885, 2343, 2759, 2761, 2927, 3345, 3369
t.-akan-ı 3395
t.-akan-ni-sen 794
t.-akan-sem 3348

t.-as 1513
t.-as-sa 3314
t.-a-ssi 1552
t.-a-śśı 35, 838, 1358, 1861, 2920, 3249, 3270
t.-a-śśı-śke 3189
t.-at 15, 130, 218, 371, 602, 768, 945, 1113, 1128, 1250, 1328, 1363, 1708, 1726, 1855, 1866, 1889, 2227, 2465, 2901, 3060, 3113, 3173, 3311
t.-at-as 1371
t.-at-çı+(tıratçı) 1074, 2263
t.-at-çış 3365
t.-at-ha 2331
t.-at-ış 2109
t.-at-pır+(tıratpır) 1480
t.-at-tım 1063, 3345
t.-a-y-ma-rı 1420
t.-a-y-ma-rı-m 1471, 1680
t.-a-y-mı 1525
t.-a-y-mi 3371
t.-çı+(tıçı) 473
t.-ha 1058
t.-ı 2133
t.-ıp 1647
t.-ma+(tım) 1, 717, 1059
t.-malla+(tımalla) 349, 2513, 2540, 2558, 2563, 2755
t.-mali+(tımalli) 1397
t.-ma-n+(tım) 69, 1252
t.-ma-rı+(tım) 996
t.-ma-rı-m+(tım) 1735
t.-mas-t'+(tımast') 1878, 2794
t.-nı+(tını) 234, 285, 390, 397, 421, 423, 433, 500, 511, 715, 1166, 1322, 1577, 1677, 2103, 2148, 3214, 3277
t.-ni+(tını) 2793
t.-nı-n+(tın) 710, 1800
t.-ni-n-e+(tınine) 1563, 1983, 3099
t.-ni-pe+(tınıpe) 245
t.-rı+(tıçı) 1001, 1153, 1238, 1419, 1421, 1429, 1429, 1589, 1725, 3232
t.-rı+(tırı) 1923
t.-rı-m+(tırım) 1369, 1515, 1669
t.-rı-m+(tıtım) 388
t.-rı-ś+(tıçış) 255
t.-sa 31, 1145, 1402, 1502, 1865, 2386, 2394, 2704
t.-san-ah 1055
[=140]
tıran-: Doymak, ...-den memnun olmak.
t.-a-ssi 1552
t.-nı 2930
[=2]

tirantar-: 1. Beslemek, doyurmak, yedirmek. **2.** Bıktırmak, usandırmak.

t.-at' 3422
[=1]

tirat-: 1. Dikmek, oturtmak, koymak, bırakmak, yerleştirmek. **2.** Ulaştırmak, teslim etmek. **3.** Kalkındırmak, harekete geçirmek.

t.-malla 3053
t.-ni 1985, 1987, 2007, 2010, 3075,
3143

t.-sa 394, 678
[=9]

tiri-: 1. Tepe, zirve, doruk. **2.** Çatı.

t. 162
t.+i.n.re+(törrinçe) 1480
t.+i.n.ren+(törrinçen) 1857
t.+i.sen.e+(törrisene) 2272, 2288
[=5]

tirih-: 1. Uzunluk, boy, süre, parça. **2.** Yan, taraf, yön, memleket. **3.** Halka, bant, şerit. **4.** Dolayı, ötürü, sebebi, aracılığıyla.

t. 27, 59, 162, 573, 607, 714, 717, 795,
1275, 1411, 1500, 1697, 1744, 1750, 1760,
1779, 1907, 1913, 1933, 1958, 1991, 1994,
2004, 2038, 2068, 2083, 2085, 2096, 2099,
2101, 2102, 2215, 2245, 2635, 2699, 2724,
2832, 2841, 2847, 2866, 2884, 3011, 3041,
3073, 3123, 3125, 3186

t.+i.n.e+(törihne) 155
t.+i.n.ra.i+(törihinçi) 139, 2072, 2994,
3234

t.+i.n.re+(törihinçe) 149, 162, 380,
1746, 2288, 3327

t.+i.n.ren+(törihinçen) 70
t.+ra 1829, 1839, 2771, 2779, 3016
t.+ra.i+(törihri) 142, 2854
[=66]

tirin-: 1. Çarpmak, rastlamak, saplanmak, batmak. **2.** Atılmak, hızlı, yürümek, hevesli olmak, saldırmak, takip etmek, kovuşturmak.

t.-ha 1524
[=1]

tiriş-: Gayret etmek, uğraşmak, çalışmak, çabalamak.

t.-a-ççi 676
t.-akan-sem 215
t.-a-rah 3441
t.-as 15
t.-as-si 8
t.-a-şşı 89, 725, 753, 2303, 2584, 2921
t.-as-si-n-re+(törişassinçe) 262
t.-at' 749, 824, 858, 859, 2189, 2315,
2622, 3029

t.-at-öp 3437

t.-at-pör 188, 831

t.-i-pör 16

t.-iş 2233

t.-ma 775

t.-malla 1202, 1368, 2715

t.-ni 2705

t.-ni 454, 463, 465, 752, 2146, 3136,
3197, 3287

t.-ni-pe 183, 216, 233, 3297

t.-ni-peh 434

t.-sa 67, 654, 668, 682, 782, 3263, 3315

t.-sa-n 239

[=51]

törişu-: Özen, gayret, çaba.

t.+i.n.e+(törişivne) 3284

t.+i.pe+(törişivipe) 3291

[=2]

töriş-: Uğraşmak, savaşmak, mücadele etmek, boğuşmak.

t.-at' 2162

[=1]

töriş-: Uzunluk, boy; süre.

t.+pe 1279

[=1]

töruk-: Birden bire, aniden, hemen, anında.

t. 1094, 1479, 2177

t.+ah 554, 1670

[=5]

tös-: 1. Çekmek, döşemek, uzatmak. **2.** Çekip boşaltmak. **3.** Canı çekmek.

t.-akan-sem 206

t.-a-şşı 216

t.-m-pör 58

t.-ni 598

t.-sa 954, 2737, 2745

[=7]

tösil-: Esnemek, uzamak, sürüklenmek, gerinmek, uzanmak, doğrulmak, düzelmek.

t.-akan 1967

t.-a-şşı 1249

t.-at' 1003, 3013

t.-malla 1970

t.-ni 619, 1148, 2238, 3137, 3185

t.-ri+(tösilçi) 524

[=11]

tösip-: Uzatmak.

t.-at' 56

[=1]

tösilanki-: 1. Sırık, sıırık gibi uzun. **2.** Avare, işsiz güçsüz.

t. 956

[=1]

tösman-: Düşman.

t. 952, 3188, 3244, 3264

t.+a 442, 915, 3204
t.+i 934, 1429
t.+pa 3223, 3241
t.+sem 1751, 1752, 1778
[=14]
tiftiş: Devamlı, sürekli, düzenli olarak.
t. 985, 2298
t.+ah 1624
[=3]
tivan: **1.** Öz, yerel, yerli. **2.** Akraba, hısım. **3.** Sevgili.
t. 8, 127, 260, 262, 364, 441, 442, 468, 471, 472, 662, 678, 728, 730, 791, 792, 795, 799, 825, 1142, 1156, 1179, 1289, 1291, 1308, 1308, 1328, 1412, 1526, 1535, 1540, 1660, 1840, 2125, 2314, 2317, 2320, 2322, 2752, 2756, 2758, 2763, 2764, 2767, 2780, 2952, 3020, 3079, 3195, 3197, 3200, 3214, 3214, 3253, 3263, 3276, 3304, 3315, 3344, 3439
t.+a 1526
t.+i 1323, 3286
t.+i.sem.pe 232
t.+i.sen.e 316, 1079
t.+sem 1290, 1327, 1360, 1391, 1427, 1837
t.+sem.pe 1307
[=73]
tivanla: Kardeşçe, kardeş gibi ,akraba gibi.
t. 1174
[=1]
tivar: Tuz.
t. 347, 2338, 2347, 2369, 2374, 2411, 2414, 2418, 2423, 2430, 2431, 2451, 2455, 2461, 2467, 2468
t.+pa 117
t.+şin 1521
[=18]
tivarla-: Tuzlamak.
t.-malla 2579
t.-ni 2358, 2374, 2377, 2382, 2450
[=6]
tivassi: İşleme, işlem, üretim.
t. 467
[=1]
tivat: Dört.
t. 419, 1140, 2081
[=3]
tivatkal: Dörtgen, dört köşe, kare.
t. 1856, 2002, 2083
t.+sem 2421
[=4]
tivattimif: Dördüncü.
t. 2200, 3006, 3131
[=3]
tivatı: Dört.

t. 420, 647, 734, 1109, 1109, 1967, 2205, 2223, 2731, 3223, 3341
t.+n+(tivattin) 1108
[=12]
tivil: Fırtına, kasırğa, tipi.
t. 2260, 2261, 2265, 2266, 2273, 2282, 2290
[=7]
tivın-: **1.** Toplanmak, doluşmak, kalabalık oluşturmak, yığılmak. **2.** Yükselmek, çarpışmak, çatışmak, rastlamak, tıkanmak, boğulmak.
t. 2879
[=1]
tihiy: Durguni
t. 3418
[=1]
tikis: Değişmez, dengeli, sakin, düz, muntazam, eşit.
t. 778
t.+si.n 3393
[=2]
tikisle-: **1.** Eşitlemek, denkleme, düzleştirmek, düzeltmek. **2.** Onarmak, tamir etmek.
t.-ni 157
[=1]
tikit: **1.** Katran. **2.** Katranlı.
t. 426
[=1]
tilçe: **1.** Cüzamlı. **2.** At hastalığı.
t. 264
[=1]
tilgan: Taşıt, araba.
t.+sen.e 300
[=1]
tilhepe: Dizgin.
t.+i.n.e 1362
[=1]
timir: Demir.
t. 911, 1296, 1768, 1768, 1802, 2134, 2143, 2174
[=8]
timirşi: Demirci.
t. 426
[=1]
timlih: **1.** Etkinlik, aktivite. **2.** Azim, kararlılık, direnç. **3.** İnatçılık. **4.** Uyanıklık, açgözlülük.
t. 1143, 2554, 2869
[=3]
timlin: **1.** İnatla, ısrarla. **2.** Dikkatle. **3.** Çalışkanca.
t. 2575
[=1]
tin: Ancak, sadece, sırf, ama, ne var ki, henüz.

t. 57, 367, 734, 1050, 1061, 1271, 1330, 1331, 1395, 1503, 1670, 1673, 2437, 2851

t.+eh 20, 1290, 1314, 3079

t.+tereh 1689

[=19]

tinis: Deniz.

t. 950, 1050, 3202

t.+re 2599

[=4]

tinker-: Dikkat etmek, kulak vermek.

t.-et 1520

t.-se 1268

[=2]

tip: 1. Kuru, kurumuş, kurak. 2. Nöbetçi, nokta, yer, merkez. 3. Perhiz, oruç.

t. 1972, 2337, 2358, 2378, 2382, 2410, 2411, 2414, 2467, 2468

[=10]

tip-: Kurumak, solmak, bayatlamak, nasırlaşmak.

t.-ni 2358

[=1]

tipi: 1. Kuru, kurumuş, kurak. 2. Nöbetçi, nokta, yer, merkez. 3. Perhiz, oruç.

t. 345, 381, 2474, 2547, 2557

t.+i.n+(tippin) 1969, 1971

t.+i+(tippi) 1967

t.+sen.ren+(tipişençen) 1967

[=9]

tipir: Oruç.

t.+i.n.ren+(tipirinçen) 1971

[=1]

tipit-: Kurutmak, fırınlamak.

t.-ni 350, 2343, 2452, 2556

t.-se 3069

[=5]

tipli: Tipli.

t. 2237

[=1]

tipter: Düzen, âdet, usul, gelenek, görenek, düzen ve nizam.

t.+sen.e 146

[=1]

tir: Post, deri, kösele, meşin; kabuk.

t. 980, 1004

t.+i.n.ren+(tirinçen) 2352

t.+nin 1203

[=4]

tir-: Dizmek, geçirmek.

t.-se 108, 274, 2524

[=3]

tiraj: Tiraj.

t.+i 73

[=1]

tirik: Ahşap servis tabağı.

t. 1385, 2675

[=2]

tirke-: 1. Kapris yapmak, geri çevirmek, kabul etmemek, hor görmek, küçümsemek, hiç saymak, beğenmemek. 2. Kırılmak, bozulmak.

t.-t 2684, 2688

[=2]

tirkeken: Titiz, zor beğenen, kaprisli, kararsız.

t.+e 2675

[=1]

tirpey: 1. Düzen, âdet, sıra, usul, yol. 2. Düzen, nizam.

t. 584, 3047

t.+e 3032

[=3]

tirpeyle-: Düzenlemek.

t.-ken 2876

t.-me 360, 1136

t.-s 1948

t.-se 2054

t.-ssi 2861

t.-ssi-n-e 2873

[=7]

tirpeyli: 1. Düzenli, özenli, titiz. 2. İdareli, tutumlu. 3. Edepli. 4. Yararlı.

t. 1255, 1427, 1501, 2960

[=4]

TİSBİ: Tatarskiy İnstitut Codeyctviya Biznesu (kısaltması); Tataristan İş Asistanlığı Enstitüsü.

T. 1998

[=1]

tisker: 1. Vahşi, yabancı, yırtıcı, etçil, şehvetli, azgın, gaddar. 2. Asık suratlı, somurtkan.

t. 149, 311

[=2]

tiskerli: Vahşet, canavarlık, hunharlık, barbarlık, zalimlik.

t.+e 1471

[=1]

tislik: Gübre.

t. 3352

[=1]

tişker-: Gözden geçirmek, saymak, gözü ile bakmak, incelemek, ele almak, çözümlemek, tahlil etmek, soruşturmak.

t.-se 858

t.-sen 9

[=2]

tiv-: 1. Dokunmak, ilişmek, ellemek, ispat etmek, kanıtlamak, değinmek temas etmek. 2. Gücendirmek, darıltmak, incitmek, duyulandırmak.

t. 1430

t.-eken 3135
t.-e-şşı 2115
t.-et 108, 775, 2319, 2815, 2834, 3423
t.-e-y-mi 938
t.-mes-t 247
t.-ni 286, 438, 446, 1066, 1811, 2239,
2318, 3130, 3150, 3169, 3183, 3195, 3198
t.-ri 704, 1822, 3403, 3405
t.-se 149
[=29]

tivi: Uygun.
t. 1734, 2324, 3287
[=3]

tiviş: Pay, hak, değer, görev, yükümlülük,
saygı.
t. 1498, 3272
t.+i.n.re+(tivişinçe) 2117
t.+i.sen.ren+(tivişisençen) 2128
t.+li 3310
[=5]

tiviş-: **1.** Payına düşmek, kapmak, kavramak,
yakalamak, yetişmek. **2.** Layık, değer,
hak eden, saygıdeğer, yakışık. **3.** Ödev,
yüküm, görev, boyun borcu.
t. 2813, 2979
t.-e-şşı 468
t.-i 2019
t.-ni 365, 655, 670, 678, 2712, 2912,
2915, 3197
t.-pe 16
t.-ri 2777
[=14]

tivişli: Layık, değer, hak, saygıdeğer, yerinde,
uygun, uygunluk.
t. 76, 97, 769, 1230, 1689, 2699, 2720,
2916, 3284, 3330, 3406
[=11]

tivişlipe: Hakkıyla, layıkıyla, tam olarak,
içtenlikle.
t. 3307
[=1]

tivişter-: **1.** Karşılama, gidermek, sağlamak. **2.**
Tatmin etmek, memnun etmek. **3.** Uygun
olmak, gerçekleştirmek, uygulamak. **4.**
Görevlendirmek.
t.-eken 2536, 3010, 3073, 3121
t.-es 611, 2244, 2822, 3092
t.-es-si 1932
t.-et 2329
t.-i-ş 3119
t.-me 1946, 3090
t.-men 2246
t.-ni-pe 2238

[=15]

tivişterü: Karşılama, giderme, tatmin.
t.+i.sir+(tivişterüvisir) 2873
[=1]

tiyen-: Yüklenmek.
t.-eken 2838
t.-se 2876
[=2]

tiyev: Yük, görev.
t. 2022
[=1]

tî-: Demek, niyetlenmek.
t.-t-îp 3429
[=1]

tîhim: Lezzet.
t.+i 1083
[=1]

tîk: Yavaşça, sakince, sessizce.
t. 1456
[=1]

tîkel: Bkz. tîris.
t. 3213
t.+eh 546, 2131
[=3]

tîkir: Ayna.
t. 1520
[=1]

tîksim: **1.** Mat, bulanık, donuk, loş, cansız. **2.**
Esmer. **3.** Gizli. **4.** Kasvetli, hüznü, iç karatıcı,
ümitsiz, somurtkan. **5.** Belirsiz.
t. 990
[=1]

tîksimlen-: **1.** Matlaşmak, bulanmak,
donuklaşmak. **2.** Esmerleşmek. **3.** Gizlenmek.
t.-ri+(tîksimlençi) 1721
[=1]

tîl: **1.** Karşı, yan, yer, parça. **2.** Hedef, amaç. **3.**
Olay, ilişki, düzen, sıra. **4.** İmkân, olanak.
t. 13, 119, 281, 293, 325, 327, 593,
613, 928, 1050, 1289, 1624, 1631, 1862, 2231,
2678, 2828, 2838, 2994, 3196, 3229, 3332
t.+e 2081, 3391
t.+i.n.ereh+(tîlnereh) 414
t.+i.n.re+(tîlinçe) 2900
t.+i.n.seh 674, 1592
t.+i.n+(tîllin) 1368
t.+i.ne+(tîlne) 263, 522, 834, 1319,
1540, 1907, 1997, 2034, 2055, 2058
t.+ren+(tîlten) 1772
[=40]

tîlik: Rüya, düş.
t. 946, 1630, 1639, 1641, 1661, 1664
t.+in 1653

t.+ra.i+(tillikri) 2158
t.+re 1631, 1645
t.+sem 943
t.+sen.e 1629
t.+ü 1644
[=13]

tillin-: Şaşmak, şaşırarak, donup kalmak, hayret etmek.
t.-et 2638, 2654
t.-melle 843, 1621, 1766, 2771, 3310
t.-melle-peh+(tillimellipeh) 1763,
1774
t.-melli 1610, 1624, 1692, 2216
t.-ni 1774
t.-ni-ne 1691
t.-ri-m+(tillintim) 1443
t.-ri-ş+(tillinçiş) 1193
t.-se 1271, 1418, 1452, 1489, 2986
[=22]

tillinter-: Şaşırtmak, hayrete düşürmek.
t.-ri+(tillinterçi) 1694, 1763, 2793
t.-ri-ş+(tillinterçiş) 531
t.-se 513
[=5]

tillintermiş-: Şaşırtıcı, korkunç.
t. 1719, 1770, 1807
t.+sem 1579, 1627, 1667, 1737, 1741,
1797, 1846, 1905
t.+sen.e 1700
[=12]

tillir-: Derin derin düşünmek, düşünceye dalmak.
t.-se 1297
[=1]

tilliş-: Nispeten, görece, -e gelince, -a göre, ... ile ilgili.
t.+i.pe+(tillişpe) 3145
t.+pe 1694, 1702, 1924, 1991, 2079
[=6]

tille-: 1. Dikkat çekmek, göstermek nişan almak. 2. Amaçlamak, hedeflemek.
t.-se 1402
[=1]

tillev-: Hedef, maksat, amaç.
t. 367
t.+e 1703, 2723
t.+i 467, 607, 610, 855, 1976, 2017,
2242, 2722, 2739, 3008, 3060
t.+i.pe+(tillevpe) 8, 1955, 1957, 2073,
2113, 3010
t.+im.e 2847
t.+pe 2743, 2886
t.+sem 657, 1947

[=25]

tillevli-: Hedefli, maksatlı, amaçlı.
t. 2117
[=1]

tilli-: 1. Yerli, yeri belli olan. 2. Yerinde, işe yarar, makul.
t.+i+(tilli) 1382
t.+n 611
[=2]

tillin-: Kendi kendine, tek başına, ayrı.
t. 795
t.+eh 1209, 1494
[=3]

tillipulu-: Görüşme, karşılaşma, randevu, buluşma.
t. 122
t.+a+(tillipuliva) 614
t.+ra 605
t.+sem 121
[=4]

tim-: Pek, gayet, oldukça, çok, tümüyle, büsbütün.
t. 738, 1851, 2084
t.+i.sen.e 739
[=4]

time-: Küçük tepe, tümsek, yumru, hendek, kurgan.
t.+i.n.ren+(timinçen) 413
[=1]

timsil-: Çok istemek, niyetinde olmak, hevesi olmak.
t.-se 1225
[=1]

tin-: Din, inanç.
t. 1870, 1899
t.+e 421, 422, 422, 422, 423, 423, 2946
t.+i.n.e+(tine) 165
t.+i.n.e+(tinne) 291, 294
t.+i.ne+(tine) 147
t.+re+(tinçe) 1901
[=14]

tin-: Donmak, kaskatı kesilmek, pıhtılaşmak.
t.-se-h 1490
[=1]

tinçe-: Dünya, yeryüzü.
t. 173, 510, 692, 692, 1119, 1628,
1659, 1853, 1887, 2193, 2794, 2886, 2923,
3329
t.+i.n.e+(tinçine) 2300
t.+i.n.re+(tinçinçe) 2750
t.+i.n+(tinçin) 1936
t.+i.pe+(tinçipe) 2297
t.+i+(tinçi) 187

t.+i+(tünçi) 2976
t.+ne 995, 1121, 1180, 1205, 1858,
2951
t.+peh+(tünçipeh) 198, 201
t.+re 773, 855, 899, 1242, 1741, 2252,
3327
t.+re.i+(tünçeri) 598, 1029, 2071, 2699,
2702, 2707, 2727, 2741, 3028, 3154, 3277
t.+sen.e 1710
[=47]
tüp: 1. Dip, alt, temel, asıl. 2. Ana, merkezi,
başlıca. 3. Gayet, oldukça, tamamen.
t. 68, 76, 97, 97, 100, 132, 181, 317,
367, 410, 467, 502, 738, 738, 855, 1047, 1868,
1872, 1891, 1893, 2056, 2058, 2102, 2282,
2726, 2916, 3102, 3132, 3175, 3403, 3404,
3408
t.+e 825
t.+i 1173, 2675
t.+i.peh+(tüppipeh) 1343, 1490
t.+ne 1466, 2402, 2452, 2566, 2568,
2570
t.+ren 1705, 3204
[=45]
tüpçe-: 1. Sorgulamak, zorla söyletmek, ağzını
aramak. 2. Araştırmak, incelemek, çözümlmek,
analiz etmek.
t. 1895, 1895
t.-ken 2068
t.-me 1699
t.-melle-h 1791
t.-ni 1912
t.-ri-m 795
t.-se 175, 1396
t.-şşı 661, 666
t.-t-in 1889
[=12]
tüpçek: Mirasçı, varis, en küçük oğul.
t.+e 997
[=1]
tüpçev: Araştırma, inceleme, analiz, tahlil,
eleştiri, sorgu.
t. 365, 1745, 2193
t.+i.n.e+(tüpçevne) 1746
t.+sen 2004
[=5]
tüpçevşi: Araştırmacı.
t.+sem 170, 1795
[=2]
tüpel: Ahırın, kulubenin, fırının ön kısmı.
t.+e.lle 1102
t.+i 2334, 2348, 2349, 2366, 2367,
2383, 2384, 2399, 2400, 2415, 2416, 2432,

2448, 2489, 2490, 2508, 2509, 2528, 2552,
2576
[=21]
tüptet-: Gürültü yapmak, uğuldamak,
gürüldemek.
t.-se 1407
[=1]
tüplen-: 1. Aranmak. 2. Araştırmak, incelemek,
soruşturmak.
t.-men 1194
t.-ni 3021
[=2]
tüplün: Adamakıllı, hayli, ayrıntılı, özenle,
itinayla.
t. 95, 858, 1867
t.+reh 134, 148, 282, 1304
[=7]
tüpren-: Ufalanmak, parçalanıp dökülmek.
t.-et 2575
[=1]
tüpsakay: Bodrum, yer altı.
t.+ne 2459
[=1]
tüptüris: Doğru düzgün, dosdoğru.
t. 2656
[=1]
tür-: 1. Buruşturmak, mıncıklamak. 2.
Açgözlülük yapmak.
t.-men-e 2255
[=1]
türek: Altlık, destek, dayanak payanda.
t.+i 2865
[=1]
türekli: Dayanıklı, sağlam, kalıcı, sürekli, güçlü,
sert.
t. 2928, 3045
[=2]
türen-: Dayanmak, yaslanmak, abanmak,
sağlamlaşmak, güçlenmek.
t.-et 1415
[=1]
türev: Dayanak, destek.
t. 1
[=1]
türi: Motif, nakış, işleme, desen.
t. 188, 198, 204
t.+i.n.e+(türrine) 215
t.+i.pe+(türripe) 202
t.+i+(türriri) 201
[=6]
türikli: Güçlü, sağlam.
t. 1724
[=1]

tırılı: Motifli, desenli, nakışlı.
t. 193
[=1]

tırıs: 1. Doğru, gerçek, halis, emin, güvenilir, kesin. 2. Sadakatle, doğru, kesinlikle.
t. 123, 546, 565, 565, 567, 649, 855, 1120, 1521, 2004, 2131, 2538, 2559, 2577, 2582, 2590, 2702, 2733, 3032, 3167, 3197, 3213, 3251
t.+eh 172, 1440, 1529, 1716, 1850, 2580
t.+i.ne+(tırısne) 2546
t.+si.ne 1170
[=31]

tırıs tikel: İyi durumda, gayretli, çalışkan, güvenli, sağlam.
t. t. 546, 2122, 3202

tırısle-: Saymak, olduğunu düşünmek, kontrol etmek, denetlemek.
t.-me 27, 2030, 2543, 2565, 3042
t.-ni 1912, 3032
t.-se 3177
t.-t 3186
[=9]

tırıslev: Denetim, kontrol, deneme, sınav.
t. 2098, 3159
[=2]

tırıslıh: Doğruluk, eminlik, güvenilirlik, yasallık, meşruluk.
t. 1171
t.+e 3432
t.+re 1143
t.+şin 1518
[=4]

tırıslıh: Doğruluk, eminlik, güvenilirlik, yasallık, meşruluk.
t. 703, 1257, 1899
[=3]

tırle-: Nakış işlemek, desen yapmak, motif işlemek, resim yapmak.
t.-ni 835
t.-ri 263
[=2]

tırleñik: Skeç, kısa güldürü, kısa öykü.
t. 3352
[=1]

tırli: Çeşitli, türlü, değişik, farklı.
t. 158, 358, 385, 435, 435, 468, 477, 610, 614, 633, 681, 692, 716, 718, 719, 727, 742, 744, 758, 800, 830, 830, 1149, 1217, 1539, 1785, 1976, 2054, 2122, 2190, 2196, 2208, 2225, 2230, 2269, 2327, 2382, 2537, 2537, 2537, 2702, 2728, 2794, 2831, 2857, 2885, 2896, 2994, 3108, 3328, 3413

[=51]

tırliren: Çeşitli, türlü, değişik, farklı, türlü türlü, her çeşit.
t. 479, 610, 1537, 1740, 1969, 2149
[=6]

tırillli: Motifli, desenli, nakışlı.
t. 516
[=1]

tır-: 1. İtmek, dürtmek, teşvik etmek, dokunmak, ilişmek, ellemek. 2. Tutuşturmak, ateşlemek, ateşe vermek. 3. Dokumak, örmek.
t.-se 2592
[=1]

tır: 1. Renk. 2. Görünüş, biçim, özellik. 3. Tavır, hal.
t. 2920, 2925
t.+i.pe 1879
t.+sen.e 311
[=4]

tırli: Renkli, -e benzer.
t. 230, 1359, 1785, 1851, 1860, 2896
[=6]

tırlih: Örnek, gösterge.
t. 1692, 2307, 2745, 2776, 3038, 3295, 3314
t.+sem 1842, 2702
[=9]

tırlihli: Göstergeli.
t. 2855
[=1]

tırlihren: Örneğin, meselâ, söz gelimi.
t. 311, 423, 594, 608, 670, 2052, 2217, 2306, 2544, 2549, 2741, 2759, 2858
[=13]

tırırlen-: Donuklaşmak, matlaşmak, sönükleşmek, solmak, rengi atmak.
t.-ni 2928
[=1]

tırş: Değer, haysiyet.
t. 2284
t.+ne 1145
[=2]

tırşuri: Tohumluk tahıl.
t. 154
[=1]

tırım: Duman, is
t. 391, 392
t.+i 1785
[=3]

tırre: Sis, duman, bulanıklık.
t. 1563
t.+ne 1387
[=2]

ıtırelli: Belirsiz, kapalı, dumanlı, bulutlu, kapalı, sisli.
t. 264, 1451
[=2]

ıtıtım: 1. Karanlık, koyu. 2. Cehalet.
t. 1655, 1860, 2547
t.+re 1834
[=4]

ıtıtımlen-: Kararmak, koyulaşmak.
t.-ri+(ıtıtımlenç) 1825
[=1]

ıtıtımsır: Karanlıksız.
t. 1887
[=1]

tok: Cereyan, akım.
t. 3185
[=1]

tom: Cilt.
t.+ı.n.re+(tomınç) 297, 314
[=2]

tomat: Domates.
t. 2362, 2365, 2374, 2378, 2382
[=5]

tonna: Ton.
t. 2034, 2037, 2062, 2062, 2166, 2168, 2909, 2911, 2911, 3069, 3069
t.+ran+(tonnıran) 2042
t.+şın+(tonnışın) 2060
t.+ı.n.a+(tonnına) 1983
[=14]

toplivo: Yakıt, yakacak.
t. 2062
t.+ın 2060
t.+pa+(toplivıpa) 2054
[=3]

toponim: Toponim, yer adı.
t.+sen.re+(toponimsenç) 325
[=1]

TR: Tutaristan Respublikı (kısaltması); Tataristan Cumhuriyeti.
T. 76, 92, 99, 104, 494, 514, 582, 678, 688, 867, 870, 1907, 1915, 1960, 1963, 1975, 1975, 1980, 1984, 1984, 1984, 1985, 1986, 2008, 2010, 2053, 2061, 2092, 2113, 2114, 2115, 2116, 2118, 2120, 2120, 2124, 2127, 2128, 2132, 2132, 2133, 2133, 2721, 2724, 2994, 3011, 3039, 3076, 3125, 3130, 3154, 3293, 3301
[=53]

tragediy: Trajedi.
t.+e 3417
[=1]

traktor: Trakör.
t. 452, 455, 2164, 3167

t.+ı 1048
t.+ı.sem 2149
[=6]

traktorist: Traktörçü.
t. 2135, 2138, 2140, 2147, 2163, 2170, 2180
t.+a 2161
t.+sem 2150
[=9]

tramvay: Tramvay.
t.+pa 1330
[=1]

transport: Ulaştırma, taşımacılık, nakliyat.
t. 1827, 2079, 2961
t.+ı.n+(transporçin) 1918
[=4]

tribuna: Kürsü, tribün.
t. 3379
[=1]

tron: Taht, saltanat.
t.+a 285
[=1]

trotuar: Trotuvar, kaldırım.
t. 1643, 1672, 1676, 1720
[=4]

tseh: Atölye, fabrikanın bir bölümü.
t. 3049
t.+a 2073
[=2]

tsentr: Merkez.
t. 2068, 3010, 3011, 3014, 3121
t.+ı 838, 1964, 2104
t.+ı.n 820, 2001
t.+ı.n.e+(tsentrne) 1966, 2723, 2998
t.+ı.n.re+(tsentrınç) 100, 2867, 3279
t.+ın 3076
t.+ra+(tsentrta) 3104
t.+ın 3073
[=19]

tsentralizatsile-: Merkezileştirmek.
t.-ni 3151
[=1]

tseremoni: Merasim, tören.
t. 1960
t.+ı.sen.e+(tseremoniyısene) 1870
[=2]

tsirkulyar: Genelge, kararname.
t.+ka 2932
[=1]

tsistern: Sarnıç, tank.
t.+i 1380
[=1]

tsivilizatsi: Uygarlık, medeniyet.
t. 157, 1902, 2795

[=3]
TSKJ:
 T. 620
 [=1]
tu: Dağ, yığın, tepe.
 t. 1749, 1750, 1852, 1862, 2952
 t.+a+(tīva) 1867
 t.+i+(tīvi) 143, 1848, 1899
 [=9]
tu+(1)-: Toplamak, biriktirmek, yığmak.
 t.-a-şşı+(tīvaşşı) 745
 [=1]
tu-: 1. Yapmak, etmek, kılmak. 2. İnşa etmek.
 3. Düzenlemek, tertipleme 4. Çalışmak, görev yapmak.
 t.-akan+(tīvakan) 2024, 2054, 2113,
 3312
 t.-akan-sen+(tīvakansen) 1999
 t.-akan-sen-ren+(tīvakansençen) 2899
 t.-as+(tīvas) 1337, 1522, 1702, 1995,
 2079, 2861
 t.-as-si+(tīvassi) 1372, 3070
 t.-a-şşı+(tīvaşşı) 80, 1224, 1925, 2545,
 2852, 2902
 t.-a-şşı+(tīvaşşı)-şi 964
 t.-as-si-ne+(tīvassine) 1706
 t.-at'+(tīvat) 1886, 2810
 t.-at-çi 1043
 t.-a-t-İN+(tīvatİN) 2581
 t.-at-İp-ha+(tīvatİpha) 1566, 1637
 t.-at-tīmīr 3241
 t.-İ-n+(tīvİN) 1895
 t.-ma 238, 374, 396, 559, 589, 600,
 699, 716, 773, 1420, 1567, 1707, 1745, 1857,
 1862, 1880, 1884, 1907, 2104, 2237, 2486,
 2534, 2585, 2651, 2735, 2768, 2813, 2846,
 2871, 2896, 3071, 3079, 3092, 3133, 3304,
 3305, 3392, 3444
 t.-malla 345, 551, 1225, 1550, 2389,
 2411, 2579, 2836, 2872, 3263, 3372, 3380
 t.-malla-ha 2566
 t.-malla-şke 2710
 t.-malla-tİk 2330
 t.-malli 2874, 2890, 3078
 t.-malli-n-e 2805
 t.-ma-rİ 1720
 t.-ma-sİR+(tumasİR) 3057
 t.-ma-sİR-ah 1521
 t.-ma-şi 963
 t.-maşkın 3100
 t.-nİ 300, 418, 419, 420, 446, 835,
 1217, 1558, 1708, 1751, 1876, 1884, 2031,
 2033, 2053, 2127, 2752, 2830, 2888, 2999,
 3192, 3281, 3282, 3302, 3311, 3345
 t.-nİ 347, 1960

t.-nİ-ççi 599
 t.-nİ-sen 434
 t.-nİ-şİN 2255
 t.-r+(tīvar) 2746
 t.-rİ 132, 526, 1678, 3331
 t.-rİ-ha 1168
 t.-rİ-m 1521, 1569, 1635
 t.-rİ-ş 92, 2231, 2800, 3404
 t.-sa 152, 336, 394, 478, 499, 520, 596,
 604, 1055, 1189, 1376, 1410, 1490, 1646, 1903,
 1935, 1982, 1983, 1986, 1991, 1993, 2020,
 2042, 2054, 2072, 2085, 2116, 2240, 2546,
 2622, 2650, 2739, 2816, 2848, 2891, 2900,
 2903, 2909, 2911, 2966, 3047, 3048, 3058,
 3103, 3226, 3278
 t.-sa-h 84
 t.-san 247, 393, 1075, 2550, 2847
 [=188]
tualet: Tuvalet.
 t.-ra.i+(tualetri) 2644
 [=1]
tuh-: Çıkmak, ayrılmak, gitmek, taşınmak,
 doğmak, hareket etmek, görünmek,
 belirlemek, gözükmek, basılmak,
 yayımlanmak, patlamak.
 t.-a 1690, 1690
 t.-akan 15, 19, 758, 1181, 1976, 2912
 t.-akan-nİ-sem 342
 t.-akan-sem 637, 3001, 3110
 t.-as 339, 1478
 t.-as-la 1836
 t.-as-pa 1250
 t.-a-şşı 1872
 t.-at 32
 t.-at' 609, 953, 1208, 1320, 1381, 2581,
 2586, 2822
 t.-at-İR 1714
 t.-at-pİR 1350
 t.-at-rİ+(tuhatchİ) 1149, 3353
 t.-a-y-man 3227
 t.-a-y-man-ha 656
 t.-İ 1734
 t.-İççen 465, 564, 2492
 t.-İççen-eh 453, 471
 t.-İR 1393
 t.-ma 9, 104, 336, 340, 794, 1296,
 1317, 1668, 1693, 2622, 2958, 3246
 t.-malla 1827, 2402, 2486, 2520, 2524
 t.-malli 3042
 t.-man 1809
 t.-mas-t' 1543, 3357
 t.-nİ 115
 t.-nİ 168, 235, 258, 291, 405, 437, 470,
 483, 573, 575, 618, 671, 691, 1027, 1036, 1252,
 1261, 1321, 1540, 1577, 1689, 1748, 1758,

1766, 1773, 1783, 1809, 1865, 1901, 1915, 1979, 1984, 1992, 2051, 2146, 2256, 2279, 2281, 2285, 2845, 2972, 2976, 3065, 3237, 3329, 3334, 3341

t.-ni-n 337

t.-ni-ne 1724, 3354

t.-ni-sem 477

t.-ni-sen-e 521

t.-rī 1381

t.-rī 40, 116, 808, 1312, 1413, 1424, 1434, 1483, 2836

t.-rī-m 1824

t.-rī-mīr 1586, 2985

t.-rī-ś 57, 106, 961

t.-sa 3, 24, 112, 133, 157, 174, 349, 351, 358, 385, 1048, 1057, 1209, 1337, 1351, 1352, 1431, 1437, 1511, 1515, 1521, 1564, 1568, 1572, 1773, 1818, 1861, 1889, 2250, 2759, 2761, 2937, 3154, 3211, 3214, 3226, 3345, 3379

t.-san 345, 349, 422, 462, 1317, 1395, 1641, 1651, 1803, 1805, 3406

t.-san-ah 347, 1059, 2122

[=181]

tuhhīm: Hemen, derhal, birden.

t.+rah 1098, 1421

[=2]

tuhīs: 1. Sonuç, netice. 2. Gelir, kâr. 3. Doğu.

t. 743

[=1]

tuhīślī: Kârlı, kazançlı, verimli, üretken.

t. 2955

t.+rah.mīn 3147

[=2]

tuh'ya: Eski kadın başlığı.

t. 200

t.+i.n.e+(tuhyine) 213, 220

[=3]

tukmak: 1. Tokmak. 2. Yumruk.

t.+sen.e 1476

[=1]

tul: Dış, hariç, görünüş.

t.+alla 1379, 1393

t.+ra+(tul) 1403, 1517

[=4]

tul-: Dolmak, dökülmek, taşmak.

t.-at' 969

t.-iççen 1211

t.-nī 924, 2667

t.-rī-ś+(tulçış) 1606

[=5]

tulaş: Dış, görünüş.

t.+i.n.re.i+(tulaşınçi) 672, 822

t.+i.n.re+(tulaşınçe) 1777

t.+ra.i+(tulaşri) 2115, 2132

[=5]

tulaş-: 1. Dalaşmak, kudurmak. 2. Ulumak, uğuldamak.

t.-sa 1116

[=1]

tulhīr-: 1. Burnundan gürlütle solumak, horlamak. 2. Somurtmak, surat asmak.

t.-a-t 1189

[=1]

tullaş-: Sebepsiz yere sinirlenmek, kusur bulmak.

t.-sa 973

[=1]

tulli: Dolu, dolgun, bitmiş, tamamlanmış.

t. 401, 1342, 1349, 1395, 1479, 2094, 2094, 2094, 2973, 3048, 3102, 3166

[=12]

tullin: Tümüyle, tümünden, baştan sona.

t. 596, 2038

[=2]

tultar-: Doldurmak, dökmek, akıtmak, yığmak, tamamlamak.

t.-akan 3190

t.-at' 12

t.-a-y-ma-n 3342

t.-ay-ma-n 438

t.-a-y-nī+(tultaraynī) 1061

t.-ma 2357, 2584

t.-malla 2397, 2488, 2494, 2505, 2514

t.-man-ha 561

t.-nī 196, 2081, 2463, 3257

t.-ni-ī-n-e+(tultarnine) 71

t.-ni-n-e 182

t.-rī+(tultarçi) 3252

t.-rī-ś+(tultarçış) 1346

t.-sa 2474, 2592

t.-tīr 3333

[=24]

tum: Giyim, kuşam, kıyafet.

t. 188, 209, 223

t.+ī 180, 194, 218

t.+ī.n 181, 192, 219, 221, 1936

t.+ī.n.e+(tumne) 184, 206, 220

t.+ī.n.ren+(tuminçen) 214

t.+ī.n+(tumin) 1937

t.+ī.pe 193, 217

t.+ī.sem 1779

t.+ī.sem.pe 362, 2321

[=21]

tumlam: Damla.

t. 2544

t.+ī.ççen 3241

t.+ī.sem 2565

[=3]

tumlan-: Giyinmek, kuşanmak.
t.-nî 1256
[=1]

tumtir: Elbise, giysi, giyecek.
t. 1768
[=1]

tunsih: Özlem, hasret.
t. 399
[=1]

tunsihla-: 1. Özlemek, hasret çekmek. 2. Canı sıkılmak.
t.-sa 2952
[=1]

tunsihli: Özlemli, hasretli.
t. 483
[=1]

tunsihlin: Özlemle, hasretle.
t. 707
[=1]

tuntikun: Pazartesi.
t. 867
t.+a 1955
[=2]

tup-: Bulmak, ulaşmak, temin etmek, icat etmek.
t.-a-şî 2600
t.-at-çî 1535
t.-at-eh 39
t.-at-îp 2665
t.-ay-în 1165
t.-a-y-man 1770
t.-a-y-ma-rî-m 1788
t.-a-y-mas-ran 1511
t.-a-y-mas-t 2681
t.-a-y-mas-t-în 2663
t.-a-y-mas-t-îp 2664
t.-ay-mîn 1500
t.-a-y-mî-ş 1837
t.-î 2241
t.-îş 329
t.-ma 37, 64, 161, 1536, 1895
t.-malli 2662, 2671
t.-nî 833, 1699, 1748, 1795, 2095, 2097, 2171, 2253, 2599
t.-rî 5, 1451
t.-ri 79
t.-rî-m 1319, 1706, 2653
t.-sa 79, 309, 358, 861, 1912, 2099, 3127
[=44]

tupa tu-: Yemin etmek, ant etmek.
t. 2231, 3241
[=2]

tupan: Taban, zemin.
t.+î 768

t.+î.sen.e 1364
[=2]

tupik: Tabut.
t.+a 1809
[=1]

tupîn-: Bulunmak.
t. 1747
t.-ni 2880
t.-nî 1191
t.-rî+(tupînçî) 1223
[=4]

tupış: Kâr, gelir, artış, kazanç.
t. 2657
t.+î.n.e+(tupışne) 3122
t.+sem 2656
[=3]

tupış-: Tartışmak, münakaşa etmek, çekişmek, bahse girmek.
t.-sa 3060
[=1]

tupışli: Kârlı, kazançlı, rantlı.
t. 1366, 2044
[=2]

tupsim: Öz, ruh, esas, çözüm.
t.+î.ne+(tupsimne) 1895, 2663, 2877
[=3]

tuptan-: 1. Dövülmek. 2. Nallanmak.
t.-ni-n-e 855
t.-sa 5
[=2]

tuptulli: Dopdolu.
t. 2584, 2586
[=2]

tur: Tur.
t.+î.sem 273
t.+ne 3031
t.+ra+(turta) 3033
[=3]

tur-: Durmak.
t. 1260, 1260, 1386, 1386
t.-ni-ne+(tunine) 1499, 1895, 3291
t.-tur 1264
[=8]

tura-: 1. Ufalamak, doğramak. 2. Taramak, kaşımak, fırçalamak.
t.-malla 2337, 2351, 2376, 2379, 2395, 2409, 2419, 2426, 2429, 2437, 2444, 2486, 2503
t.-nî 2336, 2338, 2343, 2354, 2361, 2361, 2362, 2363, 2371, 2411, 2468
t.-sa 2377, 2378, 2410
[=27]

turat: 1. Dal, budak. 2. Branş.
t.+sen.e 1994, 2242
[=2]

turî: Tanrı.
t. 272, 274, 1333, 1578, 1751, 1863, 1867, 1886, 1936, 1937, 1938, 2140
t.+a+(turra) 1567, 1799, 1843, 2137, 3078, 3259, 3393
t.+pa 1844
t.+ran 386
t.+şî.m 1568
[=22]

turiş: Tanrıçılık.
t. 1800, 1811, 1812
t.+i.pe 1938
t.+sem 2809
[=5]

turi: Üst, yukarı.
t. 793, 811, 3169
[=3]

turilkke: Tabak, kap.
t. 2381
t.+sem 2422
[=2]

turizm: Turizm.
t. 3051
[=1]

turnir: Turnuva.
t. 3020
t.+a 3021
t.+ra+(turnirta) 3022
[=3]

turt-: 1. Çekmek, kaplamak, sürüklemek, taşımak, götürmek, uzatmak. 2. Sigara içmek, yakmak.
t.-ma 1351, 1434
t.-nî 2163
t.-sa 975, 1420, 1564, 1594, 2052, 2120, 2163, 2273, 2766
[=12]

turtîm: 1. Akralalık, kabile, aşiret, soy, kuşak, nesil. 2. Çekim, heves, özlem.
t. 802
t.+î 3076
[=2]

turtîn-: Esnemek, uzamak, sürüklenmek, gerinmek, uzanmak, hevesli olmak, eğilim göstermek, hevesli olmak, peşinde olmak, gözü olmak.
t.-a-şî 2863
t.-a-şî-mî 3179
t.-nî 452
[=3]

turttar-: 1. Çektirmek, uzattırmak. 2. Tartmak, asmak, sermek, ölçüp biçmek. 3. Kaplamak, çevrelemek.
t.-akan 2876
t.-a-şî 2890

t.-ma 401, 419
t.-nî 2888
t.-ni-ne 457
t.-sa 3173
[=7]

tus: Dost, arkadaş, ahbap.
t. 232, 3281
t.+î.sen.e 2601
t.+îm.a 1649
t.+pa 1631
t.+sem 17
t.+sem.ççi 1151
t.+sen 3258
[=8]

tus-: 1. Serpiştirmek, serpmek, saçmak, dağıtmak, süpürmek, tozlamak, tozlaşmak. 2. İflas etmek. 3. Öfkelenmek, kudurmak.
t.-îm 1660
t.-sa 1033
[=2]

tuslaş-: Dost olmak, arkadaş olmak.
t.-sa 2231
[=1]

tuslî: Dost, dostça, arkadaş olmak.
t. 15, 114, 2708
[=3]

tuslîh: Dostluk, arkadaşlık.
t. 129, 1152, 1174, 1186, 3386
t.+a 86
t.+î.n.e+(tuslîhne) 3060
t.+ne 136
[=8]

tuslîn: Dostça, arkadaşça.
t. 262
[=1]

tustar-: 1. Serpiştirmek, serpmek, saçmak, dağıtmak, süpürmek. 2. Aramak, üstünü aramak. 3. Yıkamak, yıkıma uğratmak, harap etmek, ayrıştırmak.
t.-at' 2620
t.-rî-mîr+(tustartîmîr) 1442
[=2]

tut: Tat, lezzet, zevk.
t.+i 2465
[=1]

tutan-: Denemek, tatmak, tadına bakmak.
t.-sa 2539
[=1]

Tutarla: Tatarca.
t. 3329
[=1]

tutisîr: Tatsız, lezzetsiz, zevksiz.
t. 2539
[=1]

tutlî: Tath, lezzetli, zevkli.

t. 259, 521, 943, 1056, 1096, 2357, 2449, 2531

t.+rah 2346, 2465
t.+rah.i.ne+(tutlirahhine) 1176
[=11]

tuy: Toy, bayram.

t. 499
t.+i.n.ren+(tuyinçen) 1822
t.+ra 207
[=3]

tuy-: Duymak, hissetmek, sezinlemek, fark etmek.

t.-at-ın 2300
t.-at-ıp 539, 1130, 1228, 1670
t.-at-ıp-ha 1207
t.-at-ške 567
t.-ççır 693
t.-ma 245, 3344
t.-man-ni-ne 544
t.-mas-t-ım 1212
t.-nı 1806
t.-nı-ı-n-e+(tuynine) 81
t.-rī-m 3390
t.-sa 1143, 1470, 1502, 2752
[=19]

tuyan-: Edinmek, kazanmak.

t.-as 1941, 2539, 2545
t.-a-şşı 1303
t.-assi 2329
t.-as-şin-ççi 1296
t.-ma 1939, 2024, 2063, 2064, 2736,

3091

t.-nı 440, 1314, 1332, 1367, 2554, 3135
t.-nı-şin 1945
t.-rī-m+(tuyantım) 1327
[=20]

tuyım: Tahmin, seziş, hissetme.

t. 1050, 1174, 3204
t.+ı 1101, 1769
t.+ı.sem 1098
t.+sem 826, 859
[=8]

tuyın-: Görünmek, gözükmek, sanmak, benzetmek.

t.-at' 230, 635, 710, 1005, 3277, 3308
t.-at-çi 1800
t.-at-çi-ha 1715
t.-rī+(tuyınçı) 1176, 2160
t.-san 2158
[=11]

tü-: Ezmek, dövmek, ufalamak, doğramak.

t.-et+(tivet) 2624, 3174
t.-ı+(tivi) 3105
t.-se 2478

[=4]

tüle-: Ödemek, karşılık, vermek.

t.-ken+(tüleken) 1911
t.-me 1916, 2248, 2834
t.-melle 1942, 1945, 2100, 2836
t.-mes-t-ın 2849
t.-nı 150, 1912, 2533
t.-s 2103
t.-ssi 1932
t.-şşı 3121
t.-ssi-pe 3140
t.-t-ın 2849
[=17]

tületter-: 1. Ödetmek, cezalandırmak, hesabını sormak. 2. Düğümletmek, boğumlatmak.

t.-e-şşı 2052
[=1]

tülev: Ücret, para, ödeme.

t. 1940
t.+sen.e 1912
[=2]

tülevsır: Ücretsiz, bedava.

t. 620, 1932, 3037
[=3]

tünter-: Devirmek, alabora etmek, yere yıkmak, yuvarlamak.

t.-se 1385
[=1]

tüpe: 1. Tepe, baş, doruk, zirve. 2. Gök, gökyüzü.

t.+re 2987
t.+ren 909
[=2]

tüpele-: Tepelemek, ağzına kadar doldurmak.

t.-me 1471
t.-se 2584
[=2]

tüpenelle: Gökyüzüne doğru, tepeye doğru.

t. 1331, 1336
[=2]

tür: Düz, doğru.

t. 59, 293, 559, 1052, 1545, 1857
[=6]

türeh: Dosdoğru, dümdüz, düpedüz, açık açık.

t. 1079, 1336, 1859, 2405, 2459, 2503, 2540, 3147
[=8]

türemliħ: Düzlük, doğruluk.

t. 1854
[=1]

türı: Açıkça.

t. 3135
[=1]

türlen-: 1. Doğrulamak, düzelmek. 2. Düzelmek, iyileşmek, yola gelmek. 3. Uzlaşmak.

t.-meş-kın 937
[=1]
türlet-: 1. Doğrultmak, düzeltmek, düzlemek, onarmak, tamir etmek, ıslah etmek. 2. Tedavi etmek, iyileştirmek.
t.-e-şî 170
[=1]
türletü: Düzeltme, düzelti, tamir, onarım.
t.+sem 2048, 2051
[=2]
türre tuhma-: Haklı çıkma.
t. t-. 2622
[=1]
türriñ: Doğru, doğrudan, açık açık.
t.+eh 1682
[=1]
tüs-: Dayanmak, katlanmak, tahammül etmek, sabretmek, kendini tutmak, metin olmak.
t.-e-y-me-sır 2943
t.-me 43
t.-ni 2289, 3228
t.-se 286, 463, 3198, 3255, 3261
[=9]
tvorçestvo: Yapıt, yaratıcılık.
t.+i.pe+(tvorčestvipe) 84
t.+ra+(tvorčestvıra) 690
[=2]
u:O, üçüncü teklik şahıs adılı.
u.+a+(ina) 3195
u.+n.in 10, 20, 1491, 3330
u.+n.in.e+(uninne) 1479
u.+n.ra.i+(unri) 2589
u.+n.ra.i+(unti) 1747, 3077, 3401
u.+n.ra.lla+(untalla) 1731
u.+n.ra+(unta) 28, 521, 1683, 2896,
3365
u.+n.ran 1701
u.+n.ran.ah+(unranah) 1803
u.+n.ran.pa+(untanpa) 1630
u.+n.ran+(untan) 60, 450, 1694, 1784,
1884, 1942, 2093, 2148, 2343, 2355, 2371,
2378, 2394, 2395, 2403, 2452, 2457, 2469,
2473, 2478, 2480, 2493, 2497, 2503, 2560,
2564, 2570, 2792, 2798, 2903, 3405
u.+n.şin 1430
u.+n.tti+(untti) 925
[=53]
UAO: Uşî Aktsionerli Obşestvo (kısaltması),
Açık Hissedarlı Şirket.
u. 2034, 2072, 2074, 2081, 2094, 2123
u.+n 3159
u.+ra 3164
[=8]
uçastnik: İştirakçi, katılımcı.
u.+i.sem.pe 2017

[=1]
uçebnik: Ders kitabı.
u.+sen.re+(uçebniksençe) 806
[=1]
uçeniñ: Öğretmen.
u.+sem 2208
u.+sen 606
u.+sen.e 2191
[=3]
uçilişçi: Okul.
u. 1049, 3077
u.+n 3116
u.+n.e 1187, 2318, 3220
[=6]
uçitel': Öğretmen.
u. 811, 857, 858, 1739, 2200, 2200,
2203, 2205, 2207, 2210, 2766
u.+e 2182, 2229
u.+i 2762
u.+i.n.e+(uçitelne) 2212
u.+i.sem 727, 1914, 2183
u.+i.sem 2198
u.+in 2223
u.+re+(uçitelte) 462
u.+sem 654, 676, 682, 757, 853, 2197,
2221, 2228, 2233, 3348, 3389
u.+sen 467
u.+sen.e 772, 821, 2184, 2215
[=37]
uçitel'nitsa: Öğretmen.
u. 462, 714, 724, 3350
[=4]
uçrejdeni: Kurum, idare, kuruluş.
u.+i.sem.e+(uçrejdeniyisene) 1999
u.+i.sem+(uçrejdeniyisen) 2108
u.+i+(uçrejdeniyi) 695, 3032
u.+re 2110
u.+sem+(uçrejdenisem) 1996, 3077
u.+sen 699
u.+sen.e 2723
u.+sen.re+(uçrejdenisençe) 2743
[=10]
udav: 1. Sıkıcı kas. 2. Boa yılanı, anaconda.
u. 951
[=1]
udostovereniñ: Tasdik, belge, onay.
u.+i.sem.pe 363
[=1]
uff: Sıklıma bildiren ünlem, of.
u. 3306
[=1]
ugolovniñ: Ceza.
u. 2095
[=1]

uhmah: Ahmak, budala, aptal.
u. 1266, 1270, 1273, 1275
u.+a 1568
[=5]

UK: Ugolovniy Kodeks (kısaltaması), Ceza Kanunu.
u. 2095
[=1]

ukaz: Kararname.
u. 867, 2113, 3039
u.+i 573
u.+i.pe 2119, 2128
u.+ra 2116
[=7]

ukša: Akçe, para.
u. 154, 599, 745, 1816, 1956, 2195, 2607, 2608, 2610, 2611, 2743, 2801, 2802, 2806, 2816, 2832, 2849, 2878, 3091, 3112
u.+i.n.e+(ukšine) 2846
u.+i.n.ren+(ukšince) 2624
u.+i.n+(ukšin) 1932
u.+i.ne+(ukšine) 62, 1915
u.+i.pe+(ukšipe) 1925, 2049, 3135
u.+i+(ukši) 1911, 1914, 1932, 2055, 2248, 3100, 3121
u.+n 1993, 2723, 2743
u.+na 1371, 1944, 1994
[=41]

ukšasir: Bedava.
u. 2735
[=1]

ukša-tenki: Para, finans.
u. 440, 1958, 2063
u.+e+(ukša-tenke) 600
u.+pe 2238, 3021
[=6]

ukol: İğne.
u.+i.sen.e 559
[=1]

ukrop: Dereotu.
u. 2356, 2364, 2365, 2413, 2414, 2451, 2452, 2485
u.+a 2486
u.+pa 2484
[=10]

uksus: Sirke.
u. 2461, 2467, 2469
[=3]

ulah: 1. Tenha, kuytu, münzevi. 2. İnziva, halvet, gençlerin müzikli akşam toplantısı.
u.+sen.re+(ulahsençe) 478
[=1]

ulani: Uluma.
u. 1830

[=1]

ulma: 1. Elma. 2. Patates.
u. 737, 738, 739, 742, 2343, 2441, 2578, 2594
u.+i.n.e+(ulmine) 2376, 2408
u.+i+(ulmi) 2336, 2363, 2365, 2382, 2385, 2407, 2411, 2414
[=18]

ulmušsi: Elma ağacı.
u.+sem 481
[=1]

ulšin-: Değişmek, dönmek.
u.-as 1119
u.-at' 209
u.-man 1148
u.-ni 159, 209, 2112, 2921
u.-sa 23, 486, 799
u.-san 3238
[=11]

ulšinni: Değişiklik, değişim, değişme.
u.+ne 1717
[=1]

ulšinu: Değişiklik, değişim, değişme, dönüm noktası.
u. 709
u.+a+(ulšiniva) 2864
u.+sem 169, 2113
[=4]

ult: Altı.
u. 397
[=1]

ultala-: Aldatmak, boşa çıkarmak, yalan söylemek; iğfal etmek.
u.-t-ir 1163
[=1]

ultav: Aldatma, hile, yalan dolan, aldanma.
u.+ran 1171
[=1]

ultı: Altı.
u. 616, 791, 1637, 2635, 3221, 3406
[=6]

ultı: Altı.
u. 2264
u.+n 2965
u.+ra 3203
u.+i.n.e+(ultışne) 2760
[=4]

ultimış: Altıncı.
u. 2317
[=1]

ulih: Çayır, çayırılık, göl ve ırmak kıyısındaki çayır, ırmak vadisi.
u. 1785
u.+sen.e 230, 263
[=3]

ulih-: Yüksek bir yere çıkmak, tırmanmak.
u.-ma 1336
u.-san 2952
[=2]

ulim: 1. Sap, saman. 2. Saman rengi. 3. Samandan yapılmış.
u.+pa 2138
[=1]

ulip: Alp, bahadır.
u. 413
u.+sem 1903
[=2]

ulıştar-: Değiştirmek, değiştirmek, dönüştürmek.
u.-a-şşı 745
u.-ma 1121, 1705
u.-malla 2845
u.-ma-sır 1544
u.-nı 422, 423, 1577, 1896
u.-san 2851
[=10]

um: 1. Göğüs, bağır, meme. 2. Ön, karşı.
u.+a 1889
u.+i.n 593, 604, 1653, 1968, 2469, 2539, 3228
u.+i.n.e+(umne) 174, 1421, 1492, 1671, 1811, 1861, 2052, 3379
u.+i.n.hi 402
u.+i.n.re+(umınçe) 8, 185, 1327, 1327, 1427, 1775, 2053, 2808, 3285
u.+i.n.ren+(umınçen) 238, 1416, 1690
u.+i.sen.ra.i+(umisençi) 2861
u.+ra 1670, 1673, 1677, 1785, 3159
u.+ra.i+(umri) 1672
[=36]

unççen: O zamana kadar, henüz.
u. 1482, 1486, 1600, 2731, 2894, 2907, 2966, 3219
u.+hi 713, 876, 3049
[=11]

unitaz: Leğen, tekne, klozet.
u.+in 2644
[=1]

universalli: Evrensensel, uluslararası.
u. 2026
[=1]

universitet: Üniversite.
u. 3401
u.+a 1794
u.+i.n.e+(universitetne) 840, 2975
u.+i.n.re.i+(universitetinçi) 216
u.+i.n.ren+(universitetinçen) 2122
u.+i.n+(universiteçin) 875, 1745, 1964, 3021, 3116
[=11]

unki: 1. Halka, çember. 2. Yüzük. 3. İlmik, ilik.
4. Geniş kıvrım.
u. 512
u.+sem 2378
[=2]

unsir: Onsuz.
u. 126, 697, 1921, 1949, 1963, 2010, 2051, 2056, 2059, 2276
[=10]

unsirin: Başka türlü, farklı, yoksa.
u. 123, 125, 1488
[=3]

upa: Ayı.
u. 290
[=1]

upra-: Saklamak, korumak, idareli harcamak, gözetmek.
u.-kan-sen 361, 366
u.-ma 471, 2538, 2909
u.-malla 2464, 2474, 2483, 2488, 2521, 2547
u.-malli 2903, 3154
u.-nı 1938
u.-s 372
u.-sa 184, 188, 3265
u.-ssi 222
u.-şşı 358
u.-ssi-pe 3032
u.-t-i-p 3367
[=22]

upran-: Saklanmak, korunmak, sakinmak.
u.-akan 167
u.-a-şşı 721
u.-at' 3361
[=3]

upravleni: İdare, idareci.
u. 3157
u.+i.n.re+(upravleniyinçe) 3028
u.+i+(upravleniyi) 1911, 2109, 3051, 3111
u.+in+(upravleniyin) 471, 1987, 2724, 3121, 3167
[=11]

upışka: 1. Koca, eş, adam. 2. Dul kadın ya da erkek.
u. 849, 1047, 2681
u.+i.n+(upışkin) 1425
u.+i.pe+(upışkipe) 1261
u.+i+(upışki) 1087, 1434
u.+u+(upışku) 1060
[=8]

ur-: Kudurmak.
u.-nı 3214
u.-sa 973

[=2]
ura: 1. Bacak, ayak. 2. Eşkıya, harami.
u. 1, 390, 1022, 1097, 1099, 1363, 1371, 1810, 2331, 2704, 3099
u.+ı̇.n.e+(urine) 968
u.+ı̇.n.ra.i+(urinçi) 1468
u.+ı̇.n+(urin) 1770
u.+i.sem+(urisem) 1
u.+ı̇+(uri) 1414, 1466, 1474, 1499, 1765
u.+ti 1810
u.+ti.ne 1408
[=22]
uram: Sokak, cadde.
u. 2858, 2862
u.+a 235, 1395, 1572
u.+ı̇ 1411
u.+ı̇.n.ra.i+(uramınçi) 3048, 3364
u.+ı̇.n.re+(uramınçe) 502
u.+ı̇.pe 1325, 1669
u.+ı̇.sem 1248
u.+ın 3183
u.+ra 2303, 2859, 3176
u.+ra.h 1396
u.+ran 1200, 2299
u.+sen.e 1948
u.+sen.re+(uramsençe) 2273, 2278
[=22]
urapa: 1. Araba. 2. Yüklü araba. 3. Tekerlek, çark.
u.+ı̇.n.e+(urapine) 1364
u.+pa 1802
u.+sem 300
[=3]
uray: 1. Döşeme, taban, zemin. 2. Etek, dip, taban.
u. 1413
u.+ı̇.n.re+(urayınçe) 1358, 1510
u.+ne 1300, 1487
[=5]
urlı: 1. Enine, enlemesine. 2. -dan ile, aracılığıyla, kanalıyla.
u. 188, 1043, 1651, 1676, 1810, 1939, 1945, 2099, 2927, 3223
[=10]
urok: Ders.
u. 672, 807, 859
u.+ı̇.n.e 790
u.+ra 1765
u.+sem 800, 827
u.+sen.e 660
u.+sen.re+(uroksençe) 1740
[=9]
urta: Orta, orda, ordu.

u.+ı̇+(urti) 300
[=1]
urı: İçki kullanmaz, ayık, makul, gerçekçi.
u. 1500
[=1]
urıh: 1. Başka, başkası, diğer, öteki. 2. Çok, fazla, daha büyük, daha fazla.
u. 58, 614, 711, 876, 1124, 1261, 1304, 1431, 1563, 1599, 1710, 1713, 1735, 2070, 2128, 2455, 2762, 3288, 3293
[=19]
urıhla: Başka türlü, farklı şekilde, değişik.
u. 1705, 1857, 1879, 2186, 3441
u.+rah 1147
[=6]
urım-surım: 1. İğrenç, berbatı çok kötü, çirkin. 2. İleri derecede.
u. 1442
[=1]
us-: İndirmek, eğmek, daldırmak, atlamak, geçmek.
u.-man 395
u.-mas-t' 781
u.-sa 1524, 2840
[=4]
usal: 1. Kötü kalpli, öfke dolu, öfkeli, kindar, kızgın, azgın, kötü, zalim. 2. Kötülük, hınç, zarar, iğrençlik, iğrenç şey.
u. 1524
u.+a 1644
[=2]
usallıh: Kızgınlık, öfke, hırs, zalimlik.
u. 1167
[=1]
usalsır: Öfkesiz.
u. 1887
[=1]
usı: Yarar, fayda, kâr, kazanç.
u. 318, 347, 557, 749, 807, 861, 1709, 1713, 1722, 1880, 1955, 2038, 2486, 2532, 2548, 2733, 2849, 2854, 2855, 3032, 3048, 3056, 3146, 3148, 3167
u.+ı̇.n.e+(ussine) 1037
u.+ı̇+(ussi) 3097
[=27]
usilli: Yararlı, faydalı.
u. 349, 2550, 2588, 3046
u.+ha 2535
[=5]
usılıh: Yarar, fayda.
u. 2439, 2446
[=2]
usısır: Yararsız, faydasız.
u. 2848
[=1]

uslam: Kâr, artış, kazanç.
u. 2347, 2355, 2391, 2423
[=4]

uslamşu: İnek yağı, katı yağ.
u.+a+(uslamşiva) 2386
[=1]

uslamşî: uslamşî
u. 1132
u.+sem 300
u.+sem.şin 3046
[=3]

uslovi: Şart, koşul, anlaşma, sözleşme, antlaşma.
u.+i.sem+(usloviysem) 1983
u.+i.sen.e+(usloviyisene) 2856
u.+sem 336, 1935
u.+sen.re+(uslovisençe) 2026, 2242
[=5]

usluga: Hizmet.
u.+ i +(uslugi) 3048
u.+i.sem.şin+(uslugisemşin) 3140
u.+i.sem+(uslugisem) 2032
u.+sen+(uslugisen) 1996, 1997, 1999
[=6]

usrav: 1. Korunan, aziz, saklı, gizli. 2. Yetiştirme, mezun, öğrenci. 3. Evlatlık.
u.+a 1141, 1146, 1158, 1195
[=4]

ustav: Tüzük.
u.+i 1971
[=1]

uś: Açık.
u. 1125
[=1]

uś-: 1. Açmak, bulmak, keşfetmek. 2. Kesmek, oymak, temizlemek.
u.-as 3256
u.-a-śśi 2903, 2966, 3122
u.-at' 1111
u.-ir 1393
u.-ma 64, 104, 1112, 1115, 1381, 3287,
3403
u.-malla 648, 2085, 2876
u.-man 1482
u.-ma-n 729
u.-ni 184, 822, 2890, 2908, 2968, 2975,
3048
u.-ni-ne 1161, 3279
u.-ni-ran-pa 673
u.-ri 2201
u.-ri-ś 3279
u.-sa 310, 1395, 1740, 1894, 1912,
3437
u.-san 1129, 2575

[=38]

uśi: 1. Anahtar. 2. Açık seçik. 3. Temiz hava. 4. Güler yüzlü, şen, neşeli, keyifli, eğlenceli, cömert, samimi 5. Açıkça, açık seçik, ayrıntılı. 5. Serbest, herkesçe erişilebilir.
u. 259, 800, 807, 1395, 1583, 1811, 2910, 2920, 3176
u.+i.n.e+(uśsine) 3135
[=10]

uśil-: 1. Açılmak, açığa çıkmak, anlaşılmak. 2. Aydınlanmak, bulunmak, kendini göstermek, açığa çıkmak. 3. Gezinmek, gezintiye çıkmak. 4. Neşelenmek, şenlenmek. 5. Gelişmek.
u.-i 2106
u.-ma 1149, 1351
u.-malla 2080
u.-ni 3084
u.-ri+(uśilçi) 1238, 1338, 1344
u.-san 461
[=9]

uśla-: 1. Çalkalamak. 2. Çamur yoğurmak. 3. Sallamak, pompalamak.
u.-sa 2097
[=1]

uślanki: Orman ortasındaki açık yer.
u.+a+(uślanka) 1586, 1773
u.+n 1766
[=3]

uślih: Açıklık.
u. 1698
[=1]

uśşin: Açık seçik, serin.
u. 130
u.+ah 1767, 2719
[=3]

uśkin: Grup, küme, öbek, güruh.
u. 254, 255, 523
u.+a 116
u.+i 383
u.+i.n.e+(uśkinne) 494, 766, 811, 813,
2193
u.+i.pe 383
u.+i.sem.pe 126
u.+i.sen.e 522
u.+in 324, 2778
u.+pa 340, 1334, 2742
u.+sem 617
[=19]

ut: At.
u. 2134, 2143, 2174
u.+i.pe+(uçipe) 3173
u.+sem 1780
u.+sen 529
[=6]

ut-: Yürümek, aşmak, gezmek, dolaşmak.
u.-akan 3329
u.-ar 18
u.-at' 5
u.-at-ıp 1828, 1832
u.-at-pİR 1655, 1655
u.-ma 3387
u.-malla 385
u.-ma-n 1772
u.-nİ 274, 1553, 1682, 1770, 1832
u.-rİ 1677
u.-rİ+(utti) 500
u.-rİ-m 1172
u.-rİ-mİR 1334, 1609
u.-sa 775, 1320, 1673, 3334
[=24]

utar: 1. Kovan. **2.** Küçük çiftlik.
u.+a 449
[=1]

utiyal: Battaniye, yorgan.
u.+pa 2458
[=1]

utrav: Ada.
u. 949, 2603
u.+İ.n.e+(utravne) 1030
u.+ra.i+(utravri) 983
[=4]

utİ: Ot, çimen, saman.
u. 1586, 2138, 2139, 3172, 3174
u.+a+(utta) 3174
[=6]

utİ: At.
u. 2140
[=1]

utİm: Adım.
u. 1635, 1678
u.+a 1680
u.+İ.sem 1
u.+İ.sen.e 2752
u.+ra 1862
u.+ran 413
u.+ran.ah 2159
u.+sem 1, 3345
[=10]

uy: Kır, tarla, alan.
u. 149, 321
[=2]

uyani: Yerine getime, uyma, saygısı olma, kutlama.
u. 498
[=1]

uyav: Bayram, kutlama.
u. 17, 101, 111, 183, 233, 257, 257, 275, 363, 439, 498, 504, 511, 511, 516, 527,

594, 615, 619, 619, 834, 842, 1406, 1954, 1955, 2709, 2741, 2860, 3287, 3292
u.+a 184, 184, 186, 189, 213, 223, 368, 497, 501, 505, 508, 509, 514, 522, 532, 589, 592, 689, 698, 844, 3057, 3131
u.+İ 94, 103, 132, 181, 231, 496, 496, 1968, 2858, 3106
u.+İ.n 254
u.+İ.n.e+(uyavne) 192, 219, 221, 439
u.+İ.n.re+(uyavınçe) 3153
u.+İ.sen.re+(uyavisençe) 375, 1971
u.+İN 526
u.+ne 1304
u.+pa 106, 588
u.+ra 207, 212, 214, 499, 523
u.+sem 211, 2810
u.+sen.çe 235
u.+sen.e 238, 2918
u.+sen.re+(uyavsence) 372, 1077, 2321
[=87]

uyav: Esirgeme, acıma.
u.+sen 688
[=1]

uyavla-: Bayram yapmak, kutlamak.
u.-ma 361
u.-nİ 71, 673
u.-rİ-ş 497
[=4]

uyavlani: Kutlama.
u. 590
[=1]

uyavsİR: Bayramsız.
u. 2739
[=1]

uyrİL-: **1.** Ayrılmak. **2.** Bölünmek, bölünmek. **3.** Paylaşmak. **4.** Vazgeçmek.
u.-a-y-ma-rİ-mİR 2983
u.-nİ 3226
u.-sa 218, 409, 1878, 1885, 3060
[=7]

uyrİlu: **1.** Kopma, kesilme, patlama. **2.** Mesafe, ara, açıklık, yarık, gedik, ayrılık, ayrılma.
u.+sem 3206
[=1]

uyrİm: **1.** Ayrı, münferit, müstakil. **2.** Bölüm, bölüm, kısım, parça, ayırım.
u. 318, 2032, 2725, 2857, 3091, 3301
u.+İ 2251, 3065, 3134, 3154
u.+İ.n 97, 364, 2754, 2776, 3081, 3125, 3406
u.+İ.pe 2970
u.+İ.sen 2328
u.+ne 3398
u.+İN 3011

[=21]
uyrımah: 1. Ayrı, münferit, müstakil. 2. Bölüm, bölüm, kısım, parça.
u. 64, 315, 342, 399, 436, 438, 439, 463, 609, 716, 1139, 3192
[=12]
uyrımliħ: Özellik, ayırım, ayrılık, fark.
u. 569, 3247
[=2]
uyrımşar: Ayrı ayrı.
u. 3443
u.+ın 2361
[=2]
uyih: Ay.
u. 51, 561, 569, 1140, 1310, 1310, 1630, 2277
u.+ı.ççen+(uyihççen) 276
u.+ı.n 493, 1317
u.+ı.n.re.h+(uyihınçeh) 2250
u.+ı.n.re+(uyihınçe) 586, 2001, 2040, 3068, 3142, 3415
u.+ı.n.ren+(uyihınçen) 276, 1914, 2127
u.+ı.ne+(uyihne) 1932, 1950
u.+ı.sen.re+(uyihisençe) 1946
u.+ra 361, 3126, 3221
u.+ran 43, 1303
u.+ran.ah 1051
[=30]
uyihliħ: Aylık.
u.+ra 584
[=1]
uyir-: Bölmek, ayırmak, tecrit etmek, paylaşmak, bölüşmek.
u.-a-şşı 1947
u.-as-si 2869
u.-ış 3091
u.-ma 1071, 1850, 1956, 2035, 2546, 2711
u.-malla 1957
u.-malla-ha 2554
u.-ni 1705, 2195, 2248
u.-ni-pe 1143
u.-sa 396, 1176, 1781, 2153
[=19]
uyirttar-: Paylaştırmak.
u.-rı-mır+(uyirttartımır) 1051
[=1]
UZİ: Bir ilaç markası.
u. 537
[=1]
ük-: 1. Yağmak, çökmek, düşmek, dökülmek. 2. Zayıflamak, bozulmak. 3. Mal olmak. 4. Tam gelmek, rastlamak, zorunda kalmak.
ü.-es 547, 1337

ü.-e-y-me-n- 2251
ü.-me-n 2131
ü.-me-n-ççi-ha 1257
ü.-ni 1331, 1390, 1492, 2276
ü.-ni-im 1382
ü.-ni-pe 1422
ü.-rı 1209, 1376, 1424, 3371
ü.-rı-m 1352, 1387, 1481
ü.-rı-mır 1338
ü.-rı-ş 1216, 1394
ü.-se 1638
ü.-sen 555
[=23]
üker-: 1. Düşürmek, yağdırmak, devrimek. 2. Zayıflatmak. 3. Fotoğraf çekmek, kopyalamak, fotokopi çekmek. 4. Kazancını belli bir seviyeye çıkarmak.
ü.-ni 2009
[=1]
ükerçik: Resim, fotoğraf, kopya, tablo.
ü.+e 1492, 1671
ü.+ı.n.re+(ükerçikınçe) 2754
ü.+ı.pe 500
ü.+ı.sem.pe 634
ü.+sem.pe 2301
ü.+sen 3152
ü.+sen.e 835
[=8]
ükın-: İtiraf etmek, pişman olmak, üzölmek.
ü.-e-t-ıp 1237
[=1]
ükitle-: 1. Nasihat etmek, öğüt vermek. 2. Talimat vermek.
ü.-me 1425
ü.-ni-pe 1141
ü.-sen 1513
[=3]
üle-: 1. İnllemek. 2. Yuhlamak.
ü.-se 1387
[=1]
ülüm: İleri, gelecek, sonra, ertesı, üzerine.
ü. 565, 2118
[=2]
ülümren: Sonra, ertesinde, sonradan, gelecekte.
ü. 707, 938, 1206
[=3]
ünerşı: Yapıcı, inşaatçı, mimar.
ü.+n 637
ü.+sen 596, 1857
[=3]
üpinter-: Devirmek, yüzüstü yatırmak, ters çevirmek.
ü.-melle 348

ü.-ri-ş+(üpinterçiş) 1347
[=2]
üpkele-: Öfkelenmek, yüzüne vurmak, sitem etmek, homurdanmak, yakınmak.
ü.-se 25
[=1]
ürken-: Tembellik etmek, üşenmek.
ü.-eken-sem 3179
ü.-ir 2541
ü.-me-sir 3192
[=3]
üs-: Büyüme, boy atmak, boylanmak, sivrilmek, artmak, genişlemek, ilerlemek, gelişmek.
ü.-e 2906, 2906
ü.-eken 1209, 1863, 3170
ü.-eken-ni-sen-ren+(üsekennisençen)
2294
ü.-es 2779
ü.-e-şşı 2960
ü.-et 339, 547, 742, 1143
ü.-me 69, 73, 2088
ü.-melle 2056, 2102
ü.-me-ri 252
ü.-ni 166, 408, 434, 693, 868, 2050,
2752, 2804, 2896, 3142, 3327, 3439
ü.-ni-ne 1608, 2771
ü.-ni-sker 1799
ü.-se 381, 406, 417, 1160, 1882, 2084,
2322, 2586, 2787, 2788, 2902, 3195, 3250
[=46]
üsentiran: Bitki, bitki örtüsü.
ü. 2321, 2537
[=2]
üsim: 1. Büyüme, artma, artış. 2. Yükselme. 3. Gelişme. 4. Boy.
ü. 2058
[=1]
üşir: Sarhoş, sarhoşluk, sarhoş edici.
ü. 1433, 1553
[=2]
üşiril-: Sarhoş olmak, mest olmak.
ü.-me 1373
ü.-ni 1418
[=2]
üslük: Öksürük.
ü.+ren 2549
[=1]
üster-: Yetiştirmek, beslemek, büyütme.
ü.-çiş 62
ü.-es 468, 676, 3145
ü.-es-si 1915
ü.-e-şşı 2059, 2089
ü.-es-si-pe 3103

ü.-et 1873, 1981
ü.-ir 54
ü.-me 386
ü.-ni 2964
ü.-se 73, 504, 2312
[=16]
üt: Vücut, beden, ten, et.
ü. 335, 451, 566, 1004, 1562, 1564,
1903
ü.+e 337
ü.+i.n.e+(ütne) 980, 2253
ü.+i+(üçü) 1901
ü.+pe 1722
[=12]
üt-tir: Et deri.
ü.-t. 1126, 2536
[=2]
vahtilla: Yaşlılığa doğru.
v. 2840
[=1]
vahit: Vakit, dönem, devir.
v.+i.n.re+(vahitünçe) 162
[=1]
vakkın: Azar azar, ufak tefek.
v. 2039, 2409
[=2]
vakla-: 1. Ufalamak, parçalamak, ufak tefek etmek. 2. Bozdurmak.
v.-malla 2421
[=1]
vales-: Dağıtmak, üleşmek, bölüşmek.
v.-es-si-pe 2829
v.-ni 603
v.-se 291, 2723
[=4]
valli: İçin.
v. 7, 387, 426, 446, 620, 744, 745, 745,
847, 1060, 1296, 1930, 1940, 1943, 1947, 1997,
2024, 2079, 2079, 2196, 2228, 2374, 2374,
2461, 2579, 2590, 2656, 2657, 2658, 2711,
2736, 2743, 2832, 2878, 2964, 3035, 3037,
3053, 3054, 3092, 3106, 3122, 3137, 3418
[=44]
vançik: 1. Kırık, parça, kırıntı. 2. Enkaz,
yıkıntı, kalıntı.
v.+i.n.e+(vançikne) 1561
[=1]
vanna: Banyo.
v. 2628
[=1]
vanniy: Banyo.
v. 2629
v.+ra 1400
[=2]
var-hurim: 1. Orta, öz. 2. Mide, karın, göbek

v. 338, 2440, 2536
[=3]
var: Çukur, hendek.
v.+ı̇ 1539
[=1]
vara: 1. Sonra, sonradan. 2. İse, ki, ya, aynı, ne var ki, ancak, fakat, gene de.
v. 172, 200, 214, 222, 261, 274, 316, 316, 337, 397, 489, 550, 561, 601, 612, 616, 618, 627, 637, 679, 684, 727, 745, 774, 776, 827, 849, 888, 1056, 1069, 1075, 1091, 1126, 1292, 1348, 1630, 1640, 1647, 1663, 1674, 1684, 1726, 1734, 1766, 1774, 1779, 1782, 1827, 1879, 1894, 1896, 1942, 1953, 1957, 2024, 2063, 2069, 2093, 2101, 2118, 2133, 2159, 2252, 2459, 2563, 2587, 2612, 2638, 2658, 2663, 2677, 2709, 2714, 2732, 2758, 2763, 2776, 2863, 2897, 3021, 3049, 3056, 3065, 3074, 3076, 3087, 3102, 3121, 3123, 3137, 3169, 3183, 3273, 3316, 3337
[=95]
varala-: Kirletmek, bulaştırmak, lekelemek, berbat etmek.
v.-t' 1440
[=1]
vareni: Reçel.
v. 744, 2392, 2395, 2491, 2579, 2592
v.+e+(vareniye) 2396, 2474, 2514
v.+ı̇+(vareniyi) 2470, 2510
v.+re 2594
[=12]
varlı: 1. Mideli, karınlı, göbekli. 2. İyi kalpli, candan, yüreктen, arkadaş canlısı.
v. 87
[=1]
vari: 1. Orta, öz. 2. Mide, karın, göbek.
v.+ı̇.n.e+(varrine) 1413
v.+ı̇.n.re+(varrinçe) 950, 1749, 1854, 1937, 2083
v.+ı̇.ne+(varne) 998
[=7]
vaska-: Acele etmek.
v.-ır+(vaskır) 2567, 3133
v.-ma-şşı 1894
v.-mas-t-ıp 1112
v.-ni 374
v.-ni 393, 1669, 3226
v.-t' 810, 926
v.-t-ıp 3309
[=11]
vaskavlı: 1. Acele, acil, ivedi, süreli, vadeli. 2. Aceleci, çabucak.
v. 555, 1923
[=2]
vaskavlin: Aceleyle.

v. 1567, 1662
[=2]
vaşavat: 1. Konuksever, güler yüzlü. 2. Çevik, kıvrak, becerikli, hamarat.
v. 2018
[=1]
vat-: Kırmak, parçalamak, bozmak, berbat etmek.
v.-sa 3223
[=1]
vati: 1. Yaşlı, ata. 2. Eski, köhne. 3. İhtiyarlık, yaşlılık. 4. Eskilik, köhnelik.
v. 143, 242, 368, 414, 445, 1061, 1749, 1760, 1875, 3198
v.+ççi 1046
v.+ı̇.i.sem+(vattisem) 488
v.+ı̇.sem.pe+(vattisempe) 1536
v.+ı̇.sem+(vattisem) 1523, 1750, 2140, 2609, 3387
v.+ı̇.sen+(vattisen) 2918
v.+ı̇+(vatti) 1069, 3219
v.+rah 2688
v.+sem 2262, 2796
v.+sem+(vattisem) 236
v.+sen.e 360, 2154
v.+sen.e+(vattisene) 386
[=28]
vatil-: Yaşlanmak, ihtiyarlamak, eskimek, köhneleşmek.
v.-as-şın 3194
v.-ma 2176
v.-sa 481, 3443
[=4]
vedomstvo: Bakanlık, genel müdürlük.
v.+ra+(vedomstvıra) 3278
v.+ran+(vedomstvıran) 1986
v.+ı̇.sen+(vedomstvısen) 508
[=3]
velosiped: Bisiklet.
v.+pa 596, 1149
[=2]
velotrial: Paten.
v.+pa 3054
[=1]
veşeh: Hepsi, tamamı, istisnasız.
v. 1183, 1366, 1394, 2581, 3320, 3323
[=6]
veşcestvo: Madde.
v. 2550
v.+sen 338
[=2]
veteran: 1. Eski muharip. 2. Emekli, emektar.
v. 2996, 3192, 3197
v.+a 752
v.+ı̇.sem 3210

v.+i.sen 2101
v.+i.sen.e 360
v.+sem 3254
v.+sen.e 2918, 2999
[=10]
veterinari: Veteriner.
v. 1929, 1931, 1933, 2975, 3164
[=5]
Vethiy Zavet: Eski Ahit.
v. 3329
[=1]
vıl'ih: Sürü, hayvan.
v. 152, 394, 485, 745, 747, 749, 2072,
2094, 2287, 3103, 3145, 3165, 3166
v.+a 3146
v.+i.n.e+(vılıhne) 2827
v.+i.sen.e 155
[=16]
vıl'ih-çirliħ: Evcil hayvanlar.
v.-ç. 152, 2072, 2094, 2287, 3103,
3145
v.-ç.+pe 485
[=7]
vıl'ih-çirliħsır: Hayvansız, sürüsüz.
v. 394
[=1]
vılya-: Oynamak, oynaşmak, çalmak, eğlenmek.
v.-ma 1403
v.-malli 2301, 3054
v.-mas-t-ir 248
v.-ni 236
v.-sa 479
v.-şşı 3177
[=7]
vıs-: Acıkmak.
v.-sa 1556
[=1]
vıslıh: Açlık, kıt, kıtlık.
v. 380, 892
[=2]
vışı: 1. Aç, çok zayıf, bir deri bir kemik. 2.
Açgözlü, doymak bilmez, haris.
v. 383, 2826
v.+pa 383
[=3]
vıśih-: 1. Çok acıkmak. 2. Cimrilik etmek,
açgözlülük etmek.
v.-sa 1831
[=1]
vıpusknik: Mezun.
v.+i.sen 1931
v.+sen.e 1933
v.+sen.ren+(vıpuskniksençen) 641
[=3]
vır-: Kesmek, biçmek, hasat etmek.

v.-sa 2025
[=1]
vırin: 1. Yer. 2. Bulunma, bina, oda, arazi, yöre,
barınak, sığınak. 3. Yatak. 4. Hizmet, görev,
memuriyet, iş, görev, uğraş. 5. Rol.
v. 79, 83, 427, 1251, 1298, 1509, 1639,
1663, 1763, 1765, 1855, 1991, 2013, 2084,
2274, 2296, 2920, 2982, 3396
v.+a 59, 152, 398, 418, 481, 511, 670,
678, 1599, 1755, 1791, 1867, 1878, 1941, 1992,
2799, 2898, 3064, 3154
v.+i 10, 132, 387, 1587, 2071
v.+i.n.e+(vırinne) 1932, 2800, 3236,
3238, 3406
v.+i.n.ra.i+(vırinç) 3032
v.+i.n.re+(vırinç) 481, 1179, 1525,
1752, 1786, 1795, 2653, 3104
v.+i.n.reh+(vırinçeh) 3395
v.+i.sem 3047
v.+i.sen.e 1747, 2171, 2952
v.+ne 2545
v.+ra+(vırinta) 483, 746, 1194, 1397,
1788, 2015, 2547, 2558, 2794, 2896, 2939,
3140
v.+rah+(vırintah) 3185
v.+ran+(vırintan) 1819
v.+sem 1921
v.+sen 1539
v.+sen.e 358, 655, 671, 671, 1748,
2875, 2899, 3017, 3158
v.+sen.re+(vırinsenç) 419, 578, 2824,
3222
v.+sen.ren+(vırinsençen) 157
v.+şin 1945
v.+ta.h 420
v.+tan 59, 152
[=97]
vırinli: 1. Uygun, yerinde, münasip. 2. Görevli,
meşgul, memur.
v. 211, 223, 3050
[=3]
vırinsır: 1. Yersiz, boşuna, nedensiz, sebepsiz.
2. İşsiz, görevsiz.
v. 174
[=1]
vırinti: 1. Yerinde. 2. Yerli, yerel, yöresel,
mahalli.
v. 119, 126, 258, 526, 585, 1930, 2254,
2776, 2824, 2838, 2853, 3045, 3073, 3104,
3121, 3121, 3122, 3127, 3185, 3286, 3355
v.+sem 2944
v.+sem.pe 240
[=23]
Vırısla: Rusça.

v. 140, 271, 798, 2314, 2319, 2757,
2766, 2766, 2769, 3329, 3355

[=11]

Vırışlan-: Ruslaşmak.

v.-sa 729, 2313

[=2]

vırnaş-: Sığmak, sığışmak, yerleşmek;
bulunmak, düzelmek, yoluna girmek.

v.-a-şşı 2943

v.-akan 2073

v.-ma-lîh 2461

v.-man 1342

v.-nî 157, 385, 397, 470, 1342, 1937,
2706, 2771, 2926, 2940, 3107

v.-nî-ççi 3364

v.-rî 1258

v.-rî-ş 477, 1299

v.-sa 425, 1588

v.-tar-ma 1966

[=22]

vırnaştar-: Koyma, yerleştirmek; yatırmak;
düzenlemek, tertiplemek.

v.-as 3304

v.-ma 2303

v.-malla 2411, 2452, 2487

v.-nî 2590, 3011, 3049

v.-sa 2909

[=9]

vırsarnikun: Pazar günü.

v. 1296, 1971, 2263

[=3]

vırt-: 1. Yatmak, uzanmak, dağılmak, yıkılmak,
çökmek 2. Gecelemek, yatıp kalkmak.

v. 927, 1060

v.-akan-a 1575

v.-a-şşı 1597, 2930

v.-at' 1074, 1863, 2273

v.-at-îp 1115

v.-iççen 1110

v.-ma 1509

v.-nî 383

v.-ni-n-e 2611

v.-rî 1598, 3371

v.-rî-m 1300, 1639

v.-sa 442

[=18]

vırttar-: Yatırmak, uzatmak.

v.-rî-ş+(vırttarçış) 1219

[=1]

vıstavka: Sergi.

v.+sen.re+(vıstavkîsençe) 835

[=1]

viveska: Tabela, levha.

v.+na+(viveskîna) 2636

[=1]

vîhît: Zaman, vakit, süre, süreç.

v. 25, 43, 334, 397, 410, 424, 451, 486,
611, 709, 847, 993, 1059, 1137, 1226, 1238,
1309, 1329, 1535, 1542, 1548, 1582, 1688,
1694, 1698, 1701, 1705, 1708, 1712, 2390,
2704, 3158

v.+a 414, 614, 668, 1713, 1908, 1941,
2238, 2563, 3185

v.+î.n.ra.î+(vîhîtînci) 3249

v.+î.n.re+(vîhîtînce) 287, 289, 442,
710, 752, 1742, 2004, 2140, 2155, 2244, 2736,
2763, 2810, 3095, 3119, 3121, 3405, 3409

v.+î.ne+(vîhîtne) 3167

v.+î.pe+(vîhîçipe) 151

v.+î+(vîhîçi) 1698, 3013, 3359

v.+pa 2699

v.+ra 22, 40, 70, 71, 173, 194, 201,
230, 235, 286, 315, 383, 384, 386, 390, 409,
435, 547, 565, 567, 1234, 1320, 1375, 1424,
1562, 1677, 1690, 1729, 1732, 1739, 1806,
1818, 2071, 2150, 2240, 2243, 2245, 2297,
2306, 2315, 2636, 2866, 2871, 2920, 2954,
2975, 3111, 3112, 3125, 3186, 3193, 3202,
3363, 3390, 3426

v.+ra.i+(vîhîtri) 3035

v.+rah 14, 579, 1558, 1882, 1885,
1886, 1886, 2116, 2166, 2709

v.+ran 1259, 1259, 1705, 2238

v.+ren.eh+(vîhîçeneh) 2701

v.+sem 326, 2137

v.+sen.re+(vîhîtsençe) 1211

[=140]

vîhîtlî: Süreli, geçici.

v. 62, 3172

[=2]

vîhîtlîha: Geçici olarak, bir süre için, şimdilik.

v. 60, 701, 702, 1759

[=4]

vîhîtsîr: Vakitsiz, zamansız.

v. 290

[=1]

vîkîr: Boğa, öküz.

v.+a 1869

[=1]

vîl: O

v. 5, 62, 66, 85, 86, 194, 203, 222, 241, 251,
257, 261, 273, 291, 295, 298, 310, 324, 383,
390, 409, 410, 413, 434, 462, 463, 541, 579,
605, 625, 627, 678, 740, 781, 790, 806, 809,
810, 825, 840, 841, 843, 853, 857, 859, 881,
898, 902, 951, 1008, 1042, 1059, 1060, 1143,
1145, 1146, 1158, 1159, 1161, 1184, 1192,
1195, 1225, 1232, 1240, 1242, 1276, 1296,
1362, 1369, 1394, 1398, 1415, 1417, 1479,
1480, 1486, 1488, 1498, 1501, 1534, 1536,

1540, 1542, 1591, 1596, 1613, 1630, 1632, 1642, 1648, 1665, 1683, 1690, 1695, 1697, 1699, 1717, 1718, 1720, 1723, 1723, 1727, 1733, 1740, 1743, 1744, 1758, 1766, 1769, 1780, 1787, 1811, 1816, 1860, 1864, 1892, 1896, 1897, 1917, 1923, 1937, 1967, 1987, 1994, 2013, 2015, 2033, 2039, 2054, 2055, 2079, 2083, 2108, 2137, 2150, 2157, 2165, 2187, 2202, 2252, 2254, 2297, 2299, 2497, 2531, 2533, 2536, 2539, 2540, 2634, 2637, 2650, 2652, 2668, 2690, 2693, 2700, 2704, 2707, 2741, 2751, 2762, 2766, 2767, 2778, 2822, 2833, 2838, 2876, 2909, 2940, 2948, 2974, 2980, 3006, 3019, 3047, 3058, 3061, 3096, 3112, 3194, 3196, 3232, 3274, 3292, 3300, 3311, 3318, 3319, 3329, 3363, 3371, 3374, 3441

v.+a+(ına) 22, 68, 83, 93, 124, 127, 177, 182, 190, 222, 240, 245, 257, 260, 272, 300, 334, 345, 372, 471, 509, 513, 519, 561, 678, 783, 805, 821, 823, 846, 860, 892, 1142, 1148, 1157, 1169, 1220, 1277, 1363, 1369, 1374, 1400, 1420, 1425, 1434, 1465, 1476, 1488, 1495, 1511, 1522, 1578, 1634, 1645, 1646, 1680, 1728, 1749, 1752, 1768, 1769, 1809, 1819, 1859, 1876, 1912, 1940, 1942, 1943, 1985, 2063, 2085, 2166, 2251, 2370, 2411, 2463, 2537, 2543, 2545, 2623, 2684, 2688, 2711, 2715, 2721, 2762, 2899, 2989, 3085, 3095, 3195, 3238, 3327, 3337, 3361, 3367, 3416

v.+ah 131, 1149

v.+ın+(un) 79, 740

v.+pa+(unpa) 1049, 1151, 1327, 1416, 1498, 1709, 2009, 2114, 2667, 2890

v.+ra+(unta) 28, 521, 1683, 2896

v.+ra.i+(unri) 2589

v.+ra.i+(unti) 592, 1747, 3077, 3401

v.+ra.la+(untalla) 1731

v.+ra+(unta) 254, 283, 385, 420, 501, 529, 596, 742, 814, 1074, 1329, 1331, 1349, 1513, 1597, 1658, 1673, 1756, 1792, 1864, 1965, 2008, 2083, 2096, 2200, 2212, 2241, 2306, 2312, 2656, 2657, 2742, 2868, 2952, 3035, 3052, 3074, 3081, 3086, 3365, 3390, 3429, 3438

v.+ran.ah+(unranah) 1803

v.+ran.pa+(untanpa) 741, 1630

v.+ran+(unran) 770, 1041, 1071, 1500, 1665, 1701, 1715, 1742, 2650, 2745

v.+ran+(untan) 60, 450, 1694, 1784, 1884, 1942, 2093, 2148, 2343, 2355, 2371, 2378, 2394, 2395, 2403, 2452, 2457, 2469, 2473, 2478, 2480, 2493, 2497, 2503, 2560, 2564, 2570, 2792, 2798, 2903, 3405

v.+sen+(vısen) 1502

v.+şin+(unşin) 1430

v.+tan.pa+(untanpa) 323

v.+tan+(untan) 102

v.+ı.ne+(unıinne) 1479

v.+ın.pa+(unpa) 466

v.+ın+(un) 25, 95, 99, 134, 144, 202, 282, 290, 348, 388, 488, 582, 593, 599, 774, 796, 897, 1016, 1061, 1066, 1072, 1073, 1073, 1147, 1148, 1164, 1182, 1198, 1455, 1457, 1473, 1502, 1635, 1637, 1649, 1661, 1676, 1753, 1754, 1775, 1790, 1790, 1863, 1937, 2089, 2099, 2148, 2175, 2363, 2512, 2540, 2544, 2551, 2565, 2602, 2807, 3032, 3192, 3192, 3201, 3203, 3237, 3244, 3247, 3321, 3323, 3328, 3346, 3359, 3399, 3402, 3406, 3408, 3428

v.+ın+(unın) 10, 20, 73, 119, 132, 196, 206, 285, 297, 422, 449, 473, 476, 550, 562, 605, 632, 717, 831, 858, 1132, 1362, 1391, 1468, 1470, 1481, 1517, 1518, 1518, 1525, 1544, 1561, 1593, 1696, 1823, 1878, 1896, 1898, 1986, 2017, 2097, 2173, 2242, 2256, 2465, 2586, 2599, 2628, 2739, 2753, 2828, 2832, 2876, 3056, 3060, 3151, 3189, 3314, 3321, 3330, 3361, 3403

[=547]

vır-: 1. Fırlatmak, atmak, savurmak. 2. Vurmak, dövmek; dayak atmak, yumruk atmak.

v.-at' 1017

v.-sa 1010

[=2]

vırah: Yavaş yavaş, ağır ağır, uzun uzun, uzun zaman, kısık sesle.

v. 410, 1137

v.+a 301, 524, 2238

[=5]

vırahçen: Uzun uzun, uzun zaman, sürekli, uzun süreç.

v. 2540, 2543

[=2]

vıran-: Uyanmak, kendine gelmek, ayılmak, canlanmak.

v.-ır 1550

v.-man-ah 1629

v.-nı 290, 1629

v.-sa 1638

v.-san 906, 944

[=7]

vıranrı: Uyanma, uyanış.

v. 802

[=1]

vırat-: 1. Uyandırmak, kendine getirmek. 2. İsteklendirmek, tahrik etmek.

v.-at' 1549

[=1]
viri: Tohum, çekirdek.
v.+i.sen.ren+(virisençen) 2503, 2504
[=2]
virim: 1. Uzun, uzun süreli, yüksek, uzun boylu; büyük; üstün. 2. Sürekli, uzun süre.
v. 1080, 1824
[=2]
virim-tuna: Sivrisinek.
v. 337
[=1]
virimış: Uzunluk, boy.
v.+i 1969
[=1]
virila-: Çalmak, hırsızlık yapmak.
v.-ni 2942
[=1]
virlih: Tohum, çekirdek.
v. 3068
v.+a 3069
v.+i 382, 3071
v.+i.sem 1173
[=5]
virman: Orman.
v. 396, 401, 404, 419, 425, 425, 426, 442, 470, 475, 475, 485, 1268, 1749, 1827, 1829, 1835, 2537
v.+i 387
v.+i.sen.e 287
v.+pa 415
v.+ra.i+(virimanti) 3227
v.+ra+(virimanta) 427, 1620, 1841
v.+rah+(virimantah) 2139
v.+ran+(virimantan) 1783
v.+sem 149
v.+ta 397
[=29]
virmanli: Ormanlı, ormanlık.
v. 3222
[=1]
virmansir: Ormansız.
v. 474
[=1]
virsa-: Dövüşmek, savaşmak, vuruşmak, mücadele etmek.
v.-at-çi+(virsatçi) 1075
v.-at-çış 3389
[=2]
virsi: Savaş, kavga, mücadele.
v. 360, 442, 442, 451, 463, 1541, 1793, 1794, 2890, 2937, 3195, 3197, 3199, 3201, 3207, 3210, 3217, 3228, 3249, 3254, 3260
v.+a+(virsa) 445, 3200, 3211
v.+ççen.eh 1540, 1744

v.+i.n.e+(virisine) 381
v.+i.n.ren+(virinçen) 390
v.+i+(virsi) 441, 2886, 3253
v.+in 3197
v.+ra 2936, 2973, 3237, 3246, 3257
v.+ran 443, 449, 462
[=40]
virtin: 1. Sır, gizem. 2. Gizlice.
v. 1689
[=1]
virtinli: Gizlilik.
v. 2591
v.+a 1161
v.+i.sen.e 3400
v.+sem.pe 369
v.+u.sen.e 1125
[=5]
vit: İşte; bu kadar, zaten.
v. 1266, 1267, 1322, 2644
[=4]
vitam: Orta; ortadaki, ortanca, ortalama; ılıman, ılımlı, ölçülü.
v. 306, 355, 624, 673, 708, 726, 790, 824, 871, 1210, 1255, 1911, 2058, 2092, 2327, 3000, 3016, 3019, 3035, 3072, 3115, 3351
v.+ran 2062, 2091, 2094, 3161
[=26]
vitani: Utanmak, sıkılmak.
v.-ma 1103
v.-mi 1125
[=2]
vitir: Otuz.
v. 1749, 3021
v.+a 2680
[=3]
vii: 1. Güç, kuvvet, zor. 2. Geçerlilik, yürürlük. 3. Şiddet.
v. 395, 401, 477, 684, 759, 764, 775, 790, 874, 912, 1001, 1136, 1228, 1491, 1584, 1689, 1806, 1813, 1817, 1949, 2052, 2132, 2142, 2913, 3116, 3259, 3263, 3395
v.+i 82, 1099, 2961
v.+i.n.e+(viyne) 1692, 2827
v.+i.n.ren+(viyinçen) 1482
v.+i.pe 478, 2887, 3281, 3302
v.+i.sem.pe 479, 3277
v.+pa 683, 1367, 1487
v.+ran 1864
v.+sen.e 1020
[=45]
vilat-: Güçlendirmek, sağlamaştırmak, sertleştirmek.
v.-ma 3027
[=1]

vıylı: Güçlü.
v. 1360, 1646, 2261, 2265, 2286, 2536, 2547, 2563, 3060, 3257, 3277, 3292
v.+rah.ı.ne+(vıylırahıne) 3076
[=13]

vıylılan-: Güçlenme, sağlama.
v.-ma 2264
[=1]

vıysır: Güçsüz.
v. 352, 2394, 2395, 2479, 2493
[=5]

vıysırlan-: Güçsüzleşmek.
v.-sa-h 1436
[=1]

vıyı: 1. Oyun, oynama, icra. 2. Parti, eğlence. 3. Entrika, tertip.
v. 236, 240, 242, 244, 244, 249, 250, 252, 369, 369, 483, 815
v.+a+(vıyıya) 227, 251
v.+ı.n.e+(vıyıine) 239
v.+ı.sem+(vıyıisem) 500
v.+ı.sen.e+(vıyıisene) 2699, 2712
v.+ı.sen.re+(vıyıisençe) 692
v.+ı.sen+(vıyıisen) 616
v.+sem 800, 3177
v.+sen.e 1149
[=23]

vidik: Kısaltma. Videomagnitofon, VCR (Videocassette Recorder), Videokaset kaydedici.
v. 1359
[=1]

viktorina: Ödüllü, kısa bilgi sınavı.
v.+sem+(viktorinisem) 3177
[=1]

vil-: Can vermek, ölmek, nefes vermek.
v.-e 3185
v.-es-si-ne 3042
v.-et 2550, 2731
v.-et-çış 1555
v.-in-e+(villine) 2097
v.-ır 2597, 2605
v.-mes-t 2826
v.-ni 1144, 1556, 1637, 1790, 2281, 2832, 3038
v.-ni-ççi 1045
v.-ni-ren-pe 2686
v.-ri+(vilçi) 1533
v.-se 41, 383, 1808
v.-sen 285, 3260
[=24]

vilim: Ölüm, ecel.
v. 384, 918, 926, 1665, 1821, 3225
v.+e 274, 3039
v.+ı.n.e+(vilimne) 935

v.+pe 3038, 3042, 3196, 3208
[=13]

vilimsır: Ölümsüz.
v. 2753
[=1]

viltıpri: Ölü toprağı, mezar toprağı.
v.+ı.sem+(viltıpriyisem) 128
v.+ı+(viltıpriyi) 2258
[=2]

vindzorskiye: Kocakarı.
v. 3418
[=1]

viş: Üç.
v. 408, 1140, 1295, 1539, 3137
[=5]

viş-: 1. (Ağırlık) çekmek, gelemek. 2. Ölçmek, prova etmek, denemek.
v.-se 2541
[=1]

vişesır: Ölçüsüz, oransız, sonsuz.
v. 1447
[=1]

vişi: Üç.
v. 59, 351, 355, 653, 659, 793, 1065, 1356, 1535, 1652, 1724, 2055, 2097, 2159, 2170, 2192, 2200, 2237, 2277, 2288, 2625, 2648, 2653, 2656, 2699, 2849, 3035, 3114, 3221
v.+i+(vişi) 548
[=30]

vişşi: Üç.
v. 3038
[=1]

vişşimış: Üçüncü.
v. 1153, 2051, 2068, 2205, 2219, 3064
v.+ı 2658
v.+ı.n.e+(vişşimışne) 1992
v.+ı.n.re+(vişşimışınçe) 3080
[=9]

vişşerin: Üç yüzer.
v. 443
[=1]

vielle: Yukarıya doğru.
v. 1725
[=1]

virhin-: Çevrilmek, atılmak, fırlamak, acele etmek.
v.-ri-m+(virhintim) 1818
[=1]

vit-: 1. Örtmek, kaplamak, kapatmak. 2. Boğmak, bastırmak.
v.-in-ni 1785
v.-ni 1881
v.-ni-n 230

[=3]
vit-: 1. Girmek, geçmek, dolaşmak. 2. Sızmak, nüfuz etmek, yayılmak. 2. Kolay bir şekilde satmak, elden çıkarmak. 3. Karşılmak, gidermek, sağlamak; tatmin etmek.
v.-mes-t-çış 1182
v.-se 1958, 2133
[=3]
vitamin: Vitamin.
v.+sem.pe 2536
v.+sen.e 2589
[=2]
vitim: İtibar.
v. 315, 612, 2705
[=3]
vitimli: Gerçek, saygıdeğer, itibarlı, inandırıcı.
v. 2160
[=1]
vitir: Üzerinden, boyunca, içinden.
v. 81, 1391, 1563, 1668, 1693, 1714, 1723, 1734, 1827, 1901, 2343, 2352, 2388, 2468, 2472, 2473, 2478, 2558, 2941, 3223, 3237
[=21]
vitre: Kova.
v. 2849
v.+re 1614, 1622
v.+sem 1606
[=4]
viçrhunter-: Sinirlendirmek, kızdırmak, üzmemek.
v.-es-şin-ççi 1044
[=1]
viler-: Öldürmek, katletmek, yok etmek, imha etmek, ortadan kaldırmak.
v.-e-şşi 1754
v.-et 2593
v.-melli 1394
v.-ni 273
v.-sen 290
[=5]
vilerni: Öldürme, cinayet, yok etme.
v. 1742, 2256
[=2]
ville: Arı kovanı.
v. 2529, 2534, 2539, 2545, 2548
[=5]
viltiren: Isırgan.
v. 2928
v.+pe 481
[=2]
vir-: 1. Esmek, üfleme, püfleme. 2. Şişirmek, pompalamak. 3. Aldatmak, dolandırmak. 4. İftira atmak.

v.-e 1177
v.-me 27
[=2]
viire-: 1. Kaynamak. 2. Merak etmek, zahmet etmek, özlemek.
v.-ken 350, 2336, 2376, 2404, 2418, 2420, 2503, 2506, 2520
v.-me 2336, 2363, 2379, 2386, 2457, 2468, 2493, 2570
v.-ni 347, 2437
v.-se 125
v.-sen 2363
[=21]
viiren-: 1. Öğrenmek, öğrenim görmek, okumak. 2. Alışmak, benimsemek, özümsemek, sindirmek.
v. 1365
v.-es 802
v.-es-ri+(viirenesçi) 458
v.-es-se 2143
v.-es-şi 623
v.-es-si 660
v.-e-şşi 662, 782
v.-es-şin 2756
v.-et 726
v.-et-pir 2321
v.-e-y-me-ri-m 1722
v.-e-y-min 3387
v.-me 559, 641, 791, 1187, 1210, 2223, 2233, 3220, 3399
v.-melle 1709
v.-melli 459, 2966
v.-ni 1739, 2692, 2790, 3351, 3358, 3363, 3390
v.-ni+(viirenni) 3021
v.-ni-ren 1745
v.-ri-m+(viirentim) 2143, 3400
v.-se 374, 575, 647, 691, 758, 775, 1540, 1713, 2122, 2146, 2189, 2792, 2980, 3001
[=50]
viireneken: Öğrenci, çırak.
v. 467, 723, 789, 2322, 2743, 3074
v.+e 2200, 2207
v.+i 219, 2223
v.+i.sem 205, 655, 2233, 3116
v.+i.sen.e 812
v.+sem 682, 791, 2212, 2327, 2965
v.+sen.e 827
v.+sen.ren+(viirenekenençen) 356, 796
[=23]
viirent-: Okutmak, öğretmek, eğitmek, ezberletmek.

v.-çir 797
v.-eken 2766
v.-es 3151
v.-e-şşi 652, 697, 2766
v.-es-si 855
v.-es-si-n-e 825
v.-es-si-pe 658
v.-et 357, 843, 856, 1364
v.-kele-t-pir 736
v.-me 730, 734, 811, 871, 2297, 2780
v.-me-n 795
v.-men-ni-mın 2763
v.-men-ni-pe 728
v.-me-ri 1820
v.-ni 471, 665, 740, 2200, 2207, 2318,
2975, 3197
v.-ri 1149
v.-se 1074
[=34]
virenteken: Okutan, öğreten, öğretmen.
v. 716, 768, 783, 807, 2200, 2203,
2207, 2211, 3018
v.+i.pe 219
v.+imır.in 13
v.+in 789
v.+sem 709, 860, 2204, 2215, 3027
v.+şin 802
[=18]
virentni: 1. Okutma, öğretme, eğitime,
ezberletme. 2. Teori, kuram, öğreti.
v.+ne 3012
v.+pe 3077
v.+sir 463
[=3]
virentü: 1. Okutma, öğretme, eğitime,
ezberletme. 2. Teori, kuram, öğreti.
v. 4, 183, 192, 364, 638, 648, 735, 862,
1917, 1933, 1964, 1966, 1995, 1997, 2108,
2109, 2328, 2963, 2970, 3115, 3121
v.+i.n+(virentivın) 1996, 1999
v.+pe 678, 688, 867
v.+re 790, 2206
[=28]
virenü: 1. Okuma, öğrenme, tahsil
görme, eğitim. 2. Ders, okul.
v. 629, 670, 683, 706, 734, 1997, 2967,
3012
v.+re 690, 803
[=10]
viret-: Kaynatmak.
v.-me 2360
v.-melle 350, 2462, 2469, 2512, 2519,
2525, 2579

v.-me-ri-m-şi 2580
v.-ni 2485, 2594
v.-se 2487, 2494
[=13]
viri: Sıcak, ateşli, kızgın; hararetili, kaynamış.
v. 348, 1972, 2404, 2411, 2438, 2444,
2505, 2520, 2549, 2593, 2921
v.+pe 2560
[=12]
virille: Sıcak olarak, şiddetli, öfkeyle.
v. 2346
v.+h 2397, 2494, 2592
[=4]
virle: Kuzey.
v. 1341
[=1]
vir-şini: Yepyeni.
v. 2655
[=1]
visem: Onlar.
v. 81, 89, 106, 108, 115, 128, 148, 153,
156, 186, 206, 220, 262, 274, 302, 306, 308,
309, 359, 369, 399, 402, 555, 629, 640, 708,
715, 725, 744, 773, 780, 797, 861, 985, 1028,
1069, 1125, 1287, 1529, 1573, 1617, 1727,
1754, 1769, 1830, 1840, 1850, 1872, 1894,
1909, 1949, 2026, 2052, 2101, 2131, 2152,
2206, 2231, 2247, 2258, 2305, 2316, 2403,
2533, 2556, 2713, 2737, 2792, 2888, 2896,
2928, 2997, 3017, 3031, 3037, 3041, 3108,
3165, 3168, 3208, 3245, 3250, 3343, 3349,
3435
v.+pe 2049, 3401
v.+şin 2834
[=88]
visen: Onlar.
v. 147, 287, 315, 360, 374, 436, 438,
444, 469, 471, 511, 524, 545, 655, 751, 1172,
1288, 1311, 1336, 1521, 1834, 1891, 1893,
2031, 2096, 2113, 2131, 2151, 2194, 2311,
2324, 2328, 2832, 2911, 2914, 2951, 2994,
3076, 3141, 3283, 3284, 3418, 3437
v.+e 99, 109, 118, 136, 328, 610, 705,
748, 829, 1000, 1136, 1291, 1333, 1367, 1432,
1504, 1539, 1625, 1853, 1932, 1935, 2075,
2208, 2220, 2556, 2580, 2622, 2765, 2770,
2771, 2815, 3036, 3091, 3121
v.+eh 446
v.+ne 2663
v.+re+(visençe) 244, 433, 696, 2119
v.+ren+(visençen) 343, 407, 419, 453,
691, 790, 1309, 1399, 1851, 1919, 1931, 2204,
2215, 2760, 2973, 3030, 3342
[=100]

vış: Son, bitim, uç, kenar.
v.+ı.n.e+(vışne) 1330
v.+ı.n.re.i+(vışınçı) 2290
v.+ı.n.re+(vışınç) 57, 497, 526, 1224, 2091, 2788
v.+ne+(vışne) 1628
[=9]

vış-: **1.** Uçmak, uçuşmak, süzülme. **2.** Acele etmek, çok hızlı gitmek. **3.** Övünmek.
v.-en 269
v.-es-ri+(vışesçi) 988
v.-et 1268
v.-melle 1337
v.-ni 3274
v.-se 1027, 2896
[=7]

vışen: Uçan.
v. 2828, 3087
[=2]

vışert-: **1.** Açmak, çözmek, ayırmak. **2.** Altına koymak, altına sürmek.
v.-men 1470
v.-ri 1420
[=2]

vışi hırri: Ucu bucağı, uç bucak.
v. 2744, 3227
[=2]

vışimsir: Sonsuz, bitmez tükenmez, ebedi, süreklü, devamlı.
v. 1072
[=1]

vışkin: Kendini beğenmiş, gayri ciddi, basit düşünceli.
v. 2640, 2660, 2689
[=3]

vışle-: **1.** Bilemek, sivriltmek, torna etmek. **2.** Tamamlamak, sona erdirmek, sonuçlandırmak. **3.** Çekimlemek.
v.-me 3081
v.-ni 386
v.-ri 1516
[=3]

vışlen-: **1.** Sivrilme. **2.** Sona ermek, bitmek. **3.** Çekimlenmek.
v.-es 3228
v.-et 1868, 1968
v.-et-çi 1818
v.-iççen 2042, 2075, 2103, 3149
v.-ni 734
v.-şi 619
[=10]

vışlenni: Çekim, eğim, sapma.
v. 244

[=1]

vışli: Sonlu, sonuçlu, sınırlı.
v. 1768
[=1]

vışsin: Sadece, sırf, ancak, son derece.
v. 2888, 3174, 3226
[=3]

vışter-: Uçurtmak, hareket ettirmek, acele ettirmek, kudurtmak, azdırmak.
v.-me 987, 993
v.-ri-m+(vıştertım) 1728
v.-se 1719
[=4]

vıt: **1.** Küçük, ufak, ince, sık, hızlı. **2.** Sıkça, çoğu kez.
v. 1192, 1249, 1290, 1322, 1371, 1394, 1474, 1539, 1568, 1834, 2620, 2652, 2862, 3245, 3336, 3342, 3392
[=17]

vıt-: **1.** Ütülemek, yakmak. **2.** Sökmek, kırbaçlamak. **3.** Ki, ya, ne de olsa, öyle değil mi?
v.-et 886
v.-ha 562, 763, 1495, 1505, 1637, 2780
v.-ni 917
[=8]

vıtet-: Doğramak, küçültmek, inceltmek.
v.-melle 2428
v.-ni 2337, 2354, 2423, 2469
[=5]

vıti: **1.** Küçük, ufak, ince, sık, hızlı. **2.** Sıkça, çoğu kez.
v. 2353
v.+pe+(vıtipe) 3219
[=2]

vıtin: İnce ince, küçük küçük, sıkça, küçük adımlarla.
v. 2343, 2354, 2362, 2486
[=4]

vlast': İktidar, egemenlik, güç.
v. 612, 2007, 2007, 2824, 3104
v.+ı.n+(vlaşin) 2113
v.+ı.sem+(vlaşisem) 2024, 3284
v.+ı+(vlaşi) 396, 2705
v.+sem+(vlaşsem) 2838
[=11]

voditel': Sürücü.
v. 2018
[=1]

vokzal: Gar, garaj.
v. 2891
[=1]

volonter: Gönüllü.
v.+ı.sem 606

[=1]
vorota: 1. Avlu, avlu kapısı. 2. Kale.
v. 2721
[=1]
vosk: Balmumu.
v. 352
[=1]
vos'moy: Sekiz, sekizinci.
v. 2892, 2893
v.+i.n.re+(vosmoyınçe) 2901
[=3]
vospitani: Eğitim, yetiştirme.
v. 820, 821, 823, 838, 1994, 2242,
3026, 3027, 3197, 3216
[=10]
vospitannik: Öğrenci.
v.+i.sem.pe 3037
[=1]
vospitatel': Eğitimci, eğitmen.
v. 2317, 2321
v.+e 2318
[=3]
vrač: Doktor, hekim.
v. 570
v.+sem 538, 543
[=3]
vula-: Okumak.
v.-ma 84, 309, 458, 459, 463, 796,
1150, 2765, 2767, 3178, 3179, 3378
v.-ni 124
v.-ni 3375
v.-ni-ne 3177
v.-s 35
v.-sa 1805, 2601, 2636, 2753, 3370
v.-ssi 2758
v.-śśi 3176
v.-t-çış 3354
v.-t-in 2766
[=25]
vulakan: Okuyan, okuyucu, okur.
v. 131, 1843
v.+a 2130
v.+sem 1544, 3189
v.+sen 2775, 2779, 3444
v.+sen.ren+(vulakansençen) 58
[=9]
vulav: Okuma.
v.+ra 2051
v.+sem 3178
[=2]
vulkan: Volkan, yanardağ.
v.+sen 1855
[=1]
vun: On.

v. 355, 506, 691, 738, 738, 790, 791,
1041, 1061, 1318, 1503, 1807, 2580, 2580,
2732, 2995, 3203
[=17]
vunnı: On.
v.+ran 3194
v.+şı 3030
[=2]
vunpır: On bir.
v.+in 97
[=1]
vunşar: Onar.
v. 299, 318, 318, 394
[=4]
vunı: Onuncu.
v. 3, 71, 615, 832, 1533, 3036
[=6]
vut: Ateş, alev, ışık, kıvılcım, yangın.
v. 1018, 1762, 1811, 1812, 2136, 2570,
3223, 3226
v.+i.n.e+(vutne) 984, 3195
v.+pa 1468
v.+ra 1004
[=12]
vutli: Ateşli.
v. 908
[=1]
vuz: Yüksekokul.
v.+sem 1997
v.+sen 1998
v.+sen.e 2233
v.+sen.re+(vuzsençe) 2212
[=4]
YAHPK:
y.+ra 3145
[=1]
yahın: Yakın, yakında, yakınında, çevresinde,
etrafında.
y. 142, 752, 1220, 1257, 1287, 1946,
1950, 1956, 1983, 2711, 2784, 2797, 3207,
3318
y.+i 2069
[=15]
yal: Köy.
y. 35, 231, 378, 391, 417, 425, 427,
429, 448, 479, 481, 575, 576, 578, 578, 680,
682, 828, 846, 1051, 1329, 1538, 1759, 1839,
1907, 1908, 1949, 1962, 1980, 2021, 2024,
2054, 2060, 2061, 2064, 2079, 2092, 2092,
2161, 2165, 2283, 2286, 2294, 2308, 2785,
2787, 2788, 2794, 2805, 2821, 2822, 2825,
2828, 2840, 2846, 2852, 2854, 2870, 2877,
2880, 2916, 2932, 2952, 2957, 2959, 2971,
2985, 3071, 3075, 3083, 3120, 3148, 3149,

3164, 3167, 3169, 3169, 3286, 3431, 3432, 3433

y.+a 383, 1329, 1535, 1623, 1830, 1840, 2842, 2934, 2948, 3099, 3101, 3228

y.+ı̇ 165, 864, 910, 2298, 2313, 2901, 2926, 2939, 2940, 2941, 2988

y.+ı̇.n 411, 2776, 2900

y.+ı̇.n.e+(yalne) 2324, 2900

y.+ı̇.n.e+(yalne) 707

y.+ı̇.n.ra.i+(yalınçı) 408, 441, 811, 812, 2816, 3279

y.+ı̇.n.re+(yalınçe) 142, 459, 478, 484, 574, 1749, 2073, 2073, 2121, 2147, 2305, 2784, 2927, 3079, 3285

y.+ı̇.n.ren+(yalınçen) 254, 442

y.+ı̇.pe 165, 2983

y.+ı̇.sem 325

y.+ı̇.sen 526

y.+ı̇.sen.re+(yalışençe) 2994, 3183

y.+ı̇.sen.ren+(yalışençen) 256

y.+ın 480, 2979

y.+ır.ran+(yalırtan) 3200

y.+pa 2807

y.+ra.i+(yalti) 233, 360, 368, 637, 1079, 1336, 2204, 2215, 2789, 2805, 2956, 2961, 3075

y.+ra+(yalta) 31, 359, 421, 471, 791, 793, 816, 1054, 1282, 1289, 2135, 2682, 2786, 2797, 2800, 2826, 2839, 2850, 2857, 2862, 2869, 2875, 2919, 2931, 3205, 3219

y.+ran+(yaltan) 383, 385, 442, 470, 1328, 1412, 1510, 2144, 2148, 2972, 2976

y.+sem 56, 409, 2843

y.+sen 480, 481, 2307, 2886

y.+sen.e 2136, 2148, 2324, 2822

y.+sen.ra.ı̇+(yalsençi) 2757, 3073

y.+sen.re+(yalsençe) 242, 456, 2852

y.+sen.ren+(yalsençen) 409, 2904

y.+şın 465, 625, 844, 2933

[=216]

yalan: Her zaman, sürekli.

y. 643, 850, 859, 1130, 2553, 3321

y.+ah 5, 437, 556, 629, 664, 672, 789, 841, 1581, 1647, 1801, 1806, 1842, 2135, 2152, 2764, 3017, 3243, 3268, 3347

y.+hi 3061, 3072

y.+hi.ile 1081

[=29]

yalav: Bayrak.

y. 97, 2764, 3345, 3369

y.+a 24

y.+ı̇ 3397

y.+ı̇.n.e+(yalavne) 1963

y.+ı̇.sen 1961

[=8]

yan: Yankı.

y. 1401

[=1]

y. 1411

[=1]

yanah: 1. Çene. 2. Söve; kapı ve pencerenin yerleştiği kasa, çerçeve.

y.+ı̇ 1811

[=1]

yanvar': Ocak.

y. 3218

y.+ın 2059

y.+ten 44

[=3]

yanır-: Çınlamak, ötmek, duyulmak, yankılanmak.

y.-at-çı+(yanıratçı) 3205

[=1]

yanıra-: Duyulmak, çalmak, ötmek, açılmak.

y.-nı 3107

y.-rı-ş 530

y.-sa 707

[=3]

yapala: 1. Şey, nesne, cisim. 2. Parça, konu.

y. 81, 1766, 2654

y.+ı̇.sem+(yapalisem) 1890

y.+ı̇.sen.ren+(yapalisençen) 1936

y.+na 2297

y.+pa 2458

y.+sem 301, 440, 1524, 1624, 1670, 1740, 1790, 2730, 2890

y.+sen.e 681, 835, 1700

y.+şın 2880

[=20]

yapşar: 1. Okşayıcı, müşfik, şefkatli. 2. Yılışık, konuşkan. 3. Cömert, bol.

y. 1090, 1090

[=2]

yapih: Bakımsız, ihmal edilmiş, kötü, fena.

y. 556, 567, 663, 2575, 2683, 2723, 2736, 3103, 3169

[=9]

yar uşşin: Apaçık, açıkça.

y. 130

[=1]

yar-: Bırakmak, salıvermek, koyuvermek, çalıştırmak, işletmek, ortaya atmak, izin vermek, mümkün kılmak, fırsat vermek, müsaade etmek.

y.-akan 1656, 2948

y.-as 1558

y.-a-şşı 429, 1745, 2193, 2584, 2970

y.-as-si 1918, 1932

y.-as-si-n-e 602

y.-as-şın 1958
y.-at' 935, 971
y.-at-rî-ş+(yaratçış) 3399
y.-at-rî-m+(yarattım) 1063, 1374
y.-ay-mas-ti-p 1128
y.-ır 2586
y.-ma+(yama) 1930, 2107
y.-malla+(yamalla) 348, 2075, 2336,
2337, 2351, 2363, 2376, 2377, 2404, 2418,
2420, 2422, 2437, 2437, 2438, 2444, 2454,
2455, 2456, 2457, 2463, 2469, 2469, 2487,
2498, 2503, 2505, 2520, 2525, 2568, 2570
y.-nî+(yanî) 1197, 1215, 1401, 1757,
1762, 1783, 2001, 2095
y.-nî-ççi +(yanıççi) 3358
y.-ni-n-e 2951
y.-ni-pe+(yanipe) 1489
y.-rî+(yaçi) 1420, 1452, 1468, 1551,
1613, 2946, 3379
y.-rî-ş+(yaçış) 958, 1378, 1385, 2723,
2800
y.-rî+(yaçi) 1392
y.-rî-m+(yatım) 1616
y.-rî-mîr+(yatımîr) 1433, 1599
y.-sa 2, 285, 350, 1387, 1479, 1810,
1994, 2364, 2408, 2503, 2543, 2549, 2799,
3345, 3358
y.-tîr+(yatır) 1180
[=95]
yara kuna: Bütün gün.
y. 1547
[=1]
yari: Ardına kadar.
y. 1338, 1395
[=2]
yarmîrkka: Fuar.
y.+î.n.e+(yarmîrkine) 3072
y.+ra+(yarmîrkîra) 3075
y.+sen.e+(yarmîrkîsene) 3073
[=3]
yarım: 1. Şerit, yol. 2. Çubuk, kuşak, bölge. 3.
Demet, deste. 4. Salkım, püskül.
y.+î 1906, 1927, 1928, 1951, 1952,
1973, 1974, 1989, 1990, 2005, 2006, 2028,
2029, 2046, 2047, 2065, 2066, 2086, 2087,
2111
[=20]
yarın-: Yuvarlanmak, sallanmak.
y.-akan-sen 596
y.-at' 2987
y.-ma 1149
y.-sa 2635
[=4]
yaş: Düzgün, uyumlu, genç, körpe, bekar,
babayiğit.

y. 588, 591, 620, 684, 3247
[=5]
yaşka: Çorba.
y. 1063, 2337, 2364, 2379, 2380, 2420
y.+î+(yaşki) 2359, 2417
y.+na 2339, 2422
[=10]
yaşlattan-: Batırmak. delik açmak, delip
geçmek, içinden geçmek, delmek, işlemek,
nüfuz etmek.
y.-rî+(yaşlattançî) 1816
[=1]
yaş kırim: Gençler, genç insanlar.
k. 588, 620, 3247
k.+e 591, 684
[=5]
yat: 1. Ad, isim. 2. Nam. 3. Şeref, onur, namus,
itibar.
y. 300, 307, 891, 1539, 1858
y.+a 692
y.+î.lî+(yaçillî) 101, 448, 487, 592,
2122, 2816
y.+î.n.ren+(yatınçen) 3444
y.+î.ne+(yatne) 422, 423, 556, 753,
2894, 2921, 3189, 3306, 3438
y.+î.pe+(yaçipe) 17, 363, 422, 3444
y.+î.sem.pe+(yaçisempe) 1539
y.+î.sem+(yaçisem) 427
y.+î.sen.e+(yaçisene) 2321, 3234,
3294, 3299
y.+î.şın+(yaçışın) 1800
y.+î+(yaçi) 789
y.+î.lî+(yaçillî) 3104, 3166, 3317,
3330, 3415, 3438
y.+ne 1759
y.+pa 419, 1080, 3332
y.+sem 2894, 3330
y.+sen 3438
y.+u.pa 3329, 3417
[=49]
yatarlasa: Özel olarak, mahsus, ciddi, ısrarla,
kararlılıkla, kesinlikle.
y. 439, 522, 3075, 3092
y.+h 1327
[=5]
yatarlı: Özel.
y. 27, 211, 602, 834, 1965, 2019, 2079,
2247, 2776, 3012, 3032
[=11]
yatla-: Azarlamak, küfretmek, paylamak,
kınamak, ayıplamak, yüzüne vurmak, sitem
etmek.
y.-nî 437
[=1]

yadli: 1. Adli, isimli. 2. Ünlü, meşhur, tanınmış.
y. 140, 166, 281, 281, 285, 429, 1695, 1874, 2862, 3378
[=10]

yatsir: 1. Adsız, isimsiz. 2. Tanınmayan.
y. 2258
[=1]

yav-: Bükme, örme, dürmek, sarmak, dolanmak.
y.-as-si 1976
y.-ni 2244, 3026, 3165, 3168
y.-ri-ş 2824
y.-ri-mir 638
y.-sa 3090
[=8]

yavap: 1. Yanıt, cevap, açıklama. 2. Bahane, özür. 3. Gerekçe, mazeret, savunma.
y. 1734, 3095, 3105, 3128
[=4]

yavapla-: Yanıtlamak, cevaplamak.
y.-sa 2133
[=1]

yavapli: 1. Yanıtlı, cevaplı. 2. Sorumlu.
y. 578, 2556, 2880
[=3]

yavaplihl: Sorumlu, sorumluluk.
y. 2094, 2094, 2094, 3048, 3102, 3166
[=6]

yaviştar-: İlişkilendirmek, bağlamak, kaynaştırmak.
y.-at' 1653
y.-mas-t 391
[=2]

yaviştar-: İlişkilendirmek, bağlamak, kaynaştırmak.
y.-assi 2722
y.-ma 1948
[=2]

ye: Ya da, veya.
y. 289, 316, 316, 337, 379, 591, 705, 1144, 1176, 1261, 1261, 1304, 1487, 1538, 1681, 1754, 1754, 1817, 1887, 1943, 2347, 2356, 2364, 2374, 2389, 2398, 2409, 2414, 2451, 2452, 2458, 2459, 2471, 2472, 2551, 2722, 2814, 2832, 2918, 2933, 3310, 3353, 3381
[=43]

yedinitsa: Bir, tek, tane.
y. 2022
[=1]

Yekaterina Yefremova
y. 201
[=1]

yekki: Huy, mizaç, ruh hali, keyif, tavır.
y.+pe 111

[=1]

YelAZ: Yelabuga Avtomobil' Zavod, Yelabuga Otomobil Fabrikası.
y.+pa 2077
[=1]

yen: Yan, taraf, yön; kenar, diyar, memleket, ülke.
y. 96, 97, 98, 104, 116, 119, 129, 181, 3396, 3438
y.+i 852, 2880, 2901
y.+i.n.e+(yenne) 110, 143, 153, 287, 827, 1087, 1094, 1115, 1480, 1520, 1585, 1690, 1760, 1872, 1899, 3244, 3437
y.+i.pe 648, 823, 874, 1585, 1740, 2245, 2570, 2844, 2961, 3051, 3076, 3166, 3169, 3249, 3249, 3343
y.+li 2190
y.+pe 678
y.+re 572, 2761
y.+re.i+(yençi) 3154
y.+re.i+(yenri) 2073, 3130
y.+re+(yençe) 1087, 1480, 1676, 1676, 1766, 2895, 2926, 2940
y.+ren+(yençen) 412, 422, 764, 1326, 1459, 1470, 1524, 2544, 2556, 2565, 2575, 2816, 2852, 3249
y.+sem 769, 2054
[=77]

yennelle: Tarafına, yönüne doğru.
y. 393, 1268, 1334, 1563, 1669, 1770, 1812, 2166, 2177
[=9]

yenteş: Hemşehri, yoldaş, vatandaş, taraftar
y. 12, 1291, 3305, 3313, 3406
y.+eh 3132
y.+i.mir 3327, 3331
y.+i.sen.e 2936
y.+sem 33, 675, 1328
[=12]

yenteşli: 1. Vatandaşlık, yoldaşlık, hemşehrilik. 2. Doğduğu yerden uzakta yaşayanların birliği.
y.+i.n 3434
[=1]

yeparhiy: Piskoposluk.
y.+in 3005
[=1]

yeple: Nasıl, ne gibi, ne kadar.
y. 170, 675, 1242
y.+reh 1160, 1501, 2133, 2822, 2828, 3199
[=9]

yeripen: Yavaş sesle, yavaşça, ağır ağır.
y. 399, 406, 1174

[=3]
yert-: 1. Getirmek, götürmek, ulaştırmak, neden olmak, göstermek. 2. İdare etmek, yönetmek. 3. Bulaştırmak, zehirlemek.
y.-se 29, 433, 435, 450, 464, 475, 476, 494, 517, 579, 790, 811, 822, 961, 1434, 2119, 2132, 3019, 3369
[=19]
yertüşi: Yönetici, idareci.
y. 374
y.+ı.n+(yertüşin) 1987, 2245
y.+ı.ne+(yertüşine) 104, 2062
y.+ı.sem.pe+(yertüşisempe) 2824
y.+ı.sem+(yertüşisem) 101, 104, 698, 1932, 3045, 3091, 3164, 3305
y.+ı.sen.e+(yertüşisene) 2246
y.+ı.sen+(yertüşisen) 508
y.+ı+(yertüşü) 97, 258, 324, 357, 430, 518, 717, 820, 874, 1987, 1994, 2102, 2161, 3011, 3081, 3081, 3135, 3405, 3406, 3434
y.+sem 650
y.+sen.e 174
y.+sen.ren+(yertüşisençen) 582, 1200
[=40]
yeşil: Yeşil, taze, genç.
y. 155, 2364, 2365, 2411, 2413, 2431, 2925
[=7]
[=12]
yetker: 1. Arazi, yöre, bölge. 2. Miras, yadigar, zenginlik, mal, mülk, eşya.
y. 2832
[=1]
yetkerli: Miras, yadigar, mülkiyet.
y.+ın 1853
[=1]
yevir: 1. Suret, imaj, imge, hayal. 2. Tip, tarz, biçim. 3. ...gibi, ...-mış gibi.
y. 108, 412, 2554
y.+eh 1
[=4]
yevirli: 1. Benzer, andıran, benzeyen, aynı, eşit. 2. Galiba.
y. 213, 1962, 3011
[=3]
yevirli: Benzerlik, aynılık.
y.+ı.pe 218
[=1]
Yevro: AvrupaBirliği Para Birimi (kısaltması), Avro.
y. 1966
[=1]
ye ye: Evet, tabi anlamında bir ünlem.
y. 2668

[=1]
yıhrav: Çağırış, sesleniş; çağrı, davet.
y. 251
[=1]
yıhravla-: Davet etmek, çağırarak, seslenmek.
y.-nı 689
[=1]
yihir-: Çağırarak, seslenmek, davet etmek.
y.-ri-ş+(yihirçis) 1405
[=1]
yiniş-: Sızlamak, inlemek, incinmek.
y.-nı 2932
[=1]
yış: 1. Aile, grup, sayı, miktar, adet. 2. Bunun gibi, şunun gibi, benzer.
y. 2828, 2840
y.+ı 2775, 2979
y.+ı.n.re+(yışınçe) 2012
y.+ı.pe 153
y.+ın 3083
[=7]
yışli: Kalabalık, sayısız, müteaddit, birçok.
y. 116, 133, 1341, 1829, 2031, 2897
[=6]
yışlin: Çokça, kalabalık bir halde.
y. 88, 143
y.+ah 814
[=3]
yışi: 1. Aile, grup, sayı, miktar, adet. 2. Bunun gibi, şunun gibi, benzer.
y.+ı.n.e+(yışne) 2952
y.+ı+(yışşi) 2365, 2461, 2735, 2897
[=5]
yışin-: 1. Yer, sıra tutmak. 2. Seçmek, ayarlamak, kendisine ait olduğunu kabul etmek, karar vermek, kararlaştırmak.
y.-akan 83, 1856
y.-akan-sen-e 294
y.-a-şşı 90, 2011, 3017
y.-at' 2013, 2296, 3396
y.-ma 61, 2649, 2699, 2712
y.-man 291
y.-nı 317, 705, 1991, 2255, 2534, 2743, 2920, 2982, 3027, 3041, 3045, 3064, 3090, 3093, 3198
y.-ri+(yışinçi) 36, 99
y.-ri-ş+(yışinçis) 118
[=32]
yışinni: Seçme, yer tutma, kabul etme, kararlaştırma.
y.+sen 3158
[=1]
yışinu: Kabullenmiş, kabul edilen kararlar.
y. 589

y.+i.pe+(+(yışınivipe)) 3130
y.+i.pe+(yışınivipe) 3121
[=3]
yıt: İt, köpek.
y.+sem 965
[=1]
yıtı: İt, köpek.
y. 938
y.+a+(yıtta) 989
[=2]
yıvıs: 1. Ağaç. 2. Tahta.
y. 426, 2273, 2276, 2537, 3001
y.+pa 2084
y.+ran 835
y.+sem 1766, 2275
y.+sen.e 2082, 2273
y.+şi 738
[=12]
yıvır: 1. Ağır. 2. Zor, müşkül, çetin.
y. 21, 38, 43, 64, 70, 238, 395, 399,
424, 460, 600, 647, 665, 808, 1234, 1364, 1574,
1806, 2546, 2723, 2771, 2856, 3196, 3201,
3226, 3228, 3238, 3405
y.+ççi 161
y.+i+(yıvırri) 63
y.+ta.rah 645
[=31]
yıvırış: 1. Ağırlık. 2. Güçlük, zorluk, çetinlik.
y.+ne 2045
[=1]
yıvırlan-: Ağırlaşmak, ağır hale gelmek, ağır
olmak.
y.-ri+(yıvırlançı) 263
y.-sa 3422
[=2]
yıvırlıh: 1. Ağırlık. 2. Uzun, kalın sırk. 3.
Zorluk.
y. 48, 2836, 2839, 2843
y.+a 463, 3320
y.+pa 2838
y.+ran 660
y.+sem 649, 650, 658, 2829, 2876
y.+sem.pe 15, 2828, 2831
y.+sen.e 781
[=17]
yıvırlıhsir: Ağırlık, zorluk olmadan.
y. 731
[=1]
yih: Sülale, kabile, aile, soy.
y.+ra 1198, 3344
[=2]
yihtaş: Soydaş.
y.+sem 2767
y.+sen 4
[=2]

yıla: Gelenek, âdet, tören.
y. 195, 232, 361, 513, 1060, 3083
y.+i.n.e+(yiline) 3008
y.+i.ne+(yil.i.ne) 1448
y.+i.pe+(yilipe) 1081
y.+i.sem.pe+(yilisempe) 260
y.+i.sen.e+(yilisene) 1899
y.+i+(yili) 263, 357, 366, 1890
y.+na 503, 2316, 2855, 3000, 3002,
3005, 3020, 3057, 3132, 3153
y.+pa 386
y.+ra 2998, 3101, 3156
y.+ra.i+(yilari) 258
y.+ran 3072
y.+sen.e 498
[=32]
yil kul: Hoş bir şekilde, tatlı tatlı.
y.+i 1517
[=1]
yiltah: Kesinlikle, kesin olarak, vbüsbütün,
tümünden, hepten, temelli.
y. 751, 1437, 1551, 1649, 1805, 2304,
2329, 2832, 3050, 3174
[=10]
yilürtat-: Parlamak, parıldamak, ışıldamak.
y.-sa 1466, 1816
[=2]
yimahtar-: Gözünü kamaştırmak, göz ağrısına
sebepl olmak.
y.-sa 1656
[=1]
yimik: Küçük kız kardeş.
y.+i 1321
y.+i.pe 1314
y.+im 1332, 1339, 1424, 1448, 1464,
1512
y.+im.in 1492
[=9]
yiniş: 1. Yanlış, hata. 2. Kurationsız, adaletsiz. 3.
Yanlışıklıkla, yanlış, kurationsız.
y. 946, 1075, 1570, 3328
y.+pa 1839
y.+sem 3388, 3390, 3392
[=8]
yiniş-: Yanılmak, aldanmak, yanlış yapmak.
y.-at-ıp 1715
y.-man 543
[=2]
yipan-: Sakinleşmek, yatışmak, dinmek,
eğlenmek, gönül eğlendirmek, teselli bulmak.
y.-a-şşı 485
[=1]
yipirt: Aynı andaki hareketin taklidi.
y. 999

[=1]
yipirtli: Acele, hız.
y.+a 1058
[=1]
yisirlan-: 1. Yükselmek, çıkmak. 2. Çürümek, bozulmak.
y.-sa 1387
[=1]
yış- Yumuşamak, gevşemek.
y.-ma 125
[=1]
yışiltat-: Kaynaşmak, uğraşmak, hareket etmek.
y.-malla 2848
[=1]
yit-: Ağır taşımak, ağır kaldırmak, sürüklemek, çekiştirmek.
y.-sa 383, 1238, 1339, 2849, 3226
[=5]
yitün-: Yıkılmak, çökmek, hücum etmek, üzerine atlamak, saldırmak.
y.-sa 1144
[=1]
yıva: Yuva.
y.+i.n.e+(yivine) 1031
y.+i+(yivi) 1596
[=2]
yıvalan-: Yuvarlanmak, ezilmek, yoğrulmak.
y.-sa 1639
[=1]
yıvalantar-: Yuvarlamak, ezdirmek, yoğrutmak.
y.-malla 2389, 2482
[=2]
yıvan-: Yuvarlanmak, düşmek, yıkılmak, devrilmek.
y.-at-ın 1549
y.-ni-pe 2267
y.-ni 2272, 2275
[=4]
yıkır: Çift, bileşik.
y. 569, 1767
[=2]
yıkireş: İkiz.
y. 1884
y.+sem 1850
[=2]
yıkireşli: Çiftli, ikizli, ikili.
y. 57
[=1]
yıkıt: Yiğit, genç, delikanlı.
y.+e 3220
y.+sen 3214
[=2]
yıksık: İğrenç, alçak, önemsiz kişi.
y.+e 1420

[=1]
yıksü: 1. Acı, acılık, kötü tat. 2. Geğirti, hıçkırık.
y. 1381
[=1]
yım: Pantolon.
y.+e 2942
y.+i.n.e+(yımne) 213
[=2]
yıp: İğne.
y. 1523, 1638
y.+e 1638
[=3]
yıpen-: Islanmak, nemlenmek.
y.-ni 3182
[=1]
yıpet-: Islatmak.
y.-ni 2481
[=1]
yıpli: İğneli.
y. 738, 1597, 2475, 2510, 2515, 2523, 2524, 2527
[=8]
yır: Bkz. şurt.
y.+pe 1932
[=1]
yır: İz, işaret, çizgi.
y. 2016, 2017, 2018, 2019, 2054, 2251, 2890, 3065, 3328
y.+i.ne+(yırne) 1770
y.+i.peh 1173
y.+i.sem 335
y.+sen.re+(yırseñe) 3092
[=13]
yırınçık: İğrenç, aşağılık, alçak.
y. 1430
[=1]
yırı: Taraf, çevre.
y.+pe 176
[=1]
yırı tavra: Her taraf, ortalık, ortam.
y. 511, 1771, 1829, 1860, 2986, 3001
[=6]
yırke: Düzgün, sıra halinde, sıra, satır. 2. Düzen, merasim, tören, nasihat, sistem, sıra, öğüt. 3. Merasim, gelenek, kural.
y. 195, 2254, 3127
y.+i.n.e+(yırkine) 369
y.+i.n.ren+(yırkinçen) 157
y.+i.pe+(yırkipe) 95, 1997
y.+i.sem+(yırkisem) 1890
y.+i.sen.e+(yırkisene) 263, 265, 357, 361, 366

y.+ı+(yırki) 237
y.+ne 1912, 1913, 1948, 2099, 2556,
2874, 3042, 3105, 3127, 3167
[=24]

yırkele-: Düzene sokmak, sistemli hale
getirmek, düzenlemek.
y.-ken 2743
y.-ken-sen-e 238
y.-me 447, 532, 827, 839, 1996
y.-melle 2828
y.-ni 296, 378, 602, 605, 612, 811,
1991, 2078, 2186, 2228, 2721, 2738, 3065,
3115, 3154
y.-ni-ren-pe 813
y.-ri-ş 186, 190
y.-s 1984
y.-se 102, 211, 221, 429, 433, 1988,
2188, 2722
y.-ssi 2017, 2873
y.-şşı 448, 2198, 2860, 3042, 3111
y.-t 2740
y.-t-pır 693
[=44]

yırkelen-: Düzenlenmek, sıralanmak, düzene
girmek.
y.-et 3323
y.-ni 288
y.-ri+(yırkelenç) 129
y.-se 1406
y.-seneh 613
[=5]

yırkelenü: Düzen, düzenleme, tören.
y.+ı.n+(yırkelenivın) 2724
y.+sen 1960
[=2]

yırkelli: Ahenkli, düzenli, sistemli.
y. 156, 359, 769, 1648, 1650
y.+eh+(yırkelleh) 1561
y.+ha 722
[=7]

yırkelü: Düzen, tören.
y. 494, 526
[=2]

yırkelüşi: Düzenleyici.
y.+se 98
[=1]

yırkesirli: Düzensizlik.
y.+e 294
[=1]

yitem: Harman yeri, harman.
y.+sen.e 3167
[=1]

yitirle-: Oklava ile açmak.

y.-melle 2342
y.-ni 2344
y.-se 2370
[=3]

yiven: Dizgin, yular.
y. 1025
y.+e 1011
[=2]

yod: İyot, tentürdiyot.
y. 2544
[=1]

yubiley: Jübile, yıldönümü.
y. 132, 3059, 3276, 3305, 3333, 3444
y.+ı.n.e+(yubileyne) 3331
y.+ı+(yubileyi) 13
[=8]

yubileyli: Yıldönümüne ait, jübileye ait.
y. 3301
[=1]

yubilyar: Jübilesi yapılan kişi.
y.+pa 3332
[=1]

yuh-: Akmak, akıp gitmek.
y.-at' 141, 1115, 1389
y.-ma 1373
y.-ni 3202
y.-ri-ş 2278
y.-sa 1242, 1483, 2540, 2586
[=10]

yuhanşiv: Akarsu; dere, çay.
y. 140, 1760, 1761, 1775, 1918, 1918
[=6]

yuhtar-: Akıtmak, boşaltmak, dökmek,
aktarmak, bileştirmek.
y.-akan 1392
y.-ma 1383
y.-ni 426
[=3]

yuhin-: 1. Akmak, akıp gitmek. 2. Harcamak,
sarf etmek.-
y.-ni 381, 3045, 3048
[=3]

yul-: 1. Kalmak, durmak, geri kalmak, geri
olmak, kaçmak. 2. -mış gibi yapmak,
kurnazlık yapmak, numara yapmak.
y.-akan 335
y.-as 1485, 3083
y.-a-ssi 1145, 2068
y.-a-şşı 164
y.-at' 79, 449, 546, 842, 2133, 2691,
3336
y.-at-şi 847
y.-a-y-as-si 3215
y.-a-y-ma-ri 1819
y.-i 525

2624 y.-ış 1402
y.-ma 827, 1218, 1665, 1822, 2139,
y.-ma-iççen+(yulmiççen) 1894, 2543
y.-malla 2590
y.-ma-n 3057
y.-man 3136
y.-man-ni-ne 2305
y.-ma-ri 487
y.-ma-ri-ş 3210
y.-mas-t-çi 1548
y.-ni 419, 427, 442, 714, 808, 902, 980,
1485, 1489, 1630, 1755, 2126, 2267, 2755,
2794, 2893, 3181, 3199, 3337
y.-ni-sen 1441
y.-ri+(yulçi) 43, 817, 941
y.-ri-mir+(yultimir) 22, 1047, 3209
y.-ri-ş+(yulçış) 531, 3312
y.-sa 487, 1341, 1345, 2584
y.-san 1061, 1838
y.-san-ah 537
y.-tir 2594
[=69]
yulanutli: Atlı, süvari.
y. 1766
[=1]
yulaşki: 1. Son, geri kalan. 2. Kalan kısım.
y. 4, 158, 194, 532, 677, 707, 1876,
2071, 2297, 2313, 2324, 2653, 2701, 2866,
3125, 3126, 3160, 3193, 3241
[=19]
yulaşkinçen: Nihayet, sonunda.
y. 54, 61, 1404, 1416, 1420, 1756
[=6]
yulhavlan-: Tembelleşmek.
y.-sa 1060
[=1]
yultaş: Yoldaş.
y. 429, 433, 448, 461, 1550, 1822,
2138, 2553
y.-i 1421, 1429, 2180
y.-i.n 1416
y.-i.n.a+(yultaşna) 1426
y.-i.sem.pe 1400, 2096
y.+sem 2746
[=16]
yumah: Anlatı, masal, öykü.
y. 1071, 2671
y.-i 1096
y.-i.n.a+(yumahna) 2666
y.+ra.i+(yumahri) 1867, 1903, 3087
y.+sem 2662
[=8]
yumalan-: Anlatılmak.

y.-sa 174
[=1]
yuman: Meşe.
y. 414, 3021
y.+ran 420
[=3]
yun: Kan.
y. 1217, 3202, 3241
y.-i.n.ren+(yuninçen) 273
y.+ne 974
y.+pa 924
y.+ra 550
[=7]
yuna-: Tehdit etmek, tehlikeye düşürmek.
y.-y-tir 3264
[=1]
yunaşar: 1. Yan yana. 2. Komşu.
y. 406, 416, 425, 850, 1087, 1510,
1537, 1719, 1768, 1938
[=10]
Yunesko: UNESCO, Birleşmiş Milletler
Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü.
y. 1853
[=1]
yuni: Demlik.
y.+ne 2438
[=1]
yunli: Kanlı.
y. 274, 980
[=2]
yupa: Direk, sütun. Çuvaşlarda mezar başına
dikilen, insan yüzünün göz, burun ve ağzının
tasvir edildiği ahşap kaide.
y. 1539
y.-i.sem.pe+(yupisempe) 481
y.-i.sem+(yupisem) 2267
y.-i+(yupi) 1901
[=4]
yupi: Dal, budak, kol, dallanma.
y.-i+(yuppi) 140, 2902
[=2]
yur: Kar.
y. 1256, 1257, 1567, 1851, 2671, 2898
y.+pa 1331, 1403
[=8]
yura-: Beğenmek, hoşuna gitmek, hoşlanmak,
gözü tutmak.
y.-mas-t' 173, 344, 347, 3392
y.-sa 174
[=5]
yurat: Olanaklı, mümkün.
y. 768, 2357, 2612, 2927, 3287
[=5]
yurat-: Sevmek, hoşlanmak.
y.-akan 84, 1054, 1234, 2921, 3176

y.-akan-sem 2698
y.-a-ş-şî 359, 777, 815, 834, 1142
y.-at' 2607, 2610
y.-at-çî 1068, 1149
y.-at-în 1156
y.-at-îp 3433
y.-at-îr 1179
y.-at-tîm 1539, 2765
y.-ha 385, 730, 1336, 1402, 2878
y.-ma 471, 665, 825
y.-malla-ha 1157
y.-ni 628, 630
y.-nî 851, 1148, 1739, 2180, 2274
y.-sa 623, 668, 783, 1071, 1503, 3263
[=42]
yuratu: Sevgi, aşk.
y. 19, 1148, 1233, 3329, 3329
y.+ra 3249
[=6]
yurî: Şarkı, türkî.
y. 213, 265, 512, 522, 617, 1406, 1406,
2778
y.+a+(yurra) 255
y.+î.çen+(yurriçen) 229
y.+î.n+(yurriin) 3062
y.+î.n+(yurriin) 500
y.+î.pe+(yurripe) 508
y.+î.sem.pe+(yurrisempe) 253
y.+î+(yurri) 114, 194, 240, 3205
y.+sem.pe 113
y.+sem+(yurisem) 256
[=20]
yurîhli: İşe yarar, elverişli.
y. 467, 1219, 1223, 2928
[=4]
yurîhsîr: Elverişsiz, yararsız.
y. 445
y.+a 2279, 2285, 2845
[=4]
yurîşî: Şarkıcı, türkücü.
y.+a+(yurîşa) 618
y.+sen.e+(yurîşsene) 253
[=2]
yurî: Kasten, bilinçli, bilinçli bir şekilde.
y. 1044, 1044, 1742
[=3]
yurî: Olur, peki, kabul, olur.
y. 54, 896, 1276, 1278, 1634, 1719
y.+mî+(yurmi) 1276
[=7]
yurla-: Şarkı, türkü söylemek.
y.-ma 240, 815, 2742, 3349
y.-s 265, 369
y.-sa 256, 834

y.-ş-şî 1583
y.-t-pîr 2321
[=10]
yus-: Yoksun, mahrum kalmak, kaybetmek,
aldanmak.
y.-assi 2329
[=1]
yusa-: Düzeltmek, onarmak, tamir etmek,
kurmak, tedavi etmek.
y.-malli 3048
y.-s 1949
y.-sa 2073, 3050, 3165
y.-v 2933
[=6]
yut: Yabancı, bilinmeyen, uzak, başka, meçhul.
y. 693, 1011, 1276, 1754, 2297, 2324,
2753, 2887, 3208, 3329
y.+sen.e 917
[=11]
yutşîn-: Kaçmak, kaçınmak, sakınmak,
reddetmek, kabul etmemek, vazgeçmek, feragat
etmek, terk etmek.
y.-rî+(yutşînçî) 1232
[=1]
yuvelir: Mücevher.
y.+î 1937
[=1]
yünel-: Ucuzlamak, fiyatın inmesi.
y.-nî-n 3308
[=1]
yüni: Ucuz.
y.+reh 2061
[=1]
yüşîklîh: Ekşimsilik, acımsılık.
y. 2539
[=1]
zadaça: 1. Problem. 2. Mesele, dava.
z.+sen.e+(zadaçisene) 2190
z.+sen.ren+(zadaçisençen) 2856
z.+î.sen.e+(zadaçisene) 8
[=3]
zakaz: Rezervasyon, sipariş.
z. 1943, 1943, 1999
z.+a 1942
z.+î.pe 3423
[=5]
zakon: 1. Kanun, yasa, anayasa. 2. Kural, kaide,
düstür.
z. 1697, 2007, 2010, 2866, 3123
[=5]
zakuska: Çerez, meze.
z. 2357
[=1]
zal: Salon.
z. 1870, 1899, 3364

z.+i.n.re+(zalıñçe) 1960
z.+ra 1385
z.+ra.i+(zalri) 3379
[=6]
zapas: Rezerv, yedeklik, stok.
z.+ra.i+(zapasri) 2103
[=1]
zapekanka: 1. Pudıng. 2. Fırında pişirilmiş makarna, patates gibi yemekler.
z. 2413
z.+i+(zapekanki) 2407
[=2]
zavedeniy: Müessese, kurum, işletme.
z.+i.sen.re+(zavedeniyisençe) 3012
z.+i.sen.reh+(zavedeniyisençeh) 3115
z.+i+(zavedeniyi) 629
[=3]
zaveduyuşçiy: Müdür, şef, başkan.
z.+i.n 740
[=1]
zavet: Ahit, sözleşme.
z.+in 3329
[=1]
zavod: Fabrika, yapımevi, işletme.
z. 2911, 3068, 3134
z.+a 3071, 3107
z.+i.n+(zavoçin) 3106
z.+i+(zavoçi) 456, 2123
z.+pa 2077
[=9]
zayavka: 1. Hak talebi. 2. Sipariş.
z. 1934
[=1]
zayavlени: 1. Bildiri, tebliğ. 2. Dilekçe, istida, arzuhal.
z. 3143
[=1]
zazemleni: Hat (elektrik)
z. 3185
[=1]
zemli: Dünya.
z. 283, 3152
[=2]
znaçok: 1. Rozet, madalya. 2. İşaret.
z.+i.sen.e 363
[=1]
zodçi: Mimar.
z.+sem 1885
[=1]
zona: Bölge, mıntıka, saha.
z. 1924
z.+i.n.re+(zoniñçe) 2082
[=2]
zoopark: Havyanat bahçesi.

z. 3084
z.+ra 3087
z.+sen.re+(zooparksençe) 1949
[=3]
zvani: Rütbe, paye, unvan.
z.+i.n+(zvaniyin) 2059
z.+pe 449
[=2]
zveno: 1. Halka, bakla, zincir. 2. Bölüm, cüz. 3. Ekip, grup.
z. 3172
[=1]

III. 2. ŞAHIS ADLARI

A. Aksakov
A. A. 192, 193
[=2]

A. Alga
A. A. 3370
[=1]

A. Andreyeva
A. 212
[=1]

A. Biçenkov
A. B. 192
[=1]

A. Çaşkin
Ç. 363
[=1]

A. Kuznetsova
A. K. 523, 2775
[=1]

A. Pavlov
A. P. 3317
[=1]

A. Sadretdinova
s. 579
[=1]

A. Safronov
A. S. 3186
[=1]

A. Spiridonova
A. S. 363
[=1]

A. Trofimov
A. T. 192, 206, 3283
[=3]

A. Yaruhin
A. Y. 3286
[=1]

A. A. Filagin
A. A. F. 2219
[=1]

A. A. Vasil'yeva
A. A. V. 466
[=1]

A. F. Gorbunov
A. F. G. 476
[=1]

A. G. Aksakov
A. G. A. 508, 521
[=2]

A. K. Sadretdinov
s. 574
[=1]

A. N. Tupolev
A. N. T. 2122

[=1]

A. P. Osipova
A. P. O . 653
[=1]

A. V. Danilova
A. D.+in+(danilovın) 677
[=1]

Afanas'yev Purhil
A. P.+e 3366
[=1]

Aglyam Kiyamoviç Sadretdinova
A. 573, 582
[=2]

Ahmaney
A. 2681, 2688, 2694
A.+e 2678
[=4]

Aleksandr Artem'yev
A. A. 407
[=1]

Aleksandr Anatol'yeviç Kogogin
A. A. K. 2120, 2121
[=2]

Aleksandr Gluhov
A. G. 2916
[=1]

Aleksandr Grigor'yeviç
A. G. 1765, 1767, 1788
A. G. +a 1745, 1794
A. G. +ç 1739
A. G. +ran 1741
[=7]

Aleksandr Rantsev
A. R. 2916
[=1]

Aleksandr Şadrikov
A. Ş. 2800
[=1]

Aleksandr Matveyeviç Lineyeva
A. M. L. 752, 753
[=1]

Aleksandra Afanas'yeva
A. A. 2916
[=1]

Aleksaşkin
A. 3234
[=1]

Aleksey Afanas'yev
A. A. 3231
[=1]

Aleksey
A.+pe 2151
[=1]

Aleksey Kostina
A. K. 2151

- [=1]
Aleksey Moskovskiy
A. M. 523
[=1]
Aleksey NİKİFOROV
A. N. 330
[=1]
Aleksey Şadrikov
A. Ş. 523
[=1]
Aleksey Vinogradov
A. V. 3270
[=1]
Alina Trofimova
A. T. 113
[=1]
Alina Aver'yanova
A. A.+na+(averyanovına) 2777
[=1]
Almuş
A.+a 290
[=1]
Almuş
A. 289
[=1]
Al'tuk:
A. 2688, 2694
[=2]
Anastasiy
A. 3007
A.+e 1936
[=2]
Anastasiya Voloçkova
A. V.+n+(Voloçkovin) 2720
[=1]
Anatoliy Mal'ışev
A. M. 70
[=1]
Anatoliy Petroviç
A. P. 759, 783
[=2]
Anatol'yeviç Mal'ışev
A. 132
[=1]
Andrey Mihaylov
A. M. 2181
[=1]
Andrey Şadrikov
A. Ş. 523
[=1]
Andriyan Nikolayev
A. N. 3274
[=1]
Anna Nikolayevna Mokina
A. N. M. 464, 465
- [=2]
Antey İltiver
A. 308
[=1]
Arhip Kirilloviça
A. 2151
[=1]
G. Arhipov
G. A. 184
G. A.+a 196
[=2]
Arkadiy Denisoviç Andreyev
A. D. A.+pa 3209
[=1]
Artem'yev
A.+sem 444
[=5]
Asparuh
A. 285
[=1]
Aşkerov
A. 3234
[=3]
Aşmarin
A. 128, 2945
[=2]
Atilkes
A. 285
A.+e 286
[=2]
Atilla
A. 283
[=1]
Aydar Gabdinov
A. G.+pa 113
[=1]
Ayrat Şafigulla
A. Ş.+in+(şafigullin) 1987, 1988
[=2]
B. Zaharov
B. Z. 2994
[=1]
B. N. Yeltsin
B. N. Y.+a 2158
[=1]
Bahşi İman
B. İ.+in 281
[=1]
Batbayan
b.+a 285
[=1]
Bogdan Yakovleva
b. 600
[=1]
Boris Leont'eviç Tihonov

- b. 65
[=1]
- Boris Pavlov**
B. P. 2133
[=1]
- Boris Nikolayeviç (Yeltsin)**
B. N+a 2133
[=1]
- Çentayevsem**
Ç. 408
[=1]
- Çinkı Mirun**
Ç. M. 2598, 2601, 2606, 2620, 2626,
2630, 2635, 2644, 2649, 2654, 2666, 2668
Ç. M.+pa 2660
Ç. M.+ran 2608
[=14]
- D. Fattahov**
D. F. 593
[=1]
- D. Gafurov**
D. G. 3286
[=1]
- D. Veriyalov**
D. V. 365
[=1]
- D. V. Ramazanova**
D. R. 170
[=1]
- Danil Timofeeva**
D. T. 430
[=1]
- David Timofeeva**
D. T. . 449
[=1]
- Denis**
d. 444
[=1]
- Devyatayev**
d. 880
[=1]
- Djagfar**
d. 281
[=1]
- Djambek**
d.+pa 310
[=1]
- Dmitriy Medvedev**
D. M. 1958
[=1]
- Dmitriy Volkov**
D. 436
[=1]
- Dmitriy Zinin**
D. 2186
- D. Z.+in 2184
[=2]
- Dostoyevskiy**
d.+e 3329
[=1]
- E. M. Çentayev**
ç. 471
[=1]
- E.N. Muhtarova**
E.N. M. 659
[=1]
- E. Simuhin**
s. 3022
[=1]
- E. Utnikova**
E. U.+pa+(utnikovıpa) 2774
[=1]
- F. Davletşin**
F. D. 3081
[=1]
- F. G. Nurutdinov**
F. G. N. 314, 319
[=2]
- F. M. Dimitriyev**
F. M. 466
[=1]
- F. G. Galimullin**
F. G. G. 106
[=1]
- F. H. Muhamet**
F. H. M.+şin 494
[=1]
- F. Stratonov**
s. 2775
[=1]
- F. Uteyev**
F. U. 2997
[=1]
- Fatih Karim**
F. K. 3330, 3438
[=1]
- Fatih Sibagatulla**
s.+in+(sibagatullin) 507, 518, 521, 531
[=4]
- Fanil Mingazov**
F. M. 3132
[=1]
- Fayzuloviç Çentayeva**
ç. 448
[=1]
- Fedor Gorbunov**
F. G. 450, 469
[=1]
- Fedor Savgaçev**
F. S. 70

[=1]
G. I. Komissarov
 G. I. K. 166
 [=1]
G. Lorka
 G. L.+na+(lorkina) 3329
 [=1]
G. T. Minkina
 G. T. M. 2724
 [=1]
Galya
 g. 1282, 1365, 1444, 1459
 [=4]
Gavril Muleyev
 G. M. 436
 [=1]
Gazan
 G. 290
 [=1]
Gazi-Baradj
 G. B. 282, 294
 [=2]
Gennadiy Batanov
 b. 2101
 [=1]
Gennadiy Gavriloviç
 G. 1696, 1699, 1712, 1719, 1733
 G. G.+pa 1689
 [=6]
Germanovna Yarmuškina
 G. Y. 761
 [=1]
Gitler
 g. 1742
 [=1]
Grigoriy Sadovnikov
 G. S. 2973
 [=1]
Gur'yan
 G. 400
 [=1]
Hafiz Salihov
 H. S. 2132
 [=1]
Haybulla Muleyeva
 H. M. 449
 [=1]
Hristos:
 h. 3336
 h.+a 274
 [=2]
I. Diberdeyev
 d.+pa 3226
 [=1]
I. Haybullov

I. H. 2997
 [=1]
I. Kazankov
 I. K. 3079
 [=1]
I. Metsina
 I. M. 613
 [=1]
I. G. Tarhanovpa
 I. G. T. 99
 I. G. T.+pa 93
 [=2]
I. M. Maskeev
 I. M. M. 2916
 [=1]
I. M. Nigmatulla
 I. M. N.+in+(nigmatullin) 297
 [=1]
I. N. Yurkin
 I. N. Y. 360, 2884
 [=2]
I. V. Sivova
 I. S. 605
 [=1]
I. Şigabutdinov
 I. Ş. 2997
 [=1]
Igor' Veniaminoviç
 I. V. 607
 [=1]
Ilfat Abdrahmanov
 I. A. 101
 [=1]
Il'giz Hayrullin
 I. H. 37
 [=1]
Il'sur Raisoviç
 I. R. 614
 [=1]
Ilya Afanas'yev
 I. A. 407
 [=1]
Il'ya Tumanov
 I. T. 533, 2922
 [=2]
İmmakolata Solaro del' Borgo
 b. 1936
 [=1]
İrina Gordeyeva
 g. 137
 [=1]
İrina Kuz'mina
 I. K. 754, 1845, 2332, 2781, 3445
 [=5]
İrina Laroçkina

İ. L. 583
[=1]
İslam Ahmegzyanov
İ. A. 45
[=1]
İvan Artem'yeva
İ. A. 449
[=1]
İvan Matrosov
İ. M. 3233
[=1]
İvan Petrukova
İ. P.+in (Petrukovin) 637
[=1]
İvan Vasil'yev
İ. V. 2975
[=1]
İvan Yakovlev
İ. Y. 3330
[=1]
K. Amirov
K. A. 3039
[=1]
K. Gerasimova
g. 2775
[=1]
K. İvanov
K. İ. 3415, 3429
[=1]
K. Semenova
K. S.+i.pa+(semenovipa) 364
[=1]
K. M. Kalmanov
K M. K. 2221
[=1]
Kaçak Hıvetir
h. 378
h.+i 386, 398
h.+i.pe 406
h.+pe 400
[=5]
Katya Golubeva
K. G. 523
[=1]
Kaynuş
k. 423
[=2]
Kaynuş Mişsi
K. M. 490
[=3]
Kirkuri
k. 2616, 2632, 2646, 2647, 2673, 2674,
2678, 2696
[=8]
Kiterne

K. 2886
[=1]
Konstantin Anatol'yevič Mal'işev
K. A. M. 132, 2881, 3324
[=3]
Konstantin Petrov
K. P. 12
[=1]
Krişna
K. 1856
[=1]
Kul Gali
K. G. 296, 296, 309, 314, 320, 321, 322
K. G.+n 310
[=8]
Kurbat
k. 285
[=1]
L. Andreyeva
A.+a 3329
[=1]
L. Leonov
L.+a 3329
[=1]
L. M. İvanov
L. M. İ. 308
[=1]
L. Yaganeva
L. Y. 724
[=1]
Lenin
l. 487, 3048, 3273
[=3]
Leonid Brejnev
L. B.+in 3273
[=1]
Leonid İlin
L. İ. 3235, 3270
[=2]
Lida Sergeyeva
L. S.+pa+(sergeevipa) 2954
[=1]
Lidiya Babayeva:
L. B. 2916
[=1]
Lyudmila İvanovna Tairkina
L. İ. T. 824, 839, 855, 856
L. İ.+in+(ivanovnin) 849, 852
L. İ. T.+i.na+(tairkinina) 845
L. İ. T.+in+(tairkinin) 862
[=8]
M. Hafizov
M. H. 3135
[=1]
M. Sirova

- s. 212
[=1]
- M. Simakova**
M. S. 212
M. S.+na+(simakovina) 187
[=2]
- M. H. Çentayev**
M. H. Ç. 471
[=1]
- M. P. Veriyalov**
M. P. V. 357
M. P. V.+pa 233
[=2]
- M. S. Gorbacev**
M. S. G.+a 2158
[=1]
- M. Ş. Şaymiyev**
M. Ş. Ş. 517, 867, 2113, 2128
[=4]
- M. Z. Şakirova**
M. Z. Ş. 2853
[=1]
- M. Şolohov**
M. Ş.+a+(şolohova) 3329
M. Ş.+in+(şolohovin) 3418
[=2]
- Maksım Kiruk**
M. K.+ı 2691
M. K.+ran+(kriloviran) 2761
[=4]
- Marat Raşitoviç Safiullina**
M. R. S. 2120, 2124, 2127, 2128
[=1]
- Marina Kırlova**
M. K. 2754, 2776, 2777
[=3]
- Mariya Haritonovna Yemendeyeva**
M. H. Y. 3350
[=1]
- Mariya Nikolayevna Nikolayeva Lyabukova**
M. N. N. L. 462
[=1]
- Mark Kostyukov**
M. K. 70
[=1]
- Martin Stolıarov**
M. S. 388, 407
[=2]
- Maşa**
M. 1078, 1094
[=2]
- Matvi**
M. 1054
[=1]
- Mayya Zinnurova**
- M. Z. 818
[=1]
- Mihail Aşkerov**
M. A. 2916
[=1]
- Mihail Fradkov**
M. F. 2088
[=1]
- Mihail Gorbunov**
M. G. 454
[=1]
- Mihail Petroviç**
M. P. 363, 367, 374
[=3]
- Mihail Smirnov**
M. S. 1038
[=1]
- Mindubay Çentayev**
ç. 436
[=1]
- Mintimer Şaymiyev**
M. Ş.61, 1961, 1988, 2053
M. Ş.+a 1993
[=5]
- Mikula**
M. 227, 375
[=2]
- Mikulay**
M. 444
[=1]
- Minever**
M. 423
[=1]
- Motorkin**
m.+sen 1154
[=1]
- Multeke**
M.+nin 389
[=1]
- N. Boltayev**
N. B. 216
[=1]
- N. Dmitriyeva**
N. D. 192
[=1]
- N. Yefimov**
N. Y. 3173
[=1]
- N. F. Gorbunov**
N. F. G. 474
[=1]
- N. F. Ugaslov**
N. F. U. 3434
[=1]
- N. F. Yarmuşov**

N. F. Y. 632
[=1]
N. G. Muleyev
N. G M. 471
[=1]
N. Hruşçev
N. H. 1844
[=1]
N. İ. İl'minskiy
N. İ. İ. 128
[=1]
N. Kalukov
N. K. 3174
[=1]
N. Kurzayeva
N. K. 2775
[=1]
N. Mindryukova
m. 724
[=1]
N. V. Larionova
N. V. L. 653
[=1]
N. V. Nikol'skiy
N. V. N. 128
[=1]
N. Şatunova
N. Ş.+pa+(şatunovıpa) 2754, 2776
[=2]
N. Ugaslov
N. U. 3283, 3289, 3305
N. U.+a 3285
[=3]
N. Ulamasova
N. U. 3022
[=1]
Nadejda Neverova
N. N. 2977
[=1]
Nail' Mansuroviç Valeyev
N. M. V. 868
N. M. V.+a 867
[=2]
Napoleon
N. 2534
[=1]
Naştuk
N.+a 423
N.+ran 423
[=2]
Natal'ya İvanovna
N. İ.+pa+(ivanovņıpa) 2169
[=1]
Natal'ya Trofimova
N. T. 2916

[=1]
Nataliya Muçenitsa
N M. 1937
[=1]
Nikolay
N. 162
[=1]
Nikolay Barsukov
N. B. 2975
[=1]
Nikolay Çudotvorets
N. Ç. 1937, 2816, 2817
[=3]
Nikolay Dvorov
N. D. 70
[=1]
Nikolay Fedorov
N. F. 469
[=1]
Nikolay Fedoroviç
N. F. 3310
[=1]
Nikolay Filippoviç
N. F. 648, 665
[=2]
Nikolay Gavriloviç
g. 472
[=1]
Nikolay Kostina
N. K. 2151
[=1]
Nikolay Muleyev
N. M. 454
[=1]
Nikolay Ozerov
N. O. 2916
[=1]
Nikolay Sorokin
N. S. 75
[=1]
Nikolay Tuymuloviç Gorbunov
N. T. G. 453
[=1]
Nikolay Yungerov
N. Y. 70
[=1]
Nikolay Zimin
N. Z. 70
[=1]
Nina
N. 1285, 1292, 1312, 1316, 1323,
1339, 1424, 1448, 1464, 1467, 1492, 1500,
1512, N.+n 1352
N.+na+(ninına) 1442
N.+uk 1452

N.+in+(ninin) 1435
[=34]

Nina Aksakova
N. A. 2954
[=1]

Nina Germanovna
N. G. 761, 766, 780
N. G.+na+(germanovniina) 776
N. G.+ra+(germanovniira) 769
[=5]

Nina Nikolayevna
N. N. 717, 722, 808, 812, 817
N.+na+(nikolayevniina) 803
[=6]

Nina Nikolayevna Bakanova
N. N. B. 794
[=1]

Nina Nikolayevna Kurzayeva
N. N. K. 714, 736
N. N. K.+h 739
N. N. K.+sir+(kurzayevisir) 724
[=4]

Nina Mal'iševa
N. M. 2916
[=1]

O. G. Denisova
O. G. D. 93, 97
O. G. D.+n.a+(denisoviina) 104
[=3]

O. Hlinoviina
O. H.+i.n.a+(hlinoviina) 364
[=1]

O. Kozlova
O. K. 217
[=1]

O. Maskina
O. M. 363
[=1]

O. Provorova
O. P. 363
[=1]

O. Smirnova
O. S. 212
[=1]

O. Stepanova
O. S. 217
[=1]

O. Strahova
O. S. 3011
[=1]

O. Suyeva
O. S. 217
[=1]

Ol'ga Kirillova
O. K. 2250, 2253, 2255, 2916

O.+na+(olgiina) 2256
[=5]

Ol'ga Mujikova
O. M. 2916
[=1]

Oleg Morozov
O. M. 32
O. M.+a 29
[=2]

P. Pavlov
P. P. 2997
[=1]

P. A. Markov
P. A. M. 2141, 2149, 2155, 2162
P. A. M.+in
[=5]

P. Ī. Krasnova
P. Ī. K. 466
[=1]

Pallavov
P. 1876, 1884
[=2]

Pavil
P. 1581, 1589, 1595, 1599, 1601, 1608,
1617, 1623, 1968
[=9]

Palyuk
P. 1147, 1149, 1168, 1181, 1187, 1206,
1207, 1209, 1236, 1238
P.+a 1142, 1146, 1156, 1161, 1176,
1179, 1205
P.+pa 1174
P.+ran 1183
[=19]

Petir
P. 2150, 2176
P.+i 2686
[=3]

Petir Husankay
h. 2749, 2771, 3328, 3343, 3362, 3366,
3378, 3382, 3429
h.+a 3358
h.+pa 3374
[=12]

Petr
P.+pa 444
[=1]

Petr Afanas'yev
P. 454
[=1]

Petr Aleksandrovic
P. A. 2142, 2164, 2180
P. A.+a 2172
[=4]

Petr Apostol

- P. A. 275
[=1]
- Petr Gavrilov**
P. G. 70, 3189, 3270
P. G.+wn 3270
[=4]
- Petr Kol'tsov**
P. K. 3226, 3233, 3270
[=3]
- Petr Mihayloviç**
P. M. 3191, 3247, 3256
[=3]
- Petr Petroviç**
P. P. 3375
[=1]
- Petr Pil'şçikov**
P. P. 1626
[=1]
- Petr Prokof'yev**
P. P. 3021
[=1]
- Petr Trofimoviç Artem'yev**
P. T. A. 433
[=1]
- Petruhha**
P. 2952
P.+sen 2950
[=2]
- Petr Vasil'yeviç Dement'yev**
P V D. 3275, 3315, 3323
P. V. D.+ın 3279, 3286, 3289, 3316
[=6]
- Petr Yermolayev**
P. Y. 523
[=1]
- Petr Zaharov**
P. Z. 2825
[=1]
- Pimka Fayzuloviç Çentayeva**
P. F. Ç. 448
[=1]
- Pitrav**
P. 402, 1967, 1969, 1971
[=4]
- Porfiriy Vasil'yeviç Afanas'yev**
P. V. A. 3327, 3333, 3409, 3438
P. V.+ın 3329
[=5]
- R. Abubakirov**
R. A.+pa 3135
[=1]
- R. F. Şayhelislamov**
R. F. Ş. 876
[=1]
- R. M. Valeyev**
- R. M. V. 105
R. M. V.+a 104
[=1]
- R. V. Sarpi**
R. V. S. 97
[=1]
- Radjasimha**
R. 1876
[=1]
- Raisa Sadovnikova**
R. S. 2916
[=1]
- Rasputin**
R. 3433
R.+pa 3329
[=2]
- Raşit Şayhutdinov**
R. Ş. 2074, 3081
[=1]
- Revana**
r. 1864
[=1]
- Rustam Minnihanov**
R. M. 582
[=1]
- Roza Makarova**
R. M. 2916
[=1]
- Sahrın**
S. 2686
[=1]
- S. Alekseyeva**
S. A. 2735
[=1]
- S. A. Fedorov**
S. A. F. 471
[=1]
- S. İsljukov**
S. İ. 3406
[=1]
- S. Sapojnikova**
S. S.+ın+(sapojnikovın) 218
[=1]
- S. Yabbarova**
S. Y.+na+(yabbarovına) 3135
[=1]
- Saşa**
S. 2170
[=1]
- Semen Artem'yev**
S. A.+pa 449
[=1]
- Sergey Matveyev**
m. 2095
m.+sen 2096

[=2]
Şeşpîl Mişsi
 Ş. M. 3330, 3429
 [=3]
Sil'viya Çarkina
 S. Ç. 685, 2234, 2291, 2818
 S. Ç.+pa+(çarkinîpa) 101
 [=5]
Stalin
 S. 1742
 [=1]
Ştappan
 Ş. 389
 [=1]
Ştappan Muleyeva
 Ş. M.+în+(muleevîn) 407
 [=1]
Stepan Akimov
 S. A.: 2975
 [=1]
Stolyarov
 s.+sen 444
 [=3]
Şvettuy Petîr
 P.+pe 1968
 [=1]
Şvettuy Troitsa
 Ş. T. 1968
 [=1]
Şambat
 ş. 285
 ş.+pa 286
 [=2]
Şekspir: Shakespeare.
 ş.+a 3329
 ş.+în 3418
 [=2]
T. Krasnova
 T. K. 2775
 [=1]
T. Petrova
 T. P. 212
 T. P.+na+(Petrovîna) 187
 [=2]
T. Şarkova
 T. Ş. 212
 T. Ş.+na+(şarkovîna) 187
 [=2]
T. Yaganeva
 T. Y. 2774, 2775
 [=2]
Talgat Garipov
 T. G. 1933
 [=1]
Talib

T. 294
 [=1]
Tamara Smal'kova
 T. S. 785
 [=1]
Tamara Tarasova
 T. T. 863
 [=1]
Tat'yana Gavrilovna
 T. G. 2318
 [=1]
Tat'yana Krasnova
 T. K. 2317
 [=1]
Tat'yana Timakova
 T. T. 2962
 [=1]
Tat'yana Vasil'yeva
 T. V. 621, 1904
 [=2]
Tat'yana Yaganeva
 T. Y. 2766
 [=1]
Tereza Kamalova
 T. K. 2738
 T. K.+în+(Kamalovîn) 2721, 2743
 [=3]
Tereza Kamil'yeva
 T. K.+nîn+(Kamil'yevnîn) 2744
 [=1]
Teteş Gali
 T. G. 296, 299, 300
 [=3]
Tihîrkka
 T. 881, 941, 1012, 1026
 T.+e+(tihîrkki) 996
 T.+mîr 896, 986
 T.+n 916, 925, 929
 T.+na 912
 T.+nîn 900
 [=12]
Tihtaman Gorbunov
 T. G.+în 407
 [=1]
Tîntti Santîri
 T. S.+î 390
 [=1]
Timofeyev
 T.+sem 408
 [=1]
Trubina Marhvi
 T. M. 3330
 T. M.+n 1805
 [=2]
Tuktar Gorbunov

T. G. 436
[=1]
Tuktar
T. 473
[=2]
Ulatimır
U. 2689
[=1]
V. Afanas'yeva
V. A. 192
[=1]
V. Borzov
V. B. 3173
[=1]
V. Ćernov
ç. 3166
ç.+pa 3174
[=2]
V. Davidov
V. D. 3173
[=1]
V. Ejov
e.+a 3329
[=1]
V. F. Gorbunov
V. F. 471
[=1]
V. Katayeva
V. K.+ın+(katayevın) 97
[=1]
V. Lapsın
V. L. 2736
[=1]
V. Mineyeva
V. M. 212
[=1]
V. Moşkov
V. M. 3081
[=1]
V. Mus'kin
V. M. 3021
[=1]
V. Nagornov
V. N. 3283, 3293
V. N.+a 3285
[=3]
V. Volkov
V. V. 3021
[=1]
V. P. Koşkin
V. P. K. 3415
[=1]
V. P. Luhmanov
V. P: L. 632
[=1]

V. Redyukov
r. 3018
[=1]
V. Şuksın
V. Ş. 3433
[=1]
V. Yudin
V. Y. 3369
V. Y.+a 3373
[=2]
V. N. Yarmuşova
V. N. Y. 653
[=1]
V. V. Ovçarov
V. V. O. 97
[=1]
V. V. Turkay
V. V. T. 97
V. V. T.+pa 106
[=2]
V. V. Vahterkin
V. V. V. 97
[=1]
Vanga
V. 1711
[=1]
Valentin Fedorov
V. F. 477
[=1]
Valentin Zapasov
V. Z. 70
[=1]
Valentina Kuznetsova
V. F. 523
[=1]
Valentina Petrova
V. P. 224
[=1]
Valeriy Aleksandroviç Martinov
V. A. M. 473
[=1]
Valeriy Aleksandrova
V. A. 2151
[=1]
Valer'yan Aşkerov
V. A. 70
[=1]
Vasiliy Deduşkin
V. D. 277
[=1]
Vasiliy Kuznetsov
V. K.+sen.e 2151
[=1]
Vasiliy Markin
V. M. 477

- [=1]
Vasilij Mokin
 V. M. 3233
 [=1]
- Vasilij Orlov**
 V. O. 70
 [=1]
- Vasilij Skvortsov**
 V. S. 2805
 [=1]
- Vasilij Tarasoviç Mişin**
 V. T. M. 462
 [=1]
- Vasilij Velikiy**
 V. V. 1937
 [=1]
- Vaşsa**
 v. 1048, 1057, 1069, 1292, 1295, 1339,
 1363, 1373, 1413, 1420, 1421, 1424, 1426,
 1426, 1429, 1444, 1450, 1463, 1466, 1472,
 1475, 1482, 1489, 1494, 2683
 v.+n 1421, 1429
 v.+na 1433, 1442, 1443, 1469, 1470,
 1471
 v.+pa 1285, 1323, 1352
 v.+ran 1418
 [=37]
- Venera**
 v. 1316, 1320
 v.+in+(venerin) 1434
 v.+sen+(venerisen) 1319
 [=4]
- Vera Aleksandrova**
 V. A. 2291, 3269
 [=2]
- Veruk**
 V. 2334, 2348, 2349, 2366, 2367,
 2383, 2384, 2399, 2400, 2415, 2416, 2432,
 2448, 2489, 2490, 2508, 2509, 2528, 2552,
 2576
 [=20]
- Vışelis:**
 V. 1167, 1167, 2640, 2660, 2661,
 2667, 2669
 [=7]
- Vitaliy Kozlov**
 V. K. 179
 [=1]
- Vitaliy Yeltov**
 V Y. 1243
 [=2]
- Viktor**
 V. 1231
 V.+pa 1209
 [=4]
- Viktor Artem'yev**
 V. A. 477
 [=1]
- Viktor Pavloviç**
 V. P. 637
 [=1]
- Volkov**
 v.+sem 408
 [=1]
- Vladimir Boldirev**
 b. 1993
 [=1]
- Vladimir İliç Danilov**
 D. 39, 41
 [=2]
- Vladimir LEVUKOV**
 V. L. 1530
 [=1]
- Vladimir Muleyev**
 V. M. 455
 [=1]
- Vladimir Prokof'yev**
 V. P. 3021
 [=1]
- Vladimir Putin**
 V. P. 2007, 2067, 2068, 2706, 2711
 V. P.+a 2070
 [=6]
- Vladislav Artem'yev**
 V. A. 477
 [=1]
- Y. Jaçeyeva**
 Y. J. 212
 Y. J.+na+(Jaçevina) 187
 [=2]
- Ye. Yefremovina**
 Ye. Y.+na+(yefremovina) 187
 [=1]
- Yekaterina İosifova**
 Y. İ.+nin+(iosifovnin) 205
 [=1]
- Yekaterina Yefremova**
 Y. Y. 201
 [=1]
- Yelena Çernşkova**
 ç. 2201
 [=1]
- Yelena Hlinova**
 Y. H. 278, 376, 2990
 [=3]
- Yelena Alekseyeva**
 Y. A. 1105, 2747
 [=6]
- Yelizar Selivanov**
 Y. S. 3233

[=1]
Yelyuk
 Y. 1120, 1196, 1201
 [=3]
Yevgeniy Turhan
 Y. T. 1666, 1736, 1796, 2615, 2631,
 2645, 2672, 2695
 [=8]
Yuliya Almazova
 Y. A. 2980
 [=1]
Z. Usmanov
 Z. U. 3167
 [=1]
YU. İ. Yunisova
 Yu. İ. Y. 97
 [=1]
YU. S. Sementer
 Y. S. S. 97
 [=1]
YU. V. Sintsova
 Y. S. 2219
 [=1]
YU. L. Slutskiy
 Yu. S. 2221
 [=1]
YU. V. Terentev
 YU. V. T. 526
 [=1]
Z. Kamalov
 Z. K. 3125
 [=1]
Z. Nasırov
 Z. N. 2997
 [=1]
Z. Abdulla
 Z. G.+i.n+(gabdullin) 3048
 [=1]
Z. Voronova
 Z. V. 212
 Z. V.+na+(voronovına) 187
 [=2]
Zoya Yeliseyeva
 Z. Y. 2916
 [=1]

III. 3. KURUM-KURULUŞ

ADLARI

Ak Bars Bank
 A. B. B. 2012, 2013
 [=2]
Aksa
 A. 677
 [=1]
Alga
 A. 2959
 [=1]
Al'metevneft'
 A. 3085
 [=1]
Aprel':
 A. 2723
Bahetle Agro:
 b. 2094
 [=1]
Belovka
 b. 3170, 3226
 [=2]
Bilayn
 b. 2186
 [=1]
Bola
 b. 3166
 [=1]
Buinskiy elevator» HAO
 b. 3068
 [=1]
Çerken
 ç. 3166
 [=1]
Çerki-Grişino Yal Hutlîhî
 ç. 3169
 [=1]
Çıvaş Pasnapuş şkulî
 P. 3063
 [=1]
Çıvaşradion: Çuvaş Radyosu.
 ç. 3408
 [=1]
Çistoye pole APK
 ç. 2094
 [=1]
Dinastiya
 d. 2184, 2224
 [=2]
Drujba Bola agrofirma
 d. 3166
 [=1]
Drujba Yultaş
 d. 448

[=1]
Gavroş Sotsialli Priyuta
 G. S. P. 2723
 [=1]
Gor'kiy Park
 G. P. 3104
 [=2]
Himokam-Agro
 H.-A. 2094
 [=1]
Hor
 h. 715
 [=1]
İsakovo
 i. 3169
 [=1]
İvanuşki İnterneşnl
 i. 2742
 [=1]
İgençe YAHPK
 İgençe YAHPK+ra .3145
 [=1]
Jilişçny kompleks kompani
 J. K. K. 3143
 [=1]
Jitomir
 J. 3220
 [=1]
Kivi Şemirşel şkulı
 K. Ş. Ş. 3065
 [=1]
Kommuna
 K. 3155
 [=1]
Korston Kanu Kompleksi
 K. K. K. 2183, 2227
 [=2]
Kiyatskoye UAO
 K. 3164
 [=1]
Krasny Çereppan
 K Ç.+ra 2954
 [=1]
Krasny Vostok-Agro
 K. V. A. 2094
 [=1]
Kursk sutu-ilü şurçı
 K. S. İ. S.. 2105
 [=1]
Lepka
 L. 715
 [=1]
Lomma GmbH
 L. G. 2076, 2078
 [=2]

Luç telekompani
 L. T. 3133
 [=1]
M. Gor'kiy Kul'turipa Kanu Parkı
 M. G. K. K. P. 592
 [=2]
Makoyl
 M. 2094
 [=1]
MakSima
 M. 618
 [=1]
Mars HFH
 M. 2040
 [=1]
Mgnoveniye
 M. 617
 [=1]
Minsk sutu-ilü şurçı
 M. S. İ. Ş. 2106
 [=1]
Murakami
 M. 617
 [=1]
New Holland
 N. H. 2021, 2025
 [=2]
Nijnekamskneftehim UAO
 N. 2081
 [=1]
Niva
 n. 3102
 [=1]
Nur
 n. 3160
 [=1]
Nurlatneft NGDU
 N. 3156
 [=1]
Park-haus sutu-ilü tsentri
 P. S. İ. T: 2001
 [=1]
Pirtivan Malinasem
 P. M. 523
 [=1]
Puçinke
 P. 219
 [=1]
Rodina Kul'tura kermenı
 r. 3053
 [=2]
Rolledrom» sutu-ilüpe kanu kompleksi
 r. 3104
 [=1]
Romaşka

R. 2298, 2331
R.+n.a+(Romaşkına) 2326
R.+ra+(Romaşkına) 2309
[=4]
S.P.Gorbunov KAPO
S. P. G. K. 3317
[=1]
Said-Galeev Kul'tura Şurçı
S. G. K. Ş 101
[=1]
Schneider Electric
S. 1964
[=1]
Servis-Agro
S. A. 2094
[=1]
Spasskiye vorota HAO
S. V. H. 2721
[=1]
Stil' cizni fitness-tsentrta
S. C F. T. 3104
[=1]
Şemek
Ş. 3169
[=1]
Tatmedia
T. 1975
[=1]
Tatneft
T. 2034, 3159
[=2]
Tatspirtprom UAO
T. 2072, 2074, 2094
[=3]
Tinçali
T. 3166
[=1]
Transkama
t. 2022
[=1]
Umeliye ruki
U. R. 715
[=1]
Vımpelkom
V. 2186
[=1]
Vneşekonombank
v. 2053
[=1]
Volga- Volga
V. 617,
[=2]
Vostok
V. 2165
[=1]

Yedinaya Rossiya» Partiyı
Y. R. P. 3081
[=1]
Yerevan sutu-ilü şurçı
Y. 2107
[=1]
Zaveti İliça
i. 577
[=1]
Zolotoy Kolos
Z. K. 3071
[=1]

III. 4. YER ADLARI

Ah

A. 162
[=1]

Ahtupan

A. 2940, 2941
[=2]

Aksu

A. 30, 116, 392, 393, 412, 448, 475,
624, 2141, 2286, 3000, 3072, 3072, 3098, 3220,
3226, 3233

A.+a+(Aksıva) 462

A.+ra 673

A.+ra.i+(Aksuri) 385, 459, 471, 476,
3170

A.+rah 460

A.+ran 70, 397, 405, 408

A.+sem 395, 628, 3002

[=32]

Alekseyevski

A. 3004
[=1]

Aleşkin

A. 2784, 2816
[=3]

Aleşkin-Saplık

A. 2817
[=1]

Al'sih

A. 824, 846, 864
[=3]

Amerika

A. 2706
[=1]

Anat Çakı

A. 2997

Anat Kama

A. K. 786, 3090, 3091, 3181

A. K.+ra.i+(Kamiri) 757, 2018, 2022,
3026, 3027, 3091

k.+ra+(kamira) 365, 2016, 2080, 3181

[=14]

Anat Kaçayel

A. K. 790

A. tata Turi K.sem+re+(Anat tata Turi
Kaçayelsence) 793

[=2]

Angli

A.+ra.i+(angliri) 2193
[=1]

Anış Gatsen

A. G. 1854
[=1]

Apas Kaypış

k. 1910

[=1]

Aslı Afanasova

A. A.+ra+(Afanosovira) 3183

[=1]

Aslı Çınlı

A. Ç. 2997, 2997

[=2]

Aslı Talkış

A. T. 3183

[=1]

Aştürhan

A. 341

[=1]

Apas

A. 578, 579, 580

[=4]

Arsk

A. 128, 2287

[=2]

Atil

A. 316

[=1]

Atıl

A. 380, 2764, 3154

[=3]

Atılı-Ural

A. U. 1991, 1993

[=2]

Avstri:

A.+ra.i+(avstriri) 2700

[=1]

Azi

A.+re 306

A.+ren 316

[=2]

Baltasi:

b. 3144

[=1]

Balti

B. 950

[=1]

Baştu (Kiyev)

B. 286

[=1]

Bauman Uramı

B. 3364

[=1]

Bel'gi

b.+re 2024

[=1]

Belgorod

b. 1929, 1932

b.+ra 1931

b.+ra.i+(belgorodri) 1935

[=4]
Berezniki:
b. 3235
[=1]
Berlina
b. 2995
[=1]
Biryulevo rayonı
B. 2106
[=1]
Bolon'ya Kuli
b. 275
[=1]
Bol'shiye Klyuçi
B. K. 2121
[=1]
Çayka
ç.+ra+(çaykıra) 3061
[=1]
Çehoslovaki: Çekoslovakya.
ç.+ren 199
[=1]
Çeremşan
ç. 3355
[=1]
Çiketu
ç. 1738, 1749, 1761, 1787, 1795
[=5]
Çistay
ç. 563, 868, 2318
ç.+ra.i+(çistayri) 871, 3077
[=5]
Çiçken yalı
ç. 574
[=1]
Çimpır
ç.+ra.i+(çimpırti) 2975
[=1]
Çulhula
ç. 1992
ç.+ra 2840
ç.+ran 3280
[=3]
Çuvaşiya: Çuvaşistan.
ç. 2977
[=1]
Dema Şivı
D. ş. 155
[=1]
Derbişki
d. 2268
d.+n.rA.i+(derbişkinçi) 2274
[=2]
Don
d. 3418, 3418

[=2]
Dunay
d.+pa 283
[=1]
Elkel
e. 30, 702, 737, 790, 2289, 2298, 2750,
2756, 3078, 3129, 3130
[=11]
Ellora
e. 1852
e.+na+(ellorına) 1884
e.+ra.ı.n.ren+(ellorınçen) 1878
[=3]
Elmet
e. 471, 553, 3104, 3132
e.+re.ı+(elmetri) 3028, 3084, 3133
[=7]
Estoni:
e.+re.i+(estoniri) 190
e.+ren 492, 509, 520
[=4]
Fedorovka
f. 408, 411, 429, 441, 449, 450, 459,
461, 465, 468, 478, 484
f.+ra.i+(fedorovkiri) 457, 464
f.+ran+(fedorovkiran) 477
[=15]
Feyzi
f.+e 901
[=1]
Frantsi: FransA.
f. 275
f.+ın+(frantsin) 3420
f.+re.i+(frantsiri) 274
[=3]
Germani: AlmanyA.
g.+ra.i+(germaniri) 2076
g.+re 477, 600
[=3]
Gvatemala
g.+na+(gvatemalına) 2706
g.+ran+(gvatemalıran) 2698
[=2]
Harkov
H. 2039
[=1]
Hırışne
H. 2147
[=1]
Hırata
h. 2298, 2313, 2324
h.+n 2317
h.+ra 2773
h.+rA.i+(hıratari) 2754, 2766, 2780
h.+ran 2771

h.+sem 2303, 2770
[=11]

Hirti Kuşki
H. K. 256
[=1]

Holland
H. 2021, 2025
[=2]

Hoşimin
h. 2107
[=1]

Hulaşırma
h.+i+(hulaşırmi) 3064
[=1]

Hurata
h. 717, 727, 737
h.+ra.i+(huratari) 702, 706
h.+sem 729, 752
[=7]

Husan
H. 10, 26, 59, 96, 100, 145, 146, 157, 162, 575, 604, 606, 613, 913, 915, 1919, 1932, 1936, 1938, 1960, 1963, 2053, 2095, 2099, 2230, 2720, 2721, 2724, 2724, 2778, 2891, 3005, 3007, 3226
H.+a 893, 1978, 2096, 2199
H.+i 894
H.+ra.i+(husanti) 575, 592, 604, 617, 688, 873, 1141, 1689, 1929, 1931, 1933, 1938, 1964, 1998, 2122, 2183, 2210, 2255, 2266, 2720, 2723, 2736, 3010, 3014, 3036, 3037, 3220, 3305, 3317
H.+ra+(husanta) 493, 496, 590, 2001, 2124, 2226, 2261, 2277, 2737, 2824, 3034, 3345, 3363, 3390
H.+ran+(husantan) 618, 2219, 3280
H.+ta 24
H.+ti 129
[=87]

İh
İ. 139, 140, 149
[=3]

İna
İ. 1303
İ.+ran+(inıran) 70
[=2]

İdel
i. 316, 316
i.+e 316
i.+re+(idelte) 317
[=4]

İk:
i. 140
[=1]

İndi: Hindistan.

i.+n 1852, 1874, 1877, 1890
[=4]

İnta
i. 70
[=1]

İspani
i.+e+(ispaniye) 2626
[=1]

İtil'
i. 316
[=1]

İphü: Ufa
İ. 150
[=1]

Kalini
k. 1669
[=1]

Kama
K.+in+(kamın) 140
[=1]

Kamskoustinski
K. 578, 1910
[=2]

Kançipuram
K. 1874
K.+ra 1884
K.+ra.i+(kançipuramri) 1881
[=3]

Kapis
k. 427
[=1]

Karaçayev-Çerkessi
K. Ç. 2720
[=1]

Kareli
K. 3222
[=1]

Kaskad prudov kanu vırını
K. P. K. V. 3104
[=1]

Kaylas
k. 1847, 1848, 1858, 1867, 1878, 1895, 1900, 1901
k.+a 1864, 1868, 1882
[=11]

Kaylasanath
k. 1858
[=1]

Kaylasanth
k. 1875, 1895
k.+sen 1901
k.+in 1881
[=4]

Kıntür Ural
K. U. 143

[=1]
Kımrık Yamı
 K. Y. 427
Kirov
 k. 2096
 [=1]
Kivi Hişaslı
 K. H. 3074
 [=1]
Kivi İltrekel'
 K. İ.+ne 3102
 [=1]
Kivi Timuşkel
 K. T. 3074
 [=2]
Kiyev
 k. 286
 [=1]
Korey
 k.+ı.rA.i+(koreyiri) 2700
 [=1]
Kotel'nıy:
 k. 3049
 k.+sen 3157
 [=2]
Kremlin
 k. 1960
 k.+re+(kremlinçe) 2053
 [=2]
Krestovozdvijeni Soborı
 K. S. 1938
 [=1]
Kırım
 k. 283, 2039, 2253
 [=3]
Kuntikav
 K. 254
 [=1]
Kuri
 k. 1539
 [=1]
Kurmuş
 k. 326
 k.+i 295
 k.+sem 292, 293
 [=4]
Kürşille Palanla
 K. P.+ra+(palanlira) 3210
 [=1]
Layış
 L. 2284
 L.+ra 2143
 [=2]
Leningrad
 L. 1545, 1745

L.+a 1789
 L.+ra 1540
 [=4]
London
 l.+ra.i+(londonri) 2193
 [=1]
Madrid
 M.+ra 2627
 [=1]
Maharaştra
 M. 1852
 [=1]
Mardan-Bellak
 M.-B. 299
 [=1]
Martyuba
 M. 296
 [=1]
Mereçen
 m. 3189
 m.+re 3209
 m.+ren 3200, 3207
 [=4]
Muskav
 m. 26, 2039, 3021
 m.+ra 195, 2713, 2840, 2912, 3021,
 3401, 3402
 m.+ra.i+(muskavri) 2699, 3398
 m.+ran 3280
 m.+sem 3291
 [=14]
Muskava
 M. 2791
 M.+in+(muskavın) 2104, 2107
 [=3]
Nandi
 n. 1899
 [=1]
Novo-Savinovski
 N.-S. 2255
 [=1]
Nurlat
 N. 30, 116, 507, 508, 518, 532, 1909,
 2073, 2094, 2288, 3155, 3234
 N.+a 446, 457
 N.+ra 456, 497, 506
 N.+ra.i+(nurlatri) 39, 3386
 N.+ran 70
 N.+sem 501, 504
 N.+in 502
 [=23]
Orenburg
 O. 141
 [=1]
Pavli

P. 3231
[=1]
Pasarlı Matak
m.+ra.i+(matakri) 3078
[=1]
Parij: Paris.
P.+ra.i+(parijri) 2975
[=1]
Penemyude
P. 948, 949, 1030
[=3]
Penza
P. 1745
[=1]
Perm'
P. 3235
[=1]
Phençhan
P. 2700
[=1]
Pïrnaye
P.+ï.n.rA.ï+(pïrnayïnçi) 3078
P.+ï.n.ren+(pïrnayïnçen) 736
[=2]
Pïrintik
P. 2883, 2894, 2894, 2901, 2901, 2903,
2907, 2910, 2921
P.+sem 2897
[=10]
Pïva
P. 70, 113, 231, 355, 364, 580, 580,
581, 584, 586, 824, 864, 1910, 2073, 2907,
3151, 3164, 3234
P.+ra 3068
P.+ra.i+(pïvari) 580, 3106
P.+sem 3154
[=22]
Pişpüle
P. 141
[=1]
Pïkïlme
P. 2244
[=1]
Pïtreř
P. 2289, 3014
[=2]
Poltava
P. 2039
[=1]
Potap-Timpïr
P.-T.+lı 3231
[=1]
Prombit'usluği
P. 3048
[=1]

Püler
P.+e 2165
[=1]
Pürkel
P. 355, 2900, 2903
P.+ï.n.re.i+(pürkelinçi) 231
P.+pe 3169
P.+sem 232
[=6]
Ramensk
R. 3221
[=1]
Raşsey
R. 497, 508, 510, 589, 692, 692, 1954,
1954, 1956, 1976, 2007, 2007, 2009, 2012,
2013, 2067, 2100, 2188, 2189, 2198, 2237,
2704, 2714, 2720, 3004, 3034, 3262, 3268,
3313, 3406
R.+e 2194
R.+ï.peh 194
R.+ïn 1916, 2039, 2071, 2230, 2705
R.+ra.i+(raşseyri) 507, 1977, 2014,
2068, 2223, 2742, 2912
R.+re 9
R.+ren 2183
[=46]
Raşrakrut
R. 1856
[=1]
Rim
R. 2533
[=1]
Runka
R. 256
R.+ra.i+(runkïri) 113
[=2]
Samar
S. 1248, 1325, 1411
S.+a 1318
S.+ra+(Samarta) 1256, 1278, 1312
S.+ran+(Samartan) 1284
[=8]
Sanktpeterburg
S.+ran 2219, 2222
[=2]
Saratov
S.+ra.i+(Saratovri) 575
[=1]
Savleşen
S. 414
[=1]
Siktïrme
S. 707, 2327, 2761, 2771, 2776, 3079
S.+neh 717
S.+re 2760

S.+re.i+(Siktirmeri) 708, 714, 726
S.+ren 736
[=12]

Soçi
S. 2699, 2705
S.+e+(soçiye) 2701
S.+re 2697
S.+şin 2707
[=5]

Sorbonna
S. 2975
[=1]

Stalingrad
S. 2886
[=1]

Stavropol
S. 1992
[=1]

Suba
S. 296, 298
s.+i.ne+(subine) 299
[=3]

Suharevo
S. 3183
[=1]

Suloy Dunay
S. D.+pa 283
[=1]

Svir
s. 3223
[=1]

Syurbeevo
S. 325
[=1]

Şarkel
Ş. 309
[=1]

Şarımsan
Ş. 30, 116, 2250, 2825, 2852, 2853,
3015, 3184, 3327, 3351
Ş.+sen 2858
[=11]

Şırçalli
Ş. 542, 1085, 1919
Ş.+n.rA.i+(Şırçallınçı) 2108
Ş.+n.re+(Şırçallınçe) 496, 2076, 3021
Ş.+n.ren+(Şırçallınçen) 70
[=8]

Şin'yal
Ş.+ra.i+(Şin'yalti) 3078
[=1]

Şini İbraykino
Ş. İ. 3074
[=1]

Şini Timuşkel

Ş. T. 3072
[=2]

Şipir
Ş. 3086
[=1]

Şiprel
Ş. 325, 624, 1910, 2784, 2907, 2993,
2994, 2994, 3057, 3275, 3279, 3284, 3296,
3302, 3320
Ş.+i.n.rA.i+(şiprelınçı) 3288, 3300
Ş.+i.n.re+(şiprelınçe) 3278
Ş.+sem 3289
Ş.+sen 3280
Ş.+sen.ren+(şiprelsençen) 2995
Ş.+şin 3282
[=22]

Şirpüyel
Ş. 325
[=1]

Şurçir Oseti-Alani
Ş. O.-A. 2720
[=1]

Şültu
Ş. 2285
Ş.+ra 3009
[=2]

Şupaşkar
Ş. 225, 475, 1814, 2977, 3396
Ş.+a 199, 3393, 3403
Ş.+ra.i+(Şupaşkarti) 840, 3281, 3299,
3305
Ş.+ra+(Şupaşkarta) 91, 94, 181, 189,
477, 655, 3434
Ş.+ran+(Şupaşkartan) 34, 97, 3280
[=22]

Şuryal
Ş. 1049
[=1]

Tatarstan
T. 2105, 3152
[=2]

Tauşkassı
T. 2073
[=1]

Teççi
T. 70, 254, 1994, 3045, 3119, 3160
T.+ren 2926
[=7]

Tel'man
T. 448
[=1]

Tihir'yal
T. 355, 364, 374, 2884, 2885, 2894,
2913

T.+a 226, 2886
T.+sem 375
T.+in 240, 357
[=12]

Tibet
T.+re.i+(tibetri) 1848
[=1]

Tolyatti
T.+ne 1250, 1312, 1517
T.+ra.i+(tolyattiri) 1296
T.+re 1257
[=5]

Trahvi
T.+n 423
[=1]

Tsivilsk
T. 308, 325
[=2]

Tubay
T. 327
[=1]

Tubayu
T. 320
[=1]

Tul'skaya Metro Stantsiyı
T. M. S. 2107
[=1]

Turi Kaçayel
T. K. 811
T. K.sem+re+(Turi Kaçayelsençe) 793
[=2]

Turi Laşçi
T. L. 3169
[=1]

Tutaristan
T.+pa 3312
[=1]

Tutarstan
T. 8, 27, 36, 127, 130, 141, 167, 493,
573, 573, 692, 867, 1914, 1924, 1936, 1961,
1963, 1975, 1987, 1991, 1993, 2007, 2009,
2053, 2113, 2290, 2916, 3007, 3104, 3130,
3297, 3427, 3434, 3439, 3441
T.+a 517, 2117
T.+in 2010, 2824, 3149, 3313
T.+pa 129, 508
T.+ra 88, 95, 105, 135, 495, 597, 1907,
1953, 2039, 2718
T.+ra.i+(tutarstanri) 4, 25, 78, 116,
122, 522, 1911, 1987, 2021, 3327
T.+ran 3341
T.+sem 96
[=65]

Tyumen'
T. 492, 520

[=2]

Ukraina
U. 320, 2253
U.+ra+(ukrainıra) 2039
[=3]

Ul'yanovsk
U. 254, 2891
U.+ran 3280
[=3]

Untakşa
U.+ra+(untakşıra) 2141, 2148
[=2]

Upi
U. 2997, 3279, 3285
U.+ra.i+(upiri) 3296
U.+re 3275
U.+şin 3282
[=6]

Uzbekistan
U.+ran 260
[=1]

Varşavski
V. 2105
[=1]

Vırıstay
V. 427
[=1]

Vişnevskiy
V. 1669
[=1]

Yelabuga
Y. 872, 3116
Y.+ra.i+(Yelabugıri) 869, 874, 875,
1049, 2237, 3111, 3175
[=9]

Yeşilvar
Y. 2040, 2121, 3038, 3040, 3051,
3093, 3124, 3140
Y.+a 2122
Y.+ra.i+(Yeşilvarti) 2123, 3125
Y.+sem 3125

Yevropa
Y. 3146, 3148
Y.+ra+(yevropıra) 2025, 2734
[=4]

Yılmel
Y. 2825, 2994, 2997, 3016, 3019, 3064
Y.+ı.n.rA.i+(Yılmelinçi) 3351
Y.+ı.n.re+(Yılmelinçe) 2872
Y.+sem 2870
[=9]

Yıpres
y. 219
[=1]

Yumanay

Y. 427
[=1]
Zaltsburg
Z.+a 2700
[=1]

III. 5. ETNONİMLER

Akılçan

A. 652
[=1]

Alani

A. 2720
[=1]

Armeni

A. 2250, 2255
[=2]

Arakitayets

a.+sem 327
[=1]

Badcanak

b.+a 299
[=1]

Bilyarsem

b. 316
[=1]

Biş-Baltı

B.-B. 309
[=1]

Bulyar

b.+sem 316
[=1]

Burtas

b.+pa 299
[=1]

Çavaş

ç. 2
[=1]

Çıvaş

ç. 10, 12, 27, 36, 78, 88, 95, 96, 97, 97,
97, 97, 98, 104, 105, 113, 114, 116, 119, 119,
121, 122, 126, 129, 130, 135, 142, 142, 145,
161, 162, 180, 181, 181, 182, 184, 184, 187,
192, 192, 193, 194, 195, 201, 206, 207, 208,
214, 215, 216, 219, 219, 221, 324, 327, 362,
371, 422, 501, 506, 508, 516, 521, 521, 521,
522, 522, 523, 526, 572, 574, 652, 653, 734,
735, 757, 767, 790, 791, 795, 802, 807, 812,
816, 840, 856, 1081, 1283, 1411, 1535, 1749,
1781, 2073, 2313, 2318, 2321, 2323, 2750,
2753, 2757, 2759, 2761, 2762, 2762, 2763,
2768, 2771, 2777, 2919, 2926, 2927, 2946,
2975, 2975, 2976, 2988, 3063, 3064, 3078,
3130, 3229, 3270, 3327, 3328, 3330, 3330,
3330, 3341, 3365, 3395, 3396, 3404, 3405,
3406, 3408, 3438

ç.+a 28, 422

ç.+i.ççi 3235

ç.+i.sem 127, 429, 2778, 3427

ç.+i.sen 3434

ç.+li 33

ç.+sem 5, 25, 31, 88, 116, 139, 147,
164, 165, 172, 189, 190, 260, 313, 358, 421,
497, 2786, 2814, 2826, 2899, 2943, 3230, 3299
ç.+sen 3, 303, 508, 517, 2751, 3232
ç.+sen.e 146
ç.+in 3271, 3273, 3325, 3446
[=180]

Djuar
d.+i.se.n.e 291
[=1]

Djuraş
d. 287
[=1]

Dumada Kıpçakışem
D. K.+i.se.n.e 299
[=1]

Finsen: Finlandiyalılar, Finler.
f. 3223
[=1]

Finn: Finlandiyalı, Fin.
f. 3222
[=1]

Grekssem: Yunanlılar, Rumlar.
g. 272
[=1]

Hazarsem
H. 286
H.+sen 287
[=2]

Hon: Hun
h. 289, 296
[=2]

Hun
h.+sem 314, 316
h.+sen 318
h.+sen.e 305
h.+sen.ren+(hunsençen) 317
[=5]

İştyak
i. 312
[=1]

İtal'yan
i. 1936
[=1]

Çirmişsem
ç. 291
[=1]

Çimpirsem
ç.+sem 3438
[=1]

Çurappan
ç. 2925, 2939, 2941, 2945, 2946, 2959,
2983
ç.+sem 2924

ç.+sen 2976
ç.+sen.e 2937
[=10]

Çursir kitayets
ç. k.+sem+e 321
[=1]

Çuvaşii: Çuvaş.
ç. 3428
[=1]

Karaçirmişsen
k. 291
[=1]

Kıpçak-Puşkirt: Kıpçak-Başkurt.
K.-P. 152
[=1]

Kirkis
k.+sen 1534
[=1]

Kitay
k. 314
k.+pa 306
k.+ra 315
k.+sem 321
[=4]

Kitayets
k.+sen.e 321
[=1]

Mançjur
M.+sem 315
[=1]

Mari
M.+sen 517
[=1]

Mirny
m. 3093
[=1]

Mongol
M.+sem 1779
[=1]

Mordva
m.+sen 517
[=1]

Murdas
m.+sem.pe 287
[=1]

Mikşi
m. 880
[=1]

Nimiş: Alman.
N.+sen 2887
[=1]

Oguz
o. 317
[=1]

Peçeneg

P. 299
[=1]

Puškirt
P. 66, 152, 312
P.+pa 141
P.+ra.i+(puškırtri) 141
P.+sem 3438
P.+sem.pe 157
P.+sen.çen 151
[=8]

Pīlhar
P. 281, 288, 296, 297, 299, 310, 312,
3434
P.+ī.sem 312, 316
P.+ī.sen.e 316
P.+sem 312
P.+sen 311, 318
P.+sen.e 312
P.+sen.ren+(pīlharsençen) 314
P.+ta 310
[=17]

Serbi
S. 289, 304
S.+sem 281, 287
S.+sem.pe 291
[=8]

Serbiyets
S.+sem 316
[=1]

Serp
s.+sem 305
[=1]

Syanbi
s. 316
[=1]

Syanbiyets
S.+sen.ren+(syانبiyetssençen) 314
[=1]

Syurbi
s. 281, 324
[=2]

Syurbiyets
s.+sem 316
[=1]

Šinyīlmel
Š.+sem 2842
[=1]

Šīrpü
Š. 324, 325, 325, 2073
Š.+sem 280, 287, 288, 296, 301, 302
Š.+sem.pe 293
Š.+sen.e 299
[=12]

Tīrik: Türk.
T. 317

T.+ī.sem 287
T.+ī.sen.e 321
T.+sem.pe 321
T.+sen 307
[=5]

Tutar
T. 91, 94, 113, 162, 165, 623, 652, 658,
660, 661, 811, 1779, 2009, 2753, 2919
T.+ī 3226
T.+ī.sem 2786, 2900
T.+pa 114
T.+sem 88
T.+sen 101, 164
[=22]

Umdurt
U.+sen 517
[=1]

Uilets
U.+sem 321, 327
[=2]

Ukrain
U.+sen 496
[=1]

Urocentsem
U. 309
[=1]

Utigsem
U. 287
[=1]

Utrigurse
U.+sem 320
[=1]

Vırīs: Rus.
v. 97, 652, 671, 856, 871, 2753, 2919,
2940, 2981, 3264, 3329
v.+çī 2766
v.+sen.e 1779
[=13]

Yegipet
Y.+pa 2533
[=1]

Toplam kelime : 33864
Geçerli kelime : 33864
Alt madde : 11392
Madde başı : 4671

SONUÇ

Çuvaş Türkçesi, Türk dilinin büyük bir kütesini oluşturan gruptan özellikle ses özellikleri açısından ayrılmaktadır. Bu nedenle Çuv. bir Türk lehçesi olarak kabul etmemek konusundaki ısrarlar uzun bir dönem sürmüştür. Ancak Çuv.’un OT olarak adlandırdığımız Türk lehçelerinden gösterdiği en önemli fonetik farklılık, OT *z* ve *ş* seslerine karşılık Çuv. *r* ve *l* seslerinin karşılık gelmesidir. Bu onun Altay dillerinin bir kolunu oluşturan diğer Türk lehçelerinden, daha önceki bir dönemde ayrılan Ana Çuvaşça ya da Ana Bulgarca olarak adlandırılabilir kollardan geliştiğini gösterir.

Bunun dışında karakteristik değişimler *ç* ve *ş* ünsüzlerinin düzenli olarak *ś* ünsüzüne dönüşmesidir (ET *çek-* “çekmek” (Clauson 1972, 413b) \cong Çuv. *śak-* “çekmek” // TT *çekmek*, Az. *çäk-*, Tkm. *çek-*). *ç* ünsüzü içeren (*çülmek* “çömlek”) ya da hem *ç*’li hem de *ś*’li biçimleri bulunan sözcüklerin de (*çeçek~śeske* “çiçek”) sözcükte bulunduğu tespit edilmiştir. Bunlardan *ç*’li biçimlerin başka Türk lehçelerinden ya da başka dillerden alıntı olduğu söylenebilir.

Söz başındaki *y* ünsüzlerinin Çuv.da *ś* ünsüzüne dönüşmüş olması da Çuv.un karakteristik özelliklerinden biridir (ET *yadāg* “yaya” (Clauson 1972, 887a) \cong Çuv. *śuran* “yayan” // TT *yaya*, Başk. *yäyäv*, Kaz. *jayav*, Özb. *yayav*, Tat. *cäyäv*, Tkm. *yaya*). Yine hem *y*’li hem de *ś*’li biçimler bir arada bulunmaktadır (*yultaş ~ śultaş* “yoldaş”), bu sözcük çiftlerinden *y*’li biçimlerin diğer Türk lehçelerinden ya da dillerden alıntı olduğu söylenebilir.

l ünlüleri önündeki *s* ünsüzlerinin *ş* ünsüzüne (ET *sipir-* “süpürmek” (Clauson 1972, 791b) \cong Çuv. *şipir* “süpürge” // TT, Az., YUyg. *süpürge*; Kaz. *sığırğış*, Krg. *şıpırğı*, Özb. *süpürge*, Tat. *sibirki*, Tkm. *sübse*.) ve *t* ünsüzlerinin *ç* ünsüzüne (ET *tiz̄* “titremek” (Clauson 1972, 570b) \cong Çuv. *çir̄* “diz” // Başk. *tizz*, Kaz. *tize*, Özb. *tize*; Kaz. Krg. *tize*, Tat. *tiz*, YUyg. *tiz*.) dönüşmeleri de Çuv.un karakteristik özelliklerindedir.

Türk lehçeleri arasında asli uzun ünlüleri Yakut, Halaç ve Türkmen Türkçeleri dışında koruyan Türk lehçesi Çuv.dur. Uzun ünlülerin izleri, uzun ünlü içeren sözcüğün başında türeyen *-y* (Çuv. *yivś* “ağaç” < *ġağ) ünsüzü *vi-/ vu-/ va-* (Çuv. *vut* “ateş”

<*öt) heceleridir. Bunu dışında sözcüklerde görülen *ön damaksillaşma*, *ünlü türemesi* ve *ünsüz türemesi* olayları da uzun ünlülerin varlığına delil olarak gösterilebilir.

Çuv. ile OT Türkçe arasında sözcük türleri açısından büyük farklılık yoktur. OT’te olduğu gibi, Çuv.da açık bir şekilde isim ve fiil tabanları bulunur. Bu isim ve fiil tabanlarının sonlarına yapım ve çekim ekleri getirilerek sözcük yapılır ya da çekilir. Sondan çekimli bir dil oluşu, onun Türkçe ile bağlantısını desteklemektedir. Eklerde de sözcüklerdekine paralel ses değişiklikleri olmakla beraber ekler, OT eklerle benzerdir.

Söz dizimi açısından incelendiğinde büyük farklılıklar görülmez.

Genel olarak şu farklılıklardan söz edilebilir:

- En önemli morfosentaktik fark, OT’nin tersine Çuv. iyelik ekinin çokluk ekinden önce gelmesidir: (yuhanşiv transporçin *ışçenışem* “ırmak taşıma işçileri” < *ışçen+ı+sem*)
- Olumsuzluk anlamının OT *-mA* ekinin dışında *an* ön ekiyle yapılması diğer bir farklılık olarak dile getirilebilir: (*Gipoglikomiya (sahır şayı çakni) şinçen sırma an manır*. “Hipoglikomiya (şeker seviyesi yüksekliği) hakkında bilgi vermeyi unutmayın.”).
- Yükleme ve yaklaşma hâli eklerinin (+A) ortak oluşu çeviriyi ve anlaşılmayı zorlaştırmaktadır: (*Şinsene utlarah timlîh uyırassi ku çuhne pışik pılterışlî*. “İnsanlara daha fazla etkinlik ayırmak bu zamanda daha anlamlı.” < *şin+sem+e*; *Vıssa şitnisem vilnî şinsene şini şinçen te kalasusem iltettîmîr*. “Aç yetişkinlerin ölmüş insanları yedikleri hakkında haberler de duyuyorduk.” < *şin+sem+e*).
- TT’te sayı isimleri ek ya da bağlaç olmaksızın birleşirken Çuv.da bazı sayılarda araya *te* “ve” bağlacı girer: (*1 million ta ik şır allî pin*).
- TT’te her iki unsuru da çekim eki taşıyan “..dan ...e” biçiminde yapılarak aşamalı durum bildiren zarflar olarak kullanılan tekrar gruplarının ikinci unsurları ek almaz: (*şulran-şul*).

- TT'te “+den *fazla*” biçiminde kurulan sıfatları karşılaştırma anlamı taşıyan yapı, Çuv.da uzaklaşma hâl eki kullanılmadan kurulur: (*20 ıtla arśın*).
- Yıl isimleri TT'te ad tamlaması biçiminde yapılırken Çuv.da sıfat tamlaması biçimindedir: (*1980 śulta*).
- TT'te bulunma hâl eki almış kimi sözcükler zarf tümleci görevine girer. TT'te “saat 10'da” “saat 8'de” örneklerindeki benzer yapıların Çuv.daki dizimleri farklıdır. TT.'te “saat” sözcüğü, sayı sözcüğünden önce gelir. Çuv. sayı “saat sözcüğünden önce gelir (*22 sehetre*).

KAYNAKÇA

- ANDREYEV, İ. A.; Gorişkov, A. E.; İvanov A. İ. *Çuvaşsko-Russkiy Slovar'*. Russkiy Yazık, 1985.
- ARAT, Reşit Rahmeti. «Türk Şivelerinin Tasnifi.» *Türkiyat Mecmuası* X (1953): 59-138+1.
- ARIK, Durmuş. *Hristiyanlaştırılan Türkler (Çuvaşlar)*. Ankara: Andaç Yayınları, 2005.
- AŞMARİN, Nikolay İvanoviç. *Materialı dlya İssledovaniya Çuvaşskago Yazıka*. Kazan: Tipo-litografiya İmperatorskago Universiteta, 1898.
- . *Slovar' Çuvaşskogo Yazıka – Çıvaş Şimahisem Kineki*. 17 cilt. Çeboksarı: Russika, 1994-2000.
- BAYAT, Fuzuli. *Türk Dili Tarihi: Başlangıçtan Günümüze Kadar Türk Dili*. Ankara: Piramit Yayınları, 2003.
- BAYRAM, Bülent. *Çuvaş Türkçesi- Türkiye Türkçesi Sözlük*. Konya: Tablet Yayınları, 2007.
- BENZİNG, Johannes. *Bolgarish-tschuwaschische Studien*. Düzenleyen Claus Schönig. Wiessbaden: Harrassowitz Verlag, 1993.
- . «Çuvaşça.» *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*. Cilt V. no. 2. Çeviren Zeki Kaymaz. İzmir, 2005. 303-309.
- . *Das Tschuwaschische*. Cilt I, *Philologiae Turcicae Fundamenta*, s.695-751. 1959.
- . *Kleine Einführung in die tschuwaschische Sprache*. Berlin, 1943.
- . «Tschuwaschische Forschungen (V).» *ZDMG*, no. 104 (1954): 386-390.
- . «Türk Dillerinin Sınıflandırılması I.» *Tarihî Türk Şiveleri*, çeviren R. Küçükboyacı, 1-7. Ankara: TKAE Yayınları, 1988.
- BLASİNG, Uwe. *Tschuwaschische Sprichwörter und sprichwörtliche Redensarten*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 1994.

- CEYLAN-YILMAZ, Emine. *Çuvaş Atasözleri ve Deyimleri (Çuvaşça-Türkçe/ Türkçe-Çuvaşça Sözlük)*. Ankara: Simurg, 1996.
- . *Çuvaşça Çok Zamanlı Morfoloji*. Ankara: Grafiker Yayıncılık, 2002.
- . *Çuvaşça Çok Zamanlı Ses Bilgisi*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, 1997.
- . «Çuvaşçada Eklenme Sırasında Oluşan Değişiklikler.» *Türk Dilleri Araştırmaları*, no. 7 (1997): 123-13.
- . «Çuvaşistan, Çuvaşlar ve Çuvaşça.» *Çağdaş Türk Dili*, no. 83 (Ocak 1995): 16-24.
- . *Çuvaşlar ve Çuvaşça*. Cilt 20, *Türkler*, 110-118. Ankara: Yeni Türkiye yay, 2002.
- CLARK, Larry. «Chuvash.» *Turkic Languages*, düzenleyen Lars Johanson, 434-435. London: Routledge, 1998.
- CLAUSON, Sir Gerard. *An Etimological Dictionary of Pre-Thirteenth Century*. London: Oxford University Press, 1972.
- DEGTYAREV, A. G. *Çıvaş Çilhi Çilhılx Slovarı*. Şupaşkar: Çıvaş Patşalih Guminatari İslıhıcen İnstıtüçı, 2003.
- DİMİTRİYEY, V. «Neslimiz Nereden Geliyor? (Çuvaşların Kökeni) (Aktaran: Metin Yılmaz).» *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, no. 3 (Bahar 1997): 124-134.
- DLT. *Kaşgarlı Mahmut. Divanı Lugâti't-Türk*. İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2005.
- DOERFER, Gerhard. «Temel Sözcükler ve Altay Dilleri Sorunu.» *TDAY-BELLETEN*, 1980-1981: 1-16.
- DURMUŞ, Oğuzhan. «Çuvaşçanın Şekil Bilgisi.» Basılmamış Doktora Tezi, T.C. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı, Edirne: 2009.
- ERDAL, Marcel. *A Grammar of Old Turkic*. Leiden-Boston: Brill, 2004.
- . *Old Turkic Word Formation, A Functional Approach to the Lexicon*. Cilt I-II. Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1991.

- ERGİN, Muharrem. *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım, Yayım, Dağıtım, 2002.
- ERSOY, Feyzi. «Çuvaş Türkçesi.» *Türk Lehçeleri Grameri*, düzenleyen Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun, 1285-1340. Ankara: Akçağ Yayınları, 2007.
- . «Çuvaş Türkçesiyle Türkiye Türkçesinin Sözdizimi Bakımından Karşılaştırılması.» *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri (20-26 Eylül 2004)*. Ankara: TDK, 2004. 1075-1086.
- FEDOTOV, M. R. *Yetimologičeskiy Slovar' Çuvaşskogo Yazıka*. 2 cilt. Çeboksarı: Çuvaşskiy Gosudarstvennıy İstitut Gumanitarnıh Nauk, 1996.
- GRÖNBECH, K. *Türkçenin Yapısı*. Çeviren Mehmet Akalın. Ankara: TDK, 2000.
- GÜLSEVİN, Gürer. «*tığırak >> samrık üzerine.» *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Dergisi*, no. 66 (Haziran 1990): 161-163.
- . «Göktürk Anıtları İle Yaşayan Üç Lehçemizin (Halaç, Çuvaş ve Saha/Yakut) Tarihi İlgili Düzeni.» *TDAY-BELLETON 1990* (TDK), 1994: 55-64.
- . «Türk Dilinde Bir Kelime Başı Ünsüzü Üzerine.» *TDAY-BELLETON 1987* (TDK), 1992: 173-200.
- . «Türkçede -sA Şart Gerundiumu Üzerine.» *Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi* 1990/II, no. 467 (Kasım 1990): 276-279.
- . «Türkiye Türkçesinde Birleşik Zarf Fiiller Üzerine.» *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi* II, no. 2 (2001): 122-143.
- . «Türkiye Türkçesindeki Zaman ve Kip Çekimlerinde Birleşik Yapılar Üzerine.» *TDAY-BELLETON-1997*, 2000: 215-224.
- GÜLTEKİN, Mevlüt. «Tarihî ve Çağdaş Türk Lehçelerinde Gelecek Zaman Ekleri Üzerine Bir Deneme.» *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, no. XX (Güz 2006): 33-59.
- GÜNAY-TÜRKEŞ, Umay. *Türklerin Tarihi- Geçmişten Geleceğe*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2007.

- HACIEMİNOĞLU, Necmettin. *Türk Dilinde Edatlar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1971.
- JOHANSON, Lars. «The History of Turkic.» *The Turkic Languages*, düzenleyen Lars Johanson ve Éva Á. Csató, 81-125. London: Routledge, 1998.
- KARAHAN, Leyla. *Türkçede Söz Dizimi*. 12.baskı. Ankara: Akçağ Yayınları, 2007.
- Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*. Cilt I-II. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1991.
- KORKMAZ, Prof. Dr. Zeynep. *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK, 1992.
- . *Türkiye Türkçesi Grameri: (Şekil Bilgisi)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2003.
- KRUEGER, John R. *Chuvash Manual*. Bloomington: Indiana University Publications, 1961.
- KTLG. *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Grameri, Fiil (Basit Çekim)*. Cilt I. Ankara: TDK, 2006.
- LEONT'REV, A. P., dü. *Hıpar-Çıvaşsen Pırremiş Hasaçı, N. V. Nikol'skiy Asa İlvi Tata İna İnlantarsa Pani*. Çeboksarı: Hıpar Kineki, 2006.
- LEVİTSKAYA, Liya Sergeyevna. *İstoriçeskaya Morfologiya Çuvaşskogo Yazıka*. Moskva, 1976.
- MENGES, Karl H. *The Turkic Languages and Peoples*. Gözden geçirilmiş 2. baskı. Wiesbaden: Harrassowitz, 1995.
- . «Türk Dillerinin Sınıflandırılması II.» *Tarihî Türk Şiveleri*, çeviren R. Küçükboyacı, 7-14. Ankara: TKAE Yayınları, 1988.
- METİN YILMAZ, Yuhma Mişşi. *Çuvaş Edebiyatı*. Cilt 26, *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi* içinde. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2003.
- MUSTAFAYEV, E. M., ve B. G. Şerinin. *Büyük Rusça- Türkçe Sözlük*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları, 1996.

NİKOL'SKİY, N. V. *Çıvaşla-Vırışla Slovar*. Husan, 1919.

ÖNER, Mustafa. «Edatların “Karşılaştırma” ve “Sınırlandırma” Bağlantıları».» *TDAY-Belleten* , no. 1999 / I-II (2003): 147-157.

—. *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*. Ankara: TDK Yayınları, 1998.

ÖZKAN, Prof. Dr. Nevzat. *Türk Dilinin Yurtları*. 2. Baskı. Ankara: Akçağ Yayınları, 2007.

PAASONEN, H. *Çuvaş Sözlüğü*. İstanbul: TDK, 1950.

POPPE, Nikolaus. *Altay Dillerinin Karşılaştırmalı Grameri-Karşılaştırmalı Ses Bilgisi*. Çeviren Zeki Kaymaz. Cilt I. İstanbul: Fatih Ofset, 1994.

RÓNA-TAS, András. *Bevezetés a Csuvas Nyelv Ismeretébe*. Budapeşte: Tankönyvkiado, 1978.

RÓNA-TAS, András. «Chuvash and historical morphology.» *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae* , no. 52 (1999): 1-15.

—. *Csuvas Nyelv Vázlatos Nyelvtana*. Budapeşte: Tankönyvkiado, 1987.

—. *Kubrat Han'in Büyük Bulgar Devleti*. Cilt 2, *Türkler* içinde, düzenleyen Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek ve Salim Koca, 625-629. Ankara: Yeni Türkiye yay, 2002.

—. *Language and History - Contributions to Comparative Altaistics*. Szeged: Universitas Szegediensis, 1986 .

—. «Old Turkic Loan Words in Hungarian. Overview and Samples.» düzenleyen Berta Árpáddal. *Acta Orientalia Hungarica* , no. 55 (2002): 43-67 .

—. «On the Chuvash Guttural Stops in the Final Position.» *Studia Turcica*, 1971: 389-399.

—. «The Periodization and Sources of Chuvash Linguistic History.» *Chuvash Studies*, düzenleyen András RÓNA-TAS, 113-169. Budapeşte: Akadémiai Kiadó, 1982.

—. «Where was Khuvrat's Bulgharia?» *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, no. 53 (2000): 1-22.

- SCHÖNIG, Claus. "The Internal Division of Modern Turkic and Its Historical Implications." *Acta Orientalia* I, no. 52 (1999): 63-95.
- SİROTKİN, M. Y. *Çıvaş Sovyet Literaturi*. Şupaşkar: Çıvaş ASSR Keneke İzdalitel'stvi, 1972.
- SKBORCOV, M. İ. *Çuvaşskogo- Russkiy Slovar*. Ekonomki pri Sovyete Ministrov Çu. ASSR, 1985.
- TEKİN Talât, Mehmet Ölmez. *Türk Dilleri*. düzenleyen Mehmet Ölmez. Ankara: Simurg, 1995.
- . «Further Evidence for "Zetacism and Sigmatism".» *Researches in Altaic Languages, PIAC 1971*. Budapest, 1975. 275-284.
- . «New Examples of Zetacism.» *Türk Dilleri Araştırmaları*, 1991: 145-150.
- . «On the Alternation l~s in Turkic and Mongolian.» *Sprach, Geschichte und Kultur der Altaischen Völker, PIAC 1969*. Berlin, 1974. 609-612.
- . «Once More Zetacism and Sigmatism.» *CAJ* 33 (1979): 118-137.
- . «Sigmatism in Chuvash Reviewed.» *Türk Dilleri Araştırmaları*, 1992: 121-130.
- . *Tuna Bulgarları ve Dilleri*. Ankara: TDK, 1987.
- . «Turkic /ş/, Chuvash /ś/ ve Mongolian /ç/.» *TDAY-B 1986* (TDK), 1988: 65-69.
- . «Turkic tiş, Çuvaş şıl, Mongolian şidün.» *Makaleler 1-Altayistik*, düzenleyen Emine Ceylan-Yılmaz ve Nurettin Demir, 241-246. Ankara: Grafiker Yayınları, 2003.
- . *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*. 2. Baskı. Ankara: Simurg, 1995.
- . «Türkçede Kaynaştırma Sesleri.» *Çağdaş Türk Dilleri Makaleler 3* içinde, düzenleyen Nurettin Demir Emine Yılmaz, 547-551. Ankara: Grafiker Yayınları, 2005.
- . *Volga Bulgar Kitabeleri ve Volga Bulgarcası*. Ankara: TDK, 1988.
- . «Zetacism and Sigmatism in Proto-Turkic.» *AOH* 22 (1969): 51-80.
- . «Zetacism and Sigmatism: Main Pillars of the Altaic Theory.» *CAJ* 30 (1986): 141-160.

- TENİŞEV, E. *Sravnitelno-İstoriçeskaya Grammatika Türskih Yazıkov-Leksika*. Moskova, 1997.
- TUFAR, Nicolai. «Türk Dilinde Meronimi:Organ Adları.» *T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları ABD Basılmamış Doktora Tezi*. Ankara, 2010.
- USER, Hatice Şirin. *Başlangıcından Günümüze Türk Yazı Sistemleri*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2006.
- YILMAZ, Metin. «Çuvaş Türkçesinde Fiil.» Basılmamış Doktora Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1996.
- YÜCE, Nuri. «Coğrafya, Tarih, Halk Bilgisi, Dil ve Edebiyat Bakımında Çuvaşlar.» *TDAY Belleten*, 1996: 205-229.
- ZEKİYEV, Mirfatih. *Türklerin ve Tatarların Kökeni*. İstanbul: Selenge Yayınları, 2006.

ÖZGEÇMİŞ

1 Ağustos 1976'da İzmir'de doğdu. İlköğrenimini İstanbul Şenesenevler İlkokulu ve İzmir Ertuğrulgazi İlkokulunda tamamladı. Ortaokulu İzmir Özel Fatih Lisesinde liseyi İzmir Atatürk Lisesinde tamamladı.

1994- 2001 yılları arasında Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde lisans öğrenimini tamamladı.

2002-2005 yılları arasında yüksek lisans öğrenimini, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yeni Türk Dili Ana Bilim Dalında, *Şeyhü'l-ilâm Yahya Divanında Sözvarlığı* adlı teziyle bitirdi.

2001 yılından beri çeşitli özel eğitim kurumlarında Türkçe öğretmenliği yapmaktadır.

MAKALELER VE BİLDİRİLER

YENER, Mustafa Levent. “Türk Dilinde Sözcük Türleri Tasnifi Sorunu Üzerine”, Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic-, www.turkishstudies.net, (Ed. Doç. Dr. Atabey KILIC), Volume 2/3 Summer 2007.

SINOR Denis. “Altay Dillerindeki ‘Kuzey’ Kavramı İçin Kullanılan Terimler Üzerine Düşünceler”, Çev. YENER, Mustafa Levent, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi – Journal of Turkish World Studies, (Ed. Prof. Dr. Gürer Gülsevin), Volume VI/2 Winter 2006.

YENER, Mustafa Levent, UÇAR Erdem, “Türkmencedeki Moğolca Alıntı Kelimeler Üzerine (Bir Taslak Denemesi)” (1. ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASI KÜLTÜR KURULTAYI, İZMİR-ÇEŞME, 10–18 NİSAN 2006).

UÇAR Erdem, YENER, Mustafa Levent. “Eski Türkçede İlk Hecedeği Yuvarlak Ünlüler Meselesi ve Divânü Lugât’it-Türk” (II. TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU, ANKARA, 28-30 MAYIS 2008).

ÖZET

Çalışmamızın ana amacı, seçilen metinden hareketle çağdaş Çuvaş Türkçesinin dil özelliklerini çok zamanlı olarak OT'nin özellikleri ile karşılaştırıp bütünlüklü bir dil bilgisi çalışması yapmaktır. Çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır.

Dil İncelemesi başlığı altındaki 1. Bölüm, kendi içinde üç ana kısma ayrılan en önemli bölümdür. Ses bilgisi, şekil bilgisi ve cümle bilgisi kısımlarından oluşan bu bölümde çağdaş Çuvaş Türkçesinin ses ve şekil özellikleri çok zamanlı olarak incelenmiş diğer Türk lehçeleriyle karşılaştırılmıştır.

Metinler başlığı altındaki ikinci bölüm, çağdaş Çuvaş Türkçesini her bakımdan yansıtabilecek dil özelliklerini içermesi amacıyla bir gazeteden seçilen çeşitli konulardaki makalardan oluşturulmuştur. Makaleler; 17 yıldır, Kazan'da yayın hayatını sürdüren *Suvar* adlı Çuvaş gazetesinden seçilmiştir. Bu bölüm iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda seçilen metinlerin, yazıçevrimlerinden oluşmaktadır. Bu bölümün ikinci kısmını ise *Aktarmalar* oluşturmaktadır. Bu kısımda seçilen metinler Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.

Dizin ise 3. Bölümü oluşturmaktadır. Bu bölüm beş ana kısma ayrılmıştır: *Genel Dizin, Şahıs Adları, Kurum ve Kuruluş Adları, Yer Adları ve Etnonimler*. **33864** sözcük, **4671** madde başı ve **11392** alt madde başından oluşan bir sözlük ve dizin hazırlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Modern Çuvaş Türkçesi, Çuvaş Türkçesi Grameri, Ses Bilgisi, Şekil Bilgisi, Cümle Bilgisi, *Suvar* gazetesi.

ABSTRACT

Main aim of this work is to analyse the language features of modern Chuvash Turkic and to compare this features by sencronic and asencronic methods with common Turkic and via these to prepare a grammar of modern Chuvash.

This work consists of three main part. First part is *Language Review* and consists of three chapters: *Phonetics, Morfology and Syntax*. Under this titles, we analyse the phonetic, morphologic and syntactic features of modern Chuvash by comparing them with Common Turkic. Review is done on the selected texts from a Chuvash journal, *Suvar*, which is published in Kasan.

Second part consists of two chapters : In the first chapter is called *Texts*. Here, sellected texts are transcribed to Latin. And in the second chapter called *Translations*, texts are translated into Turkey Turkish. The third part is called *Vocabulary*. Vocabulary consists of **33864** words, **4671** items. These part is divided into five chapters, *Common Vocabulary, Proper Nouns, Foundation Names, Toponyms and Etnonyms*.

Key Words: Modern Chuvash, Modern Chuvash grammar, phonetic, morphology, syntax, Journal of Suvar.